

XIX
11 ✓

TERTULLIANUS

PRÆDICANS.

VI

Digitized by the Internet Archive
in 2011 with funding from
University of Toronto

TERTULLIANUS PRÆDICANS

ET

SUPRA QUAMLIBET MATERIAM

OMNIBUS ANNI DOMINICIS, ET FESTIS NON ORDINARIIS SOLUM, SED ETIAM
EXTRAORDINARIIS; SINGULISQUE QUADRAGESIMÆ FERIIS PRÆDICABLEM

ORDINE ALPHABETICO COPIOSE DISPOSITAM

SEX AD MINUS FORMANS CONCIONES

INGENIOSE ADINVENTAS, BELLE CONCINNATAS, ET TRINA SUBDIVISIONE ILLUSTRATAS

CUM DUPLICI INDICE, CONCIONUM SCILICET ET MATERIARUM.

AUCTORE R. P. MICHAELE VIVIEN

S. THEOL. LECTORE, PROV. RECOLLECTORUM IN AQUITANIA ALUMNO, NECNON ANTIQUO CUSTODUM CUSTODE.

EDITIO RECENS ET ACCURATIOR

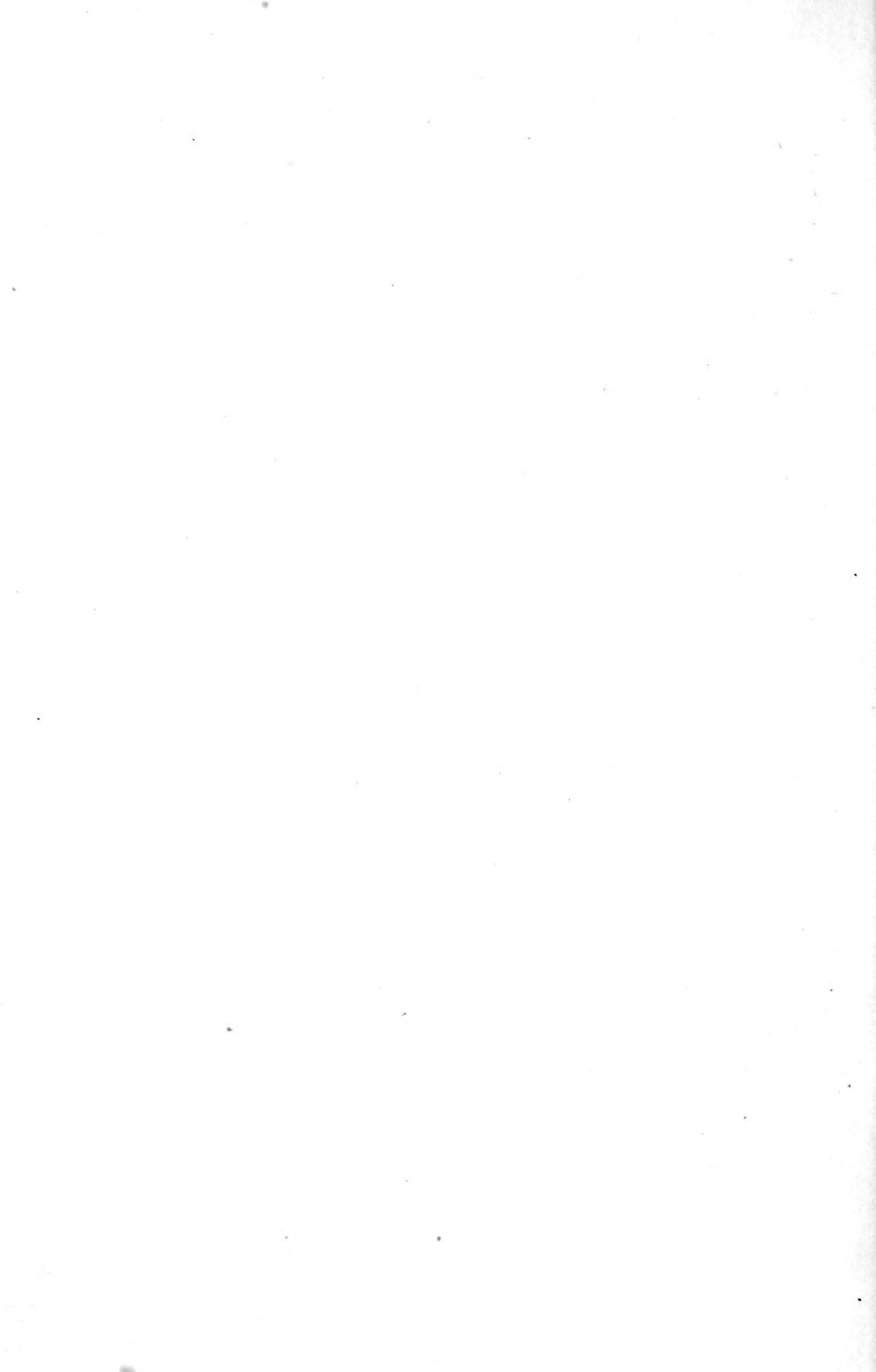
OCTAVA POST FLURES LUTETIÆ PARISIORUM, COLONIÆ AGRIPPINÆ ET PATAVII EDITAS.

TOMUS SEXTUS.

AVENIONE

TYPIS FRANCISCI SEGUIN, BIBLIOPOLÆ, VIA *BOUQUERIE*, 13

M DCCC LVI

REVERENDISSIMO PATRI

P. GERMANO ALLARD,

SACRÆ THEOLOGIÆ LECTORI SAPIENTISSIMO,

QUATER PROVINCIALI MERITISSIMO;

NEGNON

FRATRUM MINORUM IN GALLIA COMMISSARIO GENERALI DIGNISSIMO

DIU mihi deliberandum non fuit sub cujus nomine *Prædicantem* prodirem *Tertullianum*. Ex quo illum in lucem edere decrevi, in oculos et animum venisti, REVERENDISSIME PATER. Cui namque potius quam Tibi dicandus erat liber pluribus titulis debitus? Tum imprimis, quia formatus in Provincia quam feliciter moderaris, in qua per quadriennium fere hospitatus, innumeros charitatis accepti effectus. Etenim si fruges in aliquo agro miraculose productæ, pertinent ad agri dominum, nonne Tuus est, REVERENDISSIME PATER, pusillus iste ingenii mei fœtus in tuo Conventu Parisiensi conceptus et natus? Tum quia de Religione Seraphica tractans, repræsentansque altissimam Francisci paupertatem; ardentem Bonaventuræ charitatem; insignem Ludovici nobilitatem; sublimem Antonii scientiæ claritatem; modestam Bernardini gravitatem; pœnitentem Petri de Alcantara austeritatem, non debuit externum quærere Mœcenatem: sed intra Ordinem eligere Patronum, qui in semetipso referret tantorum virorum, non solum auctoritatem, sed etiam perfectionem. Tum quia rationi videbatur consentaneum ut Regularium Patriarchæ et Religiosa Monialium Culmina, non apparerent, nisi sub auspiciis Regularis, qui cmineret, et sublimitate virtutis, et fastigio dignitatis.

Dixit alias Ennodius: *Qui fastum in sublimitate castigat, docet se meruisse quod acceptus est.* (L. 4. *Epist.* 7.) Quam bene doces, REVERENDISSIME PATER, meruisse tot honoris titulos quibus decoraris, non tumens, sed fastum modestia castigans! In quo Te *de singularitate famosum* (*Tert. lib. de Res.* 13.) demonstras, cum rara sit virtus, humilitas honorata. Quamplures videmus sub throno inflatos, contemnentes subditos, et velut misera mancipia tractantes, semper insolentem istam tyranni vocem mente volventes: *Oderint dum metuant.* Quantum ab illis discriminaris, REVERENDISSIME PATER, Tuos subditos benevole tractans, mira que urbanitate cum illis conversans: probe sciens quod tua *civilis, non tyrannica dominatio est.* (*Tert. Apol.* 2.) Regis Theodorici æmularis gubernationem, qui, ut refert Cassiodorus, *timet timeri.* Tu pariter times timeri, et amari desideras; et ne timearis, fastum et tumorem deponis; et ut ameris, te civilem, urbanum et benignum ostentas, Tuaque urbanitate et benignitate omnium Tibi animos concilias. Uti magnes *affectedu quodam spirante* (*Salv. l. 4. de Gubern. Dei.*) ferrum trahit, ita Tua comitas sibi corda allicit: qua attractus, in gratitudinis monumentum et dilectionis tesseram, laborum meorum Tibi offero fructus. Quos ut benigne recipias, deprecatur,

REVERENDISSIMÆ PATERNITATIS TUE,

Humillimus et obsequentissimus servus,

Fr. MICHAEL VIVIEN,

Provinciæ Recollectorum in Aquitania alumnus.

Permissio Reverendi Patris Provincialis.

FRATER Agathangelus Petit, Provinciæ Recollectorum in Aquitania Minister Provincialis, et servus R. P. MICHAELI VIVIEN, ejusdem Provinciæ alumno, Sacræ Theologiæ Lectori, necnon antiquo Custodum Custodi, salutem. Cum Liber *Tertullianus Prædicans* nuncupatus, in sex Tomos distributus, sit jam maxima ex parte typis mandatus, et feliciter a Doctoribus quibusque approbatus, licentiam tibi facimus ut præclarum illud opus perficias, et denuo typis mandes, sive in-quarto, sive in-folio, prout melius tibi visum fuerit. In ejus lidem presentem Licentiam propria manu subscripsimus, et parvo officii nostri sigillo munivimus. Datum in Conventu nostro Sanctæ Mariæ de Gratia Burdigalæ, die 19 Februarii, anno 1677.

F. AGATHANGELUS PETIT,
Minister Provincialis.

Approbationes Lectorum Theologiæ.

LIBRI cui titulus est *Tertullianus Prædicans* secundum et tertium tomum frustra commendarem. Primus siquidem et reliquos et eorum auctorem satis commendat; qui illum legerunt vivendi quod in lucem edendum supererat vehementi flagrabant desiderio; neque fallit eos opinio, ibi enim maximam ingenii ubertatem observabunt, ac materiarum abundantiam cum præclara methodo, quæ Tertulliani operibus deerat claritate mirabuntur. Hæc ipse perlegendo miratus sum, ideoque Opus dignum judico quod typis quamprimum mandetur, utpote quod nihil contineat fidei aut bonis moribus contrarium, quin potius futurum sit utilissimum, tum cæteris omnibus, tum præcipuæ divini verbi Præconibus. Quod testor in hoc Conventu Recollectorum Sanctæ Valeriæ prope Lemovicæ, die 22 mensis Julii anni 1673.

F. GERMANUS DEYR,
Lector Sacræ Theologiæ, et Guardianus Conventus Recollectorum
Sanctæ Valeriæ prope Lemovicæ.

EGO infrascriptus Sacræ Theologiæ Lector, summa cum delectatione attente perlegi librum cui titulus *Tertullianus Prædicans*, in quo Tertulliani doctrina licet ex se satis commendata, mire tamen commendatur, tum ob selectas Patrum sententias, quibus adornatur, tum ob subtiles Theologorum rationes, quibus ab Auctore solidatur. Ipsum ergo typis dignissimum judico, non solum quia nihil in ipso quod catholicæ fidei sectatoribus adversetur, sed etiam quia nihil in ipso quod christianæ veritatis Præconibus non multum patrocinetur, quibus *Tertullianus Prædicans* erit Tertullianus docens methodum, clare, breviter et nervose sermones conficiendi. In lucem igitur prodeat opus et prælo, quam citius mandetur tanquam communi Concionatorum bono utilissimum censeo et peropto. Datum in Conventu Sancti Leonardi, die 8 Junii anni 1673.

F. GABRIEL BARRIERE,
S. Theologiæ Lector.

Licentia et Censura Ordinarii.

TERTULLIANUS *Prædicans*, sive campus floridissimus selectissimorum conceptuum ac discursuum omni tempore prædicabilem; qui, cum in Gallia, non absque singulari fructu binis vicibus impressus, et a diversis Theologis approbatus fuerit, nihilque ab orthodoxa Doctrina alienum complectatur, hisce pro tertia vice imprimendi facultatem concedimus. Signatum Coloniae Agrippinæ, decima sexta Februarii.

F. THEODORUS DEGHENS,
SS. Theologiæ Doctor et Professor Ordinarius, Canonicorum Regularium S. Crucis
Provincialis ad Rhenum, et Prior Coloniae, Ordinarius Librorum Censor. M. P

TABULA

CONCIONUM QUÆ IN HOC VOLUMINE CONTINENTUR.

RELIGIO SERAPHICA.

SCHOLIUM.

1. *Franciscus Christo configuratur*; 2. *Bonaventura Ecclesie unitatem moderatur*; 3. *Ludovicus Archiepiscopali dignitate decoratur*; 4. *Antonius miraculis commendatur*; 5. *Bernardus egregius concionator prædicatur*; 6. *Petrus de Alcantara verus pænitens demonstratur.*

CONCIO PRIMA.

- Franciscus est* 1. *julex mundum condemnans*; 2. *fulcrum Ecclesiam sustentans*; 3. *imago Christum repræsentans.* Fol. 1
- I. PARS. Franciscus condemnat 1. mundi superbiam humilitate; 2. lasciviam castitate; 3. avaritiam paupertate. 2
- II. PARS. Franciscus Ecclesiam 1. sustentat; 2. reparat; 3. fecundat. 9
- III. PARS. Franciscus repræsentat Christum 1. nascentem; 2. viventem; 3. morientem. 13

CONCIO SECUNDA.

- Bonaventura magna fecit pro* 1. *Ordine Seraphico*; 2. *corpore Ecclesie mystico*, 3. *semetipso.* 17
- I. PARS. Bonaventura 1. Seraphicam religionem adversus extraneos hostes propugnat; 2. tepidos fratres ad observantiam regularem obligat; 3. Ordinem, juxta spiritum Patris Francisci gubernat. ibid.
- II. PARS. Bonaventura Ecclesie unitatem moderatus est, 1. corpori Ecclesie, caput præbens; 2. membra capiti conjungens; 3. capiti et membris doctrinæ lumen et virtutum exempla præbens. 19
- III. PARS. Bonaventura suis meritis fuit 1. Doctor Seraphicus nominatus; 2. ad dignitates sublimatus; 3. a cunctis existimatus. 22

CONCIO TERTIA.

- Ludovicus est* 1. *magnus, generis nobilitate*; 2. *major, Episcopali dignitate*; 3. *maximus, pontificia sanctitate.* 25
- I. PARS. Ludovicus nobilitatur genere 1. humano; 2. Christiano; 3. Franciscano. ibid.
- II. PARS. Ludovicus episcopalem dignitatem est assecutus, eam 1. non desiderans; 2. ambitiose non sectans; 3. sed ex obedientia humiliter acceptans. 33
- III. PARS. Ludovicus Episcopi 1. sanctitatem exhibet; 2. auctoritatem sustinet; 3. ministerium adimplet. 38

CONCIO QUARTA.

- Antonius perfecta Trinitatis imago, repræsentans* 1. *Patris potentiam*; 2. *Filii sapientiam*; 3. *Spiritus Sancti munificentiam.* 45
- I. PARS. Antonius patris potentiam repræsentat, miraculorum 1. multitudine; 2. magnitudine; 3. solitudine. 46

- II. PARS. Antonius Filii repræsentat sapientiam, 1. futurorum prædicatione; 2. secretorum cordis manifestatione; 3. verbi Dei prædicatione. 48
- III. PARS. Antonius mutuatus est ab Spiritu Sancto, 1. bonæ indolis comitatem; 2. sanctitatem; 3. liberalitatem. 51

CONCIO QUINTA.

Bernardinus Senensis egregius exstitit prædicator, 1. zelo sufflammatus; 2. sapientia illustratus; 3. virtutibus ornatus. 53

- I. PARS. Zelus Bernardinum sufflammavit ad 1. nominis Jesu devotionem; 2. Deiparæ devotionem; 3. salutis animarum procuracionem. ibid.
- II. PARS. Bernardini sapientia est 1. lucida et illuminans; 2. calida et sufflammans; 3. fecunda et generans. 57
- III. PARS. Bernardinus exornatur 1. gravitate; 2. castitate; 3. charitate. 61

CONCIO SEXTA.

Verus pœnitens Petrus de Alcantara, 1. statui pœnitentiæ se consecrans; 2. sensus suos mortificans; 3. carnem macerans. 63

- I. PARS. Pœnitens Petrus 1. seraphicam pœnitentiæ religionem suscepit; 2. reformationem magis pœnitentem induxit; 3. in reformatione vitam maxime pœnitentem duxit. 64
- II. PARS. Mortificationem Christi in suo corpore ferens, Petrus mortificat 1. visum; 2. gustum; 3. tactum. 65
- III. PARS. Indesinenter Petrus carnem suam macerat 1. ciliciis; 2. vigiliis; 3. jejuniis. 66

REGULARIUM PATRIARCHÆ.

SCHOLIUM.

In hoc Tractatu, sex tantummodo considerantur Regularium Patriarchæ, nimirum 1. Antonius; 2. Augustinus; 3. Benedictus; 4. Bernardus; 5. Dominicus; 6. Franciscus de Paula, Minorum Pater.

CONCIO PRIMA.

Antonius vicit 1. mundum; 2. semetipsum; 3. diabolum. 69

- I. PARS. Antonius triumphat de mundi 1. cupiditate, divitiis renuntians; 2. voluptate carnem macerans; 3. iniquitate, virtutes congregans. 70
- II. PARS. Antonius triumphat de amore vitæ 1. politicæ, solitudinem captans; 2. sensitivæ, passiones et sensus mortificans; 3. humanæ, mortem desiderans. 76
- III. PARS. Antonius 1. cum diabolo fortiter dimicat; 2. diabolum feliciter expugnat; 3. de diabolo gloriose triumphat. 87

CONCIO SECUNDA.

Opponitur Augustinus Augustino, 1. Doctor sapientissimus hæretico doctissimo; 2. pœnitens illustrissimus, peccatori famosissimo; 3. amans sacer et sanctus, amanti profano. 85

- I. PARS. Augustini doctrina est 1. lucida et splendescens; 2. demissa et deprimens; 3. fecunda et vincens. ibid.
- II. PARS. In Augustino fuit gratia 1. multiformis, de peccatorum multitudine triumphans; 2. fortis, peccatorum resistentiam superans; 3. humilis, peccatorum enormitatem propalans. 90
- III. PARS. Augustinus Deum diligit amore 1. pœnitentiæ et amaritudinis; 2. justitiæ et gratitudinis; 3. benevolentiae et teneritudinis. 93

CONCIO TERTIA.

In Benedicto reperitur amo 1. carnis terrene, et angelicæ qualitatis; 2. opulentiae et evangelicæ paupertatis; 3. virginitatis et paternæ secunditatis. 96

- I. PARS. Benedictus est Angelus ob 1. puritatis nitorem; 2. lucis splendorem; 3. dilectioni-ardorem. 97
- II. PARS. Benedictus abunde locupletatus est divitiis 1. temporalibus; 2. spiritualibus; 3. celestibus. 101
- III. PARS. Benedictus fecundatur prolis 1. varietate; 2. multiplicitate; 3. sanctitate. 105

CONCIO QUARTA.

Bernardus est 1. *columba ad religionem volans*; 2. *stella mundum illuminans*; 3. *columna Ecclesiam sustentans*. 107

- I. PARS. Columbæ symbolo denotatur Bernardi 1. innocentia et interna animi venustas; 2. cordis dolor et penitentiae austeritas; 3. contemplatio et elevatae mentis sublimitas. 108
- II. PARS. Bernardus est stella 1. fulgidæ prolis propagatione; 2. splendide doctrinæ prædicatione; 3. lucida miraculorum et virtutum operatione. 112
- III. PARS. Bernardus est Ecclesiae columna, propugnans ejus 1. unitatem adversus schismaticos; 2. veritatem adversus hæreticos; 3. auctoritatem adversus usurpatores, et scelerosos Christianos. 116

CONCIO QUINTA.

Dominicus sol Ecclesiae 1. *puritate nitescens*; 2. *luce splendescens*; 3. *charitate exardescens*. 123

- I. PARS. Dominicus trina puritate nitet: 1. puritate carnis, ob virginitatem; 2. puritate animæ, ob sanctitatem; 3. puritate cordis, ob charitatem. ibid.
- II. PARS. Dominicus luce splendescens. 1. mundum illuminat; 2. christianas veritates manifestat; 3. fidem ab hæresi discriminat. 126
- III. PARS. Dominicus, sol charitate ignitus, 1. Dei amore æstuat; 2. Ecclesiae custodiæ invigilat; 3. salutem animarum zelat. 152

CONCIO SEXTA.

Franciscus de Paula Christo simillimus, fulgens 1. *charitate, multis virtutibus commendata*; 2. *humilitate ab hominibus honorata*; 3. *potestate, miraculosis operationibus manifestata*. 135

- I. PARS. Francisci charitas, Dominicæ charitatis imago commendatur, 2. magna abstinence austeritate; 2. nudata terrenorum paupertate; 3. profunda humilitate. 156
- II. PARS. Franciscus Dominicæ humilitatis velut æmulus, fuit a 1. regibus honoratus; 2. Summis Pontificibus exstimatus; 3. divinis affinitatibus nobilitatus. 156
- III. PARS. Magna Francisci potestas 1. elementis imperans; 2. ægrotos sanans, mortuosque suscitans; 3. reges dominans libereque increpans. 145

RELIGIOSA MONIALIUM CULMINA.

SCHOLIUM.

Inter religiosa Monialium culmina potissimum numerantur 1. *Scholastica*; 2. *Catharina*; 3. *Clara*; 4. *Joanna*; 5. *Ursula*; 6. *Theresia*.

CONCIO PRIMA.

Scholastica 1. *a quo edocta*; 2. *ubi edocta*; 3. *quid edocta*. 148

- I. PARS. Scholastica a Christo edocta 1. nobilitatur; 2. illustratur; 3. justificatur. ibid.
- II. PARS. Scholastica in solitudine 1. mundo occultatur; 2. cum Deo conversatur; 3. justificatur. 150
- III. PARS. Scholastica velut columba habet 1. simplicitatem cum prudentia conjunctam; 2. charitatem cum pace fœderatam; 3. orationem gemitibus comitam. 154

TABULA CONCIONUM.

CONCIO SECUNDA.

- Mirabilis Deus in Catharina Senensi, ob* 1. *scientiæ sublimitatem*; 2. *admirabilem charitatem*; 3. *stupendam affinitatis nobilitatem.* 156
- I. PARS. Catharina 1. a Christo erudita; 2. a pueritia edocta; 3. de omnibus instructa. *ibid.*
- II. PARS. Catharina tota dilectioni consecrata 1. Christum ardentem amat; 2. conversionem peccatorum zelat; 3. bona pro malis repensat. 159
- III. PARS. Sponsalia Catharinæ cum Christo commendantur, mutua 1. dilectione; 2. conversatione; 3. passione. 161

CONCIO TERTIA.

- Clara est* 1. *aurora nitescens*; 2. *luna pulchrescens*; 3. *sol splendescens.* 163
- I. PARS. Aurora suo nitore 1. oculos recreat; 2. aves ad Deum laudandum invitat; 3. diem lucem annuntiat. *ibid.*
- II. PARS. Clara pulchra ut luna, in 1. accretione; 2. plenitudine; 3. diminutione. 165
- III. PARS. Clara electa ut sol producit 1. flores lucis; 2. fructus lucis; 3. filias lucis. 166

CONCIO QUARTA.

- B. Joanna* 1. *invictam patientiam demonstrat*; 2. *corpus suum per pœnitentiam macerat*; 3. *pietati se consecrat.* 168
- I. PARS. B. Joannæ patientiæ commendatur 1. sanctitate; 2. charitate; 3. humilitate. *ibid.*
- II. PARS. B. Joanna corpus suum macerat 1. jejuniis; 2. ciliciis; 3. catenis ferreis. 171
- III. PARS. Joanna magnum Dei demonstrat amorem 1. mundum aspernans; 2. pietati vacans; 3. religionem fundans. *ibid.*

CONCIO QUINTA.

- Ursula* 1. *Christo desponsatur*; 2. *numerosa prole fecundatur*; 3. *diademate coronatur.* 174
- I. PARS. Ursula Christo desponsatur tanquam 1. Christiana; 2. Virgo; 3. Martyr. *ibid.*
- II. PARS. Ursula fecunda fuit ut 1. Christiana, virtutibus; 2. Virgo, virginibus; 3. Martyr, martyribus. 179
- III. PARS. Ursula coronatur trina aureola contexta ex 1. stellis; 2. liliis; 3. gemmis. 181

CONCIO SEXTA.

- Theresia Christi æmulatur amorem* 1. *unione*; 2. *operatione*; 3. *passione.* 184
- I. PARS. Amor unit Theresiam cum 1. Deo; 2. proximo; 3. animabus existentibus in purgatorio. *ibid.*
- II. PARS. Operans Theresiæ amor 1. Dei honorem zelat; 2. Carmelum reformat; 3. Ecclesiam fecundat. 187
- III. PARS. Theresia patientem Christi imitans amorem patitur in 1. honore; 2. corpore; 3. corde. 190

SANCTORUM CELEBRITATES.

SCHOLIUM.

In hoc Tractatu, 1. puerilis innocentia martyrio coronatur; 2. *invicta Laurentii fortitudo igne probatur*; 3. *magna Rochi charitas demonstratur*; 4. *Anna trino thesauro opulenter ditatur*; 5. *Magdalena sacris amoris ardoribus sufflammatur*; 6. *Pastoralis Genovesæ conditio sublimatur.*

CONCIO PRIMA.

Innocentes martyres 1. *persequuntur Herodis crudelitate*; 2. *recognoscuntur Ecclesie auctoritate*; 3. *coronantur Christi æquitate.* 192

- I. PARS. Herodes crudeliter 1. Innocentes trucidat; 2. matrum viscera dilacerat; 3. proprium filium enecat. 195
- II. PARS. Innocentes 1. Sancti venerantur; 2. Martyres declarantur; 3. immortalitate donantur. 197
- III. PARS. Innocentes sunt ut Christi 1. Ephebi, regiis coloribus ornantur; 2. milites, palma victoriæ coronantur; 3. victimæ, ejus majestati immolantur. 201

CONCIO SECUNDA.

- Per ignem Laurentii* 1. fides probatur; 2. charitas commendatur; 3. victoria coronatur. 206
- I. PARS. Laurentii fides fuit igne 1. examinata; 2. probata; 3. propagata. ibid.
- II. PARS. Laurentius charitatis igne succensus 1. eleemosynas pauperibus liberaliter erogat; 2. martyrium ardentem desiderat; 3. cruciatus patienter tolerat. 210
- III. PARS. Laurentius triumphat 1. de timore, tyranno insultans; 2. de dolore, mediis in suppliciis delicias; 3. de prunarum ardore, ignem igne superans. 212

CONCIO TERTIA.

- Rochus magnam demonstrat charitatem,* 1. mundum despiciens; 2. ægrotis serviens; 3. dolores et angustias constanter patiens. 218
- I. PARS. Rochus contemnens mundi facultates, voluptates et dignitates, amplectitur 1. paupertatem; 2. insuavitatem; 3. humilitatem. ibid.
- II. PARS. Rochus a mundo expeditus, totam suam curam erga ægrotos adhibet, 1. ad Xenodochia se recipiens; 2. ægrotis serviens; 3. pestiferis sanitatem impertiens. 221
- III. PARS. Rochus invictam demonstrat patientiam, 1. ardentiori febre sufflaminatus; 2. sagitta vulneratus; 3. moriens incarcerationatus. 225

CONCIO QUARTA.

- B. Anna est* 1. dives pretioso virtutis thesauro; 2. ditior Mariano thesauro; 3. ditissima Dominico thesauro. 226
- I. PARS. B. Anna 1. omnes virtutes congregat; 2. in spiritualibus divitiis cunctas veteris Testamenti feminas superat; 3. pietatis operibus abundat. ibid.
- II. PARS. B. Anna 1. mater admirabilis, in conceptione demonstratur; 2. Mater gratiosa, a filiis sanctificatur; 3. mater honorificata, per filiam honoratur. 228
- III. PARS. B. Anna a Christo ditatur ratione 1. propinquitatis; 2. charitatis; 3. auctoritatis. 231

CONCIO QUINTA.

- Magdalena ad pedes Christi in* 1. Pharisei domo pœnitens; 2. in Calvario patiens; 3. in horto diligens. 235
- I. PARS. Magdalene pœnitentia commendatur 1. celeritate; 2. veritate; æquitate. 256
- II. PARS. Magdalena in Calvario patiebatur ob Christi 1. compassionem; 2. derelictionem; 3. dilectionem. 242
- III. PARS. Magdalena in horto diligit 1. fortiter, cunctas difficultates superans; 2. ardentem, nihil aliud præter Christum cogitans; 3. constanter, in inquirendo dilecto perseverans. 245

CONCIO SEXTA.

- Genovefa* 1. virtutibus ornatur; 2. patientia decoratur; 3. miraculis commendatur. 250
- I. PARS. Genovefa ornatur 1. castitate; 2. humilitate; 3. charitate. ibid.
- II. PARS. Genovefa patienter pertulit cruces 1. electas; 2. immissas; 3. inflictas. 252
- III. PARS. Genovefa 1. miracula edit; 2. Lutetiam protegit; 3. ignitum morbum exstinguit. 254

 SOLEMNIA APOSTOLORUM.

SCHOLIUM.

In hoc Tractatu commendantur 1. *Jacobus*; 2. *Matthæus*; 3. *Bartholomæus*; 4. *Thomas*; 5. *Mathias*; 6. *Marcus*.

CONCIO PRIMA.

- Jacobus major* 1. *Ecclesiæ decus formosissimum*; 2. *Hispaniæ sidus splendidissimum*; 3. *peregrinorum refugium frequentissimum*. 256
- I. PARS. *Jacobus vere magnus* 1. *virginea puritate*; 2. *apostolica dignitate*; 3. *consummata martyrii charitate*. ibid.
- II. PARS. *Jacobus Hispanos* 1. *illuminat*; 2. *Deiparæ devotione sufflammat*; 3. *adversus infideles propugnat*. 259
- III. PARS. *Jacobi corpus est* 1. *Compostellam miraculose delatum*; 2. *ibi honorifice tumulatum*; 3. *a peregrinis religiose veneratum*. 262

CONCIO SECUNDA.

- Matthæus Christi visu et voce immutatus*, 1. *paupertate decoratur*; 2. *dignitate honoratur*; 3. *proprio sanguine purpuratur*. 265
- I. PARS. *Admiranda prorsus* 1. *conversionis Publicani velocitas*; 2. *Matthæi hospitalitas*; 3. *humilis ejus paupertas*. 266
- II. PARS. *Matthæus honoratur dignitate* 1. *apostolica*; 2. *evangelica*; 3. *angelica*. 270
- III. PARS. *Matthæus in altari immolatur velut hostia* 1. *virginitatis*; 2. *crudelitatis*; 3. *charitatis*. 275

CONCIO TERTIA.

- Bartholomæus Christi imitator* 1. *orationi vacans*; 2. *mundum illuminans*; 3. *invidia sacerdotium, martyrii, n. tolerans*. 277
- I. PARS. *Bartholomæus in oratione* 1. *perseverat*; 2. *pernoctat*; 3. *dæmonem expugnat*. 278
- II. PARS. *Bartholomæus* 1. *Gentiles in idololatriæ tenebris versantes, luce veritatis illustrat*; 2. *scelerosos vitii assuetos, virtutis amore sufflammat*; 3. *dæmonibus oracula edentibus, silentium imperat*. 279
- III. PARS. *Bartholomæus Christum imitatur in martyrii* 1. *universalitate*; 2. *acerbitate*; 3. *diurnitate*. 281

CONCIO QUARTA

- In Thoma trina consideranda est abyssus* 1. *infidelitatis et nequitiae*; 2. *benignitatis et misericordiae*; 3. *credulitatis et constantiae*. 285
- I. PARS. *Thomas reus* 1. *pertinacis incredulitatis*; 2. *tumentis temeritatis*; 3. *imprudens perversitatis*. 286
- II. PARS. *Christus misericordiae abyssus Thomam* 1. *peccatorem immutat*; 2. *vulneratum sanat*; 3. *excæcatum illuminat*. 289
- III. PARS. *Thomas Christi misericordia immutatus est abyssus fidelitatis et constantiae*, 1. *corde credens*; 2. *ore confitens*; 3. *pro fide moriens*. 296

CONCIO QUINTA.

- Mathias est* 1. *apostatae subrogatus*; 2. *justo prælatus*; 3. *apostolatu donatus*. 300
- I. PARS. *Judas* 1. *multiplici crimine culpatur*; 2. *merito reprobatur*; 3. *ei in apostolatu Mathias subrogatur*. 301
- II. PARS. *Mathias Barsabæ justo præfertur* 1. *Dei prædestinatione*; 2. *discipulorum electione*; 3. *sortis iniectione*. 306

III. PARS. Mathias 1. ad apostolatam sublimatur; 2. virtutibus decoratur; 3. de probe functo manere apostolico commendatur. 510

CONCIO SEXTA.

Marcus 1. tanquam Evangelista, veritatem et virtutem manu consignavit; 2. tanquam concionator, ore propalavit; 3. tanquam martyr, sanguine confirmavit. 314

I. PARS. Marcus Evangelista manu conscriptum nobis offert Evangelium, commendatum 1. majestate; 2. veritate; 3. utilitate. 515

II. PARS. Quam probe Marcus Evangelizatoris functus fuerit officio constat ex 1. multitudine populorum, quibus predicavit; 2. promptitudine, qua tot regiones peragravit; 3. magnitudine fructus quem reportavit. 521

III. PARS. Marcus 1. ab ingratis morte mulctatur; 2. ignominia dedecoratur; 3. magno honore veneratur. 524

SPES THEOLOGICA.

SCHOLIUM.

Spes 1. mundana depretiatur; 2. christiana commendatur; 3. ejus natura declaratur; 4. trina discriminatur; 5. presumptionem aversatur; 6. desperationi contrariatur.

CONCIO PRIMA.

Homines terreni spem suam collocant in 1. bonis mundi fallacibus; 2. hominibus mendacibus; 3. operibus suis inanibus. 326

I. PARS. Mundani spem collocant in bonis seculi, quæ 1. titubant; 2. a cælo avocant; 3. miserere infelicitant. ibid.

II. PARS. Spes non est collocanda in hominibus ob defectum 1. veritatis; 2. firmitatis; 3. potestatis. 528

III. PARS. Qui semetipsis confidunt, 1. Pharisæos sapiunt; 2. in terra suam mercedem recipiunt; 3. spem regni cælestis amittunt. 529

CONCIO SECUNDA.

Demonstratur spei christianæ 1. necessitas; 2. dignitas; 3. utilitas. 331

I. PARS. Spes necessaria est ad 1. humanam conversationem; 2. virtutis exercitationem; 3. cæli acquisitionem. ibid.

II. PARS. Spei nobilitas desumitur 1. a potentia, in qua subjectatur; 2. ab objecto, a quo specificatur; 3. a cælesti beatitudine, ad quam terminatur. 535

III. PARS. Spes affert bonum 1. utile; 2. delectabile; 3. honorabile. 534

CONCIO TERTIA.

Spes 1. ad futuram beatitudinem terminatur; 2. certitudine solidatur; 3. meritis subleatur. 336

I. PARS. Spes terminator ad 1. bonum; 2. arduum; 3. futurum. ibid.

II. PARS. Spei certitudo innititur divinæ 1. libertati; 2. fidelitati; 3. potestati. 538

III. PARS. Spes 1. merito Deus ut nobis bonus amatur et desideratur; 2. recte ex intuitu mercedis operatur; 3. optime beatitudo ex meritis speratur. 541

CONCIO QUARTA.

Trina est spes, nimirum 1. veniæ; 2. gratiæ; 3. gloriæ. 343

I. PARS. Spes veniæ innititur divinæ 1. miserationi; 2. pollicitationi; 3. jurationi. 544

II. PARS. Spes gratiam exspectat a 1. Dei miseratione; 2. Christi passione; 3. pœnitentiæ susceptione. 545

III. PARS. Spes gloriæ fultur 1. divinis promissionibus; 2. christianis operationibus; 3. tolleratis ex justitia passionibus. 346

CONCIO QUINTA.

Præsumptio est rea 1. *vanitatis*; 2. *temeritatis*; 5. *falsæ securitatis*. 350

- I. PARS. Præsumptuosus falso sibi arrogat 1. innocentiam; 2. justitiam; 3. perseverantiam. *ibid.*
 II. PARS. Præsumptuosus sperat 1. absque pœnitentia, veniam; 2. absque ulla dispositione, gratiam; 3. absque aliis meritis, gloriam. 352
 III. PARS. Præsumptuosus falsa securitate sibi promittit 1. vitæ diuturnitatem; 2. gratiæ opportunitatem; 3. pœnitendi voluntatem. 354

CONCIO SEXTA.

Spes innitur 1. *sanctissimæ Trinitatis operationi*; 2. *Dominicæ redemptioni*; 3. *cælestis Hierusalem protectioni*. 356

- I. PARS. Spes ponenda est in 1. Patris pietate; 2. Filii charitate; 3. Spiritus Sancti liberalitate. 357
 II. PARS. Spes innitur 1. Eucharistiæ institutioni; 2. Dominicæ ascensioni; 3. gloriosæ Christi ascensioni. 362
 III. PARS. Confidere debent peccatores in auxilio Ecclesiæ triumphantis, ubi habent 1. mediatorem benignissimum, patrocinantem; 2. matrem benignissimam, auxiliantem; 3. cœtum fidelissimum amicorum et proximorum patrocinantem. 367

TEMPLA VENERANDA.

SCHOLIUM.

Templa 1. *dedicantur*; 2. *venerantur*; 3. *Dei præsentia honorificantur*; 4. *sacrificio commendantur*; 5. *profanantur*; 6. *vindicantur*.

CONCIO PRIMA.

Templa merito 1. *consecrantur*; 2. *sanctificantur*; 3. *ornantur*. 370

- I. PARS. Templa 1. consecrantur; 2. sub Sanctorum nominibus dedicantur; 3. consecrationis ceremoniæ explicantur. *ibid.*
 II. PARS. Templa sunt sancta, ob sanctitatis 1. deputationem; 2. comprehensionem; 3. operationem. 373
 III. PARS. Templorum ornatus 1. vindicatur; 2. excessus non approbatur; 3. defectus condemnatur. 375

CONCIO SECUNDA.

Templum 1. *rationabiliter veneratur*; 2. *quomodo venerandum sit declaratur*; 3. *ejus irreverentia condemnatur*. 380

- I. PARS. Templum est veneratione dignum, ob 1. res sacras quæ ibi conservantur; 2. sacramenta, quæ administrantur; 3. sanctas actiones, quæ operantur. *ibid.*
 II. PARS. Templum venerandum est 1. puritate cordis; 2. silentio oris; 3. modestia corporis. 383
 III. PARS. Irreverentia in templis condemnatur exemplo 1. Christianorum; 2. Judæorum; 3. paganorum. 386

CONCIO TERTIA.

In templis Dei præsentia 1. *sapienter recogitatur*; 2. *humiliter adoratur*; 3. *insolenter aspernatur*. 389

- I. PARS. Deus specialiter præsens in 1. cœlo; 2. Salomonis templo; 3. Ecclesiæ sacratio. *ibid.*
 II. PARS. Præsens Dei majestas in templis 1. adoratur; 2. laudatur; 3. formidatur. 391

III. PARS. Impii in templo aespiciunt Dei 1. majestatem, quam colunt; 2. præsentiam, quam creant; 3. perspicaciam, quam omnia conspiciere certo cognoscunt. 393

CONCIO QUARTA.

Missæ sacrificium est 1. demisse venerandum; 2. sancte celebrandum; 3. devote audiendum. 396

I. PARS. Altaris sacrificium est humiliter adorandum ob 1. Dei, cui offertur, majestatem; 2. Christi offerentis sanctitatem; 3. hostiæ oblatæ dignitatem. ibid.

II. PARS. Missæ sacrificium est celebrandum cum 1. mentis puritate; 2. animæ sanctitate; 3. corporis castitate. 397

III. PARS. Missæ sacrificium audiendum est cum 1. attentione mentis; 2. silentio oris; 3. modestia corporis. 399

CONCIO QUINTA.

Templum profanatur 1. vanis cogitationibus; 2. injustis devastationibus; 3. fœdis et obscænis actionibus. 403

I. PARS. Templum profanant qui 1. nullam curant animi attentionem; 2. in terrenis occupant mentis cogitationem; 3. habent scelerosam cordis affectionem. ibid.

II. PARS. Templum profanant 1. hæretici destructores; 2. Christiani deprædatores; 3. sacerdotes nundinatores. 404

III. PARS. Templum profanant 1. irreverenter se habentes; 2. insolenter ridentes; 3. impudenter lascivientes. 406

CONCIO SEXTA.

Justitiam ostendit Deus 1. templi honorem zelans; 2. profanatores reprobans; 3. eos suppliciiis mulctans. 408

I. PARS. Christus zelo succensus 1. nummulariorum æs mensasque subvertit; 2. vendentes et euentes de templo ejecit; 3. illos acriter reprehendit. ibid.

II. PARS. Deus 1. intrantes examinat; 2. stantes considerat; 3. profanantes reprobat. 410

III. PARS. Punit Deus profanantes 1. sacram ædem sibi dicatam; 2. Ecclesiam luce veritatis illustratam; 3. animam gratia sanctificatam. ibid.

VERBUM DEI CONCIONATORIUM.

SCHOLIUM.

Consideratur Verbi Dei 1. indigentia et necessitas; 2. desiderium et aviditas; 3. excellentia et dignitas; 4. vis et efficacia; 5. fructus et utilitas; 6. contemptus et vilitas.

CONCIO PRIMA.

Sermo Dei est 1. appetendus; 2. sumendus; 3. digerendus. 413

I. PARS. Sermo Dei 1. sapienter appetitur; 2. misere fastiditur; 3. infeliciter rejicitur. ibid.

II. PARS. Sermo Dei est cibus necessarius 1. infantibus; 2. convalescentibus; 3. itinerantibus. 414

III. PARS. Sermo Dei est 1. in aure recipiendus; 2. ad intellectum transmittendus; 3. in corde digerendus. ibid.

CONCIO SECUNDA.

Sermo Dei est 1. ante concionem avide appetendus; 2. tempore concionis devote audiendus; 3. post concionem sedulo custodiendus. 416

I. PARS. Sermo Dei 1. a malo liberat; 2. bonum præstat; 3. beatitudinem comparat. ibid.

- II. PARS. Sermo Dei audiendus est 1. attente et silenter; 2. modeste et graviter; 3. demisse et reverenter. 417
- III. PARS. Sermo Dei est 1. memoria retinendus; 2. mente digerendus; 3. ad morum compositionem adhibendus. 419

CONCIO TERTIA.

- Sermo Dei dignificatur ex analogia cum* 1. *Trinitatis mysterio*; 2. *Incarnationis sacramento*; 3. *altaris sacrificio*. 420
- I. PARS. Verbum Dei est 1. illuminans; 2. sufflamans; 3. operans. ibid.
- II. PARS. Qui audiunt verbum, Dei 1. de ejus conceptu glorificantur; 2. Christi matres præjicantur; 3. beatificantur. 421
- III. PARS. Verbum Dei est sacrificium commendatum; 1. victimæ oblatione; 2. immutatione; 3. oblatione. 422

CONCIO QUARTA.

- Sermo Dei est verbum* 1. *insultatorium*; 2. *triumphatorium*; 3. *vitæ exstructorium*. 423
- I. PARS. Verbum insultatorium 1. non blandiens; 2. corrigens; 3. nemini parcens. ibid.
- II. PARS. Triumphatorium de 1. diaboli astutiis; 2. mundi fallaciis; 3. carnis blanditiis. 424
- III. PARS. Verbum exstructorium 1. ad legis observantiam inducens; 2. ad virtutem accendens; 3. gloriæ acquisitionem suadens. 425

CONCIO QUINTA.

- Verbum Dei* 1. *sol appellatur*; 2. *talentum vocitatur*; 3. *semen nuncupatur*. 426
- I. PARS. Verbum Dei est sol 1. illuminans; 2. sufflamans; 3. fecundans. ibid.
- II. PARS. Auditores verbi Dei, 1. pigri; 2. activi; 3. contemplativi. 427
- III. PARS. Semen est verbum Dei, quod 1. secus viam conculcatur; 2. inter spinas suffocatur; 3. in terram bonam injectum fecundatur. 428

CONCIO SEXTA.

- Verbum Dei scelerosi Christiani* 1. *dedignantur*; 2. *aspernantur*; 3. *aversantur*. 429
- I. PARS. Verbum Dei dedignantem pravi Christiani, illud 1. parvipendunt; 2. non appetunt; 3. audire negligunt. ibid.
- II. PARS. Verbum Dei est 1. attente audiendum; 2. mente percipiendum; 3. sibi attribuendum. 430
- III. PARS. Infelices Christiani, qui 1. verbo Dei reluctantur; 2. illud dedignantur; 3. averasantur.

RELIGIO SERAPHICA.

SCHOLIUM.

1. Franciscus Christo configuratur ; 2. Bonaventura Ecclesiae unitatem moderatur ; 3. Ludovicus archiepiscopali dignitate decoratur ; 4. Antonius miraculis commendatur ; 5. Bernardinus egregius Concionator predicatur ; 6. Petrus de Alcantara verus pœnitens demonstratur.

CONCIO PRIMA.

Ipsa titulo filii hominis censetur Christus :
 (1) Christus Deus est et homo , filius Dei in æternitate productus a Patre ; filius hominis, in tempore generatus a Matre. *Visus Babylonio regi in fornace cum martyribus suis quartus, tanquam filius hominis.* (2) Alludit Tertullianus ad Nabuchodonosor, qui conspexit in fornace quatuor viros solutos, et ambulantes in medio ignis. *Et species quarti similis filio Dei.* (3) Non conveniunt inter se doctores quisnam sit ille quartus similis filio Dei visus a rege Babylonico : Tertullianus censet fuisse ipsummet Dei filium , visum *in habitu carnis nondum natæ* (4) , quem adhuc inter Angelos Abrahæ apparuisse asseverat : *Atqui tunc quoque inter Angelos illos ipse Dominus apparuit Abrahæ sine natiuitate cum carne.* Verum omissa Tertulliani mente, D. Bonaventura Seraphicum Franciscum Christo simillimum prædicat : *O vere christianissimum virum , qui et vivens Christo viventi, et moriens morienti , et mortuus mortuo,*

perfecta esse studuit imitatione conformis , et expressa promeruit similitudine decorari (1) ; ut ex professo demonstrat Bartholomæus Pisanus, toto Conformitatum libro. Huiusmodi autem similitudo tanta est , ut Franciscus velut alter videatur Christus. Sisigambis, Darii Persarum regis mater, in prælio capta, et ad victorem deducta, cum Ephestionem pro Alexandro salutasset inscitæ et erroris ab eo veniam postulavit : cui rex : Non est, inquit, cur doleas, o regina, quia *hic Alexander est.* (2) Idipsum de B. Francisco potest dici, qui velut alter videtur Christus : quia *omnibus virtutibus repræsentat Christum* (3) : præsertim in mundi condemnatione, Ecclesie sustentatione et dominica repræsentatione. Franciscus sub trino potest considerari respectu : scilicet in ordine ad mundum , in ordine ad Ecclesiam, in ordine ad Christum ; et sub trino illo respectu, est, 1. Iudex mundum condemnans ; 2. Fulchrum Ecclesiam sustentans ; 3. Inago Christum repræsentans. *Hinc prima iudicii, unde delicti origo.* (4) Delictum ab homine commissum sumpsit

(1) Tert. L. 4. adv. Marc. 10. — (2) Tert. Ibid. — (3) Dan. 5. — (4) Tert. L. de Carn. Christ. 6.

(1) In Vit. S. Franc. c. 14. — (2) Quint. Curt — (3) Chrysol. Serm. 88. — (4) Tert. L. de Pat. 5.

originem a dæmone feminam tentante; ab Eva a diabolo seducta, Adamum sollicitante, et ab Adamo, dæmonis tentationi et Evæ suasioni, libere consentiente. *Inde prima iudicii origo*; nam Deus serpentem ad esum terræ, Evam ad obsequium viro præstandum, et Adamum ad laborem damnavit et ad mortem. Ex D. autem Prospero (1) serpens tentavit protoparentes concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum et superbia vitæ: concupiscentia carnis, persuadens eis ut de ligno vetito comederent; concupiscentia oculorum, falso promittens: *Aperientur oculi vestri* (2); superbia vitæ, mendaciter asseverans, *eritis sicut dii*. Eodem modo Adami nepotes aggregitur dæmon. Dilecto namque discipulo teste, *omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vitæ*. (3) Ab his tribus præsertim *mundialis spiritus* (4), suam a diabolo sumit originem. Mundialem ejusmodi spiritum, sua incarnatione, nativitate et vita judicavit Christus Dominus, mundi condemnans superbiam sua humilitate; lasciviam sua puritate; avaritiam sua paupertate. *At nunc iudicium est mundi, nunc princeps hujus mundi ejicietur foras*. (5) Nam Beatus Franciscus velut alter Christus, jam judicatum et condemnatum a Domino mundum, et mundialem spiritum, denuo judicat et condemnat sua, 1. Humilitate; 2. Castitate; 3. Paupertate.

I. PARS. 1. Christus Dominus in humilitate et ignobilitate *incessit* (6), ut Christiani ejus doctrinam sectantes et conversationem imitantes, *superbia elimarentur* (7), in qua præsertim consistit *vita mundialis*. (8) Siquidem in mundo maxime viget superbia vitæ. Tigurina vertit *fastus vitæ*; Syriaca, *fastus seculi*; D. Augustinus, *ambitio seculi*; Vatablus, *arrogantia, insolentia et ostentatio mundi*. Alii tandem *jactantia, gloriatio, sui prædicatio*: quæ omnia sunt superbiæ species, partes, proprietates vel notæ. Uti autem superbia vitæ, est ambitio, fastus, gloriæ et excellentiæ appetitus, ita superbiæ concupiscibile sunt vestes ornatae, ampla palatia, supellectilia pretiosa, rhedæ deauratæ, dignitates sublimes, prælaturæ et dominationes, aliaque ejusmodi quæ superbum efficiunt pavoni similem. Pavo alas suas explicans, pompaticè incedens, est vera superbi imago, mundi pompam indelbite sectantis. Postquam Christus Dominus *gloriam*

seculi alienam et sibi et suis judicavit. Igitur quam noluit rejecit; quam rejecit damnavit; quam damnavit in pompa diaboli deputavit. Non enim damnasset, nisi non sua; alterius autem esse non posset, nisi diaboli, quæ Dei non sunt. (1) Seculi pompam a Christo nolitam, rejectam et velut ad diabolum pertinentem, damnatam, sua adhuc humilitate judicat et condemnat B. Franciscus.

Mundi nomine *mundialis vita* (2) denotatur, quam ducunt homines mundani, et ut fatur D. Augustinus (1), amatores mundi, impii et iniqui. Qui ad instar diaboli, qui est princeps super omnes filios superbiæ, tument, quos judicat et condemnat humilis Franciscus. Nam illi, 1. Sunt *in altum elati* (4); Franciscus vero est demissus et dejectus; 2. Illi præclaros usurpant titulos, et ut fatur Tertullianus, *nominis phantasma* (5) affectant: Franciscus vero non sectatur *nomen grande* (6) magnitudinem, seu celsitudinem sapiens, sed minoris vocabulum; et ut sui discipuli sedulo humilitati vacent, eos Minores voluit nuncupari. 3. Illi palatia desiderant, amplamque et ornata exquirunt domum: *ut campum in quo ambitio decurrat* (7) Franciscus vero habitat in cellula, quæ videtur potius mortui sepulcrum, quam viventis habitaculum. 4. Illi lautas et opulentas habent mensas; etenim *ciborum ambitio* (8) qua æstuant, magnis sumptibus pretiosas quoque et delicatas suis usibus dapes accomodat: Franciscus vero fere totam in abstinentia et jejunio pertransit vitam. 5. In illis apparet *vestis inflator* (9), argento, auro et gemmis intexta: Franciscus vero est *vestitu incultus* (10), sacco potius quam veste indutus. 6. Tandem illi fastum et arrogantiam in vultu, incesso, supercilio, et universaliter in cunctis ostentant, quapropter unum illorum pungit Tertullianus: *Sed tu supercilium capitis, nutu digiti accommodato, altius tollens, et quasi retro jactans* (11): Franciscus vero humilitatem in omnibus demonstrat, incedens *concreto vultu, suspensio supercilio*, (12) manibus in manica occultatis, oculis in terram demissis, condemnans sua humilitate tumidos, *mundialiter vivere* (13) per superbiam satagentes.

D. Bernardus (14) tres distinguit humili-

(1) L. 2. de Vit. Contempl. 1. — (2) Gen. 3. — (3) 1. Epist. 2. — (4) Tert. L. 4. adv. Marc. 26. — (5) Joan. 18. — (6) Tert. L. de Idol. 18. — (7) Tert. L. de Pud. 14. — (8) Tert. L. de Res. 46.

(1) Tert. L. de Idol. 18. — (2) Tert. L. de Carn. Christ. 46. — (3) In Psal. 54. — (4) Tert. L. de Pud. 7. — (5) Tert. L. 5. adv. Marc. 8. — (6) Tert. L. de Pall. 3. — (7) Tert. L. 2. ad Uxor. 8. — (8) Tert. L. 2. adv. Marc. 18. — (9) Tert. L. de Pall. 4. — (10) Tert. L. de Idol. 18. — (11) Tert. L. adv. Hermog. 27. — (12) Tert. L. adv. Valent. 1. — (13) Tert. L. de Res. 46. — (14) Tract. de Grad. Humil.

tatis gradus : cordis scilicet, oris et operis. *Cordis*, quo quis de se demisse sentit, aliosque idem sentire desiderat. *Oris*, quo nihil in sui laudem, sed potius in sui contemptum et vituperium loquitur. *Operis*, quo demissionem quam in corde sentit, et ore prodit, et opere exprimit. Tres illi humilitatis gradus in B. Francisco refurgent. Et quidem cordis humilitas, qua se peccatorem maximum existimat. Humilitas etiam oris, qua confitetur quod si Deus mortalium sceleratissimo tantam ac sibi largitus esset gratiam, se melior et sanctior exstitisset. Tandem humilitas operis, qua, veste demissa, fune ad collum ligato, seminudus trahi se præcipit ad instar jumenti, ad instar latronis, aut sicarii ad lapidem in quo collocari, et stare solerent publicæ destinati infamiæ: tum ex illo, velut ex pulpito, alta voce pronuntians se non ut hominem abstemium et sanctum habendum, sed ut gulosum et profanum, publica infamia dignum.

Ex D. adhuc Bernardo tres sunt gradus, seu potius profectus humilitatis: *primus*, *nolle dominari*; *secundus*, *velle subijci*; *tertius*, *in ipsa subjectione quaslibet contumelias et injurias illatas æquanimitè pati*. (1) Tres illos humilitatis conspicio gradus seu profectus in B. Francisco: primum quidem, nam interrogatus ab Hugone Cardinale essentne fratres evehendi ad infulas, et ecclesiasticæ dignitatis gradus, uti fuerunt Apostoli, licet pauperes censu, humiliter respondit: *Domine, ideo Minores vocati sunt fratres mei, ut majores fieri non præsumant*. Secundum etiam, ob illum enim humilitatis profectum, abdicavit generalatum, in conventu obtemperans guardiano, in itinere obsequens socio, testans se libentissime obsecutorum novitio unius diei. Nec mirum, quia in illo fulgebat trina illa humilitas de qua fatur mellifluus Doctor (2); nempe sufficiens, abundans et superabundans. Sufficiens, qua homo subdit se majori, et non præfert se æquali. Abundans, qua homo subdit se æquali, et non præfert se minori; superabundans, qua homo subdit se minori, et nulli se præfert. Tertium tandem humilitatis profectum, nam ingrediens Assisium fame extenuatus, veste lacerata indutus, ut stultus est habitus, verbis delusus, luto et saxis impetitus in patria sua, a suis concivibus: tot tamen ac tantas contumelias libenti animo est perpessus ad instar Christi Domini, qui fuit *nullifcæmen populi*. (3)

Subjungit D. Bernardus: *Est virtus hu-*

(1) Serm. 41. de Diversis. — (2) Tract. de Statu Virginit. p. 1. — (3) Tert. L. 3. adv. Marc. 16.

militatis in corde; species humilitatis in ore; labor humilitatis in opere; fructus humilitatis et in perventione. (1) Franciscus namque humiliter de se in corde sentiens, humilitatem ore præferens, constanter irrisiones et contumelias perferens, meruit occupare sublimem illam in cælo sedem, de qua Luciferum eiecit superbia. Sic *humiles sublimitate, sublimes humilitate mutantur* (2), ut constat ex Lucifero et Francisco. Lucifer namque *positus in monte sancto Dei, id est, in sublimitate cælesti, de qua Satanam Dominus decidisse testatur* (3), ad eam sublimatus est humilis Franciscus, ut Fratri Pacifico revelatum est, qui in extasim raptus, vidit aperiri et patere cæli regiam, in qua aliæ atque aliæ sedes, quas inter eminebat una, auro, et gemmis, et diviniore quadam luce conspicua, sed vacua: quæsitit ecquæ esset illa sedes et cui servaretur; et audivit ex ea excidisse e cælestibus genis unum aliquem, et modo servari humili Francisco; qui *quanto humilior, tanto capacior, tanto plenior*. *Colles enim aquam repellunt, valles implentur* (4), ut patet in Francisco qui fuit sublimatus ob humilitatem, et gloria coronatus ob angelicam puritatem qua mundi condemnavit lasciviam.

2. *Habuerint pristina tempora, omnis impudicitiae etiam potestatem. Luserit ante Christum caro, imo perierit antequam a Domino suo requisita est. At ubi Sermo Dei descendit in carnem, quæ ad lignum, non incontinentiæ, sed tolerantiae accederet; quæ non dulce aliquid, sed amarum aliquid inde gustaret; quæ non ad inferos, sed ad cælum pertineret; quæ non lasciviae floribus, sed sanctimoniae frondibus præcingeretur; quæ munditias suas aquis traderet; exinde caro quæcunque in Christo reliquas sordes pristinas solvit, alia jam res est, nova exurgit jam, non ex seminis limo, non ex concupiscentiæ fimo, sed ex aqua pura et spiritu mundo*. (5) Humana caro ante Verbi incarnationem ludebat, gulæ et impudicitiae vacabat; ad quod inducebatur tum scelerosa orci doctrina, tum depravato falsorum deorum exemplo. Gentiles concupiscentiæ fomite sufflammati, Jovis, Veneris, aliorumque numinum libidinibus auctorati, tot immergebantur cænosis impudicitis quod Tertulliano teste, *haud facile has purulentias civitatis quis eliciet, et exsuppurabit, nisi sermo palliat*. (6) Id est, Dei Filius humana

— (1) Barthol. Pisan. L. 1. Conformit. Fructu. 8. — (2) Tert. Apol. 20. — (3) Tert. L. 2. adv. Marc. 10. — (4) Vading. tom. 1. Ann. Minor. ann. 1212. num. 40. — (5) D. Aug. Serm. 74. de Temp. — (6) Tert. L. de Pall. 6.

carne indutus, qui suo adventu humanæ carnis damnavit lascivias, et homines tam verbo quam exemplo ad castitatis succendit amorem. Quanto verus Deus est falsis numinibus dignior, tanto exemplaris ejus puritas præponenda est Jovis, Veneris, Martis vel Apollinis impudicitiae. *Perfectior Christus: eo quoque nomine perfectior, quo integrior.*

(1) Neque solum suo exemplo, sed etiam cœlesti sua doctrina, mundi condemnavit lasciviam, et homines ad castitatem stimulavit, quam ideo Tertullianus nuncupat *principalem christiani nominis disciplinam.* (2) At proh dolor! quantumvis edocta a Verbo humanato pudicitia; quantumvis post Dei humanationem Christiani teneantur fugere libidinem, et studere castitati, hac tamen tempestate ita a mundo exsulat pudicitia et impudicitia grassatur, ut vere dicat Evangelista Joannes: « Omne quod est in mundo est concupiscentia carnis. » Sicut autem concupiscentia carnis est luxuria, ita concupiscibile carnis sunt mulieres, resque veneræ, quas libidinosi equorum more insequuntur. Carnis namque concupiscentia *eo usque jam exolevit, ut non ejuratio, sed moderatio libidinum, pudicitia credatur, isque satis castus habeatur, qui minus castus fuerit.* (3)

Nunc judicium est mundi; nam condemnatam a Christo lasciviam B. Franciscus denuo condemnat. Tria potissimum sufflamant ad libidinem: 1. Gula. *Monstrum haberetur libido, sine gula.* (4) Ideoque sunt fundamenta mæchiae ab Apostolo effossa, cum ebrietates et comessationes compescit. (5) 2. Mulieris aspectus. *Christianus salvus oculis feminas non videt.* (6) 3. Carnis concupiscentia, ideoque tentatio illa *potentissima est, quæ venit de concupiscentia carnis.* (7) Beatus Franciscus adversus tria illa incentiva libidinis, tria validissima opposuit remedia: 1. Gulæ continuum opposuit jejunium, pro cibo utens pane asperso cinere, pro potu vero aqua frigida. *Dejecta sane gula et spurcitia* (8) rejicitur. 2. Adversus *præstigias formæ* (9) muliebris, oculorum adhibuit custodiam, iniens fœdus cum illis ne quicquam cogitarent de femina. Licet enim fratri Leoni fuisset revelatum Franciscum annumerandum fore in cœlo inter virgines mente et corpore, raro cum feminis conversabatur, neque unquam in earum faciem injiciebat oculos, corpore et animo

adversus libidinem cæcus. (1) Tandem, 3. Ut *occideret in se concupiscentiam libidinis* (2), carnem assiduis domabat afflictationibus: cubile illi aut dura humus, aut durius lignum, et lapis pro cervicali; vestis aspera et rudis, intexta intrinsecus nodulis, ut durior appelleret carnem; funiculis et catenulis corpus singulis diebus et noctibus diverberabat, dilaceratoque et edomito sic corpusculo dicebat: « Eia, frater asine, sic te decet manere, sic subire flagella. » Corpus tanta pœnitentia affligebat, ut morti proximus, ab eo postulaverit veniam, quod in illud nimis severus et quodammodo sævus fuisset. Et ne cunctas carnis afflictationes singulatim persequar, inter vepres ad instar Benedicti corpus dilaniavit; adulta hieme, auraque perfrigida, in aquam a gelu, rigidisque aquilonibus concretam, ad instar Bernardi sese immersit; in gelidam nivem, nudo ingressus corpore, in eaque tandiu volutatus, quoadusque frigore superasset ardores libidinis. Et cum dæmonis astutia, venusta mulier, adhibitis pretiosis vestibus, colorum pigmentis, adorta esset Franciscum blandis sermonibus, lascivisque actionibus, eum ad lasciviam inducere niteretur: Franciscus multo Martiniano constantior, veneræ mulieris haud blanditiis acquiescens, magnam carbonum ardentium copiam supra pavementum expandens, omnibus se vestibus exuens, super prunas corpus versans, impudicæ dicens mulieri ut si suum ambiret concubitum, super ignitos illos carbones eum attentaret: tali spectaculo stupefacta mulier a fugit. Franciscus his aliisque afflictationibus *titillatam prosternens carnem,* (3) angelica sua puritate mundi condemnat lasciviam, non secus ac avaritiam alta et eminenti paupertate.

3. Christus Dominus *semper pauperes justiscat.* (4) Pauperes spiritu beatos prædicat, eisque cœlorum pollicetur regnum: *Beati pauperes spiritu, illorum est enim regnum cœlorum.* (5) Divites vero increpat de divitiis tumentes, eisque in malum abutentes: *Sic et in filias Sionis invehitur per Esaiam, cultu et divitiarum abundantia inflatas.* (6) In quos adhuc maledicta vibrat: *Væ divitibus! Quoniam, inquit, recepistis advocacionem vestram: utique ex divitiis, de gloria earum, et secularibus fructibus.* (7) Tandem Salvator *divites prædamnat* (8), id est, etiam ex tunc ante supremum vitæ diem, sempiternis pœnis destinatos declarat. Neque dun-

(1) Tert. L. de Mon. 5. — (2) Tert. L. de Pud. 1. — (3) Tert. Ibid. — (4) Tert. L. de Jejun. 1. — (5) Tert. L. de Pud. 17. — (6) Tert. Apol. 46. — (7) Tert. L. 1. ad Uxor. 4. — (8) Tert. L. 2. ad Nat. 8. — (9) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 8.

(1) Tert. Apol. 46. — (2) Tert. L. de Exh. Cast. 15. — (3) Tert. L. de Pud. 22. — (4) Tert. L. de Pat. 7. — (5) Tert. L. de Pat. 11. — (6) Tert. L. 4. adv. Marc. 15. — (7) Tert. Ibid. — (8) Tert. L. de Pat. 7.

taxat verbo, sed etiam exemplo Christus divitias depretiat, et paupertatem commendat. *Nam filius, inquit, hominis non habet ubi caput collocet.* (1) Ex D. namque Bernardo, *paupertas non inveniebatur in caelis, porro in terris abundabat, et nesciebat homo pretium ejus: hanc itaque Dei Filius comprimens, descendit ut eam obligaret sibi, et nobis quoque sua astimatione eam faceret pretiosam.* (2) Inde divitiarum contemptum colligit Tertullianus: *Nec major ad pecuniæ contemptum exhortatio subjacet, quam quod ipse Dominus in nullis divitiis invenitur.* (3) Verum licet Zacharias Propheta hebrææ genti signum dederat intelligendi Salvatorem, ipsam qua superbis viluit, paupertatem (4): Ipse, inquit, pauper, et ascendens super asinum. (5) Licet hoc signo dignoscendus fuerit Christus, cujus regnum non est de hoc mundo, quia subjungit D. Bernardus: *Ad debellandam superbiam quæ regnat in mundo, paupertatem evangelizavit, sicut verbo, sic etiam exemplo: attamen omne quod est in mundo est oculorum concupiscentia.* Porro sicut oculorum concupiscentia est avaritia et curiositas, ita concupiscibile oculorum est aurum, argentum, gemmæ, prædia, opes, res curiosæ et pretiosæ, quas concupiscit avaritia, seu avarus.

Damnata a Christo seculi avaritiam denovo condemnat B. Franciscus, amicus pauperum, paupertatis amator. *Administratio probat pauperum amatorem* (6); quibus liberalissime eleemosynas erogabat. Ad munificum et perfecte liberalem spectat, *in donando valde excellere* (7); hoc est exuberare, et quodammodo fluviorum instar, munificentiae amore et studio, extra ripas velut diffluere. Proprium est Christianorum *indigentibus refrigerare* (8); hoc est cibos et alia necessaria largiri, ad consolandam et reficiendam eorum inopiam. Hanc pro viribus sublevabat Franciscus; qui cum quadam vice negotiis occupatus, denegasset eleemosynam egeno postulanti, mox poenitentia ductus insecutus est eum, largitus est ei eleemosynam, voto se adstringens nunquam denegaturum inopi pro Dei amore petenti. Nouna, Gregorii Nazianzeni mater, *immodico amore largiendi* (9) ducebatur. *Habes ex isto fomite æstuantem* (10) Franciscum. Munificentissima in egenos fuit Paula Romana, cujus, ut fatur D. Hieronymus, *liberalitas sola excedebat modum.* (11) Franciscus quo-

que nullum in largiendo servabat modum, paternas dividens merces, equum etiam cui insedebat: indeque proveniente pecuniam fuisse pauperi largiens Sacerdoti; tum ut sibi subveniret, tum ut Sancti Damiani repararet Ecclesiam. Martinus partem chlamidis qua operiebatur, pauperi nuditate algido (1) dedit. Franciscus non dimidiatam chlamidem, sed integram vestem, non semel, sed multoties dedit pauperibus. Proprium est liberalis, ait Philosophus, *non respicere ad seipsum, sed minora sibi relinquere.* (2) Hanc doctrinam ad praxim redigens Franciscus, pallium et indumentum largiebatur egenis, quorum laceratas deferebat vestes; et dum dono aliquid accipiebat, a datore petebat licentiam illud magis inopi denuo largiendi. *Qui pauper est et ægrotat, duplici laborat paupertate.* (3) Binam illam paupertatem sublevare nitebatur Franciscus, largiens egenis, et ægrotantibus ministrans pauperibus, præsertim leprosis, quorum detergebat et osculabatur ulcera. *Factus calamitosis Deus, Dei misericordiam imitando* (4), et Christi pietatem, qui leprosos sanavit. *Christianus nec in pauperem superbit* (5): quia Christum in paupere recognoscit, cum se Deus amore pauperis sic deponat, ut non adsit pauperi, sed ipse sit pauper. (6) Inde Christianum hortatur D. Chrysostomus: *Cum vides pauperem, corpus Christi, aram Christi te vidisse puta, et reverere.* (7) Quemadmodum qui pauperem honorat, Christum Deum in paupere reveretur, ita qui pauperem despicit, Deo injuriam facit; (8) juxta istud Proverbiorum: « Qui contemnit pauperem, exprobrat factori ejus. » (9) Tumidos et arrogantes Christianos *splendidos esse censu criminis sui* (10) censet Tertullianus, quos insolentes præstat opulentia (11), ex qua contemneudi pauperes sumunt occasionem. Qui sunt hujusmodi, multum a Francisco discriminantur, tanta veneratione egenos prosequente, ut cum aliquando vidisset Fratrem quemdam, pauperis eleemosynam postulantis importunitatem ægre ferentem, mandaverit illi ut se ad pauperis pedes dejiceret, ab eoque inurbanitatis veniam deprecaretur: quia cum pauperes Christum ejusque Matrem pauperem repræsentent, modeste, urbane et humiliter tractandos dicebat.

Verum aliud est reficere ventrem esurien-

(1) Tert. L. de Idol. 18. — (2) Sermon. 1. de Virg. Nat. Dom. — (3) Tert. L. de Pat. 7. — (4) D. Bern. Sermon. 4. in Ram. Palm. — (5) Zachar. 9. — (6) D. Bern. Ep. 100. — (7) L. 4. Ethic. — (8) Tert. L. ad Scapul. 4. — (9) Orat. 19. — (10) Tert. L. de Pall. 4. — (11) Epist. 22.

(1) Chrysol. Sermon. 16. — (2) L. 4. Ethic. — (3) Greg. Nyss. Orat. de Benefic. — (4) Greg. Naz. Orat. 16. — (5) Tert. Apol. 46. — (6) Chrysol. Sermon. 16. — (7) Rom. 20. in 2. Cor. — (8) D. Bern. L. de Mod. Ben. Viv. c. 37. — (9) Cap. 17. — (10) Tert. L. de Spect. 7. — (11) D. Hilari in Psal. 37.

tis, aliud sanctam zelare paupertatem: ibi enim servitur naturæ, hic gratiæ. (1) Inde patrem Vilhelmi Monachi Claravallensis sic alloquitur D. Bernardus: *Volo te esse amicum pauperum, magis autem paupertatis amatorem. Ille gradus proficientium est, hic perfectorum: amicitia pauperum regum amicos constituit; amor paupertatis, reges.* (2) Quia, ut subjungit D. Bernardus, *pauperes spiritu humanata veritas, beatos clamat, et reges pronuntiat cælorum.* Ut autem acute animadvertit D. Bernardus, *prædicantur beati pauperes, non rebus, sed spiritu.* (3) Ex mellifluo namque Doctore diligenter attende *quod non simpliciter pauperes nominat, propter plebeios pauperes, necessitate miserabili, non laudabili voluntate.* (4) Sed eos qui voluntariam assumunt paupertatem, qui possunt dicere cum Propheta: « Voluntarie sacrificabo tibi. » (5) Sed nec omnis voluntaria paupertas laudem habet apud Deum: nam et Philosophi omnia sua reliquisse leguntur, ut expediti mundialibus curis, studio vanitatis possent vacare liberius, et nolebant censu abundare terreno, ut abundarent magis in sensu suo. *Vos discernit quod dictum est, spiritu, id est, spirituali voluntate.* Beati ergo pauperes spiritu, *spirituali scilicet intentione, desiderio spirituali, propter solum beneplacitum Dei, et animarum salutem, quoniam ipsorum est regnum cælorum. In aliis virtutibus promissio futuro tempore indicatur: paupertati non tam promittitur quam datur.* (6) Verum sciscitatur D. Bernardus: *Quid sibi vult, quod eadem promissio facta est pauperibus et martyribus, nisi quia veri martyrii genus pauperitas voluntaria est? Quod martyrium gravius est quam inter epulas esurire, inter vestes multoties pretiosas algere, paupertate premi inter divitias quas offert mundus! Quas ostendit malignus, quas desiderat noster ipse appetitus?* (7) Et ne dubites, Christiane, *paupertatem esse beatam* (8), recogita quod incarnata Veritas loquitur, *quæ nec falli, nec fallere potest: et ipsa est quæ dicit, quoniam beati pauperes spiritu. Paupertatis beatitudinem indubitatum merito prædicat D. Bernardus, quia Christi Dei veracitatis, ejusque potestati innititur. Sed quis est qui sic loquitur, qui sic beatificat pauperes, et sic dicit? putas poterit verum esse? Erit sine dubio: siquidem verax et potens est qui promittit; qui sibi « elegit pauperes in mundo; »*

sed pulchre inopes (1), quia caducarum rerum curam deposuerunt ut divinis rebus *sine ulla distractione* (2) vacarent. « Divites in fide » subjungit Jacobus, seu, ut expendit D. Hieronymus, *ditiores et magis inclyti* (3), quia *pro Christo pauperes et inhonorati* (4), nihil habentes et omnia possidentes: quia relinquendo quidquid habere poterant in seculo, *proprii esse meruerunt auctoris seculi et eum habere propriam possessionem, qui sine dubio portio et hæreditas est suorum.* (5)

Ex his colligitur quam *Deo chara sit electa paupertas.* (6) Cujus Franciscus fuit existimator, amator et zelator: 1. Existimator, et merito: tum quia evangelicam complectitur perfectionem: *Si vis perfectus esse, vende et vende omnia quæ habes, et da pauperibus.* (7) Tum quia est insigne discipulorum Christi. *Nisi quis renuntiaverit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus.* Tum quia *regnum cælorum pauperum est; et est regniæ potestatis beare pro voluntate amicos.* (8) Facite vobis amicos, qui cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula (9): *Vides quia magna dignitas sancta paupertas sit: ut non modo patrocinium ipsa sibi non quaerat, sed et ferat indigentibus.* Tum quia *nobilis revera titulus paupertatis, quam ipse Deus commendans ore prophetico* (10): Ego sum, ait, vir videns paupertatem meam (11), quam adhuc Christus suo auctoravit exemplo. Itaque, fratres, *clarum satis insigne tenemus, ipsam nunc paupertatem nostram super omnes regios thesauros, hic nos titulus nobilitat et reddit illustres.* (12) Tanti faciebat Franciscus evangelicam paupertatem, ut eam altissimam nuncuparet, quia summo in pretio illam habebat, et adhuc virtutum reginam prædicaret, majorique ejus æstuans amore, quam avarus divitiarum cupiditate. *Non paupertatis virtus æstimatur, sed paupertatis amor.* (13) Quanto in gradu fuerit in Franciscus paupertatis virtus, ex amore quo illam, 2. Diligebat, colligendum est. Ex ardenti paupertatis amore procedebat, tum *seculi totius contemptus* (14), tum abdicatio paternæ hæreditatis; nam Assisiis coram Episcopo adstante patre, cunctis renuntians fortunæ bonis, exuens quoque vestimenta quibus induebatur, alta voce dixit: Nunc vere dicam, Pater meus qui es in cælis, corde versans et ore premens istud: *Deus meus et omnia.* Paula Romana *hoc habebat*

(1) D. Bern. Ep. 95. — (2) Epist. 103. — (3) Epist. 100. — (4) Serm. 1. in Fest. Omn. Sanct. — (5) Psal. 53. — (6) D. Bern. Serm. 4. in Advent. Dom. — (7) Serm. 1. in Fest. Omn. Sanct. — (8) D. Bern. Serm. 1. in Fest. Omn. Sanct.

(1) Jacob. 2. — (2) Greg. Naz. — (3) Orat. 28. — (4) Epist. 34. — (5) D. Bern. Serm. 1. in Dedie. Eccles. — (6) Chrysol. Serm. 28. — (7) Luc. — (8) D. Bern. Ep. 105. — (9) Luc. 16. — (10) D. Bern. Ep. 25. — (11) Thren. 3. — (12) D. Bern. Ep. 25. — (13) D. Bern. Ep. 100. — (14) Tert. L. de Spect. 29.

voti, ut mendicans moreretur. (1) Franciscus Paulæ votum exsecutus mendicans mortuus est, accipiens a fratribus per eleemosynam habitum, quo indutus est post mortem, qui dum viveret adeo fuit paupertatis amator, ut eam continuo corde volveret. Et cum iter agenti tres illi occurrerent puellæ in magnitudine, ætate et forma simillimæ, quibus Obedientia, Castitas et Paupertas voluntaria denotabatur, sic salutavit paupertatem: *Salve, Domina Paupertas*: quo dicto statim evanuerunt. Paupertatis amor Franciscum velut in ipsam transformavit paupertatem, cujus fuit, 3. Zelator. Sciscitatur Sanctus Zeno quare fiunt Christiani in aqua, juxta celeberrimum Tertulliani effatum: *Sed nos piscivuli secundum iῶβὴν, nostrum Jesum Christum, in aqua nascimur.* (2) Mox respondet Veronensis Antistes: *Ut cælestes effecti, terram non desiderent,* (3) Franciscus audiens istud evangelicum a Domino dictum discipulis quos mittebat ad prædicandam per orbem christianam disciplinam: *Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris, non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta.* (4) Cælestis effectus calceamenta deposuit, pecuniam procul tanquam rem detestabilem projecit, parva tunica contentus, corda se ciuixit, duodecim sibi adunans socios, ut duodenarium Apostolorum repræsentarent numerum, quos misit in mundum prædicandæ pœnitentiæ et crucis gratia unicuique dicens: *Facta cogitatum tuum in Domino, et ipse te enutriet; nullum alium eligens suæ religionis fundamentum, quam evangelicam paupertatem. Ideoque fratres regulæ observatores nihil sibi appropriant sive in communi, sive in particulari: neque usum juris habent alicujus rei, sed usum duntaxat facti, ipsumque adhuc moderatum. Hac de causa, Portiunculam, quæ est velut totius Ordinis caput, a religiosi Sancti Benedicti dono accepit. Paupertatis zelo succensus, religionis habitum denegavit cuidam diviti, facultates suas non pauperibus eroganti, sed parentibus largienti. Interdum evertibat monasteria nimis superbe ædificata. Fratres ad mendicandum ostiatim mittebat, ipsemet etiam ibat ad eleemosynam: et generatim in cunctis sese paupertatis æstimatore, amatorem et zelatorem demonstrabat.*

Ex prælibatis tria sunt inferenda: 1. Redarguendi sunt Christiani, qui divitias avidè desiderant, et opulentos beatos propalant, postquam veritas, quæ nec falli, nec fallere

potest, beatam prædicavit paupertatem. Quos sic increpat D. Bernardus: *Sic vos, insensati filii Adam, divitias quæritis, divitias desiderabis usque adhuc: cum jam beatitudo pauperum divinitus commendata, prædicata mundo, credita sit ab hominibus. Quærat eas paganus, qui sine Deo vivit; quærat Judæus, qui terrenas possessiones accepit. Sed qua fronte, magis autem qua mente, Christianus divitias quærit, postquam Christus beatos esse pauperes prædicavit? Quousque, filii alieni, quousque vanitatem loquetur os vestrum, ut beatum dicatis populum cui hæc sunt, hæc visibilia, hæc præsentia; cum Filius Dei os suum aperiens locutus sit veritatem, beatos esse pauperes, et væ divitibus?* (1) 2. Non divites, sed pauperes spiritu esse beatificandos. *Neque enim, sicut dixerunt filii iniquitatis* (2): *Beatus populus cui hæc sunt* (3), *temporalia scilicet quæ præmiserat*: sed, *Beatus populus cujus Dominus Deus ejus. Videte ergo si non dignum sit ut festum agamus diem, quo nos assumpsit in proprios, et investivit se per ministeriales et vicarios suos* (4), ut nos veris abunde ditaret divitiis. Inde exclamat D. Bernardus: *O dives paupertas! o locuples nuditas! si tamen christiana et voluntaria. Quibus enim divitiis non abundas, dicente Domino: In viis justitiæ ambulo, ut ditem diligentes me, et thesauros eorum repleam? Nec deest ei, unde id possit*: subjungens: *Mecum sunt divitiæ et gloria, opes superbæ et justitia. Bonæ opes prorsus divitiæ salutis, in quibus ita superbitur, ut justitia non deseratur. Fratres, superbia ista est gloria exsultantium in Domino, et insultantium mundo, quod nihil habeat tam pretiosum, ut paupertati valeat comparari Sanctorum. Superbiam istam non damnat, sed remunerat magister humilitatis: si videlicet ita magnanimus sis in contemptu mundi, ut omnem gloriam ejus quasi de sublimi despicias, et nihili pendas, præ amore et gloria tuæ nuditatis. Omnino dives es, si in paupertate gloriaris et de te quoque gratias agit congratulatio Apostoli. Gratias ago Deo meo* (6), quod in omnibus divites facti estis in illo, in omni verbo et sanctitate, ut nihil vobis desit in ulla gloria. *Longe aliter illum alloquitur Dominus, qui sibi applaudebat de affluentia mundi luxuriosus*: (7) *tu dicis, quia dives sum, et nullius egeo; et tu miser es, et miserabilis, et pauper, et cæcus, et nudus.* 3. Paupertatis vo-

(1) D. Hieron. Epist. 22. — (2) Tert. l. de Bapt. 1. — (3) Serm. 10. in Exod. — (4) Matth. 10.

(1) Serm. 1. in Fest. Omn. Sanct. — (2) D. Bern. Serm. 1. in Dedie. Eccles. — (3) Psal. 145. — (4) Ser. 1. in Epiph. — (5) Proverb. 3. — (6) 1. Cor. 1. — (7) Apoc. 2.

luntariæ sectatores, non tristitiam, sed lætiti- am debent demonstrare in inopia, dum eis etiam victui necessaria desunt. Nam, ut ratiocinatur D. Bernardus, *sufficere potest ad salutem superflua non requirere, sed nec propter ipsa, si forte desunt, necessario murmurare: sed cumulus est etiam exsultare, et libenter quærere, quomodo alius magis habeat necessaria, et ipse penuriam patiatur.* (1) Cujusmodi erat Franciscus, qui egestatem non solum patienter tolerabat, sed etiam de ea gloriabatur et gaudebat, sibi viliora et pauperiora eligens: unde dum vestem suam meliorem, magisque novam fraternis vestibus conspiciebat, statim indumentum cum illis commutabat, et ob hanc causam prælati Ordinis prohibuerunt ne ullus cum Francisco mutaret vestem, ejusque acciperet indumentum.

Anastasio Summo Pontificem nuncupa- D. Hieronymus virum *altissimæ paupertatis*. (2) Vir altissimæ paupertatis fuit Franciscus ob demissionem et humilitatem qua pollebat, ob amorem inopiæ et mendicitatis, quo æstuebat; ob lætitiã quam in egestate et necessitate demonstrabat. Viri altissimæ paupertatis non sunt minores a Franciscana perfectione degenerantes: 1. Abundantiam in mendicitate quærentes; 2. Inopiam et egestatem ægre ferentes; et, 3. Sub humilitatis et paupertatis habitu superbe tumentes. 1. Franciscus de inopia et necessitate gaudebat, et ipsi mœrent et tristantur, quando necessaria desunt. *Videmus pauperes aliquos, qui si veram haberent paupertatem, non adeo pusillanimes invenirentur et tristes, utpote reges, et reges cæli. Sed hi sunt qui pauperes esse volunt, eo tamen pacto, ut nihil eis desit, et sic diligunt paupertatem, ut nullam inopiam patiantur.* (3) 2. Franciscus non solum terrenis renuntiavit possessionibus, sed etiam omnem projecit habendi cupidinem; ipsi vero vel terrena quæ- runt bona, vel inter paupertatem sunt spiritu et affectu divites. Unde D. Bernardus sic unumquemque monet religiosum. *In paupertate caveas cupiditatis scrupulum.* (4) Nam qui volunt divites fieri, *non ait, qui sunt, sed qui volunt fieri* (5): incidunt in tentationes, et in laqueum diaboli. *Sed et illud quid refert, si forte, quod absit, non quidem divitias, sed ea ipsa quæ paupertatis sunt, tanto affectu desideres, aut etiam ardentius, quam divitias cupiant homines seculares?* 3. Franciscus omni se humilitate dejiciebat,

non alta sapiens, nec dominatum, sed obsequium quærens; probe sciens quam sit *famulatoria mendicitas* (1): ipsi vero inperium ambiunt, et sub humilitatis habitu, vanitate tument. Quibus probe competit quod de Diogene refert Tertullianus: *Lutulentis pedibus Diogenes superbos Platonis thoros, alia superbia deculcat.* (2) Illorum superbiam intolerabilem existimat D. Bernardus: *Quis non tolerabiliorem in divite superbiam, quam in paupere ducat?* (3) Qui in paupertate superbiunt, non sunt pauperes spiritu. Nam, ut vult Tertullianus, *nullus perfecto spiritu pauper, nisi humilis.* (4) Nam, ut belle ratiocinatur D. Bernardus, *vera et beata paupertas spiritus, plus est in humilitate cordis quam in angustia rei familiaris; plus consistit in abdicatione superbiæ, quam in contemptu substantiæ. Substantia nonnunquam utiliter habetur, superbia nunquam nisi damnabiliter retinetur. Diabolus nihil in mundo possidet, aut possidere desiderat, quem sola vel maxime superbia damnat. Parum igitur prodest renuntiare seculi possessionibus, nisi renuntietur et moribus: imo stultum ac ridiculum est nudari divitiis, et divitum implicari vitiis; pauperem fieri rebus, nec ditari virtutibus; relinquere omnia, nec sequi Christum, sed magis forsitan in castris Christi juvare partes Antichristi. Plane Antichristi partes adjuvat, quisquis superbiæ militat, nomenque sanctum quod verbis vel habitu profitetur, moribus impugnat. Vexillum Christi humilitas, Antichristi superbia, vel potius capitis ejus diaboli, qui super omnes filios superbiæ regnat, et ab initio per superbiã peccat. Gloriamur igitur, Fratres, quia pauperes sumus pro Christo, sed operam demus ut humiles simus cum Christo* (5); quia, ut fatur Tertullianus, *plenissime dedit formam suis, dirigendo omni fastigio et suggestu tam dignitatis quam potestatis.* (6)

« Antiquorum sane Patrum diebus, donec in terris videretur et conversaretur inter homines Dominus majestatis, non erat evangelicæ forma perfectionis, sed spiritum Deum solo interim spiritu sequebantur. At ubi Verbum caro factum est et habitavit in nobis, jam nobis in eo tradita est imago vitæ, et conversatiõis exemplar, quod oportet etiam corporaliter imitari. (7) » Quapropter, Fratres, *illam virtutum formam teneamus, quam verbo et exemplo commendavit Christus præsens in carne.* (8) Nisi formam quam

(1) Serm. 35. de Diversis. — (2) Epist. 8. — (3) D. Bern. Serm. 4. de Advent. Dom. — (4) Serm. 35. de Diversis. — (5) 1. Cor. 10.

(1) Tert. L. 2. ad Nat. 14. — (2) Tert. Apolog. 46. — (3) Serm. 54. in Cant. — (4) Tert. L. de Pat. 11. — (5) Ser. in Fest. Omn. Sanct. — (6) Tert. L. de Idol. 18. — (7) D. Bern. in Declam. 557. — (8) D. Bern. Serm. 4. in Adv.

nobis demonstravit Christus tenuerimus, falso nobis evangelicam arrogamus perfectionem. Nam, ut subjungit D. Bernardus, *omnis itaque virtus nostra, tam longe est a vera virtute, quam longe est ab ea forma quam imitatus est Franciscus, et ex dominica forma agens* (1) tanquam iudex mundum condemnat, et tanquam fulcrum Ecclesiam sustentat.

II. PARS. Christus nuncupatur *fundamentum credentium* (2), quia Ecclesiam, in qua vera reperitur fides, ædificavit. Ad hujusmodi autem officium elegit Apostolos. Nam, ut fatur Tertullianus, *fidem Apostoli induxerunt* (3); ideoque ut, docet aliorum Afer, *in confessione ipsorum fundatur Ecclesia*. (4) Quod asseverat vas electionis Christianos alloquens: *Vos estis domestici Dei superædificati supra fundamentum Apostolorum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu*. (5) Uti autem Christus tum per se, tum per suos discipulos Ecclesiam fundavit, dilatavit, fecundavit, ita Franciscus velut perfecta Christi imago, sive per se, sive per suos fratres, Ecclesiam, 1. Sustentat; 2. Reparat; 3. Fecundat.

1. Visiones interdum accidunt inter somniantium; aliquando in exstasi eveniunt; nonnunquam a Deo per revelationem immittuntur: visiones quæ in somniis eveniunt persæpe veræ et fideles sunt: nam *quis tam extraneus humanitatis, ut non aliquam aliquando visionem fidelem senserit?* (6) Quod pluribus exemplis comprobatur ibidem Tertullianus: *Astyages, Medorum regnator, quod filia Mandanæ adhuc virginis vesicam in diluvionem Asiæ fluxisse somnio viderit, Herodotus refert. Item anno post nuptias ejus ex iisdem locis vitem exortam toti Asiæ incubasse. Hoc etiam Charon Lampsacenus Herodoto prior tradit. Qui filium ejus tanto operi interpretati sunt, non fefellerunt. Siquidem Asian Cyrus, et mersit, et pressit. Philippus Macedo nondum pater, Olympiadis uzoris naturam obsignasse viderat annulo: leo erat signum, crediderat præclusam genituram opinor, quia leo semel pater est. Aristodemus vel Aristophon conjectans, filium, et quidem magni impetus portendi: Alexandrum qui sciunt, leonem annuli recognoscunt. Ephorus scribit. Sed et Dionysii Siciliæ tyrannidem Himeræa quædam somniavit; Heraclides prodidit. Et Seleuco regnum Asiæ Laodice mater nondum eum enixa prævidit; Euphorion promulgavit. Mithridatem quoque*

ex somnio Ponti potitum, a Strabone cognosco. Omitto multa alia exempla quæ fuse refert Tertullianus concludens ex Stoicorum mente, *Deum providentissimum humanæ institutioni, inter præsidia divinatricum artium, et disciplinarum, somnia quoque nobis indidisse, peculiare solatium naturalis oraculi.* 2. In exstasi etiam haberi visiones nemo dubitare potest, nisi mendacem existimet Paulum, qui se raptum in tertium cælum proclamat, ubi intuitus est ea quæ nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascenderunt. Exstaticæ visionis illustre refert Tertullianus exemplum: *At hodie soror apud nos revelationum charismata sortita, quas in Ecclesia, inter Dominica solemnia per exstasim in spiritu patitur, conversatur cum Angelis, aliquando etiam cum Domino, et videt et audit sacramenta, et quorundam corda dignoscit, et medicinas desiderantibus submittit. Jam vero prout Scripturæ leguntur, aut psalmi canuntur, aut allocutiones proferuntur, aut petitiones delegantur, ita inde materiæ visionibus subministrantur.* (1) Tandem, 3. Per revelationem in eos qui spiritu prophetico præditi sunt, immittuntur visiones a Deo, *pollicito scilicet et gratiam Spiritus Sancti in omnem carnem, et sicut prophetaturos, ita et somnianturos servos suos et ancillas suas, ea deputabuntur, quæ ipsi gratiæ comparabuntur, si qua honesta, sancta, prophetica, revelatoria, ædificatoria, vocatoria; quorum liberalitas soleat, et in profanos destillare. Siquidem et Nabuchodonosor divinitus somniat: et major pene vis hominum ex visionibus Deum discunt.* (2) Acute illustratus Innocentius tertius, Pontifex Maximus, vidit in somnis, vel potius in altiore mentis excessu, Franciscum humiliter quidem et paupere habitu, at suis humeris Ecclesiam Lateranensem ruinam minitantem sustentare. Vidit, inquam, et illico conquiri jussit, et accersitum benigne excepit alta voce coram omnibus clamans: *Ecce vir quem vidi in visione* (3), a Deo vocatus ad fulciendam Ecclesiam ruinæ jam proximam. Hac de causa institutum a Francisco confirmavit ordinem.

Neque hæc duntaxat objecta est Summo Pontifici visio: præcesserat enim altera, sublimem denotans vocationem, ad quam a Deo fuerat accitus humilis Franciscus. Venerat hic Romam, imo et in curiam Lateranensem, et pontifici in porticu, cui nomen *speculum inambulanti, et meditando forte occurrerat, ab eoque quod ignotus esset,*

(1) Tert. L. de Idol. 18. — (2) Tert. L. 5. adv. Marc. 6. — (3) Tert. L. 3. adv. Marc. 21. — (4) Tert. L. 3. adv. Marc. 21. — (5) Ephes. 2. — (6) Tert. L. de An. 46.

(1) Tert. L. de An. 9. — (2) Tert. L. de An. 47. — (3) Tert. L. adv. Jud. 8.

repulsam passus fuerat; at repulsam diu cœlum non est passum; nocte quippe insequenti, eidem pontifici hæc objecta species. Videbat ille ad pedes suos succrescere palmam, et mox in arborem pulcherrimam assurgere, quam dum mentis contemplatur oculis, simul etiam audit ea palma designari pauperculum illum pannosum, *in se parvum, in Deo magnum* (1), quem die præcedenti, a se repulerat; quem mox urbe tota conqueri jubet, et in Sancti Antonii hospitali inventum, adductumque in conspectum paterne excipit et attente audit. *Cogita in verbo, et intellige in visione.* (2) Quid amabo designat illa palma nisi Franciscum qui palmæ ad instar, in viridario Ecclesiæ, et crescere, et elevari debebat, et velut spatiosissima arbor, ramos, hoc est stirpem suam, undequaque orbe toto diffunderet. Quod pulchra similitudine a Tertulliano mutuata declaratur. *Seritur enim solummodo granum sine folliculi veste, sine fundamento spicæ, sine munito aristæ, sine superbia culmi. Exurgit autem copia feneratum, compagine ædificatum, ordine structum, cultu munitum, et usquequaque vestitum* (3) omni statu quo ornatur et decoratur Ecclesia. Palma namque illa ad tantam excrevit magnitudinem, ut sub ejus ramis adumbrentur quatuor Summi Pontifices, viginti duo Reges, quadraginta et duo Cardinales, plusquam quadringenti Episcopi et Archiepiscopi, Confessorum vero, Virginum, Doctorum et Martyrum, numerus sine numero.

Verum nihil magis facit ad Francisci laudem quam similitudo cum Christo, per visiones denotata. Christus *ab Adam usque ad Patriarchas et Prophetas, in visione, in somnio, in speculo, in ænigmatate, ordinem suum præstruens ab initio semper, quem erat persecuturus in finem.* (4) Franciscus quoque fuit ab abbate Joachimo in visione conspectus, etiam antequam nasceretur, in ipso suo religionis habitu, quo erat romanam sustentaturus Ecclesiam. Christus suo adventu signavit propheticam visionem. *Quid est autem quod dicit, signari visum et prophetiam? Quoniam omnes Prophetæ nuntiabant de ipso, quod esset venturus, et pati haberet: igitur quoniam adimpleta est prophetia per adventum ejus, propterea signari visionem et prophetiam dicebat, quoniam ipse est signaculum omnium prophetarum, adimplens omnia quæ retro de eo prophetæ nuntiaverunt.* (5) Signata est adhuc visio abbatis Joachimi de

habitu Francisci, et visio etiam quam habuit Innocentius tertius de sustentatione Ecclesiæ a Francisco facta. Nam eam detulit habitus formam, quam præviderat præfatus abbas, et exstitit de facto fulcrum Ecclesiæ, uti in visione summo demonstratum fuerat Pontifici. *Mystice factum est ut nocte Christus nasceretur, lux veritatis futurus ignorantie tenebris.* (1) E. D. Francisci fratribus unus, magna de pietate commendatus, vidit numeros prope mortales, dura cæcitate percussos, facie in cœlum erecta, flexis genibus, extensis ad astra manibus, voce lacrymabili, opem a Deo postulare, amissumque lumen oculorum deprecari. Vidit, inquam, illos ad sacra limina ædis B. Mariæ, cui nomen a Portiuncula, in qua Franciscani Ordinis jacta sunt fundamenta. Ab hac autem æde manabat ingens quædam vis divini luminis, quæ sese per miseros illos effundens, et lumen optatum reddebat, et opem tot votis expetitam subministrabat. Hæc objecta tunc visione denotabatur beneficium quod cæcis et miseris mortalibus a Francisco obventurum erat; lumen scilicet fidei, quod per se, perque suos aliquando erat allaturus, et ardor charitatis, quem in frigidis Christianorum cordibus, excitaturus et accensurus erat.

Signata est visio et prophetia, et dimissa sunt peccata. (2) Christus namque in mundum veniens, Patris vindictæ sese opposuit, ejus iracundiam mitigavit, et ad misericordiam peccatoribus exhibendam concitavit. Non absimiliter Franciscus iratum erga mortales placavit Dei filium. Spectans namque mentis oculo, Christum a dextera Patris ad quam consererat surgentem, sed irato vultu, et incenso ut videbatur ad pœnas animo, quas exigebant, imo et extorquebant, immania mortalium scelera, præsertim insolens superbia, insatiabilis avaritia, bestialis libido; ad hæc punienda facinora, tria jacula in manu tenebat, mox vibraturus æquus humani generis judex Christus, et quidem unum in superbos, alterum in avaros, tertium in libidinosos. Dum hæc ab irato Domino tremebundus spectat Franciscus, et orbi mox perituro ingemiscit, ecce illi imo et orbi universo a Deipara solatium, et spes plena salutis: accedit enim illa ad Filii genua, supplexque rogat ut impendentem miseris mortalibus vindicem manum suspendat, jaculaque excutiat; esse sibi in terra famulum, a quo atrocissima illa crimina erant expugnanda. Ad hæc paucula Virginis Matris verba, visus est ejus Filius primum iram de-

(1) D. Aug. Serm. 13. de Verb. Dom. — (2) Tert. L. adv. Jud. 8. — (3) Tert. L. de Res. 52. — (4) Tert. L. adv. Prax. 16. — (5) Tert. L. adv. Jud. 8.

(1) Tert. L. 5. adv. Marc. 9. — (2) Tert. L. adv. Jud. 8.

ponere, tunc etiam inquirere ecquisnam ille, et ubi locorum; tandem a matre audire, eum esse Franciscum a quo sustentanda erat Ecclesia, reformandus orbis, expellenda scelerum monstra, amœnaque virtutum omnium facies inducenda. Ad hæc et filius acquiescere et parata sceleribus deponere jacula visus est, ad Deiparæ preces, et Francisci conspectum, qui velut alter a Christo mundi Salvator, Ecclesiam reparat.

2. *Secundus Adam Christus* (1), primi Adami redemptor, originalis culpæ eliminator, et humanæ naturæ reparator: Franciscus velut alter Christus, ad reparandam Dei domum superne vocatus, etiam ipsa crucifixi voce: cum enim in Ecclesia Sancti Damiani ante illum pronus in terram oraret, hæc ab illo, et non semel, neque iterum, sed tertio, audivit: *Vade, Francisce, repara domum meam, quæ labitur*. Tria potissimum concurrebant Francisci tempestate ad Dei domum concutiendam, scilicet hæresis, Imperatorum, summorumque Pontificum dissensio, et depravati Christianorum mores. Perniciosissima, 1. sunt *hæreses doctrinarum perversitate Ecclesiam lacescentes* (2), et qui eas profitentur nihil magis curant quam veritatis expugnationem, fidelium eversionem et Ecclesiæ catholicæ ruinam. *Cum hoc sit negotium illis, non ethnicos convertendi, sed nostros evertendi; hanc magis gloriam captant, si stantibus ruinam, non si jacentibus elevationem operentur: quoniam et ipsum opus eorum non de suo proprio edificio venit, sed de veritatis destructione.* (3) Quando Franciscus fuit ad domum Dei reparandam vocatus, maxime lacescebant Ecclesiam tres hæreses, nempe Vualdensium, Humilium et Albigensium: *Vualdenses*, inter alios errores, potestatem conficiendi corporis Christi, et absolventi a peccatis tribuebant etiam laicis. *Humiles*, ab omni politiore et sacra litteratura abhorrentes, præsumebant pulpita conscendere, et frequentes ad populum habere conciones. *Albigenses*, jam diu tumulatos Manichæorum suscitabant errores, quibus novos addebant ex orci schola educatos. 2. Apostolus *dissensiones et schismata increpat, quæ sine dubio mala sunt* (4): quia si non fidei veritatem, saltem Ecclesiæ scindunt unitatem. Dissensio Imperatorum et summorum Pontificum fere totum Ecclesiæ corpus sciderat in duas factiones, sub furiosis Guelforum et Gibellinorum titulis. Guelfi pontificium tuebantur jus, Gibellini vero

ab imperatorum stabant partibus; et quoniam *schismata et dissensiones ab unitate divellunt*. (1) Fridericus primus Imperator a sancta sede deficiens, Alexandrum tertium pontificem persecutus est, eum a Roma fugavit, sese ad Gallos recipere coegit, et ausu temerario successive quatuor Antipapas creavit ad Ecclesiæ stragem, Italiæ et Germaniæ ruinam et calamitatem: at nihil periculosius Ecclesiam concutit quam, 3. Depravata Christianorum vita quæ de *vitiis pessima* (2) efficitur: et hic erat Ecclesiæ fatiscens status, eo tempore quo ad illam reparandam de cœlo vocatus fuit Franciscus.

Qui supernæ respondens vocationi, 1. Hæreticorum tenebras luce veritatis dissipavit; nec mirum, cum a Deo fuerit vocatus: ait enim in bulla solemnem canonizationis Gregorius nonus, ut esset *quasi stella matutina in medio nebula, et quasi luna perfecta in diebus suis, et sicut sol in Ecclesia Dei fulgens*. Stella matutina teris feliciter assurgit, feliciusque nitet in medio nebula, quam felicissime dissipat, atque ex Ecclesia fugat, ut sit illi in posterum amœna dies, et quasi stella matutina noctem expellens. Et quasi non satis commendet lucidum reparatoris Ecclesiæ officium, Franciscus prædicatur adhuc luna perfecta in diebus suis, non instabilis luna, quæ crescit atque decrescit, obscuratur et eclipsim patitur, sed luna perfecta, id est, luna plena luce sanæ doctrinæ, plena luce veritatis, plena fide, quæ nullum sui luminis patiatur detrimentum, nullam veritatis defectionem, nullam fidei eclipsim. Tandem Franciscus est in medio Ecclesiæ sicut sol fulgens. Sol suos emittens radios, orbem universum illustrat. Ex Jacobo a Voragine, Episcopo Januensi, et illustri dominicanæ familiæ ornameto: *Venit Sanctus Franciscus portans secum tres radios: scilicet radium doctrinarum, per quem illuminavit obscuros; radium exemplorum, per quem inflammavit tepidos; radium miraculorum, per quem convertit obstinatos.* (3) Radio autem doctrinæ illuxit hæreticis in obscuris ignorantiae et erroris tenebris, et Ecclesiam veritatis luce perfudit, ejusque, 2. Unitatem propugnavit, Honorio tertio summo adhærens Pontifici, ejusque successoribus canonicè electis suam submittens regulam tanquam visibili Ecclesiæ capiti, successori principis Apostolorum, et Christi Vicario. Tandem, 3. Franciscus suarum virtutum exemplo depravatos Christianorum reformavit mores. *Exercitata vitia, et usu*

(1) Tert. L. de Carn. Christ. 22. — (2) Tert. L. de Præsc. Hæret. 4. — (3) Tert. L. de Præsc. Hæret. 42. — (4) Tert. L. de Præsc. Hæret. 5.

(1) Tert. L. de Præsc. Hæret. 5. — (2) Tert. L. adv. Valent. 16. — (3) Serm. 1. de S. Francis.

viriosa confudit. (1) Et ut fatur Sanctus Bernardinus Senensis, *Dei nuntius fuit ad renovandum in mundo Evangelium Christi, Ecclesiam nova prole fecundans.*

3. Dei Filius est fecundus ad intra et ad extra: ad intra, quia simul cum Patre spirat Spiritum Sanctum, et ob internam illam fecunditatem ex vi suæ processionsis est Patri simillimus, ejusque productio dicitur generatio, in quo a Spiritu Sancto discriminetur, qui non generatur, sed duntaxat spiratur, quia licet sit similis principio a quo producitur, hanc tamen similitudinem non habet ex vi suæ processionsis, cum sit sterilis ad intra, sed aliunde; scilicet quia est Deus, eamdemque habet cum Patre et Filio essentiam. Dei Filius est etiam fecundus ad extra, dilecto namque discipulo teste, omnia per ipsum facta sunt (2); quod multi ex priscis non ignoravere philosophis. Unde postquam Tertullianus hac supra re Christianorum protulit mentem: *Jam ediximus Deum universitatem hanc mundi verbo et ratione et virtute molitum* (3); eamdem veritatem statim sapientum comprobatur testimonio: *Apud vestros quoque sapientes, Logon, Sermoneum atque rationem constat artificem videri universitatis. Hunc enim Zeno determinat facultatorem a quo cuncta in dispositione formaverit; quem Cleauthes permeatorem universitatis affirmat; et nos etiam Sermoni, atque Rationi, itemque virtuti, per quæ omnia molitum Deum ediximus.* Franciscus Filii Dei æmulator fecunditatem, tam ad intra quam ad extra: fecunditatem ad intra recognoscit Ecclesia in hac oratione ad ejus laudem concinnata: *Deus, qui Ecclesiam tuam B. Francisci meritis factu novæ prolis amplificas; cum hoc tamen discrimine quod terminus fecunditatis quam habet ad intra Dei filius, unicus est, nimirum Spiritus Sanctus, qui cum sit infinitus, exhaurit fecunditatem voluntatis quæ est in Patre et Filio principium formale, a quo producitur: Franciscus vero multiplicem habet terminum suæ fecunditatis, sub trino ordine ab illo instituto contentum: scilicet sub ordine Fratrum Minorum, Clarissarum et Pœnitentium. Dei Filius incessanter spirat cum Patre Spiritum Sanctum: Franciscus quoque continuo suam prolem multiplicat, quæ ad tantum pervenit numerum ut innumerabilis videatur. Cui aptari potest a Deo facta Abrahamæ pollicitatio: *Multiplicans multiplicabo semen tuum, et non numerabitur præ multitudine.* (4) Quis enim posset numerare Conventuales, Cordigeros, Observantes, Pœnitentes, Ca-*

puccinos, Reformatos, Discalceatos, Relectos, Clarissas, aliosque Franciscanæ religionis Ordines qui sunt in Italia, Hispania, Germania, Francia, Asia, necnon in America, seu Novo Mundo? Pater et Filius producendo Spiritum Sanctum, cunctas illi divinas et essentielles perfectiones communicant, et Franciscus Ecclesiam nova prole fecundans, largitur ei spiritum pœnitentiæ et mortificationis, orationis et contemplationis, humilitatis et dejectionis, inopiæ et paupertatis, fidei et pietatis, doctrinæ et prædicationis. Tædiosum foret referre cunctos Franciscanos, qui illis coruscant virtutibus. Spiritus pœnitentiæ et mortificationis elucet in Petro de Alcantara; spiritus orationis et contemplationis in seraphico Bonaventura; spiritus humilitatis et dejectionis, in humili et demisso Didaco; spiritus fidei et pietatis, in Joanne Capistrano; spiritus inopiæ et paupertatis, in Jacobo de Valentia; spiritus prædicationis, in Antonio Paduano et Bernardino Senensi; spiritus sapientiæ et scientiæ, in Lyrano, Aureolo, Alexandro Alensi, subtili Doctore Scoto, Oclamo principe Nominalium. Omitto innumeratos alios omni doctrinarum genere conspicuos.

Dei Filius ad extra fecundus, tum per se, tum per discipulos suos Ecclesiam ampliavit, dilatavit, fecundavit, et hoc trina potissimum ratione: 1. Per verbi Dei seminacionem: siquidem *Verbum Dei, seminis similitudo est.* (1) 2. Per sacramentorum Baptismi et Pœnitentiæ administrationem. In Baptismo enim nascuntur Christiani: Christus autem est hujus novæ natiuitatis dedicator. (2) In pœnitentia vero, peccator de morte ad vitam revocatur; quia *pœnitentia vita est* (3) animæ per peccatum emortuæ, supernaturali gratiæ largiens vitam. 3. Per sanguinis effusionem: nam *semen sanguis est Christianorum.* (4) His tribus viis Franciscus ejusque filii Ecclesiam propagarunt et fecundarunt, verbum Dei seminantes, sacramenta administrantes, sanguinem fundentes in cunctis fere orbis partibus. Nonne Franciscus post verbum Dei annuntiatum in Italia ad Syriam convolans, Sultano christianam religionem prædicavit, in cujus fidem plura miracula edidit, subeundi martyrii æstuans ardore? Nonne Daniel cum suis sociis Marochium progressus, annuntiato Miramolino Christi Evangelio pro tuenda ejus veritate, gloriosam reportavit martyrii coronam? Nonne Petrus et multi

(1) Tert. L. adv. Valent. 16. — (2) Joan. 1. — (3) Tert. Apolog. 21. — (4) Genes. 16.

(1) Tert. L. de Præsc. Hæret. 31. — (2) Tert. L. de Carn. Christ. 17. — (3) Tert. L. de Pæn. 4. — (4) Tert. Apolog. 50.

alii fratres Japoniam appulsis crudele passi sunt martyrium? Nonne Fratres Minores primi post Thomam Apostolum in Indiam orientalem navigarunt, innumerosque Indos sacri baptismatis unda regenerarunt? Nonne Americam seu Indiam occidentalem peragrati Franciscani fidem christianam Verbi Dei prædicatione et sanguinis effusione propagarunt? Itaque eorum ministerio et passione, *Christum hodie invocant nationes quæ eum non sciebant, et populi ad Christum hodie confugiunt, quem retro ignorabant.* (1)

Illustres illos Francisci filios qui Apostolorum instar perlustrarunt orbem, Verbum Dei in Asia, Africa, Europa et America prædicaverunt, pro christiana religione mortem constanter subierunt, lubet vocitare *generis nostri primitias, fidei coronas, egregia Ecclesiæ complementa* (2), ejus veritatem defensantes adversus hæreticos, unitatem propugnantes adversus schismaticos, et sanctitatem ostentantes adversus scelerosos Christianos. Nam, 1. Exemplaris eorum virtus, criminosa peccatorum confundit vitam, pietatem et sanctitatem *ipse habitus sonat, sub cujus recogitatu improbi mores vel erubescunt.* (3) Neque, 2. Minus efficaciter adversus hæreticos propugnarunt fidei veritatem, tum solidissimis libris, ab ipsis compositis; tum privatis conversationibus; tum publicis disputationibus. Quis admirabilem illam methodum, quæ Calvinistas cogit ad probationem confessionis suæ per solum verbum Dei sine additione, diminutione et imutatione allatum, adinvenit, nisi a capite fontium totius Ordinis minister generalis? Quis gloriosius verbo et scripto triumphavit de Calvinistis, quam Victorinus Pauliot provincie Recollectorum in Aquitania alumnus? Verbo quidem: nam fere per annos quadraginta interfuit synodis in provinciis Pictaviensi, Sanctonensi, Agennensi, Basatensi, Petracorensi et Bearnensi habitis; conciones Ministrorum confutavit, prædicantes falsitatem fateri coegit. Scripto etiam, nam plures typis mandavit controversiæ libros, præsertim Memoriale controversiarum, in quo confessionem calvinisticam ex Scriptura sacra et Calviniistarum doctrina confutat. Tandem, 3. Franciscani pro tuenda adversus schismaticos unitate Ecclesiæ, et auctoritate pontificia, crudelissima passi sunt tormenta. Quot hac de causa fuere trucidati in Germania a Lutheranis et Zwinglianis, in Belgio a Geusis, in Anglia a Puritanis, in Francia ab Hugue-

notis, ut suum imitarentur patriarchiam, qui est imago Christum representans?

III. PARS. Philippus videndi Patris desiderio æstuans, dixit ad Jesum: Ostende nobis Patrem et sufficit nobis: respondens autem Dominus, ait: *Qui me videt, videt et Patrem.* (1) Quod quomodo intelligendum sit tripliciter declarat Tertullianus: 1. Quia Pater et Filius cum unam tantum habeant essentiam, sunt unus Deus: scilicet *Ego et Pater unum sumus.* 2. Quia cum Filius sit perfecta Patris imago, representat principium a quo producitur: *Ut et Filius representator Patris haberetur.* 3. Quia Filius humanatus, in nomine Patris loquens et operans, Pater in Filii sermonibus audiebatur, et operibus videbatur, non secus ac causa in suo conspiciatur effectu. *Secundum hæc enim, vicarium se Patris ostenderat, per quem Pater et videretur in factis, et audiretur in dictis, et cognosceretur in Filio, facta et verba Patris administrante.* Non absimiliter proportione servata, qui videt Franciscum, videt et Christum. Non quod Franciscus sit idem in essentia divina cum Christo, neque adhuc quod sit persona divina a Christo genita, sed duntaxat quia est Christo perquam similis. Hujusmodi autem similitudo, ut sit perfecta, non debet nisi de totius hominis representatione constare. (2) Itaque Franciscus representat Christum, 1. Nascentem; 2. Viventem; 3. Morientem.

1. *Christo edito, nemo nativitatem alicujus de cælo interpretetur.* (3) Hoc docet Tertullianus et damnat astrologiam judicariam: tum quia *stellam Saturni, et Martis, et cujusque ex eodem ordine mortuorum observat et prædicit;* tum quia astrologia ejusmodi non multum a magia differt. *Scimus magiæ et astrologiæ inter se societatem.* Verum sicut absque ullo crimine *primi stellarum interpretes natum Christum annuntia-verunt, hoc nomine Christum sibi obligaverunt;* quia stellam Christi, non Jovis, Martis, Veneris, aut Mercurii observaverunt: ita absque ullo peccati metu *est mathesis hodie de Francisco; cujus nativitas Christi assimilatur nativitati.* Christus in stabulo, in præsepio est natus: quapropter Tertullianus Marcionem Christo carnem natam denegantem sic pungit: *Aufer hinc molestos semper Cæsaris cænsus, et diversoria angusta, et sordidos pannos, et dura præsepia.* (4) Christi nativitas longe diversa est a nativitate infantium hujus seculi: hi enim si nobiles

(1) Tert. L. 5. adv. Marc. 20. — (2) Greg. Naz. Orat. 6. — (3) Tert. L. de Pall. 5.

(1) Tert. L. adv. Prax. 24. — (2) Tert. L. de Res. Carn. 14. — (3) Tract. de Idol. 9. — (4) Tert. L. de Caru. Christ. 2.

sunt, nascuntur in purpura, si divites in molli pluma: at Dei Filius in duro præsepio nascitur, sordidis pannis induitur. Franciscus etiam velut alter Christus natus est in stabulo. In ejus namque partu, cum plures jam dies laborasset mater, nec adhuc appareret quis ex utero exiret infantulus, ad limen domus accedit unus aliquis, facie quidem et oculis spectabilis, sed habitu peregrino, opportune monens feminam, non in aula, sed in stabulo, non in purpura, sed in fœno parituram. Bene monenti pia obtemperans mater, illico sese in stabulum deferri voluit, hoc uno læta, si et ipsa cum Virgine Matre, et cum infanto Jesu, filio filiolus consentiret, et vere consensit; mox enim ut intravit stabulum, enixa parvulum, in fœno deposuit, multo feliciter quam in purpura Reges ac Cæsares, ob conformitatem cum Christo quem nascentem et viventem repræsentat.

2. *Repræsentator Patris* (1) Dei Filius totum in se monstrat genitorem. (2) Nulla est enim essentialis perfectio in Patre quæ non sit in Filio, et quam non repræsentet Filius. Franciscus quoque totum repræsentat Christum. Patriarchæ et Prophetæ velut dimidium duntaxat præfiguravit et repræsentarunt Christum: præfiguravit Adam imperium ejus in creaturas, Abel innocentiam, Isaac obedientiam, Joseph castimoniam, Job patientiam, Moyses potentiam, David mansuetudinem, Salomon sapientiam, aliique singulas perfectiones: at Franciscus solus cunctas illas perfectiones repræsentat; imperans creaturis non secus ac Adam in statu justitiæ originalis, innocentia fulgens ut Abel; obedientia conspicuus ut Isaac, castimonia decorus ut Joseph; patientia præditus, ut Job; in patrandis miraculis non minorem demonstrans potentiam quam Moyses, in nititate Davidi æqualis, neque minori quam Salomon ornatus sapientia.

Neque duntaxat Christi virtutes repræsentat Franciscus, sed adhuc est illi valde in operationibus persimilis. 1. Angelus Christi annuntiat nativitatem Mariæ: *Plane natiuitas a Gabriele annuntiat* (3); Angelus quoque in forma peregrini apparens matri Francisci, nativitatem ejus annuntiat. 2. Christus etsi sanctissimus apparuit in *similitudine carnis peccati* (4), Franciscus sanctitate commendatus peccator haberi voluit. 3. Christus paupertatem elegit *domicilio incertus: Nam filius, inquit, hominis non habet ubi caput reclinet*: (5) Franciscus ita fuit paupertatis amans, ut

eam suam dominam nuncuparet. 4. Christus fuit *vestitu incultus* (1); Franciscus vili et pannoso indumento vestitus. 5. Christus *omni se humilitate dejecit* (2); Franciscus humillimam vitam duxit. 6. Christus in deserto mansit *quadraginta dierum jejunia emensus*; (3) Franciscus quadraginta diebus in honorem Sancti Michaëlis jejunabat. 7. Christus ex discipulis *duodecim præcipuos lateri suo adlegerat destinatos nationibus magistros* (4); Franciscus duodecim ad prædicandum Evangelium elegit socios. 8. Christus propria veste exutus, nudus moritur: *Vestitum plane ejus militibus divisum, partim sorte concessum* (5); Franciscus similiter super nudam tellurem nudus moritur. 9. Christus *extra civitatem crucifixus est* (6) in monte Calvario: Franciscus in monte Alverno persensit in pedibus et manibus signa redemptionis nostræ. Tandem, 10. Christus fuit in latere vulneratus, *Scit lancea militis* (7): Franciscus quoque habuit latus perfossum, ut Christum repræsentet, non solum viventem, sed etiam morientem, imo et mortuum.

3. *Stigmata Christi in corpore suo gestare se* (8) gloriatur Apostolus, sed potiori jure gloriari potest Franciscus, signo redemptionis sigillatus, Paulus stigmata Christi nuncupat plagas et cicatrices, ex verberibus, vulneribus et afflictionibus propter Christum susceptis, corpori suo impressas; at Franciscus *stigmata corporalia ostendit* (9) quam simillima Christi crucifixi vulneribus, ejus effigiem referebat, non solum in corde per amorem et compassionem, sed etiam in corpore, per impressionem sibi a Seraphino ignito factam: « Statim namque in manibus et pedibus ejus apparere cœperunt signa clavorum, ipsorum capitibus in inferiori parte manuum, et superiori pedum apparentibus, et eorum acuminibus existentibus ex adverso; dextrum quoque latus, quasi lancea transfixum rubra cicatrice obductum erat, quod sæpe sanguinem sacrum effundens tunicam ac femoralia respergebat. » (10) Desuper *sculptæ illæ cicatrices, et sic quoque gloriosæ*; (11) quia non solum reddunt Franciscum Christo crucifixo conformem, sed adhuc quia Francisci cicatrices, videntur Christi vulneribus præstantiores. In infligendis enim Christo vulneribus concurrunt amor et odium: amor ex parte Christi recipientis, odium ex parte agentis populi Judaici Christum hosti-

(1) Tert. L. adv. Prax. 24. — (2) Greg. Nyss. — (3) Tert. L. de Carn. Christ. 2. — (4) Tert. L. de Carn. Christ. 16. — (5) Tert. L. de Idol. 18.

(1) Tert. L. de Idol. 18. — (2) Tert. L. de Carn. Christ. 4. — (3) Tert. L. de Bapt. 20. — (4) Tert. L. de Præse. Her. 20. — (5) Tert. L. 4. adv. Marc. 42. — (6) Tert. L. adv. Jud. 14. — (7) Tert. L. de Bapt. 9. — (8) Tert. L. 5. adv. Marc. 5. — (9) Tert. Ibid. — (10) D. Bonav. — (11) Tert. L. de Pud. 22.

liter, insequentis, et crudeliter et injuste crucifigentis. At stigmata imprimuntur in corpore Francisci, absque ulla mixtione boni et mali, amoris et odii, ex puro amore tam ex parte agentis quam ex parte passi. Agens fuit ipsemet Christus in forma Seraphini apparens, et ex dilectione in passione Franciscum sibi similem efficiens. Patiens fuit Franciscus amore Christi æstuans, et toto corde martyrii palmam desiderans: « Postquam igitur novo et stupendo miraculo claruit, cum singulari privilegio retroactis seculis non concessio insignitus apparuit » (1) : sacris videlicet stigmatibus decoratus, descendit de monte secum ferens crucifixi effigiem, non in tabulis lapideis, vel ligneis, manu figuratam artificis, sed in carnis membris descriptam digito Dei vivi.

Verum licet Francisci stigmata nihil redoleant, nisi ardentis claritatis fragrantiam, illa ex animadversione et odio insequitur infernus, quantumvis cicatrices in corpore suo apparentes sint gloriosæ, in illas *adhuc et diabolus ipse suspirat*. (2) Beza namque ejus discipulus et minister, Franciscum sacris stigmatibus insignitum nuncupat « Idolum stigmaticum horrendum, idque falsum et confictum. » (3) At mendacem et impium demonstrant Bezam, Summorum Pontificum testificatio, miraculorum operatio, Ecclesiæ declaratio, omnium Catholicorum veneratio. Ubi a monte Alverno sacris Stigmatibus decoratus ad suos rediit Franciscus, id unum operose cavit, ne aut illa stigmata hominum paterent oculis, aut lateris vulnus cuiquam appareret. Verum quamvis omni id caveret studio, quamplurimis manifestata sunt fratribus, imo et multis aliis quibus stupendum illud facinus celari nec potuit, nec debuit. Inter hos fuit Alexander quartus, Summus Pontifex, qui deinde publice pro concione dixit, ea stigmata in Francisco adhuc vivo a se conspecta, non sine magno et amabili stupore; Nicolaus quintus, etiam Pontifex Maximus, summo æstuans desiderio invisendi corpus Francisci jamdiu tumulatum, votis annuens, vidit illud erectum, lateris vulnus inspexit, et pedum cicatrices osculatus est. *Cum autem sub tribus testatio fidei pignoretur* (4): Gregorio nono stigmata manuum et pedum credenti, de vulnere lateris dubitans; Franciscus primum ei in somnis apparuit, et quidem vultu subirato, deinde dextrum brachium extulit, vulnus detexit; tum phialam petiit, ut defluentem exciperet sanguinem, quam et offerre visus pontifex et

manantem inde sanguinem largius excipere. Ad hæc sibi redditus pontifex, sacro vulnere fidem dedit, quam probatio miraculorum confirmat, quæ Dei providentia orbi dedit, ut ostentaret impressa corpori stigmata: « Quia Dei est ad gloriam suam, magna revelare quæ facit Dominus ipse, qui signacula illa secreta impresserat, miracula quædam per ipsa aperte monstravit, ut illorum occulta et mira vis stigmatum manifesta pateret claritate signorum. » (1) Brevitatis gratia omitto plura miracula in annalibus Minorum contenta, quæ Franciscana *omnis deinceps posteritas hereditaria religione custodit*. (2) Adde pontificum deposito, miraculorum testimonio, Ecclesiæ venerationem. « Porro rem admirabilem, ac tantopere testatam, atque in pontificiis diplomatibus, præcipuis laudibus et favoribus exaltatam: Benedictus, papa undecimus, anniversaria solemnitate celebrari voluit, quam postea Paulus quintus, Pontifex Maximus, ut corda fidelium in Christi crucifixi accenderentur amorem ad universam Ecclesiam propagavit. » (3) *Totum christiani nominis pondus et fructus, mors Christi* (4); quam in cruce sustinuit; in Francisci autem stigmatibus *ipsa representatio totius nominis christiani, magna veneratione celebratur*. (5)

Ex D. Augustino Christiani sunt *fili Calvariaræ, filii passionis Christi, filii crucis*: (6) at id peculiariter Minoribus competit: *Sed et qui crucis nos religiosos putat consecratus erit noster*. (7) Cuncti Christiani tanquam filii Calvariaræ et discipuli Christi, crucem ferre tenentur, ejusque stigmata portare in corporibus suis per macerationem et afflictationem carnis, per patientiam et resignationem ad voluntatem Dei, in jacturis, morbis, persecutionibus, propinquorum mortibus: sed multo magis Franciscani ad crucem tenentur tanquam filii Calvariaræ, discipuli Christi, et adhuc Francisci sectatores: *Si vis Domini discipulus esse, crucem tuam tollas, et Dominum sequaris necesse est; id est, angustias et cruciatus tuos, vel corpus solum, quod in modum crucis est*. (8) At, proli dolor! quam pauci sunt hac ætate filii Calvariaræ, filii passionis, religiosi crucis, sacerdotes crucis, *crucis antistites* (9), qui vere possint dicere cum Paulo: *Ego stigmata Domini Jesu in corpore meo porto!* (10) Stigmata sunt in triplici differentia. Quædam scelerosa, nonnulla pro-

(1) D. Bonav. — (2) Tert. L. de Pud. 22. — (3) In cap. 6. Ep. ad Galat. — (4) Tert. L. de Bæpt. 6

(1) D. Bonav. — (2) Tert. L. de Jejun. 15. — (5) D. Bonav. — (4) Tert. L. 5. adv. Marc. 8. — (5) Tert. L. de Jejun. 15. — (6) In Psal. 51. — (7) Tert. Apol. 16. — (8) Tert. L. de Idol. 11. — (9) Tert. L. 1. ad Nat. 12. — (10) Galat. 6.

brosa, alia gloriosa. Scelerosa sunt *stigmata delictorum* (1) quæ animam maculant. Probrosa sunt stigmata corpori mancipiorum iniusta, quæ hominem infamant: servorum etenim *carnis stigmatibus obnoxie* (2) sunt, ut his notis dignoscatur dominus ad quem spectant. Gloriosa stigmata sunt vel plagæ quas pro veritate passi sunt Martyres, vel macerationes pro Christi amore ultro susceptæ. *Illæ cicatrices christiano pœvlio insculptæ, et utique invidiosæ apud Christum, quia vicissè cupierunt, et sic quoque gloriosæ.* (3) Cujusmodi fuerint sacra Francisci stigmata, qui martyrii æstus desiderio, martyr effectus est: sed martyr *de singularitate famosus* (4); plagatus et vulneratus, non de manu satellitum et carnificum, sed ab ipso met Christo. Nonnullos video stigmatibus probrosos inustos, et in misera servitute viventes; plures conspicio scelerosis stigmatibus notatos, criminosam vitam ducentes; at perpauca reperio stigmatibus gloriosis insignitos. Qui enim sunt hac ætate, qui pro Christo velint subire martyrium, vel cruentum, vel incurantum? Qui studeant conformes fieri Christo patienti, qui ad instar Francisci cruces desiderent, quærant et ferant? *Sicut Beatus Franciscus fuit vexillifer Jesu Christi in Ecclesia militante, sic post resurrectionem, remanentibus in corpore suo predictis signis, vexillifer erit in Ecclesia triumphante.* (5) Christiani, religiosi, estote vexilliferi Christi, si minus corpore, saltem animo deferre sacratiora Christi stigmata. Deferetis sane, si vobis crux sit in amoribus et deliciis, si in honore et veneratione, uti fuit Franciscus, qui Christi imitatus passionem, dominicæ gloriæ est particeps.

.....

CONCIO SECUNDA.

OPERATIONE Dei universa consistunt. (6) Non est in præsentiarum sermo de operationibus internis, sive essentialibus et tribus Personis divinis communibus, sive notionalibus, quæ Patri soli competunt, ut dictio, qua dicit et producit Verbum, vel ad Patrem et Filium simul pertinent, cujusmodi est spiratio activa qua Spiritus Sanctus producit, sed de operationibus duntaxat externis loquimur, quæ spectant productionem vel hominis, vel universi ex variis creaturarum generibus compositi. Non eodem autem modo

operatur Deus dum producit hominem, ac cæteras mundi creaturas. Hominem enim *Dei bonitas, et quidem operatior operata est, non imperiali verbo, sed familiari manu, etiam verbo blandiente præmisso: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram.* (1) Reliquas vero creaturas non producit Deus velut consultando, dicens: *Faciamus, neque verbo blandiente, sed voce imperante: Et dixit Deus: Fiat, et factum est.* (2) Hujus differentie perpulehram rationem subministrat aliorum Tertullianus: *Magnæ sine dubio differentie ratio, pro conditione scilicet rerum. Minora enim, quæ fiebant, eo cui fiebant. Siquidem homini fiebant, cui mox a Deo addicta sunt. Merito igitur, ut famula, jussu et imperio, et sola vocali potestate universa processerant. Contra homo, ut dominus eorum, in hoc ab ipso Deo exstructus est, ut dominus esse posset, dum sit a Domino.* (3) In productione autem operis cujuslibet, *vidit Deus quia bonum, non quia nesciens bonum, nisi videret* (4); sed trina potissimum de causa, ut animadvertit ibidem Tertullianus, 1. Quia *maledicere adhuc sermo non novat, quia nec malefacere.* 2. Quia *bonum ideo videns, honorans et consignans, et dispungens bonitatem operum dignatione conspectus.* 3. Tandem, *sic et benedicebat quæ bene faciebat, ut tibi totus Deus commendaretur bonus, et dicere, et facere.* D. Bonaventura velut divini exemplaris imago totus commendatur bonus et dicere et facere. Quam bene dixerit, constat ex tot libris typo mandatis, qui mentem sapientiæ luminibus irradiant, et voluntatem cælestium et divinorum amore sufflamant. Quam bene fecerit comprobatur ex innumeris sanctitatis operibus, et virtutibus ad praxim redactis, præsertim ex iis quæ fecit, et operatus est, pro, 1. Ordine Seraphico; 2. Corpore Ecclesiæ mystico; 3. Semetipso.

I. PARS. Inter varios Ordines Regulares, quibus decoratur Ecclesia, *quæ potior religio quam* (5) Seraphica, quæ consilia sectatur evangelica, vitam activam simul et contemplativam complectitur, *ex forma Dominica* (6) agere nititur, pœnitentiæ et mortificationi die noctuque vacat, mundo renuntians, cœlo et Deo vivere omni studio satagens? *Reliquum ordinem discipline æstimate, qui sit, de religionis officio, nihil vilitatis, nihil immodestie, admittit.* (7) Verum, quantumvis Seraphica religio perfectioni studeat, tem-

(1) Tert. L. 4. adv. Marc. 6. — (2) Tert. L. de Res. Carn. 57. — (3) Tert. L. de Pud. 22. — (4) Tert. L. de Res. Carn. 13. — (5) Bern. Sen. Sermon. 17. de S. Franc. a. 2. c. 3. — (6) Tert. L. adv. Hermog. 45.

(1) Tert. L. 2. adv. Marc. 4. — (2) Tert. Ibid. — (3) Tert. L. de Res. 5. — (4) Tert. L. 2. adv. Marc. 4. — (5) Tert. L. de Bapt. 5. — (6) Tert. L. de Idol. 18. — (7) Tert. Apol. 39.

pore D. Bonaventuræ, extranei quidam in illam insurrexerunt; nonnulli fratres ab ejus observatione defecerunt, alii de regulæ expositione jurgia concitaverunt: Bonaventura, ut tot occurreret malis, 1. Seraphicam religionem adversus hostes extraneos propugnavit; 2. Fratres tepidos ad observantiam regularem obligavit; 3. Ordinem juxta spiritum Sancti Francisci gubernavit.

1. *Cum odio sui cœpit veritas simul atque apparuit inimica esse. Tot hostes ejus quot extranei, et quidem proprie ex æmulatione Judæi; ex concussione milites; ex natura ipsi etiam domestici nostri.* (1) Nomine veritatis religionem christianam intelligit Tertullianus, quæ mox ut apparuit in mundo, multos experta est inimicos, nimirum Gentiles, Judæos, milites, et scelerosos Christianos. Gentiles idolorum cultores a diabolo mendacii parente ad iram concitati, ex sævitia illam aggressi sunt; Judæi ex livore et invidia; milites ex concussione et avaritia; scelerosi Christiani, ex pravitate naturæ et nequitia: Non dissimiliter Minorum *professa paupertas*. (2) Quantumvis *virtutibus cognata paupertas, virtutum parens, virtutum socia, amica virtutum, Deo cara sit, electa paupertas*, cum odio sui cœpit, simul atque apparuit, plures sustinuit inimicos: inter quos, majorem passa est persecutionem a quodam Geraldo, Doctore Sorbonico, et a Guilhelmo ab iniquo quam a sancto amore verius nuncupato, qui adversus Mendicantium paupertatem librum in lucem produxit. Verum uti major, nempe Esau (3), serviviti minori, Jacobo scilicet, *non obediendo, sed persequendo* (4): et quemadmodum idolorum cultores sævientes in Christianos ministraverunt gloriæ eorum ut ipsimet exprobrant satellitibus: *Crudelitas vestra, gloria est nostra* (5); ita Geraldus invidia, et Guilhelmi a sancto amore animadversio in Mendicantes Bonaventuræ servierunt gloriæ, qui pennam et calamum assumens, libellum Guilhelmi a sancto amore confutavit, tum in libro adversus Ordinis calumniatorem edito; tum in duplici Apologetico: uno, contra inimicum Franciscanæ regulæ, altero, in defensionem paupertatis evangelicæ composito; tum in Opusculo in quo tractat de paupertate Christi Domini, qui *sacram in suo corpore dedicavit paupertatem* (6), in suos apostolos eligens, homines *pauperes censu, sed innocentia locupletes*. (7) Nam, ut fatur D. Hieronymus, *affatim dives est, qui cum*

Christo dives est. (1) Evangelicam Christi, apostolorum, Francisci et Mendicantium propugnavit Bonaventura paupertatem, et sicut B. Martinus de monacho Episcopus factus, *fdem exemplis, et dictis fortibus armat* (2), ita Bonaventura in suis libris hostes paupertatis evangelicæ fortiter debellat, et tam scripto quam exemplo tepidos Franciscanos reformat, et ad exactam regulæ observantiam concitat.

2. Hoc est proprium Beatorum in cœlo regnantium, in statu suo firmos persistere, viatores vero qui inseparabiliter non sunt cum Deo uniti, neque adhuc ad Dominum pervenerunt, possunt et in virtute proficere, et a perfectionis semita deviare. Et ob hanc causam superiores religionum zelo succensi defectus *quotidie reformant*. (3) Quod si ad humanam fragilitatem attenderent Zoili et Aristarchi, de reformatione regularium non scandalizarentur, sed potius ædificarentur. Quorum censuram argumento ut dicitur ad hominem redarguit Tertull. *Nunc religiosissimi legum et paternorum institutorum protectores et cultores respondeant velim, de sua fide, et honore, et obsequio erga majorum consulta, si a nullo desciverunt? si in nullo exorbitaverunt? si non necessaria et aptissima quæque disciplina, obliteraverunt.* (4) Franciscana religio a Patriarchæ pietate desciverat: Minores tepidi effecti, a spiritus fervore defecerant; in conventibus deerat observantia regularis; in provincia Pisana erant concitata jurgia et dissensiones, et fere tota commota Italia circa regulæ paupertatem. Quare religiosi regularitatis studiosi desiderabant in generalem tutelarem reformatum (5) qui deviantes Fratres reduceret, tepidos succenderet, et religioni Seraphicæ acceptum a Francisco devotionis spiritum restitueret. Quorum votis annuens cœlum, dedit illis in totius ordinis ministrum Bonaventuram, qui merito *debiles reformasse* (6), et fervidos in pietate confirmasse gloriatur.

Quod quatuor potissimum viis exsecutus est, 1. Ut fratrum in Italia pacaret animos circa observantiam regulæ quam quisque pro suo arbitrio intelligebat et observabat: *ut quis sensit, ita et intulit, aut reformavit* (7), Duo composuit opuscula: unum de modo reformandi professos; alterum de modo reformandi novitios; insuper expositionem dubiorum regulæ, religiosorum alphabetum, tractatum de vanitate et contemptu mundi,

(1) Tert. Apol. 7. — (2) Chrysol. Serm. 28. — (3) Tert. L. 4. adv. Marc. 5. — (4) Tert. L. Apolog. 6. — (5) Tert. L. adv. Valent. 13. — (6) Tert. L. de Præv. Hæret. 44. — (7) Tert. L. Apol. 47.

(1) D. Hier. Ep. 1. — (2) D. Paulin. Ep. 12. — (3) Tert. L. 4. adv. Marc. 5. — (4) Tert. L. Apolog. 6. — (5) Tert. L. adv. Valent. 13. — (6) Tert. L. de Præv. Hæret. 44. — (7) Tert. L. Apol. 47.

multosque alios libros, *quemdam justitiæ caracterem posteritati delineans* (1): suaque scripta, 2. virtutis exemplis, et pietatis sermonibus auctorans. *Adhibet operi bono, optimum etiam ministrum, sermonem suum* (2), fratres ad virtutem adhortans. 3. Capitula convocans, in quibus essent *aut emendanda, si adulterata, aut agnoscenda, si integra*. (3) Sol perpetuo motu sese rotans, est verum perfecti generalis specimen, qui se conferre debet ad quemlibet locum, ubi præsentia ejus est necessaria: Bonaventura et ipse *reformatus* (4), cunctis fratribus reformationis spiritum ingenerare desiderans, varia diligenter perlustrabat regna, ut introductos jam abusus a conventibus tolleret, novorum irrepionem impediret, et reformationem sua præsentia auctoraret, quam in tribus generalibus Capitulis, Pisis, Romæ et Lutetiæ habitis, confirmari voluit. Tandem, 4. Statutorum et constitutionum observationi sedulo invigilans. Senatores Romanos nuucupavit Tertullianus *tutores legum* (5): tenebantur enim opem ferre, ut in tota republica observarentur: leges velut pupillas considerat Tertullianus, quas magistratus et principes tanquam tutores tueri et conservare debent. Orphanus sub auctoritate tutoris existens voluntatem suam ad tutoris debet conformare voluntatem; et tutor pupilli bonum custodire, et personam defendere debet: Ordinum regularium superiores sunt tutores legum, quæ in illis stabilitæ et promulgatæ sunt, toto conatu satagentes, ut a suis observentur inferioribus: Bonaventura legum seraphicæ religionis tutor, nihil omisit, ut exacte custodirentur a fratribus. Ob hunc finem adhibuit regulæ explanationem, exemplarem virtutum exhibitionem, *cujus conservatio lex fuit* (6); multiplicem habuit concionem; benignam et suavem sermonem conversationem; *nam summum jus, malitia est* (7), justam delinquentium castigationem. *Est autem lex pædagogia puerorum insolentium* (8): ideoque magna requiritur superioris prudentia, ut eos recte gubernare valeat. *Summopere necesse est antistitem simul et simplicem esse, et magnopere varium ac multiplicem*. (9) Simplicitas illi necessaria est ob intentionis puritatem, qua respicere debet non suum commodum, sed Dei honorem; non suam gloriam, sed ordinis profectum et incrementum; non passionem, sed inferiorum salutem. Varietas illi necessaria

est, quia varia inferiorum temperamenta, humores, inclinationes, affectus, considerare debet, ut eis prosit; non enim omnes eodem modo tractandi sunt. Quidam sunt obstinati in malo, nonnulli fragiles, alii ferventes: severe contra obstinatos est agendum: *Duritia vincenda est, non suadenda* (1): ferventes sunt de zelo quo æstuant commendandi, quoniam virtus laudata crescit; debiles *post reformationem* (2) ex infirmitate, non ex malitia cadentes, sunt benigne tractandi. Bonaventura magnopere varius et multiplex, obstinatos severe puniebat, ferventes sapienter ad profectum monebat, fragiles paterne sublevabat, præsertim erat illi *angelica urbanitas* (3) qua secundum Francisci spiritum religionem seraphicam gubernabat.

3. Moyses populi Israëliti regimine gravatus (4), postulavit a Deo multo illo exonerari pondere, qui famuli annuens votis, dixit ei: « Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israël quos tu nosti, qui senes populi sint ac magistri, et duces eos ad ostium tabernaculi sæderis, faciesque ibi stare tecum, ut descendam, *auferamque de spiritu tuo, tradamque eis, ut sustentent tecum onus populi.* » Hujus loci trinam expositionem subministrat D. Augustinus (5): 1. Auferam de spiritu tuo, id est, *de anima tua, tradamque eis*; quasi anima Moysis, qui senum exstiterat superior, omnium simul informativa esset corpora, ut easdem haberent interse mentis cogitationes, voluntatis affectiones, et corporis operationes. 2. Auferam de spiritu tuo, id est, *de Spiritu Sancto*, in te habitante, communicaboque illum senibus, ut ab illo illustrati et regulati, eandem simul habeatis gubernationis formam. 3. Auferam de spiritu tuo, id est, *de gratia tibi data*, ut omnes ejusdem gratiæ spiritu afflatis eundem teneatis regiminis modum. Inde concludit Cajetanus: *Non ergo significatur ablatio alicujus partis e spiritu Moysis, sed extensio spiritus.* Franciscus religionis seraphicæ fundator, eam auctoritati subdidit generalis ministri. Bonaventura ad id officium assumptus in Capitulo generali Romæ habito, adstante Alexandro quarto, Pontifice Maximo, quod ut digne posset exsequi, Deus largitus est ei Francisci spiritum, et parenti et filio probe competunt hæc Tertulliani verba: *Quale jugum fidelium duorum unius spai, unius voti, unius disciplinæ, ejusdem servitutis? ambo fratres, ambo conservi, nulla in eis spiritus carnive discretio.* (6) Bonaventura namque eodem quo Franciscus ducitur spiritu. Spiritus

(1) Basil. Seleuc. Orat. 14. — (2) Tert. L. 2. adv. Marc. 4. — (3) Tert. L. 4. adv. Marc. 5. — (4) Tert. L. de Pud. 20. — (5) Tert. Apolog. 4. — (6) S. Zeno Serm. 3. — (7) Petr. Dam. Serm. 55. — (8) Clem. Alex. l. 1. pædag. 11. — (9) Greg. Naz. Oral.

(1) Tert. L. Scorp. 2. — (2) Tert. L. de Pud. 20. — (3) D. Chrysost. in c. 1. Joan. — (4) Num. 11. — (5) Quæst. 18. Sup. Num. — (6) Tert. L. 2. ad Uxor. 8.

quippe quo animatus fuit Franciscus, fuit spiritus humilitatis et demissionis; spiritus penitentiae et mortificationis; spiritus innocentiae et simplicitatis; spiritus orationis et contemplationis; spiritus zeli salutis animarum et conversionis; spiritus virtutis et aedificationis: *Fuerunt enim illi animatae exempla leges.* (1) Annon in Bonaventura idem relucet spiritus sese vilioribus conventus officiis occupante, meditationi et contemplationi indesinenter vacante, salutem animarum et peccatorum conversionem ardentem procurante, penitentiam et mortificationem exercente et praedicante; virtutem exemplo et sancta conversatione ad Dei amorem inflammante; Francisci simplicitatem et innocentiam ita praesentante, ut ab irrefragabili doctore Alexandro Alensi praedicatus fuerit verus Israelita in quo vix Adamus peccaverat.

Paulus Nolanus Episcopus illustrem suae aetatis sic commendat virum: *Totum in te video spirare Martinum, clarere Clarum, maturari Evangelium.* (2) Gloriose Bonaventura totum in te video spirare Franciscum: spiritus tuus Francisci sapit spiritum, virtutes tuae ejus redolent virtutes, sanctam ejus vitam tuis illustras exemplis, et probis tuis moribus evangelium ad maturitatem perducis. Qui praedicant nec exsequuntur quod alios docent, nudum praebent evangelium: at qui opere adimplent quod praedicant, maturum praestant evangelium. In Bonaventura maturatur evangelium, claret Franciscus: ut enim Franciscus exstitit Ecclesiae fulcrum, ita Bonaventura pro Ecclesia feliciter operatur.

II. PARS. *Itaque tot ac tantae Ecclesiae, una est illa ab Apostolis prima, ex qua omnes. Sic omnes prima, et Apostolicae, dum una omnes probant unitatem.* (3) Omnes Ecclesiae sunt prima, hoc est una; omnes primam illam apostolicam representant, et sunt apostolicae, dum una omnes probant unitatem. Ecclesia est corpus mysticum ex capite et membris compositum. Caput visibile hujus corporis est Summus Pontifex sedens in cathedra Petri, nempe in Ecclesia Romana, quae est dignitate et auctoritate prima. Membra hujus capitis sunt aliae Ecclesiae ab Apostolis seu viris Apostolicis fundatae, et cathedrae unitae. Bonaventura autem Ecclesiae moderatur unitatem, 1. Corpori Ecclesiae caput praebens; 2. Capiti membra conjungens; 3. Capiti et membris lucem doctrinae, et exempla virtutum largiens.

1. *Si Italiae adjaees, habes Romam, unde*

(1) Philo. L. de Abraham. — (2) Epist. 24. — (3) Tert. l. de Praesc. Haeret. 20.

nobis quoque auctoritas praesto est. (1) Hoc loco Summi Pontificis ostendit dignitatem et auctoritatem: dignitatem, quia, ut docet Concilium Calcedonense, *Ecclesia Romana primas semper tenuit.* (2) Auctoritatem universalem in cunctos fideles tanquam caput visibile totius corporis; et ob hanc causam felicem Romanam Ecclesiam praedicat Tertullianus, ejusque doctrinam veram et certam recognoscit: *Ista quam felix Ecclesia, cui totam doctrinam Apostoli cum suo sanguine profuderunt. Videamus quid didicerit, quid docuerit.* Felix illa Ecclesia destituta fuerat pastore, et sedes Sancti Petri exstiterat vacua per mortem Clementis quarti: Cardinales, ad quos nunc devolutum est jus eligendi Summi Pontificis, viginti duo numero Viterbiae, ubi mortuus erat Clemens, per tres integros annos congregati, non potuerunt inter se de successoris electione convenire. Timendum erat ne universalis Ecclesia, tamdiu acephala, magnum pateretur detrimentum. *Aequa pernitose se res habet, cum vel omnes praesse ac imperare cupiunt, vel nemo* (3): cum plures ambiunt principatum et dominationem, oriuntur inimicitiae, invidiae, dissensiones, jurgia, bella, certamina. *Ad primum locum certamen omne contendit.* (4) Quando vero in statu monarchico nullus occupat solum, leges absque tutela et propugnatione existentes deficiunt, virtutes mercede destituuntur, vitia impunita remanent, unusquisque pro suo arbitrio vivit, quia spe non stimulatur ad bonum, neque timore arcetur a malo. Is erat miserandus Ecclesiae status toto triennio quo ab invicem dissenserunt Cardinales circa electionem Summi Pontificis, qui ut imminentem Ecclesiae vitarent jacturam, decreverunt cunctorum vota uni deferre Bonaventurae, illumque esse absque ulla controversia verum ac legitimum pontificem quem ipse nominaret, etiamsi semetipsum eligeret. Tam gloriosa commissa potestas evidenter demonstrat in quanto fuerit Bonaventura apud Cardinales honore.

Qualis, quaeso, necessaria erat doctrinae excellentia, et morum probitas ad tantum digne exsequendum munus, in quo agebatur de re maximi momenti, de nominatione Summi Pontificis, capitis visibilis Ecclesiae, successoris Petri, vicarii Christi? Cardinales eligentes Summum Pontificem universalem representant Ecclesiam, et cuncti fideles eorum ore velut suffragantur. Bonaventura Cardinalium agens vices, fuit *totius religionis assertio* (5);

(1) Tert. L. de Praesc. Haeret. 36. — (2) Act. 16. — (3) Greg. Naz. Orat. — (4) Tert. L. 1. ad Uxor. 3. — (5) Petr. Dam. Serm. 33.

quia ob auctoritatem nominandi Summi Pontificis sibi a Cardinalibus demandatam visibile caput dedit Ecclesiae. Exstitit adhuc *lingua fidei* (1); nam Cardinales per ejus os locuti sunt, et Pontificem a Bonaventura nominatum tanquam legitimum, et verum habuerunt et agnoverunt.

In hujusmodi autem nominatione Bonaventura fuit, 1. Amore sui destitutus, non sibi, sed alteri sublimem illam sedem vindicans; et *meriti praerogativa fuit honoris re-pulsus*. (2) Omni respectu humano et adulatione destitutus, eligens non aliquem e Cardinalibus praesentibus, a quibus acceperat tantam honoris praerogativam, sed Theobaldum Vicecomitem Placentinum archidiaconum Leodiensem, et hunc absentem et longe distantem tunc temporis Hierosolymitano regno adstantem. Neque, 3. Temere et absque consultatione, Summum nominavit Pontificem, sed *de luminis consilio* quasi celebri parlamento consultato, omniumque senatorum collectis sigillatim suffragiis *de luminis consilio* (3): quasi Bonaventurae nominatio sit discussa et concertata concilii OEcumenici determinatio, *de luminis consilio* implorata Deiparae sapientia quae habitat in consilio (4), et eruditis interest cogitationibus. Tandem *de luminis consilio*, scilicet Verbi divini, quod procedit ab aeterno Patre, *lumen de lumine*. (5) Divinum illud lumen a quo Bonaventura ad crucifixum genuflexus scientiae postulabat illustrationem; divinum illud lumen quod in altari singulis consultabat diebus, sive sacrum offerens sacrificium, sive duas missas audiens, quarum una praeparationi, altera gratiarum actioni, inserviebat; divinum illud lumen sine cujus ope nihil cogitabat, nihil volebat, nihil executioni mandabat, consultatum fuit a Bonaventura, dum Bonaventurae commissum est nominandi Summi Pontificis munus. Ecquisnam in tanto negotio potiori jure consulendus erat, *quam ille magni consilii Angelus; ille admirabilis consiliarius, unigenitus Dei filius* (6), uniuscujusque capacitatem probe cognoscens, tanquam *vivorum habens mortuorumque judicium, arbitriumque meritorum*? (7) Aequo illo meritorum arbitro consultato, *de luminis consilio*, Bonaventura una die operatus est quod viginti et duo Cardinales trium annorum spatio exsequi non valuerunt. Post haec si sciscitatur a nobis: *Quis est ille qui veritatis antistitem, unius dieculae spatio velut*

simulacrum ex argilla finxit? (1) Respondebimus: Bonaventura praebens Ecclesiae caput, membrae capiti conjungens.

2. *Corpus sumus de conscientia religionis, et disciplinae unitate* (2): quae unitas tamdiu servatur quamdiu membra capiti unita remanent. Ab hac Ecclesiae unitate recesserant Graeci ab ejus capite separati, et hujus separationis duplex erat causa: una, quia volebant Spiritum Sanctum a Patre duntaxat, non autem a Filio procedere. Altera, quia nolebant recognoscere Romanum Pontificem, in visibile caput universalis Ecclesiae. Ad tollendum ejusmodi schisma Gregorius decimus in sede Apostolica sedens, Lugduni generale convocavit Concilium, ad quod convenerunt Episcopi sexcenti, Abbates quingenti, Priores alique Ecclesiastici mille. Affuerunt Michael septimus, Orientis Imperator, Josephus, Patriarcha Constantinopolitanus, Graeciae praelati, innumerique tam ex Oriente quam ex Occidente seculares. Ad id Concilium a Summo Pontifice vocatus fuit Bonaventura, tunc Seraphici ordinis generalis Minister, et ut majori polleret auctoritate, creatus fuit a Papa Cardinalis Episcopus Albanensis, antequam esset Cardinalis presbyter; Bonaventura tali insigniti dignitate Concilium adaperuit, in quo stuporem ingeneravit adstantium mentibus, et cunctorum sibi conciliavit amorem, cum Graecis disputavit, qui Bonaventurae rationibus superati, agnoverunt Romanum Pontificem in caput visibile totius Ecclesiae, et suum abnegantes errorem confessi sunt Spiritum Sanctum a Filio non secus ac a Patre tanquam ab uno et eodem principio spiratum, et in suae fidei testimonium simul cum Patribus occiduis tum graece, tum latine cecinerunt haec Concilii Niceni verba, de Spiritu Sancto loquentis, *qui a Patre Filioque procedit*.

Rupertus Abbas sic Virginem Deiparam alloquitur: *Vox tua, vox fuit Spiritus Sancti*. (3) Tale praenotium merito competit Bonaventurae, qui capiti Ecclesiae dedit membra, Graecos schismaticos Romano Pontifici subdens et conjungens, et in egregio illo facinore, *vox fuit Spiritus Sancti*. Spiritus Sanctus Concilii praest OEcumenicis, Patresque in illis congregatos divinitus illuminat: simulque cum eis sanctiones determinat. Ejusmodi decreta non procedunt a Spiritu Sancto solo, neque a sola Patrum ratiocinatione, sed a Spiritu Sancto simul cum ratiocinatione Patrum, cum hoc discrimine quod inspiratio Spiritus Sancti est pri-

(1) Petr. Dam. — (2) Euseb. Emiss. Hom. de S. Maximo. — (3) Tert. L. de Pall. 1. — (4) Prov. 8. — (5) Tert. L. Apol. 21. — (6) D. Chrysost. Hom. 8. in Gen. — (7) D. Ambr. in c. 12. Luc.

(1) Greg. Naz. Orat. 1. — (2) Tert. L. Apol. 39. — (3) L. 1. in Cant.

num veritatum in Conciliis decretarum principium, Patrum vero discursus est conditio sine qua Spiritus Sanctus non inspiraret. Quod apostoli in primo Concilio Hierosolymitano congregati fatentur, dicentes: *Visum est Spiritui Sancto et nobis.* (1) Patres in Concilio Lugdunensi congregati decreverunt Romanum Pontificem esse patriarcham universalem Ecclesiae, et tertiam Trinitatis personam a Patre Filioque procedere. Et quia ratiocinatio Bonaventurae fuit potissima conditio ad inspirationem Spiritus Sancti adhibita, nonne illi congratulandum est cum Ruperto: *Vox tua vox fuit Spiritus Sancti*, donans Ecclesiae visibile caput, conjungens Græcos Romano Pontifici, largiensque tum capiti, tum membris doctrinam tuam, ut sit Ecclesiae clypeus et tutamen?

3. *Ad tutelam* (2) Ecclesiae non parum servit Bonaventurae doctrina: *Est quidem veritas opinione major, utramque tamen sua bona fortuna sequitur.* (3) Suspecta est veritas in ore Calvinii, Lutheri, et aliorum hæreticorum, qui licet fuerint magna de litteratura commendati, attamen depravata eorum vita, multum veritati nocet, dum ex putrido illorum ore egreditur. At veritas in ore Doctorum quos non solum doctrina, sed adhuc sanctitas commendat, submisce recipitur, certa et infallibilis creditur: veritatem a scelerato viro pro palatam infausta fortuna sequitur, quoniam *malum virum non est fas esse interpretem numinis* (4): veritatem vero a doctore morigero et probato bona fortuna comitatur, *qui solum quidem gustavere Scripturas, sunt fideles; qui autem ulterius processerunt in iis quæ ad vitam pertinent, sunt perfecti gnomes veritatis.* (5) Romanæ reipublicæ usurpator ut nautas ad vincendam maris procellam concitaret, jactitando dixit: Cæsarem cum sua fortuna defertis, attamen quantumvis de vanitate tumens, remeavit, ne irati maris sepeliretur fluctibus. Navis Ecclesiae absque ullo naufragii periculo navigat, quia pro ea sua bona fortuna militat, nimirum Bonaventura, cujus *Angelicam doctrinam vitæ auctoritas armat.* (6)

Quidam auctor optime animadvertit de Basilio Magno et Gregorio Nazianzeno loquens: *Hos duos viros una tulit ætas apud Græcos, pietate pares, nec dispares eruditione, sed dictionis caractere dissimiles.* (7) Apud Latinos quoque una et eadem ætas protulit Thomam et Bonaventuram; illum Angelicum, istum Seraphicum Doctorem, quos

absque illa adulationis umbra possumus nuncupare *proprie religionis pignora.* (1) Sanguis martyrum est velut fidejussio christianæ fidei, infallibile christianæ religionis testimonium reddens: doctrina Thomæ et Bonaventurae martyrii æmulans probationem est veritatis fidejussio, religionis mysteria suo testimonio certa et indubitata demonstrans, quos vocitare lubet *divini numinis famulos, fidei coronas, columnina Ecclesiae.*

Gregorius Nazianzenus (2) et Basilius, philosophiæ et eloquentiæ Athenis vacantes, tanta fuerunt inter se amicitia conjuncti, ut unus et idem esse viderentur: *Cum vere jam uterque, alter quodvis eranus.* (3) Æmulatio, quæ ut plurimum eos qui eidem vacant scientiæ separat, eos arctiori vinculo conjunxit. Non dissimiliter Thomas et Bonaventura, Lutetiæ fuere professione, necessitudine, morum probitate conjunctissimi, quibus aptari possunt sequentia Tertulliani verba: *Ambo fratres, ambo conservi, in Ecclesia Dei pariter utrique, neuter alterum celat, neuter alterum vitat, neuter alteri gravis est.* (4) Parisiis simul theologiæ studuerunt sub Alexandro Alensi irrefragabili Doctore, ambo simul doctoratus susceperunt insignia; ambo simul in Universitate Parisiensi philosophiam et theologiam docuerunt; ambo simul magistrum sententiarum commentati sunt; ambo simul conciones ad populum habuerunt; ambo simul multos libros doctrinam et pietatem sapientes ediderunt; ambo simul ad Lugdunense Concilium vocati sunt, in eoque fato functi; ambo simul sunt Angeli Ecclesiae tutelares: *Ambiunt Ecclesiam Angeli, et murum faciunt.* (5) Amorum scripta servierunt ad ferenda Conciliorum decreta, Patres enim Concilii Tridentini habebant præmanibus Summam Thomæ, et Patres Concilii Florentini libros sententiarum Bonaventurae. In laudem Eunuchi Candacis Reginae prædicat Tertullianus quod fuerit *Scripturæ divinæ impressus* (6), nec minus ad Bonaventuræ gloriam spectat quod ejus doctrina fuerit in Concilio Florentino comprehensa, et quod Patres tam græci (7) quam latini illius præstantiam decantaverint non semel, non iterum, sed tertio; juxta illam sanctiones ibi latas regulantes. *Sonant inter duos psalmi et hymni, et mutuo provocant quis melius Deo suo cantet.* (8)

Multum commendatur Bonaventura ex similitudine cum Thoma in professione regulari, doctoratu, scientia, pietate, aliisque

(1) Actor. 15. — (2) Tert. L. de Fug. in Persec. 14. — (3) Phil. Jud. L. de Migrat. Abrah. — (4) Phil. Jud. — (5) Clem. Alex. L. 7. Strom. — (6) Ennod. L. 9. c. 2. — (7) Erasmus. in Præf. Oper. Naz.

(1) Tert. L. de Cor. Mil. 7. — (2) Greg. Naz. — (3) Greg. Naz. Orat. de laud. Basil. — (4) Tert. L. 2. ad Uxor. 8. — (5) D. Aug. Psal. 124. — (6) Tert. L. de Bapt. 18. — (7) Act. 10. — (8) Tert. L. 2. ad Uxor. 8.

fortunæ, naturæ et gratiæ dotibus : at ejusmodi conformitas inchoat tantummodo Bonaventuræ elogium quod ad sui complementum desiderat, ut *par ipse sibi* prædicetur : quo præconio Gregorius Nazianzenus Basilii Magni laudem consummat, in hac sui ipsius similitudine et dissimilitudine ab aliis Bonaventura æmulatur Dei perfectionem ; qui ut fatur Philo Judæus, *est sui similis, aliorum dissimilis.* (1) Quantum vero Bonaventura ab hujusce ætatis Doctoribus sit dissimilis evidenter comprobatur. 1. Bonaventura, ait Joannes Gerson, erat novitatis osor, et ipsi *rebus novandis famam aucupantur.* 2. (2) Bonaventura proprios conceptus debat in lucem quos mutuabatur a Christo ante crucifixum orans, quem ostendens Thomæ Aquinati : *En librum, inquit, unde omnia excerpo quæ lego in cathedris aut in libris scribo.* (3) Ipsi vero nihil proprium inferunt, sed quasdam duntaxat traductiones vertunt : *Nunquam auctores semper interpretes sub aliena umbra latentes.* 3. Bonaventura suam sententiam validis propugnabat rationibus, neque aliorum mentem acriter et contentiose impugnabat, ipsi vero aliorum adoriuntur opinionones, et dum rationibus eas evertere nequeunt, auctores convitiis lacescunt. *Ad injurias nunc præsiliunt cum se superiores turpiter erubescunt.* (4) 4. Bonaventura tum in suis disputationibus, tum in scriptis, humilitatem et benignitatem sapit ; ipsi vero ambiunt in disputationibus victoriam, et in libris præ eminentiam turpiter sibi vindicant : *Turpe est profecto in divinis disputationibus principatum et tyrannidem sibi usurpare, nec cuiquam omnino fasces submittere.* (5) 5. Bonaventura doctrinam suam variis Scripturæ sacre locis, et Patrum auctoritatibus solidabat. Nam, ut fatur Cancellarius Universitatis Parisiensis, « recedit a curiositate quantum potest, non immiscens positiones extraneas, vel doctrinas seculares dialecticas, aut phisicas terminis theologis obumbratas, sed cum studet illuminationi intellectus, totum refert ad pietatem et religiositatem affectus. » (6) Ipsi vero multa profana congregant *spiritu vulgari et collectio.* (7) 6. Scientia Bonaventuræ est lucens et ardens, mentem illustrat cœlesti sapientia, voluntatem sufflammat charitatis ardore, ipsi vero doctrinam sterilem et frigidam præbent, quæ ignem charitatis non accendit. Ut autem ait D. Chrysostomus, *scientia sine charitate extol-*

lit ad insolentiam. (1) At, prohi dolor ! quantumvis excellens, lucens et ardens sit Bonaventuræ doctrina : *Factum est ut ab indvotis scholasticis ipse minus exstiterit frequentatus, cum tamen nulla sublimior, nulla diviniior, nulla suavior, pro theologis sit doctrina* (2) : quam ad praxim redigens Bonaventura, pro se feliciter operatus est.

III. PARS. *Scilicet patriæ, et imperio, reiique vivendum est.* (3) Nullus tamen ita reipublicæ et Ecclesiæ debet invigilare bono, ut sui ipsius obliviscatur ; quia, ut belle subjungit Tertullianus : *Nemo alii nascitur, moriturus sibi.* Bonaventura magna fecit pro ordine seraphico, majora adhuc operatus est pro corpore Ecclesiæ mystico, maxime sui ipsius curam egit, virtutibus ita studens ut merito fuerit, 1. Doctor seraphicus nuncupatus ; 2. Ad dignitates sublimatus ; 3. Ab omnibus universaliter existimatus.

1. Bonaventura merito in cœlo collocatur *inter lapides igneos, inter gemmantis siderum ardentium radios.* (4) Nimirum inter seraphinos ob amorem Dei quo ardent sic vocitatos. Nonne talis ei debebatur locus qui dum viveret Doctor seraphicus est nuncupatus ? Ejusmodi autem honoris titulus illi convenit, tum ratione doctrinæ, tum ratione vitæ. Ratione doctrinæ : nam, ut fatur Sixtus quintus, in diplomate quo Seraphicus Doctor est declaratus, *ea de divinis rebus scripsit, ut in eo Spiritus Sanctus locutus videatur.* (5) Ab Spiritu Sancto edoctus Bonaventura, « brevi temporis spatio gratia Spiritus Sancti tantos progressus fecit, et ad tantam doctrinæ perfectionem pervenit, ut doctoris et magistri insignibus in celeberrimo Parisiensi gymnasio solemniter more decoratus, sacram theologiam ibidem publice professus sit. » Spiritus Sanctus proprio characterem amor est, qui ardentem et ignitam doctrinam docuit Bonaventuram : nam, ut subjungit præfatus Pontifex Maximus, « fuit in Sancto Bonaventura id præcipuum et singulare, ut non solum argumentandi subtilitate, docendi facilitate, definiendi solertia præstaret, sed divina quadam animos promovendi vi excelleret. Sic enim scribendo cum summa eruditione parem pietatis ardorem conjungit, ut lectorem docendo moveat, et in intimos animi recessus illabatur, ac denique seraphicus quibusdam aculeis cor compungat, et mira devotionis dulcedine perfundat. » Summo Pontifici assentiens Trithemius Abbas ait : « Bonaventura scripsit multa et profunda,

(1) Lib. de Opif. Mund. — (2) Greg. Naz. Orat. adv. Græcos. — (3) Bonav. Ep. 23. — (4) Cassiod. L. 1. Var. Epist. 17. — (5) Greg. Naz. Orat. 22. — (6) Lib. de Exam. Doct. — (7) Philo. Jud. L. de Abrah.

(1) Hom. 20. in 1. Cor. — (2) Joh. Gers. L. de Exam. Doct. — (3) Tert. L. de Pall. 5. — (4) Tert. L. 3. adv. Marc. 10. — (5) Sixt. 5.

et devotissima opuscula quibus ardentia verba proferens, non minus affectum legentis in Christi amore accendit, quam intellectum doctrinis sanctis illuminat: omnes enim sui temporis doctores utilitate operum facile præcellit, si spiritum divini amoris, et christiannæ devotionis in loquente attendas. Si ergo et doctus vis esse et devotus, illius opusculis esto intentus. » (1) Ratione etiam vitæ Seraphicus est nuncupatus, tum ob morum innocentiam; ideoque, ut refert D. Antoninus, archiepiscopus Florentinus, Alexander Alensis *Bonaventuræ sanctam vitam considerans, ipsum ab omni vitio mundum asserebat et de eo solitus erat dicere: Iste est verus Israëlita, in quo Adam videtur non peccasse* (2); tum ob ardorem charitatis qua æstuabat: etenim *divini amoris fervore inflammatus Jesum Christum et patientem ubique intueri, et in ejus vulneribus inhabitare videbatur.* (3) Et quia, ut docet Antoninus, *ardens charitas requiritur in Cardinalibus ratione status quem repræsentant, quia sunt assistentes primi, inter quos ponentur seraphim;* non sine speciali Dei providentia seraphicus Doctor est ad Cardinalis dignitatem sublimatus.

2. Porro exaltatio non congruit professoribus humilitatis (4), mentis demissio cunctis in universum competit Christianis. Nam, ut docet D. Augustinus, *humilitas est maxima disciplina christiana* (5): at speciatim competit minoribus ex proposito humilitatem profitentibus: Bonaventura humilis parentis humilis filius, humilitatem in omnibus sectatus est, quamvis, ut testatur Sixtus quintus, Summus Pontifex, « tantam laudem interpretandi munere, et in universæ theologice scientia sit consecutus, ut viri doctissimi ejus doctrinam et eruditionem admirarentur. » (6) Quadruplex tantæ humilitatis quam præferebat Bonaventura existebat causa. Una ardor charitatis qua æstuabat. Ut enim docet ex Apostolo Tertullianus: *Dilectio non inflatur, non proterit* (7), id est, superbia non tumet, neque sese extollit et ostentat. Altera, abundans gratia, qua ejus anima decorabatur. Ex Richardo etenim a Sancto Laurentio, *parva est gratia ex effectu, quia facit hominem parvum.* (8) In se magna est gratia, utpote divinæ naturæ participatio; in effectu vero parva, quia homines quos sanctificat, humiles efficit, ut constat ex Bonaventura, in cujus officio legitur: « Quod notabilius et admirabilius erat in illo, quo magis scientia

et auctoritate emergerat, eo magis humilitate mentis deprimebatur. » (1) Totius namque ordinis cum esset generalis minister, fratrum cellulas mundabat, stratum vertebat, culinæ ollas lavabat, lances, catinos et paropsides abstergebat, vilioribusque officiis indesinenter incumbebat. Tertia, cælestium contemplatio. Stephanus (2) protomartyr, plenus Spiritu Sancto et gratia, intendebat in cælum. *Signanter recollige positionem verborum: plenus est Spiritu Sancto, et sic intendit in cælum.* (3) Bonaventura quoque plenus Spiritu Sancto et gratia, humiliter de se sentiebat, vanam terræ gloriam despiciebat, ad cælum humilibus præparatum mentis oculos extollebat. Nam, ut subjungit Damianus, *qui spiritu Divinitatis afflatur, conculcatis terrestribus, cælestibus inhiat et æternis.* Quarta tandem, paupertatis amor: *Nullus profecto spiritu pauper, nisi humilis.* (4) Zelo servandæ evangelicæ paupertatis opulentum Eboracensem episcopatum recusavit, quem ei ad se advocato obtulit Clemens quartus fama virtutum permotus: attamen Summus Pontifex, « assequi non potuit, ut vir sanctus eam promotionem acceptaret, qui propositi constans in religione maluit permanere, ut sibi divitias et dignitates procuraret in cælis. » (5) Qui opulentum ambiunt episcopatus, multum discriminantur a Bonaventura, qui Sixto quinto teste, « cum se a seraphicæ paupertatis complexu divelli facile non pateretur, oblatam dignitatem modeste atque humiliter recusavit. »

Verum quia *humiles sublimitate mutantur,* (6) Bonaventura non tam voto suo, quam fratrum, factus est generalis magister, et ex improvise a legatis Gregorii decimi allatus est illi pileus cardinalitius, et insuper delatus Albanensis episcopatus, existens tunc in culina ollas tergens, scutellas abluens, porro perrexit, nec legatos admisit, nisi peracto illo humilitatis officio; et pileum cardinalitium tantisper ex vicinæ arboris ramo appendit, nec admisit nisi coactus reverentia illius cui in terris resistere nefas est; in quo humilitatem demonstravit cum patientia conjunctam: *quia nemo subjicere sese potest, sine prima patientia subjectionis ipsius.* (7) Humilem Bonaventuræ obedientiam refert Sixtus quintus: « Itaque Sanctum Bonaventuram nullos honores appetentem, fugientem potius, sed Christi vicario obtemperantem, nullosque pro Ecclesia labores subire recusantem, tanquam in totius orbis terræ thea-

(1) De Scriptor. Eccles. — (2) 3. petit. 24. c. 8. — (3) Sixt. 5. — (4) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 3. — (5) Exposit. ad Galat. 2. — (6) Bulla. 4. in Bullar. Rodr. tom. 4. — (7) Tert. L. de Pat. 12. — (8) L. 2. de Laud. Virg.

(1) Die. 3. inf. Octav. S. Bonav. lect. 5. — (2) Actor. 6. — (3) Petr. Dam. Serm. de S. Steph. — (4) Tert. L. de Pat. 11. — (5) Die. 6. inf. Octav. S. Bonav. lect. 6. — (6) Tert. Apol. 20. — (7) Tert. L. de Pat. 11.

tro in sacrum cardinalium collegium, et in episcoporum ordinem statim coaptavit: nam Ecclesie Albanensi illum præfecit qui honos antiquioribus presbyteris cardinalibus tribui solet. » (1) Unde sicut de Magno Basilio tatur Gregorius Nazianzenus: *Et quod maximum est sacerdos christianus, ante initium sacerdotium* (2), ita singulari favore Bonaventura fuit cardinalis episcopus, antequam fuerit presbyter cardinalis. Episcopatum autem et cardinalatum acceptavit Bonaventura, non ad delicias et honores, sed ad humilitatem et labores: ad humilitatem, juxta Christi oraculum: « Qui major est in vobis, fiat sicut minor, et qui præcessor est, sicut ministrator. » (3) Ad labores adiuç edoctus ab Origene: *Qui vocatur ad episcopatum, non ad principatum vocatur, sed ad servitium totius Ecclesie: si vis credere de Scripturis, quia in Ecclesia servus sit omnium qui præest, suadeat tibi Salvator, et Dominus, qui talis tantusque factus est in medio discipulorum, non quasi discumbens, sed quasi ministrans; in servitium igitur vocatur Ecclesie princeps, ut possit ex servitute ista ire ad solium cæleste.* (4) In servitium Ecclesie ad episcopatum et cardinalatum sublimatus Bonaventura, ab omnibus fuit existimatus.

3. A multis multum existimatus fuit Bonaventura: 1. Existimatus ab Alexandro Alensi proclamante ipsum verum Israëlitam, in quo Adam peccasse non videbatur. 2. Existimatus a D. Thoma angelico Doctore, qui cum visitationis gratia, ad cellam Bonaventuræ accessisset, introspectans illum in contemplatione raptum, et a terra mirifice sublevatum, illico discessit, dicens: « Sinamus Sanctum quia laborat pro Sancto. » 3. Existimatus a fratribus qui Romæ in capitulo generali congregati, eum in ministrum generalem elegerunt. 4. Existimatus a Clemente quarto, qui ei episcopatum Eboracensem obtulit. 5. Existimatus a cardinalium collegio, a quo nominandi Pontificis munus accepit. 6. Existimatus a Gregorio decimo, qui eum episcopum Albanensem et cardinalem creavit, mortuumque videns cum mœrore et lacrymis planxit. « Gregorius pontifex, qui Sanctum Bonaventuram, non modo in hac vita, sed post illius obitum tanti fecit, quanti eum fecisse perspicuum est, ejus mortem intine dolens, non potuit continere quin diceret: Ecclesiam quæ ex tanti viri eruditione tam admirabiles fructus acceperat, magnam ex illius obitu jacturam fecisse. » (5) 7. Existi-

matus a Patribus, tam græcis quam latinis, in Concilio Lugdunensi congregatis: nam, ut fatur Henricus Ubillot, « sepultus in templo Minorum Lugdunensium, Domino Papa, et cardinalibus sacras exsequias celebrantibus, et Græcis una conclamantibus: Periiit columna Christianitatis. » 8. Existimatus ab Ecclesia universali et catholica, quæ eum in Sanctorum numerum retulit. 9. Existimatus a cunctis generatim fidelibus, qui Bonaventuram religiose venerantur.

Multiplici autem de causa tantopere existimatus fuit Bonaventura: 1. Ob magnam ejus sanctitatem, morumque probitatem: idcirco Patavius coram Sixto quarto Pontifice qui Bonaventuram canonizavit perorans dicere non dubitavit: « Nunquam legitur fuisse auditum de hoc B. Patre aliquod crimen, aut aliqua criminis suspicio. » (1) 2. Ob ardentem charitatem, qua inter seraphinorum ordines est collocatus. 3. Ob candidam simplicitatem: unde a Petro, Tharentasiensi episcopo, Ostiensi cardinali, in oratione funebri ad ejus laudem propalata, nuncupatus fuit Jonas, id est, columba. 4. Ob ejus amabilitatem: gratia enim quæ intus ornabatur, exterius apparebat in facie, gratiosum, amabilemque omnibus reddebat: unde de eo prædicavit cardinalis: « Quicumque eum videbant, statim amore ejus capiebantur. » Cui probe competit quod a Lirano *de amabilitate Sancti Sebastiani dicitur, necesse erat ut quem Deus tanta perfunderat gratia, ab omnibus amaretur.* (2) 5. Ob mitem ejus urbanitatem, Joannes gratiosum significat; ita Bonaventura in baptismate Joannes nominatus toto vitæ tempore gratiosus exstitit. Quod testatus est Octavianus a Martinis oratione coram Sixto quarto, Summo Pontifice, habita: « Nec tamen vir sanctus ulla charitatis officia ob litterarias actiones prætermittebat, sed in omnes fratres oculos intendens, si quem forte tristem, aut professionis pœnitentem intelligeret, tanta dulcedine in sermone conveniebat, consolabatur, monebat ac confirmabat, ut nullus ab eo discederet, quin libens acceptum religionis iter prosequeretur. » (3) 6. Ob doctrinæ utilitatem, librorumque quos excussit diversitatem, quorum septem tomos in folio præ manibus habemus. Primus complectitur initium Scripturæ sacræ, viginti tres sermones in Hexaemeron, Commentaria in Psalmos, in Ecclesiastem, in libros Sapientiæ, in Lamentationes Hieremiæ, aliosque tractatus minores. Se-

(1) In Epist. Decretali pro ejus Festo, §. 8. — (2) Orat. de Land. Basil. — (3) Luc. 22. — (4) Hom. 6. in Isa. — (5) Hist. Seraph. c. 14. §. 7.

(1) Art. 7. part. 3. Conc. — (2) In c. 6. Actor. — (3) §. 8.

cundus exponit Orationem Dominicam, Evangelium Lucæ et Joannis. Tertius inducit sermones de Tempore, de Sanctis per annum, et de eis in communi. Quartus et quintus sunt scholastici, et consistunt in commentariis super quatuor libros magistri sententiarum, ubi adhuc proponit et resolvit cunctas theologicas difficultates. Sextus est mysticus, comprehendens quicquid est magis aptum ad elevationem mentis in Deum et contemplationem mysteriorum quæ operatus est Dominus Jesus. Septimus est mellifluus innumera continens documenta pro quolibet hominum statu. Quibus adde quæ dixit Mauritius Bressus oratione habita ad Sixtum Pontificem de seraphico Doctore. « Beatus autem Bonaventura, non ea tantum quæ ante dixi opera conscripsit, sed tam multa insuper, quorum partim in lucem prodierunt, partim in bibliothecis gallicis aliisque, hactenus asservata sunt, ut vel ipsos recensere eorum indices longum sit futurum. » (1) 7. Ob profundam humilitatem, in qua eum Præcursori sinillimum reperio.

Hæc autem similitudo in multis conspicitur. 1. Uterque Joannes vocatur, quo nomine utriusque gratia et urbanitas denotatur. 2. Joannes sese indignum judicat solvere calceamenta Christi: Bonaventura a sumptione corporis dominici abstinet, cujus sese existimat indignum. 3. Joannes in tanto fuit honore apud primates Judæorum, ut ad eum miserint legatos velut ad Messiam: Bonaventura tanta fuit in æstimatione apud cardinales, ut ejus arbitrio reliquerint auctoritatem nominandi sese in Summum Pontificem. 4. Joannes oblatam a Judæis Messiae dignitatem humiliter recusavit. Bonaventura, in sua dispositione positam pontificiam dignitatem sumere noluit: in quo major quam Baptiste apparet ejus humilitas: non enim erat in Judæorum potestate offerre Messiae honorem, neque injuste oblatum absque crimine poterat acceptari a Baptista: at cardinales congregati potuerunt offerre Bonaventuræ Summi Pontificatus honorem, quem Bonaventura potuit absque ulla noxa sumere, sed tamen noluit ob singularem humilitatem. Verum uti Bernardo Christus quanto vilior, tanto clarior est, ita quanto humilior Bonaventuræ, tanto majori veneratione est dignior, et quia veneratio potissimum in imitatione consistit, imitemur egregias Bonaventuræ virtutes, simplicitatis candorem, innocentiae fulgorem; charitatis fervorem, probitatis morem, urbanitatis amorem, gratiæ decorem, ut in cælo cum ipso possideamus gloriæ splendorem.

(1) S. 7.

CONCIO TERTIA.

DEUS solus summe magnus dicitur. Nam, ut profunde ratiocinatur Tertullianus, *non aliter Deus, nisi summum magnum; nec aliter summum magnum, nisi parem non habens; nec aliter parem non habens, nisi unicuique fuerit.* (1) Unde quantumvis mentis tumor ambiat magnitudo vocitari, vere et proprie magnitudo Deus dicitur (2); quia magnitudo in abstracto omnimodam moris seu virtutis denotat perfectionem. Solus autem Deus, *sicut æternus, ita et perfectus in omnibus* (3), et quantumvis adulatio reges et imperatores vocitet magnos, nunquam tamen summitatem magnitudinis possunt sibi arrogare, quia in uno Deo *neccesse est summitas magnitudinis eliquetur, omnibus gradatim per comparationis exitum de magnitudinis summa expressis et exclusis.* (4) A divina magnitudine dimanat omnis creata et participata magnitudo, quæ eo est major quo magis ad Deum accedit. Trina autem præsertim reperitur, regia scilicet, pontificia, et virtutis studiosa: ob quam homines magni vocitantur. Reges vocitantur magni ratione potentiæ et auctoritatis; præsules dicuntur adhuc magni ratione ministerii, et dignitatis; tandem homines pietatis studiosi, nuncupantur magni, ratione virtutis et sanctitatis. O quam merito Ecclesia in honorem S. Ludovici cantat: *Ecce sacerdos magnus! et quidem, 1. Magnus, generis nobilitate; 2. Major, pontificia dignitate; 3. Maximus, episcopali sanctitate.*

I. PARS. *Omne omnino genus censum ad originem refert, quantoque genus censetur origine, tanto origo convenitur in genere.* (5) Trinum est genus a quo censendus est S. Ludovicus: humanum scilicet, Christianum et Franciscanum. Humanum trahit a suis progenitoribus; Christianum ducit a Christo; Franciscanum mutuatur a Francisco seraphicæ religionis parente. Quapropter S. Ludovicus *de originis censu* (6) nobilitatur genere, 1. Humano; 2. Christiano; 3. Franciscano.

1. *Omne genus ad originem suam censeatur necesse est.* (7) Humanum genus trina censendum est origine: primam habet a Deo *utpote plasmatore generis humani* (8); secundam ab Adamo trahit qui est *princeps generis et delicti* (9); tertiam mutuatur a propriis

(1) Tert. L. 1. adv. Marc. 3. — (2) Tert. L. 2. adv. Marc. 2. — (3) Tert. L. 1. adv. Marc. 24. — (4) Tert. L. 1. adv. Marc. 4. — (5) Tert. L. 1. ad Nat. 12. — (6) Tert. L. de Cor. Mil. 10. — (7) Tert. L. de Præsc. Her. 20. — (8) Tert. L. adv. Jud. 2. — (9) Tert. L. de Exh. Cast. 2.

parentibus, qui ut plurimum dum proli dant vitam corporalem, communicant animæ ejus mortem spiritualem *de reatu generali* (1) originalis culpæ. Prima origo nobilis est, in qua dubius Augustinus (2) considerat triam hominis dignitatem: unam, quia a Deo supremo omnium artifice formatus; alteram, quia consilio sanctæ Trinitatis a Deo excellenter conditus est; tertiam, quia ad imaginem et similitudinem Dei creatus est, tresque habet a Patre, et Filio, et Spiritu Sancto concessas dignitates, id est, intellectum, voluntatem et memoriam. Secunda origo quam humanum genus trahit ab Adamo, ignobilis est. *Facit et hoc ad originis maculam* (3), quod a protoparente sceleroso procedit. A Deo nobilitate donatus fuerat Adamus, justitia originali decoratus, et in amœno paradisi loco collocatus; at peccando, *Dei nobilitatem a se dejecit, nobilitate loci privatus est* (4), et quia cuncti mortales, exceptis duntaxat Christo et Deipara, sunt *hæreditarii rei* (5) ob primordiales noxam in Adamo contractam, quia *defecerat ille qui est origini fons*. (6) Tertia adhuc origo ignobilis est, tum quia homines cujusvis sint generis nascuntur primæva labe maculati, tanquam descendentes ab Adamo criminoso, qui est *origo totius posteritatis*. (7) Tum quia eorum conceptus in utero matris immunditiam et ignobilitatem redolet. *Per ora spurcitiæ genitalium in utero elementorum, humoris et sanguinis fœda coagula, carnis ex eodem cœno alende per novem menses*. (8) Tum quia infans nudus nascitur et inermis, matris pietati aut crudelitati expositus, *horres utique et infantem, cum suis impedimentis profusum utique et oblitum* (9); tum quia mox ut in lucem est editus, fundit lacrymas augurantes miseras quibus toto vitæ decursu obnoxius est. *Plus est quod de prospectu lacrymabilis vitæ quidam augere incommodorum, vocem illam flebilem interpretantur*. (10) In prima origine quam a Deo piassatore habent homines, omnes sunt æque nobiles, utpote ad Dei imaginem formati; in secunda imagine quam trahunt a protoparentibus scelerosis, omnes adhuc ex æquo ignobiles sunt: nam *qualitas posteritatis a principibus generis ostenditur*, (11) qui cum fuerint scelerosi, scelerosos genuerunt nepotes. In tertia vero nativitate homines sunt æquales et inæquales: æquales, in contrahenda originali noxa; æquales, in

conceptione immunda; æquales, in nuditate qua veniunt in mundum; æquales, in lacrymis quas statim post nativitatem fundunt; æquales, in ærumnis et doloribus qui concomitantur vitam; æquales, in moriendi necessitate. *Matuum debitum est inter se nativitati cum mortalitate*. (1) Æquales, in nuditate et despoliatione honorum seculi, quæ consequitur mortem. Multimodam hujusmodi æqualitatem homini considerandam proponit D. Augustinus: *Homo, attende quod natus es? Quid est nobilis nativitas? pauperis et divitis æqualis est nuditas. An forte, quia nobilis natus es, quantumvis vivus es, quando natus es, hanc vitam intrasti; quando non vis, egredieris. Sepulcra inspiciantur, et ossa nobilium inspiciantur*. (2) Inæquales autem in fortuna et virtute parentum, a quibus generantur. Trinam nobilitatem vel ignobilitatem quam a præfata trina origine accipiunt homines, declarat Gregorius Nazianzenus: « Triplex genus est nobilitatis: unum, quod superne originem traxit, quod quidem si consideremus, omnes peræque nobiles sumus, quippe ad imaginem Dei creati; alterum, quod a sanguine proficiscitur, cujus ratione haud quidem scio, an quisquam nobilis dici possit, cum corruptione constet; tertium a virtute, aut vitio agnoscitur, cujus vel uberius, vel exilius participes efficitur, prout opinor divinam imaginem, vel integram servaverimus, vel corruerimus, atque hanc demum nobilitatem complectetur, quisquis vere sapiens fuerit. » (3)

Ad veram illam comparandam nobilitatem quatuor potissimum concurrunt: 1. Vetusta diu sanguinis celsitudo per majorum retro traduces rite ad posteros derivata, et ob hanc causam heroes se ex diis natos fabulabantur, ut hac consideratione egregia exsequerentur facinora. Sic Alexander Macedo se e Jove editum propalavit (4), et Cæsar Augustus ortum suum in solem refudit. *Nobili loco natus est; probitatem morum generis splendori opponet, atque ex adverso spectandam producet. Ita, duplici nomine clarus erit, nempe et majorum imaginibus, et propria virtute, ac privatim inspectus*. (5) In quo veros et vetustate nobiles (6), a fucatis nobilibus discriminat Valentinus Antistes. « Qui genere ab antiquo nobiles sunt, magis splendescunt; nam sicut sanguine nobiliores, ita et ingenio humiliores, humanioresque sunt, et apud omnes homines tractabiles. Nec mirum:

(1) Tert. L. de Spect. 6. — (2) L. de Salut. Docum. 2. — (3) Tert. L. de Spect. 5. — (4) Jur. Canon. Can. Adam. Dist. 40. — (5) Tert. L. de Orat. 11. — (6) Tert. L. de An. 29. — (7) Tert. L. 2. ad Nat. 12. — (8) Tert. L. de Carn. Christ. 4. — (9) Tert. Ibid. — (10) Tert. L. de An. 19. — (11) Tert. L. 2. ad Nat. 13.

(1) Tert. L. de Carn. Christ. 6. — (2) Serm. de Nat. S. Joan. Bapt. — (3) Orat. 28. — (4) Sidon in panegy. Anth. — (5) Greg. Naz. Orat. 28. — (6) Tert. L. de Pall. 1.

non enim ex hoc magnitudinis jacturam timeant, quam tot seculis in progenitoribus fundatam radicatamque conspiciunt: illi vero qui casualiter acquirunt nobilitatem, quasi adventitiam et novam, in sua humiliatione periclitari pertimescunt, faciliterque posse ab hominibus contemni, quasi a leni filio pendeat. » (1) 2. Generosa parentum indoles, et diu exercitata virtus. *Vult et Cleanthes non solum corporis lineamentis, sed et animæ notis similitudinem parentibus in filios respondere, de speculo scilicet morum, et ingeniorum, et affectuum.* (2) Cui arridens Euripides belle ait: *In liberis virtus nobilium concipitur, et generosæ nuptiæ præstant opulentis.* (3) Generosa indoles generatione concipitur, et parentes simul cum strenuo sanguine innatas communicant virtutes. *Verisimile quippe est, ut quidquid virtutis in Sanctorum filiis cernitur, totum ab ipsis parentibus traditum fuisse credatur* (4): quod intellige non de gratia, quæ est donum Dei, sed de bona indole et innata inclinatione ad bonum. Inde Plutarchus Sophistas nobilitatis convitiatores insequitur. « Absurda est Sophistarum contra nobilitatem calumnia; quia vulgaria etiam, et omnibus notissima non considerant: nempe quod generandæ sobolis gratia, generosi equi, et canes emuntur: item vitium, olearum, et reliquarum arborum optima quæque: neque credunt latentia quædam principia, et semina virtutis in generatione liberis communicari, ut Telemacho Ulyssis, de quo Homerus clarissimo vocabulo dixit: Instillata patris virtus tibi: tanquam assereret ad paucas seminum guttas paternæ virtutis bona confluere. » (5) 3. Educatio non parum conducit ad componendos mores, et adipiscendam veram nobilitatem. *Sed Empedocles perfectum ac profectum de doctrina disciplinaque deducit.* (6) Tanti faciebat Alexander Magnus eruditionem a philosophorum principe mutuam, ut sese magis ad dictum Aristoteli quam Philippo profiteretur; quia a Philippo acceperat esse et vitam, ab Aristotele vero bene esse, et morum generositatem quæ animam pulchram efficiunt. *Pulchra anima, justitia, et disciplinis philosophiæ.* (7) 4. Paternarum virtutum imitatio: nam, ut ait D. Hilarius expendens istud Matthæi, quo arguuntur Judæi, a fide et probitate Abrahæ degeneres: « Et ne velitis dicere intra vos: « Patrem habemus Abraham. » (8) *Non enim successio carnis quæritur, sed*

fidei hæreditas, dignitasque originis, in operum consistit exemplis, et prospiciæ gloria fidei imitatione retinetur. Falso de parentum nobilitate gloriatur, qui illustres eorum virtutes non imitatur. Quod duplici exemplo ex sacris paginis desumpto declarat D. Chrysostomus: *Quid filios Samuelis necessitudo juvit parentis, cujus non fuerunt virtutis hæredes? Quid etiam Moysi liberis paternæ profecit cura justitiæ, cujus non successit imitatio? Itaque nec ad illos patris imperium quasi ex successione defertur, qui illum vocabulo tantum significabant parentem; sed ad eum migrat, qui illius erat filius virtute, non genere.* (1) Vocabulo duntaxat, non re vocabuli filii sunt Moysis, qui etsi ab ipso progeniti, patris virtutes non imitantur: at e converso filius est illius qui licet ab ipso non genitus, ejus tamen imitatur virtutes.

Hæc omnia in Ludovico coadunata, veram ejus et regiam probant nobilitatem. Nam, 1. *Summam originem generis tractando.* (2) Nullum est genus illustrius eo a quo oritur, ad quod commendandum, *nuptiæ, patriæ sedes, regna cucurrerunt.* (3) Et quidem nuptiæ initæ inter Carolum secundum, Neapolis et Siciliæ regem, Provinciæ Comitum, et Mariam Hungariæ regis filiam. 2. Parentum sanctitas. *Docet nos divina Scriptura, non solum mores in his qui predicabiles sunt, sed etiam parentes oportere laudari, ut velut transmissa immaculatæ puritatis hæreditas, in his quos volumus laudare, præcellat.* (4) Fuit autem Ludovicus de genere Sanctorum (5) oriundus. Nam, S. Ludovicus Galliarum rex erat Caroli primi, ejus avi germanus frater, et ex parte matris tres numerat avunculos sanctitate conspicuos: nempe Stephanum, Ladislaum et Henricum, Elizabetham quoque de sanctitate commendatam. Itaque probe Ludovico competunt encomia, quæ D. Paulinus episcopus Nolanus in laudem Joannis Baptistæ prædicat. *Opinor et hoc ad cumulum divini gratiæ pertinere quod ad sanctitatem laudandam, de laudibus generis prædicare ordior.* (6) Mox de Præcursore loquens subjungit: *Vides evangelistam de commemoratione natalium Sancti dictionem fecisse meritum, ut iis quos erat de propriis meritis prædicaturus, nomina avita præferret. Auxit meritum sacerdotis, commemorata nobilitate conjugii; et laudaturus vitam genus ante laudavit; ut venerabilior existeret, qui sanctis parentibus responderet sanctitate ingenua, quasi quadam justitiæ hæreditate.* 3.

(1) Thom. a Vill. Nov. — (2) Tert. L. de An. 5. — (3) In Archelao. — (4) Petr. Dam. Serm. 17. — (5) Apud. Stobæ. 1. Serm. 20. — (6) Tert. L. de An. 20. — (7) Tert. L. de An. 9. — (8) Cap. 3.

(1) Hom. 9. in Matth. — (2) Tert. L. 2. ad Nat. 13. — (3) Tert. Ibid. — (4) D. Ambr. in c. 1. Luc. — (5) Tert. L. 2. ad Nat. 8. — (6) Epist. 10.

Sanctitatem quam a parentibus acceperat Ludovicus quasi hæreditario jure, auxit probæ educationis magisterio. *Vides quantum polita conversatio, pretiis bene nascentis adjungat; quod jubar sanguinis præstitit, superavit industria* (1) egregiè magistri docentis. Multos habuit Ludovicus magistros qui eum docuerunt virtutem: Deum, a quo in orationibus postulabat lumen ut innocuam duceret vitam; parentes, qui eum tum pietatis sermonibus, tum virtutum exemplis ad bonum incitabant; præceptores, sub quorum magisterio non modo in litteratura, sed etiam in pietate proficiebat; adversitatem patris Caroli secundi Siciliæ regis, a Petro Arragoniæ rege, prælio navali victi et comprehensi, quæ eum docebat patientiam, et submissionem ad Dei voluntatem. Tandem quinquennium carceris. *Carcere ediscendus.* (2) Ludovicus enim cum duobus fratribus, Roberto et Raymundo obses datus pro obtinenda patris libertate, Barcinonæ velut in carcere per quinque integros annos detentus est, totoque illo tempore vacavit, non solum grammaticæ, logicæ, philosophiæ, theologiæ, sed etiam orationi, timore Dei, pietati, cunctisque virtutibus. Carcer Ludovico fuit *pro palestra* (3) in qua conflictans cum dæmone, mundo et carne, gloriosam de illis reportavit victoriam. Omnes molestias, omniaque incommoda quæ patiebatur in carcere, *ad exercitationem virtutum animi et corporis deputabat* (4), longe plura adipiscens quam amittens. *Ipsam interim conversationem seculi et carceris comparemus, si non plus in carcere spiritus acquirit, quam caro amittit.* (5) Caro amittit libertatem et seculi gaudia: *at quæ semper utilia fidei, spiritus adipiscitur, ut constat ex Ludovico, qui in captivitate spiritualia bona, augmentum gratiæ, thesaurosque lucratus est meritorum. In carcerem talis introcat Christianus, qualis inde prodisset, non pœnam illic passurus, sed disciplinam; nec seculi tormenta, sed sua officia; eoque fidentior processurus ad certamen, e custodia abusus, nihil habens carnis.* (6) Ludovicus virtutis studiosus ingressus carcerem, tormenta non sustinuit, sed ad christianam disciplinam eruditus fuit, vacans in illo, non seculi vanitatibus aut carnis blanditiis, sed mortificationi et pietatis officiis, quibus sedulo incumberebat, quæque a suis domesticis fervide exigebat, ab eis arcens omne juramentum, ideoque quoties quispiam ex famulis in vanum Dei sumebat nomen, statim

eum jejunio panis et aquæ muletabat, suosque fratres ejusdem sceleris reos ut discalceati pranderent, condemnabat. His pietatis operibus exercitatus Ludovicus, exivit de carcere ut denuo in virtute proficeret, probos, 4. Parentum imitans mores. Euripides nobilitatem nuncupat *claram et illustrem notam*, qua præstantes et illustres homines dignoscuntur, et ab ignobilibus discriminantur. Hac illustri nota dignoscebantur Ludovici parentes, pietate magis quam sanguinis vetustate et gloria commendabiles, quorum exempla imitabatur ne ab illis degeneraret: *Quid prodest carnalis generositas, nisi consimilibus studiis fulciatur?* (1) Qui de majorum gloria gloriatur, neque probos eorum imitatur mores, ignobilis et inglorius censetur a dubio Chrysostomo: *Ipse se vacuum ab omnibus bonis actibus ostendit, qui gloriatur in patribus. Ingloria hæc gloria est, quæ in parentum meritis tantum sita* (2); a qua devenustantur filii, qui non virtutes parentum sectantur, sed contrariis vitiis indulgentes, sese majorum nobilitate et gloria indignos declarant. Nam, ut belle ad propositum philosophatur Philo Judæus, «*malis hominibus prognatis ex honestis majoribus, nullus locus est inter nobiles. Quid enim prodest oculis orbato, suorum majorum perspicacitas nequaquam hæreditaria? Quid prodest ad dicendum elingui, paterna vel avita eloquentia? Quid conferunt ad vires tabe diuturna exsuccis aridique, et vix ossibus hærentis, principes generis propter athleticum robur adscripti fastis Olympiacis? Imo quid etiam si fuere victores in omnibus sacris Græciæ certaminibus? Certe nihil ea de causa decedit vitiis corporis, nullam opem ex præterita familiæ felicitate sentientibus. Ad eundem modum injustis liberis, justis parentes; luxu perditis, sobrii, et in universum malis, boni, utilitatem nullam afferunt: sicut nec jura juris violatoribus, ad quorum contumaciam pœnis coercendam inventa sunt. Et sunt leges non scriptæ, nimirum vita, exempla que sectantium virtutem hominum. Ideo puto ipsam nobilitatem, si Deus ei formam vocemque daret humanam, sic allocuturam istos contumaces posteros. Nobilitas non sanguine solo æstimatur apud veritatis judicem, sed factis studiisque similibus; at vos in contrarium tenditis: quæ odi, amatis; quæ probis, improbatis et aversamini. Apud me honor est pudori, veritati, moderationi, modestiæ, innocentæ: hæc in nullo pretio habetis.* » (3) Longiuscule quidem Philo Ju-

(1) Ennod. L. 1. Epist. 1. — (2) Tert. L. Jejun. 12. — (3) Tert. L. ad Mart. 3. — (4) Tert. L. ad Mart. 3. — (5) Tert. L. ad Mart. 2. — (6) Tert. L. de Jejun. 12.

(1) Cyril. in Caten. — (2) Imperf. Hom. 3. in Matth. — (3) L. de Nobil.

dæus redarguit filios a paterna probitate degeneres. Hujusmodi autem exprobratio non ferit Ludovicum probos majorum mores præ se ferentem, et non solum avita, sed etiam propria virtute gloriosum, paterna quidem generositate nobilem, sed personali pietate nobiliorem. Refertur in Actis Apostolorum (1) quod ubi Paulus et Silas Beroam a Christianis missi, et in synagogam Judæorum fuerant ingressi: « Nobiliores eorum qui sunt Thessalonici, susceperunt verbum cum omni aviditate. » Græci Patres vertunt *generosiores*; OEcumenius vero legit *æquiores*, et merito. Qui enim æquitatem et virtutem impensius colit, non tantum *nobilior*, sed adhuc *generosior* dicitur, qui est aliquis vere nobilitatis fastus, de quo gloriari potest Ludovicus noster, nobilis, generosus, et magnus genere humano, sed nobilior, generosior, et major genere christiano.

2. *Nemo major, nisi Christianus.* (2) Tanta est Christianorum dignitas ut omnem humanam longe superet nobilitatem: 1. Parentis generositate; 2. Originis nobilitate; 3. Disciplina sanctitate; 4. Ingenuitate; 5. Morum probitate; 6. Meritorum proprietate. In vanum generis omnem generositatem sibi vindicant nobiles. Horum arrogantiam dejecit Plato vere dicens: « Neminem regem non ex servis esse oriundum, neminem non solum ex regibus. Omnia ista longa varietas miscuit et sursum deorsum fortuna versavit. A primo mundi ortu usque in hoc tempus perduxit nos ex splendidis sordidisque alternata series. » (3) At Christianorum genus est *genus electum* (4) quod Deum agnoscit parentem, qui eos in baptismo, seu *sanctissimo lavacro novi natalis* (5) regenerat, gratia supernaturali sanctificat, ut nos *originis Christi compotes faceret.* (6) Nam quemadmodum Christus est Filius Dei naturalis ab æterno generatus, ita et Christiani sunt Filii Dei adoptivi, media gratia regenerati. Hanc generis nobilitatem quivis Christianus attente debet considerare quoties dicit: Pater noster qui es in cælis. *Hoc cum dicis, sic non habeas, quasi non sit in terris: sed intellige esse tibi genus a cælo, cujus Pater habetur in cælo.* (7) Admonetur adhuc sic vivere ut a generoso illo parente non sit degener. Nam, ut addit Chrysologus, *age ut vivendo sancte, sancto respondeas Patri: Dei Filium ille se probat, qui vitium non obscuratur humanis, qui divinis virtutibus elucescit* (8): neque indi-

gnum se præbet tanti parentis dignitate et suæ originis vetustate. 2. Plerique mortales, de sua nobilitate tumentes, ut originem suam commendent, fingunt *fabulas et genealogias indeterminatas, quas Apostoli spiritus damnare prævenit.* (1) Verum quantumvis fabulas interminabiles fabulentur, ut originis occultent ignominiam: nam ut plurimum humana nobilitas est vel a populi stultitia inducta, vel opibus et corruptione empta, vel latrocinii et injustitiis quæsita, vel armis et sanguine parata ad instar Bulgarorum, de quibus Ennodius: « Hæc est natio in qua titulos obtinuit, qui emit adversariorum sanguine dignitatem; apud quam campus est vulgator natalium; nam cujus plus rubuerunt tela luctamine, ille putatus est sine ambage sublimior, » (2) vel tandem favore principis obtenta. Verum, ut bene animadvertit Gregorius Nazianzenus, *non nostrum est nec philosophicum, eam nobilitatem admirari que a fabulis et sepulcris, ac supercilio jampridem putrefacto manat, nec eam que ex sanguinibus et litteris oritur, quam noctes largiuntur, ac regum ignobilium quoque fortasse manus, nobilitatem velut quiddam aliud jubentur; sed quam pietas ac mores notant atque indicant; et ad illud primum bonum ex quo originem traximus, ascensio.* (3) Uti enim aqua ascendit usque ad altitudinem suæ originis, ita christiana religio *scit se peregrinam in terris agere; cæterum, genus, sedem, spem, gratiam, dignitatem in cælis habere* (4), quam sibi comparare nititur. 3. Disciplina sanctitate. Humana nobilitas, honoribus exaltata, opibus locupletata, potentia et independentia auctorata, est nonnullis licentia luxuriandi et delinquendi. *Non illos emollire potuit avita generosi sanguinis memoria, que in quibusdam licentiæ lasciviæ est ministra, (5) vel saltem arrogantia et violentiæ causa.* Nam, ut fatur nonnemo, « clarus sanguis elationem parit, potentiam affectat, conculcat inferiores, pares contemnit, superiores habere dedignatur, loquitur grandia, tota tumet alto magnoque sanguine. » At religio christiana est *sanctimonie disciplina* (6), et qui eam profitentur nuncupantur ab Apostolorum principe *gens sancta* (7), quia ex nobilitate non sumunt licentiam lasciviendi nec superbiendi, sed potius castitate nitent, humilitate splendent, ut constat ex Eustochio de qua sic scribit D. Hieronymus: *Quid Eustochio fortius, quæ nobilitatis portas, et ar-*

(1) Cap. 17. — (2) Tert. L. de Præsc. IIær. 3. — (3) Senec. Ep. 43. — (4) 1. Petr. 2. — (5) Tert. L. de Bapt. 20. — (6) Tert. L. de Caru. Christ. 22. — (7) Chrysol. Serm. 63.

(1) Tert. L. adv. Valent. 3. — (2) Panegyriq. ad Theodoric. — (3) Orat. 18. — (4) Tert. Apol. 1. — (5) D. Cypr. L. de Bon. Pud. — (6) Tert. L. de Res. 47. — (7) 1. Petr. 2.

rogantiam generis consularis virginitalis proposito fregerit, et in urbe prima, primum genus subjugaverit pudicitia? Neque solum lasciviam nobilium sua pudicitia condemnavit Eustochium, sed etiam arrogantiam sua humilitate Christus. « Et conteret Dominus cedros Libani. » Conteret Dominus per pœnitentiam elatos nitore terrenæ nobilitatis (1); et confringet eos tanquam vitulum Libani, id est, amputata superba celsitudine illorum; deponet eos ad imitationem humilitatis suæ, qui tanquam vitulus per ipsam seculi nobilitatem ad victimam ductus est (2), ut homines a servitute peccati liberaret, et, 4. Animi ingenuitate donaret. Porro probati viri genus, virtutis prosapia est: sicut enim hominum genus, homines sunt, ita et animarum genus, virtutes sunt. Ante Christi adventum, illi etiam conditione servi erant (3); at post consummatam humani generis redemptionem, Christiane, tu nullius servus, in quantum solius Christi, qui te etiam captivitate seculi liberavit; et de hac servitute gloriari debet Christianus. Qui a Christi servitute sese existimat exemptum, non se credit Christi sanguine redemptum; neque se Christo subditum censet. Hoc ferre non patior: ingenuus homo sum. Jam primum qui ante propositum se ingenuum esse factat, puto quod adhuc emptum se nesciat; qui christianæ militiæ mancipatus, dicere se præsumit ingenuum, prope est ut neget se Christi sanguine comparatum. (4) Quid est, aliud liberum, quam ipsi Domino clamare, nihil debeo? De talibus dicit Apostolus (5): Cum enim servi essetis inobedientiæ, liberi fuistis justitiæ. Christiani sunt servi, et ingenui: servi Christi, qui eos suo sanguine emit et redemit, suoque dominio subdidit; ingenui, utpote a tyrannide diaboli, et servitute peccati liberati. Propheta ergo videns nos a talibus liberatos, et revocatos ad obsequium Creatoris, ad patris gratiam, ad unius boni liberam servitutem, merito exclamat (6): Servite Domino in lætitia (7): sic enim eritis, non solum ingenui, sed etiam Regis regum amici. At quæ major esse nobis gloria poterit, vel sublimior honor, quam illius Imperatoris esse amicos, qui super omnes imperatores est? Et quanto ille sublimior est in omnipotentia et virtute, tanto nos majoris esse debemus diligentia, in sanctitate, et justitia, et humilitate, et observantia mandatorum ejus. (8) Uti qui Christo famulantur, liberam

reddunt servitutem; ita qui vitiis serviunt, etsi sanguine nobiles, non sunt ingenui, quia, ut subjungit Eusebius Emisenus, non bene ingenuus approbatur qui vitiorum servitute deprimitur? Tandem concludit Hieron. Ille clarus, ille sublimis, ille sit nobilis, ille tunc integre nobilitatem suam se servare putet, si dedignetur servire vitiis, ab eisque non superari. Scelerosi autem malis dominis talibus, tantisque exhibent malam et miseram servitutem (1), quæ tanto est miserabilior quanto animi ingenuitas est major nobilitate carnis et sanguinis. Quapropter non est quod sibi aliquis de nobilitate generis blandiatur; si ex meliori parte sit famulus. Multo est indignius mente servire, quam corpore. Inde D. Hieron. hortatur Demetriadem virginem, de nobili prosapia ortam: Nulli te unquam de generis nobilitate præponas, neque obscuriores quoque humiliore loco natos te inferiores putes; nescit religio nostra personas accipere, neque condiciones hominum, sed animos inspicit singulorum; servum et nobilem de moribus pronuntiat; sola apud Deum nobilitas, clarum esse virtutibus. (2) De hac nobilitate gloriantur Christiani, quæ, 5. in morum probitate consistit. Christiani sunt cœli cives: nam et Apostolus municipatum in cœlis esse pronuntians, alicui utique civitati cœlesti eum deputat. (3) Ex magno autem Gregorio, nobilis dicitur qui a superna conversatione conspicuus est, et de mundanæ vitæ rusticitate nihil habet; inule enim nobilis, unde civis. (4) At e converso ille non est nobilis qui totus terrenis addictus nunquam ad cœlum sublevat mentis oculos et cordis affectus. Magno Gregorio suffragans Gregorius Nazianzenus de christiana nobilitate sic fatur: Nobilitas nostra est diviniæ imaginis conservatio, atque Archetypi imitatio, quam ratio et virtus efficiunt, purumque desiderium eis qui supernarum rerum vere studiosi sunt, quotidie magis ac magis quantum ad Deum attinet, informans, ac denique cognitum habere, et quidnam, et quam ob causam facti sumus. (5) Facti sumus ad Dei imaginem; divinum illud exemplar imitari debemus; facti sumus ad Deum cognoscendum, amandum et glorificandum: huic fini nostræ productionis sedulo studere tenemur; in hoc studio nostra sita est nobilitas. Tertius nobis patrocinatur Gregorius belle hac supra re disserens: Una est generis amplitudo, propinquitas cum Deo, quæ non casu cuiquam contigit, quemadmodum mundana claritudo

(1) D. Aug. in Psal. 28 — (2) D. Amb. l. de Arca et Noe. — (3) Tert. L. de Idol. 18. — (4) Euseb. Emiss. Hom. 4. ad Monachos. — (5) Rom. 6. — (6) Chrysol. Serm. 6. — (7) Psal. 22. — (8) D. Aug. l. de Salu. Ducum. cap. 8.

(1) Chrysol. Ibid. — (2) Hier. Ep. 1. ad Demetriadem. — (3) Tert. L. 3. adv. Marc. 24. — (4) In L. 4. Reg. cap. 4. — (5) Orat. 28.

generis; quæ etiam ad improbos defertur; sed quæ non aliter ad electione voluntatis acquiritur. (1) Inter mundanam generis, et christianam virtutis nobilitatem, hoc agnoscit Gregorius Nissenus, et merito, discrimen, quod illa casu contingit, et proinde defertur ad improbos. Nam *quid aliud nobilitatem esse putamus, quam opes antiquas, aut veterem gloriam? quorum neutrum in nostro arbitrio est? A duobus igitur alienis superbum istud nobilitatis nomen pendet.* (2) At christiana nobilitas, non nisi electione et virtute comparatur. Hanc unam nobilitatem sectandam Christiano proponit Gregorius Nazianzenus: *Obscuro et ignobili genere ortus est, quantum ad statum, et lutum attinet, (si quid tamen magni inter lutum et lutum attinet): at spiritalem nobilitatem illius loco afferet, qua sese quisque in melius effingit. Reliquas autem nobilitates, quæ vel seruntur, vel principum diplomatis comparantur, ut viles et adulterinas, nulloque in pretio habendas, procul submovebit.* (3) Vilis est nobilitas, quæ principum favore, aut regum diplomatis obtinetur; adulterina est nobilitas, quæ per generationem dumtaxat in posteris derivatur; degener est nobilitas, quæ alieno, non proprio merito seritur. *Quid prodest ei, quem sordidant mores, generatio clara? aut quid nocet illi generatio vilis, quem mores adornant? Quid enim Adæ profuit talis ejus nobilitas, et quod nullus ejus esset pater mortalis?* (4) *Ipse enim pater hominum turpia quidem prompto et alacri animo elegit.* (5) « Quid Noe filius de patris nobilitate lucratus est, qui ex ingenuo factus est famulus? Vidisti certe quam non succederit ad suffragium liberis paterna nobilitas: vitia siquidem voluntatis vicerunt privilegia naturæ, et partum non modo de nobilitate patris, verum etiam de ipsa libertate pepulerunt. » (6) At e contra quid obfuit tot viris sapientia et probitate conspicuis obscura prosapia? « Neminem rejicit virtutis philosophia, et prope dixerim, nec eligit. Patritius Socrates non fuit; Cleanthes aquam traxit, et rigando hortulo locavit manus; Platonem non accepit nobilem philosophia, sed fecit. » (7) Belle ad propositum Epicharmus apud Stobæum: *Quisquis suapte natura proclivis ad bona fuerit, nobilis est, quamvis matre fuerit æthiope.* (8) Nam, ut dicit Euripides, *qui vere non justus est, licet a patre meliore quam Jupiter sit,*

(1) Greg. Niss. Orat. de Thaum. — (2) Plutarch. Quid sit nobilitas. — (3) Orat. 28. — (4) D. Chrysos. in c. 3. Matth. — (5) Clem. Alex. l. 2. Strom. 8. — (6) D. Chrysost. Hom. 9. in Matth. — (7) Senec. Ep. 43. — (8) Serm. 86.

(1) Senec. Ep. 43. — (2) In c. 5. Luc. — (3) Greg. Niss. apud Anton. in Melissa. — (4) Sophocles in Tereo. — (5) Cassiod. L. 5. Epist. 5. — (6) Imperf. Hom. 9. in Matth. — (7) Philo. Jud. l. de Abraham. — (8) Senec. Ep. 45. — (9) Philo. Jud.

genere manante (1), quod in propriis virtutibus deest, in patrum gloria præcessisse videatur: attamen *turpe est alienis ornari decoribus, quem virtus propria non venustat.* (2) Philo Judæus sic de Noe fatur: *In tantum Scriptura magni facit hunc virtutis amatorum, ut in stemmate ejus non more aliorum, avos, proavos, majoresque cæteros recenseat, sive paternos, sive maternos; tantum non diserte clamitans, nullam alienam familiam, et cognationem, sapientis esse præter virtutes, et harum actiones.* Christiane, ex parentibus ingenuis nobilibus, et probatis originem ducis: *Vindica tibi nobile genus similibus, quod non aliunde nobile quam morum ingenuitate.* (3) Nam de ignobilitate notaris dum a probis parentum moribus degeneras, eorumque virtutes tuis vitiis scelerose et impie devenustas. Quod Romanis gentilibus exprobrat Tertullianus: *Laudatis semper antiquos, sed nove de die vivitis. Per quod ostenditur, dum a bonis majorum institutis deceditis, ea vos retinere et custodire quæ non debuistis, cum quæ debuistis non custoditis.* (4) Nonne hæc exprobatio cadit in plures Christianos qui de avita gloria laudes aucupantur, et avitam nobilitatem virtutem et pietatem non imitantur. Pergit Tertullianus: *Ubi religio? ubi veneratio majoribus debita a vobis? habitu, victu, instructu, censu, ipso denique sermone proavis renuntiastis.*

Hujusmodi objurgatio non ferit Ludovicum genere humano magnum, sed genere christiano majorem; nobilem sanguine, sed nobiliorem sanctitate; a regia prosapia terrenam trahentem originem, sed a Deo celestem mutuantem generationem; de probis parentibus natum, sed propria virtute commendatum. *Quamvis splendore natalium conscientiæ jubar hauserit, tamen fulgorem stirpis, præcipue morum radiis obumbravit, vincens decorem sanguinis ingenii claritate,* (5) virtutis generositate quæ illi majorem contulit, quam avita dignitas nitorem. Etenim *vera nobilitas a probis moribus nata est, firmaque et stabilis dignitas virtute comparatur* (6), quam firmiorem reddidit Ludovicus pro votum solemne, genere adhuc Franciscano nobilitatus.

3. Ludovicus habitum Minorum suscepit: *Sic magnitudinem in mediocritate probari docens* (7), et contemptus mundi illustre exemplum præbens. *Joannes ætatis supergressus*

infantiam, et nobilis generis generositatem oblitus (1), in eremum se recepit, et Ludovicus ut pœnitentem duceret vitam, Franciscanam ingressus est religionem, *familiæ suæ nobilitatem, majori generositate pectoris fastidians.* (2) Quo major erat Ludovici quam Joannis humana nobilitas, et quo opulentior hæreditas, eo majorem ostentat seculi contemptum. Joannes erat a sacerdote ortus: Ludovicus erat de regia prosapia natus; terrena Joannis hæreditas non erat multum opulenta; at Ludovicus futurus erat hæres regnorum Neapolis, Siciliae et Jerusalem. Joannes petiit solitudinem; at Ludovicus religioni seraphicæ sese addixit reluctans secularibus, regularibus, Summis Pontificibus, parentibus ægre ferentibus; quod eorum primogenitus, mundo renuntians pauperem et humilem eligeret ordinem. Verum *nemo in cælis major quam qui repudiato patrum stemmate, elegit sola Christi paternitate censeri.* (3) Homines terrena sapientes, ignobiles, et demissos existimant eos qui carnis contemnentis nobilitatem, humilem sumunt religionis statum. Hos tamen de errore culpât Ludovicus cum aliis religiosi sanguine claris: *Nos autem in Christo omnes unum sumus et fastigium est nobilitatis inter Dei famulos computari: nec addere quicquam nobis ad dignitatem; hanc originis terrenæ decus, nisi contemptu suo potest.* (4) Terrenam nobilitatem adeo parvi debebat, et regularem dignitatem tanti faciebat Ludovicus, ut cum ei unus ex Minoribus religionem seraphicam multum ab illo fuisse honoratam, diceret, mox responderit: Imo et ego a religione maximum reportavi honorem.

D. Bernardus ad virginem Sophiam sic scribit: *Proinde benedicta in nobilibus, quæ pro gloria certantibus cæteris de contemptu gloriæ, gloriosius sublimaris, et sublimius gloriaris. Insignior atque illustrior, quod de paucis facta es, quam quod orta de magnis; illud namque Dei munere, tuum est hoc tuorum: porro quod tuum est, tanto carius est, quanto rarius.* (5) Nonne hæc verba probe competunt nostro Ludovico inter nobiles benedicto, quia cæteris nobilibus pro mundana gloria certantibus, ipse de contemptu mundanæ gloriæ gloriosius sublimatur. Illustris quidem, quia de magnis ortus et de regia stirpe natus, sed illustrior quia de Minoribus factus: et insignis ille quo sublimatur honor eo majori est æstimatione dignus, quo rarius existit. Verum uti *Deus tunc maxime magnus*

(1) Tert. L. de Carn. Christ. 22. — (2) Basil. Magn. in Caten. Pat. Græc. — (3) D. Bern. L. 2. de Consid. 6. — (4) Tert. Apolog. 6. — (5) Eppod. in paneg. Antonii. — (6) D. Isidor. L. 2. Epist. 291. — (7) Tert. L. 1. adv. Marc. 14.

(1) D. Bern. Serm. de Exaltat. S. Joan. — (2) Galfrid. Abb. in Anniv. Obit. Bern. — (3) Galfrid. ibid. — (4) Galfrid. — (5) Epist. 115.

quando homini pusillus; (1) ita quis quanto humilior fuerit, tanto major sequetur eum gloriæ celsitudo (2); Ludovicus genere magnus sibi vilis, ante Deum magnus, factus est major pontificia dignitate.

II. PARS. *Colimus et Imperatorem, ut hominem a Deo secuulum, et solo Deo minorem. Sic enim omnibus major est, dum solo vero Deo minor est.* (3) Elogium quod Imperatori tribuit Tertullianus, Innocentius tertius concedit sacerdoti ob auctoritatem quam habet absolvendi etiam imperatorem a suis sceleribus, in pœnitentiæ sacramento, et conficiendi corpus Christi in sacratissimo Missæ sacrificio. Ob sublimem illam ministerii celsitudinem, *sacerdos inter Deum et hominem, medius constitutus, citra Deum, sed ultra hominem, minor Deo, sed major homine.* (4) Tanti facit D. Chrysostomus sacerdotalem dignitatem, ut eam regum majestati audacter præponat: *Ne mihi narres purpuram, neque vestes aureas, umbra sunt isthæc omnia, vernisque flosculis leviora. Majus est et mirabilius ipso regno sacerdotum principatus.* (5) Multum commendat sacerdotalem dignitatem Os aureum, sed illam adhuc magis extollit Sanctus Ignatius martyr, asseverans: *Sacerdotium est omnium bonorum quæ sunt in hominibus, apex.* (6) Verum si tanta est sacerdotalis dignitas quanta est episcopalis, quæ sacerdotali antistat? Quod nemo negare potest nisi velit sapere hæresim, evertere Ecclesiæ hierarchiam et ordinem, et percuti anathemate a Concilio Tridentino vibrato: *Si quis dixerit episcopos non esse presbyteris superiores, anathema sit!* (7) Episcopi autem presbyteris antistant: in potestate tum ordinis, tum jurisdictionis. At quia hæc magis ad theologum, quam ad concionatorem pertinent, episcopalem dignitatem regum diademati præponit D. Ambrosius: *Honor et sublimitas episcopalis nullis poterit comparationibus adæquari: si regum fulgori compares, et principum diademati, longe erit inferius, quam si plumbi metallum ad auri fulgorem compares.* (8) Idipsum docet Gregorius Nazianzenus: *Quantum cælum terra pretiosius est; quantum anima corpori, spiritus carni, divina humanis præstant: tantum episcoporum principatus, omnia civilia regna et potestates antecellit.* (9) Ad episcopalem dignitatem regio etiam solio majorem, sublimatus fuit regio Ludovicus, eam, 1. Ardentem non deside-

rans; 2. Ambitiose non sectans; 3. Sed humiliter ex obedientia acceptans.

1. *Hinc proxime disputatio oborta est: an servus Dei alicujus dignitatis capiat administrationem.* (1) Loquitur Tertullianus de dignitate quæ Tempore idololatriæ vigeat, concludens posse a servo Dei administrari, modo non adsit idololatriæ periculum, quod Josephi et Danielis exemplo confirmat: *Si ab omni specie idololatriæ intactum se, aut gratia aliqua, aut æstutia etiam, præstare possit; secundum quod et Joseph et Daniel mundi ab idololatria, et dignitatem et potestatem administraverunt in ornamento præfecturæ totius Ægypti, sive Babylonæ.* Quod si Christiano inter idololatrias viventi et conversanti licet licite humanas dignitates et potestates administrare, modo idololatriæ non faveat: *Credamus itaque succedere alicui posse, ut in quoquo honore in solo honoris nomine incedat, neque sacrificet, neque sacrificiis auctoritatem suam accomodet, non hostias locet, nec curas templorum deleget, non vectigalia eorum procuret, si hæc credibile est fieri posse.* (2) Quanto magis licitum est Christiano administrare, non solum seculares, civiles et politicas, sed etiam spirituales et ecclesiasticas exercere dignitates? Verum licet episcopi sint successores Apostolorum, quos ad munus apostolicum assumpsit Christus proprius et legitimus Dei antistes (3); episcopalem tamen dignitatem desiderandam non vult D. Augustinus: *Itaque a studio cognoscende veritatis nemo prohibetur, quod ad laudabile pertinet otium: locus vero superior, sine quo regi populus non potest, etsi ita teneatur et administretur ut decet, tamen indecenter appetitur.* (4)

Attamen D. Augustini mentem condemnare videtur Paulus, vas electionis et Doctor gentium; nam, ut bene animadvertit Tertullianus, *dat et Apostolus nobis concupiscentiam. Si quis episcopatum concupiscit, bonum opus concupiscit; et bonum opus dicens, rationalem concupiscentiam ostendit.* (5) Apostoli locum tantisper immutatum refert Tertullianus: *« Si quis episcopatum desiderat bonum opus desiderat. »* Verum ne quis ex hoc Pauli (6) loco male intellecto, vano episcopatus ardeat desiderio, quadruplicem subministrant Patres explanationem: 1. Imperfectus perfecte opus a primatu discriminat. *Opus desiderare in se bonum est, primatum autem honoris concupiscere, vanitas est.* (7) Vanitas nequit deside-

(1) Tert. L. 2. adv. Marc. 2. — (2) D. Bern. L. de Mod. Ben. Viv. c. 19. — (3) Tert. L. ad Scapul. 2. — (4) Opusc. 6. c. 10. — (5) Hom. 5. de Verb. Isaïæ. — (6) Epist. 10. — (7) Sess. 15. can. 17. — (8) L. de digu. Sacerd. c. 2. — (9) Orat. 7. ad Civics.

(1) Tert. L. de Idol. 17. — (2) Tert. Ibid. — (3) Tert. L. 5. adv. Marc. 9. — (4) L. 9. Civ. 19. — (5) Tert. L. de An. 16. — (6) 1. ad Timot. 3. — (7) Hom. 51. in Matth.

rari a Christianis humilitatis sectatoribus. *Nobis autem nullum gloriæ studium est : quia gloria exaltationis ingenium est : porro gloria non convenit professoribus humilitatis ex præscriptis Dei.* (1) Qui episcopatum desiderat non ad honorem et primatum, sed ad opus, bene desiderat : qui vero non opus, sed honorem solummodo desiderat, male desiderat ; et ut fatur unus ex Patribus apud D. Augustinum, *sciat se non esse episcopum qui præesse desiderat, non potesse.* (2) Nam ut ad Engenium, Summum Pontificem, scribit D. Bernardus, *episcopi nomine non dominium, sed officium* (3) denotatur. Episcopus enim est superintendens qui curam aliorum gerit, subitque onus et laborem docendi et regendi populum : ideo *nomen episcopatus est operis, non honoris.* (4) Inde concludit D. Hieronymus : Si quis Episcopatum desiderat, bonum opus desiderat : *Opus, non dignitatem, laborem, non delicias ; opus, per quod humilitate decrescat, non intumescat fastigio.* (5) 2. Si quis Episcopatum desiderat, bonum opus, id est, martyrium desiderat. Illo tempore ab Apostolo dictum est, quo quisquis fidelibus præerat, primus ad martyrii tormenta trahebatur. Tunc ergo fuit laudabile episcopatum quærere, quando per hoc non dubium erat ad supplicia graviora pervenire. » (6) Tempore Pauli episcopatus erat adproximus ad martyrium gradus. Sicut autem tunc multi fideles æstuabant martyrii desiderio, ita nonnulli episcopatum desiderabant ut essent in capessendo martyrio duces. *Tunc laudabile fuit episcopatum quærere, quando qui plebibus præerat, primus ad martyrii tormenta ducebatur.* (7) Ob martyrium igitur subeundum non ob dignitatem, honorem, opulentiam, delicias, et otium, tunc temporis episcopatus desiderabatur. 3. Qui episcopatum desiderat, opus desiderat laboriosum, onerosum, arduum, formidandum, periculosum. Laboriosum : *Fratres, veneremur episcopos, sed vereamur labores eorum : si labores pensamus, non affectemus honores.* (8) Onerosum ; nam, ut fatur Magnus Gregorius de episcopatu loquens, *grandis honor, sed grave pondus est etiam honoris.* (9) Arduum et difficillimum : episcopatus enim non est status perfectionis acquirendæ, sed perfectionis acquisitæ ad quem requiritur homo irreprehensibilis, quod non solum difficile, sed etiam velut

impossibile videtur D. Hieronymo. *Apostolus omnes virtutes uno sermone comprehendit, et pene rem contra naturam exigit ; quis enim ille est, qui absque peccato et reprehensione vivat ?* (1) Formidolosum, et ut fatur ex D. Bernardo Concilium Tridentinum, « onus angelicis humeris formidabile », ob rationem quam redditurus est episcopus, non solum de se, sed etiam de cuncto populo sibi subdito. *Sanguinem de manu ejus requiram.* (2) Sanguinem Christi cujus est dispensator : sanguinem animarum, quas verbo et exemplo instruere tenetur ; sanguinem pauperum quos pascere et tueri debet. Inde subjungit Magnus Gregorius : *Apostolus favet ergo ex desiderio, terret ex præcepto. Quasi diceret : Laudo quod quæritis, sed discite prius quid quæritis. Magnus regendi artifex favoribus impellit, terroribus retrahit.* (3) Tandem periculosum, ut fatur D. Augustinus asseverans nihil esse in hac vita, et maxime hoc tempore, *facilius, et lætius, et hominibus acceptabilius episcopi officio, si perfunctorie atque adulatorie res agatur : sed nihil apud Deum miserabilius, et tristius, et damnabilius.* (4) Pergit Hipponensis Antistes : *Nihil est in hac vita, et maxime in hoc tempore difficilius, laboriosius et periculosius episcopi officio ; sed apud Deum nihil beatius : si eo modo militetur, quo noster Imperator jubet. Quis autem iste sit modus, nec a pueritia, nec ab adolescentia mea didici : et eo tempore quo discere cæperam, vis mihi facta est merito peccatorum meorum.* In pœnam suorum peccatorum coadjutorem Valerii episcopi se factum recognoscit. *Nam quid aliud existimem nescio, ut secundus locus gubernatorum mihi traderetur, qui remum tenere non noveram.*

Ludovicus e regia Sicilia familia oriundus et paterni regni tanquam primogenitus, futurus hæres, desiderio fuit accensus, non dignitatis, sed humilitatis ; non opulentia, sed paupertatis ; non deliciarum, sed mortificationis ; non imperii, sed subjectionis ; et ob hanc causam regali majestati renuntians, pauperem et humilem Francisci statum elegit, cumque a Bonifacio septimo nominatus fuisset ad Tholosanum Episcopatum, ad eum acceptandum induci non potuit, nisi prius suscepto Franciscanæ religionis habitu, emisso solemnibus observandæ regulæ voto, inter manus Joannis a Muro, tunc generalis ministri : heroicum illud virtutis exemplum eo est majori admiratione dignum, quo est rarius, præsertim D. Bernardi (5) tempestate,

(1) Tert. L. 2. de Cuit. Fem. 5. — (2) L. quæst. ad Orosium, qu. ult. — (3) L. 2. de Consid. 6. — (4) D. Aug. L. 29. Civ. 19. — (5) Epist. 85. ad Oceanum. — (6) D. Hier. apud Alvar. Pelag. L. de Planctu Eccles. c. 18. — (7) D. Greg. 2. p. c. 8. — (8) D. Bern. Serm. 12. in Cant. — (9) Hom. 14. in Evang.

(1) Epist. 85. ad Ocean. — (2) Ezech. 5. — (3) 2. p. past. c. 8. — (4) Epist. 148. ad Valerium. — (5) Serm. 1. ad Pastores in Syria congregatos.

in qua conquerebatur Ecclesia de persecutione quam a desideriorum pravitate patiebatur. Et merito clamat Ecclesia sancta hodie: *Ecce in pace amaritudo mea amarissima.* (1) Multa est hodie et longe gravior, quam credi possit persecutio sanctæ Ecclesiæ, et talis incumbit, qualis a principio non fuit. Multis modis persecutus est eam diabolus, sed nunquam gravius quam hodie, quia nunquam fuit major perditio Christianorum quam hodie, nec liberior aut securior transgressio divinorum præceptorum. Ecclesiam incipientem persecutus est per tyrannos; proficientem persecutus est per hæreticos, jam lætam et florentem persequitur per motus illicitos. Tria sunt in anima: ratio, voluntas, sensualitas. Rationis est iudicium, voluntatis desiderium, caro debet obsequium. Carnem ergo cruciavit in martyribus, rationem perturbavit in simplicibus, sed voluntatem hodie depravat generaliter in omnibus. Fuit ergo amaritudo Ecclesiæ, amara quidem in persecutione tyrannorum, amarior in versutia hæreticorum, *sed amarissima hodie per pravitatem desideriorum.* Hæc quærela non cadit in Ludovicum, qui episcopatum non desideravit, nec ambitione persecutus est.

2. *Hæc erit ambitio, unde et nomen ejus interpretandum, quod concupiscentia apud animum ambientem nascatur ad gloriæ votum: grande scilicet votum, quod non natura nec passio veritas, sed vitiosa animi concupiscentia commendavit.* (2) Grande fuit Ludovici votum, Ordinem Franciscanum ingredientis, quod commendavit evangelica veritas, animi humilitas, virtutis zelus, non gloriæ concupiscentia, nec dignitatum ambitio, quæ ambientes episcopatum efficit indignos. Tertulliano teste in primitiva Ecclesia præsertim probati quique seniores, honorem istum, non pretio, sed testimonio adepti. (3) Tunc enim temporis a præsulum electione exultabat simoniæ fœtor, ambitionis labor, principum favor, eligentium odium vel amor: sola virtus, solum meritum, sola humilitas patrocinabatur. Ut enim ait D. Augustinus, *illum cognoscimus missum a Deo, quem non paucorum hominum laudatio, vel potius adulatio elegit; sed illum quem et vita optima, et catholicorum examen commendat sacerdotum, vel etiam qui universorum populorum iudicio comprobatur; qui non appetit præesse, qui nec pecuniam dat, ut episcopatum acquirat.* (4) Qualis debeat esse ad episcopalem dignitatem promovendus jure etiam Cæsareo

sancitum est, quia, ut decreverunt Arcadius et Honorius, ambo fratres, ambo imperatores, *honoris argumentum non ambitione, sed labore, ad unumquemque convenit devovere.* (1) Unde qui in captanda Dei gloria, procuranda hominum salute, comparanda virtute non laborant, sunt præsulatu indigni; et ab episcopali dignitate removendi, juxta edictum Imperatorum Leonis et Antonini: *Castus et humilis nostris temporibus eligatur episcopus, ut quocunque locorum pervenerit, omnia vitæ propriæ integritate purificet. Nec pretio, sed precibus ordinetur Antistes. Tantum ab ambitu debet esse sepositus, ut quærat cogendus, rogatus recedat, invitatus effugiat, sola illi suffragetur necessitas. Projecto enim indignus est sacerdotio, nisi fuerit ordinatus invitatus.* (2) Quod frequens et usitatum fuit priscis Ecclesiæ temporibus, qui enim ad infulas petebantur, vel ad deserta confugiebant loca, vel sese in monasteria recipiebant, vel in secretioribus locis latebant, ut constat ex Sanctis Martino, Ambrosio, Chrysostomo, Simplicio ad episcopatum Bituricensem designato. In cuius laudem prædicat Sidonius Apollinaris: *Maxime ambiendus, quia minime ambitus; non studet suscipere sacerdotium, sed mereri.* Cujusmodi fuere et alii quamplurimi, qui, ut asseverat D. Augustinus, *cogendi sunt multi ut episcopatum suscipiant: tenentur inviti, perducentur, includuntur, custodiuntur, patiuntur tanta quæ nolunt, donec eis adsit voluntas suscipiendi operis boni.* (3) Ita capi, ita vinciri, ita detineri debuerunt alias ad infulas nunquam venturi, eaque maxime ratione ut venirent dignissimi. Quibus probe competit, quod de D. Cypriano ait Pontius Diaconus: *Magis dignus efficitur, qui quod meretur excusat.* Veterum exempla plures hac ætate imitantur, qui ad ecclesiasticos ascendunt honores, non pretio, non ambitu, non precario, sed inviti, regis imperio, et aliena vi coacti, memores celebris istius D. Augustini effati: *Honor te quærere debet, non ipsum tu.* (4) Sed multo plures sunt honoris cupidi, et episcopalis dignitatis avidi, qui, ut obplorat D. Ambrosius, *captare satagunt infulas, non pro salute populi, sed pro ambitione seculi* (5); qui ad hunc finem sese in principum insinuant aulas, curialium gratiam et favorem aucupantur; immemores istius dicti apostolici: *«Nec quisquam sinit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo,*

(1) Isa. 58. — (2) Tert. L. 1. de Cult. Fem. 8. — (3) Tert. Apol. 39. — (4) L. Quæst. ad Oros. q. ult.

(1) Leg. contra Codic. de re milit. — (2) Lege si quemdam Codice de Episcopis. — (3) Epist. 204. ad Donat. presb. — (4) L. 50 Hom. Hom. 13. — (5) in Epist. ad Hab.

tanquam Aaron, » (1) qui vocatur, non qui ambit; qui invitatus assumitur, non qui rogat, non qui aut per se, aut per alios sollicitat: *Nam qui rogat pro se jam judicatus est*, ait D. Bernardus, quia sua voluntate, cæcaque ambitione *ad honores ecclesiasticos pervolat; sibi que applaudit sanctitatem, vestis duntaxat mutatione, non mentis.* (2)

At qua de causa veteres tanto studio fugiebant dignitates et infulas? Duplici potissimum de causa: 1. Ut quiete potirentur, nec cogerentur, *tumultuosissima perplexitates causarum alienarum pati.* (3) Quare Petrus Damianus de solitudine in qua latitabat, a Gregorio decimo ad romanam curiam vocatus, et non sua voluntate, sed parendi necessitate, purpura indutus, Summum Pontificem persecutorem suum vocitabat. Adrianus quoque quarto nomine, ad supremum pontificatum assumptus, cathedram in qua sedebat nuncupabat *spinosa*, asseverans ex eodem momento quo pontificiæ dignitatis detulerat insignia, fuisse *a Domino velut in cude et malleo semper dilatatum.* 2. Ob lapsus facilitatem. Hac de causa D. Hieronymus sic scribit ad Heliodorum magna religione et pietate præditum. *Si te ad ordinem pia fratrum blandimenta sollicitant, gaudebo de ascensu, timebo de lapsu.* (4) Sui timoris mox rationem subjungit: *Non est facile stare loco Pauli, tenere gladium Petri, jam cum Christo regnantium, ne forte veniat Angelus, qui scindat velum templi tui, qui candelabrum tuum de loco moveat.* Lapsus eo magis est timendus, quo altior est ascensio. Sane *quanto fuerit celsior dignitas, tanto sacerdotis majora sunt pericula.* (5) Quod probe sciebat Pius quintus et dominicana religione primum evocatus ad purpuram, deinde ad solium pontificium sublimatus, in quo gemens dicere solebat: *« Ego cum religiosus fui, de mea salute speravi; factus cardinalis cœpi timere; creatus Pontifex de ea prope desperare. » Non temere dico, sed ut affectus sum et sentio, non arbitror inter episcopos multos esse qui salvi fiant, sed multo plures qui pereant.* (6) Quod autem non temere sed rationaliter id asseveret, multis rationibus demonstrat D. Chrysostomus. *In causa est, quia res excelsum quaerit animum: tum quia oportet ut sit appositus ad docendum; tum quia innumeris oculis opus est; tum quia oportet ut sit tolerans laborum; tum quia quod alii peccant, ei imputatur; pec-*

cata scilicet non solum populorum, sed etiam sacerdotum. *Nec mihi dicas: Peccavit presbyter aut diaconus, omnium horum crimina redundant in caput episcoporum, qui hos elegerunt.*

Quam lugendi sunt qui tanta cura et sollicitudine ambiunt dignitates necessario amittendas, brevi perituras, de quibus supremo Judici exacta reddenda est ratio. Dignitates pontificiæ sunt, 1. Necessario amittendæ. Inde unum præsulem alloquitur D. Bernardus: *Non enim semper eris princeps* (1); quia « corona datur a generatione in generationem. » Et ob hanc causam ait Apostolus: « Plures facti sunt sacerdotes, quod morte interveniente, manere non possent. » (2) *Nec mirum quod per vices sibi succedunt qui ad gerendas æterni vices sacerdotii accedunt: de quo subdit Apostolus* (3): « Jesus autem ideo quod manet in æternum, sempiternum habet sacerdotium. » *Illis ergo a generatione in generationem corona datur a quibus ejusdem coronæ ratio exigitur, et in illis invenitur hæc vicissitudo, quibus vicaria creditur dispensatio. Quid autem pro hujus coronæ adeptione ambitio humana non faceret, si perpetua foret? nunc autem habet hæc corona terminum, et non habet concupiscentia modum. Utinam sic quaereretur, sic affectaretur corona vitæ, quam reddet Deus diligentibus se, quomodo hæc quaeritur et affectatur, quam a multis obtineri permisit negligentibus se.* 2. Dignitates ecclesiasticæ brevi sunt amittendæ: nam, ut subjungit D. Bernardus, de præfata corona loquens, *sed si datur a generatione in generationem, quantæ sunt hodie istæ generationes, si non durat in perpetuum? Forsitan durat in longum? Attende quod sequitur, et quod in dies cernis attende.* « Aperta sunt prata; et apparuerunt herbæ virentes. » (4) *En pratum gratissime vernans, gloriosissime florens, amænissime virens. Sed ubi tantus viror, quantus est vigor? Ante hos annos herbarum virentium copia magna resplenduit: ubi sunt qui tunc virebant? paucos hodie videmus ex eis quos tunc vidimus consedis, nec paucas novimus sedes, quæ plures postea mutavere sessoros. Aperta sunt prata: Sed quoties sunt hæc prata detonsa et tondenda adhuc, quoties sua vellera mutant, quoties jam desecta sunt, et adhuc desecanda a generatione in generationem? Et apparuerunt herbæ virentes: Quomodo in quibusdam hodiæ dignitas, in quibusdam viret auctoritas, viret elegantia corporum,*

(1) Hebr. 5. — (2) Hom. 4. Sup. missus est. — (3) D. Aug. L. de oper. Monach. — (4) Epist. 1. — (5) D. Chrysost. Hom. 1. in Epist. ad Tit. — (6) D. Chrysost. Hom. 3. in cap. 1. Actor.

(1) Prov. 17. — (2) Heb. 7. — (3) D. Bern. Serm. ad Prælatos in Conc. Gen. congreg. — (4) Prov. 17.

opulentia rerum, gratia principum, sed non viret in longum. Apparuerunt, inquit, et non apparent herbæ virentes: *Apparere enim tam breve est, ut non appareat apparuisse quam longum. Apparuerunt et disparuerunt; apparuerunt et præterierunt.* Apparuerunt herbæ virentes, et collecta sunt sæna de montibus; quia omnis viror exaruit, et humiliata est altitudo virorum. *Sufficere quidem hæc debuerant ad contemptum mundi, sed si minus negligimus quæ peritura sunt, quæ sunt peremptoria timeamus.* At quid timendum est, nisi id quod per Apostolum nostris auribus intonatur? «Omnes nos astare oportet ante tribunal Christi, reddituos rationem de cunctis bonis vel malis quæ fecerimus.» (1) Præsertim, 3. De ecclesiasticis dignitatibus. Nam, ut prosequitur D. Bernardus, *multo magis discutiendum est in corpore Christi, quod est Ecclesia, quem quisque gradum tenuerit; qualiter ad eum, qua intentione, quibus meritis, quibus suffragiis introierit, qualiter in eo ipse vixerit, qualiter aliis forte præfuerit vel profuerit, substantiam mundi qualiter acquisierit, qualiter dispensaverit acquisitam, et in universum de cunctis reddenda erit ratio, quæ spectent dignitates ecclesiasticæ acquisitionem, possessionem, administrationem. Hoc si serio, uti par est, plures attenderent, non sic quærerent præposituras, (2), non sic ambirent infulas, sed Ludovicum imitarentur, qui regno renuntians, humilitatem sectans, episcopatum ambitiose non quæsit, sed humiliter duntaxat ex obedientia acceptavit.*

3. De primiceris Christianis loquitur Tertullianus tanquam de hominibus ab omni gloriæ et dignitatis ardore frigentibus (3): quorum frigiditatem æmulans Ludovicus, non solum sceptrum et diadema abdicavit, sed etiam episcopatum Tholosanum a Summo Pontifice oblatum humiliter recusavit, et quanto magis recusabat, tanto se eo digniorem ostentabat. Nam, ut acute animadvertit D. Augustinus, *umbrae instar gloria est, quæ fugientes sequitur, sequentes fugit* (4), ut Ludovici comprobatur exemplo qui fugiens gloriam, sequebatur a gloria. Verum quo magis eum sequebatur gloria, eo magis ipse fugiebat, utque magis fugeret, humilem Minoris habitum suscepit, et in Ordinem Sancti Francisci velut in asilum se recepit. Ludovice, *quid diffugis gloriam, quæ plus additur, dum timetur? Quid honorem quasi indignus repellis? meriti præ-*

rogativa est honoris repulsa (1): quo magis te præsulatu indignum censes, eo magis episcopatu te dignum præbes, quem non tuo accipies arbitrio, sed Summi Pontificis imperio, cui obsequium præstare debes: sic gloriam tibi comparabis non tumida ambitione, sed humili obedientia. *Sublimium quippe illa maxima gloria est; si possunt maxime se submittere.* (2) Ludovicus magnam consecutus est gloriam, regnum adjiciens, episcopatum renuens; sed maximam sibi comparavit gloriam Summi Pontificis voluntati se submittens, et episcopatum ex obedientia humiliter accipiens. *Quamobrem otium sanctum quærit charitas veritatis, negotium justum suscipit necessitas charitatis. Quam sarcinam si nullus imponit, percipiende atque intuenle vacandum est veritati. Si autem imponitur, suscipienda est propter charitatis necessitatem.* (3) Quæsitivus Ludovicus otium Sanctum in Franciscana religione, onerosum episcopatus negotium fugiens, onerosam præsulatus sarcinam invitus suscipiens, ut supremo obtemperaret Pontifici, et diocesis Tholosanæ necessitati ex charitate subveniret, quæ dignitates fugientem Ludovicum desideravit. *Primatus fugientem se desiderat, desiderantem se fugit et horret.* (4) Quam pauci sunt qui onus episcopale respuant! *Non recusant gravedinem oneris, sed hoc ideo, quia ambiunt gloriam honoris* (5): qui ad instar Ludovici illud tantummodo ex obedientia suscipiunt.

Antiquitus in sacra præsulum inauguratione consecrantes a consecrando postulabant: *Vis episcopari?* Qui illi respondebat: *Nolo.* Et bene aiebant illi, quia *nolentes volumus.* Et merito, nam, ut ait Magnus Gregorius, *deligendus est qui invitatus renuit, qui quæsitus refugit; repellendus proculdubio est, qui ultro ambit, vel importune se ingerit.* (6) Non eodem modo respondet baptizandus ac episcopandus. Baptizandus a ministro: *Vis baptizari?* interrogatus, mox respondet: *Volo;* at episcopandus econtra interrogatus: *Vis episcopari?* respondet: *Nolo.* Eodem modo interrogantur, sed non eodem modo respondent. Talis respondendi diversitæ procedit ex eo quod baptisma, neque etiam per accidens ullum assert damnnum. Episcopatus vero interdum noxius est, vel cum prava intentione desideratur, vel cum perverse administratur. Hac de causa ait D. Augustinus: *Illi credatur pontificatus; quem non ambitio*

(1) Euseb. Emiss. Hom. de S. Max. — (2) D. Chrysost. Hom. 3. in Matth. — (3) D. Aug. L. 29. Civ. 19. — (4) Imperf. Hom. 33. in Matth. — (5) D. Bern. Serm. ad Pastor. in Synod. cong. cap. 3. — (6) 2. p. Past. c. 8.

(1) 2. Cor. 5. — (2) D. Bern. — (3) Tert. Apol. 38. — (4) L. 5. Civ. 12.

humana, quem non favor corruptus adseverit, nec numerum profana oblatio subrogaverit; sed meritum conscientia, et Dei voluntas assumpserit. (1) Ludovicus assumptus est ad episcopatum Tholosanum, non ambitione humana, regiae etiam renuntians majestati, non favore corrupto, quia contra placitum suum religioni et Ecclesiae addictus fuit, non oblatione munerum, quia voluntariam professus est paupertatem; non vi aut strepitu armorum, quia renuens; sed Dei voluntate ei a Summo Pontifice intimata. Qui ad instar Ludovici recusant dignitates eligendi sunt, ut Eugenium tertium hortatur D. Bernardus: *Itaque non volentes, neque currentes assumito, sed cunctantes, sed renuentes; etiam coge illos, et compelle intrare. In talibus, ut opinor, requiescit spiritus tuus.* (2) In Ludovico requievit Spiritus Domini vere magno generis nobilitate; majori episcopali dignitate; sed maximo, pontificia sanctitate.

III. PARS. Magna sane in episcopis requiritur perfectio, in quos tota disciplina collata est. (3) Ad episcopale ministerium vult D. Bernardus, viros probatos oportere deligi, non probandos (4), id est, non probandæ, sed probatæ virtutis: errant profecto imperfecti qui sibi persuadent, quod sese in episcopatu perficient: ibi enim velle discere perfectionem idem est, ait Gregorius Nazianzenus, ac velle discere figulinam in dolio, id est, velle discere artem, cum eam debeas exercere, imo et docere; cum gravi animarum tibi creditarum periculo et damno. Ut autem animadvertit ibidem Bernardus, difficiliter reperiuntur in curia probati illi, cum in ea potius homines deficiant, quam proficiant. *Non in monasteriis recipimus spe meliorandi: curia facilius recipere, quam facere consuevit: quod si plures in ea defecisse bonos quam malos profecisse probavimus, quærendi sane quibus nec defectus timeatur, nec profectus optetur, utpote jam perfectis: qualis fuit Ludovicus, Episcopi, 1. Sanctitatem exhibens; 2. Auctoritatem sustinens; 3. Ministerium adimplens.*

1. *Deus deorum stetit in Ecclesia deorum.* (6) Quinam sunt illi dii in quorum Ecclesia stetit Deus, nisi præules qui debent habere sufficientiam sanctitatis, quam ille gradus exigit? (5) Cum etenim sint divinæ majestatis participes, debent etiam divinæ sanctitatis esse consortes. *Ministerium sanctum* (7); in ministro requirit sanctitatem, Episcopale

munus sanctum est; unde in episcopo *si vitæ sanctitas non præcessit, sequatur saltem* (1): vita respondeat statui necesse est. Etenim Episcopos tantum excellere oportet merito, quantum gradu (2): sicut illorum dignitas divinam æmularum majestatem, ita et sanctitas divinam repræsentet sanctitatem.

Dei sanctitatem duplici via investigamus: via scilicet negationis seu remotionis; via eminentiæ seu affirmationis: his duabus viis episcopi est deducenda sanctitas; unde Tertullianus episcopum suo officio non bene fungentem sic mordet: *Recede et a reliquis titulis disciplinæ, noli esse irreprehensibilis, sobrius, bene moratus, hospitalis, docibilis, quin vero et vino deditus, et manu promptus ad cædendum, et pugnax, et pecuniæ amans, et domum non regens, nec filiorum curans disciplinam, sed nec ab extraneis bonam famam sectans.* (3) Alludit ad Apostolum qualitates episcopi dinumerantem: « Oportet ergo episcopum irreprehensibilem esse, unius uxoris virum, sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem; non vinolentum, non percussorem, sed modestum; non litigiosum, non cupidum, sed domui suæ bene præpositum, filios habentem subditos cum omni castitate; non neophytum, ne in superbiam elatus, in iudicium incidat diaboli. » (4) Sexdecim recenset Paulus conditiones episcopo requisitas, sex negativas, quæ ab illo remouent defectus; decem affirmativas, quæ tot in illo perfectiones expostulant. Eodem modo ratiocinatur D. Bernardus desiderans episcopos a defectibus alienos, et multiplici perfectione præditos, « Qui non sint atritæ frontis, sed verecundi, sed timorati, qui præter Dominum timeant nihil, nihil sperent nisi a Deo; qui adventantium non manus attendant, sed necessitates; qui stent viriliter pro afflictis, et iudicent in æquitate pro mansuetis terræ. Qui sint compositi ad mores, probati ad sanctimoniam, parati ad obedientiam, mansueti ad patientiam, subjecti ad disciplinam, rigidi ad censuram, catholici ad fidem, fideles ad dispensationem, concordēs ad pacem, conformes ad unitatem: qui sint in iudicio recti, in iubendo discreti, in disponendo industrii, in agendo strenui, in loquendo modesti, in adversitate securi, in zelo sobrii, in misericordia non remissi, in otio non otiosi, in hospitio non dissoluti, in convivio non effusi, in cura rei familiaris rei alienæ non cupidi, suæ non prodigi,

(1) Serm. 98. de Temp. — (2) L. 4. de Consid. 4. — (3) Tert. L. de Monog. 12. — (4) L. 4. de Consid. 4. — (5) Tert. L. 1. adv. Marc. 7. — (6) Petr. Bles. Ep. 23. — (7) D. Bern. Epist. 27.

(1) D. Bern. Epist. 27. — (2) Salv. L. 2. ad Eccl. Catech. — (3) Tert. L. de Mon. 12. — (4) 2. ad Timot. 3.

ubique et in omnibus circumspici. » (1) Plures recenset D. Bernardus condiciones affirmativas et negativas in episcopo requisitas, ut exhibeat sanctitatem suo statui conformem, episcopatus etenim *hominem multorum et petit meritum* (2): inde colligit Gregorius Nazianzenus, *vitium in episcopo esse, non quam optimum esse*. (3) D. quoque Chrysostomus angelicam in episcopo requirit perfectionem: *Oportet episcopum angelum esse, nulli humanæ perturbationi vitiove subjectum* (4): Nec mirum, quia episcopum *pretulit Deus regibus et imperatoribus: imo ut altius loquar, pretulit Angelis: quanta est prerogativa* (5), tanta ejus debet esse perfectio.

At cur hanc episcopatus formam Apostoli providentius condiderunt? (6) cur ab episcopo tantam perfectionem requisierunt? Trina potissimum ratione: 1. Ut non minus sanctitatem cujus est minister quam ejus majestatem repræsentet. Verum, ut obplorat D. Bernardus, *vides omnem ecclesiasticum zelum sola pro dignitate tuendi; honori totum datur, sanctitati parum, aut nihil*. (7) Qui satagunt meliores esse quam altiores, magnam sibi in cælo adipiscentur mercedem. *Alioquin si altiore quam meliorem esse delectat: non præmium, sed præcipitium expectamus*. (8) 2. Ut ad instar Pauli sanctitatem ministerium sanctum honorificet. Ad quod eum hortatur D. Bernardus: *Paulum imitari curato in honorificando ministerium tuum; honorificabis autem gravitate morum, maturitate consiliorum, actuum honestate. Hæc sunt quæ officium episcopale maxime nobilitant et ornant*. (9) 3. Ut eos qui ejus auctoritatis subditi sunt, longe virtute et pietate antecedit. Ut enim ait D. Chrysostomus, *eum qui regendos alios suscepit, tanta decet gloria virtutis excellere, ut instar solis cæteros velut stellas suo fulgore obscuret*. (10) Et aliorum Constantinopolitanus Antistes docet episcopum debere esse in populo quasi Angelum inter homines; et quasi pastorem inter oves mutas et irracionales, tantumque ratione et virtute populum debere antecelle- re, quantum homo bruta antecellit.

Si ullus unquam perfectum exhibuit præsu- lem, maxime Ludovicus, sanctitate fulgens, miraculis famosus, cui probe competunt ea quæ de Sancto Malachia (11) Hiberniæ epis- copo prædicat D. Bernardus: « Et meo quidem

judicio primum et maximum miraculum quod fecit, ipse erat. Ut enim taceam interiorem hominem ejus, cujus pulchritudinem, for- titudinem, puritatem, satis indicabant mo- res ipsius et vita: ipsum exteriorem in uno semper modo, ipsoque modestissimo et de- centissimo gessit, ut nihil prorsus appareret in eo quod posset offendere intuentes. Quid non ædificans in ejus incessu, aspectu, ha- bitu, vultu? Totum in eo disciplinatum, totum insigne virtutis, perfectionis forma. Malachiam multum laudat D. Bernardus. Sanctum Maximum commendat Eusebius Emisenus. Laudes Malachiæ Ludovico con- veniunt, Maximi encomia non minus illi competunt. Nonne fuit *neglector quietis, fugax voluptatis, appetitor laboris, patiens abjectionis, honoris impatiens, pauper in pecunia, dives in conscientia, humilis ad merita, superbus ad vitia*? (1) Nonne in illo fulgent condiciones quas in episcopo desiderat Apostolus: nimirum poenitentia, prudentia, modestia, humilitas, sobrietas, hospitalitas, domesticorum cura, castitas, sanctitas? 1. Poenitentia, corpus suum cum catenis ferreis castigans. 2. Prudentia, rarissime cum feminis conversans. Nam, ut testatur Joannes vigesimus secundus in bulla canonizationis illius, nunquam solus nisi cum matre et sor- roribus loquebatur, quarum faciem non conspiciebat. 3. Modestia, vestitu incultus apparens, supra durum lectum cubans, non in rheda, sed mulo duntaxat insidens, a domo sua fugans canes, aves, histriones, ganeones et adultores. 4. Humilitas: nam apud fratres Minores se recipiens, in parva habitabat cella, a qua appensa stromata et Franciæ et Siciliæ arma abstulit: episcopa- tus abdicationem meditans, et post religio- nem seraphicam anhelans, fato functus est, versus Romam properans, ut a Summo Pon- tifice obtineret licentiam sese in conventum, orationis et humilitatis gratia recipiendi. 5. Sobrietas: in ejus namque mensa frugalitas apparebat, et sacræ legebantur paginæ, ut spiritus opipare, caro parce vesceretur. 6. Hospitalitas, singulis diebus nutriens viginti et quinque pauperes, quibus ministrabat aquam, super mensam apponebat dapes, frangebat panem, porrigebat epulas, et in- terdum genuflexus fundebat vinum. 7. Do- mesticorum cura, quos volebat pietate de- coros, nunquam permittens ut in suo pa- latio quis Dei nomen sumeret in vanum. 8. Castitas, quam toto vitæ curriculo magna sol- licitudine custodire conatus est, tum corpus

(1) L. 4. de Consid. 4. — (2) D. Bern. Ep. 28. — (3) Apolog. 1. — (4) Hom. 10. in 1. ad Timoth. — (5) D. Bern. Serm. 1. ad Pastor in Syrod. congr. — (6) Tert. L. de Fug. in Persec. 13. — (7) L. 5. de Con- sid. 2. — (8) D. Bern. Ep. 27. — (9) Epist. 28. — (10) Hom. 10. in 1. ad Timoth. — (11) De vita S. Malach. c. 19.

(1) Hom. de S. Max.

macerans, tum mulierum consortium vitans; tum sorori Galliarum reginæ osculum deneigans; imo et propriæ matri, quæ volens cum deosculari, faciem vertit, cumque ei dixisset: Fili mi, nonne ego sum mater tua, quæ absque ullo scandalo possum tibi præbere osculum? Mox ipse respondit: Scio equidem domina: sed etiam femina es; quæ non debes Dei servos deosculari. Stupendum illud pudicitiae exemplum, etiam in terra remunerare voluit Deus; nam in momento obitus Ludovici prodiit ex ejus ore flos, velut rosa purpurea; et unus ex Franciscanis orationi vacans, vidit Angelos ejus animam in cælum deferentes et canentes. Sic agit Deus erga illos qui ei in mentis puritate et corporis integritate serviunt. 9. Sanctitas, quæ in eo tanta fuit ut ejus meritis, cæci receperint visum, surdi auditum, muti sermonem, claudi gressum, ægroti sanitatem, incarcerati libertatem, in periculo constituti tutamen; et ut fatur præfatus Summus Pontifex, sex ad minus mortui ejus opera suscitati sunt ad vitam. (1) A Ludovico *virtutem discamus, et hic honoratam, et in cælo coronatam.* (2) Ludovici virtus fuit hic honorata, nam humilem religionis statum eligens fuit ad episcopatus honorem elevatus. *Qui sibi vilis est, ante Deum magnus est.* (3) Fuit etiam in cælo coronata, recipiens mercedem quam meruit, episcopalem exhibens sanctitatem, et auctoritatem sustinens.

2. De D. Barnaba tanquam de *auctoritatis viro* (4) loquitur Tertullianus: episcopus Apostolorum successor, est vir auctoritatis quam debet ostentare, arguens subditos scelerosos, corrigens clericos scandalosos, increpans nobiles qui episcopale despiciunt ministerium; audacter sese opponens etiam principibus qui Ecclesiæ leges pervertunt, fidem destruunt, et non contenti sceptro, arripiunt thuribularium. *Nemo te contemnat, scribit ad Titum Apostolus* (5), quasi dicat: Tuere auctoritatem tuam, ne quis te deprimere et despiciere audeat, et ad Timotheum scribens ait: *Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis.* (6) Impavidam ejusmodi libertatem, et invictam animi fortitudinem præstantissimi et celeberrimi demonstrarunt episcopi. Ita magnus Hosius Cordubensis antistes Constantinum Imperatorem est allocutus: *Desine, quæso, Imperator, ne te misceas rebus ecclesiasticis, neque enim in hoc genere præcipe, sed potius ea a nobis disce; tibi Deus imperium commisit,*

nobis quæ sunt Ecclesiæ concedidit. (1) Neque minori virtute D. Ambrosius Theodosium redarguit, Justinæ Imperatrici Arianæ restitit, et Valentinianum sic affatur: *Noli te gravare, Imperator, ut putes te in ea quæ divina sunt imperiale jus habere, noli te extollere, si vis diutius imperare: ad Imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem Ecclesiæ* (2): cumque Arianus quidam ei minaretur mortem, forti animo respondit Mèdiolanensis Antistes: *Deus permittat te facere quod minaris; ego patiar quod sacerdotis est, tu facies quod spadonis est.* Sed nemo constantior Hilario Pictaviensi episcopo qui ad Constantium Imperatorem fidem catholicam impugnantem, Arianam hæresim propugnantem, episcopos persequentem et in fideles crudeliter sævientem, sic scribit: *Proclamo tibi Constanti, quod Neroni locuturus fuissis, quod ex me Decius et Maximianus audirent; contra Deum pugnas; contra Ecclesiam sævis; Sanctos persequeris; religionem tollis; Christi novus hostis es, tyrannus jam non divinorum, sed humanorum.* (3) Omitto plures qui exsilium, supplicia, mortem etiam passi sunt pro tuenda episcopali dignitate, Ecclesiæ auctoritate, fidei veritate, Christi divinitate. Ejusmodi non fures, non mercenarii, sed veri præules exstiterunt.

Ecce sacrum Evangelium sub numero trium personarum includit multitudinem universam prælatorum. Proposuit enim nobis bonum pastorem, mercenarium et furem. Si boni pastores estis, gaudete, quia merces vestra magna est in cælis; si mercenarii estis, timete, quia periculum vestrum grande est in terris. Si fures estis, ingemiscite, quia locus vester magnus est in pœnis. (4) Inter hos tres magnum agnoscit D. Bernardus discrimen: in pastore etenim abundat charitas; in mercenario vero et fure refrigescit charitas et abundat iniquitas; pastor dat animam pro ovibus suis (5); mercenarius videt lupum venientem et fugit; fur mactat et occidit; bonus pastor non suam voluntatem facit, sed Domini sui quærit utilitatem, ipsi soli servat fidem, ipsi laborat, ipsum honorat, ipsi quærit gloriam, non sibi. Mercenarius quærit quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi. Alioquin utique non fugeret, sed sua, imo et seipsum superimpenderet potius quam gregem suum raptoribus exponeret. (6) Qui sunt tyranni et raptores seculi, qui propria tentati concupiscentia, vel ingenita compulsi malevolentia, incendunt ecclesias, vastant ovilia

(1) Joan. 22. — (2) Basil. Scienc. Orat. 14. — (3) D. Bern. L. de mod. ben. viv. c. 39. — (4) Tert. L. de Pud. 20. — (5) Cap. 2. — (6) 2. Timoth. 1.

(1) D. Athan. Ep. ad solit. vit. agentes. — (2) D. Ambr. Ep. 33. ad Marcellinam soror. — (3) L. contra Constant. — (4) D. Bern. Serm. 1. ad Pastor. in Syn. congr. — (5) Joan. 10. — (6) D. Bern. Ibid.

Christi, spoliant pupillos et viduas, proscriptionem inducunt pauperibus, Deum blasphemant in suis operibus. Hi, factis rapinis, fractisque ecclesiis, cum gladius ultionis in eos exoritur, veniunt vel blandiendo, vel comminando. Fugitque mercenarius, vel amore blandientis, vel timore persequentis. Unde fugit? A rectitudine justitiæ, a defensione Ecclesiæ, a liberatione patriæ, ab ultione pupillorum et viduarum. Quo? Ad custodienda quæ possidet, imo a quibus possidetur, videlicet marsupia, horrea, cellaria, non utique pauperibus reservanda, sed evacuanda furibus, aut ignibus consumenda. Et quid dicam de furibus? Fures sunt hæretici. Hi sunt fures et latrones. Fures latenter nocendo, latrones aperte sæviendo. Hi prava dogmata disseminant in populo, et perversitate doctrinæ suæ fidem catholicam obnubilant, et inducunt simplices in errorem.

Hucusque D. Bernardus, qui demonstrato discrimine quod intercedit inter pastorem, mercenarium et furem, veri pastoris qualitates denotatas vult in specie quatuor animalium, quæ in prophetica visione apparuisse leguntur (1): nimirum in specie leonis, bovis, hominis et aquilæ. Oportet enim ut omnis qui præest populo Dei, leonem sese exhibeat, terribiliter corrigendo delicta; bovem, strenue tractando terrena; hominem, benigne hominibus compatiendo; aquilam, sublimer evolvendo, et subtiliter divina contemplando. (2) Episcopi igitur, 1. Leonem sese exhibeant, terribiliter corrigendo delicta, præsertim quæ absque timore et pudore committuntur. Quæ quia non corriguntur totum Ecclesiæ inficiunt, imo, ait Bernardus, interficiunt corpus; siquidem « a planta pedis usque ad verticem non est in eo sanitas. Vulnus et livor et plaga tumens, non est circumligata, nec curata ligamine, neque fota oleo. » (3) *Vulnus ad culpam, livor ad notam, tumor æe superbiam referatur. Vulnus est cum intus læditur conscientia; livor est cum etiam foris decoloratur vita; plaga tumens, cum additur etiam impudentia*: juxta illud: Confusione non sunt confusi, nescierunt erubescere. (4) *Vulnus et livor est cum minus providentur bona coram Deo et hominibus. Plaga tumens cum timor Dei de vulnerere, nec erubescencia sequitur ex livore.* Sed lætantur homines cum malefecerint, et in malitia gloriantur, postremo nec Deum timent, nec homines reverentur. *Vulnus est sine livore nonnunquam, cum etsi minus*

*caste quid geritur, tamen caute; vulnus et livor sine tumore, cum cœperint qui excesserunt, non altum sapere, sed erubescere, sed timere: nihil autem sic repellit clementissimum Samaritanum illum, quomodo tumor iste, ne vulnus alliget, ne vinum inundat et oleum. Unde etiam signanter de eadem plaga subjungitur: Non est circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo. (1) Non est circumligata, quod nemo sit qui coerceat. Nec curata medicamine, nemo quippe qui arguat. Neque fota oleo, nemo enim qui vel levi admonitione eos convenire præsumat. Quamquam foveri forte videbitur oleo quodam reprobo (oleo peccatoris.) Fovent enim vitia qui vitiiis favent, seilicet ad perniciem, non ad salutem. Plaga fovetur, cum laudatur peccator in desideriis animæ suæ, et iniquus benedicitur. 2. Prælati sint boves in operando populos, quos instruunt verbo sanctæ prædicationis, non destruant exemplo prævæ operationis, efficacius opere quam verbo prædicantes. (2) 3. Præsules hominum præbeant faciem, sibi subditos homines benigne tractando. Quos ideo sic alloquitur D. Bernardus, *Audiant hoc prælati, qui sibi commissos semper volunt esse formidari, charitativè nunquam. Discite subditorum matres vos esse debere, non dominos: studete magis amari quam metui: et si interdum severitate opus est, paternum sit non tyrannicum: matres fovendo, patres vos corrigendo exhibeatis: mansuescite, ponite feritatem, suspendite verbera: pectora lacte pinguescant, non typho turgeant. (3) Tandem, 4. Episcopi, aquilæ faciem referentes sese in altum extollant, divinorum contemplationi vacantes, cum Deo in oratione conversantes. Nam, ut subjungit D. Bernardus eos alloquens, *statuit vos populus mediatores inter se et Deum, ut vobis loquatur Deus, et vos ad illum.***

Explanatis variis episcoporum qualitatibus, sic perorat D. Bernardus: *Utinam nemo hodie in prælatis inveniretur nimis habens de leone, parum de homine, immoderate in subditos sæviens, cum austeritate et potentia imperans, nec hominem sese erga homines exhibens seu cognoscens! Utinam nemo qui nimium hominis, parum leonis exhibeat, qui sic scilicet compatiatur hominibus, ut nec criminibus indignetur! Utinam nemo qui nimis de bove et de aquila minus habeat, nemo terrenis immoderantius incubans, minus inhians cælestibus et divinis! Utinam nemo qui nimis sese aquilam præbeat, bovem minus*

(1) Ezech. 1. (2) — Serm. ad Præl. in Cong. Gen. congreg. — (3) Esai. 1. — (4) Jerem. 8.

(1) Isai. 1. — (2) D. Bern. Serm. 1. ad Pastor. in Synod. congr. — (3) Serm. 23, in Cant.

quam debeat imitetur, sic quærendo cœlestia, ut nolit administrare terrestria! (1) Et, ut fatur aliorum D. Bernardus, utinam prælati « regibus Joannem se exhibeant, Ægyptiis Moysen, fornicantibus Phineem, Heliæ idololatris, Helizæum avariis, Petrum mentientibus, Paulum blasphemantibus, negotiatoribus Christum! Qui vulgus non spernant, sed doceant; divites non palpent, sed terreant; pauperes non gravent, sed foveant; minas principum non paveant, sed contemnunt. Qui ecclesias non spoliunt, sed emendent; qui marsupia non exhauriant, sed corda reficiant et crimina corrigant, famæ provideant suæ, non invideant alienæ. Qui orandi studium gerant, et usum habeant, ac de omni re orationi plus fidant, quam suæ industriæ vel labori. Quorum sermo ædificatio, quorum vita justitia, quorum præsentia gratia, quorum memoria in benedictione. Qui se amabiles præbeant, non verbo, sed opere: reverendos exhibeant, sed actu, non fastu. Qui humiles cum humilibus, et cum innocentibus innocentes, duos dure redarguant, malignantes coerceant, reddant retributiones superbis. Qui non de dote viduæ et patrimonio crucifixi se vel suos ditare festinent, gratis dantes quod gratis acceperunt, gratis facientes iudicium injuriam patientibus, vindictam in nationibus, increpationes in populis. »

Fuse, sed belle D. Bernardus dinumerat qualitates præsulibus necessarias, ut dignitatem episcopalem sustineant, quibus excellentissime ornatus fuit Ludovicus, referens facies quatuor animalium quæ in visione apparuerunt Ezechieli Propheta, exhibens leonis fortitudinem, bovis laborem, hominis mititatem, et aquilæ sublimitatem. Leonis severitatem erga ecclesiasticos sui characteris immemores: *Insolentia enim clericorum cuius mater est negligentia episcoporum, Ecclesiam turbat.* (2) Illam reprimebat Ludovicus clericos scelerosos severe castigans, rectores quoque criminosos suis beneficiis denudans. Sæpe sæpius dant episcopi sanctum canibus et margaritas porcis: et illi conversi conculcant eos. *Merito, quales fovent, tales et sustinent: quos dicit Ecclesiæ bonis, non corrigunt eorum mala, malosque gravati portant.* (3) Ne Ecclesia ab ignaris et pravis clericis turbaretur, aut ipse gravaretur, beneficia conferebat, non ad nutum magnatum, non ad cujusvis deprecationem et sollicitationem, sed iis duntaxat

quos prævio scientiæ et vitæ examine inveniebat bene moratos et doctos, idque agebat absque ulla personarum acceptione necnon distinctione inter pauperem et divitem, nobilem et plebeium, extraneum et domesticum: 2. In puniendo criminosos hominis benignitatem ostendat, executioni mandans quod Eugenio Pontifici consulit D. Bernardus: *Nec austeritatem tamen suadebo tibi, sed gravitatem. Illa infirmiores fugat; hæc si desit contemptibilem reddit. In omnibus tamen modus melior. Ego nec severius velim, nec dissolutius. Quid hac mediocritate gravius, ut non de severitate sis oneri, nec de familiaritate contemptus: in palatio papam, domi te patremfamilias exhibe?* (1) Ludovicus severitatem cum benignitate contemperans, humilis humilibus, superbis gravis et austerus, sese erga suos domesticos exhibens et patrem, et dominum: *patrem clementia, dominum disciplina; patrem potestate blanda, dominum severa; patrem diligendum pie, dominum timendum necessarie.* (2) Neque, 3. Bovis recusavit laborem, tum mira devotione ecclesiasticos Ordines confrens; tum diœcesim indesinerenter visitans; tum clero et populo prædicans, sed adeo efficaciter, ut tepidos accenderet, obstinatos emolliret, hæreticos converteret, et Judæos ad christianam religionem adduceret. Tandem, 4. Aquilæ imitans volatum, ad divina mentis attollebat oculos, sacrum Missæ offerens sacrificium, contemplationi et meditationi præsertim dominicæ passionis jugiter vacans, pro populo sibi commisso ferventer orans, memor istius dicti Bernardi ad Eugenium: *Clerus tuus, et populus tuus; cui specialiter episcoparis, ac per hoc specialis curæ teneris debitor.* (3) In illis sese occupans Ludovicus, episcopi ministerium adimplevit.

3. *Sanctus minister* (4) episcopus ministerium suum adimplere debet, quem in persona Timothei hortatur Apostolus: *Ministerium tuum imple.* (5) Et ne quis existimet Paulum uti duntaxat consilio, Episcopus ex obligatione tenetur satagens ministerium suum adimplere. Nam, ut docet D. Bernardus, illi incumbit necessitas ex episcopali officio. (6) Ut autem ministerium suum adimpleat, plura, sed potissimum sex præstare debet: 1. Probos et doctos sacerdotes ordinare, qui sint *expediti ad officia, idonei ad sacramenta, ad plebes erudiendas solliciti,*

(1) Sermon. ad Prælat. in Conc. coægreg. — (2) D. Bern. Epist. 152. — (3) D. Bern. Ibid.

(1) L. 4. de Consid. 6. — (2) Tert. L. 2. adv. Marc. 15. — (3) L. 3. de Consid. 1. — (4) Tert. L. de Exh. Cast. 10. — (5) 2. ad Timoth. 4. — (6) Epist. 315.

et ad se custodiendos in omni castitate. (1) 2. Domus suæ sollicitam curam gerere: *Domum episcopi decet sanctitudo, decet modestia, decet honestas, decet disciplina custos.* (2) 3. Pauperibus eleemosynas erogare: *Non est episcopi servare aurum, et revocare a se mendicantis manum.* (3) Nobile illud effatum ab Ambrosio audierat D. Augustinus: ex proprio cothurno adjiciens, *aurum Ecclesia habet, non ut servet, sed ut erogat.* (4) 4. Verbum Dei prædicare, quapropter Timotheum hortatur Apostolus ut Evangelistæ fungatur officio: *Opus fac Evangelistæ.* (5) Opus Evangelistæ vocat, non scriptionem, sed Evangelii prædicationem. *Evangelizare pascere est, fac opus Evangelistæ, et Pastoris opus implenti.* (6) Et ut aliorum fatur mellifluus Doctor expendens hæc Domini verba Petro dicta: *Pasce oves meas. Pasce mente, pasce ore, pasce opere.* (7) Ut enim animadvertit Anselmus, ad Evangelistam spectat evangelizare verbum Dei, tum voce, tum sanctitatis operatione. Gravi autem præcepto mandatum est Apostolis ut evangelizarent (8) et docerent gentes; adeo ut si evangelizare neglexissent, peccassent graviter. Quod denotat Paulus aiens: *Væ mihi est, si non evangelizavero!* (9) væ etenim importat Dei maledictionem, quam se incurere fatetur Apostolus si non evangelizet: *Non enim, inquit, misit me Christus baptizare, sed evangelizare.* (10) Hæc duo sunt præcipua pastorum officia, prædicatio scilicet et sacramentorum administratio. Principale episcoporum munus est prædicatio Evangelii, quod per se, nisi impediatur exercere debent, ut docet Concilium Tridentinum. (11) Baptismum vero aliaque sacramenta parochis, eorumque adjutoribus, cum Paulo committere possunt. Opus evangelistæ optime fecit D. Cyprianus, ut ipsemet testatur: *Semper enitor vel maxime quotidianis evangeliorum tractatibus vobis fidei et scientiæ per Dominum incrementa præstare. Quid enim aliud in Ecclesia Domini utilis geri, quid accomodatius officio episcopi potest inveniri, quam ut doctrina divinatorum per ipsum insinuata collataque verborum, possint credentes ad repromissum regnum pervenire cælorum? Hoc certe mei et muneris et operis quotidianum votivum negotium, absens licet, obtinere conntor.* (12) 5.

Pro salute gregis sibi commissi invigilare: *Neque episcopi propter nos sumus, sed propter eos quibus verbum et sacramentum dominicum ministramus.* (1) Quod innuit etiam græcum episcopi vocabulum, inde deductum, ait D. Augustinus, *quod ille qui præficitur, eis quibus præficitur superintendat, curam scilicet eorum gerens.* (2) Et ob hanc causam Gregorius Nyssenus episcopos nuncupat oculos (3), vel quia scientiæ lumen universo corpori præstant, ut vult Origenes; vel quia aliorum sunt duces, quorum vitam, tum verbo, tum exemplo ducunt et regunt; vel quia sicut oculi omnia intuentur. Ita, subjungit Gregorius Nyssenus, episcopi sunt oculi ad Ecclesiæ inspectionem, tantaque illis vigilantia et sollicitudo necessaria est, ut *nonnulli sancta humilitate præditi viri propter quædam in se offendicula, quibus pie, religioseque movebantur, episcopatus officium non modo sine culpa, verum etiam cum laude deposuerunt* (4); considerantes duplicem episcopo incumbere curam: unam, propriæ salutis; alteram, salutis eorum quorum est superintendens: *Accedit ad sollicitudinis cumulum, et pondus timoris, quod cum meam et proximi conscientiam servare necesse sit, neutra mihi satis est nota, utraque mihi nox est, utraque imperscrutabilis est abyssus, et nihilominus exigitur a me utriusque custodia, et clamatur: Custos quid de nocte? Et non est mihi dicere cum Cain: Nunqui deustos fratris mei sum?* (5) Enimvero custos sum, et hinc timor, hinc edaces curæ, hinc etiam dolor mœrorque, qui etiam affici solent excelsæ mentes, et inde ab infula maxime alienæ, atque abhorrentes, adeoque ab illis longissime profugientes, et in hoc certe magnæ atque præcelsæ. Tandem episcopus tenetur exemplaribus virtutibus bene populum ædificare. *Forma factus gregis* (6), et exemplar recte vivendi. Non satis est episcopo ut facie et loco præeat populo, sed studere debet præire virtute, et pietatis operibus, ut non tam imperio quam exemplo, sancte vivendo, vitæ sanctæ formam, exemplar et typum fidelibus præscribat. Exemplarem illam virtutem desiderabat olim religio in iis quos ad episcopalem sublimabat dignitatem. Unde Tertullianus referens quales tunc temporis ordinari oporteret, ait: *Oportebat igitur omnem communis disciplinæ formam sua fronte proponi, edictum quodammodo futurum universis in præsessione, quo magis sciret plebs*

(1) D. Bern. L. 5. de Consid. 2. — (2) D. Bern. L. 4. de Consid. 6. — (3) D. August. Serm. 46. de Diversis. — (4) Serm. 50. de Diversis. — (5) 2. ad Timoth. 4. — (6) D. Bern. L. 5. de Consid. 3. — (7) Serm. 2. de Res. Dom. — (8) Matth. 28. — (9) 1. Cor. 9. — (10) 1. Cor. 1. — (11) Sess. 5. c. 2. — (12) L. de Discipl. et bon. pud.

(1) D. Aug. L. 2. cont. Cresco. 11. — (2) L. 29. Civ. 19. — (3) Orat 7. in Cant. — (4) D. Aug. L. 2. cont. Crescon. cap. 11. — (5) D. Bern. Serm. 1. de adv. — (6) 1. Petr. 5.

cum ordinem sibi observandum qui faceret præpositos, et ne vel ipse honor aliquid sibi ad licentiam, quasi de privilegio loci blandiretur: prospiciebat Spiritus Sanctus dicturos quosdam, omnia licent episcopis (1), belle nuncupat episcopos frontem Ecclesiæ, in qua elucere debet omnis christianæ disciplinæ forma, ut eam conspiciens populus sciat quid sibi sit imitandum, quid agendum: quomodo Paulus se præbuit fidelibus formam et normam vivendi: *Imitatores mei estote, fratres, et observate eos qui ita ambulant, sicut habent formam nostram.* (2) Quemadmodum forma dat esse materiæ, id est, eam informando complet et perficit, ita episcopi forma, exemplum et typus, non parum conducit ad formandum in bono populum. Ad hanc vivendi formam cui sese tanquam animatæ legi conformant fideles, Timotheum hortatur Apostolus: *Exemplum esto fidelium in verbo, in conversatione, in charitate, in castitate.* (3) In verbo, id est, in gravi sermone qualem decet episcopus; in conversatione, id est, in vita, et vivendi consuetudine; in charitate, id est, in amore Dei et proximi; in castitate, id est, in vitæ totius puritate, et generaliter in cunctis virtutibus præbe te ipsum exemplar quod omnes intueantur et imitentur. Optat Apostolus ut *Timotheus aut quicumque prælatus, sit ad instar archetypi sive primariæ formæ, ex qua viva virtutum simulacra lineamentis vitæ honestæ in se translatis exprimantur.* (4) Eodem adhuc modo Titum, Cretæ episcopum, ad præstandam illam virtutis formam hortatur Paulus: *In omnibus te ipsum præbe exemplum bonorum operum in doctrina, in integritate, in gravitate* (5): seu, ut explicat ibidem D. Chrysostomus, *sit doctrina et exemplar virtutis tuæ, speculum vitæ quod omnibus proponitur ad imitandum, velut archetypus et primitiva quædam imago omnia in se habens, quæ bona et honesta sunt.* Duo ex postulat a Tito Apostolus: unum, doctrinam sanam, quam per Evangelii prædicationem disseminet; alterum, vitæ integritatem, quæ ad sui imitationem sufflammet; *lingua persuadeat, vita jubeat.* (6) Ut enim ait D. Augustinus, *habet ut obedienter audiatur, quantacunque gravitate dictionis, majus pondus vita loquentis.* D. quoque Gregorius sic expendit istud Davidicum (7) quo propheta hortatur episcopos et Ecclesiæ magistros et prædicatores ut induant justitiam: *Vestimenta sacerdotis, quid aliud quam recta opera debemus accipere, propheta attestante,*

qui ait: *Sacerdotes tui induantur justitiam*! Tunc alludens ad pontificis Aaronici vestem ex qua suspensa pendebant aurea tintinnabula, subjungit: *Vestimenti itaque illius tintinnabula inhaerent ut vitæ viam cum lingue sonitu, ipsa quoque bona opera clament sacerdotis:* ait aliorum præfatus Summus Pontifex: *Sit pastor operatione præcipuus, ut vitæ viam subditis vivendo denuntiet, et grex qui pastoris vocem moresque sequitur, per exempla melius quam per verba gradiatur. Illa vox libentius auditorum corda penetrat, quam dicentis vita commendat; et optima ovium pascua sunt, exempla pastoris.* (1) Quod perfecte et breviter declarat Imperfectus præselem alloquens: *Audiant te homines parva mandantem, et grandia videant facientem.* (2) Prælatus in alto versatur culmine, ubi ab omnibus videtur, omnium in se conjectos habet oculos, omnia ipsius facta et dicta a cunctis conspiciuntur, examinantur, notantur: *Tibi non magis quam soli latere contingit, multa contra te lux est; omnium in te conversi oculi sunt.* (3) Præsul non bene lucens episcopalem depretiat dignitatem, et populus noxius est. Episcopalem dignitatem devenustat, quia *nihil turpis est quam excellentem esse culmine, et despiciabilem vilitate.* (4) Et ut fatur D. Bernardus, *monstruosa res, gradus summus, et animus infimus: sedes prima, et vita ima* (5); deinde populo noxius est, quem pravosuo exemplo incitat ad malum: *Prodeant, qui longe omnibus præstant, quique virtute animi tantum reliquos excellunt, quantum corporis magnitudine Saul Hebræorum gentem excelluit, sed potius multo etiam magis.* (6)

Qualis fuit noster Ludovicus qui probe ministerium adimplevit: 1. Clericos bene moratos et doctos ordinans; 2. Domum suam sancte et laudabiliter gubernans; 3. Reditus suos pauperibus erogans, modicam duntaxat sustentationem pro familia reservans. Cui probe competit quod in laudem Gilberti Londoniensis Episcopi prædicat D. Bernardus: *Non magnum fuit magistrum Gilbertum Episcopum fieri, sed Episcopum Londoniensem pauperem vivere, id plane magnificum, nec enim tanto nomini quicquam augere gloriæ potuit sublimitas dignitatis, auxilium autem plurimum humilitas paupertatis. Pauperiem æquo animo ferre, virtus patientiæ est; sponte appetere sapientiæ laus est.* (7) Quanto major Gilberto generis nobilitate fuit Ludovicus, tanto majori admiratione dignus in episcopatu pauperem vitam duxisse, præ-

(1) Tert. L. de Mon. 12. — (2) Philip. 3. — (3) 1. Timoth. 4. — (4) D. Hier. cap. 1. in Epist. ad Tit. — (5) Epist. ad Titum 2. — (6) D. Athan. ad Monach. L. 4. de Doct. Chr. 17. — (7) Psal. 151.

(1) 1. Part. Past. 3. — (2) Hom. 43. in Matth. — (3) Senec. L. de Clement. c. 8. — (4) Salv. L. 2. ad Eccles. — (5) L. de Consid. 7. — (6) D. Chrysost. L. 2. de Sacerd. — (7) L. 3. de Consid. 2.

naaret; sanctitatem declararet, et charitatem demonstraret. *Hanc suam et potestatem et liberalitatem satis jam in Christo sponpondit, immo et ostendit, non tantum resuscitatorem carnis, verum etiam redintegratorem.* (1) Potentiam adhuc illam miraculorum Deus largitus est Sanctis, tum ut fidei veritatem signis demonstrent; tum ut missioni suæ auctoritatem præstent; tum ut sanctitatem suam ostentent; tum ut homines carnales qui experimento sensus duntaxat ducuntur, evidenter convincant; tum ut diabolum debellent qui *delitescens sub nominibus et imaginibus mortuorum, quibusdam signis, et miraculis, et oraculis fidem Divinitatis operatur* (2); tum ut veris miraculis confutetur illa species magiæ quæ miraculis operatur, etiam adversus Moysen amulata (3), sicque veris miraculis fallacia destruatur dæmonum prodigia; tum ut etiam ex hoc mundo remunerentur; humilitas abscondita elucescat; mortificatio carnis accipiat vim largiendi corporibus sanitatem, et charitas qua in Deum feruntur, extendatur ad opitulandum proximo. Ob has aliasque rationes Sancti efficiuntur divinæ potentiæ participes. Verum si in ullo unquam Sancto eluxit divina potentia, maxime in Antonio Paduano, ut constat ex miraculorum quæ patravit, 1. Multitudine; 2. Magnitudine; 3. Solitudine.

1. Deus potentiae copia (4), tot et tam varias producens in orbe creaturas, soli Antonio copiam faciendi subministravit (5) cuncta fere miracula quæ ab aliis Sanctis operata sunt. De quo idem possumus dicere quod de Christo Domino D. Augustinus: *Interrogemus ipsa etiam miracula, quid nobis loquantur de Christo. Habent enim, si intelliguntur, linguam suam.* (6) Non dissimiliter interrogemus operata ab Antonio miracula, et videamus si non ipse solus fere tot operatus est, ac cæteri Sancti simul, 1. Abacuc propheta a Jerusalem ab Angelo delatus est Babyloniam, et Danieli in lacu leonum alimentæ præberet, et Antonius ab urbe Paduana miraculose translatus est Ulyssiponem, ut innocuum parentem de carcere educeret, et ab infami supplicio liberaret. 2. Apostoli post adventum Spiritus Sancti prædicaverunt Judæis, Græcis, Latinis, Barbaris, et unusquisque audiebat illos sua lingua loquentes, et Antonius Romæ concionem habens, et lingua Portugallica utens, auditus est a variis populis diverso sermone loquentibus, et a quo-

vis ita concio intellecta est ac si suo fuisset idiomate locutus. 3. Magnus Antonius dæmonum viribus restitit, et psalmum *Miserere mei Deus* decantans tartareas illas fugavit legiones: Antonius quoque Paduanus a diabolo in gutture apprehensus, fortem illum debellavit hostem, dicendo hymnum: *O gloriosa Domina!* 4. Deiparæ auxilio, amputata a præfecto Damasci, Damasceni manus fuit redintegrata, et Antonius suis orationibus tibiæ rejunxit abscissum adolescentis pedem. 5. D. Benedictus suspicans venentum esse panem et vinum ab improbo sacerdote missum ut eum toxicaret, quod impeditur corvus tum clamitans circa panem; tum calicem, in quo detinebatur vinum frangens. At Antonius, nullum a belluis experimentum captans, superne cognovit dapes sibi ab hæreticis paratas esse venenatas, quas comedit ob pollicitationem conversionis ab ipsis factam, si eas manducaret. 6. Franciscus Paulanus compescit tempestates et in tranquillam serenitatem convertit; Antonius quasi aer suo obtemperaret imperio, a pluvia multa hominum millia exemit quibus sub dio concionabatur. 7. Sancta Clara in lectulo ægrotans, audivit distincte Franciscanos in choro matutinum decantantes, et Antonius duobus milliariis distans, auditus fuit a muliere quam vir ejus impederat, ne adiret locum in quo Sanctus concionabatur. 8. Aves tacent, præstantque auditum Franciscus ad eas concionem habenti, et Antonius ad confundendos hæreticos garrulos, ad litus maris prædicans, accedentes pisces attente sermonem audiunt, neque aquis immergunt caput, nisi accepta Antonii benedictione. 9. Christus præsentiam suam multiplicat, simul in cælo existens, et Saulo in terra apparens, et Antonius semel et iterum duobus videtur in locis. Non solum hujusmodi præsentiae multiplicatio denotat quantis fuerit præditus meritis, quia *non clauditur locis, quod diffunditur meritis* (1), sed etiam miraculorum quæ operatus est magnitudo.

2. Opera Creatoris ejus testantur potentiam, qua tanta. (2) Cuncta quæ operatus est Deus tot sunt testimonia suæ infinitæ potentiae, at quo majora sunt, eo magis vires ejus (3) testantur: non dissimili modo cuncta miracula quæ operantur Sancti sunt argumenta divinæ omnipotentiae et virtutis suæ indicia: at sunt quædam in quibus elucet magis divina potestas, et Sanctorum virtus splendet magis. Miracula ab Antonio

(1) Tert. L. de Res. Carn. 57. — (2) Tert. Apol. 21. — (3) Tert. L. de Idol. 9. — (4) Tert. L. 2. adv. Marc. 7. — (5) Tert. L. adv. Hermog. 8. — (6) Tract. 24. in Joann.

(1) D. Amb. Serm. 95. — (2) Tert. L. 2. adv. Marc. 5. — (3) Tert. L. adv. Hermog. 45.

patrata, quæ hucusque retulimus, sunt duntaxat *divinarum virium lintamenta* (1) : at subsequencia quæ per Antonium operatus est Deus, illum *potentior* (2) testantur. Primum est mortui suscitatio. Mortuorum resurrectio impossibilis semper visa est priscis sapientibus, et quantumvis veteres philosophi inter se dissentiant, attamen in neganda resurrectione conveniunt; *ut carnis restitutio negetur, de omnium philosophorum schola sumitur.* (3) Reducere ad vitam quos mors suo subdidit imperio, est negotium adeo arduum, ut Christus nunquam magis suam ostenderit potentiam, quam revocando Lazarum de sepulcro. *Tunc vere Christus probatus est Deus: tunc plus fecit quam ausa est ipsa fides sperare.* (4) Scio Eliam in veteri Testamento, et Franciscum in novo mortuos suscitasse, non secus ac plures alii Sancti; sed resurrectio mortui ab Antonio facta, comitata est pluribus circumstantiis quæ opus illius splendidius reddunt. Nam, 1. Superne illustratus cognovit falsam patri suo factam accusationem, et sententiam mortis adversus ipsum a iudicibus latam. 2. Notitiam intellectus, subsecutus est in voluntate ardens desiderium eximendi innocuum a pœna scelerosis debita, et liberandi a morte parentem a quo acceperat vitam. 3. A Padua in instanti delatus est Ulyssiponem ut insonti subveniret patri. 4. Mortuus Antonii obtemperans imperio egressus est de sepulcro, et coram adstantibus justificavit Antonii parentem falso de homicidio accusatum, cujus innocentiam alta voce testatus est. 5. Antonius eodem modo quo Ulyssiponem venerat, Paduam est reversus. 6. Quod est notatu dignissimum, noluit adstringere suscitatum ad vitam, revelare mortis auctorem, etsi ad id instanter requisitus. Nec mirum, quia venerat ad absolvendos innocios, non ad condemnandos reos et scelerosos, ad quorum conversionem mira operatus est.

Conversio peccatoris est difficilior creatione et mortuorum resurrectione. In creatione nihilum de quo Deus producit creaturas, ejus potentia non resistit; in resurrectione, mors ejus imperio obsequitur; at voluntas peccatoris sæpe sæpius gratia motioni resistit, et Deo denegat obsequium. Illum Deus *fecit nescientem, justificat volentem.* (5) Cunctæ peccatorum conversiones sunt magna divinae potestatis opera; at longe difficilior est convertere tyrannos feroces et criminosos, quam cæteros peccatores. Tyranni velut monstra

crudelitatis post humanum anhelant sanguinem, erga subditos, non secus ac erga misera mancipia se habent: de quorum facultatibus ditantur, adversitatibus lætantur, qui innocios æque ac noxios puniunt, quidquid suspicantur, infidelitatem credunt, *quibus sciendi fidem facit inopia hostium.* (1) Ultra tot perversitates cunctis tyrannis communes, Ezzelinus, Veronæ tyrannus, propria erat malignitate famosus. Is erat homo superbus, avarus, libidinosus, versipellis et perfidus; homo naturaliter ad inhumanitatem, barbariem et crudelitatem pronus; homo nullius fidei, nullius legis, nullius religionis, nullius boni; homo ambitiosus, qui Veronam et Paduam invaserat, libertatem rebus publicis abstulerat, et cives ingenuos duræ servituti subjecerat; homo habitantium sanguine cruentatus, quos injuste et crudeliter trucidaverat, homo stipatus caterva militum seu satellitum, qui ad nutum ejus fundebant sanguinem absque ulla distinctione status, sexus et ætatis. Attamen ferocientem illum et sævientem tyrannum Veronæ aggreditur Antonius, illi severitatem suam exprobrat, imminenti Dei justitiam nisi convertatur, intimat et de sua tyrannide audacter sequentibus verbis increpat: *Cervicibus tuis, tyranne sævissime, et rabide canis, horrenda sententia Dei imminet, quousque non temperabis tibi a fundendo insontium sanguine? Ad vocem Antonii adstantes cives metuunt pro Sancto; satellites adversus illum strident dentibus, expectantes tyranni imperium ut ei necem inferant. At Ezzelinus attonitus et fremens veniam deprecatur, et conversionem pollicetur. Recognita, Christiane, Attilam, Hunnorum regem, Dei flagellum nuncupatum, Leonis Magni eloquentia territum; imaginare Guillelmum, Aquitaniae ducem, ad pedes Bernardi prostratum; vel potius Saulum in Christianos sævientem, ad vocem Christi in terram dejectum et humiliter dicentem: Domine, quid me vis facere? Sed vide Ezzelinum ante Antonium, flexis genibus, nudo capite, humiliatum, sese peccatorem confitentem, misericordiam implorantem, pœnitentiam pollicentem, et corda Antonii collum suum cingentem. At unde subitanea illa tyranni mutatio? quænam fuit tantæ humiliationis formidinis et timoris causa? Scilicet ex quodam divino fulgore ex Sancti vultu emisso, tyrannum terrente, et tartareos ignes minitante, nisi obsequeretur Antonio famoso non tantum miraculorum magnitudine, sed etiam solitudine seu singularitate.*

(1) Tert. L. de Res. Carn. 14. — (2) Tert. Apol. 24. — (3) Tert. L. de Præsc. Hæer. 7. — (4) D. Aug. Tract. in Joan. — (5) D. Aug. Serm. 15. de Verb. Apost.

(1) Senec. L. 1. de Clement. 12.

3. *Deus solitudinem quamdam de singularitate præstantiæ suæ possidens.* (1) Antonius quoque solitudinem quamdam possidens est in patrandis miraculis *de singularitate famosus.* (2) Quasi non sufficiat Deo patrasse per Antonium multa et magna miracula, suscitasse mortuos, et rebelles, et insolentes convertisse peccatores, voluit adhuc per eum atrocissima delere peccata, Deus solus principaliter et ex semetipso potestatem habet dimittendi peccata: *Quis enim dimittit peccata, nisi solus Deus?* (3) Hujus autem potestatis participes facit legis gratiæ sacerdotes. Hanc potestatem communem confessariis acceperat Antonius, quam ad proximum redigebat, quoties vere penitentium in penitentiae sacramento absolvebat, peccata: at singulari miraculo peccata delet etiam non impertita absolutione sacramentali. Quidam peccator accessit ad Antonium ut ei sua confiteretur peccata, quæ non valens propagare, ob dolorem qui cor ejus comprimebat, et abundantiam lacrymarum quæ jugiter ab ejus oculis profluebant, ei præcipit ut in papyro commissa scribat delicta, et ad se asferat. O stupor! mox ut in carta sua descripsit peccata, et inter Antonii deposuit manus, penitus deleta inventa sunt. Sive illud miraculum evenerit ex intenso penitentis dolore, vel magno Antonii merito, adeo est singulare ut nullum simile ab aliis Sanctis legatur operatum. In quo dominici sanguinis æmulatur virtutem chirographa peccatorum delentis. Solent debitores creditoribus dare scedulas, obligatique habentur donec deleta vel rescissa sit scedula. Protoparens peccando factus fuerat dæmonis debitor, debitumque proprio chirographo confirmaverat: Adami nepotes debitum illud generale quod contrahunt per originalem culpam propriis sceleribus incrementant. *Unusquisque nostrum, in his quæ deliquit efficitur debitor, et peccati sui litteras scribit.* (4) Christus Dominus pro nobis debiti pœnam solvit, et scedulas propria cujusvis manu subsignatas delet: *Delens quod adversum nos erat chirographum decreti.* (5) Peccator ille accedens ad Antonium divinæ justitiæ debitor, debiti litteras propria manu scripta dedit Antonio, quæ inaudito miraculo deleta sunt, quasi Antonius fuerit creditor qui ea gratis dimiserit; aut velut Sancti merita æquivalentia fuerint dominico sanguini, cujus æmulantur efficaciam. Quovis autem modo singulare illud prodigium accide-

rit, evidenter testatur Antonii potentiam, quam mutuatur ab æterno Patre, admirabilemque ejus sapientiam, qua repræsentat Filium.

II. PARS. *Itaque sophiam quoque exaudi, ut secundam personam conditam.* (1) *Sophiæ nomine secundam personam Trinitatis intelligit Tertullianus, quam adhuc vocitat Dei sermonem: Quid enim sapientius sermone Dei, seu Dei Filio, cui appropriantur omnes perfectiones intellectus divini?* Cum autem sophiam conditam dicit, intellige non creatam aut in tempore productam, sed generatam et ab æterno productam. Igitur *fons sapientiæ Verbum Dei* (2), ab hoc fonte hausit Antonius aquam sapientiæ, quæ apparet in, 1. Futurorum prædictione; 2. Secretorum cordis cognitione; 3. Verbi Dei prædicatione.

1. Ad Deum pertinet vel ad illos quos sua sapientia dignatur, cognoscere futura quæ a causis liberis et contingentibus dependunt. Ideo *Prophetæ de officio præfandi vocantur;* (3) quia divinitus illustrati res cognoscunt, de eisque prius quam eveniant loquuntur. Eadem de causa dæmones *dispositiones etiam Dei, et tunc prophetis concionantibus exceperunt, et nunc lectionibus resonantibus carpunt; ita et hinc sumentes quasdam temporum sortes æmulantur divinitatem, dum furantur divinationem.* (4) Antonius, non divinitatem ad instar dæmonum, per furtum divinationis æmulans, sed divina sapientia irradiatus, Prophetarum instar futura prospiciens nobili femine antequam parturiret, prædixit fore parituram filium qui sub regula Sancti Francisci militaret, et sanctissimam vitam duceret: notario etiam sceleroso et male morigerato prædixit pro fidei christianæ veritate martyrium fore subiturum; quoties enim Antonius in plateis vel in itinere inveniebat, magno eum prosequeretur honore, flexis etiam genibus venerabatur, cumque tabellio id ægre ferret velut irrisionis indicium, Antonius illum alloquens, ait: Non te irrideo, sed te veneror tanquam Dei martyrem. Et licet Antonii verba præbuerint ridendi ansam tum notario, tum adstantibus, eventus tamen prædictionis probavit veritatem. Nam notarius comitatus episcopum suum, ad Mahometanos prope rantem prædicandæ christianæ religionis gratia, vidensque præsumere veritates fidei propugnare non valentem, audacter locutus, Mahometi impietates increpavit, Christi

(1) Tert. L. 1. adv. Marc. 4. — (2) Tert. L. de Res. Carn. 15. — (3) Tert. L. de Pud. 21. — (4) Orig. Hom. 13. in Genes. — (5) Colos. 2.

(1) Tert. L. adv. Prax. 6. — (2) Eccles. 1. — (3) Tert. Apol. 13. — (4) Tert. Apol. 22.

doctrinam et divinitatem prædicavit, pro defensanda christiana religione martyrium constanter toleravit; et Antonius sapientiam a Filio acceptam, tum prædicatione futurorum, tum cognitione secretorum cordis, manifestavit.

2. *Scimus etiam magiæ licere explorandis occultis per catabolicos, et paredros, et pythonicos spiritus. Catabolici* (1) sunt genii qui fanaticos prosternunt et ad terram allidunt. *Paredri* vero sunt dæmones qui perpetuo aliquos comitantur, qualem ab infantia Socrates habuisse creditur, et Simon Magus a tempore quo circulatoriæ sectæ operam dedit. *Pythonici* sunt pythones a dæmone correpti. Verum quamvis hujusmodi inspiratione dæmonum detegant occulta quæ sensu externo vel interno apparent, secreta tamen cordis non agnoscunt. *Mediocritas humana facti solum judicat, quia voluntatis latebris par non est.*

(2) Cor humanum est ænigma hominibus inexplicabile, labyrinthum impermeabile, abyssus impenetrabilis. Jeremia namque propheta teste, *cor hominis inscrutabile, quis cognoscat illud?* (3) Quia, ut belle fatur ad propositum Magnus Gregorius, *sicut enim res ventura occultatur in futuro tempore, sic præsens cogitatio absconditur in latente corde.*

(4) Deus, qui supremus cordis est dominus, cujus oculis nihil est occultum, ænigma illud valet explicare, labyrinthum permeare, abyssum penetrare, cordis secreta propalare: siquidem *Deus conspexerit est cordis.* (5) At Verbum divinum fecit quod Antonium sapientiæ suæ participem ad prævidenda futura, ita largitus est ei lumen ad dignoscenda occulta hominibus, et penetranda cordis secreta, dæmonibus etiam abscondita: divina illa luce illustratus, agnovit dæmonem sub habitu hominis peregrini occultatum, ut mulierem quamdam a prædicatione dimoveret nuntiantem illi absentis filii capturam. Eadem luce cognovit cujusdam religiosi tentationem qua violenter urgebatur abdicare statum regularem et redire ad mundum. Eadem luce secreta cordis velut in speculo conspiciebat, ut patet ex hoc avaro mortuo cujus cor cum suo thesauro inventum est in theca absconditum, sicut asseveraverat Antonius, qui acceptam cœlitus sapientiam in verbi Dei prædicatione demonstravit.

3. *Agnosimus per sapientiam Deum.* (6) Antonius Deum cognovit per fidem submissee credens religionis mysteria; per rationem, ex creaturis via causalitatis captans Creatoris

notitiam; per sapientiam, quam ex sacris quotidie mutuabatur paginis. Nam, ut ait Salonius Viennensis, « vir ecclesiasticus sapiens et doctus, omnem laborem suum habet in ore suo, quia omnia quæ in Scripturis sacris discit, quotidie meditatur, prædicat et docet, et anima illius non implebitur, quia non sufficit sibi quod discit, sed magis ac magis semper discere cupit, ac studet. »

(1) Vercellis theologiæ operam dedit sub famosissimo theologo, et licet « secularibus litteris minus esset imbutus, animi tamen puritate et mentis ardore succensus, theologiam captu mentis hauriens, cœlos penetrabat, omnem physicam, mysticam theologiam, captu mentis, et ferventer desideravit, et abundanter haurit. » (2) Abundantem Antonii sapientiam admiratus Gregorius Nonus, Pontifex Maximus, illum Arcam testamenti, et Armarium Scripturarum vocitare non dubitavit. Quo elogio apostolum Paulum commendat D. Hieronymus: « Tam enim subtiliter facundo ore Scripturæ mysteria depromebat, ut Pontifex Maximus singulari quadam prærogativa eum Arcam testamenti, et Armarium Scripturarum appellaret. » (3) Sane Antonio probe convenit encomium quod Magnus Alexander Diogeni dedit: *O vas sapientia refertum* (4), quam tibi abunde largitus est Dei Filius.

At quemadmodum verbum Dei extra effudit sapientiam, ita Antonius sapientiæ rivulus emisit. Nam, ut fatur Historia seraphica, « fuit primus prælector in ordine, Bononiæ institutus a beatissimo Patre Francisco, ut præset suis in theologica Facultate. In Cis-montana enim religione tunc temporis florebant studia litterarum, placuitque Fratribus Antonium tanquam præ cæteris magis idoneum, illic prælectorem constituere. » Ad quod munus obeundum a Patriarcha Minorum, tunc primo generali ministro accepit obedientiam a D. Antonino Florentino relatum: *Charissimo meo Fratri Antonio, Frater Franciscus salutem in Christo. Placuit mihi quod sacram theologiam legas Fratribus, dummodo propter hujusmodi studium sancte orationis spiritum non extinguas.* (5) Antonius Francisci obtemperans mandato theologiam docuit Montispessulani, Bononiæ et Paduæ.

Verbum divinum cui appropriatur sapientia, eo quod sit terminus intellectus paterni, nuncupatur a Clemente Alexandriuo *verbum linguatum*: vel quia ad intra cunctas

(1) Tert. L. de An. 28. — (2) Tert. L. de Pæn. 5. — (3) Cap. 17. — (4) Hom. 1. in Ezech. — (5) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 15. — (6) Tert. L. 2. adv. Marc. 22.

(1) In Histor. Seraph. — (2) Abb. Vercell. — (3) Sur. — (4) Slobæ. — (5) 3. p. tit. 24. §. 5.

Patris declarat perfectiones ; vel quia carnem suscepit , ut cœlestem doctrinam terram doceret ; vel quia in humanitate assumpta religionis veritates annuntiavit hominibus : Antonius velut divini illius exemplaris perfecta imago , adhibuit linguam , et in prædicatione Evangelii absconditos in corde divinæ sapientiæ manifestavit thesauros : et ob hanc causam Bonaventura tempore translationis corporis Sancti Antonii , linguam ejus osculans et lacrymas fundens , devote veneratus est. Nam , ut refertur in translatione (1) ejusdem Sancti , die 15 Februarii celebrata , lingua ejus , quæ per triginta duos annos sub terra fuerat , ita integra , recens ac rubicunda reperta est , ut viventis hominis esse potius videretur quam mortui ; quam devotus Generalis in manibus reverenter accipiens , irrigatus profluvii lacrymarum coram omnibus his verbis affatus est : *O lingua benedicta , quæ semper Dominum benedixisti , et alios benedicere fecisti , nunc manifeste apparet quanti meriti existitisti apud Deum.* Duplici ratione Bonaventura linguam D. Antonii benedictam proclamât : una , quia semper Deum benedixit ; altera , quia alios ad Deum benedicendum induxit , prædicatoris apostolici officio fungens.

Antonius sub humilitatis pallio occultans acceptam a cœlo sapientiam , iter agens cum suo Guardiano , ad unum conventum sese recepit ad quem confluerant pro accipiendis sacris Ordinibus , plures Fratres tum Dominicani , tum Franciscani. Minister loci illius Fratres Dominicanos rogat ut sitientibus verbum Dei proponant ; qui cum se ad concionem habendam imparatos dixissent , minister ad Antonium , cujus eruditio latebat , conversus , jubet ut apud Fratres dicat quidquid illi suggereret Spiritus Sanctus. Antonius superioris humiliter obtemperans mandato , « tanto verborum splendore , tanta mysticarum sententiarum altitudine usus est , ut omnes in admirationem adducerentur. » (2) Re ad generalem ministrum delata , prædicatorem constituit Antonium , eique per meritum sanctæ obedientiæ injungit , ut verbum Dei disseminet , quod mirum in modum executus est , eximii concionatoris exercens ministerium. Ad ejus conciones innumerabilis accedebat populus : ibi nullus se comprimentium clamor audiebatur , nulla cernebatur dissolutio , risus nullus , nullæ percipiebantur voces , infantinus vagitus nullus , quo vel parum ejus interpellarentur conciones. Tanta virtute et efficacia concionabantur ,

(1) Die Translat. S. Anton. lect. 6. — (2) Sedul. in Hist. Seraph.

quod inimici reconciliabantur , inveterata odia cessabant , injusti alienorum detentores male parata restituebant , meretrices castitatem amplexabantur , gulosi sobrietatem , superbi humilitatem , avari liberalitatem , tot peccatores cujusvis generis , status et sexus convertebantur , quod magnus confessorum numerus ad confessiones audiendas erat insufficientis.

Ex D. Augustino *Doctor debet esse defensor fidei et debellator erroris.* (1) Hæc duo præstitit Antonius : nam ad defensandam fidem et suos auditores ad bona opera inducendos , adhibuit validas rationes , ex philosophia et theologia desumptas , ponderosas Scripturæ sacræ et Patrum auctoritates , exemplaria virtutum exempla. Nam , ut docet Magnus Gregorius , *cujus vita despicitur , restat , ut ejus prædicatione contemnatur.* (2) Ad debellandum errorem maxime hæreticorum , rationibus , auctoritatibus , et virtutum exempli adjunxit miracula , ut facilius de illorum pertinacitate triumpharet ; quomodo Bonovillum expugnavit. Arimini namque concionem habens , ubi temporis maxime vigebat hæresis , magnam hæreticorum partem adduxit ad fidem , præsertim Bonovillum quemdam nomine præcipuum , qui pollicitus est se fieri catholicum si mulus Eucharistiam veneraretur ; mulo autem ante corpus Christi genuflexo , hæresim abdicavit , veritatem amplexus est , et in fide ad finem usque perseveravit. Ob victorias quas Antonius quas hæreticis reportavit , nuncupatus est a Gregorio *Nono malleus hæreticorum* , quos prostravit virtute sapientiæ quam largitus est ei divinum Verbum , non secus ac catholicos bonis cumulavit , ob bonitatem a Spiritu Sancto munitam.

III. PARS. *Bonum Deum novimus.* (3) Nisi enim esset bonus , non esset omnimode perfectus ; si non esset omnimode perfectus , non esset Deus : illi enim aliquid deesset , *ita bonus , dum Deus* (4) , et licet divina bonitas sit essentialis et communis tribus personis , quia tamen ad voluntatem pertinet , specialiter appropriatur Spiritui Sancto qui producit per voluntatem secundam Patris et Filii , quique Antonio utpote divinæ bonitatis participi ; trinam largitus est bonitatem naturalem seu bonam indolem , sapientiam moralem , sanctitatem redolens ; beneficam , liberalitatem importantem. Bonitas naturalis Antonium reddit cunctis gratiosum et invocantibus munificum et liberalem. Itaque tria bonitate commendatur : 1. Naturali , seu

(1) Epist. ad Dulcitium qu. 4. — (2) Hom. 12. in Evang. — (3) Tert. L. de Res. Carn. 9. — (4) Tert. L. adv. Hermog. 11.

bonæ indolis comitate; 2. Morali, seu sanctitate; 3. Benefica, seu liberalitate.

1. *Deus producit ingenia* (1), seu indolis bonitatem. Licet enim cuncti homines sint ejusdem essentialitatis et speciei, non tamen sunt ejusdem temperamenti, neque eandem habent indolem. Bona indoles a bonitate Spiritus Sancti procedit, qui est *mitissimus et mansuetissimus, qui non turbine glomeratur, non nubilo livet, sed est tenera serenitatis, apertus et simplex.* (2) Mitissimii illius et mansuetissimi spiritus particeps Antonius sese omnibus amabilem et gratiosum reddidit. *Placere aliquibus est possibile, placere multis difficile, placere omnibus impossibile.* (3) At pace moralis philosophi Antonius gratiosus exstitit cunctis hominibus, qui eum viderunt. Titus Imperator adeo fuit amabilis romano populo, ut *deliciae populi romani* fuerit nuncupatus; at Antonius, non solum Romæ, sed Italiæ totius, imo et Galliæ et Hispaniæ vocitari potest deliciae. Teste Lucretio, Cato senior tanta erat urbanitate præditus, ut velut magnes omnium ad se traheret corda, ita ut *suum magis quam alienum mallent esse civem.* Et mira Antonii comitas illum ita reddebat gratiosum, ut eum quivis populus sibi arrogare conaretur, urbes, provinciæ, regna, quadam æmulatione Antonium sibi vindicare volebant, Hispania suum esse dicebat, eo quod Ulyssipone fuisset natus; Gallia ad se pertinere asseverabat, eo quod apud illam longo tempore fuisset diversatus, Evangelium concionatus, multaque miracula operatus; Italia de tanto bono gloriabatur, eo quod intra suos limites esset mortuus, et illius adhuc possidet reliquias. Hujusmodi æmulatione quæ vivente adhuc Antonio sumpsit exordium, post ipsius mortem religiose perseverat. Nulla est provincia in qua non videantur altaria nomine Antonii consecrata; nullus populus qui Antonium aliquo non prosequatur honore; urbs nulla quæ eum non veneretur; nullus Christianus catholicus qui non sit addictus Antonio, quem bonitas naturalis seu bona indoles reddidit hominibus gratiosum et amabilem; et bonitas moralis seu sanctitas præstitit Deo gratum et acceptabilem.

2. Spiritus Sanctus essentialiter, personaliter et efficienter sanctus est: essentialiter, quia *sanctitas propria est natura ejus.* (4) Personaliter, tanquam *genitoris genitique sanctitas spiritusque.* (5) Efficienter, quia habet *vim sanctificandi.* (6) Antonius tan-

tam a Spiritu Sancto mutuatus est sanctitatem, ut per totam Italianam Sanctus duntaxat nominaretur. Unde sicut intelligitur Aristoteles per Philosophum, Cicero per Oratorem, Paulus per Apostolum, Deipara per Virginem, ita per Sanctum in Italia audiebatur Antonius, *celebratissimus sanctitate.* (1) Neque duntaxat tempore vitæ, sed etiam post mortem hoc titulo honoratus fuit. Mox enim ut efflavit animam, quantumvis conventus Guardianus Antonii interitum occultare conatus sit, pueri per Paduæ plateas alta voce clamare cœperunt: *Mortuus est Sanctus*, et sicut moriente Domino terra mota est, petra scissæ sunt, aperta monumenta, sol obscuratus, in testimonium divinitatis Christi, ita Antonio defuncto, ad testandam ejus sanctitatem, Ulyssipone novo et stupendo miraculo campanæ seipsis pulsatae sunt.

Sanctitas ultra gratiam justificantem quæ hominem efficit Deo gratum et acceptabilem, importat virtutes morales, cardinales et theologales. In Antonio spectari potest *collegium sanctitatis* (2): nimirum collegium virtutum, quæ gratiam sanctificantem comitantur. Quales fuere oratio fervida, humilitas profunda, abstinentia rigida, patientia moderata et charitas sufflammata. Oratio ejus fuit fervida, cui ut liberius vacaret, et Deitatis mysteria attentius meditaretur, in montem Sancti Pauli nuncupatum se recepit. Adeo profunda fuit ejus humilitas, ut vilioribus Conventus officii occuparetur, et superne acceptam sapientiam sub idiotæ et indocti facie occultaret. In solitudine adeo fuit abstemius, ut ad Fratres hora refectio- nis rediens, præ nimia imbecillitate, gressu nutante seipsum sustentare non posset. Tanta patientia fuit præditus, ut ægrotans et doloribus oppressus, nullum unquam ex ejus ore planctus et querelæ verbum auditum sit: tandem ardorem charitatis quæ æstuabat ferre non valens, in Africam iter agere decrevit, ut pro defensione fidei toleraret mortem: at Deo aliter disponente martyri desiderio exstitit, quia non voluntas martyrio, sed voluntati martyrium defuit. Tædiosum foret cæteras Antonii recensere virtutes, quæ collegium sanctitatis componunt.

Sed nihil ita Antonii demonstrat sanctitatem ac visitationes Jesu sub puerili forma crebro apparentis. Abrahamum nuncupat Tertullianus *divinæ familiaritatis virum* (3), quia cum eo locutus est Angelus divinam majestatem repræsentans. Quantum a fortiori Antonius est divinæ familiaritatis vir, cui

(1) Tert. L. de An. 20. — (2) Tert. L. de Pat. 15. — (3) Senec. — (4) Tert. L. de Mon. 3. — (5) D. Ambr. in Simb. Apost. 1. — (6) Tert. L. de Bapt. 4.

(1) Chrysol. Serm. 127. — (2) Chrysol. Serm. 146. — (3) Tert. L. de Res. Garn. 18.

frequenter apparebat, non angelus, sed ipsemet Jesus, eumque visitationibus, amplexibus et osculis dignabatur, totque favoribus sanctitatem incrementabat! Nam si rosæ oleo infusæ suum ei odorem et colorem largiuntur; si ignis penetrans ferrum impertitur ei igniendi virtutem; si lignum crucis ex contactu corporis et sanguinis Domini sanctificatum est, quam, quæso, sanctitatem mutatus est Antonius ex tot Jesu visitationibus, contactibus, amplexibus et osculis?

Sciscitatur Doctor Angelicus cur in bullis Summorum Pontificum effigies Pauli ponitur ad dexteram, imago vero Petri ad sinistram: locus dexter cum sit nobilior potiori jure debitus videtur Petro, utpote superiori, capiti visibili Ecclesiæ, et in terris Christi vicario. Hoc dubium acute resolvit D. Thomas respondens: *Petrus quidem qui electus fuit a Christo ad apostolatam adhuc in carne passibili posito, ponitur ad sinistram; Paulus vero qui (assumpto jam glorioso) ponitur ad dexteram.* (1) Utrumque Apostolum vocavit Christus, Petrum, ut esset Ecclesiæ visibile caput; Paulum, ut esset Doctor gentium. Quando elegit Petrum, erat adhuc passibilis et mortalis; quando vocavit Paulum, erat jamdiu impassibilis, immortalis et gloriosus: *Novissimus Apostolus Paulus vocatur per Christum, jam totum Deum, id est, ex omni parte immortalem.* (2) Status Christi immortalis et gloriosi est nobilior statu ejusdem passibilis et mortalis, et ob hanc causam Paulus ponitur ad dexteram, quæ est nobilior sinistra, quia status Christi a quo vocatus est, est nobilior statu Christi a quo electus est Petrus. Plures fuerunt homines justitia et pietate commendati, quos sua Christus præsentia honorare dignatus est. Illum senex Simeon habuit in ulnis suis; Joseph sæpesæpius detulit, et osculatus est, verum Christo adhuc passibili et mortali præstiterunt hujusmodi teneritudinis officia. At Antonium Christus immortalis et gloriosus amplexatus et osculatus est. Dei Filius nuncupatur a S. Zenone Veronensi, *cordis Patris nobilis inquilinus* (3); et puerulus Jesus gloria et immortalitate fulgidus est sinus Antonii nobilis inquilinus: Dei Filius in sinu Patris producit cum Patre Spiritum Sanctum, et in sinu quoque Antonii existens producit Spiritum Sanctum, a quo Antonius accipit bonitatem beneficam, seu liberalitatem.

3. Dei beneficentiam anima rationalis naturaliter agnoscit; quam sic alloquuntur

(1) In Epist. ad Galat. — (2) D. Aug. — (3) Serm. de æter. gen. Filii.

Christiani apud Tertullianum: *De natura quoque Dei nec te latet, Deus bonus, Deus benefacit, tua vox est.* (1) Beneficentia autem Dei ad Spiritum Sanctum specialiter appropriatur: tum quia amor offert sua, dum alteri prosit. (2) Spiritus Sanctus proprio caractere est amor personalis: tum quia est primum donum a quo omnia dona dimanant: unde qui Spiritum Sanctum negat beneficium, Dei beneficium non honorat (3): tum quia cum per voluntatem producat, et ex amore bonitatis essentialis divinitatis, ad eum pertinet boni ad extra largitio. Nam quod maxime bonum, id maxime penes Deum; nec alius id, quam qui possidet dispensat, ut cuique dignatur. (4) Spiritus Sanctus, non solum bona abunde Antonio largitus est, sed adhuc eum liberalitatis suæ hæredem (5), fecit beneficiæ bonitatis participem, et munificentia diviniæ velut dispensatorem. Quam munificus fuerit Antonius adhuc vivens, satis superque ex ejus miraculis demonstratum est. Nec minus post mortem beneficus exstitit: ut multa etiam testantur prodigia. Eodem namque die quo tumulatus est, ait Sedulius, « cœperunt miraculorum coruscare signa, ita ut quovis affecti morbo ad contactum tumbæ viri Dei mox revalescerent, qui vero præ turba propius accedere non poterant, coram omnibus etiam in plateas sani evaderent: ibi revera oculi cæcorum aperiebantur, aures surdorum patebant, claudus sicut cervus saliebat; ibi solute sunt mutorum linguæ, velociter et plane laudes promebant, denique omne genus ægritudinum depellebat, et optata divinitus beneficia impetrabantur. » (6) Quanta post Antonii obitum patrata fuerint miracula in ejus officio decantat Ecclesia: *Si quæris miracula, mors, error, calamitas, dæmon, lepra fugiunt; ægri surgunt sani; cedunt mare, vincula, membra, resque perditas petunt et accipiunt juvenes et cani; pereunt pericula, cessat et necessitas; narrent hi qui sentiunt, dicant Paduani.* Tot patrata miracula induxerunt Gregorium IX, Summum Pontificem, ut eum in catalogo Sanctorum adscribendum duxerit, quod exsecutus est anno obitus vix elapso: renuente etiam nonnullo cardinale, qui cœlitus admonitus, canonizationi sese non amplius opposuit, sed ut potuit quantocius acceleravit; revoluta autem anni circulo pro anniversario defuncto-

(1) Tert. L. de Test. An. 2. — (2) Tert. L. de Pat. 12. — (3) Tert. L. de Pæn. 5. — (4) Tert. L. de Pat. 1. — (5) Tert. L. de Res. Carn. 9. — (6) In Histor. Seraph. c. 28.

nomine Jesu multa est passus : Bernardinus similiter pro eodem nomine varias toleravit persecutiones. Cœlesti namque zelo succensus, cupiens impedire juramenta quæ peccatores ore polluto illud irreverenter deprehtiabant, in suis concionibus sacratissimum Jesu nomen devote proferebat, et ut audientes illud venerarentur, depictum in tabula radiis aureis circumdatum ostendebat. Inde ansam sumpsit Manfredus Vercellensis (1) convitiandi Bernardinum velut hæreticum, et hoc vindictæ causa, eo quod ipsius errores tem verbis, tum scriptis viriliter confutaret. Manfredus ergo ut de Bernardino vindictam sumeret, cum suis sectatoribus mendaciter et calumniose eum accusat de hæresi apud Martinum V, seu potius Eugenium IV. Accersitus a Summo Pontifice Bernardinus, a Viterbio Romam se transtulit : ubi cognita accusantium nequitia, et recognita Bernardini innocentia, Pontifex Maximus « copiosissimam illi impertit benedictionem, amplamque fecit copiam libere circumquaque prædicandi Verbum Dei dulcissimumque nomen Jesu populis ostentandi. » (2) Addit Surius stupendo miraculo accusantium comprobata fuisse malitiam : nam, *postera die Bernardino concionante, ut superioris concionis veritas miraculo indicaretur, nomen Jesu in ejusmodi forma qualem eum pinxisse diximus, supra eum apparuit.* Subjungit Vuadingus : « Ut vero in urbe publice Bernardini appareret innocentia, ubi gravis præcesserat ignominia, jussit Pontifex ut in honorem sacratissimi nominis publica totius Cleri fieret supplicatio, erecto vexillo, depictis hujus vocis characteribus. Ex quo tempore templorum foribus, domorum frontibus, et postibus cœpit affigi, crevitque ubique erga sanctissimum nomen veneratio. » Ex his constat quam merito solemnitas nominis Jesu propria sit Franciscanorum, qui eam celebrant die 14 mensis januarii, sed officio duplici secundæ classis, ut habetur in rubricis brevii Franciscani. « SS. Dominus noster Clemens VIII approbavit officium novum sanctissimi nominis Jesu, quod denuo positum est inter officia nostri ordinis, et concessit illud tam pro Fratibus, quam pro Sororibus totius nostri ordinis, et pro die 14 januarii in qua celebratur prædictum festum, concessit indulgentias et remissiones peccatorum, quæ concedi solent Christi fidelibus sacris officiis interessentibus in festo Corporis Christi, per illius octavam. » Libuit totam transcribere rubricam ex qua

evidenter apparet celebritatem nominis Jesu ad Fratres Minores potissimum pertinere, et devotionem sacratissimi illius nominis fuisse a Bernardino ingeneratam ; qui Deiparæ devotissimus fuit, ejus zelans venerationem.

2. *Siquidem in filio, et Mater recognoscitur.* (1) Ex dignitate Filii Mariæ, recognoscitur Matris dignitas ; quæ quo dignior existit, eo majori veneratione est digna : aliorum (2) tractavimus, tum de Deiparæ excellentia, tum de veneratione ei debita quam exhibent fideles, præsertim Franciscani (3), qui pro immaculata ejus Conceptione validissime decertarunt. Uti autem Bernardinus devotionem nominis Jesu acerrime propugnavit, et pro ea multa perculit, ita Subtilis Doctor Scotus, immaculatam Mariæ Conceptionem fortissime propugnavit, et pro ea multis convitiis insecutus fuit. Quam adhuc noster Bernardinus fortiter tutatus est pro veneratione qua toto vitæ curriculo erga Deiparam fuit affectus : ejusmodi cultus a teneris Bernardini annis sumpsit exordium : unde conversans quadam vice cum consobrino nomine Tobia, materteræ Dianæ filia quam sæpesæpius invisibat, et a qua sapientiæ et virtutis recipiebat monita dixit ei se pulchræ Virginis detineri amore, quam adeo deperibat, ut non posset vel uno die ejus visu frustrari absque vitæ dispendio. His sermonibus attonita Tobia, suspicata est Bernardinum puellæ cujusdam venustate captum, etsi modesta juvenis gravitas contrarium suadere videretur. Verum ut hujus rei veritatem comprobaret, Bernardinum diligenter observans, et quo progrediebatur sollicite considerans, conspicit illum singulis diebus properantem ad portam Camoliam, Florentiam versus respicientem, ubi erat perpulchra Mariæ Virginis imago, ante quam flexis et nudatis ad terram genibus longo tempore vacabat orationi. Sic agnovit Tobia quænam esset illa virgo cujus amore æstuabat Bernardinus, ut ipsemet consobriniæ interroganti et sciscitanti, ingenue confessus est. « Capitus quippe sum de B. Virgine, Dei Genitrice, Maria, quam semper dilexi, quam videre toto cordis affectu ejus amoris flamma succensus, totis visceribus concupisco, sponsamque castissimam desponsavi, in qua omnis mea spes stabilita est, et firmata, illam summe diligo, illam semper vellem reverentia debita intueri. » Hæc Virginis dilectio et veneratio crevit cum ætate in castis Bernardini visceribus, ut testatur Joannes Capis-

(1) Vuading. anno 1426. — (2) Vuading.

(1) Tert. L. de Orat. 2. — (2) Tert. Prædic. tom. 4. trac. de Marianis Festivitat. — (3) Tom. 3. Tract. de Nom. Conc. 3.

tranas. « Crevit quotidie in Sancti Bernardini tenello sanctoque pectore erga Virginem benedictam fervens et ignita devotio; ut cum in festivitibus ejusdem B. Virginis sermoinaretur ad populos, et laudes explicaret Virginis gratiosæ, tanto accendebatur fervore, quod facies ejus tanquam alterius seraphim solari videbatur irradiari fulgore, prout ego ipse, qui hæc dico, propriis oculis aspexi. » Cumque Aquilæ laudes Virginis deprecaret, ipsique Joannis visionem aptaret: *Signum magnum apparuit in cælo, mulier amicta sole, luna sub pedibus ejus, et in capite ejus corona stellarum duodecim* (1): visa fuit stella fulgens super caput ejus. Tandem Bernardinus exstitit semper Deiparæ cultor; antequam suscipere seraphici Francisci habitum, singulis sabbatis in honorem Virginis jejunabat; religiosus factus, et magnus præco habitus diebus Mariæ festivis, ejus laudes, magno animi gaudio et fervore prædicabat: die autem nativitati Virginis consecrata, de cathedra alta voce dixit: Hac die natus sum, hac die seraphicam ingressus sum religionem; hac die solemne professionis emisi votum; hac die primam decantavi missam; hac die primo concionem ad populum habui; hac die meritis et intercessionibus Deiparæ spero cæli beatitudinem; his verbis denotans Bernardinus ardentem zelum quo Mariam venerabatur, æstuans adhuc desiderio salutis animarum quam totis viribus procurare nitentur.

3. *Dilectio nec sua requirit, si offert sua, dum alteri prosit.* (2) Sacro dilectionis ardore accensus Bernardinus sua obtulit, facultates suas vendidit, argentum ex eis mutuatum pauperibus dedit; mundum deserens, habitumque Minorum suscipiens divino cultui sese consecravit; et quia a Magno Gregorio didicerat: *In quantum vos profecisse putatis, etiam vobiscum alios trahite; in via Domini socios habere desiderate; et si ad Deum tenditis, curate ne ad eum soli veniatis.* (3) Bernardinus Deo in religione serviens, non solus exstitit, sed multos secum adduxit, ejus namque exemplo et consilio « condebantur Xenodochia, pluresque viri et feminæ, contempto mundo et fallaciis ejus, abjectisque non parvis facultatibus suis, crucem pœnitentiæ completebantur in paupertate, et diversis monasticis institutis Domino servientes. » (4) Belle Bernardinus nuacupatur a Marulo, *ordinis Minorum secunda gloria; et ut fatur Marulus, Francisci Assisinitis*

abstinentiæ et laboris non minus æmulus, quam professionis cultor. (1) Addit Sixtus Senensis: *Labentis religionis suæ instaurator, et auctor observantissimæ congregationis*: quia observantiæ vicarius generalis institutus, religionem reformavit, Fratrum numerum incrementavit, monasteria ædificare curavit. Ut enim subjungit Vincentius: « Multa nova instruebantur monasteria, collapsa instaurabantur, tam intus, quam foris. Quis vero certum possit inire numerum, partim nobilium et præclarorum adolescentium, partim matura ætate, et barbarorum virorum qui se in monasteria receperunt, vitam sectariis religiosam, ut Deo fideliter possent exhibere famulatum? » Tempore quo Bernardinus ingressus est ordinem seraphicum, in Italia inveniebantur duntaxat viginti observantiæ monasteria, et centum et viginti religiosi; in ejus vero morte numerabantur ducenta triginta monasteria cum quatuor millibus Fratrum. « Quod si vero ea quoque commemorare velim monasteria, quæ reges, principes et alii potentes viri, toto orbe, pro fratribus observantissimis ædificanda curarunt, in quibus erat copiosissimus Fratrum numerus, rem aggressurus sum quæ vires meas longe superat. » (2) *Est et magni ac singularis meriti, non solum ipsum labe non pollui, sed providere etiam ne unquam alii polluantur. Procurator enim est quodammodo salutis humanæ, qui non tantum id agit, ut ipse bonus sit, sed efficere hoc nititur, ut alii mali esse desistant.* (3) « Bernardinus natione Etruscus, patria Senensis, ordinis Minorum, vite sanctitate et miraculorum gloria clarus, » (4) omni studio homines a vitiis dimovere et ad virtutes adducere curavit. Ob hanc causam tertium ordinem Sancti Francisci jam tabescentem, ad perfectum restituit, ut Christo animas lucraretur, juxta istud effatum D. Augustini: *Nolite quiescere lucrari Christo, qui lucrati estis a Christo.* (5) Bernardinus a Christo lucratus, plures Christo lucratus est animas. *Est quæstus plane non modicus, ubi lucrum non pecuniarum, sed acquiritur animarum. Est magna negotiatio, ubi hominis constat redemptio.* (6)

Devictis quinque regibus ac spoliatis Sodomis (7), Ioth cum plerisque aliis captivus a quatuor victoribus regibus ducebatur: quod audiens Abraham victores audacter est persecutus, et captivos omnes, et spolia reduxit; cui obviam veniens rex Sodomorum

(1) Apocal. 12. — (2) Tert. L. de Pat. 12. — (3) Hom. 6. in Matth. — (4) Vincent.

(1) L. 1. Dictorum Factorumq. c. 2. — (2) Vincent. — (3) Salv. L. 7. de Gubernat. — (4) Sixt. Sen. — (5) Tract. 10. in Joann. — (6) S. Max. l. m. ult. in Isa. — (7) Gen. 14.

dixit : *Da mihi animas , cætera tolle tibi.* Cum Eugenius IV Bernardino obtulisset episcopatum Senensem , Urbinatensem , Ferrariensem , ejusque capiti Summus Pontifex mitram propria manu imposuisset , Bernardinus mitram de capite deponens , reddidit Papæ humiliter dicens : *Da mihi animas , cætera omnia , prælaturas , dignitates , infulas , scepra , coronas , imperia , imo et mundum omnem tolle tibi.* Nam , *quod majus lucrum esse potest , aut quid pretiosius , quam si humanam animam quis lucretur ?* (1) Quæ empta et redempta est non Cræsi thesauris , non Persarum divitiis , non Oceani gemmis , non auri et argenti cumulis : hæc enim omnia corruptibilia sunt , at corruptilibus emi non potest incorruptibilis animus , *sed pretioso sanguine quasi Agni immaculati et incontaminati Christi ?* (2) Quid pretiosius ipso Christi sanguine ; quid anima pretiosius , cujus pretium est Christi sanguis ? Quod si ex Tertulliano , *nihil tam dignum Deo quam salus hominis* (3) ; quid tam pretiosum homini quam animarum procurare salutem ? D. Augustinus Christi attente miracula considerans , asseverat *mirabilis fuisse resurrexisse in anima persecutorem Paulum , quam in corpore mortuum Lazarum.* (4) Hujus rationem accipe a Magno Gregorio : *Constat majus esse miraculum , prædicationis verbo peccatorem convertere , quam carne mortuum resuscitare. In isto enim resuscitatur caro iterum moritura , in illo vero anima sine fine victura.* (5) Bernardinus plura edidit tum in vita , tum post mortem miracula : at majus ejus miraculum fuerunt prædicationis verbo tot lucrata animæ.

Quam eximius Verbi Dei prædicator exstiterit Bernardinus , uno ore omnes decantant auctores. Ab Augustino etenim Dacho historico *præco veritatis insignis* (6) prædicatur ; a Silvio *quasi alter Paulus* existimatur ; a Sabellio vocitatur Demosthenes christianus , *vir sanctitate insigni , evangelicæque doctrinæ orator.* Cui ait Marulus , *a dederat Dominus vocem evangelizandi , dederat vocem virtutis.* Erant enim verba illius intima cordis penetrantia , ad spiritus divisionem usque pertingentia . » Adeo efficax erat in loquendo , præco mirificus , Spiritus Sancti unctione perunctus , ut ejus verba obstinata auditorum emollirent corda. Platea illi pro Ecclesia erat , tanta aderat audientium multitudo , qui *a tanquam alterum Apostolum a*

Deo missum stupore percussi , quasi immobiles mirabantur. (1)

Quantus fuerit concionum Bernardini fructus , a Joanne Capistrano audiamus. 1. « Vidisses namque plures , sicut propriis aspectibus vidi , antiquatas inimicitias per annos innumeros adeo deletas et extinctas , atque ad veram et catholicam reconciliationem , et pacem , christiana tranquillitate redactas , ut non per hominem , sed per Angelum cælo demissum fieri talia judicares. » Factiones quippe Guelphorum et Gibellinorum quæ tamdiu Italiam devastarant , Bernardinus penitus exstinxit. 2. « Res omnes præter jus fasque acquisitæ restituebantur. » 3. Frequentationem sacramentorum instituit. « Hinc fiebat ut sua peccata jam multa contritione confiterentur , et reverenter perciperent sacrosanctam Eucharistiam , qui multo tempore nunquam ad sacram communionem accessissent. » 4. Mulieres a furo et luxu vestium abstinebant. « Ponere torques , et catenas aureas abjicere , specula et unguenta negligere , et capillorum compositionem , respuere ornamenta quibus antea ceu lascivæ et impudicæ mulieres perniciosissime in sui damnationem abusæ fuerant. » 5. Infelicissimæ libidinum publicarum victimæ , aversato meretricio quæstu , castimoniam amplexabantur. « Feminas in lupanaribus flagitiose viventes ad pœnitentiam suis sermonibus permovit , quibus ad contrahenda matrimonia ex communi ærario dotes liberaliter tribuebantur. Usurarii , piratæ et latrones ad meliorem frugem se recipientes agebant pœnitentiam , restituebantque male parta , quorum summa nonnunquam excedebat mille aureos ducatos. » 6. Homines ludo dediti , tesseras chartasque lusorias in ignem projiciebant. « Instrumenta omnium ludorum vetitorum , tabulas lusorias , taxillos , larvas , et alias mundi vanitates maximo numero ad sanctum virum adducebant , ut faceret illis pro suo arbitratu , ille vero in foro igne exstructo , ea omnia combussit. »

Apud Romanos Querna donabatur corona qui civem in prælio a morte vindicasset , quæ pluris fiebat quam Muralis , Castrensium , Navalium , cæteræque aliæ. Majus enim erat vel unum civem a morte servasse , quam vel hostiles muros , vel castra , vel naves occupasse. (2) Unde nonnemo se vidisse testatur vetera numismata , in quorum una parte facies erat Imperatoris , in altera , corona Querna , cum hoc lemmate : *Ob civem servatos.* Ad quod alludere videtur Moral

(1) D. Hieron. — (2) 1. Petr. 1. — (5) Tert. L. 2. adv. Marc. 27. — (4) In Psal. 9. — (5) L. 3. Dial. 17. — (6) Apud Calam. tom. 4. Serm. de S. Bernardin.

(1) Moral. — (2) Muret.

Philosophus, aiens : *Nullum ornamentum principis fastigio dignius, pulchriusque est, quam illa corona, ob cives servatos.* (1) Quod si Gentiles corona adeo existimata donabantur ob unum conservatum civem a morte corporali, quanto major debetur corona Bernardino ob servatos tot Christianos spiritali animæ morte ! Et si Apostolus Philippenses ad fidem conversos nuncupat suam coronam : *Corona mea* (2), nonne cuncti peccatores quos convertit Bernardinus sunt ejus corona ?

Si Sancto Otoni (3) abbati Cluniacensi adhibetur fides, in die universalis judicii, unusquisque surget cum illis, quos Deo cœloque lucratus fuerit, iisque vallatus et cinctus sese Christo judici præsentabit : et ut fatur Magnus Gregorius de valle Josaphat loquens : *Ibi Petrus cum Judæa conversa, quam post se traxit, apparebit. Ibi Paulus, conversum, ut ita dixerim, mundum ducens. Ibi Andreas post se Achaïam. Ibi Joannes Asiam; Thomas Indiam in conspectum sui Judicis conversam ducet. Ibi omnes dominici gregis arietes, cum animarum lucris apparebunt, qui sanctis suis prædicationibus Deo post se subditum gregem trahunt.* (4) Quod S. Gregorius de Apostolis, id ipsum de apostolico Bernardino dicere debemus : qui Christo adstabat cunctis hominibus circumdatus, quos cœlo et Deo peperit. Quam numerosa turma comitabitur, ducens secum non unam civitatem, non unam provinciam, sed totam Italiam, a vitiis ad virtutes conversam ! Ex Ruperto namque, episcopo Levensi, « Bernardino, alter Paulus et vas electionis, christianam religionem sua doctrina reformavit, ipse Italiæ populos per abrupta vitiorum deviantes, ad semitas virtutum et justitiæ reduxit, ipse denique religionem sacram numero et sanctitate adauxit. » Quod a Sancto Vincentio Ferrariensi coram Bernardino concionanti ominatum refert Vincentius Dominicanus : « Noveritis, charissimi, inter nos exstare fratrem quemdam Franciscanum, qui paucis ab hinc annis erit insignis in tota Italia, atque ex ejus tum vita, tum doctrina fructus uberrimi existent, et licet ego illum ætate antecedam, attamen in romana Ecclesia ille me honore anteibit, et vos quidem decet hoc homine gratos esse Deo; ego vero relicta illi Italia, me ad Gallias et Hispanias recipiam. » Subjungit præfatus auctor : « Post annos decem, Bernardini nomen Italiam omnem illustravit, et quamvis triginta annis ante illum discessit ex vita B. Vincentius,

sex annis ante Vincentium Bernardinus in Sanctos relatus est. » Universa Italia multum est a Bernardino ditata et nobilitata, sed potissimum urbs Aquileiensis, quam sic alloquitur Antonius Amicius : « Lætare itaque atque plaude, Aquila, non minus nobilis, quam felix, quod Dei clementia cæteros hoc quoque magno mirabilique novissime sis decorata patrono » (1), Italiæ sane gloria, Franciscanæ religionis corona, virtutis speculo, sapientiæ sole, quo mire illustratur.

II. PARS. Verbum divinum *primam sapientiam* (2) merito nuncupat Tertullianus : tum quia est sapientia infinita ab æterno genita, *est sapientia Dei, Filius Dei unigenitus* (3); tum quia illa sola sapientiæ meretur nomen, in cujus comparatione quæ habetur apud homines sapientia, est duntaxat umbra sapientiæ. *Quæ est dicenda sapientia, nisi quæ Dei sapientia est ?* (4) Tum quia est scaturigo a qua dimanat humana sapientia : Verbi autem sapientia, splendore, ardore et fecunditate commendatur. Ab hoc cœlesti fonte Bernardino hausit sapientiam, 1. Lucidam et illuminantem; 2. Cauidam et inflammantem; 3. Fecundam et operantem.

1. *Cum radius ex sole porrigitur, sol erit in radio, quia solis est radius, nec separatur substantia, sed extenditur.* (5) Hac comparatione utitur Tertullianus, ut Filii Dei explicet generationem, qui a Patre procedit, non secus ac radius a sole; et ut radius a sole dimanans splendet, sic Dei Filius *in splendoribus Sanctorum* (6) genitus, est *caudor lucis æternæ* (7), seu ut fatur Apostolus, *splendor Patris.* (8) Concionatores verbi Dei, sunt participes non solum sapientiæ genitæ, sed etiam lucis et splendoris quo micantius fulget : et ob hanc causam vocitantur, tum *lux mundi*, quia scilicet luce sapientiæ cœlestis coruscantes mundum illuminant; tum *sal terræ*, quia sal symbolum est sapientiæ, condit enim cibos ut sapidi sint : sic et concionatorum sapientia condit animas ut altiora ac divina sapiant. Illos adhuc nuncupat Clemens Romanus *Doctores cognitionis Dei* (9); a qua scilicet lumen ad animas emanat, suntque adhuc denotati per Cherubinos ab Ezechiele propheta in excessu mentis visos, qui ibant et revertebantur ad Deum, *in similitudinem fulguris coruscantis.* (10) *Fulguris* quidem, quia ea celeritate qua fulgur; *coruscantis* autem, quia ea luce quam a Deo fonte luminis hauriebant. Hujusmodi tituli

(1) L. 1. de Clement. — (2) Philipp. 4. — (3) Serm. de S. Benedicto. — (4) Rom. 17. in Evang.

(1) Præfat. in vitam S. Bernard. — (2) Tert. L. 1. ad Nat. 4. — (3) D. Aug. l. 7. de Trin. 5. — (4) D. Aug. de B. Vita Disp. 5. — (5) Tert. Apol. 21. — (6) Psal. 109. — (7) Sap. 7. — (8) Hebr. 1. — (9) L. 2. Constit. Apost. — (10) Cap. 1.

probe conveniunt Bernardino. Et quidem lux mundi, et ut fatur Antonius Florentinus, *novum sidus in opaco seculo, caelestium charismatum illustratione prae fulgens*. 2. Deinde sal terræ, cui probe competit istud Davidicum: « Os justi meditabitur sapientiam. » (1) *Os, inquam, cordis cujus unius est sapere et gustare quæ Dei sunt; deinde eadem lingua proloqui.* (2) 3. Doctor adhuc cognitionis Dei, sapientiam docens quæ est *divinarum rerum scientiam* (3), et per viam virtutis dirigens; ex D. autem Augustino, *recta via vitæ, est sapientia.* (4) Tandem, 4. *fulgur vita* (5) apparens in similitudinem fulguris coruscantis, ob splendorem quem tum verbo, tum exemplo emittebat.

Ad lucidam illam et illuminantem sapientiam duplici potissimum via pervenit Bernardino. Una, Scripturæ Sacræ studio; altera, orationis exercitio. Ex D. namque Augustino, concionator *munus suum ut præstet magis pietate orationum opus est, quam oratoris facultate ut orando pro se et pro aliis, quos est allocuturus, orator sit, antequam dicitur.* (6) Circa duodecimum annum litteris humanis addictus fuit sub doctissimi viri magisterio, qui dicere solebat, inter omnes discipulos quos unquam erudierat acutioris ingenii et melioris indolis esse Bernardinum: qui decimum septimum ætatis agens annum, post impletum philosophiæ cursum, Juri Canonico operam dedit, præsertim Scripturam Sacram didicit, quam adeo ardentem dilexit, ut spretis cæteris scientiis, totum sese in evolvendo sacro textu adhibuerit. Ultra studium sacrarum paginarum, orationi indesinenter vacabat, probe sciens quod Deus sapientiam largitur iis qui in simplicitate cordis illam expostulant. Sciscitatur Bernardus cur Christus Dominus antequam pasceret turbam, ascendit in montem orare: *Quid est quod priusquam docere inciperet, ascendit in montem, nisi quod in hoc ipso docuit necesse habere prædicatores verbi Dei; desiderii animi et conversatione sancta, ad sublimitatem tendere, et virtutum conscendere montem?* (7) Bernardino antequam præconis verbi Dei obiret munus, a mundi tumultu recedens, ad tuguriolum se recepit, ibique habitavit, lectioni Scripturæ Sacræ et orationi indesinenter vacans. Christus Dominus in monte Thabor orans, « resplenduit facies ejus sicut sol, » (8) non quod fulgentes faciei suæ radios emendicet a sole, cum potius Christus Deus splendor Patris, cognata sibi luce condat solem,

eique fulgores quibus micantius splendet largiatur, ut acute animadvertit Basilius Seleucus: *Postquam aliquando in monte Christus, aspectu figuraque corporis immutata, spectabili suo lumine solem condidisset.* (1) Non absimiliter Bernardino in oratione sapientiæ lucem mutuatus a Patre luminum, eruditus fuit corde, *corde tractans verba sapientiæ* (2), et quia *ex abundantia cordis os loquitur, et sapor mentis in ore gustatur* (3), Bernardino concionatoris agens ministerium, Scripturam Sacram quam in cella didicerat, de cathedra eructabat, juxta Gilberti Abbatis monitum: *Evangelice ex toto loquere, qui vir evangelicus es: sermo tuus legem redoleat, prophetas, apostolos.* (4) Sapientiæ adhuc lucem quam a Deo in oratione acceperat suis auditoribus communicabat, tot velut condens soles quot verbo Dei illuminabat, continuo mente volvens, et ore versans istud Davidicum: « Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis. » (5) Ubi Guericus Abbas: *Sit lucerna in corde, sit in manu, sit in ore. Lucerna in corde, est pietas fidei; lucerna in manu, exemplum operis; lucerna in ore, sermo ædificationis,* (6) quem concionando promebat Bernardino, sapientia lucida illustratus, et sapientia calida sufflammatus.

2. Sapientia genita, seu Dei Filius procedit a Patre, *ut lumen de lumine accensum.* (7) Pater etenim generans Verbum in splendoribus, communicavit ei ardorem infinitum, quo infinite suum diligit principium; et simul cum Patre producit Spiritum Sanctum: sicut autem in divinis *Pater generat Verbum, non quaecumque, sed spirans amorem* (8): ita in humanis sapientia est *fons amoris* (9) mentem illuminans, et voluntatem sufflammans: itaque, ut subjungit Guericus Abbas, *ejus amplexu incalescunt frigidi.* Nec mirum, quia ut vere dicit dubius Augustinus, *sapientia est amor boni, sive sapor boni, a sapore siquidem dicitur.* (10) Per illud autem bonum, quod amat et sapit sapientia, verus Augustinus bonum incommutabile seu Deum intelligit: *Non incongruenter intelligimus sapientiam in cognitione et dilectione ejus quod semper, atque incommutabiliter manet quod Deus est.* (11) Eodem namque modo ratiocinandum est de dilectione ac de cognitione: sapientiæ notitia ad contemplandas Dei veritates assurgit. Ejus etiam amor ad divinas perfectiones tendit: in quo æmulatur Verbi

(1) Psal. 36. — (2) D. Aug. — (3) D. Aug. 1. de Academic. c. 1. — (4) Ibid. c. 5. — (5) Greg. Naz. in laud. Basil. — (6) L. 4. de Doct. Chr. 15. — (7) Serm. 1. in Fest. Omn. Sanct. — (8) Matth. 17.

(1) Orat. 25. — (2) D. Aug. in Psal. 36. — (3) D. Paulin. Epist. 13. — (4) Serm. 15. in Cant. — (5) Psal. 118. — (6) Serm. 1. de Purif. — (7) Tert. Apol. 21. — (8) D. Thom. — (9) Guerr. Serm. 1. Purif. — (10) L. de Spir. et An. 11. — (11) In Psal. 135.

generationem et Spiritus Sancti processio- nem. Æternus Pater cognoscendo suam es- sentiam, generat Filium: Pater quoque et Filius, amando divinam bonitatem, produ- cunt Spiritum Sanctum. Non dissimiliter sa- pientia est divinarum rerum cognitio et divinarum perfectionum dilectio.

Magnum autem intercedit discrimen inter amorem Verbi, seu sapientiæ genitæ, et di- lectionem sapientiæ creatæ. In Trinitate Ver- bum seu sapientia genita producit quidem Spiritum Sanctum, qui est amor personalis; at lucem quo splendet, non accipit a Spiritu Sancto: in humanis vero amor sapientiæ ab ejus splendore dimanat, et vicissim lux a dilectione sumit incrementum. Nam, ut philo- sophatur D. Bernardus, *solis ardor igneus est, et cum fervet acrius, etiam oculis luci- dior exhibetur. Sic sapientis ardor internus, foris lucet: et si non ei datur utrumque, cur- rat semper ardere magis* (1), quam lucere. Qui lucent, nec ardent, umbram duntaxat habent sapientiæ: qui vero simul lucent et ardent, vera sapientia sunt præditi. Nam, ut subjungit Mellifluus Doctor, *est tantum lu- cere vanum, tantum ardere parum, ardere et lucere perfectum.* Perfecta illa sapientia pollebat Joannes Præcursor, Verbi namque humanati testimonio, « ille erat lucerna ar- dens et lucens. » (2) Fervorem ab omnibus exigit Dominus, aïens: Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur? (3) *Cæterum singulariter Apostolis, et apostoli- cis viris dicitur* (4): « Luceat lux vestra » (5) *nimirum tanquam accensis, et vehementer accensis.* A concionatoribus exigit Chris- tus splendorem, ut luce sapientiæ illustrati, auditores erudiant; requirit adhuc fervorem, ut charitatis ardore accensi, eos sufflamment. *Ut pariter erudiatur animus, et excitetur affectus.* (6) Eruditur animus per lucem et sapientiam præconis, excitatur effectus per ejus charitatem; profecto *transibit sermo in affectum, si honesta loquamur.* (7)

Non absque mysterio Spiritus Sanctus qui proprio caractere amor est, in linguis igneis descendit supra discipulos. *In linguis igneis apparuit Spiritus quia omnes quos replevit ardentes pariter et loquentes facit.* (8) Prius ardentes, postea loquentes. Intus ardentes igne charitatis, foris sermones ignitos habentes ad instar Jeremiæ, in cujus ore posuit Deus *verba sua ignea.* (9) Concionatores sint velut Seraphini, qui sunt igniti et ignien-

tes: igniti, quia Dei ardent amore; ignientes, quia alios ad Dei amorem accendunt. Subjungit Magnus Gregorius: *Linguis igneas Doctores habent, quia dum Deum amandum prædicant, corda audientium inflammant: nam et otio- sus est sermo Doctoris, si præbere non valet incendium amoris.* Bernardinus ad suscipien- dum sapientiæ splendorem et ardorem, bene erat dispositus. Nam *facilis erat ei in- tellectus, sed affectio vehemens.* (1) Luce sapientiæ illustratus audientes erudiebat, et ardore succensus, charitatis igne sufflammare satagebat; eodem fere quo olim Origenes de- siderio æstuans. *Unde mihi hoc ut lingua ignis veniat in cor meum, et de lingua ignea ego quoque proferam sermonem, ut ex me velox sermonibus meis accendatur ignis in cordibus auditorum?* (2) Votum profecto magno Origene dignum! Exoptat ut lingua ignis « qualis et in Apostolos descendit » primo veniat in cor, deinde in os et linguam, tum in aures auditorum, denique etiam in animos. Quod Origeni votum aliquando fuit, hoc idem et Bernardino, qui ignem habere exoptavit in corde, in opere, in ore, in sermone, ut sic totus igneus et ignis, auditores posset efficere, totos igneos et ignes, quod exsequi molitus est. *Ardens in seipso vehementi austeritate conversationis: erga Christum, intimo quodam et pleno fervore devotionis: erga peccantes proximos, constantia liberæ increpationis.* (3) Zelus enim Bernardini, et ea zeli affectio ignis, erat bonus ignis, qui calefacere novit, nescit exurere, nisi sola peccata (4), peccatores de malo in bonum immutans, et sapientia fe- cunda, cælo et Deo generans.

3. Verbum divinum *ex Deo prolatum di- dicimus, et prolatione generatum, et idcirco Filium Dei, et Deum dictum, ex unitate substantiæ.* (5) In divino Verbo, seu sa- pientia genita, duplicem agnoscimus fecun- ditatem: internam unam, externam alteram: ad intra producit cum Patre Spiritum Sanctum, ad extra cum Patre et Spiritu Sancto cuncta creata produxit; *jam ediximus Deum universitatem hanc mundi, verba molitum.* (6) Utramque divini Verbi fecunditatem com- plectitur Apostolus loquens de Filio Dei: *Qui cum sit splendor gloriæ et figura subs- tantia ejus* (7): est etenim Patris imago, cui ex vi processione suæ perfecte assimilatur accipiens ab eo voluntatem fecundam; qua ad intra spirat amorem personalem: Sub- jungit Apostolus: *Portansque omnia verbo*

(1) Serm. in Nat. S. Joan. Bap. — (2) Joan. 5. — (3) Luc. 12. — (4) D. Bern. Ibid. — (5) Matth. — (6) D. Bernar. Serm. 5. in Epiph. — (7) Senec. in Proverb. — (8) D. Greg. Hom. 3. in Evang. — (9) Jerem. 5.

(1) Gilbert. Serm. 41. in Cant. — (2) Hom. 1. in Psal. 39. — (3) D. Bernar. ibid. — (4) D. Ambr. — (5) Tert. Apol. 21. — (6) Tert. Ibid. — (7) Hebr. 1.

virtutis suæ, seu, ut habetur in Græco, *aleus*, (etsi non prioritare temporis) prioritare tamen naturæ et originis est prior processione Spiritus Sancti; quia productio per intellectum instanti naturæ præcedit productionem per voluntatem; et principium instanti saltem originis est prius termino qui ab illo procedit. Generatio autem Verbi est per intellectum; spiratio Spiritus Sancti per voluntatem. Verbum simul cum Patre est principium Spiritus Sancti; Spiritus Sanctus ab illis ut a duobus spirantibus et uno et eodem spiratore procedit. Similiter Bernardinus antequam filios generet, vel extra religionem seraphicam, vel intra religionem S. Francisci, est sapientia illustratus et virtutibus decoratus.

III. PARS. *Nemo alii nascitur, moriturus sibi* (1); est enim rationi adversum, et naturæ quodammodo contrarium, ut qui aliis vacat, se destituat; qui aliorum procurat salutem, suam negligat; qui alios ad virtutes stimulat, virtutum studio non incumbat, Prima concionatoris cura, præcipuusque labor sit propriæ salutis; alienæ studeat, sed prius suæ invigilet; virtutes quas ab aliis expostulat, in semetipso ostendat; perfectioni suæ laboret, prius quam aliorum perfectionem curet, juxta tritum istud Canonistarum proverbium: *Charitas incipit a semetipso*. (2) Profecto carere aquæ usu, quæ ex fonte juris tui profluat, eamque ad vicinorum agros irrigandos propagare civilia jura prohibent. Idipsum sapit Sapiens, verbi Dei alloquens præconem: *Deriventur fontes tui foras, et in plateis aquas tuas divide*. (3) Fontes dicit, hoc est purioris sapientiæ fluente: et virtutum aquas foras deriva, atque in plateas, hoc est in proximis effunde; sed tamen instar fontium, qui tantum aquæ emittunt, quantum recipiunt, tantum ex eis aquarum effluit, quantum affluit: *Si sapiis, concham te exhibebis, non canalem: hic siquidem pene simul et recipit et refundit: ille vero donec impleatur exspectat; et sic quod superabundat, sine suo damno communicat*. (4) Magnum agnoscit B. Bernardus discrimen inter concham et canalem: concha aquarum non infundit, nisi cum plena est; et postquam effudit, manet tamen omnino plena, quia non effundit nisi quod redundat; canalis econtra aquam transmittit, et sibi aut nihil, aut parum aquæ retinet: canalis est, non concha, concionator destitutus virtutibus, quas ab auditoribus efflagitat. Non canalis, sed concha fuit Bernardinus, effundens aquas sapientiæ, quibus

Binam illam Verbi fecunditatem imitata est Bernardini sapientia. Internam quidem, tot Francisco generans filios. Ex Joanne enim Capistrano, « passim in urbibus condebantur nova Fratrum de Observantia monasteria, totoque orbe mire propagati fuere Sancti Francisci tres Ordines, sive tria instituta. » Externam etiam, tot peccatores ad pœnitentiam adducens, tot Christianos ardore charitatis et devotionis accendens: *ut ferrum silicem, sic prægnantem luce dignam mentem* (2), Bernardinus fecundavit. Ferrum silicem feriens, ex illo educit ignem: sic Bernardinus splendore et odore cœlestis sapientiæ in animabus audientium, timorem et amorem virtutis parturivit: in tantum, « quod ex B. Bernardini gloriosis laborum fructibus, per totam Italiam et alia mundi climata, censeatur fides catholica renovata. » (3) Unde Christianis quos externa fecunditate Christo pepererat, poterat dicere cum Apostolo: *Per Evangelium ego vos genui*. (4) Minoribus vero quos Francisco parturierat: *Filioli, quos iterum parturio, donec Christus formetur in vobis* (5): per exactam regulæ Franciscanæ et evangelicæ perfectionis observantiam. Erga utrosque velut Deiparæ obivit munus in illis Christum generans: ut enim ait D. Chrysostomus expendens istud dominicum: « Qui fecerit voluntatem Dei, hic frater meus, et soror mea, et mater mea est. » (6) *Jesu quidem aliquis mater efficitur prædicando; quasi enim parit Dominum, quem cordi audientium infuderit*. Uti autem divinum Verbum prius recipit a Patre splendorem, amorem, cæterasque divinas, essentielles et personales perfectiones quam ad extra producat creaturas, et ad intra spiret amorem personalem, quia generatio Verbi

(1) Prov. 10. — (2) Greg. Naz. Orat. 1. — (3) Capist. — (4) 1. Cor. 4. — (5) Galat. 4. — (6) Marc. 5.

(1) Tert. L. de Pall. 5. — (2) De Servit. 1. 6. — (3) Prov. 5. — (4) D. Bern. Serm. 18. in Cant.

abundabat; docens virtutes, quarum studio invigilabat; opere demonstrans quod voce suadebat; veri concionatoris adimplens ministerium, in omnibus præbens seipsum exemplum, præsertim in, 1. Gravitate; 2. Castitate; 3. Charitate.

1. *Ubi Deus, ibi metus in Deum, qui est initium sapientiæ; ubi metus in Deum, ibi gravitas honesta, et apparitio devota, et processio modesta.* (1) Bernardinus etiam ab adolescentia Deum religiose venerabatur, nonnisi coram Deo, et in ejus præsentia conversabatur; Dei majestatem venerans, præsentiam honorans, justitiam formidans, gravitatem in suis actionibus ostendebat. Devotus apparebat, et cum tanta modestia incedebat, loquebatur et operabatur, ut ex ejus ore nullum exiret verbum otiosum, neque socios loqui inhoneste permetteret. Belle dictum a Plutarcho: *Periit decor cum periit pudor.* At converso conservatur decor, cum conservatur pudor. Ut enim fatur D. Bernardus expendens istud Canticorum: *Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis (2), quid amabilius venerando adolescente, quam pulchra hæc et quam splendida gemma morum in vita!* Bernardinus vultu et facie speciosus erat, at ejus genæ pulchritudinis incrementum suscipiebant, ob pudorem quo rubebant quoties coram ipso socii verbum minus pudicum proferebant. *Illapueridiscant, quibus sunt senes usi.* (3) Gravitatem pueri discant a Bernardino sene, non annorum numero, sed sensu, sed prudentia, sed iudicio, sed modestia. Cui probe competit quod de Sancta Agnete refert D. Ambrosius: *Computabatur in annis infantia, sed erat senectus mentis immensa* (4): quia non animi levitatem puerorum more demonstrabat, sed iudicii gravitatem, non secus ac senes ostentabat, dicere valens cum D. Paulino: *Junior fui, etenim senii, et non defecerunt in vanitate dies mei.* (5)

Conquerebatur Romanus Orator quod sua tempestate destitueretur mundus senibus, a quibus instruerentur juvenes. *Exemplaria disparuerunt, ideo nulli adolescentes sunt admirabiles.* At Bernardinus etiam in sua adolescentia fuit pueris honestatis typus; quos sua modestia vocabat a malo et concitabat ad bonum. Idcirco coram ipso, immodeste et loqui et agere verebantur dicentes: *Bernardinus adest:* exstitit etiam senibus gravitatis exemplar: siquidem *omnia ejus opera intuentium oculos alliciebant* (6), quod

præstabat vitam suam componens, et regulans secundum mandatum quod Tito dederat Apostolus: *In omnibus teipsum præbe exemplum bonorum operum, in gravitate, in integritate* (1); Bernardinus Apostoli mandato obtemperans, præbuit gravitatis et castitatis exemplum. Adeo gravis, casta et honesta fuit ejus conversatio, ut affirmet Joannes Spoleitanus *se nunquam discipulum pudicitia, moribus et virtute præstantiorem habuisse, qui nec quicquam nutu, verbo aut opere perpetraret, sed verbo, nutu et opere angelicam castitatem demonstravit.*

2. *Pudicitia flos morum, honor corporum, fundamentum sanctitatis, præjudicium omnis bonæ mentis.* (2) Pudicitiam Bernardinus toto vitæ tempore illibatam servavit; at quomodo? orationi vacans, corpus castigans, et puritatem mentis et corporis a Deo humiliter postulans. Et ob hanc causam *Virgo victoria* (3) nuncupari meretur. Qui corporis integritatem custodit, et mentis puritatem sædat, est plane virgo, sed non est plene virgo, neque virgo victoria. Non quidem plene virgo, quia virginitatis plenitudo non solum carnis integritatem, sed etiam animi puritatem importat. Neque victoria virgo, quia, etsi non corpore, mente tamen ab adversario vincitur. Bernardinus autem plenitudine virginitatis decoratus, et victoria virgo, quia tum corpore, tum mente hostem debellavit, quapropter in illo *virtus coronatur.* (4)

Mandat Christus Dominus: *Probrum vestrum coram hominibus appareat. Ad quid, nisi ut malitia accessum ad vos omnino non habeat?* (5) Bernardinus puritatis præbuit exemplum ne malitia ad eum haberet accessum; attamen dæmon ut virginem victoriam vinceret, mulierem quamdam ætate juvenem, decore formosam, Bernardini amore adeo inflammavit ut captans tempus quo castus juvenis jam in religione seraphica professus, ad ejus portam eleemosynam postulans accederet, in domum panem erogatura introduxit, ardorem quo æstuabat aperuit, et tum dulcibus verbis, tum impudicis aspectibus ad stuprum allicere tentavit. Bernardinus mulieris inverecundia stupefactus, modeste ei dixit: *Quid speratur in me quod aversor? quid non mores meos habitus pronunciat, ne spiritus per aures ab impudentia vulneretur?* (6) At lasciva mulier castis Bernardini sermonibus melior minime effecta, imo majori lasciviendi flamma exardescens, impudenter

(1) Tert. L. Præsc. Hæc. 45. — (2) Cap. 5. — (3) Plutarcho, in Agesil. — (4) Serm. 90. — (5) In Psal. 118. — (6) Sabell.

(1) Tit. c. 2. — (2) Tert. L. de Pud. l. 1. — (3) Philo Jud. l. de Mundi officio. — (4) Tert. L. 1. ad Uxor. 8. — (5) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 12. — (6) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 12.

dixit : Ne amplius loquaris , cito comple desiderium meum ; nisi mox voluntati meæ consenseris , exclamabo te ad meam pudicitiam attentasse , mihi que vim inferre voluisse. Bernardinus tunc majori formidine attonitus , in tanto periculo dignoscens sibi *adversus congressus , et suspensiones impudicas providendum omni modo esse* (1) , oculos in cœlum sublevans , cœleste patrocinium invocans , B. Virginem ad suum auxilium venientem prospexit. Hac visione animatus , lascivienti mulieri dixit : Si vis mecum congrredi , pone te ad lectum , nudamque exhibe. Mulier lætabunda mox vestes deponit , ad lectum se recipit , sese nudam præbet ; tunc Bernardinus disciplinam extrahens flagellavit lascivam mulierem , vociferare non audentem , ne si nuda fuisset inventa , non per vim a Bernardino constupratam , sed potius Bernardini pudicitiam ab ipsa tentatam , omnes credidissent. Hoc modo Bernardinus evasit periculum , de diabolo triumphans.

Admirabilis sane fuit Josephi pudicitia , impudicæ dominæ recusantis libidinem. Neque minori stupore digna fuit Bernardini castitas , quibus similis fere videtur pugna , et victoria non multum dissimilis. *Mediis in retibus , pro præda justus apprehenditur.* (2) Annon Josephus cum domina lasciva , et Bernardinus cum impudica muliere , fuerunt in retibus ? Uterque castimoniam et virtutis sermonibus , lascivientem feminam ab ardore libidinis dimovere conatus est. Verum , ut subjungit Seleuciensis Antistes de Josepho loquens , *talibus temperantiæ amuletis usus vir justus , feræ libidini persuasit nihil ; illa contra manus in eum iniecit armatas libidine.* Impudica quoque mulier honestis Bernardini sermonibus haud acquiescens , nisi suæ satisfaciat libidini , illum velut constupratorem proclamare minatur , cui aptari possunt quæ de Josepho prædicat Divus Chrysostomus : *Quis enim non admiretur Beatum illum qui in ipso flore ætatis existens , quando maxime fornax concupiscentiarum accenditur , cum videret dominam suam in se invadentem , et insanientem in se , tantam ostendit fortitudinem , et ita ad castitatis agones se exercuit , ut ab intemperata illa muliere nudus quidem vestibibus profugeret , castitatis autem indumentum servaret ; licebatque videre rem novam et admirabilem , agnum lupæ , imo lænæ inter ungues incidisse et salvari potuisse ?* (3) Bernardinus quoque ad castitatis agones se exercens , non fuga ut Joseph , sed pugna et disciplina vic-

tor evasit. Subjungit D. Chrysostomus . *Non sic tam admirabile mihi videtur tres pueros in medio Babylonicæ fornacis ignem vicisse illæsis corporibus ; ut mirabile et raram est , ut justus ille , qui in fornacem hanc Babylonica multo graviorem , incontinentiam , inquam , Ægyptiæ incidit , et intactus permansit , puroque castitatis indumento servato exiit.* Majus adhuc conspicio miraculum in Bernardino , qui inter lascivientis mulieris flammam illæsis permansit , et insuper impudicam feminam a luxuriandi voluntate removens , ad castitatis amorem allexit. In quo demonstravit , tum virginalem pudicitiam qua pollebat , tum ardorem charitatis quo æstuebat.

3. *Dilectio christiani nominis thesaurus.*

(1) Quam opulenter pretioso illo thesauro locupletatus fuerit Bernardinus constat ex ardenti zelo , quo animarum procurabat salutem , et nominis Jesu devotionem incrementare satagebat. Apparet adhuc ex eleemosynis quas pauperibus erogabat , ex sollicitudine qua avitam nonagenariam debilem et cæcam ducebat , et ex affectu quo peste ægrotantibus inserviebat : *Dilectio benefica est.* (2) Adeo erga pauperes beneficus erat Bernardinus , ut ad eos cibandos , sese libenter privaret pane. Ut enim narrat Sabelius , « cum forte unicus esset domi panis , prohibereturque infringere , suam petiit portionem , quam precario adeptus mendico obtulit. » Duo pauperes erant : unus , qui propter amorem Dei peteret ; alter erat Bernardinus , postulans panem , ut erogaret pauperi propter amorem Christi. Et , 2. Avitæ debili nonagenariæ et cæcæ ducatum præbuit. *Quid inter membra nostra præstantius est oculis , qui nobis omnium operum magistri sunt et duces ?* (3) Oculos tum de præstantia , tum de necessitate commendat Nyssenius : De præstantia quidem : *quod enim sol et luna in cælo , sunt oculi in homine* (4) ; homo ergo orbatus oculis , pulchritudine destituitur et deformis apparet : *Quid mirum si vultus hominis absque oculis deformis est , quando ipsum cælum sine sole non habet suum decorum ?* (5) De necessitate adhuc oculos commendat Nyssenius , eo quod in homine omnium operum magistri sint et duces. Duplici illa de causa magnum malum homines putant oculorum corporalium cæcitatem , qua lux ista retrahitur. (6) Homo terræ et cœli aspectu , et mundi venustate privatus , tristem et ærumnosam ducit vitam : dicens cum cæcato

(1) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 12. — (2) Basil. Seleu. Orat. 8. — (3) Hom. 44. in Genes.

(1) Tert. L. de Pat. 12. — (2) Tert. Ibid. — (3) Gre. Nyss. Orat. 7. in Cant. — (4) D. Ambr. l. 6. in Exa. 8. — (5) D. Ambr. l. 6. de Noe et Arca. — (6) D. Aug. in Psal. 9.

catum offenso ; tum ut peccatorum suorum veniam obtineat ; tum ut in gratiam et amicitiam cum Deo redeat ; tum ut interminabilem cœli gloriam acquirat ; sed religiosi magis quam cæteri Christiani sunt pœnitentiæ nati, et si minus peccatores , ut Christum imitentur, qui, quantumvis innocuus, et a peccatis et peccatoribus separatus, pœnitentiam egit, solvens in cruce pœnam nostris criminibus debitam. Divinum illud exemplar æmulantur Regulares, præsertim Franciscani, qui religionem pœnitentem et crucifigentem profitentur. *Sed et qui crucis nos religiosos putat, consecrans erit noster.* (1) Petrus de Alcantara Domino obtemperans qui eum ad tollendam crucem et ad pœnitentiam vocabat, 1. Seraphicam crucis et pœnitentiæ religionem suscepit ; 2. Reformationem magis pœnitentem induxit ; 3. In reformatione vitam maxime pœnitentem duxit.

1. *Si vis Domini discipulus esse, crucem tuam tollas, et Dominum sequaris necesse est.* (2) Franciscus, Domini discipulus effectus, non solum crucem suam tulit et pœnitentiam sustinuit, sed religionem pœnitentem instituit. Quantum pœnitentiæ studeant Franciscani, quem deferunt *ipse habitus sonat* (3), nihil nisi crucem et pœnitentiam redolens. Quod probe sciens Petrus de Alcantara, humilem pœnitentiæ statum et seraphicam crucis religionem elegit, *habens jam ex parte, divinæ gratiæ patrocinium.* (4) Nam cum ad suscipiendum Minoris habitum properaret ad devotum conventum de Majorates, in solitudine et secessu a mundi tumultu longe positum, pervenit ad flumen Hispaniæ vocatum *Tietar*, quod nisi cum navigio pertransiri potest. Intumescuntibus autem fluctibus absque ulla transeundi oportunitate, orans cum fiducia miraculose ad alteram fluminis partem translatus est Petrus, per *aliquam cœlestem virtutem documentis dignationis vocatus.* (5) Hoc miraculo demonstrare voluit Deus quam prodigiosa futura esset Petri pœnitentia, qui ad præfatum accedens monasterium, adscribi se filiorum Francisci numero postulavit, sese *votivis crucibus exposuit* (6) : habitum Franciscanum suscipiens, annum probationis tanto fervore et virtutis augmento peregit, ut solemnia professionis emittens vota, jam evangelicæ perfectionis fastigium attigisse videretur.

Petrus de Alcantara sæpe sæpius expansis manibus, sublevatis in cœlum oculis orabat, et in hac corporis dispositione et figura per

horam ad minus perseverabat ; et hoc multiplici de causa : tum ut Christi crucifixi imaginem repræsenteret. *Sistatueris hominem manibus expansis, imaginem crucis feceris* (1) ; tum ut Patrem Franciscum imitaretur, qui illo more orationi vacare solebat ; tum quia non nisi per crucem in cœlum eundum est Christianis et religiosis. *Illuc suscipientes Christiani manibus expansis, quia innocuis* (2) ; tum quia sic facilius dæmonem debellabat, quod in Moyse præfiguratum sciebat. Moyses namque *cum Jesus adversus Amalec præliabatur, expansis manibus orabat residens ; quia illic ubi nomen Jesu dimicabat, dimicaturis quandoque adversus diabolum crucis habitus quoque erat necessarius, per quam Jesus victoriam esset relaturus.* (3) Tum ut sese paratum demonstraret ad omnes cruces tolerandas. *Paratus est ad omne supplicium, ipse habitus orantis Christiani.* (4) His rationibus frequenter expansis manibus orabat Petrus, novam Discalceatorum inducens reformationem, ut statum adhuc magis crucifigentem et patientem observaret.

2. Conventus Sancti Francisci de Maniaretibus, vulgo Masarates dictus, in provincia Sancti Gabrielis, et ipse *reformatus* (5), eo quod Minores in illo demorantes, religionis seraphicæ regulam arctius observarent. In eo Petrus de Alcantara eminentissimæ virtutis fundamenta jecit. Cujus præstantia moti Fratres, ad quos spectabat eligendi superiores negotium, bis eum in Guardianum assumpserunt ; bis etiam in Diffinitorem, semel et iterum in Provincialem, quæ munera maxima cum laude egit. Verum nonnullos Fratres *ad formam sui componere* (6) desiderans post exornatam pietatis exemplo et sanctis institutis Sancti Gabrielis provinciam, ad interiora cujusdam montis penetravit, ibique pauperrimum atque angustissimum conventum de Petroso ædificavit, indeque Sancti Josephi Provinciam fundavit, in qua strictior Discalceatorum observantia sumpsit exordium. Potuit tunc novam instituere religionem Petrus, præsertim cum fuerit Commissarius generalis, cum plenitudine potestatis a Paulo quarto Pontifice creatus, sed humillimus vir noluit observantiæ generali se et Discalceatos subjiciens inter quos maxime pœnitentem vitam duxit.

3. *Joannes pœnitentiæ erat præco* (7), quam non solum verbo et prædicatione, sed etiam exemplo et opere demonstravit. Nam, ut fatur Petrus Chrysologus, *Joannes victu,*

(1) Tert. Apol. 16. — (2) Tert. l. de Idol. 12. — (3) Tert. l. de Pall. 5. — (4) Tert. l. 2. ad Uxorem. 7. — (5) Tert. Ibid. — (6) Tert. Apol. 9.

(1) Tert. L. 1. ad Nat. 12. — (2) Tert. Apol. 30. — (3) Tert. L. adv. Jud. 11. — (4) Tert. Apol. 30. — (5) Tert. L. de Pud. 20. — (6) Tert. L. 4. adv. Marc. 5. — (7) Tert. L. de Pud. 10.

vestitu, loco, totus pœnitentiæ formatus incedit. (1) Quod de præcursore Domini prædicat Chrysologus, id ipsum de Petro de Alcantara dicere debemus, qui in strictiori Discalceatorum instituto, victu, vestitu et loco, totus pœnitentiæ formatus incedit. 1. Quidem victu, angustias victus Domino libans, contentus simplici pabulo, puroque aquæ potu (2), tam in juventute quam senectute, non nisi pauculo vescens pane, interdum quibusdam herbis quas male conditas et frigidas comedebat, ut ex eis gustus nullum caperet oblectamentum. Et quia habet abstinentia vini suos titulos, quæ et Samuellem Deo voverat, et Aaronem consecraverat; (3) Petrus de Alcantara puro aquæ potu utebatur, in tam modica adhuc quantitate, ut vix ad extinguendam sitim sufficeret. 2. Pœnitentia de ipso quoque habitu mandat (4): Petrus de Alcantara toto vitæ tempore, habitu, totus pœnitentiæ formatus incessit, in asperitudine sacci. (5) Habitu namque sacco simili induebatur, eoque asperrimo et pauperrimo, quem ex veteribus Fratrum indumentis reficiebat, illum interdum lavans, et adhuc inacidum insumens; et cum quadam vice deprehensus fuerit huic negotio incumbens, et pallio duntaxat cooperatus, a nonnullo fratre Dominicano qui eum temere velut de re indecora increpans, Petrus humiliter respondit: Si in hac re aliquod est malum, hujus auctor est Christus *vestitu incultus* (6) incedens, et suis sectatoribus præcipiens ut unica duntaxat tunica essent contenti. Tandem, 3. Loco totus pœnitentiæ formatus videtur, habitans in cella, in quadro quatuor solummodo pedes cum dimidio habente, in qua nonnisi curvatus et restrictus stare poterat, cum esset corporis mole magnus; ibique æstatis tempore calore æstuebat, et hyemis tempestate algebat frigore: quod ut acerbius persentiret, aperiebat portam et fenestram, aquilonis auris exagitatus, rigidam illam pœnitentiæ formam detulit quadraginta et septem annis, quibus in Ordine seraphico vixit, sensus suos continue mortificans.

II. PARS. *Semper mortificationem Domini Jesu circumferentes in corpore nostro.* (7) Mortificationem nuncupat Suidas apostolicam vitam, quia illam Apostoli detulerunt. Eandem vocitat Mag. Basilus, *evangelicam disciplinam* (8), quia perfectionis evangelicæ sectatores mortificationi studere debent; quam

(1) Serm. 162. — (2) Tert. L. de Pat. 15. — (3) Tert. L. de Jejun. 9. — (4) Tert. L. de Pœn. 9. — (5) Tert. L. de Pœn. 11. — (6) Tert. L. de Idol. 18. — (7) Tert. L. de Res. Carn. 44. — (8) Exhort. ad Baptiz.

possumus adhuc nominare Christi Domini imitationem. Quod innuere videtur Tertulianus, qui postquam seiscitatus est *cur mortificationem Domini circumferimus in corpore nostro*, respondet cum Apostolo: *Uti et vita ejus manifestetur.* In Christi autem vita videmus mortificationem sensuum, præsertim visus, gustus et tactus. Visus, oculi ejus sordido velo obtenebrai sunt; gustus, felle et aceto potatus est; tactus, corpus ejus flagellis dilaceratum est. Petrus de Alcantara mortificationem Jesu circumtulit, continuo mortificans, 1. Visum; 2. Gustum; 3. Tactum.

1. *Christianus salvis oculis feminas non videt, animo adversus libidinem cæcus est.* (1) Cujusmodi fuit Petrus de Alcantara, qui ex eo tempore quo Ordinis Franciscani suscepit habitum, nunquam injecit oculos in faciem cujusquam mulieris, adeo visus mortificationi invigilabat, ut nesciret ex quam materia compositum esset tegumen cellæ in qua habitabat, neque ecclesiæ in qua orationi vacabat. Tribus annis in uno conventu remansit, nullum religiosum nisi ex solo sermone cognoscens, intra quadriennium adhuc non conspexit arborem ad januam conventus plantatam; in refectorio ad medietatem duntaxat tabulæ ante ipsum positæ, oculos injiciebat; et cum culinæ semestris ei commissa fuisset cura, increpatus a superiore cur uvas quæ in ea pendebant, non ministrasset fratribus, demisse respondit se illas non conspexisse.

At cur tanto studio Petrus de Alcantara visum mortificabat? Multiplici de causa: 1. Quia oculorum modestia et mortificatio est *præclarum Deo munus.* (2) 2. Ut Sanctos imitaretur, et præsertim seraphicum Franciscum qui nonnisi demisso in terram vultu conversabatur, quod in Christi schola didicerat, qui dicitur sublevasse oculos, *ut disceremus quod oculos non erigebat huc atque illuc.* (3) Cœlestem Christi doctrinam ad praxim redegit Magnus Basilus, (4) qui cum Libani scholam adisset professoris longe omnium qui tunc exstabant eloquentiæ nomine clarissimi, rogatusque ab illo fuisset ut discipulos sua facundia ad bene dicendum erudiret, amici votis annuens, magna corporis gravitate et admirabili eloquentia locutus est, adolescentem hortans *pudore ornari, demissos habere oculos, sursum animum.* (5) 3. Ut vetustam æmularetur Christianorum modestiam, qui sumpto corpore et sanguine Domini, uda

(1) Tert. Apol. 46. — (2) Greg. Naz. Orat. 9. — (3) V. Bed. — (4) Apud Amphiloch. — (5) Cyril. Hierosol. Catech. 5.

adhuc labra manu tergebant, eamque ad oculos admovebant, ut eo contactu expiarent oculos, et decore pudicitiae consecrarent. 4. Quia magna est oculorum velocitas qui quam citissime in labem incurere possunt. *Quam facile potest in puncto temporis evagari velocitas oculi, tam sollicitè præcavenda est irruentis noxadelicti.* (1) 5. Ob periculum amittendae castitatis, idcirco oculi appellantur a D. Hieronymo *morituræ virginitatis principia*; a Sancto Cypriano, *destructores castitatis*; a Magno Basilio, *libidinis pronubi et quasi lænæ*. 6. Quia dæmon oculis utitur ad capiendas animas: *Oculis prima tentamenta proludens, ludentibus jaculans palpebris retia, quibus pretiosos juvenum animos capit* (2); et ut fatur Sanctus Cyprianus, *dæmon offert oculis formas illices, ut visu destruat castitatem.* (3) Ob has rationes debemus oculorum custodiæ invigilare ad instar Petri de Alcantara, visum, et adhuc gustum mortificantis.

2. *Nunc ergo gustui prævaricationem exprobrabis* (4) Petro de Alcantara quasi in cibo et potu delicias captet? Plures sunt molles et delicati Christiani victus asperitatem metuentes, et in escis oblectamenta quærentes. Victus asperitatem timentes *cum incommoda corporis reformident, quod extra lætitiâ oportet deversari, in horrore cineris, et oris de jejuniis vanitate.* (5) Jejuniis namque os pallescit, et nativus formæ decor evanescit. Deinde delectamenta quærent in escis, et conditis pulmentis et bene saporatis, et plurimum dulcibus. (6) Christiane, perfectionis amans, *nec tanti gulam facias voluptatis, quanti periculum per suavitatem*; imitare Petrum de Alcantara, pane duntaxat victitantem, vel si interdum adhibebat herbas, eas inconditas, frigidâ, et gustui inspidas comedebat, metuens perdere inutiliter in nutriendo ventre tempus ad salutem animæ destinatum. *Tali victu David exomologesim suam expressit, cinerem quidem edens velut panem, id est, panem velut cinerem aridum et sordidum, potum vero fletu niscens, utique pro vino.* (7) Tali etiam victu Petrus de Alcantara suam exprimebat pœnitentiam, qui dum aliquem sorem in alimentis degustabat, mox super illa aquam vel cineres injiciebat, quomodo ad tantam devenit gustus extinctionem, quod omnes escæ sive frigidæ, sive calidæ, sive dulces, sive amaræ, eundem illi sorem habere viderentur. Et cum

aliquando Fratres ei ministrassent catinum aqua calida repletum, aceto et sale condita, velut jusculum fabarum manducavit, adeo mortificatio eum effecerat gustus alienum, neque minus tactus sensum mortificabat.

3. *Naturæ Dominus Deus figuravit hominem, et fructibus rerum appetendis, judicandis, consequendis, certos in eo sensus ordinavit, per propria membrorum quodammodo organa. Auditum in auribus fodit, visum in oculis accendit, gustum in ore conclusit, odoratum in naribus ventilavit, contactum in manibus existimavit.* (1) Imo ad cuncta corporis membra extendit, quæ sensus, passionis et doloris capacia effecit. *Sentire pati est, quia pati sentire est.* (2) Inde concludit Tertullianus de corpore loquens, *ita totum pati est.* Petrus de Alcantara cunctis corporis sui membris aliquem intulit dolorem, sensum tactus continue mortificans: tum nudis pedibus supra petras, spinas, lutum, nivem et glaciem ambulans; tum discooperto capite solis ardoribus, frigidis rigoribus, ventis, pluviis expositus incedens; tum toto hyemis tempore ab igne recedens, et ut majori frigore algeret, aquilone exagitatissimum pallium deponens; tum disciplinis et catenulis singulis diebus et noctibus corpus flagellans; tum carnem suam afflictationibus indesinenter macerans.

III. PARS. *Quæ igitur negotiatio patientiæ in corpore? Imprimis afflictatio carnis, hostia Domino placatoria, cum sordes Domino libat; cum jejuniis conjungit; cum cineris et sacco inolecit.* (3) Perfectus Christianus perdit animam suam sive ponendo eam ut martyr, sive affligendo ut pœnitens. (4) Verus autem pœnitens *veterem hominem cum actibus suis, gladio pœnitentiæ enecat.* (5) Perfectus et verus pœnitens Petrus de Alcantara, veterem hominem cum actibus suis, gladio pœnitentiæ enecans, carnem suam indesinenter macerans, 1. Cilicii; 2. Vigiliis; 3. Jejniis.

1. Pœnitentia mandat sacco et cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum mœroribus deficere. (6) Per saccum intelligit cilicium, mori Scripturæ se accommodans, in græco enim et in hebræo textu, pro cilicio habetur saccus: saccum autem seu cilicium nuncupat D. Ambrosius *lugubrem vestem.* (7) Et Ruritus episcopus, pœnitentiæ et contritionis indicium. Hujusmodi autem pœnitentiæ signum usitatum fuit, tum in veteri,

(1) Euseb. Emiss. Hom. 4. de Epiph. — (2) D. Ambr. L. de Abel. 4. — (3) L. de Zel. et Livor. — (4) Tert. L. de An. 17. — (5) Tert. L. de Pen. 11. — (6) Tert. L. de Spect. 27. — (7) Tert. L. de Jejun. 9.

(1) Tert. L. de Cor. Mil. 5. — (1) Tert. L. de An. 13. — (5) Tert. L. de Pat. 13. — (4) D. Bern. Serm. 30. in Cant. — (5) Gueric. de Pontif. — (6) Tert. L. de Pœn. 9. — (7) Ad Virg. laps.

tum in novo Testamento. In veteri quidem Testamento, ut constat ex Achab, qui *operuit cilicio carnem suam, jejunavitque, et dormivit in sacco, et ambulavit demisso capite* (1), et hoc pœnitentiæ indicio, Dei severitatem placavit. Patet adhuc ex Regio Vate, qui ad demandos lasciviæ motus et ultionis appetitum frænandum, si quando injuriis afficeretur, et comprimendum in summo dominatu mentis tumorem, et eluendum domesticorum et subditorum scelus, suscipiebatur cilicium: *Posui vestimentum meum, cilicium* (2), illo velut thorace utens, et quasi ad galeam confugiens. *Cum mihi molesti essent, induebam me cilicio.* (3) In Juditha, in Maclabæis conspicitur præsertim, in prophetis, qui, ut fatur Apostolus, *circueierunt in melotis, in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus.* (4) Inter quos velut sol inter stellas splendescit Joannes Baptista, qui, ut refert evangelista Matthæus, *habebat vestimentum de pilis camelorum, et zonam pelliceam circa lumbos.* (5) Unde D. Paulinus cilicii usum et commoda commendans, Heliæ et Baptistæ refert exemplum, *quorum alterum, hispida scitis zona cingebat, alterum pili camelorum hirtio tegmine vestiebant.* (6) In novo quoque Testamento, apud primos Christianos cilicii usus maxime vigeat, ut ipsimet fatentur apud Tertullianum: *Nos vero jejuniis aridi, et omni continentia expressi, ab omni vitæ fruge dilati, in sacco et cinere volutantes, invidia cælum tundimus.* (7) Et ut ad particularia veniamus, Magnus Basilus de nocte, ut nemo id sciret, atque ad vitandam ostentationem, *cilicinam vestem asperamque gestabat.* (8) Quod testatur Gregorius Nazianzenus, qui de semetipso loquens: *Somnum, inquit, repello, et lugubris vestis squalida membra tegit.* Paula Romana a quibusdam de nimia carnis afflictatione increpata, graviter respondit: *Mollia linteamina et serica pretiosissima, asperitate cilicii commutanda.* (9) Nepotianus, non minus pietatis studio quam generis nobilitate clarus, apud magnates et imperatores conversans, *sub chlamide gerebat cilicium in palatio.* (10) Nicephorus Phocas imperator adeo erat vitii aversator et virtutis amator, ut sub purpura indueretur cilicio, et *veste spinarum in morem pungente.* (11) Sed apud religiosos cilicii usus magis est communis quam inter cæteros Christianos,

Antiqui monachi *cingula e melotis, sive caprinis pellibus ferre solebant, veluti signa et argumenta mortificationis.* (1) Virgines quoque Deo dicatæ nudis corporibus *asperiora cilicia* (2) imponebant. Et ne prolixius discurramus, Petrus de Alcantara sub hispidio et pannoso habitu deferebat continuo rude cilicium, non minoris quam habitus quo operiebatur magnitudinis; et si S. Theresiæ adhibeatur fides, viginti annis integris indutus fuit cilicio seu pœnitentiæ instrumento ex albescente ferro composito. Imaginare, Christiane, Guillelmum, Aquitanie ducem, lorica indutum, ut et de suis sceleribus pœnitentiam agat. Minus scelerosus, sed non minus pœnitens Petrus de Alcantara fame et inedia extenuatus, *arida cute loricatedus* (3), carnem melotis, cilicii et ferro macerat. Et hoc quadruplici potissimum de causa: 1. Ut rigidior pœnitentiam velut hostiam Deo placatoriam immolaret. Sic anno summæ siccitatis et sterilitatis, pluviam obtinuit, et pauperes ab imminente fame et morte liberavit. 2. Ut facilius impetrata divina misericordia ea quæ erant tum corpori, tum animæ proximi necessaria. *Venter et habitus luctuosus, ambitiosius Dominum deprecantur* (4); ut ex multis comprobatur qui Petri pœnitentia a Deo multa obtinere beneficia; non secus ac alii pœnitentes, qui *cilicis carni hærentibus supplices beneficia postularunt.* (5) 3. Ut spiritualem animi lætitiâ compararet ad instar prophetæ Baruch, qui post indutum obsecrationis cilicium, repletus fuit gaudio: *Indui me cilicio obsecrationis, et venit mihi gaudium a Sancto.* (6) Ut cælum lætificaret et interminabili gaudio in cœlo potiretur. Pœnitentia cælum lætificat: *Lætantur cæli, et qui illic Angeli, pœnitentia hominis.* (7) Pœnitentibus quoque interminabile gaudium comparat: unde Petrus de Alcantara post mortem apparens B. Theresiæ, sese inter cœli cives receptum asseverans, pœnitentiam felicem prædicavit, qua tantam assecutus est mercedem, carnem macerans, cilicii et vigiliis.

2. *Somnum Anaxagoras et Xenophanes defetiscentiam affirmant.* (8) Quorum sententiam non approbat Tertullianus, cum somnus, non fatigationem inducat, sed potius tollat. *Neque enim credendum est defetiscentiam esse somnum, contrarium potius defetiscentiæ, quam scilicet tollit. Siquidem homo somno magis reficitur quam fatigatur.* Quam

(1) L. 3. Reg. 21. — (2) Psal. 68. — (3) Psal. 34. — (4) Hebr. 11. — (5) Matth. 5. — (6) Epist. 10. ad Sever. — (7) Tert. Apol. 40. — (8) Orat. 20. — (9) D. Hieron. Ep. 27. — (10) D. Hieron. Ep. 3. — (11) Constant. Manass. in Annal.

(1) Isidor. Pelus. l. 1. Ep. 427. — (2) D. Chrysost. in Ep. ad Eph. — (3) Tert. L. de Jejun. 12. — (4) D. Hieron. in c. 3. Jonas. — (5) D. Cyp. de Jejun. et Tentat. — (6) Baruch. 4. — (7) Tert. L. de Pœn. 8. — (8) Tert. L. de An. 43.

sit humano corpori utilis somnus imo et necessarius belle declarat Tertullianus. Porro somnum ratio prævit, tam aptum, tam utilem, tam necessarium, ut absque illo nulla anima sufficiat; recreatorem corporum, redintegratorem virium, probatorem valetudinum, pacatorem operum, medicum laborum, cui legitime fruendo dies cedit, nox legem facit, auferens rerum etiam colorem. Plures somni utilitates refert Tertullianus, qui adeo necessarius est corpori humano ut ejus defectum et privationem inter acerbiora martyrum tormenta annumeret Tertullianus. Quorum caro ne somno quidem libera, quippe ipsis etiam cubilibus vincata, ipsique stramentis lancinata. (1) Petrus de Alcantara vigiliis multis martyrum passiones æmulans, per quadraginta annos singulis noctibus, una duntaxat hora cum dimidia indulgebat somno, hoc pœnitentiæ genus, inter præcipuas carnis afflictationes referens; Christiani olim hebdomadam sanctam cum pœnitentia celebrabant, hoc tempore humi cubando. (2) B. Petri de Alcantara caro non in solo (3) tempore majoris hebdomadæ, sed fere toto vitæ curriculo: cujus cubile erat pellis supra humum vel stramentum extensa, ubi ut plurimum genibus flexis stabat, vel supra talos lassitudinis causa positus, neque unquam dormiebat nisi sedens, capite supra parvam tabulam parieti affixam inclinato, sic ciliciis, vigiliisque macerans carnem.

3. *Premisso jam sanguinis succo, tanquam animæ impedimentis, properante jam et ipsa, quæ jam sæpe jejunans mortem de proximo norit.* (4) Sæpe et indesinenter jejunans Petrus de Alcantara præmisso jam per jejunium continuum sanguinis succo, tanquam animæ impedimentis, totus macilentus ad Deum properabat semel duntaxat in triduo manducans, et interdum hebdomadam integram absque esu et potu pertransiens, per tres annos vicitans pane aquæ intincto, et condimento sale et aceto condito, quod pro lautissimo habebat convivio.

Timotheum Apostolus propter stomachum et assiduas imbecillitates, modico vino monens uti, quo ille non ex institutione, sed ex devotione abstinebat, hoc ipso abstinentiam vini dignam Deo suavit, quam ex necessitate dissuasit. (5) Petrus de Alcantara ob magnas et diuturnas corporis afflictationes ægrotans, adduci non potuit, ut vinum sumeret, et ab assuetis ciliciis, vigiliis et jejunii temperaret. *Quoniam ubi abstinentia*

vini aut a Deo exigitur, aut ab homine vovetur, illic intelligatur etiam pabuli pressura, formam præstruens potui. Qualis enim esus, talis et potus. Verisimile non est ut quis dimidiam gulam Deo immolet aquis sobrius et cibus ebrius. (1) Cumque Fratres ejus ægritudine subvenire volentes, ei dixissent quod nisi aliquid acceptaret solatium, suiipsius esset homicida, votis non annuens benigne respondit: nolle sibi inferre mortem, sed carnem duntaxat mortificare: tum ut Sanctos, « et præcipue Patriarcham Franciscum » qui absque ulla comparatione magis quam ipse maceraverant corpus, imitaretur; tum ut de illo domestico hoste victoriam facilius reportaret, cujus auxilio dæmon animam expugnabat. *Ardentes diaboli sagittæ, jejuniarum et vigiliarum rigore extinguendæ sunt.* (2) Idcirco etsi jam persæpe fuerit a diabolo de carnis voluptate tentatus, nunquam tamen fuit superatus, sed inimicum semper jejuniis, vigiliis, macerationibus detriumphavit: et cum quadam vice hyemis tempore fuisset gravi voluptatis tentatione exagitatus, in glaciale stagnum se dejecit, ibique remansit quoadusque perfectam de seipso et diabolo victoriam reportasset.

Perfecta pœnitentia multas secum annexas habet virtutes. Ut enim fatur Tertullianus, *itaque exomologesis prosterneudi et humili scandi hominis disciplina est, conversationem injungens misericordie illicem, de ipso quoque habitu atque victu mandat, sacco et cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum mæroribus dijicere, illa quæ peccavit tristi tractatione mutare. Cæterum, pastum et potum pura nosse, non ventris scilicet, sed animæ causa: plerumque vero jejuniis preces alere, ingemiscere, lacrymari, et mugire dies noctesque ad Dominum Deum suum, presbyteris advolvi, et caris Dei adgeniculari, omnibus fratribus legationes deprecationis suæ injungere.* (3) Fusc refert Tertullianus cuncta quæ olim publice pœnitentes faciebant, quæ omnia in B. Petro de Alcantara recognosco: 1. Humilitatem, Caroli V Imperatoris officium confessarii recusans; sese hominem nullius meriti et magnum peccatorem reputans, Fratribus demisse ministrans in refectorio agnoscebat culpam. Et illa Petri demissio tanto erat major, quanto majoribus potiebatur dotibus: veluti prophetiæ dono, discretione spirituum, gratia linguarum, extasi, gloria miraculorum quibus coruscavit, non solum post mor-

(1) Tert. L. de Res. Carn. 8. — (2) D. Epiph. L. 5. Hier. 7. — (3) Tert. L. de Pat. 15. — (4) Tert. L. de Jejun. 12. — (5) Tert. L. de Jejun. 9.

(1) Tert. L. de Jejun. 9. — (2) D. Hieron. Ep. ad Furiam. — (3) Tert. L. de Pœn. 9.

tem, sed adhuc vivens, siccis pedibus super flumina ambulans et peram qua fulciebatur in terra plantatam, in ficum fertilissimam immutans. 2. Misericordiam et charitatem in proximum, pauperes visitans, afflictos consolans, ægrotis ministrans, pro egenis mendicans, peccantes convertens, cunctisque in universum subveniens. 3. Orationem, qua alebat jejunia, tanto fervore missæ celebrabat sacrificium, et cœlestium contemplationi vacabat, ut elevatus a terra conspiceretur: et quadam vice ante crucem orans, nube lucida fuerit coopertus, emittens fulgidos de oculis suis radios. Cunctis religionis mysteriis erat addictus, præsertim erga Verbi humanationem et sacrosanctum Eucharistiæ

Sacramentum, tanta ferebatur devotione, ut mox ut quis de illis loqueretur, vel ipse divinam cogitaret dignationem, raperetur in extasim. Et quia *patientia deprecationes affirmat* (1), miram, 4. Demonstravit patientiam, tum in tolerandis variis morborum generibus, tum in ferendis quæ illi acciderunt persecutionibus. Et quia *verus pœnitens in penuria mundi* (2) delectatur, 5. Paupertatem in cunctis amabat, in victu, vestitu, cella, quam Evangelii nuncupabat margaritam, et suis fratribus præcipue commendabat. Taceo plures alias virtutes, quibus pœnitentiam suam exornavit, et in cœlo gloriæ coronam comparavit.

(1) Tert. L. de Pat. 15. — (2) Tert. Ibid.

REGULARIUM PATRIARCHÆ.

SCHOLIUM.

In hoc Tractatu sex tantummodo considerantur Regularium Patriarchæ: nimirum, 1. Antonius; 2. Augustinus; 3. Benedictus; 4. Bernardus; 5. Dominicus; 6. Minorum Pater Franciscus.

CONCIO PRIMA.

VOCATI sumus ad militiam Dei vivi, jam tunc, cum in sacramenti verba respondimus.

(1) Magnum sane est discrimen inter cœli cives et terræ incolas: illi perpetua fruuntur pace, nec ullos habent inimicos quibuscum dimicent; isti econtra multos patiuntur hostes, qui eos indesinenter ad prælium provocant. Hujusmodi discrimen innuit Job, aïens: *Militia est vita hominis super terram.* (2) Ex D. autem Ambrosio, Prophetia bene addit: *In terra, quia est vita hominis, et in cœlo* (3): non in cœlo, sed in terra duntaxat, militia est vita hominis, qui hostes habet circa se, intra se et extra se. Circa se,

mundum, qui eum impugnat divitiis perituris, voluptatibus fœdis, honoribus vanis. Intra se hostem domesticum, nempe semetipsum, a quo aggreditur carnis blanditiis et voluptatibus, inordinatis passionum motibus, sufflammatis concupiscentiæ ardoribus. Tandem contra se dæmonem, qui malis suggestionibus, crebrisque tentationibus eum expugnare nititur. Cum tribus illis inimicis, homini viatori pugnandum est acriter, vincendum fortiter, et gloriose triumphandum ad instar Antonii, cui Deus *certamen forte dedit, ut vinceret* (1), 1. Mundum; 2. Seipsum; 3. Diabolum.

I. PARS. Mundus sumi potest, vel physice, vel moraliter. Mundus physice sumptus com-

(1) Tert. L. ad Mart. 5. — (2) Cap. 7. — (3) L. de Bon. Mort. 5.

(1) SÆC. 10.

pletitur cœlos, elementa, et omnes creaturas quæ intra illorum ambitum continentur. *Si mundum dixeris, illic erit et cœlum, et quæ in eo, sol et luna, et sidera, et astra, et terra, et freta, omnis census elementorum. Omnia dixeris, cum id dixeris quod ex omnibus constat.* (1) Mundus moraliter sumptus, importat vel homines criminosos, qui degunt in universo orbe, vel potius vitia, crimina, pravasque mundi seu hominum mundialium leges et operationes, quo sensu Apostolus asseverat sibi mundum crucifixum, et vicissim ipsum mundo crucifixum. *Mundum enim quantum ad conversationem ejus posuit, cui mutuo transfigimur, et invicem morimur.* (2) Mundus physice sumptus ex se malus non est, neque homini noxius, sed bonus et amore dignus, utpote Dei opus, quod ad hominis utilitatem produxit, quod per se notum merito asseverat Tertullianus: *Nemo negat, quia nemo ignorat quod ultro natura suggerit, Deum esse universitatis conditorem, eamque universitatem, tam bonam quam homini mancipatam.* (3) Mundus moraliter sumptus, malus est, Deo injuriosus, homini noxius, maxime aversandus: quo sensu dilectus Discipulus proclamatur mundum in maligno positum; Jacobus Christianum hortatur, « immaculatam se custodire ab hoc seculo (4): » et princeps Apostolus (5) stimulat eum fugere eam quæ in mundo est concupiscentiæ corruptionem. Mundum moraliter sumptum duplici, eoque non bono elogio commendat Tertullianus: tum quia *Ægyptus nonnunquam totus orbis intelligitur superstitionis et maledictionis elogio* (6); tum quia nonnulli de seculo evadere, de sepulcro exire interpretantur; quia *et seculum mortuorum sit habitaculum, id est, ignorantium Deum.* (7) Tria sunt potissimum in mundo morali, ob quæ et Ægypti, et sepulcri obtinuit vocabulum, scilicet cupiditas, voluptas et iniquitas, de quibus gloriose triumphavit Antonius. De cupiditate, divitiis renuntians; 2. De voluptate, carnem macerans; 3. De iniquitate, virtutes congregans.

1. *Concupiscentiæ seculi damnantur* (8); quibus homo mundo deditus terrenas divitias inordinate desiderat, casque per fas et nefas comparat. Ut autem docet Apostolus, *qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem et in laqueum diaboli, et desideria multa inutilia et nociva, quæ mergunt homines*

in interitum et perditionem. (1) 1. Non dicit Apostolus, qui divites sunt, sed, qui volunt divites fieri: sunt enim multi divites boni et sancti qui pecunias habent, sed eas aspernantur, rite dispensant et in pauperes distribuunt. Ut autem animadverit D. Augustinus, *cupiditates accusavit, non facultates: avaritia enim est velle esse divitem, non autem esse divitem.* (2) 2. Cunctis Christianis loquitur Apostolus, præsertim pastoribus et præsulibus, non suo ministerio, sed avaritiæ studentibus, patrimoniatque Christi impendentibus, non in edificandis et ornandis ecclesiis, non in miseris et pauperibus sublevandis, sed in venatione, luxu, conviviis, ludis, voluptatibus ad instar Georgii Alexandrii, qui occupata Arianorum vi, Athanasii sede, *pietatis adjumenta convertit in impietatis instrumenta.* (3) Subjungit, 3. Apostolus: Qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, vel quia negligunt sacrum, res divinas, et cuncta quæ ad religionem pertinent; vel quia divitiarum cupido vehementissima, imo inexplicabilis est. *Avaritia quo plura abstulerit, eo magis inopem se esse credit; omnibus invida, sibi vilis, in summis divitiis inops, affectu extenuat quod sensu abundat: nullus rapiendi modus, ubi nulla mensura cupiendi; elementa concutit, mare sulcat, terram effodit, cœlum votis fatigat; nec sereno grata, nec nubilo, condemnat proventus annuos, factusque terrarum arguit.* (4) Neque solum incidunt in tentationem qui insatiabili divitiarum æstuant cupidine, sed, 4. In laqueum diaboli. *Advertis laqueum diaboli esse divitias, quem tetendit etiam Salvatori?* (5) Per hujusmodi laqueum, D. Chrysostomus intelligit infidelitatem, in quam labuntur qui inordinate divitiarum cupiunt abundantiam. *Quam quidam appetentes erraverunt a fide,* subjungit Apostolus. Alii animi servitutum. Avarus enim est captivus et servus divitiarum: quapropter aurum non debemus vocitare cum D. Augustino, *fugitivum servum* (6), sed imperantem dominum. Alii superbiam: ut enim ait D. Hilarius, *insolentes præstat opulentia, et maxime timorem Dei divitiarum fiducia inaniter avertit.* (7) Alii cuncta in universum vitia, et hac de causa divitiæ vocitantur a D. Augustino, *deliciarum matres,* quia subministrant facultates mollissime et voluptuose vivendi. *Quid sunt divitiæ? serviunt tantum carni, sunt improbæ abominandæque voluptas*

(1) Tert. L. de Vel. Virg. 4. — (2) Tert. L. 5. adv. Marc. 4. — (3) Tert. L. de Spect. 2. — (4) Jacob. 1. — (5) 1. Petri. 1. — (6) Tert. L. adv. Jud. 9. — (7) Tert. L. de Res. Carn. 19. — (8) Tert. L. de Spect. 14.

(1) 2. Timoth. 6. — (2) L. 50. Hom. Hom. 15. — (3) Greg. Naz. Orat. pro Athan. — (4) D. Ambr. l. de Cain. et Abel. c. 5. — (5) D. Cyp. Sermon. 6. in Orat. Dom. — (6) Sermon. 26. de Verb. Apost. — (7) 1. in Psal. 51

tatis administræ, et matres arrogantis, et radices et prœcreatrices fastus, vanæque gloriole. (1) A Divo Chrysostomo dicuntur, *malitiæ schola.* (2) Philo Judæus appellat divitiarum appetitum, *arcam omnium iniquitatum*; ex qua avarus ad stragem omnium virtutum, cunctis vitiis stipatus erumpit. Ut enim ait ibidem Apostolus, *radix omnium malorum cupiditas*: quod intellige distributive, non pro singulari genere, ita ut omnia peccata quæ unquam ab Angelis et hominibus facta sunt, suam a cupiditate sumpserint originem, sed pro generibus singulorum, quia scilicet omnis generis mala ab avaritia procedunt. Quomodo Apostolus interpretatur D. Ambrosius. *Avaritia quia omnia mala potest admittere, ideo radix omnium malorum est; quia ut desideria sua expleat, (quod tamen impossibile est ut reipsa assequatur) et maleficia, et homicidia, et obscenitatem, et quidquid est sceleris perpetrat, quæ exsequatur incidit, 5. In desideria multa inutilia et nociva, tum aliis, tum sibi. Nam, ut belle fatetur ad propositum D. Prosper, qui habent divitias sine labore non querunt, sine difficultate non inventiunt, sine cura non servant, sine noxia delectatione non possident, sine dolore non perdunt.* (3) Tandem, 6. Divitiæ inordinate desideratæ, anxie quæsitæ, cum sollicitudine custoditæ, et cum animi dolore amissæ, mergunt in interitum et perditionem. In interitum quidem, quia animabus afferunt mortem, et ob hanc rationem, Chrysologus auri locum nuncupat sepulcrum, quia in illo velut in sepulcro mali divitis anima tumulatur. *Aurum de profundo terræ anima de excelsis cæli. Melius proinde est ad sedem animæ deferri aurum; quam in sepulcro anima mergatur* (4), et æternam perditionem et damnationem in inferno patiat, ut ipsemet comminatur Deus. *Sic et in filias Sionis invehitur per Esaiam, cultu et divitiarum abundantia inflatas; comminabundus et alibi nobilibus et superbis. Dilatavit oculus animam suam, et aperuit os suum, et descendent in clyti, et magni, et divites (hoc erit Christi vix super divites), et humiliabitur homo, utique exaltatus divitiis; et inhonorabitur vir, utique ob substantiam honorabilis.* (5) Ex his constat quam merito cupiditas vocitetur ab Apostolo radix omnium malorum, quia cunctorum vitiorum instrumenta suppeditat, et perversos divites in infernum præcipitat.

Verum sicut radix omnium malorum est

cupiditas, ita radix omnium bonorum est charitas. (1) Illa terrena bona inordinate appetit, hæc generose despicit; illa viduas, pupillos et egenos suis facultatibus injuste despoliat, hæc liberaliter eleemosynas pauperibus erogat; illa ad terrena duntaxat bona respicit, hæc ad cœlestia bona, mentis oculos et voluntatis affectus attollit. Antonius charitate sufflammatus, gloriose de cupiditate triumphavit, paternam vendens hereditatem, ejusque pretium largiens pauperibus: in templo enim existens, et audiens verba cuidam juveni a Christo Domino dicta: *Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, et da pauperibus, et habebis thesaurum in cælo* (2); mox ut audivit, quasi specialiter ad eum dirigeretur sermo dominicus, hereditatem a patre mutuam vendidit, pauperibus erogavit, ut evangelicam toto vitæ curriculo servaret paupertatem: *Antonius ad unicam evangelici vini prægustationem, ad unam ut dicitur guttam* (3); si vis perfectus esse, vade, vende omnia quæ habes, et da pauperibus: *Protinus a terrenis ad spiritualia; ab imis ad summa; a visibilibus ad invisibilia; a caducis ad æterna seorsum ductus est: sedemque in solitudine levavit supra se.*

Mithridates, fortissimus et callidissimus Ponti rex, a Romanis victus, in fugam versus, et summa celeritate a victoribus insecutus, ne in hostium incideret manus, aurum, argentum, gemmas, purpuram multam, regiam suppellectilem, copiosissimam et pretiosissimam late per viam sparsit; dum autem tot ac tanta bona avidè legiones colligunt, ipse audacium militum conatus elusit, in locum tutum se recepit, unde postea majore vi et contentione bellum denuo incipit. Diabolus ab Antonio per divitiarum contemptum superatus, sparsit semel in itinere ingentem argenti massam, non ut Antonium fugeret, sed ut argenti cupiditate cor Antonii sufflammaret. Verum Sanctus qui sua bona Deo obtulerat, *transfer ad magnum sacrificium, male peritura* (4), diaboli astutiam dignoscens, massam illam argenti cum contemptu conspiciens, diabolo audaciter dixit: « Argentum illud hostis tartaree tecum sit in perditionem. » Altera vice, magnam vidit auri copiam a diabolo adhuc appositam, quam intuens mox fugam quam citissime capit, fugiens aurum, quod belle Cyrillus Alexandrinus nuncupat fugitivum. *Plutus est fugitivus* (5); nomine autem Pluti, veteres aurum et divitias intelligebant.

(1) D. Cyr. in Soph. num. 10. — (2) L. de Judic. — (3) L. 2. de Vit. contemp. 15. — (4) Serm. 22. — (5) Tert. L. 4. adv. Marc. 15.

(1) D. Aug. Serm. 12. de Verb. Dom. — (2) Matth. 19. — (3) Joan. Gers. Serm. de S. Anton. 1. p. — (4) Lact. L. 6. c. 12. — (5) In Soph. num. 10.

Conqueritur Divus Augustinus inter magnam pauperum multitudinem, vix unum pauperem inveniri: *Videte cum abundant pauperes, quærimus pauperem et vix invenimus.* (1) Ut ejusmodi enodetur ænigma, animadvertendum est pauperes esse in triplici differentia. Quidam censu duntaxat non affectu, neque spiritu; alii non censu, sed affectu et spiritu; tertii censu, affectu et spiritu. Pauperes censu duntaxat sunt mendiculi, indita et miserabili necessitate pauperes, quorum paupertas si non adsit patientia, et cum divina voluntate consensio, nullum est pretium, præmium nullum, beatitudo nulla, sed multa miseria: *Censu pauperes, crimine divites.* (2) Pauperes non censu, sed affectu et spiritu illi sunt, qui in opulento censu, et divitiarum affluentia affectu et spiritu sunt pauperes: cujusmodi fuit Abraham: *dives valde in possessione auri et argenti* (3): seu, ut ex Hebræo vertit D. Hieronymus, *gravis valde: Abraham gravis vehementer; Ægypti enim pondere gravabatur, et ut videantur esse divitiæ pecoris, auri et argenti; tamen si Ægyptiæ sunt, viro sancto graves sunt.* Tandem pauperes censu, affectu et spiritu, illi sunt qui divino Spiritus Sancti afflatu allecti, terrenis facultatibus renuntiant, non ut expeditioes sint ad philosophiæ studium, neque ut hominum capient existimationem et applausum, ut fecerunt Crates, Aristippus, Diogenes, alique gentiles philosophi, sed ex mero Dei amore, zelo evangelicæ paupertatis, ut Christi sequantur consilium, et imitentur exemplum, qui cum dives esset, propter nos egenus factus est. *Vis intelligere quis pauper spiritu est? qui corporalem opulentiam animæ divitiis permutat; qui propter spiritum egenus est; qui terrenas divitias veluti quoddam onus excussit et abjecit, et hoc ut sublimis sursum rapiatur.* (4) Ejusmodi pauperem, pauperem Dei nuncupat D. Augustinus, quales sunt religiosi statui suo probe respondentes: *Monachorum opes in paupertate, qui in mundo nihil habent, et supra mundum existunt; qui pro portione Deum habent; qui propter regnum inopia laborant, et propter inopiam regnant.* (5) Inter quos maxime splendet Antonius, divitiis pro Deo, pro Christo, pro cælo renuntians, paupertatem amplextans, tum de cupiditate, tum de voluptate triumphans.

2. *Sicut pecuniæ vel dignitatis, vel gulæ, vel libidinis, vel gloriæ, ita et voluptatis*

concupiscentia est. (1) Hanc autem voluptatis concupiscentiam auctores tam sacri, quam profani, uno ore deprestant: apud Platonem, qui cogitatum sublimitate meruit nuncupari divinus: *Voluptas est malorum esca, qua homines capiuntur ut hamo pisces.* Apud Ciceronem, qui ob miram qua pollet eloquentiam, vocitatur Orator, *malorum omnium mater voluptas, cujus blanditiis corrumuntur, quæ natura bona sunt.* (2) Apud Moralem Philosophum, velut latro habetur voluptas: *Voluptates præcipue ex turba, et invisissimas habe, latronum more, quos philictas Ægyptii vocant, in hoc nos complectuntur, ut strangulent.* (3) Ab Ænea Gazeo vocitatur voluptas mors mellea; a Marco Tullio, *capitalior pestis*; a Pythagoreis, *malorum omnium fons* (4), quia ab eo velut fonte fluunt omnia vitia; quam Clemens Alexandrinus appellat *improbitalis et vitii metropolim* (5), quia ad illam omnia confluunt ut ad metropolim cives. Gregorius Nyssenus *patronam* (6), eo quod omnium prope vitiorum suscipiat patrocinium. Gregorius Nazianzenus *flammam* (7), rationem fumo suo obscurantem, et ardore suo voluntatem sufflammantem.

Verum quantumvis voluptas rationis luminis, *objecto suo adversetur* (8); quantumvis sit flamma virtutes comburens, pestis animum inficiens; latro strangulans et mortem afferens; tyrannus in servitutem redigens et vinculis irretiens; hamus homines capiens; criminum parens, vitiorum metropolis, malorum omnium fons et scaturigo (9); attamen *philosophi quidam hoc nomen quieti et tranquillitati dederunt, in ea gaudent, in ea avocantur, in ea etiam gloriantur.* (10) Epicureos tangit Tertullianus, qui in voluptate summum reponebat bonum; caentes cum poeta eorum sectatore, *dux vitæ dea voluptas* (11); sine qua vix vita expetenda esse videatur. Tanti habebatur etiam apud sapientes, vitæ voluptas, ut in primis christianæ religionis ætatibus, sæviente tunc tyrannorum persecutione: *Plures invenias, quos magis periculum voluptatis quam vitæ, avocet ab hac secta. Nam mortem etiam stultus ut debitam non extimescit, voluptatem etiam sapiens, ut tantam, non contemnit; cum alia non sit et stulto et sapienti vitæ gratia, nisi voluptas.* (12) Et ob hanc causam existimabant Gentiles voluptatum abdica-

(1) Serm. 100. de Temp. — (2) Chrysol. Serm. 122. — (3) Genes. 13. — (4) Greg. Nys. l. de Beatitudinibus. — (5) Greg. Naz. Orat. 12.

(1) Tert. L. de Spect. 14. — (2) L. 2. de Leg. — (3) Epist. 39. — (4) In Caton. Major. — (5) L. 7. Strom. — (6) L. de Virg. cap. 2. — (7) Orat. 6. — (8) Greg. Naz. Orat. 8. — (9) D. Ambr. l. 2. de Virg. — (10) Tert. L. de Spect. 28. — (11) Lucr. l. 2. — (12) Tert. L. de Spect. 2.

tione erudiri Christianos ad mortem fortiter tolerandam. Gentiles philosophi, dolorem avertere satagentes, statuerunt velut dogma ab omnibus recipiendum abdicandas esse voluptates ante mortem, ut hæc dolore careret. Ejusmodi dogma philosophicum refert Philosophus Moralis (1); et quia *species voluptatis, etiam spectacula* (2) putabant. Gentiles putabant dogma illud philosophicum vigere apud Christianos, abdicantes spectaculorum voluptates, ut ita paratiores essent ad ferendam sine dolore mortem: *Sunt qui existimant Christianos, expeditum morti genus, ad hanc obstinationem; abdicatione voluptatum erudiri, quo facilius vitam contemnant, amputatis quasi retinaculis ejus, nec desiderant quam jam supervacuum sibi fecerunt, ut hoc, consilio potius et humano prospectu, non divino præscripto definitum existimetur.* (3) Voluptates nuncupabant vitæ retinacula, quia iis remotis et veluti consepultis, mors potius et tumulus sit desiderandus quam vita laboriosa, voluptate et oblectamento destituta. Male tamen censebant Gentiles Christianos duntaxat abdicare voluptates ob dogma philosophicum, ut in martyrio nullum persentirent dolorem; id enim exsequebantur alia de causa, ut scilicet disciplinam christianam melius observarent, pro religione fortius dimicarent, Deo liberius servirent, et constantiores in cruciatibus forent; Christiani enim voluptatibus dediti nec probe suo nomini respondebant; neque satis erant expediti ad tolerandum pro honore Dei martyrium: *Pigebat scilicet etiam perseverantes in voluptatibus propter Deum mori.* (4) Quo argumento utitur Tertullianus ut mulieres christianas a mollitie et luxu vestium dimoveat. *Discutiendæ sunt deliciae quarum mollitia et fluxu fidei virtus effeminari potest. Cæterum nescio an manus spathalio circumdari solita, in duritiam catenæ stupescere sustineat. Nescio an crus periscelio lætatum, in nervum se patiatur arctari. Timeo cervicem, ne margaritorum et smaragdorum laqueis occupata, locum spathæ non det.* (5) Spathalio est ornamentum mulierum, delicias redolens, periscelio adhuc mulierum exornabantur tibiæ.

Ex his constat abdicandas esse voluptates, neque nisi magna difficultate vincendas: ab Antonio tamen fuisse gloriose superatas; quæ supra diximus ad voluptatum fugam stimulant, quibus multa addenda sunt ad abdicandam voluptatem incitamenta, 1. Quia fucata

duntaxat, non vera est voluptas. *Delicatas es, Christiane, si et in seculo voluptatem concupiscis, imo nimium stultus, si hoc existimas voluptatem.* (1) 2. Quia brevis et volatica est *instar umbræ præteriens.* (2) Quid umbra fugacius? umbra est seculi voluptas, et ut fatur Gregorius Nyssenus, *phantasma fallax:* (3) quod cum teneri ab amatoribus creditur, subito evanescit. 3. Quia homines mundiales minime satiat: *Semper voluptas famem sui habet, et transacta non satiat.* (4) 4. Quia ex Gregorio Nysseno, *omnis voluptas conjunctum habet dolorem atque molestiam.* (5) 5. Quia insidiosa est; inde Lactantius hortatur Christianum: « Te moneo ut oblectamenta ista terræ pro magnis ac veris bonis habere ne credas, quæ sunt, non tantum fallacia, quia dubia, verum etiam insidiosa, quia dulcia, » imo et venenosa. *Proinde habe, ac si stillicidia mellis de ranunculo venenato: nec tanti gulam facias voluntatis, quanti periculum per suavitatem.* (6) 6. Quia neque a morte, neque a fœtore et corruptione liberat. *Quid prosunt divitiæ? quid epulæ? quid deliciae, et ab his et illis parta voluntas? non liberabunt a morte, non defendent a verve, non eripient a fœtore* (7): imo magis ac magis immergent, et immergendo etiam æternum perdent. 7. Quia Christianus ut a Gentilibus discriminetur, debet esse a voluptate alienus, cujus illi sectatores sunt. *Non possumus cum illis discumbere, quia nec illi nobiscum. Vicibus disposita res est; nunc illi lætantur, nos conflictamur: Seculum, inquit, gaudebit; vos vero tristes eritis.* (8) Sic loquuntur Christiani mox ex differentia quæ inter illos et Gentiles intercedit sapienter concludentes: *Lugeamus ergo dum ethnici gaudent, ut cum lugere cæperint, gaudeamus, ne pariter nunc gaudentes, tunc quoque pariter lugeamus.* (9) 8. Quia mundana voluptas contemnenda est Christiano, qui cæli desiderat voluptatem. *Dicam velim: Non possumus vivere sine voluptate, qui mori cum voluptate debemus? Nam quod est aliud votum nostrum, quam quod et Apostoli, exire a seculo, et recipi apud Dominum? Hic voluptas, ubi est votum.* (10) Tot conglobatæ rationes evidenter demonstrant fugiendam esse seculi voluptatem; quam autem difficile sit illam superare, nunc est ostendendum.

Plura sunt quæ ostendunt difficillime superari voluptatem: 1. Quia impressa insertaque est penitus in natura corrupta; et ut do-

(1) Tert. L. de Spect. 28. — (2) Cyr. Alex. — (3) Tract. 1. in Psal. c. 4. — (4) D. Hieron. Ep. ad Damasum. — (5) De Resur. — (6) Tert. L. de Spect. 27. — (7) Innoc. 3. — (8) Tert. L. de Spect. 28. — (9) Tert. Ibid. — (10) Tert. 1 bid.

(1) Sen. Epist. 27. — (2) Tert. L. de Spect. 14. — (3) Tert. L. de Spect. 1. — (4) Tert. Ibid. — (5) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 15.

cet Philosophus (1), cum illa a prima pueritia educati sumus, difficillime autem vincimus quod cum lacte nobis inditum est. 2. Quia anima corporis *libidinibus et concupiscentiis evigorata* (2): efficitur ad pugnandum velut impotens et inermis. 3. Quia voluptas est sirene blanditiis emolliens; vel Circe poculis incantans. *Malum omne facilius vincitur, quam voluptas; quia illud quidquid est, horridum est, hoc vero blandum est* (3): adeoque vinci difficillimum. 4. Quia cum hoste domestico dimicandum est. Ut enim subjungit D. Cyprianus, *qui inimicum prostravit, externum hostem percussit; qui cupiditatem depressit, hostem domesticum superavit*. Longe autem facilius est hostem extraneum quam domesticum superare, quia *qui hostem vicit fortior fuit, sed altero, qui libidinem repressit, seipso fortior fuit*. Inde concludit Sanctus martyr, *nulla major est victoria quam ea quæ de cupiditatibus*.

Inde taxanda est Antonii fortitudo, qui de seculi voluptate gloriose triumphavit. At quomodo? Voluptatem superavit, non otio, sed labore; non mollitie, sed duritia; non gula et comessatione, sed abstinentia et jejuniis: 1. Non otio, sed labore voluptatem vicit Antonius. *Nemo miles ad bellum cum deliciis venit, nec de cubiculo ad aciem procedit; sed de papilionibus expeditis et substrictis, ubi omnis duritia, et imbonitas, et insuavitas constitit. Etiam in pace, labore et incommodis bellum pati jam ediscunt: in armis ileambulando, campum decurrendo, fossam moliendo, testudinem densando. Sudore omnia constant, ne corpora atque animi expavescant: de umbra ad solem, de sole ad cælum, de tunica ad lorica, de silentio ad clamorem, de quiete ad tumultum*. (4) Non otio indulgens, sed labori vacans, Antonius vicit voluptatem, panem in sudore vultus sui comedens, magna cum voluptate, eo quod campum laboraverat, granum collegerat, et sic de fructu manuum suarum alimenta sumebat. *Stultus complicat manus suas* (5); neque eis ad operandum utitur, sed in otio conservat, quod non parvum est malum, pulvinar namque diaboli est: *Operans uno dæmone, otiosi multis pulsantur*. (6) Antonius, non solum suos discipulos docebat laborem, quo etiam ardua facilia sunt, sicut econverso otia etiam facilia, difficilia videntur. *Malum est otium ut facilia omnia videantur difficilia, sicut studio et vigilantia etiam ardua et difficilia, facilia nobis sunt* (7):

sed documentum quod aliis præstabat, ipse primus e cælo edoctus, ad praxim redigebat. Quem sic orantem et cum Deo colloquentem, inducit S. Ephrem: « Domine, cupio salvari, et non me sinunt cogitationes improbæ, quid in tribulatione mea agam; et quo pacto salutem consequar, et exiens foras e cella, vidit quemdam laborantem, cessantem laborare; orantem, et denuo laborantem; et erat Angelus Dei dicens: Fac hoc, et vives; quo audito valde gavisus, denique sic faciebat, et salvabatur. » (1) Idipsum refert D. Augustinus, asseverans Antonium istam in deserto audisse vocem: *Antoni, cupis Deo placere? Ora, et dum orare non poteris, manibus labora, et semper aliquid facito*. (2) Sic voluptatem superabis, quæ non otio, sed labore; non mollitie, sed duritia vincitur: *Quia virtus duritia exstruitur, mollitia vero destruitur*. (3) Virtutem exstruxit Antonius, mollitiem vero destruxit, manibus operans, orationi die noctuque vacans, carnem macerans, cilicium portans, afflictationibus corpus suum crucians, longum sine effusione sanguinis martyrium, jejunio et abstinentia tolerans. 3. *Propter Græciæ otium, altiles homines oderis* (4); quia gulæ et ventri indulgentes, voluptatem nutriunt, in quo multum ab Antonio discriminantur, jejunio et abstinentia voluptatem vincente; quia, ut fatur D. Athanasius, *vigiliis, jejuniis corpus omne vallabat*. (5) Sane stupendum fuit *Danielem et fratres ejus leguminum pabulum, et aquæ potum, ferculis et cœnophoris regiis præferentes, atque exinde formosiores*. (6) Sed non est minori admiratione dignum Antonium tot jejuniis, vigiliis, pœnitentiis, afflictationibus, macerationibus, etiam centenarium nihil amisisse roboris et decoris. « *Obstupuerunt universi et oris gratiam, et corporis dignitatem, quod nec per inquietem intumuerat, nec jejuniis, dæmonumque certaminibus, faciem ejus pallor obsederat; sed e contrario quasi nihil tunc temporis egisset, antiquus membrorum decor perseveraverat*. » (7) Antonius centesimum quintum ætatis attingit annum; per longum illud spatium, labori, abstinentiæ et mortificationi fuit deditus; tot tamen labores, abstinentiæ, macerationes nihil de naturali ejus decore abstulerunt. Ut enim asseverat D. Athanasius, in numerosa illa ætate non magis videbatur decrepitus vel seniculus, ac si viginti quinque duntaxat habuisset annos, eandem conservans vultus effigiem, pulchri-

(1) L. 2. Ethic. 2. — (2) Tert. Apol. 17. — (3) D. Cypri. de Bon. Pu. — (4) Tert. L. ad Mart. 3. — (5) Eccles. 4. — (6) Cassian. l. 10. Inst. c. 25. — (7) D. Chrysost. Hom. 15.

(1) In Apoth. — (2) Serm. 17. de Temp. — (3) Tert. L. ad Mart. 3. — (4) Tert. L. de Spect. 18. — (5) In vita S. Athan. — (6) Tert. L. de Jejun. 9. — (7) D. Athan.

tudinem, teneritudinem, vigorem, ac juvenis inter mundi delicias enutritus et educatus. « Oculorum aciem, et numerum dentium, necnon et pedum incessum, totius etiam corporis firmitatem, ita contra jura naturæ, meritorum gratia custodiebat, ut lavatorum corporum, quæ balneis ad delicias confucentur, hilarior ejus caro videretur: » hoc externo corporis decore denotans virtutum cumulum, quibus de mundi iniquitate triumphavit.

3. *Mundialibus elementis* (1) adunatur mundus moraliter sumptus. Quænam autem sint mundalia elementa declarat Antonius Paduanus. Siquidem *terra est avaritia; aqua est luxuria; aer est inconstantia; ignis est superbia*: sub quibus complectuntur cuncta seculi vitia, non secus ac intra elementa continentur omnes creaturæ sublunares. Christiani innocui, in mundo physico simul cum scelerosis commorantur, de mundo tamen morali non sunt, utpote ab ejus criminibus innoxii. Unde sic fantur apud Tertullianum: *Non tamen quod in seculo sumus, a Deo excidimus; sed si quid de seculi criminibus attigerimus.* (2) Religiosi secundum suum statum viventes, tantum abest, ut quicquam attingant de seculi criminibus, quin renuntiantes etiam seculo, evangelicas perfectiones assequi satagunt, *quas de sublimi virtute conceperit despectrice mundi.* (3) Si quis unquam religiosus fuit a seculi criminibus impollutus, maxime Antonius, de mundi iniquitate triumphans, vitam ducens despectricem mundi, et sublimium virtutum exercitio decoratam. Nam quemadmodum apis varios lustrat flores, ex quibus suum conficit mel, ita Antonius, ait D. Athanasius, velut ingeniosa quædam apis, varias percurrans monachorum habitationes, *proprias singulorum gratias hauriebat, hujus continentiam, jucunditatem illius sectabatur, istius lenitatem, illius vigilantiam; alterius legendi imitabatur industriam; istum jejunantem, illum humi quiescentem mirabatur; alterius patientiam, alterius mansuetudinem prædicabat; omniumque vicariam erga se retinens charitatem, utque universis virtutum partibus irrigatus, ad sedem propriam regrediebatur.* (4)

Et quasi hucusque nihil aut parum in via virtutis profecisset, ad instar Apostoli se vix incepisse asseverabat: *Fratres, ego non arbitror comprehendisse. Unum autem: quæ quidem retro sunt obliviscens, ad ea vero quæ sunt priora extendens meipsum, ad des-*

tinatum persequor. (1) Metaphora utitur Paulus, sumpta ab iis qui cursu in stadio certant. Cursor est quisvis Christianus, stadium est vita christiana, meta est vitæ christianæ perfectio, bravium cœlestis corona, quam daturus est agonotheta Christus. Quatuor igitur declarat Apostolus: 1. Se non adhuc comprehendisse, non solum bravium, sed neque etiam metam perfectionis. 2. Uni totum studere, ad illud intendere, pro illo agere. Quodnam autem sit illud unum mox explicat. 3. Obliviscens quæ retro sunt, non solum ut vult D. Thomas, temporalia bona quæ in mundo reliquerat; sed, ut docet D. Chrysostomus, præterita bona opera quæ fecerat, virtutes quas ad praxim redegerat; labores quos sustinuerat; passiones quas toleraverat: sese, 4. Extendens ad priora, id est, omni conatu, omni impetu ad perfectionis metam propebat. Antonius Apostoli imitator quatuor illa ad assequendam perfectionem adhibuit media: 1. Recogitabat serio neque initium perfectionis attingisse, *ipsa est perfectio hominis invenisse se non esse perfectum.* (2) 2. Uni soli incumbere, nimirum nihil adhuc vel parum in via virtutis profecisse, hac reflexione, ad strenue virtuti vacandum stimulabatur. Ex D. autem Bernardo, *indefessum proficiendi studium, et ingens conatus ad perfectionem, perfectio reputatur.* (3) 3. Quæ retro sunt obliviscere, abdicatas in seculo facultates, exantlatos in solitudine labores, exercitatas tam diu virtutes, tot inita cum dæmonibus certamina, tantas ultro susceptas macerationes. Ut enim refert D. Athanasius: *Tanquam senper incipiens aliquid innovabat: nec temporum longitudine laborum merita pensabat, sed amore et famulatu spontaneo, tanquam in principiis institutus, ad perfectum divini motus desiderium cogitabat. Meminerat Elie prophætæ dicentis: Vivit Dominus (4), cui adsto hodie ante ipsum; et disserebat cur hodie esset appositum: quia non computabat Elias præteritum tempus, sed tanquam quotidie in certamine constitutus.* 4. Adeo strenue operabatur quasi nihil operatus fuisset; itaque ad perfectionis metam continuo intendebat, quam assequi conabatur: pro Dei amore, cuncta tolerans et omnia operans; Dei autem amore ita erat accensus, ut affirmet apud Sanctum Ephrem, omnem de suo pectore expulisse timorem: *Ego non amplius timeo Deum, sed diligo: nam dilectio foras mittit expellitque timorem.* His viis in semita perfectionis incedens Antonius, in virtutibus

(1) Tert. L. de Spect. 9. — (2) Tert. L. de Spect. 8. — (3) Tert. L. de An. 23. — (4) D. Hieron.

(1) Philipp. 3. — (2) D. Aug. Serm. 15. de Verb. Apost. — (3) Epist. 254. — (4) L. 3. Reg. 8.

proficiens, ad tantam pervenit sanctitatem, ut quamplures sua fama moti ad eum properarent (1); imperatores epistolas mitterent; et Ecclesia solo Antonii testimonio Paulum Eremitam in Sanctorum catalogo adscriberet.

Nam, 1. Totius orbis homines ad eum confluebant: neque duntaxat Christiani et Catholici, « sed ipsi etiam pagani ad eum venientes ambiebant quoque saltem fimbriam vestimenti ejus attingere, multum sibi hunc tactum prodesse credentes. » (2) Ad Davidem in spelunca latitantem *convenerunt omnes qui erant in angustia constituti, et oppressi aere alieno, et amaro animo.* (3) Ad Antonium quoque currebant omnes afflicti, « ut pro eis precaretur, atque intercessor apud magistratus fieret; » (4) ad quos defendendos interdum urbes adibat. « Si qui autem a majori potestate premebantur, nec poterant obtinere justitiam, ita eos obnixè defendebat, ut pro illis pati videretur injuriam. » (5) Magistratus autem et iudices « plurimi faciebant, si viderent Antonium, ut sirenem verborum ejus audirent. » (6) Hac de causa, ii quorum causa agebatur, « cogebant Antonium legatione fungi apud iudices et magistratus, quorum singuli vel videre eum iudicabant nimis egregium, loquentem audire, et præcipienti parere, gloriosum. » (7) Quos ipse hortabatur, « ut in sententia profereunda, et odio, et gratiæ, Dei timorem anteponerent. » (8) Neque magistratus duntaxat, sed etiam, 2. Imperatores magni faciebant Antonium, ad eumque mittebant epistolas. Nam « propter virtutis præstantiam, germanum sibi amicum fecit clarissimus Imperator Constantinus, frequentibus ad eum datis litteris, hominem honorans, et ut de institutis suis certiorer faceret, rogans. » (9) Idipsum refert Sozomenus: « Imperator Constantinus amicum fecerat, et ut pro quibus vellet rescribere expetebat. » Ad quem rescripsit Antonius non esse spem in purpura ponendam, sed præ oculis summum Judicem habendum; se esse mortalem serio recogitandum. « Ad postremum clementiæ circa subditos, et justitiæ, curæ quoque pauperum admonuit. » (10) Hanc epistolam Constantinus tanquam ab Apostolo missam deosculatus est. Filii quoque ejus parentes inhærentes vestigiis, litteras honoris gratia miserunt ad Antonium. « Nam et Constantinus Augustus, et ejus liberi Constans atque Constantinus, talia cognoscentes, crebro ad eum quasi ad patrem

missis litteris observabant, ut reciprocis eos scriptis exhilararet. » (1) Quid plura audire desideratis de magno Antonio, nisi existimationem Ecclesiæ quæ ad ejus testimonium, 3. Paulum Eremitam Sanctorum numero adscripsit? Ad Joannem Baptistam inter Divos habendum ait nonnemo: « Sufficit ejus canonizatio in Scripturis Sanctis habita. » (2) Pauli Eremitæ vita in sacris non continetur paginis; attamen Gelasius Papa in uno Concilio septuaginta episcopis composito, vitam Pauli approbavit, relatam a D. Antonio, qui post victoriam de mundo reportatam, gloriose de semetipso triumphavit.

II. PARS. *Omne regnum vel imperium bellis queritur, et victoriis propagatur.* (3) Ex D. autem Ambrosio: *Quicumque proprium corpus subegerit, nec ab ira et aliis passionibus turbari animam suam, rector sui congrua vi permiserit, in bene regia quadam potestate se exhibens, rex dicitur, quod regere se novit et arbiter sui juris sit, nec captivus trahatur in culpam.* (4) Qui culpæ mancipantur, vel ab inordinatis passionum motibus superantur nec liberi, nec sui juris, nec reges sunt. Non ingenui, quia vitiis serviunt; non sui juris, quia passionum subduntur tyrannidi; neque reges, quia seipsos regere non norunt. Qui vero vitia debellant, passionibus dominantur, semetipsos vincunt, hi vere sunt liberi, sui juris et reges. Ut autem divine philosophatur Plato, *vincere seipsum omnium victoriarum prima et optima est.* (5) Quod trina ratione comprobatur: prima desumitur est difficultate vincendi. *Multo seipsum, quam hostem superasse operosius est.* (6) Altera, ex dignitate ejus qui vincitur, naturæ dignitate, redemptionis pretio, et nomine christiano insignis: *Eo clarior laus est, quo clarior ille quem viceris.* (7) Tertia, ex magnitudine gloriæ cœlestis, qua coronatur. Nam *ea victoria habet, et gloriam placendi Deo, et prædam vivendi in æternum.* (8) Inde patet quam gloriosa sit Antonii victoria, semetipsum vincens, et de amore vitæ triumphans. Trina in homine potest considerari vita. Politica seu socialis; sensitiva, seu animalis; humana seu naturalis. Ad trinam illam vitam innato amore fertur homo: at Antonius Dei amorem suiipsius amori præferens, et animam suam pro Christo odio habens, triumphat de amore vitæ, 1. Politicæ seu socialis, solitudinem captans; 2. Sensitivæ seu anima-

(1) D. Athan. — (2) D. Athan. — (3) L. 1. Reg. 22. — (4) Nicephor. — (5) D. Athan. — (6) Nicephor. — (7) Sozom. — (8) D. Athan. — (9) Niceph. — (10) D. Athan.

(1) D. Athan. — (2) Segn. de Relig. c. 2. — (3) Tert. Apol. 25. — (4) In Psal. 118. — (5) L. de Leg. — (6) Valer. Max. l. 2. — (7) Quint. Curt. l. 6. Hist. — (8) Tert. Apol. 50.

lis, passionibus et sensibus mortificans; 3. Humanæ sive rationalis, mortem desiderans.

1. *Societates Ecclesiarum defende.* (1) Ad fidem catholicam necessariæ, societates quoque hominum proponere, ad vitam civilem et politicam accommodatæ: Morali namque Philosopho teste, *natura nos sociabiles fecit*, (2) *ut in mundo vitam civilem et politicam agamus.* Ut enim belle ad propositum ait Clemens Alexandrinus, *vita hominum rationatione et numero valde indiget.* (3) Vita humana indiget rationatione, vita politica indiget numero, ut homines mutuo sibi præstent auxilium; et ob hanc causam Philosophus audacter pronuntiat: *Homo solitarius, aut bestia, aut Deus* (4): bellua, etenim fugit societatem, solitudinem captat; Deus vero, nemine indiget, nec ullius rei inopia laborat, *solitudinem quamdam, de singularitate præstantiæ suæ possidens.* (5) Antonius autem de vita sociali et politica triumphans, *in solitudinem procedit* (6), non ut belluarum more ferociat, sed ut angelicam vitam ducat: *sese ab oculorum solitaria concupiscentia arcere* (7) desiderans. Neque Antonium adhuc existimes Deum, nulla re indigentem, sed duntaxat *hominem solitarium atque nudum* (8); solitarium quidem et mortalium fugientem societatem, ne eorum conversatione fieret criminosus; nudum etiam et multis indigentem, sed *in penuria mundi* (9) hilarem et lætum; pro magno gaudio et honore reputantem imitari Christum, interdum solitudinem captantem. Tertulliano namque teste, *ipse Dominus in secessu frequentius agebat, ut liberius oraret, ut seculo cederet. Gloriam denique suam in solitudine demonstravit* (10), transfiguratus in monte Thabor, et miraculose quinque millia hominum in deserto saturans.

Antonius Christi æmulus in solitudinem se recepit, 1. Ut seculo cederet, cui in solitudine commoranti probe conveniunt verba quæ de Christiano ob fidem in carcere recluso, habet Tertullianus: *Non vides alienos deos, non imaginibus eorum incurris; non solemnes nationum dies ipsa commixtione participas; non in idoribus spurcis verberaris, non clamoribus spectaculorum atrocitates, vel furores, vel impudicitias celebrantium cæderis; non in loca libidinum publicarum oculi tui impingunt: vacas a scandalis, a tentationibus, a recordationibus malis. Hoc præstat carcer Christiano, quod eremus pro-*

phetis. (1) Quod eremus prophetis, hoc solitudo præstat Antonio desertum petenti; ut, 2. Facilius virtuti studeret et orationi liberius vacaret. Ad utrumque munus multum servit solitudo, ut declarat Magnus Basiliius experientia edoctus: *O eremus Sanctorum mentium delectatio, et intimi gustus inexhausta dulcedo! O cella negotiatorum cælestium apotheca, felix commercium, ubi terrenis cælestia, transitoriis mutantur æterna! O eremus mundi persequentium effugium, laborantium quies, macerantium consolatio, ab æstu seculi refrigerium, peccati repudium, reclusio corporum, libertas animarum, officina gemmarum cælestium, curia cælestium senatorum, ubi victor demonum, socius efficitur Angelorum, exsul mundi, hæres paradisi.* (2) Multus est Basiliius in eremo commendando, et dinumerandis bonis quæ in illa habentur, quorum collegium facile in Antonio dignoscitur: qui solitudinem, 3. Elegit, non ut suam, sed ut Dei gloriam demonstraret, plura operans miracula, non propria virtute, sed mutuata a Deo auctoritate et potentia, *ut jam non propria auctoritate expelleret demonem, sed per Creatoris auctoritatem.* (3)

Antonii solitudo erudit regulares et seculares: regulares quidem, ut fugiant mundi commercium, admoniti ab ipsomet Antonio apud D. Athanasium; « quod sicut pisces ab aqua extracti mox in areni terra morerentur, ita et monachos cum secularibus retardantes humanis statim resolvi confabulationibus. » Quapropter D. Hieronymus, ut Heliodorum a seculo ad solitudinem revocaret, ad eum sic scribit: *Quid agis, Frater, in seculo, qui major es mundo? Quamdiu te tectorum umbræ premunt? Quamdiu fumosarum urbium carcer includit?* Hieronymo urbium tecta, molesque palatiorum umbræ sunt, et quasi obscura repagula; ipsæ etiam urbes carceris instar habentur, nec immerito. Nam, ut ait Tertullianus incarceratos pro religione alloquens martyres, *exinde segregati estis a mundo. Si enim recogitemus ipsum magis mundum carcerem esse, exisse vos e carcere, quam in carcerem introisse intelligemus.* (4) Errant ergo mundani existimantes regulares in claustro velut in carcere recondi. Itaque *anferamus carceris nomen, secessum vocemus. Etsi corpus includitur, etsi caro detinetur, omnia spiritui patent. Vagare spiritu, spatiare spiritu, et non stadia opaca aut porticus longas proponens tibi,*

(1) Tert. L. de Spect. 28. — (2) Senec. Ep. 95. — (3) L. 5. Strom. 7. — (4) De Vit. Solit. — (5) Tert. L. 1. adv. Marc. 4. — (6) Tert. L. 4. adv. Marc. 8. — (7) Tert. Apol. 45. — (8) Tert. L. de Præsc. Hæc. 53. — (9) Tert. de Pat. 15. — (10) Tert. L. ad Mart. 2.

(1) Tert. L. ad Mart. 2. — (2) Tract. de Laud. solit. — (3) Tert. L. 4. adv. Marc. 8. — (4) Tert. L. ad Mart. 2.

sed illam viam quæ ad Deum ducit. Quotiens cam spiritu deambulaveris, in carcere non eris (1): neque in solitudine et claustro, velut in ergastulo detineberis, quia *totum hominem animus circumfert, et quo velit transfert. Ubi autem erit cor tuum, illic erit et thesaurus tuus.* (2) Proinde, Fratres, qui in claustro solitariam vitam ducimus, habeamus cor, non in seculo, cui renuntiavimus, sed in caelo, ubi thesaurum nostrum speramus: *ibi ergo sit cor nostrum, ubi volumus habere thesaurum.* (3)

Antonius adhuc sua solitudine, seculares ad solitudinem invitat. Non quidem corporis et conversationis, sed cordis et affectionis. Hanc mentis solitudinem a Christiano exposulat D. Bernardus: *O anima sancta! sola esto, ut soli omnium serves teipsam, quem ex omnibus elegisti. Secede ergo, sed mente, non corpore, sed intentione, sed devotione, sed spiritu.* (4) Si ita secesseris, animam in tuto pones, a terra ad caelum ascendes; seculo renuntians, ad Deum accedes: hæc autem cordis solitudo cuius competit Christiano. Nam, ut subjungit toties memoratus Tertullianus, *Christianus etiam extra carcerem seculo renuntiavit*: id est, Christianus extra claustrum in seculo vivens, seculo etiam renuntiavit mentis et cordis solitudinem sectans, sine qua corporis solitudo non multum proficit. Ut enim ait Magnus Gregorius, *quid prodest solitudo corporis, si solitudo defuerit cordis?* (5) Hanc mentis solitudinem nuncupat D. Bernardus *cubiculum cordis*, quia anima a tumultu seculi evocata, pacate quiescit. Eamdem Magnus Basilius vocitat *naturale monasterium* (6), quod Deus auctor naturæ extruxit. D. Chrysostomus velut templum considerat: *Ubi-
cunque sis, ora, templum es, ne locum quæras.* (7) Templum dicit, imo et altare, in quo Christianus cordis offerre potest sacrificium: *Ubi-
cunque sis, potes altare tuum constituere, si mentem tantum ferventem exhibeas, orationis perfectionem consummaveris.* Ad hanc mentis et cordis solitudinem obtinendam, multum conducit corporis solitudo, quam adeptus est Antonius, mundum fugiens, vitæ politicæ moriens, in eremum se recipiens, ubi *ædificavit sibi solitudinem, in qua tanto purius Deum cerneret, quanto hunc cum se solo solum inveniret* (8), de vita sensitiva et animali, per mortificationem triumphans.

2. *Homo animalis non recipiens quæ sunt spiritus* (1), est ille qui bestiarum more vivit, tantummodo carni, sensibus, passionibus, vitiis. *Moritur virtutibus, qui vitiis vivit.* (2) Homo ex corpore et anima adunatus, tunc vitam animale ducit, cum non secundum rationem, sed secundum passionem vivit; tunc vero rationaliter vivit, cum non secundum passionem, sed secundum rationem operatur. Qui secundum passionem vivit, moritur rationi, imo et virtuti; qui secundum rationem et virtutem vivit, moritur passionibus, moritur vitiis, de quibus generose triumphat. Ut autem ait Moralis Philosophus, *nulla speciosior victoria quam virtute vincere* (3): cujus hanc præbet rationem, quia *bis vincit qui se vincit.* Vincit non solum illos qui passiones suas concitant, sed etiam semetipsum, quo nihil præstantius existimat D. Ambrosius. *Quid excellentius aut magnificientius quam exercere mentem, afficere carnem et in servitute redigere, ut obediat imperio et consilii obtemperet?* (4) Tanti facit illam victoriam Lactantius ut eam longe præponat cunctis quas Hercules retulit, vel de feris, vel de tyrannis: *Non enim fortior judicandus est, qui leonem, quam qui violentam in seipso inclusam feram superat iracundiam: aut qui rapacissimas volucres dejicit, quam qui cupiditates avidissimas coercet: aut qui Amazonem bellatricem, quam qui libidinem vincit, pudoris ac famæ debellatricem: aut qui simum de stabulo, quam qui vitia de corde suo egerit: quæ magis sunt perniciose, quia domestica et propria mala sunt, quam illa quæ et vitari poterunt, et caveri.* (5) Ut enim quis hanc victoriam reportet, debet dediscere animalitatem, mori sensibus et quoddam velut genus subire martyrii: *Duo quippe sunt martyrii genera: unum in mente, aliud in mente simul et actione. Itaque esse martyres possumus, etiamsi nullo ferro percutiente trucidemur. Mori quippe a persequente, martyrium in aperto opere est; ferre vero contumelias, odientem diligere, martyrium est in occulta cogitatione.* (6) Adde passiones cohibere, sensus coercere, concupiscentiam retinere, carnem maceratione reprimere esse martyrium etiam sensibile, quod pati nequit *sine carnis passionalis facultate.* (7) Quam perfectum est bonorum Regularium martyrium, qui *deliciis minime studere, pro deliciis habent; qui etiam in carne extra carnem vivunt.* (8) Inter

(1) Tert. l. ad Mart. 2. — (2) Tert. Ibid. — (3) Tert. Ibid. — (4) Serm. 40. in Cant. — (5) In cap. 5. Sol. — (6) Conatit. Monach. c. 6. — (7) Hom. 79. ad Pop. — (8) D. Greg. ibid.

(1) Tert. l. 2. adv. Marc. 2. — (2) Chrysol. Serm. 1. — (3) In Prov. — (4) L. 1. Offic. 56. — (5) L. 1. Instit. 9. — (6) D. Greg. Hom. 31. in Evang. — (7) Tert. l. de Test. An. 4. — (8) Greg. Naz. Orat. 12.

quos mirum in modum splendet magnus Antonius *nihil habens carnis* (1), sic vivens virtuti, cœlo ac Deo, ac si velut Angelus, carne esset exutus; vel ita carnem macerans, affligens ac crucians, ac si ejus caro insensibilis esset. Inde concludamus cum D. Gregorio: *Est sancta Ecclesia electorum floribus plena; habet in pace lilia, in bello rosas.* Lilia sunt animæ a morum nitore et gratia, ab innocentia vitæ, a castitate liliorum instar candidæ; et hæc lilia explicantur et florent in alta Ecclesiæ pace, dum nullus extrinsecus est hostis, persecutio nulla, sicarii nulli, cædes electorum nullæ. Rosæ vero sunt animæ a fuso (Christi causa) sanguine purpuratæ, et hæc rosæ patent et nitent, in bello, inter equuleos et catastas, inter cruces et rotas, inter gladios et ignes, quibus dum excruciantur martyres, proprio cruore rubescunt, omni regum purpura digniore.

Gloriosa sane victoria quam sanguinis effusione de tyrannide reportarunt martyres, sed non impar, imo forte major quam de animali vita reportavit Antonius: tum quia majus est vicisse seipsum quam alios quosque; tum quia breve fuit martyrium certamen, ad horam, ad diem; at Antonii pugna diuturna fuit, non ad diem, non ad mensem, non ad annum, sed ad nonaginta ad minus annos: tum quia etsi liliis coronatus, tamen *utriusque liliis* albis scilicet et rubris, et *centenariis rosis* non in horto *Midæ lectis*, (2) sed inter spinas tribulationum, inter acriores insurgentium passionum aculeos; inter spontaneas carnis macerationes, inter dirissimas dæmonum percussiones; tum quia omni ardore martyrium cruentum concupivit de amore vitæ naturalis triumphans.

3. Vita humana et naturalis in conjunctione animæ et corporis sita est. Nam, ut ratiocinatur Tertullianus, *si mors non aliud determinatur quam disjunctio corporis animæque contrarium morti vita non aliud definietur, quam conjunctio corporis animæque.* *Si disjunctio simul utriusque substantiæ accidit per mortem, hoc debet conjunctionis forma mandasse pariter obvenientis per vitam utriusque substantiæ.* (3) Homo autem naturaliter amat vitam: *Una est catena, quæ nos alligatos tenet: amor vitæ.* (4) Homo adhuc naturaliter aversatur mortem, *quæ tantam animæ et carnis societatem, tantam a conceptu concretionem sororum substantiarum, divellit ac dirimit.* (5) Unde magna requiritur animi fortitudo, ut quis de amore vitæ

naturalis triumphans mortem naturaliter aversatam desideret. Hæc tamen animi magnitudo in magno elucet Antonio, qui *rustatus sanguinis sui spe, calceatus de Evangelii paratura, succinctus acutiore verbo Dei, totus de Apostolo armatus, et de martyrii candida melius coronandus* (1), de deserto et solitudine egrediens, Alexandriam ingreditur, Christianis pro religione cruciatis sese adjungens, ut simul cum illis lauream martyrii compararet, quam ut facilius adipisceretur, fideles ante judices, præsides et tyrannos comitabatur, eos ad perferenda constanter supplicia hortabatur; ad locum usque tormentorum sequens; post susceptum martyrium sepeliens; in his pietatis operibus perseverans quousque judex cunctis mandavit monachis ut quam citius exirent de civitate; quorum majore fere parte latitante, Antonius die crastina, ut melius dignosceretur, apparuit in superiori publico loco veste alba indutus. Candida toga induebantur ambientes aliquam dignitatem, a candida veste, dicti candidati. Antonius pro Deo mori desiderans candida martyrii indutus apparuit, valdeque contristabatur, ait D. Athanasius, *quia volenti pati pro nomine Christi, martyrium non dabatur.*

Quam bene competit Antonio istud Chrysologi: *Vivit Deo semper, qui se sibi vivere, nec scivit in mundo* (2): nam pro Dei amore de amore vitæ triumphans, moriens vitæ civili et politicæ, moriens vitæ animali et sensitivæ, moriens etiam desiderio vitæ naturalis et humanæ, et cum voti compos esse non potuerit, voluit saltem mortuorum instar sepeliri, et in sepulcro, *in illa paupertate lucis* (3), id est, in tenebris viginti annorum spatio velut tumulari, mortem continuo meditans, et *aspiciens habitum senescentis sepulturæ* (4), nimirum carnem brevi in numero mortuorum collocandam, et in sepulcro tumulandam.

Tam peccator quam justus mortem vivit; (5) magno tamen cum discrimine. Peccator vivens vitiis, Deo mortuus est. Quod inquit Apotolus aiens: Vidua quæ in deliciis est, vivens mortua est. Justus econtra, moriens vitiis vivit Deo, quomodo Antonius mundo, sibi que mortuus vivit Deo: *Tali ergo homo confirmatus exemplo, offer corpus tuum, et non solum macta, sed etiam seca per omnia virtutum membra. Quia toties tibi vitiorum artes moriuntur quoties a te Deo viscera fuerint immolata virtutum. Offer fidem ut per-*

(1) Tert. L. adv. Jud. 12. — (2) Tert. L. de Cor. Mil. 14. — (3) Tert. L. de An. 27. — (4) Senec. Ep. 26. — (5) Tert. L. de An. 52.

(1) Tert. L. de Cor. Mil. 1. — (2) Serm. 124. — (3) Tert. L. de Pat. 13. — (4) Tert. L. de Res. Carn. 30. — (5) Tert. L. de Pal. 2.

fidia sit punita; immola jejunium, ut voracitas cesset; sacrifica castitatem, ut moriatur libido: appone pietatem, ut deponatur impietas; invita misericordiam, ut avaritia deleatur; et ut consumatur stultitia, semper sanctitatem convenit immolare. (1) Sic imitaberis Antonium collegio virtutum exornatum, et gloriose de vitiis et dæmonibus triumphantem.

III. PARS. *Prælium est nobis* (2), non solum cum mundo, qui nos cupiditatis ardoribus, honorum splendoribus et iniquitatum facinoribus aggreditur. *Mundus est ubi malitiæ plurimum, ubi sapientiæ modicum, ubi omnia sunt viscosa, omnia lubrica.* (3) Neque adhuc cum nobismetipsis, nimirum cum inordinatis passionum motibus, carnis illecebris, et pravis sensualis et animalis vitæ voluptatibus: *Quis hostis in quemquam tam contumeliosus fuit quam in quosdam voluptates suæ sunt?* (4) Sed adhuc adversus dæmonem quem spiritalem nequitiam nuncupat Apostolus. (5) Magnus etiam Basilius, *omnis mali promptuarium* (6); hoc est totius malitiæ penum. Illum adhuc vocitat Gregorius *Thaumaturgus malorum principem*, scelerum fontem, vitiorum parentem, malitiæ architectum. Pari mente appellatur a Theodoro *undique scelestus* (7) omnibus improbitatis velut numeris absolutus, universali malitiæ genere coagulatus. Tandem dicitur a D. Chrysostomo per excellentiam *malus* (8), summum malitiæ attingens gradum. Appellatur adhuc a Tertulliano *malignus* (9), quia semper nocere hominibus satagit. Ut enim ait D. Augustinus, *est insita malevolentia quædam et pernicies nocendi istis malis spiritibus: gaudent de malo hominum et de fallacia nostra si nos fefellerint, pascuntur:* (10) Antonius fortis athleta contra mundum dimicavit, contra seipsum præliatus est, et adhuc cum diabolo inivit certamen. Ob hanc causam, ut refert D. Athanasius, *totius orbis homines ad eum confluebant, et universorum gentium varietas, bellicosissimum contra dæmones virum conspicere gestiebant.* Magnam Antonius de mundo reportavit victoriam, majorem de semetipso, maximam de diabolo, 1. Cum quo viriliter dimicavit; 2. Quem feliciter expugnavit; 3. De quo gloriose triumphavit.

1. Insigne profecto certamen Antonii cum dæmone, in quo *præliatur omnibus viribus.*

(1) Dilecto discipulo auctore, *actum est prælium magnum in cælo: Michael et Angeli præliabantur cum dracone.* » At factum est in terra prælium multo majus; Antonii scilicet cum diabolo si consideretur hostium Antonii, 1. Multitudo et numerositas; 2. Fortitudo et potestas; 3. Astutia et calliditas; 4. Armorum species et diversitas; 5. Conflictuum frequentia et multiplicitas; 6. Prælii longitudo et diuturnitas. 1. In prælio Michaelis cum dracone, Michael non pugnabat solus, erat enim stipatus sanctis Angelis, quorum numerus excedebat multitudinem malorum spirituum, qui steterunt ex parte draconis: at Antonius solus cum catervis congregitur; solus cum legionibus integris præliatur; solus cum innumeris dæmonibus pugnans equitatu Domini assimilatur, juxta istud Sponsi ad Sponsam: *« Equitatu meo in curribus Pharaonis assimilavi te, amica mea: »* ubi D. Bernardus: *Nec miraberis unam animam equitatu multitudini similitam, si advertas quantæ in ipsa una quæ tam sancta anima sit, virtutum acies habeantur, quanta in affectionibus ordinatio, quanta in moribus disciplina, quanta in orationibus armatura, quantum in actionibus robur, quantus in zelo terror, quanta ipsi denique cum hoste conflictuum assiduitas, numerositas triumphorum.* (2) Nonne hæc omnia in uno Antonio deprehenduntur, merito equitatu Domini comparato, non secus ac Pharaon diabolo? Nam, ut ait ibidem D. Bernardus, *sed inter sanctam spiritualemque animam, et equitatu Domini plane comparatio est, et inter Pharaonem et diabolum, amborumque exercitus.* Singulare autem Antonii cum diabolo certamen, demonstrat prælii magnitudinem, quod, 2. A fortitudine et potentia hostium quibuscum decertat, multum incrementatur. In prælio Michaelis cum dracone spiritus adversus spiritus pugnant, quorum non erant impares vires; at in prælio Antonii cum dæmone homo infirmus ex carne materialis pugnat cum malo spiritu; cujus tanta est fortitudo ut postquam Job dixit: *Reputabit enim quasi paleam ferum, et quasi lignum putridum æs; non fugabit eum vir sagittarius* (3); mox concludat: *Non est super terram potestas quæ comparetur ei.* Et ob hanc causam, diabolus vocitatur a principe Apostolorum Petro, *leo rugiens* (4): leo autem, ut fatur D. Epiphanius, *est animal robore solidissimum* (5), qui suo rugitu cuncta animantia terrore percellit;

(1) Chrysol. Serm. 108. — (2) Tert. Apol. 50. — (3) D. Bern. — (4) Sen. Epist. 39. — (5) Epist. 6. — (6) D. Basil. quo Deus non sit auctor mali. — (7) Orat. 2. de Ann. — (8) L. 1. Hist. 2. Item. de diab. tentat. — (9) Tert. L. de Fug. in Pers. 2. — (10) In Psal. 56.

(1) Tert. Apol. 50. — (2) Serm. 59. in Cant. — (3) Job. 41. — (4) 1. Petr. 5. — (5) Hæres. 78.

juxta istud Amos : *Leo rugit , quis non timebit ?* Adeo horribilis est sonitus ab ejus ore egrediens , ut Isidorus Pelusiota vocitet eum *horrendum et intolerandum* (1) ; quia solo rugitu montes concutit ; seu , ut vult Gregorius Nyssenus , *terram tremefacit*. (2) De leonis rugitu tanquam de tonitru loquitur Cyrillus Alexandrinus ; adeo *ut animantes præ timore gelascere* (3) , et defigi videantur ; seu , ut ait D. Ambrosius (4) , obstupescere , ut prope exanimentur , et commovere se loco non audeant. Rugitus ergo leonis , est signum roboris valentiæ metuendæ , quo symbolo sapienter denotat quam potens et quam formidandus sit homini dæmon , quem apud Græcos a timore denominatum vult Eusebius Cæsariensis (5) , quia scilicet est formidabilis , incutitque timorem , qui nisi *innumerabilibus frænâ* (6) cohibeatur ; futurum est , ait Basilii Seleucus (7) , *ut omnia funditus pereant , nec quidquam reliquum sit non demonum violentia convulsam , nisi inexpugnabili Dei manu muniatur*. Potentissimo illi adversario restitit Antonius , quem diabolus vincere non potuit , nec vi et potestate , neque astutia et calliditate : 3. Hostis astutia non minus conducit ad prælii magnitudinem quam ejus potestas. Nunquam Romani decertarunt , neque majori cum gloria , neque cum majori discrimine , quam cum Hannibale , duce callidissimo. Hostis autem cum quo congreditur Antonius , est callidissimus , *versutissimus* (8) ; summa dissimulatione præditus , callido artificio instructus , quo ad adversarium accedat , ejusque impetum effugiat. Ideo in sacris paginis , ut animadvertit Divus Epiphanius , nuncupatur serpens *tortuosissimus* , giris involutus , in quo nihil recti sit , nihil veri , nihil candoris. Ab Hieronymo habetur *versipellis* , id est , vafer et dolosus , fallaciarum et insidiarum facile princeps , quæ tanto sunt periculosiores quanto minus videri et provideri possunt. Quis enim valet cognoscere *Satanæ cogitationes* (9) , dolos et fraudes , et ut in græco habetur , excogitationes ad circumvenendum ; seu , ut Vatablus legit , *assultus et insidiosos congressus* , quos *altitudinem Satanæ* , (10) vocitat Joannes : in græco *profunditates*. Quas ut exsequatur , ait D. Isidorus , est *vigil et insomnis* (11) , perpetuo vigilans et excubias agens ; præsertim de nocte suas struit machinationes. Olim Germani *atras in prælia*

noctes legunt (1) : tum furiarum instar febrebantur in hostes , ipsi etiam tenebris formidabiles , et periculum ubique circumferentes. Non dissimiliter dæmon noctem objicit , densissimas tenebras secum devehens in homines spargit. Vere *negotium perambulans in tenebris* (2) , seu , ut vertit D. Hieronymus , *pestis in tenebris ambulans* , fraudes , dolos et insidias moliens. Antonius præliabatur cum versipelli , versutissimo illo adversario , cum callido , doloso , fraudulentio , insidioso , tenebroso et tartareo illo serpente quem perfecte describit Tertullianus : *Abscondat itaque se serpens quantum potest , totamque prudentiam in latebrarum ambagibus torqueat , alte habitat , in cæca detrudatur , per anfractus seriem suam evolvat , tortuose procedat , nec semel totus , lucifuga bestia*. (3) His verbis complectitur Tertullianus cuncta quæ ex sacris paginis et Patribus retulimus de callidissimo Antonii inimico , qui eum aggreditur , 4. Variis machinationibus et diversis tentationum generibus. *Lata atque diffusa est operatio mali ; multiplicia spiritus incitamenta jaculantis* (4) , hominem debellare satagentis , tum *per immissiones Angelorum malorum* (5) , seu , ut vertit Vatablus , *caecodemonum incursiones* , ut multitudine obruat quem potentia et astutia superare non potest. *Magnis inimicorum circumdamur agminibus , hostium plena sunt omnia*. (6) Tum laqueis cuncta replentis. Ut enim ait S. Paulinus , tota hujus mundi figura est *Zabulicis prætentata retibus*. (7) Quod B. Antonio demonstratum est : cœlesti namque luce illuminatus , totum vidit hunc mundum laqueis refertum adeo crebris atque tenacibus , ut vix ulla anima extricare se posset atque in sublime evolare. Tum varias fraudes , dolos , insidias ; et , ut fatur S. Macharius , *machinamenta* molientur : has insidias nuncupat D. Hieronymus *multimoda diaboli ingenia* (8) , quibus hominem capere nititur : et ut belle ad propositum fatur D. Fulgentius , innumeris utitur argumentis *tanquam diversis machinis* (9) ; seu bellicis instrumentis , quibus victoriam reportet. Tum varia belli strata gemata adhibentis. Nam , *cum certamine manifesto cedit , ad hoc se victum demonstrat ut vincat : ad hoc fugam simulat , ut persequentem missis post tergum sagittis occidat*. (10) Tum ad varias criminum species allicientis *alioquin in modico consisteret diaboli*

(1) L. 2. Epsit. 284. — (2) De Creat. Hom. — (3) In Soph. num. 29. — (4) L. 6. Hexaem. — (5) L. 4. de præp. Evang. 3. — (6) D. Chrysostomus , Psal. 125. — (7) Orat. 24. — (8) D. Machar. Hom. 27. — (9) 2. Cor. 11. — (10) Apocal. 2. — (11) L. 2. Epist. 364.

(1) Tacit. in Germ. — (2) Psal. 90. — (3) Tert. Lib. adv. Valent. 3. — (4) Tert. L. de Pat. 12. — (5) Psal. 77. — (6) D. Hieron. Ep. 22. — (7) Epist. 2. — (8) Hom. 27. in cap. 6. Ephes. — (9) Epist. 3. ad Probam — (10) D. Fulgen. ibid.

ingenium de malitia. (1) Tum oculis varia objecta ad vitia incitantia proponentis. Nam, ut ait Lactantius, *objicit oculis irritabiles formas.* (2) Imaginationem quoque movet figuris criminiosis et fœdis phantasmatibus: *Mentis quoque corruptelas agit furoribus, et amentis fœdis, ac sævis libidinibus, cum erroribus variis.* (3) Tum horribiles belluarum larvas sumentis, et hoc vel ut decipiat, vel ut terrorem incutiat, vel ut crudeliter feriat. Multis illis modis diabolus aggreditur Antonium: nam contra illum plures dæmonum armat cohortes, pluria illi parat retia. Interdum argentum et aurum in itinere ponit, interdum seculi delicias et deserti incommoda proponit; mox carnis concupiscentiam accendit, in specie mulieris venustissimæ apparens. Statim pietatis pallio reditum ad seculum suadere nititur, ut sororis adhuc juvenis educationem curet: deinde sub pelle vulpina fraudes meditatatur Antonii tentans humilitatem, confitens se ab illo victum innumerabilium hominum victorem, efferos belluarum habitus induens; nimirum figura gigantis, tauri, leonis, serpentis, draconis, tantaque sævitiæ et crudelitate illum percussit, ut sicut ipse postea retulit: *Vulnera fuere tam gravia, ut universa hominum tormenta superarent.* (4) Tot tamque variæ armorum et pugnarum species belli ostentant magnitudinem. Quod mirum in modum, 5. Ex conflictu assiduitate augetur. *Sed enim pervicacissimus hostis ille, nunquam malitiæ suæ otium facit. Atquin tunc maxime sævit, cum hominem plene sentit liberatum: tum plurimum accenditur, dum exstinguitur* (5), dum vincitur, magis ad pugandum concitatur, superantem se superare conatur; *armis quibus eliditur surgit, et virtute qua dejicitur, acrior efficitur.* (6) Hoc ipso quod victus est fortio rem quemque magis aggreditur (7), et validior impetu in illum insurgit. *Acrius circa robustos diaboli certamen est, et majoribus copiis illos aggreditur.* (8) Ut ex Antonio comprobatur, a quo toties victus diabolus a certamine non recedit; sed Antonium de novo semper adoritur: et acre hujusmodi bellum non fuit brevi tempore expeditum: sed, 6. Ad longum vitæ Antonii spatium extensum, in quo Sanctus indesinenter congregiendi, *nec unquam certamine lassabatur* (9), semper viriliter pugnans, et diabolum feliciter expugnans.

2. Adversus Antonium dæmones in bello

(1) Tert. L. de Idol. 2. — (2) L. 3. c. 25. — (3) Tert. Apol. 22. — (4) D. Athan. — (5) Tert. L. de Pœn. 7. — (6) Fulg. Ep. 5. — (7) D. Cyr. Epist. 6. — (8) Ennod. in Vit. S. Ant. — (9) D. Athan.

armati, et ipsi ex eadem feritate certantes cadunt (1), et victoria quam de diabolo et angelis ejus retulit Antonius, est multo gloriosior ea quam de Pharaone reportavit Moyses: *Annon tibi multo fortius longeque gloriosius esse videtur, diabolum prosternere quam Pharaonem, atque acrias debellare potestates, quam currus Pharaonis subverttere?* *Ibi pugnatum est adversus carnem et sanguinem* (2), hic adversus principes et potestates, adversus mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. *Ibi populus eductus de Ægypto, hic homo de seculo. Ibi prosternitur Pharao, hic diabolus* (3), quem expugnat Antonius orationibus crebris, jejuniis, vigiliis (4), macerationibus, paupertate, fiducia in Deum, signo crucis, et cunctis in univ. virtutibus, ut ipsemet fratribus suis asseverat Antonius: *Mihi credite, Fratres, pertimescit Satanas piorum vigiliis, orationem, jejunia, voluntariam paupertatem* (5), cæterasque virtutes quibus ipse debellavit diabolus. 1. Orationibus dæmones expugnantur. *Hic est habitus gloriæ nostræ* (6); nimirum homo orans manibus ad modum crucis expansis. Ex D. Athanasio Antonius sæpissime in oratione pernoctabat, 2. Jejuniis; Christus namque Dominus docuit etiam adversus diriora dæmonia jejuniis præliandum. (7) Ex Sosomeno autem Antonius « frequenter duos vel amplius dies sine cibo manebat. » 3. Vigiliis. *Hinc est quod rex in procinctu pervigil callidi hostis præcavet et evitat insidias; tunc in castris miles supervenientes nocturnos impetus cauta pernoctatione propellit.* (8) Antonius autem semper excubias agebat, magna cum sollicitudine vigilabat: « Vigiliarum in tantum patiens erat, ut credulitatem viribus vinceret. » (9) *Non die solo, sed de nocte tota clamabat ad Dominum* (10): Domine, Deus salutis meæ, in die clamavi, et nocte coram te. (11) 4. Macerationibus et afflictationibus: etenim *conflictationes signa sunt regni, sicut fructificationes ætatis.* (12) Antonius afflictationibus passiones regebat, carnem domabat, Deo satisfacere et diabolum vincebat. *Simul etenim de pristinis satisfacimus conflictatione carnis et spiritus, et subsequitur tentationibus munimenta præstruimus.* (13) Unde cum Antonio nonnullas imperfectiones in seculo commissas objicerent dæmones, quibus eum in sublime ferri

(1) Tert. L. 4. adv. Marc. 39. — (2) D. Bern. Serm. 39. in Cant. — (3) Ephes. 6. — (4) Tert. L. de Bapt. 20. — (5) D. Athan. — (6) Tert. Apol. 50. — (7) Tert. L. de Jejun. 8. — (8) Chrysol. Serm. 24. — (9) D. Athan. — (10) Chrysol. ibid. — (11) Psal. 87. — (12) Tert. L. 4. adv. Marc. 39. — (13) Tert. L. de Bapt. 20.

impedire satagebant, responderunt sancti Angeli, jam pridem pro eis Deo satisfacisse Antonium, si quæ peccata scirent ex eo tempore commissa, quo esset factus Monachus, et Deo se consecrasset, licet proferre. 5. Paupertate, quia nihil maligni spiritus in hoc mundo proprium possident, nudi ergo cum nudis luctari debemus. (1) Antonius autem fuit cunctis fortunæ bonis denudatus, et solitariam et penitentem vitam, in illa penuria mundi (2) egit. Ex Morali autem Philosopho in insuperabili loco stat animus, qui externa deserit, et arce sua se vindicat: infra illum omne telum cecidit. (3) 6. Diffidentia sui, et in Deum fiducia, quia « non in multitudine exercitus fiducia belli, sed de cælo fortitudo est. » (4) A sui diffidentia et a fiducia in Deum enascitur victoria. Ut enim ait D. Bernardus, *opus est virtute, et non quacunquæ, sed qua induaris ex alto: ipsa enim facile victorem et invictum reddit.* (5) Hac fiducia armatus Antonius dæmones expugnavit dicens: *Tu es, Domine, spes mea; et, si exsurgant adversum me prælia; si sæviant mundus, si fremat malignus; si ipsa caro adversus spiritum concupiscat, in te ego sperabo.* (6) Et quia, ut docet D. Damascenus, *crux Christi clypeus, armatura et trophæum est adversus diabolum* (7), sacro crucis signo Antonius vincebat dæmones, suosque monebat monachos ut crucis signaculo eos fugarent. « Quos cum videritis, tam vos quam domos vestras expugnare, armate signaculo, et confestim solventur in nihilum, quia metuunt illud trophæum, in quo Salvator aereas expolians potestates, eas fecit ostentui. » (8) His armis victor Antonius, in gratitudinis monumentum Deo decantabat: « Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, et digitos meos ad bellum. » (9) Quasi dicat, ait Euthymius: Prosperari dicuntur manus in prælio adversus dæmonem, dum puro corde elevantur et ad virtutes extenduntur, præsertim si humilitas mentis et corporis adhibeatur. Unde Fulgosius (10) Antonium sic disserentem inducit: « Vidi cunctos inimici laqueos super terram expansos; suspiransque aiebam: Quis superabit illos? dictumque est mihi: Humilitas illos superabit, et non attingent illam. Humilitate Antonius vicit dæmonem eum de superbia tentantem. Ut enim refert D. Athanasius, puer horridus atque niger ad ejus se genua provolvens, humana voce flebat: « Ego sum

fornicationis amicus, ego multimode adversus omnes adolescentes turpitudinis arma suscepi; innumeros imperio meo subjeci; tu solus invictus de me victoriam reportasti, nec tonitru et minis territus, neque blanditiis allectus. Ut inauditum illud stratagemata eluderet Antonius, dæmoni exprobravit diffiditatem et imbecillitatem suam, qui se ab humili et debili humanatione fateretur superatum: *Porro bella et victoriæ, captis et everis plurimum urbibus constant* (1): Antonius gloriose de diabolo triumphavit, ejus imperium destruens et urbes capiens.

3. *Vincens in prælio gaudet, quia gloriam consequitur et prædam.* (2) Antonius de diabolo triumphans gloriam reportavit et prædam. Gloriam quidem: tum quia illum *diabolus totis viribus frustra cecidit* (3); tum quia, non solum diaboli viribus fortiter restitit, sed adhuc *omnem diaboli vim exsunnxit;* (4) tum quia in illo et per illum de diabolo Deus triumphavit, cui competit quod de Jobo prædicat Tertullianus: *Quale in illo viro feretrum Deus diabolo exstruxit! Quale vexillum de inimico gloriæ suæ extulit!* Tum quia certaminis et victoriæ testem et approbatorem Christum habere meruit. *Nemo facile Jesum videt constitutus in terra.* (5) Antonius tamen post initum longum cum diabolo certamen, Christum videre meruit. Quærenti autem a Christo ubinam esset eo tempore quo adeo violenter ab adversario percutiebatur, respondit Dominus: *Antoni, hic eram, sed exspectabam videre certamentum. Nunc autem quia dimicando viriliter non cessisti, auxiliabor tibi, et faciam te in toto orbe nominari.* (6) Tum quia, ut superius diximus cum S. Athanasio, *totius orbis homines ad Antonium confluebant, et universarum gentium varietas bellicosissimum contra dæmones virum conspiciere gestiebant.*

Prædam adhuc de sua victoria retulit Antonius, idololatriam destruens, hæreticos confundens, diabolum a possessis corporibus expellens, et a desertis illum ejiciens, Ægypti solitudines monachis ceu Angelis terrenis replens, sui fama innumeram hominum multitudinem in desertum trahens. *Diabolus totum seculum mendacio divinitatis implevit.* (7) At Antonius tyrannos idolorum protectores increpavit; cultum veri Dei audacter prædicavit; idcirco *Deicolæ* nomen obtinuit: Quia, 1. Ut refert Sozomenus, *veram beatitudinem in cultura Dei et legum ejus observatione dicebat.* (8) 2. Quia non

(1) D. Greg. Hom. 9. in Evang. — (2) Tert. L. de Pat. 13. — (3) Epist. 82. — (4) L. 1. Mach. 3. — (5) Serm. 85. in Cant. — (6) D. Bern. Serm. 9. in Psal. — (7) L. 4. cap. 12. — (8) D. Athan. — (9) Psal. 14. — (10) lib. 9.

(1) Tert. Apol. 25. — (2) Tert. Apol. 50. — (3) Tert. L. de Pat. 14. — (4) Tert. Ibid. — (5) D. Ambr. l. 8. in Luc. — (6) D. Athan. — (7) Tert. L. 5. adv. Marc. 17. — (8) D. Athan.

multum ab idololatria distat hæresis, utriusque auctor est diabolus. *Totum seculum Sathanas et angeli ejus repleverunt idolis.* (1) Ab iisdem etiam suam hæreses sumunt originem: *Et ideo, neque a diabolo inmissa esse spiritalia nequitie, ex quibus etiam hæreses veniunt, dubitare quis debet, neque ab idololatria distare hæreses, cum et auctoris et operis ejusdem sint, cujus et idololatria.* (2) Antonius acerrimus hæreticorum hostis, quos ut membra putrida a corpore Ecclesiæ separata horrore fidelibus esse dicebat: accersitus ab Athanasio ut sese Arianorum opponeret furori, Alexandriam venit, religionis veritatem prædicavit, catholicos in fide confirmavit, hæreticos confutavit. *Erat autem valde sapiens, et hoc in se mirabile habebat, quod cum litteras non didicisset, ingeniosissimus et prudentissimus erat.* (3) 3. Hominum corpora dæmones possident: *Suppetit illis ad utramque substantiam hominis adeundam subtilitas et tenuitas sua* (4): at Antonio tantam in dæmones potestatem Deus contulerat, ut non solum *verbo dæmonia de hominibus excuteret* (5): sed, ut ait D. Athanasius, *sic dæmonibus erat formidolosus, ut multi per Ægyptum ab illis agitati, invocato nomine Antonii liberarentur.* Neque a possessis hominibus duntaxat dæmones expulit Antonius, sed eos, 5. Adhuc ab Ægypti desertis et solitudinibus ejecit. Diabolus a Michaela de cælo expulsus, de mundo, ubi idololatriam statuerat, a Christo ejusque discipulis fugatus, in solitudines cum suis ascellis se recepit, a quibus se ab Antonio depulsos conqueruntur, qui cum in castello ruinæ proximo vel potius tumulo latitaret, Antonium alloquentes dæmones dicebant: *Quid tibi cum his solitudinibus? cur in deserto venisti? cur limites nostros invasisti? in quibus remanere, nec viribus nostris resistere valebis? Verum mentiti sunt dæmones; nam Antonius in solitudine remansit, et, 6. Ægyptum in Paradisum convertit: Ægyptum diabolum idololatria et superstitione repleverat: Unde ejus et census. de Ægypto superstitio est.* (6) Quapropter, ut animadvertit Chrysologus, Christus fugiens in Ægyptum fugit *ad dæmonum fana, ad idolorum patriam,* (7) quam Dominus sua præsentia velut paradysum reddidit: *Felix regio, quam tanto temporis spatio Sol justitiæ sua illustravit præsentia: ut que tantis erat idolorum sordibus polluta, fieret demum tanquam hortus*

(1) Tert. L. de Spect. 8. — (2) Tert. L. de Præsc. Har. 40. — (3) D. Athan. — (4) Tert. Apol. 22. — (5) Tert. Apol. 21. — (6) Tert. L. de Spect. 8. — (7) Serm. 151.

irriguus, et tanquam paradysus Domini, cælesti disciplina clementius adumbrata. (1) Nam, ut subjungit Paschasius, *Ægyptus postea a tot inhabitata fuit Angelis, quot in ea anachoretæ vitam traduxere eremiticam et solitariam. Ob quos merito cum paradiso contendere potuisset. Cujus antesignanus fuit Antonius, ut docet Vincentius Ferrerius, Antonius fuit primus, et princeps hujus vitæ.* (2) Nam, ut in ejus officio decantat Ecclesia, *cælestis vitæ genus in terris colere instituit.* (3) Hac de causa Gregorius Nazianzenus multum D. Athanasium laudat, quod regulas vivendi monachis ab Antonio datas posteritati delineaverit. *Nam dum divi Antonii vitam conscripsit, vitæ monasticæ leges, sub narrationis specie promulgavit.* Felix igitur Ægyptus, quæ *beatum dico, et magnum protulit Antonium* (4); qui primus consecravit desertum, manifestans solitudinem, in qua Paulus jacebat occultus, ibique *cælestem ducens vitam, Angelum non eremitam, prætendebat moribus* (5), monachis norma vivendi existens, et cunctis Christianis virtutum exempla præbens, quarum fama, 7. Innumeram hominum multitudinem ad desertum trahebat. *Attamen nullus se frustra illuc venire conquestus est, omnibus delectabile, atque jucundum laboris commercium fuit.* (6) Nec mirum, si Antonius suis exemplis, suis virtutibus, suaque præsentia, ad seculi contemptum sufflammaret homines; cum etiam post ejus mortem, simplex vitæ ipsius narratio, aulicos juvenes eosque decoris mulieribus desponsatos, ad solitariam vitam allegerit; neque parum conduxerit ad Augustini conversionem; qui Antonii admiratus vitam, a vitiis ad virtutes transire decrevit. Cunctis adhuc Christianis objicitur Antonii vita, et si omnes ad solitariam et monasticam vitam non sunt vocati, omnes tamen possunt imitari virtutes quibus Antonius splenduit, et immortalem cæli beatitudinem acquisivit.

CONCIO SECUNDA.

PATET mendacio veritas (7); quia secundum commune philosophorum effatum, *contraria juxta se posita magis elucescunt.* Sic lux solis gratior apparet iis qui aliquo tempore noctis caligine obtenebrati sunt; sic pulchra femina coram difformi magis pulchrescit. Hoc modo dignoscenda est Augustini perfectio, ex oppositione cum Augustini de-

(1) Paschas. in c. 2. Math. — (2) Serm. de S. Anton. — (3) Orat. de laud. Athan. — (4) D. Chrysost. — (5) D. Athan. — (6) D. Athan. — (7) Tert. L. 1. adv. Marc. 111.

fectibus. Opponendus est itaque Augustinus Augustino, 1. Augustinus Doctor sapientissimus, Augustino hæretico doctissimo; 2. Augustinus pœnitens illustrissimus, Augustino peccatori famosissimo; 3. Augustinus sacer amans, Augustino amanti profano.

I. PARS. Diabolus est hæreticorum magister, a quo intellectus interpretatur eorum quæ ad hæreses faciunt (1), et qui in schola pravi illius præceptoris eruditi sunt. Tria potissimum ab illo didicerunt: 1. Errorem et mendacium; 2. Superbiam et mentis tumorem; 3. Crudele propositum enecandi fidem in fidelium cordibus, vel saltem languidam efficiendi. Augustinus a diabolo edoctus inter discipulos mali illius magistri principatum tenens, et in celebri illa Academia præcipui Doctoris munere fungens, scientiam docebat mendacem et tenebrosam, tumentem et ventosam, perimentem et venenosam; at Dei misericordia illum, ab orci gymnasio eruens, insignem effecit Doctorem, ut in Ecclesia doceret doctrinam, 1. Lucidam et splendentem; 2. Demissam et deprimentem; 3. Fecundam et triumphantem.

1. *Apud hæreticos omnia extranea et adversaria veritati.* (2) Ob hanc causam D. Epiphanius hæresim nuncupat: *ferale commentum, de sterilegis et fabulosi mendacis textum.* (3) Eam adhuc appellat *furiosa mendacia, prodigia falsitatum.* (4) D. quoque Leo quæ in hæresi contineantur perspicue declarat: *In ea, lex est mendacium, diabolus religio, sacrificium turpido.* (5) Tandem hæresis belle a D. Hilario describitur, *doctrina dolosa, sub nomine Dei blasphema, sub prætextu religionis impia, sub veritatis specie fallax.* Nec mirum si hæresis sapit mendacium, falsitatem, errorem, cæcitatem. Nam, ut belle ad propositum fatur D. Augustinus, *Deus est lumen, nos sine illo tenebræ, si ab eo recesseris, in tuis tenebris remanebis; si ad eum accesseris, non de tuo lucebis.* (6) Inde concludit: *Ergo lux in Domino, ergo tenebræ sine Domino.* Quod ex ipso met Augustino evidenter patet qui « cum adhuc esset puer, fuit ita subtilis et ingeniosus, quod per se sine magistro didicit septem artes liberales. » (7) Vix dum natus annos viginti (8), Aristotelis Categorias, et legerit, et solus sine interprete intellexerit: qui facundo suo ingenio mentisque sinu complexus sit mathematicam, arithmetica,

geometricam, astronomiam, musicam, physicam. *Qui duo, qui septem, qui totum scibile scivit:* quo olim epitaphio commendatus fuit nonnemo; et potiori jure commendari potest Augustinus: *qui duo, nimirum rhetoricam, et philosophiam; qui septem, scilicet septem artes liberales; qui totum scibile scivit;* quia nulla fuit ars, nulla scientia, quam non intellexerit aut docuerit; et tanquam profundissimus magister, facilitate et claritate sua non illustraverit.

Magnus tamen ille intellectus tot scientiis illustratus, voluptatum cœno immersus et in hæresim lapsus, tantis obvolvatur ignorantiae et erroris tenebris, ut Deum vere non cognosceret. Hæretici namque *Deum aut fingunt alium adversus creatorem; aut si unicum creatorem consentunt, aliter eum deserunt, quam in vero est* (1), ut Augustini comprobatur exemplo, qui animam mundi existimabat Deum, ejus partes universi partibus responderet censens; qui Deum peccati efficiebat auctorem, homini libertatem adimebat, volens eum, tum mercedis, tum pœnæ incapacem: quod ipse luce veritatis illustratus ultro confitetur: *Error meus, Deus meus: non enim tu eras, sed vanum phantasma.* (2) Inde concludit Tertullianus de hæreticis in communi, et consequenter de Augustino loquens: *Itaque omne mendacium quod de Deo dicunt, quodammodo genus idololatriæ.*

Tandem de Deo falso et mendaciter, et velut idololatra locutus est Augustinus, quantum in hæresi perseveravit, neque veram de Deo habuit notionem, nisi quando fuit divina luce illustratus. *Quid est homo? Omnis homo mendax; si verax, non de suo, sed de Deo est.* (3) Quod probe recognoscens, in gratitudinis monumentum Deo canit: *Confitebor tibi beneficia tua magna, quoniam eripuisti me de inferno inferiori.* (4) Neque duntaxat se Dei gratia ab errore et mendacio erutum recognoscit, sed adhuc fatetur ad veritatem adductum. Hac de causa Deum vocitat modo *lumen oculorum meorum* (5), modo *illuminatorem meum* (6), modo *lucem meam.* (7) Quemadmodum enim Deus in exordio mundi produxit lucem de tenebris, ita in Augustino *vidimus lucem de tenebris processisse.* (8) Deus qui eum elegerat ut esset Ecclesiae Doctor, et fidei defensor, mysteria religionis eum docuit, veritates moralis christianæ ei aperuit, et tanto majori luce eum illustravit, quanto densioribus involutus fuerat tenebris: *Sicut tenebræ ejus*

(1) Tert. L. de Præsc. Hær. 40. — (2) Tert. L. de Præsc. Hær. 16. — (3) Serm. 4. de Epiph. — (4) Serm. 5. de Jejun. — (5) In Psal. 108. — (6) In Psal. 28. — (7) D. Vinc. Ferr. Serm. de S. Aug. — (8) L. 1. c. 2. §. 8. de Vita S. August.

(1) Tert. L. de Præsc. Hær. 40. — (2) L. 4. Conf. 7. — (3) D. August. in Psal. 115. — (4) Solil. 28. — (5) Medit. 30. — (6) Solil. 53. — (7) Solil. 57. — (8) Solil. 29.

ita et lumen ejus. (9) Ex abyssu mendacii et erroris effecit abyssum sapientiæ et veritatis. Quare non immerito nuncupatur a Possidonio *Abyssus sapientiæ*. Cui appropriat Doctor Angelicus istud Jobi: *Profunda fluminum scrutatus est, et abscondita in lucem produxit.* (2) Quatuor, ait D. Thomas, sunt flumina, nimirum *scripturæ, creaturæ, culpæ et gratiæ*; quorum profunda scrutatus est S. Augustinus. *Scripturæ* quidem, vetus et novum elucidans Testamentum, tum in libris de Genesi; tum in elucidationibus in psalmos; tum in enarrationibus in Joannem; tum in expositionibus epistolarum Pauli: scrutatus est etiam profunda *creaturæ*, et quidem triplicis, spiritualis, corporalis et compositæ. Spiritualis, in libro de angelica hierarchia, corporalis in libro de Genesi ad litteram compositæ in libro de spiritu et anima. Scrutatus est adhuc profunda *culpæ*, et quidem triplicis: originalis, mortalis et venialis. Originalis libro 1. Confessionum; mortalis libro 9. Venialis libro 10. Tandem scrutatus est profunda *gratiæ* etiam triplicis: prævenientis, subsequenti et perficientis, in libris de Gratia.

Dilectus Discipulus (3) Deum in throno majestatis suæ sedentem vidit, in dextera tenentem librum scriptum intus, et foris signatum sigillis septem. *Liber iste est Scriptura Sacra: scriptus intus propter mysticos sensus, foris propter litteralem.* (4) Signatus septem sigillis, id est, septem excellentiis in Scriptura contentis, que sunt *sententiarum profunditas, sensuum multiplicitas, figurarum varietas, rerum incomprehensibilitas, mysteriorum obscuritas, tropologiarum suavitas, infallibilis veritas*. Quis autem hunc librum aperuit, mysteria detexit, ænigmata solvit, abscondita illustravit? Respondet D. Anselmus: *Hic est Augustinus, quem Dominus cælitus erudivit, et in toto orbe terrarum legislatorem et legiferum principem fecit, et dedit ei claves solvenii librum, atque aperienti.* (5) Quæ erim humanis mentibus erant abscondita, produxit in cognitionis lucem. Quod exsecutus est in libris de Trinitate, de Civitate Dei, de Prædestinatione et Gratia, et aliis quibus Scripturam Sacram mirum in modum elucidavit, et *doctrinæ culmen christianæ* videtur attigisse, tantum excellens supra cæteros Doctores, quantum Joannes supra alios Evangelistas.

Sacri historici Christi referentes nativitatem et vitam, varie de illo loquuntur: de

ejus humanitate Mattheus, de regia dignitate Marcus; de sacrificio Lucas; at Joannes velut aquila ad æternam Verbi in sinu Patris generationem attollit oculos, deinde ad ima descendens ejus humanationem in utero Virginis contemplatur. Hieronymus, Gregorius, Ambrosius, Augustinus, sunt præcipui Ecclesiæ Doctores, qui præstantiori modo Scripturam Sacram explanarunt, et diversa expositionum genera protulerunt. Hieronymus excellit in sensu litterali; Gregorius in morali; Ambrosius in allegorico; Augustinus vero tanquam aquila in anagogico cæteris supereminet. Quod probe agnoscens Gregorius ad Innocentium, Africa præfectum, suas elucidationes in Jobum expositulantes, sic scribit: *Quod expositionem Sancti Job transmitti voluistis, vestro judicio non gaudemus; sed si deliciose cupitis pabulo saginari, B. Augustini compatriotæ vestri opuscula legite, et ad comparationem illius similaginis nostræ fufur non queratis.*

Hanc nostri Doctoris præstantiam denotat binum quo insignitur nomen; vocitatur enim *Aurelius Augustinus*. Ut autem ait Cassiodorus, *omnis appellatio ad declarandas res videtur imposita.* (1) Duplicem autem utriusque nominis ethymologiam invenio. Dicitur quidem *Aurelius*, seu, ut placet festo, *Aureus*, hoc est, aurea sede dignus; dignus, inquam, aurea Doctoris cathedra, dignior ea quam inter Græcos Socrates aureo tripode; inter Hebræos Salomon solio regio. Adhuc nominatur *Aurelius* ob ingenii nitorem et præclara doctrinæ lumina. (2) Romæ fuit olim familia perillustris, nomine *Aurelia*, cui proprium erat ac singulare, in Solis templo offerre sacrificium, quasi sola devota dicataque Soli; Doctor quoque noster potuit vocitari *Aurelius*, vel quia Deo ceu supremo Soli, et fonti omnis luminis totus dicandus erat; vel quia ab illo clarus, lucidus, et quasi solaris totus, et hac de causa nuncupatur *orbis lumen, magnus mundi sol*. (3) Ecclesia tribuit Sanctis honoris titulos qui proprias eorum denotant perfectiones. Sic Joannes Antiochenus, ob eloquentiam nuncupatur *Chrysostomus*; Gregorius ob patrata miracula *Thaumaturgus*; Bernardus ob styli suavitatem *Mellifluus*; Thomas ob ingenii sublimitatem *Angelicus*, et Augustinus post mortem *Aurelii* nomen accepit, quod solem significat. *Alii Doctores comparantur stellis, Augustinus soli.* (4) Et merito splendescenti illo vocabulo honoratur, ait B. Thomas Valen-

(1) Psal. 138. — (2) Cap. 28. — (3) Apocal. 5. — (4) D. Thom. a Vill. Nev. — (5) Apud Paulet. Sermon. 8. Aug.

(1) L. 8. Var. Epist. 18. — (2) Alex. ab Alex. l. 1. c. 9. — (3) D. Antonin. 3. p. — (4) Remig.

tinus Antistes; tum quia *sicut sol cætera astra, ita cæteros omnes post Apostolos superat Augustinus. Et merito ad alios in Ecclesia in hoc quasi sol ad sidera comparatur*; (1) tum quia *a sole omnia lucent: ab Augustino omnes qui post ipsum fuerunt Doctores, lumen sapientiæ accipiunt: ipse vero propria luce lucet, quam a nullo hominum, sed a solo Deo accepit*. Ob has rationes Pius II, Pontifex Maximus, Augustini decantans laudes, illum velut solem prædicat: *Quem nihil obscurum latuit, sed et omnia clarent*. Augustini adhuc vocabulum duplicem habet notationem, felici nomine sic dictum ab *augendo*, quod ejus ingenia, doctrina, virtute, mirum in modum augenda erat christiana religio, et catholica fides incrementanda. Vel, ut volunt nonnulli, ab *Augusto* denominatum; vel quia ut vult ex Remigio auctor Historiæ Lombardiæ, *sicut imperator Augustus præcellit omnes reges, sic et Augustinus excellit super omnes Doctores*. Vel sicut Augustus imperium romanum generose defendit, multumque incrementavit, sic Augustinus Ecclesiam propugnauit et magnificauit. Vel quia *Augusti oculi ita enitescabant, ut si intentius aliquem esset intuitus, cogeretur is seu splendoris nimietate caligare, vultum demittere*. (2) Augustini quoque splendorem ferre hæretici non valebant, cujus oculi ut radii solis fulgebant: unde Jacobus a Voragine refert hominem devotum, *vidisse Augustinum super lucidam nubem sedentem, cujus oculi quasi solis radii erant*. (3)

Ex his constat quam merito Augustinus inter Doctores teneat principatum, existens inter Doctores, quod sol inter planetas. (4) D. Hieronymus, Augustini cœvus, eum ut *conditorem antiquæ fidei* (5) veneratur. D. Paulinus Augustinum prædicat *Ecclesiæ lucernam, fistulam aquæ vivæ et venam fontis æterni*. (6) A Ruperto habetur Augustinus *columna veritatis, columna nubis in qua thronum suum posuit sapientia Dei*. (7) A Possidonio nuncupatur Augustinus, *homo cælestis, imago Divinitatis, Pater Patrum, Doctor Doctorum, abyssus sapientiæ, præco veritatis, par Angelis in fervore, per prophetis in absconditorum mysteriorum revelatione, par Apostolis in prædicatione*. (8) A D. Bernardo *Ecclesiæ lingua* (9) vocitatur, ab Ecclesia ipsa appellatur *lux Doctorum, firmamentum Ecclesiæ, malleus hæreticorum, summum vas sapientiæ*. Et ut fatur non-

nemo, *inter Sanctos doctissimus, et inter doctos sanctissimus*, præ se ferens doctrinam humilem et deprimentem.

2. *Gloria est exaltationis ingenium*. (1) Perpauci sunt homines quibus a natura corrupta insitum non sit exaltationis ingenium; at nulli adeo gloriæ sufflamantur ardore ac excelsæ mentes, non minus peccati, quam notionis dæmonum participes. *Superbia natione cælestis* (2), quia in cælo suam sumpsit originem, etiam terrenos accendit homines, præsertim eos qui aliis antistant studio scientiæ, Apostolo namque teste, *scientia inflat* (3); hoc est instar folliis vento distenti turget. Quapropter superbus diabolus dictus est *δαίμων* quasi *δαίμων* (4), id est, doctus, peritus, sciens. Homines litterati superbi dæmonis æmuli; ventosa scientia inflantur; tum quia eos supra alios multum extollit; tum quia magnam famam et existimationem eis acquirit, ut patet ex Philosophis Gentilibus qui fuerunt *homines gloriæ et eloquentiæ solius libidinosi*. (5) Prius gloriæ quam eloquentiæ libidinosi, quia eloquentiæ non studebant, nisi ut gloriam captarent. Patet etiam ex hæreticis; ex D. namque Augustino, *mater omnium hæreticorum est superbia*. (6) Ut enim aliorum animadvertit Hypponensis Antistes: *Videns diabolus templa dæmonum deseri, et in uomen liberantis mediatoris currere genus humanum, hæreticos movit, qui sub nomine christiano doctrine resisterent christiænæ*. (7) Neque ad id negotium suscitavit homines idiotas et ignaros, sed intellectu sublimes et doctos. Quod probe animadvertens D. August., ait: *Non putetis, Fratres, quia potuerunt fieri hæreses per aliquas parvas animas. Non fecerunt hæreses nisi magni homines* (8), magnitudinis suæ et eruditionis vento inflati. *Omnes tument, omnes scientiam pollicentur*. (9)

Nullus unquam homo fuit excellentiori ingenio præditus quam August. neque politiore eloquentia pollens; neque magis scientiarum splendore fulgens; neque majori in æstimatione apud homines existens; scientia Augustinum inflabat, hæresis eum in superbia nutrebat: et ut ipsemet fateatur, *inhiabam honoribus*. Romæ rhetoricam gloriæ et famæ aucupandæ gratia docens: *quia devotus animus infulis beneficiorum, crescit ad obsequium, augetur ad gratiam, non ad arrogantiam insilit, non ad superbiam pertumescit* (10): D. Aug. repudians hæresim,

(1) Conc. 1. de S. Aug. — (2) Cærl. Rodig. l. 15. c. 1. — (3) Serm. 152. — (4) Remig. Antiodor. in 2. ad Cor. — (5) Epist. 25. ad Aug. — (6) Epist. 51. apud August. — (7) L. 7. de Oper. Spir. Sanc. c. 19. — (8) In Epist. ad Meced. — (9) Serm. de S. Steph.

(1) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 5. — (2) D. Hier. — (3) 1. Cor. 8. — (4) Plato in Cratilio. — (5) Tert. Apol. 47. — (6) L. Cont. Epist. Manich. c. 6. — (7) L. 18. Civ. 51. — (8) In Psal. 124. — (9) Tert. L. de Præsc. Hæc. 41. — (10) Chrysol. Serm. 42.

tumorem mentis dejecit; amplexans fidem, christianam humilitatem suscepit, a qua nunquam potuit dimoveri, neque ingenii celsitudine, neque scientiæ sive acquisitiæ, sive a Deo infusæ magnitudine, neque famæ claritate, sed humilitatis toto vitæ tempore studiosus fuit, ut superbiam qua fuerat tumidus penitus evacuaret.

In Augustino hæretico tres fuere superbiæ gradus: primus, præsumptio, qua a se, non a Deo habere præclaras animi dotes existimabat; secundus, gloriæ ambitio, quam styli nitore, sermonis eloquentia, verborum lenocinio captare satagebat; tertius, famæ cupido, ambiens ab omnibus haberi scientia et eloquentia non vulgari præditus. In Augustino autem catholico fuerunt tres humilitatis gradus, tribus superbiæ gradibus oppositi. Nam præsumptioni opposuit gratitudinem, quæ se omnia a Deo accepisse recognoscit. *Quidquid habeo, a Deo sumpsit, non a me præsumpsi: atque ab illo in me perfici fide-liter spero, a quo inchoatum esse humiliter gaudeo; non enim meo, vel ingenio, vel merito, sed ejus dono sum quidquid laudabiliter sum.* (1) Gloriæ ambitioni, quam ex verborum elegantia captabat, opposuit styli humiliorem, non demulcendis auribus, sed formandis animis aptissimum. *Melius est ut nos reprehendant grammatici, quam non intelligant populi.* (2) Tandem famæ cupidini, deprimentem opposuit suorum librorum retractationem. *Neque ambitiosus quisquam ita gloriam affectavit, sicut ille contemptum.* (3) Magnam sibi comparaverat famam Augustinus, a cunctis hominibus summa in existimatione habitus; in omnium ore versabatur velut præstantissimus Doctor, et scriptor celeberrimus; multos composuerat, et typis mandaverat libros, qui auctoris ingenerabant admirationem, quos ipse retractavit, impedire volens famam quæ tum tempore præsentis, tum futuro ei obvenire poterat. Astrologi in sole nonnullas deprehendunt maculas; Augustinus in lucida sua doctrina quosdam conspicit nævos, hos severe condemnat, et ut errores in quos incidisse sibi videtur, subsequitur manifestet seculis, duos componit retractationum libros, quos posteritati transmittit. Potesne concipi major humilitatis gradus? Nonne admiranda est Augustini doctrina demissa et deprimens, secunda et triumphans de hæreticis fidem interimere molientibus.

3. *Proinde hæreses ad languorem et interitum fidei productas.* (4) Dæmones tum

Dei, tum veritatis osiores, mediis hæreticis duo præstare nituntur: unum, Christianos a veritate remove: *Et quæ illis accuratior pascua est, quam ut hominem a recogitatu veræ divinitatis avertant?* (1) Multos in errorem seu hæresim inducere: *Cum hoc sit negotium hæreticis, non ethnicos convertendi, sed nostros evertendi? hanc magis gloriam captant, si stantibus ruinam, non si jacentibus elevationem operentur.* (2) Hæretici autem catholicos prosternere moliantur captiosis logicæ argumentis: *Et ideo habent vim, et in excogitandis instruendisque erroribus felicitatem* (3); quos media philosophia Gentili excogitant et propugnant. *Et enim eadem materia apud hæreticos et philosophos voluntatur, idem retractatus implicantur;* imo ut fatur ibidem Tertullianus, *ipsæ hæreses a philosophia subornantur.* (4) Tandem tam hæreses quam philosophiam gentilem dæmoniorum doctrinam nuncupat. *Hæ sunt docrinæ hominum et dæmoniorum, prurientibus auribus natæ de ingenio sapientiæ secularis.* Hac seculari sapientia, dæmoniorum doctrina et sophistica hæreticorum philosophia imbutus Augustinus totis viribus catholicam evertere nitetur fidem. Adeo erat in philosophia versatus, tantaque pollebat in argumentando mentis acie et solertia, ut ejus logicam, arguendique vim sustineret nemo, formidarent omnes, et acutissimi quique refugerent orthodoxi: quibus captiosus suis argumentis et sophismatibus ita erat molestus ut jussu D. Ambrosii in litaniis additum fuerit, *a logica Augustini libera nos, Domine.* (5)

Verum uti acutum et in disputando acre Augustini hæretici ingenium, fuit catholicis permolestum, ita Augustini catholici acumen, visque urgendi, fuit hæreticis grave et onerosum, gloriose de eorum erroribus triumphans. In sole lucet in triplici differentia: quædam lucidæ et illustrantes, quæ præclarissima naturæ et artis manifestant opera; aliæ victrices et triumphantes, quæ horridas noctis fugant tenebras, et venustum diei adducunt jucunditatem; tertiæ in pelagi abyssis margaritas formant, et ad vegetaliū et sentientium concurrunt generationem. Augustinus sol Ecclesiæ habet doctrinam splendescentem et illuminantem, vincentem et triumphantem, secundam et generantem. Splendescentem et illuminantem, quia mire Scripturam Sacram illustrat, et augustissima quæque religionis mysteria perspicue declarat. Ob hanc causam a Cassiodoro appellatur

(1) Epist. 52. ad Maced. — (2) D. August. In Psal. 51. — (3) D. Thom. a Villa Nova. — (4) Tert. L. de Præsc. Hæres. 2.

(1) Tert. Apol. 22. — (2) Tert. L. de Præsc. Hæres. 42. — (3) Tert. L. de Præsc. Hæres. 59. — (4) Tert. L. de Præsc. Hæres. 7. — (5) Rivus. l. 7. c. 2.

lux Ecclesiæ illuminans : et octavum Concilium Toletanum recognoscit in Augustino, miram in indagandis veritatibus subtilitatem, et singularem in explanandis claritatem. Antequam Augustini lux illuminaret Ecclesiam, *fides erat quodammodo adumbrata, non solum erroribus hæreticorum, sed etiam verbis et eloquentia catholicorum, quibus magis curæ fuit culte et ornate, quam distincte loqui, ac proinde quod in qualibet fidei materia sentiendum esset, non tam erat in aperto : sed Augustinus primus cœpit catholicas veritates enucleare, et ad scholasticam formam redigere, docens, quid in quolibet fidei mysterio sentiendum, quid ad objecta respondendum esset.* (1) Unde D. Thomas Doctor Angelicus, et Scotus Doctor Subtilis, theologiæ tam scholasticæ quam moralis facile principes, sententias suas D. Augustini auctoritate muniunt, sive in explanandis fidei veritatibus, sive in confutandis hæreseos erroribus. De quibus vincens D. Augustini 2. Doctrina triumphat, qui jure merito a D. Bernardo appellatur *malleus hæreticorum.* (2) Nam Arianos per totam Africam dispersos penitus profligavit, Manichæos destruxit, superatis in duabus publicis disputationibus Felice et Fortunato, præcipuis eorum magistris; Eutychanos in Christo divinitatem et humanitatem confundentes, confudit; Circumcelliones debellavit, adeo ferocientes, ut sæve catholicos trucidarent, et seipsis sævioribus tormentis temere exponerent; Donatistarum numerum adeo minuit, ut ex quadringentis eorum episcopis vix reperti sint centum quinquaginta jussu Honorii imperatoris Carthagini congregati ut disputarent cum catholicis. Quare Aurelius Cassiodorus Aurelio Augustino congratulatur de tot hæreticorum reportatis triumphis: *Doctor eximius beatissimus Pater Augustinus, debellator hæreticorum, defensor fidelium, decurrit tanquam fons purissimus, nulla face pollutus, et in integritate fidei perseverans nescit locum dare hæreticis.* (3) Verum, etsi omnes hæreticos insecutus fuerit D. Augustinus, maxime adversus Pelagium pugnavit, ejusque errores expugnavit. Idcirco non sine speciali Dei providentia, ut animadvertit Sanctus Prosper: *Eodem tempore quo natus est in Britannia Pelagius hæresiarcha seu caligo quedam in tenebrosis illis regionibus exorta, natus est in Africa Aurelius Augustinus veluti clarissimus sol noctem illam erroris discutens, suaque doctrina, 3. Eccle-*

siam fecundans: tum duplicem fundans Ordinem: Canonicorum scilicet regularium, et Monachorum seu Eremitarum, utrumque magna Sanctorum et Doctorum multitudine conspicuum, regulam ipsis a D. Augustino traditam amplexi sunt quadraginta Ordines religiosi: tum tot libris in lucem editis, qui, ut ait Valentinus Antistes, *tot sunt ut vi. legi possint; tam varii sunt, ut non ab uno, sed ab universitate videantur conscripti.* (1) Tum quia ab illo omnes auctores suam mutantur scientiam; non secus ac poetæ ab Homero, a quo *omnis unda et omne æquor.* (2) Similiter ait Cassiodorus, D. Augustinus est fons limpidissimus ubi hauriunt philosophi naturæ veritates; oratores, eloquentiæ christianæ regulas; animæ pietatis studiosæ, veræ devotionis principia; prædicatores, materias quibus suas repleant conciones; theologi scholastici, mysteriorum religionis notitiam; casuistæ, moralis theologiæ decisiones; interpretes, Scripturæ sacræ elucidationes; concilia, fidei determinationes; Summi Pontifices, quæ pronuntiant oracula; controversistæ, arma queis debellant hæreticos.

Reædificato a Cyro, Persarum rege, et *fundato templo Domini, steterunt sacerdotes in ornatu suo cum tubis et levitæ in cymbalis, ut laudarent Deum.* (3) Sed quomodo laudaverunt Deum? *Per manus David.* Verum, quomodo id facere potuerunt *per manus David* sacerdotes et levitæ, cum propriis manibus musicæ instrumenta pulsarent? Deinde quomodo per manus David jam diu fatofuncti tubas et cymbala poterant tangere? Verumtamen id egerunt *per manus David*, canentes psalmos Davidis manibus conscriptos. Nam dissimiliter quidquid docuerunt theologi, quidquid scripserunt auctores, quot hæreticos debellarunt controversistæ, id egerunt per manus Augustini, nimirum per doctrinam Augustini manibus scriptam. In Augustino nunquam magis elucet gratia quam cum totis viribus adversus Pelagianos propugnavit, quam in conversione illustris peccatoris quæ mire elucescit ex oppositione cum famoso pœnitente.

II. PARS. Augustinus quamdiu fuit criminosis fateri debebat: *Ego præstantiam in deliciis meam agnosco.* (4) Tria potissimum Augustini peccata, et atrociora, et splendida reddebant, nimirum peccatorum multitudo, obstinatio et splendor, cum de eorum enormitate sese jactitaret. In conver-

(1) D. Thom. a Vill. Nov. — (2) Serm. 8. in Cant. — (3) De Div. lect. c. 22.

(1) Lobb. tom. 3. Opusc. Opusc. de S. Aug. — (2) Tert. L. 1. ad Nat. 10. — (3) L. 1. Esdr. 3. — (4) Tert. L. de Pen. 4.

sione autem Augustini elucet triua gratia, tribus illis peccatorum defectibus opposita: nimirum gratia 1. Multiformis, de peccatorum multitudine triumphans; 2. Fortis, peccatorum obstinationem et resistentiam superans; 3. Humilis, peccatorum enormitatem propalans.

1. Augustinus fuit multis peccatis contaminatus: nam, ut ipsemet fatetur, *inhiabam honoribus, lucris, conjugio*. Fuit enim superbia tumidus, divitiarum cupidus, et fœdis voluptatibus deditus. Acceperat a Deo sublime ingenium, corpus decorum, et cor ad magna natum. Verum superbia mentem occupans splendores ejus obnubilavit; lascivia corpori dominans, decorem ejus fœdavit; avaritia cor possidens, magnam ejus capacitatem ad terrena dejecit, ut ipsemet fatetur: *Victoriosam loquacitatem victus cupiditate vendebam*. (1) Superbia, quæ est vitium diabolicum mentis altitudinem profanaverat; libido, quæ in bestiam convertit, corporis pulchritudinem contaminaverat; avaritia, quæ terrena cœlestibus præponit, cordis inclinationes perverterat. Talis erat status Augustini de peccatis infeliciter famosi, quem Deus sua gratia feliciter dignatur eo tempore quo magis videbatur indignus. In productione hominis: *Recogita Deum totum illi occupatum ac deditum, manu, sensu, opere, sapientia, providentia, et ipsa imprimis affectione*. (2) In conversione pariter Augustini Deus suam adhibet sapientiam ut superbam illam convinct mentem; adhibet bonitatem, ut libidinosum corpus de cœno voluptatum retrahat, adhibet potentiam, ut terreni illius cordis immutet affectus.

Chrysologus Salvatorem prodit velut Proteum benignum et benevolum, sumentem cunctas formas, quæ possunt salutem nostram servire. *Tibi rex, tibi sacerdos, tibi pastor, tibi sacrificium, tibi ovis, tibi agnus, tibi totum factus est, qui fecerat totum. Et qui sibi nunquam, tibi toties immutatur in formas, qui manet unica, suæ majestatis in forma*. (3) O bonitas infusa! o inaudita pietas! o ineffabilis affectio! Dei Filius quod pro salute hominum in communi operatus est, id ipsum in particulari egit pro conversione Augustini, multiformi utens gratia. (4) Ad domandum namque tumidum illud ingenium Simpliciani religiosi adhibet simplicitatem Ambrosii urbanitatem, et Victorini humilitatem, qui tanta cum gloria rhetoricam Romæ docuerat, ut senatus ad ejus honorem statuas in locis publicis erexerit, et tamen

cunctis seculi renuntiaverat honoribus, ut in religione humilem et incognitam duceret vitam. Ad cupidum illud cor a terrenis avellendum divitiis, utitur Pontiano nobili, a quo audit admirabilem Antonii conversationem, qui terrenas abdicaverat opes, et in solitudine adeo virtuti vacaverat, ut ad simplicem relationem tantæ perfectionis duo aulici imperatoris curiam reliquerint, terrenis bonis et deliciis sese renuntiaverint, et in portum religionis sese receperint. Et quia amor veneris erat passio Augustini prædominans, Deus multiformi utitur sapientia, ut illum ab impuris voluptatibus dimoveat. (1) Interdum intellectum Augustini irradiat, eique lasciviæ turpitudinem et castitatis pulchritudinem manifestat: interdum carnis delicias amaritudinibus replet, orbans Augustinum amasia sibi charissima: interdum Augustinum lacrymis matris Monicæ stimulat, quæ filium indesinenter comitatur, et ad conversionem sollicitat: interdum Augustino obijcit exempla adolescentium et puellarum castitatem sectantium in vestibusque nive candidioribus repræsentat: interdum epistolas Pauli inter manus Augustini ponit, dicens ei: *Tolle et lege*, et feliciter incidit in istud: *Non in cubilibus et impudicitis*. (2) Tandem multiformes adhibet gratias adversus latitudines diaboli (3); id est, adversus multiformia Augustini peccata, et fortes adhuc gratias, quibus de famosi illius peccatoris obstinatione et resistentia triumphat.

2. In Augustino gratia coronatur (4) obstinatum illum peccatorem vincens. Tria potissimum victoriani gloriosam et illustrem reddunt: nempe hostium vis et fortitudo, adversariorum colligatio et multitudo, prælii diuturnitas et longitudo. Hæc tria concurrunt ad gloriam victoriæ quam de Augustino reportavit gratia. 1. Hostium virtus et fortitudo; non est multum honorabile debellare inimicos debiles et timidos, quibus deest animus ad pugnandum et vis ad resistendum: at valde est gloriosum superare hostes fortes et generosos qui viriliter resistunt et fortiter decertant. At inter gratiæ hostes, superbia, luxuria et avaritia sunt et fortiores et formidabiliores. In magnis mentibus superbia fortiter cum gratia dimicat: præclara namque ingenia suos conceptus velut numina venerantur; et quia hæretici sunt velut Angeli voluntate inflexibiles, suosque errores pertinaciter tuentur, superbia nunquam validius cum gratia dimicat quam cum alicujus hæretici doctissimi mentem occupat.

(1) L. 4. Conf. 2. — (2) Tert. L. de Res. Carn. 6. — (3) Serm. 25. — (4) 1. Petr. 4.

(1) Ephes. 6. — (2) Rom. 12. — (3) Tert. L. de Idol. 2. — (4) Tert. L. 1. ad Uxor. 8.

Avaritia non est minus opposita gratiæ quam superbia, neque minori vi cum illa decertat: tum quia nihil adeo contrariatur gratiæ quam peccatum: at *radix omnium malorum cupiditas*. (1) Tum quia avaritia favet cunctis passionibus, suppeditans eis objecta quæ concupiscunt: *pecuniæ obediunt omnia* (2); ideoque cunctæ passiones stant a partibus avaritiæ, et pro ea militant: imo pro seipsis, cum sine avaritia nequeant desideratis frui objectis. At voluptas multo magis gratiæ resistit quam passiones in avaritiæ defensionem ornata: et superbia pro excellentia, gloria et fastu congregiendi. Ut enim fatur D. Augustinus, *duriora sunt prælia castitatis, ubi quotidiana est pugna, et rara victoria*: (3) causam autem mox subministravit grandis hujus certaminis, quia *gravem castitas sortita est inimicum, qui quotidie vincitur et timetur*. Et ob hanc causam pugna illa est *potentissima, quæ venit de concupiscentia carnis*. (4) Cum fortibus illis inimicis dimicavit in Augustino gratia, scilicet cum superbia, quæ simul cum hæresi mentem ejus occupaverat; cum avaritia, quæ cor ejus terrenorum amore sufflammaverat; cum voluptate, quæ carnem ejus cæno libidinum immeraserat. Quod si voluptas adeo est potens, quod Tertulliano teste, *plures invenias, quos magis periculum voluptatis, quam vitæ, avocet ab hac secta* (5), quamnam tyrannidem exercebat voluptas in Augustinum juvenem ad amorem venereum pronum, et fœdis libidinis assuetum? De quo sane idem prædicare debemus, quod ipse de Alipio proclamat: *Quisquis de illo viro cogitat, de magna Dei misericordia cogitat* (6), de magna gratiæ victoria cogitat, quæ hostium prostravit multitudinem, et, 2. Debellavit multitudinem.

Tres commemorat Evangelium conversiones quas per semetipsum operatus est Christus, in quibus superavit *insigniora ipsa carnis et seculi vitia, quæ a divinis disciplinis plurimum avocant: alterum per lasciviendi voluptatem, alterum per acquirendi cupiditatem* (7); tertium per gloriæ et ambitionis sublimitatem. Tria illa insigniora vitia devicit Christus; superbiæ sublimitatem in Saulo, acquirendi cupiditatem in Matthæo, lasciviendi voluptatem in Magdalena. At tria illa vitia simul in Augustino Christi gratia superavit. In conversione Sauli, Matthæi et Magdalænæ, gratia victorias velut dimidiatas

retulit: in Saulo vicit duntaxat superbiæ mentis sublimitatem; in Matthæo acquirendi cupiditatem; in Magdalena carnis voluptatem: at in Augustino integram et completam gratia retulit victoriam. Dimicavit enim cum vitiis mentis, cordis et carnis; et debellavit mentis tumorem, avaritiæ ardorem, et venereum amorem. Ad convertendum Saulum, oportuit solummodo deponere mentis tumorem: in illo, neque habendi cupiditas, neque lasciviendi voluptas decertarunt cum gratia. Ad convertendum Matthæum fuit duntaxat necesse ut gratia acquirendi vinceret cupiditatem: in illo neque mentis superbia, neque carnis voluptas sese gratiæ opposuit. Ad convertendam Magdalenam necesse duntaxat fuit ut gratia vinceret lasciviendi voluptatem: non fuit illi congregiendum, neque cum superbiæ sublimitate, neque cum acquirendi cupiditate: at in Augustino tria insigniora illa vitia *conspirata et conjurata inter se sunt* (1), et necesse fuit ut gratia simul et semel debellaret superbiæ sublimitatem, acquirendi cupiditatem et lasciviendi voluptatem. Ad vincendos tres fortissimos illos hostes inter se conspiratos et conjuratos, oportuit ut gratia fuerit potentissima: *Hæc erit vis divini gratiæ, potentior utique natura, habens in nobis subjacentem sibi liberam arbitrii potestatem* (2); quæ in Augustino diu restitit: et victoria gratiæ eo est gloriosior quo, 3. Augustini resistentia fuit diuturnior.

Saulus, Matthæus et Magdalena, diu gratiæ non resisterunt, in momento conversi sunt. Mox ut Christus injecit oculos in Magdalenam, de suis peccatis doluit, pœnitentiæ lacrymas fudit, et Christum toto corde et inseparabiliter dilexit. Mox ut Salvator Matthæum vocavit, publicani officio renuntiavit, telonium reliquit, et absque ulla mora secutus est illum. Mox ut Christi vocem Saulus audivit, statim ferocitatem lupi in agni mansuetudinem convertit, odium et animadversionem in Christianos deposuit, et Christo humiliter dixit: Domine, quid me vis facere? At Augustinus per quindecim integros annos restitit gratiæ: nam a sexdecim annis deditus fuit lasciviæ, neque plene conversus fuit nisi in trigesimo tertio sæ ætatis anno in quo *instantia divini gratiæ victus* (3) Dei inspiratio respondit, captivitatis suæ vincula rupit, spurcitas voluptatis totaliter rejecit, et ut pœnitentiæ majorem daret splendorem, peccata sua cunctis hominibus patefecit.

3. *Omne malum aut timore, aut pudore, natura perfudit* (4): at tantum abest quod

(1) 1. Timoth. 6. — (2) Eccles. 10. — (3) Serm. 250. de Temp. — (4) Tert. L. 1. ad Uxor. 4. — (5) Tert. L. de Spect. 2. — (6) Epist. 52. ad Paulin. — (7) Tert. L. 1. ad Uxor. 5.

(1) Tert. L. de Spect. 10. — (2) Tert. L. de An. 21. — (3) Tert. L. de An. 57. — (4) Tert. Apol. 1.

Augustinus pudore arceretur a sceleribus; quin imo de criminibus etiam atrocissimis impudenter gloriabatur; et ut majori esset in honore apud coetaneos et socios, sese de peccatis, quæ non commiserat, jactitabat, ut ipsemet fatetur: *Præceps ibam tanta civitate, ut inter coetaneos meos puderet me minoris dedecoris, quum audiebam eos jactantes sua flagitia.* (1) Mira res, et omni stupore dignissima! o vis gratiæ potentissima! Augustinus pœnitens, ut impudentiam Augustini peccatoris puniat, peccata sua publice confitetur, splendore pœnitentiæ delictorum reparat splendorem; in verecundiam compensat verecundiam; non puduit commisisse crimina, et illa cum pudore confitetur: *Est quædam in peccatis verecundiæ et pœnitentiæ portio confiteri peccata.* (2) Humilem et pudoratam illam Augustini confessionem magis miratur Magnus Greg. quam virtutes ejus sublimiores: *Vir iste magnus in virtutibus suis, mihi certe sublimis apparet etiam in peccatis suis. Mirentur in eo qui volunt castitatis continentiam, mirentur integritatem justitiæ, mirentur viscera pietatis, ego non minus admiror confessionem humillimam peccatorum, quam tot sublimia gesta virtutum.*

Tres sunt peccatorum confessiones quæ aliquam pudoris speciem habent annexam: prima, est confessio auricularis sacerdoti in pœnitentiæ foro facta; secunda, est confessio publica, coram adstantibus manifestata; tertia, confessio scripta et omnium oculis exposita. Confessio sacramentalis, etiamsi sit secreta et confessorio tantum manifestata, qui sigillo tenetur, adeo est pudorosa ut multos verecundia a pœnitentiæ arceat sacramento: *plerosque hoc opus, aut suffugere, aut de die in diem differre præsumo, pudoris magis memores quam salutis.* (3) Confessionem publicam major consequitur pudor, quam eam quæ fit secreta in pœnitentiæ sacramento, tum quia pluribus manifestantur peccata; tum quia ab illis non servatur secretum; tum quia publice confitens peccata exponitur aliorum judicio, censura et ludibrio. Unde nobis gratulandum est, si non publice constemur iniquitates, aut turpitudines nostras. (4) At nullus est pudor comparabilis ei qui annexus est confessioni scriptæ et typis mandatæ, tum quia confessio oris etiam palam et publice pronuntiata, in momento pertransit, nihilque remanet in eis qui eam audierunt nisi illud quod auris me-

moræ consignavit: at confessio scripta et typis mandata, est quodammodo æterna; licet enim chartæ tantummodo sit impressa, tantam tamen ac universus orbis habitura est durationem; tum quia confessio publica ore propalata auditur duntaxat in uno loco et a paucis hominibus: at confessio scripta potest in cunctis locis legi, et ab omnibus hominibus videri; non enim in uno loco coarctatur, sed ad omnes urbes, omnes provincias, omnia regna, et universum orbem extenditur, non quorumdam, sed omnium generatim hominum oculis videnda et legenda objicitur: et ita velut particeps immensitatis et æternitatis ad omnia loca et secula dilatatur: Augustini autem confessio est publica et scripta. Publica, nam omnibus hominibus et cunctis seculis manifestat turpitudines suas, et neminem ad silentium et secretum obligans, omnium censuræ et ludibrio sese exponit. Est adhuc scripta, ut esset omnium oculis exposita; et homines qui nascituri sunt usque ad finem mundi, haberent notitiam criminum quæ in juventute sua peccator Augustinus commisit: *Ardens ille suorum peccatorum historiam scripsit, quum alii soleant gestorum suorum gloriosam historiam posteris in sui memoriam legendam relinquere.* (1) Annon inaudita fuit humilitas proprios manifestare defectus, eosque in libris descriptos publico omnium exponere conspectui, ut quivis homo omni in seculo sit peccatorum Augustini arbiter, iudex, et censor? *Sed Deo disponente accidit illi ut unde voluerat deijci, inde amplius laudaretur et verteretur in gloriam: et quod disponebat ad sui dejectionem, et unde voluit fieri contemptibilis, fieret inde amplius admirabilis.* (2) Inde enim homines capiunt occasionem, non damnandi scelerosam Augustini vitam, sed humilem ejus admirandi pœnitentiam et conversionem, quæ amantem profanum in amantem sacrum immutavit.

III. PARS. *Arbor mala bonos dabit fructus si inseratur; lapides filii Abrahæ fient, si in fidem Abrahæ formentur; et genimina viperarum fructum pœnitentiæ facient, si venena malignitatis expuerint.* (3) Ut ex Augustino comprobatur qui quamdiu existit in peccatis, fuit arbor mala malos producens fructus, profano inflammatus amore nihil nisi voluptatem desiderans, ut ipsemet fatetur: *Quid enim tunc desiderabam nisi amare et amari, nec discernebatur serenitas dilectionum a caligine libidinum?* (4) Quin immo ita erat

(1) L. 2. Conf. 3. — (2) D. Ambr. l. 2. de Cain. et Abel 9. — (3) Tert. L. de Pœn. 10. — (4) Tert. L. de Bapt. 20.

(1) D. Thom. a Villa-Nova. — (2) Thom. Valent. — (3) Tert. L. de An. 21. — (4) L. 1. Conf. 15.

addictus Veneri, ut libenter imperio ejus subjiceretur: *Accepit in me sceptrum vesana libido, et ambas manus ei dedi.* (1) At arbor illa mala, inserta gratiæ bonos protulit fructus; et Augustinus mutans objectum amoris, non est amplius amans profanus, sed sacer, ut enim ipsemet docet: *Inspiratio dilectionis ut cognita sancto amore faciamus, proprie gratia est.* (2) Et quod est notatu dignissimum, eadem Augustinus amans sacer applicat ad Deum amandum, quæ Augustinus profanus amans adhibuerat ad diligendas amasias. Tria autem præsertim applicarat ad venereum amorem: cor, amorem concipiens; oculos amorem innuens; linguam, amorem aperiens. His tribus adhuc utitur Augustinus ad Deum diligendum; quem diligit oculis, lingua et corde: 1. Oculis, amore penitentiae et amaritudinis; 2. Lingua, amore justitiæ et gratitudinis; 3. Corde, amore benevolentiae et teneritudinis.

Cor est principale in anima, et certo in corporis recessu consecratum (3): a quo secundum Philosophum nascuntur venæ, quibus per totum corpus effunditur sanguis: *De sanguine cordis* (4) fluebant lacrymæ, quas per oculos fundebat Augustinus, sed cordis sagittis de cælo missis vulnerati: hac de causa pro insigni habet *cor sagittis transfixum*. At quibus sagittis? Sagittis amoris a Christo jaculatis. Quod probe recognocit Augustinus Christum alloquens: *Sagittaveras cor meum charitate tua.* (5) Ab illis sagittis amoris relicta sunt vulnera, e quibus dimanant lacrymæ quæ tum amorem, tum dolorem Augustini testantur: amorem quidem, quia ex Augustino *ipsæ lacrymæ piæ tribulatorum, mustum sunt amantium* (6), dolorem et cordis amaritudinem: quia ut ipsemet docet, *sicut est testis penitentiae dolor, ita lacrymæ testes sunt doloris.* (7)

Belle ad propositum D. Ambrosius, *frequenter solem videmus madidum atque rorantem.* (8) Augustinus sol Ecclesiæ frequenter erat madidus, rorans et lacrymas fundens. Vincentio namque Ferrerio teste, *quando celebrabat, semper flebat, et sicut cera ad ignem liquescit, ita anima ejus liquefiebat.* (9) Ejus cor sagittis amoris vulneratum et stimulis penitentiae et doloris transfixum, in tam copiosas sese effundebat lacrymas, ut ex ejus oculis velut duobus fontibus scaturire et emanare duo flumina viderentur. Unde ipsemet Deo dicebat: *Eliqubatur veritas tua in cor meum, et ex ea aestuabat inde*

affectus pietatis, et currebant lacrymar. (1) Non amplius dicatur Augustinus *filius lacrymarum*, quia quem generando mater Monica terræ dederat, flendo jugiter cælo parturivit, sed potius consideretur velut perennis lacrymarum fons, quas a Deo indesinenter postulabat: *Da mihi gratiam lacrymarum, benedite et amabilis Deus, præpara hanc mensam famulo tuo, in conspectu tuo.* (2) Lacrymas suum panem vocare solebat Augustinus: et sicut panem nutriebat corpus, ita animam saginabat lacrymis. Si quæras modo *quantis lacrymarum generibus inundarit* per oculos anima Augustini, respondebo: *Habuit amaras, et dulces, et calidas guttas.* (3) Amaras ob peccatorum quæ commiserat dolorem, idcirco Psalmos penitentes sæpesæpius dicebat; quos ad mortem ægrotans voluit magnis in pariete describi characteribus, ut eos de cubili in quo jacebat posset et legere et recitare; et legendo, et recitando, lacrymas ex amaro corde dimanantes fundere. *Quantum nobis innotescit voluntas Dei, etiam reatus noster innotescit nobis. Et quanto ille nobis innotescit, tanto plus imus in fletus et lacrymas.* (4) Ex cognitione quam de suis peccatis habuit Augustinus, taxanda est magnitudo contritionis ejus, et quantitas lacrymarum quas fudit; quæ fuere, non solum amaræ ob contriti cordis amaritudinem, sed adhuc dulces et calidæ ob amoris gratitudinem, ob quam cum gaudio, Augustinus utitur lingua, ad divinas decantandas laudes.

Meminimus gratiam debere nos Domino Creatori (5) ob beneficia naturæ ab illo nobis collata. Ad hunc amorem gratitudinis nos stimulant omnes generatim creaturæ, quas nostris usibus largitur Deus. *Undique mihi dicunt ut te amen, nec cessant dicere omnibus.* (6) Ad quem adhuc tanto magis urgent beneficia gratiæ, quanto magis antistant operibus naturæ. Ut autem homines et Christiani, illud justitiæ solvant debitum, dona gratiæ *Spiritus Sancti propria* recipiunt et cœlitus erudiuntur, *ut de doctrinæ studio, gratiarum actionem prosequi nossent.* (7) Multiplex autem est gratiarum actio, nimirum beneficiorum recordatio; benefactoris cogitatio et dilectio; benefactoris adhuc benedictio et laudatio. Ad hoc munus præsertim homini datam linguam docet Tertullianus: *Sed accepisti, homo, os ad prædicandum Deum.* (8) Os dedit homini Deus ob trinum potissimum negotium: 1. Ad manducandum et bibendum, quod habet commune cum animantibus. 2.

(1) L. 2. Conf. 2. — (2) L. 4. ad Bonif. 4. — (3) Tert. L. ad An. 15. — (4) L. 5. Conf. 7. — (5) L. 9. Conf. 2. — (6) In Psal. 83. — (7) L. 50. Hom. 50. — (8) Tert. L. 5. Hex. 3. — (9) Serm. de S. Aug.

(1) L. 9. Conf. 6. — (2) Med. 32. — (3) Tert. L. adv. Valent. 15. — (4) D. Aug. in Psal. 98. — (5) Tert. Apol. 42. — (6) Aug. l. 10. Conf. 6. — (7) Tert. L. adv. Valent. 11. — (8) Tert. L. Res. 61.

Ad conversandum et loquendum cum hominibus, in quo bestiis antistat. 3. Ad Deum laudandum et benedicendum, et istud oris et linguæ officium tanti facit Tertullianus, ut de eo tanquam de summo disciplinæ christianæ loquatur sacramento. *Etiā quod penes Deum bonitatis et benignitatis, omnis benedictio inter nos summum sit disciplinæ et conversationis sacramentum* (1): quo prohi Christiani discriminantur ab infidelibus et a scelerosis Christianis sua lingua ad Dei injuriam utentibus; et æmulantur Angelorum melodiam, qui in gratitudinis monumentum indesinenter Dei decantant laudes. *Illa Angelorum circumstantia non cessant dicere: Sanctus, Sanctus, Sanctus.* (2)

Quod si lingua est mentis interpres, et quæ in corde latent per verba manifestantur: siquidem *imago animæ sermo est; qualis vir, talis oratio* (3); quam gratus erga Deum fuerit Augustinus, ex ejus verbis et scriptis colligendum vult Valentinus Antistes: *Lingua ejus manifestam facit ipsum, et scriptura ejus spectaculum ipsius est.* Scripta autem Augustini nihil tam redolent quam gratiarum actionem. *Quid melius et animo geramus, et opere promiamus, et calamo exprimamus, quam Deo gratias? Hoc nec dici brevius, nec audiri lætius, nec intelligi gratius, nec agi fructuosius potest.* (4) Neque minus gratitudinem sapiunt Augustini verba; mox etenim ut D. Ambrosius Augustinum concionum suarum virtute et efficacia convicit, mox ut eum sacris baptismatis undis regeneravit; mox ut in Ecclesiæ gremio recepit et in fidelium numero admisit, suam cordis jubilationem et animi gratitudinem testatus est, cygnea voce decantans lætum illud *Te Deum laudamus*, Augustino respondente: *Te Dominum confitemur*, et sic alternis vocibus ad finem usque. Et inde suavissimus ille hymnus initium habuit, finem nullo unquam ævo habiturus. Mediolanum amplissima et nobilissima civitas ab hoc tempore usque ad nostram ætatem, videt, suspicit, et amat locum in quo Ambrosius baptismi aquam infudit Augustino: videt et locum in quo Augustinus sacramento regeneratus, lacrymas fudit pœnitentiæ, gratitudinis et amoris: videt et sacellum in quo tam Ambrosius quam Augustinus, alternis modulis in gratiarum actionem, decantarunt canticum *Te Deum laudamus* ex tunc in terra fungentes officio, quod Seraphim adimplent in cœlo. *Proinde igitur et nos Angelorum, si meminerimus candidati, jam hinc*

cælestem illam in Deum vocem, et officium futuræ claritatis ediscimus. (1)

Nonnulli referunt (2) Sigisbertum episcopum Lugdunensem Augustini studiosissimum summis votis quamdam ejus desiderasse reliquiam, (3) et a Deo ardentibus precibus expostulasse, quam cum sub horam primam, in suo oratorio postulat, somno deprehenditur; et ecce dormienti adest Angelus, manu tenens vasculum crystallinum perelegans, cujus pedunculus ex auro obryso, circuli circumquaque aurei, pixis gemmarum nitore emicans, quam in sacelli reponens altari, episcopum alloquitur: *Ecquid dormis, Sigisberte?* Ad hanc vocem somnum excutiens Sigisbertus, sibi que redditus: *Ecquis es?* inquit. Cui ille: *Ego sum Angelus Augustini quondam tutelaris, qui et illius in vita curam habui, et a morte etiam cordis, quod Deus in cineres redigi non est passus. Exsurge igitur, et quod tibi cælum donat munus, accipe.* His dictis mox disparuit: tunc Sigisbertus in altare conjiciens oculos, vidit in eo velut urnulam vitream, et in ea cor Augustini adeo recens, integrum, vividumque, ac si modo fuisset de pectore eductum. Vidit et obstupuit episcopus, Deoque gratias agens, ad sacrum visendum pignus accivit domesticos suos, populares suos, cunctosque fere urbis cives. Ubi convenere Sigisbertus in gratitudinis monumentum, a Clero decantari jussit hymnum: *Te Deum laudamus.* Mirum dictu! cum ad istum versiculum deventum est: *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, cœpit cor palpitare, exsilire exsultareque in Deum suum, quasi muta voce eloqui et sacra Triadi inclamare: *Sanctus, Sanctus, Sanctus.* Similes motus ac palpitationes pati dicitur cor illud sanctum singulis annis in festo sanctissimæ Trinitatis, imo quoties in altari deponitur, ad easdem voces in præfatione legi et decantari solitas, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*, de repente palpitat, exsilit, ac velut os cordis expaudit, quasi sanctissimæ Trinitatis nomen exprimere, eloqui et laudare satagens: imo ex B. Jordane de Saxonia, *quoties sancta Trinitas coram ea nominabatur, vel libri de Trinitate coram eo expendebantur, quasi vitaliter exsultabat* (4), et in sanctissimæ Trinitatis laudes sese expendebat. Quid enim aliud indicabat ejusmodi cordis micatio, palpitatio, exsultatio? Encomia sanctissimæ Trinitatis, quæ vivens Augustinus prædicavit in doctissimis suis libris, mortuus adhuc motu et exsultatione cordis velut decantat: et ob hanc causam, in ejus solemnitate dicitur

(1) Tert. L. de Test. An. 2. — (2) Tert. L. de Orat. 3. — (3) Senec. de Morib. — (4) Epist. 77. ad Aurel.

(1) Tert. L. de Orat. 5. — (2) Lancillot. l. 3. c. 43. — (3) Apud Lobb. tom. 5. Opusc. Opuse. de S. August. — (4) Serm. 49. de Sanctis.

præfatio sanctissimæ Trinitatis, ad inuen-
dum tum amorem gratitudinis, quo Augus-
tinus ad decantandas Dei laudes ferebatur;
tum amorem teneritudinis quo Deum toto
corde diligebat: cunctarum rerum etiam sui-
ipsius amori præferens.

3. *Deus creatori diligendo ædificaverat
hominem.* (1) Quanto autem ardore Augus-
tinus dilexerit Deum, nemo melius quam Au-
gustinus valet enarrare: qui, 1. In amore
Dei vivere et mori exoptat: *Inter brachia
Salvatoris mei et vivere volo, et mori cupio.*
(2) 2. Nihil nisi Deum, aut saltem propter
Deum amare desiderat. *Minus te amat,
qui aliquid amat, quod propter te non
amat.* (3) 3. Dolorem suum de tardo Dei
amore explicat: *Sero te amavi, o tam nova
et antiqua pulchritudo: vae tempori illi quan-
do te non amavi!* 4. Totum cor suum divini
amoris igne igniri ardentem exposulat: *To-
tum cor meum flamma tui amoris accendat:
nihil in me relinquatur mihi.* (4) 5. Sacro illo
incendio sufflammari toto vitæ tempore ef-
flagitat: *Totus in te; quantum sufflammatus
a te.* (5) 6. Suis fratribus Dei dilectionem
super omnia commendat: *Ante omnia, Fra-
tres charissimi, diligatur Deus.* (6)

Verum Augustinus nunquam melius suum
erga Deum amorem quam Christo sciscitan-
tanti declarat. Christus e terra in cælum abi-
turus, explorare desiderans quam ardens in
se esset amor Petri, ter illum interrogat:
Petre, amas me? (7) Non dissimiliter Au-
gustinus hanc vocem velut de cælo elapsam
ter audit: *Augustine, amas me?* (8) qui eo-
dem modo quo olim Petrus respondit: *Do-
mine, tu nosti quia amo te.* Cui Christus:
Agedum, edisere quantum me ames. Cui
Augustinus: *Domine, si omnia corporis ossa
forent lampades aureæ, et sanguis omnis per
venas, perque membra diffusus balsamum
foret: et lampades arderent, et balsamum
consumeretur in tui solius honorem, itaque
totus in holocaustum tibi constagraret Augus-
tinus.* (9) Cui deinde Christus: *Anne quidquam
faceres amplius?* (10) Denuo respondit Au-
gustinus: *Si et venæ meæ omnes, et nervi
vincula forent aurea, te utique illis cordi
meo alligarem, et æternum quidem.* Ad hæc
tertio Augustino Christus: *Et majorem in-
super a te amorem exigo, et illum mihi dona.*
(11) Cui Augustinus dedit hoc responsum pa-
radoxo loco habitum: *Tanta te, o Rex glo-
riæ, dilectione prosequor, ut si (quod nun-*

*quam esse potest) ego Deus forem, et tu
Augustinus esses, omnino vellem ego fieri
Augustinus, ut tu fieres Deus.* Dixit, et
amore victus, obtulit: quid enim amplius
aut cogitare, aut eloqui potuisset Domino?
nihil: summum nempe illud est amoris fas-
tigium, excessus est, et raptus, exstasis aman-
tis. Amor impossibilitatem minime considerat
nec recipit de impossibilitate solatium; at
Augustini amor possibilitatis excedit termi-
nos, et ad impossibile fertur.

Quærit Angelicus Doctor an Lucifer pro-
prie desideraverit fieri Deus, quando dicit:
« Super thronum Dei exaltabo solium meum,
et similis ero Altissimo. » (1) Ut D. Thomas
hoc solvat dubium, animadvertit duobus
modis posse similem fieri Deo: *Vel quantum
ad similitudinem, vel quantum ad æquipa-
rantiam in entitate.* (2) Lucifer desideravit
fieri similis Deo, primo modo, non autem
secundo modo: quia hoc est impossibile et
contra naturale desiderium: *Est enim uni-
cuique naturale desiderium ad conservandum
suum esse, quod non conservaretur si trans-
mutaretur in alteram naturam.* Inde impossi-
bile judicat quod entitas aliqua inferioris
gradus et ordinis possit appetere superioris
naturæ gradum. Quapropter homo nequit
desiderare fieri Angelus per æquiparantiam,
neque Angelus fieri Deus, quia tunc tam
homo quam Angelus desideraret sui destruc-
tionem ageretque contra naturale desiderium
quod tendit ad sui conservationem: attamen
tanta erat Augustini charitas, ut impossibilia
desideraret, supposito per impossibile quod
Augustinus fuisset Deus, et Deus Augusti-
nus, elegisset suum non esse v. g. destruc-
tionem divinitatis suæ, ut Deus hypothesi
facta existens Augustinus, habuisset entita-
tem infinitam et divinam. Verum Augustinus
non sciebat quid diceret. (3) Nec mirum quia
ut perfecte ait Imperfectus, perfectus amor,
judicium verum non agnoscit. (4) Qui arden-
ter amant, amoris ardoribus obtenebrantur;
obtenebrata autem mente, lingua errat, ne-
que sciunt quod dicunt.

Quia nec Deus sine proximo, nec proxi-
mus sine Deo, vere potest diligere. (5) Augus-
tinus, perfectissimus Dei amator, magna di-
lectione erat erga proximum affectus, quam
demonstrabat, 1. Benigne et hospitaliter
recipiens peregrinos, quos cellula excipiebat
et omni qua poterat facultate reficiebat in
solitudine in quam se receperat, ut liber a
turbis facilius sibi Deoque vacaret. Adeo pro-
bata fuit Christo Augustini hospitalitas (6),

(1) Tert. L. 4. adv. Marc. 26. — (2) Man. 10. — (3) L. 10. Conf. 19. — (4) In Psal. 147. — (5) In Psal. 127. — (6) B. Jordanes l. 3. c. 5. — (7) Joan. 21. — (8) Veg. Dom. 12. post Pent. — (9) Vualder in Theatr. — (10) Rossign. l. 5. c. 21. de Discipl. Christian. perfection. — (11) Lobb. tom. 5. Opuse.

(1) Isai. 14. — (2) 1. p. q. 65. a. 3. — (3) Luc. 9. — (4) Hom. 22. in Matth. — (5) Guerr. Serm. 5. de S. Benedict. — (6) Laucili. 2. c. 15.

ut peregrini suscepto habitu, cellæ pulsaverit fores, excipi et refici postulans. Opportunam exerceundæ charitatis occasionem nactus Augustinus, hospitem suum benigne excipit, amplexu dignatur, illique magna charitate lavit pedes, quos majori demissione deosculatur: utrumque Salvator commendans, dixit: *Magne Pater Augustine, Filium Dei in carne hodie videre meruisti, tibi commendo Ecclesiam meam.* Dixit et evanuit. 2. Eleemosynas pauperibus liberaliter erogans; episcopatum namque assecutus Hipponensem, pinguem et opimum, majorem reditus partem largiebatur pauperibus et egenis aïens: *Non est episcopi servare aurum, et revocare a se mendicantis manum.* (1) 3. Salutem animarum zelus: *Zelus generatur ab amoris fervore* (2): ex Possidonio autem Augustinus zelo Dei succensus, dominicis semper damnis mœrebat, et lucris gaudebat. (3) Damna dominica damna sunt animarum, lucra earum etiam lucra. At salutem animarum tanto exoptabat ardore ut de pulpito concionans, sæpe sæpius ad suos auditores diceret: *Nolo salvus esse sine vobis, nolo salvus esse sine vobis.* In veteri Testamento, Moyses magno Israëlitarum succensus amore, Deum enixe deprecabatur: *Aut dimitte eis hanc noxam, aut si non facis, dele me de libro quem scripsisti* (4): neque minori sufflammatus charitate in novo Testamento Paulus, desiderans anathema (5) fieri pro fratribus. Quibus non impar Augustinus, adeo plebis sibi commissæ zelabat salutem, ut sine illa nollet salvari. *Homo ex charitate magis debet diligere seipsum quam proximum* (6): deinde non debet homo propriam salutem prætermittere pro aliena. (7) *Tandem nemo tenetur, nec debet pro salute spirituali totius mundi, velle carere gratia et amicitia Dei.* (8) Augustinus tamen non magis seipsum quam proximum diligens, nec suam magis quam aliorum salutem desiderans, ait: *Nolo salvus esse sine vobis.* O inauditam charitatem! o ingentes amoris excessus! Præcepit olim Deus Ezechieli prophætæ: *Imple manum tuam prunis ignis quæ sunt inter Cherubim, et effunde super civitatem.* (9) Augustinus de sacro illo igne suum implevit cor, deinde manibus effudit super proximum, dilectionis operibus vacans. Ignitus fuit Augustinus, ad ejus exemplum accendamus cœlesti illo igne, quem Christus (10) venit mittere in terras, ut eo sufflammante ascendere mereamur in cœlum.

(1) Serm. 40. de Diversis. — (2) D. Dionys. de Divin. Nom. 4. — (3) Cap. 19. — (4) Exod. 32. — (5) Rom. 9. — (6) D. Tho. 22. q. 26. a. 4. — (7) D. Thom. quod I. 2. a. 11. — (8) D. Thom. 22. q. 26. a. 4. — (9) Cap. 10. — (10) Luc. 12.

CONCIO TERTIA.

Monstris et portentis naturalium forma turbatur (1): in illis etenim naturæ ad invicem contrariæ reperiuntur. Neque duntaxat in monstris quæ præter naturam eveniunt reperitur conjunctio contrariorum, sed adhuc ejusmodi unio apparet, tum in natura humana, tum in unione hypostatica. In natura humana est unio carnis et spiritus, corporis mortalis et animæ immortalis: et, ut fatur D. Augustinus, *persona hominis est mixtura animæ et corporis.* (2) In unione hypostatica est unio æternitatis et temporis. magnitudinis et parvitatatis, divinitatis et humanitatis. *Ita utriusque substantiæ census, hominem et Deum exhibuit; hinc natum, inde non natum; hinc carneum, inde spirituale; hinc infirmum, inde præfortem; hinc morientem, inde viventem.* (3) Et quia ordo gratiæ inter ordinem naturæ, et ordinem unionis hypostaticæ, velut medium tenet, in illo Deus contraria ad invicem conjungit, ut S. Benedicti exemplo demonstratur: in quo trina est unio, 1. Carnis terrenæ cum Angeli qualitate; 2. Opu- lentiæ cum evangelica paupertate; 3. Virginitatis cum parentis fecunditate.

I. PARS. Olim Deus in Angelis conjunxit corporalitatem cum spiritualitate: *Quia et Angeli aliquando tanquam homines fuerunt, edendo et bibendo, et pedes lavacro porrigendo: humanam enim induerunt superficiem, salva intus substantia propria.* (4) Alludit Tertullianus ad Abrahamum cui tres apparuerunt sub humana specie Angeli, quos hospitio recepit, alimenta victus necessaria subministravit, illorum quoque pedes lavit. Inde concludit: *Igitur si Angeli facti tanquam homines, in eadem substantia spiritus, carnalem tractationem susceperunt, cur non et homines facti tanquam Angeli, in eadem substantia carnis, spirituale subeant dispositionem?* Multiplex, sed trina potissimum est spiritualis Angelorum dispositio, nimirum, incontaminata puritas, lux splendescens et ardens dilectio. Ad denotandam puritatem in resurrectione Salvatoris, apparuerunt in vestibus albis; ratione angelici luminis, Stephani facies videbatur velut vultus Angeli, et Vates Regius de Angelis velut de igne urente loquitur quo eorum amor declaratur. In D. autem Benedicto etiam dum est in carne, trina ejusmodi spiritus angelici reperitur

(1) Tert. Apol. 20. — (2) Epist. 5. — (3) Tert. L. de Carn. Christ. 5. — (4) Tert. L. de Res. Carn. 62.

dispositio, qui idcirco in corpore adhuc mortali habendus est Angelus, ob, 1. Puritatis nitorem; 2. Lucis splendorem; 3. Dilectionis ardorem.

1. *Virgines jam in terris non nubendo, de familia angelica deputantur* (1) ob corporis integritatem et mentis puritatem, ut fuse aliorum (2) demonstratum est. Iisquæ ibi dicta sunt, duntaxat addendum est cum D. Ambrosio: *In virginibus sacris, Angelorum vitam videmus.* (3) Et quia, ut docet Card. Petrus Dam. *Eremus ad angelicæ nitorem munditiæ pervenire animas facit* (4); *Benedictus ab ipso pueritiæ suæ tempore, cor gerens senile, ætatem moribus transiens, nulli animum voluptati dedit.* (5) A patre Romam missus, ut litteris studeret humanis, inordinatam sociorum conspiciens vitam, ne eorum contagioso contaminaretur consortio, amitteretque corporis et mentis puritatem, *jam quasi aridum mundum cum flore desepxit* (6); studia in quibus humilitas periclitatur deserens, ab urbe Roma in qua castitatis pertimescebat jacturam egrediens. Circa decimum tertium ætatis annum, ad conservandam humilitatem in eremum et solitudinem se recepit, ibique ut ei congratulatur Petrus Damianus: *Magnus in parvis eremita membris, vincis ætatem, superas laborem, arcta districtæ rudimenta vitæ fervidus implet.* (7) Tantam in adolescente ferre non valens dæmon perfectionem, in forma cujusdam avis arboris ramo primo insidentis, mox inde avulsæ, et circa Benedictum circumvolitantis, et quasi ludentis merulæ apparuit; qui volitantem adversus seque distrahentem aviculam, a diabolo missam certo indicans, eam facto crucis signo fugavit: verum quia *concupiscentia carnis molus est animæ, in affectu sordidæ cogitationis* (8), dæmon ut Benedicti sufflammaret concupiscentiam, objecit ejus animæ speciem quamdam mulieris, in quam Romæ injecerat oculos, adeoque ardentem concitavit flammam, ut nisi speciali gratiæ fuisset adjutus patrociniis, ad relinquendum desertum fuisset inductus. Ut enim ait Vincentius Ferrerius, *in tantum tentatio augebatur, quod volebat dimittere eremum et redire in mundum.* (9) At divino auxilio munitus, et in proposito servandæ puritatis firmatus, conspiciens dumetum spinis et sentibus horrendum, absque ulla mora vestes ponens, nudans corpus, se in illud projicit, volvit, totumque cruentat, *exutus*

indumento, nudum se in spinarum aculeos projecit, totoque ex eis corpore vulneratus exiit (1), concupiscentiæ aculeos spinarum aculeis retundens, libidinis ignes sanguinis effusione extinguens; venerei amoris æstus acuto doloris sensu superans et vincens: et ut in hymno Sancti Benedicti decantat Petrus Dam. *urticæ junctæ vepribus, vulnus curant vulneribus; flammata mens divinitus, ignes exstinguit ignibus.* Et hinc edomita penitus concupiscentia, hinc sopiti, imo extincti veneris ignes, et de hoste crudelissimo insignis parta victoria, a qua, nullum deinceps Benedicto bellum, qui *sicut lilium inter spinas* (2) nitescit, et sicut Christus Dominus ab sponsa prædicatur *candidus et rubicundus*, ita Benedictus est candidus ob virginitatis nitorem, rubicundus ob effusum ab spinis sanguinem, fulgidus adhuc ob lucis angelicæ splendorem.

2. *De contemplatione angelicorum luminum* (3) fatur Tertullianus ut ostendat quam merito lucis splendor eis conveniat. Quare D. Augustinus per lucem quæ facta fuit a Deo in mundi exordio, Angelos intelligit: *Angeli sunt illa lux quæ diei nomen accepit.* (4) Quam merito Benedictus Angeli sortitur nomen, declarat lucis splendor quo illustratus fuit. Etenim *ingressus est sanctuarium Dei, il est, abyssum sapientiæ increatæ, contemplationis secretum, revelationum ultitudinem divinarum: quia incerta et occulta patefecit ei Dominus.* (5) Divino illo lumine cognovit, 1. Venenosum esse panem et vinum ad sui necem a Florentino pravo sacerdote missum. 2. Hominem regis vestibus indutum esse duntaxat fictitium regem, Totilamque verum, Gothorum regem, de sua feritate increpavit, de tempore suæ mortis admonuit, de Romæ captura et direptione aliisque ab ipso faciendis certiores fecit. 3. Vitæ periculum in quo erat Placidus ad cujus auxilium misit Maurum, qui merito sanctæ obedientiæ super aquas velut supra firmam terram ambulans, Placidum de naufragio vitæ liberavit. 4. Mentis tumorem cujusdam monachi candelam manu tenentis, et in corde suo Benedictum despicientis. 5. Quosdam monachos apud devotam mulierem pransos, quibus quot crateres hausissent aperuit. 6. E duabus vini lagenis ad conventum ex charitate missis, unam fuisse retentam a domestico eas deferente, quem admonuit Benedictus, ut conspiceret et caveret ab eo quod erat in lagena, de qua egressus est serpens.

(1) Tert. L. 1. ad Uxor. 4. — (2) Tert. Prædic. tom. 2. Tract. de Castit. Cone. 4. — (3) De Instit. Virg. 17. — (4) Opusc. 11. c. 19. — (5) D. Greg. l. 2. Dial. 1. — (6) D. Greg. Ibid. — (7) Hymn. de S. Bened. — (8) Isido. l. 2. de Sum. Con. — (9) Serm. de S. Bened.

(1) D. Greg. l. 2. Dialog. 3. — (2) Cant. 2. — (3) Tert. L. adv. Valent. 17. — (4) L. 11. Civ. 9. — (5) Dion. Carthus. Serm. 1. de SS. Confessor.

Divino illo lumine illustratus Benedictus, 1. Diem obitus sui prædixit; 2. Diabolum sub specie Mauri monachum ab oratione retrahentis; 3. Dæmonem ad evertendum murum, et monachos illum ædificantes, euecandos venientem; 4. Animum Germani Capuani episcopi a corpore separatam in cælum ascendentis vidit. Ut enim ait D. Bernardus, *proxime lectum est vobis de Beatissimo Patre nostro vere per omnia Benedicto, quod dum interdum oculorum aciem in splendore coruscæ lucis habere videretur, vidit Germani animam Capuani episcopi, in sphaera ignea, ab Angelis in cælum deferri.* (1)

Homo quidam *visu plurimum potuit, Strabo nomine, quem perspexisse per centum triginta quinque milliaria passuum, signat Varro, solitumque a Carthagine exeuntem classem puicam, numerumque navium manifestissime e Lilibitana specula denotare.* (2) Admirabilis prorsus Strabo oculorum suorum aciem ad spatium centum triginta quinque milliaria extendens, et a Massala, Siciliae urbe, e Carthaginiis portu egredientes naves clare conspiciens; sed longe magis stupendus Benedictus, ascendentes in cælum animas, descendentes in terram Angelos, volitantes per aera dæmones, internas mentis cogitationes, aliaque quæ oculis nostris invisibilia sunt, perspicue dignoscens. Oratio est *cætena magna cælesti luce fulgens* (3), qua scilicet ad solium Dei ascendimus, et ipsam radiantem conspiciamus Numinis majestatem: et ut fatur Apostolus, *gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformamur* (4), et arcana quædam ratione transfiguramur, et divinam similitudinem induimus, ut Moysi accidit, qui ex familiari cum Deo consortio tanta fuit luce fulgidus, ut in ejus faciem non possent Israëlita conjicere oculos. Ex D. Daniæsceno oratio est *divinæ gloriæ demonstratio* (5) qua ocellis omnibus sensibus, aperitur quodammodo animus et a se abit, ut in Deum ascendat, Deum videat, divinamque gloriam, quantum homini viatori fas est. Ad quod non parum servit jejunantis precibus alens; ut Moysis orantis et jejunantis comprobatur exemplo. Ut enim ait Tertullianus, *Moses cui cor evecum potius inveniebatur quam impinguatum, et vidit oculis Dei gloriam, et audivit auribus Dei vocem, et corde coniecit Dei legem; cum quidem nec ipsum Moysen Deo pastum constanter contemplari valeret pinguior populus.* (6) Benedictus Dei nutu comitibus duobus

Angelis visibili specie in assumpta duorum juvenum forma, velut alter Moyses, in montem Cassinum ascendit, in eoque dies omnino quadraginta in oratione pertransiit, et oratione mentis oculis concepit ideam Ordinis quem erat instituturus; longam filiorum vidit seriem, spiritualemque progeniem ad instar stellarum firmamenti numerosam; et in hac universum conspexit orbem.

Orator Romanus (1) fugit Scipionem in Africa existentem habuisse somnium; in eo, in cælum evecum, indeque demissis oculis perlustrasse terram, præcipue romanum imperium eo tempore ad majorem terræ partem extensum, visamque sibi fuisse terram adeo modicam et brevem, ut exinde contemnere cœperit, quidquid possidebat in terra romana respublica. *Jam ipsa terra, ita parva mihi visa est, ut me imperii nostri pæniteret.* Benedictus non somnians, sed orationi vacans, in unico oculi ictu res omnes totius mundi conspexit, visibilia et invisibilia, cunctaque quæ cælo, terra, imo et inferno continentur. Vincentio namque Ferrerio teste, *vidit omnes creaturas mundi, non solum in genere seu specie, sed etiam in individuo.* (2) Orbem universum conspexit Benedictus in Deo velut in speculo apparente; ad hanc Dei notitiam arreptus fuit inusitato quodam orationis ardore. *Quod autem collectum mundus ante oculos ejus dicitur: non cælum et terra contracta sunt, sed videntis animus est dilatatus, qui in Deo raptus, videre sine difficultate potuit omne quod infra Deum est.* (3) Benedicti animus orationis beneficio fuit in Deum raptus, cælesti lumine illustratus, adeoque dilatatus, ut universum conspexerit mundum.

Quomodo autem Benedictus conspexerit mundum universam, et qualis fuerit ejusmodi visio, non conveniunt inter se auctores. Quidam volunt illustratum fuisse Benedictum lumine gloriæ virtuteque illius vidisse divinam essentiam (et in illa mundum): non quidem per modum permanentis, sed per modum transeuntis, ut dicunt theologi. Et hæc est mens D. Gregorii cognomento Magni, Bonaventuræ Doctoris Seraphici et Dionysii Carthusiani: Magni quidem Gregorii apud quem Benedictus *sublevatus in mentis lumine, extra mundum* (4) Deum vidit, et in illo mundum. Illud enim lumen quo Deum vidit et creaturas in Deo, aliud non fuit quam lumen gloriæ. Magno Gregorio arridens Doctor Seraphicus, ait: *Mundus*

(1) Serm. 15. in Psal. Qui habitat. — (2) Solin. c. 5. — (3) Dion. c. 5. de Div. Nom. — (4) 2. Cor. 5. — (5) Orat. de Transfig. — (6) Tert. L. de Jejun. 6.

(1) Cicero in Somn. Scip. — (2) Serm. de S. Benedicto. — (3) D. Greg. l. 2. Dialog. 35. — (4) Ibid.

non fuit coangustatus in uno radio solis, sed ejus animus dilatatus; quia vidit omnia in illo, cujus magnitudine angusta est omnis creatura. (1) Vidit omnia in illo, non in suo, sed in lumine Creatoris, ad eum modum quo beati lumine gloriæ elevati, vident Deum cognitione ut dicitur matutina, et cunctas adhuc in Deo intuentur creaturas cognitione vespertina: de illa tandem D. Benedicti visione sic fatur Dionysius Carthusianus: *In divitiis gloriæ Dei fuit uberrime raptus, et in lumine Creatoris ita expansus, quod facilliter in ejus luce conspiciere quivit, quidquid sub illo fuit.* (2) At ubi illæ divitiæ gloriæ Dei? scilicet ubi raptus, ubi expansus; fuit autem raptus et expansus, in lumine Creatoris, lumine gloriæ, quo illi perfusus animus per transennam, et hoc quia prius perfusus et effusus in lumine orationis, a quo deinde et ipsum lumen gloriæ.

Aliis hæc non placet sententia, quam destruere moliuntur auctoritate D. Augustini et D. Ambrosii. Nam si D. Benedictus lumine gloriæ elevatus, vidisset divinam essentiam, et in Verbo velut in speculo mundum, fuisset beatus: ex D. autem Augustino, vita beata non invenitur in terra, quæ est regio mortis. (3) Deinde D. Ambrosius impossibile existimat hominem carne mortali vestitum, intueri divinæ majestatis splendorem. *Nam si solis radios oculi nostri ferre non possunt, et si quis diutius e regione in solem intenderit, cæcari solere perhibetur: si creaturam creaturæ sine fraude et offensione sui, non potest intueri, quomodo potest sine periculo sui vibrantem cernere vultum Creatoris æterni, corporis hujus opertus exuviis?* (4) Tandem præfatam sententiam ipsemet Deus damnare videtur aïens: *Non videbit me homo, et vivet.* (5) Benedictus autem post visum mundum, non est mortuus, sed plurium adhuc annorum vitam duxit. Quia tamen Jacob etiam dum viveret in seculo Deum se vidisse gloriatur: *Vidit Dominum facie ad faciem, et salva facta est anima mea* (6): cur gratiam quam Jacobo Patriarchæ contulit Deus, non potuit Patriarchæ Benedicto largiri? præsertim cum D. Thomas (7) doctissime illud oraculum expendat: *Non videbit me homo et vivet*, binam distinguens mortem, naturalem unam, mysticam alteram. Illa separationem animæ et corporis importat; hæc non separat animam a corpore, sed sensuum operationes interdicit, ut accidit in extasi, in qua totum

quod est in homine animale sensitivum et corporeum, ipsum potest videri vacare tunc. (1) Ut autem anima divinam intueatur essentiam, non requiritur ut sit a corpore separata, sed tantummodo ut mystice mortua ab operationibus sensitivis vacet; quomodo D. Benedictus non naturaliter, sed mystice mortuus, vidit Deum, et in illo universum orbem.

Verum difficultatem illam in qua Scriptura sibi contradicere videtur, belle solvit Tertullianus: *Cum enim Moyses in Ægypto desiderasset Domini conspectum* (2), dicens: Si ergo inveni gratiam coram te, manifestato mihi te, ut cognoscerem te. Non potes, inquit, videre faciem meam. Non enim videbit homo faciem meam, et vivet, id est, morietur qui viderit. *Invenimus enim et a multis Deum visum, et neminem tamen eorum qui eum viderant, mortuum. Nam patriarchæ Deum vidisse referuntur, ut Abraham, et Jacob, et prophete, ut Esaias, et Ezechiel, et tamen mortui non sunt. Igitur aut mori debuerant, si eum viderunt; Deum enim nemo videbit, et vivet; aut si Deum viderunt, et mortui non sunt, Scriptura mentitur Deum dixisse. Faciem meam homo si viderit, non vivet; aut Scriptura mentitur; cum invisum aut eum visum Deum profert.* Ut ergo Scriptura a mendacio vindicetur, dicendum est Deum esse invisibilem et visibilem. *Invisibilem, pro plenitudine majestatis, visibilem pro modulo derivationis. Sicut nec solem nobis contemplari licet, quantum ad ipsam substantiæ summam, quæ est in cælis: radium autem ejus toleramus oculis pro temperatura portionis, quæ in terram inde porrigitur.* Eodem modo invisibilis est in semetipso Deus, nec homo viator plenitudinem majestatis ejus potest contemplari: est autem visibilis eo modo quo dixit ad Aaron et Mariam: *Et si fuerit propheta in vobis, in visione cognoscat illi, et in somnio loquar illi, id est, in ænigmate; sicut et Apostolus: «Nunc videmus tantum per speculum in ænigmate, tunc autem facie ad faciem.»*

Nec obstat quod ait Jacob: *«Vidi Deum facie ad faciem, et salva facta est anima mea.»* *Alia debet esse facies, quæ si videatur, occidit: facies enim quæ non occidit, et in visione, et in somnio, et speculo, et ænigmate; quia Deus cum sit spiritus nisi imaginaria forma videri non potest.* Nec obstat adhuc quod dicit Scriptura: *«Dominum ad Moysen locutum coram, velut si quis loquatur ad amicum suum.»* Etenim cum Moysi servat con-

(1) L. de Luminar. Eccles. Serm. 20. — (2) Serm. de S. Benedict. — (3) Serm. 141. — (4) L. de Bon. Mort. c. 11. — (5) Exod. 33. — (6) Genes. 33. — (7) 2. 2. q. 180. a. 5. ad. 3.

(1) Tert. L. de An. 45. — (2) Tert. L. adv. Prax. 14.

spectum sursum et colloquium facie ad faciem in futurum, (nam hoc postea adimpletum est in montis recessu, sicut legimus in Evangelio, visum cum illo Moysen colloquentem.) *Apparet retro semper in speculo, et ænigmate, et visione, et somnio, Deum visum, tam patriarchis et prophetis, quam ipsi adhuc Moysi.* Deinde: *Et ipse quidem Dominus si forte coram ad faciem loquebatur, non tamen ut homo faciem ejus videret nisi forte in speculo et ænigmate: non autem ut est in sua essentia spirituali et invisibili; denique, Si sic Moysi locutus est Dominus, ut et Moyses faciem ejus cominus sciret, quomodo statim atque ibidem desiderat faciem ejus videre: quam quia viderat, non desideraret? quomodo æque et Dominus negat videri faciem suam posse, quam ostenderat, si tamen ostenderat? Aut quæ est facies Dei, cuius conspectus negatur, si erat quæ visa est.* His ratiocinationibus scite demonstrat Tertullianus, neque Jacobum, neque Moysen, vidisse Deum in sua essentia. Inde concludit, *visum quidem Deum, non secundum plenitudinem divinitatis, sed secundum hominum capacitatem*, in somnio, in ænigmate, in speculo, in visione, in forma aliqua imaginaria, quomodo visus est a patriarchis, prophetis, apostolis, a Jacobo, a Moysen, a Paulo, a Joanne, et forsitan a Benedicto; qui non parum gloriatur eodem modo quo patriarchæ et prophete vidisse Deum. Et si, ut vult D. Augustinus, *quanto major erit notitia, tanto major erit dilectio* (1); quanta, quæso, erit Benedicti dilectio, cujus notitia tanta est? qui meretur haberi Angelus, non solum ob lucis splendorem, sed etiam ob dilectionis ardorem.

3. *Lapides igneos* (2) nuncupat Tertullianus beatos Angelos, quia charitatis sufflamantur ardore, Deum perfecte diligunt, inter quos Seraphini magis igniuntur; et ob hanc causam Seraphinis specialiter insidet Deus. Quod innuit Regius vates Deum alloquens: *Qui sedes super Cherubim.* (3) Non ait: *Sedes in Cherubim*, sed *sedes super Cherubim.* Nimirum in Seraphinis, qui Cherubinis autistant, supraque illos collocantur: at cur non super Cherubim, sed supra Seraphim immediate sedet Deus? Respondet Hugo Cardinalis: *Qui non sedet super Cherubim, id est, in scientia, (Cherubim interpretatur plenitudo scientiæ), sed supra, id est, ultra in Seraphim, id est, in ardore charitatis: ibi Dominus sedet et requiescit. Unde laborandum est magis ad habendam charitatem quam*

scientiam. Benedictus magis æmulans Seraphini charitatem, in qua sedet Deus, quam Cherubini scientiam, scientiæ valedicit, urbemque Romam deserens, in qua socii literis vacabant, ut fierent Cherubini, eremum et solitudinem quæsivit, ibique Seraphinus ardens effectus est: *O eremus, tu caminus, tu fornax!* (1)

Quantus autem fuerit ignis ille cœlestis quo in eremo ignitus fuit Benedictus, conjectari licet, 1. Ex terrenorum abdicatione; nam, ut fatur Magnus Gregorius, *nutricem suam occulte fugiens, deserti loci secessum petiit* (2); 2. ex laboribus et ærumnis pro Deo patienter toleratis. *Certe verus amor, non nisi passionibus probatur.* Ut autem ait Guerricus Abbas: *Quid præclarius illius fide, qui in ætate puerili mundum sibi ardentem irridens, tam mundi quam corporis sui florem quasi jam aridum calcavit, magis appetens pro Deo mala mundi perpeti, quam in eo temporaliter prosperari?* (3) Benedictus plus appetiit mala mundi perpeti, quam laudes, et pro laboribus fatigari, quam vitæ hujus favoribus extolli. Quid non est passus Benedictus in deserto per triennium in spelunca absque ulla hominum societate latitans, contiuo jejunans, pane et aqua victitans? Quid non passus a monachis a quibus Abbas electus, venenato vino, vitæ incurrit periculum. Nam, ut subjungit Guerricus, *quid sanctius lenitate patris nostri, qui nec malitia falsorum fratrum, et pro vino venenum propinantium potuit exasperari?* Quid non est passus a diabolo, qui eum tentationibus exagitavit, monasterii parietes evertit, monachos interfecit? Quid non est passus a Florentino, qui invidia exagitatus Benedictum toxicare, ejusque filios, mediis lascivis et nudis mulieribus ad libidinem concitare frustra tentavit? 3. Amor Benedicti in pauperes, evidenter demonstrat quanta fuerit ejus charitas, *se Deus amore pauperis sic deponit, ut non adsit pauperi, sed ipse sit pauper.* (4) Benedictus in pauperibus Christum considerans; post erogatas cunctas monasterii in summa egestate annonas, egeno adhuc oleum postulanti dare præcipit quidquid in lagena erat olei residuum: sciens autem culinæ dispensatorem præcepto ex diffidentia non obtemperasse, lagenam vitream per fenestram projecit, quæ etiam supra rupes lapsa, non est confracta, neque oleum effusum. 4. Amor Benedicti elucet in zelo quo idolum Apollinis evertit, lucos succendit, populosque idolo-

(1) L. de Spir. et Litt. c. 56. — (2) Tert. L. 2. adv. Marc. 10. — (3) Psal. 72.

(1) Pet. Dam. Opusc. 11. c. 19. — (2) Chrysol. Serm. 16. — (3) Serm. 1. de S. Bened. — (4) Chrysol. Serm. 16.

latræ deditos ad christianam veritatem adduxit. Tandem, 5. Benedicti charitas erga etiam inimicos se extendit, infaustam Florentii dolens mortem, Maurumque redarguens qui de ea aliquod ostentabat gaudium: *Absit ut ultionem nobis aliquam machinemur, quam a Deo expectamus* (1): qui in Benedicto univit cum terrena carne, angelicam qualitatem, et adhuc confœderavit opulentiam cum evangelica paupertate.

II. PARS. *Fustidium opulentæ* (2) et paupertatis studium demonstravit Christus: tum quia ipse Dominus in nullis divitiis invenitur; Tum quia *semper pauperes justificat, divites prædamnat*. Christi paupertatem imitari volens Benedictus, opulentissimum contemnit patrimonium. Ex Trithemio (3) enim Benedictus futurus erat hæres Marchionatus Monferratensis; nobilem tamen illam hæreditatem, tantasque divitias non minori animo sprexit quam quivis alius easdem desiderare sibi procurare posset. Hac de causa abunde ditatus est a Deo munificentissimo, cui *nil est tam proprium, quam in omnes esse munificentissime liberalem*. (4) Nam, ut fatur D. Ambrosius, *Deus opulentæ largitatis est, nec avarus munerum, nec beneficium parcus, nec gratiæ angustus* (5); præsertim in eos qui ipsius amore, voluntarie renuntiant fortunæ bonis, et statum assumunt pauperem. Illam Dei munificentiam expertus est Benedictus in quo, juxta Regium Vatem, *simul in unum dives et pauper* (6): nam pauper pro Deo effectus, abunde est a Deo locupletatus divitiis, 1. Temporalibus; 2. Spiritualibus; 3. Cœlestibus.

1. *Per abjectionem divitiarum* (7) Benedictus temporalibus locupletatus est divitiis centuplumque agrorum quos reliquerat obtinuit, juxta pollicitationem a Christo Domino factam: *Omnis qui reliquerit domum, aut agros, propter nomen meum, centuplum accipiet*. (8) Tædiosum foret recensere agros, villas, oppida, urbes, castella, aliaque ejusmodi, quæ liberalis principum ac regum manus, seu potius ipsa Dei providentia, in Benedicti sinum effudit: abundantia ejus mater fausto omine terrenam vaticinatur filii opulentiam, quia nomine et re Benedictus obtinuit benedictionem quam Isaacus imperavit Jacobo: *Det tibi Deus de rore cœli et de pinguedine terræ abundantiam frumenti et vini* (9): hoc est fructuum, quos terra

(1) Tert. L. ad Scap. 2. — (2) Tert. L. de Pat. 7. — (3) L. de Vir. Illust. Ord. S. Benedicti. — (4) Greg. Naz. Orat. 26. — (5) In Apolog. David. — (6) Psal. 48. — (7) Tert. L. de Pat. 7. — (8) Math. 19. — (9) Gen. 27.

fertili gratoque sinu effundit abundantiam et bonorum omnium temporalium opulentiam, quæ tanta est Benedicti in Ordine, ut Trithemius (1) de abbatibus, præposituris, prioribus et cœnobiiis monialium, libere, vere tamen pronuntiaverit: *Si unusquisque sua possideret, tertiam partem Christianitatis S. Benedictus habere crederetur*. Neque mirum videbitur audax illud Trithemii de Ordine universo effatum, si attendatur quid de solo monasterio Cluniacensi dixerit Petrus Venerabilis, qui non veretur illud vocitare *publicum reipublicæ christianæ ærarium* (2), liberalitatibus Christianorum, nobilium, principum, regumque foundationibus et donis congregatum: quapropter magno illi Ordini illud merito convenit: *Suges lac gentium et mammilla regum lactaberis* (3); et insuper, *erunt reges nutritii tui, et reginæ nutrices tuæ*. (4) Benedictus namque ipse primum, deinde ejus filii, lac exsuxerunt gentium, mammilla regum lactati sunt, reges ipsos nutritios experti sunt, et reginas nutrices, a quibus miram temporalium bonorum acceperunt opulentiam.

Verum si ita per se probata est et sanctificata mendicitas (5), ut non solum Christus exstiterit mendicus, sed plures adhuc regularium Ordines mendicantem ducant vitam, per se criminosæ divitiæ videntur evangelicæ paupertati contrariæ. Verum ne quis ex opulentia D. Benedicti de imperfectione Ordinem illius culpæ præsumat, tria præstanda sunt: unum, divitiis ex se non esse criminosas; aliud, opulentiam in communi non derogare perfectioni status regularis; tertium Benedictum ejusque filios largas erogare pauperibus eleemosynas. 1. *Fuerunt Sanctis innocentes divitiæ, utpote a Deo datæ, non turpiter acquisitæ, concessæ ad usum vitæ, non ad mortis usuram*. (6) Quod Abraham, Jobi et Davidis comprobatur exemplo. *Abraham dives, dives Job, David dives. Et quid Abraham beatus? quid fortius Job? quid David sanctius? Nam et Abraham post terrenos mœvros pius animas, et revolans ad cœlum, in gremium suæ consolationis includit. Et Job in ipsis divitiarum machinis diabolus et ipse vicit, et nobis vincendi eum reliquit exemplum*. 2. Divitiæ in communi non depretiant regularis Ordinis perfectionem. Etenim *Deus suscipit pauperes, sed divites non repellit: habentes suscipit, et ad se attrahit non habentes* (7): mendicantes religiosos desiderat, non mendicantes approbat: cujusmodi sunt Ordinis

(1) L. 1. c. 2. — (2) L. 5. Ep. 34. — (3) Esai. 60. — (4) Esai. 49. — (5) Chrysol. Serm. 121. — (6) Chrysol. Serm. 28. — (7) Chrysol. ibid.

D. Benedicti professores, qui sunt in opulentia pauperes; quia etsi divitias habeant in communi, in particulari tamen nihil proprium possident. Quibus D. Benedictus non permittit (1) usum vestis, panis, aquæ, et aliorum quæ ad vitam sunt necessaria, nisi dependenter a superioris voluntate. Tandem, 3. Quemadmodum *Abraham sic possedit divitias, ut eas sæpe et oblatas contemneret, et calcaret iudultas, et sic diligere possidere divitias, non a divitiis possideri; habere eas ad largitatis materiam, non ad cupiditatis incendium.* (2) Eodem modo Benedictus, non sibi, sed pauperi dives fuit; et opes non habere, sed prærogare gestivit magis magisque in sinu pauperis, quam in horreis recondere suas statuit facultates, sicut toto vitæ ejus ordine perdocetur. (3) Cujus unicum sufficiat retulisse exemplum. Cum Vitiges, Gothorum rex, Romam cinxisset exercitu centum millium armatorum, et inde Italiam fere totam devastasset, annis proxime sequentibus fames adeo invaluit ut majorem nunquam ulla viderit ætas, in qua cum humana defecissent alimenta, humana corpora ad explendam famem adhibebantur: hinc passim viatores interimebantur, peregrini in hospitii jugulabantur, et recentes natu infantes a matribus, qui eos in lucem ediderant, vorabantur. (4) Miram illam stragem sensit Benedictus, et indoluit; imo et quantum potuit, miserorum famem levavit tanta cum bonorum monasterii profusione, ut nihil fere sibi ac suis reliquerit. Unde cum die quadam nihil alende numerosæ familiæ superesset omnino præter panes quinque, de quo tristes filios suos videns Benedictus, primum eos paterne increpavit, deinde bono animo esse hortatus est, dicens: *Hodie egetis annona, cras abundabitis.* (5) Prædictioni respondit eventus: insequenti namque die inventi sunt ad monasterii portam ducenti modii farinæ in saccis probe clausis, nec rescitum unquam qui eos apportasset. Ut autem tanti beneficii jugis in posterum haberetur memoria, eo loci erectum est altare, et in eo statua marmorea D. Benedicti, quem Deus abunde locupletavit divitiis temporalibus et spiritualibus.

2. *Cum Isaac benedicens Jacob filium tuum: Det, ait, tibi Deus de rore cæli et de opimitate terræ; nonne utriusque indulgentiæ exempla sunt* (6), scilicet divitiæ temporales et spirituales, quas Jacobo Isaacus, has et

Deus cunctorum parens Benedicto dedit, scilicet de rore cæli, hoc est, de gazis divinioribus, de gratia, quæ velut ros cæli, et de virtutibus, quæ instar cælestis pluvie in Benedicti animum illapsæ, abundantem illum divitemque reddiderunt spiritualibus bonis, a quibus prima et princeps benedictio. « Benedictus vere Benedictus, non modo nomine, sed etiam re. Benedictus ob amplissima dona illi præstita, et in animam ejus copiose transfusa: secundum nomen tuum ita et laus tua. » (1) Porro gratia et sanctitate ditantur justorum animæ, quas ideo Chrysologus nuncupat *pretiosas animas, sanctitate locupletes.* (2) Jezabel vocitat sacer textus, non mulierem, non reginam, sed *maledictam* (3), ob vitia quibus fuerat contaminata, et crimina quæ illam odiosam Deo reddiderant. At Sanctus Pater noster, ait Guerricus, « gratia Benedictus et nomine, quem Deus benedixit omni benedictione spirituali in cælestibus. » (4) Nec solum in cælestibus benedictionem omnium angelorum, sed etiam in terrestribus benedictionem omnium gentium dedit illi Dominus. Ubi enim gentium non benedicetur Benedictus Domini Benedictus, quem tot benedictionibus cæli et terræ gratia Dei cumulavit?

Pandora Hesiiodi (5) ditissimam et pulcherrimam fabulantur poetæ, quia nullus fuit gentilium deus, dea nulla, quæ illam non aliquo speciali dono et particulari gratia exornaverit: unde dicta est Pandora, quasi omnium rerum genere ornata, quæ ex tanta donorum varietate adeo pulchra evasit, ut eximia sui pulchritudine omnes deos deasque in sui admirationem rapuerit: *In poetarum figmentis legimus Pandoram quamdam mira sui pulchritudine etiam suis factoribus stupori fuisse.* (6) Benedictus velut eximia quædam et venusta Pandora, quæ ferme ex varietatis gratia constat (7), tot a Deo fuit gratis gratuitis, et gratis datis locupletatus, ut non solum terrenos homines, sed ipsos etiam cœlites rapiat in stuporem. Quo modo illum repræsentare videtur Magnus Gregorius in Benedicto congregans quidquid in magnatibus veteris et novi Testamenti stupendum habetur et gloriosum. Illum enim prodit velut *in aqua ex petra producta, Moysen; in ferro, quod ex profundo aquæ rediit, Elisæum; in lucta mortis inimici, David; in corvi obedientia, Eliam; in aquæ itinere, Petrum.* (8) Joannes Baptista in ventre matris

(1) Reg. S. Bened. c. 33. 44. — (2) Chrysol. — (3) Chrysol. Serm. 121. — (4) Procop. l. 2. de bell. Gothor. — (5) Chron. S. Bened. An. 39. — (6) Tert. L. 3. adv. Marc. 24. — (7) Clichovæus. Serm. de S. Bened. — (8) Serm. 28. — (5) L. 4. Reg. 9. — (4) Serm. 1. de S. Bened. — (5) Tert. L. adv. Valent. 12. — (6) D. Tho. a. Vill. Nor. Conc. de Annunt. — (7) Tert. Ibid. — (8) L. 2. Dialog. 3.

fuit ab originali culpa mundatus et gratia sanctificante donatus. Idcirco, ut fatetur ejus parens Elizabeth, *exsultavit gaudio infans in utero*. (1) Benedictus adhuc in utero existens auditus est cantare, in solito illo prodigio forsane se mundatum ab originali noxa denotans. (2) *Quæ de Moyse scripta sunt, Benedicto non incongrue aptata sunt: legislator ille, legislator et iste; ille dux fuit exeuntium de Ægypto, iste renuntiantium seculo; dux ille filiorum Israël: quos de Ægypto eduxit, in requiem promissam non induxit: dux noster recta via, orientis tramite, tanquam signifer exercitus monachorum, præcessit nos in regnum cælorum*. (3) Goliath statura magnum debellavit David; diabolum quovis gigante fortiorum multoties expugnavit Benedictus. Eliam pavit corvus, Benedicto etiam alimentum ministravit corvus illiusque obtemperavit imperio, quem adhuc e Sublacu in montem Cassinum ascendentem, comitatus est. Elizæus ex imo fluminis in summas aquas ferrum eduxit ac natare fecit: amplius egit et Benedictus, qui ferrum natare fecit, nec tantum aquis eminere, sed et seipsum manubrio suo restituere. Elizæus in cælos extolli rapique in igneo curru vidit Eliam; Benedictus efferru in cælum in globo igneo Germani conspexit animam. Petrus, Apostolorum Princeps, super aquas sicco vestigio perambulavit, Maurus ad Benedicti imperium velut duriorum petram, rapidi torrentis fluentem calcavit. At ne ultra progrediatur inductio: *Perpende quia vir iste spiritu justorum omnium plenus sit* (4), quasi gratias gratuitas et gratis datas in aliis justis dispersas, in uno Benedicto *ex cre collatio, quod aiunt* (5) fuerint unitæ: tot tantaque quæ operatus est Benedictus miracula, aperte ejus sanctitatem demonstrant: *Unde etiam signa originem trahunt, et ad quod tandem devenire solent* (6) a gratia seu divitiis spiritualibus Benedicti ortum habuerunt, et ad gloriam terminata sunt, in qua fuit bonis cælestibus opulenter ditatus.

3. Benedictionem impertivit Isaac tum Jacobo, tum Esau, quarum differentiam animadvertendam merito existimat Tertullianus. *Animadvertenda est hic etiam structura benedictionis ipsius*. (7) Benedictio namque Jacobi incipit a cælo et terminatur ad terram. *Nam circa Jacob prima promissa cælestis est roris; secunda, terrenæ opimitatis: benedictio Esau econtra incipit a*

terra et terminatur ad cælum. *Cæterum, ad Esau promittit benedictionem terrenam et subjicit cælestem: De opimitate terræ (dicens) erit inhabitatio tua, et a rore cæli*. Jacobi et Esau benedictionibus, denotatos vult Tertullianus Christianos et Judæos. Christianos quidem per benedictionem Jacobo datam quæ incipit a cælo et terminatur ad terram. *Nos enim primo ad cælestia invitamur, cum a seculo avellimur, et ita postea invenimur etiam terrena consecuturi*. Judæos vero per benedictionem impertitam Esau, quæ prius terram quam cælum respicit! *Judæorum enim dispositio in Esau, a terrenis bonis imbuta per legem, postea ad cælestia Evangelium credendo deducitur*. Benedictionem a Deo accepit Benedictus, non qualem Esau ab Isaac, sed qualem Jacob accepit; et ut fatur supra laudatus Guerr. *Non tamen sicut Esau in pinguedine terræ, et in rore cæli benedictio ejus, sed in pinguedine spiritus, et in auctore cæli, qui per Prophetam loquitur*. (1) *Ero quasi ros, et cui dicitur* (2) *ros lucis, ros tuus*. (3) Esau benedictionem accipiunt qui sectantur non spirituales gratiæ divitiis, non interminabiles cæli gazas, sed terrena bona, temporales facultates, pingues Ordinis Sancti Benedicti prioratus, opimas Abbatias, *sic et Judæi terrena solummodo sperando, cælestia amittunt*. (4) Neque Judæos duntaxat imitantur beneficiorum opulentium mercenarii, sed etiam Gentiles *cui rem pecuniariam fortasse animæ anteponant*. (5) Omnis enim qui Prioratus, vel Abbatias, vel quaslibet prælaturas absque vocatione ambit, non ut Deum glorificet, non ut Ecclesiam serviat, non ut populum erudiat, non ut pauperibus subveniat, sed duntaxat ut honoretur in seculo, ut opulente ditetur: *Terrena cælestibus anteponendo, de proximo in Deum peccat* (6), et a Benedicto multum degenerat, qui *totum quod in rebus est, antecontemnit* (7), ampla deserens patrimonia, paupertatem et egestatem elegit; qui in oblatiis ex pietate divitiis cor suum non posuit, sed semper in summis divitiis inops (8), et spiritu pauper exstitit, qui facultates large pauperibus erogavit. *Apud quem pietas in alterum vita sua clarior fuit sciens non incubatorem, sed dispensatorem positum divinæ largitatis* (9), ut panem daret esurientibus, potum sitiens, vestiret nudos, auxilium præstaret omnibus in adversitate et necessitate positis; qui tandem *factus est terræ pauper, ut dives*

(1) Luc. 1. — (2) Valdetam in Theat. Relig. Serm. de S. Ben. — (3) Guerr. Serm. 4. de S. Bened. — (4) D. Greg. ibid. — (5) Tert. L. adv. Valent. 12. — (6) D. Chrysost. Hom. 47. in Matthæum. — (7) Tert. l. 5. adv. Marc. 24.

(1) Serm. 2. de S. Bened. — (2) Osee. 14. — (3) Esa. 26. — (4) Tert. L. de Res. Carn. 26. — (5) Tert. L. de Pat. 7. — (6) Tert. ibid. — (7) Chrysost. Serm. 28. — (8) D. Amb. l. de Cain. et Abel. c. 5. — (9) Chrysost. Serm. 121.

haberetur in cœlo : ad quod evolans ejus anima, a corpore separata, æternaturas et inmarcescibiles possidet divitias. Nam, ut ex Magno Gregorio (1) refert D. Bernardus de D. Benedicto loquens (2) : « Iuter discipulorum manus imbecilla membra sustentans, erectis in cœlum manibus stetit, et ultimum spiritum inter verba orationis efflavit. Qua scilicet die, duobus fratribus, uni longius posito, alteri autem in cella commoranti, revelatio unius atque indissimilis visionis apparuit : Viderunt namque quia strata pallis et innumeris corusca lampadibus via recta, orientis tramite ab ejus cella in cœlum usque tendebatur. Cui venerando habitu vir desuper clarus adsistens, cujus esset via, quam cernerent, inquisivit. Illi vero se nescire professi sunt. Quibus ille ait : *Hæc est via qua dilectus Domini cœlum Benedictus ascendit.* Ascendit, inquam, ad cœli regiam, ad immortalē felicitatem, ad empyreum Beatorum solium; ad Dei thronum, et hoc quidem inusitato, et a seculis inaudito miraculo, parata sibi ab Angelis via. Hanc nimirum parant et aperiunt Angeli, castis ac puris hominibus Angelorum æmulis, spiritu pauperibus, cujusmodi fuit Benedictus qui *spiritalem uobis erexit scalam, cujus utique summities cœlos tangit, quod in ejus glorioso transitu evidenti legimus miraculo commendatum.* (3) Subjungit Bernardus : *Quæ est via ab ejus cella progrediens, nisi Ordo, quem idem vir beatus instituit : et forma vitæ, quæ ab eo sumpsit exordium ?* Hæc est via qua B. Patris filii æterna subintrant tabernacula, via scilicet castitatis, paupertatis, sanctitatis, via puritatis lactea atque amabili, via virtutis, via speciosa ac boni exempli splendore luminosa, via qua itur recto ad cœlum tramite.

Mors vocitatur a Clemente Alexandrino *porta ad Deum* (4) : per illam enim animus a vinculis corporeis solutus ad Deum intrat. A Pittaco etiam inter Græciæ sapientes famoso, *vita est scala* per quam a terra in cœlum facilis paratur ascensus. Benedicto mors fuit porta ad Deum, et vita scala, et in ea tot gradus quot fuere virtutes. Verum uti Benedictus per scalam, id est, per vitam innocuam et sanctam ascendit ad cœlum, ita scelerosi per scalam, id est, per vitam criminiosam, descendunt in infernum : quod per scalam Jacob denotatum vult Tertullianus : *Cum vero Jacob somniat scalas obfirmatas in terra ad cœlum, et Angelos ascendentes, et alios descendentes, innixum desuper*

Dominum, temere si forte interpretabimur, scalis his iter ad cœlum demonstrari, quo alii perveniant, unde alii decident, Domini constitutum esse judicio. (1) Illi decidunt qui per virtutum semitam non gradiuntur : illi vero ascendunt qui per viam justitiæ ambulantes, per portam in cœlestem civitatem ingredi merentur. *Sed est et porta quæ recipit, et quæ perducit, strata jam a Christo de quo Amos : Qui ædificat in cœlum ascensum suum, utique non sibi soli, sed et suis qui cum illo erunt. Ita per illum ascensum ad cœlestia regna tendentes, miratur spiritus, dicens : Ut nubes volant, et velut pulli columbarum ad me, scilicet simpliciter ut columbæ.* (2) Benedictus per viam sanctitatis gradens, volans ut nubes, seu ut aquila, ingressus est in cœlum per portam a Christo stratam, beatitatemque est assecutus quam obtinere meruit uniens divitias cum evangelica paupertate, et conjungens cum virginis puritate, patris fecunditate.

III. PARS. *Nonne et multi se spadonatu obsignant propter regnum Dei ?* (3) Ad quod trina potissimum stimulantur ratione : 1. Ut Apostoli sequantur consilium : *Apostolus et ipse castratus, continentiam mavult.* (4) 2. Ut æternum cœli consequantur præmium : *Ipsò Domino spadonibus aperiente regna cœlorum.* 3. Ut Christi imitentur exemplum, et ipso spadone subjungit Tertullianus. Ob has rationes virginitatem D. Hieronymus conjugio multum præponit : *Laudo nuptias, laudo conjugium ; sed quia mihi virgines generant : lego de spinis rosam ; de terra aurum ; de concha margaritam.* (5) Rosa virginitas, quæ etiam de spinis legitur ; aurum virginitas, quæ de terra eruitur ; margarita virginitas, quæ de concha corporis exit et colligitur. Nihil adeo contrarium virginitati, quam partus. Puritas virginea naturaliter fecunditati repugnat : harum unionem natura non patitur, *sed et virginem parere natura non patitur.* (6) Unde quando Propheta pro signo a Deo dando, proponit virginis conceptum et partum, *signum a Deo nisi novitas aliqua monstruosa fuisset, signum non videretur.* (7) Verum licet unio virginitatis et fecunditatis in ordine naturæ videatur impossibilis, non repugnat tamen in ordine gratiæ. Christus fuit virgo, et tamen fecundus parens, cunctos Christianos in ara crucis generans. Integra fuit Maria, et tamen in signum nobis posita *Virgo Mater merito cre-*

(1) L. 2. Dial. 37. — (2) Tract. de Vit. et Morib. Cleric. 14. — (3) D. Bern. ibid. — (4) L. 4. Strom.

(1) Tert. L. 5. adv. Marc. 24. — (2) Tert. ibid. — (3) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 9. — (4) Tert. L. de Mon. 5. — (5) Epist. 22. ad Eustoch. — (6) Tert. L. adv. Jud. 9. — (7) Tert. ibid.

ditur. (1) Est quidem virgo, quia semper servavit mentis puritatem, et corporis integritatem, et adhuc mater, quia peperit Christum, ex operatione Spiritus Sancti conceptum. Virgo fuit Paulus, et tamen Corinthios se genuisse gloriatur (2); virgo fuit Benedictus, et tamen numerosa prole fecundatus est. Patres enim sunt in triplici differentia: scilicet corpore, officio et spiritu. Corpore patres corpori gignendo serviunt; dignitate seu officio patres, sunt præsules omnes, et imprimis Summus Pontifex, qui est universi orbis christiani pater; patres spiritu, alios parturiunt Deo, salutem ac beatitudini; ut Apostoli *per quos, cum toto sacramento, cum propagine novinis, cum traduce Spiritus Sancti* (3) ad nos venit disciplina christiana. Viri quoque apostolici sunt patres spiritu; qui tum verbo prædicationis, tum exemplo vitæ sanctioris, Deo cœloque parturiunt *hereditarios discipulos, apostolice seminis fructices*. (4) Nimirum regularis Ordinis fundatores *quorum opes in paupertate, fecunditas in cœlibatu; siquidem præstantiores illi factus sunt, qui secundum Deum existunt, quam qui carne ortum ducunt*. (5) Quantum enim interest inter terram et cœlum, tantum interest inter parentes carne et parentes spiritu. Illi amittunt virginitatem dum gignunt, isti virginitatem custodiunt dum generant; illi terræ dant carneam prolem, isti cœlo spiritualem sobolem, et ut cum D. Hieronymo loquar *nuptiæ terras replent, virginitas paradisum: ut Benedicti comprobatur exemplo, qui in semetipso virginis puritatem, cum patris generatione conjungens, virgo simul et pater est, sed pater plane gloriosus, prolis, 1. Varietate; 2. Multiplicitate; 3. Sanctitate.*

1. Merito Benedictus et ipse pater dicitur omnium (6) religionum, quæ sub ejus regula militant; neque enim solius Ordinis qui vulgo S. Benedicti nuncupatur, sed etiam *matrix et origo cuictorum* (7), qui leges ab ipso constitutas custodiunt: quales sunt Cassinenses, Cluniacenses, Cistercienses, Claravallenses, Carthusienses, Grandimontenses, Calmadulenses, Celestini, Humiliati, Olivetani, Scoti, Vallis-Umbrosæ, Fontis-Ebraldi, S. Ambrosii, Vallis-scholaris, S. Pauli primi Eremitæ, Sanctæ Brigittæ, S. Guilhelmi, multique alii quos tædiosum foret recensere. Nec non plures monialium congregationes, in quibus virgines sine numero sub D. Benedicti regula Deo serviunt, eum-

que cognoscunt *certe fontem reliquæ fecunditatis* (1), et ut proprium venerantur parentem. At *quantus et quam incomprehensibilis pater* (2) fuerit Benedictus, comprobant nonnulli (3), ex hominibus doctrina, pietate, et dignitate conspicuis, quos ex ejus Ordine exortos asseverant (4), nimirum centum et duodecim Imperatores, totidemque reges, octodecim Summi Pontifices, ducenti Cardinales, plures quam mille sexcenti Archiepiscopi, plures quam quater mille Episcopi, Abbates eruditione et scriptis illustres quindecim millia septingenti, ex quibus evidenter apparet quam augusta et extensa sit Benedicti religio, varietate et diversitate doctorum, regum, cardinalium, præsulum, pontificum decorata. (5) Summus Pontifex, *Papa*, id est *pater patrum* dicitur; quia est pater cardinalium, patriarcharum, archiepiscoporum, episcoporum, qui patres sunt Christianorum: *Ad immensam illam et incomprehensibilem magnitudinem patris* (6) Benedicti, mirum in modum conduit, quod non solum pater fuit patrum, sed etiam eorum qui patres sunt patrum; non solum existit pater tot patriarcharum et fundatorum diversarum religionum; tot abbatum, tot archiepiscoporum, tot cardinalium, sed etiam Summorum Pontificum, ex Trithemio octodecim, ex Genebrardo viginti quatuor, inter quos annumeratur D. Gregorius nomine, doctrina et sanctitate magnus. (7) Qui aliorum voluerit scire vocabula, patriam, pietatem, dotes animi et virtutes cuilibet proprias, Lobettium legat.

Fecunditas quodammodo *immensi patris* (8) Benedicti melius declarari nequit quam per arborem frugiferam, juxta decursus aquarum plantatam: *Qualis enim apud Deum merces homini? Et erit tanquam lignum quod plantatum est juxta exitus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo, et folium ejus non decidet, et omnia quæcunque faciet, prosperabuntur illi, hic accipiet benedictionem a Domino*. (9) Primum Davidis psalmum refert Tertullianus, qui sub arboris specie virum justum denotat. Illa autem metaphora nulli melius quam Benedicto convenit: ex Guerrico etenim *merito Benedictus in Domino vir, quia qui in Domino fedit, in eo seipsum figit*. (10) Est enim Benedictus *arbor grandis atque fructifera* (11); at ubi plantata

(1) Tert. L. adv. Jud. 9. — (2) 1. Cor. 4. — (3) Tert. Scorp. 9. — (4) Tert. ibid. — (5) Greg. Naz. Orat. 12. — (6) Tert. L. adv. Valent. 7. — (7) Tert. ibid.

(1) Tert. L. adv. Valent. 7. — (2) Tert. ibid. — (3) Valderama. Serm. de S. Bened. — (4) Trusillo. Serm. de S. Bened. — (5) Apud Paulet. Serm. de S. Bened. — (6) Tert. ibid. — (7) Opusc. 5. Tract. de Bened. — (8) Tert. L. adv. Valent. 9. — (9) Tert. L. 2. adv. Marc. 19. — (10) Serm. 2. de S. Bened. — (11) D. Bern. Serm. de S. Bened.

est secus decursus aquarum, quia ut subjungit Bernardinus, *ibi copia gratiæ spiritualis*, seu, ut vult Guerricus, quia Benedictus *de ipso fonte summi boni aquas vitæ totius benedictionis et gratiæ bibit*. Verum ubinam radicata est pulchra illa arbor? Respondet Bernardus: *In vallibus*, id est, in humilitate: *Quis enim non videat etiam torrentes montium ardua declinare, et mediam ad humilitatem semper divertere vallis?* Arboris autem vertex adeo altus est, ut ipsas quoque cœli stellas, per excellentiam meritorum attingat; rami vero sese ab Oriente ad Orientem dilatant, nimirum varii religionum Ordines supra numerati ab illa arbore oriundi. Folia sunt, ait Balduinus, *imperatores tres, imperatrices undecim, reges maximi et strenui duo supra viginti, reginæ una et quadraginta, principes viri ac femine fere sine numero*. (1) Fructus arboris sunt vel Sancti quibus splendet cœlum, vel libri quibus locupletatur Ecclesia, vel probitatis documenta quibus ad pietatem promoventur Christiani: nam, ut subjungit Balduinus, *sicut cœlum Sanctis, ita libri et scriptis mundum, Ecclesiam optimis moribus, variis et perutilibus institutis, abunde replevit, locupletavit, fecundavit*, ni potius per fructum quem producit in tempore suo, intelligamus innumeram religionum Benedicti multitudinem qui Ecclesiam fecundarunt, fidem propugnarunt, christianam religionem doctrina et virtute illustrarunt. *Sed et hæc ad initium universitatis emissa, fructum facit* (2), et Benedicti fecunditatem ostendat, quæ commendatur, non solum proliis diversitate, sed etiam numero et multiplicitate.

2. Quam multa fuerit Abrahæ propagatio demonstrat Apostolus: *Retexens promissionem benedictionis nationum in nomine Abraham* (3): cui Deus pollicitus est: *Faciam semen tuum sicut pulverem terræ*. (4) Abrahæ insuper dixit Deus: *Suscipe cœlum, et numera stellas, si potes; et dixit ei: Sic erit semen tuum* (5); Abraham, quoad etymologiam nominis, idem est ac *pater excelsus*, *pater magnæ multitudinis gentium*; seu, ut fatur Divus Ambrosius, *Abraham seminarium posteritatis suæ; pater fidei, mundi hæres*. Belle dicitur Abraham seminarium posteritatis suæ; siquidem Deus *Abrahæ promiserat quod in semine ejus benedicerentur omnes nationes terræ*. (6) Vocatur adhuc pater fidei, quia *Abraham Deo credidit, et deputatum est justitiæ; atque exinde pater mul-*

tarum gentium meruit nuncupari. (1) Tandem appellatur mundi hæres, cujus semini Deus terram Chanaan tradidit possidendam. Elogia Abrahæ data merito D. Benedicto conveniunt, qui fuit seminarium posteritatis non profanæ, sed sacræ; non mundanæ, sed religiosæ. Fuit adhuc pater fidei, tum quia credidit Deo, et deputatum est ei ad justitiam; tum quia credidit Christo abnegans semetipsum et tollens crucem suam. Tandem mundi hæres in mundum spargens numerosam filiorum multitudinem, et ampla et opulenta monasteria eis acquirens.

Josepho Patriarcha mortuo, filii Israël *creverunt, et quasi germinantes multiplicati sunt, ac roborati nimis, impleverunt terram*. (2) Idem accidit Benedicto multorum filiorum parenti, qui dum in vivis erat, multa vidit monasteria, et uberem filiorum progeniem; post mortem vero, e cœli specula uberem multo spectavit: ejus quippe filii creverunt in gentem magnam, et quasi germinantes multiplicati sunt. Ut enim terra ingenti fenore semen reddit, sic Benedicti religio, ceu terra viva, filios reddidit, et instar germinis ita multiplicavit ut mundum impleverint. Quod ut evidentius pateat, recensenda sunt D. Benedicti monasteria, et inde aliquo modo colligendum filiorum numerus. Qui monasteria dinumerare moliti sunt (3), asseverant fuisse aliquando monasteria seu abbatias triginta septem millia. Prioratus quatuordecim millia, et insuper Asceteria Monialium supra quindecim millia. Quantus autem fuerit in tot monasteriis religionum numerus, colligendum est ex numero qui vel in unico cœnobio aliquando fuisse legitur. Fuit olim in Hibernia cœnobium, cui nomen *Bencor*, quod incolebant tria monachorum millia, quos prælati septem moderabantur, eo ordine, ut in illo die noctue perenne esset officium, laus perennis, alternantibus et sibi invicem succedentibus aliis atque aliis, ne quæ scilicet horula, imo ne quod momentum a divina laude vacaret. Prætereo servorum multitudinem: testenamque Mejoro, Gemesiense monasterium in Normandia locatum, præter nongentos monachos numerabat mille quingentos servos, qui ita servili vacabant operi, ut servirent religiosos in morem, religioni Deoque devoti. Filiorum diversitas et multiplicitas, Benedicti fecunditatem commendat, quæ adhuc ex proliis sanctitate pulchrior apparet.

3. A Benedicto desumitur *census omnium sanctitatis* (4), qua ejus religio mire fecun-

(1) Præfat. ad Regul. de Bened. — (2) Tert. L. adv. Valent. 7. — (3) Tert. L. de Carn. Christ. 22. — (4) Gen. 15. — (5) Gen. 15. — (6) Tert. L. adv. Jud. 1.

(1) Tert. L. 5. adv. Marc. 3. — (2) Exod. 2. — (3) Fologius. Genebr. — (4) Tert. L. adv. Valent. 7.

data est. Ut enim Deipara B. Brigittæ revelavit: *Benedictus composuit suam Regulam de Spiritu Dei, per quam multi perfecti sunt facti, ideo dicitur Benedictus.* (1) Duobus encomiis Benedicti regulam commendat beatissima Virgo: primo, ait eam esse *de Spiritu Dei*, quo nihil altius dici potest; deinde, *per quam perfecti facti sunt multi, sicut Benedictus*. Quid autem excogitari potest sancti Benedicto, sanctitate, justitia et pietate glorioso? *Sanctitatem miracula probant, doctrina pietatem, vita justitiam.* (2) Quia vero nos hortatur Ecclesiasticus ut *laudemus viros gloriosos in generatione sua* (3), Benedictus propria sanctitate gloriosus, filiorum adhuc sanctitate gloriatur. Metellus Macedonicus apud Romanos multa fuit de gloria commendatus, quod quatuor habuerit filios triumpho donatus, a quibus post mortem fuit in sepulcrum delatus. Quanto gloriosior existit Benedictus, qui non quatuor, sed innumeros habet filios in cœlesti Hierusalem triumphantes? Nam, *temporibus Joannis Papæ vigesimi secundi, reperti sunt de Ordine S. Benedicti, tam ex monachis simplicibus quam ex prælatis diversarum dignitatum, Sanctorum catalogo inserti quinquaginta quinque millia quinquaginta novem.* (4) Qui autem canonizati non sunt et in cœlo triumpharunt, sine numero sunt. Quod si filii sunt lumen oculorum patris juxta istud parentum Tobie junioris: *Tu lumen oculorum nostrorum* (5), Benedictum circumdabant in cœlo tot lumina, quot sunt Beati Ordinis sui, quos ipse æternæ felicitati parturivit.

Solon (6) in Sardicensi civitate existens, in qua Cræsus regiam suam habebat, quotquot nobiles opulenter ornati occurrerant, Cræsos existimabat: *singuli Cræsus videbantur*. Non dissimiliter quotquot in cœlo beantur Benedicti filii, Benedictus videntur. In terra quoque licet conspiciere unumquemque tanti Patriarchæ filium velut alterum Benedictum, in semetipso parentis referentem imaginem. Animadvertit autem D. Bernardus quod Benedictus, quem sub arbore secus decursus aquarum plantata repræsentat, fructum tulit, non solum his qui tunc erant, sed etiam futuris. Nam et usque hodie in triplicem amoris Domini confessionem triplici fructu pascit Domini gregem: *Pascit vita, pascit doctrina, pascit intercessione*. Per Benedictum igitur incessanter adjuti,

fructificemus et nos, quoniam in hoc positi sumus ut eamus, et fructus cœli dignos afferamus.

CONCIO QUARTA.

Si quis Benedicti et Bernardi vitam attente consideraverit, filium *simillimum patri et parem per omnia* (1) inveniet. In utroque est unio hominis et Angeli, virginis et parentis, paupertatis et opulentiae, humilitatis et honoris. Nam ambo *fiunt de paupertate divites, de patientia fortes, de humilitate sublimes.* (2) Ambo mundi considerantes vanitatem, fallaciam, corruptionem, salutisque periculum, et econverso mente volventes *gratiam deserti, beatitudinem eremi, quæ ab initio gratiæ, quieti Sanctorum meruit consecrari,* (3) mundo renuntiantes, solitudinem quæsierunt, in qua *silvicolæ et exules vitæ* (4) remanserunt. Ambo a diabolo tentati sunt, qui ut eos a proposito dimoveret, Veneris sufflammasit ardore, revocans ad memoriam feminas in quas injecerant oculos; ambo de diabolo triumpharunt: Benedictus quidem corpus suum in spineto volutans, Bernardus quoque hiemali et perfrigido tempore in stagnum aquæ gelidæ se collo tenus immergens. Ambo non in Academicis seu Universitatibus, sed in solitudine edocti sunt, et sicut alias Achilles, seu, ut fatetur Tertullianus, *Larissæus heros apud rupicem, et sylvicolam, et monstrum eruditorem scrupæ schola eruditus* (5) fuit; ita Benedictus et Bernardus, non a monstro, sed a Patre luminum eruditi, cœlestem didicerunt doctrinam, ut ipsemet fatetur Bernardus: *Aliquid amplius invenies in sylvis quam in libris; ligna et lapides docebunt te, quod a magistris audire non possis.* (6) Verum quia Bernardus ultra perfectiones quæ sunt illi cum Benedicto communes, propriis decoratur dotibus: trino, eoque singulari commendandus est caractere, seu elogio, quo a summis insignitur Pontificibus: ab Innocentio namque IV nuncupatur *Columba pulchra per totum* (7); a Benedicto XI, *Stella matutina in medio nebulae* (8); a S. Antonio Florentino Archiepiscopo, *magna Ecclesiæ columna*. (9) Sed, 1. Columba, religionem captans; 2. Stella, mundum illustrans; 3. Columba, Ecclesiam sustentans.

I. PARS. Magnum sane Bernardi elogium

(1) L. 3. Revel. 50. — (2) D. Bern. Serm. de S. Bened. c. 44. — (3) Plin. l. 7. c. 44. — (4) Trithem. l. 1. de Vir. Illust. S. Bened. c. 4. — (5) Tob. 10. — (6) Plutarch. in Solon.

(1) Tert. L. adv. Valent. 7. — (2) D. Ambr. Ep. 53. — (3) Guerr. Serm. 4. de Adv. Dom. — (4) Tert. Apol. 42. — (5) Tert. L. de Pall. 4. — (6) Epist. 206. — (7) Privil. 12. Ord. Cister. — (8) In Bul. — (9) p. 2. tit. 15. c. 25.

columbæ nomine prædicari, 1. Quia *Christum columba demonstrare solita est* (1), divinitatis ejus ferens testimonium, quod majus Joannis testimonio existimat Bern. *Ecce testimonium majus Joanne, testimonium advenientis columbæ* (2) in baptisate Salvatoris. Columba super caput ejus apprensus Christi Domini innocentiam et sanctitatem demonstravit. *Nec incongrue ad indicandum Agnum Dei venit columba: quia nihil melius agno convenit quam columba: quod agnus in animalibus, hoc columba avibus est: summa in utriusque innocentia, summa utriusque mansuetudo, summa simplicitas.* (3) 2. Quia columba adhuc denotatur Spiritus Sanctus, *columbæ figura delapsus in Dominum.* (4) 3. Quia post aquas diluvii columba reversa est ad Noe, ferens in ore suorum olivæ virentibus foliis. *Illam et a primordio divinæ pacis præco.* (5) 4. Quia super renatos in baptisate advolat columba Spiritus Sancti, quod præfiguratum vult Tertullianus per columbam a Noe emissam, et ad arcem redeuntem. *Quemadmodum enim post aquas diluvii, quibus iniquitas antiqua purgata est, post baptismum (ut ita dixerim) mundi, pacem cælestis iræ præco columba terris annuntiavit, demissa ex arca, et cum olea reversa: eadem dispositione spiritualis effectus, terræ, id est, carni nostræ, emergenti de lavacro post vetera delicta, columba Sancti Spiritus advolat, pacem Dei afferens, emissâ de cælis, ubi Ecclesia est arca figurata.* (6) 5. Quia Christus semper suos discipulos ad columbæ simplicitatem hortatur: *Estote, inquit, simplices sicut columbæ.* (7) 6. Quia columbæ proprietates religiosi indicant perfectiones. Plures D. Bernardus (8) columbæ dinumerat proprietates. Tria duntaxat in columba consideranda duxi, nempe naturam, cantum et volatum: si natura consideretur, *est animal simplicitatis et innocentie* (9); si cantus, *genitum habet pro cantu*; si volatus, *volat in cavernas macerariæ.* Trino illo columbæ symbolo probe denotatur Bernardi, 1. Innocentia et interna animi venustas; 2. Cordis dolor et pœnitentiæ austeritas; 3. Contemplatio et elevatæ mentis sublimitas.

1. In specie columbæ apparuit amor personalis, ut per illam *natura Spiritus Sancti declararetur.* (10) Quenam est Spiritus Sancti natura, nisi innocentia, puritas, pulchritudo, amor? Bernardus autem innocentia, puritate, pulchritudine et amore decoratur:

Est animal simplicitatis et innocentie columba (1); neque duntaxat innocentie est symbolum, sed etiam mansuetudinis, *quod corporaliter ipso felle careat: neque mansuetudinis tantummodo est symbolum, sed adhuc insignis patientie: unde rostro non percutit, ait Bernardus, etiam læsa; quamobrem Jobum patientie miraculum D. Chrysostomus componit cum columba.* Vir erat in terra Hus nomine Job. *Columba in medio accipitrum, ovis in medio luporum, stella in medio nubium, lilium in medio spinarum, et justitie germen in oppido iniquitatis.* (2) Bernardus vera columba est, admirabili innocentia, mansuetudine et patientia præditus. Innocentia quidem, ab ipsa etiam adolescentie mentis ostentans candorem et virgineum pudorem; mansuetudine etiam, quam erga suos subditos exercebat; patientia tandem, constanter tolerans vocari seductor, falsus propheta, christiani orbis ruina, et a sceleroso monacho ingenti alapa percuti. 2. In Bernardo elucebat mentis puritas, et corporis integritas, quam in deliciis, primisque curis semper habuit. Ad castitatem nos invitat Dominus, *cum ad simplicitatem columbæ provocat, avis non tantum innocuæ, sed et pudicæ.* (3) Quantum autem castitatis fuerit amans Bernardus demonstravit erga lascivam mulierem. « Cum in secretiori domus cubiculo eum aggressa pertraheret ad peccatum, ille eam lenibus verbis demulcens donec a manibus ejus et amplexibus delabere tur fugit, et evasit, et in medio ignis non est æstuat. » (4) 3. Columba est avis venusta: fuit etiam Bernardus corpore et anima decoratus. Ex Guillelmo enim Abbate, ejus discipulo, fuit pulcherrimo corpore decoratus. Neque minor fuit animæ quam corporis decor; quia, ut philosophatur Plotinus, *fieri nequit, ut quod extrinsecus revera pulchrum, intrinsecus sit deforme; at enim quod extrinsecus pulchrum est, omnino eo, quod est interius superante fit tale.* (5) Quod si scisciteris a me in quo sita fuerit interior Bernardi pulchritudo, respondebo cum Bernardino Senensi: In charitate qua ardebat. *Est enim charitas animæ pulchritudo, sicut ignis pulchritudo carbonis, qui cum est ignitus, splendidus est et pulcherrimus.* (6) 4. Columba est veri amoris symbolum: *quam unam unus masculus novit.* (7) Bernardus tanto erat charitatis ardore scensus, ut Joannes Gerson eum inter seraphinos annumerare non vereatur: *Te vere beatissimum*

(1) Tert. L. adv. Valent. 2. — (2) Serm. 2. de Epiph. — (3) D. Bern. ibid. — (4) Tert. L. de Bapt. 8. — (5) Tert. L. adv. Valent. 2. — (6) Tert. L. de Bapt. 8. — (7) Tert. Ibid. — (8) L. de Modo bene. viv. 56. — (9) Tert. L. de Bapt. 8. — (10) Tert. Ibid.

(1) Tert. L. de Bapt. 8. — (2) Hom. 4. de Pat. — (3) Tert. L. de Mon. 8. — (4) Guillel. Abb. Lirin. Serm. de S. Bern. — (5) L. 2. Ænead. 17. — (6) Tom. 2. Serm. 5. a. 2. c. 1. — (7) Tert. L. de Mon. 8.

Bernardum censeo esse unum ex consortio ignitorum illorum spirituum, quos Seraphim Scriptura nominat. (1) Cum hoc tamen discrimine, quod Seraphini cœlestes sunt afflictionis et pœnitentiæ incapaces; at Bernardus Seraphim terrenus per columbam denotatur, quæ genuit pro cantu reddit (2), pœnitentiæ deditus.

2. *Omni genere ejus cœpit affligi* (3), carnem edomans, sensus frœnaus, corpus jejuniis extenuans, tantasque macerationes tolerans, ut *vita ejus his qui noverant, nonnisi quædam protelatio mortis videretur.* (4) At cur tantopere pœnitentiæ et mortificationi incumbere Bernardus? Multiplici de causa: 1. Ut pro peccatis in seculo commissis satisfaceret. 2. Ut adversus mundi, diaboli, et carnis tentationes sese prœmuniret. *Simul enim et de pristinis satisfaciuntur conflictatione carnis et spiritus, et subsequitur tentationibus munimenta prœstruimus.* (5) Quorum insidias recognoscit D. Bernardus: *Isti tres inimici me impugnant, et persequuntur; nunc quidem aperte, nunc vero occulte, semper autem malitiose.* (6) 3. Ut sensus externos coerceret ad malum incitantes, ut enim fatur: *Mundus circumcingit, et obsidet me undique, et per quinque portas; videlicet per quinque corporis sensus, scilicet visum, auditum, gustum, odoratum, et tactum; sagittis suis me vulnerat, et mors intrat per fenestras meas in animam meam. Respicit oculus, et mentis sensum avertit. Audit auris, et intentionem cordis inflectit. Oloratus cogitationem impedit. Os loquitur, et fallit. Per tactum ardor libidinis pro aliqua parva occasione excitatur, et nisi illico respuatur, subito totum corpus occupat, urit et incendit.* Ne sensus adeo periculosi, animam Bernardi contaminarent, illos continue reprimebat: ita oculorum custodiæ invigilabat, ut tota die secus lacum ambulaverit, neque illum conspexerit; integro anno in cella habitaverit, nesciens an tectum esset ligneum vel lapideum; an in dormitorio essent fenestræ nec ne. Neque minori vigilantia custodiebat aures, sapiens illas spinis adversus pravos sermones, fugiensque hominum colloquia, ut facilius Deum loquentem et in se habitantem audiret. *Utinam nullus hominum esset mecum exterius, ut familiarius loqui possem interius! Ipse enim et secretum querit et solitarium locum dirigit. Fugiam ergo hominum solatia et colloquia, ut in secreto cordis mei Deum habitorem habere possim.* (7)

Gustus quoque periculosus, vel deliciis in cibis, vel nimietatem desiderans: *Corpus perimere non licet, sustentare cogor: et cum illud impinguo, hostem meum adversus me nutrio. Si enim satis comederò, et id robustum fuerit, sanitas et fortitudo ejus mihi adversantur.* (1) Ut autem oculorum et aurium, ita et gulæ generosus domitor Bernardus, dicens cum D. Augustino: *Nunc autem suavis et mihi necessitas, et adversus illam suavitatem pugno, ut non capiar; et quotidianum bellum gero in jejuniis.* (2) Tantum abest ut gustus quæreret delicias et suavitates, quinimo ut in ejus vita refertur, « quoties sumendus erat cibus, toties subire tormentum videbatur: » ita omnem gustum et saporem amiserat, ut crudum saginem per errorem sibi oblatum, pro butyro manducaverit; et oleum pro aqua biberit. Linguam suam frœnabat Bernardus, ponebatque ostium circumstantiæ labiis suis, non ignorans quantum auferat devotionis, quantum afferat dissolutionis intrinsecus frequens lingua resolutio (3); ideo os janua silentii claudebat. Quia vero tactus residet in carne, corruptione naturæ depravata, utpote de peccato nata, et in peccato nutrita, vitiis corrupta ab ipsa origine, sed multo amplius vitiata prava consuetudine (4); Bernardus adversus domesticum hostem totis animæ viribus decertans, illum jejuniis et vigiliis continuis extenuabat; inflictis gravibus pœnis sic obruebat, ut prope deficeret, et corpus animæ socium sed jumentum, omni austeritate macerabat. 4. Bernardus pœnitentiæ indesinenter vacabat, non tam ut crimina expiaret, cum de sanctitate et magna esset de perfectione commendatus; sed ut in virtute proficeret. Ex abbate namque Guilhelmo *ut semper splendidior esset et purior, quotidie in fornace probabatur, et crebris malleorum ictibus in incude tundeatur, non ad pœnam pro crimine, sed ad gloriam pro virtute.* (5) Ut per mortificationem et pœnitentiæ austeritatem fieret Christo conformis: *Fructus noster est passio Christi, cui debemus configurari, mortificationem ejus circumferentes in carne nostra mortali.* (6) Tandem, 6. Ut sibi per afflictionem moriens, carni, mundo, et diabolo, in ipso viveret Christus. Ut enim animadvertit Magnus Gregorius expendens istud Davidicum: « Dominus mortificat, et vivificat: » *In his verbis etiam ordo servandus est: prius quippe mortificare dicitur, deinde vivificare;*

(1) Serm. de S. Bern. — (2) Guerr. Serm. 5. de Purif. — (3) Tert. L. adv. Valent. 14. — (4) L. 5. Vit. S. Bern. — (5) Tert. L. de Bapt. 20. — (6) De Cogn. hum. cord. 12. — (7) Tract. de Inter. Dom. c. 37.

(1) D. Bern. de Cogn. hum. cord. c. 12. — (2) L. 10. Conf. 31. — (3) D. Bern. Tract. de Pass. Dom. c. 27. — (4) D. Bern. de Cogn. hum. cord. c. 15. — (5) L. 2. Vit. D. Bern. — (6) D. Bern. Serm. in id: Sapiëntia vincit malitiam.

quia nisi seculo morimur, Deo per amorem vivere non valemus. Quod probe sciens Bernardus, Christum in meditatione sic alloquebatur: Hoc mihi tecum pactum erit, plane moriar mihi ipsi, ut tu solus in me vivas. His rationibus inductus est ad pœnitentiam Bernardus ad instar columbæ, quæ genitum pro cantu reddit, nidificans in foraminibus petræ. (1)

3. *Qui volaticam spectat*(2), ex avium vultu quæ sunt ventura declarat: *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo, et requiescam?* (3) Recte *sicut columbæ*: sunt namque corvi, sed inter cadavera pascentes, id est, libidinosi et gulosi, quibus ad cadavera impuri amoris pennæ: hos odit et aversatur Bernardus lilio virginittatis dealbatus. Sunt milvi, in prædam avidi ac præcipites, id est, avari, terrenorum cupidi: hos fugit Bernardus terrenis renuntians facultatibus. Sunt struthiones, hoc est in alios efferi atque crudeliter, et hos detestatur Bernardus mira mititate et mansuetudine præditus. Sunt et aquilæ, ponentes inter sidera nidum, id est elati, ac superbi, et ab his abit quam citissime Bernardus humilitatis studiosus, utque habeat pennas e cœlo expostulat, sed pennas columbæ castas, liberales, mites, humiles. Ex D. autem Bonaventura *volatus Sanctorum perficitur quatuor pennis; scilicet dilectionis, cognitionis, devotionis, et orationis* (4): His terram, et terrena deserunt, et in cœlum et cœlestia feruntur. Et quidem primo penna dilectionis, seu puri in Deum amoris: quod innuit poeta non ignobilis perpulchro emblemate, cœlestem ac terrenum amorem depingens; nimirum sub specie adolescentis in aera sublatis, affixis ad humeros duabus alis, adjectaque hac epigraphe, *his attollo, appenso ad pedes ingenti pondere et plumbi massa, cum hoc lemmate, his deprimor. Alæ, quæ in æthera tollunt, cœlestem repræsentant amorem, qui in Deum fertur; iugens pondus, et plumbi massa terrenum expriment amorem, qui ad ima trahit et terrena, quæ sunt retinacula spei nostræ* (5), ait Tertullianus, seu *onera*, ut vult D. Ambrosius, *gravemque sarcinam* (6), ut belle animadvertit Theophylactus. Altera penna est *cognitionis* non speculativæ et frigidæ, sed practicæ et fervidæ, quæ est sequela divini amoris. Unde D. Bernardus expendens istud Davidicum: *Accedite ad eum et illuminamini, ait: Accedite ad eum gradibus charitatis et illuminamini.* (7) Tertia penna est *devotionis*,

ex qua nascitur fervor quo anima Dei amore sufflammata ad eum sustollitur. Ut enim Dei amor mentem Dei cognitione illuminat; ita mens illuminata voluntatem sufflammata. Nam ut docet D. Bernardus: *Gratia contemplationis cor ab omni mundano amore non solum emundat, sed sanctificat, et animum ad cœlestem amorem inflammata.* (1) Fervidum illum devotionis amorem devotatum vult Bernardus per duas alas quibus volabant Seraphim: postquam enim dixit: *Quo volant Seraphim, nisi in eum cujus ardent amore?* (2) mox de alis quibus volant subjungit: *Ego opinor non incongrue pennas istas agnitionem et devotionem intelligi posse, quibus in eum qui supra ipsos est Seraphim rapiuntur: levat quidem cognitionis ala, sed sola non sufficit. Ruit citius qui una tantummodo ala volare contendit: et quo magis attollitur, pejus colliditur. Ubi vero intelligentiam charitas, agnitionem devotio comitatur, volat secure quisquis ejusmodi est.* Quarta tandem penna est *orationis*, quæ ex D. Bernardo in sublime elevat jejunium: *Sunt jejunio nostro, ut cœlos penetret alæ duæ, orationis scilicet atque justitiæ.* (3)

Christus venit mittere ignem in terram, 1. Ut ex hominibus efficiat Seraphinos, quod Luciferi exprobrat Bernardus: *Ad contumeliam tuam, o superbe, qui creatus inter Angelos stare non meruisti, ecce Rex noster novos in terris Angelos fabricaturus advenit: atque ut tabescas amplius, et livore proprio torquearis, non qualescunque, neque inferioris alicujus ordinis Angelos, sed Seraphim. Audi enim quid ipse loquatur: Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendatur.* (4) *Vult ergo Seraphim fabricare, ut ibi stent, unde tu corruisti.* (5) Fabricatus est autem Bernardus, et charitatis igne in Seraphim immutatus. Nam ut ipsemet docet, *Seraphim quippe ardens vel incendens interpretatur* (6): quia ex Magno Alberto « proprium est Seraphim, magno amore Dei ardere, et alios ad incendium divini amoris promovere. » (7) Ex ipso nomine Bernardi evidenter apparet quam merito Seraphim titulo honoretur. Nam ut in sepulcro ejus legitur: *Ardens Bernardus, aut Nardus jure vocatur.* Bernardus *ardens* utpote magno Dei amore succensus, Bernardus *Nardus* alios ad Dei amorem incendens. Ex Ruello *Nardi vis est calefactiva* (8): Bernardus de divino amore loquens, adeo audientium corda calefaciebat, diviniq; amoris igne sufflamma-

(1) D. Bern. Serm. 45. in Cant. — (2) Tert. L. de Pall. 5. — (3) Psal. 54. — (4) Serm. de SS. Simon. et Jud. — (5) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 15. — (6) L. 1. Epist. 89. — (7) Tract. de Pass. Dom. 27.

(1) Tract. de Inter. Dom. c. 41. — (2) Serm. 5. de verb. Esa. — (3) Serm. 4. de Orat. et Jejun. — (4) Luc. 12. — (5) Ser. 3. de verb. Esa. — (6) Ibid. — (7) Comp. Theolog. l. 2. c. 14. — (8) L. 2. c. 6. p. 2.

bat, ut quotquot illum audiebant, spreto et relicto mundo, ad monasteria se recipere. Quamobrem « illo publice et privatim prædicante, matres filios abscondebant, uxores detinebant maritos, amici amicos avertebant, quia voci ejus Spiritus Sanctus tantæ dabat vocem virtutis, ut vix aliquem aliquis teneret affectus. » (1) Alas habent Seraphim quibus volant : *Volavit ad me unus de Seraphim.* (2) Alas habet Bernardus, sed alas dilectionis, agnitionis, devotionis, et contemplationis. 1. Dilectionis : *Alæ ejus, alæ ignis atque flammæ.* (3) 2. Agnitionis : Seraphim Deum agnoscunt, quia illum amant : agnitio ex charitate procedit. Et quia consideratur in igne charitas, hujusmodi Angeli habent inextinguibilem lucem. (4) Bernardus in schola divini amoris eruditus, lucebat, quia ardebat, *cujus scripta, scintillæ quædam sunt divini amoris* (5), ait Joannes Gerson Sorbonæ Cancellarius. 3. Devotionis : *Nomen Seraphim non imponitur tantum a charitate, sed a charitatis excessu quem importat nomen ardoris vel incendii.* (6) Hunc excessum et fervorem charitatis in Bernardo agnoscit Philotheus monachus ad ejus laudem decantans : *Bernardumque suo concremat igne Deus.* Tandem, 4. alam contemplationis. Ex D. Hieronymo Seraphim *alas habere dicuntur, quia semper in altioribus commorantur* (7), divinam contemplantes majestatem cui indesinenter per cognitionem et amorem uniti sunt. Bernardus adeo erat divinatorum contemplationi deditus, ut et Christum videre, et a Christo amplecti meruerit. In nocte Natalis Domini, Bernardus adhuc parvulus, meruit videre Verbum infans in humanitate assumpta veniens in mundum : « apparuit et quasi iterum ante oculos suos nascens ex utero Virginis Matris Verbum infans, speciosus præ filiis hominum. » (8) Neque duntaxat recens natus Christus se videndum Bernardo præbuit ; sed adhuc post toleratam crucis mortem, Crucifixus amplexu dignatus est Bernardum : « Qui cum prostratus esset ante altare, apparuit ei quædam crux cum suo crucifixo super pavementum posita coram illo, quam vir beatissimus devotissime adorans et deosculans, ipsa majestas separatis brachiis a cornibus crucis visa est, ipsum amplecti atque adstringere sibi. » (9) Sponsa de cælestis sponsi amore sese jactitat, dicens : *Læva ejus sub capite meo, et dextera illius amplexabitur me.* (10) Christus seu sponsus

animam seu sponsam contemplatione et amore quasi duobus brachiis amplexatur : altissimæ contemplationis lux est *læva* qua ejus intellectum fulcit ac sustinet ; fervidus amor est *dextera* qua ejus voluntatem stringit, ac sibi adstringit : verum amplexus ille est in anima non in corpore : hic Christi favor fit duntaxat in spiritu. Majorem gratiam Christus ostendit Bernardo, in cujus amplexum toto corpore venit, non sine amabili violentia, e cruce brachia retrahens, ut Bernardum amplexaretur, deoscularetur, sibi que stringeret, pectus pectori, cor cordi conjungens, juxta Bernardi votum in oratione ardentem postulantis : *Da cor cordi sociari.* Ex Apostolo, « qui adhæret Deo, unus spiritus est cum eo, » (1) unus spiritus factus est cum Christo Bernardus, qui amoris incendio habetur Seraphim. Nam ut ipsemet ratiocinatur : *Ipsa charitas Deus Seraphini se adeo traxit et absorbuit, atque in eundem rapuit sanctæ affectionis ardorem, ut unus cum Deo esse spiritus videantur.* (2) Et quasi parum sit Christo uniisse suo cordi cor Bernardi, pectus pectori admovisse, perfossum lancea ostendens latus, eum ad deliciosam pretiosissimi sui sanguinis delibationem invitat, dicens : *Bibe Bernarde* (3), quo nihil Christo amantius, et Bernardo gloriosius. Talem ac tantam gratiam summopere desideravit Doctor Seraphicus, illam enixe expostulavit, sed ut ipse fatetur, non impetravit : *Tota die ac nocte affligo animam meam, petendo vulnera tua dulcissima, esuriendo potari de sanguine tuo pretioso, et vix unam guttam non valeo impetrare !* (4) At gratiam quam Bonaventuræ denegavit Christus, contulit Bernardo, qui in latere bibit Salvatoris, et hausit lucem, qua tanquam stella matutina in medio nebulæ mundum illustrat.

II. PARS. Est *alia claritas solis, alia lunæ, alia stellarum.* (5) His verbis Tertullianus Apostolum imitatus, discriminat Sanctorum in cælo regnantium gloriam : nam sicut major est claritas solis, quam lunæ, quam stellarum, ita ex cælestibus civibus nonnulli fulgent sicut sol, quidam velut luna splendent, alii tanquam stellæ coruscant. Bernardus in cælo velut stella solis æmula, lucet, lucebitque in omne ævum, juxta istud Danielis : *Qui docti fuerint fulgebunt quasi splendor firmamenti, et qui ad justitiam erudint multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.* (6) Ita visus est lucere Bernardus vel a primo aditæ beatitudinis limine : eo

(1) Guill. l. 1. vit. Bern. c. 5. — (2) Isa. 6. — (3) Septuag. in c. 8. Cant. — (4) D. Thom. 1. p. q. 103. art. 5. — (5) Serm. de S. Bern. — (6) D. Thom. ibid. — (7) L. 2. in Isa. — (8) Guill. l. 1. c. 2. — (9) L. 7. vit. B. Bern. 7. — (10) Cant. 2.

(1) 1. Cor. 6. — (2) Serm. 19. in Cant. — (3) Motalvus in Chronica sua. l. 5. c. 50. — (4) In Stim. Div. Amor. — (5) Tert. L. de Resur. Carn. 49. — (6) Cap. 12.

quippe momento quo terris vivere desiit, et cœlo cœpit, Canonicus Regularis (1), illius olim discipulus, etsi loco remotissimus in excessu mentis, primum spectavit longa serie monachorum processionem, ad tumultum exanime deferentem corpus; deinde et stellam inusitati splendoris, et ad instar solis, quæ e terra sublimis in cœlos ferebatur. Tandem inaudit, eo stellæ prodigio designari Bernardum, quia ad instar stellæ lucidissimæ fulgebit in omnem æternitatem, eo quod tanquam stella splendidissima illustravit mundum, 1. Fulgidæ prolis propagatione; 2. Splendidæ doctrinæ prædicatione; 3. Lucida miraculorum et virtutum operatione.

1. Stellæ sunt in duplici differentia. Quædam pure materiales, aliæ mere spirituales, tertiæ mixtæ, partim materiales, partim spirituales. Primæ, sunt sidera in cœlo, præsertim de nocte micantia: de quibus loquitur Tertullianus, nuncupans astrologos, *stellarum interpretes*. (2) Secundæ sunt Angeli: quo sensu dilectus discipulus asseverat draconem traxisse secum tertiam partem stellarum. Tertiæ sunt homines doctrina et sanctitate coruscantes: quomodo Benedictus undecimus Bernardum nuncupat *stellam matutinam in medio nebulae* (3): universo scilicet orbi perlucetentem; nebula tum ignorantia, tum peccatorum, dissipantem; solemque justitiæ Christum in animas inducentem. Non solum per se, sed adhuc per Cluniacenses quos reformavit; per Cistercienses, quos suo exemplo ad devotionem sufflammavit; per Clara-vallenses quos velut stellis generavit. *O quam pulchra est casta generatio cum claritate* (4), quam religioni, cœlo, et Deo parturivit Bernardus, qui mundum relinquens, statum regularem suscipiens, secum triginta socios adduxit; deinde *Galbrius* avunculum, fratres quatuor, sororem unicam, eamque conjugatam, et mundo deditam, patrem quoque Tesselinum religioni generavit! Deinde tot homines utriusque sexus ad mundi contemptum et religionis studium stimulavit, ut quemadmodum in ejus vita legitur: adhuc vivens, « amplius quam centum sexaginta monasteriorum pater » (5) exstiterit. Deinde etiam ejus filii multiplicati sunt sicut stellæ cœli, quæ ut numero prope sunt innumera-biles, sic et luce nitoreque spectabiles. Quod in visione Bernardo demonstratum asseverat Guilielmus Abbas ejus discipulus: (6) « Contigit ut aliquando tempore solito surgeret ad vigiliis. Quibus peractis cum usque ad

matutinas laudes aliquando longius superes-set noctis intervallum, egressus foras, et loca vicina circumiens, orabat Deum ut acceptum haberet obsequium suum et fratrum suorum: subito stans in ipsa oratione modice interclusis oculis, vidit undique ex vicinis montibus tantam diversi habitus et diversæ conditionis hominum multitudinem, in inferiorem vallem descendere, ut vallis ipsa capere non posset. » « Visioni respondit eventus, nam ut præfatus auctor subjungit (1): « Jam domus Ordinis illius, filia domus ipsius citra et ultra Alpes et maria, deserta plurima impleverunt, et adhuc sunt, et quotidie confluent, quibus locus quærendus est. Et petuntur undique Fratres et mittuntur, cum beasos se æstiment reges gentium, et præules ecclesiarum, civitates et regiones, quæcunque de domo illa et disciplina viri Dei meruerunt contubernium aliquod adipisci. Quid dico? Ultra homines, usque ad barbaras nationes in quibus naturalis feritas naturam quodammodo exiit humanam religio hæc profecta est, ubi per eam bestia silvæ homines fiunt, et cum hominibus assuetæ conversari, discunt cantare Domino canticum novum. » Cardinalis de Vitriaco attente considerans quam sit numerosa Claravallensis congregatio, a Bernardo fundata (2), et Cisterciensis quæ est ejus mater, in qua in omni pietate educatus fuit, appellat illam *Vineam electam*, palmites suos longe lateque per mundum prope universum extendentem. Eandem Clemens quartus dixit: « Fontem amœnam varietate virtutum, præclarum munditiæ puritate, pietate patentem, indeficientem sanctitate, qui sic excrescere meruit ut fontis nomen excedens, fluvius censeatur » (3) qui terram irriget universam. Adeo est numerosa sancta illa congregatio, ad quam convenerunt ex omnibus fere universi orbis partibus, homines qui fuerunt virtute clarissimi, sanctitate conspicui, et quidem in tanto numero: ut etiam decreto Capituli generalis, cautum sit, ac severe inhibatum, ne quis cujusquam promoveret canonizationem, *ne multitudine Sancti vilescerent in Ordine*. Innumeram illam Sanctorum multitudinem haud dubio credet quicumque serio cogitaverit in uno Claravallensi monasterio fuisse nongentos sanctitate illustres. Qui scire desideraverit Sanctos illius Ordinis quos Gallia, Hispania, Hibernia, Germania, aliaque regna cœlo dederunt, videat Lobettium. (4)

Quod si Philippenses quos fidei christianæ pepererat Apostolus, sunt ejus *corona* (5),

(1) Henriq. d. 4. c. 46. — (2) Tert. de Idol. 9. — (3) In Bull. — (4) Sap. 4. — (5) L. 3. c. 2. — (6) L. 1. Vit. D. Bern. 5.

(1) Cap. 15. — (2) Hist. Occid. c. 14. — (3) In Bull. — (4) Tract. de Bern. Cist. Fund. — (5) Philip. 4.

nonne corona sunt Bernardi tot homines cuiusvis conditionis et sexus per ipsum ad religionem vocati: et si ut vult Sapiens, *corona senum, filii filiorum* (1) : quot a tempore Bernardi existerunt Cistercienses et Claravallenses, componunt ejus coronam? Ex evangelista Joanne (2) signum magnum apparuit in cœlo, mulier scilicet habens in suo capite coronam stellarum duodecim; sed longe majus signum est Bernardus habens coronam in capite tot stellis compositam, quot sunt ejus filii, et filii filiorum, quot sunt animæ quas acquisivit cœlo, sua conversatione, et lucidæ doctrinæ prædicatione.

2. *Habes noctem luce Christi luminosa adversus eam.* (3) Loquitur Tertullianus de idololatria tanquam de nocte, in qua ambulabant homines ignorantie et erroris involuti tenebris. Tenebrosam illam infidelitatis noctem luminosa sua luce dissipavit Christus, cœlestem docens doctrinam, veritatem prædicans, religionem veram instituens, apostolos ad prædicandum ubique Evangelium mittens; viros apostolicos eligens qui tanquam filii lucis doctrinæ splendore mundum illustrarent, et prædicatione sua, veritatis notitiam ingenerarent: *Nam et lucere in mundo, christianos oportebat, ut filios lucis, lumen mundi unum Deum Dominum colentes, et nominantes.* (4) Si quis unquam Apostolicum illud adimplevit munus, maxime Bernardus, qui « quasi stella matutina, Monachicum Ordinem illustrat, et sanctitate, doctrina, et miraculis docet. » (5) Bernardus « vita et moribus venerabilis, religionis ordine conspicuus, sapientia litterarumque scientia præditus, signis et miraculis clarus. » (6) Bernardus, qui « singularis gratiæ prærogativa suffultus, non solum in seipso sanctitate ac religione præfulsit, sed etiam in universa Ecclesia Dei fidei et doctrinæ lumine radiavit. » (7) Bernardus et « ipse eloquentissimus, et Spiritu sapientiæ plenus, et sanctitate præclarus. » (8) Bernardus « vitæ sanctimonia, et præclara eruditione præstantissimus. » (9) Bernardus « vir plane apostolicus, et non minus gloria miraculorum, quam sapientiæ splendore illustris. » (10) Bernardus *ille interpret Spiritus Sancti.* (11) Bernardus, qui « omnes Ecclesiæ Doctores vincit. » (12) Bernardus, qui « exactiori judicio excellerebat omnes suæ ætatis viros. » (13) Bernardus qui in libris de Consideratione « ita lo-

quitur, ut veritas ipsa loqui videatur. » (1) Bernardus « melle ac lacte dulcior, ipsamque pietatem spirans. » (2) Etenim « quis suavius Bernardo scribit, eujus ego meditationes, rivum paradisi, ambrosias animarum, pabulum angelicum, medullam pietatis vocare soleo? » (3) Bernardus, quem Calvinus nuncupat « pium et sanctum scriptorem: » (4) quem Martinus Bucerus, virum Dei nominat (5) : quem Helinandus et ipse Catholicus, et celeberrimus historiographus existimat « sapienterem Apolline, eloquenterem Demosthene, subtilerem Aristotele, moderatorem Socrate, discretorem Platone. » (6)

At merito de doctrina et eloquentia, tum a Catholicis, tum ab Hæreticis auctoribus, prædicatur Bernardus; 1. Ad Apostolicum munus superne vocatus; 2. Cœlesti doctrina illustratus; 3. Scripturæ sacræ intelligentia donatus; 4. Mira sermonis suavitate et efficitia commendatus. 1. Non immerito prædicatur a Baronio Bernardus « vir vere apostolicus, imo verus apostolus missus a Deo, potens opere et sermone, illustrans ubique et in omnibus suum apostolatam sequentibus signis: ut plane nihil minus habuerit a magnis Apostolis. » (7) Baronio suffragans Othio Frisingensis episcopus addit: « Tantam auctoritatem prædicandi decreto Pontificis, juxta votum principum Bernardo, utpote, qui apud omnes Galliæ ac Germaniæ populos, ut propheta vel apostolus habebatur commissam; » (8) imo ab ipsomet Christo demandatam. Cum enim anxius hæreret Bernardus, utrum silentio et contemplationi, vel prædicationi, et saluti animarum vacandum illi esset, contemplationemque prædicationi præferendam duceret; « vidit in visu noctis puerum, claritate quadam divina adstantem sibi, et magna auctoritate præcipientem fiducialiter loqui quidquid ei suggereretur in apertione oris sui: quoniam non ipse esset qui loqueretur, sed Spiritus qui loqueretur in eo. » (9) Eodem modo Christus ad prædicandum mittit Bernardum, quo miserat apostolos. *Nolite cogitare quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: non enim vos estis qui loquamini, sed Spiritus Patris vestri qui loquitur in vobis.* (10) Bernardus quodammodo in vocatione et missione Apostolis æquandus; 2. Doctrinam superne acceptam protulit: quam non in Academicis sed in sylvis meditationi vacando se-

(1) Prov. 17. — (2) Apocal. 12. — (3) Tert. L. de Fug. in pers. 14. — (4) Tert. L. adv. Prax. 15. — (5) Andr. Silv. — (6) Orth. Frising. Episc. — (7) Alex. 5. — (8) D. Bonav. — (9) Sixt. Sen. — (10) Bellarm. — (11) Guerr. Serm. 5. in Nat. Petr. et Paul. — (12) Luther in Colloq. Conviv. c. de Patrib. Eccles. — (13) Œcolamp.

(1) Calvin l. 4. Inst. c. 11. §. 10. — (2) Neander. — (3) Daniel. in Heimsius. — (4) L. 4. Inst. c. 10. §. 17. — (5) L. de Concord. et Justif. — (6) L. de Repar. Laps. c. 8. — (7) An. 1153. — (8) L. 1. de Gestis Frider. c. 34. — (9) Guillel. l. 1. Vit. Bern. c. 6. — (10) Matth. 10.

fatetur accepisse. « Nam usque hodie quidquid in Scripturis valet, quidquid in eis spiritualiter sentit, maxime in silvis et in agris meditando et orando se confitetur accepisse, et in hoc nullos aliquando se magistros habuisse, nisi quercus et fagos, joco illo suo gratioso inter amicos dicere solet. » (1) Verum etsi litteris humanis imbutus non fuerit Bernardus, cœlesti tamen illustratus est sapientia, quam ab ipsomet Christo, Spiritu Sancto et Deipara didicit. Moysen in deserto eruditum a Deo asseverat Philo Judæus: *Promicabat forma quædam pulcherrima nulli visibili similis, divinum simulacrum luce fulgens clarissima, ut suspicari posses Dei esse imaginem.* (2) Nonne suspicari potest esse ipsum Christum in splendoris claritate Bernardo apparentem, eumque 3. De Scriptura ejusque intelligentia docentem? « Sic ab infantia sacras litteras imbibit, et per omnem ætatem memoria retinuit, ut quoties aut aliquid scribere, aut loqui tentaret, toties in verba ac sententias sanctarum Scripturarum prorumpere cogeretur: unde et universa scripta ejus, quæ nihil aliud quam Centones divinorum voluminum dici queunt, undecunque veteris ac novi Testamenti sententiis distincta sunt, seu gemmeis emblematis, hisque adeo commode et apte insertis; ut ibi nata esse credantur. » (3) Hac de causa Michael Neander illum præponit Hieronymo etsi omni litteratura doctissimo. « Plus spiritus vitæ doctrinæ et fidei in paucis aliquot paginis D. Bernardi reperitur, qui philosophiam non attingit, sola Scriptura contentus, quam adeo familiarem sibi fecerat, ut mera Scripturæ verba loqueretur, quam in toto Hieronymo, qui linguarum, artium, philosophiæ, antiquæ sapientiæ cognitione cunctis præstabat. » (4) Nec mirum si Scripturam sacram velut sibi invisceraverat, ejusque intelligentiam perspicue penetraverat cum 2. fuerit etiam ab Spiritu Sancto edoctus. Utebatur sane Scripturis tam libere commodeque, ut non tam loqui illas, quam præcedere crederetur (5): ducere ipse quo vellet, auctorem earum ducem Spiritum sequens: quem nimirum ut in medio Ecclesiæ aperiret os ejus, sicut impleverat Deus spiritu sapientiæ et intellectus, ut profunda quoque fluviorum scrutaretur, et absconditam proferret lucem. (6) Nam et confessus est aliquando sibi meditantem et orantem, *sacram ornatum velut sub se positam, et expositam apparuisse Scripturam.* (7) 3. Maria, quæ ut

fatur Bernardus, est *scientiarum scientia sanctarum*, illum erudire dignata est, *ab uberum gustu*(1), singulari privilegio, e statua ipsam representante, in os Bernardi effundens lac virgineum. Summo ardore desideravit sponsa Christum habere in fratrem, ejusque matris sacra sugere ubera: *Quis mihi det te fratrem meum, sugentem ubera matris meæ?* (2) Quod sponsa habuit in votis, hoc reipsa concessum est Bernardo, qui et Christi effectus est frater, et Virginis partus lacte, omni vino, omni nectare, omni ambrosia dulciore: quo potatus, suavissimos 4. ex ore suo, sed ignitos eruciat sermones. « Quam vero placabilem et persuasibilem, quamque eruditam linguam dederit ei Deus, ut sciret quando deberet proferre sermones, quibus videlicet consolatio vel obsecratio, quibus exhortatio congrueret vel increpatio, nosse poterunt aliquatenus qui ipsius legerint scripta, etsi longe minus ab eis qui verba ejus sæpius audierunt: siquidem diffusa erat gratia in labiis ejus, et ignitum eloquium ejus vehementer, ut non posset ne ipsius quidem stylus licet eximius, totam illam dulcedinem, totum retinere fervorem. Mel et lac sub lingua ejus, et nihilominus in ore ejus ignea lex; cujus rei certa probatio tunsio pectorumerat, et effusio lacrymarum. » (3) In hujus fidem testes advocat adstantes abbas Gaufridius. « Quemadmodum autem vel magis, vel supra modum et amando arserit, et alios loquendo accenderit, vos potissimum meministis, qui sæpius experiendo probastis, ut vobiscum, mi fallor, tacita cogitatione dicatis: *Nonne cor nostrum ardens erat, dum loqueretur nobis?* Quoties ex hoc auditorio, et qui tepidus forsitan introivit, non mediocriter inflammatus exivit? » (4) In concionando cunctas perfecti oratoris partes demonstrabat Bernardus, instruens, delectans, increpans et movens. « Iude est quod plenus spiritu, quo omnis sacra Scriptura divinitus est inspirata, tam confidenter et utiliter ea usque hodie utitur ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum. (5) Et dum prædicat verbum Dei, quidquid de ea affert in medium, sic patens et placens efficit, ut circa id, unde agitur, efficax ad movendum, ut mirentur omnes tam seculari quam spirituali præditi doctrina, in verbis gratiæ quæ procedunt de ore ejus. » (6)

3. Multum illustravit orbem Bernardus splendida et suavi verbi Dei prædicatione,

(1) Guillel. l. 1. c. 4. — (2) In Vit. Moys. — (3) L. 3. Vit. D. Bern. 3. — (4) Sixt. Senens. l. 4. Catal. Script. Vales. — (5) L. 5. Vit. D. Bern. c. 5. — (6) Job. 28. — (7) Sup. Salv.

(1) Tert. L. de Pall. 4. — (2) Cant. 8. — (3) L. 5. Vit. D. Bern. c. 3. — (4) Serm. 1. in Annivers. Bern. — (5) 1. Timoth. 5. — (6) L. 1. Vit. D. Bern. c. 4.

sed magis adhuc fulgida virtutum et miraculorum operatione. *Hæc sunt quæ nos luminaria mundi faciunt, bona scilicet nostra.* (1) Ordinem Cisterciensem lucernam super montem positam vocitat Stephanus Episcopus Tornacensis, qui valles tum luce doctrinæ, tum exempli splendore illustrat. (2) Sed potiori jure possumus nuncupare Bernardum *stellam Christi* (3), sed stellam virtutum splendore venustam. *Verus ornatus Christiani, mores boni* (4) : ex his anima tanquam pretiosis ornatur vestibus, virtutibus decoratur. Bernardus bonis coruscatur moribus, quibus dignoscitur non secus ac e pallio philosophus : *Etsi eloquium quiescat, habitus sonat; auditur philosophus, dum videtur.* (5) *Auditur, dum videtur Bernardus, perfectionis exemplar, virtutis forma, speculum sanctitatis.* (6) Et ut aliorum ait idem Gaufridius : « Serenus vultu, modestus habitu, circumspectus in verbis, in opere timoratus, in sacra meditatione assiduus, in oratione devotus; magnanimus in fide, longanimus in spe, profusus in charitate, summus in humilitate, præcipuus in pietate; in consiliis providus, in negotiis efficax, nunquam tamen minus quam in otio otiosus; jucundus inter opprobria, inter obsequia verecundus, suavis moribus, meritis sanctus, miraculis gloriosus.» (7) Plures Bernardi recenset virtutes, sed non omnes, quæ una concione referri nequeunt, grande volumen ad sui enarrationem desiderantes.

Quare consideremus modo in patrandis miraculis splendescens *stellæ auctoritatem.* (8) Circa miracula a Bernardo edita tria duntaxat sunt animadvertenda, 1. Ut belle adnotavit Cardinalis Bellarminus : *Bernardus pluribus miraculis claruit, quam ullus Sanctorum, quorum vitæ scriptæ exstant.* (9) Tot tantaque in omni genere etiam vivens operatus est miracula, ut velle ea dinumerare esset ad impossibile niti. 2. Bernardus nulla ex parte infirmorum requisita dispositione eos sanabat, tantam illi Deus in faciendis miraculis contulerat potestatem. Christus Dominus exigebat ab ægrotis fidem, ut eis valeret sanitatem conferre; unde cum venisset Nazareth, *non poterat ibi facere virtutem ullam, propter incredulitatem eorum* (10) : at quasi Bernardus effectus a Deo, Christo potentior, ægrotos ad sanitatem reducebat absque prærequisita eorum fide. « Est locus in Aquitania, cui *Sarlatum* nomen est, ubi sermone

(1) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 13. — (2) Epist. ad Robert. Pontiniac. — (3) Tert. L. de Idol. 9. — (4) D. Aug. Ep. 73. — (5) Tert. L. de Pall. 6. — (6) L. 3. Vit. D. Bern. c. 2. — (7) L. 3. c. 1. — (8) Tert. L. de Jejun. 16. — (9) Tom. 2. Controv. l. 4. c. 14. — (10) Marc. 6.

completo, plurimos ad benedicendum panes, sicut ubique fiebat, Dei famulo offerebant. Quos ille elevata manu, et signo crucis edito in Dei nomine benedicens : In hoc, inquit, scietis vera esse quæ a nobis, falsa quæ ab hæreticis suadentur, si infirmi vestri gustatis panibus istis adepti fuerint sospitatem. Timens autem venerabilis Episcopus Carnotensium Magnus ille Gaufridius (siquidem præsens erat, et proximus viro Dei), Si bona, inquit, fide sumpserint, sanabuntur. Cui Pater sanctus de Domini virtute nihil hæsitans : Non hoc ego dixerim, ait, sed vere qui gustaverint, sanabuntur : ut proinde veros nos et veraces Dei nuntios esse cognoscant. Tam ingens multitudo languentium gustato eodem pane convaluit, ut per totam provinciam verbum hoc divulgaretur. » (1) 3. Quem admodum in vita, ita et post mortem clarebat Bernardus miraculis. Hinc ex omni prope orbe concursus et principum, et populorum, et undique homines exciti miraculorum fama Cistercium concurrebant (2) : non monasterium dixisses, sed urbem populosam, sed sacrationes nundinas, sed aulam sanctam; adeo ad illud frequentes erant peregrini. Quos ut videt, ut excipit Albas, veritus ne ab illis populorum undis, et disciplina religiosa, et silentii rigor, et solitudinis amor, aliquid pateretur detrimentum, habito cum abbatibus sui Ordinis consilio, ad Bernardi sepulcrum magno submissionis et reverentis animi sensu accedens, eidem in virtutes sanctæ obedientiæ inhibuit, ne ultra eo loci miracula faceret. Ejusmodi inhibito videri poterat abhorrens a gratia miraculorum, a fide populorum, a communi religionis bono, imo et a beato statu, quem possidebat in cælis Sanctus. Verum quantumvis fidei et venerationi contrarium videretur Abbatis præceptum, illud tamen admisit Bernardus, eique sese submisit. Ex quo quippe momento miracula ibi patrare desiit, licet aliis in locis plurima et maxima operaretur. Et illa Bernardi obedientia ex ipsa etiam cæli aula præstita, inter præcipua ejus miracula computanda est: post mortem clarese voluit obedientia, quam vivens adeo dilexerat, ut in ejus virtute de solitudine egrederetur ad sustentandam Ecclesiam, velut firmissima ejus columna.

III. PARS. Merito *Petrus, Joannes, et Jacobus existimantur columnæ* (3), quia, ut fatetur aliorum Tertullianus : *in confessione ipsorum fundatur Ecclesia.* (4) Neque solos apostolos, sed adhuc viros Apostolicos lubet

(1) L. 3. Vit. D. Bern. c. 5. — (2) Henr. l. 4. c. 45. — (3) Tert. L. 4. adv. Marc. 3. — (4) Tert. l. 3. adv. Marc. 21.

nuncupare *columnas apostolatus* (1); quia scilicet sua doctrina, zelo, et pietate sustentant Ecclesiam. Unde cum Antonius Hilarionem *Luciferum* appellasset, Hilarion Antonium *columnam* nuncupavit (2); eo quod terrarum orbem velut sustineret. Quo sensu S. Antoninus Archiepiscopus Florentinus Ordinem Cisterciensem vocitat, *magnam Ecclesiæ columnam* (3); quasi eam fulciat, non secus ac columna incumbentem ædificii molem. Præfatum Ordinem appellat adhuc Petrus Cluniacensis *lacteam fortemque columnam, cui innittitur monastici Ordinis ædificium*. Lacteam, ob virginitatis candorem, et sanctimoniam nitorem; fortem, ob insignem in adversis animi magnitudinem. Neque solum monastici ædificii fortis columna est Ordo Cisterciensis, sed etiam totius ædificii Ecclesiæ, ut S. Mechtildi revelatum est, quæ scire desiderans quodnam esset illud medium, quod in honorem D. Bernardi jam cœlesti, in Missa decantatur: *In medio Ecclesæ aperuit os ejus, audiit à Christo: Medium sanctæ Ecclesiæ est Ordo Sancti Bernardi sustentans Ecclesiam velut columna, cui tota domus innittitur*. (4) Quod si, ut docet philosophus, propter quod unumquodque tale, et illud magis tale; nonne Bernardus dicendus est Ecclesiæ columna, cum propter ipsum Cisterciensis Ordo tali ac tanto encomio honoretur? Sane Bernardo probe competit, quod de Hugone primum procuratore magnæ Carthusiæ, deinde Episcopo Lingoniensi, dicitur: *Pontificum baculus, monachorum norma, scholarum consultor, regum malleus, Hugo fuit*. Nemo etenim dubitat Bernardum fuisse monachorum normam, regum malleum, Pontificum baculum, Ecclesiæ columnam: cuius propugnavit 1. Unitatem, adversus schismaticos; 2. Veritatem, adversus hæreticos; 3. Auctoritatem, adversus usurpatores et scelerosos christianos.

1. *Corpus sumus de conscientia religionis, et disciplina unitate*. (5) Ecclesia est corpus, cuius membra sunt fideles, caput vero visibile est Summus Pontifex Christi vicarius, Petri successor, qui, ut fatur Bernardus: *Est plus quam Moyses hic. Moysi commissa fuit una plebs Israëlita: isti autem universa Ecclesia. Et plus est quam Angelus hic. Cui enim Angelorum dixit aliquando Deus* (6); Quæcunque ligaveris super terram, erunt ligata et in cœlis. (7) *Secundum officium dico, non secundum meritum, præter Deum non est similis ei nec in cœlo, nec in terra.*

(1) Tert. L. 1. adv. Marc. 20. — (2) Bolland. in Vita S. Anton. — (3) P. 2. lit. 15. c. 23. — (4) Henriq. de Ord. Cist. l. 1. d. 1. c. 6. — (5) Tert. Apol. 59. — (6) Serm. ad Clerum in Conc. Remens. congreg. — (7) Matth. 16.

Supremam summi Pontificis ostentat D. Bernardus dignitatem, et auctoritatem. Dignitatem quidem, quia est super omnes Præsules Ecclesiæ. *Unusquisque vestrum contentus est navicula sua, hoc est, Archiepiscopatu suo, abbatia sua, præpositura sua: iste autem misit se in omnes Archiepiscopatus, abbatias, præposituras* (1); cuius evidens est testimonium appellatio ad ipsum, ut docet D. Bernardus Eugenium Papam alloquens: *Appellatur de toto mundo ad te, id quidem in testimonium singularis primatus tui*. (2) Auctoritatem etiam, ex obedientia reddenda ei: *Cui obediendum est ab omnibus*. (3) Itaque quilibet Christianus catholicus agnoscens Pontificiam dignitatem et auctoritatem, *accedat ad unitatem Ecclesiæ, ad unitatem capitis et corporis*. (4) Qui autem pontificiam dedignatur auctoritatem, *divinæ ordinationi resistit*. Deinde vivit *sine matre, sine sede* (5), scilicet sine sede apostolica, sine matre Ecclesia. Ut autem subjungit ex Evangelista Bernardus: *Qui Ecclesiam non audierit publicanus et hæreticus judicatur*. (6) Tandem non est membrum unitum corpori Ecclesiæ. Ex Bernardo etenim: *Sed neque illud dubium, quod nequeat illud membrum esse de corpore, quod noluerit esse sub capite*. Qui autem non est unitus corpori Ecclesiæ, est ab illo divisus. Profecto *qui non colligit cum Ecclesia, dispergit, signanter satis ait* (7): *Qui non colligit mecum, dispergit* (8): *Collectio namque unitatis rationem continet, sicut dispersio innuit separationem*. Nihil autem nisi schisma ab Ecclesiæ corpore et capite separatur; quia ut ratiocinatur D. Augustinus: *Schisma est recens congregationis ex aliqua sententiarum diversitate dissensio. Neque enim schisma fieri potest, nisi diversum aliquid sequantur, qui faciunt*. (9)

Quantum autem malum sit schisma, multimoda ratione demonstrat D. Bernardus: 1. Quia *charitatis penetrat dissolvere glutinum*; (10) nam ut docet D. Augustinus: *Origo et pertinacia schismatis nulla alia est, nisi odium, fratris: nulli schismata facerent si fraterno odio non exccærentur*. (11) Quod Arii exemplo probat Bernardus: *Arius fraternitatis copulam in partes deduxit*. 2. Quia schisma Ecclesiæ scindit unitatem, ut ex Ario patet, qui *Ecclesiæ unitatem sua præsumptione distraxit partibus*. (12) 3. Quia Ecclesiæ dividens unitatem, ad Christi mortem rursus

(1) L. 5. de Consid. 3. — (2) Serm. ad Cler. 2. — (3) Gilbert. Serm. 30. in Cant. — (4) Serm. ad Præl. in Concil. Gener. — (5) Tert. L. de Præsc. Hæc. 24. — (6) Matth. 18. — (7) D. Bern. Serm. 50. in Cant. — (8) Luc. 11. — (9) L. 2. cont. Cresco. c. 7. — (10) D. Bern. Serm. 37. in Cant. — (11) L. 1. de Bapt. c. 11. — (12) D. Bern. ibid.

attentat : *Latus Domini gloriosi crudeliter confodit nolle Papam ; dividit nempe Ecclesiam , pro qua illud est in cruce divisum.* (1) Unde de schismaticis sui temporis sic fatur : *Parant rursus corpus Christi affigere cruci ; rursus fodere latus innoxium ; rursus vestimenta dividere , atque ipsum quod in ipsis est , tunicam inconsutilem (quanvis frustra) dividere satagunt.* Tale ac tantum est illud facinus , quod apud D. Augustinum , *hunc modum schismatis Cyprianus etiam idololatriæ comparavit* (2) : et ipsemet Augustinus de sacrilegio culpatur , et majus omnium scelerum pronuntiat : *Sacrilegium schismatici omnia scelera supergreditur.* (3) 4. Quia « nihil prodest obedientia monastica , nisi sit unitas Ecclesiastica. » Nam ut ait D. Augustinus : *Non potest esse religiosus in schismate constitutus.* (4) 5. Lapsus schismaticorum : *Corruunt plane qui bibunt de erroris et schismatis puteo.* (5) Nam , ut fatur dubius Augustinus : « Firmissime tene , et nullatenus dubites , quemlibet schismaticum sive hæreticum in nomine Patris , et Filii , et Spiritus Sancti baptizatum , si Ecclesiæ catholicæ non fuerit aggregatus , quantascunque eleemosynas fecerit , etsi pro Christi nomine etiam sanguinem fuderit , nullatenus posse salvari. Omni enim homini , qui Ecclesiæ catholicæ non tenet unitatem , neque baptismus , neque eleemosyna quantumlibet copiosa , neque mors pro Christi nomine suscepta proficere poterit ad salutem , quamdiu in eo vel hæretica , vel schismatica pravitas perseverat , quæ ducit ad mortem. » (6) Nam ut indubitatus ratiocinatur Augustinus : « Quemadmodum membrum si præcidatur ab hominis vivi corpore , non potest tenere spiritum vitæ ; sic homo qui præciditur de Christi justis corpore , nullo modo potest tenere spiritum justitiæ Dei , etiamsi figuram Dei membri teneat , quam sumpsit in corpore. » (7) 6. Schismaticorum punitio , et Ecclesiæ devastatio : « Quantum malum schisma in Ecclesia sit , et quam sit detestandum , et omnimode devitandum , evidenter quondam ostendit famosa et horrenda mors virorum illorum , quos ob istiusmodi pestem terra deglutiens vivos transmisit ad inferos. (8) Ostendit et illa persecutio , quæ nuper adhuc post multam et multiformem Ecclesiæ vexationem , et vastationem , tandem Deo miserante , finem accepit rabies Leonina »

Loquitur de infausta Petri Leonis morte , qui sub nomine Analeti pontificiam usurpaverat fidem , et horrendo schismate vexave-

rat Ecclesiam. Honorio fato functo , in successoris electione non consentientes Cardinales , sanior pars elegit Innocentium , quem vita , fama , ætas , scientia , et virtus summi Pontificatus fecerant dignum (1) : altera vero pars , Petrum Leonis Ecclesiæ ambientem principatum , ad summum illum honorem sublimavit : qui magna populi stipatus multitudine quem pecunia ad suas partes adduxerat , de urbe Roma fugavit Innocentium , et Pisas cum cardinalibus illi adhærentibus se conferre coegit , ubi summo honore fuit receptus. Inde mittens nuntios in Gallias , qui dissensionis et schismatis a Petro facti ordinem Gallicanæ intimarent Ecclesiæ , et hortarentur episcopos , ut damnata parte schismatica , subscriberent unitati. Necdum vero ad plenum tenor operis innotuerat episcopis , nec privatim quisquam commodare præsumpsit consensum , donec collecto Stampis generali conventu , in communi decernerent quid reciperent , quid damnarent. Convocato igitur ad Stampas Concilio , abbas Clarevalensis Bernardus , specialiter ab ipso Rege , et præcipuis quibusque Pontificibus accersitus , non mediocriter pavidus et tremebundus advenit , periculum et pondus negotii non ignorans. Ubi vero ad locum ventum est celebrato prius jejunio , et precibus ad Deum fuis , cum de eodem verbo tractatur Rex , et Episcopi cum Principibus consedisent , *unum omnium consilium fuit , una sententia , ut negotium Dei , Dei famulo imponeretur , et ex ore ejus tota causa penderet.* Quod ille timens licet et tremens , monitis tamen virorum fidelium acquiescens , suscipit , et diligenter prosecutus electionis ordinem , electorum merita , vitam et famam prioris electi , aperuit os suum , et Spiritus Sanctus implevit illud. *Unus ergo omnium ore locutus , suscipiendum ab omnibus summum Pontificem Innocentium nominavit , et ratum esse omnes pariter acclamarunt. Et decantatis ex more laudibus Dei , obedientiam deinceps polliciti , electioni Innocentii omnes pariter subscriperunt.*

Neque duntaxat Bernardi negotio Innocentius agnitus est summus Pontifex a Rege Francorum , et Ecclesia Gallicana ; sed adhuc ab Henrico Anglorum rege , quem non suavit Bernardus nisi magno cum labore ab episcopis Angliæ penitus dissuasum. Regi autem renitenti , et omnibus modis retractanti , Bernardus : Quid times ? Times peccatum incurrere si Innocentio obedias ? *Cogita quomodo de aliis peccatis tuis respondeas Deo , istud mihi relinque , in me sit hoc pec-*

(1) Ep. 219. — (2) L. 4. cont. Cresco. 26. — (3) L. 1. cont. ep. Parmen. 4. — (4) L. 4. cont. Cresco. 21. — (5) Gilb. Serm. 57. in Cant. — (6) L. de Fid. ad Pet. c. 59. — (7) Epist. 50. ad Bonif. — (8) Loquitur de Core , Datau , et Abiron. Num. 16. Epist. 219.

(1) L. 2. Vit. D. Bern. c. 1.

catum. Ad quod verbum persuasus rex ille tam potens, maximo episcoporum et procerum comitatu extra terram suam Domino Papæ occurrit usque Carnutum. Multum laboraverat Bernardus in reduciendo ad unitatem Ecclesiæ Henricum Angliæ regem, sed absque ulla comparatione magis ad vincendum Guillelmum Aquitanie Ducem, schismatis defensorem, principem potentissimum, cujus imperio obtemperabat quicquid a collibus Iberorum usque ad Ligerim complectitur et claudit oceanus: qui Bernardi rationibus ex parte convictus, respondit se in obedientiam Innocentii Papæ posse dare consensum, sed in restitutionem episcoporum, quos de sedibus suis expulerat, nulla ratione induci, quoniam implacabiliter eum offenderant; et juraverat se nullo tempore eorum pacem aliquando suscepturum. (1) Diu per internuntios protractus est sermo, et dum vicissim verbis se mutuo occupant, vir Dei efficaciora arma arripiens, ad altare sanctum oblaturus et supplicaturus accedit. Intraverant Ecclesiam, quibus licebat divinis interesse mysteriis: Guillelmus tanquam excommunicatus sustinebat pro foribus. Peractis igitur consecrationibus, et pace data et diffusa in populum, vir Dei jam non se agens ut hominem, corpus Domini super patenam ponens, ignea facie, et flammis oculis, non supplicans, sed minax foras egreditur, et verbis terribilibus aggreditur Ducem. Rogavimus te, inquit, et sprexisti nos; supplicavi te in altero, quem jam tecum habuimus, conventu servorum Dei, ante te adunatâ multitudinem, et contempsisti. Ecce ad processit Filius Virginis, qui est caput et Dominus Ecclesiæ, quam tu persequeris. Adest iudex tuus, in cujus nomine omne genu curvatur, cœlestium, terrestrium, et infernorum. Adest vindex tuus, in cujus manu illa anima tua deveniet. Nunquid et ipsum spernes? nunquid et ipsum sicut servos ejus contemnes? Lacrymabantur universi qui aderant, et orationibus intenti præstolabantur exitum rei; et omnium suspensa expectatio nescio quid divinum fieri cœlitus expectabat. Videns Dux Abbatem in spiritu vehementem procedentem, et sacratissimum Domini corpus ferentem in manibus, expavit, et obrigit, membrisque tremebundus metu dissolutis, quasi amens solo provolvitur. Elevatus a militibus rursus in faciem ruit, nec quippiam alicui loquens, aut intendens in aliquem, salivis in barbâ diffluentibus, cum profundis efflans gemitibus, epilepticus videbatur. Tunc vir Dei ad

eum propius accedens, et pede pulsans acclivem, surgere jubet, et stare supra pedes, et Dei audire sententiam. Præsens est, inquit, Pictaviensis Episcopus, quem ab Ecclesia sua expulisti, vade, et reconciliare ei, et in osculo sancto pacis cum eo jungito: et satisfaciens Deo, redde pro contumelia gloriam, et in universo principatu tuo divisos et discordes ad charitatis revoca unitatem. Subdere Innocentio Papæ, et sicut ei omnis obedit Ecclesiæ, tu quoque electo a Deo tanto pare Pontifici. Audiens hæc Dux, auctoritate Spiritus Sancti, et sanctorum sacramentorum præsentia victus, nec audebat respondere, nec poterat; sed statim occurrit, et in pacis osculo recepit Episcopum, et eadem qua eum abjuraverat manu, cum totius exultatione civitatis ad propriam sedem reduxit.

Compositis in Gallia rebus, et Guillelmo schismaticorum defensore ad Ecclesiæ unitatem redacto, Litteræ Apostolicæ virum Dei vocant, et ut adsit laboranti Ecclesiæ supplicant cardinales. (1) Innocentius intellegens sibi infructuosam Romæ eo tempore moram, Pisas rursus revertitur, ibique congregatis totius Occidentis Episcopis, aliisque religiosi viris, accersito quoque Bernardo, magnæ gloriæ Synodus celebratur. (2) Aduit per omnia, et consiliis, et judiciis, et definitionibus omnibus sanctus Abbas, impendebaturque ei reverentia ab omnibus, et excubabant ante ejus limina Sacerdotes, non quod fastus, sed multitudo communem prohiberet accessum: et alii egredientibus, alii introibant, ita ut videretur vir humilis, et nihil sibi de his honoribus arrogans, non esse in parte sollicitudinis, sed in plenitudine potestatis. Soluta Concilio ad reconciliandos Mediolanenses, Pontifex Bernardum, Guidonem Pisanum, et Matthæum Albanensem Episcopum, legatos a latere constituit, qui schisma per Anselmum Mediolani factum diluerent, et ad Ecclesiæ unitatem devios revocarent. Ubi audierunt Mediolanenses desideratum Abbatem suis finibus appropinquare, longe a civitate miliaribus septem omnis populus obviat: nobiles, ignobiles, equites, pedites, medicos, pauperes, quasi de civitate migrarent, proprios lares deserunt, et distinctis agminibus incredibili reverentia virum Dei suscipiunt, in civitatem ducunt, ubi cum pertractatum esset in publico de negotio, propter quod tam vir Dei, quam Cardinales advenerant, oblita fortitudinis suæ civitas, omni ferocitate deposita, prorsus se Abbati sub-

(1) L. 2. Vit. D. Bern. c. 6.

(1) L. 2. Vit. D. Bern. c. 7. — (2) L. 2. c. 2.

stravit, et Innocentio obedientiam præstitit.

Rogerus utriusque Siciliæ rex Innocentio præstare obedientiam detrectabat (1): a quo tamen postulat, ut ad se mittat Bernardum et Americum Cancellarium; a Petro quoque Leonis petit, ut Petrum Pisanum legatum a latere deleget, ut auditis utriusque partis rationibus, cognitaque veritate, aut corrigeret errorem, aut sanciret sententiam. Mittebat autem in dolo, sciens Petrum Pisanum eloquentissimum esse, et in legum et canonum scientia nulli secundum, putabatque si ejus eloquentiæ in publico consistorio præberetur audientia, declamationibus rhetoricis simplicitatem Abbatibus posse obrui, eique silentium vi verborum et rationum imponi. Ne diu morer, utraque pars venit Salernum, ubi Rogerus regio ornata indutus, multisque stipatus militibus, præcipit utramque ad curiam accessiri, et de causæ suæ rationibus eloqui. Prior Petrus Pisanus electionem Petri Leonis canonicam asserit, verbaque sua multis legum et canonum assertionibus munit. At vir Dei non in sermone, sed in virtute regnum Dei esse intelligens: Scio, inquit, Petre, te virum sapientem et litteratum esse, et utinam sanior pars, et honestiora te occupassent negotia! utinam te patronum causa justior et felicior obtineret, et sine dubio rationabilia allegantem nulla posset impedire facundia! Et nos quidem agrestes, sæpius ligonibus, quam pragmaticis advocationibus assueti, si causa fidei non urgeret, institutum silentium teneremus. Nunc autem cogit nos charitas eloqui, quia tunicam Domini, quam in tempore passionis nec Ethnicus præsumpsit scindere, nec Judæus, Petrus Leonis lacerat, et dirumpit. Una est fides, unus Dominus, unum baptisma, una arca tempore diluvii fuit: qui in arca exstiterunt, salvi facti sunt; quotquot extra arcam inventi sunt, perierunt. Arca est figura Ecclesiæ: modo cum sint duæ arcae, necesse est alteram esse adulteram, et in profundum demergendam. Si arca Petri Leonis est vera, arca Innocentii est demergenda, et cum illa peribit Oriens, Occidens, Germania, Francia, Anglia. Uti autem Spiridion simpliciter proposita fide christiana acutissimum vicit philosophum, eodem modo Bernardus debellavit Petrum Pisanum, illum aliosque schismaticos ad unitatem Ecclesiæ adducens, hæreticosque ejus veritatem impugnantem de errore convincens.

2. *Schismata apud hæreticos fere non sunt: schisma est unitas ipsius.* (2) Nam ut bene ad

propositum animadvertit Tertullianus: *Pacem quoque passim cum omnibus miscent. Nihil enim interest illis, licet diversa transtantibus, dum ad unius veritatis expugnationem conspirant.* (1) Tempore Bernardi ad expugnationem veritatis conspirant Gilbertus Porretanus, Abailardus, et Henricus quidam apostata monachus: variis tamen erroribus expugnare veritatem nitentur, ut cum lacrymis refert Bernardus: *Novum cuditur populus et gentibus Evangelium, nova proponitur fides, fundamentum aliud ponitur præter id quod positum est. De virtutibus et vitiis non moraliter, de sacramentis Ecclesiæ non fideliter, de arcano sanctæ Trinitatis non simpliciter, nec sobrie disputatur; sed cuncta nobis in perversum, cuncta præter solitum, et præterquam accepimus, ministrantur.* (2) Gilbertus cognomento Porretanus Pictavorum Episcopus in sacris litteris plurimum exercitatus, sed sublimiora se etiam ipse scrutatus, ad insipientiam sibi; siquidem de sanctæ Trinitatis unitate, et Divinitatis simplicitate non simpliciter sentiebat, nec fideliter scribebat. (3) Et quia hæretici *nihil magis curant, quam occultare quod prædicant* (4); Gilbertus discipulis suis panes proponebat absconditos, furtivas propinabat aquas, nec facile quid saperet, imo quantum desperet, fatebatur. Ad Rhemense Concilium vocatus, librumque tradere jussus, in quo blasphemias evomuerat, graves quidem, sed verborum involucris circumseptas; accersitus etiam Bernardus, tanquam athleta fortissimus, ut coram Eugenio summo pontifice, et Patribus in Concilio congregatis disputaret adversus Gilbertum, sed quia *nihil veritas erubescit, nisi solummodo abscondi* (5); Bernardus primo quidem totum quod Gilbertus verborum cavillationibus occultare nitentur, eliciens; deinde vero tam suis ratiocinationibus, quam sanctorum testimoniis, biduana disputatione redarguens; error Apostolico judicio, et auctoritate Ecclesiæ damnatur. Gilbertus quoque erroris damnationi consentiens, indulgentiam est consecutus, publice refutans quæ prius affirmaverat, et scripserat.

Abailardus quoque *manus intulit veritati.* (6) De quo sic fatur Bernardus: *Leonem evasimus, sed incidimus in draconem, qui non minus forsitan noceat sedens in insidiis, quam ille rugiens de excelso. Quamquam non jam in insidiis, cuius virulenta folia utinam*

(1) L. 2. Vit. D. Bern. c. 7. — (2) Tert. L. de Præsc. Hæret. 242.

(1) Tert. L. de Præsc. Hæret. 41. — (2) Epist. 189. — (3) L. 3. Vit. D. Bern. c. 5. — (4) Tert. L. adv. Valent. 1. — (5) Tert. L. adv. Valent. 3. — (6) Tert. L. de Præsc. Hæret. 38.

adhuc laterent in scriniis, et non in ruinis legerentur! Volant libri: et qui oderant lucem quoniam mali sunt, impegerunt in lucem, putantes lucem tenebras. (1) Quinam autem fuerit Abailardus, et qui ejus errores, denotat Bernardus: *Magister Petrus Abailardus, sine regula monachus, sine sollicitudine Prælati, nec ordinem tenet, nec tenetur ab ordine. Homo sibi dissimilis est; intus Herodes, foris Joannes, totus ambiguus. Iniquitatem in excelso loquitur; integritatem fidei, castitatemque Ecclesiæ corrumpit; transgreditur terminos, quos posuerunt patres nostri, de Fide, de sacramentis, de sancta Trinitate disputans, et scribens: singula pro sua voluntate, mutat, auget, et minuit* (2); et quamvis humana ratio sit temeraria interpretis divinæ naturæ et dispositionis (3); attamen Abailardus Christianæ fidei meritum evacuare nititur, dum totum quod Deus est, humana ratione arbitratur se posse comprehendere. (4) Et licet fide dignoscatur Christianus, et a non Christianis discriminetur, quia non omnium credere est, quod Christianorum est (5): attamen Abailardus omnia usurpat sibi, fidei nihil reservans. Tentat altiora se, fortiora scrutatur, irruit in divina, sancta temerat magis quam reserat, clausa et signata non aperit, sed diripit, et quidquid sibi non invenit pervium, id putat nihilum, credere dedignatur. (6) Antiquatos jam et ab Ecclesia damnatos errores renovat Abailardus, cum de Trinitate loquitur, sapit Arium; cum de gratia, sapit Pelagium; cum de persona Christi sapit Nestorium. (7) Hos pluresque alios errores in ejus libris contentos legisse se asseverat Bernardus. « Legite, si placet, librum Petri Abailardi quem dicit *Theologie*: ad manum est enim; et videte, qualia ibi de sancta Trinitate dicantur; de genitura Filii, de processione Spiritus Sancti; et alia innumera catholicis auribus et mentibus dissueta. Legite et alium quem dicit *Sententiarum* ejus, necnon et illum qui inscribitur *Scito teipsum*, et animadvertite quantæ et ibi silvescant segetes sacrilegiorum atque errorum: quid sentiat de anima Christi, de descensu Christi ad inferos, de sacramento altaris; de potestate ligandi atque solvendi, de originali peccato, de concupiscentia, de peccato delectationis, de peccato infirmitatis, de peccato ignorantiae, de opere peccati, de voluntate peccati. » (8)

Bernardus, ut constat ex Epistola episco-

porum Senonensis, Carnotensis, Aurelianaensis, Antisiodorensis, Trecentensis, Meldensis, ad Innocentium summum Pontificem, sæpius auditis Abailardi diversis erroribus, « necnon in ejus libris, in quorum lectionem inciderat, diligenter inspectis; secreto prius, ac deinde secum duobus aut tribus adhibitis testibus, juxta evangelicum præceptum hominem convenit: et ut auditores suos a talibus compesceret, librosque suos corrigeret, amicabilem satis ac familiariter illum admonuit. Plures etiam scholarium adhortatus est, et ut libros venenis plenos repudiarent et rejicerent, et a doctrina quæ fidem lædebat Catholicam caverent et abstinerent. Quod magister Petrus minus patienter, et nimium ægre ferens, crebro nos pulsare cœpit; nec antea voluit desistere, quam ad Dominum Claravallensem abbatem super hoc scribentes, assignato die, scilicet octavo Pentecostes, Senonis ante nostram submonimus venire præsentiam: quo se vocabat et offerebat magister Petrus ad probandas et defendendas, de quibus illum Abbas Claravallensis reprehenderat sententias. » (1) In eadem Epistola fuse refertur præsentia Bernardi, doctrinæ Petri refutatio, qui non audens disputare cum Bernardo, fugam capiens, ad summum appellavit Pontificem. Quomodo autem cuncta transacta sint ab ipso audiamus Bernardo de Abailardo loquente (2): « Cum omnes fugiant a facie ejus, me omnium minimum expetit ad singulare certamen. Scripsit mihi, sollicitante quidem ipso, Archiepiscopus Senonensis, diem statuens congressionis, quo ille in præsentia ejus et coepiscoporum suorum deberet, si posset, statuere prava dogmata sua, contra quæ ego ausus mutire fuisset. Abnuï, tum quia puer sum, et ille vir bellator ab adolescentia, tum quia judicarem indignum, rationem fidei humanis committi ratiunculis agitandam, quam tam certa ac stabili veritate constat esse subnixam. Dicebam sufficere scripta ejus ad accusandum eum, nec mea referre, sed Episcoporum quorum esset ministerii de dogmatibus judicare. Ille nihilominus, imo eo amplius levavit vocem suam, vocavit multos, congregavit complices, disseminavit ubique se mihi die statuto apud Senonas responsurum. Exiit sermo ad omnes, nec potuit me latere. Dissimulavi primum, nec enim satis rumore populi movebat. Cedens tamen, licet vi, ita ut flerem, consilio amicorum, qui videntes quomodo se quasi ad spectaculum omnes pararent, timebant ne de nostra absentia et

(1) Epist. 189. — (2) Epist. 195. — (3) Tert. L. de Præsc. Her. 7. — (4) D. Bern. Epist. 191. — (5) Tert. L. de An. 6. — (6) S. Bern. Epist. 188. — (7) D. Bern. Epist. 192. — (8) Epist. 188.

(1) Epist. 370. — (2) Epist. 189.

scandalum populo, et cornua crescerent adversario. Et quia error magis confirmaretur cum non esset qui responderet aut contradiceret, occurri ad locum et diem. Convenerant autem præter episcopos et abbates plurimi viri religiosi, et de civitatibus magistri scholarum, et Clerici litterati multi, et Rex præsens erat. Itaque in præsentia omnium, adversario stante ex adverso, producta sunt quædam capitula de libris ejus excerpta. Quæ cum cœpissent legi, nolens audire exivit, appellans ab electis iudicibus, quod non putamus licere. Porro capitula iudicio omnium examinata, inventa sunt fidei adversantia, contraria veritati. »

Ex his constat Abailardum a Bernardo de errore convictum, ejusque doctrinam velut erroneam et hæreticam damnatam (1) : 1. in synodo Suessionensi. Nam ut refert Bernardus de Abailardo loquens : *Damnatus est Suessione cum opere suo, coram legato Romanæ Ecclesiæ.* (2) 2. Senonis, ab Episcopis congregatis; nam ut ipsi fantur in præfata epistola ad Innocentium pontificem maximum scripta : *Sententias pravi dogmatis ipsius, quia multos infecerant, et sui contagione ad usque cordium intima penetraverant, sæpe in audientia publica lectas, et relectas, et tam verissimis rationibus, quam B. Augustini aliorumque sanctorum Patrum inductis a Domino Claravallensi auctoritatibus, non solum falsas, sed et hæreticas esse evidentissime comprobatas, primo ante factam ad vos appellationem damnavimus.* Et quia Abailardus ad summum appellaverat Pontificem, prædicti Episcopi Pontificem humiliter deprecantur, ut Abailardum simul cum suis sententiis damnet. « Et quia multos in errorem perniciosissimum et plane damnabilem pertrahunt, eas auctoritate vestra, dilectissime Domine, perpetua damnatione notari : et omnes qui pertinaciter et contentiose illas defenderint, a nobis, æquissime Pater, justa pœna mulctari, unanimiter, et multa precum instantia postulamus. » Quorum votis annuens Innocentius III, Abailardum cum sua doctrina damnavit, ut patet ex Epistola a Pontifice ad episcopos scripta (3) : *Communicato Fratrum nostrorum episcoporum et cardinalium consilio, destinata nobis a vestra discretione capitula, et universa ipsius Petri perversa dogmata sanctorum Canonum auctoritate cum suo auctore damnavimus, eique tanquam hæretico perpetuum silentium imponimus. Universos quoque erroris sui sectatores et defensores, a fidelium consortio se-*

questrandos, excommunicationisque vinculo inmodandos esse censemus. (1)

Non callidior ingenio (2) expugnare molitus est veritatem Henricus hæreticus, homo apostata, impudicitiae, gulæ, et aleis, aliisque vitiiis deditus : ut refert Bernardus ad comitem Sancti Ægidii scribens. (3) Quinam autem fuerint errores quos Tolosæ, locisque circumstantibus spargebat, declarat ibidem Bernardus. *Basilicæ sine plebibus, plebes sine sacerdotibus, sacerdotes sine debita reverentia sunt, et sine Christo : deinde Christianæ Ecclesiæ synagogæ deputantur. Sanctuarium Dei sanctum esse negatur : sacramenta non sacra censentur : dies festi festivis frustrantur solenniis : moriuntur homines in peccatis suis : rapiuntur anime passim ad tribunal terrificum, nec pœnitentia reconciliati, nec communione muniti : parvulis Christianorum Christi intercluditur via, dum baptismi negatur gratia.* Ad illum hæreticum debellandum ab Ecclesia regionis illius sæpe sæpius rogatus Bernardus (4), et ab Alberico Ostiensi episcopo sedisque Apostolicæ legato persuasus atque deductus, prædicavit in civitate Tolosa, et in cæteris locis quæ Henricus amplius frequentaverat, et gravius infecerat, multos in fide simplices instruens, nutantes roborans, errantes revocans, subversos reparans, subversores et obstinatos auctoritate sua premens et opprimens, ut non dico resistere, sed ne assistere quidem et apparere præsumerent. Et ut fatur ipsemet Bernardus ad Tolosanos scribens : *Gratias agimus Deo, quia non fuit otiosus adventus noster ad vos; et mora quidem brevis apud vos, sed non infructuosa : veritate nimirum per nos manifestat, non solum in sermone, sed etiam in virtute.* (5) Et quasi parum fuerit Bernardo propugnasse adversus schismaticos Ecclesiæ unitatem, adversus hæreticos Ecclesiæ veritatem, ejus sanctitatem tuetur adversus scelerosos Christianos.

2. Belle a Tertulliano vocitatur *Domina mater, Ecclesia* (6), cui cuncti fideles ejus filii obsequentissimi, tanquam matri, et veluti dominiæ, honorem et obsequium præstare tenentur. Ad quod eos stimulat Bernardus : *Nulla alia præ cæteris, nisi sola justitiæ auctoritate* (7), qui Ecclesiæ zelans auctoritatem, humiliter sed libere reprehendit Imperatores ejus jura usurpantes; reges contra Ecclesiæ auctoritatem attentantes; episcopos status sanctitati non respondententes, clericos bonum exemplum non præbentes,

(1) Refert apud D. Bern. Fp. 193. — (2) Tert. L. de Præsc. Hæret. 58. — (3) D. Bern. Epist. 240. — (4) L. 5. Vit. D. Bern. c. 6. — (5) Epist. 241. — (6) Tert. L. ad Mart. 1. — (7) Tert. L. de Præsc. Hæret. 53.

(1) An. 1120. — (2) Epist. 193. — (3) Tom. 5. Concil. p. 1.

cunctos generatim Christianos, vitam religioni contrariam ducentes. 1. Cunctos scelerosos Christianos redarguit. *Serpit putida tabes per omne corpus Ecclesiæ, et quo latius, eo desperatius: eoque periculosius, quo interius.* (1) 2. Increpat Regulares professionis suæ oblitos, et ad metam perfectionis non aspirantes: *Nobis ad immunditiam minima quælibet inobedientia sufficit; nec jam neevus est, sed gravis macula, si actionibus nostris vel minimorum residet negligentia mandatorum.* (2) 3. Clericos bonum exemplum non præbentes insequitur sermone habito ad Clerum in synodo congregatum. Neque, 4. parcit præsulibus concione ad Prælatos in Concilio generali congregatos. Quos aliorum sic pungit: *Ministri Christi sunt, et serviunt Antichristo. Honorati incedunt de bonis Domini, qui Domino honorem non deferunt. Inde is quem quotidie vides meretricius nitor, histrionicus habitus, regius apparatus: inde aurum in frenis, in sellis, et calcaribus, et plus calcaria quam altaria fulgent. Inde splendidæ mensæ, et cibis, et scyphis, inde comessionales et ebrietates; inde cithara, et lyra, et tibia; inde redundantia torcularia et promptuaria plena eructantia ex hoc in illud; inde dolia pigmentaria, inde referta marsupia: pro hujusmodi volunt esse et sunt Ecclesiarum præpositi, Decani, Archidiaconi, Episcopi, Archiepiscopi.* (3) 5. Guillelmum Aquitaniæ ducem, in persona Hugonis Burgundiæ ducis ab errore dimovere nititur: *Errorem vestrum ultra dissimulare non fero. Si quis de populo deviat, solus perit: verum principis error multos involvit, et tantis obest, quantis præest ipse.* (4) 6. Ludovicum Franciæ Regem, Episcopos opprimentem culpat. *Rex Ludovicus non tam Episcopos, quam in ipsis justitiæ persequitur zelum, pietatis cultum, habitumque religionis.* (5) Deinde adversus eundem Regem, Ecclesiam querulam prodit, pro injuria a rege, Episcopo Parisiensi facta, quem violenter de sua sede ejecerat. *Gravem adversum nos Ecclesia apud sponsum et Dominum suum querimoniam deponit, dum quem acceperat defensorem sustinet oppugnatorem. Attenditis jam cui ex hoc infensum vos redditis: non utique Episcopo Parisiensi, sed Domino paradisi.* (6) Et quidem terribili, et ei qui aufert spiritum principum. (7) 7. Conradum Romanorum regem stimulat ad auctoritatis pontificiæ adversus Romanos rebelles

defensionem. *Utrumque interesse Cæsaris constat: et propriam tueri coronam, et Ecclesiam defensare. Alterum regi, alterum convenit Ecclesiæ advocato.* (1) 8. Ecclesiæ jus adversus Lotharium Imperatorem viriliter tuetur. (2) Soluta Remensi Concilio coram summo Pontifice celebrato, Leodium Dominus Papa Romanorum regi occurrit; et honorifice quidem susceptus est, sed velociter obnubilata est illa serenitas. Siquidem importune idem rex institit, tempus habere se reputans opportunum, Episcoporum sibi restitui investituras, quas ab ejus prædecessore Imperatore Henrico per maximos quidem labores, et multa pericula Romana Ecclesia vindicarat. Ad quod verbum expavere et expalluere Romani, gravius sese apud Leodium arbitrati periculum offendisse quam declinaverint Romæ. *Nec consilium suppetebat, donec murum se opposuit abbas sanctus. Audacter enim resistens regi verbum malignum mira libertate redarguit, mira auctoritate compescuit.* 9. Romanam curiam de injustitia increpat, in appellationibus ad summum Pontificem delatis. *Vox una omnium, justitiam in Ecclesia deperire, annullari Ecclesiæ claves, Episcopalem omnino vilescere auctoritatem, dum nemo Episcoporum in promptu habeat ulcisci injurias Dei; nulli liceat illicita quævis, ne in propria quidem paræcia castigare. Causam referunt in vos, curiamque Romanam. Recte gesta ab ipsis, ut aiunt, destruitis; juste destructa, statuitis. Quidquid flagitiosi et contentiosi de populo, sive de clero, aut etiam ex monasteriis pulsati currunt ad vos; redeuntes jactant et gestiunt se obtinuisse tutores, quos magis ultores sensisse debuerant.* (3) Tandem, 10. Supremum Pontificem sui admonet muneris, ut constat ex sex de Consideratione libris, ad instruendum Eugenium, typis mandatis. Tanta erat Bernardi auctoritas, *cujus voluntati sic detulit, cujus consilio sic se humiliavit omnis tam secularis quam Ecclesiasticæ dignitatis altitudo.* (4) Etsi enim tantummodo abbas Bernardus, attamen auctoritas moris (5) tantam illi omnium conciliaverat existimationem, ut libenti animo, sese ejus arbitrio submitteret. Neque divina illi auctoritas deerat (6), per quam tot operabatur miracula, quæ testantur tum sanctitatem qua splenduit in terris, tum beatitatem qua fulget in celis.

(1) Serm. 35. in Cant. — (2) Serm. 17. de Diversis. — (3) Serm. 35. in Cant. — (4) Epist. 127. — (5) Epist. 49. — (6) Epist. 45. — (7) Psal. 75.

(1) Epist. 263. — (2) L. 2. Vit. D. Bern. c. 1. — (3) Epist. 178. — (4) L. 1. Vit. D. Bern. c. 14. — (5) Tert. L. de Cor. Mil. 4. — (6) Tert. L. 5. adv. Marc. 7.

CONCIO QUINTA.

UNICUS sol est, qui mundum hunc temperat. (1) Ut autem docet Dionysius Areopagita: Clara expressaque divinitatis imago est magnus ille sol, totus lucens, ac totus splendidus. (2) Verum licet unicus sit in mundo sol materialis sic dictus, quasi solus; multi tamen sunt in orbe Ecclesiæ spirituales soles. Nam Christus Dominus nuncupatur *justitiæ sol* (3), *Deipara electa ut sol* prædicatur. Qui ad justitiam erudiunt multos, in cælo fulgebunt *justi sicut sol* (4); et beatus Dominicus, *sicut sol in medio nebulae, sic ipse refulsit in templo Dei*. (5) Sol materialis mundum temperans, luce, et calore potissimum decoratur: Dominicus est sol, 1. Puritate nitescens; 2. Luce splendens; 3. Charitate exardescens.

I. PARS. Sane sol et in cloacam radios suos defert, nec inquinatur (6): quia scilicet incontaminabili puritate pollet, ideoque ab antiquis vocitabatur *Phæbus*, id est, purus. Dominicus solis æmulans qualitates, trina decoratur puritate: nimirum carnis, animæ, et cordis. Castitas, est puritas carnis; sanctitas, puritas animæ; charitas, puritas cordis: Dominicus merito sol prædicatur ob puritatem nitens, 1. Virginitate; 2. Sanctitate; 3. Charitate.

1. Dominicum de virginitate sancitum (7), angelica puritate nitentem, quis dubitet? quia *semper est angelis cognata virginitas*. (8) Ob hanc causam, ut vult D. Bernardus, *casti, angeli sunt terreni*. (9) Angelus terrenus fuit Dominicus, virginæam perpetuo servans integritatem in carne, præter carnem vivens, ut ipse moriens suis filiis declaravit: *Usque ad hanc horam, carne incorruptum, me Dei misericordia servavit, illibatamque mihi virginitatis munditiam custodivit*. (10) D. Bonaventura Seraphici Francisci encomium inchoat his verbis: *Vidi alterum Angelum ascendentem ab ortu solis*. (11) Vult autem Bartholomæus Pisanus per alterum illum Angelum significari B. Franciscum. (12) Animadvertendum autem est dilectum discipulum vidisse non Angelum, aut aliquem Angelum, sed alterum Angelum, id est, secundum Angelum, supponentem alium priorem Angelum a Joanne antea visum. Quinam autem fuerit

prior ille Angelus, declarat Bernardinus Senensis: *Vidi alterum Angelum: præcesserat enim ante eum Angelicus vir, gloriosus Dominicus, in angelica vita, pariter et doctrina*. (1)

Ex Richardo a S. Laurentio, *filiis Mariæ sunt imitatores Mariæ in castitate*. (2) Dominicus a beatissima Virgine ascitus in discipulum, deinde adoptatus in filium a prima ætate, ad extremum usque puritatem animi corporisque servavit illibatam. Ob illam Dominici adoptionem a Virgine factam censet D. Antoninus Florentinus Archiepiscopus, eodem die celebrari Dominici festum, quo Sanctæ Mariæ majoris agitur solemnitas. *Dispensative disposuit divina Sapientia, ut in die B. Mariæ Majoris agatur festum B. Dominici Patris nostri, qui filius singularis adoptivus fuit ipsius. Nam naturalis dictus est Dominus, adoptivus Dominicus*. (3) Quod ex isto Proverbiorum comprobatur: *In gaudio non miscebitur extraneus*. (4) Subjungit S. Antistes: Dominicum tanquam filio adoptivo dedisse Virginem, habitum album ejus velut innuens castitatem: *Cui ob eximiam puritatem habitum dedit album ut nivem, desuper tamen nigram cappam designantem humilitatem; non enim una sine altera esse valet*.

Beatissima Virgo etsi incomparabili pulchritudine decorata, attamen tanta erat Mariæ gratia, ut non solum in se virginitatem servaret, sed etiam si quos inviseret, integritatis insigne conferret. (5) Ut autem ait Guericus, *non degenerat a matre filius*. (6) Dominicus castitatem aliis ingenerans, nam seculares, qui reverentiæ causa ejus osculabantur manus, odorem frangebant suavissimum, eos ad castitatem allicientem: unde cum lascivus quidam castas Dominici fuisset osculatus manus, ex odore qui ex illius emanabat corpore, mox lasciviæ osor, et pudicitia amans fuit. *O quanta puritate caro ejus pollebat, cujus odor tam mirabiliter sordes mentis purgabat!* (7)

Adhibebat Dominicus jejunium, ad custodiam virginæam integritatis. *Quales castimonie certorum eduliorum exceptione purificant*. (8) Nam ut fatur Theodoricus, *quotidie crucifigebat carnem, et mortificabat membra sua immodica austeritate*. (9) Nam « tres singulis noctibus recipiebat manu propria, de quadam catena ferrea disciplinas: unam videlicet pro se; alteram pro peccatoribus qui conservantur in mundo; tertiam pro his qui in purgatorio cruciantur. » (10)

(1) Tert. L. 2. adv. Marc. 2. — (2) Cap. 4. de Div. Nom. — (3) Malach. 4. — (4) Matth. 15. — (5) Eccles. 50. — (6) Tert. L. de Spect. 20. — (7) Tert. L. de Exh. Cast. 11. — (8) Chrysol. Sermon. 143. — (9) Sermon. de Alt. Cord. — (10) Theodor. Epist. 1. — (11) Apocal. 7. — (12) 2. p. Conform. l. 5. Tract. 5.

(1) 2. p. Sermon. 60. — (2) L. 2. de Laud. Mart. — (3) 4. p. tit. 15. c. 24. §. 5. — (4) Cap. 14. — (5) D. Amb. l. de Inst. Virg. c. 7. — (6) Sermon. de Assumpt. — (7) Hist. Lombard. — (8) Tert. L. de Jejun. 2. — (9) L. 1. c. 8. — (10) Jacob a Vorag. Sermon. de S. Dom.

Et hoc tanta cum effusione sanguinis ut pavimentum cruore appareret purpuratum. Et quod est stupore dignissimum, a tenera ætate cœpit Dominicus suam macerare carnem: annis quippe natus non amplius decem, flagellis in corpusculum ita dure sæviebat, ut totum illud fere dilaniaret. Hujusmodi laniena eo gravior fuit, quo ætas provecior: diceres una cum annis crescere etiam macerationis studium. Vix enim attigerat annum decimum tertium, cum singulis noctibus carnem dilaceraret, siquidem tria Rosaria decurrens singula in iis *Ave Maria* e flagellis fune nodoso textis, valido impetu addebat ictum; adeoque in universum ictus quinquaginta supra quadringentos, et hoc in se sæviendi ardore, cum ætate crescente, Dominicus ad annum vitæ decimum octavum, pro funiculis catenas sumpsit, iis mirum in modum singulis noctibus, et pari ictuum numero sese diverberans. Dilacerum adhuc catenulis corpus duriore cilicio frangens, ferreaque catena ad renes accinctus, noctes pertransiens non in molli pluma, sed in nuda humo, plerumque in suppedaneo altaris, quod illi erat pro cervicali, ubi deficiens ab oratione corpus tantisper in somnum inclinabat.

2. *Parcimonia carnis, spiritum acquires; per continentiam negotiaberis magnam substantiam sanctitatis.* (1) Jejunii et macerationibus angelicam puritatem perpetuo servavit Dominicus: et per virginitatem magnam lucratum est substantiam sanctitatis. Ideoque Gregorius decimus in actu canonizationis de illo sic fatur: *Non plus de hujus viri sanctitate, quam de Apostolorum Petri et Pauli dubitamus.* (2) Ex D. Isidoro *puer a puritate vocatus, quia purus est.* Dominicus puer toto vitæ tempore exstitit, quia acceptam in baptismate animæ puritatem nunquam amisit. Hac de causa Reginaldus dicere solebat: *Hic est in quo Adam non peccavit, non quod originale non contraxerit peccatum, sed quia nullum lethale unquam peccatum commisit.*

Et quia, ut ait nonnemo, *Christo fuit similis, a Domino Christo aptissime nominatus est Dominicus.* 1. Christus est de Deo Deus: (3) Dominicus quoque est deus, non quidem per essentiam ut Christus, sed per gratiam. Unde postquam Tertullianus cum Vate Regio asseveravit justos esse deos: *Ego dixi, vos dii estis, mox subjungit: sed Deus nemo ea re qua Deus dicitur.* (4) 2. Christus est Dominus: quamobrem *Augustus imperii formator, ne dominum quidem dici se vole-*

bat. Et hoc enim Dei est cognomen. (1) Dominicus quoque illustri isto est nomine insignitus, ob specialem quam habet cum Christo similitudinem: debet etenim *inter illos esse qualitatis consortium, ut jure consistat collegium nominis, communionem substantiæ* (2): Dominus nomen est auctoritatis, et Dominico contulerat Deus auctoritatem super elementa, dæmones, ipsamque mortem. Deinde Dominici nomen cognitionem cum Deo denotat, unde *qui de Domini stirpe erant, Dominicos appellabant* (3); quo nihil pro Dominico gloriosius dici potest. 3. Christus *Deus est, et Dei Filius.* (4) Dominicus pariter, non secus ac cæteri justus, Dei est Filius: *Filii enim Dei sunt, qui in illo renascuntur.* (5) Quemadmodum Christus est Dei Filius per generationem et nativitatem naturalem, ita justus, per gratiam et adoptionem nominantur, et vere sunt Filii Dei. *Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, ut filii Dei nominemur et simus.* (6) 4. Christus immunis fuit ab omni peccato; nam *solus Dei filio servabatur sine peccato permanere.* (7) Dominicus toto vitæ decursu immunis fuit, non a veniali, sed a lethali peccato. 5. Christus est Filius Dei dilectus, ut in ejus Transfiguratione declarat ipsemet Pater: *Hic est Filius meus dilectus.* Æternus quoque Pater Catharinam Senensem alloquens, sic de Dominico fatur: *Dominicus, dilectus filius meus.* (8) Quid amabilius, quid excelsius dici potest? *Dilectus* nomen est amoris, *filius* autem titulus gratiæ et dignitatis. 6. Christus Dei filius est in sinu Patris (9): *In principio erat Sermo:* nimirum in Patre, a quo prolatus est: unde nuncupatur a Zenone Veronensi antistite, *paterni cordis nobilis inquilinus.* (10) Dominicus, pariter a Deo adoptatus in filium est paterni cordis nobilis inquilinus, ut in excessu mentis vidit, imo et ab ipso æterno Patre audivit B. Catharina Senensis: « O filia, vides in corde meo, hinc Jesum, inde Dominicum: ille mihi naturalis, hic adoptivus est filius: illum ab æterno genui, hunc in tempore. Et quia in hunc peculiari ferebar amore, volui esse in corde meo simul cum Jesu, ut sic mihi essent quasi gemelii filii, naturalis ille, hic adoptivus. » (11) Quantam ex paterno et divino corde hausit Dominicus sanctitatis et charitatis puritatem!

3. Nam *prophetica est vox veteris Testamenti: cum sancto sanctificaberis.* (12) Ne-

(1) Tert. L. de Exh. Cast. 10. — (2) L. 11. Etymol. 2. — (3) Tert. Apol. 21. — (4) Tert. L. 1. adv. Marc. 7.

(1) Tert. Apol. 34. — (2) Tert. L. 2. ad Nat. 4. — (3) D. Thom. a Vill. Nov. Conc. 2. de Nativ. Virg. — (4) Tert. Apol. 21. — (5) Tert. L. 5. adv. Marc. 9. — (6) 1. Joan. 3. — (7) Tert. L. de Præsc. Hær. 3. — (8) Dialog. 153. — (9) Tert. L. adv. Prax. 19. — (10) Serm. de ætern. gen. Filii. — (11) L. 4. c. 121. — (12) Tert. L. de Exh. Cast. 10.

que minorem habet Deus virtutem ad inflammandum charitate cor, quam ad sanctificandam sua gratia filii inhabitantis in se animam. Nam si cor est sedes et habitaculum amoris, concludendum est, Dominicum, cui æterni Patris cor est veluti sedes et habitaculum, sedem quoque et habitaculum esse divini amoris. Dilecto namque discipulo teste: *Deus charitas est, et qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo.* (1) Deus in se est formalis charitas sive essentialis, quæ est toti Trinitati communis; sive notionalis, quæ est propria Spiritus Sancti. Deus est adhuc in nobis charitas causalis, quia scilicet eam in nobis causat et producit: *Recte charitas est Deus, et Dei donum; itaque charitas dat charitatem.* (2) Ut autem ex antecedente infertur conclusio, ita ex illa propositione: *Deus charitas est, recte colligit Joannes: Qui manet in charitate, in Deo manet;* quia cum Deus et increata charitas sint unum et idem, qui in charitate increata manet, necessario manet in Deo. Deinde, qui manet in charitate creata, manet quoque in charitate increata, nempe Deo; quia ubi est charitas creata, ibi est et increata, puta Deus, qui creatæ est auctor et conservator. Addit Evangelista, *et Deus in eo, supple, manet in amante* quasi in charitate sacra, sed creata: non tantum per virtutem charitatis, quam illi largitur; sed novo quodam et supernaturali præsentia modo, manet in illo charitas increata essentialis, tum personalis. Inde exclamat ex D. Bernardo Thomas Angelicus: *Deus charitas est: Quid ergo charitate melius? Et qui manet in charitate, in Deo manet: Quid ergo charitate securius? Et Deus in eo: Quid ergo charitate jucundius? Amans ergo manet in Deo* tanquam objectum cognitum a Deo, ut ei vitam æternam conferat: et vicissim *Deus manet in eo* tanquam objectum cognitum et dilectum, quod amans amore supernaturali diligit. Charitas enim est vis unitiva et reciproca, quæ amantem transformat in amatum, et amatum in amantem. *Hoc amoris verbum vim habet faciendi unum et colligandi, præstantique modo inter se miscendi.* (3)

Magnum est discrimen inter cognitionem et amorem. Cognitionis est introitus et ingressus rei cognitæ in intellectum cognoscentem: amor econtra est animæ impulsus, et quasi exitus in rem amatam, ad instar chameleontis amantem rei amatæ conformans. Nam ut ait D. Augustinus, *talis quisque est, qualis est ejus dilectio. Terram diligis? terra eris;*

Deum diligis? quid dicam? Deus eris: non audeo dicere ex me, Scripturas audiamus (1): *Ego dixi, dii estis, et filii Altissimi omnes. Si ergo vultis esse dii, et filii Altissimi, nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt;* et ut nos hortatur princeps Apostolorum Petrus: *Fugientes ejus, quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem* (2), quæ animam corrumpit, et cor impurum reddit.

Plautus senex amorem appellat *Deum munditiantem* (3), id est, omnia munda et elegantia facientem. Quod intelligendum est non de amore prophanum, sed de sacro: amor enim prophanus tantum abest, ut mundet amantem, quin potius illum polluit. Nam ut belle ait Gregorius Nyssenus: *Sordes puritatem non attendunt* (4): objecta autem amoris profani sordescunt; unde qui ea inordinato prosequuntur amore, *facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt* (5): seu, ut in Hebræo habetur, *sicut amores eorum.* Sic conqueruntur Christiani apud Tertullianum de Gentilibus: *una vel alia gens quantula macula totius orbis? nos autem omnem infecimus solem, omnem polluimus oceanum!* (6) Verum quod falso objicitur primiceris Christianis, vere christianis hujus ætatis exprobrari potest ob profanum, quo corrumpuntur, amorem. Charitas, quæ est amor sacer, animæ confert puritatem: tum quia eam a terrenis cupiditatibus purificat; tum quia eam Deo, qui est mera puritas, conjungitur. Ut autem argentum corrumpitur dum ignobilioribus conjungitur metallis; at e converso purificatur dum auro se nobiliori unitur: ita cor corrumpitur dum per amorem terrenis rebus sibi inferioribus unitur, purificatur vero dum Deo conjungitur. *Puri duntaxat est attingere quod purum est.* (7) Quomodo miram Dominicus acquisivit cordis puritatem, tum renuntians cunctis mundi concupiscentiis; tum Deum charitate ardentem amans: quare in Missæ sacrificio sacrosanctum Christi elevans corpus, in altum sublatus est, et ab igne, quo intus ardebat corpus ejus, subvectus, velut in ignem conversus, terram velut deserens, in cælum ferebatur, ut jungeretur Christo amori suo, a quo tanquam a puritatis auctore mutuatur et puritatem qua nitescit, et lucem qua splendet.

II. PARS. Christianos *Dominus lucem mundi vocat.* (8) Humanata Sapientia sub lucis, seu luminis symbolo exprimere voluit viros, quos vel purpura, vel infula, vel

(1) Tract. 2. in 1. Epist. Joan. — (2) 2. Ep. 1. — (3) Apud Beroald. — (4) Orat. de Nat. Chr. — (5) Osec. 9. — (6) L. 1. ad Nat. 16. — (7) Greg. Nazianz. — (8) Test. l. 2. de Cult. Fem. 13.

(1) 1. Joan. 4. — (2) D. Bern. ep. 11. — (3) D. Dion. c. 4. de Div. Nom.

doctrina, vel sanctitas reddidit illustres. Sic David vocitatus est *lucerna Israël* (1), quod illi esset quod est lucerna domui, sol mundo. Sic Heli appellatus est *lucerna Dei* (2); eo quod summus esset Hebræorum Pontifex. Sic Gregorius Nazianzenus nuncupat Athanasium *secundam Ecclesiæ lucernam*. (3) Sic S. Paulinus Nolanus Antistes D. Augustinum pronuntiat *lucernam Ecclesiæ*, quam illustravit veritatis luce. Sic denique Doctores omnes, virique Apostolici dicuntur a D. Cyrillo Alexandrino *œcumenica lumina*. (4) Sacerdos nominatur ab Isidoro Pelusiota, *Ecclesiæ lumen*; quali encomio merito commendatur Dominicus, idem Ecclesiæ præstans quod sol mundo. Sol nuncupatur *luminare*, quod ad trium finem produxit Deus, 1. Ad illuminationem: *Ut luceat in firmamento cœli, et illuminet terram*. (5) Ad manifestationem; unde propheta Esdras sic Deum alloquitur: *Tu dixisti de thesauris tuis produci lumen luminosum, quo appareret opus tuum*. 3. Ad separationem, scilicet ut dividat *lucem ac tenebras*. Dominicus est lumen Ecclesiæ datum a Deo, ut ipsemet æternus Catharinæ Senensi testatur Pater: *Ipse fuit lumen, quod ego mundo gratiose concessi, mediante gloriosa Maria, quæ dedit illi habitum, et ego officium*. (6) Ad quodnam officium præstandum, Deus mundo gratiose concessit Dominicum? Ut tanquam lucem superne datam, 1. Mundum splendoribus illuminet; 2. Christianas veritates manifestet; 3. Fidem ab hæresi discriminet.

1. Prædicant *Mathematici de ipsis etiam stellis vivere* (7) homines, hoc est, ex stellarum motu hominum pendere vitam docent astrologi judicarii nuncupati, *præsumentes stellarum nos immutabili arbitrio agi*. (8) Quæ doctrina merito rejicitur, ut utpote humanæ voluntati contraria. Quam lucidus futurus sit Dominicus, conjectari licet, non ex motu, influxu, aut conjunctione stellarum firmamenti; sed ex stella fulgida, quæ miraculose in ejus fronte apparuit. Dum enim sacris baptismi initiaretur aquis, matrona nobilis, quæ suscipiebat infantem, vidit stupendo prorsus miraculo in ejus fronte splendidissimæ stellæ figuram. Hæc autem stellæ species secundo exhibita feminæ nobili, quæ dum in filio suo miratur et amat cœleste prodigium, obdormiscit; et in somnis, sopito quidem corpore, sed animo vigili, conspicit eandem stellæ figuram in fronte parvuli, quæ tantos lucis emittebat splendores, ut vel universi tenebras dissiparet,

diemque redderet meridianum. Hoc a cœlo prodigium cum emanasset ad posterum, visum est ad tantam rei memoriam, et Dominici commendationem, fronti ejus appingere stellam, et in officio ad ejus laudem composito, decantare: *Stella micans in fronte parvuli, novum jubar præmonstrat seculi. Stella in fronte Dominici coruscans revocat ad memoriam stellam in cœlo miraculose apparentem et magos ad Christum adducentem: Sed Magi ab Oriente venerunt. Primi stellarum interpretes natum Christum annuntiaverunt, primi muneraverunt*. (1) Illa autem stella « antecedebat eos, usque dum veniens staret supra ubi erat puer. » (2) Licet enim eo in loco essent B. Virgo mater Jesu, et S. Joseph ejus nutritius, non tamen illorum, sed solius Christi capiti supereminuit: *Et enim ad locum perveniens super ipsum pueri stetit caput; ostendens profecto Dei filium esse qui natus est* (3), in quo absconditi sunt omnes thesauri sapientiæ et scientiæ Dei, quique est vera lux quæ ad mundum illuminandum apparuit. Stella quoque in fronte Dominici rutilans ostendit eum filium Dei adoptivum, cœlestis doctrinæ luce splendentem, ad illuminandum mundum: *Facies occultorum ea quæ apparent*. (4) Et ut fatetur Magnus Gregorius, *per faciem quisque cognoscitur*. (5) Qualis autem et quantus futurus esset Dominicus, facile cognosci poterat ex stella lucida quam in fronte gerebat.

Ecclesia, Dei sedem ex stellis formatam dicens: *Rex regum stellato sedet solio*, Regio Vati contradicere videtur, aienti: *Qui sedet super Cherubim*. (6) Verum nequaquam Ecclesia contrariatur Prophetæ; Dei namque solium est stellatum, quia ex Cherubinis velut est compositum, qui sub stellarum symbolo denotantur: *Angelos enim per stellas intelligi volunt*. (7) Itaque stella in fronte Dominici rutilans eum veluti Cherubinum denotat. Cherubim *plenitudo scientiæ* nuncupatur: at Dominicus, ut revelatum est Catharinæ Senensi, electus est, ut *cum lumine scientiæ* illustraret mundum. Cherubim a Deo illustrantur, et Dominicus lumen scientiæ quo splendet, accepit, tum a Patre luminum, tum a Deipara Virgine. *Altior homine pueri indoles, Deo fuit digna, quæ haberet altiorum disciplinam magistræ*. (8) Magistræ dico Dei matrem, *Prophetissam Prophetarum, et magistræ magistrorum, id est, apostolorum* (9): et in cœlis etiam Angelorum, atque etiam parvuli Dominici, qui decimum ætatis annum agens pietati summo opere ope-

L. 2. Reg. 21. — (2) L. 1. Reg. 5. — (3) Orat. 5. — (4) In c. 40. Isa. — (5) Gen. 1. — (6) Dialog. c. 34. — (7) Tert. L. 1. adv. Marc. 18. — (8) Tert. L. de Idol. 2.

(1) Tert. L. de Idol. 9. — (2) Matth. 2. — (3) D. Chrysost. Hom. 7. in Matth. — (4) Tert. L. de An. 18. — (5) Hom. 5. in Ezech. — (6) Psal. 98. — (7) Pier. in Hierogl. l. 44. — (8) D. Alan. 2. p. c. 5. — (9) Rupert. l. 5. in Cant.

ram dabit, maxime Virginis Deiparæ cultui die noctuque sine numero Angelicum *Ave Maria* ore promens. Pueruli animum et orationem probans Virgo, illi se spectandam Rosarii leges præbuit, et cœlesti eum doctrina perfudit, et tanta luce illustravit, quod a fronte ejus et superciliis quidam lucis radii mirantes vibrabantur. (1) Qui liberales artes, aut philosophicas disciplinas, aut eloquentiam didicerunt, de magistrorum qui eos docuerunt, nomine gloriantur: unus Aristoteles, alter Platone, ille Demosthene, iste Tullio. Dominico magister exstitit, non Plato, non Aristoteles, non Demosthenes, non Tullius; sed B. Virgo superum magistra, sed æternus Pater, qui est totius luminis, scientiæ et cognitionis scaturigo. Cherubini sunt illuminati, et illuminatores; a Deo illuminati, ut alios illuminent: *Cherubini officium est promovere homines ad divinam cognitionem, ideo præ cæteris dicuntur lucere.* (2) Dominicus Cherubini ministerium adimplens, acceptas superne lucis in alios effudit. Quod recognoscit Ecclesia dicens orationem istam: *Deus, qui Ecclesiam tuam B. Dominici illuminare dignatus es meritis et doctrinis.* S. Bruno Carthusianorum pater, Pauli admiratus infusam cœlestis scientiam, ait: *Vis videre Cherubim? aspice Paulum.* (3) Quod S. Bruno de Paulo, idipsum de Dominico dicendum est: *Vis videre Cherubim? aspice Dominicum.* Cui die quadam Romæ in Ecclesia S. Petri oranti apparuit Paulus, eique librum quemdam, per quem, ut vult episcopus Genuensis Jacobus a Voragine, intelligitur donum scientiæ (4), in manus porrigens, dixit: *Vade, prædica, quia ad hoc ministerium es electus*, scilicet ut luceas, et luce prædicationis Christianas veritates manifestes.

2. *Sol diei de suo cumulat.* (5) Ad quid autem Deus *dat solem in lumine diei?* (6) Nimirum ut mundi manifestet pulchritudinem, quasi lux sit rerum elegantia et nitore. Quod belle declarat Tertullianus lucis radios nuncupans *pectines solis.* (7) Inter primas comptæ Veneris supellectiles recensetur pecten, quia comam emaculat, comit, et venustat: sic lux pecten solis appellata, quia sol quasi pectinatim radios suos mittens ad elementa, et ad elementaria, suis fulgoribus omnia pectinat, perpolit, et venustat: quasi rerum pulchritudo a luce sit, et luce constet, quantum elementaria venustentur a luce, constat ex horrore quem a lucis privatione

patiuntur. *Dies moritur in noctem, et tenebris usquequaque sepelitur. Funestatur mundi honor; omnis substantia denigratur; sordent, silent, stupent cuncta: ubique justitium est. Ita lux amissa lugetur.* (1) Ut autem in nocte terra, aqua, aer, cunctaque quæ intra elementorum ambitum continentur, stupent, silent, sordent, ob privationem lucis; ita funestatus in nocte mundi honor, velut lugubrem deponit vestem, et pulchrum resumit indumentum, quando lux, redeunte die, *rursus cum suo cultu, cum dote, cum sole, eadem et integra, et tota universo orbi reviviscit; interficiens mortem suam, noctem; rescindens sepulturam suam, tenebras; sibi met existens, donec et nox reviviscat cum suo et illa suggestu.* (2) Ipsum quoque cœlum, quod agnata venustate ambit excellere supra omnem corpoream pulchritudinem, dum lux aerem serenat, splendide micat, et gloriose fulget, dum vero nubilo obscuratur, et luce destituitur, oppanso aut nubis, aut obscuræ noctis velo, sordet squalidum. *Cœli ambitus nunc subdivo splendidus, nunc sub nubilo sordidus* (3); quasi cœlum totam gloriæ suæ venustatem fœneretur a lucis gratia, in nubilo devenustatur, subdivo decoratur. Quamobrem, ut acute animadvertit D. Ambrosius, Deus non tantum laudavit lucem; sed adhuc dum cæteras mundi creaturas laudat, earum laudes a lucis encomio commendat. *Neque immerito lux tantum sibi prædicatorem potuit invenire, a quo jure prima laudatur, quoniam ipsa fecit, ut etiam cætera mundi membra digna sint laudibus.* Ac si meritum laudis mutuentur à luce, sine qua creaturæ, quæ pulchriores apparent in mundo, squalide sorderent, nullamque mererentur laudem. Ideoque supremus mundi, mundialiumque rerum opifex, caligantem et obtenebratum primo mundum infuso lumine aperuit, ut ejus speciem exinde venustaret. Hac de causa D. Ambrosius attente considerans istud Geneseos: « *Dixitque Deus, Fiat lux, et facta est lux* » (4), belle ait: *Unde vox Dei in Scriptura divina debuit inchoare nisi a lumine? unde mundi ornatus, nisi a luce exordium sumere? Frustra enim esset, si non videretur* (5); frustranea esset mundi pulchritudo, si invisæ, imo et invisibilis foret: sine luce autem nequit videri; quapropter ante lucis productionem squalibat invisus mundi decor; neque floruit donec lucis beneficio apparere cœpit.

Mundo et apud Græcos ornamenti et cultus nomen est. (6) Unde, ut refert aliorum Tert.

(1) Theodoric. in vita S. Dom. — (2) Alber. Camp. l. 2. Theolog. 14. — (3) De Laud. Eccles. c. 4. — (4) Serm. 2. de S. Doct. in. — (5) Tert. L. 2. ad Nat. 5. — (6) Jerem. 34. — (7) Tert. L. adv. Valent. 5.

(1) Tert. L. de Res. Carn. 12. — (2) Tert. ibid. — (3) Tert. L. de Pall. 2. — (4) Gen. cap. 1. — (5) L. 1. Herem. 9. — (6) Tert. L. 1. adv. Marc. 12.

tullianus, *Græci nomen mundo κόσμον accom- modaverunt* (1), ob miram, qua decoratur, pulchritudinem. Attamen quantumvis decorus sit mundus, *quid admirabilius, quid speciosius ipsa veritate?* (2) Nam, ut fatur D. Augustinus, *incomparabiliter pulchrior est veritas Christianorum, quam fuerit Helena Græcorum.* (3) Admirabilis autem veritatis pulchritudo apparet, dum manifestatur; manifestatur autem per verbum Dei, juxta istud Davidicum: « Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis. » Verbum autem Dei annuntiat per Prædicatores, Ecclesiæ soles. *Lumen mundi unum et Deum et Dominum colentes, et nominantes* (4), inter quos præsertim splendet Dominicus.

Paulus antonomastice et per excellentiam Concionatoris nomen obtinuit, ut ipsemet asseverat: *Positus sum ego prædicator et Apostolus, et magister Gentium.* (5) Non immerito tale ac tantum elogium Dominico competit, qui velut æmulans Pauli ministerium, positus est prædicator, veritatis illuminans venustatem, *ut appareat quod latebat* (6): deinde veritatis amabilitatem manifestans, *ut libeat quod horrebat*; tandem veritatis assequendæ demonstrans facilitatem, *ut fiat quod pigebat.* Ad sublime illud prædicandi ministerium novo prorsus ac stupendo miraculo assumptus est Dominicus, ut trino denotatur auspicio, indicio, seu symbolo. (7) Et quidem, 1. Constantinopoli, urbe imperiali, ante illius nativitatem centum eoque amplius annis, in templo S. Sophiæ videbantur affixæ duæ imagines, una D. Pauli, cum hac epigraphæ: *Sanctus Paulus*; altera D. Dominici cum hac inscriptione: *Bonus Dominicus*: et ne alius a nostro crederetur, vestem gerebat qualem detulit postea Dominicus, qualem et defert Dominici Ordo universus: *Quemadmodum terræ flumina, quamvis ampla et profunda, nomen amittunt ingressa mare; ita Doctores domi clari, et inter suos illustres, Romanam adeuntes curiam, inter majora lumina nomen et lucem amittunt.* (8) Dominicus Romanam curiam ingressus tantum abest ut obnubilatus fuerit, Prædicatorisque nomen amiserit: quinimo tanta in existimatione habitus fuit, ut jussu Summi Pontificis præsentibus cardinalibus, aliisque Romanæ curiæ Præsulibus epistolas Pauli explanaverit, ex tunc magister sacri Palatii electus, id est, magistrorum magister.

2. Venetiis, abbas Joachim, qui septuaginta annis vivere desiit antequam inciperet vivere Dominicus, Dominici non secus ac Francisci, spiritu prophetico vaticinans adventum, in æde D. Marci duas appendit tabulas, quarum una referebat Franciscum grisia veste indutum, fune præinctum, pedibus nudum, cicatrices in manibus, pedibus, et latere habentem, una manu crucem, altera librum gestantem. Alia, repræsentabat Dominicum, eodem modo quo nunc Prædicatores Dominicani, indutum, una manu librum explicantem; altera, gestum facientem, qualem e pulpito Concionatores. Tandem, 3. Ad denotandam Prædicatoris nostri facundiam et eloquentiam, dum esset in cunis infantulus, ori ejus examen apum advolavit. *Cum jaceret aliquando in cunis, examen apum circa os ejus volitans, linguam ejus divinæ sapientiæ melle affluituram indicabat.* (1) Quia Plato inter philosophos, Pindarus inter poetas, D. quoque Ambrosius inter Doctores, futuri erant sermone eloquentissimi, suavissimi, et gratiosissimi, ideo dum adhuc essent in cunis, in ipsorum ore mellificarunt apes. Non dissimiliter in os Dominici adhuc infantuli advolarunt apes, tanquam certum præsagium melleæ eloquentiæ, quæ futura erat in Dominico. D. Ambrosii parens ut apes ad os filii advolare vidit, exclamasse dicitur: *Si vixerit infantulus iste, aliquid magni erit.* Et vere quid magni fuit, magnus infula, magnus ingenio, magnus sanctitate, magnus doctrina, magnus eloquio. Dominus Felix de Gusman, Dominici parens, ut apud examen ad filiolam labella appellere conspexit, eum prædixit a cera virginem, a luce sapientem, a melle suaviter eloquentem. Est enim in favo mel suave, quod palato et stomacho sapiat; et cera virgo, quæ aris serviat, ignem foveat, lucem effundat. Et in Dominico futurum quondam erat melle suavis eloquium, et mens cerea, mens virgo, quæ conciperet aleretque ignem divini amoris, lucemque sua prædicatione undequaque spargeret. Mel suavis et gratiosi sermonis est symbolum; unde de Sponsæ eloquio sacer sic fatur Sponsus: *Favus distillans labia tua, Sponsa; mel et lac sub lingua tua.* (2) Quasi dicat, ut explicat Glossa: *Tanta est spiritualis dulcedo in verbis tuis, quanta corporalis est in melle.* Mellitum etiam erat eloquium Dominici: *Quem forsitan Nestorem credidissimus ob mella facundiæ.* (3) Tantis in concionando habebat gratiam, et sermonis suavitatem, ut omnes eum avidissime audirent, et ut fatur

(1) Tert. Apol. 17. — (2) D. Aug. l. de ver. Relig. c. 49. — (3) Epist. 9. ad Hieron. — (4) Tert. L. adv. Prax. 13. — (5) 2. Tim. 1. — (6) D. Aug. l. de Doct. Christ. — (7) D. Joan. Richard. in Vit. S. Domin. l. 1. c. 3. — (8) Pius II. l. 11. Commentar.

(1) Theodor. 1. Vit. S. Dom. c. 1. — (2) Cant. 4. — (3) Tert. L. de An. 51.

Theodoricus ejus encomiastes: *diffundebatur gratia in labiis suis, et audiebantur verba ejus cupidissime.*

D. Augustinus ad Apostolicum prædicatorem desiderat, ut *tollat errorem, inserat veritatem, nutriat charitatem.* (1) Quod ut probe exsequi posset, Dei adjutorio indiget, quod enixe in oratione postulare debet. Nam ut subjungit D. Augustinus: *Quantumlibet homo præpolleat solertia disputandi, et suavitate dicendi, sine adjutorio gratiæ non tollit errorem, non inseret veritatem, non nutriet charitatem.* Quod probe sciens Dominicus, ferventer orationi vacabat, Dei auxilium humiliter expostulabat (2), ut digne prædicatoris fungi posset officio; Deumque suis precibus exorabat, cui, ut ipsemque confessus est, Deus nihil eorum quæ deprecabatur, denegabat. Divino favore munitus Dominicus exstitit egregius divini verbi prædicator, Evangelii tuba, organum Spiritus Sancti, os Christi, lingua cœli, æternitatis sator, mysteriorum Dei dispensator, sol splendescens, Christianas veritates manifestans, fidem ab hæresi discriminans.

3. Catholici luce omni fruuntur (3); hæretici econtra nocte omni obtenebrantur. Catholici luce fruuntur per fidem veri luminis compotem (4); in nocte versantur hæretici. Nam ut fatur D. Bernardus: *Nox est hæretica pravitas.* (5) Quid facit diem? præsentia solis qui est fons luminis: quid facit Catholicum? fides, quæ est sol animæ, et piæ mentis oculus. Quemadmodum autem nox ex absentia solis et luminis procedit, ita hæresis ex absentia fidei. Inde concludit D. Bernardus: *Apud hæreticos quot sectæ, tot noctes. Frustra per has noctes justitiæ solem et lumen quæritis veritatis, quia nulla societas luci ad tenebras.* In nocte versantur Albigenses hæretici, variis obtenebrati erroribus, credentes duos Deos: bonum unum, malum alterum; vetus testamentum recipientes, novum prorsus rejicientes; baptismum infantibus ad salutem minime necessarium asseverantes; conjugibus absque salutis jactura debitum vel petere, vel reddere prohibentes. Alias omitto illius hæresis tenebras, quibus exquirendis, non lucernæ spiculi lumine, sed totius solis lancea opus est. (6) Dominicus namque, ut Albigensium hæreses dissiparet, et a Catholicorum fide discriminaret, adhibuit, 1. Prædicationem et eloquium; 2. Disputationem et calammum; 3. Supernaturalis operationis miraculum; 4.

Sanctæ conversationis exemplum; 5. Orationis studium; 6. Sacræ militiæ prælium. 1. Prædicationem et eloquium adhibuit Dominicus, ut Christo Domino obtemperaret. Etenim Apostolis, virisque apostolicis ipse præceperat, si quid in tenebris et in abscondito audissent, in luce et in tectis prædicarent.

(1) Ad quod duplici similitudine eos stimulat Salvator: *Ipse per similitudinem præfiguraverat, ne unam mnam, id est, unum verbum ejus, sine fructu in abdito reservarent. Ipse docebat, lucem non sub modium adstrudi solere, sed in candelabrum constitui, ut luceat omnibus qui in domo sunt.* Dominicus Domino obsequens, acceptæ cœlitus sapientiæ radios sub modio non abscondit, sed luce prædicationis manifestavit. Vigésimum quartum ætatis annum agens, fidei divinique verbi lucernam per omnia prope Hispaniæ regna circumferre cœpit. Et primo quidem ad Mauros, qui tum temporis ejus partem longe maximam occupabant; deinde ad Albigenses, qui eas provincias longe lateque sua hæresi infecerant. At quod instituit multitudo erroris, abstulit via veritatis; quod instituit incredulitas, abstulit fides. (2) Dominicus namque tum ex Mauris (3), tum ex hæreticis innumeram multitudinem veræ fidei luce illustravit, atque ex his præcipua capita, imprimisque Raynerium episcopum Albigensem, et illius sectæ principem ab hæreticis separavit, et Ecclesiæ adjunxit. Siquidem *Catholica fides justos ab injustis ipsius fidei lege discernit.* (4) Tum etiam Alphonsum hujus nominis octavum utriusque Castellæ regem, tum etiam Alphonsum alterum Leonis et Galliciæ regem, multosque alios fideles et Catholicos effecit. Et quia Albigenses, qui in comitatu Tholoso morabantur, erant in suis erroribus pertinaces, Dominicus ad eos convincendos advolans, ultra prædicationem et eloquium, adhibuit 2. Disputationem et scripturam. *Procedere disputationem de necessariis fidei, non est otiosum, quia nec infructuosum.* (5) Ad hoc enim admittitur inter Catholicos et hæreticos disputatio, ut teneatur sincera fides, ab omnium pravarum opinionum labe purgata. (6) Quo fine Dominicus cum Albigensibus disputabat, nimirum ut catholicos in fide solidaret, et hæreticos a pravis dogmatibus purgaret. Quia tamen in disputationibus sermone et verbo habitis aut nulla, aut incerta victoria est, aut par incertæ (7): tum quia disputationes hujusmodi degene-

(1) Tert. L. de Præsc. Hæret. 26. — (2) D. Aug. l. 8. Civ. 24. — (3) L. 2. c. 11. — (4) D. Aug. l. 3. Contra duas, ep. Pelag. 5. — (5) Tert. L. de Par. 5. — (6) D. Aug. in Ps. 7. — (7) Tert. L. de Præsc. Hæret. 19.

(1) L. de Bon. Viduit. c. 18. — (2) Grenad. — (3) Tert. L. 1. ad Nat. 16. — (4) Tert. L. 4. adv. Marc. 36. — (5) Serm. 75. in Cant. — (6) Tert. L. de Pud. 7.

rant in contentionem, quas disputantes *contentioso fume* ad noctem usque trahunt: tum quia *obstreperibus quibusdam ex partibus singularum, nubilo quodam veritas obumbratur* (1); Dominico placuit, quod per *contentum disputationis minus plene potuit dilucidari, inspicere curiosius, et lectionis stylo questiones retractatas terminare.* (2) Ea de causa catholicam doctrinam charta conscripsit, eamque tanquam verissimam, et fidei consentaneam transmisit ad Albigenes. (3) Unus autem illorum acceptam chartam in ignem projecit. Verum ignis haud secus ac si omnem perdidisset activitatem, nullum chartæ attulit nocumentum: et quod prorsus est admirabile, ter fuit in ignem injecta charta et semper incombusta penitus ab igne resiliit. Huic prodigio inter domesticos Albigenensium parietes facta, in *fidei testimonium* (4) simile efficitur, ut publica quoque foret veritas. Etenim cum designatus esset commodus disputationis locus Catholicos inter et Albigenes, adfuit Dominicus tanta ingenii acie, et verborum perspicuitate attulit *potiora testimonia divinarum litterarum* (5), quibus fidei propugnavit veritatem, ut penitus obmutescerent hæretici; e quibus unus *satiata disputatione* (6) alta voce exclamavit: Non verbis certandum esse, sed miraculis, hisce probandam fidem seu Catholicorum, seu Albigenensium, horum et illorum doctrinam scriptis traditam, in ignem projiciendam, illam pro vera tenendam quæ illæsa eruperit; pro falsa vero, quæ fuerit ab igne consumpta. Dominicus, qui ut de eo dicitur, *maximis vivens, et post mortem fulsit miraculis*, annuit propositioni, et in *fidei patrocinaturam* (7), 3. Miraculo comprobendam veritatem consensit. Itaque a iudicibus qui tum disceptantibus assidebant, primo Albigenensium scripta in ignem conjecta, a flamma mox in favillas et cineres redacta sunt: tum Dominici scripta in eundem ignem inmissa, illæsa a flammis valido impetu rejecta sunt. Stupendo illo miraculo fuerunt confirmati in fide catholici, prostrati hæretici, e quibus centum quinquaginta dederunt manus victori Dominico, qui veritatem fidei voluit adhuc; 4. Comprobare sanctæ conversationis exemplo. *Hæc sunt quæ nos luminaria mundi faciunt, bona scilicet nostra.* (8) Christus Dominus viros Apostolicos divinique verbi præcones, posuit velut lucernas super candelabrum ut in Ecclesia luceant, sed non alia, quam virtutis et honorum operum luce. Unde postquam dixit: *Nemo accendit*

lucernam, et ponit eam sub modio, sed super candelabrum, ut luceat omnibus, qui in domo sunt (1), statim subjungit: *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona.* Ad quid autem desiderat Christus ut lux vestra luceat coram hominibus, nisi ut malis exemplo et testimonio sitis? (3) Ad cunctos generatim Christianos dirigitur Christi admonitio. *Nam et lucere in mundo, Christianos oportet, ut filios lucis* (3): verum Domini sermo specialiter ad Concionatores spectat: *Aut quid est, luceant opera vestra? Quid autem nos Dominus lucem mundi vocat? Quid civitati super montem constitutæ comparavit; si non relucemus in tenebris, et exstamus inter demersos?* (4) Concionator qui auditores ad bonum inducere exoptat, non tantum verba, sed etiam opera adhibere debet: hæc enim nisi dederit, incassum jacet illa. Ut enim ait abbas Cheremon apud Casianum: *Nunquam erit efficax instituentis auctoritas, nisi eam effectu operis sui, cordi affixerit audientis.* (5) Quod ratione naturaque duce agnovit philosophus, ad Lucillum scribens: *Sermo tuus in exemplo videbitur; non enim tunc dicitur ille, sed probatur: sicque non solum præceptor viri, sed testis eris.* (6) Nam ut aliorum philosophatur idem philosophus: * Qui aliter vivit, quam vivendum esse præcipit, non magis mihi prodest, quam navigator in mari nauseabundus. Tenendum est gubernaculum rapiente fluctu, luctandum cum ipso mari. Quid me juvare potest gubernator attonitus, et vomitans? Non est tam loquendum, quam gubernandum. Omnia quæ isti dicunt, quæ turba audiente jactant, aliena sunt. Dixit illa Plato, dixit Zeno, dixit Chrysippus, dixit Possidonius, et ingens agmen tot ac talium; sed quomodo probare possint, esse sua, quæ docent, monstrabo. Faciant, quæ dicunt. * (7) *Adeo et de genere conversationis qualitas fidei existimari potest: doctrinæ index, disciplina est.* (8) Dominicus bonus prædicator sancta conversatione fidei suæ qualitatem demonstrabat, vivendi disciplina doctrinæ quam prædicabat, veritatem ostentabat, *Dæmon nihil magis curans, quam hoc ipsum excludere quod prædicamus* (9), fructum prædicationis Dominici impedire volens, illum per os hæreticorum diffamare molitus est, velut gulosum, et epulonem. Verum quia ad retundendam diaboli malitiam, *lucernas ardentibus habere debemus, id est, mentes a fide*

(1) Tert. L. adv. Jud. 1. — (2) Tert. Ibid. — (3) Pet. 2. Natal. — (4) Tert. L. de Orat. 9. — (5) Tert. L. 2. ad Nat. 12. — (6) Tert. ibid. — (7) Tert. L. de Cor. Mil. 4. — (8) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 15.

(1) Matth. 5. — (2) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 15. — (3) Tert. L. adv. Prax. 15. — (4) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 15. — (5) Coll. 11. c. 4. — (6) L. 2. Epist. 20. — (7) Epist. 108. ad Lucill. — (8) Tert. L. de Præc. Hæret. 45. — (9) Tert. L. de An. 57.

accensus, et operibus veritatis relucentes (1), Dominicus ut confunderet et diaboli malitiam, et hæreticorum calumniam, hospitans apud mulieres hæreticas, integram pertransiit quadragesimam cum suis sociis jejunaus, pane duntaxat et aqua victitans, supra nudam tellurem cubans, singulis noctibus corpus suum disciplinis macerans. Itaque ut fatur Theodoricus, *quasi lucerna supra candela-brum posita, factus est omnibus vitæ speculum, sanctitatis exemplar.* (2) Illis namque pœnitentiæ et sanctitatis operibus bonam sibi existimationem comparavit, hospitas veritatis et boni exempli luce illustratas ad fidem vocavit: et ut hæreticos debellaret, 5. Oratione et precario usus est (3); hæreticorum postulans conversionem, et felices Catholicis exposcens et obtinens successus. Gentiles innuere volentes quantum homo doctus et sapiens adversariis existat terribilis, Minervam « sub cujus symbolo intelligebant sapientiam » armatam, et Gorgonæ imaginem in pectore ferentem depingebant: erat autem Gorgona terribilis et monstruosa quædam imago. *Gorgonam Minervæ addunt in pectore, quasi terroris imaginem, ut vir sapiens terrorem contra adversarios gestet in pectore.* (4) Dominicus cœlesti sapientia præditus, hæreticorum terrorem gerebat in pectore. Nimirum orans Dominicus *manibus expansis, quia innocuis, sine monitore, quia de pectore* (5), Albigenses terrebat, et catholicos magnanimos reddebat, qui Dominici muniti precibus, plures hæreticorum expugnarunt arces. Dominici precibus Simon Comes Monfortius exercitus Catholicorum dux, in castello dicto de Marnet cum octingentis equitibus, et mille peditibus, a centum mille hæreticis obsidione cinctus, liberatus est. Nam ipse cum suis (cunctis pœnitentiæ sacramento prius Deo reconciliatis), tanto impetu irruit in hæreticos, ut viginti mille ex eis cæsis, cæteri omnes profligati et in fugam versi sint: prælii autem tempore Dominicus fusus lacrymis, expansis manibus orabat, et sua oratione Simoni victoriam parabat, non secus ac Moyses Josue prælianti. *Jam vero Moyses, quid utique tunc tantum cum Jesus adversus Amalech præliabatur, expansis manibus orabat residens; quando in rebus tam attonitis, magis utique genibus positus et manibus cædentibus pectus, et facie humi volutata, orationem commendare debuisset; nisi quia illic ubi nomen Jesu dimicabat, dimicaturis quandoque adversus diabolum,*

(1) Tert. L. 4. adv. Marc. 29. — (2) L. 1. c. 4. — (3) Tert. L. adv. Hermo. 9. — (4) Fulg. in Mytholog. — (5) Tert. Apol. 50.

crucis habitus quoque esset necessarius, per quem Jesus victoriam esset relaturus (1) Josue pro religione præliabatur adversus Amalech, et Simon pro catholica fide pugnabat adversus Albigenses: Moyses orans manibus ad modum crucis expansis, obtinuit ut Josue debellaret Amalectis; Dominicus, in eadem figura deprecans, Simonem de suis hostibus effecit victorem. Franciæ tandem 6. Catholicos ad crucem amplexandam, et ad bellum adversus Albigenses sollicitans. *Proinde vos, benedicti, bonum agonem subituri estis, in quo agonothetes Deus vivus est, xystarches Spiritus Sanctus, epistates vester Jesus Christus, coronæ æternitatis bravium.* (2) Similibus verbis catholicos ad Cruciatam hortabatur Dominicus. Summi Pontifices, grande aliquod malum ab infidelibus et hæreticis imminens Ecclesiæ prospicientes, catholicos ad sacrum invitabant bellum, utque expeditiores essent adversus fidei adversarios, ex ipso Ecclesiæ thesauro omnium peccatorum indulgentias liberaliter concedebant, et genus aliquod martyrii pollicebantur iis qui pro fide, religione et Deo occubuissent. Qui religionis zelo succensi sacræ illi militiæ adscribebantur, crucem pro tessera sumebant, eam super chlamidem assutam deferentes, cum hoc tamen discrimine, quod qui versus orientem properabant, pro recuperanda Terra Sancta dimicaturi cum infidelibus, crucem supra humeros deferebant; qui vero in occiduis regionibus cum hæreticis præliabatur, eam pectori præferrebant. Ad Cruciatam Dominicus catholicos adversus Albigenses invitans, Lugduni plures convenerunt, dieque nativitati D. Joannis Baptistæ dicata, religiosæ militiæ nomen dederunt. Inde in arma itum versus illas regiones quas Albigenses sua hæresi infecerant. In fronte exercitus stans Dominicus crucifixum manu gestans, duces simul et milites inhortans ad fortiter pro religione et fide pugnandum. Cui Angelus non secus ac Gedeoni olim adversus Madianitas decertaturo: *Proficiscere in robore fidei hujus et vinces.* (3) Dominici autem sermone, exemplo, multoque patrato miraculo roborati catholici, *credo ad solem uncti* (4) de Albigensibus plures victorias reportarunt, Albam, Tholosam, Carcassonam, aliasque munitas civitates quas defendebant hæretici expugnarunt. Tandem *gloriosus Dominicus ita in opere et sermone se mirabiliter et gloriosissime gessit, ut Dominio cooperante, centum millia hæreticorum convertisse legatur.* (5) De quo idipsum di-

(1) Tert. L. adv. Jud. 10. — (2) Tert. L. ad Maît. 5. — (3) Theodor. — (4) Tert. L. 3. adv. Marc. 15. — (5) D. Anthou. in Vit. S. Cathar. §. 2.

cedendum est, quod Philo Judæus de sole : *Sole exorto tot stellæ quæ apparebant, non obscurantur solum, sed evanescent, etiam præ splendore diffuso.* (1) Apparente namque Dominico, hæretici velut tot stellæ in erroris nocte relucentes evanuerunt, non valentes illius solis sustinere neque splendorem, neque aridorem.

III. PARS. *Sol enim corpus, siquidem ignis.* (2) Astra esse igneæ naturæ, unanimi consensu veteres voluerunt philosophi, multique adhuc Patres quos fuse refert Neotericus quidam, ex quorum sententia asserit, Deum potiore elementis ignis, partem condensatam, in astra coaptasse, adhuc retenta forma ignis (3); censetque insuper, per lucem quam Deus in fine primæ diei produxit intelligi ignem, qui vocitatur ignis a qualitate lucida sibi cognata, quemadmodum primus homo Adam fuit nominatus a colore terræ rubræ e qua formatus est. Etenim quid aptius ad lucendum et illuminandum quam ignis a se nitidus et splendidus? Et quia sol conflatus est ex ampliori et lucidiori ignis elementaris portione, est cæteris astris longe lucidior. Non idem sapiunt Peripatetici qui non solum negant solem suam ab elemento ignis fœnerari lucem, sed adhuc asseverant ignis suum mutuari a sole calorem. *Sol fons ignis ætherei.* (4) Hanc difficultatem philosophis examinandam relinquimus. Ab Ennodio autem belle dicitur: *Sol cæli oculus, temporum rector, siderum dux, vitæ dator, animantium pater* (5), generans metalla in sinu terræ, margaritas in profundo maris, concurrens ad productionem vegetantium, sentientium, ipsius etiam hominis. Ut enim docet philosophus, « virtute calor omnia fiunt. » Et ob hanc causam Gentiles velut numen venerati sunt *solem, qui diei de suo cumulet, fruges caloribus producat, annum stationibus servet.* (6) Quomodo autem sol largiatur sublunaribus lucem et calorem declarant Pythagorici apud Stobæum (7), naturæ vitreæ fugentes solem, qui cælestis ignis radios admitteret, deinde lumen simul cum calore, ad nos transfunderet. Deus est lux indeficiens et ignis consumens, a quo illustratus et succensus Dominicus, lucem et calorem effundens, et tanquam sol puritate nitidus, luce splendidus, calore ignitus: 1. Dei amore æstuans; 2. Ad Ecclesiæ custodiam vigilans; 3. Animarum salutem zelans.

1. *De incendio ignis, ardor est* (8) cha-

ritas, qua æstuat Dominicus. Quare non immerito appingitur velut stella in ipso sui Ordinis scuto, cum hoc lemmate: *Lucet, et ardet.* Lucet Dominicus luce doctrinæ et sapientiæ cælestis; lucet religionis mysteria perspicue manifestans: lucet hæreticis qui sunt *lucifugæ* (1), ad veritatis iter facem subministrans. Clemens Alexandrinus meminit cujusdam Trasybuli, qui cum exsules in Atticam reduceret, hiberna obscuraque nocte, clarus ignis præcedens apparuit, qui omnes incolumes duxit, unde illic aram *lucifere* posuerunt. (2) In densis obscurisque erroris tenebris versantibus hæreticis, 2. Apparuit Dominicus, tanquam ignis splendidus qui eis præluceret. Dominicus adhuc ardet, incenso in Deum æstuans amore, qui sequentibus denotatur indiciis: 1. Ardenti in proximum charitate, de qua sermo erit infra; 2. Demissa mentis humilitate: amor namque dignitatis nescius; magna autem Dominicus præditus erat humilitate, dona sibi a Deo data occultans, quinque sibi oblatos Episcopatus recusans; 3. Fervide contemplationi et orationi vacans, dicens cum Regio Vate: *In meditatione mea exardescet ignis*; 4. Amarissime plorans, et referens *faciem mœrentem.* (3) Ex D. Augustino *lacrymæ testes sunt amoris.* Ut autem refert auctor vitæ Dominici ab ipso: *Gemitus erant tanti, ut in dormitorio viciniore excitarentur, ac ipsi quoque flere cogerentur*; 5. Martyrium ardentem desiderans: *Dilectio Deum diligens totis viribus, quibus in martyrio decertat; ex tota anima sua, quam pro Deo ponit, hominem martyrem excudit.* (4) Hac de causa ad Mauros properavit, eisque audacter Christianam fidem prædicavit; hac de causa hæretico qui ei ad necem insidias paraverat, constanter dixit: *Pergratum mihi præstitisses officium, si mihi prius erutis oculis, deinde fractis brachiis, mortem attulisses.* Et quia *voluntas facti origo est* (5); inde concludit Theodoricus: « Sicut discipulus ille quem diligebat Jesus calicem Domini bibit, tametsi sanguinem non fudit, quod animo mortis ferendæ prompta voluntas non deesset; ita Dominicus propter ardentissimum patienti desiderium, palmam martyrii non amisit. » (6) *Ob vigorem fidei* (7), Ecclesiæ sponsæ Christi bonum procurans, ejusque custodiæ invigilans.

2. *Confidens de tutela Domini* (8), qui ad illuminandam, et sustinendam Ecclesiam, illum simul elegit cum Francisco. Hisce duobus minorum et prædicatorum patriarchis,

(1) L. de Mund. Opif. — (2) Tert. L. de An. 8. — (3) Selad. in c. 1. Gen. v. 14. — (4) Rupert l. 1. in Gen. 41. — (5) In Bened. cer. Pasch. — (6) Tert. L. 2. ad Nat. 5. — (7) In Elog. Phil. c. 25. — (8) Tert. ibid.

(1) Tert. L. de Res. Carn. 47. — (2) L. 1. Strom. — (3) Tert. L. Carn. Christ. 9. — (4) Tert. Scorp. 6. — (5) Tert. L. de Pen. 3. — (6) L. 1. Vit. S. Dom. 3. — (7) Tert. L. 4. adv. Marc. 13. — (8) Tert. Scorp. 2.

trinum idque commune fuit officium. Utrumque B. Virgo obtulit ad mitigandum iratum Christum tres lanceas in manu habentem jaculandas contra mundum, ob trinum superbæ, lasciviæ et avaritiæ vitium: utrumque sub duplicis stellæ symbolo vaticinatae sunt Sybillæ, quarum exstat adhuc istud oraculum: *Jacebit in fœno agnus, et puellari officio decubabitur Deus et homo, et erit bestia horribilis, ab oriente veniens, et duæ stellæ surgent contra ipsam.* (1) Verbi humanationem et nativitatem ominantur Sybillæ; deinde bestiam ab oriente venientem, nempe Mahometum; tandem duas stellas, Dominicum scilicet et Franciscum, gemina Ecclesiæ sidera, quorum luce et ardore luxit, et arsit orbis prope universus. Utrumque Innocentius III, summus Pontifex, in somnis vidit Ecclesiam Lateranensem ruinæ proximam suis humeris sustentantem.

Sed ultra trinum illud officium quod habet Dominicus commune cum Francisco, Dominicus speciali symbolo ad Ecclesiæ deputatur custodiam. Illius namque « mater gravida sibi visa est in quiete continere in alvo catulum ore præferentem facem, qua universum incenderet orbem » quod ei pronosticon fuit eorum quæ pro Ecclesia facturus esset quem in utero gestabat infans, qui in fonte baptismatis nuncupatus fuit Dominicus, quod nomen idem sonat ac *Domini canis*; et ut fatur D. Vincentius Ferrerius, *Dominicus est canis magnus de ovili Christi* (2), et ob hanc causam universus Prædicatorum Ordo, pro insigni defert in scuto religioso canem, faciem accensam ore præferentem, adjecta hac epigraphe: *Vigilat et custodit.* Quod si diligentius scrutemur Dominici *caninum ministerium* (3), inveniemus hoc symbolo denotari in Dominico canis domestici proprietates: 1. Canis fidei seu fidelitatis symbolum est: quapropter fidelitatem olim pollicentes jurabant per canem, ut refert Pierius Valerianus ex Platone. *Per canem jurat, cum putat fidem et obsequium præstandum iis qui rerum habenas in civitatibus moderantur.* (4) Dominicus magna fuit fide præditus, qua velut Ecclesiæ reparavit ruinam, juxta Sacerdotis sacrificium offerentis vaticinium. Missæ adstans, Dominicus, non semel, neque iterum, sed tertio, sacerdos versus ad populum, loco *Dominus vobiscum* dixit: *Ecce reparator Ecclesiæ.* Ecclesia ex apostolis tanquam vivis lapidibus ædificata, fuerat per infidelitatem concussa. Ecclesiæ reparatori *una fides ad tutelam capus est.* (5) Ut Ecclesiam, ruinam

minitantem, fulciat Dominicus, *non pecunia, sed fide tutus* (1), reparavit jacturam quam infidelitas attulerat Ecclesiæ. Judas infidelitate sua Dominum tradidit: ad reparandam Judæ perfidiam, Dominicus sua fidelitate Dominum fortiter propugnavit. Petrus Christum ter negavit: ad reparandam Petri negationem Dominicus substituit Petrum martyrem qui symbolum Apostolorum *Credo* confessione proprio sanguine scripta, confessus fuit. Thomas incredulus fuit: ad reparandam Thomæ incredulitatem Dominicus Thomam Angelicum substituit qui sua doctrina fidem corroboravit: pluresque alios præstitit Dominicus filios, qui Ecclesiæ *fomenta fidei* (2) subministrarent. *Sancti per fidem vicerunt regna.* (3) Dominicus fide armatus, multa præbuit *experimenta fidei victricis.* (4) Sive enim per se, sive per suos, Thraciam, Mauritaniam, Poloniam, Germaniam, Hispaniam, Franciam, Italiam, multaque alia regna fidei luce illustravit. 2. Canis erga domesticos, familiares et notos, est mitissimus, quibus cauda blanditur, erga vero extraneos et ignotos ferocissimus, quos latratibus et morsibus insequitur. Ideirco in Daulia quodam in templo Minervæ dicato alebantur canes, « qui Græcis tantum adventantibus se mites mansuetos, et ludibundos offerrent; in Barbaros vero feri, atroces, ac indignabundi semper irruerent. » (5) Dominicus, Domini canis, domesticis fidei benevolus, adblandiens, extraneis vero ferox, adversus quos latrabat. Et quemadmodum Christus in ultimo judicio apparebit *aliis ferus, ut Judex; aliis mansuetus, ut Salvator* (6); ita Dominicus fidei inquisitor ab Innocentio tertio institutus, et ab Honorio tertio, in illo officio confirmatus, severitatem cum Christiana mansuetudine conjunxit, dentem et morsum adhibens in eos quos latratu non excitant; nunquam enim severitatem, penas, ac supplicia adhibebat, nisi cum ratio, blandæque monitiones non suffecissent. Tunc enim patiebatur, ut hæreticis pertinacibus a brachio seculari, et ferrum admoveretur et ignis. Inquisitionis autem muneri Ecclesia Dominici substituit filios ob recte administratum a Parente Inquisitoris officium. 3. Canis ad custodiam destinatur, vel ovilis ne lupus oves devoret, vel vineæ, ne latro fruges furetur, vel domus ne fur rem familiarem deprædetur: Dominicus ex D. Antonino Florentino interpretatur *custos Domini, id est, vineæ Domini custos* (7),

(1) Tert. L. de Fug. in pers. 4. — (2) Tert. L. 2. ad Ux. 6. — (3) Hebr. 11. — (4) Tert. L. 3. adv. Marc. 5. — (5) Pier. l. 5. — (6) Tert. L. adv. Jud. 11. — (7) 3. p. tit. 22. c. 1. §. 1.

(1) L. 3. — (2) Serm. de S. Dominic. — (3) Tert. L. 2. ad Nat. 16. — (4) L. 5. in Phæd. — (5) Tert. L. de Fug. in pers. 14.

scilicet Ecclesiæ quam probe custodit *fides*, *si vigilat*. (1) Dominicus indesinenter vigilabat, ne diabolus lupus rapax, de ovili Christi depasceret oves; ne fures, id est, hæretici, Ecclesiæ quæ est domus Dei, furarentur fideles; ne vineam Dei depopularentur. Ut autem Deus collocavit ante paradisum voluptatis Cherubim (2), qui custodiret eum, et ab ejus ingressu arceret scelerosum hominem, ita ad Ecclesiæ custodiam destinavit Dominicum cum suis, ut eam ab hæreticorum vastatione propugnaret. Quod non ignorans Bucerus dicere solebat: *Tolle Thomam, et dissipabo Ecclesiam*. Solus Thomas est arx Ecclesiæ invictissima: *Turris David ex qua pendent mille clypei, omnis armatura fortium*. (3) 4. Gregorius Nazianzenus Basilium magnum nuncupat, *splendidam ac lucentem Ecclesiæ faciem*. (4) Nonne fax accensa quam catulus in ore gerebat, denotavit Dominicum fore splendidam ac lucentem Ecclesiæ faciem? Falso Gentiles accusabant Christianos quod in nocturnis suis cætibus erant *canes aliqui, et offulæ, quæ illos ad eversionem luminum extendant*. (5) In Ecclesiâ Christi velut canis est Dominicus; non ut evertat lumina, et tenebris lenocinetur, sed ut fuget tenebras, et lucem diffundat. Hac de causa sub catuli figura faciem in ore tenentis representatur cum hoc lemmate: *Lucet et ardet*. Lucet doctrina prædicationis, et exemplarium virtutum splendoribus; ardet charitatis ardoribus, qua proximum diligit, et salutem animarum zelat.

3. *Cum fides æstuat, et Ecclesia exurit de figura rubi*. (6) Alludit Tertullianus ad rubum quem vidit Moyses ignitum et incom bustum. Hoc autem igne denotatur charitas, quæ fertur tum in Deum, tum in proximum: in Deum, quem super omnia, et propter semetipsum diligit: in proximum, quem propter Deum amat, eique duo præsertim præstare nititur. Unum, corporalis indigentia levamen; alterum, animæ salutem, quam zelat. *Qui non zelat, non amat*. (7) Geminum illud fraternæ charitatis effectum produxit Dominicus igne charitatis accensus; pauperum sublevans inopiam, et salutem animarum zelans. Cum enim valida fames totam devastaret Hispaniam, præsertim Valentiam, in qua tunc temporis morabatur, et theologiæ vacabat Dominicus, adeo ut in plateis amplissimæ civitatis jacerent corpora fame non gladio enecata; extrema illa pauperum indigentia permotus, primum quid-

quid in usus suos habebat pecuniæ, in illos effudit, postea supellectilem suam omnem liberaliter dedit; deinde libros sibi carissimos vendidit, quorum pretium egenis erogavit; mox sibi relictum a parentibus patrimonium magna ex parte oppignoravit; tandem postquam alia donavit omnia, semetipsum dedit pauperulæ mulieri, ut ejus captivitate fratrem suum a crudeli Maurorum servitute liberaret. Admiranda prorsus Paulini Nolani charitas, qui se captivum fecit ac servum ut viduæ filium liberum faceret; sed magis obstupenda Dominici dilectio, qui idipsum præstitit, non semel tantum, sed et secundo, facturus etiam quoties sese obtulisset occasio. Basilium magnum nuncupat Gregorius Nazianzenus, *publici et communis boni procuratorem*. (1) Publici ac communis boni procurator exstitit Dominicus: tum quia sustentavit Ecclesiam, juxta istud Ecclesiastici: *In vita sua suffulsit domum, et in diebus suis corroboravit templum* (2): tum quia in commune totius Christianæ religionis bonum, sanctam Rosarii instituit confraternitatem: tum quia in publica calamitate fuit miserorum refugium quorum miseriam pro viribus sublevavit. Ut autem ratiocinatur D. Chrysostomus, *hæc perfecta charitatis regula est, hic certissimus terminus, hoc supremum omnium cacumen, quærere quæ communem omnium comprehendant utilitatem*. (3) Tum quia maximam proximi ostendit charitatem, zelans salutem animarum. Ut enim ait D. Chrysostomus, *etsi immensas pecunias pauperibus eroges, plus tamen effeceris, si unam converteris animam*. (4) Cujus hanc subministrat rationem: *Qui dederit pauperi, famem solvit: qui correxit peccatorem, impietatem extinxit: ille corpus liberavit a dolore, hic animam a gehenna*. (5)

Ad animadversionem peccatorum, et zelum salutis animarum multa viros Apostolicos stimulant: 1. Ut perversum dæmonum æmulentur zelum: *Et quæ illis accuratior pascua est, quam ut homines a recogitatu veræ divinitatis avertant?* (6) Uti autem dæmones laute epulantur, dum homines ad peccatum inducunt; ita *esca justorum, conversio peccatorum*. (7) 2. Ut lucrentur animam, quam Deus constituit *molitionis suæ reginam* (8), cujus salus potior est universo orbe, etiam humanatæ sapientiæ judicio: « Quid prodest homini si universum mundum lucretur, animæ vero suæ detrimentum patiat? » Ut autem animadvertit D. Chrysostomus

(1) Tert. Scorp. 1. — (2) Genes. 3. — (3) Cant. 4. — (4) Orat. 20. — (5) Tert. Apol. 3. — (6) Tert. Scorp. 1. — (7) D. Ambr. in Psal. 118.

(1) Orat. 20. — (2) Cap. 50. — (3) Hom. 25. in 1. Cor. 11. — (4) Hom. 3. in 1. Cor. — (5) Tom. 5. Orat. adv. Jud. — (6) Tert. Apol. 22. — (7) D. Greg. l. 51. Mor. 22. — (8) Tert. L. de Res. Carn. 9.

Christianum alloquens, Dominus *ostendit thesaurum, ne deseras lucrum.* (1) Anima est thesaurus, et ingens quidem, quia major est universo orbe. Nam ut scite ait D. Chrysostomus: *Unius animæ causa, cælum terra, et maria condita sunt.* 3. Ut Christi imitentur exemplum, qui ad operandam hominis salutem humanatus est. *Ut hominem gestaret Christus, salus hominis fuit causa, scilicet ad restituendum quod perierat. Homo perierat, hominem restitui oportuerat.* (2) 4. Ut conservent immensum pretium quod pro animarum salute solvit Christus, quas redemit *pretiosissimo sanguine suo* (3), qui est infiniti valoris, ob infinitam personæ Verbi dignitatem. 5. Ut divinam exsequantur voluntatem, quæ hominum exoptat salutem: *Summa est voluntatis ejus, salus eorum quos adoptavit.* (4) 6. Ut magnum operentur negotium. Quodnam majus negotium concipi potest, eo quod maxime Deo dignum existimat Tertullianus? *Nihil tam dignum Deo, quam salus hominis.* (5) Hac ratione utitur D. Chrysostomus, ut præsum ad sectandam animarum salutem inducat: *Tu igitur, mi frater, quamvis fame conficiaris, quamvis cinerem comedas, quamvis semper lacrymis madeas, et nihil cuiquam proficias, nihil magnum facis.* (6) Nam ut subjungit aureus Orator, *nullum magnum potest esse officium, quando nullum in proximos lucrum.* Quapropter huic uni vaca, huic stude, huic te totum impende; ad instar Dominici, qui charitate in Deum æstuans, et amore proximi flagrans, totam suam adhibuit curam in captanda animarum salute, quarum ducenta ad minus millia convertit, et eis procurans felicitatem, magnam sibi in cælo beatitudinem comparavit. Nam post emissos in terris lucis radios, et charitatis ardores, in superna Jerusalem, velut sol radiat, ut in excessu mentis vidit Pater Rovoli. Namque pro Dominici valetudine sacrosanctum offerens missæ sacrificium, dum ad memento quod pro vivis fieri solet, pervenit, raptus est, et velut immobilis factus, in illoque mentis excessu conspexit B. Dominicum corona aurea redimitum, et instar solis omni parte radiantem Bononia excedere, et ad empyreum properare, ubi *lucet et ardet.* Lucet a visione beatifica, ardet ab amore beatifico. Christiani, vultis in cælo clarescere, ardere, et de manu Dei æternitatis coronam recipere? Sitis quandiu estis in mundo soles puritate nitidi, luce fulgidi, ardore fervidi, et sicut soles in cælo fulgebis

tis et ardebitis, redimiti inmarcessibili gloriæ corona.

CONCIO SEXTA.

SIMILITUDINUM *dominicarum argumenta.*

(1) In nullo Sancto magis elucet, quam in B. Francisco de Paula, Christo Domino perquam simillimo. 1. Christus miraculose conceptus est in utero Virginis; Franciscus quoque miraculose conceptus est, « quem parentes, dum diu prole carnisent, voto facto, B. Francisci precibus susceperunt. » (2) 2. Christus nuncupatur Nazarenus a loco, in quo morabatur: et Franciscus vocitatur non de Martolilla (hoc enim parenti erat cognomen), sed a Paula, ubi natus est. 3. Nato Christo Domino, stella ducens magos stetit supra stabulum in quo jacebat: eadem etiam hora qua natus est Franciscus, visa est a Paulanis civibus splendidissima quædam stella, quæ de cælo descendens firmata est supra tectum paternæ domus, in qua nascebatur. 4. Inter multos honoris titulos, quibus insignitur Christus, nominatur admirabilis: ut autem appareat quam admirabilis sit Franciscus, appellatur de Paula. Ex D. autem Hieronymo, Paulus, a quo denominatur Paula, interpretatur admirabilis. 5. Christus est prorsus admirabilis, ob virtutes quibus decoratur, et miracula quæ operatur. Iisdem adhuc rationibus admirabilis prædicatur Franciscus. 6. Cuncta sunt in Christo admiratione dignissima: præsertim ardens ejus charitas, profunda humilitas, magna potestas. In his tribus potissimum Christo assimilatur Franciscus, fulgens charitate, humilitate et potestate. Sed, 1. Charitate multis virtutibus commendata; 2. Humilitate ab hominibus honorata; 3. Potestate miraculosis operationibus manifestata.

I. PARS. *Dilectio Christiani nominis thesaurus* (3); et ut fatur Laurentius Justinianus, *dives animi ærarium* (4); quia ab illa una cælestibus gazis ditatur homo, et Christo Domino assimilatur. Pretioso illo thesauro locupletatus Franciscus, Christo similis exstitit: *Certe Christus dilexit hominem* (5); Christi autem dilectio tribus virtutibus potissimum commendatur: scilicet, 1. Abstinentiæ austeritate; nam *esuriit sub diabolo, sitiit sub Samcritide* (6); 2. Paupertate; nam *ipse Dominus in nullis divitiis invenitur* (7); 3. Hu-

(1) Orat. adv. Jud. — (2) Tert. L. de Carn. Christ. 14. — (3) Tert. L. de Fug. in Pers. 12. — (4) Tert. L. de Orat. 4. — (5) L. 2. adv. Marc. — (6) How. 25. in 1. Cor.

(1) Tert. L. de Pæn. 8. — (2) In Breviar. — (3) Tert. L. de Pat. 12. — (4) Tract. de Charit. c. 5. — (5) Tert. L. de Carn. Christ. 4. — (6) Tert. L. de Carn. Christ. 9. — (7) Tert. L. de Pat. 7.

militate; nam *propter hominem omni se humilitate dejecit* (1), Francisci charitas dominicæ dilectionis imago, commendatur, 1. Magna abstinentiæ austeritate; 2. Nudata paupertate; 3. Profunda humilitate.

1. *De castigatione victus* (2) multum commendatur charitas, qua æstuabat Franciscus. 1. *Daniel dedit faciem suam Deo in jejuniis, et sacco, et cinere.* (3) Franciscus ab infantia ad decrepitam usque ætatem in laboribus, vigiliis, ciliciis, abstinentia, jejunio et carnis maceratione perseveravit. Nam ut testatur Leo X, in bulla canonizationis « admirabilis erat vitæ ejus austeritas in pueritia, adolescentia, juventute, senecta, et decrepita ejus ætate. Inter labores, vigiliis, jejunia, abstinentias, innumerasque corporis macerationes, eundem pene vivendi modum servavit. » 2. Daniel in curia Regis Babylonis existens, inter regalis mensæ apparatus a carne et vino abstinuit, abstinentiæ et jejunio vacavit: *In illis diebus ego Daniel etiam lugens, per tres hebdomadas panem suavem non edi; caro et vinum non introierunt in os meum.* (4) Franciscus in curia Francorum Regis commemorans, nunquam dimoveri potuit a tam inediæ, quam anxii victus tolerantia. (5) Ut enim in breviario legitur, « ad panem et aquæ potum vix aliquid ejusmodi obsonii adhibebat, quo vesci in Quadragesima licet. » 3. Daniel legumina regis præferens cibus, formosior evasit: *Redeo ad Danielelem et fratres ejus, leguminum pabulum, et aquæ potum, ferculis regis præferentes, atque exinde formosiores; cæterum spiritu insuper cultos* (6): Franciscus quoque *siccans cibum ab omni carne, et omni jurulentia* (7), specie et lingua Angelus videbatur. Specie, ob amabilitatem; ut enim animadvertit D. Chrysostomus expendens istud quod de Stephano refertur: « Viderunt faciem ejus tanquam Angeli. » (8) *Mihi videtur insinuare illum fuisse facie amabilem.* (9) Lingua etiam, ob sermonis suavitatem; de quo idem dici potest quod Guillelmus abbas de D. Bernardo asserit: *Loquebatur lingua Angelorum.* (10) Angelorum lingua loquebatur Franciscus, qui ut ait Leo X, « erat adeo in loquendo humanus atque affabilis, ut nullus unquam ad eum accesserit, quin mellifluis ejus verbis delectatus, et quasi divino spiritu repletus ab eo recesserit. » (11) Et si, ut philosophatur Hugo a S. Victore, *propterea in forma humana Angelus describitur, quia homo quanto mi-*

nus sensu viget, tanto potentior est ratione et intelligentia, et libertate naturalis arbitrii; ubi Angelis assimilatur (1); quis potiori jure Angelus nuncupatur, quam Franciscus, vere passionum dominus, vere sensuum dominator, quos rationis subjiciebat imperio; nullis inordinatis exagitatus motibus, qui rationis et intelligentiæ obtenebrarent lucem; et voluntatis libertatem impedirent? 4. Daniel abstinentia et jejunio meruit obtinere cœlestium sacramentorum notitiam: *Dedit enim Deus adolescentulis scientiam et intelligentiam in omni litteratura, et Danieli in omni verbo, et in somniis, et in omni sophia, qua hoc ipsum quoque saperet, quibus modis de Deo impetraretur agnitio sacramentorum.* (2) Franciscus etsi a nullo præceptore eruditus, nullis libris instructus, in nulla Academia conversatus, « quamvis litterarum expertus esset, a Ludovico rege, ejusque filio Carolo consilii de rebus magnis adhibebatur, sententiaque ejus præferatur » (3) cunctorum Doctorum opinioni, qui simul cum eo consultabantur. 5. Daniel jejunans, et jejuniis preces alens, Deum exoravit. Cui Angelus de cœlo missus: *Daniel, ex die prima qua dedisti animam tuam recogitatui, et humilitationi coram Deo, exauditum est verbum tuum.* (4) Franciscus suis precibus Ferdinando Arragoniæ regi cognomento catholico, insignem de Mauris comparavit victoriam. Malacam obsidebat Ferdinandus: sed cum diu teneret obsidio, Mauris fortissime obsistentibus, discessionem cogitabat; cum a Francisco monitus est ne abscederet, sed in obsidione, haud ita multo post fractis hostibus felicius solvenda, perstaret. Accepit oraculum Ferdinandus, hæsitque in statione. Nec diurna fuit obsidio; nocte enim sequenti, acti panico terrore Mauri, clam ex urbe discesserunt, Regique potiundam reliquerunt etiam sine cæde, sine sanguine. Et hæc insignis incruentaque victoria, et Regi admirationem attulit, et Francisco gratiam ac beneficentiam regiam conciliavit, qua deinde exstructum Malacæ Cœnobium, cui titulus Cœnobii a victoria. 6. Daniel jejunio ita ab activitate ignis illæsus exstitit, ut in fornacem ardentem injectus nullus passus sit detrimentum: *Extra fornacem ignis irascitur, et intus in fornace famulatur. Ingesta sibi pabula circumfusis allambit, nihilque sibi licere miratur in corpora Dei timore, et sacris jejuniis consecrata, et pretiosum depositum non violat occulta Dei dispensatione.* (5) Neque solus

(1) Tert. L. de Carn. Christ. 4. — (2) Tert. L. de Jejun. 1. — (3) Tert. L. de Jejun. 7. — (4) Tert. L. de Jejun. 9. — (5) Tert. L. de Jejun. 12. — (6) Tert. ibid. 9. — (7) Tert. L. de Jejun. 1. — (8) Act. 6. — (9) Hom. 15. in Act. (10) — Cap. 6. — (11) Ia Bull. Can.

(1) L. 10. c. 15. de Cœlest. Hier. — (2) Tert. L. de Jejun. 9. — (3) Andr. Elborensis, l. de Modestia et Gravitati. — (4) Tert. L. de Jejun. 9. — (5) Fucher. Hom. 3. de Epiph.

Daniel virtute jejuniū ab activitate ignis exemptus fuit, sed ejus socii fuerunt etiam ab ejus ardore immunes : *Quia jejuni in fornacem ingressi sunt, discusso ardore flammaram, in medio furnacis flatum roris refrigerantis spiritu hausere, ita ut eorum nullus capillus capitis exureretur; quia illam quoque comam jejunia paverant.* Adamas ab igne nequit offendi. Ut autem subjungit D. Ambrosius : *Daniel vir desideriorum in adamantis rigorem abstinentiæ soliditate durata habuit membra.* (1) Franciscus abstinencia velut in adamantem immutatus, nullo modo ab igne combustus aut læsus fuit. Meditabatur Paulæ, loco natali, primi Cœnobii modum: quod ut erigeret, fornacem extruxerat coquendo in calcem lapide; sed, o malum! ita exarsit fornax, ut dissiliret, ut flammam evomeret atque incendia: hinc et terror omnium, et fuga præceps, qua se flammis eriperent. Monetur Franciscus periculi, monetur et damni, et ruinæ fornicis; nec mora advolat ipse, signoque crucis et frontem et pectus muniens in flammam involat, insilit in fornacem, illiusque damna suis ipse manibus reparat, ex eoque recedit illæsus, innoxio corpore, imo et innoxiiis vestibus. Profecto reverebantur flammæ virum Dei, voracemque suam activitatem a Francisco cohibebat ignis. Quidni cohiberet a viro abstinencia defæcato, puritate angelizato, magna sanctitate decorato, et igne charitatis sufflammato?

Multum commendatur Francisci abstinencia si conferatur cum jejuniō Moysis. *Cui cor erectum potius inveniebatur, quam impinguatam; quadraginta diebus totidemque noctibus supra naturæ humanæ facultatem jejuniū perennavit, spiritali fide virtutem subministrante; et vidit oculis Dei gloriam, cum quidem nec ipsum Moysen Deo pastum, in ediamque ejus nomine saginatam, constanter contemplari valeret pinguior populus.* (2) Franciscus non secus ac Moysi a jejuniō cor erectum, et facies a Deo illustrata, ut lucis radios emitteret: quasi non hominis esset facies, sed solis; adeo lucebat ardebatque, quia scilicet interior lux et ardor sese prodebat exterius. Porro inter cœlestes illas lucas, et divinos ardores, Francisci animus sæpius abibat a sensibus, et a seipso, totusque in Deum rapiebatur; nec non ipsum corpus etsi carnea luteave mole gravidum, quasi naturæ immemor, in altum elevari, et in aerem suspendi videbatur, non minus animæ levitate gaudens, quam ejus luce et ardore perfusum.

(1) D. Ambr. l. de Elia. et Jej. c. 7. — (2) Tert. L. de Jej. 6.

Sed ut appareat quanta sit Francisci pœnitentia, comparandus est cum Joanne Domini Præcursore, qui a teneris annis in solitudinem se recepit, ibique remansit, *nec manducans, nec bibens, profecto neque vestiens, neque cubans* (1); sed velut angelicam vitam ducens. Dictus est non manducare, quia etsi locustas et niel silvestre esitabat; tamen tantillus cibus pro non cibo haberi potuit: sicut nec bibere dictus, quia aquæ solius potu sitim exstinguebat; nec cubare, quia nuda humus pro lectulo illi erat. 1. Insuper hirsuta cameli pelle induebatur, tanteque animi puritate, et corporis austeritate vivebat, ut non homo haberetur, sed Angelus. *Jejunium Angelorum cibus est, et qui eo utitur, ordinis Angelici censendus est.* (2) Franciscus Joannis æmulans pœnitentiæ et vitæ austeritatem, a decimo tertio ætatis anno mundum humanamque conversationem fugiens, per quinquennium *solitudinis incopiosæ* (3) incola fuit; ubi non manducans, neque bibens potest dici, quia illi modicus cibus, isque herbaceus; potus autem aqua pura, quasi resculpere voluerit primordiale Adami esum: siquidem *in primordio Deus herbilum solummodo, et arboreum homini pabulum auidixerat.* (4) Jejunium Franciscus jugè ac perpetuum servabat, quod non nisi ad occasum solis solvebat, sicque *ad vesperam jejunians, pinguiorem orationem Deo immolabat.* (5) Cubatio illi erat nuda humus, parum opportuna ad conciliandum somnum, nisi dicamus cum S. Maximo: *In lecto corporis hujus mollius dormit, quisquis durius inclementiusque tractaverit.* (6) Asperrimo ad nudam carnem cilicio sine intermissione utebatur, singulis noctibus corpus suum diverberabat, catena ferrea, variis contexta catellis, nudis pedibus incedebat etiam asperrima anni tempestate, non cellula tantum, sed foris perlutum, per nivem, per saxa duriora, perque loca dumis ac sentibus obsita. Itaque Franciscus *non est homo, sed ferme Angelus; quia ferme Angelus est jejunians.* (7) Cumque multi ejus pœnitentia moti ad eum accessissent, ejusque vivendi modum æmulerentur, eos religionis suæ primordia fundans tanquam abstinentiæ observantissimus, filios suos quarto abstinentiæ quadragesimalis voto obstrinxit. *Tamen et votum a Deo acceptatum est, legem in posterum facit, per auctoritatem acceptatoris, exinde enim faciendum mandavit, qui factum comprobavit.* (8) Neque

(1) D. Bern. Serm. 10. de Nat. Joan. — (2) D. Athan. l. de Virginit. — (3) Tert. L. de Jej. 5. — (4) Tert. L. de Jej. 4. — (5) Tert. L. de Jej. 10. — (6) Hom. 1. — (7) D. Chrysost. Serm. 1. de Jej. — (8) Tert. L. de Jej. 11.

ab hujus voti observatione nisi infirmitatis causa dispensantur filii Francisci, qui quoad vixit continuum servavit jejunium. Multi fuere justi, qui proluxa servarunt jejunia; verum in festis solemnioribus, præsertim in die paschatis, interrupto jejunio tantisper recreantur corpus: Franciscus omni die, etiam paschatis, suum prosequatur jejunium. *Quantum proficiant recusati, vel recisi, vel retardati pabuli officia.* (1) Fusc aliorum declaravimus (2) plures hujus afferentes rationes, quarum una hæc est, *ut et pecuniæ ardor exstingueretur ex parte, qua de victus necessitate causatur.* (3) Inter varias autem causas, quibus ad perpetuum servandum jejunium stimulatus fuit Franciscus, fuit paupertas denudata, cujus ipse ad Christi exemplum amatissimus fuit.

2. Christus Dominus in paupertate inaccessit domicilio incertus: *nam filius hominis, inquit, non habet ubi caput collocet.* (4) Quid autem Dei Filium ad tantam redegit inopiam et egestatem? Amor hominis: *propter quem in hæc pauperrima elementa de tertio cælo descendere laboravit.* (5) Franciscus charitate flagrans, zelo paupertatis æstuans, Christi inopiam velut æmulans, adeo pauper fuit, ut ne vel minimum terræ palmum proprium habuerit: nam, ut de illo fatur Breviarium Romanum, « rudi amictu, nudis pedibus incedens, humi cubabat. » Noverat enim se in hanc vitam velut in arenam descendisse, et athletam esse, sed *athleta ad luctamen nudus accedit* (6): senserat se hoc in mundo, seu procelloso pelago jactari; *confligit cum fluctibus nauta nudus.* Viderat se hac in arena seu palæstra luctari; *at miles in acie non nisi expeditus assistit.* Sciverat se ad sacram philosophiam vocatum; *at qui tendit ad philosophiam, totum quod in rebus est contemnit.* Didicerat ad Christianam felicitatem conducere non terrenorum opulentiam, sed paupertatem: *Magnæ felicitatis est conditio Christianorum, in quibus claritudo regni in paupertate posita est.* (7) Audierat etiam a gentili philosopho, ineundum esse cum paupertate commercium, quod Deo dignum reddit: *Incipe cum paupertate habere commercium: aude hospes contemnere divitias, et te quoque dignum finge Deo. Nemo alius est Deo dignus, quam qui opes contempsit.* (8)

Quam Deo dignus fuit Franciscus, qui toties oblatus semper contempsit opes. Mox ut ad Ludovicum XI Galliarum regem acces-

sit, Rex de providenda suppellectile sollicitus, misit scriniolum auro argenteoque grave ac pretiosum vasis aureis argenteisque omnino refertum; cui Franciscus: « Dic regi Christianissimo eremitam pauperem minime uti suppellectile argentea: vas luteum ac fictile, scutella lignea, illi plus satis. » (1) Ubi rejectam sensit suppellectilem argenteam, stantem transmisit, ratus non ingratam Franciscus futuram; sed et hanc quoque recusavit. Quid hæc inter Rex beneficis simul ac munificis? Deiparæ iconem ex auro fusam dono misit, ingentis sane pretii; æstimabatur enim septemdecim sanctorum millibus, et illam Ecclesiæ sacrique sacelli ornamento dicatam servatamque Rex voluit. At iconem remisit Franciscus, aiens Deiparam amare se ac colere in paucis, non tamen aurum. Iconem iterum ac tertio misit Ludovicus, adjiciens et istud, si minus eam sibi temploque servatam vellet, justo pretio venderet, et illud in egenos erogaret. Cui Franciscus: Non desunt regi eleemosynarii, vendant iconem illi, pretiumque ex ea acceptum pauperibus distribuunt. Tandem Rex ne quid intentatum relinqueret, adiit Franciscum, ejus cellulam ingressus, ubi solus cum solo, sine teste, sine arbitro: Agedum, inquit, Francisce, en sacculum auro nummato grave, en plenum scutis aureis, ea dono ex me accipe, et in urbe Roma tibi tuisque inde monasterium exstrue. Cui Franciscus libera voce, animo liberiore: « Tibi expediret magis ea bona, quæ ab aliis sive per vim rapuisti, sive per enormia tributa a misero populo extorsisti, illi restituere, quam ex iis quæ tua non sunt, eleemosynas liberales facere. Non hæc opera tibi ad salutem necessaria, imo nec utilia: » his verbis Regem increpans, et se verum paupertatis observatorem, et in inopia divitem demonstrans. *Christiana paupertas semper dives est, quia plus est quod habet, quam quod non habet; nec timet in mundo isto indigentia laborare, cui datum est in omnium rerum Domino omnia possidere.* (2) Franciscus Deum possidens, etiam in summa paupertate multo ditior erat Rege. Etenim *cui bene convenit cum paupertate, dives est.* (3) Annon opulenter dives est, ad quem non solum in futuro, sed adhuc de præsentis testatur humana veritas pertinere regnum cælorum? *Audacter dixerim, hanc paupertatem aliquid simile habere cum cælestibus rationalibus creaturis, eo quod beati prædicantur in terris.* (4) Beati pauperes spiritu, quoniam

(1) Tert. de Jejun. 11. — (2) Tert. Prædic. tom. 1. Tract. de Abst. — (3) Tert. l. 2. adv. Marc. 18. — (4) Tert. l. de Idol. 18. — (5) Tert. l. 1. adv. Marc. 14. — (6) Chrysost. Serm. 28. — (7) D. Aug. Serm. 16. de Verb. Apost. — (8) Seneca ep. 18.

(1) Lobb. tractat. de S. Francisc. de Paula. — (2) S. Leo. Serm. 4. de Quadiag. — (3) D. Greg. Hom. 6. in Ezech. — (4) D. Bern. Sen. Serm. 2. de mult. paupert. 2. 3. c. 2.

ipsorum est regnum cœlorum. *De cœlo pauperes venit ad terras : sicut pro nobis factus egenus de cœlis descendit , præferens in se ipsius virtutis normam. Cœlestem esse monstravit , cum non habere velle terrena gerat similitudinem Angelorum. Qui terrena nec concupiscere , nec possidere noverunt , Angeli sunt terrestres.*

Ex D. Dionysio Angeli nudi et discalceati depinguntur. (1) Cujus hanc rationem subministrat Bernardinus Senensis : *Cum igitur Angelici spiritus sint habitatores cœlorum , nihil terrenum habere probantur , ipsorum signum paupertas spiritu merito dici potest.* (2) Pauperes sunt in triplici differentia. Primi , parum habent de terrenis rebus ; secundi , paulo minus de terrenis bonis possident ; tertii , nihil prorsus possident ; et hi non homines existimandi sunt , sed Angeli , qui nihil omnino in terra possidentes cœlestibus fruuntur gazis : *Animus inopis fulget ut aurum , splendet sicut gemma , floret quasi rosa , vivit angelica vita.* (3) Quam felix Franciscus , qui ob Evangelicam paupertatem , quam adeo dilexit , etiam in terra beatitudinem consecutus est , factus velut Angelus moralis , humana carne vestitus , ad quem spectat regnum cœlorum utpote spiritu pauperem , id est , sine tumido mundi spiritu , sine mentis elatione et superbia , qua homines seculo dediti multum abundant ! *Per pauperes spiritu intelliguntur humiles non habentes inflantem spiritum.* (4) Quia tamen abhorret natura vacuum , terrenis vacui cœlestibus implebuntur. (5) Franciscus spiritu mundi vacuus , angelico repletus est spiritu , spiritu scilicet humilitatis. Angeli etiam sunt administratorii spiritus. *Beati pauperes spiritu , illorum est enim regnum cœlorum. Nullus profecto spiritu pauper , nisi humilis.* (6) Beatus Franciscus tam paupertate quam humilitate referens Angelum , imo et ipsum Dei Filium , qui venit non ministrari , sed ministrare. (7)

3. Quique in humilitate incessit (8) ; nam exinanivit semetipsum formam servi accipiens. (9) Quo loquendi modo denotat Apostolus ultimum humilitatis gradum , quem præbuit *Dei Filius intantum humilitatis exhaustus.* (10) Cujus imitator Franciscus omnimodam exhibuit humilitatem. 1. Nomen humile captans ; 2. Religionem humilitate denotatam fundans ; 3. Honores recusans ; 4. Dignitatis insignia non portans ; 5. Vilem se esse existimans , 6.

(1) De cœl. Hier. 15. — (2) Tom. 5. Serm. 9. a. 3. — (3) D. Chrysost. Hom. 49. in Matth. — (4) D. Aug. l. 1. Serm. Doin. in Mont. — (5) D. Bernardin. tom. 3. Serm. 9. a. 1. c. 2. — (6) Tert. L. de Pat. 11. — (7) Matth. 10. — (8) Tert. L. de Idol. 18. — (9) Philip. 2. — (10) Tert. L. de Carn. Christ. 15.

Merita sua occultans. 1. Homines mundo addicti nomen grande (1) affectant , ambiuntque vocari magni , maximi. At Franciscus Minimus voluit appellari , ab humilitate velut exinanitus , Christi imitans exinanitionem , qui e minima tribu Juda nasci voluit ; novissimus , id est , minimus virorum appellatus fuit ; minimosque fratres suos nuncupavit :

Quandiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis , mihi fecistis. (2) Ex D. autem Bernardino Senensi , *Minimi sunt viri humilitate perfecti* (3) ; quales sunt Francisci religiosi. Quos , 2. Minimorum nomine voluit denotari , in quibus elucet *professio nominis cum institutione transmissi ab institutore.* (4) Franciscus religionem fundans , humilitatis nomen , quod ipse assumpsit , suis transmisit filiis. Nam ut fatur Leo X. , in bulla canonizationis Francisci : *Humilitatem ejus etiam instituti per eum Ordinis ostendit , quod ut is omnium minimus esse volebat , ita Minimorum dici censuit , et instituit.* Filius est imago patris , quia generatio naturæ importat similitudinem : tum quia *vult et Cleantes , non solum corporis lineamenti , sed et anime notissimilitudinem parentibus in filios respondere , de speculo scilicet morum , et ingeniorum , et affectuum.* (5) Parentes simul cum natura largiuntur filiis corporis qualitatem , animi indolem , morum similitudinem. Itaque erit *ex rege rex , ex bono bonus , ex pulchro pulcher , et in cæteris omnibus similiter ex quolibet genere alterum quoddam tale.* (6) Franciscus filios generans religioni , suum eis spiritum transmisit , nempe humilitatis spiritum. Et quia res per nomen declaratur , voluit eos nuncupari minimos , ut et re et nomine essent humillimi. *Si recte sapius , nullos vobis esse minores arbitramur. Et hoc dico non de nobis , qui innumeris immersi sumus peccatis ; sed etiam si quis sibi plurimorum bene gestorum conscius sit , nisi apud se sentiat quod omnium sit postremus , nulla ei futura utilitas est ex omnibus bonis operibus.* (7) Ecce iudice Chrysostomo , nulla a virtute , nulla ab opere bono utilitas emergit , nisi a tui ipsius dimissione , quæ te ponat in postremis , et cum Francisco et nomine et re efficiat minimum. Licet magnus sis a virtute , et cœli calculo ; tuo tamen iudicio minimus esto , ad instar Pauli humiliter de se sentientis : *Ego sum minimus apostolorum ; et sic eris ab humilitate magnus. Quanto magnus es , humilia te in omnibus , et coram Deo invenies gratiam.* (8) Eadem quippe est

(1) Tert. L. de Pall. 5. — (2) Matth. 25. — (3) Tom. 2. Serm. 11. a. 2. c. 5. — (4) Tert. Apol. 3. — (5) Tert. L. de An. 5. — (6) Plato in Cratilo. — (7) D. Chrysost. Hom. 33. in Genes. — (8) Eccl. 3.

mensura et magnitudinis, et humilitatis, ut recte docet D. Augustinus: *Mensura humilitatis cuique ex mensura ipsius magnitudinis data est.* (1) Quanta hæc est, tanta est illa, ut patet ex Francisco meritis maximo, humilitate in nimio, 3. Honores recusante. *Homines gloriæ libidinosi* (2) honores et dignitates ambiunt; at inter honoris titulos nullus profecto major sacerdotali dignitate, ut fuse aliorum demonstratum est. Excelsam illam dignitatem recusavit Franciscus. (3) Romam cum venisset, honorifice exceptus est a proceribus amplissimæ illius urbis, exceptus a Cardinalibus; imo et ab ipso Summo Pontifice, qui eum ultro ad familiare colloquium etiam tertio admisit sibi que assidere jussit, et per tres quatuorve continentes horas tenuit, eumque ad sacerdotium promovere voluit: Franciscus patroni Francisci Assisinatis imitans humilitatem, sese tantæ dignitatis reputans indignissimum, sacerdos fieri renuit. Ad pontifices pedes provolutus, omni animi demissione sese excusavit a suscipienda sublimi illa dignitate, quam ipsis Regibus, imo et Angelis superiorem existimabat. Et quod est admiratione dignissimum, inhibuit, ne 4. Sacerdotes sui Ordinis deferrent in capite coronam, quæ est sacerdotalis dignitatis insigne. *Apud Ægyptios et Babylonios insignia erant dignitatis, coronæ aureæ sacerdotum.* (4) Apud Christianos etiam *Sacerdotes eorum coronantur*, (5) deferentes in capita tonsuram ad modum coronæ factam. Et hoc multiplici ratione: tum ut vult Germanus Constantinopolitanus, quia spineam Christi representat coronam: *Tonsura capitis sacerdotis, et rotunda ejus pilorum media sectio, vice coronæ est spineæ quam Christus gestavit.* (5) Tum quia, ut subjungit Germanus, Christus voluit ut sacerdotes honoris causa deferant in capite tonsuram clericalem, quam Gentiles per contemptum principi Apostolorum Petro intulerant. *Imaginem refert venerandi capitis Apostoli Petri, (qui cum missus esset ad prædicationem Domini et Magistri) ei tonsa est ab iis, eique magister Christus benedixit, et infamiam in honorem, ignominiam in gloriam convertit. Et hanc coronati capitis institutionem, in eorum honorem dispensandam* (7) suis religiosis etiam sacerdotibus inhibuit Franciscus, ut nullum honoris deferrent insigne, qui humilitatis tessera notabantur. Magna fuit Titi humilitas, qui « cum captis Hierosolymis a finitimis Gentibus ob victo-

riam corona aurea ei offerretur, respuit, dicitans se tali honore indignum. » (1) Neque minor Godefridi Bullionensis modestia, nam Hierosolymorum rex creatus a Latinis, regiam potestatem sine insignibus accepit, negans se ea in urbe coronam auream sumpturum, ubi Dominus et Deus spineam gestasset. Quorum humilitatis et modestiæ non impar Francisci modestia et humilitas, qui sacerdotalet coronam in capite, quam alii religiosi deferunt, non solum ipse non tulit, sed nec etiam sacerdotibus sui Ordinis portare permittit. Utinam ad Francisci humilitatem attenderent laici, qui ut sacerdotes videantur, ambiunt sacerdotales deferre coronas! *Coronati isti* (2) tantam profecto demonstrant vanitatem, quantum Franciscus humilitatem. 5. Vilem se et abjectum existimans. Tertullianus præ humilitate se velut peccatorem deprecat: *Peccator omnium notarum cum sim* (3), inquit. Franciscus quoque se peccatorem proclamabat, et dum ab aliis ut abjectus despiciebatur, gaudebat. *Verus humilis vilis vult reputari, non humilis prædicari; gaudet contemptu sui, hoc solo sane superbus, quod laudes contemnit* (4), quod amat opprobria, quæ amavit Franciscus, in oculis suis abjectus et humilis, parvos suos defectus velut magna scelera considerans, suasque splendidas virtutes 6. Occultans. Quantumvis Tertullianus fuerit ingenii sublimitate, doctrinæ profunditate, et zelo observandæ severioris disciplinæ Christianæ præditus, attamen tot præclaras occultans dotes, se *hominem nullius boni prædicat.* Similiter Franciscus sanctitate ornatus, meritis et virtutibus decoratus, dono miraculorum commendatus, et a cunctis ob insignes gratiæ prærogativas honoratus, sibi ipsi vilescit, dona tegit, merita quibus abunde ditatur, minuit, et ut a cunctis contemnatur, defectus suos propalat et auget, ad instar S. Maximi: *Honoris impatiens, humilis ad merita, superbus ad vitia. Honoris impatiens,* (5) quia nec eum admittit, nec patitur; *humilis ad merita,* quia ea vel celat omnino, vel quantum potest imminuit: *superbus ad vitia,* quia ea quantumvis minima quasi grandia existimat ac venditat, ut qui sibi vilis est et abjectus, aliis etiam a vitiis vilis et abjectus habeatur. Quantum a Francisco discriminantur quamplures, ad merita superbi ac insolentes, ad vitia demissi et humiles, vitia occultantes, virtutes prodentes,

(1) L. de Virginit. c. 52. — (2) Tert. Apol. 47. — (3) Tert. Prædic. Tom. 2. Tract. 1. Conc. 2. — (4) Tert. L. de Idol. 18. — (5) Tert. L. de Cor. Mil. 10. — (6) Tom. 8. Biblioth. Patr. — (7) Tert. L. de Cor. Mil. 7.

(1) Philostrat. in vita Apollonii. 12. — (2) Tert. L. de Cor. Mil. 7. — (3) Tert. L. de Penit. 12. — (4) D. Bern. Serm. 16. in Cant. — (5) Eusebius. Hom. de S. Maxim.

non despectum sed laudem quærentes, dum quicquam boni operantur videri, et digito monstrari affectantes! Christiane, noli tumidos illos imitari, sed potius ad exemplum Francisci sectare humilitatem: *Esto parvus in oculis tuis, ut sis magnus in oculis Dei. Tanto enim eris apud Deum pretiosior, quanto fueris in oculis tuis despectior.* (1) Divina namque Providentia demissos exaltat, abjectos glorificat, ut Francisci comprobatur exemplo, cujus humilitas non secus ac Christi, multum fuit honorata.

II. PARS. *Humiles sublimitate, sublimes humilitate mutantur.* (2) Alludere videtur Tertullianus ad oraculum a Christo Domino prolatum, quod velut paradoxum habetur: *Qui se humiliat exaltabitur; et qui se exaltat humiliabitur.* (3) Humilitas est via ad exaltationem; et e converso exaltatio est via ad humiliationem: et ut fatur Gregorius Nysenus: *Superbia est descensus ad inferiora; humilitas vero ascensus ad superiora.* Lucifer voluit exaltari supra solum Dei, et de sublimitate cœlesti satanam quoque Dominus decidisse testatur. (4) Dei Filius e contra usque ad exinanitionem descendens ad Patris thronum exaltatus fuit: Cujus exemplum producit D. Bernardus ut demonstret humilitate ascendi ad exaltationem. *Per humilitatem ad sublimitatem ascenditur, quia hæc est via non alia præter ipsam: Christus enim cum per naturam divinitatis non haberet quo cresceret, vel ascenderet (quia ultra Deum nihil est) quodammodo ut cresceret invenit* (5), formam servi accipiens, seseque usque ad exinanitionem dejiciens. Qui Luciferi imitantur superbiam, ac ascendere moliantur, humiliantur, et de exaltatione descendunt, *dejecisti eos, dum alleventur* (6); qui vero Christi humilitatem et descensum imitantur, exaltantur et honorantur; quomodo Franciscus humilitatis Dominicæ æmulus, fuit a, 1. Regibus honoratus; 2. Summis Pontificibus existimatus; 3. Divinis affinitibus nobilitatus.

1. Christum scimus *ignominiam hominis, et nullificamen populi* (7) habitum, præsertim a regibus. Nam dum esset adhuc in cunis, fuit ab Herode rege insecutus ad mortem, qui ut eum enecaret innumeros trucidavit infantes: et adhuc ab alio Herode rege despectus et illusus. Ut enim ait Tertullianus, regium Vatem referens: *Astiterunt reges terræ, adversus Dominum; reges, in Herode.* (8) Herodes pater ei necem inferre voluit:

Herodes filius, velut insanum eum exercitui illudendum exposuit: at nunc Dominus a regibus honoratur: et crux in qua ignominiosum sustinuit supplicium, ab imperatoribus veneratur: *Attende gloriam crucis Christi: jam in fronte regum crux illa fixa est, cui inimici insultarunt.* (1) Franciscus vera Christi imago, fuit a regibus despectus et persecutus, et a regibus etiam honoratus, et benevole receptus. Fuit a regibus despectus et ad necem quæsitus. Ferdinandus namque primus Neapolitanus rex, Franciscum sua ditione exturbare molitus est, quod ut faceret, emissarius nescio quem, virum animo ferocem, armataque piratarum manu formidandum immittit, qui eum interciperet abjiceretque. Venit ille, monasterii tecta subit, omniaque lustrat cani venatico similis, ut prædam occupet, capiat, laniet, discerpit; præda vero erat vel unus Franciscus. Ut autem Christus fuit invisus ab iis qui eum quærebant ad necem, licet per medium eorum pertransiret, eodem modo satelliti exstitit invisibilis Franciscus. It quippe emissarius ille, reditque sæpius, et coram Francisco transit, non semel, non tamen eum videt, nec videre potest, Deo illius oculis subtrahente Franciscum, ut vinculis violentiæque subtraheret. Herodes Christum infantem enecare volens, Christianam in cunis molitur evertere disciplinam. *Christus quid posset facere diabolus jam videbat, et instigabat Herodem, ut Christi suspectam sibi præveniret infantiam, ut futura virtutis ejus anticiparet insignia, ut peremptorium sibi nobisque victoriosissimum vexillum crucis callidus machinator auferret.* (2) Eodem modo adversus Franciscum instigatus a diabolo Ferdinandus, Ordinis illius initia extinguere, et progressum impedire satagebat. Herodes crudelis Innocentium tyrannus, in sævitæ pœnam fuit vermibus consumptus; ejusque filius insolens Christi illusor, fuit de solio deturbatus, et exsilio mulctatus. Idipsum Ferdinando accidit, juxta Francisci prædictionem, futurum ut qui Neapoli rex vixerat, non item rex moreretur. Et ita evenit: Rex enim Franciæ Carolus hujus nominis Octavus, Ferdinandum Neapolitano exiit regno, captivumque misit in Franciam, ubi Turonicus exsul atque extorris obiit, non procul a Francisco qui a Ferdinando despectus et persecutus, fuit a Regibus Christianissimis honoratus.

Ludovicus namque undecimus audita Francisci fama, Mareschallum Bondicortium Bur-

(1) D. Isidor. in Synonymis. — (2) Tert. Apol. 20. — (3) Luc. 14. — (4) Tert. L. 2. adv. Marc. 10. — (5) Serm. 2. de Ascens. — (6) Psal. 72. — (7) Tert. L. 5. adv. Marc. 7. — (8) Tert. L. 4. adv. Marc. 42.

(1) D. Aug. in Psal. 44. — (2) Chrysol. Serm. 10.

gundiæ præfectum elegit, qui Paulam adiret, urgeretque virum Dei, ut iter in Galliam suscipere; ad excolendum scilicet Regis animum, atque ad extremam cum morte luctam præparandum. Advenit porro Franciscus, interposito prius Sixti quarti summi Pontificis jussu et imperio: cujus auctoritati obtemperans regiam curiam attingens summo honore a Ludovico exceptus, qui eum semper velut patrem veneratus est. Neque minor fuit reverentia quam ei præstitit Carolus octavus Ludovici unigenitus, hæres, et regni successor. Franciscus tandem futo functo, rex Christianissimus Franciscus, hujus nominis primus, et Claudia regina, ejus uxor, aliique ex orbe Christiano principes, per suos nuntios et oratores sæpius institerunt, ut Divorum adscriberetur numero, quorum votis annuens summus Pontifex Leo decimus Franciscum Sanctorum catalogo adscripsit. Ita supra omne quod est in terris maximum, ascendit Franciscus, qui intra omnes ut minimus descenderat. *Quisquis vult Divinitatis tenere fastigia, humilitatis jura sectetur* (1) ad instar Francisci qui sibi vilis, humilis et abjectus, fuit a regibus honoratus, et a summis pontificibus existimatus.

2. *Archontes congregati sunt in unum adversus Dominum et adversus Christum ejus. Archontes in summis Pontificibus.* (2) Congregati sunt summi Pontifices non ut Franciscum persequantur; sed ut eum honorent, ejusque instituto saveant. Incredible est quanta apud Sixtum hujus nominis quartum, moxque apud Alexandrum nomine sextum, apud Julium quoque secundum, Francisci fuerit, et absentis fama, et præsentis gloria. Certe eum Sixtus, homo sui gradus ac majestatis admodum zelotes, advenientem excepit, non ut vilem homunculum, sed ut Angelum Dei, nec cum stante, aut genuflexo collocutus est; sed assidere sibi jussit, habuit perhonorifice. Sibi, suisque Eremitarum nomen assumpserat Franciscus: at Alexander sextus, in bulla, qua primam Francisci regulam probatam firmatamque voluit, Eremitæ nomen mutavit in melius, Franciscum Minimum, ejusque Fratres Minimos in posterum decernens appellari. *Volo ut hæc societas, quæ ante hoc nomen præferbat, societas eremitarum fratris Francisci de Paula, in posterum vocetur Ordo fratrum Minimorum.* (3) Similiter Julius secundus, qui secundam, id est, postremam illius Ordinis regulam confirmavit, voluit etiam ut Ordo Fratrum Minimorum dicere-

tur, et eo humilitatis nomine notaretur. Leo quoque decimus in bulla canonizationis, in Francisci laudem prædicat, quod *meritis et exemplis Ecclesiam multipliciter decorarit, præsentisque temporis caliginem, suæ lampadis fulgore mirabiliter illustrarit, et copiosam utriusque sæus fidelium multitudinem post se traxerit.*

Olim apud Hebræos « cum aliquid minimum vel valde parvum significabatur, grano sinapis simile esse dicebatur. » Quod « minimum est omnibus seminibus; cum autem creverit, factum est majus omnibus oleribus et arbor, ita ut volucres habitent in ramis ejus. » (1) Ut autem animadvertit D. Augustinus, *granum sinapis magnum est, non specie, sed virtute.* (2) Franciscus optime potest grano sinapis comparari re et nomine Minimum: tum quia natus in urbecula, Paula nuncupata, totius Calabriae minima; tum origine, erat enim filius Jacobi Martolillæ, et Viennæ de Triscaldo conjugum, conditione humilium; tum quia abjectissime de seipso sentiebat, sese inter homines existimans minimum: Franciscus tamen minimus omnibus hominibus non generis nobilitate, sed virtute et sanctitate magnus, velut arbor crevit, et in omnes Europæ partes extendit religionis suæ ramos, in quibus habitant non aves cœli, sed innumera filiorum multitudo, qui sub ejus Regula sanctissime vivunt, patris imitantes humilitatem, quos pusillum gregem nuncupari jubet: *Nolite timere pusillus grex.* (3) Pusillus, id est, ut interpretatur Beda, *humilis.* Franciscus *pusillus mundo, magnus Deo: pusillus, qui non magno minuitur, sed crescit de pusillo* (4), ob humilitatem a regibus honoratus, a summis Pontificibus existimatus, et divinis affinitatibus nobilitatus.

3. Multum sane nobilitatur Franciscus ex affinitate quam habet cum tribus personis divinis, cum Patre, cujus est filius; cum Filio, cujus est frater; cum Spiritu Sancto cujus est amicus. Filius patris; nam *hæc est nova nativitas, dum homo nascitur in Deo* (5), in Deo autem nascitur dum a patre luminum adoptatur in filium; adoptatur autem in Dei filium, media gratia sanctificante per quam divinæ sit consors naturæ. Ad tantam nobilitatem stupet Bernardus, *quanta Dei dignatio patrem hominum esse: quanta hominum gloria Dei filios esse!* (6) Attamen ut animadvertit Chrysologus: *Etsi sunt multi filii per gratiam, unus et singularis per naturam,* (7) quem pater ab æterno generat ex vi pro-

(1) D. Ambr. Serm. 10. — (2) Tert. l. 4. adv. Marc. 43. — (3) An. 1492.

(1) Maldon. in Matth. 15. — (2) Serm. 2. de S. Laurent. — (3) Luc. 12. — (4) Chrysol. Serm. 22. — (5) Tert. L. de Carn. Christ. 17. — (6) Epist. 1. — (7) Serm. 57.

cessionis sibi similem : qui *beatitudinis suæ non patitur solitariam magnitudinem, sed addit fratres* (1), nimirum cunctos justos, quos gratia sanctificat, et in filios sibi pater adoptat : sed Minimi peculiari quadam ratione fratres Christi sunt, ut ipsemet etiam jurejurando asseverat Salvator : *Amen dico vobis quandiu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis* ; quid gloriosius pro Francisco ejusque filiis dici potest, quos Christus eo quod sunt Minimi, suos fratres recognoscit : *Si fratres tui sunt, quomodo Minimos eos appellas ?* (2) Hanc objectionem D. Chrysostomus et proponit et solvit : *Ideo fratres, quia humiles, quia abjecti* : quia Minimi : *vides cognationem Dei cum homine, et hominis cum Deo* (3), nempe Francisci, qui Patris adoptione, Filii fraternitate, et Spiritus Sancti amicitia, nobilitatur : media gratia sanctificante et charitate quam largitur Spiritus Sanctus. Perfecta contrahitur amicitia inter justum et Spiritum Sanctum, qui in illo, ejusque animæ intime unitur, charitas autem est medium illius præsentia, nexus ejusmodi amicitia, vinculum talis unionis : quam arcta fuerit inter Franciscum et Spiritum Sanctum amicitia constat ex ardore charitatis qua sufflammatus est. Spiritus Sanctus sub igni symbolo denotatus, sic fatur apud Origenem, *qui juxta me est, juxta ignem est.* (4) Franciscus juxta ignem fuit, divini amoris igne succensus : quod fausto omine vaticinatum est : in ipsa namque ejus conceptione, super summa tecti, conspectæ sunt faces accensæ, indicantes cœlestem flammam ardoremque divinum quo sufflammatus erat. Spiritus Sanctus proprio caractere est charitas personalis, charitatis largiens virtutem ; Francisco autem donavit charitatem pro suo sui que Ordinis symbolo. Ex D. Augustino *Stephanus charitatem pro armis habebat.* (5) Franciscus similiter charitatem pro armis habet : amor namque personalis, e cœlo misit Angelum, suo nomine deferens ei scutum, cujus area cærulei coloris erat, ostendebatque in medio litteris aureis expressum augustum illud ac divinum nomen *Charitas* ; scutum dico, quod et ipsi Francisco, et sacro illius Ordini pro tessera ac typo iconico fuit. Tandem Spiritus Sanctus est primarium donum quod Franciscus dono accepit, non solum sanctitatem et charitatem, sed etiam prophetiæ donum, gratiam sanitatum, miraculorum potestatem, qua Christo assimilatur.

III. PARS. *Ubique Deus potestatis suæ*

(1) D. Cypr. Serm. de Ascens. — (2) D. Chrysost. Hom. 8. in Matth. — (3) D. Machar. Hom. 45. — (4) Hom. 5. in Jerem. — (5) Serm. 2. de S. Stephano.

signa proponit. (1) In elementis, in cœlis, et in universum in cunctis mundi partibus quas sua potentia produxit, et potestate adhuc conservat : sed ultra hanc Dei potestatem ordinariam, quæ elucet in ordine naturæ, datur potestas absoluta, qua Deus supernaturaliter supra vires naturæ creatæ operatur, qua Christus se verum Deum Deique Filium demonstrat : *Unde magis dignoscitur Christus Creatoris, quam ex verbi potestate ?* (2) id est, ut subjungit ibidem Tertullianus, *solo verbo ægrotos sanans, mortuos suscitans, miracula operans, ex quibus Petrus agnoscit et constitetur filium Dei vivi, quia non potest non eum sensisse Christum, nisi quem noverat in Scripturis, quem jam recensebat in factis* (3), quæ sola sufficiebant ad testandam divinam ejus potestatem. Licet enim fuerit in scripturis præfiguratus, et a prophetis vaticinatus, ad testandam suam tum divinitatem, tum missionem, plura operatus est miracula : *inde se voluit probari, et intelligi, et recipi, ex virtutibus dico.* (4) Pari ratione Tertullianus redarguit Marcionem, Christum agnoscere nolentem : *Sufficiunt mihi facta pro dictis : detrahe voces Christi mei, res loquentur.* (5) Ut enim ait D. Aug. Tertull. arridens : *Sicut humana consuetudo verbis, ita Dei potentia factis loquitur.* Franciscus divinæ particeps potestatis, fuit adhuc in patrandis miraculis simillimus Christo, qui prior *virtutum documenta signavit* (6), deinde Francisco velut suæ imagini supernaturaliter operandi dedit potestatem : quæ quanta fuerit *hujus prædicant opera* (7) : 1. Elementis imperans ; 2. Ægrotos sanans, mortuosque suscitans ; 3. Reges dominans et libere increpans.

1. Nisi Judæi malitia et invidia fuissent obcæcati, sequebatur ut Christum non hominem duntaxat, ex humilitate, sed Deum hominem *æstimarent de potestate ; cum elementa ipsa famularent, compescens procellas, et freta ingrediens.* (8) Franciscus non Deus homo, uti Christus, sed homo simpliciter, potestatem a Christo mutuam super elementa demonstravit. Ignis est elementorum princeps, quem vincere et domare supernæ est virtutis. Illum tamen vicit domuitque Franciscus, tum manibus eum tractans ; tum super eum ambulans ; tum prunas ardentes in vestibus portans ; tum in fornacem accensam intrans et commorans ; tum incendia propulsans, ignique modo silvam, modo

(1) Tert. L. de An. 51. — (2) Tert. L. 4. adv. Marc. 9. — (3) Tert. L. 4. adv. Marc. 21. — (4) Tert. L. 3. adv. Marc. 5. — (5) Tert. L. 4. adv. Marc. 7. — (6) Tert. L. 5. adv. Marc. 5. — (7) Tert. L. adv. Valent. 10. — (8) Tert. Apol. 21.

domos devastanti sese opponens, eumque insequens et fugans: idque totum absque ulla læsione, jactura, vel damno: *Justos cum judicaverit Deus, etiam igne eos examinabit, tunc quorum peccata, tum pondere vel numero prævaluerint, perstringentur igne atque comburentur. Quos autem plena justitia et maturitas virtutis intexerit, illum idem non sentient, habent enim in se aliquid Dei, quod vim flammæ expellat atque ejiciat.* (1) Sic Francisco ob plenam qua præditus erat justitiam, et potestatem patrandi miracula a Deo mutuatum, familiare fuit ignem, carbonisque accensos, et manu et veste circumferre, et quidem tam hac quam illa penitus illæsis.

Est aeris regio meteororum fecunda patrens: in ea enim gignuntur grandines, tonitrua, fulgura, et pluviae; in ea venti spirant, regnantque aquilones, quibus dominari altioris est potentiae, et solius fere Numinis, vel certe paucorum, quos potestatis suæ Deus ita efficit participes, ut eis et maria obediant et venti. Ex his paucis unus fuit Franciscus, qui vel capitis nutu, vel oculorum aspectu, vel manus signo et motu grandines, fulgura dissipat, et tonitru quo utitur Deus ad puniendos impios, nullius est virtutis in conspectu Francisci. Neque minus obsequens est lues aerem infectans, quæ ut Francisco obtemperet, aeri ablatam restituit puritatem, longeque abit a regionibus quas devastaverat. Dum aer contagione corrumpitur, non solum pestis grassatur, sed etiam generantur insecta et reptilia quæ hominibus nocent, terræque fruges depopulantur. Franciscus vesparum multitudinem aera adimpletem, operariosque ne in expoliendis ad Ecclesiæ ornatum lapidibus possent operari impediendam, procul ab illo loco fugavit: magnamque adhuc serpentum multitudinem manibus apprehendit, et ad integrum miliare in suis manibus detulit, ne ab illis offenderentur operarii. Tempestates et ventos ita coercebat Franciscus, ut homines stupore attoniti dicerent: *Quis est hic? quia venti et mare obediunt ei?* Cum aliis Franciscus triremi vehebatur, ecce incurrunt piratæ, ferum vel ignem minitantes, quorum ut declinent rapinam et crudelitatem, in altum se infundunt mare; sed undè sperabatur salus, inde evenit periculum. Repente enim intumescit mare, perstrepunt venti, tantoque impetu triremem quatunt, ut esset undarum ludibrium, ventorumque lusus, imo et præda mox irati maris. Ne porro esset assurrexit

Franciscus, *imperavit ventis et mari, et facta est tranquillitas magna.* (1) Si homo innocentiae servasset statum, *nullus eum ignis ureret, nulla aqua submergeret.* (2) Quod ab igne nullum damnum, neque ab undis patiatu naufragium, evidens est indicium innocentiae Francisci. Quod ventis, hoc et pluviae. In lapidicina simul cum aliis laborabat Franciscus, ut novo cœnobio exstruendo lapides erueret, cum ecce turbatur cœlum, nigrescit aer, et ingens depluit imber. Non pluviam diceret, sed effusas toto æthere aquarum undas. Diffugere omnes non solum ne maderent, sed ne illis obruerentur undis: solus operi intentus mansit Franciscus, quem ita reveritæ sunt pluviae, ut ne quidem ex iis vel una guttula Franciscum, aut ejus vestimentum asperserit. Sic in aera dominatus est: videamus ejus in aquas imperium.

Erat aqua stagnans et putrida, malo suo fœtore aera contaminans, religiosorumque in monasterio juxta illam exstructo habitantium valetudini multum nocens. Illam alio divertit Franciscus, *Moyses aquam amaram indulsavit* (3): Franciscus Melazzi in Sicilia in Conventu aqua dulci, ob maris viciniam destituto, puteum fodit, ex eoque aquam suavem salutarem multisque infirmitatibus miraculose proficuum extraxit. *Moyses* sicuti populo aquam dedit, *quæ de comite petra populo defluebat.* (4) Quod Israëlitis Moyses, hoc Franciscus præstitit operariis, qui coquendæ calci et lateribus insudantes, magna premebantur siti, cui exstinguendæ deerat aqua. Quod ut vidit Franciscus ex sicco arenosoque solo unica vocula fontem evocavit, qua operarii exstinxerunt sitim, et ex tunc religiosi illius Cœnobii, et etiam vicinis abunde servit. *Christus super aquam incedit;* (5) cui dixit aliquando Petrus: « Domine, si tu es, jube me ad te venire super aquas. » (6) Quasi diceret Augustino interprete, *si tu es, non miror quod solidam carnem super liquentis elementi terga suspendis. Quid enim mirum si conditori suo creatura famulatur? Hoc ego non miror, fac quod mirer. Ambulet Petrus, fac quod mirer* (7), jube me ad te venire super aquas. Fecit Christus, jussit et Christus, et super aquas ambulavit Petrus. Franciscus quoque extenso pallio vectus est super aquas: nec enim sic vehi minus est miraculum, quam ambulare. *Christus libenter transfretat.* (8) Meditabatur Franciscus Mes-salinum superare fretum, Scyllam inter et

(1) Læc. l. 7. cap. 21.

(1) Fer. 3. Paschct. — (2) D. Bonav. — (3) Tert. L. adv. Jud. 13. — (4) Tert. L. de Bapt. 9. — (5) Tert. ibid. — (6) Matth. 14. — (7) Serm. 14. de Verb. Dom. — (8) Tert. ibid.

Carybdiū; sed vector pauperculum hominem dedignatus, importune improbeque rejecit. Quid hic Franciscus? Mari benedixit, pallium suum liquido elemento undisque sternit, illudque cum socio conscendit. Stupuit mare, ipsæque undæ ut primum Francisci senserunt pallium, ipsum reveritæ sunt, et ne ab aquis naderet, prohibitæ. Nunquam ullo navigio tutius vectus est quisquam, nec celerius. Crederes invisa hactenus rate delectari mare, pascique ventos, sic pallioli inflabant sinus, sic Franciscum cum socio vehebat mare, ventique deducebant ad portum. *Navem cingulo promotam* (1) a Claudia Vestale, refert Herodotus (2), quæcum accusaretur polluisse virginitatem, et metueret damnationem, petiit a populo, ut de se judicium Deæ Pessinuntæ committeret: quo impetrato, clare Deam precata est, ut in indicium impollutæ virginitatis navem progredi juberet. Quo dicto, zonam recinxit, navi illigavit. Mirabile dictu, navigium quod Tiberi substiterat, neque inde ullis viribus moveri poterat, statim ducentem manu virginem consecutum est. Nescio an falsum sit aut dæmonis potentia operatum prodigium: vere tamen et virtute divina Franciscus hærentem in sicco triremem natare fecit. Roma in Galliam parabat iter, ad fluvium veniens qui in ostia Tiberina influit, ubi jussa erat subsistere ad anchoras triremis qua veheretur; sed o malum! adeo subsederant aquæ, ut prope sicco alveo hæreret triremis, nec ulla vi e loco moveri posset. Quod ut advertit Franciscus ad triremis præfectum ait: *Ex charitate, rursum explora quis aquæ fundus, invenies opinionem tua profundiorē.* Paret ille etiam contra animi sui sensum et artem nauticam, bolidemque in aquas demittit, sentitque in instanti ad sex omnino pedes excrevisse fluminis aquas, adeoque intumuisse undas, ut et triremi promovendæ, et expetitæ navigationi servirent. Sublatis etenim anchoris alto flumine itur ad ostia Tiberina, prosperoque itinere navigatur in Galliam; ipso aquæ elemento Francisci agnoscente imperium, quod mirum in modum exercuit in terram.

Josue fide instructus *ipsis elementis stationem imperavit* (3): neque elementis duntaxat, sed etiam ipsimet soli. Nam « fiducia habitantis in se Dei locutus est, Stet sol, et stetit »: (4) ut enim subjungit Tertullianus, *stetit sol in Gabaon, et luna in Ajalon: stetit sol et luna in statione, donec ultus est populus de inimicis suis, et stetit sol medio cælo, et non accedebat in occasum, et in fidem diei unius. Non fuit dies talis retro et in novissimo uti-*

que tam prolixus: ut, inquit, exaudiret Deus hominem, parem scilicet solis, instantem tandiu in officio. (1) Sole major Franciscus jam lapsui proximam rupem mole magnam ne caderet et suo casu operarios obrueret impedit, in lapidicina ad exstruendum cœnobium operantes. Ecce pars rupis longe maxima, dissilire et in operantes jamjam imminere visa est. Exclamare omnes voce lamentabili: Perimus, perimus. Ad hanc vocem accurrens Franciscus, sic ad rupem jam elabentem: *ex charitate sistere, quo enim ruis?* dixit, et quasi imperantis vocem audierit rupes inanima, seipsam sistit. Omnia possibile sunt credenti. Ut enim etiam jurejurando discipulis asseverat Christus: *Amen quippe dico vobis, si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic: Transi hinc illuc, et transibit, et nihil impossibile erit vobis.* (2) Sermonis Dominici veritatem probavit Franciscus, qui novi Cœnobii cum jaceret fundamenta, occurrit ingens rupes locum fundamentis designatum sic occupans, ut minime per lineam rectam duci possent: Franciscus fide et charitate munitus, rupi ut loco moveatur præcipit. Rupes quæ nulla humana vi poterat moveri, mox alio transit, in vicinum flumen prorumpit, locumque vacuum, et jaciendis fundamentis opportunum relinquit. Eadem fide Franciscus trabem curvam, distortam, et ad sustentandam Ecclesiam quæ Paterni ædificabatur inidoneam, rectificavit, aptamque fecit. De quinque panibus hordeacis et quinque piscibus Christus *pascit populum in solitudine.* Adeo autem ea fuit majestas, ut et *pabuli exiguitatem non tantum sufficere, verum etiam exuberare voluerit.* (3) Franciscus in panis multiplicatione Christum imitatus, decem panibus, magnæ cuidam pauperum turbæ, pro subsidio quotidiano ad monasterii fores concurrenti, abunde providit. Christus *prima rudimenta potestatis suæ vocatus ad nuptias, aqua auspicatur.* (4) Franciscus vinum in penuario adeo defecisse intelligens, ut vix pro toto aprilis mense sufficeret, id ipsum adeo copiose multiplicavit, ut deinceps nec religiosis, nec pauperibus, nec monasterii operariis defecerit. Gregorius ob patrata ab ipso miracula Thaumaturgus dictus, ad dissidium et certamen duorum fratrum pro proprietate cujusdam lacu piscium copia repletissimi, eundem locum in fecundam et fertilem commutavit terram. Franciscus ad sedandas lites subortas, ob aliorum rivulorum decursum, quibus possessiones patie-

(1) Tert. Apol. 22. — (2) L. 1. Hist. — (3) Tert. L. de Jejun. 10. — (4) D. Hier.

(1) Tert. L. de Jejun. 10. — (2) Matth. 17. — (3) Tert. L. 4. adv. Marc. 21. — (4) Tert. L. de Bapt. 9.

bantur damnum, præcepit ut alio cursum deflecterent, et retrorsum ad flumina, unde manabant, reverterentur: *Bene autem, quod plures et duriores quæque doctrinæ totam hominis figurationem Deo nostro cedunt.* (1) Non approbat Tertullianus Menandri et Marci opinionem, qui volunt humanum corpus Angelorum operatione formatum, illud a solo Deo censet figulatum: at quod denegatum est Angelis, Francisco videtur concessum: cui cum Consentis commoranti allatum fuisset quoddam monstrum sine oculis, sine naso, sine auribus, sine ore, jamjam a muliere in partu editum, Franciscus manu dextera ad informem illam massam carnis appropinquans, ei artificio prorsus mirabili formavit oculos, os fecit et aperuit, nasum et aures extendit, integramque hominis finxit effigiem. Tanta fuit Francisci *charitas, valens ad omnia, et omnibus prævalens* (2): tanta ejus potestas ægrotos sanans, mortuos suscitans.

2. Christus divinam demonstravit potestatem, cum verbo *demonia de hominibus excuteret, cæcos reluminaret, leprosos purgaret, paralyticos restringeret, mortuos denique verbo redderet vitæ.* (3) Auctoritatem et imperium Christi in ægrotudines et morbos fatetur Centurio, supremumque illum agnoscit Dominum, cui *virtutes serviunt, curationes parent, obtemperant sanitates.* (4) Ex miraculosa ægrotorum curatione, morbi simul et sanitatis agnoscitur et prædicatur Dominus. Et merito: nam *carnem ab omni vexatione restituit, leprosam emaculat, cæcam perluminat, paralyticam redintegrat, demoniacam captat, mortuam resuscitat.* (5) Imo ipsemet Christus et Dominus *per easdem operationes agnoscendum se nuntiavit Joanni.* (6) Cum enim Joannes in vinculis miracula a Christo patrata audisset, duos e discipulis suis ad eum misit, qui ab illo sciscitarentur: *Tu es qui venturus es?* Illatam quæstionem solvit Salvator non lingua, sed opere et miraculis, nuntiis dicens: *Ite, renuntiate Joanni quæ audistis, et vidistis. Cæci vident, claudi ambulant, surdi audiunt, mortui resurgunt.* (7) Prodit velut quædam divinitatis sigilla, operationes miraculosas, quas potentia divina operabatur Christus. Ex gratia et participatione divinæ potestatis operatur Franciscus. Quod si quis inquirat qualis homo sit, et quanta ejus potestas, audiet id ipsum quod Joannis discipuli: *Cæci vident, claudi ambulant, surdi audiunt, mortui resurgunt.* Quantumvis sit *potentior Dominus famulo*

suo; attamen ut belle subjungit Tertullianus, *par curatio, licet distet operatio* (1): quia Christus propria potestate ægrotos curat, Franciscus vero potestate a Christo mutuata. In urbe Paternensi dedit visum puellæ, cui nomen Julia Catalana, jam inde a nativitate cæcæ. Sic in urbecula Paula, de qua oriundus erat Franciscus, puellulam, Calidonium nuncupatam, manibus et pedibus captam redintegravit: sic sacerdotis græci filiam, ipsumque leprosum, e Græcia missum ad Franciscum fama miraculorum clarum, benedictione super eum facta sanavit.

Quem constat adhuc *mortuorum suscitatore.* (2) Hominem namque mediis in nubibus, algidoque aere exstinctum, atque ad cœnobium deportatum, ut in illo tumularetur, Franciscus his verbis vitæ reddidit: *Ex charitate resuscitare, hanc enim tibi gratiam Deus facit.* Ad has voces illico surrexit, qui diu jacuerat mortuus: et ita surrexerunt quamplures vel ad illius verbum, vel ad solum attactum. Neque solum homines fatofunctos, sed etiam mortua animantia revocavit ad vitam. Rusticus quidam, cui nomen Joannes Franch, dono acceperat agnellum, sed mortuum, ut exploraret an vera esset fama miraculorum qua audiebatur Franciscus. Explorabo, inquit, an magicis artibus, et dæmonis auxilio mira operetur. Hinc recte Paulam ibo, et videbo, an agnellum meum valeat resuscitare. His dictis calcaria admovet, equum incitat ardentius, sed ab agnello suo sistitur. Videt eum quasi e profundo somno excitari, sensimque moveri, adstrictos agitare pedes; mox audit balare. Tali prodigio convictus, Francisci veneratur potentiam; domum reversus miraculum pro palat, et per plures annos agnum in vita conservat. Eodem spiritu motus, Ferdinandus rex Neapolitanus explorare volens verumne esset quod de Francisci potentia et abstinentia fama divulgaverat, duos pisces assos et bene conditos misit; quos ut videt Franciscus, cruce eos signat. Et ecce insolens prodigium, illico vita donati cœperunt moveri et saltitare; tunc ad Ephæbum, qui eos detulerat: « Regi ex me gratias habe de ferculo liberali et regio, et hæc insuper adde: remittere me pisces vivos ac liberos, rogareque impensius ut pauperes captivos ipse a vinculis liberos dimittat. » (3) Sed majori adhuc stupore dignum est subsequens miraculum. Erat Franciscus cervulus domesticus, multumque familiaris, cui nomen Martinet. Hunc latomus quidam furto sustulit, jugulavit,

(1) Tert. L. de Res. Carn. 5. — (2) Richard. a S. Victor: — (3) Tert. Apol. 21. — (4) Chrysol. Serm. 15. — (5) Tert. L. de Carn. Christ. 4. — (6) Tert. L. 4. adv. Marc. 18. — (7) Matthi. 11.

(1) Tert. L. 4. adv. Marc. 9. — (2) Tert. L. de Carn. Christ. 5. — (3) Ludovi. Dani. l. 1. §. 11. Ann. Milani.

unaque cum sociis voravit; et ne per pedes, ossaque, si palam abjicerentur, deprehenderet furtum, ea in furnum quo calx coquebatur iniecit. Franciscus de cervulo perdito sollicitus, dum eum quæritat, a latro subintellexit furatum, jugulatum, manducatum. Nec mora ad furnum ardentem venit, et alta voce clamitat: *Martinet hinc egredere*. Mirum sane, et a seculis inauditum, Francisci vocem audit cervulus, moxque integer ac vivus e furno egrediens, sistit se Francisco, qui stupenda prorsus potestate regit, imo et increpat Reges.

3. *Data est Christo potestas regia; et omnes nationes terræ secundum genera, et omnis gloria famulanda.* (1) Omnes homines cujusvis sint generis, conditionis, et dignitatis, Christi subjiciuntur imperio: ipsi etiam reges qui hominibus dominantur, debent famulari Christo, qui est *Rex regnantium, et Dominus dominantium*. (2) Franciscus velut Christi gerens vices, erat quodammodo Dominus dominantium: et sicut olim Deus Moysem constituerat Deum Pharaonis; ita Franciscum elegit, ut reges ad probe obeundum suum munus hortaretur, de suis sceleribus coerceret, non secus ac cæteros homines redditoros admoneret; æternasque pœnas criminosis debitas, ad eorum memoriam revocaret. Tria potissimum reges a cœlesti beatitudine propulsant, et ad infernum conducunt. Unum, est tumor mentis: nam ita sua fortuna obcæcantur, ut non se homines mortales considerent, sed ut suprema numina velint adorari. Alterum, quia adulatoribus præbent assensum, qui vitia illorum palpant, eisque de criminibus etiam atrocissimis blandiuntur. Ut enim ait D. Cyprianus: *qui peccantem blandimentis adulantibus palpat, peccandi fomitem administrat*. Tertium, quia omnia sibi licita esse, impuneque posse subditos denudare bonis, honoribus despoliare, imo et vita privare, pro sua voluntate præsumunt: *Sit pro ratione voluntas; nec ullus invenitur qui audeat dicere: Non licet*. Hac de causa David, post commissum adulterium, post Uriam innocuum occisum ait Deo: *Tibi soli peccavi* (3); quia, ut fatur Hesychius, *nullus hominum eum increpavit*. Franciscus regiam, ut par est, honorat majestatem: *Colimus et imperatorem sic, quomodo et nobis licet, et ipsi expedit, ut hominem a Deo secundum, et quidquid est, a Deo consecutum*. (4) Ne igitur Rex de sua majestate tumescat, et Deo ingratus existat, 1. Admo-

net Ludovicum XI, se esse hominem Deo subditum, et ab ipso omnia consecutum. Sic olim, apud Romanos etiam *Imperator hominem se esse, triumphans in illo sublimissimo curru admonebatur*. *Suggerebatur enim ei a tergo: Respice post te, hominem te memento*. (1) 2. Præfato Regi etsi potentissimo, et ingenii sagacitate subtilissimo, prout ejus saluti expedit, libere loquitur, non blandiendo. *Atquin nullis vitiis adulor* (2); neque optatam valetudinem pollicendo, sed ad pœnitentiam peccatorum hortando; *nullis veternis parco, nulli impetigini*, et ad acceptandam cum submissione mortem præparando. 3. Tandem regem Ferdinandum docet, quæ sibi non licent. *Soleo de qualibet margine vel ara medicinas moribus dicere, quæ feliciter publicis rebus, et civitatibus, et imperiis bonas conferant valetudines*. (3) Rex Neapolitanus subditos tributis onerans, gabellis gravans, Franciscus sic eum alloquitur: « Procures statim solve re quod debes, quia displicet Deo cum principes destruunt bona sua; et credat mihi Altitudo tua, quod alienum semper clamat ad cœlum. » (4) Rex se nullo ære alieno obnoxium respondit, ac proinde nulli adstrictum restitutioni. Cui Franciscus: « Nunquid non impositiones et gabellæ, quas quotidie exigi facis a tuis subditis, sanguis pauperum sunt, ea restituere debes? Quod tibi evidenter demonstrabo, da mihi monetam. Accipiens a Rege scutum argenteum, nullo negotio per medium confregit, sanguine undequaque stillante, dixit Regi: Sanguis pauperum est hic qui clamat in cœlum. »

Hucusque contemplati sumus Francisci potestatem, charitatem, humilitatem, vitæ austeritatem: imitemur ejus potestatem dominando nostris passionibus. Nam *et ad hanc formulam collatus nobis principatus super animalia, ut nostri ipsorum discamus esse domini*. (5) Inde concludit magnus Basilius Christianum alloquens: *Tuis fac imperes cogitationibus, imperator ut sis; sane in hoc creatus es, ut imperites affectibus*. Imitemur charitatem, Deam ardentem diligendo, corpusque animæ imperio subjiciendo. *Fateor insitam esse nobis corporis nostri charitatem, fateor ejus nos gerere tutelam; non ergo nego indulgendum illi, serviendum nego*. (6) Imitemur humilitatem, quæ est dispositio ad gratiam, et scala per quam ascenditur ad gloriam. Sic Christus post humilitatem fuit *sublimatus in consummatio-*

(1) Tert. L. 3. adv. Marc. 7. — (2) Tert. L. de Res. Carn. 25. — (3) Psal. 50. — (4) Tert. L. ad Scap. 2.

(1) Tert. Apol. 35. — (2) Tert. L. de Pall. 5. — (3) Tert. ibid. — (4) Otho Petruvius l. 1. c. 8. §. 7. — (5) D. Basil. hom. 11. in Gen. — (6) Seneca. ep. 14.

nem. (1) Tandem fugiamus mundi delicias, *per dulcedinem transitoriam præparat amaritudinem sempiternam!* (2) Contra vero felices et has et illas æqua lance expendit D. Augustinus, exclamat: *O infelix voluptas, quæ breves perducunt ad æternas paradisi delicias!*

(1) Tert. L. 3. adv. Marc. 7.

(2) Serm. 55. de Temp.

RELIGIOSA MONIALIUM CULMINA.

SCHOLIUM.

Inter Religiosa Monialium Culmina potissimum numerantur: 1. Scholastica; 2. Catharina; 3. Clara; 4. Joanna; 5. Ursula; 6. Theresia.

CONCIO PRIMA.

SUBSTANTIAM probaturus ex nomine (1) quanta sit Scholasticæ virtus demonstro ex materno, fraterno, et proprio nomine. Matris nomen *Abundantia*, quo denotatur gratiarum copia, quam ejus filiæ Deus abunde largitus est; fratris nomen *Benedictus*, in nunt benedictiones celestes, quas ejus soror peculiari quodam privilegio suscepit; tandem proprium nomen, nimirum *Scholastica*, quo fausto omnino est nuncupata: vel quia scholas aperuit, e quibus prodierunt virgines, optimis eruditæ disciplinis, et eximiis excultæ virtutibus, quas a *Scholastica* magistra didicerunt; vel potius, quia ipsa a magistro cœlestem disciplinam didicit. Græcus auctor Mariam nuncupat *sapientiæ Matrem*, *pueri Scholarem*. (2) Simili modo Scholastica est simul et semel magistra et discipula; magistra virginum, quas tum verbo, tum exemplo ad pietatem erudit; discipula magistri cœlestis, a quo erudita est. Uti autem gloriosior fuit Mariæ titulus discipulæ Jesu, quam magistræ Apostolorum et prophetarum; ita præcipua Scholasticæ laus desumitur non ab

ejus magisterio, sed ab ejus discipulatu: quod evidenter patebit, si attendatur, 1. A quo sit edocta; 2. Ubi sit edocta; 3. Quid sit edocta.

I. PARS. Christus *de Domino fit magister: docens hominem evadere in salutem.* (1) Magistri munus ita ad Christum pertinet, ut ipsemet suis testetur discipulis, *Magister vester unus est Christus.* (2) Quia ut docet D. Thomas, cuncti qui magistri funguntur officio, ad id negotium sunt a Christo deputati, neque illud exercent nisi dependenter ab ipso. (3) Summus etiam Pontifex, quem Patres Concilii Florentini dixerunt *Doctorem omnium Christianorum et patrem* (4), quem D. Chrysostomus *totius orbis magistrum* (5) nominat, et quem adhuc Cassianus vocitat *inter magistros Magistrum* (6), non solum in Pontificatu, sed etiam in magisterio est vicarius Christi, qui per excellentiam est magister, genere nobilitatus, sapientia illustratus, gratia sanctificatus. Ab eximio illo magistro edocta Scholastica, fuit 1. Nobilitata; 2. Illustrata; 3. Justificata.

1. *Fideles magis discere, quam docere litteras capit.* (7) Quia ut fatur Cyrillus Alexandri-

(1) Tert. L. 3. adv. Marc. 15. — (2) Apud D. Thom. in Cat. ad c. 2. Luc.

(1) Tert. L. de Pat. 3. — (2) Matth. 23. — (3) 1. p. q. 117. a. 1. — (4) Sess. 25. — (5) In c. 21. Joan. — (6) L. 3. de Incar. — (7) Tert. L. de Idol. 10.

nus, *animus Sanctorum discendi cupidissimus est* (1): non tamen omnes ad docendum sunt apti, neque ad id munus obeundum destinati. Nam ut subjungit Tertullianus, *diversa est radio discendi et docendi*. Qui docet, communicat; qui discit, recipit: facilius enim recipitur doctrina, quam communicatur. Nihil autem ita sufflammat discendi desiderium, quam eminent magistri dignitas. Nam ut scite ait D. Ambrosius: *Primus discendi ardor, nobilitas est magistri*. Sub magistro nobili majori conatu student discipuli. *Quod reverendus sit magister, id utile est discipulis* (2); imo honorabile et gloriosum. Magistri enim conspicui celsitudo sublimat discipulos qui ab eo discunt. Si quis unquam fuit magister nobilitate et dignitate præclarus, maxime Christus; nam ut fatur dubius Tertullianus: *Magister venit insignis, et doctor cælestis, et institutor consummata veritatis*. (3) Ab insigni illo magistro edocta Scholastica multum fuit nobilitata, et ab ejus sapientia illustrata.

1. *Stupebant omnes ad doctrinam ejus*. (4) Et merito, quia absque ulla comparatione fuit majori scientia præditus, quam fuerit omnes prophetæ; et sublimiori sapientia illustratus, quam sint omnes simul Cherubini. *Prophetæ de officio præfandi vocantur*, (5) quia desuper eruditi, quæ ventura sunt ominantur; at Christus ob majorem ejus *capacitatem, pleniorum* (6) longe accepit a Patre luminum scientiam. Cherubini plenitudine scientiæ decorantur; in Christo sunt absconditi thesauri omnes scientiæ et sapientiæ Dei. Cherubini *propter eruditionem et sapientiam* (7) nuncupantur a Sophronio, prædicatores, evangelistæ, diaconi: verum id munus obeunt ut Dei ministri; at multo præstantior Christus supremus Pontifex, *cui sancta sanctorum, et secreta Dei credita sunt*. (8) Gregorius Naz. sublimis apex theologiæ, principes Angelos vocat lumina. *Cælestes virtutes, quæ primæ primum lumen haurientes, veritatis verbo illustrantur, lumen quoque ipsæ sunt, ac perfecti illius luminis radii*. At Dei Filius ab æterno Patre procedit *ut lumen de lumine*. (9) Cherubinatorum lumen est accidens, ab eorum natura realiter distinctum, illudque finitum et limitatum: at lumen quod Verbo divino communicat æternus Pater, est ipsamet infinita et substantialis essentia divinitatis. Cherubini divinitus illus-

trati, inferiores illuminant Angelos: at *Magister et illuminator generis humani Filius Dei annuntiabatur*. (1) Cherubini divinis splendoribus coruscantes, velut soles radiant: at *Christus Filius Dei totum jam orbem Evangelii sui radiis illustravit*. (2) Dionysius Areopagita Paulum Gentium Doctorem, suum et Hierothei præceptorem, ob excellentem qua pollebat sapientiam, *communem solem* appellat (3): quanto verius Malachias propheta *solem* vocitat Christum, Principem, Hierarcham, magistrorum Magistrum, hominum et Angelorum Præceptorem? *Si sol non esset, supervacuum esset oculus* (4): Inutilis esset hominibus inclinatio naturalis saltem passiva, ut docet subtilis Doctor, ad recipiendas divinas illustrationes, si per impossibile non esset Dei Filius sol justitiæ, a quo lucem mutuuntur oculi justorum. Nam ut ratiocinatur D. Ambrosius: *Oculi ejus lux sunt; quos aspicit, illuminat, et ideo oculi ejus dies justorum sunt*. (5) In die versatur Scholastica; nec mirum, quia conspecta ab oculis Christi, a sole justitiæ illuminata, et gratia divini illius magistri sanctificata.

3. Ad docendos Israëlitas misit Deus *viros justitia et innocencia dignos, Spiritu divino inundatos* (6), non solum ut eos veritatem docerent, sed etiam ut ad justitiam promoverent. Cujusmodi fuerunt in lege Evangelica Apostoli, sacrique Doctores, *qui ad justitiam erudiunt multos* (7), qui non tam civilium legum, quam divinarum periti, ad justitiam, id est, ad Christianam perfectionem multos adducunt, ut malorum facinorum vacui, et clarissimis ornati virtutibus, cælo aliquando perfrauantur. In Hebræo etenim legitur, *qui justificant multos*. Verum licet sacri Doctores suis sermonibus et exemplis gratiæ desiderium justitiæque ingenerent affectum, justificandi tamen potestatem non habent: Christus vero Christianæ disciplinæ illuminator, et *gratiæ arbiter* (8), quam suo sanguine meruit, et unicuique pro suo arbitrio dispensat, non solum ad justitiam erudit, sed adhuc multos justificat. *Quoniam et ipsius est erudire postea, qui ante justos formare instituerat*. (9)

Sed nubium simbolo intelliguntur prophetæ, Doctores, Concionatores, atque magistri, qui ad justitiam erudiunt, quos *nubes sanctas* (10) nuncupat propheta, *quod spiritualium more nubium pluvii alios irri-*

(1) In cap. 4. Zachar. — (2) D. Chrysost. hom. 12. in ep. ad Coloss. — (3) Epist. de Cib. Judai. — (4) Tert. I. 4. adv. Marc. 7. — (5) Tert. Apol. 18. — (6) Tert. Apol. 21. — (7) Gregor. Nyss. orat. de Basil. — (8) D. Ignat. epist. ad Philadelp. Orat. 12. — (9) Tert. Apol. 21.

(1) Tert. Apol. 21. — (2) Tert. adv. Jud. 14. — (3) De Divin. Nom. 7. — (4) Justin. Mart. confut. Græc. q. 15. — (5) In Psal. 56. — (6) Tert. Apolog. 18. — (7) Daniel. 12. — (8) Tert. Apolog. 21. — (9) Tert. L. adv. Jud. 2. — (10) Zachar. 2.

gare soleant (1): et ob hanc causam propheta Evangelicus verbum Dei appellat *imbrem de cælo venientem, et inebriantem terram.* (2) Quo alludere videtur Moyses aiens, *Concresecat in pluviam doctrina mea* (3): ubi sub pluvie symbolo doctrinae suae denotat præstantiam; imo et apud Hebræos eadem vox docere et plure significat. Nam Osee propheta de Christo ait: *Qui docebat nos justitiam.* (4) Isidorus Clarus ex Hebræo vertit: *Donec pluat justitiam nobis.* Idipsum expressis terminis innuit Ioel, qui postquam Christum *Doctorem justitiae* nominavit, statim subjungit: *Et descendere faciet ad nos imbrem matutinum.* (5) Neque duntaxat per imbrem denotatur Magistrorum doctrina et eloquium; sed etiam gratiam, ut constat ex illa parabola, ubi Deus iratus vineae suae dixit: *Mandabo nubibus meis ne pluant super eam imbrem.* (6) Per vineam intelligit Tertullianus domum Israëli; per imbrem vero intelligit Dei gratiam, qua ob ingratitudinem fuere destituti scelerosi Judæi. *Nam exinde destitit apud illos gratia Dei. Et mandatum est nubibus ne pluerent super vineam Sorech, id est, caelestibus beneficiis, ne provenirent domui Israëli*

Verum, *quis in nubibus æquabitur Domino?* (7) Id est, quis ex prophetis, Apostolis, Doctoribus, Concionatoribus, poterit Domino comparari, *qui levat nubes ab extremo terræ* (8), id est, eligit Doctores et Concionatores, ut emittant imbrem doctrinae et eloquii. Sciscitatur Job: *Quis est pluviae pater, vel quis genuit stillas roris?* (9) Respondentur Gentiles esse Jovem, quem *pluviae largitorem et moderatorem* (10) prodit Athenæus, cui ideo scaturigines et capita fontium immolabant Romani, ut eis exprobrat Tertullianus: *Aqualicia Jovi immolatis.* (11) Quos non secus ac cæteros Gentiles superstitionis et vanitatis redarguit Jeremias propheta: *Numquid sunt in diis Gentium qui pluat?* (12) Ad verum duntaxat pertinet nomen, imbris habere dominatum, illumque pro libito diffundere. *Pluviam voluntariam segregavit Deus hereditati suae.* (13) Et quia Christus est simul Deus et homo, imbrem gratiae quem suo sanguine meruit, abunde largitur iis quos justificat. *Cælestes imbres pipiavit in* (14) solitudine Scholastica, ubi a Christo edocta est.

H. PARS. *Erant et alia apud Hierusalem ad docendum, erant et extra Hierusalem ad*

(1) Cyr. Alex. — (2) Isa. 55. — (3) Deuter. 32. — (4) Osee. 10. — (5) Joël. 2. — (6) Tert. L. adv. Jud. 15. — (7) Psal. 88. — (8) Jerem. 51. — (9) Job. 58. — (10) Lib. 15. — (11) Tert. Apol. 40. — (12) Jerem. 14. — (13) Psal. 67. — (14) Tert. L. adv. Valent. 15.

secedendum; sed enim per diem in templo docebat, ad noctem vero in elationem secedebat. (1) In secessu autem et solitudine Deus legem hominibus dedit, Christus discipulos erudit, de dæmone victoriam reportavit, Moysi et Eliae transfiguratus apparuit, multa millia hominum enutrivit, pluraque alia miracula edidit: *Ipse Dominus in secessu frequentius agebat, ut liberius oraret, ut seculo cederet, gloriam denique suam discipulis in solitudine demonstravit.* (2) Ad solitudinem Scholasticam duxit, quæ est academia multo ab academia mundi diversa. In mundo ut plurimum est suisipsius ostentatio, noxia cum hominibus conversatio, fœda generatio: Scholastica e converso in solitudine, 1. Mundo occultatur; 2. Cum Deo sancte conversatur; 3. Virginea maternitate secundatur.

1. Qui solitudinem captant, in ea sunt *silvicolæ et exsules vitæ.* (3) Non quidem exsules vitæ naturalis, quæ non amittitur nisi per mortem; neque exsules etiam a vita supernaturali, quam gratia largitur animæ; quia, ut fatur Magnus Basilius: *Eremus mors est vitiorum, ac procul dubio fomes ac vita virtutum* (4), sed exsules vitæ mundialis. Nam ut subjungit Basilius, solitudo est *spiritualis arx*, quæ a seculi vitis propugnat, reprimens et frænans fomitem peccati; nimirum pravos appetitus, et motus inordinatos naturaliter luxuriantes ad vitia, et sufflammas virtutum fomitem, quo solitarius gratia adjunctus, fertur ad virtutes, ad sanctitates, et ad cælestia.

Vitioso fomite ad mundum propendent vitam mundialem sectantes, ut videant, et videantur. Ad hunc finem gentiles feminae olim cultæ et expictæ templa circumibant, spectacula postulabant, Deorum dies festos celebrabant. *Propter istos enim conventus, et mutuum videre ac videri, omnes pompæ in publicum proferuntur, aut ut luxuria negotietur, aut gloria insolescat.* (5) Quarum æmulæ plures Christianæ videri desiderant, affectantque ostentare vel generis nobilitatem, vel vestium cultum et ornatum, vel corporis decorem, vel etiam virtutis opera. *Verum ipsa concupiscentia non latenti* (6) gentilem redolet vanitatem, et libidinem, et Christianam dediscit humilitatem et castitatem. *Tales enim oculi volent virginem visam, quales habet virgo quæ videri volet. Invicem se eadem oculorum genera desiderant. Eiusdem libidinis est videri et videre.* (7) Quapropter feminae et virgines secundum disciplinam Domini

(1) Tert. L. 4. adv. Marc. 59. — (2) Tert. L. ad Mart. 2. — (3) Tert. Apol. 42. — (4) De laud. vit. solit. — (5) Tert. L. de Cult. Fem. 11. — (6) Tert. L. de Vel. Virg. 14. — (7) Tert. L. de Vel. Virg. 2.

incedentes, de generis nobilitate non tument, neque gloriautur; quia gloria illicita est eis, quarum probatio in omni humiliatione constat.

(1) Neque, 2. vestitus cultum et ornatum, et faciei fucum affectant; quia hæ pompæ de proximo curant luxuriæ negotium, et obstrepuunt pudicitiae disciplinis. (2) Neque 3. Corporis decorem ostentant; quia pulchritudo et venustas necesse est publicatione sui periclitetur, dum percutitur oculis incertis et multis, dum digitis demonstrantium titillatur, dum nimium amatur. (3) Probe namque sciens pudica virgo quantum sibi et aliis periculosus sit faciei decor, etiam femineorum oculos pati non vult; alios ipsa oculos habet; confugit ad velamen capitis quasi ad galeam, quasi ad clypeum, qui bonum suum protegat adversus ictus tentationum, adversus jacula scandalorum, adversus suspiciones, et surros, et æmulationem, ipsum quoque livorem. (4) Neque 4. Tandem opera virtutum quæ faciunt divulgant; sed potius omni studio bonum suum abstrulunt (5); quia illud operatur, non ut hominibus, sed ut Deo soli placeant, qui tam idoneus est ad conspicienda quæ in occulto fiunt, quam justus ad remuneranda quæ sibi soli fiunt.

Cujus illustre habemus in Scholastica exemplum, quæ clara orta natalibus, ex familia scilicet Aureliana, quæ Imperatores dederat Romano solio, admirabili pulchritudine decorata, ingenii acumine prælita, amplo patrimonio opulenter ditata, tot tamen fortunæ, naturæ, corporis animique bona hominum subtrahit oculis, et ut ea melius occultet, mundum fugit, in solitudinem se recipit; *Elongavi fugiens, et mansi in solitudine.* (6) Cui gratulandum est iisdem verbis, quæ Tertullianus Christiano pro religione incarcerato: *Non vides alienos Deos, non imaginibus eorum incurris, non solemnes Nationum dies ipsa commixtione participas, non nidoribus spurcis verberaris, non clamoribus spectaculorum atrocitates, vel furores, vel impudicitias celebrantium cæderis; non in loca libidinum publicarum oculi tui impingunt; vacas a scandalis, a tentationibus, a recordationibus malis* (7): in solitudine commoraris velut in asylo, quo tuta es a mundi illecebris, vanis sæculi honoribus, inordinatis cupiditatis affectibus, blandis hominum persecutionibus, crebris quæ occurrunt in mundo peccandi occasionibus. *Insuper quæ semper utilia fidei spiritus adipiscitur* (8), procul a turbis divina ediscit

mysteria, Patrem in veritate adorat, illius majestatem contemplatur. Nam ut fatur D. Augustinus, *solitudo quædam necessaria est mentis nostræ, ut videatur Deus; turba strepitum habet, visio ista secretum desiderat.* (1) Quod non ignora Scholastica a Christo edocta, Benedici fratris secessum æmulata, mundum fugit, a turba se separat, sese hominibus occultat, solitudinem captat, ibique absque ullo mortalium commercio vivens, divinam majestatem assidue contemplatur, et familiariter cum Christo conversatur.

2. *Conversatio divinæ disciplinæ, non factis tantum, verum etiam verbis periclitatur.* (2) Non solum mala opera contraria sunt Christianæ quæ bonum præcipit et malum prohibet, sed etiam verba scelerosa disciplinæ Christianæ adversantur. At maxime his temporibus verbis, sive vanitatis, sive voluptatis, sive impietatis, sive adulationis, sive animadversionis, sive detractionis, divina disciplina periclitatur; adeo est magnum conversationis humanæ inquinamentum (3): quæ illorum quibuscumque vivit tum pravo exemplo, tum verbo probroso oculos fœdat, aures maculat, animam contaminat, a virtute revocat, et ad vitium sufflammat. *Facile transitur ad plures, nemo non aliquod nobis vitium aut commodat, aut nescientibus allinit: malignus comes quamvis canilido et simplici, rubiginem suam affricit.* (4) Multorum conversatio inimica virtutis est; nemo se tuto turbæ committit; aliena vitia, etiam quæ quis detestatur illam expugnant, per oculos, et aures, velut impetu facto in ejus animum irruunt. Quod experientia doctus, moralis fatetur philosophus: *Nunquam mores, quos extuli, refero. Aliquid ex eo, quod composui turbatur, aliquid ex his, quæ fugans redii, avarior redeo, ambitiosior, luxuriosior; imo vero inhumanior, quia inter homines fui.* (5) Imo ipsemet Christus volens patrare miracula, turbas abigit, secum duntaxat retinens Petrum, Joannem, et Jacobum magis familiares Apostolos. Christi virtus ex humana conversatione, et turbarum frequentia deperdere nihil poterat: et tamen, ait Theophylactus, ad exercendam vim miraculorum, non permittit intrare secum quemquam, nisi Petrum, Jacobum, et Joannem. (6) Cujus pulchram mox submisit rationem: *Quia cum quis debet miracula patrare, non decet ipsum esse in medio plurimorum, sed solitarium; et ab aliis separatum.*

Hujusmodi Salvatoris cautio, hominum est

(1) Tert. L. de Vel. Virg. 15. — (2) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 9. — (3) Tert. L. de Vel. Virg. 14. — (4) Tert. L. de Vel. Virg. 15. — (5) Tert. L. de Vel. Virg. 15. — (6) Psal. 54. — (7) Tert. L. ad Mart. 2. — (8) Tert. Ibid.

(1) Tract. 17. in Joan. — (2) Tert. L. de Idol. 20. — (3) Tert. L. de Orat. 11. — (4) Sen. Ep. 7. — (5) Sen. Ep. 7. — (6) In c. 8. Luc.

eruditio, ut sciant, quod frequentia solet lædere virtutem, culpæ innocentiam, et irritare ad vitia. Quod non ignorans Tertullianus sic hortatur Uxorem: *Convictus atque colloquia digna sectare; memor illius versiculi sanctificati per Apostolum: Bonos corrumpunt mores congressus mali.* (1) Quapropter seculares virtutis studiosi, vel regulares perfectionis cupidi, multis utuntur remediis, ne mundi conversatione amittant innocentiam. 1. Malorum fugiunt societatem ad instar Romanorum, quos quandiu simplicitas vigit apud illos, merito laudat Tertullianus: *Commercium, colloquium, convictum malorum, probi qui que respuitis.* (2) 2. Tum seculares, tum regulares, quibus ex officio, vel charitate incumbit negotium versandi inter homines ad eos specialiter juvandos, sic inter hominum turbas versantur corpore, ut in anima, solitudine potiantur, et ut fatur Gregorius Nazianzenus: *In media luce versantes, solitarie vite rationem servant.* (3) Ad hanc internam cordis solitudinem Demetriadem hortatur D. Hieronymus: *Adhibe etiam tibi in urbe solitudinem, et remota paulisper ab hominibus, propius Deo jungere.* (4) 3. Statutis anni temporibus remoti a turba et hominum conversatione sese recolligunt et spiritualibus exercitiis vacant. *Joannes in deserto, Jesus ipse, ut actiones multitudini humanæque frequentie, ita preces quieti, locisque ad hominum commercio semotis, fere tribuebat. Hoc exemplo præscribens, ac veluti lata lege promulgans, nobis quoque nonnunquam faciendum esse, ut quietem amplevemur, ac nos ab hominum frequentia in solitudinem asseramus, ut sine ulla face Deum alloquamur.* (5) Sine facie Deum alloquitur qui in solitudine cum Deo agit; quasi qui inter homines versantur, defæcatis non faciant preces; ubi enim turbæ et negotia perstrepunt, animi quies turbatur, et orationis impeditur silentium. 4. Deseculo exeunt nemundanorum commercio depraventur. *Cæterum oportebat nos de mundo exire, sic cum illis conversari non liceret.* (6) Ad statum regularem velut ad asylum se recipiunt, ubi a seculi tempestatibus exempti, quietam, tranquillam et innocuam ducunt vitam, æmulam vite quam agebat Adamus in paradiso terrestri. *Viro autem adhuc solitariam vitam degente, necdum formata muliere, paradisi a Deo plantatus dicitur.* (7) Religio ad instar est paradisi in quo regulares a seculo semoti, velut in-

nocentia resculpunt statum. *Vere claustrum est paradisi. Hic prata virentia Scripturarum, præterfluens lacrymarum undositas, quam de puris affectibus amor ille cælestis eliquat; hic sunt arbores erectissimæ, chori Sanctorum, nullus est quæ non multa gaudeat fructus ubertate.* (1) Tandem 6. Non contenti interna cordis solitudine, neque quieta claustri tranquillitate, etiam corpore separantur ab hominibus, et in deserto velut in cælo commorantur. Deserti enim nomine cælum significatur, ut docet Magnus Gregorius (2), expendens parabolam ovis errabundæ per mundum, ubi sunt urbes frequentia multitudinis insignes, et campi in quibus laborant agricolæ. Errantem ovem quærens pastor, dimittit nonaginta novem in deserto: *quia scilicet Angelorum choros reliquit in cælo.*

In hanc mentis et corporis solitudinem Christus Scholasticam duxit, ut ab humana conversatione sejuncta, et a frequentia turbæ separata, familiariter cum ea conversaretur; Abrahamum nuncupat Tertullianus, *divinæ familiaritatis virum* (3), quia conversatus est cum Angelis divinam majestatem repræsentantibus. At augustior est Scholasticæ gloria quæ familiariter conversata est non solum cum Angelis, sed etiam cum Angelorum rege, qui illam duxit in solitudinem et frequenter cum ea locutus est. *Ducam illam in solitudinem, et loquar ad cor ejus* (4); ubi D. Bernardus: *Columbam blandiendo vocat, et conspectum postulat et colloquium.* (5) Ut autem liberius sponsæ fruatur conspectu et colloquio, a mundo eam removet et in desertum adducit: *Publicum erubescit, decernitque frui deliciis suis in loco sequestri.* Et ne quis vel umbra immunditiæ suspicetur in familiariter congressu (6) sacri sponsi et sanctæ sponsæ, sponsum Christum et sponsam Scholasticam cogitet. Et ut subjungit Bernardus: *Afferte pudicas aures ad sermonem qui in manibus est de amore: et cum ipsos cogitatis amantes, non virum et feminam, sed Verbum et animam sentiatis oportet.* Adamus quandiu innocentia servavit statum, Deo multo fuit *familiarior* (7) Abraham. Verum mox ut divinum transgressus est mandatum: adempta est illi *paradisi gratia et familiaritas Dei.* (8) At Scholastica Adamo longe felicior, in solitudine velut paradisi gaudiis delectatur, cum Deo familiariter conversatur, et duplici hæc prærogativa perfruitur. Magnam habuit cum Deo familiaritatem fidelis Abraham, majorem adhuc innocuus protoparens: tan-

(1) Tert. L. 1. ad Ux. 8. — (2) Tert. Apol. 11. — (3) Orat. de Pace. — (4) Epist. ad Demetriadem. — (5) Greg. Naz. Orat. 27. — (6) Tert. L. de An. 35. — (7) Philo Jud. de Mund. Opific.

(1) Petr. Dam. Serm. 59. — (2) Hom. 54. in Evang. — (3) Tert. L. de Res. Carn. 18. — (4) Osee. 2. — (5) Ser. 61. in Cant. — (6) Tert. L. de Jejun. 6. — (7) Tert. L. de Vel. Virg. 10. — (8) Tert. L. 2. adv. Marc. 2.

dem maximam B. Virgo ; at Scholastica *per Dei familiaritatem* (1) quam habuit in solitudine, Mariæ privilegia æmulari videtur. B. Virgo, ait D. Ambrosius : *Comites non desiderabat, quæ bonos comites cogitationes habebat. Quin imo tum sibi minus sola videbatur, cum sola esset.* (2) Pariter Scholastica in solitudine sola non erat, habens Deum secum habitantem et colloquentem. Etenim non est solus, cui Deus præsens est (3) : ut seite fatur D. Ambrosius. Quo sensu ait Tertullianus : *Ante omnia Deus erat solus, ipse sibi et mundus et locus et omnia. Solus autem quia nihil aliud extrinsecus præter illum. Cæterum, ne tunc quidem solus ; habebat enim secum, quam habebat in semetipso, rationem suam scilicet.* (4) Id est, Verbum quod ab æterno generat, et Spiritum Sanctum, quem simul cum Filio spirat. Æternam hanc Dei solitudinem imitatæ sunt Maria et Scholastica, habentes in mente sua Dei cognitionem, et in corde ejus amorem ; quomodo soli sunt qui Deum assidue cogitant et amant ? Nam ut belle ad propositum D. Bernardus, *solus es, si non communia cogites, si non affectes præsentia ; alioquin nec si solus corpore es, solus es. Videsne posse esse te et solum cum inter multos, et inter multos, cum solus es ?* (5) Sola erat Scholastica in deserto, sola tamen non erat, habens secum Deum quo cum conversabatur, ad instar Mariæ, de qua ait D. Ambrosius : *Sola erat Maria et loquebatur cum Angelo ; sola erat quando supervenit in eam Spiritus Sanctus ; sola erat, et operata est mundi salutem, et concepit redemptionem universorum.* (6) Quod D. Ambrosius ait de Maria, dicamus et nos de Scholastica : Sola erat et loquebatur cum Christo ; sola erat quando concepit propositum sui Ordinis, et virginea maternitate fuit fecundata.

3. In seculo est sæpe sæpius fœda fecunditas. Virginum scilicet quæ suum affectant ostentare decorem : *Merito itaque dum caput non tegunt, ut sollicitentur gloriæ causa, ventres tegere coguntur infirmitatis ruina* (7), virginitatem in maternitatem commutantes. Maria est *Virgo Mater* (8), quia absque ulla jactura virgineæ integritatis Filium concepit et peperit. Scholastica quoque est virgo mater, stupendo miraculo matris fecunditatem cum virginis puritate conjungens. In seculo virgines viris matrimonio conjunctæ non efficiuntur matres nisi post amissam carnis integritatem : at in monasteriis *virgines gene-*

rant (1) absque ullo damno pudoris. *Honor conjugis, matrimonii dignitas, est procreatio dulcium liberorum.* (2) Verum ut bene animadvertit Gregorius Nazianzenus, longe dignior *secunditas in cœlibatu : siquidem præstantiores illi factus sunt, qui secundum Deum existunt, quam qui carne ortum ducunt.* (3) Tertulliano teste, *invenitur etiam in jure civili Græca quedam, quinonem enixa filiorum, semel omnium mater, unici factus parens multiplex, unici uteri puerpera numerosa, quæ tot stipata corporibus, pene dixerim populo, sextum ipsa corpus fuit.* (4) Verum Scholastica meliori titulo parens multiplex, puerperaque numerosa debet appellari, quæ non quinque, sed innumeras enixa est filias, quæque post resurrectionem tot in cœlo apparebit stipata corporibus, quot sunt religiosæ quas Deo parturivit. In quo non secus ac in multis aliis assimilatur gemello fratri Benedicto. Uti enim Benedictus *Pater dicitur omnium* (5) religiosorum, qui profitentur regulam ab ipso institutam, ita Scholastica est mater cunctarum religiosarum, quæ in ejus Ordine, Deo virginitatem suam consecrarunt : *Cæterum quam multas habet sanctissima fecundissimaque virginitas ! Quam felix ejusmodi generatio, fecunda et incorrupta posteritas !* (6) Felix Scholastica Deiparæ imitans fecunditatem, absque ullo integritatis damno innumeras generans virgines. Felices adhuc Scholasticæ filiæ, a Virgine Matre originem ducentes, sed adhuc feliciores si virginea matris imitantur fecunditatem. In Scholastica duplex, eaque virginea reperitur fecunditas. Prolis una, moris et virtutis altera ; omnes ejus filiæ valent imitari matris, si non prolis generationem, saltem moris et virtutis fecunditatem. *Nec propterea vos steriles deputetis, quia virgines permanetis : Nam et ipsa integritas carnis, ad fecunditatem pertinet mentis.* (7) Æmulamini non solum Scholasticæ, neque adhuc Deiparæ, sed etiam duplicem æterni Patris fecunditatem : internam unam, externam alteram. Illa se solo producit Verbum, et simul cum Verbo Spiritum Sanctum : ista simul cum Filio et Spiritu Sancto ad extra operatur. Similiter et vos estote secundæ ad intra, et ad extra. Ad intra, per Dei cognitionem et amorem, ad extra per sanctam virtutis operationem. Utraque hac fecunditate decoratur Scholastica, quam in solitudine a Christo didicit.

(1) Tert. L. de Resur. 26. — (2) L. 2. de Virg. — (3) In Psal. 38. — (4) Tert. L. adv. Prax. 5. — (5) Serm. 40. in Cant. — (6) Epist. 41. — (7) Tert. L. de Vel. Virg. 14. — (8) Tert. L. adv. Jud. 9.

(1) D. Hier. Ep. 22. ad Eustoch. — (2) Chrysol. Serm. 92. — (3) Orat. 12. — (4) Tert. L. de An. 6. — (5) Tert. L. adv. Valent. 7. — (6) Gallrid. apud Filii. in Alleg. — (7) B. Aug. Serm. 60. de Diversis.

III. PARS. Quales doctores, tales discipuli: Duos invenio magistros qualitate et conditione diversos, diabolum et Christum. Diabolus est malus; doctrina quoque ejus mala quam suos discipulos docet. *Si doctrinæ dicendæ sunt, mali magistri male docerint necesse est.* (1) Christus e converso est optimus, ejusque doctrina est *disciplina justitiæ, patientiæ, misericordiæ, innocentiae* (2), cunctarum generatum virtutum. Ab optimo illo magistro erudita Scholastica, bonam disciplinam didicit, quæ ideo post mortem sub specie columbæ in cælum ascendere visa est, quia vivens a cælesti Doctore edocta est columbæ proprietates. Nimirum, 1. Simpliciter cum prudentia conjunctam; 2. Charitatem cum pace federatam; 3. Orationem gemitibus comitatam.

1. Qui mundana prudentia polent, simplicitatem Christianam dedignantur, eosque qui in simplicitate cordis simplicitas, velut stolidos depreant, quasi simplicitas sit contraria sapientiæ. *Ideoque simplices notantur apud illos, ut hoc tantum non esse sapientes, quasi statim deficere cogatur a simplicitate sapientia.* (3) Quam autem inepte philosophentur, multis rationibus ostendit Tertullianus. Tum quia falsum est simplicitatem non posse reperiri cum sapientia: *Domino utramque jungente: Estote prudentes ut serpentes, et simplices ut columbæ.* Illas ad invicem conjungit Christus, ut sibi mutuum præstent auxilium. Simplicitas absque prudentia foret stoliditas; prudentia vero sine simplicitate, maligna. Prudentia securitatem dat simplicitati, eamque ne decipiatur tuetur. Simplicitas est antidotum prudentiæ, ab eaque malignitatem fugat. Tum quia, *si nos propterea insipientes, quia simplices; num ergo et illi propterea non simplices, quia sapientes?* Tum quia, si simplices de stultitia culpantur, prudentes de iniquitate censentur. *Nocentissimi autem qui non simplices, sicut stultissimi qui non sapientes.* Tum quia quantumvis a sapientibus hujus seculi commendatur prudentia, et depreiatur simplicitas, tamen simplicitas multum prudentiæ antistat. *Malim in eam partem meliori sumi vitio. Si forte præstat minus sapere quam pejus, errare quam fallere,* profecto christiana simplicitas tantum eminet supra mundanam prudentiam, quantum columba supra serpentem. Nam *Christum columba demonstrare solita est, serpens vero tentare. Illa et a primordiodivinae pacis præco; iste a primordio divinæ imaginis prædo. Ita facilius simplici-*

tas sola Deum et agnoscere poterit et ostendere, prudentia sola concutere potius et perdere. Inde concludit D. Bernardus sororem alloquens: *Igitur sponsa Christi, nec prudentia serpentis sine simplicitate columbæ, nec simplicitas columbæ sine prudentia serpentis debet esse in te: quatenus columbæ simplicitatem astuta serpentis ut mala caveat, sollicitet; et prudentiam serpentis simplicitas columbæ, ut bona faciat, temperet.* (1)

In Scholastica mirum in modum splendet illa simplicitatis et prudentiæ conjunctio. Prudentia quidem elucet: nam sicut prudens aspis obturat aures suas, ne audeant vocem incantantium; ita Scholastica obturavit aures suas, ne mollitos et veneficos audiret mundi sermones. Simplicitas etiam: fugiens mundum, fortunæ renuntians bonis, pauperem et ærummosam ducens vitam, non ut sibi placeret, sed ut Deo purius et perfectius serviret: *Oculi ejus sicut columbæ super rivulos aquarum, quæ lacte lotæ sunt.* (2) Per oculos intentio denotatur, quæ tunc est simplex cum Dei gloriam respicit. Oculi Scholasticæ sunt oculi columbæ, ob gloriam Dei, mundum deserens, solitudinem quærens, ubi prudentiam cum simplicitate conjunxit, et charitatem cum pace confæderavit.

2. Amor personalis est columbæ figura delapsus in Dominum, ut natura Spiritus Sancti declararetur per animal simplicitatis et innocentiae, quod etiam corporaliter ipso felle careat columba. (3) Charitas est proprius Spiritus Sancti character. Columba est amoris symbolum, et merito. Tum quia *gregatim incedit.* Tum quia, ut ait supra memoratus Bernardus, *non habet fel.* Tum quia *rostrum non percutit.* Tum quia *sæpe alienos pullos nutrit.* (4) Pax adhuc ad Spiritum Sanctum pertinet, cum sit nexum amoris inter Patrem et Filium. (5) Quapropter, ut bene animadvertit Tertullianus emergenti de lavacro seu baptismo, *Columba Spiritus Sancti advolat, pacem Dei afferens.* (6) Similiter per columbam denotatur pax, ideoque post aquas diluvii *pacem cælestis iræ, præco columba terris annuntiavit demissa ex arca, et cum olea reversa.* (7) Columba olivæ ramum in ore deferens, denotat charitatem esse genitricem pacis, et vicissim pacem charitatis partum: quia *Dilectio semper in ore fructum pacis habet.* (8) Ex fructu cognoscitur arbor, et ex pace colligitur charitas, a qua pax ducit originem. Nam ut belle ad propositum ratiocinatur modernus Auctor: « Nescit filialis

(1) Tert. l. 1. de Cult. Fem. 2. — (2) Tert. L. de Cura. Christ. 4. — (3) Tert. L. adv. Valent. 2.

(1) L. de Mod. ben. vivend. ad Sor. c. 56. — (2) Cant. 5. — (3) Tert. L. de Bapt. 8. — (4) Gueric. Serm. 5. de Purific. — (5) Eucher. l. 1. in Gen. — (6) Tert. L. de Bapt. 8. — (7) Tert. ibid. — (8) Arator l. 2. in Act.

charitas alios prius parturire fructus quam pacis. Neque pax ab alio prius nascitur, quam ab ore charitatis filialis: semper enim charitas in ore fructus est pacis. » (1) Fructum pacis semper Scholastica habebat in ore, quia cor ejus intus charitate flagrabat, assidue fundens orationem gemitibus comitatum.

3. *Deus solus docere potuit, ut se vellet orari. Est igitur ordinata religio orationis, et de Spiritu ejus jam tunc cum ex ore divino ferretur, animata suo privilegio ascendit in cælum, commendans Patri, quæ Filius docuit.* (2) A Christo edocta Scholastica orationi vacabat, quæ Dei animata Spiritu ascendebat in cælum. *Oratio justi clavis est cæli, ascendit precatio, descendit Dei miseratio* (3), ut patet in Oratione Scholasticæ, quæ Dei Spiritu animata suo privilegio ascendit in cælum, et inundantes aquas, tonitrua, grandines et fulgura detulit ad terras. Benedictus sororem suam Scholasticam semel in anno ad eam de mane accedens, eodemque die serotinis horis recedens; cumque Scholastica morti proxima instantissime deprecata fuisset ut secum subsequenti nocte remanere vellet, ipseque constantissime renueret; Scholastica ut inflexibilem fratris vinceret voluntatem, in auxilium orationem vocat, Deum enixe deprecatur, ut grandem immittat tempestatem, qua egredi impediatur Benedictus: votique compos facta, efficacia orationis obtinuit, quod frater petitionibus et lacrymis sororis denegaverat. Cui Benedictus: *Parcat tibi omnipotens Deus, Soror, quid fecisti?* (4) Fraternæ huic exprobrationi, lætabunda modeste respondit Scholastica: *Ecce rogavi te et audire me noluisti: Rogavi Deum meum et audivit me: modo ergo si potes egredere, et me dimissa, ad monasterium recede: ipse autem qui remanere sponte noluit, in loco remansit invitus: ubi pernoctavit cum Sorore, colloquentes de amore Dei.*

Inter aves nulla est adeo cogitabunda ut columba, præsertim in solitudine a socio vel per mortem, vel per absentiam separata: Quare Rex Ezechias prophetæ annuntianti sibi latam a Deo in ipsum sententiam ait: *Meditabor ut columba.* (5) Scholastica tanquam spiritualis columba indesinenter vacabat meditationi, quæ est *animæ Christianæ pabulum* (6): et ut fatur D. Hilarius: *Beatam virum continua legis meditatio et indefessa consummat.* (7) Hoc pabulo nutrebat Scholastica et ad perfectionis consummationem

properabat. Subjungit propheta: *Quasi columbæ meditates gemamus.* (1) Columba cogitationi adnectit gemitum: nam ut animadvertit Guericus Abbas, *gemitum pro cantu reddit.* (2) Scholastica quoque meditans gemebat præ dolore tot criminum, quæ peccatores Deum offendunt; gemebat præ tristitia quod anima tandiu detineretur in ergastulo corporis, Dei visione privata; gemebat præ amore sponsi quem toto corde diligebat, gemebat pro desiderio supernæ Hierusalem, continue suspirans post adeptionem æternæ felicitatis.

CONCIO SECUNDA.

MERITO Deus admirabilis prædicatur: imo *supra omnem admirationem.* (3) Admirabilis in sua natura, quæ absque ulla sui divisione et multiplicitate, existit in Patre, Filio, et Spiritu Sancto, qui important tria supposita numero realiter inter se distincta: admirabilis in tribus personis quæ sunt eadem uni tertio nempe essentiali; et non sunt eadem inter se: nam Filius est alius a Patre: Spiritus Sanctus alius a Patre et Filio. Admirabilis in suo intellectu, qui cognoscit innumeras creaturas possibles quæ nunquam existent. Admirabilis in sua voluntate, quæ absque ulla vel mutabilitatis vel inconstantiae umbra, transit ab amore ad odium, et vice versa ab odio ad amorem. Admirabilis in sua æternitate, quæ absque ulla divisione, mutatione, successione, coexistit præterito, præsentis et futuro: quæ sunt partes temporis labentis sibi continue succedentes. Admirabilis in sua cooperatione, concurrens cum peccatoribus ad physicum, et materiale peccati; nec tamen est auctor et causa peccati. Admirabilis in sua providentia, dirigens in suos fines creaturas irrationabiles adeo infallibiliter, ac si rationis essent compotes. Admirabilis in sua prædestinatione, quæ gratuito eligit ad gloriam, quam tamen non largitur electis, nisi ob merita, quibus illam adepti sunt. Tandem *admirabilis Deus in omnibus viis suis.* Viæ Dei sunt vel internæ, vel externæ, et ambar admirabiles. Viæ internæ et notionales sunt generatio Verbi et processio Spiritus Sancti, utraque admirabilis. Stupenda prorsus Verbi generatio, in qua Pater generans non est antiquior neque prior tempore Filio generato, in quo terminus est independens a principio a quo procedit. Nec minus stupenda processio Spiritus Sancti, qui spiratur a dualibus per-

(1) Bacza. p. 2. in Evang. I. 14. c. 3. §. 16. — (2) Tert. L. de Orat. 9. — (3) D. Aug. Serm. 226. de Temp. — (4) D. Greg. I. 2. Dialog. 35. — (5) Esa. 38. — (6) D. Hier. Epist. 6. — (7) In Psal. 1.

(1) Esa. 59. — (2) Serm. 5. de Purif. — (3) Tert. L. de Bapt. 2.

sonis, quæ sunt unus duntaxat spirator, qui est perfecte similis suo principio, nec tamen est ejus Filius; qui habet eundem intellectum infinitum, eandemque voluntatem cum Patre et Filio nec generat et spirat; qui ad intra est sterilis, et ad extra ex æquæ fecundus cum aliis personis divinis. Viæ Dei externæ terminantur vel ad ordinem naturæ, vel ad ordinem gratiæ. Ambæ adhuc admirabiles. Illæ ad opera adeo mira terminantur: quod non nisi cum stupore contemplatur Abacuc propheta: *Consideravi opera tua et expavi*. Et merito expavescit propheta: siquidem opera Creatoris testantur et bonitatem ejus qua bona, et potentiam qua tanta, et quidem ex nihilo. (1) Istæ tendunt ad formando sanctos, in quibus Deus mirabilis videtur, *Mirabilis Deus in Sanctis suis* (2), et licet in cunctis Sanctis mirabilis appareat, specialiter in Catharina Senensis mirabilis existit, ob 1. Scientiam ejus sublimitatem; 2. Admirabilem charitatem; 3. Stupendam affinitatis nobilitatem.

I. PARS. *Interim ex doctorum suorum qualitate et conditione pronuntiari potest.* (3) Qualitas et conditio doctrinæ quam ab ipsis edocti sunt discipuli. *Malorum magistrorum malæ doctrinæ sunt* (4), et qui ab iis erudiuntur, malam sapiunt doctrinam. *In scholis malorum præceptorum, juvenes vitia prius omnia, quam eloquentiam addiscunt* (5); quia si nemo dat quod non habet, quomodo virtutem docebit præceptores iniqui? Nam ut belle subjungit Tertullianus, *nihil ad integritatem peccatores, nihil ad castitatem adamatores, nihil ad timorem Dei desertores spiritus, aut monstrare potuerunt aut præstare*. Quapropter in lege civili sapienter decernunt Imperatores: *Frequentissimis in civitatibus, quæ pollent et eminent claritudine præceptorum, optimi quoque erudiendæ præsideant juventuti* (6); ab optimo magistro erudita Catharina, nimirum a Christo, qui eam, 1. Docuit; 2. A juventute docuit; 3. De omnibus docuit.

1. Unigenitus Dei Filius Christianæ disciplinæ magister et illuminator (7), est præceptor a quo edocta est Catharina, quo nihil gloriosius dici potest ad commendandam mirabilem ejus doctrinam. Alexander nomine et re magnus se magis adstrictum Aristoteli, quam Philippo fatebatur; quia a Philippo patre acceperat solummodo esse; ab Aristotele vero præceptore bene esse: nimirum documenta scientiæ et præcepta virtutis.

(1) Tert. L. 2. adv. Marc. 5. — (2) Psal. 67. — (3) Tert. L. 1. de Cult. Fem. 2. — (4) Greg. Naz. Orat. 38. — (5) D. Chrysost. l. 3. de Vit. Monast. — (6) In Cod. Theodos. l. 11. — (7) Tert. Apol. 21.

Theodosius Imperator Arcadium et Honorium erudiendos commiserat Arsenio, quos felices prædicabat sub præceptore non minus virtute quam scientia prædito. Gregorius Neocæsareæ Episcopus, ob patrata miracula Thaumaturgus nuncupatus, tanti faciebat Origenis magisterium, quod *omnium summum atque præcipuum* (1) prædicaret. Quanto felicior Catharina quæ edocta est non ab homine mortali, ignorantia et peccato obnoxio, sed ab ipsomet Christo sapientissimo et sanctissimo, qui eam a juventute docuit?

2. Æternus pater *Christum suum illuminatorem nationum designavit; quas interpretantur in nomine parvulorum, sensu scilicet retro parvas, et imprudentia infantes: jam vero et humilitate fidei pusillas: facilius utique eredemus eundem etiam parvulis revelasse per Christum* (2); præsertim Catharina, quam Christus a juventute docere voluit. Hieronymus ætate grandævus et fere senio confectus filiolam Lætæ Romanæ Matronæ vix halbutientem, præ charitate erudire volebat: Christus executioni mandavit quod Hieron. in votis habuit, a teneris annis erudiens Catharinam: cui appares pontificis infulus indutus, anno illius ætatis sexto, pontificiamque de Ecclesia S. Dominici imperitiens benedictionem, ex tunc tantam ostendit prudentiam, quantam mulier triginta annorum. Regius Vates Deo gratulatur: *Docuisti me a juventute mea*. De simili prærogativa merito gloriatur Catharina: mox enim a Christo benedictionem accepit, tanta fuit cœlitus sapientia illustrata, ut perfectam haberit notitiam vitæ quam in deserto duxerant Patres, quam ut imitaretur de paterna domo egressa, eremum petiit, et in caverna aliquandiu latitavit, ibique orationi sedulo vacans, interno divini Spiritus motu rediens in paternam domum, cellulam elegit a turba et frequentia remotam, de qua nunquam nisi ad audiendum Sacrum egrediebatur; tantaque sollicitudine servabat silentium, ut toto triennio nulli mortalium, nisi suo confessario locuta sit. *Solitaria namque vita cœlestis doctrinæ schola est, et divinarum artium disciplina.* (3) In hoc Dei gymnasium, procul a tumultu, Catharina adhuc juvenis addidit divinam disciplinam. Idem illi fuit voluntarius ille carcer, *quod eremus prophetis* (4); quia non secus ac prophetae de divinis edocta est mysteriis.

Regius Vates beatos prædicat eos, qui a Deo eruditi sunt: *Beatus homo quem tu erudieris.* (5) Quam felix es Catharina, hausisse

(1) In Paneg. — (2) Tert. L. 4. adv. Marc. 25. — (3) D. Basil. de Laud. Erem. — (4) Tert. L. ad Mart. 2. — (5) Psal. 93.

eruditionem a Verbo divino, doctrinam ab humanata sapientia, lucem a sole justitiæ, et ab ore Unigeniti Dei notiones quæ sexum, ætatem, et naturam humanam superant. Vix discretionis et rationis attingisti ætatem, et majori polles prudentia et discretione, quam mulieres proventæ et maturæ ætatis; primas rudimenti litteras non didicisti, et in omni momento psalmos Davidicos optime legis, et devote decantas; historiam ignoras, et perfectissimam habes Patrum deserti notitiam; in nulla Academia studuisti, et acute difficillimas theologiæ elucidas quæstiones; a nullo mortalium scientias didicisti, et te omnia scire merito gloriaris: *Nos simplices omnia scimus.* (1) In acquirendis scientiis nullum insumpsisti laborem, et in momento doctior existis, quam ii, qui toto vitæ tempore in comparandis disciplinis insudant. *O quam velox est sermo sapientiæ, et ubi Deus magister est, cito discitur quod docetur* (2), ut comprobatur ex Catharina, quæ in pueritia adhuc existens, a Christo erudita, in momento omnia didicit.

3. *Quod a Deo discitur, totum est.* (3) Catharina a Deo edocta totum didicerat, quia Deum qui est omnia didicerat. Ad plenitudinem scientiæ desiderat solummodo D. Augustinus cognitionem sui, et notitiam Dei, unde continuo expostulabat: *Noverim me, noverim te.* At Catharinam magister illius Christus utramque notitiam docuit: *Si nosti, filia, quis ego sum, et quæ tu sis, beata eris: ego enim sum qui sum; tu es quæ non es.* Quanta eruditio involvitur in pauculis illis verbis, *Doctrinæ index disciplina est.* (4) Catharina autem a teneris annis cunctarum virtutum studebat disciplinæ. Admirabilis porro fuit Catharinæ Alexandrinæ scientia, de doctissimis Gentilium philosophis triumphans; sed multo mirabilior Catharinæ Senensis doctria, vincens non Gentiles philosophos erroris et ignorantæ tenebris involutos; sed famosissimos theologos in schola veritatis eruditos, qui ut certo agnoscerent an scientia Catharinæ esset vera et divina, an falsa et diabolica, difficillima quæque religionis mysteria ei enodanda proposuerunt; quæ ipsa tanta claritate elucidavit, ut ipsi de veritate convicti, Catharinam velut theologorum magistram prædicaverint. Admirabilis illa sapientia, qua fulgebat Catharina, tantam illi omnium conciliarum existimationem, ut velut oraculum consuleretur, ad componendas lites assumeretur, a summis Pontifi-

cibus in rebus maximis delegaretur, et a cunctis universaliter adiretur, et quod est notatu dignissimum, *nemo ad eam accessit, qui melior non redierit.*

Prophetæ de officio præfandi vocantur (1): quia divinitus illustrati futura respiciunt, et quæ ventura sunt, certo cognoscunt. Catharinæ scientia velut æternitatis particeps ad tres temporis differentias se extendit: præterita tanquam si de præsentis ejus oculis objicerentur, cognoscebat; præsentia clare perspiciebat. Ex sua natura *Deus conspector est cordis.* (2) Catharina ex lumine a Deo mutuato corda adstantium penetrabat, et cognoscebat an essent in statu gratiæ, vel peccati. Tandem prophetiæ dono illustrata, futura præsciebat, et de sua cella velut de throno sapientiæ intuebatur, quæ fiebant in universo mundo; quæ futura erant, ominabatur; de imminentibus Ecclesiæ malis summus Pontifex hortabatur; Principes etiam de prosperitatibus et adversitatibus suis regni eventuris monebat.

Scientia manifestatur tum per scripta, tum per sermones. Utroque modo admirabilem scientiam ostentavit Catharina. Per scripta quidem: tum in libro de Providentiâ, in quo mirum in modum tractat de solitudine cordis: tum in duobus Epistolarum voluminibus, in quibus continentur centum quinquaginta quinque ad instruendos Ecclesiasticos quoscunque, et centum triginta novem pro regimine Principum, regnorum, et reipublicarum. Per verba etiam facundia incredibili loquens de Deo et rebus divinis. Laudatur Doctor Angelicus quod eodem tempore quatuor dicitaret secretariis. Catharina quoque tanta erat mentis fecunditate prædita, ut vix ad scribendum quatuor sufficerent amanuenses. Commendatur Bernardus de eloquentia et suavitate sermonis, qua suadebat cunctis quibuscumque loquebatur: neque minori efficacia persuadendi pollebat Catharina.

Dilectus discipulus ob doctrinæ sublimitatem tantum eminet super alios Evangelistas, quantum aquila supra cæteras aves. In primo namque capite sui Evangelii tractat de æterna et temporanea divini Verbi generatione. Unde illi præ cæteris eminentes et sublimis notitia? scilicet eo quod quieverit supra Dominicum pectus, in quo sunt absconditi omnes thesauri sapientiæ et scientiæ Dei. *Latuit et Joannem aliquil, dilectissimum Domino, pectori ejus incubantem.* (3) Catharina vulnus lateris Domini deosculata est, et de divino illo fonte hausit sapientiam illam cœlestem,

(1) Tert. L. adv. Valent. 3. — (2) D. Leo Serm. 1. Pentec. — (3) Tert. L. de An. 2. — (4) Tert. L. de Præsc. Hæret. 43.

(1) Tert. Apol. 18. — (2) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 13. — (3) Tert. L. de Præsc. Hæret. 22.

quam tum scriptis, tum verbis postea erucitavit. Inter Apostolos de sublimitate doctrinæ commendamus *Paulum Apostolum Christi, Doctorem nationum in fide et veritate, vas electionis, Ecclesiarum conditorem, censorem disciplinarum*; (1) qui ut ipsemet testatur, sive in corpore, sive extra corpus nescit, raptus est ad tertium cælum, et vidit gloriam, quam præparavit Deus diligentibus se. At Catharina violentia amoris divini vere moriens, et per quatuor horas fato functa permanens, per id tempus conspexit tum beatitudinis gloriam, tum damnationis miseriam; Deo tamen volente, rediit ad vitam, ut fiduciam justis, terrorem incuteret peccatoribus, enarrans bona cæli, et mala inferni: *Bonorum quorundam sicut et malorum intolerabilis est magnitudo.* (2)

Ad sublimem illam recipiendam sapientiam sex viis, et velut dispositionibus præparata est Catharina: nimirum abstinentia et jejunio, oratione et meditatione, extasi et contemplatione, secessu et cordis solitudine, virginea puritate, Dominica conversatione. 1. Abstinentia et jejunio, ut patet ex Daniele et fratribus ejus, leguminum pabulum, et aquæ potum ferculis regis præferentibus: *Dedit enim Deus adolescentulis scientiam et intelligentiam in omni litteratura, et Danieli in omni sophia, qua hoc ipsum quoque saperet, quibus modis de Deo impetraretur agnitio sacramentorum.* (3) Dedit quoque Deus Catharinæ scientiam et intelligentiam in omni verbo, et in omni sophia, ob abstinentiam et jejunium, quod in toto vitæ decursu servavit: a teneris annis a carnibus abstinuit, victitans solo pane et aqua, cum quibusdam herbis crudis: ubi autem vigesimum ætatis attigit annum, herbis duntaxat crudis vesceretur, neque ullo alio alimento, pane etiam utebatur. 2. Oratione et meditatione divinorum notitiam acquisivit Catharina. Si enim Moses ex familiari cum Deo colloquio ita etiam in corpore illustratus fuit, quod *velamine faciem tegebat incontemplabilem filii Israël:* (4) quis dubitabit Catharinam fuisse interius irradiatam, quæ orationi vacabat non solum per diem, sed etiam per noctem, præsertim cum Fratres Dominicani post matutinum a choro recedebant; ne ulla esset etiam noctis hora, in qua laudes non decantarent; et qua, 3. Constat *extasim hoc quoque operari de suo proprio, ut sic nobis sapientiæ imagines inferat* (5); ut Catharinæ comprobatur exemplo, quæ, ut refertur in bulla suæ ca-

nonizationis, rapiebatur sane a spiritu, et in aera suspensa velut mortua, absque motu et sensu remanebat; et in una extasi admirabilem dicitavit de Providentia librum. Quem admodum. 4. *Ipse Dominus gloriam suam discipulis in solitudine demonstravit* (1), ita Catharinam in solitudine cordis edocuit. Ut enim de illa refertur: « intra seipsam conclave fabricata est, unde nunquam cujusunque rei causa egrediebatur. » 5. Virginea puritas non parum servivit Catharinæ ad scientiæ donum. Si, ex D. Hieronymo, Sibyllis quamquam paganus largitus est Deus ob virginitatem prophetiæ donum; et si, ut fateri Tertullianus: *in virginibus solida et tota sanctitas de proximo visura faciem Dei* (2); qualis quæso et quanta fuit Catharinæ sapientia, quæ nondum completo sexto ætatis anno, « facibus divini amoris mirabiliter incensa, ad servandam virgineam puritatem vehementer aspirare cœpit? » Cumque ei cœlitus fuisset revelatum beatissimam Mariam Deo virginitatem ab infantia vovisse, ad illius exemplum Catharina, « prius Deo sese dedicavit, quam Deum posset per ætatem cognoscere. » Tandem 6. Ex ejus convictu et familiaritate cum Christo, licet sublimem Catharinæ colligere doctrinam, quo argumento utitur Tertullianus ad demonstrandam universalem Apostolorum scientiam: *Quis integræ mentis credere potest, aliquid ignorasse Apostolos, quos magistros Dominus dedit, individuos habens in comitatu, in discipulatu, in convictu; quibus obscura quæque seorsim disserebat?* (3) Idem de Catharina potest dici. Quis enim nisi rationis inops potest de incscitia arguere Catharinam, quam magistram Dominus dedit ad componendas civitatum factiones, ad tollenda Ecclesiæ schismata, ad pertractanda præcipua Ecclesiæ negotia? Unde, ut asseverat Pius V, summus Pontifex: « Gregorio II, et Urbano VI, ejus successoris acceptissima fuit, adeo ut legationibus eorum fungeretur. » Quam habens Christus individuum in comitatu et convictu; asseverat namque Lippolus « tantam fuisse inter Christum et sacram hanc virginem familiaritatem, ut major inter duos homines arctissimo amoris vinculo sociatos esse non posset: sive enim orationi, sive lectioni, sive externis occupationibus, vel etiam corporis necessitatibus intenta esset, ut plurimum jucundissima Christi visione fruebatur. » Idipsum testatur Surius: « Manebat diutius solito cum illa, et interdum beatissimam Matrem suam secum adducebat, itemque

(1) Tert. l. de Pud. 14. — (2) Tert. l. de Pal. 1. —

(3) Tert. l. de Jejun. 9. — (4) Tert. l. 5. adv. Marc. 11.

(5) Tert. l. de An. 45.

(1) Tert. l. ad Mart. 2. — (2) Tert. l. 1. ad Ux. 8. —

(3) Tert. l. de Præscript. 22.

diversos alios Sanctos; sed ut plurimum solus ad eam veniebat, loquens cum ea amicissime: adeo ut non raro cum illa pariter dicens psalmos, ambularet cum ea sursum, deorsum in cellula. » Ex singulari illa Christi cum Catharina familiaritate tria recte colligi possunt. Unum, sublimis scientia, qua illustrata fuit Catharina. Alterum, tener amor, quo Christus Catharinam dilexit. Tertium, ardens charitas, qua Christum Catharina amavit.

II. PARS. *Dilectio summum fidei sacramentum, Christiani nominis thesaurus, quam Apostolus totis viribus Spiritus Sancti commendat.* (1) Trina utitur Tertullianus ratione ad commendandam dilectionem: tum quia nullum est signum quo magis denotetur Christianus, quam dilectio quæ videtur proprius Christiani character: tum quia virtutis pretium ex dilectione desumitur, et unusquisque est tanto in sanctitate ditior, quanto in charitate est perfectior: tum quia Apostolus a Deo specialiter electus ad docendam virtutis et perfectionis semitam, nihil omittit ut dilectionis suadeat exercitium. Verum si quis unquam in Sanctos Apostolicum secutus est suam, pretioso illo locupletatus est thesauro, et sacro denotatus signo; maxime Catharina, quæ tota dilectioni consecrata videtur, 1. Christum ardentem amans; 2. Peccatorum conversionem zelans; 3. Inimicis et persecutoribus suis pro malis præstans.

1. Tanto charitatis ardore Christum Catharina diligebat, ut non solum ignis quo æstuabat, nullatenus potuerit exstingui, neque etiam tantisper minui, dicere valens cum Apostolo: *Quis separabit nos a dilectione Christi? pressura, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an machæra?* Sed in omnibus istis supervincimus pro eo qui nos dilexit. Persuasum enim habemus, quod neque mors, neque vita, neque virtus, neque sublimitas, neque profundum, neque alia conditio, poterit nos separare a dilectione Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro. (2) Audacter provocat Catharina post Paulum cuncta, quæ illam possent a charitate Christi dimovere; quia tota dilectionis Dei exardescens amore, genere superat cuncta quæ eam a summe dilecto separare moliantur. Illam ab amore Christi separare tentavit peccatum: at tota in Deo occupata, *locum vitii non relinquebat.* Idipsum tentavit mundus; at ipsa omnes mundi delicias a se abdicavit, totam se orationi, ac divinarum rerum studio tra-

dens, corpusculum suum jejuniis ac verberibus afflixit, et coæquales puellas, ut idem facerent, et docuit, et persuasit. » Id tentavit diabolus, sive fœdas immittens cogitationes, sive cruentas infligens flagellationes: at ipsa sævientem illum fugavit signo crucis inimicum, edocta a Christo, « Si velis vincere hostem, crucem pro refrigerio accipe, et amara pro dulcibus sume. » Id tentavit soror ejus Bonaventura nomine, suadens ei ut ornate induta incederet; at Catharina tantum abest, ut ejus annueret consilio, quin imo pulcherrimos, quibus nitebat, abrasit capillos. At super omnes, id tentavit proprii Catharinæ parentes, eam ad ineundum matrimonium modo blanditiis, modo minis, modo suavibus sermonibus, modo colaphis, et culinæ officis vilioribus, inducere satagentes. Verum, quia *et pater et mater est, diligentur, cum Deo non comparabuntur* (1), Catharina divinum præferens amorem parentum dilectioni, in fervida Christi perseveravit charitate, conversionem adhuc peccatorum zelans.

2. Dei Filius humanatus est ob hominum salutem: unde postquam Tertullianus multa retulit quæ operatus est Christus in humana carne, sic concludit: *Horum bonorum unus est titulus, salus hominis, criminum pristinum abolitione præmissa.* (2) Catharina divino amore succensa, et zelo salutis animarum sufflammata, peccatorum totis viribus procurabat conversionem: ad quod potissimum tria stimulabatur ratione. 1. Animarum pulchritudo, quam et Christus demonstrarat, eam urgebat, « ut tanto magis ad curandam earum salutem accenderetur, » (3) quas Deus tanto decore donaverat, ad sui imaginem formaverat, et æterna beatitudinis capaces effecerat. 2. Ut æmularetur amorem sponsi sui Christi, qui *concupiit in hominis salutem* (4), effundens suum sanguinem, ut eos a peccatis mundaret, et mundatos in cœlum introduceret. 3. Ut illos imitaretur Sanctos, quos sciebat majori zelo salutis animarum fuisse accensos; præcipue Dominicum patriarcham, cujus charitatem tanquam ejus filia referre satagebat. « Principio igitur cum hæc sancta virgo in puellari adhuc ætate constituta, incredibili salutis animarum desiderio flagraret, illos peculiariter amabat Sanctos, qui curandis animabus operam navassent, intellexitque divinitus B. Patrem Dominicum zelo fidei et salutis animarum incensum, Ordinem Fratrum Prædicatorum

(1) Tert. Scorp. 14. — (2) Tert. L. de Pœnit. 2. — (3) Lippolus. — (4) Tert. L. i. adv. Marc. 25.

(1) Tert. L. de Pat. 12. — (2) Tert. Scorp. 13.

instituisse : » (1) quapropter terram devote osculabatur, quam transeuntes Dominicani pedibus calcassent.

His, aliisque rationibus ad peccatorum conversionem accensa Catharina, animarum salutem continuo zelabat suis orationibus, exhortationibus, exemplaribus virtutibus. « Quis sufficiat narrare quot sceleratos homines ab ipsis inferni faucibus extraxerit? quot obstinatos ad sui cognitionem adduxerit? quot mundo huic deditos ad ejus contemptum induxerit? quot variis divexatos tentationibus a satana laqueis liberaverit? quot cœlitus vocatos per virtutis iter deduxerit? » Tantus erat fructus zeli, quo ardebat Catharina, quod « ex remotissimis partibus ad ipsam utriusque sexus personæ confluabant, et ad ejus aspectum et colloquium taliter compungebantur, ut sine dilatione surgerent ad confitenda peccata sua. » (2) Hac de causa Gregorius XI, Pontifex Maximus tres constituit Confessarios, qui semper adstarent Catharinæ ad excipiendas pœnitentium confessiones, quibus dedit potestatem absolventi a casibus etiam reservatis Episcopis.

Dilectio nec sua requirit, si offert sua, dum alteri prosit. (3) Trinum, illudque prorsus stupendum dilectionis exemplum invenio: primum Moysis, qui Deum iratum placavit, malens deleri de libro vitæ, quam populum perire: *Cum Deus ob vituli consecrationem efferatus in populum, de famulo suo postulat Moysæ: Sine me, et in ira disperdam illos, et faciam te in nationem magnam. Non facies enim, inquit, istud, aut et me una cum eis impende.* (4) Secundum est Pauli Apostoli, qui, ut ipsemet fatetur: *Optabam enim ego ipse anathema esse Christo pro fratribus meis.* (5) Ut enim animadvertit D. Chrysostomus: *Nec simpliciter dixit, velim; sed id intendens ait, Optabam.* (6) Tertium, non minori admiratione dignum, Catharinæ postulantis poni ad portam inferi, ut impediendo ingressum animarum damnandarum, sic aliis a pœnis liberatis ipsa sola pateretur. « Mi Domine, quonam modo ferre potero, ut qui ad imaginem tuam formati sunt, in æternum pereant? annon in majorem gloriæ tuæ cumulum cederet, ut salva charitate ego sola perirem, corporisque mei objectu aditum ad inferos obstruerem, omniaque gehennæ tormenta perferrem, quam ut tot animarum millia a beatitudinis tuæ consortio excluderentur? » Lippolus qui Catharinam prodidit deprecantem, Christum a huic sic respon-

dentem inducit: « Ut charitati locus apud inferos esset, deberet tanta charitatis vis atque potentia esse, ut magis ipsa gehennæ flammam exstingeret, quam ab eis ipsa lædi posset. » Admirabilis prorsus Catharinæ dilectio volentis pati gehennæ supplicia, ut ab eis eximeret sceleratos! Nec minus stupenda ejus charitas, qua inimicis et persecutoribus suis de facto præstat bona pro malis.

3. Dilectio Catharinæ *benefica est* (1); ut patet ex eleemosyna quam erogabat egenis ex ministerio, quod reddebat ægrotis; ex bono, quod præstabat etiam inimicis. Licentiam a parentibus obtinuerat Catharina eleemosynam dandi pauperibus, quam eis benigne erogabat. Nonnulla munificæ ejus charitatis exempla referam, etiam miraculis commendata. Vinum mendicantibus absque ulla sui diminutione abunde fudit: saccum frumenti, duoque vasa vino et oleo plena, ad viduam prole onustam, et penuria gravatam, detulit Catharina adeo debilis et languens, ut vix supra pedes posset stare: in Ecclesia S. Dominici orans, mendicanti eleemosynam postulanti, crucem argenteam quam collo deferebat, dedit, quam nocte subsequenti Catharinæ demonstravit Christus gemmis intextam. Altera vice, hiemis tempore, eidem Christo in forma juvenis argenti vestem postulanti, internam largita est tunicam, quam nocte etiam sequenti Catharinæ Christus ostendit.

Magna est equidem Catharinæ dilectio in largiendis eleemosynis, sed absque comparatione major in juvandis ægrotis. Inter opera misericordiæ corporalia computatur auxilium ægrotis præstitum, quod tanto est laudabilius, quanto major est ægrotudo. Inter morbos majores et horribiliores absque dubio sunt lepra et cancer, quibus corpus misere ulceratur, et fœtide cruciatur. Catharina tamen misericordia sufflammata, Senis mulieri cuidam, Teccæ nomine, adeo lepra infectæ ut nullus ad eam accedere auderet, auxilium præstitit, eique singulis diebus matutino et serotino tempore assidue ministravit. Idem charitatis officium reddidit adhuc alteri feminæ putrido cancro in mamilla laboranti; cumque quadam vice ex ulcere, quod lavabat, fœtidum afflasset odorem, quo ejus cor pene defecit, de defectu charitatis erga sororem suam redemptam Christi sanguine semetipsam arguens, ulcus putidum et male oleus sæpe sæpius deosculata est, et quasi parum fuisset afflasset fœtidum odorem, aquam hausit qua putridam laverat mamillam.

(1) Lippolus. — (2) Rupertus. — (3) Tert. l. de Pat. 12. — (4) Tert. l. 2. adv. Marc. 25. — (5) Rom. 9. — (6) Rom. 16.

(1) Tert. l. de Pat. 12.

Magnam profecto ostendit Catharina dilectionem largiens eleemosynas egenis, majorem serviens ægrotis putidis, infectis et maleolentibus; sed maximam, bona præstans inimicis eam injuste persequentibus. Christianæ religionis professores prodit Tertullianus tanquam *neminem lædentes, neminem contristantes*. (1) Duæ illæ mulieres, quibus tanto charitatis affectu servierat Catharina, christiano nomine indignæ, benefactricem suam ingratis contristarunt, injusteque læserunt: nam una lepra infecta, eam injuriis impetivit, insolenter exigens velut ex justitia auxilium, quod Catharina ex mera charitate præstabat: mulieris tamen ingratitude Catharinam non ab opere misericordiæ deterruit, sed magis ad illud exercendum sufflammavit. Altera vero mulier cancrete fœtens, ore adhuc fœtidiore Catharinam velut minus pudicam prædicavit. Ad tantam tamen detractionem Catharinæ charitas non limitatur (2), sed incessanter maledicenti feminae opitulatur, cui cum Deus in visione repræsentasset Catharinam gloria et majestate fulgentem, peccatum suum agnovit, sese de maliloquio redarguit, Catharinæ innocentiam simul et pudicitiam decantavit. *Quid eruditius de maleficio, an et de maliloquio interdiceret?* (3) Catharina in schola Christi erudita, non solum abstinuit a maleficio, reddens malum pro malo, sed etiam a maleloquio maledicum maledictione repellens. *Quid instructius injuriam non permittere, an nec vicem injuriæ sinere?* (4) Hoc est injuriam non inferre: sed nec Catharina injuriam ulli intulit, neque sibi injuste illatam injuriam retulit, imo odientes se dilexit, injuriantes sermonibus charitatis delinivit, malefacientibus bona præstitit, et ad instar Christi pro inimicis suis Patrem deprecantis, pro femina quadam Palmerina nuncupata, sibi infensissima Deum oravit: ardentissima illa charitate sese dignam demonstravit Catharina nobilissimam affinitate, ad quam sublimata est.

III. PARS. *Unde sufficimus ad enarrandam felicitatem ejus matrimonii* (5) inter Christum et Catharinam initi? De quo sic fatur Lippolus: « Fidelis in promissis suis Christus Dominus, sanctissima Mater, et beatis Apostolis Joanne et Paulo, cum Patre Dominico stipatus, ad Virginem venit, eamque ineffabili quadam ratione desponsavit, quæ nulla humana facundia pro dignitate explicari potest. » Tria sunt potissimum quæ matrimonium aliquod insigne reddunt. Unum, sponsorum nobilitas; aliud pompæ, qua celebratur

solemnitas; tertium, mutua contrahentium unio et societas. His tribus mirum in modum illustratur præsens matrimonium. *Sponsus et sponsa* (1) sunt Christus Deus et homo, et Catharina, ab ineunte ætate pietati, orationi, et virginitati consecrata. *Sponsalium et nuptialium solemnitas* (2) celebratur adstantibus Deipara, Joanne dilecto discipulo, Paulo Apostolo, et Patriarcha Dominico; sed nihil ita illud *sponsale* (3) commendat quemadmodum mutua contrahentium 1. Amor et dilectio; 2. Præsentia et conversatio; 3. Tolerantia et passio.

1. Inter conjuges *nulla spiritus carnisque discretio* (4); quia mutuo sibi tradunt tum carnem, tum spiritum. Catharina cœlesti sponso tradidit suam carnem: tum velut rem sacram per virginitatis votum: quo sensu D. Ignatius martyr virgines nuncupat *Christi sacramenta*: tum velut hostiam supra altare pœnitentiæ et mortificationis immolatam. Christus vicissim sponsæ suæ tradit suum corpus: tum tanquam rem sacram in Eucharistiæ sacramento; tum tanquam victimam semel cruenta in ara crucis, et quotidie in Missæ sacrificio incruente immolatam. Verum quia primum contrahitur spiritus et cordis, quæ carnis et corporis conjugium; Christus et Catharina sunt mutuo ad invicem spiritu et carne conjuncti. Spiritu quidem: quapropter D. Antoninus, Florentinus Antistes, inducit Christum Catharinæ dicentem: *Cogita de me, et ego cogitabo de te*. (5) Corde etiam; oranti namque Catharinæ Christus apparuit cor flammeum portans, ereptoque Catharinæ corde, ejusque locoposito corde flammeo, quod manu gestabat, dixit: Ecce sponsa mea, habes pro corde tuo cor meum, clausoque latere recessit. Sive ejusmodi cordis mutatio sit moralis tantummodo, scilicet per affectuum mutationem; sive effectiva, per veram novi cordis productionem: singularis hæc prærogativa innuit magnum Christi erga Catharinam amorem, et vicissim ardentissimum Catharinæ erga Christum dilectionem, quæ quoties resectam conspiciebat cicatricem, præ amoris teneritudine dicebat: *Vulnerata charitate ego sum*. (6) *Quam pulchrum vulvus, et dulcis plaga?* Nam simul atque telam accepit charitatis, ad nuptialem lætitiæ protinus transmutatio fuit involatio (7), et mutua sponsorum conversatio.

2. *Honorandarum conjugiorum supernorum gratia dicitur apud illos, meditandum*

(1) Tert. Apol. 59. — (2) Tert. L. de Pat. 12. — (3) Tert. Apol. 45. — (4) Tert. ibid. — (5) Tert. L. 2. ad Tit. 8. — (6) Tert. L. 2. ad Tit. 8. — (7) Tert. L. 2. ad Tit. 8.

(1) Tert. L. adv. Valent. 51. — (2) Tert. L. de Idol. 16. — (3) Tert. L. adv. Valent. 51. — (4) Tert. L. 2. ad Tit. 8. — (5) In Vit. S. Cathar. c. 4. — (6) Cant. 4. — (7) Greg. Nys. Hom. 4. in Cant.

atque celebrandum semper sacramentum, comiti, id est, femine adhaerendo. (1) Alludit ad legem, quam ab exordio mundi Deus nubentibus, et quam in Evangelio renovavit Christus: « Propter hoc dimittet homo patrem et matrem, et adhærebit uxori suæ (2); » quam Dei Filius observare voluit in Incarnatione, exiens quodammodo de sinu Patris, servique assumens formam, ut sibi humanam assumeret naturam, Synagogamque relinquens ut sibi desponsaret Ecclesiam. Quod Ecclesiæ, id ipsum præstitit Catharinæ quam ad sponsæ suæ sublimavit honorem: *Unde tibi titulus immortalis gloriæ, ut ejus possis esse sponsa, in quem desiderant Angeli prospicere* (3), ejusque præsentia fruaris qui Sanctos in celo beat? Trina Christi præsentia potiebatur Catharina, eaque jucundissima. Una mere spiritali, qua fruebatur mediante gratia sanctificante et charitate: sed tanta amoris dulcedine, ut diceret: *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo.* (4) Altera partim spiritali, partim corporea, medio Eucharistiæ sacramento: et sacramentalis hæc præsentia tot ei conferebat delicias, quod post susceptum sponsi corpus, nullo alio cibo uti poterat: tertia tantum miraculosa et sensibilis, qua sæpe sæpius in specie visibili et corporea ei apparebat. Post Incarnationem *ex æquo agebat Deus cum homine, ut homo ex æquo agere cum Deo posset.* (5) Similiter velut ex æquo cum Catharina conversabatur Christus, et familiariter loquebatur, amoroze blandiebatur: *Cedit quippe fastus, ubi invalescit affectus: Adest dilectus, amovetur Magister. Rex disparet, dignitas exiit, reverentia ponitur* (6); et Catharina Christi sponsa, cœlesti sponso in passione assimilatur.

3. *Dilectio omnia sustinet, omnia tolerat.* (7) Tanta est connexio inter dilectionem et passionem, quanta est inter effectum et causam: unde sicut effectus inducit in cognitionem causæ, ita, ait Chrysol. *amor probatur passionibus.* (8) Neque solummodo probatur, sed etiam mensuratur. Dilectionis namque mensura passio est; qui minus diligit, minus dolet. At e converso, ait Abbas Giliherthus, *qui plus diligit, plus dolet.* Plus audet D. Cyprianus, dilectionem cum passione confundens, neque unam ab alia discernens: unde Apostolum expendens non legit, *charitas omnia suffert; sed charitas omnia diligit;* (9) ac si amare et sufferre sit una et eadem res. Inde aliquo modo potest colligi quantus

sit Catharinæ amor et dolor, cuncta generose patiens, et cunctas passiones placide diligens, et tum in dilectione; tum in passione sponso assimilatur. 1. Christus habitus fuit velut impostor perversam doctrinam prædicans, et velut magus in nomine dæmonum miracula operans: *Samaritanæ et demonium habens.* (1) Catharinæ quoque doctrina tanquam erronea existimata est et miracula ab ea patrata, tanquam opere diaboli facta credita. 2. Christus fuit detractionibus debonestatus ut gulosus vini potator et *ignominia hominis.* (2) Catharina quoque fuit calumniis denigrata et velut minus casta, propalata. 3. Christus injuste persecutus a Judæis quos beneficiis cumulaverat, *omnem humilitatem, et patientiam, et tranquillitatem* (3) exhibuit. Catharina quoque calumnias feminarum quibus charitatis officia præstabat, benigne, humiliter, et pacate suscepit. 4. Christus *ipse a diabolo tentatus* (4) fuit: quo prostrato accesserunt Angeli, et ministrabant ei. (5) Catharina similiter fuit a dæmonibus tentata: quibus debellatis apparuit Christus, ei de victoria congratulans. 5. *Christus Jesus, quale oro te sertum subiit? Ex spinis opinor et tribulis, in figuram delictorum, quæ nobis protulit terra carnis: abstulit autem virtus crucis, omnem aculeum mortis in dominici capitis tolerantia obtundens.* (6) Catharina quoque spineam coronam suo capiti imposuit, quum ei apparuisset divinus Sponsus coronam auream habens in dextera manu, spineam vero in sinistra, Catharinæ autem potestatem dedisset eligendi quam voluerit ex duabus, ipsa spineam coronam accipiens, vi multa in caput suum impressit. 6. Christus fuit clavis perfossus, Judæi namque *nervos ejus suffigendo clavis desævierunt.* (7) Catharina etiam Raymundo confessorio suo revelavit « se quinque vulnerum Christi stigmatibus insignitam fuisse, prorsus ut tantos illis in locis corporis sui dolores sentiret, ut non nisi magno Dei miraculo in vita permanere posset: » attamen ita impressa remansisse vulnera « ut sentiret dolorem, illapsa vi vulnerum, et cruenta signa non apparent. »

In suppliciis quæ in cruce pertulit Christus, duo ad invicem conjuncta sunt: scilicet *turpitude et dedecoratio, et his implexa sævitia.* (8) Dedecoratio quidem, tum quia crux erat poena qua mulctabantur servi: tum *quoniam maledictus a Deo omnis qui suspensus fuerit in ligno.* (9) Sævitia etiam, quia

(1) Tert. L. de Spect. 30. — (2) Gen. 2. — (3) D. Bern. — (4) Cant. 4. — (5) Tert. L. 2. adv. Marc. 27. — (6) D. Bern. Serm. 45. in Cant. — (7) Tert. L. de Pat. 12. — (8) Serm. 16. — (9) 1. Coac. 13.

(1) Tert. L. de Spect. 30. — (2) Tert. L. adv. Jud. 14. — (3) Tert. L. adv. Jud. 9. — (4) Tert. L. de Orat. 8. — (5) Matth. 4. — (6) Tert. L. de Cor. Mil. 14. — (7) Tert. L. adv. Jud. 11. — (8) Tert. L. de Cor. Mil. 14. — (9) Tert. L. adv. Jud. 10.

crucis supplicium crudelissimum est, et qui cruci affiguntur magnum sentiunt in pedibus et manibus dolorem. Quod declarat ipsemet Salvator de Judæis loquens : *Foderunt, inquit, manus meas, et pedes, quæ propria est atrocitas crucis.* (1) At Christus sua passione abstulit omnem a cruce dedecorationem et turpitudinem et in honorem et gloriam convertit. De qua idem dici potest, quod de tellure prædicat Tertullianus : *Terra scilicet plane gloriosior, quoniam in maledictorum metallorum feralibus officinis, pœnali opere deplorata, nomen terræ in igne reliquit; atque exinde, de tormentis in ornamenta, de suppliciis in delicias, et de ignominiiis in honores, metalli refuga mutatur.* (2) Non dissimiliter crux, Christum crudeliter crucians et ignominiose dehonestans, omnem ignominiam in passione Christi reliquit, et exinde infamiam in honorem commutavit. Quapropter Apostolus de stigmatibus Christi corpori suo impressis multum gloriatur. Ut enim animadvertit D. Chrysostomus : *Stigmata propter Christum membris suis impressa fert: et sicut corona regalis undique decorata fulgores varios emittit.* Christus Dominus stigmata suæ passionis singulari privilegio impressit Seraphico Francisco, et Catharinæ Senensi, sed magno cum discrimine. Impressio stigmatum facta Francisco, habuit simul dolorem, et honorem, quia cicatrices exterius in ejus pedibus, manibus et latere apparuerunt, *et sic quoque gloriosæ* (3), in quarum honorem officium instituit et celebrat Ecclesia. Impressio autem stigmatum Catharinæ facta habuit quidem dolorem, sed non honorem; quia exterius non apparuerunt, neque ab Ecclesia venerantur; in quo sponso suo magis assimilatur, qui in sua passione fuit et acerbissimis doloribus cruciatus, et omni ignominia dehonestatus. Verum uti Christus *favos post fella gustavit, et Rex gloriæ a cælestibus coronatus est, postquam Rex Judæorum proscriptus cruci;* (4) sic Catharina similis effecta Christo in doloribus et ignominiiis, assimilatur illi in deliciis et gloria.

.....

CONCIO TERTIA.

Deus plenitudinem et abundantiam suam suo Verbo mirum in modum declarat: Sermo internus quem *ex Deo prolatum didicimus et prolotione generatum, et ideo filium Dei, et*

(1) Tert. L. adv. Jud. 10. — (2) Tert. L. 1. de Cult. Fem. 4. — (3) Tert. L. de Pud. 22. — (4) Tert. L. de Cor. Mil. 14.

Deum dictum ex unitate substantiæ (1), cuncta complectitur cunctaque manifestat. Quod innuere videtur Lucas Evangelista, aïens : « Factum est verbum Domini super Joannem. » (2) Nam ut acute animadvertit D. Ambrosius, *Lucas compendio usus est: unum dixit, et omnia declaravit.* Sermo Dei exterius scriptoribus canonicis inspiratus, nimirum Scriptura sacra : *Magnæ ac beatæ interpretationis substantia fulta est: quantumque substringitur verbis, tantum diffunditur sensibus.* (3) Quare D. Chrysostomus verbum Dei scriptum considerat velut pretiosum thesaurum, qui licet parvus appareat, varias easque opulentissimas rerum continet sententias. *Divinorum eloquiorum notatio in paucis verbis, multas sententiarum affert divitias:* (4) ut evidenter comprobatur ex subsequenti textu ad encomium sanctæ Claræ specialiter electo : *Quæ est ista, quæ progreditur, quasi aurora consurgens, pulchra ut luna, electa ut sol?* (5) Hunc enim Apponius intelligit de humanitate Christi: Rupertus, de Beatissima Virgine Maria: Cassiodorus, de Ecclesia militante: D. Ambrosius, de quavis anima gratia sanctificante decorata: D. Bernardus, in communi, de persona Deo per religionis professionem consecrata. Et ego specialiter flecto ad Beatam Claram, quæ tanquam, 1. Aurora nitescit; 2. luna pulchrescit; 3. Sol splendescit.

I. PARS. Christus Dominus non solum Apostolos, sed adhuc viros Apostolicos *lucem mundi vocat.* (6) Lux mundi fuit Franciscus, vitam regularem multum illustrans: sed illam adhuc Clara *lucere magis fecit ortu luminis sui* (7), quod cœlitus declaratum fuit Hortulanæ matri ejus, quæ adhuc proles gravida, pro felici parturitione ante Crucifixum orans, vocem audivit dicentem: « Nihil timeas, paries enim lucem, quæ universum illustratura est orbem. » Prædictionis veritatem probavit eventus; nam Clara de sinu matris egressa est tanquam aurora, suo nitore, 1. Oculos recreans; 2. Aves ad Deum laudandum invitans; 3. Tenebras noctis dissipans, dieique lucem ammittans.

1. *Quid jucundius* (8) aurora, quæ passim inter omnia mundi pulchra, pulcherrima judicatur? Quoties Scriptores profani rem aliquam pulcherrimam significare volunt, illam auream solent nuncupare. V. g. *Venus aurea, mala aurea, vellus aureum.* (9) Eodem

(1) Tert. Apol. 21. — (2) Luc. 5. — (3) Tert. L. de Orat. 1. — (4) Hom. 29. in Gen. — (5) Cant. 6. — (6) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 15. — (7) Tert. L. adv. Jud. 9. — (8) Tert. L. de Spect. 29. — (9) Richard. a S. Laur. de laud. Virg.

modo *aurora* dicitur quasi *aurea hora*, ob miram qua nitet venustatem: quapropter inter Hispanos Magnus quidam Philippo secundo Hispaniarum Regi ad meridiem usque dormienti, dixit se privare re quæ sit mundo pulcherrima, nimirum auroræ aspectu, quæ teste Virgilio:

Aurea fulgebat roseis aurora capillis;

Desinu terræ egrediens aurea coma decorata; diademate ex liliis et rosis contexte coronata; radiis lucis velut veste induta; nube tanquam triumphali curru delata; auris faventibus attracta; fugans nubes diei ortum velut impedire satagentes. Verum quantumvis pulchra visu appareat aurora, spectaculum multo venustius et jucundius sese hodie objicit oculis nostris; et pompa illa quacum egreditur aurora, est minor ea qua Clara progreditur quasi *aurora consurgens* cum capite deaurato, id est, altis de divinitate cogitationibus; cum diademate et liliis et rosis contexto, id est, corona, ex pulchrioribus virtutibus composita; luce induta, id est, corporis integritate, et cordis puritate ornata; nube delata, hoc est constanti proposito serviendi supremo Numini toto vitæ decursu; faustis zephyris pulsata, hoc est gratiis Spiritus Sancti suaviter allecta; superans nubila quæ ortum diei impedire possent, hoc est genereose vincens cuncta obstacula, quæ sese opponunt processui auroræ, quæ sua venustate oculos recreat, et aves ad Deum laudandum invitat.

2. Si harmoniæ et voces *delectant*, *satis canticorum*, *satis vocum* (1) habemus aurora progrediente. Vix enim apparet aurora, cum ecce continuo avium ora elapsa nocte reclusa et muta, solvuntur ad cantum; ideo *aurora* nuncupatur *avium hora*, seu ut vult Richardus S. Laurentio, quasi *avium ora aperiens*. Quod innuit Ecclesia decantans, *aurora lucis rutilat, cælum laudibus intonat*. Uti autem aurora exsurgente, cæli volucres ad Dei decantandas laudes provocare conspiciuntur; sic mox ut Clara *progreditur quasi aurora consurgens*, Patriarcha pauperum Franciscus, et sui filii decantant Dei magnalia, ejus prædicant bonitatem, eique gratias agunt quod auroram formaverit: *Tu fabricatus es auroram* (2); tu, o Deus, es auctor et auroræ et egressus ejus; tu contemptus mundi sanctam inspirasti Claræ cogitationem; tu eam firmasti in proposito acquirendæ perfectionis Evangelicæ; tu ejus gressus direxisti, et ad finem usque deduxisti.

Neque fortuito sed præmeditato Dei con-

(1) Tert. L. de Spect. 29. — (2) Psal. 73.

cilio Clara de mundo egreditur, et in monasterium ingreditur die Palmarum, quo Christus velut triumphans intrat in civitatem Hierosolymitanam. Hebræi exeuntes de civitate, obviam veniunt Christo; et Franciscani de æde Portiunculæ exeuntes, occurrunt progredienti Claræ. Hebræi decantabant: *Benedictus qui venit in nomine Domini, hosanna filio David*; Franciscani intonant alta voce, *Veni Creator*, Sancti Spiritus gratias postulantes. Judæi palmas in manibus deferunt, victorem et triumphatorem Christum prædicantes; et Franciscani luminaria manibus tenent quæ testantur victoriam quam de seculi tenebris reportat Clara. Judæi sternunt vestimenta sua, quæ conculcat Christus ad denotandam mundi vanitatem; Clara exiit vestimenta pretiosa, pulcherrimos abscondit capillos, ut innuat quantum contemnat omnia quæ sunt in mundo splendidiora. Christus velociter properat versus civitatem Jerusalem, quia in illa oblaturus erat æterno Patri vitam suam in sacrificium; Clara ad Portiunculam accelerat, quia ibi pœnitentiæ vitam suam erat immolatura. De nocte autem exit de paterua domo, et ingreditur Ecclesiam Dominæ Angelorum, mundi relinquens tenebras, et religionis amplexans lucem.

3. Aurora progreditur, radiis lucis *illuminantibus tenebras*. (1) Aurora, ut docet Rupertus (2), est finis noctis, et initium diei: finis noctis, quia tenebras quibus occultatur mundi decus, dissipat; initium diei, quia secum afferens lucem, universi venustatem manifestat. Motus versatur inter terminum a quo et terminum ad quem; cum terminus ad quem acquiritur, terminus a quo deperditur: illuminatio est motus, terminus ejus a quo sunt tenebræ: terminus ad quem, lux: *Novæ religionis illuminator* (3), Franciscus mundi tenebras deserit, statum quem fundavit, *luminibus expressis* (4); nimirum præceptis regulæ, mundi dogmatibus oppositis: Clara *luce Christi luminosa* (5) mundi tenebras deserit: ubi difficillime Deus colitur, nam *qui in tenebris secularibus manet, et in negotiorum obscuritate versatur, non potest servire Domino* (6); ad religionis lucem feliciter se recipit: ubi *illuminator generis humani Dei Filius* (7) adeo abunde illam illuminat ut tanquam luna pulchrescat.

II. PARS. Deus noctis *tenebras solatio lunæ temperavit* (8): Ecclesiasticum lunam in accretione, plenitudine, et diminutione con-

(1) Tert. Apol. 4. — (2) L. 6. in Cant. — (3) Tert. L. 4. adv. Marc. 17. — (4) Tert. L. de Pud. 8. — (5) Tert. L. de Fug. in Peis. 14. — (6) Orig. in c. 5. Exod. — (7) Tert. Apol. 21. — (8) Tert. L. adv. Hermog. 29.

siderat, et in trino illo statu pulchram repræsentat. Pulchra in accretione *crescens mirabiliter* (1); pulchra in plenitudine, utpote *species cæli, gloria stellarum*; pulchra in diminutione, quæ ex luminis consummatione procedit, *luminare quod minuitur in consummatione*. Merito Clara prædicatur *pulehra ut luna*, in 1. Accretione; 2. Plenitudine; 3. Diminutione.

1. Certum est a *primordio et pluvias de cælo ruisse, et sidera radiasse, et lumina floruisse*. (2) Quod de universo orbe asseverat Tertullianus, id ipsum de Clara fatendum est. A teneris quippe annis, gratiarum imbribus irrigata fuit, velut sidus lucis radios emisit, luminis flores produxit. Quod nullus negare poterit attente considerans ejus zelum ad discenda fidei elementa, et religionis mysteria; fervorem in oratione; assiduitatem in recitanda et numeranda salutatione Angelica; teneritudinem, ex meditatione passionis Christi; compassionem in miseros; charitatem in pauperes, quibus persæpe suum prandium et cœnam ministrabat; contemptum cultus et ornatus quem mulieres tanto ardore sectantur; mortificationem, et jejuniis et cilicibus afflictationem; studium servandæ in perpetuum virginitalis; pluresque alias virtutes quibus pulchrescens luna in accretione, magis adhuc in plenitudine decoratur.

2. In plenitudo *redormantur et specula lunæ, quæ menstruus numerus attriverat*. (3) Dum autem luna luminis plenitudine venustatur, *reaccendantur et stellarum radii quos matutina succensio exstinxerat; reducuntur siderum absentia, quas temporalis distinctio exemerat*. Hac de causa, luna *æmula solis* (4) prædicatur: sol diei, luna nocti præest: sol diei, quem suis radiis illuminat, oculus est; luna oculus noctis, quam sua luce illustrat: sol arborum decus, florum splendor; luna species cæli, gloria stellarum: sol terræ ornatus, cujus detegit venustates; luna ornatus cæli, cujus manifestat pulchritudines. *Post exortum solis, illustrantur in terris omnia, in cælo vero cælantur; e diverso post ejus occasum, sidera quidem promicant, terrestria vero cuncta obteguntur*. (5) Quanto cœlestia pulchriora sunt terrenis, tanto luna soli præferenda videtur, quia *nitorem siderum nox infusa non obruit* (6); imo nocturno tempore magis *cœlum luminibus floret*. (7) Clara, pulchra ut luna, in plenitudine detegit non terræ decorem, quem pedibus calcatur, sed cæli splendorem, quem attente considerat.

Philippus Macedoniae rex, adhuc puer, de nocte surgens sagittas vibrabat in stellis in cælo lucentes; inde Diognetus vates conclusit Philippum fore magnanimum, multasque nationes suo imperio subditurum. Zelus Claræ ad surgendum de nocte, certum est illius virtutis indicium: tanto affectu ad matutinas properabat horas, ut evigilandi Sorores curam assumeret, prima in choro adesset, campanam pulsaret, candelas accenderet, cunctaque ad decantandum officium necessaria præpararet. Verum quanto fervore Matutinis assistebat! dicens cum Regio propheta: *Deus meus clamabo per diem, et exiudies, et non in vanitatem mihi*. (1) Quot psalmos ad Dei honorem decantabat Clara, tot erant tela, quæ in ejus cor amorse sagittabantur. Post Matutinum, meditationi vacabat; verum tanto cum fervore, ut splendor quo intus illustrabatur redundaret in corpus, illudque sororibus incontentabile redderet. Præcipuam noctis insumebat partem meditans, tum amorem Christi in Eucharistiæ institutione; tum atrocissimos quos pertulit in Passione cruciatus.

Luna soli opposita pallescit, et pallor quo afficitur, pluviam ominatur. Clara opponitur soli justitiæ in cruce patibulato, *per fidem spiritu imaginante representata*. (2) Meditatio Christi patientis vulnerat Claræ cor: et de vulnerato corde profluunt lacrymæ dilectionis et compassionis, verum tanta cum abundantia, ut suasa fuerit ab eis abstinere, si vellet conservare visum. Olim Deus pollicitus est domui David donum precum et lacrymarum: *Effundam super domum David, et super habitantes Jerusalem spiritum gratiæ et precum, et aspicient ad me quem confixerunt, et plangent eum quasi super unigenitum, et dolebunt super eum, ut doleri solet in morte primogeniti*. (3) Pollicitatio illa adimpleta est in domo Sanctæ Claræ, in qua tam mater quam filiæ habentes spiritum gratiæ et precum, indesinenter vacant orationi; die noctuque dominicam meditantur Passionem, fundentes lacrymas super Redemptorem, qui earum dilectione tot et tanta pertulit supplicia.

Christiane *habes tempus noctis, et sonum vocis*. (4) In quo teris tempus noctis? somno an oratione? sceleri, an divino cultui? quibus adhibes sonum vocis? blasphemis, an psalmis? detractionibus, an pietatis sermonibus? cantilenis fœdis et inhonestis, an divinis laudibus? Scelerose peccator *ubi eras,*

(1) Eccl. 45. — (2) Tert. Apol. 11. — (3) Tert. L. de Res. 12. — (4) Apulei. l. de Deo Socrat. — (5) Phil. Jud. l. de Somn. — (6) Ennod. — (7) Tert. L. 4. adv. Marc. 42.

(1) Tert. L. 4. adv. Marc. 15. — (2) Tert. L. de Spect. 30. — (3) Zachar. 12. — (4) Tert. L. 4. adv. Marc. 15.

cum me laudarent simul astra matutina? (1) Ex magno autem Gregorio nec negligenter audiendum est, quod *ablitur simul.* (2) Quasi dicat: Ubiam eras, quid menteolvebas, ore promebas, opere consummabas, quando filiae Sanctae Clarae de nocte me laudabant, Officium matutinum decantabant, et meditationi tempus insumebant? Proh dolor! eodem tempore quo illae invigilant, vos somno indulgetis; eodem tempore quo ille suspirant, lacrymasque fundunt, vos ridetis, et deliciis operam datis; eodem tempore quo ille sumunt disciplinam, vos carnis sectamini voluptates; eodem tempore quo illae ante Dei majestatem dejiciuntur, superbia et ambitio occupant cogitationes vestras: et de bonis fortunae et naturae timetis, in quo multum a Clara discriminamini humiliter de se sentiente, et lucem quam in plenitudine effundebat minuente, pulchraque in diminutione apparente.

3. *Confitebitur et luna quantum amiserit, cum resumit.* (3) Clara quoque praehumilitate fatetur multos sibi inesse defectos, et plures deesse virtutes. Luna est *excelsa et humilis* (4); est caelo affixa, et interdum telluri adhaerere videtur, Clara, pulchra ut luna, est humilis et excelsa: tanto humilior, quanto virtutibus et meritis est sublimior: quae dejicitur dum ad dignitates quaeritur; quae toto triennio recusat nomen et auctoritatem Abbatissae, quae superioris munus non accipit, nisi ne de inobedientia culpetur: et in prelatura est luna quae minuitur in consummatione. Dum Moyses lunae productionem narrat, de illa ut de magno luminari loquitur: *Fecit Deus duo luminaria magna:* mox vero ut lunae praesidentiam refert; de ea ut de parvo luminari fatur: *Luminare minus, ut praecesset nocti,* quasi auctoritas quam Deus contuiti lunae praesidenti nocti, ejus minuat magnitudinem, et obscurat lucem. Simili modo, Clara, antequam Abbatissae suscipiat ministerium, est luminare majus: accepta autem per obedientiam Francisco praestitam, superioritate, luminare minus efficitur; sese omnium minimam reputat, caeteris ad lavandum aquam praebet, inter coenandum ministrat, ipsis in mensa sedentibus retro stat, eademque officia, ac ancilla dominae praestat. Luna quanto longius abit a sole, tanto largius illuminatur, pari incrementi itineris et luminis. (5) Clara, pulchra ut luna, cujus laudum fugitiva humilitas magis abscondi nititur, quo magis splendescit. Verum, quia, ut subjungit Cyrillus,

humilitas per semitam caliginis, in finem luciditatis adducit. (1) Clara de nocte egrediens in diem egressa est, de tenebris transit ad lucem, et post aurorae nitorem, lunae decorem, solis demonstravit splendorem.

III. PARS. *Omnia opera sua Deus ordine consummavit. Nam caelum non statim sideribus stellisque signavit, et lumen non statim splendore solis implevit.* (2) Eundem fere ordinem quem Deus servavit in opificio mundi, servavit adhuc in luce quam Clarae contulit. Nam primo ei largitus est aurorae nitorem, dehinc lunae decorem, tandem solis splendorem quod *ipsius solis radio putem scriptum, ita claret.* (3) In somniis apparuit Mardocheo *parvus fons, qui crevit in fluvium et in lucem solemque conversus est.* (4) Per parvum illum fluvium ad litteram intelligitur Esther, quam rex accepit in uxorem, et regio diademate coronavit. Verum in sensu accommodationis, parvus ille fons conversus in solem, est Clara, quae electa ut sol, mira quoque fecunditate pollens, producit, 1. Flores lucis; 2. Fructus lucis; 3. Filias lucis.

1. *Tellus carens sole* (5) nequaquam flores potest producere, at terra quam sol sua luce illuminat, suoque calore fecundat, producit flores, miram venustatem exhibentes, et suavitatem exhalantes. Quemadmodum varia sunt sidera, ita sunt *astrorum varii flores*, (6) quorum nonnulli visum quidem recreant, sed olfactum non delectant; vivis coloribus coruscant, sed suavem odorem non afflant: at flores solis, et pulchris coloribus venustantur, et suavissimis odoribus commendantur. Ex D. Ambrosio Seraphini sunt flores solis, pulchritudine venustissimi, et odore suavissimi: tantus est illorum splendor ut ab eo venustetur mundus. *Vere istius mundi flores sunt quod eorum claritatibus ornatur mundus* (7), et mirae quibus redolent suavitates, bonum odorem sanctificationis aspirant. Clara est flos solis, non minus odore quam colore commendatus, venustate vernans, suavitate delectans, exempli splendoribus alliciens, virtutis odoribus attrahens: in illo flore nihil non decorum, nihil non suave. D. Augustino Christus ubique pulcher videtur: *Pulcher in caelo, pulcher in terra, pulcher in utero, pulcher in manibus parentum, pulcher in miraculis, pulcher in flagellis, pulcher in sepulcro.* (8) Clara similiter in quovis statu consideretur, pulchra est, pulchra in paterna domo, pulchra in monasterio, pul-

(1) Job. 38. — (2) L. 28. Mor. 14. — (3) Tert. L. 2. ad Nat. 6. — (4) Plin. — (5) Apulei.

(1) Clem. Alex. l. 2. Apol. Mon. c. 28. — (2) Tert. L. adv. Hermog. 29. — (3) Tert. L. de Res. 47. — (4) Esther. 10. — (5) Tert. Scorp. 10. — (6) D. Chrysost. Hom. 10. ad Pop. — (7) In cap. 12. Luc. — (8) In Psal. 44.

chra obtemperans, pulchra imperans, pulchra meditationi vacans, pulchra miracula operans; pulchra sanitate præstans, pulchra morbo laborans, ubique pulchrescit, ubique *rorem lucis spargit* (1), et ut fatur Alexander quartus summus Pontifex, ubique claret *Clara multimode titulis prædita claritatis* (2), ubique suavissimos sanctitatis afflat odores. Nam ut subjungit præfatus Pontifex: *Cum in angusto solitudinis reclusorio alabastrum sui corporis hoc dure contereret, tota omnino Ecclesia odoribus replebatur*; et tum exempli splendoribus, tum virtutis odoribus flos lucis sibi similes producebat, ut fuse refert Sedulius: « Spargitur enim paulo post opinio sanctitatis virginis Claræ per proximas regiones, ut in odorem unguentorum ejus undique mulieres currant. Festinant virginæ ejus exemplo, Christo servare quod sunt; maritatæ castius agere satagunt; nobiles et illustres contemptis palatiis arcta sibi monasteria construunt, atque pro Christo in cinere et cilicio vivere, magnam gloriam ducunt. Plures denique matrimonio juncti mutuo consensu continentium se lege vincientes, viri ad Ordines, uxores ad monasteria transeunt: mater filiam, filia matrem invitat ad Christum, soror sororem allicit, omnes æmulo fervore Christo servire desiderant, omnes hujus vitæ angelicæ quæ per Claram inclaruit, fieri participes optant: innumeræ virginæ Claræ rumoribus excitatæ, dum ad claustralem vitam transire non prævalent, in paternis domibus sine regula regulariter vivere student. » (3) Hucusque Sedulius, mox subjungens: « Replet fama virtutum ejus cameras dominarum illustrium, attingit Ducissarum palatia, ipsarum quoque penetrat penetrabilia Reginarum: flectitur nobilitatis apex ad ejus sectanda vestigia, ornantur monasteriis innumeræ civitates, ipsa quoque campestria et montana hujus cœlestis ædificii fabrica decorantur, multiplicatur castitatis cultus in seculo Clara sanctissima præcedente.

2. Clara, flos lucis, sterilis non est, sed fecunda. *Flos enim fructus, quia per florem, et ex flore omnis fructus erulitur in fructum.* (4) Flores autem et fructus a Clara producti virtutem redolent, honestatem spirant, ut ipsamet fatetur: *Flores mei fructus honoris et honestatis.* (5) Quot virtutes ad praxim redigit Clara, quot filias in bonis moribus format, tot lucis producit fructus; *fructus enim lucis est, supple, situs in omni bonitate, et justitia, et veritate.* (6) Bonitas, benignitas,

seu beneficentia excludit iracundiam, asperitatem, et malignitatem: Justitia expellit injustitiam, fraudem, et iniquitatem: veritas vero mendacium, et hypocrisim arcet. Homines seculo addicti nec flores, nec fructus lucis producant, quia neque bonitate, neque justitia, neque veritate radiant. Non bonitate, quia iracundia exagitantur, malignitates machinantur; non justitia, quia injusti et iniquissimi sunt; non veritate, quia vita illorum nihil aliud est quam mendacium, simulatio, et hypocrisis. At Clara, ejusque filia, sunt fructus lucis, quia non iracundæ, non asperæ, non malignæ; sed mites, benignæ, et beneficæ; non fraudulentæ, sed justæ; non mendaces et hypocritæ, sed sinceræ et veraces. *Dicunt Stoici solem esse intelligens vinculum* (1): sed ut docet D. Dionysius, sol nuncupatur *quod omnia congregat.* (2) Clara quoque electa ut sol, cunctas congregans virtutes producit fructus lucis, et adhuc filias lucis generat.

2. *Sol mundum hunc temperat optimus et utilis.* (3) Clara, electa ut sol, Ecclesiæ multum utilis, quam virtutum splendoribus illustrat. Sol puritate decoratus, est *vitæ dator, animantium pater* (4) Clara etsi mente et corpore virgo, est mater, filiasque lucis generat. *O quam pulchra est casta generatio cum claritate!* (5) Trino commendatur elogio Claræ generatio: venustate, castitate, et claritate. *Sol unicus est* (6); attamen *sol omnibus qui ejus lucem capere possunt, collucet, habetque lumen per omnia diffusum sursum et deorsum.* (7) Clara quoque illuminat non solum filias quas Deo parturivit, sed adhuc seculares in mundo existentes. Corpora a sole illustrata non eodem modo recipiunt ejus lumen: quædam in superficie duntaxat, ut lapides, et corpora opaca, quæ lux solis non penetrat: alia penetrantur quidem a luce, sed eam non retinent nisi dum illuminantur, ut corpora diaphana: v. g. aer, aqua. Tertia tandem lumine penetrantur, lucemque absente sole conservant; ejusmodi sunt adamas, carbunculus, cæteraque *lumina lapillorum, quibus monilia varuuntur.* (8) Eodem modo lux Claræ filiarumque ejus recipitur ab hominibus: in nonnullis superficie tenus, qui vel terræ addicti, vel in suis criminibus obdurati, Moniales, earumque statum contemnunt, similes Æthiopicibus, qui *solem orientem occidentemque dira increpatione contuentur, ut exitiosum ipsis agrisque.* (9) Alii velut

(1) Clem. Alex. Strom. 8. — (2) De div. Nom. 4. — (3) Tert. L. 2. adv. Marc. 2. — (4) Greg. Nazian. Orat. 2. de Theolog. — (5) Sap. 4. — (6) Tert. ibid. — (7) D. Dion. de divin. Nom. 4. — (8) Tert. L. 1. Cult. Fcm. 2. — (9) Plin. l. 5. c. 1.

(1) Tert. L. de Pat. 2. — (2) In Bull. Can. — (3) In Vit. S. Clar. c. 4. — (4) Tert. L. de Carn. Christ. 21. — (5) Eccles. 24. — (6) Ephes. 4.

falsa, quia iniquitate, cupiditate, et vanitate dedecoratur; Christiana econtrario vera, quia sanctitate, charitate et humilitate coronatur: qualis fuit Joannæ patientia commendata, 1. Sanctitate; Charitate; 3. Humilitate.

1. Gentilium patientia falsa, probrosa. (1) Ideo falsa, quia probrosa; ideo probrosa, quia ex crimine, et ob crimen patitur. Patientiæ veritas aut falsitas ex ejus causa desumenda est: *Quando illa bona est, tunc ista vera est; cum vero illa tenetur crimine, tum hujus multum erratur in nomine.* (2) Quam falsa fuerit Gentilium patientia, hoc indicio denotatur; quia tenetur crimine. Gentiles namque *tanti boni nomen fœdis operationibus occupant.* (3) Quam vera fuerit Joannæ patientia, recte colligitur, quia non ex crimine culpatur, neque criminosis operationibus dedecoratur, sed potius innocentia venustatur, et charitate commendatur.

2. Gentilium patientia falsa: tum quia probrosa et criminosa: tum quia cupiditate turpata, *quæ maritos dote venales, aut lenociniis negotiarum uxorum potestutibus subjicit; quæ aucupandis orbitalibus omnem coacti obsequii laborem mentitis affectionibus tolerat; quæ ventris operarios, contumeliosis patronis, subjectione libertatis addicit.* (4) Plures recenset Tertullianus, quos patientes efficit lucri cupiditas, quæ quanto major, tanto majoribus malis illos addicit; at christiana patientia vera est, non solum quia innocua; sed quia adhuc lucri terreni minime cupida. Itaque *quando non polluitur cupiditate, tunc a falsitate distinguitur.* (5) Trinum autem agnoscit D. Augustinus discrimen inter falsam Gentilium et veram Christianorum patientiam. 1. Illa a mundi cupiditate, hæc a charitate procedit: *Unusquisque malorum tanto ad mala ferenda fortior est, quanto in eo major est cupiditas mundi; et quisquis justorum tanto est ad quæcunque fortior, quanto in eo est major charitas Dei.* (6) 2. Cupiditas, quæ malos ad patiendum stimulat, ortum habet a diabolo, qui *docuit et suos patientiam propriam* (7), Charitas autem, quæ bonos ad patiendum sufflammat, a Spiritu Sancto procedit: *Concupiscentia, qua fit ut peccantes omnia pertinaciter patientur, ex mundo est; charitas autem, qua fit ut recte viventes omnia fortiter patientur, ex Deo est.* (8) 3. Gratia divinae auxilium non requiritur ad falsam patientiam, qua mali

ratione cupiditatis patientur: adjutorium vero Spiritus Sancti ad veram patientiam est necessarium, ut boni ex charitate patientur. *Et ideo illi falsæ patientiæ potest sine adjutorio Dei voluntas humana sufficere; tanto durior, quanto cupidior; et eo tolerabilius mala sustinens, quo ipsa fit pejor. Huic autem quæ vera patientia est, ideo voluntas humana nisi desuper adjuta et inflammata, non sufficit, quia Spiritus Sanctus est ignis ejus: quo nisi accensa, diligit impossibile est, bonum ferre non potest, quod patitur malum. Quisquis ergo contendit haberi posse Dei charitatem sine Dei adjutorio, quid aliud contendit, nisi haberi Deum posse sine Deo?* (1)

Loquitur D. Augustinus de patientia charitate formata, gratiæ et gloriæ meritoria, ad quam desiderat 1. Gratia auxilium: *Nequaquam dubitant pie mentes, sicut charitas sancte amantium, ita patientia pie tolerantium Dei donum esse.* (2) 2. Liberum voluntatis exercitium, quo a gratia excitata et adjuta, non coacte, sed ultro et spontanee patitur mala. Quod probat expendens istud: « In patientia vestra possidebitis animas vestras. » *Non est patientia tua, si non est voluntas tua.* (3) 3. Charitatis habitum, quæ cum sit idem cum gratia sanctificante, est principium meriti. Charitas autem diffusa est in cordibus vestris, *non utique ex nobis; sed per Spiritum Sanctum qui datus est nobis. Proinde ab illo est patientia justorum, per quem diffunditur charitas eorum.* (4) 4. Justam patiendi causam, non ob crimen, sed ob virtutem: *Tum erit vera patientia, si fuerit justa.* (5) Est autem justa, cum ob innocentiam, et cum innocentia quis patitur. Quatuor hæc veræ patientiæ condiciones in B. Joanna relucent. 1. Spiritus Sancti gratia, quæ ei patiendi vires subministravit. 2. Voluntatis libertas, qua spontaneæ patientiæ occasiones acceptavit. 3. Charitas, qua sufflammata meritorum thesaurus cumulavit. Tandem justa patientiæ causa; nam immerito repudiata a sponso, Deo gratias agens, patientiam suam humilitate coronavit.

3. Gentiles philosophi *omnem sapientiæ ostentationem de patientia præferunt* (6), de ejus affectatione gloriam captantes, vauamque hominum existimationem sectantes. Verum *sicut superborum falsa est sapientia, sic eorum falsa est patientia. A quo est enim vera sapientia, ab illo est vera patientia.* (7) Quod recognoscens regius Vates decantat:

(1) Tert. L. de Pat. 16. — (2) D. Aug. L. de Pat. 6. — (3) Tert. L. de Pat. 16. — (4) Tert. ibid. — (5) D. Aug. l. de Pat. 6. — (6) Aug. L. de Pat. 17. — (7) Tert. L. de Pat. 15. — (8) D. Aug. ibid.

(1) D. Aug. ibid. — (2) D. Aug. L. de Pat. 26. — (3) L. 50. Hom. Hom. 14. — (4) D. Aug. L. de Pat. 17. — (5) Serm. 6. de uno Mart. — (6) Tert. L. de Pat. 1. — (7) D. Aug. L. de Pat. 15.

« Deo subjecta esto anima mea, quoniam ab ipso patientia mea. » (1) Idcirco autem subiectatur Deo, quia humilis, et ideo patientiam demonstrat, quia humilitatem proficitur. *Quis enim humilis, nisi patiens?* Quia nemo sese subicere potest, sine prima patientia subjectionis ipsius. (2) Nec latuit prophetam, cui incerta et occulta sapientiæ suæ manifestaverat Deus; et ideo dicit: « Bonum mihi quia humiliasti me, ut discam justificationes tuas. » (3) Ubi D. Bernardus: « Vides quia humilitas justificat nos? Humilitas dixi, non humiliatio. » (4) Quanti humiliantur, et humiles non sunt? *Alii cum rancore humiliantur, alii patienter, et alii libenter. Primi rei sunt, sequentes innoxii, ultimi justi.* Primi rei sunt, quia cum odio, et vindictæ desiderio sustinent humiliationem. Secundi innoxii sunt, quia patienter tolerant; non tamen promerentur, quia non libenter: *Etenim sola gratiam, quam præfert, meretur læta et absoluta humilitas, qualis utique in viro patiente qui possidet animam suam: Hæc, inquam, humilitas, etsi vitam obtineat propter patientiam; propter tristitiam tamen gratiam non habebit, quoniam non sponte humiliatur, neque libenter.* Ultimi justi sunt. « Quoniam non humiliatis, sed humilibus Deus dat gloriam. » (5) Est autem humilis qui humiliationem convertit in humilitatem, et ipse qui dicit Deo: Bonum mihi quia humiliasti me: probans etiam sibi bonum esse quod humiliatur, nec sufficere omnino ut possideat animam suam tanquam patienter humiliatus, nisi et gratiam accipiat tanquam sponte humiliatus. Qui patienter simul et libenter, non ex tristitia aut ex necessitate, sed ex spontanea et læta voluntate, is vere humilis est, potestque dicere: Bonum mihi quia humiliasti me. *Non potest hoc dicere qui invitatus tolerat, minus qui murmurat; sed qui ultro, voluntarie, et lætenter humiliationem acceptat.* Cujusmodi fuit B. Joannæ humilitas, libenter et lætenter sustinentis humiliationem sibi injuste irrogatam.

A Ludovico Aurelianensi Duce in conjugem quæsitâ, et cum eo viginti annorum spatio matrimonio conjuncta, ab ingrato sponso repudiata fuit. Si ab inimico, cui forte feceris male, convitia pateris, aliqua patientia necessaria est; si ab eo, cui nec bene feceris unquam, nec male, major adhuc patientia requiritur; si autem ab eo, cui feceris quamoptime, tum vero longe maxima desideratur patientia; quia benefi-

cium beneficio compensari natura vult, ratio docet, justitia requirit; pro beneficio maleficium reddi nec justitia, nec ratio, neque natura patitur. Una est patientia quæ illud tolerat, non sine aliquo virtutis miraculo, utpote quod naturæ leges excedat, quodque illius superet vires. Tale patientiæ miraculum splendet in B. Joannâ, quæ sponso suo mille obtinuerat favores a patre Ludovico XI; quæ eundem sæpius reconciliaverat Carolo VIII, fratri suo; quæ Carolum fratrem erga sponsum iratum multoties pacaverat, ab eoque obtinuerat libertatem Ducis sponsi, qui diu Biturigibus incarceratus remanserat. Tot tamen beneficiorum immemor, mox ut successione jure regium Franciæ solum ascendit, matrimonii dissolutionem a Sede Apostolica postulavit, jurejurando asseverans, coacte conjugium inisse cum Joannâ, ut Ludovici XI, patris ejus, declinaret violentiam. Commissarii autem ab Alexandro VI, juxta Ludovici placitum deputati, matrimonium invalidum declararunt; et Joannâ contumeliam sibi illatam sustulit patienter, et æquanimitè, nihil aliud ore promens, nisi « Benedictus sit Deus, qui id obvenire permittit, ut liberior sim, perfectiusque illi serviam in posterum, quam huc usque feci. »

Christus Dominus ab ingratis Judæis injuste persecutus, et pro bonis injurias, contumelias, et cruciatus patiens: *Veniam offensæ, patientia erulitus, non contendit, non reclamavit, nec quisquam in plateis vocem ejus audivit; sed cum traditur, cum adducitur ut pecus ad victimam, sic enim non magis aperit os quam agnus sub tondentis potestate.* (1) Et ut fatur D. Bernardus: *Non adversus Patrem murmurans, a quo missus fuerat; non adversus humanum genus, pro quo quæ non rapuit, exsolvebat; non denique vel contra populum ipsum peculiarem sibi, a quo pro tantis beneficiis tanta mala recipiebat.* (2) Joannâ, Dominicæ patientiæ æmula, audit dissolutionem matrimonii, non murmurans adversus summum Pontificem, universalem Christianorum patrem, qui tam cito Regis acquirerat voluntati; non adversus Commissarios qui ad Regis nutum sententiam tulerant; non adversus Ludovicum, qui ipsam repudiarat, ut sumeret sibi in uxorem Annam Britannicæ Armoricæ Ducissam, Caroli VIII viduam: sed calicem patientiæ sibi a Christo oblatum humiliter suscepit, in eo lætenter bibit, *contumeliæ sagittas fregit clypeo patientiæ* (3), quæ est secundus calix Joannæ oblatum a Christo, ut

(1) Psal. 61. — (2) Tert. L. de Pat. 11. — (3) Psal. 113. — (4) Sermon. 54. in Cant. — (5) Jacob. 4.

(1) Tert. L. de Pat. 5. — (2) Sermon. Fer. 4. Hebd. Sanct. — (3) D. Bern. L. de Mod. bene. viv. 4.

in illo bibat cordis dolorem, et carnis macerationem.

II. PARS. *Patentia pœnitentiæ ministrat.* (1) In virtute pœnitentiæ duo possunt considerari: interius, et exterius. Interius importat dolorem animi de peccato commisso, cum firmo proposito non amplius peccandi. Exterius complectitur carnis macerationes quæ internum animi denotant dolorem. Patientia autem ministrat pœnitentiæ; tum quoad interius; nam ut docet D. Augustinus: *patientia eruditio est pœnitentiæ.* (2) Quoad exterius etiam, cum sordes cum angustia victus Domino libat. (3) Quantum patientia Joannæ ejus pœnitentiæ ministraverit, constat ex magna carnis afflictatione, quam continuo macerabat, 1. Jejuis; 2. Ciliciis; 3. Catenis ferreis.

1. *Virtus duritia struitur, mollitiæ vero destruitur.* (4) Quod probe sciens B. Joanna, etsi corpore debilis, et infirma satis valetudine, virtutem non mollitiæ destruebat, sed duritia potius struebat; neque carnem suam lautis cibis delicate nutriebat, sed abstinentia et jejuis afflictabat; toto quadragesimali tempore, singulisque anni diebus Veneris, Sabbati, et vigiliis abstinens ab ovis, piscibus, butyro; solis herbis et leguminibus contenta. Si Tertulliano adhibeatur fides, primiceri Christiani erant *jejuis aridi, in sacco et cinere volutantes* (5): Similiter B. Joanna jejuis arida, carnem suam macerabat ciliciis.

2. Quis veram negabit pœnitentiam, quæ *jejuia conjungit, cineri et sacco inolescit?* (6) Cilicium nuncupat Tertullianus saccum. Verus pœnitens cordis dolorem denotat: tum per jejuia quibus carnem suam macerat; tum per saccum et cilicium, quod est *contritiois indicium, et pœnitentiæ symbolum.* (7) Hoc signo contritionem suam manifestabat B. Joanna (8), hoc pœnitentiæ symbolo utebatur. Regius Vates cum aliquid adversi pateretur, induebat se cilicio: *Ego autem, cum mihi molesti essent, induere cilicio.* (9) B. Joanna non solum adversitatis tempore, sed etiam prosperitatis tempestate deferebat cilicium, et sacco inolesebat; hoc est, præ consuetudine pœnitentiam sibi familiarem, ac veluti naturalem reddebat; metaphora sumpta ab arboribus, quæ sunt insitæ in alias arbores et inoculatæ alimento per truncum educto et attracto; sic B. Joanna sibi pœnitentiam præstiterat veluti naturalem, jejuis

vacans, cilicium portans, suumque corpus cingulo ferreo, seu catena ferrea macerans.

3. *Et hoc ut pœnitentiam commendet.* (1) Quod ut impensius exsequeretur B. Joanna, non solum aspero cilicio corpus macerabat, non solum cingulo ferreo tenellula membra domabat; sed novo adhuc pœnitentiæ genere quinque clavos argenteos supra nudam carnem deferebat, versis circa cor acuminibus. Unde tam insoleas pœnitentia, tam inaudita maceratio corporis? non e silvis et saltibus, non e rupibus et montibus, non etiam e rustica casa agrestique tuguriolo petita; sed ex aula mollitiæ, et sanguine regio prognata; e regina, e natalibus mollicula, a parentibus delicate enutrita, a complexionibus teneritudine, parentum blanditiis, natalium mollitiæ, Joanna pœnitentiæ, mortificationi et macerationi incumbit: et nos complexionibus fortes, educatione agrestes, genere ignobiles nihil horum moliri, nihil tentare audemus, pœnitentiæ et afflictationis nomen ne audire quidem valemus: itaque cum simus toti carnei, nihil nisi carnem et terram sapiamus. Per carnis blanditiis animus sanctitati moritur, caro concupiscentiis famulatur; at e converso *per voluntarias afflictiones caro concupiscentiis moritur, virtutibus spiritus innovatur* (2): ut B. Joannæ comprobatur exemplo quæ in pœnitentiæ scypho macerationes bibens, meruit bibere in calice benevolentie et amoris a Christo sibi oblato, Dei servitio se consecrans.

II. PARS. Magna profecto Dei erga Joannam benevolentia, qui eam de regali prosapia oriri voluit, bonam indolem ei contulit, merendi materiam per afflictiones subministravit, gloriam animæ per apparentem supra corpus fatofunctum inustam lucem, manifestavit. Joanna quoque in calice benevolentie sibi a Christo oblato bibens, magnum Dei demonstravit amorem, 1. Mundum aspernans; 2. Pietati vacans; 3. Religionem in Deiparæ honorem fundans.

1. Joanna mox ut boni et mali habuit notitiam, mundum est aspernata, prospiciens *imbecillitates conditionis humanæ, adversarii insidias, rerum fallacias, seculi retia, periclitaturam fulem, perituros plerosque rursum post salutem, qui vestitum obsole-tassent nuptialem, qui faculis oleum non præparassent.* (3) Multis rationibus ad mundi contemptum stimulata fuit Joanna. 1. Quia sciebat *se peregrinam in terris agere* (4); pe-

(1) Tert. L. de Pat. 12. — (2) L. de Vera Innoc. c. 4. — (3) Tert. L. de Pat. 15. — (4) Tert. L. ad Mart. 5. — (5) Tert. Apol. 40. — (6) Tert. L. de Pat. 15. — (7) Ruric. Ep. 20. — (8) D. Hier. ep. 28. — (9) Psal. 54.

(1) Tert. L. de Pœn. 9. — (2) D. Leo Serm. de jejun. dcc. mens. — (3) Tert. Scorp. 6. — (4) Tert. Apol. 1.

regrius autem non debet sistere in via, sed velociter ad patriam tendere. Unde si in hac peregrinatione, commoda quedam blandiantur, non amplectenda nequiter, sed transeunda sunt fortiter (1), ad instar Vatis Regii, qui argenteas columbæ exoptabat alas, quibus citissime a mundo evolare. Nam amor rerum terrenarum viscus est spiritualium pennarum: *Ecce concupisti, hæsisti.* (2) 2. Non solum velut se peregrinam in terris noverat, sed adhuc genus, sedem, spem, gratiam, dignitatem in cælis habere (3) attente considerabat. *Ad æterna productos peritura non occupent*, juxta sapiens D. Leonis monitum. 3. Animum suum longe seculo majorem certo sciebat. At nihil appetere jam de seculo potest, qui seculo major est. (4) 4. Rerum mundanarum vanitas et falsitas Joannam inductebant ad mundi contemptum: *Omnia imaginaria in seculo, et nihil veri.* (5) 5. Pericula quæ in mundo occurrunt, illum Joannæ reddebant contemptibilem: *mari juste comparatur hic mundus, quia falsi tibus amarus est, fluctibus diabolicis quatitur, vitiorum tempestatibus commovetur.* (6) 6. Mundi inconstantia et mutabilitas quæ cito transit, evanescit, et deperditur. Joannæ ejus contemptum ingenerabat: *Adhuc paululum, et ecce mundus transit, ac scena dissolvitur.* (7) Quid enim hæc vita nisi paululum? quid mundus nisi scena, quæ aperitur et clauditur? quid cuncta temporalia nisi modicus vapor; qui illico solvitur ac dissolvitur? *Illa pulchra cum oriuntur, et tendunt ad esse, quo magis celeriter crescunt ut sint, eo magis festinant ut non sint.* (8) Similia floribus qui tanto citius evanescent, quanto velocius splendent. Christiane, *quid tibi cum flore morituro?* (9) quid tibi cum volaticis et perituris mundi bonis, quæ necessario vel sibi, vel tibi pereunt? *Omnia mundi bona triplex interitus tollit. Aut enim ex seipsis veterascunt, aut luxu dominorum suorum consumuntur, aut ab extraneis diripiuntur:* (10) ideo una ex his tribus rationibus tollantur necesse est. Quæ cum ita sint, Christiane, *quid vis? utrum amare temporalia, et transire cum tempore, an mundum non amare, et in æternum vivere?* (11) Christianum eligere jubet D. Augustinus: cunctosque fideles ut bene eligant, hortatur S. Bernardus: (12) *Ne casuri gloriam mundi quasi stantem*

aspiciatis, et vere stantem amittatis; ne plus vobis, aut pro vobis vestra diligatis, et sic vos et vestra perdatis; ne blandiens præsens prosperitas sui vobis finem abscondat, et adversitas sine fine succedat; ne lætitia temporalis luctum vobis æternum et operiat quem parit, et pariat quem operit. Duo hominum genera agnoscit D. Augustinus. Nonnullos *inhærentes humo curvatos in terram, ea que ima sunt cogitantes, in rebus trans-euntibus spem ponentes, quas transilivit iste qui vocatur transiliens* (1), nempe mundus. Nam ut unus fatur Apostolus, *mundus transit: et ut asseverat alter, præterit figura hujus mundi.* Alios vero qui jam vilem habentes mundum, et omnia quæ delectant in mundo, eligunt recte vivere. Cujusmodi fuit B. Joanna, quæ mundum despiciens, elegit vacare pietati, Deoque servire.

2. *Deum existimo omnibus colendum* (2) et vera pietate prosequendum, quo nihil est homini magis necessarium, præstantius, et utilius. 1. Magis necessarium, quod etiam Gentiles natura duce cognoverunt. Pittacus *Numen divinum ante omnia venerandum, et colendum asseverat; Cleobulus pietatem tuendam* (3) prædicat: Plinius quoque *religione vitam constare humanam declarat.* Ea de causa Deus apud Tertullianum nuncupat hominem *religionis suæ sacerdotem.* (4) Et si quæramus ab Arnobio qui sint Christiani: et ad quem finem sint Christiani, primam questionem solvet dicendo: *Nihil sumus aliud Christiani, nisi magistro Christo, summi regis veneratores.* (5) Inde ad secundam respondet questionem: *Hic propositus terminus divinorum officiorum, hic finis* (6) quo nihil 2. præstantius potest excogitari. *Religione nihil potius aut præstantius esse putatur.* (7) Adeo magnum bonum est religio ac pietas, quo generis hominum nullum a Deo datum est præstantius. (8) Unde Hierocles Pithagoreus, etsi Christianæ religionis hostis acerrimus, pietatem principem atque ducentem omnium virtutum (9) appellat. Constantinus quoque et Licinius Imperatores, quæ ad Dei cultum pertinent *prima et præcipua* (10) nuncupant: et merito, quia pietate nihil præstantius, nihilque 3. Utilius. Etenim *thesaurus bonorum est, ut ait Apostolus, pietas ad omnia utilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est, et futuræ.* (11) Perutilis ad conservationem reipublicæ:

(1) S. Leo. Serm. 2. de Resurr. — (2) D. Aug. Serm. 55. de Verb. Dom. — (3) Tert. Apol. 1. — (4) D. Cyp. — (5) Tert. L. de Cor. Mil. 15. — (6) Cassiod. in Psal. 44. — (7) Greg. Nazianz. Or. 17. — (8) D. Aug. l. 4. Conf. 10. — (9) Tert. l. de Cor. Mil. 15. — (10) D. Chrysost. Hom. 25. in ep. ad Hebr. — (11) D. Aug. in Tract. 2. in ep. Joan. — (12) Epist. 64.

(1) In Psal. 38. — (2) Tert. L. 2. ad Nat. 8. — (3) L. 14. Hist. — (4) Tert. l. de Res. 9. — (5) L. 1. cont. Gent. — (6) D. Justin. cohort. ad Græcos. — (7) Clem. Alex. adhort. ad Gent. — (8) Eugub. l. 10. c. 12. — (9) Niceph. l. 7. c. 41. — (10) D. Athan. Disput. in Conc. Nicen. — (11) 1. Tim. 4.

quapropter duo Imperatores ad Cyrillum Alexandrinum scribentes ultro fatentur a pietate quæ est in Deum reipublice constitutionem pendere. (1) Perutilis ad animæ sanctitatem et virtutum acquisitionem. Quare Eusebius (2) omnes virtutes affirmat esse quasi species pietatis, nisi dicamus pietatem esse omnium virtutum fundamentum, fontem et parentem. Perutilis ad regulandam vitam, juxta religionis disciplinam. Ut enim docet D. Chrysostomus, *pietas rectissima vitæ norma est, et conversationis optimæ disciplina.* (3) Eodem fere modo definitur a D. Augustino: *Pietas est verax veri Dei cultus, unde omnia recte vivendi ducuntur officia.* Tandem perutilis ad immortalem comparandam felicitatem. Idcirco dicitur a Clemente Alexandrino, *sufficiens seculorum viaticum* (4); hoc est rectum iter ad immortalitatem. Et ob eandem rationem Theodosius Imperator Christiani hominis felicitatem in pietate ponebat, quam moriens filiis suis Arcadio et Honorio super omnia commendavit. (5) Pietas autem interdum sumitur pro beneficentia et misericordia in proximum, quam præ sacrificiis acceptat Deus, eaque se coli declarat, ut docet D. Augustinus (6): quo sensu, elemosynas quas olim Christiani in arca deponebant pauperibus erogandas, vocitat Tertullianus *deposita pietatis.* (7)

Pietatem in communi commendavimus, ut in particulari B. Joannæ pietatem referamus: quæ ab ineunte ætate Deo servire proposuit. Vix quintum ætatis attigerat annum, cum puerilibus exercitationibus despectis, pietatis solummodo vacabat operibus; mundi oblectamenta nihili ducens, totum suum in Dei cultu adhibebat studium; cujus gratiam crebris et ferventissimis orationibus postulabat. Tanta pietate ferebatur in pauperes et ægrotos, ut illis elemosynas abunde largiretur, et istis provideret de medicis, pharmacopolis, chirurgis, servis, qui eis remedia, alimenta, et charitatis præstarent officia. Et quia Verbi humanatio est *magnum pietatis sacramentum* (8), id est, pium religionis mysterium, quo maxime colitur Deus, quo præsertim incitantur fideles ad pietatem Dei que cultum et venerationem; quodque piissime recolendum et venerandum est, Joannæ tantum divini amoris mysterium magno prosequeretur honore, Christum ardentissime diligebat, et erga Deiparam tanta devotione ferebatur, ut in ejus honorem religionem Annuntiationis fundaret.

3. Cuncti fere religionum fundatores, *visionibus Deum discunt* (1), et visionibus ad fecundandam nova prole Ecclesiam incitantur, ut constat ex Francisco, Dominico et Joanna, quæ singulis diebus Beatissimam Virginem deprecans, ut sibi perpetuo adesset, ejusque auxilio et patrocinio, in virtute et pietate proficeret, et filio suo grata esse posset, quem sibi in sponsum elegerat, quamquam die qua incredibili fervore Deiparam deprecabatur, ab illa istam accepit revelationem. Bono animo esto Joanna, antequam ex hac vita discedas religionem fundabis, quæ mihi maximum præstabit honorem. Hac revelatione magis ac magis divino amore sufflammata, et in devotione erga Deiparam confirmata, dissolutione matrimonii cum Ludovico Duodecimo initi propalata, novam religionem fundare proposuit. Propositum tamen non adimplevit nisi magna cum patientia, quæ ut fatur Tertullianus, *ita proposita Dei rebus est, ut nullum opus Domino complacitum perpetrare extraneus a patientia possit.* (2) Quod experta est Joanna quam V. P. Gabriel Ave-Maria Ambasiæ Guardianus, ejus Confessarius a proposito dimovere molitus est, suadens ei ut Sanctæ Claræ regulam amplexaretur; cumque Joanna consilio Francisci de Paula in proposito perseverasset, præfatumque patrem Gabrielem ad summum Pontificem misisset, obtinendæ novæ religionis gratia, ipse ab Alexandro Sexto summo Pontifice, curiaque Romana, repulsam passus, ad Joannam rediit, quæ patienti et constanti animo, in suo desiderio persistens, denuo eundem Romam mittit, totam suam spem in Dei misericordia et Mariæ patrocinio ponens. Neque fiducia sua frustrata fuit, nam Joannes Baptista Ferrerius Episcopus Modenæ Cardinalis qui potissimum Joannæ proposito fuerat contrarius, in visione a Sanctis Laurentio et Francisco admonitus, animum mutavit, et summo Pontifici visionem manifestans, ab eo obtinuit Institutionem Monialium Annuntiationis B. Mariæ, quarum regulam decem beneplacitorum seu virtutum Deiparæ Pater Gabriel feliciter composuit: quam religionem Joanna exornavit *votivis donis pietatis* (3), Bituricibus cœnobium virginum sufficienti proventu assignato fundans. Et quoniam *Assumptio religiosa sponsio est devotionis* (4), Joanna de die in diem in devotione proficiens, religionis ab ipsa fundatæ habitum suscipere voluit; prima omnium solemnia vota emittens, regulamque magno

(1) Inter Ep. Cyrill. 17. — (2) L. 8. de Præp. Evang. 2. — (3) Epist. 52. — (4) Adhort. ad Gent. — (5) Niceph. l. 13. c. 1. — (6) L. 10. Civ. 1. — (7) Tert. Apol. 39. — (8) 1. Tim. 3.

(1) Tert. L. de An. 47. — (2) Tert. L. de Pat. 1. — (3) Isid. Pelus. l. 1. Ep. 189. — (4) Salv. l. 2. de Eccles. Cath.

fervore servans, suo exemplo sorores ad virtutem et perfectionem stimulans et Ecclesiam nova prole adeo fecundans, ut in præcipuis Franciæ urbibus sint monasteria Annuntiationis, in quibus filiæ B. Joannæ parentis æmulantes pietatem Deum religiose colunt, mysterium Incarnationis assidue meditantur, Deiparam speciali honore venerantur, sub titulo Annuntiationis, Ecclesiam novo ordine illustrant, et Joannæ parentis pietatem demonstrant. Quæ longe felicior exstitit sub sacco et cinere quam sub purpura et diademate, multoque fecundior soluta a viro, quam ei matrimonio conjuncta. Nam repudiata ab homine mortali, nupsit Deo immortalis. In conjugio sterilis remansens, in cœnubio fuit sine masculino mater. (1) Cui probe competit congratulatio Ecclesiæ facta ab Apostolo: *Lætare, sterilis, quæ non paris; erumpe, et clama, quæ non parturis; quia multi filii desertæ, magis quam ejus quæ habet virum* (2); nam Anna a Ludovico in uxorem assumpta, unicam duntaxat peperit filiam, Joanna vero a Ludovico derelicta, plures parturivit filias: tot scilicet, quot sunt sanctimoniales, quæ decem Deiparæ Virginis beneplacita seu virtutes quotidie celebrant: neque solummodo filiarum mater exstitit Joanna quas Deo et Deiparæ parturivit, sed adhuc eximiis fuit fecunda virtutibus, queis sibi immortalem comparavit felicitatem.

CONCIO QUINTA.

NONNUMQUAM *et in procella confusis vestigiis cæli et freti, aliquis portus offenditur, prospero errore* (3); ut Ursulæ comprobatur exemplo, quæ juxta vulgarem opinionem cum sociis a littore Angliæ versus Britanniam Armoricam navigans, naves quibus vehabantur procellis ac tempestatibus agitatur, appulerunt ad ripas Rheni prope Coloniam, sed prospera errore, quia ibi Ursula longe felicior invenit idipsum quod in Britannia reperire credebatur. Ob trinum namque finem patrium solum deserens ad Britanniam properabat, nimirum ut Conano secundo ab Imperatore Maximo nuberet; deinde ut sponso prolem generaret; tandem ut ex illo cœnubio magnum sibi honorem compararet. At media procella invenit hæc tria, quæ tranquillo mari vix reperisset; nam prospero navigii errore, 1. Christo desponsatur: 2.

Numerosa prole fecundatur; 3. Diademate coronatur.

I. PARS. Regius Vates Dei filium velut sponsum considerat. *De quo psalmus: Ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo* (1); *a summo cælo projectio ejus.* (2) Exiens scilicet de sinu Patris, ut in utero Beatissimæ Virginis humanam sibi desponsaret naturam. Sacrum illud divinitatis et humanitatis cœnubium initum censet D. Augustinus in Incarnationis mysterio (3); qui enim conjuges sunt duo in carne una, ita in magno illo pietatis sacramento, Dei Filius, *in utero Virginis caro figuratus nascitur homo Deo mixtus* (4); non per confusionem divinitatis et humanitatis, sed per unionem utriusque naturæ in una et eadem persona Verbi. Tertullianus existimat Christum Ecclesiæ sponsum quam sibi assumens in sponsam, omnes conditiones quæ apud homines observantur, servare voluit: *Propter hoc relinquet homo patrem et matrem, et erunt duo in carne una.* (5) Dei Filius reliquit patrem de sinu ejus velut exiens, ut divinam magnitudinem, humanæ uniret pusillitati: reliquit matrem, nimirum novercautem Judæorum synagogam, ut Ecclesiam ex Gentilibus formaret, et in sponsam assumeret: una et eadem caro cum sponsa efficitur, media Eucharistia, in qua fidelibus qui sunt Ecclesiæ membra, corpus suum manducandum, et sanguinem bibendum præbet. De mystico illo cœnubio ipse *etiam per Esaiam gaudens ad patrem: Exsultet, inquit, anima mea in Domino; induit enim me indumentum salutaris, et tunicam jucunditatis velut sponso; circumposuit mihi nitram velut sponsæ. In se enim et Ecclesiam deputat, de qua idem Spiritus ad ipsum. Et circumpones tibi omnes eos, velut ornamentum sponsæ. Hanc sponsam Christus sibi etiam per Salomonem, ex vocatione Gentium accersit. De idololatria enim sibi desponsavit Ecclesiam.* (6) Tandem ex D. Bernardo Christus sigillatim cujusvis animæ justæ est sponsus, quam media gratia ad tantam sublimat dignitatem. *Unde tibi, o humana anima, unde tibi hoc? Unde tam inæstimabilis gloria, ut ejus merearis esse, in quem desiderant Angeli prospicere? Unde tibi hoc ut ipse sit sponsus tuus, cujus pulchritudinem sol et luna mirantur, ad cujus nutum universa mutantur?* (7) Verum ultra hanc affinitatem quam isti contrahunt cum Christo, Ursula speciali quadam ratione est ejus sponsa; scilicet tanquam 1. Christiana; 2. Virgo; 3. Martyr.

(1) Tert. L. adv. Valent. 10. — (2) Galat. 4. — (3) Tert. L. de An. 2.

(1) Psal. 118. — (2) Tert. L. 4. adv. Marc. 11. — (3) In Psal. 44. — (4) Tert. Apol. 21. — (5) Gen. 2. — (6) Tert. L. 4. adv. Marc. 11. — (7) Sermon. 2. Dominic. 1. post. Epiph.

1. *Hæc enim consultata sunt Christi Ecclesiam diligentis, qui se pro ea tradidit uti eam sanctificet, emundans lavacro aquæ in verbo, ut sistat sibi Ecclesiam gloriosam, non habentem maculam aut rugam, utique post lavacrum: sed sit sancta et sine opprobrio, exinde scilicet sine ruga vetustatis ut virgo; sine macula fornicationis, ut sponsa; sine probro vilitatis, ut emundata.* (1) Quod de Ecclesia in communi fatur Tertullianus, id ipsum de quavis anima Christiana dici potest: quam etiam ignobilem et scdam adamavit Christus. Ut enim ait supra laudatus Bernardus, *propter Æthiopissam istam filius Dei de longinquo venit, ut sibi desponsaret illam. Moyses quidem Æthiopissam duxit uxorem, sed non potuit ejus mutare colorem: Christus autem quam adamavit ignobilem adhuc et scdam, gloriosam sibi exhibuit, non habentem maculam aut rugam; quia eam emundavit in baptismatis sacramento, et gratiæ decore venustavit, seu, ut acute ait Tertullianus, eam aqua signat, Spiritu Sancto vestit.* (2) Aqua signat, emundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ, et sacro insuper characteres sigillans: Spiritu Sancto vestit, nimirum virtutibus quas illi largitur Spiritus Sanctus; de qua dicitur (3): Adstitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato circumdata varietate. (4) *Quare quæ nunc pannoso vestitu ac servili habitu vilis putatur, in regno cælorum regina, et nobilis regi astans reperitur.* Ex D. namque Chrysostomo (5), sponsalia ejusmodi in hac vita aguntur; thalamus autem erit in futura vita quando Ecclesia sponsa, id est, electi omnes ad Agni nuptias et æternum regnum inducentur.

Illius autem desponsationis paranympum sese declarat Apostolus: *Despondi enim vos uni viro virginem castam exhibere Christo.* (6) Quasi dicat, ut expendunt Auselmus et Theophylactus, per fidem, Baptismum, Christianismum, jam despondi vos Christo, ut in die judicii, nuptiali thalamo Christi exhibeam vos virgines, id est, integros fide, spe et charitate. In nuptiis quas in mundo contrahunt homines, sponsæ post nuptias non manent virgines (7): Christi autem sponsæ, quasi prius virgines non fuerint, post nuptias cum Christo virgines fiunt, id est, purissimæ in fide, moribus integræ et incorruptæ: sic Ecclesia tota est virgo.

Desponsatio autem illa per quam Ecclesia et quævis anima fidelis sit quasi virgo, et sponsa Christi sponsi, fit, ut docet D. Au-

gustinus, per fidem, spem et charitatem. *Virginibus mentis est integra fides, solida spes, sincera charitas.* (1) Attamen licet hujusmodi desponsatio fiat per quaslibet virtutes; præsertim tamen fit per charitatem: hæc enim secum in Deum rapit omnes animæ vires et affectiones; quo magis crescit in homine charitas, eo magis crescit hæc animæ cum Deo unio et desponsatio, ita ut animæ charitate flagrantes, in eaque se assidue exercentes, nuptiis cum Deo, et nuptialibus bonis ac gaudiis divinis fruantur. Charitas enim est connubium, conspiratio, et conformatio duarum voluntatum, humanæ scilicet et divinæ, qua sibi mutuo in omnibus consentiunt, et conformantur Deus et homo. Vir matrimoniali vinculo adglutinator uxori, cum ea unum corpus efficitur: *Erunt duo in una carne. Qui autem adglutinator Domino, unus est spiritus.* (2) Hinc oritur communicatio et familiaritas animæ cum Deo; oritur et quies et mira voluptas animæ, æstusque tantus divini amoris, ut eo absorbeantur, et in Deum immergantur omnes aliæ animæ affectiones; ut belle quamvis fuse declarat D. Bernardus. *Talis conformitas maritat animam Verbo, cum cui videlicet similis est per naturam, similem nihilominus ipsa se exhibet per voluntatem, diligens sicut dilecta est. Ergo si perfecte diligit, nupsit. Quid hac conformitate jucundius? Quid optabilius charitate, qua fit ut humano magisterio non contenta, per temet, o anima, fiducialiter accedens ad Verbum, Verbo constanter inhercas; Verbum familiariter percuncteris, consultesque de omni re; quantum intellectu capax, tantum auidax desiderio? Vere spiritualis sanctique connubii contractus est iste. Parum dixi, contractus, complexus est. Complexus plane, ubi idem velle, et nolle idem, unum facit spiritum de duobus.* (3)

Hucusque Bernardus, mox subjungens: *Nec verendum, ne disparitas personarum claudicare faciat convenientiam voluntatum, quia amor reverentiam nescit. Amor sibi abundat, amor ubi venerit, cæteros in se omnes traducit et captivat affectus. Propterea que amat, et aliud novit nihil, sponsus et sponsa sunt. Quam quæris aliam inter sponso necessitudinem, vel connexionem præter amari et amare; neque dicas inter Deum et animam non posse esse amicitiam? Neque connubium et desponsationem; hæc enim inter pares esse debent, anima autem tum in natura, tum in amore, est inferior et impar Deo: Sed Deo nihil par est, natura ejus ab*

(1) Tert. l. de Pud. 18. — (2) Tert. l. de Præsc. 56. — (3) D. Basil. l. de ver. Virgin. — (4) Psal. 44. — (5) In cap. 11. Epist. 2. ad Corint. — (6) 2. Cor. 11. — (7) D. Chrysost.

(1) Tract. 15. in Joann. — (2) Tert. l. de Pud. 16. — (3) Serm. 58. in Cant.

omnium rerum conditione distat. (1) Hoc dubium acute solvit Bernardus : *Non plane pari ubertate fluunt amans et amor, anima et Verbum, sponsa et sponsus, Creator et creatura, non magis quam sitiens et fons. Quid ergo? peribit propter hoc, et ex toto evacuabitur nupturæ votum, desiderium suspirantis, amantis ardor, præsumentis fiducia, quia non valet ex æquo currere cum gigante, dulcedine cum melle contendere, lenitate cum agno, candore cum lilio, claritate cum sole, charitate cum eo qui charitas est? Non. Nam etsi minus diligit creatura, quoniam minor est, tamen si ex tota se diligit, nihil deest ubi totum est. Propterea dixi: si amare nupsisse est: nisi quis dubitet animam a Verbo et prius amari, et plus. Prorsus et prævenitur amando, et vincitur. Felix quæ meruit præveniri in tanta benedictione dulcedinis! Felicior, quæ erga adeo benevolum sponsum, grata existit; felicissima, quæ sponsum diligentem se, et infinite diligibilem, toto cordis affectu diligit. O anima, a Verbo sic amata, sic desponsata, quid retribuēs Domino pro omnibus quæ retribuit tibi; ut sis socia mensæ, socia regni, et socia thalami, ut introducat te rex in cubiculum suum? Vide quibus brachiis vicarie charitatis redamandus et amplectendus sit, qui tanti te æstimavit, imo qui tanti te fecit. Desere carnales affectus, seculares mores dedisce, consuetudines noxias obliviscere: quid enim putas? Nonne stat Angelus Domini qui secet te median, si forte, quod avertat ipse, alterum admiseris amatorem? (2)*

Lubet modo exclamare cum Tertulliano : *O beatum connubium, si non admiserit adulterium!* (3) Anima efficitur adultera quando infidelitati, iniquitati, et dæmonis voluntati consentit. *Si ergo susceperis o homo, in cubili animæ tuæ adulterum diabolum, meretricata est anima tua cum diabolo. Si spiritus iræ, si superbiæ, si impudiciæ, ingressus fuerit ad animam tuam, et receperis eum, et consenseris ei loquenti, et in corde tuo delectatus fueris his quæ tibi secundum suam mentem suggerit, meretricatus es cum eo* (4), reusque existis erga sponsum animæ tuæ, ingratiitudinis, infidelitatis, et iniquitatis; tibi que efficeris noxius, honorem tuum deonestans, dignitatem depretians, interminabili supplicio te mancipans : Noli quæso tale tibi inferre damnum, tantam cœlesti sponso irrogare injuriam. Anima ergo Dei sponsa, sponsum amans, eique promissam

in Baptismo fidelitatem servans : *Contemnat quidquid oculis apparet, et nuda mente, amore sponsi satietur, totas vires suas proprii sponsi ancillas faciens, et in nulla parte oportet virginem adulteram esse. Non lingua, non auribus, non oculo, non alio omnino sensu, imo neque cogitatione, sed corpus quidem velut quoddam templum aut thalamum sponsi habeat præparatum* (1) : adinstar Ursulæ Christo desponsatæ, tanquam Christianæ per fidem, spem, et charitatem; et adhuc tanquam virgo, per mentis puritatem, et illibatam corporis integritatem.

2. *Christum ejus sponsum facis* (2) cui desponsata est Ursula per virginitatem; sicut cæteræ virgines, præsertim per solemne castitatis votum. Ut enim ait D. Augustinus: *quæ virginitatem Deo vovent, quanquam amplio rem honoris et dignitatis gradum in Ecclesia teneant sine nuptiis non sunt; nam et ipsæ pertinent ad nuptias cum tota Ecclesia, i quibus nuptiis sponsum est Christus.* (3) Olim trino iudicio denotabantur virgines Christo desponsatæ. Dabatur eis annulus, quo quidem despondebantur Christo; quapropter B. Agnes, sic fatur apud D. Ambrosium : *Annulo fidei suæ subarravit me.* (4) 2. Eis solvebantur crines, quo carnalibus nuptiis se renuntiassent et cœlestes cum Christo nuptias celebrasse demonstrabant. *Spirituale nubendi hoc genus est, in nuptias sponsi jam venerant voluntate, et professione sua, et ut secularibus nuptiis se renuntiassent monstrarent, spiritali sponso solverant crinem, jam cœlestes celebraverant nuptias.* (5) 3. Velabantur virgines, « sic velantur illæ quæ maritis nubunt : » idque solemni pompa a sacerdotibus, et nonnisi certis diebus ad hoc destinatis. *Cæterum quæ sese spondit Christo, et sanctum velemen accepit, jam nupsit, jam immortali juncta est viro, et jam si voluerit nubere communi lege, adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur.* (6) Hac etiam tempestate virginibus amputantur crines, et velamen imponitur, dum per religionis vota Christo desponsantur; sicut enim sponsa totum amorem omniaque sua secum tradit marito; sic virgo statum suscipiens regularem, sese suaque omnia consecrat, et tradit Christo. Deinde sicut sponsa contrahens matrimonium cum sponso, dicit : *Accipio te in meum; ita virgo vovens castitatem, ita adstricta et devincta est Christo, sicut uxor obligata est marito : quam ideo sic hortatur Tertullianus : Nupsisti Christo : illi*

(1) Tert. L. de Carn. Chrisl. 5. — (2) D. Bern. Serm. 2. Dominic. 1. post Epiph. — (3) Tert. L. de An. 41. — (4) Erg. Hom. 12 in Lev.

(1) D. Basil. 1. de ver. Virgin. — (2) Tert. L. 4. adv. Marc. 11. — (3) Tract. 9. in Joan. — (4) Serm. 90. — (5) Optat. Milev. l. 6. — (6) D. Ambr. ad Virg. laps.

tradidisti carnem tuam. Incede secundum sponsi tui voluntatem. (1) Insuper dum uxor nobili conjungitur, mater tali affinitate nobilitatur; similiter mater virginiis Christo desponsata tali desponsatione honoratur, quam audet D. Hieronymus *Dei socrum nuncupare.* (2) Tandem sicut uxor alteri adhærens viro, adulteratur: eodem modo virgo regularis Christo desponsata, seculo inhians adulteratur.

Utinam virgo sponsa Christi ad suam dignitatem attenderet; quid debeat sponso recogitaret; ornamenta spiritualia, queis Christo placeat, quæreret, et sola sponsi conversatione gauderet! 1. Quanta sit virginiis dignitas aliorum (3) fuse demonstratum est: in præsentiarum sufficit dicere quod virginitas *nihil aliud est, quam futuræ vitæ gloriosa meditatio, perseverantia infantiae, voluptatum triumphus.* (4) Quid 2. debeat sponso, virgo eruditur a Regio Vate: « Audi filia et vide et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et domum patris tui, et concupiscet rex decorem tuum. » *Non sufficit tibi exire de terra tua, nisi obliviscaris populi tui, et domus patris tui, ut carne contempta sponsi jungaris amplexibus.* (5) Quibus indumentis debeat ornari, ut 3. sponso placeat, optime declarat D. Hieronymus: *Sponsa Christi arca est testamenti, intrinsecus et extrinsecus deaurata, custos legis Domini: sicut in illa nihil aliud fuit nisi tabulæ Testamenti, ita et in te nullus sit extrinsecus cogitatus.* (6) Tandem, relictis seculi negotiis, despectis cunctis terræ oblectamentis, virgo a mortalium separata commercio conversetur, et in illo et cum illo lætetur cum Christo. Nam *gaudia propria virginum Christi non sunt eadem non virginum, quamvis Christi.* (7) Siquidem *gaudia virginum Christi, de Christo, cum Christo, in Christo,* cui uniuntur quandiu sunt in seculo, et quem sequuntur in cælo. *Quo ire putamus hunc Agnum? quo nemo eum sequi audeat vel valeat, nisi vos virgines.*

Agnum in cælo sequitur Ursula Dionethi Britonum regis filia, et ipsa unica, paterni regni hæres futura, cum Christo, de Christo, et in Christo, cui per virginitatem desponsata, omnes mundi contempsit delicias, solique sponso placere studuit. Regius Ursulæ erat sanguis, indoles regia, regiusque formæ decor, et rara pulchritudo longe lateque diffusa: quæ, si verum est quod nonnulli referunt auctores (8), ad tyranni Gen-

tilis aures perveniens, filium quem habebat unicum Ursulæ destinavit sponsum: hinc ad regem Dionethum, seu ut volunt alii, Deonotum, Ursulæ parentem adornata legatio, pro petenda Ursula in sponsam. Ad-dita munera donaque e gazis regis quibus parentis et filiae capi posset animus; simul etiam adjectæ minæ, bellique declaratio, si forte Britonum rex recusaret nuptias. Quid hic Deonotus Christianæ religionis simul et filiae amantior? Si hanc nuptiis tradat, gentili tradit, ejusque fidem periculo idololatræ exponit; si recuset, barbari principis potentiam, arma, et furorem pertimescit. Quid igitur consilii? et hinc et inde periculosæ plenum opus aleæ. Legationis capita audierat Ursula; vidit et anxium in re tanti momenti parentis animum. Quo mentem, quo consilium vertet? si admittat nuptias, virginitatem violat Deo dicatam, et ab sponso gentili fidei metuit naufragium: si vero renuat, imminentem conspiciat patriæ cladem, urbium ruinam, paterni regni devastationem. In tanta animi anxietate Ursula confugit ad divina præsidia, Deum enixe deprecatur, ut paternam ditionem ab instante strage liberet, suamque virginitatem servet. Dumque intempestæ (1) noctis silentio, orationi vacat, fatiscente corpusculo, in somnum incidit, in quo obiecta sunt ei per imaginem, sua, et sociarum virginum, pro religione, pro fide certamina, trophæa, de quibus omnibus cœlesti oraculo jam docta, certaue, nuptiis parenti sibi que propositis, quatuor apposuit conditiones. Primam, ut tam amasius quam ejus parens, sibi eligerent virgines decem; et genere et forma nobiles; tum et sibi et singulis mille alias colligerent conscriberentque. Alteram, ut undecim pararentur navcs, quas et conscendere possent ipsæ, et vela facere quo cœlestis favonius duceret. Tertiam, ut trienni spatium concederetur, ad dedicationem suæ virginitatis, thori que maritalis inducias. Quartam, quod per id temporis et futurus sponsum in Christi fide probe instrueretur, et sacro lavacro tingeretur. His conditionibus legatis propositis atque acceptatis, Ursula nuptias tot votis expetitas declinavit, virginitatem suam cœlesti sponso servavit: cui per martyrium nupta, connubium proprio sanguine purpuravit, dicens:

3. *Teneo meum Christum, etiam in nomine sponsi* (2), cui tanquam martyr desponsata sum. Nobilem feminam et martyrem prodit Procopius, quæ sub Dumaan tyranno apud (3) Homeritas, cum primo duas filias per vir-

(1) Herm. Combrach. Ursula Vindic. l. 1. c. 3. — (2) Tert. L. 4. adv. Marc. 11. — (3) Baron. an. 522.

(1) Tert. L. de Vel. Virg. 16. — (2) Epist. 17. — (3) Tert. Prædic. tom. 2. Tract. de Castit. Conc. 4, 5, 6. — (4) D. Cypr. de Bon. pud. — (5) D. Hier. Ep. ad Eustoch. — (6) Epist. 29. ad Eustoch. — (7) D. Aug. l. de Ver. Virg. c. 27. — (8) Apud Lohb. Opuscul. 3. Eogelgrave Pantheon. tom. 2.

ginitatem Deo despondisset, secundo easdem ei per martyrium una secum despondit et consecravit. Cum enim eas ense confodi videret, earumque sanguinem porrigi a tyranno, eum accipiens, degustans, in cœlum suspiciens dixit: *Tibi Christe Domine, hoc meum offero sacrificium, et tibi martyres exhibeo castas virgines, quæ egressæ sunt ex utero meo, cum quibus me quoque connumeratam introduc in tuum thalamum*; sicque ipsa per martyrium Christo copulata est. Ursula quoque semel Christo tanquam Christiana desponsata, iterum tanquam virgo, tertio tandem velut martyr nubit cœlesti sponso. Nam post longæ navigationis tædia, tandem Coloniam appulit una cum virgineis copiis, quas ad pugnam, ad cædem, ad victoriani, et ad duplicem virginitatis ac martyrii lauream cœlum evocabat. Nam Hunni inculti, feroces, et barbari, qui forte tum Coloniam obsederant, in has lectissimas virginum turmas excurrunt, et velut agnos feroces lupi invadunt. Quid hic Ursula? quid aliæ virginum turmæ? Retrocedere, an fugam adornare? an detrectare pugnam? an nudatum ferrum extimescere? vulnera an mortem effugere? Minime gentium in Ursulam, in virgines Deo jam sacratas, nec armorum metus, nec ferri mortisque horror cadere potuit. Stant omnes fixo pede, paratæ pro virginitate ac religione cadere ac mori. Quod ne temere fieret, et sine militari statione, sine lege, sine modo, sine ordine, suas ipsa acies instruere atque explicare videtur Ursula, veluti dux et antesignana sacræ illius militiæ, quam in undecim veluti legiones distribuit. Dignum cœlo, dignum Angelis, dignum Deo spectaculum, quod nulla hactenus vidit ætas, nulla visura est posteritas. Ad Rheni adlabentis ripas ingens erat atque effusa planities, in hac ordines suos disposuit Ursula. In prima acie mihi consistere visæ sunt virginæ legiones quatuor; in secunda totidem; in tertia vero tres: singulis autem præesse una, ut genere nobilis; ita virtute præstans ac robore, quæ cæteris animos faceret. Media videtur atque eminet Ursula, ut avito sanguine et forma, ita constantia militari, invictaque fortitudine omnibus superior. Ubi sic in acie stetero virgines: ex adverso incurrere visæ sunt armatæ Hunnorum copię, et quibus hi telis ac sagittis horridi, illi nudato ferro enseque formidabiles; isti bipennibus et hastis instructi; omnes in vulnera, in cædem, stragemque prouae præcipites. Ab his pars virginum una telis configitur, pars altera ferro cæditur, pars bipennibus secatur et hastis, et per immania

vulnera purpureas, imo et candidas emittit animas: purpureas a martyrio, a virginitate candidas. Una suis adhuc superstes Ursula, quam conspiciens Julius, seu ut alii volunt, Ciula, Hunnorum rex, in illam celeri curru involat, jamque telis configere parat. *O pulchritudo, naturæ privilegium!* (1) O potentes decoris illecebræ! simul atque Ursulam vidit barbarus, et in ea formæ elegantioris miraculum, manum sustinuit, iras repressit, et proum ac præcipitem in cædes animum, a cæde tamen cohibuit. Adeo verum est istud Origenis effatum: *Forma vincit armatos; ferrum pulchritudo captivat; vincuntur specie qui non vincuntur prælio*. Et certe vicit in Ursula, captivumque tenuit et ferrum et animum ferocientis tyranni. Qui amabili illa virgineaque specie captus, a minis, a ferro, a cæde ad amatoria verba blanditiasque descendit, sic Ursulam alloquens: *Gaude virgo, et tibi, tuisque jam superstes; superstitis illæ etiamnum forent, si prius in oculos venisses: quia te forma, et vitæ servabit diuturniori et regiæ, si mecum pateris inire nuptias, quas ne spernas, ne respuas, et Germaniæ domitorem, et Europæ prope totius intuere victorem, fruereque dum licet oblato tibi connubio; sic enim et imperii mei consors eris, et sceptrâ manu geres, nobileque capite diadema, quod augebunt ornabuntque collectæ prope omnes Imperii Romani divitiæ: his utere, virgo, dum licet. Ad hæc intrepide Ursula respondit: Si quærendus mihi sponsus, non e terris ille, sed a cœli regiæ quærendus; et sane jam quæsitus. Æterni Patris is est Filius, generis humani redemptor, et ipse sponsus sanguinum. (2) Data illi fides, datus et animus, data et hæc, qualis qualis est, corporis forma; ideoque ne verba, ne oleum perde, stat cum cœlesti sponso Christo Jesu vivere et mori. *Magni animi est cædi, et vincere* (3); et ita vicit Ursula; et ne tela Cupidinis virgineum violarent pectus, ultro cervicem barbari telis porrexit. Nec mora, amore in odium verso, arcum inflexit, sagittam in Ursulæ latus emisit, e quo dum virgineus copiose effluit sanguis, simul et effluit ingens animus, et in cœlestis sponsi amplexus proruit. *Habetis igitur in una hostia duplex martyrium: pudoris et religionis; et virgo permansit, et martyrium obtinuit*, (4) et tum per virginitatem, tum per martyrium numerosa prole fecundata fuit.*

II. PARS. Ex desponsatione Ursulæ cum Christo pulcherrimæ sunt conceptæ et natæ proles. Sub trina ratione Ursula nupsit Chris-

(1) Plato. l. de Repub. — (2) Exod. 4. — (3) S. Ignat. ep. 8. ad Policarp. — (4) D. Amb. l. 1. de Virg.

to: scilicet ut Christiana, ut virgo, et ut martyr; et sub trina illa ratione fecundissima fuit. 1. Ut Christiana fecunda fuit viribus; 2. Ut virgo fecunda fuit virginibus; 3. Ut martyr fecunda fuit martyribus.

1. Ursula etiam ut Christiana est *parens multiplex* (1), sponso Christo plures generans proles; tot nimirum quot actus virtutum operata est: Christianæ autem illius fecunditatis pater est Christus (2), mater, humana voluntas habitibus virtutum, præsertim charitate formata: semen, gratia Spiritus sancti: proles actus virtutum, et bona opera. Ut enim belle ad propositum fatur Origenes: *Dum anima adhæret sponso suo, et audit verbum ejus, et ipsum complectitur, sine dubio ab ipso semen suscipit. Et sicut ille dixit: De timore tuo Domine in utero concepì, et parturivi, et spiritu salutis tuæ feci super terram. Inde nascetur generosa progenies, inde pudicitia orietur, inde justitia, inde patientia, inde mansuetudo et charitas, atque omnium virtutum proles veneranda succedet.* (3) Quemadmodum autem anima Christiana a Christo fecundata, susceptaque velut semine Spiritus Sancti gratia, producit actus virtutum velut tot venustas proles; ita anima criminosa cum dæmone adulterans, *semine diaboli concepta, malitiæ fecunditate* (4) cuncta vitia velut tot horribiles et deformes producit fœtus. De adulterina conceptione, et de illegitima prole, quam parturit anima scelerosa, a diabolo fecundata, subjungit Origenes: *Quod si infelix anima divini Verbi dereliquerit sancta connubia, et in adulterinos se complexus diaboli tradiderit, generabit sine dubio inde filios, sed illos de quibus scriptum est: Filii autem adulterorum imperfecti erunt; et ex iniquo concubitu semen exterminabitur. Omnia ergo peccata filii sunt adulterii et filii fornicationis.* Quanta peccatoris iniquitas, qui post desponsationem cum Christo in baptisate factam, promissam frangit fidem; qui postquam diabolo solemniter renuntiavit, cum eo adulteratur; qui a Christiano degenerans qui creatus est in operibus bonis, non nisi malum operatur; qui pulchras virtutis debens producere proles, horrenda vitiorum parturit monstra! Qui est hujusmodi, perverse imitatur Ursulam, fecundam virtutibus velut Christianam; et adhuc virginibus tanquam virginem.

2. Ursula est mater virginum, quas Christo sponso per virginitatem parturivit. Antequam Verbum in utero Virginis conciperetur,

erat infecunda virginitas; verum ex quo tempore Maria *Virgo Mater merito creditur* (1), virginitas non est amplius sterilis, sitque non solum Marianæ puritatis, sed etiam fecunditatis particeps: ut Ecclesiæ exemplo comprobatur D. Hieronymus: *Ecclesia diu sterilis, non peperit antequam Christus de Virgine nasceretur; sed cum Christum quasi Isaac, id est risum, mundo peperit de Abrahamo, id est, de electo Patre, cum voce sublimium dogmatum resonante, proles plurimas Deo peperit* (2): neque pariendo virginitatem amisit; sed simul et semel sponsa, virgo et mater permansit. Quod belle declarat D. Fulgentius: *Ecclesia una, vera et catholica sponsa est, quia inhæret Christo; virgo est, quia incorrupta perseverat in Christo; mater est, quia fecundatur a Christo.* (3) In quo multum discriminatur a conjugibus, quæ mortalibus nubunt, in quibus fecunditas excludit virginitatem: *nam utique nunc licet bona sint conjugia, tamen habent quod inter se ipsi conjuges erubescant* (4); nimirum pudoris jacturam, et virginitatis damnum, quæ tum coitu, tum fecunditate amittitur; at in connubio inter Christum et Ecclesiam inito, *hujus sponsæ nec fecunditate virginitas corrumpitur, nec virginitate fecunditas impeditur; et tanta in hac matre virginitatis perseverat integritas, ut nisi virgo semper esset, mater esse non posset.* (5)

Quod de Ecclesia docet Fulgentius, id ipsum et nos de Ursula asseramus, quæ est sponsa, virgo, et mater. Sponsa, quia per virginitatem inhæret Christo; virgo, quia incorrupta perseverat in Christo; mater, quia fecundatur a Christo; sitque *omnium mater* (6) virginum, quæ ejus sermonibus animata, et exemplo stimulata suam Christo consecraverunt dignitatem; et quod est admiratione dignissimum, Ursule fecunditas Ecclesiæ fecunditati antistare videtur. Tum quia Ecclesia cunctas suas proles non uno die generat. *Una die terra non parturit omnes fructus* (7): at Ursula *unici uteri puerpera numerosa* (8), in uno die sponso Christo undecim mille generat virgines: Tum quia omnes filii, quos parit Ecclesia, non sunt electi, nec cæli cives; at cunctæ virgines, quas Christo parturivit Ursula, immortaliter in cælo felicitate potiuntur: tum quia non omnes Ecclesiæ filii pro Christo fuderunt sanguinem; at omnes Ursulæ filiæ *martyrio candidantur* (9), quas suo sanguine tanquam martyr Christo generavit sponso.

(1) Tert. L. de An. 6. — (2) D. Hier. in ep. ad Gal. c. 4. — (3) Hom. 20. in cap. 25. Num. — (4) Tert. L. de Pat. 5.

(1) Tert. L. adv. Jud. 9. — (2) In c. 4. ep. ad Gal. — (3) L. de Virginit. — (4) D. Ambr. Exh. ad Virg. — (5) D. Fulg. — (6) Tert. L. de An. 6. — (7) D. Ambr. — (8) Tert. ibid. — (9) Tert. Scorpi. 12.

3. Christus Dominus merito dicitur martyrurum pater : tum quia eos suis exhortationibus ad patiendum sufflammavit : *Beati inquit , qui persecutionem patiuntur ob justitiam , quoniam illorum est regnum caelorum :* (1) Tum quia suo exemplo ad tormenta constanter toleranda incitat : *Christus passus est pro nobis , relinquens vobis exemplum semetipsum , uti adsequamini vestigia ipsius :* (2) Tum quia eos suo sanguine ad fortiter praeliandum animat ; quapropter olim Ecclesia corpore et sanguine Christi muniebat martyres , ut adversus tyrannorum minas , et tormenta carnificum , fortiores existerent. Quod testatur Carthagineense Concilium ad Cornelium summum Pontificem scribens : *Quos excitamus et hortamur ad praelium , non inermes et nudos relinquamus , sed protectione sanguinis et corporis Christi muniamus .* (3) Ursula sponsi æmula his tribus modis sponso generat martyres : tum eas suis sermonibus ad moriendum pro fide , pro religione , pro virginitate exhortans : tum constantiæ suæ et magnanimitatis exemplo eas ad fortiter praeliandum sufflammans : tum eas suo sanguine sponso generans : *Semen est sanguis Christianorum .* (4) Ursulæ sanguis fuit semen , quo fecundata , tanquam martyr Christo sponso plura millia martyrum parturivit .

Sciscitatur Sapiens : *Mulierem fortem quis inveniet ?* (5) Abenesra legit : *Mulierem divitiarum ;* alii interpretantur : *Mulierem virtutis , seu virginitatis .* Septuaginta vertunt : *Mulierem virilem et masculam ;* alii vero apud Salazar exponunt : *Mulierem militarem , seu exercitus .* Quæstionem illam injectit olim Sapiens , nec solvit ; oculos reflexit ad secula jam præterita , nec suo calculo mulierem fortem invenit ; ad suam ætatem respexit , neque in hac reperit . Verum si mentis aciem ad futura extendere potuisset , eaque quasi præsentia prospexisset , in una Ursula Christiana , virgine et martyre invenisset , 1. Mulierem divitiarum , non solum ob regium genus , regiam domum , regias gazas ; sed etiam ob charitatem , quæ est *Christiani nominis thesaurus .* (6) 2. Mulierem virtutis seu virginitatis , Christo sponso suam sacramentum virginitatem . 3. Mulierem virilem et masculam , fortiter ac viriliter contra blanditias et minas barbari , ad mortem usque dimicantem , *ut gloriam castitatis suæ pareret* (7) , et fidem cœlesti sponso inviolatam servaret . 4. Mulierem militantem , seu exercitus in campum

inducentem , et in copias distribuentem , quæ constanter pro tuenda virginitate et fide dimicantes , et sanguinem fundentes , *palmis victoriæ insignes revelantur .* (1)

Mulier fortis fuit S. Felicitas , nomine et re felix , septem filiis et martyribus fecunda , quos ad toleranda pro Christo martyria suis sermonibus constanter incitabat . Sed mulier fortis Ursula , virginei exercitus dux , ac bellatrix magnanima , quæ tot virginum millibus fecundata , eas verbo ac exemplo ad moriendum pro virginitate hortabatur . Beata Felicitas *meruit filios tot habere , quot dies mundus accepit . Vere mater luminum , fons diernum , quæ septenario corusco germinis sui toto orbe splendet .* (2) Ursula tot meruit habere filias , quæ non nisi per millia numerari possunt . Vere mater luminum , quæ undecimo milliario corusco germinis sui illustrat Ecclesiam . Felicitas *jam tunc eos fratres , martyres genuit , quando eos partus sui septenario numero consecravit .* Ursula jam tunc virgines genuit , quando eas partus sui undecimo milliarii numero consecravit : *Huc , huc Sanctus Paulus veniat , qui adhuc parturit , donec Christus formetur in homine . Ecce mulier iterum atque iterum parturit , donec in virtutem mutetur infirmitas ; caro transcendat in spiritum , terra transferatur in cælum .* Ursula quoque iterum atque iterum parturit virgines , quos Christo generavit , donec sublatas de vita barbarorum telis , triumphantes animæ ascendant in cælum . B. Felicitas ardebat , anhelabat , *ut eos uno die martyres pareret , quos vix parvulos per annorum curricula generabat .* Simili modo Ursula ardebat , anhelabat , *ut virgines uno die martyres pareret , quas longa navigatione Christo parturierat . Ecce mulier , ecce mater , quam vita filiorum fecit anxiam , mori securam .* Ecce Ursula virgo , ecce Ursula mater , quam filiarum vita fecit anxiam , ne quædam metu aut dolore deficiat a fide ; mors vero fecit securam de illarum gloria et immortalitate . Felicitas *beata , cui in futura gloria tot adstant candelabra , quot germina beata , quæ tot præmisit ad regnum beatior , quæ suum in seculo nihil amisit .* Felix Ursula , cui in cælo tot adstant stellæ splendentes , quot filiæ : feliciores , quæ nullam ex tot virginibus sibi in seculo reliquit superstitem : felicissima , quæ non septem duntaxat , sed undecim mille filias ad supernam præmisit Hierusalem . Felicitas *discurrebat lætior inter confossa cadavera , quam inter cunabula cara filiorum ; quia internis oculis tot cernebat bravia , quot*

(1) Tert. Scorp. 9. — (2) Tert. Scorp. 12. — (3) D. Cypr. ep. 54. — (4) Tert. Apol. 50. — (5) Prov. 31. — (6) D. Aug. L. de Pat. 12. — (7) Tert. ad Mart. 4.

(1) Tert. Scorp. 12. — (2) Chrysol. Serm. 134.

vulnera; quot tormenta, tot præmia; quot victimas tot coronas. Neque minori letitia Ursula cernebat confossa telis, aut dilacerata gladiis filiarum corpora; fidei oculis tot conspiciens præmia, quot vulnura; totanimas in cælo coronatas, quot cadavera inanimata prostrata super terram. Eloquenter Chrysológus B. Felicitatis constantiam refert: sed non impari facundia Magnus Gregorius ejusdem commendat animi magnitudinem: *Non ergo hanc feminam martyrem, sed plusquam martyrem dixerim, quæ septem ante se mortuos præmisit.* (1) Ursula non martyr, sed plusquam martyr prædicanda est, quæ undecim mille ante se mortuos præmisit. Felicitas *timuit viventibus, gavisæ est morientibus.* Timuit pro viventibus Ursula, ne si sibi essent superstites super terram, sibi non associarentur in cælo: gavisæ est morientibus, quas sibi in regno cælorum paraturas locum certo sciebat. Felicitas *ipsa eorum vulnera accepit.* Ursula charitate flagrans sentiebat in corde vulnera, quæ filiæ recipiebant in corpore. *Vicit ergo Felicitas martyres, quæ tot ante se morientibus filiis pro Christo frequenter occubuit: quia ad illius amorem sola sua mors ei minime sufficit.* At quantum Felicitas cæteros superat martyres, tantum Felicitatem Ursula superat, millies in suis filiabus moriens, per earum venas suum sanguinem fundens, per earum vulnera animam emittens, et tot ipsa sola, quot omnes simul, martyria perferens.

Christiana mater Pelagia nomine, ut castitatem suam, triumque filiarum a vi insequentis tyranni illibatam custodiret, ultro se cum filiabus fluvii rapidissimi nec non profundissimi commisit undis, dicens apud D. Ambrosium: *Has tibi hostias, Christe, immolo, pugnam virginitatis et castitatis communempatimur.* Ursula quoque cum tanta virginum multitudine sub barbarorum cadens ferro, Sponso ait: *Tibi, Christe, undecim mille filias velut tot virginitatis et fidei victimas, sanguine pro te effuso purpureas offero, quas cælestis Sponsus benigne acceptans, in supernam introduxit Hierusalem, ubi induta stolis, cantilam claritatis usurpant* (2) in consortio ducis et parentis Ursulæ, quæ Christo desponsata diademate coronatur.

III. PARS. *Nemo non diligit imaginem quoque sponsæ, imo et servabit illam, et honorabit, et coronabit.* (3) Quod si sponsus diligit, honorat et coronat sponsæ imaginem; quanto magis ipsam sponsam, presertim cum desponsatio communia faciat utriusque

(1) Hom. 5. in Matth. — (2) Tert. Scorp. 12. — (3) Tert. L. 5. adv. Marc. 17.

conjugis bona? quapropter Rex conjugem suam, etsi servam, etsi vilem, etsi pauperem efficit reginam, eamque diademate coronat. Christus Rex regum Ursulam in sponsam assumpsit. Quod si coronant et nuptiæ sponsos (1), quantum a fortiori Christus Ursulæ sponsus, et ipse gloria et honore coronatus (2) suam coronabit sponsam? Ex Seraphico Doctore, « duplex est corona Sanctorum: scilicet aurea, et aureola. Aurea dicitur præmiium substantiale; aureola est quædam gloria accidentalis, quæ debetur Sanctis ratione operis excellentis. Datur autem tribus generibus operum: Doctoribus, et hæc est stellata; virginibus, et hæc est florea; martyribus, et hæc est gemmea. » (3) Ursula ultra gloriam essentialem, et coronam auream, quam a Christo suscepit, ut ipsamet fatetur: *Circumposuit mihi mitram sicut sponsæ* (4); alludit ad illud Ecclesiastici: *Corona aurea super mitram ejus* (5); trina aureola coronata est, contexta ex 1. Stellis; 2. Liliis; 3. Gemmis.

1. Doctoribus pollicetur Christus *stelle matutinae claritatem* (6), id est, ait D. Bonaventura, *aureolam stellatam Doctoribus, qui cælestia docuerunt*: quod probat duplici sacri textus auctoritate. Una desumitur ex Daniele, ubi dicitur: *Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti; et qui ad justitiam erudiunt multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates.* (7) Secunda continetur in Apocalypsi, ubi dilectus discipulus de muliere gloriosa loquens, ait, quod erat *amicta sole, et luna sub pedibus ejus, et in capite ejus corona stellarum duodecim.* (8) Ut autem expendit Seraphicus Doctor: « Mulier amicta sole, est anima Doctoris justitiæ, et sapientiæ divinæ; habet plenam pietatem, quæ per lunam intelligitur, quæ est valde humida: corona stellarum significat aureolam Doctorum; unde et erant stellæ duodecim in corona, quia duodenarius numerus abundans est, in quo dicitur doctrina Scripturæ sacræ est abundantissima omnis justitiæ. » Stellata Doctoratus aureola merito coronatur Ursula; eo quod tot millia virginum probatissimo docendi genere, verbis simul et exemplis ad omnem morum honestatem, perfectionisque Christianæ disciplinam instruxerit: habens in schola Christi *Spiritus Sancti pædagogatum.* (9) Illarum magistra effecta est; quo sacro magisterio et in terris, et in cælis donata est doctorali

(1) Tert. L. de Cor. Mil. 12. — (2) Tert. L. de Cor. Mil. 14. — (3) Titulo 10. Dieta salutis. c. 2. — (4) Tert. L. 4. adv. Marc. 11. — (5) Cap. 54. — (6) Tert. Scorp. 12. — (7) Cap. 12. — (8) Cap. 12. — (9) Tert. L. adv. Valent. 13.

laurea, et stellata aureola coronatur. Hujus aureolæ participes sunt Sanctimoniales, quæ in Ursularum societate, Ursulam agnoscunt matrem, neque illustri parentis nomine duntaxat gloriantur; sed ejus virtutem et zelum gloriæ divinæ, et salutis animarum imitantur: et hoc in colligendis puellarum virginumque manipulis, quas ad pietatem, probosque mores, et simul ad artes huic ætati sexuique convenientes ac proprias erudiunt. Nobili sane, utilique instituto, plurimis summorum Pontificum Bullis tanquam oraculis approbato et confirmato. Approbato primum a Paulo III (1), confirmato a Gregorio XIII (2), nec non a Paulo V (3), tandem ab Urbano VIII (4), sub titulo societatis Ursulæ, quæ tanquam virgo floribus et liliis coronatur.

2. Quandiu virgo degit in seculo, illam Tertullianus spinis quidem coronatam exoptat, sed non floribus, ut sponso Christo sit conformis, qui prius spinis, quam gloria et honore fuit coronatus: *Si ob hæc caput ei tuum debes, tale si potes ei repende, quale suum pro tuo obtulit: aut nec floribus coroneris, si spinis non potes: quia non floribus notes.* (5) Ut autem Christus, in cælo gloria et honore coronatur, ita virgo ejus sponsa *iridis ambitu ornatur, cælesti prato.* (6) Iridem nuncupat Tertullianus cæleste pratium, ob speciem sinaragdi iustar viridantem; vel ob varios colores, quibus representat lilia, violas, rosas, aliosque flores venustate decoros. Aureola autem virginum, seu corona illis in cælo debita, est florea: *Centenariis rosis, utrisque liliis, et omnibus violis* (7) contexta. Ut autem docet D. Bonaventura: Aureola florea datur virginibus, « quia honore virginitatis floruerunt. Unde dicitur in psalmo de Virgine virginum Christo et Agno, quem virgines sequuntur: Gloria et honore coronasti eum. (8) Aureola florea coronata fuit Ursula, quam probe meruerat virginitatem servans, cunctaque quæ eam aggressa sunt, generose superans.

Quatuor sunt potissimum, a quibus periclitatur virginum pudicitia, juvenus; nam ut scite ait D. Hieronymus: *Adolescentia multa corporis prælia sustinet.* (9) In illa æstuat concupiscentia carnis. Ut autem fatur Tertullianus: *Carnis concupiscentia ætatis officia defendit, decoris messem requirit.* (10) A decore 2. periclitatur virginum pudicitia; quia *proprie usus et fructus pulchritudinis,*

luxuria, nisi si quis aliam messem decori corporis arbitratur. (1) Unde *etsi accusandus decor non est, ut felicitas corporis, ut divinæ plasticæ accessio, ut animæ aliqua vestis bona, timendus est tamen propter injuriam et violentiam sectatorum.* (2) In aula autem Regum 3. Præsertim periclitatur virginitas: tum quia maxime *exposita tentationibus* (3): tum quia ibi maxime vigent mundi illecebræ, et blandæ voluptates: tum quia *is satis castus habetur, qui minus castus fuerit* (4): tum quia in aula ut plurimum mulier non curat de bono nomine, sed potius *de contumelia gaudet.* (5) Sed nunquam magis virginea periclitatur pudicitia, quam dum est exposita Regum voluntati, qui auctoritate et potestate sua abutentes omnia sibi licere præsumunt. A quovis homine metuere debet virgo: *Siquidem et viris propter feminas ut feminis propter viros vitio naturæ ingenita est placendi voluntas.* (6) Sed præsertim timere debet Principes et Reges, qui tum blanditiis, tum promissis, tum minis, tum vi eas opprimere nituntur. His quatuor modis impugnata fuit Ursula, sed non expugnata. Mira pulchritudine fuit ornata, sed nullam ejus requisivit messem, nisi augmentum pudoris et virtutis. *O præconium castitatis!* (7) Juvenili florebat ætate, sed concupiscentiæ extinxit ignes, et carnis petulantiam animi subjecit imperio. *O vigor mentis!* (8) In aula regia permansit, sed aulæ illecebris non fuit inescata, nec voluptatibus contaminata. *O sublimitas animi!* In Regis potentiam incidit, qui eam in uxorem assumere voluit, et tam blanditiis, quam minis ejus consensum obtinere tentavit; sed blanditiis et minis non cessit, mortem non expavit, quæ ab ipsa non secus ac a suis sociis virginibus *æquo animo excepta* (9), sibi martyris adepta est aureolam.

3. Christi sponsa proprio sanguine purpura, coronatur *gemmis et auro, ut et illam Christi coronam æmuletur, quæ postea ei obvenit.* (10) Ut autem docet D. Bonaventura: « Aureola gemmea datur martyribus, quia instar lapidis fortissimi et pretiosi fuerunt. Unde dicitur: Posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso. » (11) Corona gemmea coronata fuit Ursula ob effusum pro sponso sanguinem; qui ut ejus fidelitatem, virginitatem, et charitatem remuneret, ad trinam aureolam eam invitat: *Veni de*

(1) An. 1544. — (2) An. 1572. — (3) An. 1618. — (4) An. 1619. — (5) Tert. L. de Cor. Mil. 14. — (6) Tert. L. de Cor. Mil. 14. — (7) Tert. L. de Cor. Mil. 14. — (8) Psal. 8. — (9) Ep. ad Nepot. — (10) Tert. L. 1. ad Ux. 4.

(1) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 5. — (2) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 2. — (3) Tert. ibid. — (4) Tert. L. de Pud. 1. — (5) Tert. L. 1. ad Ux. 4. — (6) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 8. — (7) Tert. Apol. 50. — (8) Tert. ibid. — (9) Tert. L. ad Mart. 4. — (10) Tert. L. de Cor. Mil. 14. — (11) Psal. 20.

Libano, sponsa mea, veni de Libano, veni coronaberis. (1) Evocatur Ursula voce *veni*, tertio a sponso repetita: tum ut inde noscamus quo desiderio, quo aestu amoris ardet sponsus, utque veniat sponsa, desiderat: tum ut trino illo *veni, veni, veni*, insinuet evocari sponsam ad sanctissimæ Trinitatis visionem, amorem, et fruitionem, in quibus operationibus essentialis consistit beatitudo: tum triplex illud *veni* denotat trinam doctoratus, virginitatis, et martyrii aureolam, qua coronatur in cælis Ursula.

Trinam hanc coronam meruit Ursula, suo exemplo vos erudiens, ut vos quoque, *benedictæ, sexui vestro respondeat* (2), invictam animi fortitudinem ostendatis adversus mundi fallacias, carnis illecebras, hominum blanditias, persecutorum violentias; immobiliter cœlesti adhæreatis sponso, fugiatis cuncta in universum quæ ejus amori contraria sunt: *A quibus observando recte agitis, vœtante vos Spiritu Sancto.* (3) Tandem Ursulæ imitemini fidelitatem; virginitatem, et charitatem qua Christo desponsata est tanquam Christiana, virgo, et martyr. Unaquæque vestrum trina hac ratione, potest esse sponsa Christi. Ut Christiana, Christo desponsata est in baptismo, et hujus *desponsationis initium est fides*, ait D. Augustinus; quod ipsemet declarat cœlestis Sponsus: *Desponsabo te mihi in fide.* (4) Ut virgo Christo desponsata est per virginitatis propositum, vel per solemne castitatis votum: *Cum tantam obligationem Deo offerimus, ipsius corporis et spiritus nostri: cum illam etiam naturam consecramus.* (5) Ut martyr, adversus mundum, carnem, et dæmonem fortiter dimicans. *Magnum quoddam martyrium est, longum martyrium est, parcitas in ubertate, largitas in paupertate; castitas in juventute, martyrium est sine sanguine.* (6) Castitatis martyrio adstipulatur D. Hieronymus, audacter pronuntians: *Habet et pudicitia servata martyrium suum.* (7)

Sponsa Christi, adhære sponso et ab eo coronaberis: Christiana, custodi fidem, et *dabit capiti tuo augmenta gratiarum, et corona inclita proteget te* (8): Septuaginta vertunt, *corona gratiarum.* Chaldaeus Paraphrastes habet: *corona pulchritudinis*: D. vero Ambrosius legit: *corona deliciarum.* Et quidem corona gratiarum, quia gratiam in baptismo acceptam incrementat; corona pulchritudinis, quia sanctitas admirabilem confert animæ pulchritudinem; corona deliciarum,

quia gratia est semen gloriæ quæ beatis ineffabilem affert voluptatem. Virgo sponsa, *Christo tradidisti carnem tuam, illi sponsasti maturitatem tuam* (1) per virginitatis propositum vel votum. *Serva Deo rem suam incontaminatam. Ille eam, si volet, coronabit: imo et vult* (2): est enim fidelis in suis pollicitationibus. Ex divinis autem promissis virgines secururæ sunt agnum in vestibus albis. *Hi sunt qui vestimenta sua non coinquinaverunt cum mulieribus; virgines scilicet significans, et qui semetipsos castraverunt propter regnum cælorum: itaque in albis erunt vestibus, id est, in claritate innubæ carnis.* (3) Tandem ut martyr, « Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime; specie tua et pulchritudine tua. » (4) *Istum arbitror te locum optime intelligere, et accinctam Christi gladio militare: ut autem scias semper virginitatem gladium habere pudicitiae, per quem truncat opera carnis, et superat voluptates, gentilis quoque error, deas virgines finxit armatas* (5): quo vel gentiles significabant, sine armis et robore, virginitatem nequaquam posse servari. Suspice cœlum, et videbis in Zodiaco, Virginem, inter Libram et Leonem collocatam, ut huic temperantia, inde fortitudine se muniat atque defendat: virgo continentiae amans, ad libram omnia examinet: laborem, ne otietur; socios, ne seducatur; sermones, ne excedat; vestes, ne lasciviat; oculos, ne longius evagentur; peccandi occasiones, ut fugiat; carnis spurcicias, ne consentiat; oblatas mundi divitias, delicias, et dignitates, ne eas dispendio castitatis acquirat: hac trutina utens, in hac libra terrena ponderans, reperiet quod *omnis ponderatio, non est digna continentis animæ* (6): seu, ut explicat Hugo Cardinalis *ad comparationem animæ continentis.* *Inde est quod votum continentiae non habet dispensationem, quia non habet compensationem.* Si quis virgini Christo desponsata afferat crumenam nummis plenam, appendat torques aureos, armillas, inaures, munera regia, *ponderatio non est digna continentis animæ.* Si virgini pauperi, dotem offerat opulentissimam; humili, dignitatem altissimam; mœrenti, voluptatem seculi lætissimam, *ponderatio non est digna continentis animæ.* Si minetur formæ ruinam, famæ maculam, vitæ jacturam: potius illi hæc toleranda sunt mala, quam pati pudicitiae naufragium. Ut autem puritatem servare valeat, adversus

(1) Cant. 4. — (2) Tert. L. ad Mart. 4. — (3) Tert. L. de Pud. 12. — (4) Osee. 2. — (5) Tert. L. de Vel. Virg. 13. — (6) D. Bern. in Sent. — (7) Epist. 8. — (8) Prov. 4.

(1) Tert. L. de Vel. Virg. 16. — (2) Tert. L. de Cor. Mil. 15. — (3) Tert. L. de Res. 27. — (4) Psal. 44. — (5) D. Hier. In Psal. 140. — (6) Eccles. 26.

oblata fortunæ bona, et comminata fortunæ, famæ, et vitæ damnâ, illi necessaria est leonis fortitudo; nam castitati tuendæ pugnandum est, luctandum est, tentationibus et illecebris fortiter resistendum. Qui pugnare non vult, nec vult vincere, nec virgo permanere. Hæc virtus, non nisi quotidianis præliis conservatur. *Pinge mihi virginitatem, atque rei magnitudinem discæ; quod bellum habet quotidie nullatenus sedandum, ipso barbarico bello deterius.* (1) In hoc prælio, leonis fortitudinem demonstret virgo, ut victrix de certamine exeat. *Ea victoria habet et gloriam placendi Deo, et prædam vivendi in æternum,* (2) et coronam ad quam invitatur et quam pollicetur qui fallere non potest Deus: *denique invitatur: Qui vicerit, inquit, dabo ei coronam vitæ.* (3)

CONCIO SEXTA.

Sex sunt præsertim, quæ mirum in modum Theresiam commendant, 1. Sanctitatis continuitas, gratiam baptismalem nullo unquam lethali peccato perdens, sed toto vitæ decursu conservans; 2. Doctrinæ celestis magnitudo et veritas, quæ apparet tum in libris, quos typo mandavit; et quam testatur Ecclesia, orans ut *caelestis ejus doctrinæ pabulo nutriamur*: tum in præsciencia futurorum et cognitione secretorum cordis; tum in notitia gloriæ beatorum, et miseræ præscitorum, quam illi Deus in visionibus revelavit; 3. Contemplationis sublimitas sæpe sæpius a seipsa deficiens, extasesque patiens, quibus non solum anima in Deum ferri, sed et corpus ipsum et terra elevari videbatur; 4. Virginalis integritas, quam testatur etiamnum, tum incorruptio corporis; tum suavissimus quem efflat odor; 5. Humilitatis profunditas, virtutes quibus eminebat occultans, Confessariis et superioribus submisce obtemperans, ab omnibus contemni desiderans; 6. Desponsationis cum Christo initæ nobilitas, et perfecta cum divino sponso, in amore conformitas. Tertullianus trinum refert Dominici amoris indicium: nimirum, unionem, operationem, passionem. Postquam enim dixit: *Certe Christus dilexit hominem* (4), tesseris hujus amoris ostendit: *Propter eum descendit sibi, humanam naturam hypostatice uniens. Propter eum prædicavit virtutes exercens, miraculosas operationes faciens. Tandem propter eum omni se humilitate dejecit usque*

ad mortem, et mortem crucis, eam in Calvario patiens. Theresia autem sponsi æmulator et imitatur amorem, 1. Unionem; 2. Operationem; 3. Passionem.

Incarnatio est unionum maxima, per quam nascitur homo Deo mistus. (1) Amor autem est ineffabilis unionis principium, quapropter Verbi humanatio nuncupatur ab Apostolo, *magnum pietatis sacramentum* (2), id est, amoris. Ut enim docet Dionysius Areopagita Pauli discipulus, *hoc amoris verbum vim habet faciendi unum, et colligandi, præstantique modo res inter se miscendi* (3), ut ex Theresia comprobatur, quam amor univit cum 1. Deo; 2. Proximo; 3. Animabus existentibus in purgatorio.

I. PARS. I. *Qui adglutinatur Domino, unus est spiritus* (4) cum eo. Unus, inquam, gratia et sanctitate, amore et charitate; sacramentali unitate, dominica affinitate. 1. Gratia et sanctitate, per quam fit divinæ consors naturæ, habetque societatem cum Patre, Filio, et Spiritu Sancto, qui in eo velut in templo inhabitant. *Facit Spiritus cum Patre et Filio in Sanctis mansionem ut in templo suo.* (5) 2. Amore et charitate; siquidem amor est vis unitiva (6): tum quia amans per affectum manet in amato, illique cogitatione et affectu præsens est: *Neque enim præsentior spiritus noster est ubi amat, quam ubi animat* (7): Tum quia dimovet de statu amor, (8) ipsumque amantem transfert in amatum, ut in eo vivat, sentiat, gaudeat: et ipsum illi quodammodo incorporat, ut sit unum cum illo. Amans enim, quantum in se est, optat a se deficere, et in amatum velut colliquescere, ut unum efficiatur cum illo: tum quia amante jam in dilectum translato, omne bonum dilecto vult et procurat, quantum potest, tanquam sibi ipsi, quia jam unum est cum illo. Quod de amore in communi dictum est, divino perfecte competit amori: quem D. Dionysius nuncupat *vim motricem, et sursum trahentem in Deum*. Ita enim hominem unit Deo, ut prorsus a seipso deficiens, in Deum transeat, et velut colliquescat, nihil amplius cogitans, intelligens aut sentiens; nihil aliud appetens, desiderans aut amans; nulla alia re gaudens quam bonis Dei. Qui sic adhæret Deo, unus cum eo spiritus efficitur; quia totus cogitatione et affectu est in Deo; quia a seipso deficiens, in Deum velut transmutatur: quia sic velut transformatus; nihil aliud sentit aut gustat, quam Deum; nihil aliud æstimat quam bo-

(1) D. Chrysost. Hom. 9. de Pœn. — (2) Tert. Apol. 50. — (3) Tert. L. de Cor. Mil. 15. — (4) Tert. L. de Car. Christ. 4.

(1) Tert. Apol. 21. — (2) 1. Tim. 3. — (3) De div. Nom. c. 4. — (4) Tert. L. de Pud. 16. — (5) D. Aug. Tract. 76. in Joan. — (6) D. Dion. — (7) D. Bern. de Præcep. et Dispensat. — (8) D. Dion. ibid.

num Dei. Qui sic Deum amat, valet dicere cum Vate Regio: *Mihi autem adherere Deo bonum est* (1): *Bonum plane si omni ex parte adhereris. Quis est qui perfecte adheret Deo, nisi qui in Deo manens tanquam dilectus a Deo, Deum nihilominus in se traxit, vicissim diligendo?* (2) Mutua autem hæc mansio hominis in Deo, et Dei in homine, fit non solum per charitatem, ut vult dilectus discipulus: *Qui manet in charitate, in Deo manet, et Deus in eo* (3): sed etiam 3. Virtute sacramenti Altaris, ut docet ipsemet Christus: *Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo.* (4) Belle Eucharistia nuncupatur a D. Augustino: *Sacramentum pietatis, vinculum charitatis, signum unitatis. Sacramentum pietatis* (5); quia Dei amor erga homines maxime elucet in hoc mysterio; *Vinculum charitatis*, quia est fomes et follis charitatis, homines ad Dei amorem excitans; *Signum unitatis*; quia per illud homines cum Christo uniuntur, non fide tantum, neque duntaxat per dilectionem, sed per *individuitatem a corpore ejus*, (6) tanquam *concorporei et consanguinei Christi* (7): seu potius tanquam membra capiti coaptata et compaginata. *Ut non solum per dilectionem, sed reipsa in illam carnem convertamur; per cibum id efficitur quem nobis largitus est. Cum enim suum in nos amorem indicare vellet, per corpus suum se nobis commiscuit, et in unum nobiscum redegit; ut corpus cum capite uniretur; hoc enim amantium maxime est.* (8) Tandem 4. nobili affinitate sponsa Christi, suo sponso adglutinatur. *Anima quæ diligit Deum, sponsa vocatur. Hæc enim duo nomina, sponsa et sponsus, maxime indicant internos affectus; his enim omnia communia sunt, una hereditas, una domus, una mensa, unus lectus, una caro.* (9) Subjungit Bernardus amoris sponsæ Christi declarans puritatem et vehementiam: *Amat profecto caste, quæ ipsum quem amat quærit, non aliud quid præter eum. Amat sancte, quia non in concupiscentia carnis, sed in puritate spiritus. Amat ardentem, quia ita proprio inebriatur amore, ut majestatem non cogitet, sed ab eo postulet osculari.*

His quatuor modis Theresia divino æstuans amore, adglutinata est Christo: scilicet ratione gratiæ et sanctitatis; dilectionis et charitatis; Eucharisticæ unitatis; sponsalis affinitatis.

(1) Psal. 72. — (2) D. Bern. Serm. 7. in Cant. — (3) 1. Joan. 4. — (4) Joan. 6. — (5) Tract. 26. in Joan. — (6) Tert. L. de Orat. 6. — (7) Cyr. Hierosol. Catech. 4. — (8) D. Chrysost. Hom. 45. in Joan. — (9) D. Bern. Serm. 7. in Cant.

1. Ratione gratiæ et sanctitatis; quæ tanta erat, ut ex anima in corpus exundans facies ejus visa sit cælesti luce perfusa, emittens splendores velut radios deauratos. Tunc temporis Theresiæ vultus formosissimus, lucidissimus et inflammatus apparens, ratione ignitæ charitatis, qua erat 2. Deo agglutinata, quam multa demonstrant: tum perennis Dei præsentia. Amantium hoc est, ut ne momento quidem abesse velint ab amato, sed adesse continuo cogitatione et affectu. Perfectissima Dei amans Theresia, illum semper habens in oculis, in animo, in corde: tum votum quod emisit semper agendi quod Deo gratius foret et acceptius, plane effusam ejus in Deum charitatem ostendit: tum Seraphicæ nomen quod obtinuit non solum ob amoris ignem quo intus ardebat, sed adhuc quia Seraphium de cælo missus ignito jaculo cor ejus et viscera trajecit, et charitate sufflammavit: *Vulnerata charitate ego sum.* (1) Et hinc ab illa amoris sagitta, felicitque vulnere, Seraphinorum incendia, quo Seraphinis æmula ardebat, hinc languor, hinc extases, hinc perennes prope raptus. Præsertim 3. Cum accederet ad sacramentum Altaris, quod est *Amor amorum.* (2) Unde cum quodam die in Ecclesia existeret, et de manu Episcopi Avilæ communicatura ad sacram mensam accederet, in exstasim rapta, septem pedibus sublevata, miraculose sacra hostia de manu Præsulis ad os Theresiæ evolavit; quæ cum Christo 4. tanquam sponsa sponso adglutinatur. Ut enim habetur in bulla Canonizationis illius a Gregorio decimo-quinto edita, Christum sese ei spectandum præbuisse, dataque dextera, clavoque ostenso, illam verbis alloquens, in sponsam adoptavit: *Aspice clavum hunc, qui te sponsam meam ex nunc fore significat, deinceps ut sponsa mea meum zelabis honorem. Jam ipse sum totus tuus, et tu tota mea.* Tria hic sunt notatu dignissima: imprimis Christus dat Theresiæ seu sponsæ dexteram, en fidei tesseram; deinde clavum ostendit, en passionis, en doloris instrumentum; postremo eam monet ut tanquam vera sponsa suum zelet honorem. Quidni zelet, cum jam et ipsius totus est Christus, et ipsa tota Christi? quia Deo unita est per amorem, et per dilectionem proximo.

2. Tertullianus fraternam dilectionem commendat, aiens: *Evangelium Christi hoc præcepto adimpletur.* (3) Alludit ad Apostolum dicentem: *Qui diligit proximum, legem implevit* (4), quia in dilectione Dei et proximi

(1) Cant. 4. — (2) D. Bern. de Cerna Domini. — (3) Tert. L. 5. adv. Marc. 14. — (4) Rom. 15.

omnia legis mandata virtualiter et implicite continentur : Proximi autem dilectio, includit et præsupponit dilectionem Dei tanquam fontem et principium. Cum enim proximus propter Deum, nequit vera charitate diligere, nisi prius diligatur Deus. *Si quis dixerit, quoniam diligo Deum, et fratrem suum odedit, mendax est* (1), quia charitas sese extendit ad Deum et ad proximum; Deique amor continet et complectitur dilectionem proximi, qui est imago Dei: quod duplici argumento probat Evangelista. Prius est: *Qui enim non diligit fratrem quem videt, Deum quem non videt quomodo potest diligere?* Oculi enim sunt in amore duces: et ex his que animus novit, surgit ad incognita que non novit; ut per hoc quod non scit notum diligere, discat et incognita amare. (2) Posterius vero: *Hoc mandatum habemus a Deo, ut qui diligit Deum, diligit et fratrem suum.* Ex hoc argumento fratris osorem redarguit D. Augustinus: *Si frater est et eum non diligis, quomodo Deum diligis, cuius mandatum contemnis?* Mandatum autem de dilectione proximi, non accipit nec excipit personas; sed omnes tam pauperes quam divites, tam amicos quam inimicos; tam externos quam domesticos, eodem charitatis gremio complectitur: *Diliges proximum tuum sicut teipsum.* (3) Proximus autem est quivis homo, ejusdem nobiscum compos nature; factus ad imaginem Dei; a Deo ad eandem destinatus gratiam, gloriam et æternam felicitatem: quem ideo debitis diligere: *Si legem perficitis regalem.* (4) Fraternalis dilectionis præceptum est lex regalis: tum quia lata a Christo regum Rege, qui eam impense et creberrime commendavit: tum quia sui observatores ducit ad regnum cœlestis et æternum: tum quia communis et universalis omnes obligans atque ad omnes omnino homines sese extendens; non secus ac via dicitur, via communis et publica qua omnes incedunt: tum quia est a charitate quæ est omnium virtutum regina et princeps. Sic amorem finxere veteres undique coronis aureis cinctum, quasi totum regalem.

Quantum Theresia unita sit proximo, colligendum est ex unione quam habet cum Deo. *Quo magis Dei dilectione recedimus, eo magis et a proximi amore distamus; quantum vero Dei charitati adheremus, tantum et proximi, quantumque proximo, tantum et Deo jungimur.* (5) Quod similitudine circuli et centri pulchre Sanctus Dorotheus

declarat. « Circulus est mundus, centrum est Deus, lineæ a circumferentia ad centrum ductæ, significant hominis varias affectiones, actiones et amores. Sicut ergo lineæ quo magis a circumferentia distant, magisque accedunt ad centrum, eo sibi invicem magis appropinquant, adeoque tandem in centro cœunt: ita amor noster quo magis a mundo et a carne avellitur, magisque ad Deum accedit, eo magis et ad proximum accedit, tandemque in Deo ipso coit et unitur. » Theresia a mundo et carne penitus separata, Deoque per amorem intime adglutinata, fuit etiam proximo per dilectionem conjuncta. Regalem charitatis legem exacte servans, cunctos homines propter Deum ardentem diligebat. Charitatis æstuans ardore, tot suscepit itinera, hiberno et æstivo tempore, tot exantlavit labores, infirma etiam valetudine, ut animas ad mundi contemptum et Dei cultum induceret. Charitatis æstuans ardore, sancta æmulatione æmulabatur zelum Concionatorum suis concionibus Christo animas lucrantium; orationibusque nitebatur obtinere, quod ipsi sermonibus exsequebantur. Charitatis æstuans ardore, dolebat ægre ferens quod hæresis in Gallia tot Christianos a fide et a cœlo avocaret; inhortans suas filias, ut enixe Deum deprecarentur, quatenus tot animarum impediret jacturam. Charitatis æstuans ardore, nullum præteribat diem, absque aliqua fraternæ dilectionis actione. Charitatis æstuans ardore, ultrò atrocità a dæmone sustinuit tormenta, quibus animas a peccato ad gratiam adduxit, et a gravi tentatione exemit. Charitatis æstuans ardore, volebat in purgatorio usque ad finem mundi permanere, modo criminiosam unam lucraretur animam. Tandem charitatis æstuans ardore, unita fuit per amorem, non solum proximis in terra degentibus, sed etiam animabus in purgatorio patientibus.

3. *Unà Ecclesia sumus* (1) quæ est corpus mysticum comprehendens Beatos, qui in cœlo regnant; fideles qui in terra militant; tandem justos, qui in purgatorio temporales pœnas tolerant. Quapropter Ecclesiam communi dividitur in triumphantem in cœlo, militantem in terra, et patientem in purgatorio. *Neque enim piorum animæ defunctorum ab Ecclesia separantur* (2): Credentes Sanctorum communionem in symbolo Apostolorum contentam, credimus quoque unionem quæ intercedit inter Beatos in cœlo regnantes, fideles in terra militantes, et justos

(1) 1. Joan. 4. — (2) D. Greg. Hom. 11. in Evang. — (3) Jacob. 2. — (4) Jacob. 2. — (5) Tom. 3. Biblioth. Pat. Doctrina 6.

(1) Tert. L. de Vel. Virg. 2. — (2) D. Aug. l. 20. Civ. 9.

in purgatorio patientes, ex quibus *Ecclesia unita* (1) universaliter sumpta coalescit. Quod ex D. Thoma denotat sacerdos in Missæ sacrificio hostiam consecratam in tres partes dividens: quia per hoc mysterium Sancti qui in cælo regnant, honorantur; fideles qui in terra militant, adjuvantur; animæ quæ patiuntur in purgatorio, aliquod solatium mutantur. *Non potest corpus de unius membri vexatione lectum agere: condoleat universum, et ad remedium conlaboret necesse est. In uno et altero Ecclesia est.* (2) Tria docet Tertullianus diligenter animadvertenda. Unum, tam Christianum in terra militantem, quam justum in purgatorio patientem esse membra Ecclesiæ; alterum, Christianum qui in Ecclesia militat, debere compati justo qui in purgatorio patitur. Ad quod stimulat, tum ex compassione et misericordia, quæ est *speciosum humane naturæ ornamentum* (3); tum ex dilectione, quæ est *summum fidei sacramentum*. (4) Tertium, requirendum et adhibendum esse remedium, quo Christianus militans, fratri in purgatorio patienti subveniat. Quomodo autem defunctorum animæ solatium accipere possint, docet D. Augustinus: *Orationibus enim sanctæ Ecclesiæ, et sacrificio salutaribus, et eleemosynis; quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adjuvari.* (5)

Theresia ex una parte purgatorium credens semper ab Ecclesia Catholica tanquam dogma fidei receptum. *Quod sit purgatorium, hoc tenet absque ulla controversia a finibus usque ad fines, Christi Dei Apostolica Ecclesia, ab eo tempore usque in præsentem, et usque in finem mundi.* (6) Ex altera parte, probe sciens animas defunctorum debitricas divinæ justitiæ pœnarum temporalium, in purgatorio adstringi ad *exsolutionem totius debiti* (7), neque ex illa custodia exire, nisi modico quoque delicto, mora resurrectionis expenso. Aliunde non ignorans, quantum dolorem inferat purgatorii ignis, qui est ejusdem naturæ cum eo qui præscitos cruciat: nam *sub eodem igne purgatur electus, et crematur damnatus* (8); compassione mota, et dilectione sufflammata, orationibus crebris, animabus patientibus in purgatorio opitulabatur; quarum multæ Theresiæ precibus solatium, vel totalem pœnarum solutionem acceperunt. Præsertim una, quam vidit ascendentem in cælum, mox ut ad satisfaciendum pro ea, Deo obtulit omne satisfactorium opus, quod

hucusque operata fuerat. Mirabiles hos effectus produxit Theresiæ amor uniens, cujus amor agens et operans non est minori admiratione dignus.

II. PARS. Christus in stabulo nascitur, *caro spiritu instructa nutritur, adolescit, affatur, docet, operatur, et Christus est.* (1) Christus est Deus homo ex momento incarnationis; attamen non agnoscitur Christus neque dum nascitur, neque dum adolescit, neque toto tempore quo in silentio latet; sed dum operari incipit. *Operatur et Christus:* in tribus potissimum operibus sese Christum demonstrans, scilicet: Patris honorem zelans; legem Mosaicam reformans; Ecclesiam formans et secundans. Theresia sponsa Christi operationes sponsi velut æmulans, operantem suum amorem ostendit, 1. Dei honorem zelans; 2. Carmelum reformans; 3. Ecclesiam multimoda prole secundans.

1. Christus Patris gloriam et honorem semper zelatus est. Ob hanc causam interdum se a Patre missum constituit. *Et qui me misit Pater, ipse testimonium dixit de me.* (2) Interdum asseverat descendisse de cælo, *non ut suam, sed ut Patris faceret voluntatem.* (3) Interdum Patrem deprecatur ut glorificet nomen suum. *Pater, glorifica nomen tuum.* (4) Interdum Patris nomen manifestasse hominibus testatur. *Nomen tuum manifestavi hominibus.* (5) Interdum se in nomine Patris operari declarat. *Opera quæ ego facio in nomine Patris, ipsa de me testimonium dicunt.* (6) Interdum increpat Judæos qui eum dicebant in nomine Beelzebub operari. *Ego dæmonium non habeo, sed honoro Patrem meum.* (7) Theresia in cunctis sponso conformata, tanto affectu Dei zelabat honorem, ut de quærenda in omnibus majore Dei gloria, votum emiserit. Inter omnes prophetas maxime zelotes fuerunt Elias et Eliseus. De zelo erga Deum, *proprium testimonium perhibet* (8) sacer Textus. Plurimum zelotes fuit Elias, cujus mater cum esset in partu angustiis, Sabac illius pater sibi videre visus est viros quamplurimos albis indutos, infantem salutare, et flammam jacere ad ubera materna, imo et infantis ori lactis adinstar affundere. Credidisses jam tum Eliam una cum lacte ignem et flammam exsugere. Quo doctus Sabac, intellexit filiolum sibi deinde natum et flammam et ignes evomere aliquando debere, et hoc a zelo divinæ gloriæ. Et certe deinde igneus totus surrexit *Elias Propheta quasi*

(1) Tert. L. de Præc. Hæret. 43. — (2) Tert. L. de Pœn. 10. — (3) Hildeb. Epist. 25. — (4) Tert. L. de Pat. 12. — (5) Serm. 14. de Verb. Apost. — (6) D. Damas. Orat. pio Difunct. — (7) Tert. L. de An. 55. — (8) D. Greg. l. 4. Dial. 55.

(1) Tert. Apol. 21. — (2) Tert. L. adv. Prax. 21. — (3) Tert. ibid. — (4) Tert. L. de Orat. 3. — (5) Tert. ibid. — (6) Tert. L. adv. Prax. 22. — (7) Tert. ibid. — (8) Tert. L. 5. adv. Marc. 14.

ignis, et verbum illius quasi facula ardens.

(1) Eliseus Eliæ pallio indutus, duplicique ejus spiritu imbutus, fuit etiam zeli ardore succensus. Verum quantumvis zelo *Dei agerentur* (2), ad proprias vindicandas injurias prompti erant. Elias enim accersito igne de cœlo duas cohortes quinquaginta militum cum ducibus combussit: Eliseus quoque quadraginta pueros canitiem ejus deridentes ursis devorandos tradidit. *Inmisit et pueris ursos.* (3) Theresia eorum filia, a parentibus zeli hæreditavit affectum, sed clementia et lenitate temperatum, quam hauserat ab Spiritu Sancto sibi in specie columbæ incumbenti. Olim fideles supra crucem pingebant columbas: *Super signum resident cæleste, columbæ* (4), quia per crucem Christus pacificavit quæ in cœlis et quæ in terris sunt. Super Theresiæ etiam caput appinxere posterius columbam, quæ *sedet in throno Spiritus ejus mitissimi et mansuetissimi, qui non turbine glomeratur, nec nubilo livet, sed est teneræ serenitatis, apertus et simplex.* (5) Talis fuit Theresiæ spiritus, etiam in contumeliis, injuriis, calumniis, quibus etiam in honore et fama impetita est: quæ patienti animo et sereno spiritu pertulit, de sua fama nihil curans, modo Dei zelet honorem, et Carmelum reformet.

2. *Nec adimamus hanc Dei potestatem pro temporum conditione legis præcepta reformatam in hominis salutem.* (6) Trinam discriminat Tertullianus legem. Primordiale, Adamo in Paradiso terrestri datam. *Primordialis lex est enim data Adæ et Evæ in paradiso, quasi matrix omnium præceptorum.* Mosaicam, Moysi in monte Sina datam, quam subsequentem ad principalem, id est, ad legem Adamo datam nuncupat: *Ut non jam ad Moysis legem ita attendamus, quasi ad principalem legem, sed ad subsequentem,* Evangelicam: Christus autem est hujus novæ legis lator. (7) Primordiale legem, non secus ac Mosaicam, a Deo reformatam asseverat Tertullianus. Primordiale quidem: *Unde intelligimus Dei legem etiam ante Moysen, nec in Choreb tantum, aut in Sina et in eremo, sed antiquiorem primum in paradiso, post Patriarchis; atque ita et Judæis certis temporibus reformatam.* (8) Mosaicam etiam: *Quam certo tempore Deus et gentibus exhibuit, et repræmissam per prophetas in melius reformavit.* In lege mosaica tria erant præceptorum genera, scilicet legalia, ceremonialia, et naturalia. A præceptis legalibus exoneravit nos Christus: *Compendiatum est*

enim novum Testamentum, et legis laciniosis oneribus expeditum. (1) Ceremonialia quoque magna ex parte abrogavit, vel immutavit Dominus: *Sic et ab ipso judaismo divertentes universæ nationes, cum legis obligamenta et onera Evangelica jam libertate mutarent.* (2) Naturalia vero non abstulit, sed ut perfectius observarentur, ordinavit. Præcepta namque naturalia, vel sunt affirmativa, et bonum præcipiunt; vel negativa et malum prohibent: affirmativa pleniore disciplina confirmavit, sed negativa observanda *cum-latiore præcepto* (3) obligavit. Nam *pro non mæchaberis, qui viderit ad concupiscentiam, jam mæchutus est.* Hinc sequitur novum Testamentum esse separatum, et non separatum a veteri Testamento. Non separatum: tum quia utrumque eundem Deum agnoscit auctorem: tum quia in utroque viget eadem lex naturalis. Separatum vero: tum quia præcepta legalia et ceremonialia legis mosaicæ locum non habent in lege Evangelica: tum quia in lege Evangelica nobiliora sunt documenta virtutis, et diviniora sacramenta. *Non nego distare documenta eloquii, præcepta virtutis, legis disciplinas; dum tamen tota diversitas in unum et eundem Deum competat: illum scilicet a quo constat dispositam, sicut et prædicatam.* (4) Tum quia novum Testamentum majorem reformationem et perfectionem importat. *Sic concedimus separationem istam per reformationem, per amplitudinem, per profectum, sicut fructus separatur a semine, cum sit fructus ex semine: sic et Evangelicum separatur a lege, dum prohibetur ex lege: aliud ab illa, sed non alienum; diversum, sed non contrarium.* (5)

Eodem modo Theresia suscepto habitu Carmelitarum, regulam mitigatam observantium, velut fructus ex hoc semine separavit per reformationem, per amplitudinem, per profectum. Carmelitarum Ordo, ut antiquissimus, ita et sanctissimus, originem habuit ab Elia; nomen, a Monte Carmelo; sanctitatem, a regula; cœleste præsidium, a Virgine Dei Matre; famam, a viris doctrina et sanctitate commendatis. Primitiva Ordinis Carmelitani Regula fuit ab Alberto Patriarcha Hierosolymitano conscripta, et ab Innocentio summo Pontifice confirmata: successu tamen temporis, tum religiosi, tum Moniales ab exacta ejus observatione defecerunt, et tum in vestitu, calceati incedentes; tum in victu, carnes comedentes; tum in paupertate, cæterisque Regulæ observationibus mitigationem quamdam inducentes. At Theresia ad

(1) Eccles. 48. — (2) Tert. L. 5. adv. Marc. 4. — (3) Tert. L. 2. adv. Marc. 14. — (4) D. Paulin — (5) Tert. L. de Pat. 15. — (6) Tert. L. adv. Jud. 2. — (7) Tert. L. adv. Jud. 3. — (8) Tert. L. adv. Jud. 2.

(1) Tert. L. 4. adv. Marc. 1. — (2) Tert. L. 3. adv. Marc. 22. — (3) Tert. L. de Pnd. 6. — (4) Tert. L. 4. adv. Marc. 1. — (5) Tert. L. 4. adv. Marc. 11.

perfectionem aspirans, regulam pristinae observationi restituit, et Ecclesiam prole reformata fecundavit.

3. Nihil ita opponitur fecunditati, quemadmodum virginitas; quas Gentiles impossibiles adinvicem existimarunt: *Sed et virginem, inquit, parere natura non patitur.* (1) Romani suum imperium aeternum fore crediderunt; quia illis praedictum fuerat non defuturum, quoadusque virgo parturiret; et ob hanc causam elegerunt virgines Deae Vestae dicatas ad custodiendum sacrum ignem, qui inter elementa sterilis est, ut esset quaedam proportio inter numen, et eas quae illi serviebant. Terra producit fructus, aqua abundat piscibus, aer repletur volucris, ignis vero nihil generat, sed omnia consumit: ad cuius custodiam Romani deputarunt virgines, ut infecundae crederentur, quae sterili ministrabant elemento. *Vestae serviebant virgines; quia sicut ex virgine, ita nihil ex igne nascatur.* (2) Judaei quoque unioem virginitatis et maternitatis sibi adinvicem repugnare censebant; unde cum Deus illis dedisset virginem parturam in signum, id novitatem monstruosam et incredibilem crediderunt. *Præstruxit enim fidem incredibili rei, dicendo, quod signum esset futurum* (3): propterea inquit, dabitur vobis signum: Ecce virgo concipiet in utero, et pariet filium. *Signum autem a Deo, nisi novitas aliqua monstruosa fuisset, signum non videretur.* (4) Verum quantumvis reluctant Judaei, attamen credendum est prophetæ. *Et merito*, quia missus est a Deo veraci, qui neque mentiri, neque fallere potest; suaque absoluta potentia valet virginitatem unire cum maternitate, quae naturaliter inter se repugnant. Ejusmodi unioem reperio in Maria, in Ecclesia, et in Theresia. In Maria quidem, quae unigenitum Dei Filium concepit, et peperit: qui *sicut nondum natus ex Virgine, patrem Deum habere potuit sine homine matre: a que cum de Virgine nasceretur, potuit matrem habere hominem sine homine patre.* (5) In Ecclesia etiam reperitur unio virginitatis et maternitatis. Ut enim belle ad propositum fatur D. Ambrosius: *Sancta Ecclesia, immaculata cultu, secunda partu, virgo est castitate, mater est prole: parturit itaque nos virgo, non viro plena, sed spiritu: parit nos virgo, non cum dolore membrorum, sed cum gaudio Angelorum: nutrit nos virgo, non corporis lacte, sed Apostolorum: virgo est, sacramentis et virtutibus; mater est, populis, cujus fecunditatem Scrip-*

tura testatur, quoniam plures filii desertæ, quam ejus quæ habet virum et sponsum; eo quod sive Ecclesia in populis, sive anima in singulis, Dei verbo sine ullo flexu pudoris quasi sponso innubit aeterno. (1) Longiuscule Mediolanensis Antistes, sed pulchre virginitatem et maternitatem in Ecclesia confœderat: quisnam sit ejus sponsus, declarat; quomodo fecundetur, prolemque generatam nutrit, demonstrat. Quod Ambrosius de Ecclesia deducit, optime Theresiæ competit, quæ *virgo mater merito creditur* (2), quia in illa virginalis puritas, cum matris fecunditate unita reperitur.

Verum quia D. Augustinus cunctas virgines Deo dicatas tali commendat elogio: *Nec propterea vos steriles deputetis, quia virgines permanetis; nam et ipsa integritas carnis ad fecunditatem pertinet mentis.* (3) Deinde quoniam quævis Ordinis regularis fundatrix est *virgo mater*, potestque vocitari *unici foetus parens multiplex, unici uteri puerpera numerosa, semel omnium mater* (4) filiarum, quas ad religionem adduxit. Tale elogium speciali quadam ratione Theresiæ appropriatur: tum quia aliæ fundarunt Ordines, Theresia Ordinem a longo tempore fundatum reformavit. Longe facilius est novum fundare Ordinem, quam veterem reformare; quod fieri nequit nisi deponatur innata et inveterata vivendi consuetudo: tum quia illæ ad suum Ordinem assumunt duntaxat mulieres ejusdem sexus; at Theresia non solum mulieres, sed adhuc viros reformat, et uterque sexus regulam a virgine restauratam amplectitur: tum quia aliæ habuerunt Ordinum fundatores et Patriarchas sibi cœtaneos, qui eas in assequenda Evangelica perfectione, velut coadjutrices sibi asciverunt: ut Benedictus Scholasticam, Franciscus Claram, Dominicus Catharinam, et quod est prorsus stupendum, ipsemet Christus in reformatione generis humani (5) Deiparam velut coredeptricem habere voluit: at Theresia se sola, sine exemplo, sine consilio, sine adjutorio alicujus Patriarchæ regularis, antiquissimi et insignissimi Ordinis suscepit reformationem. Tum quia aliæ parturierunt sine ullo dolore, et absque ulla læsione membrorum; at Theresia, non nisi cum dolore, latere sagitta vulnerato, in quo mirum in modum cœlesti conformatur sponso.

Christus Dominus aquam et sanguinem de vulnere perfossi lateris emisit. (6) Per quam intelligit Tertullianus Baptismi sacramentum;

(1) Tert. L. adv. Jud. 9. — (2) D. Aug. l. 4. Civ. 10. — (3) Tert. ibid. — (4) Tert. ibid. — (5) Tert. L. de Carn. Christ. 18.

(1) L. 1. de Virg. — (2) Tert. L. adv. Jud. 9. — (3) Tert. L. de Divis. — (4) Tert. L. de An. 6. — (5) Tert. L. de Jrjun. 4. — (6) Tert. L. de Bapt. 16.

per sanguinem vero, martyrium; quod secundum lavacrum sanguinis, et baptismum nuncupat: *Hic est baptismus, qui lavaerum et non acceptum representat, et perditum reddit.* Per sanguinem adhuc denotare videtur Eucharistiæ mysterium, non secus ac baptismus per aquam. *Quatenus qui in sanguinem ejus crederent, aqua lavarentur, scilicet in baptismo. Et qui aqua lavassent, etiam sanguinem potarent in Eucharistiæ sacramento.* Neque duntaxat Baptismus et Eucharistia ex perfosso Christi latere, sed etiam cuncta sacramenta fluxerunt, ut vult D. Augustinus. Christi namque *exanimis in cruce pendens latus lancea perforatum est, atque inde sanguis et aqua profluxit: quæ Sacramenta esse novimus, quibus ædificatur Ecclesia.* (1) Simili modo fluxisse videtur Carmelitarum reformatio de latere Theresiæ sagitta percusso, missa de Seraphini manu. Duplici lancea percussus Christi latus meditatur D. Bernardus: *Lancea furoris, et lancea amoris: Judæi quoque latus et sanctissimi cordis intima perfoderunt, quod jam dudum amoris lancea fuerat vulneratum.* (2) Quod innuere videtur Evangelista aiens: « Unus militum lancea latus ejus aperuit. » (3) Nam ut acute animadvertit D. Augustinus: *Vigilanti verbo usus est, ut non diceret, latus ejus percussit, aut vulneravit; sed aperuit* (4): quia sacratissimum Christi pectus jam fuerat amoris cuspidem vulneratum. Theresiæ latus percussus non fuit lancea furoris, sed sagitta amoris, ut ipsam fatetur: *Vulnerata charitate ego sum* (5), ut cœlesti conformetur sponso, non solum in operatione, sed etiam in passione.

III. PARS. Apostolus *utique beatos affirmavit, quibus donatum esset, non tantum credere in Christum, sed etiam pro ipso pati.* (6) Quam beata Theresia Christum diligens amore non solum uniente et operante, sed etiam patiente! *quando hoc ipsum sufficere eis ad gloriam debeat, æquari passionibus Domini,* (7) in iisdem fere patiens, in quibus passus est Christus, scilicet in 1. Honore; 2. Corpore; 3. Corde.

1. Christus Dominus passus est in honore detractionibus delonestatus, et tanquam vorator et potator (8) calumniatus. D. Augustinus de Christo, ejusque uxore Ecclesia ait: *Sunt duo in passione una.* (9) Christus similiter et Theresia sunt duo in passione una: nimirum in passione famæ, qua majus nul-

lum est bonum, non fortunæ, non corporis, imo nec vitæ. Et tamen in fama, tanto utique bono, passa est Theresia. Visiones namque et revelationes, quibus in extasi et mentis excessu frequenter potiebatur, vel pro dæmonum præstigiis, vel pro inanibus vacuæ mentis ludibriis habitæ sunt. Hinc a nonnullis, alioquin sapientibus, æstimata quasi obessa a dæmone; ab aliis, ut mendax et vanula, quæ famam inde captaret; a quibusdam, ut mali nominis muliercula. Ut autem Christus calumniis delonestatus, ductus fuit examinandus ad Pontifices, ad Reges, ad Præsides, absque ullius patrocínio; ita Theresia tum apud Regem Catholicum, tum apud Nuntium Apostolicum, tum apud sacros Inquisitores traducta, et in jus vocata, calumniis onerata, ac prope oppressa, nemine mortalium ipsius patrocínio suscipiente, ne quidem Monialibus, quibus præerat, apud quas, etiam lingua maledicenti, percutiebatur. Attamen inter hæc Theresia non contraxit frontem, animum non abjecit, fletus et gemitus non emisit, a bene cœpto proposito non destitit; sed quemadmodum olim Apostoli ibant *exsultantes in pressuris* (1): ita Theresia in intimo pectore exsultabat, quod per malam famam digna habita fuerit pro Christo pati in honore, et in corpore adhuc adinstar sponsi sustinere dolorem.

2. Tanta pertulit in suo corpore Christus *homo in plaga positus* (2), ut a propheta vocitetur *vir dolorum.* Theresia cœlestis sponsi velut æmulans dolores, magno patiendi æstuabat desiderio; quod exprimebat nota illi tessera, et supplex ad Deum oratio: *Domine, aut mori, aut pati.* (3) Votis illius annuens Deus, eam malis prope omnibus exercuit. Primum morbis, aliis atque aliis: tum vehementer nervorum contractione per annos tres, ita ut non nisi digitum unum movere posset; tum cordis deliquio, et violento capitis, brachiorum, ac fere totius corporis tremore; tum noctibus singulis importuno vomitu, denique et febricula. Dixisses Theresiæ corpusculum morborum prope omnium domicilium exstitisse: et quidem ea pertinacia, ut per annos omnino quadraginta, ne uno die fuerit exempta.

In morbis non æquabit Theresia passiones Christi, qui nullo unquam corporis morbo laboravit, sed una fuit illi passio cum sponso, injuste patiens contumelias et persecutiones. Fuit namque petulans femina, quæ illi inter ipsa missæ solemniam calceum detritum in caput immisit, non sine vulnerem et

(1) D. Aug. l. 22. Civ. 19. — (2) Cap. 3. de Vite. — (3) Joan. 19. — (4) Tract. 120. in Joan. — (5) Cant. 4. — (6) Tert. Scorp. 15. — (7) Tert. Scorp. 9. — (8) Tert. l. de J. jun. 8. — (9) In Psal. 61.

(1) Tert. Scorp. 15. — (2) Tert. l. adv. Jud. 9. — (3) Labb. tom. 5. Opusc.

sanguine, quam injuriam eo loci ac temporis illatam aequissimo tulit animo. Fuit et alia insolentior, quæ dum forte pontem ligneum pertransit, nefando ausu in aquam injecit, et in horrentem fetidamque cloacam intrusit, e quâ non emerit Theresia nisi luto male deformata. In iras, in vindictam, in pugnos, in alapas ivisset alia, et debitam tantæ injuriæ pœnam exegisset; at subrisit Theresia, et religiosas sibi comites etiam verbis abstinere jussit, et liberam abire voluit, ne verbum quidem asperiore exceptam: revocans ad memoriam istud: *Malum pro malo nemini retribueritis; et malitiæ fratris vestri ne meminueritis; nec vosmetipsos ulciscens. Mihi enim vindictam, et ego vindicabo, dicit Dominus.* (1) Ea fuit Theresiæ virtus, lætanter etiam patientis in corde, adinstar cœlestis sponsi.

3. Christus et Theresia sunt pariter in angustiis, in refrigeriis. (2) Christus fuit simul et semel comprehensor et viator. Ut comprehensor, superior pars animæ ejus fuit in refrigeriis, visione et amore beatifico, nec non gaudio perfruens. Ut viator, inferior pars animæ fuit in angustiis, scilicet *tristis usque admortem.* (3) Ex D. Hieronym., *Sponsa Christi arca est Testamenti intrinsecus et extrinsecus deaurata.* (4) In arca erat virga Aaron, erat etiam et manna. Virga, angustiam denotat; manna, dulcedinem significat. Theresia sponsa Christi arca est Testamenti: virgæ asperitatem sentiens, et mannæ gustans suavitatem etiam inter famæ jacturam, corporis dolores, malignantium persecutiones; ad instar Martyrum, qui, ut refert D. Augustinus, mediis in tormentis lætabantur: *Quam mirandi generis mors est cui non satis fuit non esse in pœnis, nisi esset insuper in deliciis.* (5) Arca erat intrinsecus et extrinsecus deaurata. Aurum est symbolum amoris, quia sicut aurum est metallorum pretiosius, ita dilectio est Christiani nominis thesaurus. (6) Theresia erat auro charitatis intrinsecus et extrinsecus deaurata. Intrinsecus quidem iustus in corde sponsi charitate flagrans, et præ amoris magnitudine languens: *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore languo.* (7) Extrinsecus etiam, patiendi pro

Christo occasiones desiderans. Appello tenellulam illius ætatem, et prope infantiam, quæ vidit quod adulta in aliis vix vidit ætas. Septennis erat, cum cœpit cum fratre Roderico amare solitudinem, et Martyrum acta decurrere non tam oculo, quam mente, quæ eo usque accensa est martyrii desiderio, ut ad illud una cum fratre convolare decreverit, *Christum datura aut sanguinem.* Audierat apud Mauros in Africa multos fidei ac religionis causa capite plecti, vitamque cum sanguine fundere. Nec mora, cum fratre vix duodenni dat se in viam, flumen trajicit, levique pede iteraggreditur, quod in Africam ducit; sed occurrens illi patruus, neptem cum fratre dœnum reducit, redditque matri, martyrii desiderio æstuantem. Inde conjectari potest quanta fuerit Theresiæ provecæ ætatis dilectio, quæ, ut fatur Tertullianus, *Hominem martyrem excudit.* (1)

Hucusque admirati sumus Theresiæ amorem unientem, operantem, et patientem; ad illius exemplum estote Dei amore succensi: trino autem indicio demonstrabitis si cor vestrum charitate æstuet. 1. Si sitis divisi et uniti: divisi a peccato et mundo, uniti Deo. *Iniquitas dividit et unit, charitas dividit et unit.* (2) Iniquitas dividit ab immutabili bono, et unit bono commutabili; charitas vero dividit a peccato, et unit Deo. 2. Si bona opera facitis; quia *nunquam est Dei amor otiosus: operatur enim magna, si est; si vero operari renuit, amor non est.* (3) 3. Si pro Deo patienter mala toleratis. *Certe verus amor non nisi passionibus probatur. Verus amor est fecisse suas angustiatis angustias;* (4) quæ ut æquo animo patiantur, tria consideranda exoptat Tertullianus cum Apostolo. *Unum, non intuenda quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia, de incommodis dicens; quæ vero non videntur, æterna, de præmiis spondens.* (5) Aliud, *passiones hujus temporis non esse dignas ad gloriam, quæ revelabitur in nobis.* Tertium, quod est præcedentis probatio: *Nam quod ad præsens, temporale et leve pressuræ nostræ, per supergressum in supergressum, æternum gloriæ pondus perficit in nobis.*

(1) Tert. L. 5. adv. Marc. 14. — (2) Tert. L. 2. ad Ux. 8. — (3) Tert. L. de Carn. Christ. 13. — (4) Epist. 17. ad Eustoc. — (5) Tract. 6. in Joan. — (6) Tert. L. de Pat. 12. — (7) Cant. 2.

(1) Tert. Scorp. 6. — (2) Hug. Vict. l. 1. Miscell. tit. 78. — (3) D. Greg. Hom. 50. in Evang. — (4) Chrysol. Serm. 16. — (5) Tert. Scorp. 13.

SANCTORUM CELEBRITATES.

SCHOLIUM.

In hoc tractatu, 1. Puerilis innocentia martyrio coronatur; 2. Invicta Laurentii fortitudo prunis ardentibus probatur; 3. Quam sit magna Rochi charitas, demonstratur; 4. Anna pretioso thesauro opulenter ditatur; 5. Magdalena sacris amoris ardoribus sufflammatur; 6. Genovesæ pastoralis conditio sublimatur.

CONCIO PRIMA.

DEI providentiam fides constitetur, ratio demonstrat, ordinata rerum dispositio proclamatur, et nemo nisi mentis inops negat. Quare impium, Deum agnoscentem, et improvidum affirmantem, merito insequitur Tertullianus velut sibi contrarium, cunctorumque sapientum censuræ et condemnationi expositum. *Nemo te sustinebit, improvidentiam adscribentem Deo ei, quem Deum non negans, confiteris et providum.* (1) Providentia ita est Deo essentialis, ut nequeat Deus existere nisi sit providus: unde qui Dei existentiam asseverat, et ejus providentiam negat, Deum de medio tollit, qui non esset Deus, si in eo providentia non esset. *Hæc enim illi propria divinitas constat.* Dei autem providentia non solum bonum complectitur quod dirigit, quod imperat, et ad cujus productionem concurrat. Nam *scientia est, ut dirigens; voluntas ut imperans; potentia, ut exsequens* (2): sed etiam ad malum tum culpæ, tum pœnæ sese extendit; quod malum culpæ permittit, sed non positive vult; malum vero pœnæ interdum positive immitit, ut ipsemet testatur: *Ecce ego mitto in vos mala, non peccatoria, sed ultoria.* (3) Mala autem pœnæ non semper sunt ultoria, cujusmodi sunt ea quæ eveniunt insontibus ob bonum aliquem finem. *Ab eo permittatur vel imperetur necesse est catholice fieri hæc, a quo et ex parte, scilicet ab*

illo qui dicit: Ego sum qui facio pacem, et condo mala. (1) Quod ita certum videtur Tertulliano, ut Deum credens, confiteatur necesse esse nullum pœnæ malum evenire hominibus sine Dei voluntate positiva, aut saltem permissiva: *Credas utique, si tamen in eum credis, sine cujus voluntate, nec passer unius assis cadit in terram.* Verum si unquam Dei providentia mali permissiva eluxit, maxime in occisione Innocentium, quam multiplice de causa permisit, e quibus tria tantum eligo: 1. *Ut ostendat Herodis crudelitatem.* (2) 2. *Ut Innocentes sicut Christi ætatis consortes, ita passionis ejus fierent participes. Ortus sui tempore editos martyrio consecravit, ut in Bethleem, ubi Christus natus est, geniti per communionem ætatis, consortes fierent passionis.* (3) Tandem 3. *Ut Christus suam ostenderet justitiam, immortalis eos gloria remunerans, qui ipsius causa subiissent mortem.* Ex D. namque Augustino, *occiduntur pro Christo parvuli; pro justitia moritur innocentia.* (4) Innocentes itaque possunt considerari in Judæa, in Ecclesia, et in cœlesti patria. In Judæa trucidantur; in Ecclesia venerantur; in cœlo coronantur. 1. Persequuntur Herodis crudelitate; 2. Martyres recognoscuntur Ecclesiæ auctoritate; 3. Victores coronantur Christi justitia et æquitate.

I. PARS. Plures fuere tyranni de crudelitate famosi, qui in Christianam disciplinam desævierunt. Constat *Neronem primum in*

(1) Tert. L. 2. adv. Marc. 24. — (2) Hug. Vict. — (3) Tert. L. 2. adv. Marc. 24. — (4) Theophylact. — (5) S. Leo Serm. 2. de S. Epiph. — (6) Serm. 9. de Sanctis.

hanc sectam Cæsariano gladio ferocisse (1) : tantaque inhumanitate eam est aggressus, ut Domitianus, qui fuit ejus successor tum in imperio, tum in odio Christianorum, sit tantummodo *portio Neronis de crudelitate*. (2) Verum quantumvis crudeles et ferocientes fuerint Domitianus et Nero, non sunt tamen in sævitia æquandi Domitiano et Maximiano, a *dæmone subornatis et modulatis ad omnem sæviendi iniquitatem*. (3) Quibus omnibus superior Herodes crudeliter 1. Innocentes infantes trucidat; 2. Matrum viscera dilacerat; 3. Semetipsum cruciat, propriumque filium enecat.

Ferociter sane est animi aversari infantium *innocentem adhuc ætatem* (4) : Non odio sed amore dignus est *infans adhuc tener, qui nesciat mortem, qui sub cultro rideat*. (5) Herodes tantum abest ut benevolentia feratur erga amabilem infantiam; ut compassione moveatur erga innocentiam etiam sub cultro ridentem : quin imo *demergit ferrum in infantem nullius inimicum, nullius reum, omnium filium*. (6) Cujus enim potest esse inimicus, infans cunctis adblandiens? cujus criminis rea innoxia ætas, mali nescia? quinam reatus in puerulo omnes homines vocitante patres? Attamen quantumvis amabilis et innocuus *infans, statim ac vitam vagitu salutavit* (7), tanquam hostis ab Herode persequitur, et velut criminosus a tyranno illo, morte mulctatur. Neque unum duntaxat, sed quindecim millia enecat infantes Herodes *magister mali, minister doli, iræ artifex, inventor sceleris, impietatis auctor, pietatis prædo, inimicus innocentiae* (8) : quam injuste aggreditur, in quam furit, et quam suis satellitibus, et innatæ sibi sævitiae ministris committit trucidandam. Nihil non tentat tyrannus aut ut dominationem sibi comparet, aut per nefas comparatam conservet. Herodes ut vulpes Judææ occupaverat solium, regnaverat ut leo, de medio tollens regiam familiam, neque etiam Marianæ parcens uxori insigni virtute, et incomparabili pulchritudine præditæ. *Audierat natum regem : quæsierat ubi, quando, unde, et ad quid. At qualiter debuerat non quæsit : quia apud illum peccandi amor, amor innocentiae non munebat : destinatus ad scelus, ad piaculum promptus, paratus ad crimen, causas innocentie non requirit ; jus abrogat, confundit fas nefasque : cui nequitia est sodalis, cui odiosa est æquitas, iniquitas semper est amica, qui cædibus vivit, qui se munit sanguine, qui*

crudelitatem sectatur. (1) Belle declarat Chrysologus crudelem Herodis animum, qui ut per nefas occupatum conservaret solium, cuncta patravit facinora. *Nequissimus Herodes in pestifero ambitu cordis sui, omnium facinorum crimina supergressus est*. (2)

In illo namque conglomerantur multa, sed præsertim sex crimina ad sævitiam et crudelitatem incitantia : nimirum impietas et perfidia, livor et invidia, puerilis timor et ignavia, cæcitas et stultitia, ambitio et superbia, crudelitas et sævitia, iniquitas et injustitia. 1. Perfidia et impietas. *Herodes obsidens terrenum regnum impugnat caeleste : terrenis inhians, irruit in divina : ipsanque pietatem tota impietate sectatur. Herodes tunc cæcus, sic Christum gladiis quærit, investigat cruore, crudelitate rimatur*. (3) Impietate et perfidia ad sævitiam succensus Herodes ; 2. Livori et invidia furens efficitur. *Zelus quo tendat, quo prosiliat livor, invidia quo feratur, Herodiana hodie patefecit immanitas ; quæ dum temporalis regni æmulatur angustias, æterni regis ortum molitur extinguere ; sicut ait Evangelista* (4) : Tunc Herodes videns quia illusus esset a Magis, iratus est valde : et mittens occidit omnes pueros qui erant in Bethleem, et in omnibus finibus ejus. (5) Videns quia illusus esset a Magis : *Dolet impietas se illusam, dilatam se crudelitas furit, fremit dolositas se deceptum, et in se fraus reversa colliditur. Herodes stridet, cadens ipse in laqueum quem tendit. Hinc iniquitatem quam condiderat evaginat : de fide perfidiæ sumit arma : terreno quærit furore, quem natum cælitus non credit : ad sinus matrum militum cogit castra, inter ubera arcem pietatis oppugnat, in teneris uberibus ferrum durat, lac fundit antequam sanguinem, dat ante mortem sentire quam vitam, tenebras ingerit intrantibus lucem*. Ad horrendam illam et inauditam immanitatem, timore 3. adhuc inducitur Herodes tyrannus : *Cui de timore stat totum, de amore nihil constat* (6) : nihil nisi sævitiam spirat, cunctosque de medio tollere nititur, quos sibi iufensus imaginatur, aut a quibus dignitatis et imperii pertimescit jacturam : Herodes et ipse tyrannus *successorem timens, incessit in auctorem : peremit Innocentes, volens innocentiam deperire* (7) : in quo demonstravit tum demissi animi formidinem : tum 4. Stultæ mentis caliginem. *Putabat se infelix tyrannus Domini Salvatoris adventu, regali solio deficiendum ; sed non est ita. Non ad hoc venerat Christus ut ælie-*

(1) Tert. Apol. 5. — (2) Tert. ibid. — (3) Tert. Apol. 27. — (4) Tert. L. 4. adv. Marc. 25. — (5) Tert. Apolog. 8. — (6) Tert. ibid. — (7) Tert. L. de An. 19. — (8) Chrysol. Serm. 152.

(1) Chrysol. Serm. 152. — (2) Orig. Hom. 5. de Diversis. — (3) Chrysol. Serm. 152. — (4) Chrysol. — (5) Matth. 2. — (6) Chrysol. — (7) Chrysol.

nam gloriam invaderet, sed ut suam daret. Non venerat ut regnum terrestre præcipere, sed ut cæleste donaret. Non venerat ad potestates dignitatesque rapiendas, sed ad contumelias et injurias perferendas. Non ad hoc venerat ut sacrum illud caput gemmato diademate coronaret, sed ut ad coronam spineam præpararet. Non ad hoc venerat, ut constitueretur supra sceptrum magnificus, sed ut crucifigeretur illusus. (1) Perfidus tamen et infidelis Herodes, vano timore formidans, et superbo dominandi ambitu æstuans, ad sanguinem, ad cædes anhælat. 5. *O ambitio quam cæca semper! o quam semper præsumptio pessima!* exclamat Chrysologus. Et ut belle ad propositum D. Chrysostomus, *amor principatus, ut homo fera esset effecit* (2), dediscens humanitatem, et belluina redolens feritatem. Ut ait Severianus: *Quid enim non ambitiosus attentat? Quod crudelitatis genus non aggreditur?* Ut Herodis comprobatur exemplo, quem ambitio ad crudelitatem sufflammat, et 6. Injustitia et iniquitas ad fundendam innocuum sanguinem stimulat. Nam ut eloquenter subiungit Chrysologus: *Rector populi, morum custos, discipline censor, indagator, æquitatis defensor, servator innocentie, ampliatus populi, innocentis causam fecit Innocentium crimen, munus nati natorum vertit in pœnam, auctoris ortum, orientem mandat occasum, negotium salvantis salvandorum jubet esse discrimen.* Neque in hoc duntaxat apparet injustus Herodes, persequens Innocentes quos tueri et defensare debebat, sed adhuc quod innocuos Innocentes morti condemnat antequam cognoscat an sint criminosi. Ut enim prosequitur Chrysologus: *Judex audientes vocat, interrogat loquentes, negantes arguit, urget reos, percellit noxios, conscios corripit, addicit complices, sententie dat detectos. Infantes quid? quorum lingua tacuit, oculi nihil viderunt, nihil audierunt aures, manus nihil fecerunt, et quibus actus nullus est, unde culpa? Sumpserunt mortem qui vivere nescierunt, non tempus affuit, non excusavit ætas, silentium non defendit, quibus apud Herodem solum quod nati sunt hoc fuit crimen. Et revera quomodo non redderent nature creditum a quibus causa exigebatur auctoris.* Quod si ex D. Aug. *Innocentem interficere, est ex innocente facere nocentem* (3); quam injustus, quam iniquus, quam scelerosus Herodes, tot Innocentium millia membra crudeliter trucidans, et materna viscera sæve dilanians?

2. Deus adeo diligit parvulos, ut apud Ægyptum benefecerit obstetricibus protegentibus partus hebræos periclitantes educto Pharaonis. (1) Herodes econtra ita crudelis est in Infantes, ut pro crudelitate qua sævit in parvulos, materna dilaceret viscera. In martyrio filiorum passæ sunt matres, nam gladius filiorum pertransiens membra, ad matrum corda pervenit. (2) Tantus fuit earum dolor, quantus erat erga filios amor. Parentum amorem non satis commendat philosophus, dicens: *Æque parentibus liberorum vita chara est atque sua.* (3) Rationabilior et nature conformior est Latini Pacati sententia, asseverantis parentes plus prolem quam semetipsos diligere. *Instituente natura, liberos plusquam nosmetipsos diligimus.* (4) Unde quoties Deus suum erga homines exaggerat amorem, huic comparat aiori parentum. *Quomodo miseretur pater filiorum, miserus est Dominus timentibus se.* (5) Regio Vati aridens propheta Evangelicus, sub matris metaphora introducit Deum dicentem: *Domus Jacob qui portamini ab utero meo.* (6) Uti parentes magis filios quam semetipsos amant, ita multo magis de illorum quam de propria morte dolent. Hac de causa, ut fatetur Chrysologus, de Abrahamo loquens parato ad immolandum Isaac unigenitum suum: *Patris erat passio ibi tota, ubi filius immolabatur.* (7) Hipsium asseverat D. Chrysostomus de Anna Samuelis matre, filium suum in templo consecrante. *Facta est viscerum suorum immolatrix.* (8) D. quoque Ambrosius Mariæ dolorem in Passione Christi ex materna pietate metitur, *Matrem considerate, Matrem cogitate.* Eadem mensura metiendus est dolor matrum tot Infantium quos interfecit Hærodis sævitia. *Testis est ipsa natura que pugnabat in martyres, cum tyrannus mactaret infantes. Matres crines capitis dissipabant, que ornamentum capitis amittebant. Quantis modis Infantem volebant abscondere, et ipse se infantulum publicabat: et nesciebat tacere, quia necdum dilicerat formidare. Pugnabant mater et carnifex, trahebat ille, illa tenebat. Ad carnificem mater clamabat: Quid separas a me, quem genui ex me? uterus meus genuit, ubera mea nutriunt, et tu crudelis interimis: modo meo effuderunt viscera mea, et tu elidis ad terram. Alia mater acclamabat, cum exactor latro compelleret, simul occide matrem cum parvulo: Ut quid me dimittis inanem? Si culpa est, mea est: si non est*

(1) D. Aug. Serm. 9. de Sanctis. — (2) In Psal. 7. — (3) In Psal. 9.

(1) Tert. L. 4. adv. Marc. 25. — (2) Chrysol. Serm. 152. — (3) L. 8. Ethicor. — (4) In Paneg. Theodos. — (5) Psal. 102. — (6) Isa. 49. — (7) Serm. 11. — (8) Hom. 16. in Gen.

crimen, iunge mortem, et libera matrem. Alia dicebat: Quid meum queritis? Unum meum queritis, et multos occiditis, et ad eum qui unus est attingere non potestis. Alia contra clamabat: Veni jam, veni Salvator mundi; quoadiu quereris? nullum times, videat te miles, et nostros non occidat infantes. Misceretur lamentatio matrum, et ad cælum transibit oblatio parvulorum. (1) His verbis nititur D. Augustinus declarare desolataram matrum dolores, et acerba lamenta de eorum pectoribus et oculis, quarum viscera dilaniant ferrei carnifices instar leonum rugientium ferocientes. Unus in pectus insultat, alter caput amputat; ille manus et brachia scindit, iste infantulos ad parietem allidit; unus strangulat vivos, alter in cunis dormientes exstinguit; ille *vagienti supervenit* (2), iste ad blandientem et ridenti vitam eripit. Unus *de nutriceis aut gerulæ suæ collo* (3) violenter separat, alius ubera lactentem trucidat, pueri sanguinem miscens cum lacte matris. Quam triste spectaculum! mater nondum a partu doloribus libera, et vix in lucem editum puerum, cogitur videre occisum: mater ut filiolum salvet, fugam accipit, sed non evadit; ad preces recurrit, sed nihil proficit; prolem conspiciens humi lauiatam, lacrymas fundit, pectus tundit, nec ullam consolationem recipit; altera vociferans natum inclamat, et non est qui respondeat; illa sollicitè dilectum quærit, neque reperit, vel inventum ex sanguine lacrymis abluit; hæc extinctum amplectitur ulnis, ut calefaciat, ut hac teneritudine ad vitam revocare valeat: si quæ charissimum uteri sui pignus dimittere renuit, et amplexibus retinet, gladio confoditur, ut inde parvulus hauriat sanguinem mortis, unde lac vitæ suxerit. Verissimum est istud Chrysostomi: *Nihil est quod majorem tyrannidem habeat, quam uitura* (4); ut patet in illis matribus quas infantium amor acerbius cruciabat, quam nec Herodis tyrannis, nec satellitum sævitia: cuncti namque ictus quos pueruli recipiebant in corpore, illæ recipiebant in corde, quarum viscera dilaniabant carnifices, quando puerorum discerpébant membra. Et ut subjungit D. Augustinus:

Grande martyrium, et crudele spectaculum! Oves cernimus matres, quæ superant agnos lugentes. Vox in Rama audita est: ploratus et ululatus multus. Oves ululant matres, quia agnos perdunt sine voce balantes. Crudele profecto spectaculum! Nam cum parvuli

*victimabantur, matres misere lamentabantur: sed grande martyrium, nam dum infantes martyrium tolerant sanguinis, matres, præsertim quæ in Messiam venturum credebant, et pro eo pati exoptabant, » martyrium patiuntur lacrymarum. Nam ut fatur Chrysologus: *Neesse est ut sint præmii consortes, quæ fuerunt sociæ passionis. Arridebat parvulus occisori, gladio adjocabatur infantulus, nutriceis collo attendebat lactens percussoris horrorem, nescia lucis ætas moritura gaudebat; infans filius omnem hominem non hostem respicit, sed parentem. Matres tulerunt quiddid et argoris exstitit, et doloris, et ideo non martyrii gaudio frustrantur, martyrii lacrymas quæ fuderunt.* (1) Beati Parvuli, qui Christi causa, sanguinem fuderunt, et mortem subierunt! *Beati, quos martyrio natos vidimus non seculo! Beati, qui labores in requiem, in refrigerium dolores, mærores in gaudium commutarunt!* (2) Beatæ quoque matres, quæ fundentes lacrymas Deo obtulerunt sanguinem cordis! Beatæ matres quæ infantes martyres parturierunt! *Beati ventres qui portaverunt tales; beata ubera quæ se talibus infuderunt; beatæ lacrymæ quæ pro talibus fusæ, flentibus gratiam baptismatis contulerunt!* (3)*

Chrysologus fusas a Petro lacrymas jucundas prædicat: *Nec quisquam in Apostolo imbrem irrigui luctus avuset: jucundæ sunt lacrymæ, quæ gaudium immortalitatis emerunt.* (4) Si Petri lacrymæ non sunt accusandæ quas ex peccatorum recordatione fundebat, neque accusandæ sunt matrum lacrymæ, quæ de teneritudine materni cordis disfluebant: nam *cum parvuli victimabantur, matres misere lamentabantur.* (5) Si lacrymæ Petri sunt jucundæ, quia gaudium immortalitatis emunt, jucundæ sunt quoque matrum lacrymæ, quia Angelis gaudium asferunt. *Nascente Domino, luctus cepit, non cælo, sed mundo. Indicitur matribus lamentatio, Angelis exsultatio, Infantibus transmigratio.* (6) Petri lacrymæ, eum a peccatis sordibus mundaverunt, quia *lacrymæ peccata baptizant* (7): fusæ quoque matrum lacrymæ *flentibus gratiam baptismatis contulerunt.*

Duplex discriminat Tertullianus lavacrum: Aquæ unum, propterea de uno lavacro definitum est. (8) Sanguinis alterum: *Est quidem nobis etiam secundum lavacrum unum et ipsum, sanguinis scilicet.* De lavacro aquæ fatur Dominus, aiens: *Nisi natus ex aqua*

(1) D. Aug. Serm. de Sanctis. — (2) Tert. Apol. 7. — (3) Tert. L. 3. adv. Marc. 15. — (4) Hom. 25. in Matth.

(1) Serm. 152. — (2) Chrysol. — (3) Chrysol. — (4) Serm. 106. — (5) D. Aug. Serm. 8. de Sanctis. — (6) P. Aug. — (7) Chrysol. Serm. 106. — (8) Tert. L. de Bapt. 15.

quis erit, non habet vitam. (1) De lavacro sanguinis loquitur adhuc Christus: *Habeo, inquit, baptismo tingi, cum jam tinctus fuisset.* (2) Lavacrum aquæ, sordes peccati tum originalis, tum actualis diluit. *Felix aqua, quæ semel abluit, quæ lustralibus peccatoribus non est, quæ non assiduitate sordium infecta rursus quos diluit, inquinat.* (3) Lavacrum quoque sanguinis, a peccato emundat, effectumque baptismi præstat. *Hic est baptismus, qui lavacrum non acceptum repræsentat.* (4) Duplici illo lavacro lavantur, duplici baptismo baptisantur matres et infantes: matres lavacro aquæ, infantes lavacro sanguinis. *Nam diverso modo, dono uno, in lacrymis suis matres, et sui filii sanguine baptizantur.* (5) Nisi prius dicamus cum Chrysologo, matres etiam fuisse lavacro sanguinis baptizatas, tum quia sanguinem quem fuderunt pueruli, a matribus acceperant: tum quia matres per oculos cordis sanguinem fundebant: tum quia non minorem sentiebant dolorem quam si de facto mortem sustinuissent. Ut enim jam diximus ex Chrysologo, *in martyrio filiorum passæ sunt matres: nam gladius filiorum pertransiens membra, ad matrum corda pervenit, quæ perfodit crudelis Herodes, Infantes de medio tollens, neque etiam proprio filio parcens.*

3. *Propriis filiis Saturnus non peperit* (6), si fides adhibeatur poetarum figmentis. *Sed eleganter quidam sibi videntur physiologicæ per allegoricam argumentationem de Saturno interpretari tempus esse, et ideo falcatum, quia tempore omnia dirimantur; et ideo voratorem suorum, quod omnia ex se edita in seipsum consumat* (7): cuncta namque temporalia mutabilia sunt, et devorantur ipsorum temporum propria gula. (8) Non fabulose neque allegorice, sed vere et de facto, filii sui interfector est Herodes, infantem a se genitum non secus ac cæteros Innocentes de medio sustulit crudelis ille parens: *Scytha tetrrior, Massageta inhumanior; jam et bestiis illius barbariei ferocior.* (9) Belluæ namque editos fœtus ardentem diligunt, sollicitè nutriunt, totis viribus defendunt; et ut eorum vitam conservent, morti sese exponunt: *Quæ fera pro catulis suis non ipsa potissimum se offert morti! Quæ fera fœtus suos innumeris licet obsessa cuneis armatorum, non suis visceribus tegat? Ingruat licet telorum seges, illa tamen parvulos suos muro sui corporis septos, immunes præstat periculi* (10): at Herodes

filium suum non diligit, sed odit; non protegit, sed morti exponit; non defendit a satellitibus cum dispendio suæ vitæ, sed carnificibus crudeliter dilaniandum tradit; *inimicus innocentie, hostis naturæ, malus omnibus, suis peior, pessimus sibi.* (1) 1. *Inimicus innocentie, puerulum morti condemnans, prius quam agnoscat puer vocare patrem et matrem.* 2. *Hostis naturæ, dediscens humanitatem, et paterno renuntians amori, ad quem parentes naturaliter feruntur. Sic aves, sic fœtæ, fœtus suos diligunt, quarum concitatus est amor et pene rabidus.* (2) 3. *Malus omnibus, amicis, inimicis, extraneis, domesticis suis peior, uxorem detrucans et tres filios enecans, quarum necem audiens Imperator, non facete sed serio dixit, malle se esse suam quam Herodis filium, quia Judæi suam non comedebant carnem.*

Postremo *pessimus sibi*, tum quia mens ejus ambitione, invidia, cæterisque passionibus, velut tot carnificibus dilaceratur: *In se vadit, qui vadit ad Deum; se occidit, qui vitam conatur occidere* (3): tum quia anxietate continuo turbatur, nesciens quia parvulus ejus formidat regnum, cum tot puerulis sit occisus: *Nihil ferocissimæ egisti auctoritatis audacia: potes martyres facere, Christum non potes invenire* (4); multominus valens illum perdere et occidere; *quia capi non potest perditione salus, occisione vita* (5): tum quia ob occisis Innocentibus accusatur, et intus in conscientia sanguineis eorum imaginibus, velut tot furis dilaceratur. *Infelix homo, qui sibi ad accusationem paravit omnia; ad excusandum spatium non reliquit; sed totum paravit ad pœnam! Quis excusabit, quem pulsat innocentia, infantia impetit, lac ut sanguis accusat?* (6) Tum quia horrendo et crudeli illo facinore in infernum æternaliter puniendus præcipitatur. *In altum tendens, cadit ab alto: cælum pulsans, intrat profundum.* (7) Tum quia in ultimo judicio formidans, humiliatus, despectus, judicandus et condemnandus, apparebit simul cum diabolo, qui eum ad tantam incitavit crudelitatem. *Manet auctori et inimico supplicium, diaboli et Herodis iudicium, cum ista cæperit resurrectio mortuorum.* (8) Tum quia confusione et desperatione agitabitur, se conspiciens condemnatum a Christo, quem stulte quæsit ad necem; et ab Innocentibus, quos injuste sustulit de vita. *Herodes, quid putas acturus eris, quando contra te tantorum classes Infantium iudiciale cæperint exercere liti-*

(1) Tert. L. de Bapt. 12. — (2) Tert. L. de Bapt. 16. — (3) Tert. L. de Bapt. 15. — (4) Tert. L. de Bapt. 16. — (5) Chrysol. Serm. 152. — (6) Tert. Apol. 9. — (7) Tert. L. 2. ad Nat. 12. — (8) Tert. L. de Res. 4. — (9) Tert. L. 1. adv. Marc. 1. — (10) D. Amb. 1. 6. Hexam. 4.

(1) Tert. L. 3. adv. Marc. 15. — (2) Senec. — (3) Chrysol. Serm. 152. — (4) D. Aug. Serm. 9. de Sanctis. — (5) Chrysol. — (6) Chrysol. — (7) Chrysol. — (8) Serm. 8. de Sanctis.

glum? *Invenies claram linguam, vocem magnum, mensuram perfectam, omnes juvenes candidatos in mensuram ætatis plenitudinis Christi fulgentes. Cum stare cæperint ante eum quem putaveras occidendum, pro quo fuderunt sanguinem pretiosum; ipsum videbis in throno igneo præsentem, illos solum Dominicum circumdantes, candore rubeo splendescentes. Quid acturus eris, quid dicturus? (1) Tacebis reus, dum tantus contra te clamabit numerus Sanctorum (2): Vindica, Domine, sanguinem servorum tuorum.*

Has aliasque pœnas merito patitur Herodes in infernum detrusus simul cum diabolo, qui eum incitavit ad quærendum Christum in cunis jacentem: *Herodes quærebat, sed quærebat diabolus per Herodem, qui videbat sibi Magos quos habebat in erroribus suis principes aufugisse. Christus si vincit pannis, si sub matris uberibus occupatus, si tacens lingua, si latens opere, si gressus nullus, diaboli signiferus, hoc est Magos, in duces fidelissimos commutavit. Perfectæ ætatis Christus quid posset facere, diabolus jam videbat: et ideo monebat Judæos, instigabat Herodem, ut Christi suspectam sibi præveniret infantiam, ut futura virtutis ejus anticiparet insignia, ut peremptorium sibi, nobis victoriosissimum vexillum crucis callidus machinator auferret. (3) Tyrannus Herodes, tyrannus diabolus. Herodes Judææ regnum injuste usurpaverat; diabolus mundum mendacio divinitatis repleverat: utrique suspecta Christi infantia. Herodi quidem, qui metuebat ne natus rex eum de tyrannide deponeret; diabolo etiam, qui ex conversione Magorum colligebat quanta facturus esset Christus quando ad perfectam pervenisset ætatem. Ea de causa ad præveniendam utriusque ruinam, Herodem jam ad cædes anhelantem instigat, et ne in concepto facinore aberret, ei Infantium occisionem inspirat. Sed ille qui agnum tentavit, ipse per Herodem agnos jugulavit (4), existimans Christum, quem imperii sui prævidebat destructorem, in tanta infantium multitudine reperiri. Herodes quoque in diabolo fremit, unde si parvulos interficiat, Jesum sibi videtur occidere (5), et per ejus necem thronum suum solidare. Quod diabolus per Herodem tentavit, id quotidie perscelerosos exsequitur Christianos. Herodes quæsit Christum, sed fugientem non invenit: voluit occidere, sed non occidit. At peccatores ultro se offerentem Christum inveniunt, et inventum in Altaris mysterio, in*

semetipsis interimunt: *Sceleratissimi de sacramento infanticidii. (1) Herodes iratus quod illus esset a Magis, occidit cunctos pueros qui erant in Bethleem a bimatu et infra: id ipsum diabolus utique facere sine cessatione molitur; dum primordiis renatorum, Spiritum Sanctum eripere, et quamdam tenerræ fidei velut infantiam tentat exstinguere. (2) Cum hoc tamen discrimine, quod renatis diabolus infantiam eripiens fidei, affert eis mortem, non naturalem et corporis, sed supernaturalem et animæ: Herodes vero auferens infantibus naturalem corporis vitam, eos a supernaturali animæ morte liberavit, et ad vitam immortalem acceleravit; quia pro Christo, qui est vera vita, morientes, martyres habentur, et ut tales ab Ecclesia venerantur.*

II. PARS. *Parvulorum dilector (3), cur Innocentes Herodis sævitiae expositos relinquit, et Christus sola fuga fit salvus? (4) Hujus fugæ plures refert Chrysologus rationes, e quibus duas selegi, quarum una respicit Christum; alia spectat Innocentes. Fratres, quod fugit Christus, mysterii fuit non timoris. Christus, si mactatus in illo grege lactentium tunc fuisset, mors ei casus fuerat, non voluntas; non virtus fuerat, sed infirmitas; necessitas fuerat, non potestas; innocentiae fuisset præmium, majestatis gloria non fuisset. (5) Christus autem oblati est quia ipse voluit, sustinuit mortem, non ex necessitate, sed ex electione. Sed quid dicimus, quod rex ipse qui stare debuit fugit solus, et fugit mortem? Fugere istud est amoris intimi, non timoris ignaviae. Si stetisset Christus, haberet infantes synagoga filios; hos Ecclesia martyres non haberet (6): at nunc ab Ecclesia ut Sancti 1. Venerantur; 2. Martyres declarantur; et 3. ut tales, in cælo immortalitate donantur.*

1. *Ad innocentiae commendationem (7) qua decorantur Infantes, tria potissimum concurrunt: scilicet Christi sanctitas, Ecclesiae auctoritas, Herodis iniquitas. 1. Christi sanctitas in Innocentes sese diffundit: Neque enim otiose venit, quod ex Maria natum est: Sanctum, sed copiose diffundit, et nomen et gratiam sanctitatis. Nimirum inde Stephanus sanctus, inde etiam sancti Innocentes (8); quos ut sanctos veneratur Ecclesia; quæ 2. pro auctoritate qua pollet instituendi dies festos ad Sanctorum honorem, singularem solemnitatem instituit ad sanctorum Inno-*

(1) D. Aug. Serm. 8. de Sanctis. — (2) Apocal. 6. — (3) Chrysol. Serm. 150. — (4) D. Aug. Serm. 8. de Sanctis. — (5) D. Leo. Serm. 5. de Epiph.

(1) Tert. Apol. 7. — (2) D. Leo. Serm. 5. de Epiph. — (3) Tert. L. 4. adv. Marc. 25. — (4) Chrysol. Serm. 151. — (5) Chrysol. ibid. Serm. 150. — (6) Chrysol. Serm. 152. — (7) Tert. Apol. 2. — (8) D. Bern. Serm. de Sanct. Innoc.

centium venerationem. Ut autem subjungit D. Bernardus de festis S. Stephani, S. Joannis, et Innocentium loquens: *Utili proinde dispensatione, triplex ista solemnitas Natale Domini comitatur, ut non modo inter continuas solemnitates devotio continua perscveret, sed et fructus Dominicæ nativitatis exinde nobis ex quadam prosecutione velut immolescat. Siquidem advertere est in his tribus solemnitatibus triplicem quamdam speciem sanctitatis; triplici scilicet martyrio annexam: martyrio voluntatis et operis in B. Stephano; martyrio voluntatis et non operis, in dilecto discipulo; in sanctis martyribus, et non voluntatis, in sanctis martyribus. Ad quod 3. non parum servivit Herodis iniquitas. Quapropter sic illum alloquitur D. Augustinus: *Vis nosse quid infantibus quos trucidasti præstiteris? Jam accelerasti eos ad vitam, ne cum suis parentibus occiderent veram vitam. Hoc illo per te agente, qui novit bene etiam uti malis tuis, illorum animas liberavit a parentum intercessionis suæ societate, et te solum reliquit inanem in scelere.* (1) In occisione Infantium merito Dei providentiam miratur D. Augustinus, permittentis Herodis crudelitatem ut trucidatos Infantes a malo erueret, et bonum eis procuraret. Erueret a malo: tum ne forent participes iniquitatis patrum suorum qui Christum injuste morti tradiderunt; tum ut ab originali culpa, suo sanguine emundarentur; ut eis immortalem procuraret vitam, quam sibi per verum martyrium compararunt.*

2. *Martyriorum præstantiam* aliorum (2) demonstravimus, quam adhuc commendat D. Augustinus. *Ecce martyrium Christi, et apud homines in hoc mundo, non solum non est opprobrium; sed magnum est ornamentum. Ecce non solum in conspectu Domini, verum etiam in conspectu hominum jam pretiosa est mors Sanctorum ejus. Ecce non solum non contemnuuntur, verum etiam magnis honoribus præferuntur martyres.* (3) Tantus est martyrii honor, ut illud gloriam unnequet D. Hilarius, qua decoratos vult Innocentes. *In æternitatis enim profectum per martyrii gloriam efferebantur* (4): addens illorum stragem meram fuisse gloriam sub martyrii habitu repositam. Universalis etiam Ecclesia Innocentium agnoscit gloriam, quos tanquam veros martyres recognoscit: *Non frustra Infantes illos, qui, cum Dominus noster Jesus Christus necandus ab Herode quæreretur, occisi sunt, in honore martyrum receptos commendat Ecclesia.* (5) Quod ita certum

videtur D. Bernardo, ut de eo nullus valeat dubitare, nisi neget fuisse suo sanguine regeneratos, et a Deo in filios adoptatos. *An vero de Innocentium coronis quis dubitet? ille pro Christo trucidatos Infantes dubitet inter martyres coronari, qui regeneratos a Christo non credit inter adoptionis filios numerari.* Qui eis negat regenerationem, Dei adoptionem, et consequenter martyrii coronam, Ecclesiæ auctoritati derogat, quæ eos inter martyres numerat; Dei providentiam culpatur, permittentis occidi Infantes quos solo nutu a morte liberare poterat. *Alioquin quomodo cœvos sibi pueros, Puer ille, qui natus est nobis, non contra nos, propter se pateretur occidi, quod utique solo nutu poterat prohibere, nisi melius aliquid eis provideret?* (1)

Verum parva non est difficultas, quomodo Infantes possunt martyrio coronari qui martyrii palmam non potuerunt mereri. Ad meritum enim requiritur rationis usus, et liberum voluntatis exercitium. Trucidati autem infantes neque rationis usu, neque libertatis exercitio pollebant. Nonnulli ut nodum illius difficultatis solvant, volunt ratiocinationem et libertatem Parvulis miraculose acceleratas, qui a bimatu ita voluntate et libertate usi sunt, ac si perfectæ fuissent ætatis. Illorum mentem non approbans Chrysologus, parvulis denegat rationis usum, exercitium libertatis, et voluntatis meritum: *In parvulis quæ voluntas, quod arbitrium, ubi captiva fuit et ipsa natura?* (2) Alii existimant Infantes in momento quo passi sunt, habuisse rationis usum, eorumque animas a corporibus solutas Christum cognovisse, eumque confessas fuisse. Verum hæc sententia difficultatem insolutam relinquit: confessio enim Christi, ut sit voluntaria, debet fieri ab anima dum est in corpore, non postquam est separata a corpore; et libera acceptio debet præcedere, non sequi martyrium. Neque illi sententiæ favet D. Cyprianus, de puerulis aiens: *Adepti rationis et intellectus plenitudinem, in occursum Christi festinant.* (3) Sanctus enim martyr duntaxat docet Innocentes post mortem fuisse rationis usu præditos, perfectæque Christum cognovisse post separationem animæ a corpore, quem nullatenus cognoscebant quandiu animæ informabat corpus. Quidam plus audent, tribuentes Infantibus ultra rationis usum et voluntatis arbitrium, loquelam et oris sermonem, quo Herodi, ejusque satellitibus suam exprobrarunt crudelitatem. Verum, ut belle Chrysologus, Innocentes *constentur tacentes, nescientes pugnant,*

(1) L. 3. de Symb. ad Catechum. c. 4. — (2) Tert. Fadic. tom. 4. tract. de marty. Conc. 3. — (3) Serm. 9. in Psal. 118. — (4) Apud Jansen in Concord. Evang. c. 11. — (5) D. Aug. Epist. 28. ad Hiero.

(1) D. Bern. — (2) Serm. 152. — (3) Serm. de Mag. et Innoc.

vincunt inscii, moriuntur inconscii, ignari tollunt palmas, coronas rapiunt ignorantes. (1) Cum sermo exterius sit mentis interpretis, Infantes loqui nescientes sunt quoque tacentes, Christumque non lingua et sermone, sed sanguine et morte confitentur. Congruum enim erat ut tacentes confiterentur Christum nondum loquentem. Si ex Magno Gregorio conveniens fuit ut natus Infans annuntiaretur Magis per stellam, *ut nolum loquentem elementa multa predicarent* (2); quantum a fortiori fuit rationi consentaneum, ut Christum nondum loquentem confiterentur infantes non lingua et sermone, sed fuscis lacrymis et sanguine? D. Chrysologus ad martyrium meritum non requirit: *Hoc loco attendat auditor, attendat ut intelligat: martyrium non constare per meritum, sed venire per gratiam. De martyrio debemus totum Deo, nihil nobis. Vincere diabolum, corpus tradere, contemnere viscera, tormenta expellere, lassare tortorem, capere de injuriis gloriam, de morte vitam, non est virtutis humane, numeris est divini. Ad martyrium qui sua virtute currit, per Christum non pervenit ad coronam.* (3) Verum licet martyrium sit Dei donum; licet nemo sola sua voluntate sine Dei auxilio possit pervenire ad martyrii palmam; licet gratia præveniens et adjuvans sit necessaria: præveniens, ut voluntatem ad patiendum pro Deo excitet; adjuvans, ut patientem pro Deo mediis in tormentis adjuvet: attamen neutra gratia tollit liberam voluntatis cooperationem, quam ad merendum necessariam existimat Tertullianus: *Quoniam et alias positum hominem sub judicio Dei, oportebat justum illud efficere de arbitrii sui meritis, liberi scilicet; cæterum, nec boni, nec mali merces jure pensaretur ei, qui aut bonus aut malus necessitate fuisset inventus, non voluntate.* (4) D. Bernardus licet in aliis martyribus requirat propriæ voluntatis libertatem, et adhuc meritum quo immortalitatis corona efficiuntur digni; quia scilicet sunt rationis usus et exercitii libertatis capaces, in Innocentibus tamen, ut martyrii honore donentur, neque voluntatis consensum, neque virtutis meritum necessarium judicat. Voluntatis consensum non requirit: *Gloria in excelsis Deo, Angeli dicunt: et in terra pax hominibus bonæ voluntatis.* (5) *Magna quidem, sed audeo dicere, nedum perfecta laus, donec veniat qui dicat: Sinite parvulos ad me venire, quia talium est regnum cælorum.* (6) *Et pax hominibus etiam sine voluntatis*

usu, in sacramento pietatis. Neque adhuc proprium meritum desiderat Bernardus: *Si quæris eorum apud Deum merita ut coronarentur, quære et apud Herodem crimina ut trucidarentur. An forte minor Christi pietas, quam Herodis impietas, ut ille quidem potuerit innoxios neci dare, Christus non potuerit propter se occisos coronare?* Inde trinum martyrii genus discriminat D. Bernardus: voluntatis, et operis simul; voluntatis duntaxat, sed non operis; operis solummodo, et non voluntatis. *Habemus in S. Stephano martyrii simul et opus et voluntatem: habemus solam voluntatem in B. Joanne: solum in beatis Innocentibus opus. Biberunt hi omnes calicem salutis, aut corpore simul et spiritu, aut solo spiritu, aut corpore solo.* Bibit Stephanus corpore et spiritu simul; bibit Joannes solo spiritu; biberunt innocentes corpore solo. B. Stephanus bibens corpore simul et spiritu, est vere martyr; B. quoque Joannes est vere martyr, bibens spiritu duntaxat et non corpore, de quo D. Hieronymus: *Joanni defuit martyrium, sed Joannes non defuit martyrii præmium.* Quod de cunctis generatim asseverat D. Cyprianus, qui martyrii æstuant desiderio, etsi de facto non patientur martyrium: *Martyrium sine sanguinis effusione voluntas prompta deputatur.* (1) Cujus hanc subministrat rationem: *Deus enim non æstimat quemquam ex eventu rerum, sed ex affectu.* Tandem Innocentes veri sunt martyres, etsi non spiritu, sed corpore biberint: *Ut quemadmodum cæteris infantibus tunc quidem circumcisio, nunc vero baptismus sine ullo propriæ voluntatis usu ad salutem; sic nihilominus pro eo susceptum martyrium illis sufficeret ad sanctitatem.* (2) Originale peccatum dicitur voluntarium respectu parvulorum, non quod actu illud commiserint; sed quia eorum voluntates erant implicite et interpretative contentæ in voluntate Adami, qui actuale commisit peccatum. Quapropter Deus attemperans remedium ad naturam mali, ordinavit ut quemadmodum pueri in voluntate Adami contrahunt originalem culpam; ita per merita Salvatoris, salutem consequantur in baptismo, et in voluntate Christi recipiant gratiam, sicut in voluntate Adami contraxerunt peccatum. Ut autem ratiocinatur D. Cyprianus: *Non minus est sanguis, quam aqua ad lavacrum animæ efficax.* (3) Sicut ergo renati in voluntate Christi baptizantur, ita et Innocentes martyrio coronantur. Ex

(1) Serm. 155. — (2) Hom. 10. in Evang. — (3) Serm. 153. — (4) Tert. L. 2. adv. Marc. 6. — (5) Luc. 2. — (6) Matth. 19.

(1) De duplici Martyr. — (2) D. Bern. — (3) De Mag. et Innoç.

his concludit D. Bernardus : *Sic ergo Stephanus martyr apud homines, cujus voluntaria passio evidenter apparuit in eo vel maxime, quod in ipso mortis articulo tam pro persequentibus, quam pro seipso sollicitudinem gereret ampliore, vinceretque in eo sensum corporeæ passionis internæ compassionis affectus, ut illorum magis scelera, quam sua vulnera plangeret. Sic Joannes apud Angelos martyr, quibus tanquam spiritualibus creaturis spiritualia devotionis ejus signa certius innotuerunt. Cæterum hi sunt plane martyres tui, Deus; ut in quibus nec homo, nec Angelus meritum invenit, singularis tuæ prærogativa gratiæ evidentius commendetur.* Verum, dicit aliquis, trinum illud martyrii genus est gratis et sine fundamento à D. Bernardo inventum, neque Innocentium mors est verum et perfectum martyrium, ad quod meritum, sicut et liberum voluntatis arbitrium necessario requiritur : *Tota libertas arbitrii in utramque partem concessa est homini, ut sui dominus constanter occurreret, et bono sponte servando, et malo sponte vitando.* (1) Neque majori fundamento asseritur voluntatem Innocentium contentam esse in voluntate Christi, velut capitis martyrum. Christus quidem in quantum martyrum caput, illis præeminet, in eosque secreto influit, non tamen eorum voluntates in sua voluntate continet; quod probe sciens D. Bernardus ad singularem gratiæ recurrit prærogativam. Idem asseverat Chrysologus : *Vere, vere fratres, isti sunt gratiæ martyres.* (2) Innocentibus sine usu rationis et libertatis ab Herode enecatis, extraordinario quodam modo Christus vagitum quos promit in stabulo, et lacrymarum quas fundit in præsepio, fructum et meritum applicat; quatenus suppleat defectum rationis et libertatis Innocentium, et extraordinaria illa applicatio dat illis martyrii palmam. Quo modo sese explicat Chrysologus : *Sicut virginitas corruptionis nescia contulit honorem Matri; sic infantia passionis ignara, martyrii palmas rapuit et coronas.* Quemadmodum enim olim in circumcissione, et nunc in baptismo, infantes emundantur ab originali culpa, et gratia sanctificante dominantur absque ulla eorum actuali voluntate; quia Deus supplet defectum voluntatis infantium per applicationem meritorum Christi, quæ cum sint infiniti valoris, sine voluntatis libertate valent delere originalem culpam, et conferre sanctificantem gratiam; similiter singulari privilegio idem præstitit Innocentibus usu rationis et libertatis carentibus. Con-

cludamus igitur cum D. Augustino : *Egit et agit gratia causas suas, et per inimicos suos, et per ipsos, et in ipsos. Nam et ipsi qui moriebantur, natura erant filii iræ, sicut et cæteri. Sed quid eis præstitit gratia, nisi ut erueret eos de potestate tenebrarum? Præstitit eis Christus ut pro Christo morerentur; præstitit ut suo sanguine ab originali peccato diluerentur. Nati sunt ad mortem, sed continuo eos mors reddidit vitæ.* (1) Dinumerat D. Augustinus privilegia, quæ singularis Christi gratia contulit Innocentibus. 1. Præstitit illis ut pro Christo morientes honore martyrii donarentur; 2. Sanguis, quem pro Christo fuderunt, emundavit eos a peccato originali, et sanctitatem eis contulit; 3. Præstitit, ut illi qui erant nati ad mortem, immortalis vita donarentur.

3. Sævientes tyrannos sic alloquuntur martyres : *Cruciate, torquete, atterite nos: probatio est enim innocentiae nostræ iniquitas vestra: ideo nos hæc pati Deus patitur.* (2) Neque solummodo patitur Deus nos pati tanta supplicia, ut vestra crudelitate nostram ostendat innocentiam; sed etiam ut vestra inhumanitas nobis serviat ad acquirendam immarcessibilem gloriæ coronam : *sane crudelitas vestra nostra est gloria.* (3) Uti tyrannorum sævitiâ multum profecit martyribus, ita Herodis inhumanitas utilissima fuit Innocentibus. Ut enim fatur D. Augustinus : *Nunquam profanus hostis beatis parvulis tantum prodesse potuisset obsequio, quantum profuit odio.* (4) Quantum autem Innocentibus profecerit Herodis animadversio et crudelitas, aliorum fuse declarat Hipponensis Antistes : *Quam beata ætas, quæ nec dum Christum potest loqui, et jam pro Christo meretur occidi! Nondum opportuna erat confessioni, et jam idonea passioni! Quam feliciter nati, quibus in primo nascenti lumine æterna vita obviam venit? Incurrunt quidem inter ipsa primordia acceptæ lucis periculum, et suam salutis, sed de ipso protinus sine capiunt principia æternitatis. Inmaturi quidem videntur ad mortem, sed feliciter moriuntur ad vitam. Vix dum degustaverunt præsentem, statim transeunt ad futuram. Nondum ingressi infantiae cunas, et jam perveniunt ad coronas. Rapiuntur ab amplexibus matrum, sed recipiuntur gremiis Angelorum.* (5) Longiuscule quidem, sed tamen eloquenter refert D. Augustinus damna et lucra Innocentium : *Quos interfecit mortique propinavit Herodes, sed eis immortalita-*

(1) Tert. L. 2. adv. Marc. 6. — (2) Serm. 155.

(1) L. 3. de Symb. ad Catech. 4. — (2) Tert. Apol. 50. — (3) Tert. L. ad Scap. 4. — (4) Apud Ludolph. a Saxon. p. 1. c. 13. — (5) Serm. 9. de Sanctis.

tem æternamque vitam donavit Christus (1): quos ob hanc causam merito prædicat Chrysologus: *Beati, quos martyrio natos vidimus, non seculo! Beati, qui labores in requiem, in refrigerium dolores, mærores in gaudium commutarunt!* (2) D. Ambrosius expendens istud Joannis: *Quod factum est in ipso vita fuit, sic fatur: Infantia in Christo facta fuit, ergo infantia in Christo vita fuit* (3), quam infans Christus largitus est Infantibus sui causa morientibus. Itaque *vivunt, vivunt, qui vere vivunt, qui pro Christo merentur occidi.* (4) Ii sunt innocentes, qui ex Christi æquitate in cælo coronantur.

III. PARS. Christus considerari potest tanquam rex, tanquam exercitus Imperator, et tanquam Deus. Tanquam rex, habet ephēbos honorarios, qui ejus honores deferunt; tanquam ductor exercitus, habet milites, qui pro eo decertant; tanquam Deus, habet victimas, quæ ad ejus honorem immolantur. Innocentes sunt ephēbi Christi Regis; milites Christi ductoris; victimæ Christi Dei. Ut 1. ephēbi, regiis coloribus ornantur; 2. Ut milites, palma victoriæ coronantur; 3. Ut victimæ, Dei majestati immolantur.

1. *Proprius habitus uniuscujusque est ad honorem et dignitatem.* (5) Alium habitum propriæ dignitatis habent Sacerdotes et Antistites; alium Seniores et Præsides; alium Reges et Imperatores. Olim *apud Ægyptios et Babylonios purpura et aurum, et cervicis ornamentum, insignia erant dignitatis.* (6) His ornamentis præsertim denotabantur Reges, et ab aliis discriminabantur; quæ interdum *honoris nomine conferebantur his qui familiaritatem regum merebantur.* (7) Sic Assuerus Persarum rex Mardochæum induit vestibus regiis: eundem honorem Josepho contulit Pharaon rex Ægypti: hac etiam tempestate Reges habent insignia suæ majestatis, propriosque colores, quos ephēbis honorariis deferendos conferunt. *Christus Rex regnantium* (8) proprios habet colores; nempe rubeum et candidum: ideo *candidus et rubicundus* (9) apparet. In curia Herodis fuit veste candida indutus; in prætorio vero Pilati purpura ornatus. Candida, qua fuit indutus, ejus innocentiam denotat; purpura vero, charitatem significat. Innocentes sunt magni illius Regis ephēbi honorarii, suos deferentes colores. *Unde et purpurati vocantur a purpura, sicut a toga candida candidati.*

(1) D. Aug. l. de Symb. legendo de Adv. Dom. — (2) Serm. 152. — (3) Joan. 1. — (4) Chrysol. Serm. 152. — (5) Tert. L. de Idol. 18. — (6) Tert. Ibid. — (7) Tert. ibid. — (8) Tert. L. de Res. 25. — (9) Cant. 5.

(1) Utrumque colore a Christo mutantur, et in martyrio pro illo passo purpurantur et candidantur: *Candore rubeo splendentur propter candidam ætatem, et sanguinem passionis.* (2) Quare dum in cælum intrant triumphatores, Angeli præ honore decantant: *Ii sunt qui veniunt ex illa pressura magna, et laverunt vestimentum suum, et dealbaverunt ipsum in sanguine Agni.* (3) Sanguis pro mundo effusus purpurat quidem, sed non candidat, quia peccatorum maculas non emundat; at sanguis pro Christo effusus utrumque præstat colorem. Rubeum quidem: quapropter D. Cyprianus sic martyri congratulatur: *Velut socios Christi cruore decoraris.* Candidum etiam: ideoque generosus ille miles coronam ex floribus contextam, de manu Imperatoris recusat, *russatus sanguinis sui spe, de martyrii candida melius coronandus.* (4) Martyrii candidam nuncupat Tertullianus; quia, ut ipse aliorum docet, *sordes baptismate abluuntur, maculæ vero martyrio candidantur* (5), quod est baptismus sanguinis, eosdem præstans effectus quos aquæ lavacrum: nam a peccatis emundat, gratiæ decorem communicat, largitur jus ad æternam beatitudinem. Innocentes *vice Christi, et pro Christo avulsi a matrum uberibus detruncantur* (6), et tanquam ejus ephēbi *pro Christo mortui sunt, et martyrii tulerunt coronam* (7), tanquam cælestis illius Ducis milites fortiter decertantes.

2. *Et tu, Bethleem, non minima es in ducebus Juda: ex te enim exiet dux qui pascet populum meum Israël.* (8) De quo ominatur propheta Evangelicus, cujus verba tantisper immutata refert Tertullianus: « Priusquam cognoscat puer vocare patrem et matrem, accipiet virtutem Damasci, et spolia Sarmatiæ adversus Regem Assyriorum. » (9) *Maneant orientales illi Magi, in infantia Christum recentem auro et thure munerantes; et accepit infans virtutem Damasci.* (10) Constat enim *Orientis virtutem, id est, vim et vires, auro et odoribus pollere solitam; virtutem cæterarum quoque gentium, aurum constituere.* De illo autem auri munere, quod Christo nato obtulerunt Magi, fatur Regius Vates: *Et dabitur illi de auro Arabiæ: et, Reges Arabum et Saba munera afferent illi. At Damascus Arabiæ retro deputabatur, antequam transcripta esset in Syrophænicen, ex distinctione Syriarum: cujus tunc virtu-*

(1) Tert. L. de Idol. 18. — (2) D. Aug. Serm. 8. de Sanctis. — (3) Tert. Scorp. 12. — (4) Tert. L. de Cor. Mil. 1. — (5) Tert. Scorp. 12. — (6) D. Cyp. de Mag. et Innoc. — (7) Orig. Hom. 5. de Diversis. — (8) Tert. L. adv. Jud. 15. — (9) Isa. 8. — (10) Tert. L. 5. adv. Marc. 15.

*tem Christus accepit, accipiendo insignia ejus, aurum scilicet et odores. Spolia autem Samariæ, ipsos Magos: qui cum illum cognovissent, et muneribus honorassent, et genu posito adorassent quasi Deum et Regem, sub testimonio indicis et ducis stellæ, spolia facti sunt Samariæ, id est, idololatriæ, credentes videlicet in Christum. Idololatriam enim Samariæ nomine notavit, ut ignominiosæ ob idololatriam, qua desciverat tunc a Deo sub rege Hieroboam. Adversus Regem autem Assyriorum, adversus Herodem intellige, cui utique adversati sunt Magi tunc, non renuntiando de Christo, quem intercipere quærebat. Isaïæ vaticinium optime explicat Tertullianus, cujus allegorica prædicatio, et figurata locutio adimpleta est Herodis tempestate, in qua Magi ab Oriente venerunt, natum Christum annuntiaverunt, primi muneraverunt (1): quibus in somnis admoniti ne redirent ad Herodem, per aliam viam reversi sunt in regionem suam. Sic bellipotens et armiger Christus (2) allegorice et figurate dicendus. Hujus autem figuræ veritas adimpleta est in Bethleem, ubi infantes in prælium erumpunt (3) adversus Herodem, et de immani et ferocenti illo tyranno gloriosam reportant victoriam, quam sic commendat D. Augustinus: *O magnum donum gratiæ! quibus eorum meritis præstitutum est ut vincerent infantes! Necdum loquuntur, et Christum confitentur; necdum motibus membrorum valent suscipere pugnam, et jam victuri efferunt palmam. Quomodo regnas Herodes, qui sic vinceris? Non te armatorum virorum fortium superavit manus, sed innumerabilis vicit turba morientium parvulorum.* (4)*

Tertullianus fuse refert certamen Jobi cum diabolo: Chrysologus etiam divina narrat prælia parvulorum. (5) Job nuncupatur a Tertulliano *operarius victoriæ Dei* (6): Innocentes pariter sunt operarii victoriæ Christi. In conflictu Jobi cum dæmone ridebat Deus, dissecabatur Malus (7): in prælio Innocentium cum Herode stridebat, dissecabatur sævus ille tyrannus; ridebat et lætabatur Christus. *Quam lætus illic Christus fuit, quam libens in talibus servis suis, et pugnavit et vicit!* (8) Deus per Jobum de diabolo triumphavit: *Quale in illo viro fere trum Deus diabolo extruxit? Quale vexillum de inimico gloriæ suæ extulit?* (9) Christus similiter de Herode triumphavit, gloriosum-

que de inimico gloriæ suæ vexillum extulit, mediis Innocentibus, qui Christo dicati milites, coperunt ante militare quam vivere; ante pugnare quam ludere; fundere ante sanguinem, quam lactis ubera perpotare. *Ardentes animæ moras corporis non tulerunt, a gremio ad furentes hostium cuneos pervolantes, anticipant virtutibus blandimenta, vulneribus oscula, unguenta ferro, ut cælum possint ante inhabitare; quam terram præmia spiritus ante portare quam carnem; ante referre triumphos Dei, quam perferre hominum nutrimenta.* (1)

Reges stipantur militibus ad sui conservationem destinatis. *Est et alia militia regiarum familiarum.* (2) Ductores quoque exercitus habent milites sui custodes, qui et *Castrenses appellantur.* (3) Christus natus est Rex, et exercitus Imperator, ad cujus custodiam deputati Infantes, omnes occubuerunt, ut eum ab hostis furore liberarent. *Cohorta Regi cohors sua magis præmori, quam commori tota gestit.* (4) Ductor exercitus in bello peritus, aliter se habet quando cum hoste præliatur, aliter cum a prælio recedit. Quando vult cum hostibus congregi, in prima acie exercitus validiores ponit milites, ut magno impetu irruentes in inimicos, eorum frangant cuneos, et prosternant phalanges; quando autem ab hostibus se recepit, in acie exercitus fortiores statuit copias, quæ inimicorum impetus validius sustineant, et totum tueantur exercitum. Christus ducum et bellatorum peritissimus, illo usus est stratagemate. Nam congregiendi cum hoste, in anteriori parte statuit innocentes, qui primi martyrium subierunt, et ut fatur D. Augustinus, cæteris martyribus martyrii formam demonstrarunt: *In occisione Infantium cunctorum martyrum forma præcessit* (5): recedens vero ab hoste in posteriori parte infantes collocat, qui ad necem usque decertantes, sua morte Ducis conservarunt vitam. Quibus multo magis addictus est Christus, quam cæteris martyribus sive veteris, sive novi Testamenti. Martyres veteris Testamenti, tantum abest ut Christum exemerint a morte, quin imo eum aliquo modo morti adstringebant, tanquam figuræ suæ passionis, quæ non poterant adimpleri, nisi vere moreretur in cruce. Illas figuras Christus impleturus vir, infans mortem distulit, non aufugit. *Denique fuga ejus non de periculi metu, sed de prophetiæ veniebat mysterio. Christus ergo fugit, ut staret legis veritas, prophetiæ fides:*

(1) Tert. L. de Idol. 9. — (2) Tert. L. 3. adv. Marc. 14. — (3) Tert. L. 3. adv. Marc. 13. — (4) L. 3. de Symb. ad Catech. 4. — (5) Serm. 153. — (6) Tert. L. de Pat. 14. — (7) Tert. ibid. — (8) D. Cyp. epist. 9. ad Mart. — (9) Tert. ibid.

(1) Chrysol. Serm. 153. — (2) Tert. L. de Cor. Mil. 12. — (3) Tert. ibid. — (4) Chrysol. Serm. 153. — (5) Serm. 28. de Epiph.

(1) scilicet ut adimpleret puncta quæ in veteri Testamento de ipso prophetata et præfigurata fuerant; quoniam ipse est signaculum omnium prophetarum, adimplens omnia quæ retro prophetæ de eo nuntiaverant. (2) Martyres novi Testamenti Christum quidem ad mortem non obligaverunt, quia eam non præfigurabant, illum tamen sua nece a morte non exemerunt (3), quia Christus resurgens ex mortuis jam non moritur, neque amplius sævitæ et iniustitiæ inimicorum suorum exponitur: at Innocentes multo feliciores martyribus tum veteris tum novi Testamenti, nec sunt figuræ, nec pignus passionis Christi, sicut Martyres veteris Testamenti, sed sua morte Christum a morte eximunt, quod non præstant Martyres novi Testamenti.

At Christus futurorum præsciens, conscius secretorum, cogitationum iudex, mentium persecutor, quare deseruit quos sciebat quereundos esse propter se, et propter se noverat occidendos? Natus Rex, et Rex cælestis, quare neglexit milites innocentie suæ? coactaneum sibi quare contempsit exercitum? quare cunabulis suis deputatas excubias sic reliquit, ut Regem solum quæsiturus hostis, totum grassaretur in militem? (4) Plures easque pulcherrimas præbet Chrysologus fugæ seu protectionis Christi in Ægyptum rationes, quibus prætermisissis, adduco solutionem quam ipsemet præfatæ dat objectioni: Fratres, Christus non desepxit suos milites, sed provexit, quibus dedit ante triumphare, quam vivere; quos fecit capere sine concertatione victoriam; quos donavit coronis antequam membris. (5) Coronæ victoribus debentur. Quinam isti tam beati victores, nisi proprie Martyres? Illorum etenim victoriæ, quorum et pugnæ; eorum vero pugnæ, quorum et sanguis. (6) Innocentes sanguinem fuderunt; fundentes sanguinem, fortiter pugnaverunt, generoseque pugnantes, victores exstiterunt; et in præmium victoriæ tanquam Christi milites coronantur, cujus adhuc gloriæ tanquam victimæ immolantur.

3. Infantes penes Africam Saturno immolantur. (7) Verum impie, quia soli Deo, et non homini offerendæ sunt victimæ; Saturnus autem non erat Deus, sed purus homo. Saturnum itaque, quantum litteræ docent, neque Diodorus Græcus, aut Thallus, neque Cassius Severus, aut Cornelius Nepos, neque ullus commentator ejusmodi antiquitatum, aliud quam hominem promulgaverunt. (8)

Christus est Deus homo: in quantum homo, Deo immolatus fuit in ara crucis. Ipse etiam effectus hostia pro omnibus nobis. (1) In quantum Deus, hostiæ ei debent immolari: Infantes jubet occidi Herodes: cui alii nisi Deo tales victimæ debebantur? (2) Primæ autem victimæ, quæ Christo Deo immolatæ sunt, fuere Innocentes; quod recognoscens Ecclesia, sic eos canendo alloquitur: « Vos prima Christi victima, grex immolatorum tener. »

(3) Cuncti martyres sunt tot hostiæ ad Christi Dei gloriam mactatæ, quos ideo Joannes se vidisse sub Altari testatur: « Vidi sub altari animas interfectorum propter Verbum Dei. » Ut autem acute animadverit Paschasius: Recte sub ara martyres collocantur; quia super aram Christus imponitur: convenienter igitur, et quasi quodam consortio ibi martyribus sepultura decreta est, ubi mors Domini quotidie celebratur. (4)

Multiplici privilegio Innocentes martyres cæteris martyribus antistant. 1. Quia ante alios tanquam victimæ immolati sunt Christo Deo; 2. Quia cæteri martyres honorant Christi mortem representatam super altare; Innocentes vero honorant ejus nativitatem: Deus est qui natus est, Innocentes illi debentur victimæ, qui venit damnare mundi malitiam. (5) 3. Martyres respiciunt mortem Christi præteritam, Innocentes vero futuram. Ut enim subjungit D. Augustinus: Agnelli debent immolari, quia agnus futurus est crucifigi, qui tollit peccata mundi. (6) Sciscitatur Eusebius Emissenus, « quare Rachel filios suos plorare dicitur, cum utique non filii Rachel, sed filii Liæ sororis ejus omnes isti fuerint: » Judas enim non filius Rachel, sed filius Liæ fuit, in cujus tribu hæc cædes immensa facta est. Quia Rachel interpretatur ovis; non immerito filii Rachel esse dicuntur; quia quasi agni innocentes, et sine voce jugulantur. Et si ultra quæramus cur Rachel tanta amaritudine dolet in morte Infantium, ut nullam consolationem accipiat: Nolut consolari; respondebit ipsamet Rachel, quin non sunt; scilicet martyrio coronati, et Christo nato immolati. Quasi dicat: Filii mei vivunt, ab Herode non sunt enecati, neque pro Christo martyrio coronati, neque tanquam Deo nato in Bethleem, quemadmodum filii sororis meæ Liæ mactati. Hinc illa mea afflictio; iste est doloris gladius qui pertansit cor meum; hæc est lacryarum mearum causa. Plangam ergo, nec ullam sumam consolationem, quia non sunt pro Christo

(1) Chrysol. Serm. 150. — (2) Tert. L. adv. Jud. 8. — (3) Rom. 6. — (4) Chrysol. Serm. 152. — (5) Serm. 150, 151. — (6) Tert. Scorp. 12. — (7) Tert. Apol. 9. — (8) Tert. Apol. 10.

(1) Tert. L. adv. Jud. 14. — (2) D. Ambr. l. 2. in Luc. — (3) Apocal. 6. — (4) I. de Corp. et Sang. Chr. 1. — (5) D. Aug. Scim. 8. de Sanctis. — (6) Hom. de Innoc.

immolati. Sic belle ad propositum disserit Origenes (1): « Cum tribus Juda ex Lia, tribus autem Joseph et Benjamin ex Rachele, considerata illorum infantium qui ex Juda occisi sunt felicitate, » *deslevit quod non suis contigerit pro Christo mori, et illos quasi non essent, existimavit.* Adeo honorabile et utile est pro Christo mori, ut Rachel amare lugeat, nullam consolationem accipiat, quia filii Joseph et Benjamin non sint tanto honore donati: quos ideo deslet quasi non sint reputati, solosque Judæ filios pro Christo immolatos felices existimat.

Et merito: nam quid gloriosius quam pro Deo mori, et Christo nato immolari? Quod innuere videtur Salomon: *Sapientia, inquit, ædificavit sibi domum, immolavit victimas suas.* (2) Perdomum, quam sibi ædificavit sapientia Dei, Ignatius martyr virginalem Mariæ interpretatur uterum. (3) Sed quid est, quod postmodum victimas suas immolasse dicitur? Pro ly *immolavit*, Aquila legit *disposuit*; Theodotion vertit, *stipavit*, quo innumeram victimarum multitudinem denotet; Cajetanus vero, *laniavit laniationem suam*; tandem Tertullianus, *jugulavit filios suos*. Et quinam sunt illi filii, qui ad laniationem disponuntur, et ad jugulationem stipantur? Hi sunt Innocentes martyres, qui primitias tyrannici furoris contra infantem Deum concepti, in corpusculis suis feliciter exceperunt. *Par namque erat, ut Deo nato in terra virginalibus ex sanguinibus, coætanei in cælis fuso sanguine nascerentur.* (4) Notanter sanguinem sanguini componit. Nimirum quia in terra infans Deus natus est ex virginalibus sanguinibus; idcirco oportebat ut Infantes ejus coætanei, in cælis fuso sanguine nascerentur. Christo nato Innocentes suum debebant sanguinem, quo ejus nativitatem honorarent, et vice ipsius morientes, ab Herodis furore Christi vitam conservarent. At immuneratum non remansit Christo præstitum a suis coætaneis officium; nam immolatae Infanti Deo *ipsæ hostiæ coronantur* (5) in cælo *corona æternitatis* (6): et sicut in terra Deus nascitur ex virginalibus sanguinibus; sic Innocentes tunc in cælis, fuso sanguine, nascuntur ad immortalem vitam. Quemadmodum *tunc Paulus civitatis Romanæ consequitur nativitatem, cum illic renascitur martyrii generositate* (7); ita Innocentes tunc in cælo consequuntur nativitatem et gloriam, cum in Bethleem suo sanguine purpurantur, et martyrio coronantur.

Sed expendendum restat cur illa filiorum jugulatorum laniena, quæ infanti Deo nato crudeliter perpetratur, ab ipsamet Dei sapientia fieri dicitur: *Sed et homicidam Deum de fiducia rationis amplectar, qua ratione etiam ipse se plus quam homicidam pronuntiavit ex Sophiæ suce persona, voce Salomonis. Sophia, inquit, jugulavit filios suos. Sophia, sapientia est.* (1) Ut autem subjungit Tertullianus: *Verba non sono solo sapiunt, sed et sensu: nec auribus tantummodo audienda sunt, sed et mentibus. Crudelem Deum, qui non intelligit, credit. Quanquam et non intelligenti posita sententia est, quæ temeritatem cohibeat aliter intelligendi* (2), id est, male et pravo sensu intelligendi. Non est magis stupendum quod Deus intelligatur jugulasse Innocentes, quam jugulasse Filium suum unigenitum. Ex Apostolo namque, « Deo Filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. » *Vides quomodo etiam proprium suum Filium primogenitum et unigenitum Sophia divina jugulaverit* (3): et quod est adhuc majori admiratione dignum, *Possum dicere cum Sophia Dei, Christus est qui se tradidit pro delictis nostris, jam et semetipsam Sophia jugulavit.* A multis traditus et jugulatus fuit Christus. Traditus ab æterno Patre, qui ob amorem nostri dedit illum; traditus a semetipso, oblatum est enim quia ipse voluit, et ultra se misit in manus inimicorum suorum; traditus a Juda, qui eum cohorti militum comprehendendum tradidit; traditus a Judæis, qui eum morti damnarunt; traditus a satellitibus, qui eum crucifixerunt. *O quantos, Domine Jesu, habes percussores! Percutit te, Domine, Pater tuus, qui proprio Filio suo, id est, tibi non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit te; percutis tu teipsum, tradis enim in mortem animam tuam, quam nemo potest tollere a te sine te; percutit te discipulus impius osculo falso; percutit te Judæus colaphis et alapis; percutiunt te Gentiles flagellis et clavis.* (4) Ab omnibus illis traditus, percussus, jugulatus, et crucifixus est Christus. Sed longe diversa ratione. Pater æternus Filium tradidit ex amore et benevolentia; Filius semetipsum tradidit, ex compassione et misericordia; Judas tradidit magistrum suum, ex perditione et avaritia; Judæus tradidit Christum benefactorem suum, ex livore et invidia; satelles tradidit Deum suum ex inhumanitate et sævitia: *Tradidit Judas Christum, et damnatur; tradidit Pater, et glorificatur; tradidit seipsum Filius,*

(1) Hom. 5. de Divers. — (2) Prov. 9. — (3) Epist. ad Philipp. — (4) Leo Augustus. Orat. 4. — (5) Tert. l. de Cor. Mil. 10. — (6) Tert. l. ad Mart. 3. — (7) Tert. Scorp. 15.

(1) Tert. Scorp. 7. — (2) Tert. ibid. — (3) D. Bern. l. de Pass. Dom. c. 5.

et laudatur. (1) Tres causæ concurrunt ad producendum eundem effectum; sed diversa, ut dixi, ratione. Unde cum motiva ejusdem actionis sint diversa, varios producunt effectus: *Malus diabolus, malus Judas, usus est Dominus ambobus bene*. Eodem modo ratiocinandum est in præsentī materia. Diabolus, Herodes, et Deus concurrunt simul ad occisionem Innocentium: Diabolus illam consulit ex malitia; Herodes illam operatus est ex sævitia; Deus illam permisit ex benevolentia. Malus diabolus, malus Herodes, bonus Deus, qui bene filios suos jugulat (2), utens malitia diaboli, et injustitia Herodis, ut Innocentes a peccato emundet, et in cælum inducat. *Sapienter utique jugulavit, dum in vitam, et rationaliter, dum in gloriam. O parricidii ingenium! o sceleris artificium! o argumentum crudelitatis, quæ idcirco occidit, ne moriatur quem occiderit!* (3) Diaboli malitia culpatur, Herodis sævitia damnatur, Dei sapientia laudatur, Innocentium martyrium coronatur. *Et ideo quid sequitur? Sophia in exitibus cantatur: hymnis cantatur et exitus martyrum* (4), qui pro Christo morientes immortalem vitam adipiscuntur.

D. Ambrosius natale Virginis celebrans, inde loquendi de virginitate sumit occasionem: *Quoniam hodie natalis est Virginis, invitāt nos integritatis amor, ut aliquid de virginitate dicamus, ne veluti transitu quodam præstricta videatur quæ principalis est virtus.* (5) Si Mediolanensis Antistes de virginis natali loquens sumit ansam commendandi virginitatem, Innocentium celebrantes festivitatem, innocentiam commendemus, quæ plurimum de amabilitate, pretiositate, et æquitate commendatur. 1. De amabilitate, *nihil enim charius esse potest, quam ut innocentia tota observatione teneatur* (6), quæ Christi infantiam veneratur. Singulæ virtutes singulares Christi honorant status. Humilitas, vitam ejus solitariam; charitas, publicam vitam; patientia, vitam patientem et doloribus obnoxiam; innocentia vero, Christi veneratur infantiam, qua nihil in eo amabilius; 2. De pretiositate: *Custodi innocentiam; pretiosa res est. Quomodo tenebras sacculum ne tibi extorqueret a fure, sic custodi innocentiam ne tibi extorqueatur a diabolo. Sit illa certum patrimonium tuum, de qua sunt divites et pauperes.* (7) Cum illa pauperes divites sunt; sine illa divites pauperes sunt: qui custodiunt innocentiam, quantumvis pauperes

videantur, vere tamen sunt divites. Deus enim « non privabit bonis eos qui ambulant in innocentia. » (1) Sine innocentia, qui censentur divites pauperes sunt? *Si arcam plenam auro habueris, nisi cor habueris plenum innocentia, pauper eris.* (2) Quantum stultescit Christianus qui cum damno innocentiae, terrena bona adipiscitur, vel adepta injuste detinet! *Aurum vult habere et perdet innocentiam. Quid lucratur qui damnificatur? Habet lucrum auri, passus est damnum innocentiae. Est aliquid pretiosius innocentia? sed si innocentiam retinebo, inquit, pauper ero: parvane divitiæ ipsa innocentia?* (3) Quæ 3. de æquitate commendatur. Nam *tota justitia ad unum verbum innocentiae redigitur.* (4) Cæteræ virtutes speciale quoddam respiciunt objectum, ad quod arctantur: Prudentia actiones recte regulat; Fortitudo puerilem timorem propulsat, et audaciam temperat; Temperantia passiones frænat: *sola innocentia lata est* (5), spectat cunctorum peccatorum aversionem, cunctorum vitiorum destructionem, omnium virtutum operationem, et totius sanctitatis acquisitionem. *Quid quæris multa verba? Innocens esto et perfecisti justitiam.* (6) Quod si quæras quid est innocens? respondebit D. Augustinus: *Qui non alii nocet, nec sibi nocet; qui enim et alii, et sibi nocet, non est innocens. Duobus enim modis nocet homo quantum in ipso est, aut faciendo miserum, aut deserendo miserum. Ille facit miserum, qui sibi nocet; sibi autem nocet, qui mala facit: ille autem deserit miserum, qui fratris non miseretur. Neque satis est ad innocentiam nec sibi, nec alii nocere, sibi et alii prodesse nititur.*

Ad Christianos proprie innocentia pertinere videtur, quam in baptisate receperunt, deperditam in Pœnitentiæ sacramento recuperant: *Nos ergo soli innocentes. Quid mirum, si necesse est? Enimvero necesse est. Innocentiam a Deo edocti, et perfecte eam novimus, ut a perfecto magistro revelatam, et fideliter custodimus, ut ab incontentibili dispectore mandatam.* (7) Multiplici ratione innocentiam Christianis necessariam demonstrat Tertullianus: tum quia illam edocti sunt a Christo: tum quia Deus qui non est contemnendus, sed metuendus, illam mandat: tum quia jubet *repuerascere nos, et Apostolus secundu[m] Deum, ut malitia infantes per simplicitatem* (8): tum ut per innocentiam honoremus infantiam Christi, quam Innocentes sua morte venerati sunt: *Infantes tes-*

(1) D. Aug. Serm. 114. Diversis. — (2) Tert. Scorp. 7. — (3) Tert. ibid. — (4) Tert. ibid. — (5) L. 1. de Virg. — (6) D. Aug. l. de Vit. Chr. c. 10. — (7) D. Aug. In Psal.

(1) Psal. 85. — (2) D. Aug. in Psal. 85. — (3) D. Aug. — (4) D. Aug. in Psal. 100. — (5) D. Aug. ibid. — (6) D. Aug. ibid. — (7) Tert. Apol. 45. — (8) Tert. L. adv. Valent. 2.

timonium Christi suo sanguine litaverunt (1): tum quia ad beatam ducit immortalitatem. *Serva innocentiam. Erit enim postea requies, æternitas, immortalitas et impassibilitas. Ipsa sunt bona quæ servat Deus justis suis* (2), quæ in cœlesti patria consecuti sunt Innocentes.

.....

CONCIO SECUNDA.

MUTIUS dexteram suam in ara cremavit, ut hoc factum ejus fama haberet. (3) Tale facinus a philosophis jactatur, ab historicis commendatur, a poetis decantatur, et per universum orbem celebratur. Moralis Philosophus (4) illud omni encomio prædicat; Livius (5) magna cum laude commemorat; nullus non vates (6) Scævolaë manum ad cœlum usque sublimat, et tota Romana respublica concelebrat: *Mutius dexteram suam libens in ara reliquit: o sublimitas animi!* (7) Sed et suum Mutium, suum Scævolaë Christiana habet respublica: Laurentium scilicet, qui non dexteram tantum, sed et totum corpus uri, cremari, admirabili prorsus constantia pertulit. Jactet antiquitas, nullum profecto dii immortales admodum aris cultum attentioribus oculis viderunt (8) quam ustulatam in ara Scævolaë manum. Verum Laurentius, non pro vanitate, sed pro veritate; non in poenam regicidii haud perpetrati, sed pro religione Dei vivi, totum corpus ignibus tradit. Ad istud Christianæ fortitudinis spectaculum, lætatur cœlum, terretur infernus, stupet universus orbis, et Laurentii gloria ubique coruscat, *cujus egregii martyris merita, nulla pars Romani orbis ignorat* (9); nemo non scit Christianus. *Quam gloriosa, et quanta virtutum multitudine, quasi florum varietate distincta sit Laurentii coronatio, universa testis est Romana Ecclesia.* (10) Itaque, *Gloriemur in Domino Patre omnipotenti, qui est mirabilis in Sanctis suis, atque ita per universum mundum clarificavit gloriam suam, ut a solis ortu usque ad occasum, luminum leviticorum coruscante fulgore, quam clarificata est Jerosolyma Stephano, tam illustris fieret Roma Laurentio.* (11) Roma urbs Regina, Ecclesiæ parens, nobilitata Petro, ornata Paulo, innumeris circumdata Sanctis, Laurentio illustratur: et ut ait Metaphrastes, gaudet assignare patronum. *Hinc*

(1) Tert. L. adv. Valent. 2. — (2) D. Aug. in Psal. 58. — (3) Tert. L. ad Mart. 4. — (4) Senec. ep. 66. — (5) Liv. l. 1. Decad. — (6) Mart. l. 1. Epig. 21. — (7) Tert. Apol. 50. — (8) Valer. Max. l. 3. c. 3. — (9) Chrysol. Sermon. 135. — (10) D. Aug. Serm. 37. de Divers. — (11) S. Leo. Serm. de S. Laurent.

est charissini, quod triumphum beati Laurentii totus ubique mundus consona devotione concelebrat; quod insuperabilem fidem ejus lætior Roma miratur. (1) Nec mirum si universus orbis Christianus concelebrat Laurentii triumphum, cujus lætans Roma invictam fidem, ardentem charitatem, et victoriæ gloriam miratur. Per ignem namque, Laurentii
1. Fides probatur; 2. Charitas commendatur; 3. Victoria coronatur.

I. PARS. *Ecce autem et odio habemur ab hominibus, nominis causa, et tradimur, et perducimur ad potestates, et interrogamur, et torquemur, et confitemur, et trucidamur.* (2) Sic loquuntur martyres probe declarantes ordinem qui in persecutionibus servatur a tyrannis: siquidem odio habentur ob Christianam, quam profitentur, religionem; ob odium traduntur, et ad iudices, præsides, et imperatores perducuntur, a quibus interrogantur, examinantur, et ut fidem negent, torquentur; quam dum confitentur, trucidantur. Hunc ordinem servavit Decius erga Laurentium, cujus fides fuit in igne, 1. Examinata; 2. Probata; 3. Propagata.

1. *Uram illos, sicut uritur argentum, per martyria fidei examinatória.* (3) Martyria quibus fides examinatur, procedunt tum a Deo, tum a tyrannis. A Deo permissive, a tyrannis effective. Deus martyria permittit ut per ea examinetur fides, et confessores a negatoribus discriminentur. *Quis est enim exitus persecutionis, quis effectus alius, nisi probatio et reprobatio fidei, qua suos utique Dominus examinavit? Hæc pala illa, quæ et nunc dominicam aream purgat, Ecclesiam scilicet, confusum acervum fidelium eventilans, frumentum martyrum, et paleas negatorum.* (4) Tyranni quoque Christianos effective persequuntur, et in eos crudeliter sæviunt, ut a fide dimoveant, et ad negandam Christianam disciplinam compellant. Ob hunc finem illos interrogant, examinant, cruciant, et enecant. *Porro et odium nominis hic erit, et persecutio hic erumpit, et traditio hic producit, et interrogatio hic compellit, et carnificina hic desævit, et totum hunc ordinem confessio vel negatio expungit.* (5) Qui in tormentis fidem negant, sunt palea ab igne gehennæ comburenda; qui vero inter supplicia fidem confitentur, sunt frumentum, in cœlestibus horreis collocandum. Laurentius fuit a Deo igne examinatus, et fidelis inventus; ut ipsemet factetur: *Ignem me examinasti, et non est inventa in me iniquitas* (6): quia non fidei negator,

(1) D. Maxim. Hom. 1. de S. Laur. — (2) Tert. Scorp. 11. — (3) Tert. Scorp. 7. — (4) Tert. L. de Fug. in Pæis. 1. — (5) Tert. Scorp. 10. — (6) Psal. 16.

sed confessor inventus sum. Fuit etiam a Decio imperatore examinatus de fide, quam constanter confessus est tyranno, qui eum ad idololatriam inducere minis, promissis, blanditiis et tormentis conabatur, respondens: *Præscribitur mihi ne quem alium Deum dicam; ne vel dicendo, non minus lingua quam manu Deum fingam; ne quem alium adorem, aut quoquo modo venerer, præter unicum illum qui ita mandat; quem et ju-beor timere, ne ab eo deserar; et de omni substantia diligere, ut pro eo moriar.* (1) Hac confessione ita concitatus Decius, et in furorem versus, mortis sententiam tulit adversus Laurentium, qui imperatoris mandato ignibus datus (2), Christianam fidem probavit.

2. *Alios ignis, alios gladius, alios bestiae Christianos probaverunt.* Paulus fuit ense truncatus, Ignatius a feris devoratus, Laurentius ab igne crematus. *Quosdam sanguis roseus cruentavit, alios flamma tanquam in fornace succendit; in his rutilus, in istis purpureus color effulsit. Inter omnes martyres, Laurentius palma victricis radiavit* (3), non ense abscissus, non leonibus expositus, sed summam ignium pœnam (4), passus: unde postquam Romanus Scriptor diversa discriminavit suppliciorum genera, demum pronuntiat: *Ignis suppliciorum ultimum* (5): tum quia ignis maxima pollens activitate, maximum incutit dolorem: tum quia non sistit ad externam corporis superficiem, sed intus usque ad cor penetrat: tum quia est supplicium universale, cunctas hominis affligens partes: tum quia Deus eo utitur ad cruciandos in inferno reprobos. Et ob hanc causam, humana crudelitas post cætera tentata supplicia, ad ignem veniebat. Ut plurimum judices et præsides in torquendis Christianis gradatim procedebant; quos imprimis incarcerabant, deinde equuleis torquebant, postea scorpionibus dilacerabant, et post omne carnificis ingenium in tormentis (6), flammis consumendos tradebant. Illum ordinem non servavit Decius erga Laurentium; sed in principio martyrii assumens supplicia quæ alii persecutores adhibebant in fine, eum damnavit non ad voraces flammæ, quæ in momento vitam adimunt; sed ad cratem ferream supra prunas positam, ut diutius patiens crudelius persentiret martyrium. *Non enim B. Laurentius brevi vel simplici passione perimitur: nam qui gladio percutitur, semel moritur; qui in flammarum camino mergitur, uno impetu liberatur: hic autem longa et multiplici*

pœna cruciatur, ut mors ei adsit ad supplicium, et desit ad finem. Dicitur enim ab illo sævissimo persecutore hæc in Laurentio constituta pœna, ut ardentium expositum massæ carbonum, insuper cum ferrea crate distentum lenta flamma consumeret, ut non tam inflammando cito interimeret hominem, quam diu exurendo torqueret; ita ut cum unum latus exustum persecutor cerneret, aliud latus ignibus objiceret exurendum. (1) Decius de sævitia et avaritia famosus, post cædes anhelans, et post divitias inhians, apprehendit Laurentium. *Et quoniam erat archidiaconus, apud illum esse utique credebantur opes Ecclesie, quas desiderabat persecutor non tam avarus, quam furiosus. Oderat quem occidebat: sed amabat apud eum quod ille contemnebat. Erat autem Sanctus Laurentius pauper opibus, dives moribus; non se negavit Ecclesie habere divitias, sed ut eas ostenderet, tridui dilationem petiit, deinde mandavit congregari agmina pauperum. Tum deinde ipso die coronæ suæ præsentatus examini, tanquam demonstraturus quod ille quærebat, demonstravit quod habebat. Tunc ait Persecutor: Ubi sunt Ecclesie facultates? At ille manum extendens in pauperes: Hæc sunt, inquit, Ecclesie facultates. Verum dixit, sed amarum. Quid autem mirum, si veritas auxit odium? Irrisum se dolens crudelis tyrannus, et avarus inimicus, qui forte mitiorem pœnam cogitaverat, ferro interficere venerabilem juvenem, parari flammam præcepit.* (2) Tunc satellites crudelis tyranni obtemperantes imperio, ferream paraverunt craticulam, super quam strinxerunt Laurentium, non digito aut manu duntaxat, sed toto corpore carbones ignitos tangentem. *Tunc oblata est torrenda, et ut verius dicam, assunda martyrio nobilis illa Laurentii craticula: astrictus est ferro, sed ille craticulam supplicii, lectum quietis putabat: supplicium dixi secundum animum punientis, non secundum conscientiam patientis. Nullum est enim supplicium damnati, ubi non est pœna peccati.* (3)

Chrysologus craticulam supplicium se appellasse perspicens, quia supplicium culpam supponit, semetipsum pulchre emendavit subjungens: *Supplicium dixi secundum animum punientis, non secundum conscientiam patientis.* Ubi enim nihil est purgandum, non est supplicii instrumentum, sed probationis indicium. Martyrum immaculata est vita, quia tormenta patiuntur, non ad supplicium alicujus piaculi, sed ad virtutis religionis et fidei probationem. Quod ipsimet declarant:

(1) Tert. Scorp. 4. — (2) Tert. L. de Fug. in Pers. 5. — (3) D. Aug. Serm. 10. de S. Laur. — (4) Tert. L. ad Mart. 4. — (5) Curt. l. 6. c. 12. — (6) Tert. L. ad Mart. 4.

(1) D. Aug. Serm. 1. de S. Laur. — (2) Chrysol. Serm. 133. — (3) Chrysol.

Virtute enim patimur ex dilectione in Deum, et sana mente, cum ob innocentiam patimur. (1) Si ullus unquam martyr passus est ex virtute fidei, ex dilectione in Deum, et ob innocentiam, maxime Laurentius, innocentia candidatus, charitate sufflammatus, sanctitate decoratus. *Cum sanctitate tanta Laurentium pro Christi nomine vidissent certare gentiles, erroresque eorum manifesto sic convincere: tunc illi inebriati furore rapuerunt eum, et cæde crudelissima sauciarunt* (2), et prunis ardentibus addixerunt, non ad criminis purgationem, sed ad sanctitatis demonstrationem, et fidei probationem. Aurum fidei quo opulenter ditatur Laurentius, et sanctitatis thesaurus, quo pulchre ornatur, non sunt commissa igni ad purgationem, sed ad probationem. *Ibi fides non solum non arsit, sed et consolabatur ardentem.* (3) Nec mirum quia non est immisus ignis in culpæ supplicium, sed in justitiæ præmium; non ad vitii expurgationem, sed ad virtutis ostentationem. *Sed et ipsa flamma ideo suscepit martyrem, ut probatum Domino suo redderet, non ut mutaret fidem suam.* (4) Tanta enim sanctitate munitus erat Laurentius, ut velut immutabiliter perseveraret in fide. Alii martyres, licet sancti, possunt adhuc repurgari tormentis: at Laurentius eximia sanctitate pretiosus, in craticula non purgatur, sed probatur. In semetipso verificavit Laurentius istud ipsiusmet Dei effatum: *Probabo illos sicut probatur aurum, utique per tormenta ignium et suppliciorum.* (5) Quod de martyribus in communi fatur Deus, id in particulari Laurentio appropriat D. Bonaventura, in cuius ore ponit ista Jobi verba: *Probavit me quasi aurum, quod per ignem transit.* (6) Et merito Doctor Seraphicus comparat Laurentium cum auro: 1. Quia auro nihil pulchrius, sic nihil Laurentio venustius; 2. Auro nihil ductilius, Laurentius quoque ab obedientia ductilis, et in omnem partem versatilis; 3. Auro nihil solidius, quod in igne non consumitur, sic nec igne vinci potuit Laurentius; 4. Aurum percussum sonum non reddit, velut æs et argentum, Laurentius inter tormenta, nec queri, nec gemere, nec ullum impatientiæ signum edere, nec inimicis mala precari, auditus est; 5. Auro nihil purius, sic nec Laurentio; 6. Auro nihil virtuosius, sic nihil et Laurentio.

Fidem, tribulationibus, tentationibus et passionibus examinatam, probatam et exploratam, auro per ignem probato pretiosior

existimat princeps Apostolorum Petrus. *Probatio vestræ fidei multo pretiosior auro quod per ignem probatur.* (1) Sicut enim purum aurum per ignem probatur, ita fideles et constantes igne tribulationis probantur, et ab infidelibus et inconstantibus discriminantur. Ut enim ait Ecclesiasticus: *in fornace probatur aurum et argentum, homines vero receptibiles in camino humiliationis* (2): seu, ut explicat Hugo cardinalis, *qui digni sunt ut recipiantur.* Sic dicimus triticum receptibile, pecuniam receptibilem, aurum receptibile, quod scilicet igne probatum est. Siquidem « igne omne metallum probatur, nec unquam melius denarius falsus cognoscitur, quam si in igne probetur: » (3) ignis enim aurum purum ab scoria separat, et ab adulterino discriminat. Vis scire quinam sint cælo et Deo receptibiles? respondet Sapiens: Illi scilicet qui igne tribulationis probati sunt, non secus ac aurum in fornace. *Quoniam probavit eos, et invenit eos dignos se.* (4) Sic Deo digni fuere tot martyres quorum fides cruciatibus tentata et explorata, multo pretiosior inventa est auro, quod per ignem probatur. De quibus ipsemet Deus: *Uram, inquit, illos sicut writur argentum, et probabo, inquit, illos sicut probatur aurum. Cum enim exurimur persecutionis ardore, tunc probamur de fidei tenore.* (5) Sic lento igne examinatus et exploratus Laurentius demonstravit fidem examinatam, probatam et propagatam.

3. Christianam religionem *cum toto sacramento, cum propagine nominis* (6), dilatavit, multiplicavit, propagavit Laurentius, verbis, miraculis, suppliciis. Verbis et sermonibus quibus idolorum vanitatem redarguit, Christianæ religionis veritatem ostendit. 1. In craticula positus non siluit, sed suis sermonibus animi constantiam, et fidei firmitatem aperuit. Nunc Deo gratias agit: *Gratias tibi ago Domine.* Nunc Decio suam sævitiam objicit: *Assatum est jam, versa et manduca.* Nunc cum satellitibus tractat, et in eos insultat: *Ministrantibus prunas insultat levita Christi:* Nunc se ab Angelo confortatum declarat. *Misit Dominus Angelum suum, et liberavit me de medio ignis.* Nunc Hippolytum ad amplexandam Christianam religionem incitat: *O Hippolyte, si credideris in Dominum Jesum Christum, et thesauros tibi ostendo, et vitam æternam promitto.* Laurus in igne stridet et strepitat; inde desumptum est emblemata cum hac inscriptione: *Non possum uri, et tacere.* Laurentius, laurum in suo nomine deferens,

(1) Tert. Scorp. 15. — (2) D. Aug. Serm. 52. de Sanctis. — (3) Chrysost. — (4) D. Aug. ibid. — (5) Tert. Scorp. 7. — (6) Serm. 1. de S. Laur.

(1) 1. Petr. 1. — (2) Eccles. 2. — (3) D. Bonav. Serm. 1. de S. Laur. — (4) Sap. 1. — (5) Tert. L. de Fug. in Pers. 3. — (6) Tert. Scorp. 9.

igne crematus non tacet; sed verbis Christianam prædicat fidem, quam 2. Miraculis propagavit. Ut enim satur de illo Laurentius Justinianus, *tanto cum studio Martyrum circumibat cryptas, Sanctorum lavabat pedes, cæcorum aperiebat oculos, lucrabatur animas Christo* (1); cujus doctrinam et religionem præsertim 3. In tormentis propagavit. *Debitricem martyrii fidem* (2) docet Tertullianus, potissimum quando fidelis provocatur ad negandam veram religionem, et amplexandam idololatriam. Cujus illustre prodit exemplum trium puerorum, qui in veteri lege maluerunt mitti in fornacem ardentem, quam regi Assyriorum adorare statuum. *Proinde et triua fraternitas, cum dedicatio imaginis regie urbem urgeret officio, non ignoraverunt quid fides, quæ sola in illis captiva non fuerat, exigeret; moriendum scilicet adversus idololatriam.* (3) Non minorem fidei firmitatem ostenderunt in lege gratiæ Martyres, potius eligentes mortem et supplicia, quam Christianam negare disciplinam, et idololatriæ consentire.

Inde honitatem martyrii commendat Tertullianus: tum quia adversatur idololatriæ quæ mala est; nam *a Deo prohibetur et punitur idololatria*: quod autem a Deo prohibetur et punitur, malum est. Martyrium autem *obnititur et adversatur idololatriæ. Malo autem obniti et adversari nisi bonum non potest.* (4) Tum quia *liberat ab idololatria. Quod a malo liberat, quis non bonum pronuntiabit?* Tum quia religionis et fidei veritatem probat: *Cæterum, pati oportebat omnem Dei prædicatorem atque cultorem, qui ad idololatriam provocatus negasset obsequium, secundum illius quoque rationis statum, qua et præsentibus tunc et posteris deinceps commendari veritatem oportebat, pro qua fidem diceret passio ipsorum defensorum ejus; quia nemo voluisset occidi, nisi compos veritatis.* (5) Tum quia tormenta pro fide constanter tolerata, sunt argumenta quæ ejus veritatem evidenter demonstrant, et Gentiles ad illam amplectendam stimulant. Ut enim ait D. Hieronymus: *Cum quis viderit tanta perseverantia stare martyrem, torqueri, et in suis tormentis gloriari, odor notitiæ Dei disseminatur inter Gentes, et subit tanta cogitatio, quod nisi verum esset Evangelium, nunquam sanguine defenderetur.* (6) Itaque, ut magnifice Tertullianus, tyrannorum iniquitas est probatio fidei et innocentiae nostræ; exquisitior illorum crudelitas, illecebra est Christianæ

sectæ; effusus ab ipsis Martyrum sanguis semen est Christianorum. *Sed hoc agite, boni præsidēs, meliores multo apud populum, si illis Christianos immolaveritis. Nec quicquam tamen proficit exquisitior crudelitas vestra, illecebra est magis sectæ. Plures efficitur, quoties metimur a vobis: semen est sanguis Christianorum.* (1) Metitur in manifesto caput Martyrum, et in terram cadit, semen est terræ creditum, a quo surgit uberrima Christianorum seges. Ut enim semen in terram projectum atque emortuum, aliud trigesimum, aliud sexagesimum, aliud centesimum reddit ingenti fœnore; sic et Martyrum sanguis dum in terram effluit, adinstar seminis sese multiplicat, et effundit in gentem magnam, Christianorum incrementaus numerum. Quod in communi de Martyrum sanguine asseverat Tertullianus, specialiter B. Laurentio convenit, qui fidem potissimum seminavit, quando *pro Christi nomine sanguinem suum fudit* (2), illum velut semen spargens ad copiosissimæ messis collectionem.

Quod innuere videtur Ecclesia, legens in exordio Evangelii festivitatis B. Laurentii ista Salvatoris verba: « Nisi granum frumenti eadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. » (3) Quantum autem afferat fructum granum in terra mortuum, belle declarat Tertullianus: *Quippe etiam terræ de cælo disciplina est, exhibere eadem quæ assumpta sint semina; nec prius exhibere, quam assumpta. Mira ratio, de fraudatrice servatrix; ut reddat, intercipit; ut custodiat, perdit; ut integret, vitiat; ut etiam ampliet, siquidem decoquit. Siquidem uberiora et cultiora restituit, quam exterminavit: revera fœnore interitu, et injuria usura, et lucro damno.*

(4) Laurentius fuit granum frumenti, in suo martyrio emortuum ubertim multiplicatum. Hoc granum primo obscuro maucipatum carceri, ex tenebroso illo terræ sinu germinare cepit, et fructus edere quam uberrimos. Lucillum Gentilem eadem custodia clausum, et ab ingenti lacrymarum copia oculis orbatum, Christo peperit, et Ecclesiæ matri donavit, futurum in ejus area granum frumenti, et semen multorum Christianorum. Hippolytum etiam custodiæ præfectum simul cum familia, quæ numerabat capita novemdecim, ad Christianam fidem adduxit. Et hic primus manipulus, qui a Laurentio, seu grano frumenti, seu semine pullulavit. Quod si eos etiam in carcere quasi in horreo fructus dedit, quos

(1) Serm. de S. Laur. — (2) Tert. Scorp. 8. — (3) Tert. ibid. — (4) Tert. Scorp. 5. — (5) Tert. Scorp. 8. — (6) Epist. 150. ad Hædibianum.

(1) Tert. Apol. 50. — (2) D. Aug. Serm. 37. de Divers. — (3) Joan. 12. — (4) Tert. L. de Res. 12.

existimamus tulisse ubi in aream tormentorum abjectus est, ut qua scorpionibus cæderetur, qua fustibus, qua plumbatis tunderetur, ut solet in spicis tundi, atque ex eis excuti granum frumenti? Quos deinde in catasta extensus, in equuleo male tortus? Eo loci ac temporis factum invicto Martyri quod grano quod semini: ut hoc germinet, primum humore modico madescit atque imbuitur; tum incalescit, fervet, æstuat, ac germen edit. Quod semini, hoc et Martyri: dum in equuleo pendet, multo sudore madet atque diffluit, multo etiam calore æstuque divini amoris exardescit: ab hoc et illo quasi provocatus et animatus, germen et nobile frumenti granum ex se fundit: romanum scilicet egregium militem, quem ad Christum convertit, et sacris baptismi undis regeveravit; qui etiam et ipse capite minutus, granum frumenti et semen Christianorum exstitit. Quod si Laurentius in primis tormentis, cum ei vita paulatim excutitur, ut e spica granum, tanto fœnore eos fructus tulit: quos dabit in extremis, libera voce confitens Christum? Quot enim tunc temporis, ejus constantia permoti nomen dedere Christo? quot idola abjecere? quot corpus ferro, ignibus, tormentis, mortique obtulere? *Quam vere impletum est quod in exordio Evangelii hodierni asserit Christus* (1): Si autem mortuum fuerit, multum fructum affert! *Laurentius enim, post suum martyrium, copiosissimum attulit fructum, multos convertendo ad Dominum, imo et perducendo ad gloriosum martyrii triumphum; nempe, ut Leo Papa testatur, grana, quæ singula cadunt, multiplicata resurgunt.* Sic seminata et multiplicata sunt grana et semina quæ projecit in terram moritura Laurentii passio et martyrium. Ut enim fatur D. Augustinus, expendens istud Davidicum: Non est qui se abscondat a calore ejus (2), *tanta ejus martyrii gloria exstitit, ut passione sua mundum illuminaverit universum. Mundum plane Laurentius, eo lumine quo ipse accensus est, et flammis quas ipse pertulit, omnium Christianorum corda calefecit. Laurentii exemplo provocamur ad martyrium, accendimur ad fidem, incalescimus ad devotionem. Non ardemus quidem corpore pro Christo, sed ardemus affectu.* (3) Belle Laurentius mundum universum illuminavit et accendit: illuminavit quidem luce veritatis, luce fidei; accendit etiam vel ad martyrium stimulans, vel ad devotionem sufflamans, ardore charitatis commendate.

II. PARS. *Etiam tunc aurum ignis.* (1) Charitas denotatur tum per aurum, tum per ignem; quia sicut aurum est metallum pretiosius, et ignis elementum nobilius, ita charitas, tum in pretio, tum in nobilitate cunctas virtutes superat. Idcirco Angelus Episcopo Laodiceæ suadet ut emat aurum ignitum: *Suadeo tibi emere aurum ignitum probatum, ut locuples fias.* (2) Ejusmodi ignem de cælo Christus misit in terras, ut hominum corda charitatis ardore sufflammaret: *Ignem veni mittere in terram, et quid volo nisi ut accendantur?* (3) Pretioso illo auro locupletatus, sacro illo igne sufflammatus Laurentius, 1. Eleemosynas pauperibus liberaliter erogat; 2. Martyrium ardentem desiderat; 3. Martyrium patienter tolerat.

1. In primitiva Ecclesia erat arca, in qua erant *deposita pietatis* (4), scilicet eleemosynæ a fidelibus sponte oblatæ, et liberaliter donatæ. *Inde non epulis, nec potaculis, nec ingratis voratrinis dispensatur; sed egenis alendis humanisque, et pueris ac puellis, re ac parentibus destitutis, jamque domesticis senibus, item naufragis, etsi qui in metallis, et si in insulis, vel in custodiis, duntaxat ex causa Dei sectæ, alumni confessionis suæ sunt.* Fuscè dinumerat Tertullianus eos, quibus erogabantur congregata in Ecclesia pietatis deposita. Levita Laurentius priusquam pro fide Christi in arenam dimicaturus descenderet, thesauros quos Philippus Imperator Ecclesiæ reliquerat, pauperibus Christianis distribuerat. Audiens enim a Sixto summo Pontifice: Noli mæstus esse, post triduum me sequeris: *Ergo ut comperit ex ore Sacerdotis se quoque assumendum, congregatis inopum turbis, Ecclesiasticum censum religiosa liberalitate divisit.* (5) Laurentius non tam auri et argenti quam ovium, id est, fidelium custos. Ecclesiæ namque thesauros in pauperes commutarat, quos pascere Ecclesiæ opibus satagebat; unde ut verum Ecclesiæ custodiret thesaurum, in pauperum scilicet gregem ecclesiasticas insumpsit opes; et ut fatur S. Leo, *numerosissimos Sanctorum greges, in quorum victu atque vestitu inamissibiles condiderat divitiis, sibi commissum Ecclesiæ thesaurum vocitabat. Pretiosam in agro Domini repererat margaritam; pauperes scilicet, quam ut vindicaret custodiendam, distractis omnibus, emere satagebat. Hinc est quod Ecclesiæ thesauros, quos erogandos pauperibus acceperat, dispersit abunde* (6); seminans abundan-

(1) Dionys. Cart. Serm. 3. de S. Laur. — (2) Psal. 18.
— (3) Serm. 30. de Sanctis.

(1) Tert. l. 2. de Cult. Fem. 13. — (2) Apocal. 3. —
(3) Luc. 12. — (4) Tert. Apol. 59. — (5) D. Maxim. Hom. 1. de S. Laur. — (6) Laur. Just. Serm. de S. Laur.

ter ut colligeret pauperes asservandos, veluti Ecclesiae thesauros, quos tyranno praesentaret: Hæ sunt, inquit, Ecclesiae facultates. *Quam profundum spiritualis viri, et quam caeleste consilium, ut et egenis consuleret Laurentius, et multitudine pauperum consumente quæ ipse dederat, inveniri non posset quod raperet persecutor! Illam nimirum secutus sententiam* (1): Dispersit dedit pauperibus, justitia ejus inquit in seculum seculi. (2) *Misericordiae fuit, quod alimoniam pauperibus dedit; justitiæ autem, quod ut vir prudentissimus procuravit, ne Sanctorum substantiam avaris manibus sacrilegus occuparet. Pietate autem et misericordia in pauperes stolæ martyriorum præparantur* (3), quas Laurentius ardentè desiderabat.

2. *Christus pascha cum discipulis suis edere concupiscit* (4), et pro hominum salute mori desiderat, quod discipulis notum fecit dicens: *Baptismo habeo baptizari, et quomodo coarctor usque dum perficiatur!* (5) Quasi dicat, expendit Euthymius: *Velut anxius sum propter tarditatem. Laurentius, Christi imitator perfectus, flagrabat amore martyrii* (6), tantoque ardore illud desiderabat, ut Sixtum summum Pontificem conspiciens, inter satellites martyrio coronandum, sic illum sit allocutus: « Quo progredieris sine filio, Pater? quo Sacerdos sancte, sine diacono properas? Tu nunquam sine ministro sacrificium offerre consueveras: quid ergo in me displicuit Paternitati tuæ? Nunquid degenerem me probasti? Experire utrum idoneum ministrum elegeris, cui commisisti Dominici sanguinis dispensationem? Noli me derelinquere, Pater sancte, quia thesauros tuos jam expendi. » *Illo tunc archidiacono beatus Sixtus erat Episcopus, cujus triumphus martyrii ante triduum fuit. Cum ergo Sanctus Laurentius Episcopum suum Sixtum pergentem ad martyrium sequeretur, fide fultus, tristis affectu, non quia ille patiebatur, sed quia ab illo ipse deserebatur* (7): munia sibi commissa fideliter præstita enarrans, et, ut animadvertit Laurentius Justinianus: *Fidelis quippe inventus in modico minister, præstantior accipere a Domino cupiebat: nimirum martyrii palmam, cujus sese præstiterat dignum, probe Levitæ adimplens ministerium, et ad quam sese præparaverat, tum distribuens egenis Ecclesiae thesauros; tum Gentiles ad lucem veritatis adducens; tum fidelibus virtutis exempla præbens. Ut enim ait D. Augustinus: Necessærat ut initia bona fierent, quorum finis est*

optinuis subsecutus: et martyres eos non solum fuisse cum passi sunt, sed etiam martyres Christi esse cum viverent. (1) Martyr Christi fuit Laurentius ante consecutam martyrii coronam, non solum ob desiderium et affectum martyrii, sed etiam ob fidei constantiam et vitæ innocentiam, qua quodammodo æquavit Apostolorum dignitatem, quæ illum ad martyrii sublimavit honorem. *Laurentius, cum in sede gloriosissimi Patriarchæ Sixti, Diaconus fungeretur officio; puritate innocentiae vitæ, fortissimæque mortis triumpho, Apostolico se consortio copulavit* (2) martyrii suscipiens palmam. Quod fausto omine vaticinans summus Pontifex, *respexit venerabilis senex venerabilem juvenem, et ait illi: Noli esse tristis, Fili, post triduum me sequeris* (3), seu, ut cum S. Maximo loquar, precatur Laurentius Sixtum ad mortem properantem, ut Diaconum suum simul gradientem adduceret. Cui Antistes: *Noli, inquit, Fili, mœstus esse. Ac si diceret: Noli tristis esse apud seculum derelictum; nam nec te fides, vitæque tua tali morte privabit. Martyrium fidei tuæ, et vitæ innocenti quodammodo debetur. Tunc ille, ebibita prophetia, jam corde paratissimus, et spiritu ebrius, certum speravit futurum quod prædixerat ille qui noverat.* (4) Singula expendenda sunt Chrysologi verba: sua quippe vis illis inest atque energia. Primo, *ebibita prophetia; eam nimirum avide hausit, ut potum solet vel maxime sitibundus atque aridus. Deinde, corde paratissimus; ne quis putei verba queis demonstravit martyrii desiderium, ab ore tantum, extremisque labiis manasse, sed ab imo corde atque affectu ortum habuisse. Denique, spiritu ebrius; ardor quippe patiendi invaserat Laurentii caput, et salutari quadam ebrietate ita agitabat, ut nullatenus nisi in supplicio quiescere posse videretur. Quare magno cum gaudio Sixti accepit osculum, vicit diabolum, et pervenit ad triumphum* (5); nempe martyrium, quod patienter tulit.

3. *Passiones, quas mira patientia pertulit Christus Dominus, probant his quibus credere datum est, patientiam Dei esse naturam, effectum, et præstantiam ingenite cujusdam proprietatis.* (6) Patientia, quæ splendet in Laurentio, est velut præstantia genitæ cujusdam proprietatis quam traxit a matre, *Patientia* (7) nuncupata, quæ non sine mysterio appellata est hoc nomine, sed ut denotaretur invicta patientia, quam in acerbissimis tormentis sustinuit Laurentius, quæ tanta est,

(1) S. Maxim. — (2) Psal. 111. — (3) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 15. — (4) Tert. L. de An. 16. — (5) Luc. 12. — (6) Laur. Just. — (7) Chysol. Serm. 155.

(1) Serm. 52. de Sanctis. — (2) D. Maxim. Hom. 1. de S. Laur. — (3) Chysol. Serm. 155. — (4) Chysol. — (5) D. Ambr. — (6) Tert. L. de Pat. 3. — (7) Fidel. Serm. de S. Laurent.

ut non a muliere, sed a patientia videatur genitus; neque hominis censendus sit filius, sed ipsius patientiæ proles. De Patientia matre oriundus Laurentius, in fide Christiana educatus, charitatis fuit sufflammatus, quæ patientiæ disciplinis eruditur. (1) Patientia et charitas sibi mutuam præstant officium: patientia erudit charitatem, et charitas ostendit patientiam, a qua suam adhuc mutuatur fortitudinem, nam ut subjungit Tertullianus: *ideo dilectio omnia sustinet, omnia tolerat; utique quia patiens.*

Magnum agnoscit D. Augustinus discrimen inter gentilem et christianam fortitudinem. *Fortitudinem Gentilium mundana facit cupiditas; fortitudinem autem Christianorum Dei charitas facit.* (2) In tormentis fortitudinem demonstrant Gentiles, sub præmio laudis humanæ. (3) Unde postquam Tertullianus retulit *gladium gravem, et crucem excelsam, et rabiem bestiarum, et summanignium pœnam, et omne carnificis ingenium in tormentis* (4), concludit: *Acerba licet ista, a multis tamen æquo animo excepta, imo et ultro appetita, famæ et gloriæ causa; quorum plura congerit exempla non virorum tantum, sed etiam mulierum, Christianorum fortitudo non est mundana cupiditas, sed charitas. Charitas patiens est* (5), ait Apostolus; quia, ex Magno Gregorio, *illata mala æquanimitèr tolerat* (6); neque enim Christiani æquo animo excipiunt et appetunt cruciatus famæ et gloriæ causa, et sub præmio laudis humanæ; sed ex Dei amore, cui soli placere student, et cujus causa tormenta fortiter tolerant. Ut enim ait D. Augustinus: *Fortitudo est amor propter Deum facile sustinens.* (7) Christiane, vis æquo animo cuncta sustinere tormenta? habetis charitatem, Deum dilige. Nam ut compendiose fatur D. Augustinus: *Sæviat in te licet persecutor malus, tu ne desicias, auctorem amando bonorum.* (8) Sit tibi in exemplum Laurentius, qui charitatis æstuans ardore, et Deum perfecte diligens, summam ignium pœnam invicta patientia pertulit. *Extenditur super flammaram ignitos globos, et sæpius versatur in latera; sed quanto plus pœnarum patitur, tanto amplius Christum Dominum pertimescit: novo admirationis genere alius illum torquet, et alii sævientis tormenta perficiunt, devotiorem Laurentium Salvatori supplicia atrociora fecerunt.* (9) Quanto acerbius satellites cruciabant Laurentium, tanto majorem et ipse demonstrabat

patientiam; et quo magis ab igne exterius cremabatur, eo magis intus charitatis igne sufflammabatur: imo *plus ardebat, quam urebat. Urebat in carne, ardebat in corde* (1); urebatur exterius ab igne materiali, accendebatur interius ab igne spirituali: *Miramur patientiam, donum Dei miremur.* (2) Ignis ardores excitabat tyrannus, charitatis flammam sufflammabat Deus, largiens ei donum patiendi, et charitatem patienter et æquo animo patiendi: *Ut fides non deficeret, ut spes non averteretur, ut charitas inter pœnas igneas corporales plus accenderetur, Dei dona erant* (3), qui invictum et victorem Laurentium coronavit.

III. PARS. *Martyria coronata* (4) supponunt Martyrum victorias: victoriæ non referuntur, nisi prius ineatur bellum. Præliantur autem Dei milites dum pro ejus gloria persecutiones et tormenta patiuntur; quos inducit Tertullianus suos alloquentes persecutores: *Prælium est nobis, quod provocamur ad tribunalia, ut illic sub discrimine capitis pro veritate certemus.* (5) Eum Martyrum prælium: ecce tibi victoria. *Ergo vincimus cum occidimur, qui suscipiunt coronam. Cum aliqua atrocitas fidem Martyrum coronavit* (6); quia in prælio pro Dei gloria morientes, et sua morte tyrannos vincentes, obtinent coronam quam victoribus pollicitus est qui non mentitur Deus. *Qui vicerit, dabo ei coronam vitæ.* (7) Inter Martyres nullus potiori jure obtinuit coronam quam Laurentius, quia nullus neque majori animo præliatus est, neque gloriosiorum de tyranno retulit victoriam. *Inter laurigeros Confessores, et quos ad cælum provexit perennis gloria triumphorum, Sanctus Laurentius variato fulgore decorus cœscat; quoniam et Leviticam candidam, et martyrialem sortitus est in passione coronam.* (8) Ut autem animadvertit aliorum D. Augustinus, Laurentii corona varietate decoratur: *Quam gloriosa, et quanta multitudinè, et quanta florum varietate, distincta Laurentii martyris fulget corona!* (9) Nec immerito vario florum splendore coronatur Laurentius, triumphans de timore, de dolore, et de ignis ardore. 1. De timore, tyranno insultans; 2. De dolore, mediis in suppliciis delicias; 3. De ignis ardore, ignem igne superans.

1. Multum commendat Tertullianus magnitudinem Danielis et sociorum, qui *dixerunt, a Deo concepta fiducia, quando vigore animi*

(1) Tert. L. de Pat. 12. — (2) L. de Ver. Innocent. c. 295. — (3) Tert. L. ad Mart. 4. — (4) Tert. L. ad Mart. 4. — (5) 1. Cor. 13. — (6) L. 10. Moral. 8. — (7) L. de Mor. Eccles. c. 15. — (8) Serm. 4. de S. Laur. — (9) D. Aug. Serm. 3. de Sanctis.

(1) Chrysol. Serm. 135. — (2) Chrysol. — (3) Chrysol. — (4) Tert. L. de Præsc. Hæret. 29. — (5) Tert. Apol. 50. — (6) Tert. Scorp. 1. — (7) Tert. L. de Cor. Mil. 15. — (8) D. Aug. Serm. 10. de S. Laur. — (9) Serm. 2. de S. Laurent.

conditionales minas regis excutiunt : Non habemus necessitatem respondendi huic tuo imperio. Est enim Deus noster quem colimus, potens eruere nos de fornace ignis, et ex manibus tuis ; et tunc manifestum fiet tibi, quod neque idolo tuo famulabimur, nec imaginem tuam auream, quam statuisti, adorabimus. O martyrrium et sine passione perfectum ! Satis passi, satis exusti sunt, quos propterea Deus texit, ne potestatem ejus mentiri viderentur.

(1) Sed longe major est Laurentii fortitudo, Decii minas non metuentis, et cuncta supplicia ad eum terrendum a tyranno adducta, constanter despicientis. Nam, ut Surius refert : « afferre fecit Decius ante Laurentium omnia tormentorum genera, quibus consueverat Christianos vexare, ut posset Laurentium terrere. » Verum frustra ; nam generosus Levita neque sævi Imperatoris minis, neque horrendis illis suppliciorum instrumentis fuit perterritus. *At qui pati non timet, iste perfectus erit in dilectione, utique Dei.* (2) Laurentius nullo modo pati timet comminata a Decio tormenta : nec mirum ; quia perfectus erat in dilectione Dei. Ut autem dilectus docet Discipulus : *Perfecta dilectio foras abjicit timorem.* (3)

Verum, ut acute animadvertit Tertullianus : Evangelista *negans timorem esse in dilectione, non negat timorem initialem, neque filialem, neque etiam servilem ; sed eum qui ad negandam fidem inducit : Quem timorem intelligi præstat, nisi negationis auctorem ?* Per dilectionem adhuc intelligit Joannes illam, quæ expellit timorem negatorent fidei, et ad Christianam religionem confitentiam sufflammat : *Quam negationem perfectam affirmat, nisi fugatricem timoris, et animatricem confessionis ?* Timor, qui inducit ad negandam fidem, pœnam habet. Nam, 1. Christianus ex timore negans suam religionem, a statu suo degenerat, neque amplius ad Christum spectat. *Non potest qui pati timet, ejus esse qui passus est.* (4) 2. Æternæ felicitati renuntiat, cujus se indignum demonstrat. Nam ut ipsemet fatetur Christus apud Tertullianum : *Qui pluris, inquit, fecerit etiam animam suam quam me, non est me dignus ; id est, qui maluerit vivere me negando, quam mori confitendo. Qui animam suam invenerit, perdet illam ; qui vero perdidit mei causa, inveniet illam. Proinde enim inveniet eam, qui negarit lucrificando vitam ; sed perdet in gehennam, qui se putat negando lucrifica-*

cere eam. Perdet autem eam ad præsens, qui confessus occiditur ; sed inventurus eam in vitam æternam. (1) Pulchre elucidat Tertullianus verba Salvatoris dicentis : « Qui amat animam suam, perdet eam ; qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. » (2) Qui enim pro fidei confessione perdit vitam temporalem, vitam immortalem in cœlo consequitur, qui vero vitam temporalem conservat, negando fidem, æternam cœli amittit vitam, et insuper ; 3. Interminabili morte in inferno mulctatur ; quia fidem negans *timor, suppliciamentum habet, utique ignem inferni.* (3) Quemadmodum fidei confessor cum damno vitæ temporalis æternam in cœlo tum corporis, tum animæ obtinet beatitudinem, ita pœnam inferni *negator relaturus est, cum corpore et anima occidendus in gehenna* (4), quam suis discipulis objicit Christus, ut eos adversus minas et supplicia tyrannorum roboret, eisque Dei timorem ingeneret. *Quos ad passionum tolerantiam ædificans, monet non eos timendos qui solum corpus occidant, animam autem interficere non valeant ; sed illi potius metum consecrandum, qui et corpus et animam occidere et perdere possit in gehenna. Quinam hi solius corporis interemptores, nisi præsidet et reges, homines opinor ? Quis etiam animæ dominator, nisi Deus solus ?* (5)

Laurentius, perfecta Dei dilectione accensus, Christianæ religionis defensor acerrimus ; æternam animæ et corporis vitam temporali præferens ; non homines, sed Deum metuens ; Decii minas non formidat, varia suppliciorum genera absque ullo timore spectat, et mediis in tormentis tyranno *de iniquitate sævitæ insultat* (6) : de craticula namque, velut de throno regio Decium alloquitur *imperiali verbo* (7), dicens : « Assatum est jam, versa, et manduca. » Quod Imperatori, idipsum sævitæ ejus ministris. *Itaque beatissimus Martyr ostendens quam quiete jaceret in illo ignito ferro, ait circumstantibus : Jam me versate, et si una pars cocta est, vorate.* (8) His verbis tria innuere videtur Laurentius. 1. Animi robor, tyrannum ejusque sævitiam haud metuentis, sed potius insultantis. *Supplicia ministrat tortor, insultat miles Christi.* 2. Ardens desiderium patiendi pro Christo acerbiora supplicia. *Dum Christi supplicia cogitat, frigidum est illi omne quod patitur.* (9) 3. Ingens animi gaudium ; nam de *iniqui-*

(1) Tert. Scorp. 8. — (2) Tert. L. de Fug. in Pers. 14. — (3) Tert. Scorp. 12. — (4) Tert. L. de Fug. in Pers. 14.

(1) Tert. Scorp. 11. — (2) Joan. 12. — (3) Tert. L. de Fug. in Pers. 9. — (4) Tert. Scorp. 12. — (5) Tert. Scorp. 9. — (6) Tert. Apolog. 49. — (7) Tert. L. 2. adv. Marc. 4. — (8) Chrysol. Serm. 135. — (9) D. Aug. Serm. 31. de Sanctis.

tate sævitie exsultat (1), triumphans de dolore, et mediis in tormentis delicias.

2. Apostolus apud Tertullianum repræsentat martyres *exsultantes in pressuris* (2) et tormentis, quæ pro Christi patiuntur nomine. Cæteris omissis, in medium producit Laurentium de dolore triumphantem, et mediis in tormentis lætantem. *Hunc tu læsum existimabis, quem vides lætum?* (3) quod ipsemet suis declarat persecutoribus: « O vestram insaniam, infelices! non cognoscitis vestros ardores non mihi ardorem adferre, sed refrigerium. » (4) Deinde ad Decium Imperatorem convertens sermonem: « Disce, miser, quanta est virtus Domini, cum carbones isti non dolorem, sed refrigerium mihi præstant. » (5) Ex D. Hilario, *Sancti nunquam dulcius requiescunt, quam dum laboribus fatigantur* (6): quod ex Laurentio comprobatur. Nam, ut superius dixi cum Chrysologo: *Ille craticulam supplicii lectum quietis putabat*. Neque solum quietis lectus fuit craticula Laurentio; sed etiam *lectulus floridus*. (7) Carbones illi erant non prunæ torquentes, sed flores miram suavitatem exhalantes. Ut enim ait D. Bernardus: *De craticula Laurentius vocatur ad hortum; et dum in craticula erat, ab horto non aberat*. (8)

Sed unde Laurentio in craticula requies, in doloribus refrigerium, in tormentis lætitia? Hujus sextuplicem invenio causam. 1. Amor; ut enim ait nonnemo: *Amore omnia tormenta dulcescunt*. (9) Unde sponsa amore languens, floribus et malis punicis fulciri desiderat: *Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo*. (10) Profecto ardentem Deum amanti paupertas loco divitarum est; infirmitas censetur consolatio; tormentum, gaudium; amaritudo, suavitas; mors ipsa delectabilis videtur. Ut enim docet Parisiensis Antistes: *Delectabile atque jucundum facit amor quantumcumque amarum atque molestum; sic etiam si infernus amaretur, et dulcis et delectabilis esset* (11): et ob hanc rationem, *terreantur licet martyres, rident; feriuntur, gaudent; occiduntur, et ecce triumphant: quia charitate intus in corde, jam dudum mortui peccatis, mortui mundo, quasi insensibiles facti, nec minas, nec tormenta, nec mortem sentire potuerunt*. (12) Quod de martyribus in communi asseverat Bernardus, singulariter demonstravit Laurentius. *Nec pœnali flexus est incendio, cuius in pectore insuperabilis Sancti Spiritus*

flamma fervebat (1): Spiritus Sanctus amor est, et amorem largitus est Laurentio, cui carbones præstabant refrigerium. (2) Charitas ignis est. *Hujusmodi igne Laurentius accensus est martyr, cujus nimio ardore calecens, exterioris ignis non lædebatur incendio*. Sic in craticula positum ipsum dixisse cognovimus: *Disce miser, quia carbones tui mihi refrigerium præstant*. (3) 2. Christi præsentia et consolatio. Nam, ut ipsemet fatur Salvator: « Cum ipso sum in tribulatione. » (4) Quem locum expendens D. Bernardus ait: « Omne gaudium existimemus, cum in varias tribulationes inciderimus: non modo quia post multas tribulationes oportet nos intrare in regnum Dei; sed quoniam juxta est Dominus his qui tribulate sunt corde. » (5) Sic fuit juxta Laurentium patientem, eumque dulcedine replevit. Nam ut ait D. Augustinus Christum alloquens: *Tua dulcedo craticulam beato Laurentio dulcem fecit*. (6) 3. Pax conscientie Laurentio refrigeria præstabat. Ex D. namque Augustino: *Ardet totis visceribus fortissimus Martyr, et uritur, sed regnum cæli, promissaque Dei fideli mente pertractans, refrigerio conscientie victricis exsultat*. (7) 4. Exstinctio ignis inferni, a quo se liberatum per tormenta videbat, doloris sensum minuit: *Nunquid cedere poterat momentanea corporis ustioni, cujus fides æternum gehennæ exstinguerebatur ardorem?* (8) 5. Paradisi velut prælibatio, ut ex Machabæis martyribus constat, qui ut fatur Theophilus Alexandrinus, *plenæ erant ferventis olei sartagine, et ad frigida Sanctorum corpora terrore incredibili personabant, et tamen inter hæc omnia, in paradysum animo deambulantes, non sentiebant quod patiebantur*. (9) Idipsum de Apostolo refert D. Chrysostomus: *B. Paulus tentationum imbres per singulos dies videns irruentes, tanquam in medio gaudens paradiso, lætabatur et exsultabat*. (10) Quod asseverat Theophilus de Machabæis, et de Paulo Chrysostomus, hoc idem de Laurentio affirmat D. Augustinus. *Non enim potest in visceribus ignium tormenta sentire, qui sensibus paradisi refrigeria possidebat*. (11) Quia licet de facto quandiu sumus in hoc mortali corpore, non perfruamur paradisi gaudiis: *Tamen hæc jam quodammodo habemus per fidem spiritu imaginante repræsentata*. (12) Quod si, ut docet Tertullianus, *Deus Paulum paradisi quoque*

(1) D. Aug. Serm. 5. de S. Laur. — (2) Bernardin. San. tom. 1. Serm. 50. a. 5. c. 3. — (3) Laur. Just. Serm. de S. Laur. — (4) Psal. 90. — (5) Serm. 16. in Ps. 90. — (6) Soliloq. c. 22. — (7) Serm. 5. de S. Laur. — (8) D. Aug. Serm. 5. de S. Laur. — (9) L. Pasch. 3. — (10) Hom. 25. ad Pop. — (11) Serm. 51. de Sanctis. — (12) Tert. L. de Spect. 30.

(1) Tert. Apol. 49. — (2) Tert. Scorp. 15. — (3) Tert. Scorp. 6. — (4) Sur. (5) Laur. Just. — Serm. de S. Laur. — (6) Cant. 11. in Math. — (7) Cant. 1. — (8) Serm. 40. in Cant. 2. — (9) Andr. Pint. ep. 6. — (10) Cant. 2. — (11) Guill. Tract. de Morib. c. 4. — (12) D. Bern.

comptem fecit ante martyrium (1), eodem privilegio gaudens in tormentis, Laurentius Deo gratulatur: « Gratias tibi ago Domine, quia januas tuas ingredi merui. » Scilicet vel ob cœlestis patriæ imaginariam representationem, vel ob securitatem beatitudinis mox consecutoræ. Ex Jure enim Civili, *proxime accingendus habetur pro accincto; fructus de proximo colligendi, habentur pro collectis; id quod prope est, nihil distare videtur.* (2) Et Laurentius januas cœli intrasse gloriatur, quia ut docet D. August. *totum frangit, qui mori non timet; totum superat, qui ad Christum moriendo festinat. Non enim potest formidare pœnam, qui se scit a morte transiturum ad vitam. Quomodo igitur B. Laurentius illa supplicia, illa incendia toleraret, nisi cuperet ad cœlorum læta palatia migrare? Noverat namque victurum se esse post funus, post ignes refrigerium recepturum. Quid igitur inter hæc tormenta spiritus faciebat, nisi quod ad cœli partes se sublevabat?* (3) Ut autem ait Tertullianus: *Nihil crus sentit in nervo, cum animus in cœlo est.* (4) Hic nervus ligni est genus, multis foraminibus distinctum, quo utebantur tyranni, ut cruciarent martyres, eorumque crura disjuncta et luxata frangerentur. 6. Victoriæ reportatio: nam *vincens in prælio gaudet, quia et gloriam consequitur et prædam.* (5) Sic gloriam consecuti sunt cuncti martyres: *Sicque verbera, gladius, et omnis officina sævitie laudis titulos martyribus non abstulit: quoniam non sunt in terra victi, sed ascendunt de cœlo coronati* (6); ob victoriam, quam de persecutoribus, de carnificibus, de tormentis, et de suppliciis reportarunt. Inter quos coruscet Laurentius; *cujus passio insignis est, multumque mirabilis* (7), ob atrocissima quæ pertulit tormenta, et gloriosam quam retulit victoriam. Ex D. Augustino *Beati Laurentii triumphalem diem, quo calcavit mundum gementem, et sprevit blandientem, et in utroque vicit diabolum persequentem, hodiernum nobis Ecclesia Romana commendat.* (8) Bene dies triumphalis quo Laurentius triumphat de timore, tyranno insultans; de dolore, mediis in tormentis, delicias captans; de prunis, ignis ardores, charitatis flammis superans.

3. Decii sævitia, *ignis in flabellatus est* (9); adversus Laurentium, ministri quoque crudelis illius tyranni *non alio modo armantur quam ardoris* (10), pro iniquitate sævitie

(1) Tert. Scorp. 12. — (2) Tiraquel. — (3) Ser. 10. de S. Laur. — (4) Tert. L. ad Mart. 2. — (5) Tert. Apol. 50. — (6) D. Aug. Serm. 10. de S. Laur. — (7) Chrysol. Serm. 143. — (8) Serm. 57. de Diversis. — (9) Tert. L. adv. Valent. 23. — (10) Tert. S. 10. 1.

majorem ignis ardorem inferentes (1), quo acerbis beatum cruciarent martyrem, qui *tot dolores* (2) invictos sustinuit animo. *Cum omnia fere igni cedant, ignium victrix est adamantis natura.* Cui competit subsequens Emblemata cum hæc inscriptione: *Nec ferro, nec flamma: quia nec ferro frangitur, nec igne dissolvitur.* Adamas est Beatus Laurentius, qui neque ferrum seu craticulam expavit, neque ardentibus prunis et carbonibus cessit: *Quid enim beato Laurentio illa quæ a persecutoribus illata sunt tormenta nocuerunt, nisi quod animum duriorum ipsis suppliciis reddiderunt?* (3) Archelaus Mithridatis (4) regis præfectus cum Sylla dimicaturus, fabricari fecit turrim ligneam valde excelsam, in qua non solum securior esset, sed Syllæ observaret conatus, ejusque exercitui prædominaretur. Sylla ad turrim approximans, ut eam exureret flammis circumdedit; minime tamen lædere potuit, eo quod Archelaus, alumine eandem circumquaque oblinivisset. Excitatus sub Laurentii corpore ignis, martyris constantiam conflagrare non potuit, non quia erat alumine oblinitus, sed Dei amore communitus. *Ardebat itaque extrinsecus Beatus Martyr tyranni sævientis incendiis; sed major intrinsecus Christi amoris eum flamma torrebat.* (5) Est axioma receptum apud philosophos *intus existens prohibet extraneum.* Hinc oculus debet esse denudatus a colore, auris a sono, naris ab odore: alias non reciperet illum, sicut nec ignis quia calidus est potest calefieri: neque ignis extrinsecus introducere calorem in subjectum virtute calefactiva jam informatum, quia unus impedit alterius operationem. Laurentius, intus charitatis æstuans ardore, ab externo ardore vinci non potuit, et interior ignis exteriori resistens. *Sic incendium ignibus exstinguetur* (6): nimirum ignis externus et sensibilis, insensibili charitatis igne. *Hoc igne B. Laurentius flammularum non sentit incendium, et dum Christi ardet desiderio, persecutoris pœnam non sentit. Corporali enim B. Laurentius laborat incendio, sed divinus Salvatoris ardor, materialem tyranni exstinxit ardorem.* (7)

In Laurentii martyrio, est veluti duorum ignium certamen: materialis scilicet et spiritualis. Ille a Decio accenditur; iste ab Spiritu Sancto sufflammatur. Ille cremat Laurentii corpus; iste ejus animum accendit. Ille victus; iste victor exstitit, quo accensus Laurentius ardorem ardore moderabat: « Ignem

(1) Tert. L. de Pras. Har. 1. — (2) Tert. 1. Scorp. — (3) D. Aug. Serm. 4. de S. Laur. — (4) Gellius l. 5. c. 15. — (5) D. Aug. Serm. 51. de Sanctis. — (6) Tert. L. de Pud. 1. — (7) D. Aug. Serm. 1. de S. Laur.

igne superabat : vehementius namque longaque magis charitatis, quam materialis ignis urebatur incendio. » (1) *In comparatione fervoris quo pectus ejus ardebat, exterior persecutorum flamma frigebat* (2) : multoque validior ignis dilectionis quam persecutoris. *Et quamvis rex improbus ligna suggesserit, et incendia majora supposuerit; tamen Sanctus Laurentius has flammæ fidei calore non sentit.* (3) Inde Decium pugit Leo summus Pontifex : *Nihil obtines, nihil proficis, sæva crudelitas. Subtrahitur tormentis tuis materia mortalis, et Laurentio in cælos abeunte deficis. Flammis tuis superari charitatis Christi flamma non potuit : segnior fuit ignis qui foris ussit, quam qui intus accendit* (4), et charitatis sapiens ignis (5) quo sufflammatur Laurentii animus, triumphat de igne quo imprudenter et injuste corpus ejus cremas.

Commendatur probus quod sit homo sui nominis, quia tum in adolescentia, tum in virilitate magnam demonstravit bonitatem. (6) Homo sui nominis, fuit Laurentius a lauro nuncupatus, lauri præferens proprietates. 1. Laurus Scipionis loco deseruit : Laurentius fuit baculus, cui Sixtus Pontifex in sua senectute innitebatur. 2. Laurus Apollini, id est, soli dicata est : *Laurea ista Apollini sacra est, ut Deo telorum* (7) : Laurentius summo soli Deo consecratus est. 3. Laurus domos exornat : hac de causa ponitur *Laurus in postibus* (8), et Christiani erant olim Gentilibus infensi, quod *die lecto non laureis obumbramus.* (9) Laurentius vocitatur a Ruperto, *decus Romani imperii* (10), et Ecclesia diem ejus festum magno cum gaudio celebrat. 4. Laurus viridis formosa et pulchra est, non solum verno aut æstivo tempore, sed etiam autumnali et hiberno : Laurentius quoque non solum dum pace fruebatur Ecclesiæ, sed etiam a Decio comprehensus, comminatus, cruciatus, invictam ostentavit patientiam, quam sic loquentem prodit Guillelmus Parisiensis : *Ego, id est, patientia, sum in arboribus Laurus, propter injurias temporum aut aeris, virorem non amittens.* (11) 5. Olim victores laureis erant coronati. *Habes Pindarum, qui et Apollinem memorat interfecto Delphino dracone, lauream induisse.* (12) Laurentius victoriis famosus triumphat in cælis coronatus. 6. Triumphatores in capite deferebant lauream, id est, coronam ex lauro contextam : *Sei et alias Liberum prin-*

cipem coronæ plane laureæ, in qua ex Indis triumphavit, etiam vulgus agnoscit, cum dies in illum solemnes, Magnam appellat coronam (1) : et ob hanc rationem Gentiles Baccho, *ut Deo triumphantum* (2), lauream consecrabant. Laurentius triumphat laurea-
tus.

Utrum autem triumphus laurea foliis struitur, an cadaveribus? lamnis ornatur, an unguentis? unguentis delibuitur, an lacrymis, fortasse quorundam Christianorum? (3) Laurentii triumphus delibutus fuit, non unguentis, sed lacrymis Christianorum; non foliis, sed cadaveribus Romani Hippolyti, aliorumque Martyrum structus; ornatus non lamnis, sed bustis in quibus Laurentius crematus est, et corpora multorum fidelium combusta sunt. Qui sic apud Tertullianum alloquuntur persecutores tyrannos et carnifices : *Licet nunc sarmenticos et semaxios appelletis, quia ad stipitem dividii axis revincti sarmentorum ambitu exurimur. Hic est habitus victoriæ nostræ : hæc palmata vestis, tali curru triumphamus.* (4) Tunica illa, seu ut fatur Tertullianus, *palmata vestis* (5) tam celebris apud Romanos, erat vestis triumphantium, palmata dicta a palmis quæ intertextæ erant. Quod stipes et axis martyribus, hoc idem fuit craticula Laurentio : quod illis sarmenta quibus exurebatur, hos ipsi carbonibus quibus cremabatur. Illi coronati et palmis induti triumphabant; iste indutus igne triumphat, qui est illius palmata toga, craticula currus triumphus. Quidquid in illum armavit crudelis Imperator, hoc omne fuit illi in gloriæ et pompæ triumphalis ornamentum. Quod Decio exprobat Leo Maximus Pontifex : *Sævisti persecutor in Martyrem; sævistis et auxisti palmam dum aggeras pœnam. Quid non ad victoris gloriam ingenium tuum reperit, quando in honorem transierunt triumphus etiam instrumenta supplicii?* (6)

Tyranni persequentes Christianos eorum gloriæ militaverunt : mancipantes morti Martyres, eis immortalem vitam procuraverunt, et seipsos inferni supplicii addiderunt. *Quid mæror, quid dolor, quid pœna, quid mors, homines terretis? Vicit vos fides, superavit vos fortitudo. Non potestis timeri post fidem. Provestistis Martyres; non vicistis. Evanuit fides vestra, facta sunt de vobis luctativa commercia, ut per vos iretur ad gloriam, quare tenuerunt Martyres in passione constantiam.* (7) Sic evanuit imperatoria Decii ma-

(1) Laur. Just. — (2) D. Aug. Serm. 57. de Diversis. — (3) D. Aug. Serm. 31. de Sanctis. — (4) Serm. in Nat. S. Laur. — (5) Tert. Scorp. 4. — (6) Vopise. — (7) Tert. L. de Cor. Mil. 12. — (8) Tert. L. de Idol. 15. — (9) Tert. Apol. 55. — (10) L. 2. de Fort. c. 21. — (11) Tract. de Morib. 11. — (12) Tert. L. de Cor. Mil. 7.

(1) Tert. L. de Cor. Mil. 7. — (2) Tert. L. de Cor. Mil. 12. — (3) Tert. ibid. — (4) Tert. Apol. 50. — (5) Tert. ibid. — (6) L. de S. Laur. — (7) D. Aug. Serm. 10. de S. Laur.

jestas; sic evanuerunt minæ, quibus Laurentium terrere moliebatur; sic evanuerunt dolores, cruciatus, tormenta, quibus crudeliter martyr probavit constantiam, eique ministravit ad comparandam gloriam. Sævitia tyranni fuit Levitæ utilis, sibi que noxia; utilis Laurentio, cui iter paravit ad palmam; sibi noxia, quia viam paravit ad gehennam. *Superatis itaque flammarum ministris, omne mundanæ insanie exstinxit incendium; et ad usque diabolica profecti intentio, ut et Martyr fidelis, ad Deum suum gloriosus ascenderet, et crudelitas persequentium, cum suis ignibus confusa torpesceret* (1), et in inferno interminabiles pœnas lueret. Econtra Laurentius in cœlo æterna felicitate potitur; quam merito obtinuit vincens timorem, dolorem, et ignis elementaris ardorem.

Refert Paradinus (2) depictos fuisse duos stipites lauri, ex prævia collisione, scintillantes, apposito desuper hoc titulo: *Flammescet uterque*. Duo illi stipites sunt Decius et Laurentius, qui mutuo se collidunt: Decius sævitia; Laurentius constantia. Uterque flammescit: Decius in inferno gehennæ flammis depastus; Laurentius in cœlo beatifico amore sufflammatus. Dicamus his duobus lauri stipitibus denotari carnem et animam Laurentii. Utraque flammescit: caro ignis materialis, flammis exposita; anima igne spirituali charitatis sufflammata. Attamen *ferventissimum martyrem sævissimi persecutoris superare flamma non potuit, quia longe ardentius veritatis radiis mens ejus accensa fervebat*. (3) Duplicem illum ignem quo succensus fuit Laurentius, revocat ad memoriam duplicem adhuc ignem. De quo loquitur D. Augustinus: *Duo sunt ignes, cupiditas scilicet et charitas. Unus de parte Dei, alter de parte diaboli; unus devorans omnia mala, alter universa bona consumeus*. (4) Cuncta peccata sunt concupiscentiæ filii, redolentes matris naturam; suntque ignes de parte diaboli, cunctas virtutes devastantes. Superbia consumit humilitatem, odium charitatem, blasphemia pietatem; e converso cunctæ virtutes sunt charitatis filiæ, sapientes indolem matris, et ita de parte Dei vitia devorantes. *Bonus ignis qui non novit exurere nisi peccata*. (5) Dilectio consumit inimicitiam; pudicitia, lasciviam; demissio, arrogantiam; amor, invidiam. *Consideret unusquisque conscientiam suam, et videat quo igne ardeat*. (6) Qui cupiditate æstuant, Decium imitantur;

qui charitate sufflammantur, Laurentii sunt imitatores. At proli dolor! quam multi ardent igne qui venit ex parte diaboli? quot superbi, quot impudici, quot avari, quot inimici, quot invidi, quot impii? Quam pauci, e contra, ardent igne qui venit ex parte Dei, qui sint humiles, casti, pudici, pietate ornati! Laurentius igne vicit ignem; igne Spiritus Sancti superavit ignem Decii. Nos quoque ignem igne vincamus: igne qui venit ex parte Dei, superemus ignem qui venit ex parte diaboli, id est, cupiditatem, ejusque prolem charitate vincamus. *Est amor utilis, est amor noxius: amor amore impeditur; amor noxius secedat, et amor utilis succedat*. (1) Recedat cupiditas quæ est amor noxius, succedat charitas quæ est amor utilis; recedat superbia, succedat humilitas; recedat lascivia, succedat castitas; recedat avaritia, succedat liberalitas; recedat vitium, succedat virtus. Et ut concludam cum Chrysologo: *Ergo Martyrum merita velut Dei dona laudemus, amemus, oremus, subinferamus voluntatem nostram. Voluntas enim sequitur, sed tamen non deest charitas si non desit voluntas: ipsa enim ardens voluntas vocatur charitas. Quis est qui timeat volens, qui est qui amet nolens? Ferveat oratio, et festum Martyris celebretur. Sed ut non sit inanis qui celebrat, imitemur Laurentii fidem, charitatem, et victoriam: fidem tribulationibus et angustiis examinatam, et probatam; charitatem, elemosynam et patientiam commendatam; victoriam, palmis coronatam. Hanc gloriæ coronam pollicetur qui non mentitur Deus: Esto fidelis ad mortem usque, et dabo tibi coronam vitæ*. (2)

CONCIO TERTIA.

MALEDICTUM est ante apotheosim deum Cæsarem nuncupare (3), quia senatores sibi deos consecrandi jus arrogaverant, sine quorum consensu, neque etiam Imperator quemquam in numero deorum adscribere valebat. Ut enim refert Tertullianus, *vetus erat decretum, ne qui Deus ab Imperatore consecraretur, nisi a Senatu probatus*. (4) Unde cum Tiberius, audita fama virtutum et miraculorum quæ in Judæa operatus erat Christus, voluerit illum imperatoria auctoritate inter deos annumerare, Senatus sese opposuit, et apotheosim ab ipso factam rejecit. *Tiberius ergo, cujus tempore nomen Christianum in*

(1) D. Aug. Serm. 3. de S. Laur. — (2) In Symbol. — (3) D. Maxim. Hom. 1. de S. Laur. — (4) Serm. 4. de Basil. Paul. — (5) D. Ambr. 18. in Psal. 118. — (6) D. Aug. ibid.

(1) D. Aug. — (2) Tert. Scorp. 12. — (3) Tert. Apol. 34. — (4) Tert. Apol. 5.

seculum intravit, annuntiata sibi ex Syria Palestine quæ illic veritatem istius divinitatis revelarant, detulit ad Senatum cum prerogativa suffragii sui. Senatus, quia non ipse probaverat, respuit. (1) Ad Deum solum spectat conferre sanctitatem, et ad summum Pontificem declarare et annumerare inter Sanctos, quos Deus sanctitate donavit. Solum caput visibile Ecclesiæ, de cujus ore procedunt oracula fidei, potest concedere fidelibus licentiam venerandi Beatos qui in cælo regnant. Nonnulli tamen a Christianis venerati sunt, priusquam fuerint a Summis Pontificibus in numero Sanctorum adscripti. Sic Joannes Chrysostomus communi consensu populi Constantinopolitani veneratus est. Sic Rochus, *dilectus Deo et hominibus, cujus memoria in benedictione est* (2), quamvis solemni Pontificis declaratione non sit inter divos collocatus, unanimi tamen Christianorum suffragio est canonizatus; qui sapienter honorant quem Deus suis gratis dignatus est, suosque cultus merito exhibent Sancto qui tantam demonstravit charitatem, 1. Mundum despiciens; 2. Ægrotis serviens; 3. Dolores et angustias constanter patiens.

I. PARS. *Creatori diligendo ædificaverat hominem.* (3) Ad hunc finem illi contulerat Deus cor dilectionis capax; et ut magis ad sui amorem inducat, dedit ei de sua dilectione mandatam, promittens observatoribus vitam æternam, et interminabilem mortem communi transgressoribus. *Diliges Deum ex toto corde tuo, et ex tota anima tua, et ex totis viribus.* (4) Diligi vult Deus ex toto corde; non patitur partiri cor, ita ut partem sibi, partem mundo demus; sed totum sibi reddi vult, qui totum creavit et dedit. *Rationalis enim animus qui sine dilectione esse non potest, aut Dei amator est, aut mundi.* (5) Duo illi amores tantum inter se diversi sunt, quantum diversa sunt objecta, quæ respiciunt. Dei amor perfectissimus; quia ad infinitum terminatur bonum. Mundi amor imperfectus est, quia ut fatur dilectus Discipulus, mundus in maligno positus est (6): seu, ut legit Salvianus, *seculum totum in malo positum est.* (7) Alludere videtur Evangelista ad id quod supra dixit: *Omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est, et concupiscentia oculorum, et superbia vite:* (8) in his enim tota mundi consistit malignitas. *In dilectione Dei nulla nimia* (9), quia quantumvis ab hominibus et Angelis diligatur

Deus, nunquam tamen tantum diligetur quantum est diligibilis; *in dilectione mundi cuncta noxia*: nam, ut belle ait ad propositum S. Cyprianus: *Arridet mundus, ut sæviat; blanditur, ut fallat; illicit, ut occidat; extollit, ut deprimat.* (1) Amor Dei et amor mundi adinvicem inimicantur; quoniam *inter contraria sibi nulla amicitia est.* (2) Homo mundi amicus, Dei nequit esse amicus. *Quicumque ergo voluerit amicus esse seculi, inimicus Dei constituitur.* (3) At econtra Christianus Deum amans, mundi est inimicus. *Homo si Deum amat, mundum non amat.* (4) Mundus ad sui amorem homines allicit, offerendo avaritiæ facultates, lasciviæ voluptates, superbiam dignitates: Deus offert suis amicis non divitias, sed paupertatem; non delicias, sed amaritudinem; non glorias, sed humilitatem. Verus Dei amator, Rochus, contemnens oblatas a mundo facultates, voluptates et dignitates, et amplectens, 1. Paupertatem; 2. Insuavitatem; 3. Humilitatem.

Christus Dominus *semper pauperes justificat, divites condemnat.* (5) Multiplici autem de causa Deus pauperes potius quam divites elegit ad regna cælorum: 1. Quia id requirere videtur apta donorum distributio, ut qui abundant terrestribus, careant cælestibus. *Difficile, imo impossibile est, ut presentibus quis et futuris fruatur bonis: ut hic ventrem, et ibi mentem expleat; ut de deliciis transeat ad delicias; ut in utroque seculo primus sit; ut in cælo et terra appareat gloriosus.* (6) At e converso æquitati consentaneum est, ut qui terrestribus carent, cælestibus abundant. Ut enim ait D. Augustinus: *Recta dispensatione misericors iudex regnum cælorum committit, quibus regni terrarum participationem inter mortales abstulit, ut ipse dives in cæli sede appareat, qui in terra nihil penitus procurat.* (7) Unde D. Chrysostomus (8) acute animadvertit, quod Apostolus (9) denotans divites hujus seculi, hoc modo loquendi innotuit esse divites futuri seculi. Dives hujus seculi fuit Epulo, denegans Lazarus micas quæ cadebant de mensa. Dives futuri seculi est ipse Lazarus in hoc mundo egenus et mendicus. Divites futuri seculi sunt Regulares qui votum paupertatis emiserunt et probe servaverunt. Quos asseverat Nazianzenus *propter humilitatem exaltatos, et propter paupertatem locupletatos.* (10) 2. Quia Deus vacuum requirit cor, ut totum illud possideat. Divitum autem

(1) Tert. Apol. 5. — (2) Eccles. 44. — (3) Tert. L. 4. adv. Marc. 25. — (4) Tert. L. 5. adv. Marc. 4. — (5) S. Leo. Serm. 5. de jejun. 7. mensis. — (6) 1. Joan. 5. — (7) 1. 4. de Provid. — (8) 1. Joan. 2. — (9) D. Leo.

(1) Epist. ad Donat. — (2) Tert. L. de Pœn. 3. — (3) Jacob. 4. — (4) D. Chrysost. Hom. 47. in Matt. — (5) Tert. L. de Pat. 7. — (6) D. Hier. Epist. 54. ad Julian. — (7) L. de 12. grad. Abusion. grad. 8. — (8) Hom. 2. ad Pop. — (9) 1. Timoth. 6. — (10) Orat. 16.

corda plena sunt divitiis, quibus addicti et inescati, idonei non sunt ad capiendas res cœlestes et divinas : pauperum vero corda sunt vacua divitiis, itaque cor non habentes in aere quo carent, transferunt cordis affectum ad cœlestia bona, quæ sperant. Quod umbratice cognoscens moralis philosophus, ait : *Non alius est Deo dignus, nisi qui opes contempsit : et ideo olim Flamini Diali, non modo tangere hederam criminisum erat, verum etiam nominare* (1) Hedera, teste Pierio, (2) symbolum est tenacitatis et adhæsiōnis ad terrena. 3. Quia divitiæ fomites sunt et illecebæ ambitionis, avaritiæ, luxuriæ, gulæ, omniumque vitiorum, quibus itur in gehennam, et ob hanc causam docet Salvator : *Facilius camelum transire per foramen acus, quam divitem intrare in regnum cœlorum.* (3) Paupertas econtra suggerit materiam humilitatis, continentiæ, modestiæ, sobrietatis, castitatis, cunctarumque virtutum quibus ad cœlum ascenditur. *Magna quædam penna paupertatis est, qua tum cito volatur in regnum cœlorum.* (4) 4. Quia divites facultatibus abutentes, ex eis superbientes, lascivientes, gulæ indulgentes, et sceleribus vacantes, infausta negotiatione inferni supplicia lucreantur. *Negotiatio est aliquid amittere, ut majora lucreis.* (5) Criminosi divites totum amittunt, nempe Deum et cœlum, ut acerbissima gehennæ lucrentur supplicia. Pauperes vero felici negotiatione pro Deo terrena relinquunt bona, ut lucrentur cœlestia. *Hæc negotiatio præstantissima, qua brevia et fragilia bona, cum sempiternis bonis commutantur.* (6) Inde concludit dubius Augustinus : *Regnum cœlorum non divitum, sed pauperum est. Dicit namque pauperibus* (7) : Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. *Si est regnum cœlorum pauperum ; restat ut infernum sit divitum.* His aliisque rationibus convictus Rochus, mundi renuntians facultatibus, amplexatur paupertatem. A suis parentibus qui erant Dynastæ, et Montis-Pessulani Comites, hæreditario jure acceperat amplas possessiones, nobiles dominationes, auri et argenti acervos, varia suppellectilia, pretiosas uniones, divitiarum thesauros, e quibus magnam partem vendidit, pecuniam pauperibus erogavit, et de ditissimo semetipsum pauperem reddidit.

Tres voluntariæ paupertatis invenio gradus. Primus est eorum, qui sunt divites censu, pauperes affectu, cujusmodi erat Se-

nator quidam Romanus nomine Severus, quem sic alloquitur D. Paulinus : *Es locuples, ut habens non habeas ; quia non tibi, sed non habentibus habes.* (1) Secundus primo perfectior, est eorum qui, censu pauperes, non sunt desiderio et spe divites, et iste gradus proprius est Apostolorum, qui se omnia reliquisse gloriantur ; licet solummodo tuguriolum, naviculam et rete quo piscabant reliquerint : quia ut Magnus docet Gregorius, *multum reliquit, qui desiderium etiam habendi reliquit.* (2) Tertius et perfectissimus quicum essent divites censu, facti sunt non solum censu et affectu pauperes, sed etiam desiderio et spe, rejicientes etiam desiderium et spem divitiarum : et hic paupertatis gradus proprius est Rochi, qui amplius renuntiat facultatibus, ultro paupertatem eligit, et cunctam divitiarum spem, et omne terrenorum desiderium abjicit. Voluntaria Rochi paupertas est longe major paupertate Senatoris Severi, qui suorum bonorum proprietatem tum usum reliquit. Videtur etiam paupertate Discipulorum perfectior ; quia non secus ac illi spei et desiderio terrenorum renuntiavit, in quo par est illis, magnas insuper reliquit facultates, in quo multum Discipulis antistat, eligens vitam pauperem et pœnitentem.

2. Medici per insuavitatem mendentur (3) et Rochus per mortificationem et pœnitentiam mundi superavit delicias. A juventute carnis renuntians voluptatibus, quas devicit ea ætate in qua alii se concupiscentia carnis victos fuisse gloriantur, toto vitæ decursu permansit virgo et corporis servavit integritatem. In seculo in quo lascivia eo usque jam exolevit, ut non ejuratio, sed moderatio libidinum pudicitia credatur ; isque satis castus habeatur, qui minus castus fuerit. (4) Et ne pretiosum virginæ puritatis perderet thesaurum, divitias quæ illi adversantur, abdicavit : siquidem *prima castitatis victoria est facultatum cupiditatem vincere ; quia lucri studium, tentamentum est pudoris.* (5) Et quasi parum fuisset abjecisse divitias, quæ castitati insidiantur, suo corpori continuum indixit bellum, et per carnis macerationem, *captivos sibi fecit omnes delicias juventutis.* (6) Ex morali Philosopho, *qui sapientiam amat, odit corpus* : et ex D. Augustino, *amans Christi osor est carnis.* Rochus, sapientiæ studiosus, et verus Christi amator, adeo duram tractationem in corpus suum exercuit, ut perpauci sint Sancti, qui durius sua corpora tractaverint ; et ardentem Christo demonstra-

(1) Epist. 8. — (2) Hierog. 51. — (3) Matt. 19. — (4) D. Bern. Serm. 4. de adv. — (5) Tert. L. ad Mart. 2. — (6) Greg. Naz. Orat. 18. — (7) L. de Contemp. Mund. c. 6.

(1) Epist. 1. — (2) Hom. 5. de Evang. — (3) Tert. L. de Pac. 10. — (4) Tert. L. de Pud. 1. — (5) D. Amb. Epist. 31. — (6) D. Amb. Serm. 19. in Psal. 118.

vit amorem, per odium quo suam aversatus est carnem. Jejunium observavit a duodecimo ætatis anno, in quo vix agnoscitur jejunii nomen. Jejunii comites habebat vigiliis continuas, fervidas orationes, satagens *Jejuniis preces alere, ingemiscere, lacrymari, et murgire dies noctesque ad Dominum Deum suum*, (1) aliisque pœnitentiæ operibus vacare, cujus sumpserat habitum in tertio S. Francisci Ordine.

Quid est aliud homo pœnitens, nisi homo sibi met iratus? (2) qui adversum se injurias Deo illatas vindicat; qui peccata a se commissa severe castigat; qui *veterem hominem cum actibus suis gladio pœnitentiæ enecat*. (3) Quæ, ut fatur Tertullianus, *in peccatorem ipsa pronuntians pro Dei indignatione fungitur, et temporali afflictione æterna supplicia non dicam frustretur, sed expungat*. (4) En verum Rochi specimen, adversus semetipsum irati, veterem hominem gladio pœnitentiæ enecantis, et per pœnitentiam æterna supplicia frustrantis, et præmia cœlestia merentis, et qui non valens Christo demonstrare per martyrium amorem quo æstuat, denotat illum per pœnitentiam. Perfectus Christi amor, *perdit animam suam sive ponendo eam ut martyr, sive affligendo ut pœnitens*. (5) Rochus non posuit animam suam ut martyr, per sanguinis effusionem; sed posuit eam ut pœnitens, per carnis macerationem, quæ, ut subjungit D. Bernardus, est martyrium *horrore quidem mitius, sed diuturnitate molestius*: quod durat toto vitæ tempore, quam duxit Rochus in pœnitudine et in dejectione.

3. Pœnitentia *prosternendi et humilificandi hominis disciplina est* (6): ut in Rocho apparet, qui de patria sua egressus est sub humili pœnitentis et peregrini habitu vitam duxit, quem non nisi moriendo reliquit. Cui probe conveniunt hæc Tertulliani verba: *Sed et tu peregrinus mundi hujus*. (7) Magna sane fuit Abrahæ perfectio, qui propriam patriam deseruit, et ad externam regionem se contulit; sed Rochi peregrinatio est longe perfectior, qui peregrinatus est in regiones orbis. Abrahamo præcepit Deus ut egrederetur de patria sua, de cognatione sua, et iret in terram sibi demonstrandam: Rochus nullum mandatum accepit a Deo, sed ex mera pietate domum suam deseruit. Abraham (8) in sua patria, erat quidem sufficienter terrenis ditatus facultatibus; at Rochus absque ulla comparatione Abrahamo erat ditior. Abraham de

patria sua exiens secum duxit terrenas suas facultates; Rochus, de Monte-Pessulano egrediens, nihil secum tulit de terrenis quibus affluebat bonis. Abraham in suo itinere non fuit solus: secum enim habuit uxores, a quibus consolabatur; domesticos, qui ei sua servitia et officia ministrabant; Rochus est solus in sua peregrinatione, et a nemine aliquod solatium, auxilium, aut ministerium recipit. Abraham nativum relinquit solum, sed ad terram promissionis possidendam multo lætiores, secundiorem, et ditiores: Rochus deserit suam regionem non ad meliorem obtinendam, sed ut toto vitæ suæ decursu sit *exsul a libertatis et lætitiæ felicitate*. (1) Ex quo tempore peregrini suscepit habitum, honoribus, deliciis, et facultatibus hujus mundi renuntiavit. Honoribus quidem, quia nullo in loco fuit secundum suam dignitatem recognitus. Deliciis etiam, quia expositus fuit pœnis et ærumnis, quæ longa itinera concomitantur. Tandem facultatibus, errans cunctis denudatus bonis. Et quemadmodum Judæi *dispersi, palabundi, et cœli, et soli sui extorres vagantur per orbem* (2); ita Rochus, absque ullo domicilio, velut *exsul vitæ* (3) errat. Exsilium est supplicium morte acerbius; quia, ut fatur Philo Judæus: *Mors est finis veterum malorum, exsilium vero initium novorum*. (4) Justitia humana exsilio mulctat scelerosos. Deus etiam hanc sententiam tulit in fratricidam Cain: *Eris vagus et profugus super terram*. (5) Et Medea ut de infido Jasone vindictam sumat, nihil aliud ei exoptat, nisi ut *per urbes erret ignotus, egenus, exsul, invisus, incerti laris*. (6) Sic errat et vagatur Rochus, non in pœnam criminis, sed ex devotione, pietate, humilitate, paupertate, ut Christum Dominum imitetur, qui *in humilitate et ignobilitate incessit, domicilio incertus, vestitu incultus, vultu denique et aspectu inglorius*. (7)

Hucusque consideravimus Rochum pauperem, pœnitentem, et peregrinum. Ut eum debito cultu veneremur, debemus esse pauperes, pœnitentes, et peregrini. Non efflagito a vobis ut sitis pauperes censu; sed affectu: non desiderio, ut cuncta vestra bona pauperibus erogetis; sed ut faciatis eleemosynas conformes facultatibus quas accepistis a Deo, et præsertim *cum non sibi, sed aliis divites fuerint, et dispensatores magis Dei, quam divites appellandi sint*. (8) Non exposito a vobis ut tantum jejunium, quantum Rochus, vel ut tam duram agatis pœniten-

(1) Tert. L. de Pœn. 9. — (2) D. Aug. — (3) Gueric. Serm. de Purif. — (4) Tert. L. de Pœn. 9. — (5) D. Bern. Serm. 30. in Cant. — (6) Tert. L. de Pœn. 9. — (7) Tert. L. de Cor. Mil. 13. — (8) Gen. 12.

(1) Tert. L. de Pœn. 11. — (2) Tert. Apol. 21. — (3) Tert. Apol. 42. — (4) L. de Vita Moys. — (5) Gen. 4. — (6) Senec. in Medes. — (7) Tert. L. de Idol. 18. — (8) D. Hier. l. 1. adv. Pelag.

tiam; sed ut indicta ab Ecclesia jejunia fideliter servetis, et per pœnitentiam Deo offenso satisfaciatis, et per carnis macerationem munitis vos adversus tentationes, insidias, et conflictus diaboli. *Simul enim et de pristinis satisfacimus conflictatione carnis et spiritus, et subsequitur tentationibus munimenta præstruimus.* (1) Nolo ut erretis ignoti, vagabundi, sine lare, sine domicilio, toto vitæ tempore; sed ut serio vos in terra recogitetis peregrinos. *Omnis qui ad supernam pertinet patriam, peregrinus est mundi, et dum temporali utitur vita, in patria vivit aliena.* (2) Tria Christianorum genera discriminat Hugo Victorinus. (3) Quidam uni loco per affectum adhærent; quem velut propriam patriam respiciunt. Nonnulli omnia mundi loca indifferenter respiciunt, quasi quilibet locus seorsim sumptus sit propria eorum patria. Alii, terram velut exilium considerant, et in quovis loco sese peregrinos et exsules existimant. Primi sunt delicati; secundi, fortes; tertii, perfecti. *Delicatus est, cui adhuc patria dulcis est; fortis est, cui omnis terra patria est; perfectus est, cui omne solum exilium est.* Primi, delicati sunt; quia uni loco addicti sunt, quem velut propriam patriam diligentes, vellent semper in eo commorari. Secundi, fortes; quia ad omnia loca amorem suum extendentes, nullum inordinate diligunt, neque ulli inseparabili affectu addicti sunt. Tertii, perfecti; quia terram velut exilium, et cœlum tanquam patriam recogitantes, terram despiciunt, cœlum ardentè diligunt. *Primus amorem fixit; secundus sparsit; tertius exstinxit.* Talis fuit Rochus, affectum suum nulli loco figens, neque ad diversas regiones spargens, sed penitus exstinguens, in terra exsulem vitam ducens, post cœlestem patriam anhelans; *patriæ peregrinus es, cum sis incola paradisi* (4), et tanquam peregrinus errans; nullo enim in loco demorabatur, nisi dum se ad Xenodochia recipiebat, ut ægrotis et pestiferis charitatis officia præstaret.

II. PARS. Primiceri Christiani magno cum zelo charitatis et misericordiæ incumbabant officiis: nam fratribus egenis eleemosynas liberaliter erogabant, ægrotos quantumvis humiles et demissos visitabant, consolabantur, eisque pro viribus subveniebant. Hac consideratione utitur Tertullianus, ut mulierem Christianam ab ineundo cum Gentili matrimonio dimoveat. *Quis autem sinat conjugem suam visitandorum fratrum gratia, vicatim aliena et quidem pauperiora queque*

tuguria circuire? (1) Si quis unquam erga ægrotos misericordiam demonstravit, is sane fuit Rochus, qui, a seculi cura expeditus, totam suam adhibuit curam erga ægrotos, 1. Ad nosocomia se recipiens; 2. Ægrotis serviens; 3. Pestiferis sanitatem impertiens.

1. Tertullianus Apostolum imitatus, plures charitatis et dilectionis recenset proprietates. *Dilectio, inquit, benefica est* (2): quia sua largitate proximi egenis necessitatibus subvenit: *Nec sua requirit, si offert sua, dum alteri prosit.* Facultatum namque suarum, imo et laboris, honoris, sanitatis et vitæ dispendio miseris opitulatur. Tandem, *magnanimis est* (3): vocabulo sane Latinis insolenti, seu, ut stylo puriori fatur D. Cyprianus, *magnanima est.* Tum quia omnes difficultates superat: *Omnia enim sæva et immania, prorsus facilia reddit amor.* Tum quia cuncta, quantumvis dura, constanter tolerat: *Nihil amantibus durum est.* (4) Tum quia amaritudines in suavitates immutat. *Nullomodo sunt onerosi labores amantium, sed etiam ipsi delectant.* (5) En verum specimen charitatis Rochi, quæ est 1. Benefica, quia *semetipsum de seculo exharedavit* (6), ut pauperes de necessitate liberaret; 2. Non requirit sua, dum alteri prosit: nam ut *promptissimus esset in communicationibus* (7), et liberalius egenis erogaret eleemosynas, semetipsum effecit pauperem et egenum; 3. Magnanima, fortiter superans cuncta misericordiæ in ægrotos obstacula. Obstabat nobilitas Dynastæ, qui natus videtur ad frequentanda regum palatia, non xenodochia pauperum et ægrotantium. Obstabat juvenilis ætas, quæ facilius propendet ad captanda oblectamenta, quam ad egenorum sublevandas miseras. Obstabat tenera et delicata complexio, non satis idonea ad ferendos labores, xenodochiorum comites. Obstabat locus: nam nosocomium ut plurimum est lugubre, fœtidos exhalans odores. Obstabat egenorum, infirmorum, languentium aspectus, qui cordi ingenerabat fastidium. Horum tamen nihil impedivit Rochum quin se conferret ad xenodochia, in quibus recipiuntur extranei; et nosocomia, in quibus pauperes infirmi curantur. Ibi autem remansit in pœnitentis habitu, ut facilius misericordiæ vacaret operibus: *Pœnitentia conversationem injungens, misericordiæ illicem.* (8) Habetur apud Tertullianum, qui non minori acumie nuncupat *patientiam misericordiæ matrem.*

(1) Tert. L. de Bapt. 20. — (2) D. Aug. l. de Ver. Incoc. c. 7. — (3) L. 5. Erudit. Didasc. c. 20. — (4) D. Paulin. ep. 1.

(1) Tert. L. 2. ad Ux. 4. — (2) Tert. L. de Pat. 12. — (3) D. Aug. Serm. 9. de Verb. Dom. — (4) D. Hier. ep. 1. ad Eustoch. — (5) D. Aug. l. de Bon. Vid. c. 21. — (6) Tert. L. de Exh. Gast. 12. — (7) Tert. ibid. — (8) Tert. L. de Pan. 9.

(1) Utramque demonstravit in xenodochio Rochus, ægrotis et pestiferis serviens.

2. Inter varios morbos qui genus hominum affligunt, *revera lues* (2) est omnium major. Pestis adeo est horrenda, ut nemo sit qui eam non aversetur; adeo contagiosa ut cogat amicos relinquere absque auxilio eos, quibuscum amicitia conjuncti sunt; adeo crudelis, ut parentes a filiis, et conjuges abinvicem dividat; adeo periculosa, ut venenum suum accedentibus diffundat. Verum cuncta ejusmodi pericula non impediunt Rochum adire infecta lue xenodochia, ut pestiferis sua auxilia præstaret; *tam præcoquam, imo tam acerbam dilectionem* (3) peste laborantibus reddens; sese mortis exponens periculo, ut eos a morte liberaret, vel quodammodo solaretur. Ex D. Bernardo: *Triplex est genus martyrii: unum, in sanguinis effusione; alterum, in carnis maceratione; tertium, in proximi compassione.* (4) Rochus quodammodo tria illa pertulit martyrii genera. Et quidem *in sanguinis effusione*; quia pestiferis ministrans, toxicatus est, et veneno enecatus. 2. *In carnis maceratione*, quam penitentia et afflictione maceravit. *O martyrium et sine passione perfectum!* (5) Tandem 3. *In proximi compassione*, sentiens in corde dolores, quos ægroti sentiebant in corpore; dicens cum Apostolo: *Quis infirmatur, et ego non infirmor?* (6) Revera cum afflictis afflictabatur, cum infirmis infirmabatur: *Quia in se trahebat damna infirmitatis alienæ.* (7) Rochi charitas velut spongia sacra, infirmorum imbibebat dolores; ejus compassio velut magnes, ægrotorum trahebat cruciatus, eosque Rochi uniebat animo. *Quot pestes* (8) conspicebat in ægrotantium corpore, *tot dolores* (9) sentiebat in corde; et compassione motus, et charitate sufflammatus, omni assiduitate pestiferos visitabat, magno cum fervore eis alimenta et remedia ministrabat, et admirabili virtute eos ut plurimum sanabat.

3. Medici quantumvis periti, lue grassante suam incertiam ostentant, et dum accersuntur ad visitandum hominem peste percussum, vel venire recusant; vel si veniunt, nulla remedia applicant, dicentes: *Relinquo in suo sopore morientem; jam intumet virus, et properat in viscera.* (10) Rochus etsi Montispessulani Comes, eo in loco, medicinam haud edoctus, pestiferos sine remedio non deserit; sed per virtutem crucis, cujus figu-

ram deferebat in corpore, et imaginem conservabat in mente, eos ad sanitatem restituit. Non est mirum quod Christo *curationes pareant, obtemperent sanitates* (1), qui cum sit Deus, habet supremum dominium in morbos, et in sanitates; imo in mortem, et in vitam. *Ad omnia tibi occurrit Deus idem, percutiens, sed et sanans; mortificans, sed et vivificans.* (2) Sed prorsus est stupendum quod Rochus sanet pestiferos, qui medicis incurabiles videntur. Profecto donum sanitatum, quod illi contulit Deus, evidenter denotat sublimem ejus virtutem. D. Augustinus de sanitate, quam contulit Petrus claudio qui hajulabatur ex utero matris, ait: *Pauperem hominem expavit infirmitas, æqua lege, et æqua potentia reges captivosque constringens.* (3) Duæ sunt infirmitatum species: quædam casu accidunt; quædam ex natura veniunt, et hæ majori cum difficultate sanantur. Attamen *pauperis imperium etiam natura non pertulit; ille enim claudus erat ex utero matris suæ.* (4) Quod si Petri paupertas, qui tantummodo reliquerat naviculam et rete, tantam illi in morbos contulit auctoritatem, ut conferat sanitatem etiam homini a natura claudio; mirum non est si Rochus sanat pestiferos, qui medicis incurabiles videntur. Petri *beata plane largitas, quæ petenti argentum quidem non contulit, sed contulit sanitatem.* (5) Rochi quoque *beata largitas, quæ de thesauris suis aurum non protulit, sed protulit medicinam.* Miraculosæ illæ sanitates plane demonstrant, quam acceptabiles Deo fuerint Petrus et Rochus; nam, ut subjungit D. Augustinus, *quod profecto non fieret, nisi pauper ille plenus esset Deo, qui est auctor naturæ.* (6) Pleni prorsus erant Deo Petrus et Rochus, quibus data est gratia sanitatum: *Quibus donatum est, non tantum credere in Christum, sed etiam pro ipso pati.* (7) Vere beatus Rochus, Christum ardentem diligens, et pro ipso dolores patienter ferens.

III. PARS. *Dilectio omnia sustinet, omnia tolerat, utique quia patiens.* Patientia est dilectionis comes inseparabilis, per quam verus Dei amator æquo animo sustinet adversitates, persecutiones, et dolores. Et ut eloquenter ait Chrysologus: *Fortem facit vis amoris; quia nihil durum, nihil amarum, nihil grave computat amor verus. Quod ferrum? quæ vulnèra? quæ pœna? quæ mortes amore prævalent superare perfectum? amor impe-*

(1) Tert. L. de Pat. 5. — (2) Tert. L. de An. 50. — (3) Tert. L. 4. adv. Marc. 27. — (4) In Sent. — (5) Tert. Scorp. 8. — (6) 2. Cor. 11. — (7) D. Greg. Hom. 5. in Evang. — (8) Tert. L. 1. ad Nat. 9. — (9) Tert. Scorp. 1. — (10) Tert. ibid.

(1) Chrysol. Serm. 15. — (2) Tert. L. 2. adv. Marc. 14. — (3) Serm. 26. de Verb. Ap. — (4) D. Aug. — (5) D. Aug. Serm. 2. de S. Petr. et Paul. — (6) D. Aug. Serm. 2. de Verb. Ap. — (7) Tert. Scorp. 15.

netrabilis est lorica, respuit jacula, gladios excutit, periculis insultat, mortem ridet; si amor est, vincit omnia. (1) Fuscè dinumerat Chrysologus victorias quas amor verus et patiens reportat de adversitatibus, jacturis, morbis, tormentis. Quod probe demonstrat Rochus, invictam præ se ferens patientiam, 1. Ardentiori febre sufflammatus; 2. Sagitta vulneratus; 3. Moriens incarceratus.

1. Magnum Dei amorem ostendit Rochus, pauperiem eligens, vitam pœnitentem ducens, sub peregrini habitu itinere incommoda sustinens, in xenodochiis ægrotis et pestiferis serviens; et quasi tot constantiæ argumenta parum sint, Deus ad probandum magis ejus amorem, voluit eum *in tantis vexationibus etiam febricitare.* (2) Dolor est verum malum, quo punitur scelerosa Adami posteritas. Cætera mala ideo mentem duntaxat et carnem affligunt, quia phantasiam et imaginationem vulnerant, et illi soli de jactura bonorum fortunæ dolent, qui illorum non cognoscunt vanitatem. At dolor est malum reale et effectivum, quod simul animum et corpus aggreditur, et hominem privat sanitate: quæ, ut docet D. Bernardus, cuncta corporis complectitur bona: *Omnia bona corporis sauitas.* (3) Cuncti morbi dolorem afferunt, sed non æqualiter. Inter infirmitates majorem dolorem afferentes, ardentior febre numerat Tertullianus: *Febrem inter cæteros mortiferos et cruciarios exitus, erogando homini deputatam.* (4) Febris ardentior totum corpus accendit, totum sanguinem corrumpit; caput incredibili dolore affligit, ad phrenesim et delirium inducit; nullam requiem sumere sinit; intolerabilem sitim, alimenti fastidium, et remedium nauseam parit: totque dolores, tantaque incommoda secum adducit, ut febricitans exoptet mortem, qua a tot et tantis malis liberetur. Ardentiores febres omnes quidem cruciant homines; divites tamen quædam habent solatia, quibus privantur pauperes. Illi sub molli pluma cubant, hi sub dura tellure jacent: illis ministrantur *offa*, decoctum carni cremoris, decoctum glaciatum, salgama sicca, liquida, rosa sacharea, cortex citrinus, aureum malum, aliaque gulæ irritamenta; his præbetur vel solus panis, vel jusculum adeo macidum, ut nihil nisi aquam redoleat. Illis adsunt medici, febris progressum considerantes, pharmacopœlæ remedia præbentes, amici ægrotum visitantes, domestici auxilium ministrantes: hi ab omnibus sunt derelicti, nullus est qui

eis serviat; solus adest dolor, qui eos cruciat; *medius urdor* (1), qui eos inflamat.

En miserum Rochi statum, semel in Italia, et iterum in Provincia ardentiori febre vexati, cuncta persentientis incommoda extrema paupertatis, quam spontaneæ assumpserat, sed quæ admirabili patientia sustinuit. Ardor charitatis quo æstuabat in mente, major erat ardore febris, quo sufflammabatur in corpore. *Calamitas sæpius disciplina virtutis est.* (2) Febris ardentior erat Rochus disciplina virtutis, qua probabatur non secus ac aurum in fornace. *Virtus in infirmitate perficitur* (3): tum quia infirmitas est objectum patientiæ et fortitudinis: tum quia infirmi sunt exercitatiores et fortiores: tum quia in infirmitate charitas incrementatur. *Charitas in miseris non reprimitur; quia in infirmitate perficitur.* (4) Addit Richardus Victorinus: *Charitas prorsus virtus omnipotens, quæ ipsas misérias facit potentes, dum convertit ad adjutorium, quæ parata sunt ad nocendum.* Charitas fausta metamorphosi dolores in adjutorium convertit; Deus enim infirmis largitur auxilium, quo infirmitatis incommoda patienter et fortiter patientur. Sic in febre ardentiori virtus Rochi perfectionem mutuata est. Quo majorem sentiebat dolorem, eo ardentiori charitate urebatur, et Deo intimiori unione conjungebatur. Nam, ut fatuit Gregorius Nazianzenus: *Anima morbo affecta, Deo proxima est.* (5) Sic febris Rochum Deo strictiori unius vinculo, eum insuper generosior reddidit. *Animus ex eo quod passus, generosior redditur.* (6) Sic febris Rochi auxit constantiam, eum reddidit generosum ad toleranda dolorem causatum a sagitta qua in costa vulneratus est.

2. Rochus *constantissimus in martyriis* (7), non solum patienter sustinuit febris ardores; sed etiam vulneris dolores. Recogita, Christiane, Sebastianum telis confossum; revoca ad memoriam Lazarum ulceribus coopertum, ad janssonem divitis mendicantem, neque nucam panis, qua fami subveniret, accipientem; sed considera Rochum in medio campo sub arbore jacentem, vulneratum, et adeo debilitatum, ut neque sub pedibus stare, neque etiam ad mendicandum panem pedem movere possit. In misero illo statu, quo est inedia affectus, feris expositus, et omni humano auxilio destitutus Rochus, non querelas prodit, non gemitus edit, non lacrymas fundit, neque ullum demissi animi indicium dedit. *Fides famem non timet. Scit etiam famem*

(1) Serm. 40. — (2) Tert. L. adv. Valent. 25. — (3) De tripl. Gen. Bon. — (4) Tert. L. de Præser. Hæret.

(1) Tert. Scorp. 1. — (2) Min. Fel. in Oct. — (3) 2. Cor. 12. — (4) Richard. Viell. de Grad. charit. c. 1. — (5) Epist. ad Civ. Nazian. — (6) Greg. Naz. Or. 25. — (7) Tert. L. de Exh. Cast. 12.

non minus sibi contemnendam propter Deum, quam omne mortis genus. Didicit non respicere vitam, quanto magis victum? (1) Rochus in schola patientiæ eruditus, ubi didicerat non respicere vitam, quanto minus victum? non timet famem, neque bestiarum feritatem, paratus sustinere pro Deo omne mortis genus. *Conservantur in justis gratia, virtutes, et merita acquisita per adversa: adde et acquiruntur.* (2) Multa merita acquisierat Rochus per voluntariam paupertatem, duram carnis macerationem, longam peregrinationem, ægrotorum et pestiferorum opitulationem, ardentem febris vexationem; sed illa multum incrementavit in tanta extremitate, adeo constans permanens, ac si in *passionibus incompatibilis* (3) exstitisset.

Rochus in extrema illa miseria obrutus *calamitatibus beatis* (4), humano solatio destitutus, divina misericordia fuit adjutus. Helixæ Jezabel iras fugienti, et in deserto fame morienti, subvenit Deus. *Helixæ utique allatus est cibus ab Angelo, quo nullus in humana consuetudine vilior invenitur* (5): panis scilicet. Rochus etiam opitulatus est Deus, non per Angelum, sed ministerio canis cujusdam Nobilis, qui singulis diebus tantillum panis afferebat ad Rochum. Cum autem domestici illius Nobilis sæpe sæpius observassent canem cum pane e domo egredientem, et in vicinum campum progredientem, eum insequentes pervenerunt ad arborem sub qua jacebat Rochus, in cujus manu canis deposuit panem quem ore gestabat: re adeo insolita stupefacti, adeunt Rochum ita attenuatum, ut in facie mortis præferret imaginem. Quidam magna diligentia ad castellum redeuntes, casum illum Nobili nuntiant, qui mox ad locum, in quo jacebat miser, veniens, stupore et ipse captus, ad Comitum Montis-Pessulani nuntium mittit, qui eum de cunctis, quæ acciderant, instruit. Ex D. Chrysost. *Nemo natura bonus, nemo natura strenuus: misericordia vero omnibus est indita, etiam crudeli et immiti.* (6) Comes tamen Montis-Pessulani neque natura bonus, neque misericordia motus, ad campum, in quo jacebat Rochus, venit, immitior cane, qui eum nutrit; barbarior feris qui ad vitam non attentarunt; nepotem, quem non cognoscebat, exploratorem credidit, et ut talem in carcerem conjecit.

3. At Rochus *expeditissimus in persecutionibus* (7) carceris incommoda constanter pertulit. Alias Rex in captivitate redactus, præ

(1) Tert. L. de Idol. 12. — (2) D. Bern. Serm. 8. post. Cinc. — (3) Greg. Naz. Or. pro Bas. — (4) S. Zen. — (5) D. Bern. Serm. 3. in Psal. 90. — (6) Hom. 4. in ep. ad Philipp. — (7) Tert. L. de Exh. Cast. 12.

tristitia exclamavit: *Heu quis eram? quis sum? ubi fui? ubi sum?* Eram victor, et nunc sum victus; eram rex, et nunc sum servus; eram palmis gloriosus, et nunc sum ferro et vinculis onustus; in amplo manebam palatio, et nunc sum in ergastulo detentus. Annon Rochus poterat easdem edere querelas, dicere: *Quis eram, et quis sum? ubi eram, et ubi sum?* Eram Comes Montis-Pessulani, et nunc velut explorator et insidiator habeor; in castello cum honore, et omnium exultatione manebam, et nunc in carcere a cunctis despectus detineor; innocuis abundabam deliciis, et nunc amaritudinibus repleor. Has edidisset querelas Rochus, nisi invicta fuisset constantia præditus; sed Dei æstuans amore, et patientia velut saginatus, generose dixit: *Contristetur illic, qui fructum seculi suspirat.* (1) Homines mundum inordinate diligentes pro amissione libertatis suspirent, gemant pro jactura terrenorum, lacrymentur pro adversis et persecutionibus: at cur ego suspirem, qui pro Dei amore cuncta abjeci terrena bona, et cunctis pænæ malis ultro me subdidi? *Christianus etiam extra carcerem seculo renuntiavit, in carcere autem etiam carceri.* (2) Ante carcerem Christianus affectu saltem voluptatibus, dignitatibus et facultatibus seculi renuntiavit; et in carcere, cuncta carceris incommoda patienter tolerat: talis exstitit Rochus qui ante carcerem fortunæ abdicaverat bona, et in carcere mala carceris constanter sustinet.

Tertullianus martyres pro fide incarceratos sic consolatur: *Habet tenebras carcer; sed lumen estis ipsi. Habet vincula, sed vos soluti Deo estis. Triste illic exspirat, sed vos odor estis suavitatis. Judex exspectatur, sed vos estis de iudicibus ipsis iudicaturi.* (3) Rochus, es in tenebroso ergastulo incarceratus, sed tu es sol splendescens, virtutis tuæ radiis dissipans carceris tenebras: tu es vinculis ferreis onustus, sed etsi corpore ligatus, animo tamen ingenuus et liber es: in loco fetido detineris, sed bonus es odor Christi, suavissima innocentiae exhalans thymiamata. Hominum illic iudicium expectas, sed iudex es eorum, qui te exploratorem iudicant. In carcere, peste vulneratus animam efflas, sed ut in cælo immortalis fruaris vita.

Duplici de causa permisit Deus, ut Rochus esset peste percussus, et lue etiam moreretur. Una, ut Rochi probaret virtutem, et amoris commendaret excellentiam. *Fortis est ut mors dilectio.* (4) Rochi autem dilectio non exstitisset fortis ut mors, nisi mortuus fuisset

(1) Tert. L. ad Mart. 2. — (2) Tert. ibid. — (3) Tert. ibid. — (4) Cant. 8.

violentia doloris. Altera, ut ii qui peste tangerentur, Rochum haberent apud Deum in patronum et adiutorem. Nihil vulgarius inter catholicos, quam habere apud Deum advocatum eum Sanctum, qui in aliquo tormento mortuus est. Sic Apolloniæ implorant auxilium, qui dolore dentium laborant; Agatham, mulieres in mamillis ægrotantes; et cuncti qui peste feriuntur, Rochi implorant auxilium. Chrysologus expendens hæc Evangelistæ verba: « Factum est autem ut moretur pauper, et portaretur ab Angelis in sinum Abrahamæ. » (1) Sic Abrahamæ hospitalitatem commendat: *Sua tunc omnes Sanctos suscipit in requie; parum se beatum credidit si in ipsa superna gloria ab hospitalitatis pio cessaret officio.* (2) Neque minori facundia Deiparæ etiam felicitate patientis misericordiam prædicat Cardinalis Petrus Damianus: *Nunquid quia ita deificata ideo nostræ humilitatis oblita es? Nequaquam Domina. Scis in quo discrimine nos reliqueris, ubi jaccant, quantum delinquant servi tui. Non enim convenit tantæ misericordiæ tantam miseriam oblivisci; quia etsi substrahit gloria, revocat natura; non enim ita es impassibilis, ut sis incompassibilis.* (3) Quæ Chrysologus de Abrahamo, et Damianus de Deipara prædicavit, probe Rochus conveniunt, qui in ipsa superna gloria non potest cessare a charitate, quam exhibuit pestiferis; qui non est ita impassibilis, ut sit incompassibilis.

Ut autem Rochi obtineamus auxilium, ejus imitari debemus perfectiones. 1. Rochus mundi bona despexit, quibus Dei amorem præposuit. *Sit constitutus ordo in dilectione rerum, ut scilicet prius diligatur Deus, quam cætera omnia.* (4) 2. Rochus ægrotis et pestiferis compatiens, eis sollicitè servivit, in quo se pietate ornatum demonstravit. *Nam pati possunt impii, compati autem non nisi pii* (5), et qui pietate et compassione moventur erga miseros, a Deo obtinent misericordiam. *Qui proximi commiseratione ducitur, etiam ipsius semper miserabitur Dominus; misericordia enim viri velut sigillum cum ipso.* (6) 3. Rochus patienter et constanter dolores, adversitates et persecutiones pertulit, seque passionibus verum Christianum demonstravit; *cum ea nos ostendant Christianos, quæ patimur ad exemplum ipsius Christi.* (7)

Duas recenset Christus Dominus vias. Latam unam, angustam alteram. Illa, est explanata divitiis, deliciis, et gloriis vanis hujus seculi, sed ducit ad infernum. Hæc

ecotra est plena spinis, laboribus, adversitatibus, ærumnis, quæ sunt mala duntaxat apparentia, sed ducit ad cælum. *Sicut ad verum malum, per fallacia bona; sic ad verum bonum, per fallacia mala pervenitur.*

(1) In inferno sunt vera mala, in cælo sunt vera bona: per fallacia seculi bona ad vera inferni mala pervenitur: ecotra, per fallacia vitæ, mala pœnæ, ad vera cœli bona pervenitur: Rochus pervenit ad cælum ubi veris perfruitur bonis, quibus incescit per vitam non latam, sed angustam. *Non queritur qui latam viam sequi paratus sit, sed qui angustam.*

(2) Nam ex testimonio humanatæ veritatis, lata via ducit ad infernum, angusta vero ducit ad cælum.

CONCIO QUARTA.

CHRISTUS Dominus doctrinam suam temperans tum Discipulorum, tum Judæorum inscitiam et imbecillitati, locutus est in parabolis. (3) Inter quas non minoris momenti est ista quæ in hodierno Evangelio legitur: « Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito in agro. » (4) Quisnam vero sit ager ille, quisnam thesaurus in eo absconditus, non conveniunt inter se interpretes parabolarum, (5) quorum omissis explanationibus, per agrum intelligendam B. Annam existimo. Hæc interpretatio non impertinens videbitur attente consideranti omnes litteras quibus hoc nomen agrum constat. *A, Anna; G, Genitrix; R, Regina; V, Virginis; M, Maria.* Seu *A, Anna; G, Genuit; R, Redemptoris; V, Virginem; M, Matrem:* igitur B. Anna est ager, in quo absconditur thesaurus. *Verum quid illum thesaurum æstimamus?* (6) Ex V. Beda conversatio seu vita justorum, thesaurus est: Ex D. Hieronymo thesaurus sunt sacre Scripturæ, in quibus reposita est notitia Salvatoris. Beatissima autem virgo salutatur ab Andrea Cretensi: *Salve veteris novique Testamenti obsignatio; totius prophetiæ perspicua plenitudo; inspirata a Deo veritatis Scripturarum acrostichis; Dei ac Verbi animatus ac mundissimus tomus, in quo sine voce ac scripto, inscriptor ipse Deus ac Verbum quotidie legitur.* (7) Dicitur Maria inspirata veritatis acrostichis, quia sicut in acrostichide totius tractationis argumentum ex summis statim litteris cognoscitur, ita etiam Scriptura tota in Maria intelligitur, quæ est velut Scripturarum commentum et

(1) Matth. 25. — (2) Serm. 121. — (3) Serm. 1. de Nat. Virg. — (4) Orig. Hom. 3. in Cant. — (5) Hug. Viet. de tripl. Volu. Chr. — (6) S. Ephrem. Serm. de Timor. Dei. — (7) Lact. l. 6. c. 21.

(1) Lact. l. 6. c. 21. — (2) Tert. l. de Fug. in Pers. 14. — (3) Tert. l. de Resur. 33. — (4) Matth. 13. — (5) Tert. l. de Pud. 7. — (6) Tert. l. de Orat. 11. — (7) Orig. 2. de Nat. Virg.

compendium, in quo sine voce, et scripto, Verbum quotidie legitur. Tandem ex D. Hilario, *thesaurus in agro, Christus intelligitur in carne*. Quovis autem modo sumatur thesaurus, in B. Anna reconditur, quæ est 1. Dives pretioso vitæ thesauro; 2. Ditior Mariano thesauro; 3. Ditissima Dominico thesauro.

I. PARS. *Dabo illis thesauros absconditos.* (1) Thesauri illi absconditi quos pollicetur Deus, sunt gratiæ, sanctitates, et virtutes quibus justi opulenter ditantur. Lucullus (2) in somnis admonitus ut iret versus littus maris, ubi amicum de navi exeuntem inveniret, expurgatus mox ad littus maris properans, intellexit quod quædam Ciliciæ navis a Romanis persecuta ut levior atque ad fugam capiendam expeditior esset, marmoream statuam immensi ponderis in littore exposuerat, quam illud ut invenit, attente considerans, vidit in ea Antolici amici sui nomen expressis grammatis exculptum. Statuam licet magno cum labore in suam domum deduxit Lucullus, quam apericus inestimabilem in eo invenit thesaurum. Statua a Deo artifice fabricata, est B. Anna: illam navis Ecclesiæ hodie nobis exponit. Si quæ in illa sunt attente conspiciamus, inveniemus thesaurum absconditum. Quam pretiosus est ille thesaurus! 1. Omnes virtutes congregans; 2. In divitiis spiritualibus cunctas veteris Testamenti feminas superans; 3. Pietatis operibus abundans.

Divitias nobis appetere minime opus est, quia nec Dominus appetivit. (3) De seculi divitiis loquitur Tertullianus, quæ, ut belle animadvertit D. Bernardus, *veræ non sunt*. (4) Veræ divitiæ illæ duntaxat censendæ sunt, quæ ad probos pertinent mores, quæ nunquam amittuntur aut evanescent, quæ possidentur in hac vita, et in futura conservantur. Nam ut subjungit Bernardus: *Veræ divitiæ non opes sunt, sed virtutes: quas secum conscientia portat, ut in æternum dives fiat*. His opibus ditata B. Anna, pretiosus effecta est thesaurus, virtutes in semetipsa congregans. Nam quemadmodum thesaurus materialis conflatur ex acervatione auri, argenti, gemmarum, cæterarumque divitiarum: ita thesaurus spiritualis et moralis, virtutum congeriem complectitur. Dilectio nuncupatur a Tertulliano *Christiani nominis thesaurus* (5), quia cæteras virtutes in se colligit: B. quoque Anna merito vocatur thesaurus, quia ut fatur Joannes Damascenus, omni genere virtutum floruit: *Anna*

non minus morum, quam matrimonii jngo cum Joachimo copulata erat, verum quamvis omni virtutum genere floureret, quasi cunctas virtutes, quibus seorsim rutilant cæteri Justi, in una Anna coadunentur, quæ ideo cæteras feminas veteris Testamenti in divitiis spiritualibus superat.

2. *Quanto dives* (1) B. Anna, cæteras longe superans! Cui probe competit istud Proverbiorum: *Multæ filiæ congregaverunt sibi divitias; tu vero supergressa es universas.* (2) Multæ sanctæ femine in veteri Testamento congregaverunt sibi spirituales divitias: verum illas omnes supergressa est S. Anna. Multum ditatæ fuerunt virtutibus, Sara Abrahami uxor, Rebecca Isaaci conjux, Rachel Jacobo dilecta, Maria soror Moysis, Esther commendata jejuniis, Judith Holofernis debellatrix, Debora Israëlitarum ductrix, Jael Sisaræ necatrix; at *Anna erat accuratiores vita præstans.* (3) Illustrissimæ illæ viragines etsi præclaris facinoribus famosæ, fuerunt tamen levi aliquo nævo maculatæ. Verum *Anna simplex ac recta apud Deum, apud homines, irreprehensibilis erat.* (4) Communis feminarum vita, aliqua reprehensione afficitur apud homines, at accuratiores Annæ vita illam irreprehensibilem reddit apud Deum, et apud homines. *Anna cum omnium virtutum genere floureret, apud Deum et homines irreprehensibilis existit.* (5) Hac de causa Nicephorus non solum Annam feminis illustrissimis præponit, sed adhuc perfectissimis quibusque veteris Testamenti viris adæquat. *Anna erat cum primis quibusque; et splendidissimis connumerata.* Recogita Patriarchas, inter Dei amicos computatos; considera Nazaræos perfectionis vitæ studiosissimos, revoca ad memoriam Prophetas aliosque sanctissimos viros: Anna cum *primis quibusque et splendidissimis* connumeratur. Non dixit cum uno, aut altero splendidissimo, sed *cum primis quibusque splendidissimis* simul sumptis: quia nullis splendent virtutibus, nullis fulgent pietatis actionibus, quibus non coruscet B. Anna, pietatis operibus abundans.

3. *Quamquam et divitias præstare, non incongruens Deo sit, per quas et divites solatio juvantur, et multa inde opera justitiæ et dilectionis administrantur.* (6) Si quæ unquam mulier operibus justitiæ et pietatis adhibuit sibi a Deo datas divitias, maxime B. Anna, quæ ut fatur D. Hieronymus, *omnem substantiam suam trifariam divisit: unam par-*

(1) Tert. L. 4. adv. Marc. 25. — (2) Fulg. l. 1. c. 5. — (3) Tert. l. de Pat. 7. — (4) Scrim. 4. de Adv. — (5) Tert. l. de Pat. 12.

(1) Tert. L. 2. ad Ux. 8. — (2) Prov. 31. — (3) Niceph. l. 1. c. 7. — (4) D. Hier. de Ort. Virg. — (5) D. Damas. Orat. 1. — (6) Tert. L. 4. adv. Marc. 15.

tem templo et templi ministris impendebat; aliam peregrinis et pauperibus erogabat; tertiam suæ familie necessariis usibus reservabat. (1) Thesaurus in agro absconditus, est evangelica perfectio, ecclesiasticum est studium, continens in intimis cælestis vitæ perfectionem, conversationem in cælis. (2) Anna ante Evangelium, evangelicam servavit perfectionem, erogans facultates suas egenis et peregrinis, ut expedita terrenorum sollicitudine, attentius pietatis vacaret operibus, et facilius erigeret ad cælum mentis oculos, et cordis affectus. Rupertus censet duplicem paradisi homini fuisse a Deo commissum: materialem unum, ad habitandum cum uxore ædificanda; spiritalem alterum, scilicet animum, per perfectionis studium, egregiis virtutibus oruandum. Ruperto consentiens Damascenus duplicem paradisi discriminat. « Nonnulli fuisse sensibilem paradisi animo fixerunt: alii contra, spirituales, et qui intelligentia sola perciperetur: mea autem hæc est sententia, ut quemadmodum homo ita constructus fuerat ut simul et sensus et rationis particeps esset, sic etiam sanctissimum ipsius templum tale erat, ut et in sensum caderet, et animo ac ratione cerneretur, ac duplicem rationem haberet. Corpore namque in pulcherrima regione degebat, animo autem in sublimiori ac pulchriori atque omni comparatione præstantiori commorabatur, Deum simul et pro domo, et pro illustri indumento habens. » (3) Anna in duplici velut habitat Paradiso; terrestri scilicet et spirituali: habitat in sua domo velut in Paradiso terreno, externæ curæ addicta, debitum viro præstans ministerium: deinde in Paradiso terrestri commoratur, tum per studium perfectionis qua ornare suam animam nititur: tum per cælestium desiderium, in quo situm evangelicum thesaurum Magnus Gregorius existimat (4): tum per contemplationis exercitium, qua mentem et voluntatem ad Deum erigit: tum per gratiam et sanctitatem, qua Deum in semetipsa habitantem suscipit. Ut enim dicitur in Breviario Gallicano: *Anna in terris conversatione, sanctitate vitæ, morum honestate, se exhibuit Paradisum Dei.* Deus qui ratione suæ immensitatis est ubique præsens, cælum specialiter inhabitat: *Cælum mihi sedes est* (5), id est, ut explicat Hugo Cardinalis: *In cælestibus viris, spiritualibus et Angelicis habito.* In Anna tanquam in Paradiso spirituali et cælo habitat. *Domus Domini fuit B. Anna, in qua B.*

Trinitas per gratiam habitavit (1), et tam per suam sanctitatem, quam per pietatem, Verbi humanationem acceleravit, et ad sancta sanctorum aditum aperuit.

Soli summo sacerdoti concedebatur introitus ad sancta sanctorum. Maria est sancta sanctorum, Dei Filius est summus sacerdos. *Maria summum sacerdotem, qui dicitur Sanctus sanctorum, solum in se suscipit.* (2) Ad sancta sanctorum patebat aditus per duas portas ex ligno olivarum fabricatas. (3) Hæc duæ portæ Joachimum et Annam denotabant: ideo *B. Virgo fructus olivæ, id est, S. Annæ* (4) nuncupatur. Anna autem merito olivæ vocatur ob summam pietatem et misericordiam qua majorem suarum facultatum partem templo et pauperibus distribuit. His misericordiæ, aliisque pietatis operibus, de congruo meruit effici Genitricis Dei mater, et ad hunc finem ex divina dispositione, *Joachim selectissimam illam ac summis laudibus dignam mulierem Annam, matrimonio sibi copulavit.* (5) Merito selectissimam nominat, utpote a Deo specialiter electam, ut genitricis Dei esset mater; deinde summis laudibus dignam prædicat: nam quis sufficiat ad laudandum fertilem illum agrum, divitem proprio thesauro, sed multo ditiozem Mariano thesauro?

II. PARS. Maria est *subterraneus thesaurus* (6) inclusus in utero B. Annæ, quam per terram denotatam Regio Vate (7) vult Sanctus Vincentius Ferrerius: « Terra nostra dedit fructum suum. » *Terra nostra, id est, B. Anna dabit fructum, scilicet Beatam Virginem* (8), quæ est Annæ thesaurus. Nam si Cornelia, Gracchorum mater (9), filios suos Tiberium et Caium, suum vocitabat thesaurum: quanto potiori jure Maria nuncupari potest Annæ thesaurus? Quam pretiosus autem sit ille thesaurus, patres uno ore declarant: Maria namque a Damasceno vocitatur *sanctitatis thesaurus* (10): a Petro Damiano appellatur *Gazophylacium thesauri* (11), a Methodio nuncupatur *Margarita regni paradisi* (12); ab Epiphano *nonivle Paradisi inexplicabile.* (13) Anna est quidem multum virtute et pietate dives, sed absque ulla comparatione est ditior a Mariæ gazis quam nominat Petrus Damianus *pretiosam animam Deo pecuniam.* Anna, ante conceptionem filiæ, est quidem sancta, admiratione et honore digna: sed per filiam apparet *Mater admiranda*

(1) Richard. S. Laur. l. 9. de Laud. Mar. — (2) Rich. a S. Laur. l. 10. de Laud. Mar. — (3) L. 3. Reg. 6. — (4) Petr. Leidens. Carthus. l. de Bon. Div. — (5) Damasc. l. 4. Othod. Fid. 15. — (6) Tert. Apol. 47. — (7) Psal. 84. — (8) Sermon 2. de Nat. Virg. — (9) Valer. Max. l. 4. cap. 4. — (10) Orat. de Dorm. Viig. — (11) Sermon. 45. — (12) Orat. in Ilip. pop. — (13) L. 2. Epist. 2.

(1) De Ortu Vir. — (2) Ex Cajetano. — (3) L. 2. de Fid. cap. 2. — (4) Hom. 11. in Evang. — (5) Isa. 66.

bilis (1), *Mater gratiosa* (2), tandem *Mater honorificata* (3) : 1. admirabilis, quia in conceptione filiae admirabilis demonstratur; 2. Gratiosa, quia a filia sanctificatur; 3. Honorificata, quia per filiam honoratur.

1. *Aspice singulares conceptus, et quidem monstruosiores, steriles et virginis.* (4) Rationem autem mox subministrat Tertullianus cur conceptus sterilis et virginis vocitet monstruosiores; scilicet pro eversione naturæ, *ut altera semini stupida, altera intacta.* Mater sane admirabilis fuit Virgo Maria, concipiens et pariens Christum, absque ulla jactura virginæ integritatis : Mater adhuc admirabilis fuit B. Anna concipiens in senectute Mariam *semine ab æthereo* (5) singulari indigens ope Dei ut conciperet Mariam, quæ ut magnum mundi miraculum debuit habere prævia alia miracula. Potissimum sex, mox ex Damasceno commemoranda. 1. *Quemadmodum prisca illa Anna, cum sterilitatis morbo laboraret, per orationem et promissionem Samuelem procreavit; eodem modo Anna mater Virginis per obsecrationem et promissionem Dei genitricem a Deo accepit; ut ne hac quoque in re illustribus matronis cederet.* (6) Nam quæ in cunctis minime cedebat, nec quoque hac in re cedere debuit. 2. *Angelus conceptionem Virginis Annæ nuntiat: conveniebat enim ut quoque nulli ea cederet quæ esset Deum paritura.* (7) Ad virginis enim genitricis pertinebat honorem, ut ejus parens Anna, cuncta complecteretur feminarum privilegia. Gabriel autem Angelus Annæ Samsonis matri nuntiavit filii conceptum, non secus ac Elisabeth conceptionem Joannis, et consequenter idem Angelus nuntiare debuit Annæ Mariæ conceptionem. *Dominus flexus Annæ precibus, misit Angelum qui prænuntiaret filiae conceptionem: siquidem ex divinis litteris scimus Samsonis, Joannis Baptistæ et Isaac conceptionem divinitus nuntiatam parentibus: par est etiam credere, hac etiam in re Virginem reliquas superasse.* (8) Non dixit hac in re Annam reliquas superasse, sed Virginem: quia Virgo superat reliquas cum superat Anna, sicut e converso cæteris inferior esset Anna. 3. Debuit Virgo Maria ab sterili matre concipi, antequam ipsa conciperet filium, ut miraculosa Annæ sterilis conceptio præpararet hominum mentes ad credendum majus miraculum, nempe temporalem Verbi conceptionem in utero Virginis. *Quid autem est, cur Virgo mater ex*

sterili orta sit? Quoniam scilicet oportebat, ut ad id quod solum sub sole novum erat, ac miraculorum omnium caput, via, per miracula sterneretur. (1) 4. Deus concupiscentiam in Joachim et Anna frenavit in conceptione Virginis, ut nihil inordinatum ad ejus procreationem concurreret. *Orta est Virgo ex sterili matre, ut non ex carnis concupiscentia, sed ex divina gratia mirabiliter oriretur.* (2) Neque solum frenatum in illo actu concupiscentiæ fomitem, sed penitus extinctum per id temporis censet Galatinus. *Fateor S. Joachimum et B. Annam se conjugaliter copulasse, ob ardentem tamen devotionem vehementemque contemplationem qua unanimiter in generatione Beatissimæ Virginis intenti ambo tenebantur, fomes in illo actu penitus extinctus fuit.* (3) 5. Quasi parum fuerit fomitem concupiscentiæ extinxisse, natura gratiæ cessit, ut conceptio Mariæ penitus supernaturalis et miraculosa esset. *Voluit natura in conceptu Virginis gratiæ cedere, ut ejus conceptio non naturæ, sed gratiæ viribus tribueretur.* 6. Joachim et Anna communicantes Mariæ naturam, ei non communicarunt culpam. Cæteri parentes generando filios, reddunt eos participes originalis culpæ, et ut fatur D. Bernardus, prius sunt peremptores quam parentes, quia mortem animæ afferunt, dum dant corpori vitam. *Sicut omnium fuistis parentes, ita et omnium peremptores; et quod infelicius est, prius peremptores quam parentes* (4) : quia proles adhuc existens in utero matris, maculata est nævo primordialis culpæ, et mortua per peccatum antequam nascatur. At B. Virgo miraculose concepta in utero Annæ sterilis, a parentibus accepit quidem naturam, sed non culpam; vitam corporis, sed non animæ mortem. *Non sustinebat justitia, ut illud vas electionis communibus laceraretur injuriis, quoniam plurimum a cæteris differens, naturam communicavit non culpam* (5) : quia Maria in ipso momento conceptionis sanctificata est, gratia naturam prævenit, et effecta est sancta et filia Dei, non peccatrix et serva diaboli.

Ex his sequitur Mariam magis adstrictam esse Annæ quam ulla unquam filia fuerit matri suæ; non solum quia ab illa accepit esse quod est fundamentum et basis gratiæ, virtutum, cunctarumque prærogativarum quæ superne a Deo collatæ sunt; non solum adhuc quia ab Anna accepit naturam et non culpam, vitam et non mortem; sed et quia

(1) L. 2. Machab. 7. — (2) Eccles. 12. — (3) Eccles. 15. — (4) Tert. L. de An. 26. — (5) Joan. Fer. 2. P. 2. Theod. — (6) Damas. 1. 4. de Fid. 15. — (7) D. Damas. Orat. 1. de Dormit. Virg. — (8) Germ. Const. in Encom. Virg.

(1) Orat. 1. de Nat. Virg. — (2) Damasc. Orat. 1. de Nat. Virg. — (3) L. 7. de Arcanis. c. 8. — (4) Hom. 2. sup. Miss. est. — (5) D. Cyp. de Gard. Chr. Oper.

in Annæ utero sanctificata est; obtinuit usum rationis; magnum concessit cumulum meritorum, et facta est sanctissimæ Trinitatis sacrarium. Neque Maria duntaxat obligata est Annæ, sed omnis adhuc creatura, ut vult Damascenus: *O par beatum, Joachim et Anna! vobis omnis creatura obstricta est; per vos enim donum omnium præstantissimum Creatori obtulit, nempe castam Matrem, quæ sola Creatore digna erat.* (1) Magnum sane est beneficium quo integra una civitas obligata est cuidam viro ac mulieri: majus, si totum adstrictum sit regnum: maximum, dum totus mundus addictus est; quomodo Angeli, homines, cunctæque creaturæ sensibiles, insensibiles, rationales, cœlestes, terrestres, obstrictæ sunt Joachimo et Annæ ob productionem Mariæ quæ est Christi Redemptoris parens.

De Anna Samuelis matre sic fatur D. Chrysostomus: *Omnes aulistis, quomodo fleverit, quomodo precata sit, quomodo oravit et exoravit, concepit, peperit, educavit, et consecravit templo Samuelem. Itaque nequaquam aberravit, qui hanc mulierem, pueri simul et matrem et patrem appellavit. Quanquam enim et vir addiderat semen, hujus tamen deprecatio, vim efficaciamque semini præbuit, effecitque ut Samuel auspicious exordiis nasceretur.* (2) Quod ad laudem Annæ matris Samuelis prædicat D. Chrysostomus, id ipsum et nos dicamus in gloriam Annæ Mariæ parentis. *Nequaquam aberravit, qui hanc mulierem Mariæ simul et patrem et matrem appellavit.* 1. Anna Samuelis mater oravit, et suis orationibus a Deo filium obtinuit: Anna quoque Mariæ mater Deum deprecata est et obtinuit filiam non minus orationis quam uteri prolem. 2. Illa parturivit filium dilectum a Deo et hominibus; hæc peperit filiam, qualis nec ante fuit, nec post futura est. (3) Illa generatum filium proprio lacte nutrit, hæc filiam quoque nutrit. Inde exclamet Damascenus: *O sanctissima filia; quæ materni uberis lacte aleris, et ab Angelis undique cingeris.* (4) 4. Illa filium recte educavit, verbo et exemplo bonis moribus imbuat: hæc quoque filiam verbo atque exemplo, ad omnem pietatem erudit. Utriusque exemplo incitantur parentes qui proli bonum procurare nituntur. *Magnum habemus pretiosumque depositum, filios: ingenti illos servemus cura, ne fur id nobis astutus auferat* (5): Quam culpandi sunt parentes, qui omni cura

custodiunt terrenas facultates, et nullam adhibent sollicitudinem pro educatione filiorum, quibus nullum pretiosorem possunt præstare thesaurum! Multi omni studio filiis procurare satagunt temporalia bona, nec advertunt quod vitæ integritas est maxima hæreditas quam illis possint relinquere, ut Gentilis etiam testatur: *Si morata es, dotata es satis.* (1) Quod si parentes culpandi sunt, qui negligunt filios suos in bonis moribus formare, quanto magis sunt scelerosi qui illos scandalosa vita, pravis imbuunt moribus, et suo exemplo ad vitium erudiunt? Tandem Anna, Samuelis mater, filium ab infantia templo consecravit. *Non exspectat Anna donec crescat puer, ut rebus mundanis utatur, ut paululum puerili ætati immoretur; sed relicta his omnibus, unum duntaxat intendit, quomodo statim ab ipsis vitæ exordiis, spirituales imaginuculam Deo fugendami offerret.* (2) B. quoque Anna Mariæ mater, sanctissimam Virgunculam, a primo vitæ exordio Deo dicavit in templo educandam, atque divinis præceptis instituendam curavit. Imitandum cuilibet matri Annæ exemplum proponit D. Chrysostomus: *Peperisti puerum, inquit Annam, disce quid fecerit illa: Mox Samuelem subduxit, atque obtulit in templum. Quis vestrum non innumeris modis mallet filium suum fieri Samuelem, quam totius orbis regem?* Quasi plus sit enutriri in templo, quam in palatio, multumque præstet cum Samuele in domo Dei enutriri, quam cum Moyse in aula Pharaonis, atque ipsa pia educatio dignitatem regiam antecellat; eodem modo concludendum est de Virgine. Quis parentum innumeris modis non mallet filiam suam fieri Marianæ virtutis æmulatricem, quam reginam? Regina persæpe est peccato maculata, at Maria est sanctissima, ejusque sanctitate Anna sanctificatur.

2. *Subjecta quæque materia, ejus quæ de super imminet, qualitatem rapiat necesse est.* (3) Inde duas elicit conclusiones Tertullianus. Unam, sanctitatem aquarum Baptismi, quam a superveniente Spiritu Sancto mutantur: *Supervenit enim statim Spiritus de cœlis, et aquis superest, sanctificans eas de semetipso.* Aliam, sanctificatas ab Spiritu Sancto Baptismi aquas habere etiam vim sanctificandi. *Et ita sanctificatæ vim sanctificandi combibunt.* Eodem fere modo ratiocinandum est de Virgine Maria, in quam veniens Spiritus Sanctus in momento suæ conceptionis, eam sanctificavit; eique ulterius vim sanctificandi contulit.

(1) Orat. 1. de Nat. Virg. — (2) Hom. 1. de Anna. — (3) D. Damas. Orat. de Dormit. Virg. — (4) Orat. 1. de Nat. Virg. — (5) D. Chrysost. Hom. 9. in 1. ad Timot.

(1) Juven. Sat. 6. — (2) D. Chrysost. ibid. — (3) Tert. L. de Bapt. 4.

Trinam invenio causam sanctitatis et gratiæ: principalem, meritoriam, dispensatricem. Spiritus Sanctus est causa gratiæ principalis quam effective largitur; Christus est causa meritoria gratiæ cuius largitatem suo sanguine meruit; Virgo Maria est dispensatrix gratiæ, cuius distributionem accepit ab Spiritu Sancto, ejus sponso, et a Christo ejus filio. Ideoque collo comparatur: *Collum tuum sicut turris eburnea* (1): tum quia sicut membra per collum ununtur corpori, ita et fideles Christo, capiti Ecclesie, per Mariam conjunguntur; tum quia sicut collum post caput est altior pars corporis, ita Maria post Christum, primum nobilitatis tenet gradum; tum quia sicut collum inclinatur et inflectitur caput, ita Maria flectitur Christum ad misericordiam, et ad audiendas mortalium preces; tum maxime, quia sicut per collum transeunt omnes spiritus animales et vitales qui fluunt a capite in membra, ita per Mariam, gratiæ quas nobis meruit Christus. Quod fontis et aquæductus comparatione declarat D. Bernardus. Christus est fons, Maria aquæductus: *Plenus equidem aquæductus ut accipiant cæteri de plenitudine; sed non plenitudinem ipsam.* (2)

Quantam autem gratiarum abundantiam ab illo fonte et aquæductu acceperit B. Anna, inferri potest, tum ex ipsius nomine; siquidem Anna gratiam sonat; tum ex ejus prædestinatione: eodem enim decreto quo Maria electa est ad Dei maternitatem, Anna electa est ad maternitatem genitricis Dei. Maria habuit sanctitatem conformem matri Dei, Anna quoque gratiam convenientem matri genitricis Dei: tum quia Anna ut parens Mariæ, habet quoddam jus in ejus bona: nempe in gratias, quarum magnam partem accepit adhuc in utero matris existens: tum quia Maria est gratiarum aquæductus, *infundens aliis quidem plus, aliis quidem minus* (3): copiosissime autem infudit in Annam. Ut enim ait Richardus a S. Laurentio, *Fons terram irrigat, a qua oritur, et inde transit ad aliam irrigandam* (4); Maria aquæductus gratiarum ab Anna generatur, Christus adhuc gratiarum fons oritur ab Anna per Mariam: unde tam fons quam aquæductus irrigant terram illam benedictam, a qua oriuntur, neque transeunt ad aliam irrigandam, quam prius eam aquis repleverint.

Sciscitabitur forte nonnemo cur beatissima Virgo prædicatur ab Ecclesia *Mater gratiæ*: Nam si est filia gratiæ, quomodo mater ejus esse potest? Mariam autem gratiæ filiam pro-

palat Damascenus. *Gratiæ, nam hoc sonat Annæ vocabulum, Dominam parit, id enim Maria nomine significatur.* (1) B. Virgo est gratiæ filia, simul et mater; filia gratiæ, tum quia filia Annæ, quæ gratiam sonat; tum quia in ejus conceptu natura gratiæ cessit; tum quia non potius concepta, quam gratia sanctificata, et filia Dei effecta: Mater adhuc gratiæ est Maria, nimirum Annæ quæ a sua filia magnam gratiarum habet affluentiam: Quanta Annæ gratia, inquantum filia Mariæ! sed quanta adhuc inquantum ejus mater! Maria nuncupatur a Damasceno *gratiæ abyssus*. (2) Ut autem animadvertit S. Vincentius Ferrerius: *Abyssus erat in corde Annæ.* (3) Abyssus fundo caret, investigari non potest; et abyssus gratiæ, tam Mariæ quam Annæ, humano intellectu nequit attingi: quod innuere videtur Ecclesia in hac oratione: *Deus, qui B. Annæ tantam gratiam conferre dignatus es, ut Genitricis Filii tui, Domini nostri Jesu Christi, mater effici mereatur*: quibus verbis dum tantam gratiam concessisse dicit, et quantam concesserit non exponit, significare videtur gratiam illam adeo fuisse magnam ut humanitus neque concipi, neque explicari possit ineffabilis illa gratia. Ob Mariam sanctificatur Anna, et adhuc per filiam mirum in modum honoratur.

3. *In filio et mater recognoscitur* (4): et Anna Mariæ mater per filiam honoratur. Ut *inhabitet gloria in terra nostra.* (5) Terra tripliciter potest usurpari, scilicet pro elemento, pro humano corpore quod de terra figulatum est; tandem, ut diximus in superioribus cum B. Vincentio Ferrerio, pro B. Anna. Quovis autem modo sumatur, per Mariam glorificatur. Si sumatur pro elemento, *impleta est terra per hanc Virginem gloria*, (6) ait S. Ildephonsus. Si accipiat terra pro humano corpore. Maria nuncupatur à Chrysippo *præclarum naturæ ornamentum*: deinde appellatur *gloria luti nostri*. Tandem si terra usurpetur pro B. Anna: *Et erit fructus terræ sublimis*, nimirum Maria, de qua canit Ecclesia: « Exaltata est sancta Dei Genitrix super choros Angelorum ad cœlestia regna. » *Nota privilegium mulierum, pura mulier est super choros Angelorum, sed non purus vir.* (7) Exaltatio matris ex exaltatione filii colligitur. Partus magnitudo matris denotat magnitudinem; ideoque Mariæ gloria, quæ est partus B. Annæ, matris gloriam et honorem

(1) Cant. 7. — (2) Serm. 2. de Virg. Deip. — (3) D. Bern. ibid. — (4) L. 9. de Laud. Virg.

(1) L. 4. Othod. Fid. 15. — (2) Orat. 1. de Assumpt. — (3) Serm. 2. de Nat. Virg. — (4) Tert. L. de Orat. 2. — (5) Psal. 82. — (6) L. de Virg. Mar. — (7) Hug. Car. in c. 5. ad Gal.

infert : *A matre pulchra, filia pulchrior* (1),
cujus pulchritudo reverberat in matrem.

Nam si nobilitas causæ ex effectuum nobilitate dignoscitur ; si exploratores terræ Chanaan, illius præstantiam ex fructibus commendaverunt : *Terra hæc vere fluit lacte et melle, ut ex his fructibus cognosci potest.*

(2) Si Christus Dominus ex fructibus cognoscendos desiderat homines : *Ex fructibus eorum cognoscetis eos* (3) ; si arbores per fructus dignoscuntur, vel quia fructuum bonitas arboris arguit bonitatem ; vel quia fructus arbores ornant, et velut coronant : quanta Annæ nobilitas, quæ tam nobilem produxit effectum ? quanta arboris illius bonitas, quæ tam bonum edidit fructum ? *Ex ventris vestri fructu immaculati agnoscimini o Joachim et Anna, quemadmodum Christus dixit* (4) : *Ex fructibus eorum cognoscetis eos.* Quare merito B. Anna gloriatur : *Fructus mei, fructus honoris.* (5) Quod si queramus a D. Vincentio Ferrerio, quanam sint illi fructus honoris, respondebit : *B. Virgo fuit fructus honoris,* (6) a qua B. Anna ejus mater multum honoratur. *Cujuslibet enim civis matrem esse dignitatis est ; equitis matrem esse, majoris ; regis, majoris ; Angeli, si matrem habere possit, majoris.* (7) Qualis quæso Annæ dignitas, quanta ejus nobilitas, quæ filiam genuit Reginam non hominum duntaxat, sed et Angelorum ; neque Angelorum solummodo, sed et cunctarum creaturarum, quæ cæli terræque ambitu continentur ? *O B. Annæ uterus, quæ cælum vivum cælis ipsis latius peperisti !* (8)

Antoridus (9) pictor famosissimus in tela quadam ingeniose cælum depinxit, occultatisque cunctis stellis et planetis, in eo pulchram solummodo delineavit solis spheram. Interrogatus ab Euphranore, ob quam causam tot cæli omiserit ornamenta, respondit : Nullum deesse cælo ornamentum, sole delineato, qui sua luce omnem obscurat decorem. Cælum est Maria, cujus pulchritudinem demonstrare volens Matthæus, solummodo repræsentat justitiæ solem, *de qua natus est Jesus.* (10) His pauculis verbis Evangelista et mysterium virginis, et negotium divinæ maternitatis et Incarnationis absolvit : siluit Mariæ virginitatem, gratiæ plenitudinem, virtutum congeriem, cunctaque dona superne illi collata. *Quæ omnia collecta sunt ; cum dictum est ex ea natum fuisse Jesum ; sufficit ad ejus plenum historiam quod scriptum*

est, quod de ea natus est Jesus. Quid amplius ? quid ultra requiris in Virgine ? sufficit tibi quod Mater Dei est. (1) Eodem modo Evangelistæ se habent erga B. Annam, ac erga Mariam : nihil dicunt de B. Anna, nisi quod sit Mater Genitricis Dei, de qua nata est Maria. Quid ultra requiris in Anna ? sufficit tibi quod est Mater Genitricis Dei. Olympias hoc titulo insigniri curabat : *Olympias Alexandri Magni mater.* Quanto Maria dignior est Alexandro, tanto nobilior Olympiade est Anna : ditior quidem Mariano thesauro, sed ditissima thesauro dominico.

III. PARS. *In domo Dei dives.* (2) Quinque sunt personæ quæ ad Christi domum et familiam pertinent : nimirum ipsemet Christus Deus et homo, Maria Christi mater, Josephus Mariæ sponsus, Joachim et Anna Mariæ parentes, et avi Christi. Omnes illi sunt in domo Dei divites, habentque gratiam et dignitatem suo ministerio congruentem. Dives Anna, in ventre matris sanctificata, gratia nuncupata, et virtutum et meritum gazis opulenter ditata ; sed ditior per filiam, quæ ineffabiles possidet thesauros, ut ipsamet testatur : *Mecum sunt divitiæ, et opes superbæ.* (3) Tandem a Christo ditissima est B. Anna : *quia divini thesauri conditorium est, extolletur.* (4) Divino autem illo thesauro extollitur et ditatur ratione, 1. Propinquitatis ; 2. Charitatis ; 3. Auctoritatis.

1. Merito Tertullianus prædicat Deum *divitem et locupletem.* (5) Adeo dives et locuples est Deus, ut omnia in universum bona contineat, quæ sunt non solum in essentia divina, sed adhuc *in thesauris naturalium proprietatum reposita.* (6) In intellectu namque divino sunt *omnes thesauri sapientiæ et scientiæ absconditi* : in voluntate sunt thesauri bonitatis ; *An divitiis bonitatis ejus contemnis ?* (7) in justitia thesauri iræ et indignationis : *Secundum duritiam tuam et impænitens cor thesaurizasti iram.* (8) Et sic pretiosa quæque divitiarum et perfectionum monilia reperiuntur in divinis attributis, suntque *in thesauris naturalium proprietatum reposita.* Quia vero Dei Filius *in utero Virginis caro figuratus* (9), cunctas divinarum perfectionum divitiis ; et ipsam *sui magnitudinem absconderat* (10) in sinu Mariæ per divinitatis suæ dejectionem, mirum in modum sublimat non solum Mariam matrem, sed adhuc Annam aviam : quam ideo beatam prædicat Ful-

(1) Horat. l. 1. Od. 16. — (2) Num. 15. — (3) Matth. 7. — (4) D. Damas. Orat. 1. de Dormit. Deip. — (5) Ecles. 24. — (6) Feim. 1. de Nat. Virg. — (7) S. Thom. a Vill. Nov. — (8) D. Damas. Orat. 1. de Nat. Virg. — (9) Plin. l. 5. c. 10. — (10) Matth. 1.

(1) B. Thom. a Vill. Nov. Conc. 2. de Nat. Virg. — (2) Tert. l. 2. ad Ux. 8. — (3) Prov. 8. — (4) Tert. L. de Res. 44. — (5) Tert. L. adv. Herm. 8. — (6) Tert. L. 1. adv. Marc. 22. — (7) Coloss. 2. — (8) Rom. 2. — (9) Tert. Apol. 21. — (10) Tert. L. 4. adv. Marc. 25.

bertus Carnotensis: *Vere beata et omni veneratione habenda, et quodam privilegio sacro prædicanda mater, quæ omnium antecessit matres in concipiendo et generando eam, quæ suum et omnium generaret Creatorem.* (1) Roma olim magno prosecuta est honore matronam quamdam Annam nomine, (2) quia in maxima annonæ penuria, copiosum frumentum dederat urbi, horreisque suis apertis subvenerat populo tabescenti. Sed illa Anna minime est nostræ comparanda, cui debet orbis Mariam, manipulum unde habemus Christum frumentum electorum. *Quam beata domus David, ex qua prodiisti; et venter, in quo Deus sanctificationis arcam, hoc est, cam, a qua ipse sine semine in lucem editus est, condidit! Vere beata es, ac ter beata, quæ beatitudine donatam a Deo infantem, hoc est, Mariam, nomine quoque ipso magnopere venerandam peperisti, ex qua Christus, vitæ flos, exstitit.* (3)

Ut plurimum filii a majoribus suis, non vero prædecessores a suis nepotibus nobilitantur. Nobilitas descendit a parentibus ad filios, sed non ascendit a filiis ad parentes: nobilitas autem descendit et ascendit ad Annam. Nobilitatur quidem a prædecessoribus suis, inter quos recenset Patriarchas, Prophetas, Judices populi, summos Sacerdotes, Reges; sed multo magis nobilitatur a prole, cui probe competit quod de Maria fatur Petrus Damianus: *Clara proavorum titulis, sed multo clarior generositate prolis; filia siquidem regum, sed mater Regis regum.* Inter Annæ prædecessores sunt Reges sapientia, magnanimitate illustres; sed nonnulli sunt peccatores, inimici Dei, et reprobi: at proles Annæ nullo peccato dedecoratur, sed insigni sanctitate commendatur. Maria ejus filia ab Angelo gratia plena salutatur, quia ut angelice ait D. Thomas: *Virgo sancta totam sibi hauserat Spiritus Sancti gratiam.* (4) Christus quoque Annæ nepos summa præditus est gratia et sanctitate: nam *quis vere sanctus quam Dei Filius?* (5) Quod si gloria parentum est filiorum sanctitas (6); quantam gloriam attulit B. Annæ, sanctitas filiae et nepotis, præsertim cum mutuata sit sanctitatem tum a filia, tum a nepote? *Quis inficiatur Annam multa gratiarum copia cumulatiorem factam a Deo optimo maximo, qui ipsam uirginiti sui Filii, ex filia ipsius carnem nostræ mortalitatis assumpturi, aviam prædestinavit dulcissimam fore, ut quo filius natæ celsior, eo genitricis*

mater gratiarum multitudine et altitudine ditior nasceretur. (1)

Ad gratiam et gloriam, quam Anna mutuatur a prole, alludere videtur Regius Vates illam alloquens: *Pro patribus tuis nati sunt tibi filii* (2): seu, ut explicat Magnus Basilius: *in retributionem pro patribus*: quæ explanatio trinum potest habere sensum. 1. Pro patribus tuis scelerosis et reprobis, a quibus magis dedecoraris quam honoraris, nati sunt tibi filii sanctitate conspicui, nimirum Maria et Christus, a quibus gloriam et honorem accipies.; 2. Annæ nati sunt filii in retributionem virtutum, quibus eluxit; 3. Annæ sunt filii pro patribus, scilicet ob promissionem Abrahæ et Davidi factam. Apostolus retexens promissionem benedictionis nationum in nomine Abraham: Et in semine tuo benedicentur omnes nationes, *non dixit seminibus, tanquam de pluribus; sed semine, tanquam de uno, quod est Christus.* (3) Deinde Regius Propheta prodit benedictum fructum Mariani uteri: *Dum fructum ex lumbis David, id est, ex posteritate carnis ejus jurat illi Deus concessurum in throno ipsius.* (4) Ob pollicitationem Abrahæ et Davidi factam, de semine eorum nasciturum Messiam; apud Hebræos infecunditas et sterilitas ignominia et dedecore mulctabatur, fecunditas vero in honore et existimatione habebatur: *Apud antiquos habebatur pro magna felicitate filios gignere, et pro magna infelicitate carere filiis.* (5) Et ob hanc rationem asseverat D. Hieronymus (6), Ezechiam flevisse fletu magno, cum mors ei annuntiata fuit a propheta, non quia moriturus regno; sed præsertim quia promissio Davidi facta de Messia nascituro, non esset sortitura suum effectum: nec enim tunc exorti erant Ezechiae filii; nam post ejus mortem regnavit Manasses, qui duodecim duntaxat erat annorum.

Quantum Messiae prædecessores ab ipso nobilitentur, declarat Regius Vates: *In beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.* (7) Cornu nostrum, id est, dignitas nostra, explicat Hugo Cardinalis. In beneplacito tuo, id est, in beneplacito Filio tuo, qui ex semine Abraham, et ex progenie David natus est, ut declarat Evangelista Matthæus: qui *non aliam ob causam, quam ut nos originis Christi carnalis compotes faceret, ita exorsus est: Liber genituræ Jesu Christi filii David, filii Abraham. His originis fontibus genere manante, cum gradatim ordo deducitur ad Christi na-*

(1) Serm. de Nat. Virg. — (2) Lil. Girald. Syntagm. 2. — (3) D. Damas. Orat. 2. de Nat. Virg. — (4) In Cat. ad c. 1. Luc. — (5) Tert. l. de Carn. Christ. 25. — (6) Clem. Rom. l. 7. Constit. 25.

(1) Lansperg. in Fest. S. Annæ. — (2) Psal. 44. — (3) Tert. L. de Carn. Christ. 22. — (4) Tert. L. de Carn. Christ. 21. — (5) Abul. q. 2. in l. 2. Reg. 2. — (6) In c. 53. Isa. — (7) Psal. 44.

titivatem, quid aliud quam caro ipsa Abraham et David, per singulos traducem sui faciens, in Virgine usque describitur inserens Christum? Imo ipse Christus proditur de virgine?

(1) Si veteris legis Patriarchæ, si Judæorum Reges gloriantur fuisse Christi antecessores, etiam a longe; quanto verius gloriari potest B. Anna ejus avia? Si Messias est Abraham semen, utique multo magis David, quasi recentioris, (2) multo magis adhuc Annæ quasi propinquo-rius, ab ipso distantis non longa genealogiæ serie, sed uno duntaxat gradu. Et si, ut docet Thomas, quanto aliquid magis appropinquat principio in quolibet genere, tanto magis participat effectum illius (3): B. Anna post Mariam magis appropinquatur Christo, qui est principium totius sanctitatis et dignitatis, ergo majorem ab illo mutuatur dignitatem, quam cæteri ejus omnes prædecessores simul sumpti. Ut autem subjungit D. Thomas: *Virgo Maria propinquissima Christo fuit secundum humanitatem, quia ex ea accepit humanam naturam, et ideo præ cæteris majorem debuit a Christo gratiæ plenitudinem obtinere.* B. Anna post Mariam quoad humanitatem magis proxima est Christo: quare ex propinquitate cum Christo inferenda est ejus celsitudo.

Si, ut vult Arnoldus Carnotensis, una est Mariæ et Christi caro (4); si, ut docet D. Augustinus, caro Christo caro est Mariæ (5); quia illa substantia carnis, quam Verbum assumpsit ex Virgine, nunquam fuit omnino dimissa, aut continua caloris naturalis actione resoluta, sed eadem omnino semper conservata, et divino Verbo unita; nam, ut subjungit D. Augustinus: *Caro Christi quamvis gloria resurrectionis fuerit magnificata, eadem tamen mansit quæ suscepta est de Mariâ; eadem ratione, Annæ caro est Mariæ caro, et consequenter caro Christi: fieri enim potuit ut Dei Filius assumpserit in utero Mariæ, sibi que unierit particulam substantiæ, quam B. Anna communicavit Mariæ. Ex unitate Mariæ et Christi concludit Petrus Damianus contineri et adorari in Eucharistiæ sacramento particulam illam carnis Mariæ, quam in Incarnatione sibi univit, neque unquam dimisit Dei Filius: Manet aliquid ex uberibus Virginis, et in carnem vertitur Salvatoris. Illud, inquam, absque ulla dubietate, non aliud nunc de sacro altari percipimus, et ejus sanguinem in sacramento nostræ redemptionis haurimus.* (6) Sanguis, quem pro nobis obtulit in cruce Christus;

sanguis, quem nobis bibendum in Eucharistia porrigit, est ipsemet Mariæ sanguis: et ut pie existimant graves Doctores (1), sanguis adhuc B. Annæ, qui per venas Mariæ transit ad venas Christi; quorum sententia cum nec Scripturæ, nec Patribus, nec recte rationi adversetur; et insuper pietati Christi in Matrem et aviam sit conformis, non est improbanda.

De Deciorum familia sic fatur Cassiodorus: *Seculis suis producit nobilis vena primarios; nescit aliquid inde nasci mediocre: tot probati, quot geniti.* (2) Ex agro prædivite dives generatur thesaurus: Anna est ager, seu vena dives, de qua eductus est Mariæ thesaurus, e quo lapis pretiosissimus primarius habuit ortum, e quo redemptionis humanæ pretium coalescit. O vena prædives! sed longe multo ditior divitiis thesaurorum, qui de illa educti sunt. Eustochium pietatem in parentem, hæreditatem maximam et divitias credebat (3): Christus similiter pietatem non solum in Matrem, sed adhuc in Aviam maximas existimabat divitias. Quo quis igni propinquior, eo calidior est; quo magis corpora accedunt ad solem, eo lucidiores recipiunt radios: et B. Anna eo magis ditata et sublimata est, quo intimius unita est Christo. Quare ut ab Angelo revelatum est S. Brigittæ: *Venerabilis Anna vere nuncupari potest Omnipotentis gazophylacium, quia ipsius thesaurum, sibi super omnia amabilem, in utero suo recondebat. O quam prope erat jugiter cor Dei huic thesauro, quem possidebat Anna ratione propinquitatis et charitatis!*

2. *Ubi erit cor tuum, illic erit et thesaurus tuus.* (4) Perfecto Annæ thesaurus est Christus, in quo Annæ cor reconditur per ardentem nepotis dilectionem. Beatissima Virgo semetipsam de pulchritudine commendat: *Nigra sum, sed formosa.* (5) Ut autem animadvertit Gregorius Nyssenus, pulchra est per dilectionem. (6) Similiter B. Anna dives est, sed per dilectionem Christi. Quod si quæramus: *Quæ est ista quæ ascendit de deserto deliciis affluens, innixa super dilectum suum?* (7) respondet Theodoricus apud Geislerium: *B. Anna, innixa super dilectum suum, id est, innixa super nepotem suum.* Quadruplici potissimum ratione B. Anna ad dilectionem Christi sufflammabatur. 1. Amabilitate et amore Christi: Christus erat summe amabilis, et summe aviam amabat, et Anna vicissim amabilem et amantem nepotem ardentem diligebat: *Ego dilecto meo, et*

(1) Tert. L. de Carn. Christ. 22. — (2) Tert. ibid. — (3) 3. p. q. 21. a. 5. — (4) Tract. de Laud. Martyr. — (5) Serm. de Assump. c. 5. — (6) Serm. 45.

(1) Novar. Umb. Virgin. Exc. 140. Veg. Marian. Engelg. — (2) Panth. tom. 2. Fest. B. Annæ. l. 5. c. 6. — (3) In Epitap. S. Paulæ. — (4) Tert. L. ad Mart. 2. — (5) Cant. 1. — (6) Hom. 2. in Cant. 4. — (7) Cant. 8.

dilectus meus mihi. (1) Seu, ut legit Matthæus Cantacuzenus: *Ego meo nepoti, et nepos meus mihi.* 2. Avæ teneritudine; nam ut docet philosophus: *Solent avi magis diligere nepotes, quam patres filios; quia in nepotibus magis vident suam stirpem propagari.* (2) 3. Præsentia et conversatione; nam juxta non improbabilem quorundam sententiam (3), B. Anna octo post Christum natum mensibus vixit, et per id temporis Christum vidit, tetigit, inter brachia detulit, in gremio suo vovit, ipsique dilectionis oscula impressit, et ob hanc causam, Ecclesia inter Mariam et Annam, infantem Jesum medium depingit. 4. Amoris unitate: tum quia erat nepos unigenitus. Si enim plures habuisset Anna nepotes, suum divisisset amorem; uni unam partem, alteri vero aliam tribuens partem: at Christo nepotulo unico totum suum absque ulla divisione B. Anna conferebat amorem: tum quia ad Annam magis pertinebat Christus, quam cæteri nepotes ad suas avias, qui cum sint et patre et matre geniti, pertinent non solum ad aviam maternam, sed etiam ad paternam: at Christus ex sola Matre genitus, non agnoscit ullum hominem patrem, ideoque ad solam aviam maternam pertinet, quæ illum possidet tanquam suum thesaurum ratione charitatis et auctoritatis.

3. Nam, ut ait Tertullianus de parentibus loquens: *Appellatio ista et pietatis et potestatis est.* (4) In quatuor autem potissimum consistit paterna illa auctoritas. 1. De filiis parentes velut de re propria disponere possunt, imo et in sua necessitate vendere, vel oppignorare. 2. Bona filiorum, præsertim si emancipati non sint, pertinent ad parentes. *Putare debet quisque omnia que possidet, eorum esse qui genuerunt.* (5) 3. Parentes habent imperium in filios, et filii eorum debent obtemperare mandatis; ut Christi comprobatur exemplo, qui *subditus erat Mariæ, nec tantum Mariæ, sed etiam Josepho propter Mariam.* (6) 4. Filiorum actiones ac præclara gesta tribuuntur parentibus. Quod eleganti similitudine declarat Hierocles apud Stobæum: « Quomodo Phidias, aut aliorum artificum statuae, si ipsæ rursus aliquid agerent, id quoque opus non dubitarem tribuere artifici; eodem modo actiones etiam nostræ, parentum nostrorum opera esse dicamus per quos nati sumus. » (7) Quod innuit sacer textus (8), dicens Saulem percussisse stationem Philistinorum, et Jo-

natham illam reportasse victoriam. Respondet Dionysius Cathusianus, « quod Jonathas egerat, rex terræ Saul judicabatur fecisse, sicut victoria militum adscribitur principi. » Eodem modo Abulensis conciliat Scripturam, modo Jonathæ, modo Sauli tribuentem victoriam: « Quia Jonathas erat constitutus sub rege, et fecit hoc auctoritate illius, dicebatur ipse fecisse. » Alii probabilius volunt Saulem illam sibi attribuisse gloriam, quæ per filium parta fuerat; quia gloria filii redundat in patrem. Ut enim bene ad propositum ait Iyanus: *Pater manet quodammodo in filio, et ideo bonum filii est etiam bonum patris.* (1)

Eandem auctoritatem habuit B. Anna in Mariam, quam cæteri parentes in filios. Dignitas Genitricis Dei eam non efficiebat independentem a matre; neque gratia in qua concepta fuerat, eximebat a jure naturæ, quod ipsa etiam erga Filium Deum exercuit. *Mirare ergo utrumlibet, et elige quid amplius mireris, sive filii benignissimam dignationem, sive matris excellentissimam dignitatem. Utrunque stupor, utrinque miraculum. Et quod Deus femine obtemperet, humilitas absque exemplo; et quod Deo femina principetur, sublimitas sine socio.* (2) Pace tamen Bernardi B. Anna socia est Marianæ sublimitatis, et per Mariam quæ ei subjicitur, principatur adhuc Mariæ filio, qui ad viam pertinet, ad quam totaliter Maria mater ejus spectat: tum quia, ut volunt Jurisconsulti, filii matrizant, et *partus sequitur ventrem*; tum quia Christus est flos ortus in agro ad B. Annam pertinente. Ut autem docent theologi, flos aut fructus in agro etiam miraculose productus, pertinet ad agri dominum. Christus est benedictus fructus uteri Mariani. Ut autem ratiocinatur Tertullianus: *Quis est fructus uteri, qui non ex utero genuerit? qui non in utero radicem egit? qui non ejus est, cujus est uterus?* (3) Uterus Virginis, in quo genuerit Christus, in quo radices egit, ad B. Annam pertinet: ergo et Christus ad B. Annam pertinet. Quod evidentius patebit, si attente consideretur metaphora radicis, virgæ, et floris, qua utitur Isaias propheta: « Egredietur virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet. » Ut autem expendit Tertullianus: *Radix Jesse, genus David; virga ex radice Jesse, Maria ex David: flos ex virga, filius Mariæ, qui dicitur Jesus Christus.* (4) Christus flos ex Maria ut ex virga oritur: Maria virga ex radice Jesse, ex radice David mediate, sed

(1) Cant. 6. — (2) L. 8. Ethic. c. 11. — (3) Dorland. Cathus. — (4) Tert. l. de Or. 2. — (5) Plat. l. 4. de Leg. — (6) D. Bern. Hom. 1. sup. Miss. — (7) Serm. 27. — (8) L. 1. Reg. 13.

(1) In l. 3. Regum 1. — (2) D. Bern. ibid. — (3) Tert. L. de Carn. Christi. 21. — (4) Tert. ibid.

immediate ex Anna pullulat. Inde concludit Tertullianus adversus eos, qui contendunt florem non pertinere ad radicem, ad quam pertinet virga, de qua oritur flos : *Negent et flori suam virgam, et virgæ suam radicem, quominus suam radicem sibi vindicet per virgam proprietatem ejus quod ex virgæ est, floris scilicet : siquidem omnis gradus generis ab ultimo ad principalem recensetur, ut jam nunc carnem Christi non tantum Mariæ, sed et Davit per Mariam, et Jesse per Davit, sciant adhærere.* Si ergo caro Christi est caro David et Jesse per Mariam, quanto magis est caro B. Annæ, quæ est radix virgæ, de qua ortus est flos? At cur propheta ait : *Flos de radice ascendet.* Flores enim non nascuntur immediate ex radice, sed ex germine, seu virgæ. Respondet Rupertus : *Non magis se Mariæ filium Christus, quam Annæ gloriatur esse nepotem.* Divinus ille flos non minus æstimat se de radice, id est, de B. Anna, tanquam nepotem ejus progigni, quam quod de virgæ seu Maria nascatur. Unde in aviæ honorem voluit ut Isaïas diceret : *Flos de radice ejus ascendet : quasi Anna non solum Mariæ, sed Jesu etiam sit mater.* De nobili viro Cypriano, qui patritios genuerat filios, sic fatur rex Theodoricus apud Cassiodorum : *Quando talium filiorum pater effectus, natura ipsa videris esse patritius.* (1) B. Anna quando Dei Genitricem genuisti, ex gratia videris Dei esse mater.

Quanto major est B. Annæ dignitas, eo majori veneratione est digna. Honoranda est ob propriam sanctitatem; honoranda est quia est Mariæ Mater, et Jesu Avia. Sed ut nostra veneratio sit Annæ grata, ejus imitemur virtutes : Anna ditata est propriis meritis, Mariæ gazis, et Christi thesauris. Ut divites esse possimus, imploremus Annæ auxilium, Mariæ protectionem, et Christi benevolentiam. Anna prolem recte educavit, Mariam in templo obtulit, et Christum ardentem dilexit : parentes in bonis moribus filios et filias erudiant, eis virtutis exempla præbeant, et cuncti fideles Christum diligant, et per Dei dilectionem immortalem vitam acquirant.

CONCIO QUINTA.

DIVITES Christo mulieres adhærebant, quæ et de facultatibus suis ministrabant ei, inter quas (2) recensendæ sunt Martha et Magdalena, quæ ipsum etiam hospitio multoties recipere meruerunt : ut enim refert Lucas

(1) L. 8. ad Ux. 21. — (2) Tert. L. 4. adv. Marc. 19.

Evangelista : « *Mulier Martha nomine excepit illum in domum suam, et huic erat soror nomine Maria.* » (1) *Sorores erant, et debent esse contubernales. Occupabatur illa circa frequens ministerium; hæc dominicis est intenta sermonibus.* (2) Eodem namque Evangelista teste : *Maria sedens secus pedes Domini, audiebat verbum illius. Christus Dominus corpus suum velut dividere voluit iis, quos peculiari aliqua prærogativa dignatus est. Præcursori præbuit caput, dilecto Discipulo pectus, Thomæ Apostolo latus, Magdalænæ pedes : Porro Thomas in latere, Joannes in pectore, mulier una compuncta, secus pedes Domini Jesu sortita est locum.* (3) Thomæ tangendum latus præbuit Christus, ut ejus incredulitatem sanaret, et fidem titubantem solidaret; Joanni permisit Salvator quiescere super pectus, ut ei suum demonstraret amorem, et tum æternam, tum temporalem Verbi generationem manifestaret. Mulierem peccatricem ad suos pedes advolvit Dominus, ut ejus tumorem deiceret, suamque homini pœnitenti gratiam largiretur. *Thomas in solido fidei, Joannes in lato charitatis, mulier stravit sibi in tuto humilitatis;* et quod est prorsus admirabile, Magdalena ad pedes Domini dejecta, non minus fidelis et amans habetur, quam Thomas in latere, et Joannes in pectore. Magdalænæ fidem prædicat Christus, *sed et si pœnitentiæ stimulus ex fide acciderat, per pœnitentiam ex fide justificatam, ab eo audit : Fides tua te salvam fecit.* (4) Ejus dilectionem commendat adhuc Dominus Simoni male de illa judicanti, dicens : « *Dimittuntur illi peccata multa, quoniam dilexit multum.* » Ut autem Magdalænæ magis elucescat dilectio, consideremus eam trino in loco ad pedes Domini, scilicet in domo Pharisæi, ubi discumbit Jesus; in Calvario, ubi patitur Christus; in horto, ubi sepultus est Dominus. Magdalena est in 1. Pharisæi domo pœnitens, 2. Calvario patiens; 3. Horto diligens.

I. PARS. *Diximus de remissa peccatorum. Illius autem peccatricis femine argumentum eo pertinebit.* (5) His verbis duo denotat Tertullianus. Unum, potestatem dimittendi peccata, qua pollet Christus, quaque erga Magdalenam usus est. Aliud, quam sit scelerosa Magdalena, quam peccatricis vocabulo significat, Evangelistam imitatus, qui suppresso Mariæ Magdalænæ nomine, mulierem peccatricem solummodo vocitat : *Ecce mulier quæ erat in civitate peccatrice.* Nulla est in

(1) Luc. 10. — (2) D. Bern. Serm. 9. de Assumpt. — (3) D. Bern. Serm. 55. in Cant. — (4) Tert. L. 4. adv. Marc. 18. — (5) Tert. L. 4. adv. Marc. 18.

illa relatione vocula, quæ suam vim et energiam non habeat. *Ecce*, particula est demonstrativa, fœdum, infame, immanequè velut monstrum ostentans. *Mulier*, sexum notat imbellem, mollem, fragilem, infirmum, et ad omnia vitia flecti facilem. *In civitate*, ubi plures sunt cives quibus mulier illa nobilitate, sed multo magis sceleribus famosa, scandalo publico fuerat. *In civitate peccaverat*, quia fama sua famam totius tetigerat civitatis. (1) Tandem ob criminum gravitatem et diversitatem dicitur antonomastice peccatrix. *Sicque jam non peccatrix solum, sed ipsius civitatis facta fuerat ipsa peccatum.* (2) Duplici autem potissimum de causa Lucas mulieris peccatricis circumstantias dinumerat, 1. ait Chrysologus. Ut Christi misericordia magis elucescat: *Exaggerat Evangelista mulieris facinus, ut accumulè indulgentiam largitoris.* 2. Respondet Tertullianus, ut magis appareat peccatricis pœnitentia, quæ mirum in modum commendatur, 1. Celeritate; 2. Veritate; 3. Æquitate.

Pœnitentiam tu, peccator, ita invade, ita amplexare, ut naufragus alicujus tabulæ fidem. (3) His verbis peccatorem stimulat Tertullianus ad pœnitentiam sine ulla mora amplexandam. Quanta celeritate naufragus tabulam accipit, tanta peccator invadere debet pœnitentiam. *Hæc te peccatorum fluctibus mensum prolevabit, et in portum divinæ clementiæ protelabit.* Quemadmodum enim homo media tabula a naufragio liberatur, et ad portum feliciter adducitur, ita peccator peccatorum evadit naufragium, et appellit ad portum divinæ misericordiæ: *Rape occasionem inopinatæ felicitatis; ut ille tu, nihil quondam penes Deum, nisi stilla situlæ, et area pulvis, et vasculum figuli, arbor exinde fias illa, quæ penes aquas seritur, et in foliis perevitat, et tempore suo fructus agit; quæ non ignem, non securim videbit.* Subjungit Tertullianus ostendens modum quo peccator, qui est arbor mortua, securi et igni destinata, effici potest arbor foliis virens, onusta fructibus. *Pœnitens, errorum reperta veritate, pœniteat amasse quæ Deus non amat.* Magdalena quondam arbor sicca, mortua, ignibus æternis destinata, facta est arbor virens, frondosa, fructuosa: quia scilicet rapuit occasionem inopinatæ felicitatis. Nam ut cognovit quod *Pharisæi domum Christus intravit, non accepturus Judaicos cibos, sed divinam misericordiam largiturus: neque accubuit pocula saporata melle, floribus odorata, et planctus.* (5)

(1) Chrysol. Serm. 95. — (2) Chrysol. — (3) Tert. L. de Pœn. 4.

oculorum fontibus potaturus (1), anteactæ vitæ scelerosæ pœnitens conversionis concepit propositum; tali æstuans desiderio, *inclinem ad miserandum supernam didicit majestatem: et ideo credidit, quod esset ad veniam sibi promptus, qui Pharisæi venerat tam promptus ut mensam.* (2) Ex promptitudine qua Christus venerat ad Pharisæi domum, prudenter Magdalena coniecit quantum esset promptus Dominus ad miserandum. Inde suam pœnitentiam accelerare decrevit, et ut raperet occasionem inopinatæ felicitatis, ad domum Simonis se contulit, genereose superans omne cunctationis et tergiversationis erga pœnitentiam vitium. (3)

Plura Magdalenam dinovebant a tam promptæ pœnitentiæ proposito. Nimirum generis nobilitas, mentis tumor, famæ amor, tandiu gustata voluptas, carnis mollities, sexus honestas. 1. Generis nobilitas Magdalenam arcere nitebatur a domo, in qua, non honorem, sed contemptum receptura erat. 2. Mentis tumor conversionem dissuadebat; alias inconstans et levis haberetur; 3. Famæ honor, ne malam sui suspicionem ingereret; 4. Voluptas præteritas repræsentabat delicias, et majora offerebat oblectamenta; 5. Carnis mollities pœnitentiam aversabatur penitus sibi contrariam et inimicam; 6. Sexus honestas indecens et indecorum clamitabat, ut mulier sola ingrederetur domum, in qua erant duntaxat homines. Sed mihi ita sese opponebat pœnitentiæ Magdaleniæ ac pudor, quæ publicam peccatorum sequitur manifestationem. Adde quod tempus convivii non erat opportunum ad fletus et ad lacrymas. *Quid ibi quærit mulier non vocata? claustra domus non prorumpit extraneus; convivii secretum non præsumit non invitatus intrare; cibos paratos relaxandis mentibus post laborem perturbare non audet arbiter luxuriosus.* (4) Horum tamen nihil Magdalenam dimovere potuit a pœnitentiæ proposito, quæ genereose triumphat de generis nobilitate, mentis tumore, famæ amore, voluptatis blanditiæ, carnis mollitiæ, muliebri honestate, scelerum pudore, intempestivo convivii loco ac tempore: *Hæc mulier ignota, imo mala nota, onusta luctibus, plena lacrymis, clamosa planctu, nescio janitore, nullo conscio, ipso ignorante pastore, domus aditus percurrit omnes, transit totas ministeriorum catervas, ipsum convivii pervolat ad secretum, et facit domum lætitiæ, domum lamentationis et planctus.* (5)

At unde Magdaleniæ tanta audacia, illa

(1) Chrysol. Serm. 95. — (2) Chrysol. — (3) Chrysol. — (4) Chrysol. — (5) Chrysol.

incivilitas, talis præsumptio muliebri verecundiæ contraria, præcipitata velocitas? Quia nescit tarda molimina Spiritus Sancti gratia; quia siti laborans quærit fontem in quo valeat haurire aquas; quia vulnerata, properat ad medicum, qui illam valeat sanare. Ideirco 1. Venit non vocata. *Fratres, non rogata venit illa, sed jussa: intravit exhibita, non præsumens; ipse sic fecit eam sisti sibi, qui eam cælesti sententia jussit absolvi.* (1) 2. Clastra domus penetrat extranea et irrupit in domum alienam: *sed ille qui ibi discumbat, non erat alienus (non extraneus quilibet conviva), sed ancilla Dominum suum secuta est.* (2) Si 3. convivii secretum intrare præsument non inviata: *Vidistis non invitatum irruisse convivio, ubi suus medicus accumbat, quæsisse pia impudentia sanitatem. Irruens quasi importuna convivio, opportuna beneficio: noverat enim quanto morbo laboraret, et illum ad sanandum idoneum esse, ad quem venerat, sciebat.* (3) Si 4. imperterrita audacter ingreditur ad locum ubi super mensam appositæ sunt dapes: *Admirati pariter sumus, quo fervore, qua fide, quali ausu, quanta obsequii novitate, peccatrix mulier ipsius vestigia contigerit Salvatoris?*

(4) Talis fidei tantæque audaciæ rationem reddit D. Augustinus: *Sed vulnera habebat, et illic venerat ubi medicus discumbat.* (5) Tandem si 5. Absque ullo pudore venit ad locum, ubi erant duntaxat homines, quæ solebat in sua fortasse fornicatione frontosa esse, *frontosior facta est ad salutem.* (6)

Hoc autem in Magdalena merito miratur Jansenius: « Quod cum reliqui omnes a Christo corporalem requirerent sanitatem, hæc sola in omnibus Evangeliiis, mentis sanitatem et peccatorum remissionem requisivit. » (7) Centurio quidem confugit ad Christum, sed ut servi paralytici obtineret sanitatem. Idem egit synagogæ Princeps, sed pro temporali tantummodo filiæ sanitate. Ad Dominum venit Hemorroïssa, verum ad sistendum quem patiebatur sanguinis fluxum. Chananaea etiam accurrit ad Redemptorem, sed ut filiam suam a dæmonio liberaret. Sola Magdalena, non corporis, sed animæ desiderat et expostulat sanitatem, et ad illam obtinendam, deposito pudore, accedit ad Salvatorem. *Illa, illa impudica, quondam frontosa ad fornicationem, frontosior ad salutem* (8), cito venit ad medicum a quo sanari poterat: et ut fatur Laurentius Novariensis, *subito*

quasi meretrix intravit in domum, et attritam publicis aspectibus frontem obtulit; non respexit ad Phariseum; sed recto limite direxit ad fontem pudore privata, et penituntine armata (1): etenim tam vivo flagitiorum sauciata erat dolore, adeo ardenti recuperandæ animæ sanitatis æstuabat desiderio, uti convivium importuna irrepserit, Pharisæicam convivarum censuram respuerit, timorem et pudorem deposuerit, et armata penituntine a Christo mox veniam obtinuerit. *Non est sera gratia Christi, in ipso convivio, quo mulier hæc pedes Domini rigavit, tersit, et perunxit; et lota et extersa et expuncta est.* (2) Bina ibi admiranda est celeritas: celeritas Magdalenaë penitentis et Christi misericordiam implorantis, et velocitas Christi peccatrici miserentis, eique veniam largientis. Utramque celeritatem declarat S. Augustinus: *Accessit ad Dominum immunda, ut rediret munda; accessit ægra, ut rediret sana* (3), animæ obtinens sanctitatem per penitentiam celeritate et veritate commendatam.

2. *Pœnitentiæ veritatem* (4) demonstrat Magdalena: tum ex modo quo venit ad Christum: tum ex rebus quas ad denotandum suum obsequium adhibuit: tum præsertim ex lacrymis quas fudit. Quod ut melius innotescat, expendenda sunt cum Chrysologo Evangelistæ verba: « Ut cognovit quod accubisset in domo Pharisæi, attulit alabastrum unguenti, et stans retro, secus pedes ejus, lacrymis cœpit rigare pedes ejus, et capillis capitis sui tergebat, et osculabatur pedes ejus, et unguento ungebat. » 1. Venit ad Dominum cum accumbit, situm Dominici corporis observat, congruum miserationi quam quærebat. *Non ad stantem, non ad sedentem audet venire peccatrix, quia Deus cum stat corripit; cum sedet, judicat; prostratis conjacet cum decumbit.* (5) 2. Attulit alabastrum unguenti. Oleum objicit oculis Domini, ut symbolo clementiæ et miserationis eum ad misericordiam flectat. *Portavit oleum, quia medicinam lethali vulnere, a superno medico perquirebat.* (6) 3. Mulier ab Evangelista representatur, non jacens, non sedens, non procumbens, sed stans. *Bene stans, quia jam cadere non potest, quæ ad pedes Christi, meruit pervenire.* (7) 4. Stans perhibetur mulier non ante faciem Domini, sed retro, et hoc *ex officio primo venerationis, et verecundiæ* (8): seu ex notitia pro-

(1) Chrysol. — (2) D. Aug. in Psal. 140. — (3) D. Aug. l. 50. Hom. Hom. 25. — (4) Chrysol. Serm. 94. — (5) In Psal. 128. — (6) D. Aug. ibid. — (7) In Concept. Evang. c. 40. — (8) D. Aug. in Psal. 140.

(1) Hom. de Pœn. — (2) Glib. Serm. 35. in Cant. — (3) l. 50. Hom. Hom. 25. — (4) Tert. L. de Pœn. 6. — (5) Chrysol. — (6) Chrysol. — (7) Chrysol. — (8) Tert. l. adv. Valent. 16.

priæ indignitatis, non audens apparere ante faciem Christi, dicens in corde suo cum Manasse Rege, « Peccavi super numerum arenæ maris, et multiplicata sunt peccata mea, et non sum digna videre altitudinem cæli, præ multitudinem iniquitatis meæ. » (1) Sen, ut vult Chrysologus, *venit mulier, et venit retro; quia reus animus post tergum stat ad veniam; quia per culpam novit se vultus fiduciam perdidisse.* 5. Stat mulier retro secus pedes Domini. Vel quia, ut animadvertit Chrysologus, *ad pedes tendit semper, etiam veniam qui requirit: Vel quia, ut docet D. Ambrosius, peccator ad pedes, justus ad caput* (2): vel quia, ut vult D. Augustinus, *Quæ male diu ambulaverat, vestigia recta quærebat.* (3) Hac ratione stat secus pedes Domini, quia ut ait aliorum D. Augustinus, *ejus vestigia sequi cupiebat.* (4) Duplicem illam D. Augustini rationem mutuans et connectens Chrysologus, ait: Stat retro secus pedes ejus, ut *Christi vestigiis inuicem, percurreret per viam vitæ, quæ per viam cucurrerat mortis.* 6. Lacrymis cœpit rigare pedes ejus. Non dixit Evangelista: Cœpit lavare. Lavare enim, idem est ac maculas tollere, purificare: rigare est humectare ad fecunditatem. Unde Ecclesiasticus: *Rigabo hortum meum plantationum.* (5) Non sine mysterio Magdalena dicitur lacrymis rigasse pedes Domini: quia ut irrigatio terram fecundat ad fruges, ita lacrymarum profusio Christum Dominum ad misericordiam excitabat. *Non sic semina delapsus imber germinare et crescere facit, ut pietatis semen excitat et vernare facit ad lacrymas ruens imber.* (6) Inde præ stupore exclamat Chrysologus: *En mutatur ordo rerum, pluviam terræ cælum dat semper: ecce nunc rigat terra cælum: imo super cælos, et usque ad Dominum imber humanarum prosilit lacrymarum.* Pluviam cælum dat semper, humectans et irrigans tellurem et arbores, ad ferendos fructus: hodie mutatur ordo rerum; nam terra non solum cælum, sed Dominum cæli rigat, eumque ad ferendos misericordiæ fructus inducit. *Bonæ lacrymæ, quæ non solum nostrum possunt lavare delictum, sed etiam Verbi cælestis rigare vestigium, ut gressus in nobis ejus exuberent.* (7) Felix mulier quæ lacrymis rigans Salvatoris pedes, clementiæ flores, et misericordiæ fructus accipit. 7. Capillis capitis sui tergebatur. In quo Chrysologus Magdalene miratur prudentiam quæ non deformis quærit, quod Domino impendat obsequium. Non enim

aquam e fonte, neque e domestica suppellectile, lineas vestes, strophiola, mantilia, quæ pedes tergant, exquirunt; sed ad id officium, lacrymas deducit, et capillos, ut nullus etiam pauperculo relinquatur excusationis locus. *Dominicos pedes lavat lacrymis, crinibus tergit: vacat ab excusatione paupertas, inhumanitas veniam non habebit; quia in totum sibi natura sufficit, ad obsequium Creatoris.* Ex Gregorio Nysseno, Magdalena lacrymas fundens, et Dominicos pedes suis capillis tergens, internum animi denotabat dolorem, et his signis externis, cordis pœnititudinem ostendebat. *Stabat post tergum, dejectis luminibus, et effusa coma, pedes amplectens, lacrymisque perfundens, rebus ipsa tristem animum ostendebat.* 8. Osculabatur pedes ejus: nimirum præcesserat intervenientes lacrymæ, ut oscula devota sequerentur; quia lacrymæ satisfactionis sunt documentum; oscula sunt reconciliationis indicia (1), imo et amoris. Ex D. namque Ambrosio, *osculum, mutui amoris incendium est: osculum pignus est charitatis.* (2) Amore autem tota aestuabat Magdalena; quæ in pœnitentiæ et amoris signum, 9. Domini pedes unguento ungebat, ne cœlesti medico maleolentem culparum suarum afflaret odorem. *Non est ergo quod facit hæc mulier mollis et carnalis obsequii, sed plenæ humanitatis est sacramentum* (3), tum ut suam erga Christum devotionem demonstret: tum ut pœnitentiæ suæ varietatem ostentet: tum ut suorum criminum fœtorem et maleolentiam, in bonum odorem commutat. *Mulier illa quæ erat in civitate, Maria nomine, quam fœtida erat quando accessit ad pedes Jesu in domo Simonis leprosi! quantum ipsi fœtebat Simoni, qui præsentia ejus non sustinuit horrorem portare! quam fœtida, inquam, accessit ad Jesum! et ecce jam in toto mundo, et pœnitentiæ, et dilectionis, et gratiæ, quam reportavit, spargitur odor.* (4)

Magnam profecto Magdalena ostendit pœnititudinem, dilectionem et devotionem, *cum pedes Domini oculis figeret, lacrymis inundaret, crinibus detergeret, unguento perduceret* (5): sed potissimum per lacrymas suam manifestavit pœnititudinem, fidem, dilectionem, humilitatem, pietatem et devotionem. 1. Pœnititudinem; ut enim gentilis etiam docet Philosophus, *per lacrymas dolorem ostendimus.* (6) Quam pœnitens fuerit Magdalena et quantus fuerit ejus dolor, ex lacrymis quas in convivio fudit recte colligit Magnus Gre-

(1) L. 2. Paral. 35. (2) L. 6. in Luc. 7. — (3) L. 50. Rom. Hom. 25. — (4) in Psal. 140. — (5) Cap. 24. — (6) D. Chrysost. in 1. Cor. 3. — (7) D. Amb. l. 6. in Luc. 7.

(1) Chrysol. — (2) L. 6. in Luc. 7. — (3) Chrysol. — (4) Gillibet. Serm. 35. in Cant. — (5) Tert. L. 4. adv. Marc. 18. — (6) Senec. Ep. 64.

gorius. Quo dolore ardet, quæ flere etiam inter epulas non erubescit? Per lacrymas ostendens 2. Fidei suæ magnitudinem. Fidei officium est pœnitentia. Tanta fuit etiam Magdalenæ fides, ut meruerit ab ipso Domino audire: *Confide filia, fides tua te salvam fecit* (1): et deinde 3. Remittuntur illi peccata multa quoniam dilexit multum. Ut enim fatur D. Augustinus, *lavatur lacrymis charitatis*. (2) Lacrymæ ab amore dimanantes, et ipsam lavant, et Dominicos adhuc pedes rigant. Inde concludit D. Augustinus: *Lacrymas ergo fudit ad pedes, quos profluo amore perfudit*. 3. Charitatem simul et 4. Humilitatem demonstrans; pœnitentia namque prosteruendi et humiliandi hominis disciplina est. (3) Magdalena autem per pœnitentiam humiliatur, et tangit pedes mundi, atque mundantis immunda, et vestigiis Creatoris mulier criminosa procumbit. (4) Quemadmodum atrociora quæque crimina ex impietatis adipe dimanant, juxta istud Davidicum: *Prodit quasi ex adipe iniquitas eorum* (5): ita 5. Ut vult Petrus Damianus, *pietatis adeps qui latitat, foras per oculos emanat*. (6) Magdalena autem per lacrymas ab oculis manantes latitantem in corde ostendit pietatem, et 6. Etiam devotionem, quæ fervorem charitatis importat. Ex D. namque Augustino, *prius fudit lacrymas cordis, et lavit Domini pedes obsequio confessionis, capillis ambersit, osculabatur, unxit, tacita loquebatur, non sermonem promebat, sed devotionem ostendebat*. (7)

Quis autem fuerit fructus lacrymarum Magdalenæ, inferri potest ex iis quæ aliorum de vi et efficacia lacrymarum diximus. (8) Verum ultra illa quæ ibi de lacrymis in communi allata sunt, hic specialiter asseverandum est Magdalenam suis lacrymis 1. Lautum Christo parasse convivium; 2. Angelis magnum attulisse gaudium; 3. Multum ex iis percepisse fructum. 1. Lautum Christo paravit convivium. Chrysologus velut universale principium asserit: *Deus delinquentium gemitus esurit, sicut lacrymas peccatorum*. Hoc posito principio, quam sit lautum convivium quod Christo facit Magdalena, eloquenter declarat. *Venit pietatis illa, non voluptatis, exhibitura convivium: denique et pœnitentiæ ponit mensam, ferula compunctionis apponit, panem doloris infert, potum lacrymis temperat in mensa, et delicias deitatis totas, totam pulsat cordis sui et corporis*

symphoniam, organi planctus dat clamorem, citharam per suspiria longa modulatur, gemitus aptat in fistulam, et dum pectus ipsam conscientiam arguens sæpe percutit, facit placitura Deo cymbala personare; dumque taliter apportat divinis oculis cibos, totas misericordiæ copias sic reportat. Cuncta dinumerat Chrysologus quæ in magnis requiruntur conviviis: nimirum exquisitæ dapes, vina condita, harmoniæ vocum, musicæ instrumenta. Hæc omnia reperiuntur in convivio quam fecit Magdalena, quod Christum præponit Pharisæi epulis, quem sic Simoni loquentem inducit Laurentius Justinianus: *Tu o Pharisæ, fecisti convivium, et meretrix coronata est. Quare? quia ploravit: plus valuit apud me fletus meretricis, quam tua ferula* (1), quæ nauseam et fastidium pariunt; at pœnitentis lacrymæ, magnum 2. Angelis afferunt gaudium. *Lætantur cæli, et qui illic Angeli, pœnitentia hominis*. (2) Verum si unquam cœlestes spiritus lætati sunt de aliqua conversione, maxime de Magdalenæ pœnitentia, de qua Dominum eiecisse septem dæmonia testantur sacra paginæ. Angelorum gaudium refert D. Bernardus. *Gaudet Angeli super peccatrice pœnitentiam agente, et odoris fragrantia, cœlestis ille conventus aspergitur, salvantemque et salvandam tota misericordiæ dulcedo pertingit; et Magdalena pœnitens 3. Multum lacrymarum fructum percipit*.

D. Chrysostomus felices Apostoli prædicat oculos: et merito. Nam *viderunt paradisum isti oculi, viderunt tertium cælum*. (3) Subjungit aureum eloquentiæ græcæ flumen: *Sed eos non tam censeo beatos propter hoc spectaculum, quam propter lacrymas per quas viderunt Christum*. Beatus sane Paulus utpote raptus in tertium cælum, ubi audivit arcana verba quæ non licet homini loqui; a D. tamen Chrysostomo existimatur *beatior, quia fleverit*. Beati Magdalenæ oculi, quia viderunt Christum, sed multo beatiores quia lacrymis Christi pedes rigarunt. *Felices lacrymæ, quæ ad diluendas culpas criminum virtutem habere baptismatis! Felices lacrymæ quibus audire meruit* (4): Remittuntur tibi peccata tua, *verbis ipso Christi ore prolatis*. Profecto, ubi abundavit delictum superabundavit et gratia, et *numerositatem criminum præponderans pietas intercludit*. (5) Præponderans Christi pietas, præponderans adhuc Magdalenæ pietas, abunde per fusas lacrymas manifestata. Nam ut subjungit D.

(1) Clem. Alex. Strom. 2. — (2) D. Aug. Serm. 1. de Assumpt. — (3) Tert. L. de Pæn. 9. — (4) D. Bern. in Fest. S. Magdal. — (5) Psal. 71. — (6) Serm. 29. — (7) L. 50. Hom. Hom. 25. — (8) Tert. Prædic. tom. 4. Tract. 1. de Lacrym.

(1) Serm. de S. Magdal. — (2) Tert. L. de Pæn. 8. — (3) Hom. 12. in Epist. ad Coloss. — (4) S. Leo. Serm. 9. de Pass. — (5) D. Bern. in Fest. S. Magd.

Bernardus, *transit in affectum cordis prævaricatrix, et redit ad cor, et magnitudinem scelerum lacrymarum multitudo condemnat.* Aqua a fonte quidem fluit, sed in eum non refluit: at contrarium accidit in Magdalena. Ex Chrysologo namque, *in peccatricis caput, purgandis criminibus refluerebat unda, ut suo fonte mulier in novum baptisma suorum dilueret illuviem peccatorum.* Idem præstiterunt Magdalene fuscæ lacrymæ quod renatis baptismus: in baptismo peccata naufragantur. *Lacryma est naufragium vitiorum, portusque naufragatorum.* (1) Baptismus a peccatis emundat. *Lacrymæ peccatorum diluuium sunt, et mundi expiamentum.* (2) Baptismus infernum claudit, cœli januas aperit. *O quanta vis in lacrymis peccatorum! Rigant cœlum, terram diluunt, exstinguunt gehennam, delent in omne facinus latam divina promulgatione sententiam.* (3) Baptismus confert gratiam, et renatum efficit sanctissimæ Trinitatis habitaculum: *Lacryma filium Dei ad nos inclinât, et ad veram Trinitatem intervenientem Spiritu nos elevat.* (4) Baptismus largitur jus ad æternam et immortalem felicitatem, et verus pœnitens ascensiones in corde suo disposuit in valle lacrymarum. (5) *Gradus scilicet et scalam, per quam ad domum illam cœlestem ascendat.* (6) Hos omnes de suis lacrymis retulit Magdalena fructus; nam et a suis sceleribus fuit emundata, et gratia sanctificata, et præsentia sanctæ Trinitatis honorata, et immortalis felicitate remunerata. Idcirco D. Chrysost. lacrymas Magdalene fuso a Martyribus sanguini adæquat. *Dicam tibi quid valeant lacrymæ; attende diligentius. Quid Martyribus majus, (quod animam suam ponunt pro amico suo?) Grandis gloria Martyrum. Martyres effundunt sanguinem; peccatores effundunt lacrymas. Meretrix illa non fudit sanguinem, sed fontes lacrymarum profudit, et diluit peccata sua* (7), reportans fructus pœnitentiæ, quæ commendatur non solum veritate, sed etiam æquitate.

3. *In pœnitentiæ quoque causa, justitiam Deo præstandam esse* (8), sapienter docet Tertullianus. Quod probe exsequuntur homines, dum ea quibus ad Deum offendendum usi sunt, assumunt ad satisfaciendum Deo. Ad quod peccatores hortatur Apostolus: *Humanum dico, id est, humanum omnino est, humanitati conforme, rationi conveniens. Sicut enim exhibuistis membra vestra servire immunditiæ et iniquitati, ad iniquitatem: ita et nunc exhibete membra vestra*

vire justitiæ in sanctificationem. (1) Apostolus hic nomine justitiæ omnes simul virtutes intelligit: sicut e contrario iniquitatem, pro omnibus vitiis simul posuit. Regnum enim justitiæ regno iniquitatis opponit: ad illud omnes virtutes pertinent, ad istud cuncta spectant vitia. Tertullianus autem legit: *Sicut exhibuistis membra vestra famula immunditiæ et iniquitatis ad iniquitatem: ita et nunc exhibete membra vestra famula justitiæ in sanctificium.* (2) Quemadmodum abusi estis membris vestris, sumentes illa velut instrumenta criminum, ita bene utimini illis tanquam instrumentis virtutum. Ut autem animadvertit Origenes: *Pudorem hisce verbis auditoribus incutit Apostolus, ut hoc saltem obsequiis impendant justitiæ, quod prius impenderunt iniquitati: quasi dicat: Currebant prius pedes vestri ad effundendum, nunc autem ad liberandum sanguinem currant. Protendebantur manus prius ut aliena diriperent, nunc protendantur ut propria largiantur. Circumspiciebant prius oculi alienum ad concupiscendum, nunc circumspiciant pauperes ad miserendum. Et uniuscujusque membri ministerium, quod exhibuit vitiis, aptet virtutibus; et actum quem exhibuit immunditiæ, ad castitatem nunc sanctitatemque convertat.*

Illud justitiæ debitum adimplevit Magdalena, etiam ante scriptum Evangelium, ante auditum Apostoli documentum, imo ante Paulum ad lucem veritatis adductum. Nam Paulum ad lucem veritatis adductum. Nam *Pharisæi venit satisfactura Deo, non homini placitura venit.* (3) Et ut ejus satisfactioni nihil deesset, *creaturis quibus fuit abusa, videlicet propriis membris et aliis rebus, orsa est bene uti in Christo.* (4) Quod ab enumeratione magnus comprobatur Gregorius: *Oculis enim terrena concupierat, sed hos jam per pœnitentiam contereus, flebat. Capillos ad compositionem vultus exhibuerat, sed jam capillis lacrymas tergebat. Ore, superba dixerat; sed pedes Domini osculans, os in Redemptoris sui vestigia figebat. Unguentum sibi pro odore suæ carnis exhibuit, sed quod sibi turpiter exhibuerat, hoc jam Deo laudabiliter offerebat. Quot ergo in se habuit oblectamenta, tot de se invenit holocausta. Convertit ad virtutum numerum, numerum criminum, ut totum Deo serviret in pœnitentia, quicquid ex se Deum contempserat ex culpa. Sic igitur meretrix effecta est honestior virginibus.* (5) Longiuscule quidem, sed acute pariter et eleganter demonstrat

(1) Petr. Cell. de quinque pan. — (2) Greg. Naz. Orat. 1. — (3) Chrysol. — (4) Petr. Cell. ibid. — (5) Psal. 85. — (6) Hug. Card. — (7) In Psal. 50. — (8) Tert. L. de Pœn. 3.

(1) Rom. 6. — (2) Tert. L. de Res. 74. — (3) Chrysol. — (4) Dion. Carth. in Luc. art. 19. — (5) Hom. 33. in Evang.

Gregorius Mandimenta iniquitatis resculpta in obsequia pietatis; instrumenta vitiatorum assumpta in instrumenta virtutum; quæ servierant peccato, ministrant pœnitentiæ, et Magdalena Deo satisfacit per ea quibus eum offenderat. Sicque dum scelerosam criminum officinam, in innocuam pietatis officinam refingit meretrix, efficitur honestior virginibus. Admirabilis sane exterior illa Magdalena pœnitudo, in publico facta, et hominum oculis exposita, sed ut ait dubius Chrysostomus, quæ in secreto mentis agitabat, multo his ferventiora erant, quæ tantummodo Deus ipse cernebat. (1) Et ob illum charitatis et devotionis fervorem, Magdalena Imperfectus perfecte multis præponit virginibus. Illa in Evangelio meretrix virgines quoque ipsas honestate superavit, incredibilis in Christum amoris igne succensa, et a maximis sordibus peccatorum, largissimo lacrymarum fonte purgata.

Magdalena ad pedes Jesu pœnitens est idea perfectæ pœnitentiæ, quæ nobis imitanda proponitur. Nos ergo, nos illa mulier expressit, si toto corde ad Dominum post peccata redeamus si ejus pœnitentiæ luctus imitemur. (2) 1. Magdalena sceleribus famosa, magna fiducia ad Christum venit, sperans se ab illo recepturam sanitatem. Quis desperare debeat, tanta peccatrice, non solum veniam, sed et gloriam consequente? (3) 2. Magdalena, ut cognovit quod Jesus, a quo animæ sperabat sanitatem, accubisset in domo Simonis leprosi, magna celeritate illuc se contulit. Osculatur Maria pedes Christi frequentibus osculis, et oculis inundantibus, vestigia Redemptoris infundit, tergit crinibus, odoriferis illinit et irrorat unguentis (4), illisque pœnitentiæ indicibus detegit internum animi sui dolorem et amorem. Fratres, si nos esse peccatores novimus, et esse nolumus peccatores, pedibus Christi demus lacrymas, spargamus capillos, figamus oscula, pietatis oleum tota devotione fundamus; ut dicatur nobis: Dimittuntur vobis peccata multa, quia dilexistis multum. (5) 3. Magdalena abunde fleuit, et lacrymis peccata sua diluit. Anima Christiana, si te deliquisse meministi, suadeo ut Mariæ Magdalena conversionis recorderis, et tanquam ad Domini vestigia posita, præteritas culpas lacrymarum fontibus laves. (6) 4. Magdalena per oculos fudit sanguinem cordis, et dolor quem intus in animo sentiebat, erat major illo qui foris apparebat: et nos postulemus

cum D. Augustino: lacrymas ex toto affectu internas (1), quæ ex animi dolore, et ardenti in Deum amore profluant, quas ignitas atque cordiales lacrymas (2) vocitat Catharina Senensis. Internum illum dolorem tanti facit Climacus, ut dicat, *mœrentium dolorem ac gementium pluris æstimari, quam lacrymas, puto, quod Deus sic judicet.* (3) 5. Magdalena non solum apud Pharisæum, sed etiam post obtentam peccatorum veniam, toto vitæ tempore pœnitentiam egit, lacrymas fudit. Ut enim ait D. Augustinus: *Peccatrix illa Maria non solum in domo Simonis, sed etiam post adventum Spiritus Sancti hoc idem ardentius perfecit; semper enim dolebat, semper in vita sua stebat quæ commiserat.* (4) Continua illa Magdalena pœnitentia ad jugem peccatorum dolorem nos stimulat, ad quam nos adhuc D. Bernardus hortatur Ezechiæ verbis: *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Oportebat, inquit, si fieri posset, revivere me, ut ita loquar, denno, qui male vixi; sed quia hoc non possum,* (5) saltem recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine. *Faciam recogitando quod reoperando non possum.* 6. Magdalena convertit in instrumenta justitiæ instrumenta nequitiae, et nos ea quæ exhibuimus servire iniquitati, exhibeamus servire sanctitati, ad instar illius mulieris, quam conspiciamus non solum caruisse peccatis, sed ad totum sanctitatis verticem pervenisse. (6) Illa autem mulier est Magdalena, ad pedes Domini in domo Simonis pœnitens, et in Calvario patiens.

II. PARS. Mulieres Christo adhæsisse et ministrasse de propheta est. *Has enim vocabat per Esuam: Mulieres divites, exurgite, et audite vocem meam; ut discipulas primo, dehinc ut operarias et ministras ostenderet. Filia, in spe audite sermones meos. Dies anni mementote cum labore in spe. Cum labore enim Christum sequebantur, et ob spem ministrabant.* (7) Tertullianus belle elucidat Esaïæ vaticinium, quo omninatus est propheta fore mulieres Christo adhæsuras et ministraturas, quas ideo ministras, operarias, et Messia discipulas nuncupat, quæ illi ob spem ministrabant, eumque cum labore sequebantur. Magdalena, Christi discipula, magno cum labore eum sequuta est, non solum quando docebat et prædicabat veritatem; sed præsertim tempore passionis eum sequuta est ad domum Annæ et Caiphæ, ad domum Herodis, ad prætorium Pilati, ad Calvarium,

(1) Hom. 6. in Matth. — (2) D. Greg. Hom. 55. in Evang. — (3) D. Bern. in Fest. B. Magd. — (4) D. Bern. ibid. — (5) Chrysol. Serm. 94. — (6) D. Aug. Serm. 1. de Assumpt.

(1) L. Medit. c. 17. — (2) Dialog. c. 9. — (3) Grad. 7. — (4) Serm. 11. ad Frat. — (5) In Cant. Ezech. c. 1. — (6) Chrysol. Serm. 94. — (7) Tert. L. 4. adv. Marc. 19.

ibique secus Magistri et Domini pedes exstitit patiens. Tria autem potissimum illi ingenerabant dolorem : scilicet Christi patientis 1. Compassio ; 2. Derelictio ; 3. Dilectio.

1. Mulieres Christi discipulæ comitatæ sunt eum ad Calvarium usque ubi patibulatus est, *illis mœrentibus*. (1) Inter quas erat Magdalena, quæ *in illo mœrore primo quidem contristari* (2) cœpit ex compassione tot suppliciorum, quæ coram ipsa patiebatur Dominus. *Multo magis misericordiam provocant, quæ oculis usurpantur*. (3) Plus movet quod cernitur, quam quod alio narrante et referente auditur ; ideoque Jeremias propheta, doloris sui sic exaggerat magnitudinem : *Ego vir videns paupertatem meam, in virga indignationis mee*. (4) Quasi dicat : Si a fratribus meis absens fuisset, proculque remotus, eorum tribulationem magno cum dolore didicissem ; sed dolor meus multo major est, quia præsens sum, eorumque destructionem percipio, et oculis meis video. Nabuchodonosor Sedeciam magno punire supplicio desiderans, *jugulavit Rex Babylonis filios Sedeciae in oculis ejus, et oculos Sedeciae eruit*. (5) Prius jugulavit filios, quam excæcaret patrem, ut pater suorum funerum spectator, prius in filiis, quam in seipso moreretur ; quia, ut docet D. Chrysostomus : *Gravius est parentibus videre filios supplicii affici, quam si ipsi forent iisdem obnoxii*. (6) Et ob hanc causam Agar ne videret filium suum siti morientem, Ismaele sur arbore posito, recessit dicens : *Non videbo puerum morientem*. (7) Salome Machabæorum mater, septem filiorum martyrio interfuit, cujus magnitudinem admirans D. Augustinus, septies martyrem prædicat : *In omnibus passa est, facta mater septem martyrum, septies martyr ; a filiis non separata spectando, et filiis addita moriendo*. *Videbat omnes, ferebat in oculis, quod in carne omnes*. (8) Martyrium quod passa est mater in oculis, æque grave existimat D. Cyprianus, ac illud quod filii sustinuerunt in corpore : *Tam grave martyrium Deo præbuit virtute oculorum suorum, quam præbuerunt filii sui tormentis et passione membrorum*, (9) Prætereunda non est Deipara, quæ stans juxta crucem, in qua patiebatur Christus, præ compassionis dolore filio commoritur, ait Arnoldus Carnotensis : *Intuetur te illa benedicta inter mulieres, et fixis in te oculis vulnera tua pietate considerat materna ; et licet non ignoret quid boni conferat mundo mors tua ; tamen parentis affectu commoritur,*

et pectus maternum immanitate dolorum arcatur. (1) Inde colligendus est Magdalænæ dolor, quæ licet Christi non sit mater, attamen *extenditur affectione* (2), et ab ipsomet Christo de dilectionis intensione laudatur. Quod si ab initio conversionis dilexit multum ; et ut fatur D. Bernardus : *In brevi meruit charitatis accipere latitudinem* (3) : quantum incrementatus est ejus amor ex Domini conversatione, et quantus ejus dolor, dum *contemplatur eum* (4), videtque ejus caput spinis coronatum ; faciem sputis turpatam ; os felle potatum ; genas alapis tumidas et lividas ; manus clavis perfossas ; corpus flagellis dilaceratum ; latus lancea percussus ; pedes cruci affixos ; et speciosum forma præ filiis hominum turpatum, sordidatum, et tot tormentis vexatum, ut a propheta vir dolorum nuncupetur ? Virum dolorum contemplatur, videt et considerat Magdalena, et oculi, quibus tantam lanienam conspicit, velut sævi carnifices cor ejus percutiunt, et ineffabili dolore afficiunt. Cuncta supplicia quæ Christus patiebatur in corpore, Magdalena sustinebat in corde ; intolerabilem persentiens dolorem ob Christi compassionem, et derelictionem.

2. Nam *omnes ærumnæ ejus operantur* (5), dum se a dilecto absque ullo consolationis verbo et velut oblitam et derelictam conspicit. Christus in Calvario patiens, cunctis (unica excepta Magdalena) suæ recordationis et dilectionis prodit testimonia : æternum alloquitur Patrem, et in manus ejus suum commendat spiritum : *In manus tuas commendo spiritum meum*. Ad matrem suos dirigit sermones, et in sui solatium dat illi in filium dilectum Discipulum : *Mulier ecce filius tuus*. Joannis curam suscipit, et ut eum de suo amore certiore faciat, Mariam efficit ejus matrem : *Fili, ecce mater tua*. Latroni deprecanti respondet, eique paradysum pollicetur : *Hodie necum eris in paradiso*. Pro inimicis suis orat, et illis a Patre veniam postulat : *Pater, ignosce illis* : Magdalænæ autem ne unam quidem voculam dixit. Per tres horas fidelis illa et amans Christi discipula ad pedes crucis permanet, dilectum conspiciens, ejulans, gemens, flens, cum ejus sanguine lacrymas miscens, et toties patiens et moriens, quoties Christus novum sustinebat tormentum, et patiebatur dolorem. Attamen *dissimulat pietas tangentis officium et obsequiorum instantiam, remuneratorius ille oculus felici dedignatione non*

(1) Tert. L. adv. Valent. 9. — (2) Tert. L. adv. Valent. 10. — (3) Herodian. l. 1. — (4) Thren. 3. — (5) L. 4. Reg. 25. — (6) Hom. 20. in Gen. — (7) Gen. 21. — (8) Serin. 109. de Divers. — (9) Exhort. ad Matt.

(1) Hom. de Virg. Mat. — (2) Tert. L. adv. Valent. 9. — (3) Epist. 8. — (4) Tert. L. adv. Valent. 16. — (5) Tert. L. adv. Valent. 10.

suspicit. (1) Christus sic agit erga Magdalenam, ac si ejus penitus oblitus esset, et quasi insensibilis factus, ad acerbos dolores quos pro illo patiebatur, nullatenus ad eam suum sermonem dirigit: et illud Domini silentium eo est majori admiratione dignum, quod hucusque Magdalene patrociniū suscepērat. Nam, *si Pharisæus marmurat, si Martha conqueritur, si scandalizantur Apostoli, Maria tacet, Christus excusat, etiam et laudat tacentem.* (2) 1. Ut Pharisæo murmuranti, et male de Magdalena judicanti silentium imponat, conversus ad mulierem dixit Simoni: *Quid est quod, conversus ad mulierem, Simoni loquitur Christus? quia cum penitentem respicit, arguit oblatrantem.* (3) 2. Marthæ sororem increpanti, quod relinqueret eam solam ministrare, respondet Dominus: *Maria optimam partem elegit.* Tandem 3. discipulos de effusione unguenti querulos redarguit: *Sed et de refuso super caput ejus unguento discipulos indignantes, bonum mulieris opus esse protestans; et tumidam eorum animositatem verbis compescens moderatis.* (4) « Quid molesti estis huic mulieri? opus enim bonum operata est in me; nam semper pauperes habebitis vobiscum, me autem non semper habetis. Mittens enim hæc unguentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit. Amen dico vobis, ubicunque predicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo dicetur et quod hæc fecit in memoria ejus. » (5) In Calvario tamen Christus nullam facit de Magdalena mentionem, sinit illam angustia mœrore, absque ullo consolationis verbo, et mulier illa desolata et destituta *Passioni illi suæ, omni genere cepit affligi* (6), omnem sentiens doloris acerbissimam, ortam non solum ex Christi patientis compassione; sed etiam ex Christi silentio, et derelictione.

Verum sicut in domo Simonis *deliberans providentia suspendit judicium, dum affectat obsequium, et invecivam retinet præparatam, donec Mariæ sacrificium in holocaustum transeat* (7); ita in Calvario, Christus nullum ad Magdalenam habet verbum, illam derelinquere videtur, ut eam penitus sibi conformem reddat. Sicut Christus fuit a Patre derelictus, ita Magdalena est a Redemptore velut derelicta. Inter crucis tormenta nullum fuit adeo acerbum Christo ac Patris derelictio; cunctos namque crucis tolerat cruciatus absque ulla querela; verum se a Patre derelictum conqueritur: *Deus Deus meus, ut quid dereliquisti me?* Similiter inter cunctos do-

lores, quos ad pedes Christi patientis sustinuit Magdalena, acerbior sane fuit dum se a Domino velut derelictam existimat. Hic dolor tanto fuit major, quanto dilectio in Christum fuit ardentior.

3. Ignem venit mittere Christus in terram, *volens omnes in desiderium sui accendi.* (1) Illo charitatis igne *concalescunt* (2) Magdalena maxime dolet: tum quia, ut docet philosophus, amici habent easdem delectationes et contristationes. Christus Magdalene amicus maximo afficitur dolore, ipsa pariter maximum persentit dolorem: tum quia vivens magis in dilecto, quam in semetipsa, *torquebatur magis quam si torqueretur ex se: quia supra se incomparabiliter diligebat id, unde dolebat.* (3) Tum quia dolor est soboles amoris, ut probat Hugo Victorinus ex isto loco Geneseos, ubi Deus dicitur tactus dolore cordis intrinsecus. Oleaster (4) ex Hebræo vertit, angustiatius angustia affectus, et compressus: sacer autem textus Dei exaggerat dolorem, ut ejus commendet amorem; animus enim cordis dolor, proles est amoris, ejus sequela inseparabilis, et fidelis interpretis. *Nota quod, pereunte homine, Deus dolorem cordis intrinsecus tangi dicitur. Ibi enim dolor fuit, ubi amor; amat enim universa quæ fecit, sed amor hominis intus in corde Creatoris fuit.* Dum autem Scriptura Deo attribuit dolorem cordis, loquitur antonomastice humano more, ut ejus ostendat amorem. Nam amor est doloris pareus, imo et ejus mensura: quod de semetipso fatetur Regius Vates: « Tabescere me fecit zelus meus, quia obliiti sunt verba tua inimici mei. » (5) Ut autem expendit D. Augustinus: *tabescebat, quia diligebat* (6), tantusque ejus erat dolor, quantus amor. Nam ut subjungit D. Augustinus: *Tantum necesse est ut urat dolor, quantum hæserat amor.* Quod exemplo beatissimæ Virginis comprobatur D. Hieronymus: *Quia plus omnibus dilexit, propterea et plus omnibus doluit, intantum ut animam ejus totam pertransiret vis doloris, ad testimonium eximie dilectionis.* (7) Secundum amoris mensuram, dolorem Deipara persensit: amor ejus fuit incomparabilis, dolor quoque ejus inestimabilis. Eodem modo ratiocinandum est de Maria Magdalena, quo Bernardus Senensis disserit de Maria Virgine: *Quanto plus amabat, tanto plus dolebat, et amor suus quem ipsa portabat Christo ejus unigenito Filio erat infinitus.* (8) Si quodammodo dilectio Deiparæ fuit infinita, pariter

(1) D. Bern. in Fest. B. Magd. — (2) D. Bern. Serm. 3, in id: Misericord super turbas. — (3) Chrysol. Serm. 94. — (4) D. Bern. in Fest. S. M. Magd. — (5) Matth. 26. — (6) Tert. L. adv. Valent. — (7) D. Bern. ibid.

(1) Tert. L. adv. Valent. 9. — (2) Tert. L. adv. Valent. 17. — (3) Arnold. Carn. Serm. de Nat. Virg. — (4) Apud Tilman. c. 6. — (5) Psal. 118. — (6) L. 21 Civ. 26. — (7) Serm. de Assumpt. — (8) Serm. 44, in Quadrag.

ejus dolor fuit aliquo modo infinitus. Ex his constat quam immerito recens auctor (1) asseverare audet, in Calvario Deiparæ amorem fuisse majorem amore Magdalenæ, sed dolorem Magdalenæ fuisse majorem dolore Deiparæ. Cujus hanc subministrat rationem, quia peccata Magdalenæ affixerunt Christum cruci, non peccata Virginis Mariæ, quæ ab omni prorsus peccato immunis fuit. Verum hæc ratio impertinens est, quia magnitudo doloris præsertim sumitur ex magnitudine amoris. Mariæ autem Virginis amor fuit absque ulla comparatione major amore Mariæ Magdalenæ; cujus neque amor, neque dolor non solum præponendus, non solum æquandus, sed nec comparandus est materno Deiparæ amoris et dolori, quantumvis peccata quæ commisit Magdalena, et pro quibus patitur Christus, eam ad Deum amandum sufflamment, et majorem in ejus corde dolorem ingenerent.

Ad examen divini amoris vocatur Petrus, et au Christum præ cæteris discipulis diligit, interrogatur. *Dixit Simoni Petro Jesus : Simon Joannis, diligis me plus his ?* (2) quod iterum et tertio repetit Salvator. Quam ob causam iterum et tertio Petrum interrogat Christus, an eum præ cæteris ardentius amet? Nonne semel id sciscitari sat fuisset? Imo neque ulla opus erat interrogatione, cum Christus perfecte nosset quæ latebant in corde Petri: qui secretum ante interrogationem pernoscit, frustra interrogat: qui etiam semel interrogatus veritatem perspicue respondit, incassum iterum et tertio interrogatur. Quid latet sacramenti in trina illa Christi interrogatione, cum ardentioris Petri amorem et sufflammentum et explorare Christus exoptat? Respondet D. Augustinus: *Tertio, utrum Petrus eum diligit, Dominus interrogat. Redditur enim negationi trina confessio.* (3) Amare Deum ultra Apostolorum proceres, ardentior charitatis fervor esse videtur, et amoris meta: Christus autem exposulans a Petro amoris supra reliquos eminentiam, trinam negationem ad ejus memoriam revocat, ut aspectu ad delicta quæ præ cæteris commisit, sic ejus accendatur amor, ut vere plus cæteris diligit Christum.

Uti Petro negationis recordatio fuit incentivum amoris, ita Magdalenæ peccatorum enormitas fuit dilectionis illicium. Quod parabolico sermone Pharisæo Simoni declarat Christus. « Duo, inquit, debitores erant cuidam feneratori: unus debebat denarios

quingentos, et alius quinquaginta: non habentibus illis unde redderent, donavit utrisque: quis ergo eum amplius diligit? Respondens Simon dixit: Æstimo quod is cui plus donavit: Et Dominus: Recte judicasti. » *Audistis quomodo cælestis creditor totum debitum charitate compensat, et ad incrementum totius feneratoris, amoris solius exigit et requirit usuram. Plectendus debitor, qui dilectione sola suam negligit redimere cautionem.* (1) Negligens ejusmodi debitor multum distat a Magdalena, quæ magnitudine amoris multorum criminum obtinuit remissionem. Quod asseverat ipsamet humanata Veritas dicens Simoni: « Vides hanc mulierem? Intravi in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti, hæc autem lacrymis rigavit pedes meos, et capillis capitis sui tersit: osculum mihi non dedisti, hæc autem ex quo intravi, non cessavit osculari pedes meos. Propterea dico tibi: dimittuntur illi peccata multa, quoniam dilexit multum; cui autem minus dimittitur, minus diligit. » Magna prorsus fuit Magdalenæ dilectio in domo Simonis, cui ex testimonio Domini dimissa sunt peccata multa, quoniam dilexit multum; sed ingens accepit incrementum, tum ex recordatione tantorum criminum, quibus Deum graviter offenderat; tum ex consideratione divinæ benignitatis, quæ illi misericorditer tot et tanta facinora condonaverat.

D. Ambrosius Christi elucidans parabolam, sic ait: *Itaque non est dubium, quod plus debet qui plus accipit secundum homines; plus fortasse offendit, qui plus debuerit, si tamen gratiam consequatur.* (2) Quid opportunius ad propositum? Quasi dum innocenter justus, qui nihil aut parum deliquit, Deum diligit, gratiæ sit officiositas; at plurimum quondam criminum reus, cui per pœnitentiam condonata sunt crimina, majorem dilectionem, pro majori condonatione debet: ita ut quod fuit incentivum delinquendi, fiat illicium amandi, amoris fomes, et dilectionis auctarium: ad instar Magdalenæ, quæ considerans quam gravia fuerint commissa ab ipsa scelera, et quam magna fuerit divina misericordia, illa condonans, sumebat inde amoris incentivum. Inde concludit Mediolanensis Antistes: *Reddamus ergo amorem pro debito; charitatem pro munere, gratiam pro sanguinis pretio, amplius enim diligit, cui donatur amplius.* Concipiamus dolorem intus in corde de peccatis, quibus Christi fudimus sanguinem, cuique tot intulimus tormenta. Hugo Carensis versans istud Geneseos jam expen-

(1) Le Fevre, Serm. de Fest. B. Magd. — (2) Joan. 21.
— (3) Tract. 125. in Joan.

(1) Chrysol. Serm. 94. — (2) Inc. 7. Luc.

sum, ubi inducitur Deus tactus dolore cordis intrinsecus, scilicet ob hominum peccata, Judæos a Christianis discriminat, quod *Judæi fecerunt eum dolere extrinsecus crucifigendo, nos intrinsecus peccando*. Judæis sceleratiores Christiani, Christum intrinsecus et extrinsecus dolore afficientes: cui ut satisficiant, pro dolore quem ei attulerunt, debent in corde habere dolorem et amorem. In cælo reperitur amor, sed non dolor: in inferno econtra reperitur dolor, sed non amor: in terra homines debent habere dolorem et amorem, dolorem de peccatis, ut valeant vitare inferni dolorem; amorem Dei, tum ut potiantur in cælo amore beatifico, tum ut imitentur Magdalenam, in horto Christum ardentem amantem.

III. PARS. *Individua amicitia* (1) sic ab Antiquis representabatur. Exhibebant juvenem formosum, capite detecto, cum veste secta et hirta, scripturam in fronte gerentem, *Æstas et hyems*; latere aperto usque ad cor, digito in corde demonstrabat scriptum: *Longe et prope*, et in fimbria vestis: *Vita et mors*. Juvenilis ætas significat amorem debere semper esse recentem, neque unquam veterascere: hirta vestis, amicum paratum ad perferendos quoscumque pro amico labores: caput detectum, amicum absque pudore confitendum, neque ex verecundia negandum: *æstas et hyems*, amicum in adversis non secus ac in prosperis diligendum: *latus usque ad cor apertum*, ex corde sincero amandum: *cor inanu ostensum*, amorem, a corde oriundum, operibus manifestandum: *Longe et prope*, amorem in amici absentia sicut in præsentia, conservandum: *vita et mors*, amicum, non solum in vita, sed etiam postmortem diligendum. Ad demonstrandum quam vera sit illa amoris effigies, sufficit una Magdalena, Christum viventem, patientem, mortuum, præsentem, absentem, absque ullo pudore confitens, cum labore quærens, fortiter, ardentem, et constanter diligens. 1. Fortiter, cunctas difficultates superans; 2. Ardentem, nihil aliud præter Christum cogitans; 3. Constanter, in inquirendo dilecto perseverans.

1. *Dilectio magnanimis omnia tolerat* (2), omnia vincit: ideoque *fortis ut mors dilectio* (3) prædicatur; quia quemadmodum mors omnia superat, ita eximius amor ardua explanat; maximas difficultates exarmat, nihilque est tam forte, tam validum, quod ei resistat, nihil tam durum et asperum, quod non emolliat et frangat. *Quando enim quis*

sauciatur charitatis desiderio, nihil difficile spectat: sed id quod fuerit plenum periculis et multa miseria, leviter fert, ad unum hoc attendens, quomodo suo potiatur voto et desiderio. (1) Quam fortis amor ad magnos exantlandos labores, et difficilia quæque superanda, constat ex Jacobo (2), qui longo itinere lassus, sedet juxta puteum, qui erat juxta urbem Haran. Et ecce Rachel veniebat cum ovibus patris sui: nam gregem ipsa pascebat. Quam cum vidisset Jacob, et sciret consobrinam suam, ovesque Laban avunculi sui, amovit lapidem quo puteus claudebatur; et adaquato grege, osculatus est eam. Ut autem animadvertit Lippomanus, *lapidis revolutio multorum opus erat, quod nunc unus Jacob solus exsequitur*. Unus Jacob, itineris longinquitate lassatus, grandem de ore putei amovet lapidem, quem vix amovere poterant multi pastores. Unde Jacobo tantus inest roboris vigor? Quia Rachelem, ut conspexit, eamdem ardentem adamavit; et ob eximium quo æstuabat amorem, supra vires fortis evadens, grandioris revolutionem lapidis, quæ multorum hominum adnixum exposcebat, *nunc unus Jacob solus exsequitur*.

Sed ut magis appareat amantium officiositas, arcana animositatis vigore ultra vires audens, consideranda nobis proponitur a D. Bernardo Magdalena: *Considera quam vehementissimo dilectionis affectu beata hæc mulier diligebat Christum Regem!* (3) Domine, inquit, si tu sustulisti eum, dicito mihi, et ego eum tollam. *Mira res! hominem perfectæ ætatis, virum, cujus corpori vix centum libræ sufficiunt unguentorum, tenerima mulier portabis et tolles? Ardens et affecta locutio, quæ de puritatis amore refusa, promittit quod implere non potest. Nihil enim amanti difficile esse videtur.* (4) En strenua femina, quam et doloris rigor mollebat, et sexus teneritudo lactabat, et tamen corpus, in quo myrrhæ et aloes quasi libras centum sepulturæ curator erogaverat, se bajulaturam spondet: « Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi, ubi posuisti eum, et ego eum tollam. » Qua ratione fieri poterat, ut imbellis, fragilis, debilis, defatigata dolore, itinere, et insomnio lassata muliercula, emortuum valeret portare corpus magnum et ponderosum, et centum adhuc unguentorum libris gravidatum? Unde sibi tantas promittere vires Magdalena audebat, ut tantum pondus, cui portando quatuor viri fortissimi sufficere vix possent? Quia « flammigero æstuans amore, possibile sibi putabat

(1) Tert. L. de Pœn. 5. — (2) Tert. L. de Pœl. 12. — (3) Gant. 8.

(1) D. Chrysol. Hom. 55. in Gen. — (2) Gen. 29. — (3) In Fest. B. Mat. Magd. — (4) Joan. 20.

subripere corpus, et sibi tollere, si reperiretur, quod alioquin impossibile: amanti enim vehementer nihil dicitur esse impossibile. » (1) *Mira res amoris, giganteas habere vires in artubus infirmis, in corpore tenello amans credit habere.* (2)

Origenes Magdalena audaciam admiratus, sic eam alloquitur: *Quid amabo, o Domina, tibi proponis? Quid cogitas facere? frustraneus est conatus tuus; factu impossibile est, quod intendis; dicis te illum sublaturam* (3): Ego eum tollam. *Ergo si corpus Jesu positum est in atrio principis sacerdotum, in quo Petrus calefaciebat se ad ignem, quid factura es? Quid faciam?* ait Magdalena: *Ego eum tollam* etiam de atrio principis sacerdotum, etiam de prætorio Pilati, etiam de curia Herodis, etiam de custodia militum, etiam de manibus carnicum qui eum crucifixerunt, et de quovis alio loco *ego eum tollam*. Neque a proposito me deterrebit pontificum dignitas, præsidum auctoritas, regum majestas, militum potestas, satellitum crudelitas. *O ineffabilis hujus mulieris amor! o mirabilis audacia! o mulier non mulier! nullum locum excipit, nullum anteponit, sine timore dicit, absolute promittit.* (4) Dico tibi, ubi posuisti eum, et ego eum tollam. Mulierem illam appellat, quia vere mulier erat; non mulierem illam prædicat, quia amor animum illi audaciamque virilem suggererat, neque eam a desiderio tollendi corpus Christi dimovere potuit, *ignorantia, pavor, mæror* (5), *sexus fragilitas, virium debilitas.*

Charitati juncta est sollicitudo quædam; et ut fatur Doctor Seraphicus, secundum dilectionis signum est sollicitudo inquisitionis. (6) Hanc vides in sponsa, quæ sponsi sui amantior primo eum quæsit in lectulo; sed quia ibi non invenit, surrexit: deinde circumvit civitatem per vicus et plateas; sed quia nec in illis invenit, transiit ad amicos et notos: et quia nec ibi reperit, eos pertransiit, et cum paululum pertransiisset, invenit eum, tenuit, nec dimisit. *Felix Maria unxit pedes Jesu; felicior eadem unxit caput auctoris; felicissima quæ rorem unguentorum toti corpori Christi præparavit* (7); et ut ei posset præstare illud charitatis officium, sublatum a morte, a sepulcro occultatum, iterum atque iterum quæsit; et licet ab Angelis audisset: Non est hic; tamen sese sæpius inclinabat, in hortum ibat, et ab hortulano petebat: Domine si tu sustulisti eum, dico

mihî, ubi posuisti eum, et ego eum tollam. Etiam in prætorio Pilati, etiam in custodia, etiam inter armatos milites. *Ecce, ait Magnus Gregorius, vis amoris intentionem multiplicat inquisitionis.* Amorosam illam Magdalena sollicitudinem, et diligentem inquisitionem belle declarat Abbas Gillebertus: *Sepulto Domino, vide quam officiosa, quam sedula monumentum frequentat. It et redit, videt Angelos, Apostolos invitat, abeuntibus illis non abiit illa. Ardens est, inquit, cor meum, desidero videre Deum meum: quæro et non invenio eum. Nonne tibi anxietas ista quærentis, eximie quoque dilectionis videtur odorem spirare?* (1)

Absque dubio Magdalena multum errando laboraverat. (2) Nam ex momento, quo Christus tradidit spiritum, sacratissimumque ejus corpus sepulcro fuit commissum, nec minimum sibi quietis tempus indulsit; sed ad varia loca discurrendo transegit. Nunc ad sacratissimum Christi corpus inungendum lectissima sibi comparando ac præparando aromata; nunc ad sepulcrum redeundo, indeque Hierosolymam ad annuntiandum Apostolis angelicam visionem recedendo, iteratoque sepulcrum repetendo, post tot fatigationes, cursitationes, labores absque ulla requie exautilatos a muliere nobili, delicata, tenella, inter delicias enutrita, Magdalena fortior atque vegetior evasit, et secundum Evangelistæ testimonium erecta adhuc in pedes consistit. *Maria stabat ad monumentum.* Quia autem ratione fieri potuit, ut post tot labores, corporisque lassitudines, Magdalena non sibi quietem sedendo conciliat, sed in pedes erecta permaneat, ac si nequam laborasset? *Amor faciebat eam stare, respondet Origenes.* Ob amorem quo æstuabat, cursus, recursus, itinera, vigiliæ, labores, ærumnas non sentiebat. Ut enim ait Imperfectus: *Amor spiritualis fatigationem non sentit.* (3)

2. Magdalena, nihil nisi dilectum in mente habens, et in corde versans, *convertitur ad preces* (4): Domine si tu sustulisti eum. *Quem eum Maria, cum de nullo feceris mentionem, ad quem relationem facias? Putasne quod in omnibus cordibus versetur ita memoria dilecti tui, sicut in consistorio cordis tui?* (5) Interdum amantes ita objecti dilecti cogitatione occupantur, ut amentes videantur; ita enim agunt, ac si judicii et rationis essent inopes. Ad cujus probationem una Magdalena sufficit, quæ ita Christi præventa est amore; ut

(1) Jacob. Palat. in c. 20. Joan. — (2) D. Thom. Vill. Nov. Conc. de S. Magd. — (3) Hom. 10. de Diversis. — (4) Orig. — (5) Tert. L. adv. Valent. 10. — (6) Rup. in Cant. Sermon. 2. de S. Magd. — (7) D. Bern. Sermon. in Fest. B. Mar. Magd.

(1) Sermon. 52. in Cant. — (2) Tert. L. de Pæn. 8. — (3) Hom. 56. in Matth. — (4) Tert. L. adv. Valent. 35 — (5) D. Bern. in Fest. S. Mar. Magd.

eidem sub hortulani specie interroganti impertinenter respondeat. Magdalena absurde et non ad rem respondes; interrogat: Quid ploras? et dicis: Si tu sustulisti. Expostulat: Quid quæris? et respondes: Dicito mihi. Expostulat nomen ejus, quem quæris? et tu ais: Ego tollam eum. *Maria Magdalena non exprimebat ex nomine quem quæreret, sed tantum aiebat ei quem putabat hortulanum* (1): Domine si tu sustulisti eum. *Quem eum? non aperit: quia palam omnibus esse credit, quod a suo corde nec ad momentum recedere potest.* Tanta est vis amoris, ut ad se rapiat omnes animi facultates, et cunctos absorbeat affectus. Ut enim pulchre ait D. Bernardus: *Amor ubi venerit, omnes in se transfert et captivat affectus* (2), neque sensum ad alia relinquit, totam occupans mentis cognitionem, memoriæ recordationem, voluntatis affectionem. Et ob hanc causam primùm ardentioris dilectionis signum existimatur a D. Bonaventura, *assiduitas recordationis.* « Amor enim ad perennem sui amati recordationem impellit: ubi est amor, ibi cor: ubi cor, ibi memoria. Est in amore vis unitiva; est etiam transformativa, quæ dum amantem transformat in amatum, facit ut sicuti quis sui oblivisci non potest, ita nec amati. Talis fuit in Magdalena, quæ semper portavit Christum in memoria; utque portaret impensius: *Oblita erat omnia, præter illum quem diligebat super omnia.* (3) Dilectionis ardor sensus captivarat, rationem obtenebrarat, a memoria imagines fugarat, solum Christum mente considerabat; in memoria conservabat, voluntate amabat, cunctis generatim moriens, ut illi soli viveret.

Ex Theodoro namque, *exactum et minime dubium dilectionis argumentum est, tota die dilecto vacare, ita ut quis ad nihil aliud aspiciat, sed omnibus mortuus sit, et omnia mortua arbitretur, ut dilecto assidue fruatur.* (4) Nempe qui vere amat, reliquis omnibus mortuus est: adeo ut soli rei amatæ vivat, cæteris mortuus. Sic Magdalena uni Christo vivens, cæteris omnibus mortua est. Incurrit in eam mundus, et longa serie pompam ducit, ut alliciat; sed et regnum mundi, et omnem ornatum seculi contemnit, propter amorem Domini sui Jesu Christi. Visendos se præbent ad sepulcrum Angeli, sed nec illos oculo dignatur, nedum amore: *Maria nimio dolore confecta, tota in excessu mentis posita, nullam recipit consolationem, et ad nullum tendit consolatorem, sed intra se cogitat, dicens: Proh dolor! qualis est illa*

consolatio? qualis est ista visitatio? Onerosi mihi sunt omnes consolatores. Nolo Angelos videre: nolo cum Angelis manere. Denique non quæro Angelos, sed meum et Angelorum Dominum. Tulerunt Dominum meum: ipsum solum quæram, ipse solus potest me consolari. (1) Et quod est prorsus stupendum, Magdalena occurrit et ipsemet Christus, sed assumpta hortulani specie, in qua dum non agnoscitur, non amatur, adeo purus erat ejus amor, et in solo Christo hærebat, maxime dolens quod capere cum non possit, neque comprehendere, non visu denique, non auditu computiri ejus. (2) Ejusmodi tamen gratiam meruit obtinere constanter in Christi dilectione perseverans.

3. Magdalena nullam ab Angelis, neque etiam a Christo sub hortulani figura apparente accepit consolationem: *et tamen in tanta circumstantia solitudinis, in tanto circumsepto destitutionis* (3), in amore et in desiderio inveniendi corpus Christi constanter perseverat. *Perseverantia est finis virtutum, earumque consummatio, nutrix est ad meritum, mediatrix est ad præmium, soror patientiæ, constantiæ filia, charitatis vinculum, sanctitatis propugnaculum. Tolle hanc, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo.* (4) Fuse dinumerat Venetus Patriarcha perseverantiæ prærogativas, qua destituti discipuli non invento Christi corpore mox recesserunt, et qua prædita Magdalena, discipulis etiam abeuntibus, non recessit, sed constanter permansit: « Abierunt ergo iterum discipuli ad semetipsos, Maria autem stabat ad monumentum. » (5) Cur autem Petrus et Joannes tam cito recesserunt? Respondit Origenes: *Petrus et Joannes timuerunt, et ideo non steterunt; Maria autem non timebat, quia nihil suspicabatur sibi superesse quod timere deberet.* At cur discipuli timent, Magdalena autem nihil formidat? Quia ferventior erat ejus amor: « Perfecta charitas foras mittit timorem. » (6) Magdalena perfecta æstuans charitate, stabat ad monumentum fors plorans, quia *dolebat amissum.* (7) Lacrymæ solent mitigare dolorem, ipsumque cor ab angustia qua premitur et gravatur, alleviant et exonerant: *Est piis affectibus quedam flendi voluptas, et plerumque graves lacrymæ evaporant dolorem.* (8) At contrarium in Magdalena accidit, quæ abunde flebat, nec ullum accipiebat remedium; fuse lacryma-

(1) Serm. 7. in Cant. — (2) Serm. 58. in Cant. — (3) Orig. — (4) In Cat. Græc. in Psal. 118.

(1) Orig. — (2) Tert. L. adv. Valent. 11. — (3) Tert. L. adv. Valent. 15. — (4) Laur. Justin. de Persever. c. 2. — (5) Joan. 20. — (6) 1. Joan. 4. — (7) Tert. L. adv. Valent. 10. — (8) D. Ambr. de Obiit. Valent.

batur, nec lacrymæ ejus mitigabant dolorem, qui cum ab ardentissimo quo flagrabat amore procederet, solatii quodammodo incapax erat: *Quoniam igitur erat dolor super dolorem, quem mitigare lacrymis volebat, sed non valebat: ideo tota posita erat in dolore.* (1)

Inter ferventiores Christi amantes, Petrus, Joannes, et Magdalena, post Deiparam, primatum obtinent. Petrus fuit vehemens Christi amator, et præminentia ejus super cæteros, et capitis visibilis in Ecclesiæ dignitas, est certum dilectionis ejus indicium, et eximii amoris præmium Joannes, dilectus a Domino, ardentem diligebat Christum. Quantus ejus fuerit amor, dignoscitur tum ex privilegio, quo supra pectus Jesu recubuit; tum quia ei cura Mariæ commissa fuit; tum quia vice Christi in Deiparæ Filium assumptus fuit: verum Magdalena utriusque amorem superare videtur. Petrus pro Magistro se paratum mori gloriatur: at protestationis suæ immemor, Magistrum negat, ab illo recedit, neque ad ejus mortem in Calvario assistit, Magdalena in fide Petro solidior, Christum audacter absque ullo timore ferventior Christum ad supplicium comitatur, sentiens in corde cuncta tormenta, quæ ipse patiebatur in corpore. Joannes quidem in passione sequitur Christum, ejusque morti assistit, Magdalena Joanne haud inferior, Christum in passione comitatur, præsens est, dum in Calvario crucifigitur: at superior utroque Apostolo, longe ferventior demonstrat amorem in velocitate, firmitate, integritate. 1. Velocitate, quia ante illos venit ad monumentum, ut ungeret corpus Jesu. « Una autem sabbati, Maria Magdalena venit mane, cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum: et vidit lapidem sublatum a monumento. Cucurrit ergo et venit ad Simonem Petrum, et ad alium discipulum, quem amabat Jesus, et dixit illis: Tulerunt Dominum de monumento. » (2) *Præcedunt Apostolos ad ministerium femine, quæ sexu viros, ordine discipulos quæ sequuntur.* (3) 2. Firmitate, nam ut supra dictum est, Petro et Joanne præformidine recedentibus, Magdalena imperterrita non recessit, sed charitate sufflammata remansit. 3. Integritate, Petrus et Joannes habuerunt amorem Christi velut dimidiatum: erga quem eodem fere modo se habuerunt, quo Craterus et Ephestio erga Alexandrum. Craterus amabat Regem, Ephestio diligebat Alexandrum: similiter Petrus amabat in Christo majestatem Filii Dei; Joannes teneri-

tudinem Filii Mariæ: Magdalena autem amor non erat dimidiatus, sed integer: non dividebat Filium Dei a Filio Mariæ, sed totum diligebat Christum, et ex omnibus ejus mysteriis præferebat in amore resurrectionem, quæ est dilectio gloriosior, quia in illa egressus est de sepulcro *impassibilis, illæsibilis.* (1) Ut autem docet D. Irenæus: *Lacrymæ Magdalene accelerationem resurrectionis meruerunt; ut dolor, quem amor in ejus corde ingeneraverat, a Christo solatium acciperet, et amoris vulnus idem qui fecerat, sanaret. Sic ipse Jesus, qui desideratur, unguenti illius fragrantiam odorat, et quasi currit ad illam in odore vehementis amoris. Quidni ad cognata libenter recurat unguenta? Quasi in matutino festinat ad illam, et surgens mane primo sabbati, primo apparet Mariæ, et ungit eam oleo lætitiæ, præ consortibus suis, dum se jam resurrexisse manifestat in gloria. Jam lacrymas illius in unguenta convertit, et desideria ejus in dilectionem commutat.* (2)

Christus remunerare volens ferventem et constantem Magdalene dilectionem, 1. Suam accelerat resurrectionem, et quasi in matutino festinat ad illam; 2. Magdalene apparet ante Apostolos, consentaneum rationi judicans, ut quæ prima dilectum quæsierat, prima ejus præsentia frueretur. *Occurrit, et non potestate terret, sed prævenit charitatis ardore.* (3) 3. Eam proprio nomine vocitat: « Dicit ei Jesus: Maria »; ad prolationem hujus vocabuli, *Mariæ præsentit in nomine quamdam vocationis singularem dulcedinem, et per eam cognovit ipsum a quo vocabatur, esse Magistrum suum: tunc revixit spiritus ejus, et reversus est sensus ejus.* (4) 4. Magdalenam lætitia affecit, magnamque ejus dolorem in ingens gaudium commutavit. Nam ut subjungit Origenes: *Cumque Jesus vellet adhuc adjungere, non potuit hæc Maria patienter expectare: interrupit ea dicens, Rabboni.* O præstantissimum cognoscendi Christi collirium! Hactenus Magdalena oculorum et aurium cæca, ubi Mariæ nomen audivit, occulta gratiæ officiositate, ad se subito rediens, sensus restaurat, spiritum recuperat, et prænimio Christi Dei amore, et concepto animi gaudio, in verba erumpens, Christum incipientem loqui, pia permanenter inurbanitate interruptit. Dicit ei Jesus: Maria, et conversa illa dicit ei: Rabboni, quod dicitur Magister. 5. Et quo ferventius suum Christo demonstraret amorem, ad ejus pedes prostrata, eos deosculari voluit. Ut enim

(1) Orig. — (2) Joan. 20. — (3) Chrysol. Serm. 75.

(1) Tert. L. adv. Valent. 27. — (2) Gilleb. Serm. 32. in Cant. — (3) Chrysol. Serm. 77. — (4) Orig.

animadvertit Magnus Gregorius: *Jam vero ab Evangelista non subditur quid mulier fecit; sed ex eo invenitur quod audivit* (1): *Noli me tangere, nondum enim ascendi ad Patrem meum. In his namque verbis ostenditur, quod Maria complecti voluit ejus vestigia. Sibi familiares cognitosque Domini pedes contrectare Magdalena molita est, non ex curiositate, ait Tertullianus, sed ex dilectione. Post resurrectionem, et devictæ gloriæ mortis, exposita necessitate omni humilitatis, cum jam patrem se posset ostendere tam fideli femine, ex dilectione, non ex curiositate, nec ex incredulitate Thomæ, tangere cum aggressæ.* (2) Ne, inquit, tetigeris me, nondum ascendi ad Patrem meum. Unde 6. illam Apostolorum apostolam effecit, eam ad discipulos misit, ut eos de veritate Dominicæ resurrectionis erudiret: *Vade autem ad Fratres meos, et dic eis: Ascendo ad Patrem meum, et Patrem vestrum; Deum meum et Deum vestrum. Quantæ prærogativæ, quantæ excellentiæ fuit, quod resurgentem a mortuis prima tangere meruit* (3), quod annuntiandæ resurrectionis commissionem accepit, quod spem beatitudinis, tum animæ tum corporis mutuata sit? *Relinquitur interim odor incorruptibilitatis.* (4)

Cujus quamdam prælibationem habuit Magdalena in antro, in quod se contulit, quod aptius cæli quam antro meretur vocabulum. 1. Platea et muri cælestis Hierusalem sunt ex auro purissimo: *Auro civitas illa sternitur, quia puritate dilectionis undique vestitur.* (5) In amore namque consistit formalis cæli beatitudo: *Amor, amor, in quo maxime consistit gloria paradisi.* (6) 2. In cælo habitant Angeli. 3. Cælicolæ præsertim amore nutriuntur. *Charitas revera est cæleste nutrimentum.* (7) 4. Tandem lumine gloriæ illustrati, divinam Majestatem contemplan- tur. Hæc omnia sunt in antro, in quo habitat Magdalena. Nam 1. dilectione vestitur, et ut fatur Valentinus Antistes, *Magdalena Angelos pro rivalibus amatores suscepit.* 2. Ut refert Surius, *tam læta ac jubilans Angelorum turba affuit, ut æternam vitam in hoc antro credidisses.* 3. Est Magdalenam, ut ait Bernardinus Senensis, *amor suavissimum manna.* (8) Tandem 4. ut asseverat idem Bernardinus Senensis, *amor tanto ardore animam ejus perstringebat, ut non jam necessariis gradi-*

bus vel passibus uteretur, sed inopinatis raptibus septies in die, Angelorum auxilio volans, non vadens, in illa sublimia secreta cælestia ad amorem inaccessibilem rapiebatur.

(1) Quod si Magdalena in terris degeus, tanto Dei amore sufflammata fuit, quanta est charitas, qua æstuat in cælis? Et si inter mortales conversans, tantas a Christo accepit prærogativas, quantos regnans inter Angelorum choros obtinet favores? *Ipsa hodie intercedat pro peccatis nostris, et placatum nobis reddat judicem nostrum, amicum suum.* (2) Magdalena ex toto diligens Christum, remissionem peccatorum obtinuit, Christum tangere et deosculari meruit, et immortalem beatitudinem acquisivit: *Ama ergo, homo, Deum, et ama totus* (3): sic Magdalenæ imitaberis exemplum, et imitando æternam tibi gloriam comparabis.

CONCIO SEXTA.

INTER encomia Genovesæ nullum est nobilium officio pastorali. Pastorale munus adeo est sublime, ut Christus remunerare volens Petri confessionem et dilectionem, constituerit eum fidelium pastorem, et summi Pontifices Petri successores, suprema illa non pollent dignitate, nisi quia sunt universales Ecclesiæ pastores. Quin imo Christus, qui infinite cunctis hominibus et Angelis antistat, Pastor nuncupatur. *Sed ovis proprie Christianus, et grex Domini Ecclesiæ populus, et Pastor bonus Christus.* (4) In veteri lege, Patriarchæ pastoris officio fungebantur, ut constat ex Abraham, Isaac et Jacob, et de pastorali officio Deus Josephum fecit vice-regem Ægypti, Moysen constituit deum Pharaonis, et David ad Judææ solium sublimavit. *O res mirabilis! David cum ovibus subdio agit, et Deus in cælo super regno consilia agit; David gregem pascit sollicitus, Deus interim thronum apparat.* (5) Joseph fuit de pastorum genere, et fatentur ejus fratres: *Viri pastores sumus servi tui.* (6) David quoque fuit pastor ovium, et dum ad regnum Deus illum destinat, *de post factantes accepit eum.* Moyses tandem dum electus est a Deo, ut liberaret Israël de Ægypto, *pasebat oves Jethro soceri sui.* (7) Ex his tribus pastoribus unusquisque est singulari perfectione famosus. Joseph est virtutibus

(1) Hom. 25. in Evang. — (2) Tert. L. adv. Prax. 25. — (3) D. Bern. Serm. 3. in id: Misereor super turbas. — (4) Tert. L. adv. Valent. 14. — (5) Hug. Viet. de Lavac. An. c. 27. — (6) Bern. Sen. Serm. 62. a. 1. c. 1. — (7) Clem. Alex. l. 2. Pædag. 1. — (8) Scrm. de Div. Lect. a. 1. c. 4.

(1) Serm. 62. a. 2. c. 7. — (2) D. Bern. in Fest. B. Mar. Magd. — (3) Chrysol. Serm. 94. — (4) Tert. L. de Pud. 7. — (5) Basil. Seleuc. Or. 14. — (6) Gen. 48. — (7) Exod. 5.

illustris; Davidis admirabilis patientia in persecutionibus fulget; Moyses miraculis fulgurat; at singulares illorum perfectiones in Genovefa coadunguntur, quæ 1. Virtutibus ornatur; 2. Patientia decoratur; 3. Miraculis commendatur.

I. PARS. Multis virtutibus, sed præsertim tribus ornatus fuit Joseph, nimirum castitate, humilitate, et charitate. Castitate, lascivæ dominæ blanditias rejiciens; humilitate, inter honores, demisse de se sentiens; charitate fratribus suis, bona pro malis tribuens: Genovefa similiter mirum in modum ornatur, 1. Castitate; 2. Humilitate; 3. Charitate.

1. Pudicitiam *principalem Christiani nominis disciplinam* (1) nuncupat Tertullianus: ideoque Christus Dominus vult nos cinctos *Castitatis baltheo, quod est insigne militiæ Christianæ.* (2) Insigne hoc militiæ Christianæ; principalis illa Christiani disciplina, in trinum velut speciem discriminatur, nimirum in castitatem matrimonialem, vidualem, et virginalem. Bona est matrimonialis castitas, quæ fidelibus Ecclesiam, et Sanctis replet cælum; melior est castitas vidualis. *Certe minor est ea conjugalis sanctitas, ex parte curarum, qua mundana cogitatur voluptas.* (3) Sed optima est virginalis castitas, matrimonialem et vidualem longe superans, *Virginitas est illustrior portio gregis Christi* (4), ait D. Cyprianus. Plus audet Chrysologus, et virginitatem cum Angelica puritate confert, imo et præfert. *Semper est Angelis cognata virginitas: in carne præter carnem vivere, non terrena vita est, sed cælestis; et si vultis scire, angelicam gloriam acquirere majus est quam habere: esse Angelum felicitatis est, virginem esse, virtutis: virginitas enim hoc obtinet viribus, quod habet Angelus ex natura.* (5) Prælationem virgineæ integritatis supra Angelicam puritatem aliorum (6) probavimus, et hic insinuamus, ut Genovefæ commendemus virtutem, quæ a teneris annis lilio virginitatis ornata, eam usque od octogesimum ætatis annum et vitæ ultimum, illibatam servavit. Quemadmodum autem Stephani facies videbatur velut facies Angeli, ob animæ sanctitatem et puritatem quæ etiam refulgebat in corpore, ita innocentia et puritas, qua intus decorabatur Genovefæ foris lucebat in facie. Quare B. Germanus Antisiodorensis Episcopus, per Nanterre transiens oppidum, et conspiciens fulgorem in vultu Genovefæ adhuc sexennis splendescentem,

vocans ejus parentes, asseveravit puellulam fore toto vitæ tempore virginem, corporisque et animæ puritatem Deo dicaturam. Eventus prædictionis probavit veritatem; nam mox ut Genovefa decimum quartum ætatis attigit annum, Carnutum se contulit, de manu Ursici urbis illius Episcopi, sacrum virginitatis velum accepit, suoque exemplo plures ad consecrandam Deo virginitatem adduxit. Inter quas virgo nobilis, Silenia nomine, a Genovefa audiens virgines esse in terra quod in cælo sunt Angeli, adeo fuit virgineæ integritatis amore succensa, ut licet jam sponsa divitis et nobilis viri, matrimonio cum illo contrahendo reuuntiaverit, seseque Deo consecraverit, ad instar Genovefæ ornatae virginea humilitate.

2. Humilitate decoratur Genovefa, habens *fastidium gloriæ, soli Deo captans placere*, (1) et virginitatem continuo custodire, ad cujus conservationem, necessariam sciebat humilitatem. *Seniores aiunt castitatem apprehendi non posse, nisi prius humilitatis in corde fundamenta fuerint collocata.* (2) Ideoque, ut docet D. Augustinus: *Non solum prædicanda virginitas ut ametur, sed etiam monenda ne infletur* (3); quia, ut docet D. Bernardus, *Virginitas sine humilitate gratiam habet apud homines, sed non apud Deum.* (4) Duo sunt potissimum, quæ Christianæ adversantur humilitati. Unum, decor et pulchritudo: *Fastus inest pulchris, sequiturque superbia formam.* Unde mulieres venustate tumentes dicunt: *Quid ergo non exclusa luxuria, et admissa castitate, laudes corporis gloriari licet?* (5) Aliud, mundi honor, et hominum existimatio. Profecto *rara virtus, humilitas honorata.* (6) Genovefa mira erat pulchritudine decorata, multum etiam apud homines existimata: tum a Parisiensibus, qui eam in patronam habebant; tum a B. Germano, Antisiodorensi Episcopo, qui eam sanctam vocitare solebat; tum a Simone Stylita, qui ad pedes columnæ in qua stabat conspiciens mercatores Parisienses, rogavit eos, ut se Genovefæ precibus commendarent; tum a Francorum Regibus: nam Chilpericus, quamvis paganus, nihil Genovefæ denegabat, sed cunctis ejus votis annuebat: Clodovæus, Chilperici filius, tanti Genovefam faciebat, ut ad ejus instantiam incarcerationis libertatem donaret, pauperibus eleemosynas erogaret, Ecclesias Beatorum Apostolorum Petri et Pauli (nunc Sancti Stephani de Monte, et S. Genovefæ) ædificaret. Genovefa autem non

(1) Tert. L. de Pud. 1. — (2) Chrysolog. Serm. 22. — (3) D. Aug. l. de Bon. Vid. 19. — (4) L. de Habit. Virg. — (5) Serm. 143. — (6) Tert. Prædic. tom. 2. Tract. de Castit. Conc. 4.

(1) Tert. L. de Vel. Virg. 3. — (2) Cassian. l. 6. Institut. 1. — (3) L. de Sanct. Virg. — (4) Sup. Miss. — (5) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 3. — (6) D. Bern. Serm. 4. in Cant.

intumuit, neque de pulchritudine sibi innata, neque de existimatione summa comparata. Timorem qui ex decore oriri poterat, sequentibus rationibus reprimebat. Primam desumebat ex Christianismo, qui non gloriam, sed humilitatem sectatur. Christianis namque *nullum gloriæ studium est: quia gloria exaltationis ingenium est: porro exaltatio non congruit professoribus humilitatis ex præscriptis Dei.* (1) Secundam mutuabatur ex vanitate gloriæ, præsertim pulchritudinis. Nam *si omnis gloria vana, et stuporata, quanto magis quæ in carne, quæ ut flos desflorescit?* Superbiam adhuc quam humana existimatio ingenerare solet, rejiciebat: tum quia virtutem, quæ illi conciliabat honorem, non a se habebat, sed a Deo acceperat. *Si a Deo confertur continentia virtus, quid gloriaris quasi non acceperis?* (2) Soli enim Deo debetur gloria, a quo mutuatur virtus, quæ humanam meretur existimationem: tum quia a Deo, *non ab hominibus captanda gloria est* (3): tum quia gloria est illicita cunctis Christianis. *Quorum probatio in omni humilitatione constat* (4), præsertim virginibus Deo dicatis, quæ non hominibus, sed Deo placere debent. His rationibus Genovefa superbiam a mente fugabat, humilitatem in corde radicebat, vilioribus ministeriis incumbens, cellam verrens, sociis serviens, et in charitatis operibus sese exercens.

3. Charitas complectitur *dilectionem quæ in Deum, et quæ in proximum.* (5) Utraque dilectione Genovefa ornatur. Et quidem dilectione in Deum: ex hac Dei dilectione procedebat zelus ædificandi templa, et de facto extruxit Ecclesiam B. Petri et Pauli, et adhuc Ecclesiam Sancti Dionysii, cujus ædificatio fuit duplici commendata miraculo. Nam primo, cum cementum et calx deficerent, sacerdotes monuit, quod die crastino ab extraneis transeuntibus discerent, ubi utrumque reperire possent: quod de facto accidit. Nam die crastino audierunt duos rusticos adinvicem loquentes et asseverantes invenisse in proxima sylva calcem, cementa, aliaque ad ædificationem domorum et ædium requisita. Aliud miraculum neque minus stupendum fuit, quod cum vinum operariis necessarium defecisset in dolio, efficacia suæ orationis Genovefa dolium implevit vino, quod usque ad finem constructionis Ecclesiæ non defecit. Ex Dei dilectione devotissima erat erga sacrosanctum Altaris mysterium, et cum die festo vetasset mater adire Missam, et ipsa tristi-

tiam demonstrasset, alamp dedit ei mater, sed non impune; nam luminibus orbata est, et per duos annos cæca permansit, neque recuperavit visum, donec Genovefa aquam benedicens, et oculos liniens, parenti restituit visum. Ex Dei dilectione, de nocte surgebat, et cum pluribus puellis ad Ecclesiam Sancti Dionysii oratura properabat. Diabolus tantam ferre non valens pietatem, suscitavit ventum validum, qui lucernam exstinxit; at Genovefa exstinctam facem manu apprehendens, eam reaccendit, et hæc candela asservata fuit in Ecclesia Sancti Dionysii, per quam Deus multis ægrotis sanctitatem contulit. Ex Dei dilectione, tot fundebat lacrymas, ut per oculos velle efflare animam videretur. Ex Dei dilectione, solitudinem captabat, ut cum dilecto familiarius conversaretur; adeo ut a die Epiphaniæ, usque ad feriam quintam hebdomadæ sanctæ, in cella occultata moraretur. Ex Dei dilectione, tot illatas constanter patiebatur injurias; tandem ex Dei dilectione proximum diligebat.

Quam magna autem fuerit proximi dilectio, apparet: 1. Ex correctione, qua peccatores fraterne ad emendationem hortabatur. Cœlesti lumine illustrata, cognovit lapsum filiæ Bituricensis, quæ post virginitatem Deo dicatam scortata, Genovefa ei denotans locum et tempus quo ceciderat, illam ad pœnitentiam adduxit. 2. Ex cura qua reis veniam procurabat, frangens etiam miraculose ergastuli portas, ut a morte liberaret plures scelerosos, mox ultimo judicio multandos. 3. Ex sollicitudine, qua pauperibus in extrema necessitate panem subministrabat. Joseph in penuria Ægyptum a fame liberavit; Genovefa quoque Lutetiam conspiciens egestate et inedia laborantem, ad urbes vicinas se contulit, septem cymbas frumento replevit, et per Sequanam, Lutetiam adduxit. 4. Elias in extrema siccitate magnam aquæ obtinuit abundantiam; et Genovefa pluviam, messis collectionem impediens, compevit. 5. Ex sanitate, quam conferebat ægrotis. Sic caudicum a surditate et paralyti signo crucis liberavit: sic in civitate Aurelianensi puellam morti jam proximam, ad valetudinem revocavit: sic servum a Domino suo crudeliter vexatum, a pessimi illius magistri immanitate exemit: sic Parisiis puerum in puteum lapsum, aqua submersum et mortuum, resuscitavit: et hic puer nuncupatus fuit Cellonita, quia in cella Genovefæ ad vitam revocatus fuerat. Taceo cætera dilectionis Dei et proximi testimonia, ut aliquid dicam de invicta patientia, qua, ad Davidis instar afflictiones et persecuciones toleravit.

(1) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 3. — (2) Tert. L. de Vel Virg. 13. — (3) Tert. L. de Vel. Viig. 2. — (4) Tert. L. de Vel. Virg. 13. — (5) Tert. L. 5. adv. Marc. 4.

II. PARS. De pastorali officio assumptus *David*, *genti Judaicae praefuit* (1); adeoque Deo gratus exstitit, ut dicatur *David vir bonus, secundum eor Domini*. (2) Augustum autem illum meruit habere titulum, praesertim ob poenitentiam, qua sese afflictavit; obedientiam, qua immissa a Deo flagella submisit acceptavit; patientiam, qua Sauli persecutiones, Absalomi rebelliones, et Semei maledictiones toleravit. Ejusmodi exemplum ad ferendas adversitates nos stimulat: praesertim *cum ea nos ostendant Christianos, quae patimur ad exemplum ipsius Christi*. (3) Genovefa sese demonstravit Christianam, non solum per castitatem, humilitatem, et charitatem, quae sunt christianae disciplinae indicia, sed adhuc per cruces, quae sunt religionis indicia. Deus autem probe ostendit Genovefam ad cruces ferendas superne destinatum; mittens ad eam per Angelum, nummum, in quo excusa erat Crucis figura, quem consilio B. Germani, toto vitae tempore, ad collum appensum detulit: deinde in spiritu eam deducens ad Calvariam, ubi Christus ei apparuit, referens modum, quo fuerat patibulatus. Cruces sunt in triplici differentia: quaedam amanter electae; aliae juste immissae; tertiae scelerose inflictae. Genovefa has tres detulit cruces, 1. Electas; 2. Immissas; 3. Inflictas.

1. *Christo poenitente* (4) poenitentia non semper arguit peccatum in eo quem poenitet. Joannes fuit in utero materno sanctificatus; et tamen *vestitu, victu, loco, totus poenitentia formatus incedit* (5): Beatissima Virgo etiam in conceptu fuit ab originali culpa praeservata, et tamen *poenitentia etsi in illa non invenerit quod dilueret, invenerat quod ornaret: quae quoties innocentibus datur, coronam pro humilitatis affectione conciliat*. (6) Christus sanctissimus et impeccabilis, poenam tulit non pro suis, sed pro nostris delictis. *Quis alienam mortem sua solvit, nisi solus Dei Filius? Ad hoc enim venerat, ut ipse a delicto purus, et per omnia sanctus, pro peccatoribus obiret* (7), et moriendo justitiae divinae satisfaceret. David poenituit, sed pro duplici eoque atrocissimo crimine quod commiserat, et de quo per poenitentiam veniam accepit: *David Uriae caedem, tum causam ejus macchiam confessione purgavit*. (8)

Inter Davidem et Genovefam invenio differentiam et convenientiam. Differentiam quidem: tum quia David fuit scelerosissimus, adulterio turpatus, homicidio cruen-

tatus; Genovefa vero fuit innocua: tum quia David poenituit pro peccatis suis; Genovefa ut Christi poenitentiam imitaretur. David poenitens delictorum suorum obtinuit veniam; Genovefa ut virtutum suarum ornaret coronam. Conveniunt etiam, quia utriusque poenitentia fuit voluntaria, et consequenter utilissima. *Utilis ergo erit poenitentia, si sit spontanea* (1): tum quia David amare flebat; Genovefa quoque fundebat abunde lacrymas: tum quia David induebatur cilicio; Genovefa quoque cilicium continuo deferebat: tum quia *tali victu David exomologesim suam expressit, cinerem quidem edens velut panem, id est, panem velut cinerem aridum et sordidum, potum vero fletu miscens, utique pro vino* (2) congruum judicans, ut qui cum foedis adulterii voluptatibus miscuerat sanguinem, lacrymas cum fletu misceret; Genovefa in hac parte Davidem superans, per totum vitae tempus egit, quod ille poenitens per aliquot annos egerat, qui *nunquam ad caenam accedebat nisi praemissis lacrymis*. Insuper Genovefae jejuniis multo erat rigidus Davidis jejunio: tum quia a quindecim annis usque ad mortem abstinuit a carnibus: tum quia die duntaxat Dominica et die Jovis comedebat tantummodo tantillum panis hordeacei, cum nonnullis fabis, a quindecim diebus coctis. Admirabilis prorsus Genovefae fortitudo in ferendis crucibus ab ipsa ultro et spontanee electis, sed non minus stupenda, in tolerandis crucibus a Deo immissis.

2. *Undique adstricti sumus officio patientiae administrandae. Quae ex parte, aut erroribus nostris, aut mali insidiis, aut admonitionibus Domini intervenit usus ejus officii*. (3) Adversitates interdum immittit Deus ad peccati punishmentem, interdum ad virtutis probationem. *David caedis et stupri reus* (4), confitens suum peccatum, et de eo poenitens, culpae accepit remissionem; in poenam tamen delicti, filius ex adulterio natus, mortuus est. Job ulcere pessimo fuit percussus, non in poenam criminis, sed ad probationem virtutis. *O felicissimum illum, qui omnem patientiae speciem adversus omnem diaboli vim expunxit! quem non abacti greges, non ablata in pecore divitiarum, non filii uno ruinae impetu ademti, non ipsius denique corporis in ulcere cruciatus, a patientia et fide Domino debita exclusit; quem diabolus totis viribus frustra cecidit* (5); in cunctis illis adversitatibus nihil aliud ore promens, nisi: Dominus dedit, Dominus abstu-

(1) Tert. L. 4. adv. Marc. 14. — (2) Tert. L. de Praesc. Haer. 5. — (3) Tert. ibid. — (4) Tert. L. 4. adv. Marc. 4. — (5) Chrysol. Serm. 167. — (6) Ennod. l. 2. Epist. 1. — (7) Tert. L. de Pud. 22. — (8) Tert. L. de Pud. 6.

(1) D. Aug. l. de ver. et fals. Pcen. 9. — (2) Tert. L. de Jejun. 9. — (3) Tert. L. de Pat. 11. — (4) Tert. L. de Praesc. Haer. 5. — (5) Tert. L. de Pat. 14.

lit, sit nomen ejus benedictum. Similiter Genovefæ Deus et pulchritudinem et sanitatem abstulit, immittens illi lepram, qui ejus decorem prorsus dedecoravit. Decor et sanitas inter præcipua bona censentur. Decor quidem *ut felicitas corporis, ut divinæ plasticæ accessio, ut animæ aliqua vestis bona.* (1) Sanitas etiam: nam ut fatur D. Bernardus, *omnia bona corporis, sanitas.* (2) Genovefa erat admirabili pulchritudine prædita, bona adhuc corporis valetudine fruebatur; Deus tamen ut ejus probaret submissionem, et exploraret virtutem, percussit eam lepra, quæ abstulit ei simul pulchritudinem et corporis valetudinem, eamque difformem et horribilem reddidit.

Cuncti morbi sunt ærumnosi, sed non æqualiter. Quidam tollunt quidem valetudinem, sed non amicis ingerunt horrorem, ab hominum societate non sequestrant, neque ægrotantes auxilio frustrant, quibus præ compassione sani opitulantur et serviunt: alii autem adeo sunt horribiles et formidabiles, ut ab omnibus aversentur et horreantur; adeo contagiosi, ut amicos et proximos ad fugam cogant. Cujusmodi est lues separans filios a parentibus, maritos ab uxoribus, et ubique secum ferens solitudinem et horrorem. Cujusmodi est adhuc lepra, quæ, ut docet Doctor Angelicus, est *corruptio humorum, consumptio membrorum, infectio aliorum, separatio hominum.* (3) Peste etiam horribilior; nam ab hominibus separat non secus ac lues: et insuper lues cito enecat, lepra vero vitam non tollit, ut diuturnius efficiat tormentum. *Leprosi vita supplicium, et mori lucrum.* (4) Politia et religio ab humana societate arcet leprosus: politia eis urbes claudit, religio templorum ingressum interdicit: politia eos velut exsules, religio tanquam excommunicatos tractat: idcirco neque homines, neque Christiani videntur, cum ab hominum consortio, et a fidelium cœtu removeantur, neminem ad sui compassionem moveant, et cunctis sui aversionem et horrorem ingenerent. Genovefa tamen quantumvis innocua, lepra horribili percutitur, ab humana societate separatur, et velut infecta et excommunicata ab omnibus fugitur: in tanta tamen afflictione non deficit, sed animi magnitudinem, virtutisque eminentiam ostendit, adversus Deum non murmurans, sed potius gratias agens. *Si a Domino nonnulla credimus incuti, cui magis patientiam quam Domino præbeamus? Quin insuper gratulari et gau-*

dere nos decet, dignatione divinæ castigationis. Ego, inquit, quos diligo, castigo. (1) Hæc omnia ad proximam redigens Genovefa, divinam veneratur providentiam; omnino se Dei voluntati submittit; lepram velut divinæ dilectionis tesseram accipit; Deo de sua dignatione gratulatur, de immissa afflictione lætatur, sese felicem reputat associari passionibus Domini et Sponsi sui. Christus Jesus erat speciosus forma præ filiis hominum, utpote Spiritus Sancti operatione formatus, et de pulcherrima Virgine natus, bona adhuc valetudine præditus, nec ulli morbo obnoxius; temperamento ut dicitur ad pondus et ad justitiam perfruens: tot tamen in sua passione fuit sputamentis turpatus, et plagis dilaceratus, quod *vidimus eum, et non habebat speciem, neque decorem, sed speciem ejus inhonorata.* (2) Addit Propheta Evangelicus: *Et nos putavimus eum quasi leprosum, et percussum, et humiliatum.* (3) Uti autem Christus admirabilem suam pulchritudinem mactavit pro hominum salute, ita Genovefa decorem et valetudinem suam Deo obtulit, submitte ferens lepram a Deo immissam, et patienter tolerans cruces scelestose sibi inflictas.

3. *Si linguæ amaritudo, maledicto sive convicio eruperit, respice dictum: Cum vos maledixerint, gaudete. Dominus ipse maledictus in lege est, et tamen solus est benedictus.* (4) Duplici ratione Christianos stimulat Tertullianus, ad injurias, maledictiones, detractiones, diffamationes, et calumnias patienter et lætanter tolerandas. 1. Ut existant imitatores Christi, qui fuit et ipse maledictionibus insecutus, detractionibus denigratus, calumniis dehonestatus. 2. Ut cœlestem a Deo benedictionem consequi valeant. *Igitur dominum servi consequamur, et maledicamur patienter, ut benedicti esse possimus.* (5) Christus fuit a Judæis de trino crimine calumniatus: 1. Velut Cæsaris hostis fuit delatus; 2. Gulosus et vini potator prædicatus; tandem 3. In nomine Beelzebub ejicere dæmonia, et miracula operari, accusatus. Genovefa similiter trina fuit calumnia denigrata, scilicet: 1. De intelligentia cum Attila Hunnorum rege accusata; 2. De gula et lascivia dedecorata; 3. De magia culpata. Christus reddenda quæ sunt Cæsaris Cæsari palam prædicaverat, et a Judæis velut Cæsaris inimicus accusatur, sobrietatem verbo atque exemplo docuerat, et tanquam gulosus criminatur: in nomine Patris sui multa miracula

(1) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 2. — (2) Serm. de Triplici bono. — (3) Serm. 2. in Dom. 5. post Epiph. — (4) D. Ambr. l. 5. offic. 14.

(1) Tert. L. de Pat. 11. — (2) Tert. L. adv. Jud. 14. — (3) Isai. 53. — (4) Tert. L. de Pat. 8. — (5) Tert. ibid.

ediderat, et in Beelzebub operari calumniatur. Genovefa pariter Lutetiam ab Hunnorum hostilitate liberaverat, et de intelligentia cum Hunnis accusatur; miræ sobrietatis et castitatis exempla præbuerat, et ut mulier gulosa et lasciva dehonestatur; per virtutem sanctæ crucis multa miracula patrauerat, et de magia culpatur. Christus calumniis appetitus, silentium detulit triumphale. (1) Genovefa detractionibus diffamata, patientia muta, gloriose triumphavit. Christi innocentiam testatus est ipsemet præses: Genovefæ innocentiam probavit B. Germanus, in cellam virginis se conferens, in eaque nihil reprensens præter indicia pœnitentiæ, pudicitiae, mortificationis, sobrietatis et virtutis, quam insuper probe demonstrarunt tot miracula ab ipsa edita.

III. PARS. Deus *Moysei causato lingue tarditatem, os repromisit, et sapientiam ipsam, cui nemo resisteret* (2); deinde illi patrandi miracula contulit potestatem. *Hinc est quod Moyses patria voce vocat, paterna alloquitur charitate, ut sit plebis suæ liberator, invitatur. Et quid plura? Deum facit: dedit eum in deum Pharaonis. Deum facit: munus signis, armat virtutibus, jussis bella expugnat, militem ipso verbo vincere tribuit, præceptis triumphare concedit.* (3) Quanta, quæso Moyses sublimitas, qui de vili pastoris officio, Israëlitarum dux et liberator constituitur, deus Pharaonis efficitur, et patrandi miracula virtute potitur? Neque minor Genovefæ gloria, 1. Miracula edentis; 2. Lutetiam protegentis; 3. Ignitum morbum exstinguentis.

1. *Sic et alia illa species magiæ quæ miraculis operatur, etiam adversus Moysen æmulata.* (4) Dæmon ut homines a veritate et virtute deducat, et in errorem et vitium inducat, falsa edit miracula, vel per se, vel per Magos, et quidem per se. *Porro etsi magi phantasmata edunt, et jam defunctorum infamant animas; si pueros in eloquium oraculi elidunt, si multa miracula circulatoriis præstigiis ludunt, si et somnia immittunt, habentes semel invitatorum dæmonum assistentem sibi potestatem, per quos et capræ, et mensæ divinare consueverunt, quanto magis ea potestas de suo arbitrio, et pro suo negotio studeat totis viribus operari, quod alienæ præstat negotiationi?* (5) Mira adhuc operatur dæmon per multiformem litem mentis humanæ, totius erroris artificem, salutis pariter animæque vastatricem scientiam magiæ. (6) Multos re-

fert Tertullianus (1) modos, quibus diabolus præstigiis falsisque miraculis decipit homines: et adhuc ejus fallaciam, qua per magos utitur, ostendit. *Sic et in illa alia specie magiæ, quæ jam quiescentes animas evellere ubi inferis creditur et conspectui exhibere, non alia fallaciæ vis est operator: plane, quia et phantasma præstat, quia et corpus adstringitur: nec magnum illi, exteriores oculos circumscribere, cui interiori mentis aciem excæcare perfacile est.* (2) Sic præstigiabant Magi Pharaonis oculos. Nam ut subjungit Tertullianus: *Corpora videbantur Pharaoni et Ægyptiis magicarum virgarum dracones.* (2) Tandem ut concludit Tertullianus, *sed Moyseis veritas mendacium devoravit, id est, quam fuerint fallacia Magorum miracula, veris miraculis Moyses demonstravit.*

Genovefa edidit miracula non fallacia, cujusmodi sunt ea quæ a dæmonibus et Magis eduntur, sed vera, qualia fuere ea quæ patrauit in Ægypto Moyses. Nam ad instar Bartholomæi, energumenos a dæmonibus liberavit; ad instar Petri, ægrotos sanavit, et mortuos ad vitam revocavit; ad instar Pauli, in cælum rapta, vidit quæ electis Deus præparavit; ad instar Leonis, Attilam a Lutetia, sicut ille a Roma, fugavit; ad instar Vatum, futura prophetavit: et quod est majori consideratione dignum, in patrandis miraculis eam Deus Christo Domino assimilavit. Nam Christus Dominus aquam in vinum convertit, et Genovefa vinum abunde incrementavit. Christus Dominus in deserto quinque panes adeo multiplicavit, ut ad quinque millia hominum saturanda suffecerint; Genovefa panem ita multiplicavit, ut cunctos Lutetiæ pauperes saturaverit. Christus Dominus salivam ponens supra oculos cæci nati, illum illuminavit; Genovefa illiniens aqua oculos cæcutientis matris, cum signo crucis ei visum restituit.

De Josepho Patriarcha sic fatur Ecclesiasticus: *Ossa ipsius visitata sunt, et post mortem prophetaverunt.* (3) Dicamus similiter: Genovefæ reliquiæ visitatæ sunt, et post mortem miracula patrauerunt. Nam lampas in ejus sepulcro lucebat, et non exstinguebatur; ardebat, et non consumebatur; ad ejus tumulum ægroti accipientis sanitatem: adeo ut Erasmus, quantumvis de impietate famosus, fuerit a felbre liberatus per Genovefæ intercessionem, quæ Lutetiam tanquam patrona protegit.

2. De Moysse quatuor notatu dignissima

(1) D. Amb. Serm. 17. in Psal. 128. — (2) Tert. L. 4. adv. Marc. 39. — (3) Chrysol. Serm. 147. — (4) Tert. L. de Idol. 9. — (5) Tert. Apol. 25. — (6) Tert. L. de An. 57.

(1) Tert. Apolog. 20. — (2) Tert. L. de An. 57. — (3) Cap. 45.

dicit Tertullianus : 1. Illum Dei arbitrum nuncupat. *Habes Moysen, Dei de proximo arbitrum.* (1) Arbitrarius medius inter litigantes et inimicantes, illos componere et conciliare molitur. Erat inimicitia inter Deum et Israël: Moyses, velut arbiter, Israëlitas cum Deo conciliavit, et in ejus gratiam adduxit; 2. *Deprecatorem* (2) vocitat, quia Deum pro populo oravit, imo et exoravit; 3. *Prohibitorem iræ* appellat, quia Dei iram mitigavit, et populum a punitioe liberavit; 4. Israëlitis protectorem vocat. Etenim *Moysi proprie donatus est populus ad præsens.* Quod de Moysæ prædicat Tertullianus, id ipsum de Genovefa dicamus: quæ 1. Inter Deum et Parisienses arbitri fungitur officio, peccatores in gratiam Dei revocans; 2. Pro illis Dei misericordiam deprecatur; 3. Dei iracundiam exarmat, cui tandem 4. Lutetia ejusque cives donati sunt. Nam sine ejus patrocinio Lutetiam ob sua crimina jamdudum Dei justitia devastasset. Ezechias obsessam conspiciens Jerusalem ab exercitu Sennacherib Regis Assyriorum, et timens ne a formidando illo inimico caperetur, et penitus everteretur, ad divinam se contulit misericordiam, Deumque enixe est deprecatus, ut urbem vellet ab obsidione et imminente ruina liberare. Cui Deus per os prophetæ dixit: *Protegam civitatem istam, ut salvem eam, propter David servum meum.* (3) Similiter Deus protegit Lutetiam, non propter tot scelerosos, qui in ea commorantur, eumque ad vindictam provocant, sed propter Genovefam ancillam suam, cui tantam contulit potestatem, ut etiam ignem, quo ægroti uruntur, exstinguat.

3. *Serpentis ænei effigies præcepta Moysi a Domino, non ad idololatriæ titulum pertinebat, sed ad remediandos eos qui a serpentibus infestabantur.* (4) Deus ut Israëlitas puniret, qui Moysi, quod eos de Ægypto eduxisset, insultabant, adversus Deum murmurabant, manna depretiabant, et post allia Ægypti suspirabant; *immisit in populum ignitos serpentes* (5), ob quorum plagas et mortes plurimorum, venerunt ad Moysen,

atque dixerunt: Peccavimus, quia locuti sumus contra Dominum, et te: ora ut tollat a nobis serpentes. Oravitque Moyses pro populo, et locutus est Dominus ad eum: Fac serpentem æneum, et pone eum pro signo: qui percussus aspexerit eum, vivet. Fecit ergo Moyses serpentem æneum, et posuit eum pro signo: quem cum percussi aspicerent, sanabantur. Sub regno Ludovici VII, (1) grassabatur morbus lucusque incognitus, ignis sacer nuncupatus: Lutetiæ multi cives morbo illo incurabili laborabant: *Nec alio quam ardoris* (2): et merito, quia *per quæ quis peccat, per hæc et torquetur.* (3) Libido ignis est, hoc igne æstuabant Parisienses, et intus in corde igniebantur. Ut enim ait D. Augustinus: *Libido adulterii consumit animam* (4): quapropter Deus ignem igne, ardorem ardore punivit; torquens eos ægitudine *pudenda* (5), in pœnam veneræ voluptatis. Sunt *in remediis naturalia plurima* (6); ad illum tamen exstinguendum ignem, naturale nullum invenitur remedium. Advocantur medici, chirurgi, pharmacopœ: *Medicina cum ferro et poculo occurrit* (7), nihil tamen proficit, sed libidinosi illi in pudendis ardentes, miseram efflabant animam: neque Deus continuit ultricem manum suam, donec implorata Genovefæ intercessione, ejus reliquæ solemniter delatæ sunt usque ad Deiparæ Ecclesiam, ubi omnes Ardentes (tribus duntaxat exceptis, fide destitutis) ad sanitatem reducti sunt: et in perpetuum tanti beneficii monumentum ædificata est ædes sacra, Genovefa Ardentium nuncupata.

Neque duntaxat tunc temporis Genovefæ patrocinium et auxilium experti sunt Parisienses; sed pluries adhuc siccitatis, belli, et pestis tempestate. Deus Genovefam virtutibus ornavit, eique patranda miracula virtutem donavit. Ut eam devotius veneremur, protectionem et auxilium ejus fidentius imploremus, pro tot acceptis beneficiis gratias agamus, et imitando perfectiones, quibus decorata fuit, simus participes beatitudinis, qua fruitur in cœlo.

(1) Tert. L. de Mon. 6. — (2) Tert. L. 2. adv. Marc. 26. — (3) Isa. 37. — (4) Tert. L. 2. adv. Marc. 22. — (5) Num. 21.

(1) An. 1150. — (2) Tert. Scorp. 1. — (3) Sap. 11. — (4) In Psal. 57. — (5) Tert. L. adv. Valent. 3. — (6) Tert. Scorp. 1. — (7) Tert. ibid.

SOLEMNIA APOSTOLORUM.

SCHOLIUM.

In hoc Tractatu quinque Apostoli, cum Marco Evangelista commendantur. Nimirum, 1. Jacobus; 2. Mattheus; 3. Bartholomæus; 4. Thomas; 5. Mathias; 6. Marcus.

CONCIO PRIMA.

JACOBUS cognomento Major nuncupatur ab Ecclesia, non ut ab alio Jacobo Apostolo discriminetur, sed ut hoc titulo Jacobi denotet *magnitudinem*. (1) Apud Romanos, qui republicam armis ampliarant, sapientia illustrarant, et virtutibus ornauerant, Magni appellabantur. Sic Pompeius, sic Fabius, pluresque alii Magni sunt nuncupati. Ob easdem rationes Ecclesia Magnos vocitat eos, qui vel scientia, vel pietate, vel sanctitate fuerunt illustres. Sic Basilius, Antonius, Gregorius, Magni sunt vocitati. Jacobus quoque, Major est appellatus, et merito, quia est 1. Ecclesie decus formosissimum; 2. Hispanie sidus splendidissimum; 3. Peregrinorum refugium frequentissimum.

I. PARS. *Summam originem generis retrahendo* (2), Jacobus est nobilitate magnus, supposita sententia eorum, qui Mariam Salome ejus Matrem, B. Annæ filiam, et beatissimæ Mariæ Virginis sororem existimant. Hac de causa frater Domini nuncupatur, quia ut animadvertit Lippomanus, *usitato Scripturæ more, consobriini fratres nuncupari solent*. Quod si Job (3) Magnus, seu ut legunt Septuaginta, Nobilis, seu ut vult Didymus, *Genere clarus inter Orientales prædicatur; quoniam secundum carnem ex Abrahamo ducebat originem* (4), quantum a fortiori major, nobilior, genere clarior est Jacobus, oriundus a tot Patriarchis, prophetis et Regibus, nec non consobrinus Christi, a quo vera

mutuatur nobilitas? Verum, quia ut docet D. Ambrosius, *magnitudo animi, magnitudo virtutis* (1) Jacobus est non solum magnus generis nobilitate, sed major 1. Virginea puritate; 2. Apostolica dignitate; 3. Consummata martyrii dignitate.

1. *Virginis principalis sanctitas* (2) considerari potest, vel per respectum ad varios ordines, quibus corpus Ecclesie decoratur; vel in ordine ad Angelos, qui sunt cælestes intelligentiæ a materiæ fæcibus defæcatæ, vel in ordine ad ipsummet Deum, qui est totius perfectionis exemplar et mensura. Si virgo consideretur per respectum ad alios Ecclesie ordines, est ex D. Cypriano *illustrior portio gregis Christi*. (3) Si consideretur in ordine ad cælestes intelligentias, Chrysologus virginem Angelis præponit: *Angelicam gloriam acquirere, majus est quam habere: esse Angelum felicitatis est, virginem esse, virtutis*. (4) Tandem si consideretur in ordine ad Deum, qui est totius perfectionis prototypus, virgo est *Dei imago, respondens ad sanctimoniam Dei*. (5) Tanta est virginalis puritas, ut Apostolicam dignitatem æquare videatur. Hac de causa, ut animadvertit D. Ambrosius, Apostolus virginibus non præcipit, sed solummodo consulit: *Bene Apostolus dicit, de virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem do*. (6) *Etenim præceptum in subditos fertur, consilium amicis datur*. (7) Ut autem Paulus videatur virginum æqualis, et non superior, consilium subministrat,

(1) Tert. L. 1. adv. Marc. 14. — (2) Tert. L. 2. ad Nat. 12. — (3) Job. 1. — (4) In Caten. Græc.

(1) In Caten. D. Thom. ad c. 1. Luc. — (2) Tert. L. de Exh. Cast. 9. — (3) De Habit. Virg. — (4) Serm. 143. — (5) D. Cypr. l. 1. de Hab. Virg. — (6) 2. Cor. 7. — (7) L. de Vid.

sed præceptum non dat. At *virginitatem habuit Jacobus, sicut frater ejus Joannes* (1), et insuper puritatem virgineam decoravit Apostolica dignitate.

2. Belle *Apostolicum fastigium* (2) nuncupat Tertull. quia Apostoli dignitatis fastigium et apicem assecuti videntur. Ideo dicuntur *Montes, propter altitudinem* (3), quia tantum humanas superant dignitates, quantum montes planities et colles transcendunt. Inter creatas sublimitates, judiciaria, et regia, eminentia pollent. Judiciaria quidem auctoritas, magnitudine commendatur. *Grande quidem est procerem esse, sed multo grandius de proceribus judicare.* (4) Apostoli autem sunt seculi *examinatores et iudices* (5), quibus Christus judicandi contulit potestatem: *Sedebitis super sedes judicantes duodecim tribus Israël.* (6) Et quasi parum sit in homines judiciariam habere auctoritatem, Angelique quoque eorum jurisdictioni subduntur: *Nescitis, quod Angelos judicabimus?* (7) Quod innuit Sapiens, hujus mundi iudices inhortans: *Diligite justitiam, qui judicatis terram.* (8) Hoc loquendi modo, ut acute animadvertit Joannes Gerson, patet alios esse iudices, quorum auctoritas etiam extra terram et istud seculum extenditur. *Cum inquit, qui judicatis terram, innuit esse iudices qui aliud judicant quam terram.* (9) Regia etiam dignitas tanta est, ut Tertullianus consideret Regem *ut hominem a Deo secundum, et solo Deo minorem.* (10) Apostoli tamen Regibus antistant: tum quia Reges corporibus, Apostoli animabus dominantur: tum quia Reges *minutalibus, ut ita dixerim, regnis* (11) præsent; Apostoli vero *orbis terrarum capiunt principatum.* (12)

Principatus auctoritas, et judicandi potestas est communis Jacobo cum cæteris Apostolis. Verum ut docet D. Augustinus, *Petrus, Jacobus et Joannes honoratiores in Apostolis erant, quia his tribus se in monte Dominus ostendit, in significationem regni sui.* (13) Hos tres secum habere voluit, quando Archisynagogi filiam a morte ad vitam revocavit: in hortum etiam Gethsemani secum duxit, ut tristitiæ, quam passurus erat, testes forent. *Tres illos Apostolos secum tunc habere voluit, tanquam familiares et chariores* (14), et in hac prærogativa ipsis Angelis multum sunt superiores tres illi Christo familiares.

(1) D. Epiphan. Hæc. 59. — (2) Tert. L. de Exh. Cast. 4. — (3) D. Aug. in Psal. 45. — (4) Cassiod. l. 6. var. 4. — (5) D. Aug. Scrm. 1. de SS. Petr. et Paul. — (6) Matth. 19. — (7) 1. Cor. 6. — (8) Sap. 1. — (9) Serm. ad Reg. Franc. — (10) Tert. L. ad Scap. 2. — (11) Tert. L. 1. adv. Marc. 4. — (12) D. Aug. ibid. — (13) In Ep. ad Gal. — (14) Dion. Carth. in c. 7. Luc.

Nam ut ait Proclus apud Joannem Damascenum: *Angeli cum metu inserviunt, Archangelique cum tremore adorant, Cherubim glorie magnitudinem minime ferentes, cohortescunt, Seraphim circumvolantes propius accedere non audent* (1), et Christus Petrum, Jacobum, et Joannem sua conversatione, sua familiaritate dignatur: *eos individuos habens in comitatu, in disciplinatu, in convictu.* (2) In comitatu et convictu Christi, tres illi Apostoli eadem prærogativa potiti sunt. Dubius tamen Chrysostomus asseverat Jacobum et Joannem etiam præ Petro honoratos a Christo, et ob hanc causam primas sedes in regno suo per os matris audacter postularunt: *Cum viderent se ante alios a Christo honorari, crediderunt hanc a Deo petitionem intrare.* (3)

Quilibet Apostolus quamdam habet prærogativam, in qua alios præcellit: Petrus primatu gaudet, et tanquam caput visibile Ecclesiæ obtinet principatum; Andreas est vocatione primus, qui Petrum fratrem ad Christum adduxit; Joannes est primus tenerritudine dilectionis, super pectus Domini requiescens; Jacobus Minor, cognomento Justus, *qui videbatur columna Ecclesiæ una contentus Hierosolyma* (4), est primus in exercitio pastoralis: antequam enim alii proprias fundassent Ecclesias, Hierosolymis Ecclesiam fundavit, et prudenter gubernavit. At Jacobus Major primus patriam suam reliquit, ut Christi prædicaret Evangelium; et ut fatur S. Vincentius Ferrerius, *fuit primus Apostoli, qui exercuit legationem Evangelicam.* (5) Ex D. adhuc Ambrosio, *Jacobus primus ex Apostolis conscendit sacerdotale solium* (6): non quod primus fuerit sacerdos, sed quia primus martyr. Nam ut belle animadvertit D. Antonius Paduanus: *Loquitur Ambrosius de solio sacerdotii æterni, quia primus inter Apostolos occisus est ab Herode.* (7) Jacobus merito inter primos Apostolos prædicatur, non primus in vocatione, neque in dignitatis pontificiæ apice, sed primus inter Apostolos purpureo sanguine laureatus. *Primus nec immerito Petrus, quoniam ipse prior claves regni cælorum accepit: deinde est Joannes, cui Virgo mater committitur ob privilegium virginitatis: Jacobus quoque, qui primus ex collegio Apostolorum solium sacerdotale, proprio purpuratus sanguine, et dealbatus in Christo, victor ascendit.* (8) Primatum igitur obtinet Jacobus ob consummatam martyrii charitatem.

(1) In Trisagio. — (2) Tert. L. de Præc. Hæc. 22. — (3) Hom. 66 in Matth. — (4) D. Bern. l. 2. de consid. 8. — (5) Seim. de S. Jacob. — (6) L. 9. in Luc. — (7) Serm. 1. Quadrag. — (8) Pasch. in c. 17. Matth.

3. *Dilectio Dñm diligens ex totis viribus suis, quibus in martyrio decertat; ex tota anima sua, quam pro Deo suo ponit, hominem martyrem excudit.* (1) Sanguinem suum pro Christo fundens Jacobus ex consummata charitate, merito nuncupatur Major. Nam ut ratiocinatur D. Bernardus : *Quantitas cujusque animæ æstimatur de mensura charitatis quam habet, ut quæ multum habet charitatis magna sit; quæ parum, parva; quæ vero nihil, nihil; dicente Apostolo: Si charitatem non habuero, nihil sum.* (2) Magna sane martyris anima, ex magna Dei charitate sanguinem fundentis, dicente dilecto discipulo : « Majorem charitatem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. » (3) Tanta est martyrii dignitas, ut olim plures Christiani, grassante persecutione fugerent, seseque intra latibula absconderent, non quod mortem et supplicia timerent, sed quia palma martyrii se existimarent indignos. *Ideo martyrium fugimus, non quod timemus mortem, quæ quandoque ventura est; sed quia indigni sumus martyrio, quod quibusdam, non omnibus datum est.* (4) Tanto honore digni habiti sunt a Christo Jacobus et Joannes, quibus primas sedes in regno postulantibus *donavit hæreditatem erucis.* (5)

Philippus Augustus Francorum Rex, cum Othone Imperatore præliaturus, ut milites suos ad fortiter præliandum incitaret, generosissimum vinum eis ebibendum propinavit. Christus Dominus cum morte præliaturus, æternum Patrem sic deprecatur : *Transeat a me calix iste*; id est, a me ad discipulos, ad martyres transeat : ex illo primum bibam, bibant deinde et ipsi. Calicem passionis non exhausit Christus, sed discipulis et martyribus exsorbendum reliquit. Calicem illum, cunctis in universum offert martyribus, sed specialiter illum Jacobo et Joanni porrigit. *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* (6) In illo calice biberunt Apostoli : sed sex circumstantiæ, quæ comitantur potionem Jacobi, ejus magnitudinem probe denotant. Prima est promptitudo, qua oblatum calicem, quantumvis acerbum, acceptavit. *Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum?* Quasi diceret : Potestisne pati et mori, sicut ego passurus et moriturus sum? Nunquam mecum in cælo regnabit, nisi prius in terra mecum patiamini. Cui mox Jacobus nulla interposita mora respondet : *Possumus.* Secunda, patiendi ardor. Ut enim perfecte sit Imperfectus, *Statim ab initio rerum,*

tanto ardore conculcavit, ut humanis omnino neglectis, altantam sublimitatem ascenderet, ut a persecutoribus confestim occisus sit. (1) Tertia, martyrii prioritas : Jacobus namque Apostolorum primus, pro religione sanguinem fudit, primus in arenam prosiit, manus cum hoste conseruit, Christianæque phalangis principatum sibi acquisivit. Et ob hanc rationem, ait Theophylactus, *fecit eum Dominus principem super legiones Apostolorum.*

(2) Primus in aliquo ordine vel facinore, eximio insigniendus est honore : Jacobus veneratur in Andrea primatum vocationis ; in Petro primatum potestatis ; in Joanne primatum familiaritatis ; in Jacobo minori, primatum sacerdotalis dignitatis ; at sibi vindicat primatum per martyrium consummatæ charitatis, inter Apostolos protomartyr. Quarta, exemplum martyrii, quod aliis præbuit Apostolis. Machabæi Eleazari fortitudinem multum commendat D. Ambrosius, qui *moriendo in tormentis, factus est cæteris magisterium perseverantiæ.* (3) Non solum magister existit, sed magisterium præbuit ; nam moriens primus, præcepta tradidit, quæ fratres possent alios edocere. Non dissimiliter Jacobus primus inter Apostolos martyrium subiens, cæteris sustinendi martyrii præbuit magisterium. Quinta, martyrii locus : nam Hierosolymis fuit decollatus, et ab iisdem postulatus ad mortem, qui ad Salvatoris necem conspicerant. *Judei illo spiritu ebrii, quo dudum clamabant : Crucifige, crucifige, in necem sacri testis incumbunt. Beatus, qui cælestis illius agonis, proximo pedisequus intervallo, reliquias excipere furoris illius emeruit, quo paulo ante sævientem mundo Salvator occubuit.*

(4) Loquitur Eusebius de Stephano protomartyre, Jerosolymis lapidato ab eisdem Judæis a quibus Christus fuerat crucifixus. Et ut ab iisdem decollaretur Apostolorum protomartyr, suoque Domino magis assimilaretur, Deus *idcirco occidi permisit ab Herode etiam principem Jacobum.* (5) Sexta tandem, martyrii tempus. Ex D. namque Antonino Archiepiscopo Florentino, sententia Herodis Jacobus decollatus est, *anno uno integro revoluto, post passionem Christi* (6), scilicet, ut cujus in gestis gerebat imaginem, in obitus tempore conformaretur, et velut alter Christus moriens, Ecclesiam quam vivens ornaverat, sua adhuc morte decoraret ; tanquam decus ejus venustissimum, et Hispaniam illustraret, velut sidus ejus fulgidissimum.

(1) Tert. Scorp. 6. — (2) Serm. 27 in Cant. — (3) Joan. 17. — (4) S. Eulogius. — (5) D. Ambr. l. 5. de Fid. 2. — (6) Matth. 2.

(1) Hom. 66. in Matth. — (2) In c. 2. Matt. — (3) L. 2. de Jacob. 20. — (4) Euseb. Emis. Hom. de S. Stephano. — (5) Imperf. Hom. 66. in Matth. — (6) 1. p. tit. 6. c. 7.

II. PARS. *Per duodecim gemmas in tunica sacerdotali Aaronis* (1), duodecim figuratos Apostolos censet Tertullianus. Ex D. Augustino « per duodecim portas civitatis, intelliguntur duodecim Apostoli, qui ideo dicuntur portæ, quia æternæ vitæ, per doctrinam suam, januam pandunt. » (2) Eisdem denotatos docet dilectus discipulus per duodecim lapides pretiosos, quibus tanquam fundamentis cœlestis innotuit Hierusalem: « Et murus civitatis habens fundamenta duodecim, et in ipsis nomina duodecim Apostolorum agni. Et fundamenta muri civitatis omni lapide pretioso ornata. Fundamentum primum, Jaspis; secundum, Sapphirus; tertium, Chalcedonius. » (3) Per chalcedonium autem existimat V. Beda significatum Apostolum Jacobum. Et merito, quia ei illustres competunt Chalcedonii proprietates, qui 1. ut vult V. Beda, *habet fulgorem sub dio, non in domo.* 2. Ut ait Berchorius: *Iste lapis calefactus, paleas attrahit.* (4) Tandem ad collum gestatus, omnes difficultates superat, diabolicas illusiones fugat, virtutesque conservat. *Perforatus et portatus facit vincere causas, resistit illusionibus dæmonum, et virtutes conservat.* (5) Tres illas chalcedonii proprietates habet Jacobus, qui a sua domo discedens, et in Hispaniam progrediens, Hispanos 1. Illuminat; 2. Deiparæ devotione sufflammat; 3. Ab infidelibus propugnat.

1. Mittuntur Apostoli in orbem terræ, ut *gemmæ, illuminantur.* (6) Ut autem subjungit V. Beda: *Jacobus domi quidem non videbatur habere splendorem, quia piscator erat: sed ubi ad prædicandum exiit, mire mundum doctrina illustravit.* Christus sol justitiæ et vera lux, « illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, » (7) et Jacobus a certo quodam auctore nuncupatur, *sol illuminans tenebras.* (8) Et merito sol vocitatur Apostolus, quia homines ab Oriente ad Occidentem, a Judæa ad Hispaniam usque illuminavit, cœlestisque lucis participes reddidit. D. Antonino Florentino teste, *Jacobus post adventum Spiritus Sancti ad Hispaniam accessit ad prædicandum.* Christus Dominus Hebræis, et interdum Gentilibus prædicans, non multos ex illis adduxit ad fidem; totum autem orbem discipulorum ministerio convertit. Nam *missi Apostoli orbem terrarum Evangelio repleverunt.* (9) Uenim animadvertit D. Ambrosius: *Illustres præstantioresque viri discipulorum certaminibus magis quam suis vincunt.*

(1) Tert. L. 4. adv. Marc. 13. — (2) Hom. 18. in Apocal. — (3) Apocal. 21. — (4) In Rod. l. 10. c. 59. — (5) Vincen. Bella. lib. 26. spect. Hist. 38. — (6) Tert. L. 4. adv. Marc. 13. — (7) Joan. 20. — (8) Apud Sanc. tract. 3. c. 23. de Prædicat. — (9) D. Ambr. de Civ. 30.

(1) Quemadmodum autem *majora operatus est Christus, majora locutus est per discipulos* (2), quam per semetipsum; ita ex Monopolitano Episcopo Jacobus, Centiles « quos vivus convertere non valuit, mortuus divino convertit miraculo: in hoc Christo Domino assimilatus, qui per duodecim Apostolos totum orbem ad fidem adduxit; ita Apostolus Jacobus per novem discipulos totam Hispaniam illuminavit et convertit. » (3) Apostoli sunt Ecclesiæ fundamenta, quia *sicut fundamentum in primo loco ædificii ponitur, ita per eos primitus religio Christiana initium sumpsit: per eos fides novella surrexit, et quasi supra molem solidam vasta firmitate consedit: ut intelligamus, quanta eos debemus veneratione extollere, in quibus videmus Ecclesiæ fundamenta consistere.* (4) Jacobus Apostolus in Hispania fundator Ecclesiæ, merito ab Iberis veneratur, præsertim cum a suo patrono magnum mutuetur splendorem. Illustri profecto est Hispania ob auri, argenti, et gemmarum abundantiam; ob magnam dominationis latitudinem, sed multo illustrior ob B. Jacobi patrocinium. Inde exclamat B. Thomas a Villa-Nova: *Quanta gloria vestræ Hispaniæ, quantus favor a Deo talem recepisse patronum, unum ex tribus charissimis Dei!* (5) Qui, ut ait supra laudatus V. Beda, *etiam post mortem, illuminavit Hispaniam reliquiis sancti corporis sui, et fide ac pietate quam illi impetravit.* « Quod de Jacobo magni faciendum censeo, illud est quod Hispaniam primum per se perambulans et prædicans, quam semel illa recepit lucem non deseruit; alii Apostoli licet admiranda virtute, et prodigiis, unusquisque quam sortitus fuerat provinciam, ad fidem convertisset, tamen non multo post tempore ad cultum dæmonum se convertit; at Hispania postquam semel recepit fidem, ab ea non discessit; sed qui erant tenebræ, facti sunt lux in Domino, ut filii lucis ambulantes; » (6) et Deiparæ devotionem conservantes, qua æstuans Jacobus, eadem Hispaniam sufflammat.

2. *Lumina lapillorum, quibus monilia variantur* (7), lucet, sed non ardet; illuminant, sed non sufflammant: in quo a sole discriminantur, qui lucet et ardet, illuminat et sufflammat. *Sol enim corpus, siquidem ignis.* (8) Apostoli sunt gemmæ: et ut fatur D. Augustinus, *adornamenta Ecclesiæ* (9): sunt enim soles, quos Christus Dominus, *sicut luminaria, et aretaverat verbo, et accenderat*

(1) L. 1. Off. 41. — (2) D. Chrysost. Hom. 10. in ep. ad Rom. (3) Tom. 4. — (4) D. Aug. Serm. 5 de Dedic. Eccles. — (5) Serm. de S. Jacob. — (6) Joan. Lobb. Episc. Monop. — (7) Tert. L. 1. de Cult. Fem. 2. — (8) Tert. L. de An. 8. — (9) Serm. 5. in Dedic. Eccles.

Spiritu Sancto. (1) Itaque lucebant luce veritatis, et igne charitatis ardebant, aliosque luce veritatis illustrabant, et ardore charitatis sufflammabant. Luminaria illa *ardentia igne divino, totam sylvam mundi, accensam fervore spiritus, et lumine veritatis impleverunt.* (2) Ob lucem qua illustrarunt orbem, appellantur a D. Augustino, *luminaria in firmamento cæli, verbum vitæ habentia* (3); et ob charitatem qua sufflammaverunt mundum, vocitantur adhibebat Hipponensi Autistite, *ignes sancti, ignes decori.* B. Jacobus fuit lucens et ardens, illuminans et sufflammans, sol et ignis; luce veritatis illuminatus, Hispaniam illuminavit; igne charitatis succensus, eandem sufflammavit. Deiparæque devotione æstuans, ad venerandam Dei Genitricem, suo exemplo incitavit. Primum namque templum seu oratorium B. Virgini dicatum B. Jacobus Cæsaraugustæ erexit, cui super columnam apparens sanctissima Virgo adhuc carne mortali vivens, ait: *Erit pilare istud in loco isto usque ad finem mundi, et Christum colentes in hac urbe non deficient.* (4) Apparitionem illam tanquam certam, fanumque a D. Jacobo exstructum refert Lucius Dexter. (5) Idipsum asseverat Callixtus II, in bulla edita kalendis octobris (6), relata in libro, qui intitulatur, *Apostoli Mariani*; in qua sic loquitur Summus Pontifex: *Ecclēsia prima inter cæteras sub vocabulo B. Mariæ, in qua dicta B. Maria, antequam ad cælos assumeretur, B. Jacobo majori in columna apparuit.* (7) Mox subjungit: *Christi fideles magna devotione ac veneratione imaginem ejusdem B. Mariæ et ejus Filii, in quadam capella ejusdem Ecclesiæ (quæ de mandato dictæ B. Mariæ, per dictum B. Jacobum fabricata, et camera angelica Dei Genitricis del pilar, nuncupatur, exstitit) colunt et venerantur, et cum maxima devotione visitare non cessant.* Multum sane ad dicta debet esse Hispania B. Jacobo, qui eam luce fidei et veritatis illustravit, ad Deiparæ devotionem sufflammavit, et adversus infideles propugnavit.

3. *Cæli ambitus, nunc sub nubilo sordidus:* (8) formatur nubes ex terræ exhalationibus, et aquæ vaporibus, a sole ad mediam aeris regionem elevatis et condensatis. *Vides autem nubem in cælo nebulosam, et habet intus nescio quid latens.* (9) Quatuor sunt proles, quibus gravidatur nubes, nimirum pluvia,

fulgor, tonitruum, et fulgur. 1. Pluvia, aut *imbres ruunt* (1), ait Tertullianus. 2. Fulgor: nam ut subjungit D. Augustinus, si quod intus latitat, *coruscat de nube, emicat splendor.* 3. Tonitruum. Ut enim fatetur Tertullianus, Gentiles redarguens: *Vani erunt homines, nisi certi sint, a primordio et pluvias de cælo ruisse, et tonitrua mugisse.* (2) Tandem 4. Fulgur: interdum enim erunt *missilia cum imbris* (3); nimirum fulmina. Ut autem Ethnicis objicit Tertullianus, constat *ipsum Jovem, quæ in manu ejus ponitis, fulmina timuisse.* (4) Hæc omnia tribus verbis declarat D. Augustinus: *Intus est quod tonat, fulgurat, coruscat.* Si quæramus a D. Augustino: *Quæ sunt nubes Dei?* Respondebit: *Apostoli ejus* (5), producentes quatuor memoratas nubes proles, sunt 1. *Nubes propter pluviam et ubertatem*; 2. nubes propter fulgorem, *de quibus Deus coruscabat miraculis*; 3. nubes propter tonitruum: *Per hos enim cælorum fabricator intonuit, quo tonitruo mundus tremuit.* (6) Tandem 4. Nubes propter fulgur, nam *erat in illis quod fulguraret.* (7)

B. Jacobus *nubes erat* (8): tum quia imbrem sui sanguinis emisit, quo Ecclesiam irrigabat et fecundabat: tum quia *splendor miraculi coruscatio erat*, dum ad supplicium ducebatur, paralyticum sanans: tum quia tanquam Boanerges, seu filius tonitruum, tonans, et alta voce prædicans, Josiam scribam, qui primus in eum irrepserat, luce veritatis illustravit; Philetum disputando ab errore ad veritatem avocavit; Hermogenem a potestate dæmonum liberavit. Tum quia velut fulgur infideles profligavit. *Ignis per fulgura proficiscitur.* (9) Jacobus ignem quo æstuabat, demonstrare voluit non solum per fulgura erga Samaritanos, rogans Dominum, ut ad eorum inurbanitatem puniendam fulgur de cælo mitteret; sed de facto fulgurans in Mauros, et Hispaniam adversus eos propugnans: et sicut *fulmine hausti* (10) sunt sexcenti Saraceni, templi Sancti Michaëlis in monte Gargano invasores, *e cælo fulgura dimissa sexcentos Saracenos obruerunt* (11); ita B. Jacobus, in favorem et subsidium Ferdinandi I, innumeros dissipavit Saracenos, urbem Conimbriciæ violenter et tyrannice occupantes. (12)

Romanis contra hostes dubio Marte præliantibus, Castor et Pollux apparentes de

(1) D. Aug. l. 18. Civ. 50. — (2) D. August. in Psal. 50. — (3) L. 13. Conf. 19. — (4) Thomas Fraces de Urrutigoti in sanct. Apost. Seraph. Conc. pro S. Jacob. — (5) Ann. 57. — (6) Ann. 1456. — (7) Cap. 5. §. de templo autem. — (8) Tert. L. de Pall. 2. — (9) D. August. in Psal. 96.

(1) Tert. L. de Pall. 2. — (2) Tert. Apolog. 11. — (3) Tert. L. de Pall. 2. — (4) Tert. Apolog. 11. — (5) In Ps. 45. — (6) D. Aug. Sermon. 50. de Temp. — (7) D. Aug. in Psal. 96. — (8) D. Aug. ibid. — (9) Tert. L. 2. ad Nat. 1. — (10) Tert. L. 2. ad Nat. 14. — (11) S. S. — (12) Ann. 1045.

cælo supervenisse dicuntur (1), et candidis equis vecti pro Romanis pugnantes, victoriam eis acquisierunt. Hispaniam Mauri suæ tyrannidi subjecerant, et Castellæ regi immane centum virginum tributum singulis annis solvendum imposuerant. Ramirus rex, ut regnum a probroso illo tributo eximeret, exercitum composuit, et imparibus copiis cum Mauris dimicans, victus fuit; cui nocte subsequenti apparens B. Jacobus: Bono, inquit, esto animo: eras renova cum hostibus prælium, de quibus reportabis victoriam. his verbis consolatus Ramirus, suos ad confessionem et communionem hortans, et in Apostoli confidens præsidio, init prælium: neque sua fuit fiducia frustratus; nam a prælii exordio, elapsus de cælo Apostolus, alboque equo vectus, cæleste ferrum rotans, et in Mauros vibrans, gloriosam de illis retulit victoriam, cæsis sexaginta mille Mauris, urbe Calahorra capta, pluribusque aliis urbibus et oppidis regno Castellæ subditis. (2) Inde cœperunt Hispani in suis implorare præliis nomen et patrocinium B. Jacobi, quem sæpe sæpius tum in Europa adversus Mauros, tum in India adversus Barbaros propitium experti sunt. Insuper victor exercitus universam Hispaniam voto obstrinxit, ut ex singulis agris vineæque jugeris, Compostello templo, corporis B. Jacobi custodia celeberrimo, frumenti modium, aut vini amphoram quotannis omnes penderent.

Bellum non eodem semper modo committitur. Interdum inimicos aggrediendo, interdum hostibus resistendo. Ad aggrediendos hostes gladius et lancea requiruntur; ad resistendum inimicis clypeus necessarius est: B. Jacobus tanquam Hispaniæ sol, Iberis subministrat lanceam et clypeum, quæ aggressantur hostes, eisque resistere valeant. Multoties illos aggressi et debellati sunt *solis lancea* (3): sæpe sæpius etiam illis restiterunt, *habentes solem utique in suo clypeo*. Et ut in futurum lancea et clypeo B. Jacobi munirentur Hispani adversus infideles, institutus est ordo militaris Equitum S. Jacobi (4), cujus origo ad Ramirum Castellæ Regem infertur, sub quo ad Clavigium commisso prælio, auspiciis S. Jacobi Apostoli præferentis in equo candido, niveum vexillum, rubræ crucis figura distinctum, de innumerabili barbarorum multitudine triumphavit. (5) Equites S. Jacobi *Crucigeri* nuncupati, inter Ordines militares Hispaniæ primum obtinent locum: quibus ab Alexandro III, Pontifice Maximo, vivendi ratio,

sub D. Augustini regula præscripta est, et optimis stabilita institutis, votoque singulari obligantur ad Mauros Saracenosque ex Hispania fugandos, eorumque servitute eximendos Christianos: ex toto autem Ordine debent ad bella progredi trecenti equites, religionem professi, omnes rubra cruce insigniti, quæ est insigne militiæ christianæ, et signum in quo vincuntur Christi hostes. S. Jacobi equites sic alloquitur Thomas a Villa Nova: *Cum aliquæ religiones sint institutæ ad hospitium peregrinorum, aliæ ad redemptionem captivorum, aliæ ad exemplum hominum, aliæ ad vacandum contemplationi; vester Ordo constitutus est ad defensionem fidei! O felix militia, quæ semper fuit victoriosa, omnibus insuperabilis! Nam si vincit, quanta gloria! si vincitur, est victoria.* (1)

Verum quantumvis Hispani sub protectione sint B. Jacobi, ejusque in suis præliis invocent auxilium, sæpe sæpius adverso Marte præliantur. Sinistri illi casus eveniunt, non ex impotentia B. Jacobi, cujus nomen est semper hostibus formidabile, sed ex Hispanorum iniquitate, qui suis sceleribus se Apostoli protectione indignos præbent. Idem illis accidere solet, quod Hebræis a Philisthæis profligatis, et post stragem inter se consulentibus: «*Quare percussit nos Dominus hodie coram Philisthæis?*» (2) Id est, ut explicat Abulensis: *Nunquid est aliqua iniquitas in nobis quare hoc acciderit? Sciebant enim, quod quando ipsi peccabant, Deus tradebat eos in manus hostium, ut patet ex processu libri Judicum.* (3) Idcirco decreverunt afferre arcam Domini de Silo, in castra, ut salvaret eos de manu inimicorum suorum, quia ut animadverit Lyranus: *Propter ejus absentiam credebant se superatos fuisse, non curantes de pœnitentia, neque de contritione et lacrymis tot scelerum quæ commiserant, certam sibi promittebant victoriam, si secum præsentem haberent arcam: sed illa confidentia erat falsa, quia erat sine meritis* (4): imo cum atrocissimis eorum demeritis, quæ eos præstabant dignos, non Dei protectione, sed ultione. Deportata tamen arca de Silo in castra, *vociferatus est Israël clamore grandi, et personuit terra; quasi arcæ præsentia eos protegeret, et de hostibus victores redderet.* Verum contrarium accidit, tantum enim abest, ut Hebræi vicerint Philisthæos, quin imo a Philisthæis superati et profligati sunt, etiam arca præsentem; siquidem «*casus est Israël, et fugit unusquisque in tabernaculum suum, et facta est plaga magna nimis,*

(1) Tert. Apol. 10. — (2) Anno. 854. — (3) Tert. i. de Pud. 7. — (4) Tert. Apol. 16. — (5) Anno. 1175.

(1) Serm. de S. Jacob. — (2) L. 1. Reg. 4. — (3) Quest. 4. — (4) Lyran.

et ceciderant de Israël triginta millia peditum, et arca Dei capta est. » Et hoc justo Dei iudicio, quia divina mandata transgredientes, scelerosè viventes, neque ab arca, neque a Deo merebantur protegi. *Nam Moyses Hebræos docuit, ut legitime viventes, in Dei confiderent providentia: legem autem transgredientes, neque in ipsa, neque in arca confiderent.* (1) Hebræis similes Hispani, suis facinoribus Deum ad iracundiam provocantes, cum iniuriis ineunt prælium; B. Jacobi auxilium grandi clamore implorant, sed frustra, quia B. Apostolus Celiberos docuit legem Domini observatores, de suis hostibus victores futuros, transgressores vero frustra confidere in Dei providentia, et in sua protectione, quam tamen experiuntur peregrini, ad sepulcrum ejus velut ad refugium certissimum properantes.

III. PARS. *Sed tu peregrinus mundi hujus* (2), et in hoc pœna originalis culpæ. Quandiu homo innocentia servavit statum, totius fuit civis et incola mundi. *Primò homini totus mundus patria est, primus homo totius mundi incola, opus Dei recens, confabulator assiduus, civis Sanctorum, præpositus omnibus.* (3) At homo peccando, tot amittens privilegia, privatus est Dei familiaritate, assidua Angelorum confabulatione, imperio in feras et elementa. *Pellitus orbi ut metallo datur* (4), et quod est deslendum magis, Adami nepotes sicut crimiis, ita pœnæ illius participes sunt. Quod probe scientes Patriarchæ, Prophetæ, aliique Sancti veteris Testamenti confitentur *quia peregrini et hospites sunt super terram:* (5) et princeps Apostolorum Petrus, ut Christianos a carnalibus desideriis dimoveat, non alia utitur ratione, nisi quia peregrini sunt super terram. *Obsecro vos tanquam advenas et peregrinos, abstinere vos a carnalibus desideriis.* (6) Hæc consideratio non solum arcet a vitiis, sed etiam ad virtutes inducit. Nam ut perfecte ait Imperfectus: *Prima virtus est, imò tota virtus, peregrinuni esse, et hospitem super terram.* (7) Hospes hospitii, quantumvis amœni, amore non capitur, quia paucis duntaxat horis in illo degit, nullam sibi rerum arrogat proprietatem; quia ad usum et non ad dominium illi concessæ sunt; non se negotiis immiscet diu duraturis, quæ ob moræ brevitatem non potest ad finem perducere; nullas contrahit amicitias, quæ tam parvo tempore iniiri nequeunt; non se ponderibus superfluis onerat,

ne sit ad iter agendum impeditus: et ut ait D. Bernardus (1): *Peregrinus via regia incedit, non declinat ad dexteram, neque ad sinistram; si forte jurgantes viderit, non attendit; si nuptias vel choros ducentes, nihilominus transit, quia peregrinus est, et non pertinet ad eum de talibus: ad patriam suspirat, ad patriam tendit, vestimentum et victum habens, non vult aliis onerari. Beatus plane qui suum sic agnoscit incolatum, dicens Domino: Advena ego sum apud te et peregrinus, sicut omnes patres mei.* (2) Sese peregrinos existimantes Apostoli, *ad officium predicandi per orbem progressi sunt.* (3) Inter quos primus Jacobus de patrio solo egrediens, in Hispaniam se contulit, ut regionem illam Evangelium doceret, et in Judæam rediens, christianam religionem veram sustinens, ab Herode capite truncatus est, ejusque corpus est 1. Compostellam miraculose delatum; 2. Ibi honorifice tumulatum; 3. A peregrinis religiose veneratum.

Suscitato divina virtute Domino, Judæi corpus ejus *reptum a discipulis jactitaverunt* (4); sed falso; nam *die tertia, concussa repente petra, et mole revoluta quæ obstruxerat sepulcrum, et custodia pavore disjecta, nullis apparentibus discipulis, nihil in sepulcro repertum est, præterquam exuvie sepulcri.* (5) Quod falso de Christi discipulis testantur Judæi, id vere de B. Jacobi discipulis asseverat Petrus de Natalibus, Episcopus Equilinus. « Decollato igitur Jacobo, discipuli ejus nocte corpus navi imposuerunt, et sepulcrum ejus divinæ providentiæ committentes, navim sine remigio concenterunt, et Angelo duce, in Galliciam, in regno Lupæ Reginae applicaverunt. » Id ipsum affirmat D. Antoninus (6) archiepiscopus Florentinus. « Discipuli Jacobi nocte corpus ejus rapientes, illud deferentes ad maris littus, naviculam invenerunt paratam divinitus, quam ascendentes cum eo, se committentes divino gubernaculo, ad Hispaniæ oram applicuere. Primo autem adierunt principissam hujus patriæ, nomine Lupam, pro sepulcro obtinendo Apostolo honorifico; quæ quæsit dolose variis modis eos perdere, sed visis circa hoc miraculis credidit. »

Jacob patriarcha hanc a Josepho filio suo etiam jurejurando postulavit gratiam: *Facias mihi misericordiam et veritatem, ut non sepelias me in Ægypto, sed dormiam cum patribus meis, et auferas me de terra hac.* (7) In peregrina terra mortuus Jacob patriarcha,

(1) Theodoret. — (2) Tert. L. de Cor. Mil. 13. — (3) D. Ambr. Ep. 42. — (4) Tert. L. de Pall. 3. — (5) Hebr. 11. — (6) 1. Petri. 2. — (7) In Matth.

(1) Serm. 8. in cap. Jejun. — (2) Psal. 58. — (3) Tert. Apol. 21. — (4) Tert. ibid. — (5) Tert. ibid. — (6) 1. p. tit. 6. c. 7. — (7) Gen. 47.

in patrio solo sepeliri voluit : Jacobus econtra apostolos in sua patria mortuus, in regione extranea sepultus est ; non ex odio Judææ, ad instar Scipionis adversus Romam indignantis, et dicentis : *Ingrata patria ossa mea non possidebis* ; sed alia, eaque multiplici ratione. 1. Ut qui vivens fuerat peregrinus, peregrinorum more sepeliretur ; ut sinistram sedem in regno Christi, quam postulerat vivens, mortuus obtineret. *Ad minus in hoc regno cælorum, id est, Ecclesia, petitionem illorum impletam videmus : nam Joanni sedes data fuit in Asia, quæ ad dexteram est Jerusalem, et Jacobo in Hispania, quæ est ad sinistram partem.* (1) 3. Conventiens erat, ut filius stellæ, in Campo Stellæ sepeliretur. Jacobus autem est filius stellæ, nimirum Mariæ Salome ; Maria enim stellam significat, Compostella enim, ex Antonio Feo, idem est ac *Campus stellæ*. Idcirco, ut subjungit D. Antoninus, discipuli ejus corpus deferentes, et *Compostellam civitatem intrantes, in Ecclesia fabricata ad ejus honorem, honorifice sepelierunt.* (2) Vel 4. ut ait Joannes Osorius, B. Jacobus *Hispaniam etiam sacro suo corpore voluit honorare : ut vivens et moriens Hispaniæ esset.*

Paulo Æmilio Romæ fato functo, *Principes Macedoniæ, cum legationis nomine Romæ morarentur, funebri lecto sponte sua sese subjecerunt.* (3) : scilicet ut tanti ducis etiam post ejus mortem sese subditos demonstrarent, a quo vivente debellati et subjugati fuerant, dicentes : *Bis enim te, Paule, Macedonia illustrem ostendit : incolumem, spoliis ; fato functum, humeris.* B. Jacobus adhuc vivens, Hispaniam jugo Christi subjecerat ; novem Hispanos suos discipulos effecerat, quorum duobus in Hispania, prædicandi Evangelii causa, relictis, septem alios secum in Judæam adduxerat. Occiso autem ab Herode B. Jacobo, septem illi discipuli totam Hispaniam velut representantes, et apostoli corpus in sepulcrum suis humeris portantes, idem dicere valebant quod de Paulo Æmilio legati Macedones : *Bis te Jacobe, Hispania illustrem ostendit : incolumem, spoliis suis ; fato functum, humeris.* Hispania a te incolumi luce veritatis illustrata, tibi debet obsequium ; et modo fato functo, tuam fatetur dominationem, propriis humeris corpus tuum ad sepulcrum deferens, in quo honorifice tumulatur.

2. *In monumentis corpora* (4) mortuorum sepeliuntur, quæ antiquitus thure, myrrha,

(1) D. Thom. a Villa. Nov. — (2) Tract. 2. de S. Jacob. — (3) Valer. Max. l. 2. c. 5. — (4) Tert. L. de

aliisque pigmentis etiam à Christianis, Tertulliano teste, ungebantur. *Eadem merces ; thura dico, et cætera peregrinitatis ad sacrificium idolorum, etiam hominibus ad pigmenta medicinalia, nobis quoque insuper ad solatia sepulturæ usni sunt.* (1) Neque solum Veteres mortuorum corpora unguentis deliniebant, sed etiam cum ipsis thesauros in sepulcris condebant. In Davidis *sepulcro conditum* (2) thesaurum adeo opulentum et pretiosum refert Josephus (3), ut Hircanus illud aperiens, inde triginta millia talenta auri eduxerit, reliquum Herodi relinquens. B. Jacobus honorifice tumulatur, et in sepulcro opulento et pretioso sepelitur. Non solum ut vult Neotericus quidam, quia in Hispania, quæ interpretatur *pretiosa* (4), sepelitur : nam cum sit *periturus et ipse thesaurus* (5), de quo gloriatur Hispania, illo thesauro non multum ditatur apostolus, sed multo magis commendatur, et virtutibus quibus vivens splenduit, et miraculis quibus cornuscat mortuus, quæ sepulcrum ejus gloriosum reddunt.

Homines superbia inflati, *ipsorum sepulcrorum ambitione* (6) gloriam sibi comparare moliantur. Hac de causa immensis sumptibus mausolæa fabricant. Verum, ut ait doctor Seraphicus, « nullus unquam regum habuit sepulcrum sic ab hominibus honoratum », ac B. Jacobus. Subjungit : « Patet, et ad sensum cernimus tota die, nullius sancti sepulcrum sic est apud homines gloriosum. » (7) Cui aptat istud Isaïæ : *Et erit sepulcrum ejus gloriosum.* (8) Trina autem ratione B. Jacobi sepulcrum gloriosum prædicat D. Bonaventura : tum quia *in principio multis miraculis fabricatum* ; nam dum primum B. Jacobi corpus in Iriæ Flaviæ portum (quod est Gallicæ oppidum) appulit, ipsa rupes se expandens, et in sepulcri formam effingens, sanctum excepit cadaver ; perseveratque hodie eadem species sepulcri : tum quia *in medio magnis virtutibus adornatum.* De miraculis ad B. Jacobi sepulcrum patris sic fatur Callixtus II, Pontifex Maximus. *Si mille haberem ora, milleque linguis præditus essem, non possem partem laudum apostoli attingere, nec miracula ejus cuncta innumeris diebus recensere.* Tum quia *multis privilegiis est dotatum* : ob quæ magno populi concursu visitatur, et religiose veneratur.

3. Quanta fidelium multitudo accedit quotidie ad B. Jacobi sepulcrum, *venerationis et honoris gratia* ! (9) Gregorius Nazianzenus

(1) Tert. L. de Idol. 11. — (2) Tert. L. 4. adv. Marc. 4. — (3) L. 15. Antiq. c. 15. — (4) Fidel. Serm. de S. Jacob. — (5) Tert. L. de Res. 44. — (6) Tert. L. de Test. An. 4. — (7) Serm. 2. de B. Jacob. — (8) Isa. 11. — (9) Tert. Apol. 10.

asseverat ad Basilii Magni sepulcrum certatim confluisse atque irruisse populos, ut quidam ex nimia profusione et compressione extincti fuerint, quos beatos, et *tanquam funebres defuncti victimas* (1) vocitare non dubitat. At quis numerare valeat, quot centena peregrinorum millia, non uno duntaxat anno, sed jam tot annorum centuriis, tot seculis, Compostellam, ex ultimis terræ finibus ad gloriosum B. Jacobi sepulcrum excurrerint, ut B. Jacobo suum deferrent cultum, et thesauros spirituales lucrarentur, quibus opulenter ditantur, qui ex vera devotione apostoli visitant sepulcrum? Ut enim ait supra relatus D. Antoninus Florentinus Antistes: *Stupenda existit devotio fidelium infusa mentibus, in visitando limina ejus, quam etiam statutum Ecclesiæ ita firmavit, ut nullus in hujusmodi voto, citra Sedem Apostolicam valeat dispensare.* Inde concludit, quod si Jacobus vivens minus fuit cæteris apostolis honoratus, post mortem est cæteris multo magis veneratus. *Quod minus cæteris apostolis illi in vita collatum sit honoris et gratiæ a fidelibus propter brevitatem vitæ ejus; hoc, quasi divinâ munificentia suppleverit, post mortem ejus, plusquam apostolorum aliorum omnium visitatis, et honoratis reliquit.*

Beatum existimat D. Bernardus suum Claravallense monasterium, quod in eo sepultus sit B. Malachias Hiberniæ primas. *Magnificavit enim Dominus facere nobiscum, cum locum nostrum dignatus est beatæ mortis ejus honorare præsentia, et pretiosissimo corporis ejus locupletare thesauro. Nec molestum sit vobis, quod apud nos habeat sepulturam: quando sic ordinavit Deus, secundum multitudinem misericordie suæ, ut vos eum vivum haberetis, nobis habere liceat vel de functum.* (2) Quantum a fortiori recognoscere debet Hispania erga ipsam Dei miserationem, quod ei B. Jacobum dederit viventem, et mortuum? Viventem in apostolum, qui eam luce veritatis illustravit; mortuum, in depositum, et thesaurum, quo longe ditior et opulentior effecta est, quam omnibus auri-fodinis, et gemmis Peruanis, quæ illam non mediocriter locupletarunt. Magnum agnoscit Procopius discrimen inter Moysem et cæteros Hebræos. Hi qui *carnalia sectabantur, jussi sunt mutuo accipere aurea et argentea vasa: Moyses vero elegit viri justi ossa, quæ præfert immensis Ægyptiorum thesauris.* (3) Hebræi de Ægypto exeuntes, totum suum adhibuerunt studium, ut secum auri et argenti

asportarent copiam: Moyses vero nihil aliud curavit, quam secum deferre ossa Joseph, qui fuerat supremus Ægypti præfectus. Per Hebræos et Moysem duo Hispanorum denotantur genera. Nonnulli toti sunt in accumulandis terrenis divitiis; alii addicti sunt B. Jacobi reliquiis, quas totius mundi præferunt thesauris. Ossa Joseph fuere Israëlitis clypeus protegens eos a telis inimicorum. Sicut autem Moyses hostium telis non alia opposuit arma, quam Patriarchæ cineres, ita Hispania Sarcenorum et Maurorum telis, non alia opposuit arma, quam B. Jacobi ossa. Gregorius Nazianzenus Constantinopolitanus templum sic salutatur: *Vale, communis victoriæ sedes.* Quantum a fortiori templum Compostellannum, in quo asservantur S. Jacobi reliquiæ, debet salutari velut communis victoriæ sedes? per sacra namque apostoli ossa, plures de infidelibus retulit Hispania victorias.

Josue strenuissimo Hebræorum duce factofuncto, Israëlitiæ *sepelierunt eum in finibus possessionis suæ in Thamnatere, quæ est sita in monte Ephraim.* (1) At cur Josue in ultimis tribus suæ finibus sepelitur? Quia scilicet ex altera parte morabantur Moabitæ infensissimi Israëlitarum hostes: qui ab inferendo bello Hebræis terrentur, scientes in confiniis sepultum esse Josue, quem etiam mortuum formidare debent, cum vivum toties victorem experti sint: similiter B. Jacobi corpus sepultum est Compostellæ in ultimis Hispaniæ terminis, juxta Maurorum confinia, ut ejus ossa incutiant infidelibus terrorem, et sint velut arx validissima adversus omnes Maurorum insultus.

Quanto majora sint beneficia, quæ per B. Jacobum accepit, et quotidie accipit Hispania, tanto majora tenentur Hispani præstare gratitudinis monumenta. Cuncti etiam fideles debent venerari apostolum, quem Deus gloriosum reddit in terra, et in cælo immortalis felicitate coronat. Nam, ut ait doctor Seraphicus, « nullum esse dubium, quod ille, qui sic voluit eum honorare in via, donis etiam amplissimis eum sublimaverit in patria, qui tot beneficia præstat ad ejus ossa, et ostendit cunctis tam ampla miracula, quanta ei contulit in cælo præmia sive dona. » B. Jacobus regnat in patria, quia in via existit peregrinus: *Omnis qui ad supernam patriam pertinet, peregrinus est mundi* (2); in mundo tanquam peregrinus vivit, alienus a seculi cupiditatibus, et per viam virtutis ambulans, ad supernam patriam tendit.

(1) Josue. 24. — (2) D. Aug. L. de Ver. Innoc. c. 17.

(1) Epist. 20. — (2) Epist. 311. — (3) In Exod. 13.

CONCIO SECUNDA.

MULIER præsertim pulchritudine decora *emissistiis oculis* (1), homines vel terret, vel ad se allicit, suoque imperio subjicit. Oculi Domini *multo plus lucidiores sunt super terram* (2), majorique pollent virtute, tum ad terrendum, tum ad alliciendum, tum ad subijciendum, quos suis dignantur aspectibus. Augustus *oculos habuit claros et nitidos, quibus etiam existimari volebat inesse quoddam divini vigoris* (3), quod ad modum fulguris terreret animos, et ad modum fulgoris alliceret. Quod de Augusto adulatorie Suetonius, id vere de Christo asseverat D. Hieronymus. *Igneum quiddam atque sidereum radiabat ex oculis ejus, et Divinitatis majestas radiabat in facie*. (4) Igneum quidem, quod terreret improbos, et ad se pertraheret etiam aversos. Igneum, quod incutiat timorem; sidereum, quod conciliet amorem; igneum, quod avertat a malo; sidereum, quod convertat ad bonum. In Christo Domino duæ sunt naturæ, divina scilicet et humana. Duplex est etiam aspectus: intrinsecus unus, quo oculo Divinitatis inspicit; extrinsecus alter, quo oculis corporeis videt. De utroque oculo fatur Chrysologus, aïens quod Christus Dominus Matthæum *vidit plus divinis oculis, quam humanis*. (5) Inde D. Hieronymus impertinentem ostendit objectionem Porphyrii et Juliani apostatæ. *Arguit autem Porphyrius et Julianus Augustus, vel imperitiam historici mentientis, vel stultitiam eorum qui statim secuti sunt Salvatorem, quasi irrationabiliter quemlibet vocantem hominem sint secuti, cum tantæ virtutes, tantaque signa præcesserint. Certe fulgor ipse, et majestas Divinitatis occultæ, quæ etiam in facie refulgebat, videntes ad se trahere poterat in primo aspectu*. (6)

Multum utilis est Christi aspectus: 1. Mentēs eorum, quos videt, illuminat: *Oculi ejus lux sunt, quos aspicit illuminat* (7), ut constat ex Nathanaele, qui conspectus a Christo, credidit: *Quia vidi te sub ficu, credis*. (8) Constat etiam ex Matthæo, qui in telonio sedens, avaritiæ vacans, ad terram mentis dejiciens oculos, nec cælum, nec Deum conspiciens. Idcirco *vidit illum Deus, ut ille videret Deum*. (9) 2. Voluntatem Dei amore sufflammat: *Oculi ejus tanquam flam-*

ma ignis. (1) Quia ad instar ardentis flammæ, quos aspiciunt, in divinum accendunt amorem. 3. Divinam misericordiam secum adducit. Hac de causa Regius Vates sic Deum deprecatur: *Aspice in me, et miserere mei*. (2) Quia ut expendit V. Beda, *respicere Dei, est misereri*. (3) Quod Matthæi exemplo declarat Chrysologus, de Christo loquens, qui vidit hominem, *ut peccata hominis non videret*. (4) Pater aut mater quod in filio est pulchrum et nitens, illud aspicit; quod in eo est maculosum aut difforme, aut non videt, aut si videt, dissimulat. Judex vera peccata et crimina videt ut puniat. Christus Matthæum vidit non tanquam severus judex, ut puniat, sed tanquam blandus pater, ut indulgeat. *Vidit opus suum, ut despiceret opus peccatorum*. (5) In Matthæo duplex erat opus, opus Dei, et opus Matthæi peccatoris. Opus Dei, erat ipsa natura humana, ad Dei similitudinem formata; opus Matthæi erat avaritia, cæteraque peccata. Opus Dei erat bonum, et amandum; opus Matthæi erat malum et puniendum. Misericors tamen Dominus ad opus suum videndum est oculus; ad opus vero peccatoris aspiciendum est veluti cæcus. 4. Cordis duritiem emollit. *Visus hominis est misericordia Redemptoris, qua insensibilitatis nostræ duritiæ cum respicit, emollit*. (6) In Phrygia certi quidam reperiuntur lapides (7), qui licet ex sua natura durissimi, ardentibus tamen solis percussi radiis, tam copiosos emittunt aquarum rivulos, ut vicinos irrigent campos, eosque reddant fertilissimos. Christus est sol justitiæ, peccatores obstinati sunt lapides: attamen *quos Jesus respicit, plorant delictum* (8), ut Petri exemplo demonstrat D. Ambrosius: *Negavit primo Petrus, et non flevit, quia non respexerat Dominus; negavit secundo, non flevit, quia nondum respexerat Dominus; negavit tertio, respexit Jesus, et ille amarissime flevit*. (9) 5. Christus ad se attrahit quos misericordiæ oculis respicit. *Sicut in magnete lapide, cuius vis tanta est, ut immobile ferrum ad se rapiat* (10); sic Christus vel verbo, vel ictu oculi, vel nutu, adeo potenter ad se mortalium animos attrahebat, ut fortunis, facultatibus, voluptatibus, propinquis, liberis, parentibus, conjugibus spretis, nudi nudum per saxa, per ignes, per mille mortis discrimina, secuti sint. Tandem 6. peccatores a malo ad bonum, a vitiis ad virtutes convertit. *Quid est respicere Dei, nisi ab iniquitate ad melius commutare? Convertit namque*

(1) Tert. L. de Pall. 3. — (2) Eccli. 25. — (3) Sueton. in August. — (4) In cap. 21. Matth. — (5) Serm. 28. — (6) L. in Matt. — (7) D. Ambr. in Psal. 56. — (8) Joan. 1. — (9) Chrysol.

(1) Apocal. 1. — (2) Psal. 118. — (3) In cap. 26. Matth. — (4) Serm. 30. — (5) Chrysolog. — (6) D. Greg. l. 8. Mor. 8. — (7) Plin. l. 2. c. 12. — (8) D. Aug. l. 1. de Grat. Chr. — (9) L. 10. in Luc. — (10) D. Hieron.

quem respicit Deus. (1) Sic Christus suo aspectu convertit et commutavit Matthæum, qui antequam illum videret Salvator, erat avaritia culpatus, infamia dedecoratus, sevitia cruentatus; at ab oculis Domini penitus immutatus, 1. Paupertate decoratur; 2. Dignitate donatur; 3. Proprio sanguine purpuratur.

I. PARS. Quam efficax fuit Christi gratia, jussu et imperio (2) convertens et immutans publicanum Matthæum! Inter peccatores nulli difficilius convertuntur quam avari: tum quia habendi cupido pertinacius adhæret animo, et ut fatur D. Augustinus: *In senibus avaritia juvenescit*: tum quia, ut docet Apostolus, radix omnium malorum avaritia. Nam *fidem frangit, violat affectum, vulnerat charitatem, turbat quietem, admittit innocentiam, docet furtum, suadet fraudes, imperat latrocinium*. (3) Tum quia cunctas mentis cogitationes et omnes cordis affectus avaritia in terram deprimit. *Aurum natura grave, gravius sit avaritia nimis. Hinc est quod plus habentem deprimit, quam ferentem, et vehementius aggravat corda quam corpora. Nascitur in terræ profundo, sectatur ipsa montium fundamenta, perque ima venarum cæcis discendit anfractibus, et dum suam semper repedit ad naturam, cælestes animos ad inferna deponit, obscurat sensus semper, alta mentium semper in terrena demergit*. (4) Matthæus totus erat avaritiæ addictus, ideo sedere dicitur. *Sedebat utique, qui stare non poterat, pondere cupiditatis oppressus, et ipsa totus conscientia fraudis incurvus*. (5) 2. Ex divitiis quibus abundabat, peccandi sumebat materiam; unde peccator nuncupatur. Et ob hanc causam, ut ait Chrysologus: *Deterius sedebat in telonio publicanus iste, quam paralyticus jacebat in lecto. Quia ille carnis potiebatur paralytism, iste mentis: in illo fuerat compago turbata membrorum, in isto totus ordo sensuum fuerat dissipatus: ille jacebat captus carne, sedebat corpore et animo iste captivus: ille doloribus succumbebat invitus, iste vitii voluntarius vivebat: ille se cognoscebat inter vulnera peccatorem, iste sibi innocens avaritiæ videbatur in crimine; ille dolorum gemitibus peccata debebat, iste lucrorum cumulabat peccata*. (6) Tandem, 3. publicanus nunquam ad cælum attollebat mentis cogitationes et cordis affectus, sed intellectu et voluntate terrenis hærebat. Nam illum *divitiæ sic cupiditatis publicabant magistrum, for-*

nace avaritiæ sic coquebant, sic alligabant vinculis cautionum, saeculorum ponderibus sic premebant, ut levati ad innocentiam, ad justitiam surgere, ad virtutem progredi non valerent. (1) Christus tamen publicanum illum, in avaritia inveteratum, sceleribus culpatum, ad terrena curvatum, uno ictu oculi convertit, uno verbo immutavit, et nobis admirandam reliquit 1. Conversionis velocitatem; 2. Matthæi hospitalitatem; 3. Humilem ejus paupertatem.

1. Cunctas vocationis Matthæi circumstantias ordinate considerat Chrysologus: *Christus quare venerit ad Matthæum, audiamus*. (2) Cum transiret Jesus, ait Evangelista, duplitem ibi transitum, duplex mysterium includentem agnoscit Ravenas antistes. Unus transitus pertinet ad Christum, quo ostendit Salvator, se a Judæis ad Gentes, a synagoga ad Ecclesiam, ab hac vita mortali ad immortalem transire vitam. Cum transiret inde Jesus: *Bene transiret inde, transibat Judæam, ut veniret ad gentes; præteribat Synagogam, ut Ecclesia permaneret; prætergrediebatur carnis patriam, ut deitatis suæ remearet ad sedem. In Christo, fratres, transitoria est carnis injuria, in quo Divinitatis honor est sempiternus*. (3) Secundus transitus spectat ad Matthæum, innuitque ejus conversionem, qua a statu peccati transiit ad statum gratiæ; a divitiis male partis ad divitem in Christo paupertatem. Cum transiret, inquit Jesus, *non dixit, cum staret ibi: transiit enim et pertransiit inde Jesus, ne Matthæus remaneret ibi: transiit inde Jesus, ne Matthæus ibi taliter permaneret*. (4) Ne scilicet in telonio suo, in usuris suis, in furtis et fraudibus remaneret Matthæus. Transiit ergo Jesus, et vidit hominem. Hæc est alia circumstantia, in qua duo expendit Chrysologus. *Vidit illum Christus, ut ille pecuniæ latebras amplius non videret*. (5) Quisquis in pecuniæ abditur latebris, nec se, nec naturam ipsam quam induit, videt: nec creaturas, nec Creatorem ipsum agnoscit, et hoc primum, quod miseracionis est. Vidit hominem, *non dixit, vidit Matthæum; quia in Matthæo hominem liberarat, hoc est homines, quos pecunia possidebat: Servire Deo nequeant pecuniæ servientes*. (6) Non potestis, inquit, Deo servire, et mammonæ. Tertiam circumstantiam prodit Chrysologus; quia Christus vidit hominem sedentem; quia *pressus cupiditatis pondere, surgere non*

(1) D. Greg. 1. 30. Mor. 34. — (2) Tert. L. de Res. 5. — (3) Chrysol. Serm. 29. — (4) Chrysolog. — (5) Chrysol. — (6) Serm. 30.

(1) Chrysolog. Serm. 28. — (2) Serm. 28. — (3) Serm. 30. — (4) Serm. 28. — (5) Serm. 30. — (6) Serm. 25.

valebat. (1) Quomodo enim surgeret, qui non tantum gravatur eo quod habet, sed et illo quod cupit? cujus sane cupiditatis onus est longe gravissimum: quia cupiditas modum nescit, finem ignorat, terminum non habet: quem ut haberet in Matthæo 4. Dixit illi Jesus *vocali potestate* (2): Veni sequere me. *Non dixit: Affer ad me; quia Matthæum, non Matthæi sacculos requirebat.* In publicano, Christus quærebat hominem, non hominis divitias. Veni sequere me: hoc est, *Depone pondera, disrumpe vincula, solve laqueos.* (3) Ut quis Christum sequi valeat, necesse est ut deponat pondera peccatorum, cupiditatum vincula disrumpat, occasionum laqueos solvat. Veni sequere me: id est, *quære te, perde usuram, ut te valeas invenire.* Ut possis vere converti, moriendum est usuræ, gratia namque nequit acquiri, nisi perdatiur usura. Veni sequere me, hoc est, *ut sequendo me repares quod consequendo pecuniam perdidisti.* (4) Quisquis enim vocantem sequitur Christum, jacturam gratiæ et bonorum quam fecerat, etiam cum fenore reparat. Sequere me, et ut expeditior sis ad me sequendum, divitias, quæ te ad inferna deprimebant, pauperibus eroga. *Est commutatio sane una, si homo prudens illud ante mittat ad cælum, quam mittatur ab illo ut stultus in tartarum. Mittat per manum pauperis; quia quidquid propter Deum pauperi dederit, ad cælum sine dilatione transmittit. Merito Matthæum Dominus talibus vinculis absolvi cupiens, pro perditum suscitavit dicendo* (5): Sequere me, hoc est, *me sequere de supernis ad superna tendentem, et non aurum de infernis ad inferna tendentem.* Hæ circumstantiæ, quæ Matthæi vocationem comitantur, magnam Salvatoris benignitatem et misericordiam demonstrant; sed Matthæi virtus *in veloci obedientia* (6) apparet. Nam mox ut audivit Christum sibi dicentem: Sequere me: *sine aliqua dilatione* (7) surgens secutus est eum. Elisæus ab Elia vocatus, petiit facultatem præstandi ultima pietatis officia: *Osculer oro patrem meum, et matrem meam, et sic sequar te.* (8) Alius adhuc Christo vocanti dixit: *Domine, permitte me primum ire, et sepelire patrem meum.* (9) Tertius similiter procrastinans ait: *Domine sequarte, sed primum permitte mihi renuntiare his, qui in domo sunt.* (10) Verum Matthæus nihil horum causatur, non petit inducias ad oscula propinquis exhibenda; non ad exsequendas parentum exequias; non ad distri-

bundas hæredibus amplas suas facultates et divitias; non ad perficiendas et reddendas Imperatoribus vectigalium rationes; *sed perfectam nobis abrenuntiationis seculi formam tribuens; non solum lucra reliquit vectigalium, sed et periculum contempsit: quod evenire poterat a principibus seculi, quia vectigalium rationes incompositas reliquerat: tanta enim cupiditate sequendi Dominum ductus est, ut nullum prorsus hujus vite respectum, vel cogitationem sibi reser-vaverit.* (1) Nam a Christo dicente, Sequere me, nullam postulavit licentiam pro temporalium dispositione; nullum petiit tempus pro reddenda vectigalium ratione. Ut enim ait Abulensis: *Matthæus noluit hoc petere: tanta enim mutatio facta erat in corde ejus, quod hæc omnia contempserat, ita ut nec existimaret dignum esse advertere ad illa, ad hoc ut disponeret de eis.* (2) Quapropter mox ut audivit Christum vocantem, eique dicentem: Sequere me, illico, statim, absque ulla mora, ulla consideratione, ulla cunctatione, ulla tergiversatione, ulla excusatione, surrexit a telonio, in quo prostratus male sederat, et pene jacuerat; surrexit à malis artibus, ab usuris, a fraudibus, ab insatiabili habendi cupidine; et prompte et alacriter cunctis seculi renuntians facultatibus, vocantem secutus est Christum. *Generosus animus, qui sic ea quæ magna putarat, facile, et quasi nulla contempsit. Apparet illum per ignorantiam lucra ante præsentia conquisivisse, a quibus ut se sensit et vidit liberum sic raptus est ad divina.* (3) Quandiu Matthæi mens pecuniæ vidit latebras, nec cælestes divitias agnovit, terrenas facultates magnificet, cælestes contempsit: at ubi primum supernæ lucis radio est illustrata, terrena quæ æstimaverat et concupierat, contempsit; æterna quæ nihili duxerat, conquisivit, et 6. fausta metamorphosi, Matthæum obtemperantem et sequentem Christum *sic commutavit, ut qui erat fraudator pecuniæ, fieret gratiæ distributor; et de impietatis schola, ad pietatis magisterium perveniret, fieretque doctor misericordiæ. qui avaritiæ fuerat institutor.* (4) Matthæus ante conversionem, fraudator erat pecuniæ, hoc est auri argenteique a terræ visceribus, ad mortalium perniciem eruti: at post conversionem est *gratiæ distributor;* quæ est divinæ participatio naturæ, divinos thesauros cælestesque continens gazas, cunctas terrenas facultates longe superans. *De schola impietatis: in impietatis schola non tam discipulus*

(1) Serm. 50. — (2) Tert. L. de Res. 5. — (3) Chrysol. Serm. 28. — (4) Serm. 30. — (5) Serm. 29. — (6) D. Thom. — (7) Bryan. — (8) L. 3. Reg. 19. — (9) Matth. 8. — (10) Luc. 9.

(1) V. Beda. — (2) Quæst. 45. — (3) Chrysol. Serm. 29. — (4) Chrysol. Serm. 30.

lus, quam magister Matthæus, alios ad impia mundi dogmata formans, alienaque rapere tum verbo, tum exemplo docens, ad duas Christi voces pervenit *ad pietatis magisterium*; tum verbo, tum exemplo docens magnificentiam in pauperes, misericordiam in afflictos, beneficentiam in egenos, et in cunctos liberalitatem et hospitalitatem.

2. Ex mente Tertulliani trinum est fidei et religionis symbolum, seu indicium: nimirum *communicatio pacis, et appellatio fraternitatis, et contesseratio hospitalitatis: quæ jura non alia ratio regit, quam ejusdem sacramenti una traditio.* (1) Hospitalitas tum in veteri, tum in novo Testamento commendata fuit. In veteri testamento hospitales fuerunt Abraham (2) et Loth quibus Angeli se hospites obtulerunt quasi homines essent. (3) Hospitalis fuit Rahab Hierochontina, quæ hospitio excipiens hebræorum exploratores, suam et suorum salutem meruit. (4) Sic et Sunamitis hospitium dans Elisæo, ab eo filium, filiique mortui suscitationem impetravit. (5) In novo etiam Testamento hospitales fuerunt Magdalena, Martha, Zacchæus, Matthæus, qui ipsum etiam Dominum hospitio suscipere meruerunt. Princeps Apostolorum desiderat ut Christiani sint *hospitales invicem.* (6) Eisdem Paulus vas electionis, ad hospitalitatis memoriam hortatur. *Hospitalitatem nolite oblivisci.* (7) Et quasi parum sit hospitalitatis servare memoriam, eos adhuc ad sectandam hospitalitatem stimulat: *Hospitalitatem sectantes* (8), id est, etiam nolentes et recusantes ad hospitium cogentes. Quam vero sit honorabilis et utilis hospitalitas, pluribus declarat D. Ambrosius. *Qui scis, an Deum suscipias, cum hospitem putas? Abraham dum peregrinantibus desert hospitium, Deum atque Angelos ejus suscepit hospitio. Quamvis et cum hospitem suscipis, Deum suscipis. Sic enim scriptum in Evangelio legis, dicente Domino Jesu* (9): *Hospes eram, et collegistis me. Quod enim uni horum minimorum fecistis, mihi fecistis: Unius horæ hospitio, vidua illa, quæ suscepit Eliam, et exiguo cibo, perpetuum toto tempore famis invenit alimentum; et mercedem accepit mirabilem, ut nunquam farina de hydrria deficeret. Elisæus quoque defuncti pignoris resurrectione donata, hospitii resolvit pensionem.* Matthæus similiter commendatur, ait D. Thomas, *in hospitalitatis exhibitione, non in persona pauperum, sed in propria*

persona Christum hospitio recipiens, multumque ex hac hospitalitate fructum reportans. *Cujus domum non intraverit Christus, ille ad divinam non perveniet mansionem: et cujus hic ad cœnam non sederit Christus, ille cœlestem non accumbet ad mensam.* (1) Matthæus divinam pervenit ad mansionem, quia Christus ingressus est domum illius: cœlesti accumbit in mensa, quia ad cœnam ejus sedit Christus, et interfuit magno convivio, quod præparaverat: « Et fecit convivium magnum Levi in domo sua. » (2) Quam magnum autem fuerit convivium, quod Domino Matthæus præparaverat, declarat Rupertus: *Convivium ergo fecit ei, et magnum, nimirum quasi convivium regis.* (3)

Magnum absque dubio convivium propter cibos corporales, quos ministravit dives publicanus: majus, propter dapes spirituales, quas Dominus præparavit Levi: sed maximum, propter regias epulas, quibus Matthæum pavit Christus. 1. Magnum profecto convivium fecit publicanus, qui cum esset ditissimus, exquisitos quosque corporeos ministravit cibos, ut denotaret quanto gaudio tantum susciperet hospitem. *Gaudet, quia suscepit susceptorem suum, quia pastorem suum pascit, quia reus judicem suffragio humanitatis inclinat, quia cibi et potus sœnore, debitorem suum sibi facit et acquirit.* (4) Verum quia Christus non tantum corporali, sed etiam spirituali cibo pascitur, ut ipse ait: « Ego cibum habeo manducare, quem vos nescitis »; (5) nempe hominum virtutes, quibus tanquam floribus pascitur. *Fortasse hoc est, quod Sponsus dicitur pasci inter lilia candida; et odore virtutum delectari, et familiaritatem habere cum puris animabus, purisque corporibus.* (6) Idcirco Levi 2. Domino majus præparavit convivium: quia *foris eum convivio, et intus epulis virtutum pavit.* (7) Inde apparet, quam temerarium sit Pharisei judicium: *Qui prandium dominicum putat non virtutis esse, sed ventris; non spiritus, sed carnis; non divinæ bonitatis, sed voluptatis humanæ; terreni luxus, non gratiæ cœlestis.* (8) Ubi malo operi substractus est Matthæus, ubi mutatus in melius, ubi de vitii transivit ad virtutes, benefactori suo convivium instruxit, in quo discubuit Dominus, non ventris, sed virtutis causa; non tam ut nutriret carnem, quam ut pasceret spiritum. Nam ut fatur Chrysologus: *Discumbebat Jesus plus*

(1) Tert. L. de Præsc. Hær. 20. — (2) Gen. 18. — (3) Gen. 19. — (4) Josue. 2. — (5) L. 4. Reg. 4. — (6) 1. Petr. 4. — (7) Hebr. 13. — (8) Rom. 12. — (9) L. de Abrab. c. 5.

(1) Chrysol. Serm. 54. — (2) Luc. 5. — (3) L. 4. de Oper. Spir. S. c. 14. — (4) Chrysol. Serm. 54. — (5) Joan. 4. — (6) D. Bern. Serm. 72. in Cant. — (7) D. Greg. in 59. Job. — (8) Chrysol. Serm. 50.

in Matthæi mente, quam sigmate: et epulabatur, non cibis, sed reditu peccatoris. (1) Cui Dominus 3. Maximum paravit convivium. Pane vitæ et intellectus Dominus cibabat quos ad suum convivium vocat. *Matthæus publicanus et ipse vitæ atque intellectus pane cibatur, quia intellectus magnum in domo sua Domino Jesu fecit convivium.* (2) Eisdem epulis Matthæus a Domino excipitur, quibus et ipse Dominum exceperat. Spirituales Domino Matthæus servavit dapes, nimirum intellectus fidem, cordis humilitatem, animi pœnitentiam, spiritus paupertatem; et vicissim Matthæum Christus cibabat miserationis affectu, peccatorum condonatione, gratiarum largitione. Quod ex Apocalysi (3) probat Rupertus: *Ergo præcipue in Matthæo clarissimum est illius dicti Domini experimentum.* (4) Si quis audierit vocem meam, et aperuerit mihi januam, cœnabo cum illo et ipse mecum. *Introivit enim in domum ejus, et cœnavit ipse primum cum illo; et deinde Matthæus cœnavit cum eo.* Vocanti Domino, cordis ostium reseravit Publicanus: invitantis Matthæi domum intravit Dominus, et cœnavit cum eo, et adhuc Matthæus Christi convivio exceptus est, et cum Domino cœnavit. Spirituales virtutis cibos Matthæus Domino paravit; spirituales gratiæ et donorum dapes Christus Matthæo præbet, scilicet *fraudulento fidem, veniali gratiam, cupiditatis magistro officium largitatis, doctori sœnoris magisterium sanctitatis, publicano seculi cœleste secretum* (5): quo cognoscens quam sint beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum, humilem amplexatus est paupertatem.

3. *Si pauperum sunt regna cœlorum, plus dives in paupere inveniet, majore dote dotabitur de bonis ejus qui in Deo dives est.* (6) Ut Matthæi comprobatur exemplo, qui multo ditior est sub Apostolica paupertate, quam sub vectigalium divitiis. Trinum invenio discrimen inter cæteros Apostolos et Matthæum. Cæteros Apostolos *Christus ad virtutis officium pauperes elegit. Petrus et Andreas, Jacobus et Joannes, germanitas combinata imo congeninata paupertas in Apostolorum principes eliguntur.* (7) Matthæum econtra non a paupertate vocavit Christus, sed a divitiis, sed ab avaritia, sed ab usura, quod ferre non poterat Pharisæorum censura: *Urebat, quod usura quæ vastat terram, tollebat ad cœlum, et hæc, quam detestantur homines, Deitas advocabat.* (8) Matthæum autem divitem, avarum, usurarium, etiam

cum intuentium scandalo, *ad sua cur vocaverit Christus, cur elegerit ad divina? Cur contrario modo agit erga publicanum quam erga Petrum, Andream, Jacobum, et Joannem? cur non eadem in illo requirit, quæ requisivit in aliis? Diximus quod in Apostolis, amica virtutum, Deo chara, sit electa paupertas. Matthæum de telonio divitem, de usuris locupletem, lucris seculi onustum, quod in Apostolatam Christus elegerit, quid dicemus?* (1) Hujus divini consilii, et admirabilis illius providentiæ, quæ in Apostolum assumpsit Matthæum divitem et avarum, multiplicem subministrat Chrysologus rationem: *tum ut avaritiæ curaret vulnera, ut sanem sanaret usuræ: tum ut Matthæus quod tulerat per miseriam, in misericordias prorogaret; et inde redimeret pœnam, unde comparerat culpam.* Tum ut Matthæum a morte peccati, ad gratiæ vitam revocaret. Nam *quod est dare vitam mortuo, hoc largitatem tribuere est avaro.* Tum ut magis Dei misericordia eluceret, et Matthæi virtus magis fulgeret. *Ita Christus quod Matthæum vocat, non est illa pecuniæ ratio, sed est ratio tota virtutis.* Nam *si paupertas virtutum purens, virtutum socia sic habetur: ubi est major paupertas, ibi major est virtus.* Matthæus autem 2. ab aliis Apostolis discriminatur, quod illis antistans in divitiis, antistat etiam in paupertate. Petrus, Andreas, Jacobus et Joannes, erant *pauperes censu* (2): quare nihil reliquerunt præter retia et naviculam: Matthæus vero erat ditissimus, et tamen mox ut vocatus est a Christo, « relicti omnibus, surgens secutus est eum. » (3) Matthæi paupertatem singulariter commendat, *quod cum sederet in ardore avaritiæ, lucra terrena captans in telonio, Christo vocante, omnia deseruit quæ habebat, et quæ habere poterat, et quod majus est, quod habere cupiebat: nam pro his totum studium erat: hæc autem mox vocatus, quia subito desereret, miraculum erat.* (4) Miraculum gratiæ vocantis, miraculum Matthæi tam cito obsequentis; miraculum avari divitis, et divitiarum cupidissimi. Quis post hæc dubitare potest, Matthæum in paupertate perfectionis tenuisse fastigium, *qui post omnia sua, semetipsum dedit Domino* (5), absque ulla sibi proposita remuneratione, in quo adhuc 3. ab aliis Apostolis secernitur. Vocat Christus Petrum et Andream, Jacobum et Joannem; et quo eum facilius sequerentur, magnum eis pollicetur præmium. « Venite, inquit, et faciam vos fieri pisces hominum, » (6) hoc est,

(1) Serm. 29. — (2) Rupert. ibid. — (3) Apocal. 5. — (4) In cap. 7. Matth. — (5) Chrysol. Serm. 28. — (6) Tert. L. 2. ad Uxor. 8. — (7) Chrysol. Serm. 28. — (8) Ibid.

(1) Chrysol. — (2) Chrysol. — (3) Luc. 5. — (4) Abul. quæst. 57. — (5) Chrysol. Serm. 54. — (6) Matth. 4.

faciam vos Ecclesiæ Doctores, fidelium pastores, veritatis prædicatores, miraculorum operatores, orbis terrarum principes, duodecim tribuum Israël iudices. *Captos piscium sunt hominum piscatores, ut vitalis esca jactu, ut hamo caelestis verbi, de mortis gurgite ad lucem tollerent sempiternam:* (1) Matthæum vocat Christus, nullaque ei proposita mercede, ait illi, Sequere me: *Deponere tantæ fraudis onera, pondera cupiditatis, usurarum volent, magisterium publicani, exactionis principatum, expeditus intres pauperis scholam, discipulatum misericordiæ, pietatis usum, patientiæ disciplinam, studia virtutum, philosophiam mortis.* (2) Tandem 4. ut Magnus advertit Gregorius, « piscatorem Petrum, Matthæum vero telonarium scimus, et post conversionem suam, ad piscationem Petrus rediit; Matthæus vero ad telonii negotium non resedit: » (3) sed telonio absolute et in perpetuum renuntians: *Mox factus est terræ pauper, ut dives haberetur in cælo.* (4)

Ne gloriatur dives in divitiis suis. (5) Multi tamen salutare illud monitum contemnentes, de divitiis tamen et gloriantur, in quo multum discrepant a Matthæo, qui silet divitias, quas pro Christo reliqueat: nam de illo Lucas ait: « Relictis omnibus secutus est Christum. » Ipse vero refert, surgens secutus est eum, tacens ly *relictis omnibus*, sese semper peccatorem propalans, et in numeratione Apostolorum se publicanum nominans. Lucas et Marcus Apostolos recensentes, Matthæum Thomæ præponunt: ipse vero Thomam sibi præponit. Cæteri Evangelistæ publicani silent vocabulum; ipse vero semper publicanum nominat, quod est vocabulum infame. Attamen eo efficiebatur *Christi capior, quo in humilitate profundior* (6): nam Christi aspectu et verbo de infamia immutatus in gloriam, dignitatibus honoratur.

II. PARS. *Si quis dubitat ethnicos fuisse publicanos apud Judæam, usurpatam jampridem Pompeii manu atque Luculli, legat Deuteronomium: Non erit vectigal pendens ex filiis Israël.* (7) Trina ratione publicani apud Judæos habebantur infames; 1. tanquam ethnici; tanquam peccatores; et tanquam publicani. Tanquam ethnici, *quorum mensam Judaica disciplina repellit* (8): fas enim non erat Judæis cum ethnicis manducare. Hac de causa Christus denotatur *communi-*

cans victum cum Ethnicis. 2. Tanquam peccatores. Tertullianus autem discriminat, *alios ex officio peccatores, id est, publicanos, alios ex natura, id est, non publicanos.* Plures ex Judæis erant peccatores ex natura, et sic non publicani, peccatores ex officio erant soli Ethnici; qui 3. tanquam publicani erant infames. Nam ut subjungit Tertullianus. *Nec tam execrabile esset nomen Publicanorum apud Dominum, nisi extraneum vendentium ipsius cæli, et terræ et maris transitus.* « Apud Judæos itaque, quibus probrosus erat servire vel jungi gentilibus, et exosa omnis tributorum extorsio, publicani publice infames, nec honoratum civium loco habebantur, et ab omnibus magistratibus arcebantur. » (1) Et licet Matthæus Alphæi filius esset natione Judæus, quia tamen in colligendis tributis et vectigalibus operam dabat, censebatur infamis: tum quia ethnici agebat negotium, tum quia peccator ex officio; tum quia publicanus: ad Christi tamen sequelam vocatus, transiit *de ignominia in honores* (2), et peccator ille et publicanus Judæis exosus, a Deo execratus, *de telonio quippe cumulandæ pecuniæ, in cathedram transfertur Ecclesiæ, et qui prius exigendi vectigal fungebatur officio, constitutus est fidei divitiarumque cælestium ministrare thesauros* (3): trinaque potissimum honoratur dignitate, 1. Apostolica; 2. Evangelica; 3. Angelica.

1. *Christus Jesus Dominus noster, ex discentibus duodecim præcipuos lateri suo adlegarat destinatos nationibus magistros,* (4) quos præfiguratos vult Tertullianus per duodecim fontes Elim. *Proinde ut fontes et amnes rigaturi aridum retro, et desertum a notitia orbem nationum.* (5) Unus ex his fontibus erat Matthæus ante conversionem suam, amarissimis et venenosissimis avaritiæ et usuræ aquis pessime redundans; quæ deorsum impetuosis decurrentes, rapidissimo suo cursu, seu potius lapsu, ejus animam ad infernalem rapiabat abyssum: sed mox ut Christus fontem illum inspexit, aquis noxiis subito diffusis atque dispersis, implevit illum aquis sapientiæ cælestis, quæ orbem terrarum rigarunt, et fecundarunt: sicque *Matthæum publicanum in Apostolum commutavit.* (6) Admirabili prorsus et stupenda metamorphosi, simplici aspectu, et duabus vocibus Salvator publicanum, hoc est peccatorem publicum, infami usuræ

(1) Chrysol. Serm. 28. — (2) Chrysol. Serm. 54. — (3) Hom. 24. in Evang. — (4) Chrysol. Serm. 28. — (5) Tert. l. 4. adv. Marc. 15. — (6) Simon. Cassian. — (7) Tert. l. de Pud. 9. — (8) Tert. ibid.

(1) Tirin. in c. 1. Marc. — (2) Tert. L. 1. de Cult. Fem. 4. — (3) Petr. Dam. Serm. 49. — (4) Tert. L. de Præsc. Her. 20. — (5) Tert. L. 4. adv. Marc. 15. — (6) Chrysol. Serm. 30.

inmanique lucro addictum, commutavit in apostolum a Superis missum, cæli nuntium, Evangelii præconem, Verbi vocem, Evangelii tubam, veritatis doctorem, fidei magistrum, mundi lucem, animarum ducem, Ecclesiæ principem.

Chrysologus postquam publicanum Matthæum cum paralytico jacentem in lecto, et a Christo sanato contulit; et publicanum multo paralytico sceleratiorem ostendit, seiscitatur: *Quare publicanus, qui major videtur in crimine, major habetur in munere? Nam mox Apostolatus decem præditus dignitate, non solum ipse accepit, sed etiam aliis indulgentiam tribuit peccatorum; totum orbem splendore Evangelicæ prædicationis irradiat, et paralyticus sola dignus venia vix habetur.* (1) Hoc dubium solvere nititur ibidem Chrysologus, dicens: *Vis nosse quare plus consecutus sit publicanus? Quia juxta Apostolum, « ubi abundavit delictum, superabundavit et gratia. »* (2) Verum insoluta remanet difficultas; et rursus dicit aliquis: *Quare tam abundanter gratia diffunditur in eum, qui criminibus abundabat? Qua ratione paralyticus, qui minoribus tenebatur criminibus, non aggregatur culmini Apostolico sicut publicanus? Ad hanc difficultatem respondet adhuc Chrysologus: Publicanus Gentilis populi typum teneat, paralyticus populi Judaici sit figura: qui hodie malæ valetudinis tenetur in lecto, ut nisi portatus fuerit fide Gentium, oblatu Christo miseratione Sanctorum, Christiani populi credulitate salvatus, ad domum fidei, ad domum patriæ non potest pervenire.* Hæc adhuc responsio non solvit penitus difficultatem: nam cum publicanus sit natiōe Judæus, magisque ægrotet quam paralyticus, cur et ipse non est Judaici populi ægrotantis figura? Dicamus cum D. Bernardo: *Hæc mutatio dexterae exeelsi, non tanquam exemplum, sed tanquam miraculum afferri debet.* (3) Fortasse si paralyticus factus fuisset Apostolus, ad tantum perfectionis gradum non pervenisset sicut publicanus; neque æque fidem propagasset, et Ecclesiam illustrasset ac Matthæus. *Sane inter omnes Sanctos, qui de cælesti gloria, de triumphato mundo victoriæ titulos intulerunt, beatus Matthæus mihi videtur insignis atque conspicuus, et quemdam inter eos dignitatis obtinere primatum.* (4)

Non absque mysterio Christus Dominus ad piscaturam respexit, ut ab illa in Apostolos sumeret Simonem, et filios Zebedæi. Non enim simplex factum videri potest, de

quo argumentum processurum erat, dicens Petro trepidanti de copiosa indagine piscium: *Ne time, abhinc enim homines eris capiens.* (1) Respondet Tertullianus, quod Christus de naviculariorum collegio elegit in apostolos Simonem et filios Zebedæi, ut prophetiam adimpleret. *Hoc enim dicto, intellectum illis suggerebat adimpletæ prophetiæ: se eum esse, qui per Hieremiam pronuntiavit: Ecce ego mittam pisces multos, et piscabuntur illos, homines scilicet.* Denique relictis naviculis secuti sunt eum: *ipsum intelligentes, qui caperat facere quod edixerat: juxta Hieremiæ vaticinium, navicularios in Apostolos, et pisces piscium assumens in hominum pisces.* Aliter et belle ad propositum respondet Chrysologus: *Captos piscium fiunt hominum pisces: de labore transeunt ad laborem, quia labor nescit lacerare meritatus. Omnia quæ de usu veniunt, non fatigant. Victus exercitio perseverat. Hinc est quod Apostolos suos Christus laboribus exercere voluit, ut eos indefessos redderet in divinis; voluit eis Deus manere fortitudinem, de exercitio præstare virtutem: et quia fructus provenit ex labore, voluit eos labores non perdere, sed mutare.* (2) Non otiosos et inertes discipulos elegit Christus, sed operarios, et in labore exercitatos, quos de labore adduxit ad laborem, non destruens opus negotiosum, sed immutans. Sic immutavit in Petro, ex piscatore piscium effecto hominum piscatore: sic etiam immutavit in publicano, qui assederat in telonio, et ingentibus curis, vigiliis multis, noctu diuque lucro iusudabat et labori. Attamen a Christo vocatus Matthæus non subtrahitur operi, sed mutatur; et telonium suscipit magis quam relinquit. (3) De telonio Matthæus ad telonium transit: vetus relinquit, et novum suscipit: vetus relinquens, in quo peritura duntaxat requirebat; novum suscipit, ut mansura Deo, non homini peritura conquirit. (4) Vetus relinquit telonium, in quo aurum et argentum laboriose supputabat, novum suscipit, non ut nummos supputet, sed ut animas fidei Deoque lucretur. *Non ut trigesimum in quadragesimum, quinquagesimum nummum tristis redigat supputator; sed trigesimum in sexagesimum, et centesimum gaudii fructum lætus recondat divinis commodis profuturum.*

Apostolos Christus digrediens ad Patrem, post resurrectionem, jussit ire et docere nationes. Statim igitur Apostoli consecuti promissam vim Spiritus Sancti ad virtutes et

(1) Chrysol. Serm. 30. — (2) Rom. 5. — (3) Epist. 8.

(4) Petr. Dam. Serm. 49.

(1) Tert. l. 4. adv. Marc. 9. — (2) Serm. 28. — (3) Chrysol. Serm. 29. — (4) Chrysol.

eloquium, primo per Judæam contestata fide in Jesum Christum, et Ecclesiis institutis; dehinc in orbem profecti, eandem doctrinam ejusdem fidei nationibus promulgaverunt. (1) Ut constat ex Matthæo, qui primum Parthos adiit, nationem incultam et barbaram: deinde Palestinæ regiones omnes peragravit, ubi illi varii congressus cum populis et lingua et moribus diversissimis: tum etiam cum fame, siti, crebrisque ærumnis luctam habuit perennem: tum denique cum superstitiosæ impietatis præsidibus ac tribunis agendum illi fuit, non sine labore, sudore, periculis, quæ omnia generoso ausu adiit, contempsit, superavit: ex quibus omnibus ingentia animarum lucra quæsivit, *mansura Deo*, mansura cælo, et ipsi, mansura in æternum. *Matthæus in terra inventus est, qui terrenis negotiis implicatus, telonii usibus serviebat; sed de terra sublatus, in fortitudinem ferri convaluit, ejus videlicet lingua, quasi acutissimo gladio, Evangelii administratione Dominus infidelium corda transfexit: et qui infirmus prius despectusque fuerat per terrena negotia, fortis postmodum factus est ad cælestia prædicamenta* (2), Parthis et Palestinis Christianam prædicans religionem. Matthæus zelum et ardorem divini propagandi nominis intra Parthorum et Palestinæ fines continere non valens, in Æthiopiam, quæ illi felici sorte obtigerat, sese extendit, et populos illos, a solis æstu, et cæli solique ardore torridos, melioribus incendit flammis, divini scilicet Spiritus, quam in eorum animis infudit, dum in corpora sacras baptismatis aquas infunderet. Et hi fuerunt Apostolici laboris proventus: hæc in negotiosa animarum cura fuere lucra, *mansura Deo*, non ad annos et secula, sed ad æternitatem mansura, non Parthorum, non Palestinæ, non Æthiopiæ finibus, sed orbe colligenda universo.

Non eodem modo D. Augustinus et D. Cyrillus Alexandrinus expendunt istud Davidicum: « Pro patribus tuis nati sunt tibi filii. » (3) D. Augustinus per patres intelligit Apostolos, per filios vero Episcoporum successores. *Quid est, pro patribus nati sunt tibi filii? Patres missi sunt, Apostoli filii pro Apostolis nati sunt, quia constituti sunt Episcopi in sedibus patrum.* Cyrillus Alexandrinus Apostolos velut filios et patres considerat, filios Judæorum a quibus nati sunt patres Christianorum, quos Christo pepererunt: *Nam etsi filii Judæorum Apostoli fuerint a lege mosaica editi, patres tamen facti sunt, ac Abrahæ locum obtinuerunt.*

(1) Quemadmodum enim illius Patriarchæ semen multiplicatum est sicut stellæ cæli, et arena quæ est in littore maris: ita tanquam fecundissimi patres Apostoli, innumeros Christo genuere filios, præsertim Matthæus, qui non solum in Judæa, Ægypto, et Mesopotamia, sed etiam in Æthiopia, viginti et uno annis continuo sudando, laborando, et prædicando, tot filios genuit, quot habet stellæ cælum. Inter quos commemorantur Egipius rex, cujus filium vita functum vitæ reddiderat et patri; deinde reginam, ejusque filiam Iphigeniam nomine, innumerosque alios, quos non solum in Æthiopia, sed in universo orbe Deo parturivit, Evangelistæ fungens munere.

2. *Nobis fidem ex Apostolis Joannes et Matthæus insinuant; ex Apostolicis Lucas et Marcus instaurant.* (2) Quatuor recenset Tertullianus Evangelistas, quos comparat Cardinalis Petrus Damianus quatuor fluminibus originem suam e paradiso terrestri ducentibus, Matthæumque per Phison representatum asseverat. *Sicut Phison primus est fluviorum de paradisi fonte procedentium, ita Matthæus inter reliquos Evangelistas primum obtinet locum. Satis ergo conveniens est, et intimæ rationi aptissime congruit, ut sicut apud Phison optimum representatur aurum, sic et apud hunc beatissimum Evangelistam ordinis primicerium intelligamus thesauri cælestis incomprehensibile sacramentum.* (3) Aurum cuncta metalla valore et excellentia præcellit; Matthæus similiter, ait Episcopus Monopolitanus, cæteros Evangelistas antecellit, *Marcum quidem et Lucam, quia Apostolorum dignitatem non sunt sortiti, Joannem vero, quia martyrii palmam non accepit* (4); nec pro veritate Evangelica sanguinem fudit. Marcus et Lucas Evangelium quidem scripserunt; illud verbo prædicaverunt, exemplo auctoraverunt, suo martyrio verum probaverunt; sed Apostolicam dignitatem non obtinuerunt: Joannes ad Apostolicam dignitatem assurgit, Evangelium conscripsit, verbo et exemplo prædicavit; sed illud suo sanguine non confirmavit; quia defuit illi martyrium, licet martyrio voluntas non defuerit. At Matthæus et apostolica dignitate honoratur, quæ Lucæ et Marco deest, et Evangelium manu conscriptum, exemplo auctoratum martyrio confirmavit, quod non fecit Joannes: *Non solum itaque Apostolus est, sed et Evangelista: et ut ita fatear, Evangelista Evangelistarum, non immerito dici potest, qui dux et præcessor, ac primus omnium reperitur. Unde et illius qua-*

(1) Tert. L. de Præsc. Hæc. 20. — (2) D. Greg. l. 8. Mor. 16. — (3) Psalm. 44.

(1) L. 10. in Joan. 25. — (2) Tert. L. 4. adv. Marc. 2. — (3) Serm. 50. — (4) Joan. Lopp. in Fest. S. Matth.

drigæ cælestis, quem vel Joannes in Apocalypsi se vidisse perhibuit; vel Ezechiel in prophetica visione conspexit, hic congrue votest, non modo pars, sed et auriga vocari, quia dum ad scribendum Evangelium primus erupit, quasi quandam lineam præcedendo tetendit, et unde cæteri currerent, rectitudinis semitam designavit. (1)

Quare in primo loco ab Ecclesia inter Evangelistas merito collocatur, quia est primus non solum ordine, sed etiam dignitate, ut multiplici ratione comprobatur. 1. Quia bene respondet suo nomini. Ex D. Isidoro Matthæus idem est ac *donatus* (2): donatus autem fuit apostoli, evangelistæ et martyris dignitate. Ex Pagnino, Matthæus significat *donum*: cæleste autem donum est Matthæus, in se colligens dona, quæ sunt in aliis dispersa. *Unusquisque proprium donum habet a Deo.* (3) Nam, ut subjungit Apostolus, *alii quidem datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ, alii fides, alii gratia sanitatum, alii operatio virtutum, alii prophetia, alii discretio spirituum, alii genera linguarum.* At Matthæus est donum velut universale, singularia illa dona complectens: nam erat apostolus, evangelista, doctor, martyr, episcopus, prædicator. Loquebatur ut sapiens; docebat ut scientificus; instruebat tanquam fidelis; omnia callebat genera linguarum; virtuose operabatur; prophetabat futura; sanabat infirmos; pellebat dæmones, et Deus in eo omnia virtutum genera velut adunaverat. 2. Tum quia in suo Evangelio non solum Judæos erudit in fide, sed etiam Gentilium spem erigit: nam solus est inter Evangelistas referens stellæ apparitionem, Magorum adventum, et munerum oblationem ab ipsis factam Christo in cunis vagienti. Nam *et thus, et myrrham, et aurum ideo infanti tunc Domino obtulerunt, quasi clausulam sacrificationis, et gloriæ secularis, quam Christus erat adepturus.* (4) 3. Quia scripsit præ cæteris Evangelistis fuse et exacte Evangelium de Christi incarnatione, natiuitate (5), et genealogia in principio, de prædicatione et miraculis in medio, de passione, morte et resurrectione in fine pertractans. De Evangelio Matthæi sic fatur modernus auctor: « Hic est liber continens optimum et lætissimum nuntium adventus Christi, sive Messiæ Patriarchis promissi, puta incarnationis, natiuitatis, vitæ, prædicationis, passionis, resurrectionis, redemptionis, salutis, gratiæ, et gloriæ ab eo partæ, et toto orbi allatæ, cujus scriptor fuit B. Matthæus, dic-

tator Spiritus Sanctus. » (1) Et hoc animadvertit Tertullianus, ut Christi doceret genealogiam et historiam. *Ipse imprimis Matthæus fidelissimus Evangelii commentator, ut comes Domini, non ob aliam causam, quam ut nos originis Christi carnalis compos faceret, ita exorsus est* (2): Liber genituræ Jesu Christi filii David, filii Abraham. Vel ut vult Rupertus, ut gratitudinem suam erga Christum ostenderet. *Apud Matthæum rex genere et actibus Christus ostenditur, cum jam ab initio libri sui dicit: Liber generationis Jesu Christi, filii David. Et deinde notum, mox Regem Judæorum a Magis adorari describit. Totumque gestum suæ narrationis regalibus gestis, et regiis contexens parabolis, sic finit ut dicat apud eum Rex iste, jam coronatus resurrectionis gloria* (3): Data est mihi omnis potestas in cælo et in terra. *Totam seriem conscriptionis ejus, si recte perpendis, spirare cognosces mysteria regni Dei. Nec mirum, Publicanus quippe fuerat, de publico regni peccati servitio, ad libertatem regni Dei, regni justitiæ, vocatum se esse meminerat. Bene ergo, non ingratus magno libertatis suæ regi, regni ejus legibus inservivit, intendens regnum ejus, quod a carnalibus Judæis carnaliter expectabatur, ostendere quale sit.* Alii, ex charitate conscriptum a Matthæo Evangelium docent: cum enim in Palæstina sæviret immanis adversus christianos persecutio, a qua fideles velut oves errantes, a pastore separari cogebantur; tum a Christianis, tum a quibusdam Apostolis rogatus est Matthæus, ut quæ de Christi vita, miraculis, ac rebus divine gestis et viderat et audiverat, certa fide exscriberet. Paruit ille, et Evangelium hebraico idiomate conscripsit, quod Bartholomæus scriptum ad ipsos Indos extulit, et Barnabas sua manu exaratum in Cyprum asportavit. 4. Quia non solum mysteria quæ ad fidem expectant, docet; non solum temporalem Christi genealogiam, ejusque historiam deducit; sed adhuc quæ ad mores formandos conducunt, refert. Hac de causa ait D. Ambrosius: *Evangelium totum Sancti Matthæi existimo esse morale.* Joannes Christi declarat divinitatem; Lucas ejus vitam et historiam deducit; Marcus Domini miracula exponit; Matthæus vero ultra hæc omnia Christi virtutes imitandas proponit. Idcirco ad componendos mores, *in Ecclesia frequentantur tria: Psalmi David, Epistolæ D. Pauli, et Evangelium Matthæi.* (4) 5. Quia a Deipara fuit specialiter edoctus, quam nuncupat Rupertus:

(1) Petr. Dam. Sermon. 50. — (2) L. 7. Ethim. c. 9. — (3) 1. Cor. 7. — (4) Tert. L. de Idol. 9 — (5) La Haye in c. 21. Apoc.

(1) Cornel. a Lapid. Argum. in D. Matth. — (2) Tert. L. de Carn. Christ. 22. — (3) L. de oper. Spir. S. c. 14. — (4) Jacob a Vorag. de S. Matth.

Magistram magistrorum, id est, Apostolorum. (1) Ut autem vult Jacobus a Voragine, Genuensis Episcopus: *Fuit enim Matthæus B. Virginis notorius et secretarius: quia multa maxime in principio posuit, quæ non nisi ab ipsa scire potuit.* (2) Tandem, 6. merito inter Evangelistas Matthæus primum tenet, quia ad sanctum Evangelium primus prorupit: scribendi viam cæteris Evangelistis præcessor aperuit: et tanquam dux vexillum sequentibus prætulit: suoque eos exemplo ut scriberent, incitavit. Unde cæteri Evangelistæ Matthæo sunt adstricti, quia eis scribendi prætulit faciem, et Ecclesia est ei obligata de progressu fidei et conversione infidelium, qui quotidie amplexantur fidem. Nam, ut subjungit Petrus Damianus: *Illi ergo debemus Evangelium, quia Evangelicæ narrationis constat intulisse principium, et quem cæteris novimus primum, non ambigimus inter eos cujusdam privilegii primum.* Idem argumentum prosequitur adhuc purpuratus Doctor: *Audacter dicam, nemo post Christum est, cui magis debeat sancta universalis Ecclesia; nam quod mundus recte vivit, hæc est causa, quia lux nobis Evangelicæ coruscavit. Constat autem, quia primus omnium Matthæus hebraico stylo Evangelium scripsit, et sic iis qui erant ex circumcissione fidelibus, neotericæ fidei quoddam quasi speculum scribendum primus iste procuravit. Plane sicut Moyses Prophetis non absurde præponitur, et omnibus quicumque scripserunt aliquid in veteri Testamento; ita B. Matthæus omnes jure præcellit, qui scripsisse reperiuntur in novo. Sicut enim ille nascentis mundi textit origines, sic iste tanquam spiritualis cujusdam mundi orientem Ecclesiæ describit novitatem. Unde Spiritu Sancto, calamo temperante, provisum est, ut uterque non diversum, sed unum idemque suis libris præmitteret judicium, dicens: Liber generationis: sed illa generatio filios protulit iræ, ista filios parturivit gratiæ.*

Retuli fsum Damiani testimonium, ut appareat quam merito Matthæus inter Evangelistas occupet principatum, eo quod primus Evangelium hebraice scripserit: quod tanti faciebat Barnabas Apostolus, ut illud semper ad pectus appensum deferret: quod cum injuria temporis deperditum fuisset, Nicolaus, hujus nominis quintus, quique ducatorum millia ei pollicitus est, qui Evangelium Matthæi hebraicum ad se deferret: tanto fuit in pretio apud Summum Pontificem, tanto etiam apud Apostolos. Nam ex hebræo in græcum versum a S. Jacobo Apo-

stolo docet D. Athanasius (1); nonnulli a D. Barnaba Apostolo: alii denique volunt a Sanctis Luca et Paulo græcæ linguæ redditum: tanto apud omnes erat in pretio, ob meritum auctoris, quem cernimus ad tantæ sublimitatis culmen evectum, ut simul in Apostolicum allectus sit ordinem, et angelicam sortitus sit dignitatem. (2)

3. Matthæus, non sic Angelus intelligendus, ut aliqui Gabriel aut Michael (3), qui sunt substantiæ mere spirituales, Matthæus vero est verus homo ex anima et corpore compositus. Verum uti Christus dictus est magni consilii Angelus, id est, nuntius officii, non naturæ vocabulo (4); ita Matthæus non est natura Angelus, sed officio. Quis enim nesciat, Evangelistam ab angelico vocabulo derivari? (5) Dilectus discipulus quatuor Evangelistas varias facies habentes præsentat. Marcus habet faciem leonis; Lucas refert faciem bovis; Joannes aquilæ speciem præ se fert; Matthæus vero habet faciem quasi hominis. Non dixit absolute et simpliciter, habet faciem hominis. Diligenter attendendum, quod non ait, Habens faciem hominis, sed quasi faciem hominis (6); quia etsi in natura vere sit homo, ex officio tamen est Angelus, et licet exterioris hominis faciem referat, interior tamen vitam et conversationem habet angelicam; oculis hominum videtur homo, carne circumdatus; at oculis Dei videtur Angelus, angelica perfectione præditus. Angelus sub specie hominis alati præsentatur, et ad innuendum angelicam Matthæi dignitatem, juxta ipsum pingitur homo alatus; juxta Marcum pingitur leo, quia per leonem significatur; juxta Lucam ponitur bos, quia per bovem figuratur; juxta Joannem annectitur aquila, quia per aquilam denotatur; ac juxta Matthæum pingitur homo alatus seu Angelus, quo innuitur sanctum Evangelistam ad angelicam sublimatum dignitatem; esseque illum Angelum volantem per medium cœli, habentem Evangelium æternum. (7)

Sane Matthæus apparebit terrestris Angelus et cœlestis homo (8), si illi angelicæ conveniant perfectiones. Sex autem potissimum perfectionibus denotantur Angeli, scilicet et: 1. virtute et sanctitate, in qua perseverantes gloriam consecuti sunt. 2. Obsequii velocitate: « Qui facis Angelos tuos spiritus, » seu ut legit Paraphrastes Chaldaicus: *Qui facis nuntios tuos veloces, sicut spiritus.* (9) 3. Virium potestate: *Multum spiritualibus viri-*

(1) L. 5. in Cant. — (2) Serm. 1. de S. Matth.

(1) Præfat. in Matth. — (2) Petr. Dam. Serm. 50. — (3) Tert. L. de Carn. Christ. 14. — (4) Tert. ibid. — (5) Petr. Dam. ibid. — (6) Hug. Vict. l. 2. Apocal. c. 2. — (7) Apocal. 14. — (8) D. Chrysost. hom. 22. ad Pop. — (9) Psal. 105.

bas licet. (1) 4. Terraorum paupertate : ideo nudi pinguntur, quia nihil in hoc mundo possident, nec possidere desiderant. 5. Splendoris claritate : quapropter Jobus eos nuncupat stellas, seu *astra matutina*. (2) 6. Ignota claritate : et ob hanc causam vocantur a Regio Vate, ignis urens. (3) Sex illis Angelorum notis decoratur Matthæus. *Virtus Angelos facit etsi non natura, certe proposito et electione.* (4) 1. Quam admirabili virtute præditus sit Matthæus, *docet ipsa gens Æthiopum, quam de ultimis terræ finibus ad Ecclesiæ sanctæ societatem prædicando convertit, ablutamque fonte formosam reddidit, et nigredine vitiorum illam exiit, et ornatu virtutum decoravit.* (5) 2. Angeli sunt in obsequendo velocissimi : et Matthæus interpretatur ab Anastasio Antiocheno *mandatum Altissimi* ; quia mandato Christi illico obtemperavit. 3. Angeli sunt incredibili potestate præditi, et ex historia Lombardica Matthæus dicitur, *a manu, et theos* (6), quasi *manus Dei*, insuperabilem adversus magos et dæmones demonstrans fortitudinem. 4. *Qui terrena nec concupiscere, neque possidere noverunt, Angeli sunt terrestres* (7) : Matthæus autem, cunctis denudatus, paupertatem assumpsit. 5. Angeli velut stellæ scintillant : suo Evangelio Matthæus *quasi ignea fax, noctem hujus sæculi et Ecclesiæ illuminat.* (8) 6. Angeli igne charitatis ardent : Matthæum per Chrysolitum significatum vult Magnus Alexander Aleusis, quia *sicut hic lapis emittit scintillas arduentes, recipientes, et implentes reddit charitate arduentes, et suas in eos flammam immittit.* (9) Arduentes has flammam immisit Matthæus, Æthiopes igne charitatis igniens, et constanter pro Christo sanguinem fundens.

III. PARS. Publicani sunt *peissimi, et probrosissimi avaritia.* (10) *Peissimi* quidem, utpote peccatores publici : *probrosissimi* etiam tanquam infames existimati : sed ultra nequitiam, qua velut peccatores culpantur : et ignominiam, qua tanquam infames dedecorantur, sunt adhuc *de iniquitate sævitæ* (11) accusati, et substantia et sanguine populoꝝ cruentati. Talis fuit ante suam conversionem Matthæus, qui visu et verbo Christi immutatus, proprio sanguine purpuratur, et in altari immolatur, velut hostia 1. Virginitatis ; 2. Crudelitatis ; 3. Charitatis.

1. *Virginitas de bonis carnis Deo adoletur,*

(1) Tert. Apol. 22. — (2) Cap. 58. — (3) Psal. 105. — (4) D. Chrysost. hom. 52, in Act. — (5) V. Beda. — (6) Fidel. Sermon. de S. Matth. — (7) Bernardin. Sen. 3. p. Ser. 2. a. 5. c. 1. — (8) D. Greg. præfat. in Matth. — (9) In cap. 21. Apocal. — (10) Tert. L. 1. ad Nat. 5. — (11) Tert. Apol. 49.

(1) ut constat ex Iphigenia Egipii Regis Æthiopum filia, quæ a B. Matthæo ad fidem conversa, et sacris baptismi aquis regenerata, votum servandæ virginitatis emisit, et una cum ducentis virginibus in nobili Parthenone sese inclusit. Sed cum, Egipio fato functo, frater ejus Hirtacus regnum occupasset, et quo dominationem suam firmiter solidaret, Iphigeniam Deo desponsatam, sibi uxorem ducere sacrilège pertentaret, Matthæus impium Regis condemnans desiderium, et Iphigeniam ad servandum virginitatis votum constanter inhortans, tyrannus ambitione captus, Venere accensus, et furore exagitatus, Matthæum ejus consilio Iphigenia virginitatem Deo voverat, et in sancto proposito perseverabat, ad altare mysterium celebrantem jussit occidi. Qui ideo vocatur a Petro Damiano *virginitatis victima*. Tunc tyrannus convertens in odium amorem quo Iphigeniam deperiebat, in locum, in quo cum suis virginibus morabatur, se contulit, ignem ædibus admovit, ut quæ libidinis flammis non arserat, communi cum suis incendio conflagraret. Sed B. Apostolus in aere conspicuus apparuit, a sacris ædibus sceleratas flammam avertens, et Hirtacus fuit horribili lepra percussus, cujus factorem ferre non valens, semetipsum proprio mucrone confodit, etiam ex hoc mundo levis pœnam crudelitatis quam exercuerat in Matthæum, qui in altari immolatus est a tyranno velut hostia impietatis.

2. *Statim ut coli Deus cepit, invidiam religio sortita est.* (2) Matthæus in Æthiopiam progressus, idololatriam evertit, religionem Christianam stabilivit, Ecclesias ædificavit, magos superavit, dracones fugavit, ægrotos sanavit, mortuos suscitavit ; virtutem verbo et exemplo demonstravit ; ab impio tamen et sævo tyranno velut hostia crudelitatis immolatur, et tanquam alter *Zacharias inter altare et ædem trucidatur, perennes cruoris sui maculas silicibus adsignans.* (3)

Judæis promittit Dominus se missurum prophetas et sapientes, et scribas, ab ipsis occidendos, crucifigendos, ac persequendos, subjungens : « Ut veniat super vos omnis sanguis justus, qui effusus est super terram, a sanguine Abel, usque ad sanguinem Zachariæ filii Barachiæ, quem occidistis inter templum et altare. » (4) Zacharias iste non est pater Joannis Baptistæ, ut falso docet Origenes, sed Zacharias filius Joiadæ, quem Rex Joas interfecit in templo. (5) Verum cum

(1) Tert. L. de Res. 8. — (2) Tert. Scorp. 8. — (3) Tert. ibid. — (4) Matth. 23. — (5) L. 7. Paral. 24.

plures alii persecuti fuerint a Judæis, *non modo justorum, verum etiam et Prophetarum*: David exagitur, Helias fugatur, Hieremias lapidatur, Esaias secatur: ipse clausula Legis et Prophetarum, nec prophetes, sed angelus dictus, contumeliosa cæde truceatur, in puellæ psalticæ lucar. (1) Cur cæteris præternissis Evangelista Abelem duntaxat et Zachariam commemorat? specialem facit mentionem Historicus sacer, de Abele et Zacharia, ob singulare martyrii præconium. De Abele quidem, ob martyrii primatum; nam primus omnium occisus est. *Qui Deo placuerat, occiditur, et quidem a fratre, quo proclivius impietas alienum sanguinem sectaretur, a suo auspiciata est.* (2) De Zacharia etiam, qui a Rege Joas crudeliter et impie interfectus est in templo, Deo offerens sacrificium. Matthæus non secus ac Zacharias occiditur ab iniquo Rege, offerens Deo sacro-sanctum Missæ mysterium, suum quoque sanguinem velut hostiam et victimam charitatis Deo immolat.

3. *Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, et dilectionis, et sanæ mentis. Virtute enim patimur ex dilectione in Deum, et sana mente, quia ob innocentiam patimur.* (3) Tria in martyrio B. Matthæi discriminanda sunt: pœna, causa, et forma. Pœna est mors inflictæ a tyranno, qui eum injuste mactat, tanquam hostiam crudelitatis suæ. Causa est sana mens, ob quam occiditur, nimirum ob innocentiam, ob virginitatem. Forma est dilectio, qua constanter patitur a tyranno mortem, Deoque vitam suam offert tanquam victimam charitatis, Christum imitans, qui a Judæis sæve et impie crudeliter crucifixus, *tradidit semetipsum oblationem, et hostiam Deo in odorem suavitatis.* (4) Sciscitatur D. Thomas, *utrum passio Christi operata fuerit per modum sacrificii*; et distinctione utens concludit: *Passio Christi ex parte occidentium ipsum, fuit maleficium; sed ex parte ipsius ex charitate patientis, fuit sacrificium.* (5) Similiter martyrium B. Matthæi, ex parte occidentium ipsum, est maleficium; ex parte vero Apostoli ex charitate patientis, est sacrificium. Cruentum crucis sacrificium ipse Christus obtulisse dicitur, non autem illi qui eum occiderunt (6); quia hi ex iniquitate, injustitia et impietate crucifixerunt Christum: Christus vero ex charitate patiens, semetipsum obtulit Deo Patri tanquam hostiam dilectionis. Matthæus quoque sacrificium proprie obtulit, non vero

Hirtacus, et satellites, qui eum occiderunt, quia hi Apostolo ex sevitia martyrium intulerunt: Matthæus vero ex charitate patiens, seipsum tanquam victimam dilectionis Deo obtulit. In ara crucis Christus est simul Sacerdos et hostia, et ut eum alloquitur D. Augustinus: *Tu, Christe, es Sacerdos, tu victima: tu obtulor, tu oblatio.* (1) Sacerdos quidem sacrificium offerens; victima etiam, in corpore suo mortem crucis patiens. B. Matthæus pariter est simul sacerdos et hostia. Hostia, quia ex Dei dilectione subit martyrium. Sacerdos, quia mortem suam Deo offert. Christus duplex obtulit sacrificium, cruentum unum; incruentum aliud. Illud in ara crucis; istud in cœna, cum sacro-sanctum Altaris instituit mysterium. Matthæus etiam obtulit sacrificium cruentum, martyrium patiens; incruentum adhuc, nam occisus est dum sacro-sanctum Missæ celebraret mysterium, miscens suum sanguinem cum sanguine Christi; immolans semetipsum in eodem Altari, in quo immolabat Christum. Sane *inmolatio nova et admirabilis! ipse enim erat hostia et sacerdos: idem ipse qui offerebat, et qui offertur* (2), et qui offertur in eodem Altari, in quo offertur Christus: quo nihil gloriosius pro B. Matthæo dici potest.

Mors cæterorum Martyrum est quidem sacrificium, et ipsi sunt etiam victimæ Deo ex charitate oblatae: *Tui causa deputati sumus ut pecora jugulationis.* (3) Verum mortem subeuntes in loco profano, quantumvis ex Dei amore paterentur, eorum mors supplicium magis redolebat quam sacrificium. At Matthæi martyrium sapit non supplicium sed sacrificium: quia illud tolerat non in loco profano, sed in loco sacro; in templo Deo dicato, in altari, ubi ipsemet Christus immolatur. Carnis maceratio est *martyrium sine passione perfectum* (4): in quo veri pœnitentes sunt simul et semel sacerdotes et victimæ, et per mysticam macerationum suarum oblationem, incruentum altaris imitantur sacrificium, in quo Christus est simul Sacerdos et hostia. *O inauditum Christiani pontificatus officium! quando homo sibi ipse est et hostia et sacerdos: quando homo non extrinsecus, quod Deo est immolaturus, inquit: quando homo secum et in se, et quod pro se est, Deo sacrificaturus apportat: quando et eadem manet hostia, idem permanet et sacerdos: quando hostia mactatur et vivit, et sacerdos nescit occidere, qui litabit. Mirum sacrificium! ubi corpus sine corpore, sine sanguine sanguis*

(1) Tert. Scorp. 8. — (2) Tert. ibid. — (3) Tert. Scorp. 15. — (4) Ephes. 5. — (5) 5. p. q. 48. a. 3. — (6) D. Thom.

(1) In Psal. 64. — (2) D. August. Serm. 150. de Temp. — (3) Tert. Scorp. 15. — (4) Tert. Scorp. 8.

Similiter, « Beatus Bartholomæus, cum temporalibus divitiis, corporis voluptatibus, ac dignitatis celsitudine posset affluere, contempsit omnia; et ut verus Christi efficere-tur discipulus, cœlestia terrenis, et caducis æterna præposuit. » (1) Tandem, 4. Christus *plenissime dedit formam suis* (2): cujus perfectus existit imitator Bartholomæus, 1. Orationi vacans; 2. Mundum illuminans; 3. Sacerdotum invidia martyrium tolerans.

I. PARS. *Jesus Christus Dominus discipulis orationis formam determinavit* (3); eosque tum verbo quam exemplo docuit, ut sedulo orationi vacarent; nocturno etiam tempore orarent, dæmonemque per orationem debellarent. Bartholomæus *ex forma dominica* (4) egit, in oratione 1. Perseverans; 2. Pernoctans; 3. Dæmonem expugnans.

1. *Omni momento oratio hominibus necessaria* (5) est, quod innuit Dominus: tum *orandi instantiam et perseverantiam mandans*: (6) tum apud Lucam absolute pronuntians: *Oportet semper orare, et nunquam desicere* (7): quod quomodo fieri possit, aliorum declaravimus (8): tum in oratione perseverans, etiam tertio transitum calicis ab æterno Patre postulans: tum quia *ipse Dominus in secessu frequentius agebat, ut liberius oraret, ut seculo cederet.* (9) Secessum captabat Christus ad orandum, non secundum divinam, sed secundum humanam naturam. Oravit autem in monte, locum orationi opportunum seligens; solitudo namque ab hominum tumultu liberans, orationis quieti et tranquillitati convenit, orationisque suæ perseverantia, *quid facere nos oporteat exempli sui gratia, seu contestatione demonstrat Dominus* (10), qui diebus cum turbis aderat, prædicationis addictus officio, noctibus vero, relictis turbis, in secretiora loca se recipiebat, ut liberius orationi vacaret. Itaque *cum in urbe miracula faceret, et in monte orando continuo pernoctaret, exemplum suis fidelibus præbuit, ut nec contemplationis studio, proximorum curam negligant, nec rursus cura proximorum immoderatus obligati, contemplationis studia derelinquant.* (11) Bartholomæus perfectus Christi imitator, et proximi salutem zelabat, et prædicationi instabat, et virtutis opera faciebat, et in oratione die noctuque perseverabat, centies per diem, et centies per noctem orans, oratione operans, et justitiæ operibus orans.

(1) Laur. Justin. Serm. de S. Barthol. — (2) Tert. L. de Idol. 18. — (3) Tert. L. de Orat. 1. — (4) Tert. L. de Idol. 18. — (5) Tert. L. de Exh. cast. 10. — (6) Tert. L. 4. adv. Marc. 57. — (7) Luc. 18. — (8) Tert. Præd. tom. 5. tract. de Orat. conc. 5. — (9) Tert. L. ad Marc. 2. — (10) D. Cyp. de Orat. — (11) D. Greg. 1. 18. Mor. 6.

Apostolus a Christianis duo ad invicem incompossibilia expositulare videtur. *Semper quod bonum est, sectamini in invicem, et in omnes: sine intermissione orate.* (1) Nam si quod bonum est semper operandum est in invicem, et in omnes, nunquam a proximorum ministerio vacabimus; et si semper proximorum ministerio vacamus, sine intermissione orare non poterimus: quia scilicet illud ipsum recte operari in omnes, continua est oratio; virtutum enim actiones, orationis obtinent locum. Bartholomæus sine intermissione orat, quia sine intermissione veritatem prædicat, infirmos curat, dæmones debellat, operationes pietatis, justitiæ, castimonie, penitentiae patrat, centies in die orans, et adhuc in oratione pernoctans.

2. *Cum etiam per noctem exurgis oratum,* (2) Christum imitans, qui, ut refert Evangelista, « erat pernoctans in oratione Dei. » (3) Tempus namque noctis aptissimum est ad orationis negotium, quia *purior in nocte est anima, levior subtiliorque tunc est, sublimia videt, ac expedita est. Tenebræ ipsæ, silentiumque multum in compunctionem inducere sufficiunt.* (4) Quod belle, quamvis longiuscule declarat D. Hieron. *Bona est eadem diurna meditatio, sed efficacior est nocturna: quia per dies necessitates variae obstrepunt, occupationes distrahunt mentem, sensum duplex cura dispergit. Nox quieta, nox secreta, opportunam se præbet orantibus, aptissimum vigilantibus, dum carnalibus occupationibus expeditum, collectum sensibus, intentum hominem divinis conspectibus sistit. Nec Christus solum verbis docuit vigiliis, sed etiam docuit exemplo.* (5) Ut enim refertur in Evangelio, erat pernoctans in oratione: « Quod si ille orabat, qui sine peccato erat, quanto magis peccatores oportet orare; » (6) præsertim pastores, advocati ministerio fungentes? Ut enim ait D. Ambrosius. *Suscepit Christus advocati personam; et pernoctabat in oratione pro nobis, ut nos suo informaret exemplo. Non enim ideo pernoctavit, quasi qui aliter Patrem nobis reconciliare non posset: sed ut qualis advocatus esse debeat, demonstraret; qualis sacerdos, qui non solum diebus, sed etiam noctibus, pro grege Christi debeat precator assistere.* (7) Bartholomæus centies in die, et centies in nocte orabat: tum ut Deum veneretur; tum ut Christum in oratione pernoctantem imitaretur; tum ut advocati fungeretur officio, Deumque pro

(1) Thess. 5. — (2) Tert. L. 2. ad Uxor. 5. — (3) Luc. 6. — (4) D. Chrysost. hom. 26. in Matth. — (5) Epist. de Observ. Vigil. — (6) D. Cyp. — (7) Serm. 26. in Psal. 118.

populo deprecaretur; tum ut fausto Marte, cum diabolo præliaretur, eumque orationis efficacia expugnaret.

3. *Adversus spiritualia malitiæ* (1) nunquam majoribus viribus præliatur, quam oratione. Nam ut docet Christus Dominus, Dæmonium nequit superari, nisi oratione et jejunio. (2) *Gravior equidem nobis est inimici tentatio, sed longe gravior est illi nostra oratio.* (3) Primam quam de Goliath retulit David victoriam, oratione reportavit. Nam, ut animalvertit D. Chrysostomus, *priusquam mitteret lapidem, eum precationis robore fuerat aggressus.* (4) Ex prima illa victoria de gigante reportata, discens David orationis vim, nullum deinceps cum hostibus inivit prælium, nisi oratione præmissa. *Nunquam nisi consulto Domino, bellum adorsus est; ideo in omnibus victor præliis.* (5) Uti David oratione munitus debellavit Goliath, ita Bartholomæus orationis virtute diabolum expugnavit. *Oratio igne ardentior, terribilis hostibus redditur.* (6) Diabolus maxime pertimescit orationem, igne quo in gehenna torquetur ardentior. Orationis igne Bartholomæus diabolum urebat. Nam eum in idolo Astaroth delitescem, mutum reddidit, vinculis igneis alligavit, et sub Mauri figura apparentem, a templo in quo adorabatur, fugavit, insignemque illam victoriam Apostolus de diabolo reportavit, adstantibus idololatriis. Nam ut refert D. Antoninus: *Viderunt omnes Æthiopem fulgine nigriorem, facie acuta, barba proluxa, crinibus usque ad pedes protensis, oculis igneis, scintillas ut ferrum igneum emittentibus, flammam sulphureas ex naribus spirantem, catenis igneis vinctum retro manibus.* Sic tartareum illum hostem oratione Bartholomæus debellavit, et ad Christi imitationem mundum illuminavit.

II. PARS. *Illuminator generis humani Filius Dei annuntiabatur.* (7) Ad solem præsertim pertinet illuminare mundum; Christus est verus sol justitiæ, per Apostolos suos mundum illuminans. Sol emittit lucis suæ radios; Apostolos misit Christus quasi sol radios suos. (8) Luce perfusi, ipsi postmodum universum mundum tanquam duodecim solis radii illuminant. (9) Sole justitiæ illuminatus Bartholomæus, et ad prædicandum Evangelium velut solis radius missus, 1. Gentiles in idololatriæ tenebris versantes, luce veri-

tatis illustravit; 2. Scelerosos vitii assuetos, virtutis amore sufflamavit; 3. Dæmonibus oracula edentibus, silentium imperavit.

1. *Mystice factum est ut nocte Christus nasceretur, lux veritatis futurus ignorantie tenebris* (1), quas illuminavit; vel per se, quia a sole justitiæ splendor quidam luminis desursum in inferioribus refulsit (2): vel per suos Apostolos, qui propter illius luminis (3) splendorem, quem a Domino et magistro mutuuntur, tanquam soles habentur. Sic Dionysius Areopagita Evangelistam Joannem Evangelii solem nuncupat. Imo et ipsemet Christus Apostolos omnes, soles esse declarat, dum eos lucem mundi vocitat; *cujus lumen abunde participans Bartholomæus, filius solis denotatus, dum filius suspendentis aquas interpretatur.* Sicut sol aquas maris in altum attrahit, easque in aere inter nubes suspendit, Bartholomæus peccatores per salitudinem maris denotatos, ad Deum attrahit, et inter nubes suspendit, ut poenitentiae emittant imbres. Neque duntaxat filius solis, sed etiam ab Abbate Theodoretto salutatur velut *sol orbis terræ cuncta illuminans*: tum quia sol quasi solus; Bartholomæus solus uobilis ad Apostolatum vocatus; cæteri namque Apostoli fuere piscatores et ignobiles: tum quia sol semper lætam et jucundam faciem demonstrat; Bartholomæus semper lætum et jucundum præferebat vultum: tum quia sol semper est juvenis, nunquam antiquatur et senescit; Bartholomæus post Spiritus Sancti adventum, semper juvenis in gratia perseveravit, neque ullam peccati vetustatem persensit: tum quia sol mundum illuminat; Bartholomæus Gentiles in tenebris idololatriæ versantes, luce veritatis illuminavit. Nam in Lycaoniam Cappadociæ provinciam se contulit, deinde in Indiam citeriorem, tandem Armeniam longe lateque peragravit, et ingentes populos idololatriæ tenebris mersos, ad fidei lucem adduxit, ipsumque Regem Polemonem cum universa familia Christo parturivit; qui omnes se idolis renuntiasse gloriantur: *Ex quo gentes nos dilucidata per Christum veritate, projecimus idola.* (4) Tum quia ex mente Anaxagoræ et Democriti, sol est *globus ferri candens, aut saxum ignitum* (5); Bartholomæus Dei amore succensus, ignitum videbatur ferum, scelerosos ardore libidinis et vitii accensus, amore castimonie et virtutis sufflamans.

2. Gentiles Deum existimabant *solem, qui*

(1) Tert. L. de Jejun. 17. — (2) Matth. 17. — (3) D. Bern. Serm. 3. de Dedic. Eccles. — (4) Hom. 3. de David. — (5) D. Ambr. l. 2. Offic. 36. — (6) D. Chrysost. Hom. in e. 17. Matth. — (7) Tert. Apol. 21. — (8) D. Chrysost. in cap. 10. Matth. — (9) D. Aug. Serm. 185. de Temp.

(1) Tert. L. 5. adv. Marc. 9. — (2) Tert. L. de Præsc. Hæc. 46. — (3) Tertull. ibid. — (4) Tert. L. adv. Jud. 15. — (5) Plut. de Placit. Philos. c. 20.

de suo cumulet, fruges caloribus procuret. (1) Christus est sol de sua luce diem cumulans. *Christus jam orbem Evangelii sui radiis illuminavit.* (2) Cumulatus solis luce dies, duodecim constat horis: *Nonne duodecim horæ sunt diei?* (3) Uti autem per solem, qui sua luce diem Evangelii cumulat, intelligitur Christus, ita Hugo cardinalis per duodecim horas duodecim Apostolos usurpat. *Duodecim horæ sunt duodecim Apostoli, quos Christus illuminavit.* Horæ diei illuminantur a sole; Apostoli illuminati sunt a Christo. Spirituales illæ horæ hoc ordine recensentur a Matthæo, scilicet Petrus, Andreas, Jacobus, Joannes, Philippus, Bartholomæus. (4) Apud Judæos hora sexta erat hora duodecima, qua sol est in meridie, magisque lucet et ardet. Bartholomæus inter Apostolos sextus ordine numeratus, est hora diei sexta. Hora sexta ob majorem solis vicinitatem est cæteris ardentior, adeo ut ob nimium illius calorem, Christus juxta puteum Jacob sederit: quia *intensior æstus diei accesserat.* (5) Bartholomæus non secus ac hora sexta in charitate ardentior esse videtur.

Bartholomæus non solum hora diei sexta, solis ardoribus accensa, sed etiam sol est ignitus et igniens. Ignitus quidem: *Sol enim corpus, siquidem ignis.* (6) Igniens etiam, accendens eos quibuscum agebat et conversabatur charitatis et virtutis ardore, ad modum ignis, qui, ut fatur Dionysius Areopagita, *ea quibus insederit, suum traducit officium, omnibusque quomodolibet sibi appropinquantibus sui consortium tradit.* (7) Bartholomæus similiter æstuous charitatis et castitatis ignis, Lyaonas ardore libidinis accensos, amore castitatis sufflammavit, et ut ait D. Chrysostomus, *Lyaonas ad temperantiam et pœnitentiam adduxit.* (8)

Non immerito Apostolis *apparuerunt dispartitæ linguæ tanquam ignis.* (9) Oportebat enim eos accendi igne divini Spiritus, ut eo inflammarent totum orbem gelidum, et frigore torpentem. Ut autem animadvertit Magnus Gregorius, *in linguis igneis apparuit spiritus, quia omnes quos repleverit, ardentem pariter et loquentes facit.* (10) Sic ardentem pariter et loquentes effecit Apostolos, specialiter Bartholomæum, qui ob hanc causam vocitatur a Theodoro Abbate, *ignita lingua.* (11) Tum quia sicut ignis semper superiora petit, ita nullum fere erat momen-

tum, quo Bartholomæi lingua non efferretur in cœlum, Deum deprecans, ejusque majestatem laudans: tum quia ignis charitatis, quo intus ardebat, adeo igniebat, ut eos quibus prædicabat, amoris Dei ardore succenderet. Nam ut Magnus subjungit Gregorius: *Linguas igneas Doctores habent; quia dum Deum amandum prædicant, corda audientium inflammant.* Tum quia orationis æstu adeo dæmonem urebat et torquebat, ut malignus ille spiritus fateri coegeretur: *Apostole Dei, Bartholomæe, incendunt me orationes tuæ.* (1) Tum quia tanto ardoris zelo loquebatur, tantaque vi, ut dæmonibus oracula reddentibus silentium imponeret.

3. *Spiritualia nequitie, non quidem sociæ conscientia, sed inimica scientia novimus, nec invitatoria operatione, sed expugnatoria dominatione tractamus.* (2) Sic loquuntur Apostoli apud Tertullianum. Inter quos præsertim Bartholomæus dæmones superavit, eosque expugnatione et dominatione tractavit. Plures recenset Tertullianus artes, quibus usi sunt dæmones, *ut numina lapides crederentur, et Deus verus non quæreretur.* (3) 1. Morbos, quos et ipsi immittunt, sanare molliuntur. *Benefici plane et circa curas valetudinum: lædunt enim primo, dehinc remedia præcipiunt, ad miraculum nova, sive contraria, post quæ desinunt lædere, et curasse creduntur.* 2. Ut hominibus sui terrorem ingenerent, corpora animasque possident, furoribusque exagitant. *Itaque corporibus quidem aliquos casus acerbos infligunt: animæ vero repentinos, et extraordinarios per vim excessus. Suppetit illis ad utramque substantiam hominis adendum subtilitas et tenuitas sua.* 3. Templâ sibi a edificari curant, ubi per idola loquuntur, oracula reddunt, et præstigiis falsæ divinationis homines decipiunt, et in idololatria detinent. Dæmon in Armenia sibi fanum erigi curavit, ubi sub idolo nomine Astaroth venerabatur, tribusque relatis artibus utebatur, ut divinos usurparet honores. Nam 1. Valetudines infligebat; 2. Corpora possidebat, et furoribus agitabat; 3. Ambigue oracula reddebat. Bartholomæus Astaroth, seu potius dæmonem, per illum operantem, expugnavit. Nam ut fatur Josephus humilis apud Metaphrastem, « Bartholomæus idolorum insaniam et noctem exstinxit; juve hostium corda vulneravit; dæmonum per æra volantium turmas percussit; idolorum templa solo a quavit, et homines ipsos viventis Dei templa reddidit. »

Ut autem appareat, quam merito Bartho-

(1) Tert. L. 2. ad Nat. 5. — (2) Tert. L. adv. Jud. 12. — (3) Joan. 11. — (4) Matth. 10. — (5) Cyril. Alex. 1. 2. in Joan. 79. — (6) Tert. L. de An. 8. — (7) L. de col. Hier. c. 15. — (8) Hom. de 12 Apost. — (9) Act. 2. — (10) Hom. 30. in Evang. — (11) In Histor. Lombard.

(1) Hist. Lomb. — (2) Tert. L. de An. 57. — (3) Apolog. 22.

lômæus prædicetur diaboli debellator, quas de illo retulit. 1. Corpora animasque sanavit. Corpora quidem, dum lunaticam Polemonis Regis filiam, quam Astaroth curare nequiverat, ipse signo Crucis perfectæ sanitati restituit. Animas etiam, quas sacro Baptismate initiavit, et a peccati originalis labe mundavit. 2. Obsessos seu possessos a diaboli potestate liberavit, *cum ille verbo dæmonia de hominibus excuteret.* (1) 3. Astaroth seu diabolo per os ejus, oracula reddenti, imperavit, et silentium imposuit. *Nec divinitas deputanda est, quæ subjecta est homini, et si quid ad dedecus facit æmulis suis.* (2) 4. Astaroth coram omni populo, non Deum esse, sed diabolum confiteri coegit. A Bartholomæo namque jussus, *tam se dæmonem confessus est de vero, quam alibi Deum de falso.* (3) 5. Testimonio ipsius dæmonis, et Christi Divinitatem, et religionis christianæ veritatem ostendit. *Sed monstravimus vobis idoneos testes Christi, ipsos illos quos adoratis: multum est si eos adhibeamus, ut credatis Christianis, propter quos non creditis Christianis.* (4) 6. Dæmonem compulsi, ut ipsum veri Dei Apostolum recognosceret, et veræ religionis prædicatorem prædicaret. *Ex æmulis nonnunquam testimonium necessarium est, si non æmulis prosit.* (5) Hæ sunt victoriæ, quas de Astaroth et Berith reportavit Bartholomæus, mendacem diabolum ad confessionem veritatis inducens: cujus testimonio nullum fructum referentes idolorum sacerdotes, sed impio lucro se privatos conspicientes, in Apostoli necem conspirarunt. Ut autem Christus invidia sacerdotum crucifixus est, ita Bartholomæus sacerdotum avaritia martyrium subiit.

III. PARS. Quia a Christo revincebantur magistri primoresque Judæorum, ita exasperabantur, maxime quod ad eum omnis multitudo defleceret, ut postremo oblatum Pontio Pilato, Syriam tunc ex parte Romana procuranti, violentia suffragiorum, in crucem dari sibi extorserint. (6) Scribæ, Pharisei, et Judæorum pontifices, erga Christum invidia tabescentes: tum quia ipse eos redarguebat; tum quia ad eum multitudo veniebat, utrumque ferre non valentes, eum ante præsidem accusaverunt (7), et violentia suffragiorum ad crucem damnare coegerunt. Bartholomæus similiter cum in Indiam citeriorem prædicandi Evangelii gratia venisset, et in ea provincia plurimos ad Jesum

Christum convertisset; multos labores, calamitatesque perpeusus, venit in majorem Armeniam, ibique Polymium regem, et conjugem ejus ad fidem Christi perduxit, quæ res in eum magnum invidiam concitavit sacerdotum: qui adeo Astiagem Polymii regis fratrem, in Apostolum incenderunt, ut is vivo Bartholomæo pellem crudeliter detrahi jusserit, ac caput abscindi, quo in martyrio animam Deo reddidit, » Christum imitatus in martyrii 1. Universalitate; 2. Acerbitate; 3. Diuturnitate.

1. Christus tormentorum pertulit universalitatem: non quod omnia passus sit suppliciorum genera, sed quia in cunctis corporis partibus cruciatus et dolores toleravit: *Taceo quod figitur, in hoc enim venerat; despuitur, verberatur, deridetur, fœdis vestitur, fœdioribus coronatur* (1): totque fuit vulneribus affectus, plagis concisus, ut in eo nulla pars corporis remanserit illæsa. Et ut fatur Propheta Evangelicus, *a planta pedis, usque ad verticem capitis non est in eo sanitas.* (2) Bartholomæus Christi æmulans passionem, tormentorum sustinuit universalitatem. Nam fuit equuleo vexatus, unguibus excarnificatus, flagris dilaceratus, lapidibus grandinatus, pelle excoriatus, in cruce patibulatus, gladio detruncatus, et in cunctis corporis partibus immaniter cruciatus.

Parum erat Christo Domino hortari martyres verbo, nisi firmaret exemplo. (3) Passionis Dominicæ exemplo firmatus Bartholomæus, dolorum sustinuit universalitatem, et generalitatem passionum ejus veneraretur. Qui spinis coronantur, honorant Christi coronationem; qui flagris verberantur, honorant ejus flagellationem; qui in cruce patibulantur, honorant ejus crucifixionem; at Bartholomæus honorat universalem Christi passionem; nam *a planta pedis usque ad verticem capitis non est in eo sanitas.*

Duplex est Christi corpus: naturale unum; mysticum alterum. In corpore suo naturali semel passus est Christus, neque deinceps est doloribus obnoxius, quia resurgens ex mortuis jam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. At in corpore suo mystico adhuc *Christus patitur* (4); ob unionem quæ intercedit inter ipsum et ejus membra. Ut enim ait D. Augustinus, *semper in cruciatibus parit Ecclesia Christum per membra* (5); cum enim sit quid unum cum suis membris, cum illis in cruciatibus generatur, totque in martyribus

(1) Tert. Apol. 21. — (2) Tert. Apul. 23. — (3) Tert. ibid. — (4) Tert. Apol. 21. — (5) Tert. L. de An. 2. — (6) Tert. Apol. 21. — (7) Breviar. die 24. Aug.

(1) Tert. L. de Pat. 3. — (2) Isa. 1. — (3) D. Aug. in Psal. 65. — (4) Tert. L. de Pæn. 10. — (5) Hom. 9. in Apocal.

pertulit mortes, quot illi supplicia toleraverant: sic in Petro fuit crucifixus, in Paulo detruncatus, in Stephano lapidatus, in Ignatio a feris devoratus, in Laurentio prunis crematus; at in Bartholomæo in cunctis corporis membris cruciatus.

Orans cum sudore sanguineo, Dominus noster Jesus Christus significabat de toto corpore suo, quod est Ecclesia, emanaturas martyrum passiones (1): at nullius Martyris passio ita assimilatur Dominicæ passioni ac Bartholomæi martyrium. In horto Gethsemani sanguineum sudorem emisit Christus, sed sudorem universalem de cunctis corporis sui partibus dimanantem. Non dissimiliter Bartholomæus de omnibus membris sanguinem emisit. Semel et iterum fuit Christus toto corpore cruentatus, semel in horto; iterum in præsidis prætorio: quod præfiguratum vult Tertullianus in benedictione Judæ, ex cuius tribu carnis census Christi processurus, jam tunc Christum in Juda delineabat. (2) Lavabit, inquit, in vino stolam suam, et in sanguine uvæ amictum suum; stolam et amictum, carnem demonstrans, et vinum sanguinem. (3) In figura adhuc vini Esaias Propheta Christi crucem designat: « Quis, inquit, qui adventit ex Edom? Rubor vestimentorum ejus ex Bosor. Sic decorus in stola vinolenta cum fortitudine. Spiritus enim propheticus velut jam contemplabundus Dominum ad passionem venientem, carne scilicet vestitum, ut in ea passum, cruentum habitum carnis in vestimentorum rubore designat, conculcatæ et expressæ vi passionis, tanquam de foro torcularis. Hac similitudine probe significatur purpuratus suo sanguine Dominus, et etiam Bartholomæus ad instar Christi, toto corpore cruentatus. Quia exinde quasi cruentati homines de vini rubore descendant. Quod si cum Vate Evangelico inquiramus a Christo: « Quare ergo rubrum est indumentum tuum, et vestimenta tua sicut calcantium in torculari? » (4) Et si adhuc sciscitemur a Bartholomæo: « Quare rubra vestimenta tua, et indumenta, sicut de foro torcularis pleno conculcato? » (5) uterque respondebit: Quia a satellitibus passi sumus in omnibus corporis membris cruciatuum acerbiter.

2. Judæi et satellites in Dominum descævierunt (6), eumque cruciatuum acerbiter persecuti sunt, affigentes cruci, quæ adeo violentam et acerbam infert passionem, ut atrocitas crucis (7) in abstracto vocitetur a

Tertulliano. Tantam doloris acerbiteriam passus est Christus, ut eum *virum dolorum* nuncupet Evangelicus Propheta. Non dicit, *virum doloris* (1), in singulari, sed *virum dolorum* in plurali. Vatablus legit *plenum dolorum*, hoc loquendi modo denotans, et dolorum universalitatem in toto corpore Domini, et adhuc dolorum acerbiteriam. Vir dolorum existit Bartholomæus, qui cum damnatus fuisset ad crucem, et omnia ad ipsius crucifixionem parata vidisset: « rogavit carnifices illos, ut verso in terram capite, in cruce suffigeretur; nec rectus quemadmodum ejus magister in crucem ageretur: ita et in ipsis cruciatibus suam in magistram reverentiam conservabat; » (2) et quasi parum fuerit tyranno Bartholomæum cruci affixisse, quo acerbius illum cruciaret: « Astiages rex Apostolum in cruce extensum, vivum excoriari mandavit, » (3) quod fieri nequivit nisi maximo cum dolore. Constat etenim *carnelem superficiem, et pelliceam tunicam obnoxiam sensui* (4), et doloris capacem; quæ tanto est major, quanto major est unio quæ inter carnem et cutem reperitur. Cutis adeo est intime annexa carni, ut ab ea nisi magna cum violentia separari non possit. Nam *quid avellitur, nisi quod inheret? quod infixum innixum est ei, a quo ut auferatur, avellitur.* (5) Quod si, ut ratiocinatur Tertullianus, extraneum extraneo unitum non potest ab eo nisi magna cum violentia disjungi, quanto major est violentia, qua separantur ea quæ intrinsece et naturaliter uniuntur, ad componendum unum et idem corpus, cujusmodi sunt caro et pellis? *Etiam cum quid extraneum extraneo adglutinatur, ita concarnatur et convisceratur cum eo cui adglutinatur, ut cum avellitur rapiat secum ex corpore aliquid a quo avellitur, quasi sequelam quamdam abruptæ unitatis.* Ut patet ex Bartholomæo, qui excoriari non potuit, nisi simul cum pelle avelleretur caro, rumperentur nervi, aperirentur venæ, et sanguis flueret de omnibus corporis partibus.

Pellis homini data est ad ornatum, et ad munimen. Ad ornatum quidem: ideo homine cute denudatus, est difformis et horribilis, neque humanam præ se fert speciem et formam. Nam si morbi qui aliquam partem pellis avellunt, cujusmodi sunt adustio, contusio, summæ cutis evulsio, scabies, rubentes pustulæ, variolæ, lepra, pulchritudinem devenustant, quanto magis generalis obliisæ cutis plaga decorem dedecorat? Cu-

(1) D. Aug. l. de Ver. Innoc. c. 68. — (2) Tert. L. 4. adv. Marc. 43. — (3) Tert. ibid. — (4) Isa. 63. — (5) Tert. L. 4. adv. Marc. 40. — (6) Tert. L. de Spect. 30. — (7) Tert. L. adv. Jud. 11.

(1) Isa. 53. — (2) Joseph. Humil. apud Metaph. — (3) Pet. de Nat. l. 7. c. 105. — (4) Tert. L. adv. Valent. 24. — (5) Tert. L. de Carn. Christ. 20.

tis adhuc homini servit ad munimen: pellem velut vestem dedit ei natura, qua a dolore defenditur, quaque denudatus, adeo est sensibilis, ut a nulla re tangi possit, quin ab ea lædatur. Inde conjectandum est quam horribilis fuerit Bartholomæus toto corpore excoriatus, et quantis doloribus fuerit afflicto in generali illa carnis nuditate.

Sensibili sane dolore afflicto fuit Job *ulcere cruciatus*. Admirabili quoque patientia præditum cum *immundam ulceris sui reduandantiam magna æquanimitate distringeret, cum erumpentes bestiolas inde in eosdem specus et pastus reformosæ carnis ludendo revocaret*. (1) Per bestiolas intelligit Tertullianus, vermes quibus Jobi corpus undequaque scatebat. Reformosam quoque dixit carnem ulceribus deformem, et vermiculante purulentia scatentem. Jobi dolorem et constantiam admiratus D. Chrysostomus, illum, virum adamantinum nuncupat, et velut omnium Christianorum pugillum, speculum et exemplar proponit. Eo tamen non pertigit Job, ut cutem sibi tolli, auferrique cerneret. Inter gravissima quæ pertulit tormenta, istud ipse summo animi sensu recenset, carne penitus consumpta, solam sibi pellem quæ nuda tegat ossa superesse: *Pelli meæ consumptis carnis, adhæsit os meum* (2): at Bartholomæo incredibili cum dolore, et inaudita feritate, ablata est cutis; adeoque immane supplicium constanter pertulit.

Præcepit olim Deus ut detraheretur pellic ab animalibus quæ sibi offerbantur et immolabantur, *detractaque pelle hostiæ, artus in frustra cadent*. (3) Quod in pecudibus Deo immolandis faciebant in lege mosaica Levitæ et sacerdotes, erga Bartholomæum in lege Evangelica observarunt tyranni et carnifices: detraxerunt carnem priusquam eum suæ mactarent sævitæ, excoriarunt antequam morti traderent, et ipse sic cute denudatus, suoque sanguine cruentatus, cum carne pellem Deo obtulit, seseque velut victimam ejus majestati immolavit, patienter tolerans martyrium singulare et inusitatum, dolorum universitate, acerbitate, et diuturnitate, Christi imitans passionem.

3. Supplicia sunt in triplici differentia. Quædam sunt diuturna, sed magnum non afferunt dolorem, cujusmodi est venenum lentum insensibiliter debilitans, et *non subita dolorum concussione* (4) afferens mortem. Quædam sunt subita, quæ diu non cruciant: sic gladius in momento detruncat caput; sic

ignis violentum equidem infert tormentum, idcirco *summam ignium pœnam* (1) nuncupat Tertullianus, brevi tamen finit in hoc mundo. Tertia tandem sunt longa et violenta, diu durant, et acerbissime adhuc cruciant. Hoc tormentorum genere cruciatus fuit in cruce Christus, et *illa morte pejus nihil fuit inter omnia genera mortium* (2); quia diu passus est, et magnos cruciatus passus est: Bartholomæus, dominicæ passionis æmulus, martyrium toleravit diuturnum et violentum: sive crucifixus sit, ut voluit nonnulli; sive carne denudatus, ut existimant alii. Sicut autem ferus ille Romanus tyrannus, ut suæ satisfaceret immanitati, satelliti imperabat reum *ita feriri, ut se mori sentiret* (3); ita Astiages Bartholomæum excoriatum, ut diu vivens in tormentis se diu mori sentiret.

Nonnemo sic olim suos deprecabatur iudices: *Si non impetro ut diutius vivam, saltem impetrem ne diutius moriar*. Tantum abest ut Bartholomæus postularet a tyranno ne diutius vivendo moreretur; quin potius longum exoptabat martyrium: tum ut pro Deo acerbius toleraret tormentum: tum ut Christum imitaretur, qui diuturnam et acerbam pertulit passionem, et in cruce pendens, dedit virtutis præcepta et documenta. Et ob hanc causam crux in qua erat affixus Christus, vocatur ab Augustino *cathedra docentis*. (4) Crux fuit Bartholomæo cathedra docentis de qua, ad Magistri exemplum, veritatis documenta tradebat, virtutis exempla præbebat, persecutoribus suis parcebat, et *crucifixus crucifixum prædicabat*. (5) Christus in cruce pendens fuit lancea perfossus: ut autem doceret D. Augustinus, *percutsum est latus pendens de lancea, et profluxerunt Ecclesiæ sacramenta*. (6) Bartholomæus similiter in cruce pendens, et Christianam religionem prædicans, gladio decollatus est. *Cumque pelle nudatus adhuc vivens permansisset, et excoriatum Dominum prædicaret, et multos tantum cernentes miraculum convertisset, jussu Regis decollatus est die sequenti*. (7) Verum sicut Judæi luerunt pœnas injustitiæ et sævitæ in Christum commissæ; ita Astiages et impii idolorum sacerdotes qui in Apostoli necem conspiraverant, fuerunt a dæmonibus possessi, et intra triginta dies morte temporali puniti, ut æternam in inferno subeant mortem: adeo evidens de cælo vindicta fideles in veritate fulcivit; infideles ad fidem adduxit; et Apostolus Christianis venerationem, et dæmonibus terrorem ingeneravit.

(1) Tert. L. de Pat. 14. — (2) Job. 19. — (3) Levit. 1. — (4) Tert. L. 4. adv. Marc. 21.

(1) Tert. L. ad Mart. 4. — (2) D. Aug. Tract. 56. in Joan. — (3) Senec. Controv. — (4) Scrm. 150. de Temp. — (5) D. Chrysost. Scrm. de S. Andr. — (6) In Psalm. 56. — (7) Pet. de Natal. l. 7. c. 103.

Truculentus ille Germanorum hostis, et immanis catholicæ fidei persecutor *Zisca* (1), morti proximus, suis præcepit militibus, ut mox ac efflasset animam, cutem sibi detraherent, et ex ea conficerent tympanum, cuius sono exterriti Germani nullo negotio vincerentur. *E corio meo tympanum facite; sic Teutones terga dabunt, Ziscam in tympano formidantes.* Bartholomæus bellator gloriosus, Christianæ religionis propugnator, dæmonum debellator qui infideles multos ad fidem convertit, idola et fana eis dicata evertit; Astaroth, Berith, aliorumque dæmonum fallacias detexit; pro veritate pugnans occubuit, nobisque moriens suam cutem reliquit, dicens: *Ex corio meo corium facite: sic dæmones terga dabunt, Bartholomæum in tympano formidantes.* Neque dæmones duntaxat terret Bartholomæi pellis, sed multos adhuc scelerosos Christianos: 1. Eos qui viduas, pupillos, pauperes, subditos non modo tondent, sed sicut oves innocuas excoriant, deglutiant, de quibus queritur ipsemet Deus: *Comederunt carnes populi mei, et pellem eorum desuper eis excoriarunt* (2); ubi Hugo cardinalis: *Nota quod est pellis fortuæ, scilicet bona temporalia, de quibus Michæus: Audite principes Jacob, et duces domus Israël, qui violenter tollitis pelles eorum desuper eis.* 2. Eos, qui animam suam, salutem suam postponunt fortunæ bonis. *Pellem pro pelle, et cuncta quæ habet, dabit homo pro anima sua* (3); id est, ut explicat Hugo Carensis: *Rem minus caram, scilicet exteriora, dabit homo pro pelle, id est, pro re magis cara, scilicet interiori.* Illi e contra dant interiora pro externis: pro seculi voluptatibus, dignitatibus, facultatibus, renuntiant virtuti, gratiæ, gloriæ, cælo, Deo. 3. Eos qui sub pelle ovina, indolem abscondunt vulpinam aut lupinam, intus Nerones, foris Catones; qui sub specie amicitiae, dolos, insidias machinantur: vel qui fidem et pietatem mentiuntur, ut decipiant simplices et seminent errorem, hæresim, impietatem. *Instruit Dominus multos esse venturos sub pellibus ovium rapaces lupos. Quænam sunt iste pelles ovium, nisi nominis Christiani extrinsecus superficies? Qui lupi rapaces, nisi sensus et spiritus subdoli, ad infestandum gregem Christi extrinsecus delitescentes?* (4) 4. Eos qui luxum vestium sectantur; quos sub mulieris persona insequitur Tertullianus: *Propter tuum meritum, id est, mortem, etiam Filius Dei mori habuit: et adornari tibi in mente est super*

pelliceas tuas tunicas! (1) 5. Eos qui rubro fucō utuntur, totumque adhibent studium in cura capilli, et cutis, et earum partium corporis, quæ oculos trahunt (2), et ad venerem alliciunt. 6. Tandem eos, qui nihil aliud curant, quam pelliculam curare, molliter vestire, laute nutrire, caute custodire, ne acus puncturam, ne ferri candentis præstricturam, ne morsum pulicis tolerare valentes, et cutis mollitiæ, et carnis voluptate non solum animæ, sed etiam corporis et cutis interminabilem in inferno sibi comparant pœnam: *Pellis nostra quasi clibanus exusta est.* (3) Veniet enim tempus in quo induent cutem illam, ut tantum subeat tormentum, quantum in deliciis fuit. Qui vero cutem, vel in martyriis sanguine purpurarunt, vel per pœnitentiam et macerationem dilacerarunt, rursus induent illam: non ad pœnam, sed ad gloriam; non ad dolorem, sed ad delicias. Pellis eorum transibit de ornamentis in ignominias, de deliciis in supplicia; istorum vero cutis transibit de tormentis in ornamenta, de suppliciis in delicias. (4)

Magnum est discrimen inter phrygionem et pictorem. Pictor tabulam politam, aut laminam cupriam in partes non secat, non comminuit; sed coloribus apte dispositis penicillo illinit: phrygio vero telam secicam, holosericam, attalicam, innumeris puncturis perforat, conscindit, particulas unionibus, et gemmis distinguit. Quandiu pelle corporis induti sumus, agendum est non ad modum pictoris, sed ad modum phrygionis. Cutis minio, rubore, fucō, medicaminibus picta, delinita, resurget ad dedecus, ad fetorem, ad horrorem: cutis vero martyrio, mortificatione, pœnitentiæ scissa, perforata, disrupta, post resurrectionem erit intexta auro, gemmis, unionibus: quod de Sancto Bartholomæo asseverat D. Augustinus (5): *Quid igitur, erit videre Sanctum Bartholomæum, cui pellis a toto corpore detracta fuit? cernere toto corpore ita illustrem ut omnem purpuram, quantumvis pretiosam, superare videatur.* Quapropter quandiu peregrinatur a Domino, subigatur corpus in pœna, jejuniis maceretur, verberibus lanietur, equuleo distendatur, gladio trucidetur, crucis supplicio affligatur. (6) Subjungit belle ad propositum Petrus Cellensis: *Quo tortor acrius pungit, eo decentius pingit pellem carnis mee: punctura tua est mihi pictura.* Quemadmodum persecutores et tyranni martyrum pungentes et dilacerantes carnem, illam

(1) Æneas. Silv. — (2) Thren. 5. — (3) Job. 2. — (4) Tert. L. de Præse. Hæer. 4.

(1) Tert. L. 1. de Cult. Fem. 1. — (2) Tert. L. 1. de Cult. Fem. 4. — (3) Thren. 5. — (4) Tert. L. 1. de Cult. Fem. 4. — (5) L. 22. Civ. 26. — (6) Pet. Cell. l. 1. de Conscient.

pingunt cœli et gloriæ coloribus ; quos ideo sic alloquitur : *Crudelitas vestra , nostra est gloria* (1) : ita qui carnem per pœnitentiam et mortificationem maceravit , eam cœli coloribus venustant. *Dum pungor , pingor ; cœde ergo pellem , ut pingas campungis ; pungendo enim et pungis et pingis.* (2) Pungis in tempore , sed pingis in æternitate. Inde Christianos hortatur Apostolus : Semper mortificationem Christi Jesu in corpore nostro circumferentes. *Sed etsi , inquit , exterior homo noster vitatur , caro scilicet , vi persecutorum ; sed interior renovatur de die in diem , anima scilicet , spe promissionum . Nam quod ad præsens temporale et leve pressuræ nostræ per supergressum in supergressum , æternum pondus gloriæ perficit nobis , non intuentibus quæ videntur , sed quæ non videntur . Quæ enim videntur , temporalia , de incommodis dicens ; quæ autem non videntur , æterna , de præmiis spondens.* (3) Quasi dicat : Licet homo exterior , nempe corpus , in dies , per tot ærumnas , macerationes deficiat ; interior , tamen , scilicet animus , de die in diem renovatur , et vires colligit , ob spem præmii. Nam momentanea , et levis carnis afflictio , maceratio , et passio , æternum gloriæ pondus adipiscitur. Apposite Tertullianus post Apostolum , attribuit tribulationi levitatem ; gloriæ vero pondus : tribulationi , momentaneam durationem ; gloriæ , æternitatem ; quam martyrio consecutus est Bartholomæus , et quam nobis per carnis afflictionem comparare possumus. Ut enim ait D. Augustinus. *Emitur paupertate regnum , dolore gaudium , labore requies , vilitate gloria , morte vita* (4) , tempore æternitas , persecutione felicitas , pœnitentia et carnis afflictione beatitudo et immortalitas.

tionem : abyssus enim est profunda aquarum congregatio : sunt autem aquæ profundæ , verba profunda D. Thomæ. Hucusque doctor Angelicus , ex cujus mente , in celebritate B. Thomæ Apostoli , cognomento Didymi , trina considerata est abyssus : scilicet , 1. Infidelitatis et nequitiae ; 2. Benignitatis et misericordiæ ; 3. Credulitatis et constantiæ.

I. PARS. Erant tenebræ super abyssum (1) , nimirum incredulitas , quæ fidei obtenebrat lucem , super Thomæ Apostoli mentem. Non desunt tamen auctores etiam magni momenti , qui Thomam ab incredulitate vindicare nituntur : quales sunt præsertim D. Ambrosius , D. Augustinus , D. Cyrillus Alexandrinus , et Petrus Chrysologus. D. Ambrosius vult Thomam non de resurrectione , sed duntaxat de resurrectionis qualitate dubitasse ; non secus ac B. Virgo dubitavit non de incarnatione , sed de incarnationis modo : *Non de resurrectione , sed de resurrectionis qualitate dubitavit.* (2) D. Augustinus Thomam non incredulum aut dubitantem , sed inquirentem existimat , cum dixit : *Nisi videro in manibus ejus figuram clavorum , non credam . Vox ista , inquirentis est , non negantis . Dum hoc dicit , doceri voluit , confirmari desideravit . Ideo ad eum Dominus ita ait* (3) : *Infer digitum tuum huc , et vide manus meas , et affer manum tuam , et mitte in latus meum . Dum benignum probat veritas moderata responsum , in Apostolo suo non dubitationis vitium , sed sollicitudinis instruxit affectum.* Cyrillus Alexandrinus censet verba Thomæ sapere non incredulitatem , sed afflictio animi passionem , eo quod esset absens , quando cæteri Apostoli resuscitati Domini præsentia gavisi sunt. *Thomas non infidelitate magis , quam summo mærore perturbatus fuit.* (4) Chrysologus eloquentia qua solet , culpam aut omnino tollere , aut saltem minuere , desiderans , ait : *Quæsiuit pietas ista , exegit ista devotio , ut resurrexisset Dominum , ne ipsa in posterum dubitaret impietas . Thomas enim non solum cordis sui , sed omnium hominum curabat incertum : et prædicaturus hæc in gentibus , quemalmodum tantæ fidei adstrueret sacramentum , exsecutor strenuus perquirebat.* (5) Hæc ubi pro Thoma extulit aureus orator , tunc coniecit et istud : *Certe prophetia magis quam cunctatio fuit . Nam cur talia peteret , nisi a Domino ad judicium resurrectionis suæ , servata sola vulnera prophetali spiritu cognovisset ? Denique sponte præstitit cæteris , quod iste tardius implorat . Denique ve-*

CONCIO QUARTA.

DEDIT abyssus sonum suum. (5) D. Thomas juxta hebraicam nominis etymologiam , idem est ac abyssus. Ex D. autem Thoma Aquinate , B. Thomas Apostolus trina potissimum ratione nuncupatur abyssus. (6) 1. Propter nominis rationem ; quia Thomas interpretatur abyssus. 2. Propter etymologiæ significationem : quia abyssus dicitur a privatione , a , id est sine , et byssus , id est candidus : quia sine caudore lucis , id est fidei aliquando fuit Thomas. 3. Propter defi-

(1) Tert. L. ad. Scap. 4. — (2) Pet. Cell. — (3) Tert. Scorp. 15. — (4) In Psal. 95. — (5) Tert. L. 4. adv. Marc. 59. — (6) Serm. de S. Thom. Apost.

(1) Tert. L. adv. Hermog. 51. — (2) L. 10. in Luc. 24. — (3) Serm. 156. de Temp. — (4) L. 12. in Joan. 15. — (5) Serm. 84.

nit Christus, et dixit Thomæ: infer digitum tuum huc, et vide manus; et affer manum tuam, et mitte in latus meum, et noli esse incredulus, sed fidelis. *Ut effundat toto orbe iterum te aperiente hæc vulnera fidem, quæ aquam in lavacrum, sanguinem in omnium pretium jam fuderunt.* Sed nemo melius Metaphaste Thomam conatur excusare, asseverans verba ista, Nisi videro, non credam, procedere non incredulitate, sed ex ingenti animi gaudio; ad modum quo mater unigeniti a longo tempore absentis, et in regiones longinquas peregrinantis, si ei dicatur, Filius tuus venit, jam est in januis, præ gaudio tals nuntii dicit, Nisi videro, non credam. Vierum pace tantorum patrum, Thomas nequit vindicari a delicto, nisi de mendacio arguatur ipsa et humana Veritas, dicens huic Apostolo: Noli esse incredulus sed fidelis. Imo Thomæ culpa non est parum gravis, redolens 1. Pertinacem incredulitatem; 2. Tumentem temeritatem; 3. Impudentem perversitatem.

1. Curiosus religionis perscrutatores, dum tacita cupidine cognoscendi utuntur, pene scelus factum est. (1) Et merito velut scelerosi habentur curiosi mysteriorum indagatores. Quia scilicet nobis curiositate opus non est, post Christum. (2) Multo adhuc sceleratioribus sunt increduli Christiani, quibus credendi incumbit negotium: Non omnium est credere, quod Christianorum est. (3) Qui in baptismatis sacramento receperunt habitum fidei, ut primæ virtutis theologię eliciant actus, et se credere testati sunt, ut in fidelium numero aggregarentur, cuius fidei testimonium signant, nisi qua credi oportet? (4) Quam grave scelus sit incredulitas, recte colligi potest: tum quia absolute vocitatur peccatum, Christo Domino asseverante, ad hoc venturum Spiritum Sanctum, ut arguat mundum de peccato (5), quia non crediderunt in me: tum quia in ultimo iudicio ante omnia de fide reddenda erit ratio: *Omnes nos necesse est apud Christi tribunal ad stare, reddentes rationem imprimis ipsius fidei.* (6) Tum quia cunctas virtutes theologales et morales superne infusas destruit: sublato namque fundamento, cuncta quæ illi iunituntur corruunt; fides autem quæ tollitur per infidelitatem, est fundamentum credentium (7); sublata autem fide, tolluntur spes, charitas, gratia sanctificans. Tum quia infidelis et incredulus est sibi noxius, Ecclesiæ exitiosus,

Deo injuriosus. Sibi noxius, nam qui non credit, jam iudicatus est. (1) Ecclesiæ exitiosus, quia sua incredulitate, et infidelitate, fidelium fidem concutit et evertit. *Solent quidem isti infirmiores, etiam de quibusdam personis ad hæresim captis, ædificari in ruinam.* (2) Deo injuriosus, cujus perfectiones offendit.

Suscepta fide atque signata, omnibus modis cavillandum est ne quid adversus Deum committatur. (3) Tantum abest ut incredulus et infidelis caute provideat ne quid adversus Deum committat, quinimo divinam offendit majestatem, auctoritatem, potestatem, et veritatem. Majestatem quidem; nam fides supremæ majestati, piæ credulitatis reverentiam impendit (4); et ipse non credendo supremæ majestati reverentiam denegat. Auctoritatem etiam Christum fidei præceptor (5), fidei exercendæ mandatum imponit, et ipse imperanti Deo obtemperare recusat. Potestatem adhuc: *Deus non alia lege censendus est, quam ut omnia posse credatur.* (6) Ipse Dei potestatem coarctat, et quod mente comprehendere non potest, impossibile iudicat; quem ideo D. Hilarius de stultitia culpatur: *Omnis itaque infidelitas stultitia est, quia imperfecti sensus sui usa sapientia, dum omnia infirmitatis suæ opinione moderatur, putat effici non posse quod non sapit.* (7) Tandem veritatem: *Credamus ubique Deo nec repugnemus ei, etiamsi sensui et orationi contrarium esse videatur quod dicitur* (8): quia sensus obnoxius est deceptioni, ratio subjecta errori; at Deus utpote prima et essentialis veritas, nequit mentiri. Ipse autem Deo veraci credere recusat: *O miseria! o perversitas! creditur homini ab homine, et non creditur Deo.* (9)

Quam culpandus sit incredulus, ex incredulitate Thomæ (10) colligi potest, qui ultra communes cuius incredulo defectus, plures habet in sua incredulitate circumstantias quæ ejus gravitatem incrementant. Nam, 1. Acceptam a Christo eminentem fidem amittit; 2. Resurrectionem Salvatoris non credit; 3. In sua incredulitate pertinaciter persistit; 4. Christi virtutem et potestatem parvi ducit; 5. Domini sermonibus nullo modo acquiescit; 6. Aliorum Apostolorum testimonium contemnit. 1. Excellentem Thomas acceperat fidem, fidem scilicet congruentem Apostolo, destinato nationibus magistro, quam tamen

(1) Tert. L. adv. Valent. 9. — (2) Tert. L. de Præsc. Hær. 8. — (3) Tert. L. de An. 6. — (4) Tert. L. de Res. 58. — (5) Joan. 16. — (6) Tert. L. de Præsc. Hær. 44. — (7) Tert. L. 5. adv. Marc. 6.

(1) Joan. 3. — (2) Tert. L. de Præsc. Hær. 3. — (3) Tert. L. de Cor. Mil. 11. — (4) Cassiod. l. Var. Ep. 44. — (5) Tert. L. de Præsc. Hær. 20. — (6) Tert. L. de Res. 11. — (7) L. 9. de Trin. — (8) D. Chrysost. hom. 63. in Matth. — (9) Salv. l. 2. ad Eccles. — (10) Tert. L. adv. Prax. 25.

sua incredulitate amisit. Nam nisi videro, non credam, *quid est aliud quam praevaricatio fidei* (1), quæ 2. Resurrectionem Salvatoris non credit? De resurrectione fatur Tertullianus, tanquam *de præcipuo fidei totius articulo*: Et ob hanc causam *Apostolus per totum pene instrumentum fulem hujus spei corroborare curavit.* (2) Fundamentum illud evertere nititur Thomas, fidem spei illius debilitare, imo et penitus tollere conatur. 3. Pertinaciter in sua incredulitate perseverans: *ita in Dominum contumax apparet.* (3) Tanto criminosior, quod non erat in Christi disciplina tiro, sed aliquod jam annorum discipulus et familiaris, et unus ex duodecim Apostolis a Christo ad fidei prædicationem assumptis. Non erat adolescens rerum imperitus, qui tum forte cum majoribus suis pertinacia atque obstinatione certaret; sed erat ætate virili atque matura. Non fuit motus primo primus rationem, et libertatem præveniens, et cito transiens; sed determinatum mentis iudicium, absque ulla mutatione per dies octo constanter perseverans, et pertinaciter dicens: Nisi videro fixuram clavorum, et misero manum meam in latus ejus, non credam. « Cur Thomas vestigia fidei sic requirit? Cur tam pie patientem, tam dure discutit resurgentem? Cur ea vulnera, quæ manus infixit impia, devota dextera sic resulcat? Cur latus quod impii militis lancea patefecit, refodere manus nititur obsequentis? Cur dolores persecutorum furoribus irrogatos, famulantis curiositas renovat inimitis? Cur tormentis Dominum, cur pœnis Deum, cur cœlestem medicum, probaturus de vulnere discipulus sic requirit? » (4) Sane non alia assignanda est ratio quam Thomæ increduli pertinacia, Christi virtutem et potestatem parvi ducentis. *Hæc est perversitas fidei, probata non credere.* (5) Multa operatus fuerat. Christus miracula, quibus verum Deum se demonstraverat; mortuum adhuc ad vitam revocaverat filium Viduæ Naim, Jairi principis synagogæ filium; ipsum quoque Lazarum quadriduannum et fetentem suscitaverat; et horum resurrectione, resurrectionis suæ fidem velut præparaverat. Thomas tamen tot miraculorum testis oculatus, Christi resurrectionem negat. *O beate Apostole! ante oculos tuos, Christus Lazarum potuit suscitare, et ipse non poterat de sepulcro surgere? Queris loca clavorum, et oblitus miracula tanta signorum? Sic perdidisti in triduo memoriam magistri, ut potentia non crederes*

Christi? (1) Thomas, multis assimilatur Judæis, aut quos multa Christus operatus fuerat miracula; et tamen adhuc increduli, dicebant: « Magister volumus a te signum videre. » (2) Ante Thomam pariter Christus ægrotos sanavit, cæcos illuminavit, dæmonia a corporibus fugavit, mortuos ad vitam revocavit, multaque alia opera quæ divini ostentant potestatem patravit; et tamen Judæorum instar dicit: Nisi videro non credam. « Cecidit potestas diaboli, patefactus est carcer inferni, disrupta sunt vincula mortuorum, moriente Domino sunt evulsa monumenta; et resurgente Domino tota mortis est mutata conditio. Ab ipso Domini sacratissimo sepulcro lapis revolutus est, linteamina resoluta sunt, et resurgentis ad gloriam mors fugit, vita rediit, caro amplius casum nescitura, surrexit: et cur tibi solus Thomas, sola vulnera præsentari ad iudicium fidei nimis callidus explorator expostulas? » (3) Fuscus quidem, sed acute Chrysologus Thomæ exaggerat incredulitatem, qui nec anteactis a Christo miraculis, neque certis Dominicæ resurrectionis indicis, ullo modo convictus, neque ex damnis quæ ex sua incredulitate evenire poterant, ad credendum stimulatus, in sua obstinatione persistit, neque ullo modo Christi sermonibus acquiescit: *Cui credendum, si Christo veritati non est credendum? Prefecto non vult credere nisi falsitati, qui non eligit credere veritati.* (4) Porro talia capit opinari eos qui exorbitant, et fidei veritatis periculum non timent. (5) Christus sæpe sæpius Apostolos de sua resurrectione docuerat. Destruam, inquit, templum hoc, et post triduum reædificabo illud. Hoc autem dicebat de templo corporis sui. (6) Sicut fuit Jonas tribus diebus et tribus noctibus in ventre ceti, sic erit filius hominis in ventre terræ. Et adhuc postquam asseruit: « Filius hominis tradetur gentibus, illudetur, flagellabitur, et conspuetur, » subjungit: « Et tertia die resurget: » Thomas tamen, qui, ut ait D. Augustinus, *mortem incurrerat in fide*, Christi sermonibus non acquiescens pertinaciter ait: Nisi videro, non credam. (7) Quid, si benignus Dominus ut te ad fidem resurrectionis adducat, cœlestem ad te mittat Angelum? Non credam, inquit. Quid, si sanctissima Salvatoris Mater, Filium resurrexisse affirmet; visum a se, et diuturno complexu, colloquioque detentum asseveret? Non credam, inquit. Quid, si veniat ad te Magister

(1) Tert. L. de Idol. 20. — (2) Tert. L. de Res. 79. — (3) Tert. L. de Pœu. 5. — (4) Chrysol. Serm. 84. — (5) Tert. S. orp. 11.

(1) D. Aug. Serm. 159. de Temp. — (2) Matth. 12. — (3) Chrysol. — (4) D. Aug. Serm. 25. de Verb. Dom. — (5) Tert. L. de Præc. Hæc. 45. — (6) Luc. 18. — (7) Serm. 159. de Temp.

tuus, sic ut eum non videas tamen, et liceat notas audire, et reddere voces? *Nisi videro non credam.* Quid, si videas eum hisce oculis tuis, et auribus percipias verba ejus, nunquid hoc satis erit ad tuam extorquendam fidem? Non erit satis, inquit. *Nisi misero marum meam in latus ejus, non credam.* O Thoma quanta est incredulitas tua! quam magna pertinacia tua! qui nullis rationibus a concepta infidelitate dimoveri potes; qui in tantam caliginis, perversitatis, et obstinationis delapsus es abyssum, ut Christi sermonibus non acquiescas; 6. et Apostolorum testimonium contemnas.

2. *Si in tribus testibus stabit omne verbum, quanto magis* (1) cum eadem res multorum depositione confirmatur? Thomas audierat Magdalenam, aliasque sanctas mulieres, se Dominum allocutas asseverantes. Audierat etiam duos discipulos ex Emaus reversos, qui longum etiam cum eo sermonem habitum, et in fractione panis cognitum referebant. Audierat Petrum principem Apostolorum, testantem a se visum post resurrectionem Dominum. Quinimo reliquos decem Apostolos audierat, unanimes voce affirmantes Dominum ad illos januis clausis introisse, et post salutationem, et collatam potestatem remittendi peccata, cum eis locutum fuisse, cicatrices manuum, pedum et lateris ostendisse. *Recita Joannis testimonium: quod vidimus* (2), inquit, *quod audivimus, oculis nostris vidimus, et manus nostræ contractaverunt de sermone vitæ.* Tres sensus advocant Apostoli ad *fidei testimonium* (3), nempe visum, auditum, et tactum, quorum testimonio Thomam a sua infidelitate sanare moliantur. *Cognosce qui nescis, et crede nobiscum.* (4) Verum Thomas tot testimonio depositioni non credit; quod *vanitati, et præsumptioni deputatur.* (5) Et quasi parum sit suam pertinaciam cæterorum Apostolorum testimonio prætulisse, eos adhuc magna cum injuria, de levitate animi incusat: *Qui cito credit, levis est corde* (6); de mendacio et falsitate increpat: *Falsa utique testatio, si oculorum, et aurium, et manuum sensus natura mentitur* (7); et Apostolis factam Domini apparitionem illusoriam duntaxat et imaginariam prædicat. *Sic enim et Marcion phantasma cum maluit credere, totius corporis in illo dedignatus veritatem.* (8) Verum temere Thomas suam incredulitatem Apostolorum fidei præponit; falso eos de menda-

cio redarguit; immerito deceptos et phantastica Christi apparitione illusos, credit. *Atquin ne in Apostolis quidem ejus ludificata natura est. Fidelis fuit et visus et auditus; fidelis et tactus exinde creduli Thomæ* (1), qui incredulitatis suæ perversitate, fidem in oculorum visu constituit.

3. *Agnosco animale fidem* (2): eorum scilicet qui non credunt nisi ea quæ oculo corporeo vident: *sed in homine carnali, tota regula intelligendi est consuetudo cernendi. Quod solent videre credunt, quod non solent non credunt.* (3) Homo carnalis et animalis Thomas, non aliam vult fidei suæ regulam, quam corporalem oculum: *Nisi videro non credam: in quo multimoda deprehenditur perversitas.* 1. Quia fides, quæ vera est, supra mendacium fundat: nam *mendacium visui objicitur, quod remos in aqua inflexos vel infractos adseverat, adversus conscientiam integritatis; quod turrem quadrangulatam de longinquo rotundam persuadeat, quod æqualissimam porticum angustiorum in ultimo infamet; quod cælum tanta sublimitate suspensum mari jungat.* (4) 2. Quia qui non credit nisi ea quæ oculis corporis videt, fidem non habet: etenim *nihil est aliud credere quam fidem habere.* (5) Quæ videntur, apparent: ex Apostolo autem fides est *argumentum non apparentium.* (6) Multa sunt objecta materialia fidei, quæ non apparent neque visui, neque rationi, et licet quædam sensuum experientia cognoscantur, et ratione etiam demonstrantur, non sunt tamen objecta fidei nisi prout creduntur propter auctoritatem et veritatem Dei revelantis. Quod sentimus, debemus sensui; *quod intelligimus rationi; quod credimus auctoritati.* (7) Inde D. Augustinus, explanans istud Dominicum: « Quia vidisti me Thoma, credidisti: beati qui non viderunt et crediderunt (8): » tres elicit conclusiones. Unam: *Si fides est rerum quæ creduntur, eadem fides rerum est earum quæ non videntur.* (9) Alteram: *Nescio utrum credere dicendus sit, quisquis credit quod vidit; nam fides est credere quod non vides.* (10) Tertiam: *hæc est laus fidei; si quod creditur, non videtur. Nam quid magnum est si id creditur quod videtur?* (11) 3. Quia ad credendum Apostolus requirit non visum, sed auditum: *Fides ex auditu.* (12) Regius quoque Vates animam Christianam hortatur: *Audi filia, et vide; prius audi, postea vide;*

(1) Tert. L. de Bapt. 6. — (2) Tert. L. de An. 17. — (3) Tert. L. de Orat. 9. — (4) Tert. L. de An. 28. — (5) Tert. L. de Test. An. 4. — (6) Eccli. 19. — (7) Tert. L. de An. 17. — (8) Tert. ibid.

(1) Tert. L. de An. 17. — (2) Tert. L. de J. jun. 1. — (3) D. Aug. Serm. 147. de Temp. — (4) Tert. L. de An. 17. — (5) D. Aug. Ep. 25. ad Bonifac. Episc. — (6) Hebr. 11. — (7) D. Aug. l. de Util. Cred. 11. — (8) Joan. 20. — (9) Tract. 79. in Joan. — (10) Tract. 27 in Joan. — (11) Tract. 79. in Joan. — (12) Rom. 10.

si non audieris, non videbis. (1) Ex D. autem Augustino, *ad hoc audimus ut credamus, antequam videmus*; siquidem visio qua fruuntur in cælo beati, merces est fidei. Itaque *exigitur in nobis fides qua credimus quod non videmus, ut mereamur videre quod credimus: quicumque irridet hanc fidem, ut ideo putet non sibi esse credendum, quia non videt, quando venerit quod non credebat, erubescit, et confusus separatur, separatus damnatur.* (2) 4. Thomas perversitatem suam ostentat, nolens credere, nisi vulnera conspiciat, quæ in sua passione recepit Christus. *Quid si ista cum aliis abolita fuissent, quod periculum fidei tuæ, curiositas ista reperisset?* (3) Sed Thomæ perversitas maxime 5. Apparet, dum rursus aperire desiderat sacras Domini plagas, quas Judæorum fecerat immanitas. *Nulla pietatis monumenta, nulla Dominicæ resurrectionis inveniri cœstimas potuisse documenta, nisi manibus tuis sulcares Judaica crudelitate exarata sic viscera.* (4) Nulla incredulitas injustior, insolentior aut crudelior quam incredulitas Thomæ, quæ Christi vult resculpere passionem: « Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, et mittam digitum meum in locum clavorum, et mittam manum meam in latus ejus, non credam. » Tandem 6. incredulus ille discipulus, minime contentus de apparitione Christi, de ostensione vulnerum sibi facta, exoptat adhuc clavorum et lanceæ fungi officio, et mittere digitum in locum clavorum, et manum in latus Domini. Nam, ut eloquenter fatetur Chrysologus: *Thomas apostolus, ut Christum Deum crederet, immisit manus, iniecit digitos, patefecit vulnera: et ut Christum crederet, iterum pati compulit Christum.* (5) En quo ducit incredulitas, ad quam perversitatem devenit Thomas fide destitutus, in quod nequitie incidit harathrum infidelis Apostolus! Deploranda sane infidelitatis et nequitie abyssus; sed prorsus admiranda benignitatis et misericordie abyssus. *Etenim Deus omnipotens adversus hanc incredulitatis et perversitatis ingenia, providentissima gratia sua, fidem laborantem animavit* (6), peccatorem immutavit, ægrotantem sanavit, cæcipientem illuminavit.

II. PARS. *Cæterum, scimus Deum etiam intra abyssos esse, sed vi et potestate* (7), ut inde erueret creaturas, quæ sua pulchritudine, diversitate, et ordine, mundum venustant: similiter in abyssis seu Thoma, erat Deus: vi et potestate, ut educeret de

tenebris lucem. D. Bernardus sic expendit Regium Vatem: *Abyssum invocat; scilicet: Abyssus infirmitatis et miseriæ, abyssum benignitatis et misericordie.* Thomas est abyssus infirmitatis et miseriæ, Deus est abyssus benignitatis et misericordie, sine qua nunquam de abyssis incredulitatis et nequitie exiisset Thomas: confitens apud D. Augustinum. *Nec credere potuissem, nisi Deus misericordia prævenisset, et me eduxisset a tenebris, et ad bonum fidei perduxisset.* (1) Thomas sua incredulitate fuerat scelere contaminatus, lethali plaga vulneratus, cæcitate multatus: at Christus abysso suæ misericordie, illum 1. Peccatorem immutat; 2. Vulneratum sanat; 3. Excacatum illuminat.

1. Peccatoris conversio non est negotium parvi momenti, sed est opus arduum, in quo Deus divinas suas manifestat perfectiones. Ibi enim mirum in modum splendent ejus sapientia, potentia, misericordia, et beneficentia. Sapientia, educens lucem de tenebris: potentia, suo subdens imperio mentes insolescentes, et voluntates rebelles. *Hæc erit vis divinæ gratiæ, potentior utique natura, habens in nobis subjacentem sibi liberam arbitrii potestatem.* (2) Misericordia a peccatorum miseriis liberans. Beneficentia benigne gratias et superna dona impertiens. Peccatoris conversio est opus Dei proprium. Nam, *quis alius a morte omnis erroris revocavit, nisi vita que mori nescit, et sapientia mentes indigentes illuminans, nullo indigens lumine?* (3)

Adeo magna res est peccatoris conversio, ut majorem de ea Deus referat gloriam quam neque de creatione orbis, neque de resurrectione mortuorum. *Deus totam molem istam cum omni instrumento elementorum, corporum, spirituum, de nihilo expressit in ornamentum majestatis suæ* (4): at Dei majestas absque ulla comparatione magis elucet in conversione peccatoris, quam in creatione mundi. *Quod enim ex impio justus fiat, majus hoc dixerim, quam creare cælum et terram.* (5) 1. Creatio procedit a Deo, ut auctore naturæ: peccatoris conversio procedit a Deo, ut auctore gratiæ: gratia autem in dignitate et valore naturam superat. 2. In creatione, Deus de nihilo triumphavit; in conversione peccatoris debellat crimen, quod magis resistit quam nihilum: ubi autem est major resistentia, ibi major victoria, et ubi major victoria, major gloria. 3. In creatione, Deus eduxit ens de nihilo; in conversione

(1) Psal. 44. — (2) D. Aug. Serm. 64. de Verb. Dom. — (3) Chrysol. Serm. 84. — (4) Chrysol. ibid. — (5) Serra. 35. — (6) Tert. L. de Res. 65. — (7) Tert. L. adv. Prax. 23.

(1) In Psal. 87. — (2) Tert. L. de An. 21. — (3) D. Aug. l. 7. Confess. o. — (4) Tert. Apol. 17. — (5) D. Aug. tract. 77. in Joan.

peccatoris, eruit gratiam de peccato: peccatum autem multo magis distat a gratia, quam nihilum ab ente. 4. Creatio terminatur ad bonum naturæ mutabilis (1); conversio vero peccatoris terminatur ad bonum æternæ divinæ participationis. 5. In creatione mundi cuncta creata sola vocali potestate (2) producta sunt: at pro conversione peccatoris quid non pertulit Dei Filius? Nam propter eum descendit, propter eum prædicavit, propter eum omni se humilitate dejecit usque ad mortem, et mortem crucis. (3) 6. In creatione mundi, elucet quidem Dei potentia, sed non misericordia; at in conversione peccatoris coruscat non solum potentia, sed etiam misericordia. Inde subjungit D. Augustinus. *Judicet qui potest, utrum majus sit justos Angelos creare, quam impios justificare: certe si æqualis est utrumque potentiae hoc majus est misericordiae.*

Resurrectio mortuorum est opus creatione majus; quia creatio est actio ordinis naturalis; resurrectio vero est saltem quoad modum supernaturalis: peccatoris autem conversio etiam mortuorum resurrectioni antistat: tum quia mortuorum resurrectio est duntaxat supernaturalis quoad modum: conversio autem peccatoris est supernaturalis quoad substantiam: tum quia in universali mortuorum resurrectione, utetur Deus jussu et imperio (4): at in conversione peccatoris observat tempus, locum, dispositionem, aliasque circumstantias, ut eum libere consentientem suaviter alliciat: tum quia in resurrectione nihil Deo reluctatur; nam quod non habet esse neque vitam, reluctari nequit. Mors etenim est in potentia obedienciali ad Dei voluntatem; peccator autem, innata abutens libertate, Deo reluctatur; et ob hanc causam magnus Gregorius existimat Magdalenæ (5) conversionem fuisse Christo gloriosiore, quam Lazari fratris resurrectionem: tum quia ut docet Tridentinum, *justificationis causa finalis, est gloria Dei et Christi.* (6) Peccator autem dum convertitur, justificatur, transiens de statu peccati ad statum gratiæ. Quod inuere videtur Apostolus, aiens: *Omnes peccaverunt, et egent gloria Dei.* (7) Id est, explicat D. Anselmus, *ut Deus magis magisque glorificetur in eis, tribuens beneficia gratiæ suæ per remissionem delictorum.* Eodem modo Glossa expendit Apostolum: « Omnes peccaverunt, et egent justitia » quia per illam Deus gloriosus apparet.

Idem sapit D. Augustinus, per gloriam intelligens gratiam justificantem qua peccatores fiunt justis. Gloria Dei, id est, *gratia Dei gloriosa, qua justificantur peccatores.* (1) Gratia vere gloriosa, quia divitum thesauros, regum coronas, cunctamque mundi gloriam longe in pretio et magnitudine superat. Gratia gloriosa, quam homines universi, omnes Angeli, cunctæque simul creaturæ naturæ viribus mereri et assequi non possunt. Gratia gloriosa, quia extollit de captivitate ad libertatem; de ignominia ad honorem; de diaboli similitudine ad divinæ naturæ participationem. Gratia gloriosa, quia disponit ad gloriam, et præbet jus ad æternam felicitatem. Gratia gloriosa, quia per eam glorificatur Deus, et gloriosus apparet.

Omnes peccatorum conversiones sunt Deo gloriosæ, sed non ex æquo. Sunt nonnullæ in quibus ejus gratia gloriosius triumphat, et micantius coruscat. Cujusmodi sunt conversiones illorum qui virtutibus splendidius fulgent, postquam de splendore criminis fuerunt famosi. Ut constat ex Petro, Paulo, Magdalena, et Thoma. De Petro sic fatur D. Augustinus: *Nostis, fratres charissimi, beatissimum Petrum in Salvatoris passione suis erroribus profecisse, et posteaquam negavit Dominum, fuisse apud Dominum meliorem. Fidelior enim factus est, posteaquam fulem se perdidisse deflevit, et ideo majorem gratiam reperit quam amisit. Tanquam bonus enim pastor tuendum gregem accepit, ut qui sibi antea infirmus fuerat, fieret omnibus firmamentum. Et quia ipse interrogationis tentatione negaverat, cæteros fidei stabilitate fundaret.* (2) Paulum adhuc prodit D. Augustinus: *Videte istum virum una voce Domini ex persecutore factum prædicatorem. Præcellit eos quos oderat. Illi enim omnes Christiani quos insequabatur, tales non erant qualis ipse factus est. Non enim omnes Apostoli erant quod ipse factus est.* (3) Magdalenam adhuc adducit in exemplum Hippo-nensis Antistes, quæ melius suscitata est quam frater ejus; *de magna malæ consuetudinis mole est liberata* (4); et ut fatur Chrysologus: *Quam conspicimus non solum caruisse peccatis, sed ad totum sanctitatis verticem pervenisse.* (5) Sed in nulla peccatoris conversione magis elucet magnitudo misericordiæ, et efficacia gratiæ, quam in Thoma qui sua incredulitate, ut vult D. Augustinus, fidei incurrerat mortem. *Sciebat clavis in cruce confixum, sciebat lancea latus*

(1) D. Thom. 1. 2. q. 105. a. 3. — (2) Tert. L. de Res. 5. — (3) Tert. l. de Carn. Christ. 4. — (4) Tert. L. de Res. 5. — (5) Hom. de cœterum ovib. — (6) Sess. 5. c. 7. — (7) Rom. 3.

(1) L. de Spir. et Litter. c. 6. — (2) Serm. 16. de Sanctis. — (3) L. 50. Hom. Hom. 6. — (4) L. 50. Hom. Hom. 25. — (5) Serm. 94.

percussum. Hæc signa quærebat, ideo non credebat. Manus querebat et latus, et dum curiosus existit in vulnere, mortem incurverat in fide. (1) En abyssus profunda, en vorago immanis, mors scilicet in fide, a qua credulum apostolum sua benignitate suscitavit Christus. Nam, ut subiungit D. Augustinus: *Ecce iterum venit Dominus, ne periret discipulas.*

Multum Pauli vocationem et missionem supra vocationem et missionem cæterorum Apostolorum commendat D. Augustinus. (2) Omnes equidem fuerunt vocati et missi a Christo, sed magno cum discrimine. Alii sunt vocati ante Paulum; *sed per Jesum Christum adhuc mortalem.* Paulus vocatus est postremus; *sed per Jesum Christum, totum jam Deum, id est, omni ex parte immortalem,* scilicet post ejus resurrectionem. Priores sunt cæteri Apostoli missi, *per Christum adhuc ex parte hominem, id est, mortalem.* Novissimus est Apostolus Paulus, *missus per Christum jam totum Deum, id est, omni ex parte immortalem.* Illi tempore vocationis præcedunt Paulum; Paulus cæteris in immortalitate Christi vocantis antistat. Itaque in Pauli honorem implet *clarificatio Domini, si quid habebat ordo temporis minus.* Eodem fere modo ratiocinandum est de Thoma, et aliis Apostolis. Omnibus sane apparuit Christus jam totus Deus, id est, omni ex parte immortalis post suam resurrectionem: sed antequam appareret Thomæ, manifestatus est cæteris. Venit, inquit Evangelista, Jesus, et stetit in medio, et ostendit eis manus et latus. Nam, *qui ingressus fuerat januis clausis, et merito a discipulis spiritus esse putabatur: non aliter ipsum se, nisi ipsa corporis passione, ipsi vulnerum notis, tulerit dubitantibus poterat approbare.* (3) Hanc pietatem, undecim discipulis demonstravit in ipso resurrectionis die: octo enim diebus post manifestationem undecim Apostolis factam, apparuit Thomæ, et dixit ei: *infer digitum tuum huc, et vide manus meas, et affer manum tuam, et noli esse incredulus, sed fidelis. O pietas salvatoris, quæ non dignatur locum ostendere cicatricis* (4), ad peccatorem immutandum, et vulneratum sanandum!

2. Marcionem veram Christo carnem denegantem redarguit Tertullianus ex manifestatione Christi Apostolis facta post resurrectionem. *Fuit itaque phantasma etiam post resurrectionem, cum manus et pedes suos*

discipulis inspicieudos offerret. (1) *Aspicite, inquit, quod ego sum; quia spiritus ossa non habet, sicut me habentem videtis. Sine dubio manus et pedes et ossa, quæ spiritus non habet, sed caro.* Christo in cruce patibulato et post mortem tumulto, « collidebat discipulos acriter fidei perfidiæque conflictus: non sic terram, sicut discipulorum corda turbo concusserat passionis: (2) et ideo animos eorum credulitatis acies pertinaci dimicatione vastabat: insistebant mentibus eorum cogitationum catervæ, et excursibus desperationis ac spei, robusta licet pectora rumpebantur. Inter miracula innumerosa signorum Christi et multimoda passionis ejus genera, inter deitatis insignia et imbecilla carnis, inter mortis damna et dona vitæ, discipulorum sensus, mentesque ferebantur: nunc spiritus eorum tollebatur ad cælum, nunc eorum animæ collidebantur in terram, et in intimis eorum, tali procella sæviante, portum quietis nullum, nullam stationis quietem poterant invenire. Hoc videns scrutator pectorum Christus qui jubet ventis, procellis imperat, et solo nutu tempestates tranquillitate commutat; mox eos sua pace confirmat dicens: *Pax vobis, ego sum.* (3) *Ego sum crucifixus ille, mortuus, sepultus. Ego sum per me Deus, per vos homo. Ego sum. Ego ex mortuis sum vivus, ex inferis sum supernus. Ego sum, non spiritus in figura carnis, sed ipsa veritas in carne. Nolite timere, quod infidelibus de me totis cogitationibus judicatis, quod adhuc non creditis me videntes. Conturbati et conterriti discipuli, existimabant se spiritum videre.* (4) Discipuli ergo post resurrectionem clausis ostiis Domino ingresso, reportasse eum soliditatem corporis non credebant: in imaginem carnis solam rediisse animam suspicantes, ut dormientibus solent corporeæ imagines apparere. *Existimant se, inquit, spiritum videre.* Ergo in discipulis non sedabantur cogitationum bella, sed magis magisque crescebant: et tumultus mentium ipsis etiam visionibus augebantur: et unde resurrectionis asserebatur fides, inde totius cunctationis spiritus nascebatur. Quod venerat, erat res; quod clausis ostiis intraverat, fides non erat, sed virtus erat. Ergo ad comprimendos ex hoc nascentes conflictus cogitationum, respondit Christus: *Quid turbati estis, et cogitationes vestræ ascendunt in corda vestra?* Bene ascendunt, non descendunt, quia depressæ carnis pondere cogitationes humanæ, dum ad altum Dei mysterium conantur ascendere, et conatibus in

1) Serm. 159. de Temp. — (2) In Exposit. Epist. ad Galat. — (3) Chrysol. Serm. 84. — (4) D. Aug. Serm. 159. de Temp.

(1) Tert. l. de Carn. Christ. 5. — (2) Chrysol. Serm. 81. — (3) Luc. 24. — (4) Luc. ibid.

ipsis franguntur , ruunt , deponuntur ad terram , nisi ille iuverit qui donat homini cogitare divina. *Quid turbati estis , et cogitationes vestrae ascendunt in corda vestra ? Videte manus meas , et pedes meos.* Videte carnis vulnera , quia Dei opera non videtis : considerate mimicorum titulos , quia Dei adhuc non considerastis insignia : palpate , ut vel manus fidem faciat , quia videns oculus sic cœcatur : oculus non videt , videat tactus ; digiti vestri intrent vestigia clavorum ; manus vestrae alta vulneris requirant ; aperite manuum foramina , sulcate latus , renovate vulnera , quia negare non possum discipulis ad fidem , quod inimicis in pœnam sævientibus non negavi : palpate , palpate , et usque ad ossa inquisitores ardui pervenite : ut vel ossa carnis adstruant veritatem , et me esse ipsum vel vulnera servata testentur. » Hucusque Chrysologus acute pariter et eloquenter referens ea quæ egit Christus , impedire desiderans ne undecim Apostoli simul congregati , incurrerent *languorem et interitum fidei*. (1) Nam ad sedandos bellorum tumultus quibus intus agitabantur in anima , dedit eis pacem ; deinde videns eos ad ingressum suum aspectumque turbatos et conterritos , ostendit eis carnis humanæ veritatem : tandem ut nullus eis remaneret dubitandi locus , vulnera sua eis tangenda et palpanda præbuit. Et licet *per infirmitatem fidei suæ offenderint* (2) , eorum tamen culpa multo levior incredulitate Thomæ , qui in fide lethaliter vulneratus fuit.

Quis enim non intelligere possit multa vulnera fidei (3) , quæ nullo alio remedio quam fide in Christum sanari possunt ? *Medicina omnium vulnerum animæ est credere in Christum* (4) : incredulitas vulnerat animam , fides animæ vulnus sanat. Thomæ fides vulnerata fuerat per infidelitatem ; Christus se ei videndum et palpandum præbet , *ut vulnera sanaret infidelitatis* (5) ; undecim discipulos titubantes in fide solidaret : *Dominus eadem redit in carne , vulnera reportat , ipsa clavorum foramina resumit , et ipsa facit testimonia sui corporis , suæ resurrectionis indicia , quæ fuerant contumelia passionis*. (6) Et quia longe culpabilior erat obstinata Thomæ incredulitas , quam timorata cæterorum Apostolorum titubatio , majori malo majorem medicinam adhibens Christus , semetipsum Thomæ suscitatum ostendit , corporis vulnera detegit , palpanda præbuit , infidelem apostolum de incredulitate redarguit , et

ut sit fidelis hortatur. Infer digitum huc , et vide manus meas , et affer manum tuam , et mitte in latus meum , et noli esse incredulus sed fidelis. Quasi dicat : *Occisus sum propter te , per locum quem vis tangere ; sanguinem fudi , ut redimerem te : et adhuc dubitas de me nisi tetigeris me ? Ecce et hoc præsto , ecce et hoc exhibeo. Tange et crede , invenis locum vulneris , sana vulnus dubitationis*. (1)

Marcionitæ et Judæi resurrectionis Dominicæ fuere hostes infensissimi , eamque longe diversa ratione insecuti sunt. Marcionitæ Christo tributentes non veram sed phantasticam carnem , resurrectionis negabant veritatem ; ab illis etenim agnoscebatur solummodo *inanis carnis species , in resurrectionis injuriam*. (2) Judæi e contra in Christo veram agnoscentes carnem , *statuunt pretium falsitatis , perfidia conficiunt instrumentum , commercio crudeli , fraudem fidei , virtutis latrocinium nundinantur ; corrumpunt milites , ut furtum vocent quod erat resurrectionis arcanum*. (3) Multis rationibus Marcionem confutat Tertullianus , tum argumento ad hominem , ut dicitur. Nam ex una parte Christum a Deo optimo et bono , et simplici procedentem et venientem docet , et illum deceptorem et mendacem censet. Cum ergo sero esset , et fores essent clausæ , ubi erant discipuli congregati propter metum Judæorum , venit Jesus in medio , et dixit eis : Pax vobis : ego sum , nolite timere. (4) Conturbati vero et conterriti existimabant se spiritum videre. Et dixit eis : *Quid turbati estis , et cogitationes ascendunt in corda vestra ? Videte manus meas et pedes meos , quia ego ipse sum : palpate et videte : quia spiritus carnem et ossa non habet , sicut me videtis habere*. (5) *Quomodo interpretaris hanc vocem , Marcion , qui a Deo optimo , et simplici , et bono tantum , infers Jesum ? Ecce fallit et decipit , et circumvenit omnium oculos , omnium sensus , omnium accessus et contactus. Ergo jam Christum non de cælo deferre debueras , sed de aliquo circulatorio cætu : nec Deum præter hominem , sed magum hominem : nec salutis pontificem , sed spectaculi artificem : nec mortuorum suscitorem , sed vivorum avocatorem*. (6) Tum quia si Christus imaginariam duntaxat et phantasticam , et apparentem habet carnem : *Falso ergo statuit inter nos scire Paulus tantum Jesum crucifixum ; falso sepultum ingressit , falso suscitatum inculcavit ; falsa est igitur et fides nostra , et phantasma erit totum quod spera-*

(1) Tert. L. de Præse. Her. 2. — (2) Tert. L. de Fug. in Pers. 9. — (3) Tert. L. 2. ad Uxor. 2. — (4) D. Aug. Serm. 60. de Verb. Dom. — (5) D. Gregor. Hom. 26. in Evang. — (6) Chrysol. Serm. 76.

(1) D. Aug. Serm. 55. de Verb. Dom. — (2) Chrysol. Serm. 81. — (3) Chrysol. Serm. 80. — (4) Joan. 20. — (5) Luc. 24. — (6) Tert. L. de Carn. Christ. 5.

mus a Christo. Tum quia Christus est Deus et homo, ex homine homo, ex Deo Deus, de homine carnes, de Deo spiritualis, de homine infirmus, de Deo præfortis: passiones veritatem carnis prædicant, virtutes et operationes miraculosæ divinitatis veritatem demonstrant. *Quæ proprietates conditionum, divinæ et humanæ, æqua utique naturæ utriusque veritate dispuncta est, eadem fide, et spiritus et carnis: virtutes, spiritum Dei; passiones, carnem hominis probaverunt. Si virtutes non sine spiritu, perinde et passiones non sine carne.* Si opera quæ egit Christus non potuit facere nisi veram habuerit divinitatem, neque valuit pati quæ passus est, nisi veram habuerit carnem; *si caro cum passionibus ficta, et spiritus ergo cum virtutibus falsus; et ita Christus erit fictitius Deus, quantumvis mira operetur. Quid dimidias mendacio Christum? Totus veritas fuit. Maluit, crede, nasci, quam aliqua ex parte mentiri, et quidem in semetipsum; ut carnem gestaret sine ossibus duram, sine musculis solidam, sine sanguine cruentam, sine tunica vestitam, sine fame esurientem, sine dentibus edentem, sine lingua loquentem, ut phantasma auribus fuerit sermo ejus per imaginem vocis.* His alisque rationibus Marcionis errorem confutat Tertullianus, demonstrans veritatem carnis Christi ex passionibus, et veritatem resurrectionis, ex manifestationibus Apostolis factis. Judæi Christi resurrectionem impugnant, ex D. Augustino majorem ei aliquo modo irrogant injuriam quam dum eum crucifixerunt: quia resurgens mortis suæ reparavit infamiam, et ut fatur Chrysologus, *resurgentis gloria sepelivit morientis injuriam.* (1) Itaque Judæi resurrectionem Domini impugnant, eum velut denuo morti tradunt, vulnera aperiunt, ignominias renovant, eique novam illam vitam multo priori gloriosiore auferræ moliuntur. Undecim Apostoli Marcionem ex parte imitari videntur, existimantes non veram Christi carnem, sed spiritum duntaxat et phantasma videre: Thomas Judæorum crimen quodammodo resculpit, credere recusans nisi tangat vulnera Christi, et mittat manum suam intra latus ejus. Christus, ut undecim discipulos in fide resurrectionis titubantes sanaret, manus et pedes eis porrigit videndos et palpandos: « Videte manus meas, et pedes: quia ego ipse sum, palpate et videte, » id est, palpando agnoscite. Et ut Thomam a sua incredulitate sanet, similiter se ei videndum, tangendum et palpandum præbet. Infer di-

gitum tuum huc, et affer manum tuam, et mitte in latus. Quasi dicat, si aspectui non credis, tactui crede; quia tactus visu certior est, ut vel manus fidem faciat: *In resurrectionis enim manifestatione de aspectu ambigi potest, de tactu non potest dubitari.* (1) Sic Thomas vulneratus in fide tangendo Christi vulnera sanatus est. Trajanus imperator, debellato et prælio victo Decebalo Dacorum rege, cum vulneribus ligamina deessent, suam purpuram in tenues lacinias concisam, vulneribus militum obligandis adhibuit. Alexander proprio diademate Lysimachi saucii vulnus obligavit. Christus similiter ad sanandum Thomam in fide vulneratum, medici personam egit, neque aliam medicinam præter vulnera sua adhibuit, quorum contactu cæcutiens Apostolus illuminatus fuit.

3. *Videat meus Thomas, audiat, contrectet, et credidit.* (2) Quatuor de incredulo Thoma notatu dignissima refert Tertullianus. Nam vidit Christum visitantem, tetigit Christum vulnera præbentem, audivit Christum blande increpantem, illuminatus fuit per Christum tot favores largientem. 1. Vidit visitantem Christum. Subditi sese felices existimant, dum principum honorantur presentia quorum visitationes velut supremos favores recipiunt. Nullus sane est in regno Galliæ cujuslibet sit conditionis, qui non se fortunatum censeat, dum in sua domo, a rege visitatur. Inde colligendum est quanto Thomas dignatus est favore in cujus gratiam iterum ingressus est Salvator. Indignum se proclamat Centurio, quod Christus suam ingrediatur domum: Martha et Magdalena quantumvis Christo familiares, languente fratre Lazaro, non audent in suum castellum accersere Salvatorem, sed tantummodo scribunt: *Ecce quem amas infirmatur.* (3) At Christus non vocatus, non rogatus, non invitatus, non accitus; sed sponte visitat Thomam incredulum, peccatorem, inimicum suum; rursus ingreditur locum in quo erat cum cæteris discipulis. Ipso resurrectionis die discipulos suos visitat Christus, turbatos sedat, titubantes confirmat, et suorum vulnerum aspectu se in vera carne suscitatum ostentat. « Thomas autem unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis, quando venit Jesus. Dixerunt ergo ei alii discipuli: Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, et mittam digitum meum in locum clavorum, et mittam manum meam

(1) D. Aug. Sermon. 161. de Temp. — (2) Tert. L. de An. 50. — (3) Joan. 11.

(1) Serm. 67.

in latus ejus, non eradam. Et post dies octo iterum erant discipuli ejus intus, et Thomas cum eis: venit Jesus januis clausis et stetit in medio; * (1) sese Thomæ videndum præbuit, *ut esset credulitas de videndo.* (2) Aristides constituitur magnam mutuasse utilitatem ex Socratis contubernio, visu et præsertim tactu, quem ideo sic loquentem inducit Plato: *Proficiebam, o Socrates, quotiescumque tecum essem, etsi in eadem domo solum essem, non tamen in eadem parte domus, magis tamen in eadem parte.* Et mihi quidem videbar multo magis quando in eadem parte existens, aliquid te dicentem intuebar, quam cum alio essem aversus; sed longe magis proficiebam cum apud te sedens, te tangebam. (3) Haud aliter, sed sublimiori modo, gloriatur Thomas, se ex Christi visitatione contubernio, aspectu, et contactu magnum retulisse fructum. Infer digitum tuum hinc, et vide, *quid aliud ait, quam tange, et vide? Nec tamen oculos ille habebat in digito.* Ergo sive videndo, sive etiam tangendo (4); quia vidisti me Thoma, credidisti, et 2. vulnera mea tangendo illuminatus fuisti.

Tres occurrunt impræsentiarum explanandæ difficultates. Una, an post resurrectionem remanserint in glorioso corpore Christi cicatrices, notæ, et stigmata quinque vulnerum, scilicet in manibus, pedibus, et latere. Secunda an adhuc remanserint foramina, a clavis et lancea prius inflictæ. Tertia, an Thomas in ejusmodi foramina immiserit digitos aut manum. Circa primam difficultatem sic objicit Porphyrius apud D. Augustinum: *Si post resurrectionem status beatus futurus est, quid sibi vult Christus, vulnera monstravisse? sed si propter incredulum fecit, finxit: si autem verum ostendit, ergo in resurrectione futura sunt vulnera.* (5) Verum hæc argumentatio valeret si post resurrectionem Christus necessitate quadam, et non voluntate vulnera servasset: servavit autem non aliqua necessitate, sed mera voluntate: qui enim corpus exanime potuit reddere vitæ, potuit et vulnera curare, et relicta ex his in carne vestigia penitus delere: at noluit justissimas ob causas, ex quibus nonnullas hic subjicio. 1. Est Christi resurgens voluntas. Ut enim ait venerabilis Beda: *Qui regna mortis destruxit, signa mortis obliterare noluit.* (6) 2. Cicatrices vulnerum servare voluit Christus. Subjungit Beda, ut redemptionis beneficium nunquam a memoria Christianorum recedat, *servavit signa mortis, ut*

sua morte redemptis, quam misericorditer sicut adjuvi, propositis semper ejusdem mortis innovaret indicis. (1) 3. Ut ex vulnerum consideratione, fideles ad agendas Deo gratias inducerentur. *Signa vulnerum obliterare noluit, ut electi ei indesinenter gratias agant.* (2) 4. Ut ex vulnerum notis dignoscatur quanta fuerit Dei misericordia. *Patet arcanum cordis per foramina corporis, patet magnum illud pietatis sacramentum, patet viscera misericordiæ Dei, in quibus visitavit nos oriens ex alto.* 5. Ut appareat, subjungit Bernardus, Christum suis vulneribus peccatores Deo reconciliasse, et inter Deum et homines confederasse. *Clamat clavus, clamant vulnera, quod vere Deus sit in Christo mundum reconcilians sibi.* 6. Quia cicatrices innuunt Christum suis vulneribus nobis aperuisse cælum, et immortalitatem comparasse. *Ista est cicatrix quæ cælum aperit, regnum acquirit, immortalitatem invenit.* (3) 7. Ut in periculis constituti, ad sacratissima Salvatoris vulnera tanquam ad asylum confugerent. *Ubi enim est tuta firmaque securitas, nisi in vulneribus Salvatoris?* (4) 8. Ut se vere passum, mortuum et resuscitatum ostenderet. *Passionis notas retinuit Christus, ut resurrectionis mysterium recte intelligamus.* (5) 9. Servavit cicatrices vulnerum Christus, velut victoriæ ab ipso relatæ trophæa. Ob hanc causam nuncupantur a D. Ambrosio: *Bonæ triumphalium vulnerum cicatrices* (6), quæ sunt partæ victoriæ insignia; sicut solent a victoribus, inquit Bernardus, *in signum virtutis clypeorum foramina monstrari.* (7) Ut autem fatur supra memoratus Beda, *Dominus signum perpetis victoriæ vulnerum cicatrices cælo inferri maluit, quam abolere.* (8) 10. Ut a Deo Patre præstitæ sibi obedientiæ semper ostenderet monumentum, et humanæ salutis exigent præmium, *ut Deo Patri pretia nostræ libertatis ostenderet* (9), mercedem obedientiæ sibi præstitæ, et pretium salutis humanæ semper obtineat. *Ut reservatæ in corpore plagæ, salutis humanæ pretium exigant; et obedientiæ donativum requirant.* (10) Quomodo in cælo interpretative orat Christus; æterno Patri ostendens vulnera, quæ hominibus gratiam meruit et gloriam. 11. *Ut in judicio quam juste damnentur reprobis denuntiet* (11), qui suis sceleribus Christum crucifixerunt, et nullum de sua passione

(1) Joan. 20. — (2) Chrysol. Serm. 74. — (5) In Theogene. — (4) D. Aug. Tract. 181. in Joan. — (3) Epit. 49. — (6) In c. 6. Luc.

(1) Haymo. — (2) D. Bern. Serm. 61 in Cant. — (3) D. Amb. in Psal. 57. — (4) D. Bern. Serm. 60. in Cant. — (5) Cyrill. Alex. l. 12. in Joan. — (6) In Psal. 57. — (7) Serm. 5. de Resur. — (8) In c. 6. Luc. — (9) D. Ambr. 10. Luc. — (10) D. Cyp. l. de Bap. Christian. — (11) D. Thom. 3. p. q. 55.

fractam retulerunt. *Prima enim erit in reos intoleranda sententia, reverendarum præsentia cicatricum.* (1) Ut in fide firmaret mutantia discipulorum corda. Teste namque D. Augustino, *columnæ, quæ in passione nataverunt in resurrectione firmatæ sunt, terruerunt Apostolos vulnera, firmaverunt cicatrices* (2), quas eis videndas objecit Christus, ut eos a dubitatione sanaret, et in fide solidaret. *Ut in seipso ostendendo vulnera carnis, sanaret in eis vulnera mentis*, ait Eusebius: subjungens potissimum reservatas vulnerum cicatrices, ut vel unum Thomam incredulum ad fidem revocaret. *Sciebat quod Apostolus Thomas aliquando dicturus esset: Nisi videro in manibus ejus fixuram clavorum, et mittam digitum meum in locum clavorum, et mittam manum meam in latus ejus, non credam. Propter hoc cicatrices delere noluit.*

Circa secundam difficultatem, an scilicet in pedibus, manibus, et latere, remanserint foramina a clavis et lancea facta, non est diu immorandum. De facto remansisse, passim docent auctores, et sacer insinuat textus, sen potius ipsemet Christus a sacra Scriptura relatus, aïens Thomæ: *Infer digitum tuum huc, et affer manum tuam, et mitte in latus meum.* Non posset autem mittere digitos in manus et pedes, nisi essent hiantes, neque inferre manum in latus, nisi vulnus pateret perforatum. Ob illa foramina, in iis partibus Dominici corporis aliquid deest carnis; miraculoseque factum est, ut illa foramina non impediant, quominus nervi, arteriæ et venæ continuæ sint, optimeque dispositæ, tum ad continendum sanguinem; tum ad omnes actiones, et motus vitæ exercendos. Neque inde ulla apparet deformitas, sed potius amabilis oritur decôr. Ut enim docet D. Thomas de resuscitatis sanctorum corporibus loquens: *Non enim deformitas in eis, sed dignitas erit: et quedam quamvis in corpore, non corporis, sed virtutis pulchritudo fulgebit.* (3)

Brevi adhuc explananda est tertia difficultas, asserendo Thomam Christum de facto tetigisse, et in foramina pedum et manuum et lateris digitos aut manum immisisse. Nam ut sator D. Ambrosius, *tactu suo debuit me docere.* (4) Consentit Cyrillus Alexandrinus: *Postquam Thomas manus in latus, et digitos in manuum foramina intulisset, statim exclamavit* (5): Dominus meus, et Deus meus. Et licet D. Augustinus videatur dubius circa hanc quæstionem: *Quamvis dici possit non ausum fuisse discipulum tangere, cum se offerret*

illi tangendum: non enim scriptum est, Et tetigit Thomas (1), attamen ad affirmativam partem se determinat, et Thomam de facto tetigisse Christum asseverat. *Videbat, tangebaturque hominem, et confitebatur Deum quem non videbat; sed per hoc quod videbat atque tangebatur, illud jam remota dubitatione credebat.* (2) Quod innuit ipsemet Christus cunctos discipulos ad videndum et palpandum invitans, et specialiter Thomam ad immittendos digitos in loca clavorum sollicitans. Nec obstat quod corpus Christi gloriosum subtile est et incorruptibile: quod autem tangitur est naturaliter corruptibile. (3) In corpore enim quod palpatur duo requirit doctor Angelicus. Unum, ut resistat ratione suæ densitatis; aliud, ut simul sentiatur molle aut durum, asperum aut leve, rarum aut spissum, aliasque similes habeat qualitates tactiles. Corpora autem gloriosa tangi possunt si alteri corpori resistere velint et non penetrare; et non possunt tangi, si resistere nolint. Itaque corpus Christi gloriosum subtile est, invisibile et impalpabile, per effectum spiritalis potentiae; palpabile vero et visibile, per veritatem naturæ. *Miro modo atque inestimabili Redemptor noster et incorruptibile post resurrectionem, et palpabile corpus exhibuit, ut monstrando incorruptibile invitaret ad præmium, et præbendo palpabile firmaret ad fidem.* (4)

Sic palpabilem se præbuit Dominus Thomæ speciali prorsus prærogativa. Joannes Baptista, Domini præcursor, supra caput sustulit manum, sed Christus adhuc erat mortalis. Dilectus discipulus Evængelista Joannes, supra dominicum requievit pectus, sed intra scrutatus non est. Magdalena suscitatum vidit Salvatorem, sed illum tangere prohibita est: *Noli me tangere.* (5) At Thomas, majori audens privilegio quam præcursor Domini, quam dilectus discipulus, quam amans Magdalena, vidit Christum resuscitatum, gloriosum ejus corpus tetigit, intra vulnera digitum et manum immisit, et sacerorum vulnerum contactu illuminatus fuit. Fons est in Epiro in quem injectæ extinctæ faces reaccenduntur: Christo crucifixo et mortuo, fidei lumen velut extinctum erat in Apostolis, quos ideo Ecclesia in matutinis hebdomadæ sanctæ tenebrosis nuncupatis, sub symbolo duodecim candelarum extinctarum repræsentat. Vulnera Salvatoris fontes (6) vocitat Isaias propheta, a quibus illuminati fuerunt Apostoli; præsertim Thomas

(1) Euseb. Emiss. Hom. 4. ad Monach. — (2) In Psal. 71. — (3) 5. q. quæst. 55. a. 5. — (4) In c. ult. Luc. — (5) L. de Fide ad Theodosium.

(1) Tract. 181. in Joan. — (2) ibid. — (3) 5. p. q. 54. a. 5. — (4) D. Greg. Hom. 16. in Evang. — (5) Joan. 20. — (6) Isa. 12.

qui sacra illa vulnera non solum vidit sed et tetigit, et splendore ab eis manante irradiatus fuit. *Quoniam in toto corpore Redemptoris fulgor quidam prodeat, nobis inestimabilis tanquam dos gloriosa, pro susceptis cruciatibus: admirabilior tamen ab eis procedit in quibus differentiis cæteris vulneratus est; scilicet a manibus, pedibus atque latere.* (1) Ab his splendorum fontibus mirum in modum illuminatus est Thomas. Etenim si dilectus discipulus supra Christi adhuc mortalis pectus recubans, tantam hausit cælestium mysteriorum notitiam, quanto majorem splendorem mutuatus est Thomas, tangens lucidissima Christi immortalis et gloriosi vulnera? *Ab illo pectore arcana cælestia Joannes hauserat dormiendo, in illo Thomas grandes thesauros reperit scrutando;* (2) quia non dormiens, sed vigilans, sacra Christi vulnera scrutatus est, a quibus illuminatus, effectus est abyssus credulitatis et constantiæ.

III. PARS. *Tenebræ super abyssum; sigillatim tenebras desiciens abyssum.* (3) Quemadmodum autem in mundi exordio, Deus de tenebris eduxit lucem; ita in initio Christianæ religionis de Apostolis obtenebratis, eruit lucem fidei; quibus sese manifestans Christus, loquens, et palpandum præbens: *Apostoli quod audiunt non delirium judicant, sed virile, dant aures, ora figunt, aperiunt oculos, corda pandunt, et quæ dicuntur sic commendant sensibus, ut post cunctationis æstus, sitientes bibant auditu fidei quod lingua fundebat* (4) Salvatoris: Verum quia cæteri discipuli in fide duntaxat titubabant, Thomas autem erat in incredulitate pertinax et lapsus erat in nequitiae et infidelitatis abyssum, Christus se ei palpandum præbens, incredulum in fidelem commutavit: *Rediit celsitudo de profundis, lux de tenebris, vita de morte* (5), de incredulitate credulitas. Nam mox ut Thomas Christi vulnera tetigit, ejus resurrectionem, quam pertinaciter negaverat, credidit. *Ita abyssus ex abyssu* (6) effectus est, scilicet ex abyssu infidelitatis et nequitiae, abyssus fidelitatis et constantiæ, 1. Corde credens; 2. Ore confitens; 3. Pro fide moriens.

1. Apostoli, *quia Deum abyssi, et suum cognoverant* (7), solidati sunt in fide, et ita stabiles effecti, ut a Gregorio Nazianzeno nuncupentur, *spirantes columnæ* (8): quos

per cælos gloriam Dei enarrantes (1), denotatos vult D. Bernardus, quia scilicet *a terra suspensi, Dominum portantes, præceptis tonantes, sapientia coruscantes*, in omnem terram exivit sonus eorum, et in fines orbis terræ verba eorum. (2) Ad hunc finem missos a Domino refert Evangelista Marcus: « Novissime recumbentibus illis, undecim apparuit: et exprobravit incredulitatem eorum, et duritiam cordis, quia iis qui viderant eum surrexisse, non crediderunt. Et dixit eis: Euntes in mundum universum, prædicate Evangelium omni creaturæ. » Stupendus sane procedendi modus, ad seminandam fidem mittit incredulos. Etenim si nemo dat quod non habet, quomodo fide destituti, fidem suadere poterunt? sapienter tamen *exprobrat incredulitatem, ut succedat credulitas.* (3) Illa autem exprobratio facta Apostolis in communi, specialiter ferit Thomam, qui solus fuerat incredulus; solus dominicam negaverat resurrectionem; solus qui testimonio discipulorum credere recusavit; solus, qui pertinaciter in sua incredulitate perseveravit; solus, qui ad credendum visum et contactum corporis Christi desideravit, et qui tactus Domini est *summum credulitatis indicium* (4), Thomas ex infideli factus est fidelis. Incredulitas fuit illi incentivum credulitatis, et ut fatur D. Bernardus, *Thomas dubitando constantissimus factus est Dominicæ confessor resurrectionis.* (5) Apostoli ad prædicandum Evangelium, in totum orbem dispergendi, cunctos fidei articulos in unum symbolum contulerunt, ut eadem omnes mysteria concordibus animis et linguis prædicarent. Suum itaque singulis articulum conferentibus, Thomas, ut docet D. Augustinus, hunc de resurrectione dominicæ articulum pronuntiavit: *Resurrexit tertia die* (6); ut resurrectionis incredulitatem, fide resurrectionis repararet, tantoque major esset prædicationis fides, quanto fuerat major prædicantis incredulitas: quis enim fidem denegaret inimico, istam quam pertinacissime negaverat, veritatem contenti? *Profecto minus mihi Magdalena contulit, quæ cito credidit, quam Thomas qui dubitavit.* (7) Imo ut audacter ait Haimo Halberstatensis Antistes, *plus nobis profuit dubitatio Thomæ, quam certissima fides Mariæ.* Hanc enim protervi, utpote matris, suspectam dicerent; illam vero, utpote adversarii, incorruptam judicarent. Ideoque permisit Deus labi Thomam in incredulitatem *ut præclarior esset præco resurrectionis.* (8)

(1) Tost. paradox. 5. c. 7. — (2) Thom. a Vill. Nov. — (3) Tert. L. adv. Hermog. 30. — (4) Chrysol. Serm. 79. — (5) D. Aug. Serm. 156. de Temp. — (6) Tert. L. adv. Hermog. 32. — (7) Tert. L. 4. adv. Marc. 20. — (8) Orat. 20.

(1) Psal. 18. — (2) Marc. 16. — (3) Chrysol. — (4) Chrysol. Serm. 85. — (5) Serm. 2. super Missus est. — (6) Serm. 115. de Temp. — (7) D. Greg. Hom. 26. in Evang. — (8) Metaph.

Janus dicebatur ab antiquis Gemellus, et duplici facie repræsentabatur. Thomas dicitur Didymus, id est, Gemellus, qui duplici sub facie considerari potest. In una ejus apparet incredulitas, in altera splendescit fides. Incredulitas ait: *Nisi videro, non credam*; fides vero humiliter confitetur: *Dominius meus, et Deus meus*. Incredulitas vult videre ut credat; et fides quia credidit videt, et ut fatur Magnus Gregorius: *Aliud vidit, et aliud credidit. Vidit hominem, intellexit Deum*. (1) Vidit carnem, et credidit carnis resurrectionem; vidit Christi humanitatem, et credit ejus divinitatem; nam dicens: *Dominius meus et Deus meus*, protulit fidem incredulitate majorem. Nam, *hominem vidit, et Deum confessus est*. (2) Tantæ fidei exemplum ad credulitatem nos stimulat; et quantumvis quæ credenda proponuntur, superent rationis aciem, et sensuum experientiam, præferenda est fides sensui et rationi, et propter fidei prælationem (3) dicendum cum Apostolo: *In fide vivo Filii Dei qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me*.

Castor et Pollux sub Gemini nomine dignoscuntur ab astrologis, qui, ut testatur moralis philosophus in procellis et tempestatibus maris apparent in cælo, navigantesque dirigunt, et favent ne patiantur naufragium. *Habet Ecclesia Geminos, stellam Thomam qui dicitur geminus* (4), qui magnum nobis affert fructum: tum sua fide, tum sua incredulitate. *Egit miro modo divina clementia, ut discipulum dubitans, dum in magistro vulnera palpabat carnis, a nobis vulnera excluderet infidelitatis*. (5) Discipuli incredulitas a nobis arceat incredulitatem; et Apostoli lapsus, ne cadamus, nos admonet. Quod acute animadvertit Metaphrastes. *Thomas qui est fidei nostræ pater ex incredulitate: qui incredulitatis occasione amputavit incredulis*. Thomæ incredulitas fidem resurrectionis parturivit, et in fidelium cordibus firmius radicavit. Unde D. Augustinus illustrans dictum Thomæ, *Nisi videro, non credam*, exclamat: *Quam bona ignorantia, quæ erudiit ignaros! Quam bona infidelitas, quæ instruxit incredulos. Quam bona infidelitas, quæ seculorum fidei militavit!* (6) *Nisi videro, non credam. In his Apostoli verbis, mundi utilitas agebatur, et unius interrogatio, erat universitatis instauratio*. Ut autem evidenter appareat quantum nobis fuerit utilis Thomæ incredulitas,

et obstinatæ infidelitatis pertinacitas, audiendus est Magnus Gregorius in præsentia materia belle disserens: *Nunquid casu gestum creditis, ut electus ille discipulus tunc deesset, post autem veniens audivit, audiens dubitaret, dubitans palparet, palpans crederet?* (1) Id divina providentia factum existimat summus Pontifex; scilicet *ut discipulus ille dubitans dum in magistro suo vulnera palparet carnis, in nobis vulnera sanaret infidelitatis, nempe incredulos ab infidelitate sanaret; et fideles in fide conservaret; et cunctos ad credulitatem et fidem incitaret. Plus enim nobis Thomæ infidelitas ad fidem, quam fides discipulorum credentium profuit*. Cujus banc subministrat D. Gregorius rationem: *Quia dum ille ad fidem palpando reducitur, nostra mens omni dubitatione postposita in fide solidatur*. Thomas amissam incredulitate fidem contactu recuperans, nullum nobis dubitandi locum reliquit, dicens: *Quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, et manus nostræ contrectaverunt de Verbo vitæ, hoc annuntiamus vobis. Non solum sibi, sed etiam nobis, ut vult Cyrillus Alexandrinus. Propter nos Thomas accurate tangebatur* (2); et hoc, tum *ut omnem suspicionem incredulitatis excluderet*: tum ut evidens nobis credulitatis motivum præberet. Ut enim subjungit D. Augustinus: *Non suffecerat illi ad fidem propriam vidisse quem noverat, sed nobis operatus est ut tangeret quem videbat, ut si forte diceremus delusos fuisse oculos, non possemus dicere, manus ejus fuisse frustratas*. Adeo authenticum testimonium discipuli olim increduli, visu, auditu, et contactu fundatum et solidatum sufficit, *simul ingerens terrorem infidelitatis, et exsequens officium fidei* (3), quam Thomas ore confitetur.

2. *Sed qui credit, intelligit etiam altius aliquid* (4), ut patet ex Thoma, qui dominicæ carnis credens resurrectionem, ad notitiam divinitatis mentem extulit. Ut enim ait Theophylactus, *qui prius infidelis fuerat, post tactum lateris optimum theologum se ostendit; duplicem naturam, et unam hypostasim Christi edisserens: Dicens enim Dominum, naturam humanam; dicens Deum, divinam confessus est, in uno et eodem*. Sublimem illam notionem habuit Thomas post tactum lateris. Ut enim ait Cajetanus Theophylacto arridens: *Verisimile est Thomam hoc dixisse, postquam tetigit lateris dominici vulnus: quod appellatur a D. Antonio Pa-*

(1) Hom. 26. in Evang. — (2) D. Greg. hom. 30. in Evang. — (3) Tert. L. de Cor. Mil. 4. — (4) Anast. Sinait. l. 4. Hieram. — (5) D. Bonav. Serm. 1. de S. Thom. — (6) Serm. 156. de Temp.

(1) Hom. 26. in Evang. — (2) D. Aug. Serm. 161. de Temp. — (3) Cassian. l. 5. de Lucarn. — (4) Tert. l. 4. adv. Marc. 55.

duano, civitas solis, per quam effulsit splendor aeternae lucis. (1) Ab hoc splendore illustratus Thomas, confessus est Christi divinitatem et humanitatem in una persona subsistentem: et ore promens, Dominus meus et Deus meus, incredulitatis suae culpam, magnitudine professionis pensavit. (2)

Inter eos qui Christum confessi sunt, merito Joannes Baptista, Petrus, et Thomas, praecipui habentur. Joannes Christi humanitatem testatus est: Petrus ejus divinitatem confessus est: at Thomas divinitatem et humanitatem simul praedicavit. Joannes Christum verum Messiam declaravit, et tanquam agnum peccata mundi tollentem digito monstravit: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Petrus Christum Dei filium agnovit: Tu es Christus filius Dei vivi. (3) At Thomae digitus, factus est magister mundi, ait cardinalis Petrus Damianus; et ut fatur B. Vincentius Ferrerius, inter Apostolos B. Thomas, quia ore confessus est fidem, fuit clarior (4): licet enim Petrus ore confessus sit fidem, Thomae tamen confessio est longe clarior. Laudatus est Petrus; quia dixit (5): Tu es Christus Filius Dei vivi. Expressius intonat Thomas: Dominus meus et Deus meus, simplici verbo utramque naturam in Christo confessus. Joannes Baptista ab Spiritu Sancto eruditus Messiam agnovit: Petrus ad aeterno Patre edoctus aeternam Christi filiationem didicit. Thomas scrutator vulneris Christi, ab illo luminis fonte humanitatis et divinitatis notitiam assecutus, et ut fatur dubius Tertullianus: Omnibus divinitatis Christi probationibus instructus Thomas respondit Christo: (6) Dominus meus, et Deus meus.

Reges et Imperatores deserunt insignia quibus eorum dignoscitur majestas. Christus est Rex regum, et Dominus dominantium. Ut autem animadvertit D. Augustinus, fuerunt vestigia vulnerum in corpore suo, tanquam tituli gloriarum. (7) Per ejusmodi vulnerum vestigia, praecipua Christi mysteria rimatus est Thomas; per illa eum cognovit Christum verum hominem conservantem in suo corpore cicatrices vulnerum quae nostri amore pertulerat; cognovit Christum verum Deum, quia Deitas quam ab aeterno acceperat a Patre, non erat consumpta ab humanitate, quam in tempore sumperat a Matre. Agnovit incarnationem, quae est unio divinitatis et humanitatis in persona Verbi. Agnovit resurrectionem Christi, qui propria

virtute exiit de sepulcro, sicut januis clausis ingressus est locum, in quo erant discipuli congregati. Agnovit Trinitatem, quia Christus in quantum Deus, generatus est a Patre, et in quantum homo, formatus ab Spiritu Sancto de sanguine Virginis. Tandem praecipua religionis cognovit, et confessus est mysteria, dicens: Dominus meus, et Deus meus: *Figuram perspicit corporis, et Deum praedicat majestatis.* (1)

Qui librorum excogitarunt indices, rem utilem ac delectabilem adinvenierunt, ut quae longo tractu, in vasto volumine dispersa, et prolixa lectione indaganda, ad summam et brevem synopsis redigerentur, ut primo quasi intuitu, omnia lustrentur. (2) Christus, ait Laurentius Justinianus, est liber vitae, scriptus intus et foris, in quo sunt contenti omnes thesauri sapientiae et scientiae Dei. Ex Metaphraste, Thomas est *perfectus index veritatis*, denotans quidquid immenso illo volumine continetur. Quidquid Angelicus doctor in sua Summa fuisse examinat, quidquid de Christo referunt Apostoli et Evangelistae, in duobus istis comprehenditur verbis: Dominus meus et Deus meus. Cuncta Christi mysteria respiciunt vel humanitatem, vel divinitatem: utramque complexus est Thomas, dicens: Dominus meus, et Deus meus. Christiani, vultisne erudiri de cunctis religionis veritatibus? Versate Christum, in quo fuisse continentur. At desideratis brevi tempore instrui de cunctis quae fuisse in illo libro vitae dispersa sunt? Videte Thomam qui est *perfectus index veritatis*; sed index libro annexus per fidem inconcussam, qua Christi mysteria corde credit, ore confitetur, et martyrio testatur.

3. Diabolus nunquam lautius epulatur, quam dum fidelem in infidelitatem adducit. Nulla ei *accuratior pascua est, quam ut hominem a recogitatu verae divinitatis avertat.* (3) Sic Apostolum Thomam in incredulitatem projecerat; et ad negandum pertinaciter Christi resurrectionem projecerat; et ad negandam pertinaciter Christi resurrectionem incitaverat. At Deus *evulsum hominem de diaboli gula per fidem, jam et inculcatorem ejus voluit efficere per virtutem.* (4) Multimode autem Thomas conculcavit et debellavit diabolus. 1. Per fidei confessionem. *Quid enim sapientius et incontradictius confessione simplici et exerta* (5), qua fidelis Thomas Christum suum Dominum, suumque Deum testatus est? 2. Per veritatis et fidei

(1) Dom. laic. 1. adv. — (2) Cajet. — (3) Matth. 16. — (4) Serm. de S. Thom. — (5) Thom. a Vill. Nov. Conc. in Oct. Pasch. — (6) L. de Triu. — (7) Epist. 49.

(1) D. Aug. Serm. 156. de Temp. — (2) L. de Humil. c. 21. — (3) Tert. Apol. 22. — (4) Tert. Scorp. 6. — (5) Tert. L. 4. adv. Marc. 39.

prædicationem, ad quam gentibus annuntiamdam misit Christus Apostolos. *Discipuli quoque diffusi per orbem, præcepto magistri Dei paruerunt.* (1) Potissimum Thomas qui post prædicatam in Judæa religionem Christianam, Parthos, Medos, Persas, Hircanos, Brachinanos, Abyssinos, Æthiopes lustravit, atque in Indiam pervenit, Evangelium Christi promulgare cepit ab insula Zocotora, atque hinc progressus est in regna Granganonis et Cougi, quæ sunt Malabarum, inde transiit ad regna Natsingæ, et demoratus Calaminæ hic templum extruxit. 3. Per idololatriæ destructionem et fidei propagationem. *Etenim fidem Apostoli induxerunt* (2), ut de Thoma comprobatur a quo tres reges Magos qui Christo Domino obtulerunt aurum, thus, myrrham, baptizatos et in prædicationis munere ascitos vult Aulior operis imperfecti. *Denique cum Thomas ivisset ad provinciam illam, adjuncti sunt illi, et baptizati, facti sunt adjutores prædicationis ipsius.* (3) D. Chrysostomus Thomam *Æthiopus baptismali fonte dealbasse* (4) asseverat. Saganum quoque Calaminæ regem, in cujus præsentia Apostolus enecatam puerum ad vitam revocaverat, religionem amplectum auctores fide digni testantur. Tandem Laurentius Justinianus uni Thomæ *innumerabilium populorum conversionem* assignat. (5) 4. Per ardentem Christi dilectionem. Sol dum magis ardet ingreditur Geminos, et Christus sol justitiæ ingressus est in mentem et in cor Thomæ. (6) In mentem, per fidem: in cor, per ardentem charitatem. Et ob hanc causam, Nicephorus de illo tanquam de *vehementissimo Christi amatore* loquitur. Seseque talem demonstravit Thomas non solum ex zelo quo magno cum labore tot longinquas peragravit provincias, sed etiam per suos sermones, qui sunt interpretes amoris. Hæc namque verba, Dominus meus et Deus meus, satis innuunt quantus fuerit amor quo diligebat Christum. Non enim ait noster, sed meus, quia *ex affectu magno vocatus sum.* (7) Ex Laurentio Justiniano, *charitas plus cæteris virtutibus locuples est, ratione lucri, aliena enim bona sua facit.* (8) Beneficium incarnationis, et opus redemptionis sunt mysteria quæ adimplevit Christus generaliter pro cunctis hominibus; at beneficia illa communia, specialiter sibi arrogat Thomas, tam ardenti amore Christum diligens ac si pro se solo humanatus esset in utero Virginis, et fuisset

in cruce patibulatus. Christi plagæ non vocitantur ulcera, sed vulnera, quia ulcera proveniunt ab intrinseco, vulnera vero ab extrinseco causantur: Christi autem plagæ non procedunt ab intrinseco, id est a peccatis ab ipso commissis, sed ad extrinseco, nimirum a peccatis hominum pro quibus patitur. Quod bonus latro attente considerans, in Dei amorem exarsit. *Intellexit enim quod pro alienis plagis, has ille plagas susciperet; pro alienis sceleribus hæc vulnera sustineret; et scivit quod illa in corpore Christi vulnera, non essent Christi vulnera, sed latronis: atque ideo plus amare cepit, postquam in corpore ejus sua vulnera recognovit.* (1) Non absimiliter Thomas, recognoscens sua peccata in sacris Christi vulneribus quæ sui amore pertulerat Salvator, tanto erga benignum Redemptorem amore exarsit, ut merito Thomas, id est, ut habeatur in historia Lombardica, *totus meus in Dei amorem* dicatur. Bonus latro Christum ardentem amavit, recognoscens sua peccata in vulneribus Christi, quanto magis Thomas Christum diligit, semel et iterum pro suis peccatis aperta conspiciens vulnera Christi, semel in cruce ut eum a suis delictis redimeret; iterum post resurrectionem, ut eum ab infidelitate sanaret? Thoma, Dominus *pro nuntio tui amoris fervore, voluit lancea suum latus aperire, ut tibi demonstraret quod tibi tribuit cor tuum* (2), et ut te ad suum amorem accenderet, voluit rursus per digitos tuos aperire latus suum, quod est *amoris domicilium.* (3) 5. Debellebat Thomas diabolum, per timoris expulsionem. Ut enim dilectus ait Discipulus: *Perfecta dilectio foras abjicit timorem. Quem timorem intelligi præstat, nisi negationis auctorem? quam dilectionem perfectam affirmat, nisi fugatricem timoris, et animatricem confessionis?* (4) Hac dilectione perfecta fugatrice timoris et animatrice confessionis discipulos hortatur, ut magistrum in cunctis sequantur periculis, et simul cum illo moriantur. Eamus et nos et moriamur cum eo. (5) Ut autem animadvertit Cajetanus, *magni fervoris impavidique animi verba sunt hæc Thomæ adhortantis alios discipulos: Eamus cum Jesu, et cum ipso simul moriamur.* Tandem 6. per martyrii passionem *passos Apostolos scimus* (6): nam, Petrus crucifixus est, Paulus decollatus, Bartholomæus excoriatus, et Thomas lancea confosus, ut Christo, qui lancea latus aperuit similibus, cor pro corde referre posset.

Honorata est apud Deum mors religiosorum

(1) Tert. Apol. 21. — (2) Tert. L. 5. adv. Marc. 21. — (3) Hom. 2. in Matth. — (4) Hom. de 12. Apost. — (5) Serm. de S. Thom. — (6) Die 14. jun. — (7) D. Ambr. in Psal. 49. — (8) L. de Charit. c. 4.

(1) D. Ambr. 49. — (2) D. Bonav. in stim. divin. Amor. c. 1. — (3) D. Bern. — (4) Tert. Scorp. 12. — (5) Joab. 11. — (6) Tert. Scorp. 15.

mani, Judas tradidit Christum, ut salus quæ impediatur per virtutes, quæ obsistebant ne pateretur Christus, impediri omnino non posset: et ideo per passionem Christi non posset salus humani generis ratardari. » Verum quovis modo explicetur hujusmodi hæresis, explanatio est falsa, temeraria, hæretica, impia, absurda, ridicula, magnificans Judam, qui fuit 1. Multiplici crimine culpatus; 2. Merito reprobatus; 3. Cujus loco Matthias est subrogatus.

1. Multiplici crimine culpatus est Judas, nimirum ingratitude, avaritia, proditione, crudelitate, impietate, desperatione. 1. *Beneficii ingratus exstitit* (1) erga Christum qui eum in discipulum elegerat, sua amicitia donaverat, secretorum participem effecerat, sacerdotii honorem præstiterat, patranda miracula virtutem contulerat, Apostolorum collegio sociaverat. Nam *ipse traditor Christi de Apostolis fuerat.* (2) 2. Avaritia: Christus Dominus etsi infiniti valoris, et pretio longe superans cunctas mundi divitias, *triginta argenteis appretiatu est a traditore* (3) Juda. Qui 3. perfide Dominum suum tradidit, audiens *distrahere conditorem, et ipsum sanguinem taxare pretio, quem sponte Dominus erat nostrum largiturus in pretium.* (4) Quem 4. sæva crudelitate effudit, per manus Judæorum, quibus magistrum suum tradit ad mortem. *Et locupletes pro morte ejus, qui scilicet et a Juda, traditionem redemerant.* (5) Avaritiæ, perfidiæ et sævitæ, adjunctum 5. Impius Judas sacrilegium, cum tetro proditiōnis proposito corpus sumens Dominicum. Ut autem animadvertit D. Ambrosius, impius ille et sacrilegus discipulus ausus non fuisset indigne ad sacram accedere mensam, nisi prius exstitisset diaboli habitaculum. *Nunquam erupisset in tantum scelus, nisi se in cor ejus demersisset.* (6) A quo 6. Misere et infeliciter est in desperationem præcipitatus, gravius peccans desperando, quam Christum tradendo, quia *ut laqueo respiratio, ita prohibetur desperatione Spiritus Sanctus.* (7) His aliisque sceleribus culpatus Judas, merito reprobatur.

2. *Inter omnes reprobos* (8) Judas principatum tenere videtur, cujus damnationem sic ominatus Regius Vates ait: *Constituere super eum peccatorem* (9), nempe diabolum quasi impium et tyrannum ei præfice, qui acriter eum puniat. *Meruit Judas, ut super se haberet diabolum, id est, diabolo subditus*

esset qui Christo subditus esse noluit (1), qui injuste Domini sui recusavit imperium, dæmonis tyrannidi juste subjicitur. *Et diabolus stet a dextris ejus*; ut scilicet eum ad avaritiam, ad proditionem, ad vendendum et tradendum Christum inducat. *Diabolus stet a dextris Judæ, cum avaritiam præposuit sapientiæ; pecuniam saluti suæ, ut Christum proderet.* (2) Diabolus stet a dextris ejus. *Diabolus, id est, delator* (3), ei adstet, eumque apud judicem accuset, et mortis reum peragat: quod potissimum in ultimo exsequetur judicio diabolus, Judam de sua impietate, proditione et crudelitate accusans. Diabolus stet a dextris ejus ad impenitentiam et desperationem incitans. *Oratio ejus fiat in peccatum*: id est, in offensam, quia non orans pro remissione culpæ, sed pœnæ, magis offendit judicem, et ut legit Chaldæus, *Oratio ejus sit in condemnationem.* Quid boni expectandum illi, cui nihil superest nisi oratio, quæ ei vertitur in peccatum? Judas publice suum confitetur crimen: *Peccavi; peccati circumstantias manifestat: Tradens sanguinem justum.* Suæ perfidiæ et proditiōnis pretium restituit: *Retulit triginta argenteos.* In corde etiam de suo scelere doluit, *pœnitentia ductus*: et tamen oratio ejus et pœnitentia facta est in peccatum. *Tam per-versa impij conversio fuit, ut pœnitendo peccaret* (4); quia non informata charitate, neque spe animata, in desperationem versa est. Itaque *Judam proditorem non tam scelus quod commisit, quam indulgentiæ desperatio, fecit penitus interire.* (5) Subjungit Propheta: *Cum judicatur, exeat condemnatus.* Judas exstitit suiipsius judex, *dignum se morte judicavit, quod Christum omnium vitam tradidisset.* (6) Adversus semetipsum personam agit partis accusantis, testis deponentis, judicis sententiam ferentis, et carnificis supplicium inferentis. Commissum crimen est pars eum accusans; conscientia, testis deponens; mens, judex sententiam ferens. *Sua sententia proditor condemnatur* (7): desperatio, carnifex crudeliter torquens: *Merito tibi tua pœna commissa est, quia in supplicium tuum nemo te savior potuit inveniri.* (8) Tibi autem intulisti supplicium, brevi tempore post commissum flagitium. *Fiant dies ejus pauci.* Paucis horis supervixit Judas proditiōni suæ, illico ad laqueum confugiens. *Desperando se occidit, suspendit se, et suffocavit se* (9), mortem luens tum tem-

(1) Tert. l. 2. adv. Marc. 24. — (2) Tert. l. de Præsc. Har. 5. — (3) Tert. l. de Res. 20. — (4) Chrysost. Sermon. 29. — (5) Tert. l. 5. adv. Marc. 23. — (6) In Psal. 58. — (7) D. Aug. l. 50. Hom. hom. 27. — (8) Tert. Scorp. 17. — (9) Psal. 108.

(1) D. Aug. in Psal. 108. — (2) D. Aug. ibid. — (3) Tert. l. 2. adv. Marc. 10. — (4) D. Leo Sermon. 5. de Pass. — (5) D. Aug. l. de Util. Pan. c. 5. — (6) D. Amb. Sermon. 51. — (7) D. Amb. ibid. — (8) D. Leo Sermon. 16. de Pass. — (9) D. Aug. l. de Util. Pan. c. 5.

poralem, tum æternam, ad quam tanquam reprobis justo Dei judicio damnatus est: *Et utique damnavit, quem recusavit, non consecuturum utique salutem.* (1) Tandem concludit Propheta: *Et Episcopatum ejus accipit alter*: nimirum Mathias, qui postquam Judas penam suis sceleribus dignam suspendio suscepit (2), loco apostatæ et reprobi subrogatus est.

Ex lapsu primi hominis ansam sumunt impij criminandi Deum, ejusque bonitatem, præscientiam et potentiam negandi. Sic enim phisosophiantur apud Tertullianum: *Si Deus bonus et præsciens futuri, et averteudi mali potens, cur hominem et quidem imaginem et similitudinem suam, passus est labi de obsequio legis in mortem, circumventum a diabolo? Si enim et bonus qui evenire tale quid nollet, et præsciens qui eventurum non ignoraret, et potens qui depellere valeret, nullo modo evenisset quod sub his tribus conditionibus divinæ majestatis evenire non posset? Quod si evenit, absolutum est a contrario Deum neque bonum credendum, neque præsciens, neque potentem. Siquidem in quantum nihil tale evenisset, si talis Deus, id est, bonus, et præsciens, et potens; in tantum ideo evenit, quia non talis Deus.* (3) Eodem fere modo ratiocinantur Gentiles, apud D. Chrysostomum, de lapsu Judæ (4); inde criminantes Christum, eumque accusantes ignorantia, non prævidentem aut cognoscentem scelus hominis quem in suum apostolum eligebat; impotentia, non valentem impedire ne caderet; immisericordia, per mittentem non feliciter laboretur, et misere clamaretur.

Tertullianus, ut Deum ab impiorum criminatione vindicet, tria præstat. Unum, bonitatem, præscientiam, et bonitatem Dei demonstrat; aliud, hominem a Deo libertate arbitrii præditum probat; tertium, non dehisce neque potuisse Deum impedire hominis peccatum, nisi agendo contra suam gravitatem, et destruendo hominis libertatem, ostendit. 1. Dei bonitatem præsentiam et potentiam ex Dei operibus demonstrat. *Opera Creatoris utrumque testantur, et bonitatem ejus, qua bona; et potentiam, qua tanta: et quidem ex nihilo: præscientia vero tantos habet testes, quantos fecit prophetas.* (5) 2. Hominem libertate præditum prædicat. *Libertatem et sui arbitrii et suæ potestatis invenio hominem a Deo institutum, nullam magis imaginem et similitudinem Dei in illo ani-*

advertens, quam ejusmodi status formam. (1) Pluribus adhuc rationibus aliorum allatis, hominem a Deo fuisse institutum liberum, imo sic institui debuisse, subtiliter probat: 3. Ex cognitione divinæ bonitatis quæ rationabiliter instituit hominem liberum, recte declarat non potuisse impedire hominis lapsum nisi perverteudo ordinem rerum, et destruendo liberum hominis arbitrium. Sic et *bonitas Dei a primordio operum perspecta, persuadebit nihil a Deo mali evenire potuisse, et libertas hominis recogitata se potius veam ostendet, quod ipsa commisit.*

Judas similiter suæ damnationis fuit causa. Hoc namque est discrimen inter prædestinationem et reprobationem, quod prædestinationem suam sumit a Deo originem, qui gratis largitur gratiam, et ut fatur D. Augustinus: *Elegit nos, antequam essemus; vocavit, cum aversi essemus; justificavit, cum peccatores essemus; glorificavit, cum mortales essemus.* (2) Reprobatio vero ortum habet ab homine, quem Deus ob ipsius peccatum reprobat et damnat. Ut enim docet D. Augustinus: *Nullam elegit dignum, sed eligendo fecit dignum: nullum tamen punit nisi indignum.* (3) Peccatum autem libere commissum facit indignum. Inde D. Ambrosius non tam miratur quod Judas semetipsum suspendit et a Deo damnatus sit, quam quod impie Christum prodiderit. *Non miror quod se suspendit, sed quod Dominum prodiderit.* (4) Suspensio est peccati pœna, proditio est depravatæ et iniquæ voluntatis effectus. Itaque culpandus non est Christus de ignorantia, de impotentia, de immisericordia. Non de ignorantia, præsciebat enim Judam peccaturum; verum Judam eligit ob præsentem qua pollebat virtutem. Ut enim ait Euthymius «elegit Judam Iscariotem, ut qui tunc bonus erat, et quanquam præcognoscat quod futurum est, non tamen ob futuram provitatem eum abjicit qui tunc bonus, sed propter virtutem præsentem eum sibi familiarem facit, etiam qui malus futurus est.» (5) Hanc rationem mirum in modum elucidat Tertullianus: «Si Deum circa personas levem vultis intelligi, cum reprobat aliquando probatos; aut improvidum, cum probat quandoque reprobandos, quasi judicia sua aut damnet præterita, aut ignoret futura: atquin nihil tam bono et judici convenit, quam pro præsentibus meritis et rejicere et adlegere. Adlegerat Saul, sed nondum despectorem prophetæ Samuelis. Rejicitur Salomon, sed a mulieribus

(1) Tert. l. 4. adv. Marc. 25. — (2) D. Aug. Serm. de S. Matthia. — (3) Tert. l. 2. adv. Marc. 5. — (4) Hom. 47. in Joan. — (5) Tert. l. 2. adv. Marc. 5.

(1) Tert. l. 2. adv. Marc. 5. — (2) Serm. 16. de Verb. Apost. — (3) L. 5. cont. Julian. 5. — (4) Serm. 51. — (5) Inc. 5. Marc.

bus alienis possessus, et idolis Moabitarum et Sidoniorum mancipatus. » (1) Neque de impotentia culpandus est Christus, non impediens lapsum Judæ, quem in apostolum elegerat. Dei enim electio non tollit arbitrii libertatem, nec auferit peccandi possibilitatem. Neque infinita sua potentia Deus uti debet, ut homini vim inferat, ejusque voluntati necessitatem imponat: « Non enim necessitate quadam bonos facere consuevit, nec electio ejus vim inferit iis qui vocantur: in eorum voluntate positum est salvari, et perire. » (2) Hanc adhuc rationem belle illustrat Tertullianus: « Tenens enim gravitatem, et fidem Dei boni, sed rationalibus ejus institutionibus vindicandas, nec illud miraberis, quod Deus non intercesserit adversus ea quæ noluit evenire, ut conservaret ea quæ voluit. Si enim semel homini permiserat arbitrii libertatem et potestatem, et ex ipsa institutionis auctoritate digne permiserat; consequens erat, uti Deus secederet a libertate semel concessa homini, id est, contineret in semetipso præscientiam et præpotentiam suam, per quas intercessisse potuisset, quominus homo male libertate sua frui aggressus, in periculum laberetur. Si enim intercessisset, rescidisset arbitrii libertatem, quam ratione et bonitate permiserat, et apparuisset futilis, instabilis, rescindens quæ rationaliter instituerat. Cur permiserat liberum arbitrium, si intercedit? cur intercedit, si permisit? Hæc dignissime peroraturus in Creatorem, si libero arbitrio hominis ex providentia et potentia obstitisset, tunc tibi inusurra pro Creatore et gravitatem et patientiam, et fidem institutionibus suis functo, ut et rationalibus et bonis. » (3) Neque tandem de immisericordia et defectu bonitatis culpandus est Christus, permittens Judam cadere in peccatum; quia Judas erat libero arbitrio præditus; deinde habebat gratiam sufficientem cui poterat consentire. Ut enim ratiocinatur Tertullianus de peccato protoparentis disserens: *Sed etsi præscierat male hominem institutione sua usurum, quid tum dignum Deo quam gravitas, quam fides institutionum qualiumcumque? Vidisset homo, si non bene dispunxisset quod bene acceperat, ut ipse reus legi fuisset, cui obsequi noluisset, non ut legislator ipse fraudem legi faceret, non sinendo præscriptum ejus impleri?* In præsentia materia nihil dici potest subtilius et profundius. Verum quantumvis alte de prædestinatione et reprobatione loquantur Patres; quantumvis theologi acute

de gratia disputent: *Esaias jam tum Apostolus prospiciens hæretica corda* (1): Quis, inquit, cognovit sensum Domini, aut quis illi consiliarius fuit? aut quem consultavit? aut viam intellectus et scientiæ quis demonstravit ei? *Cui et Apostolus condicet*: O profundum divitiarum et sophiæ Dei! ut investigabilia judicia ejus! utique Dei judicis, et investigabiles viæ ejus! utique intellectus et scientiæ, quas ei nemo monstravit.

Ut autem aliquam valeamus habere de Judæ electione et reprobatione notitiam. afferenda sunt Patrum placita. D. Thomas expendens istud Joannis: « Ego scio quos elegerim, » (2) ait quod duplex est electio: una, quoad præsentem justitiam; alia, quoad finalem gratiam. Judas autem quoad illam, et non quoad hanc electus est. Unde quando ait Dominus: Nonne duodecim vos elegi? hoc non dicitur de electione prædestinationis, sed de electione ad aliquem effectum temporalem. Sic Judam elegit ad aliquas utilitates temporales: erat enim œconomus et dispensator, procurabat necessaria; deinde baptizabat, prædicabat, sanabat, non secus ac cæteri Apostoli. Ex D. vero Ambrosio, « eligitur Judas, non per imprudentiam, sed per providentiam. Quanta est veritas, quam neque adversarius minister infirmat, quanta moralitas Domini, qui periclitari magis apud nos judicium suum, quam affectum maluit! Susceperat enim hominis fragilitates, et ideo nec has partes recusavit infirmitatis humanæ: voluit deseri, voluit prodi, voluit ab Apostolo suo tradi, ut tu a socio desertus, a socio proditus, moderate feras tuum errasse judicium, periisse judicium. » (3) D. vero Augustinus quadruplicem Judæ electionis affert rationem. Primo Christus proditorem elegit, ut nobis patientiæ præberet exemplum. « Sciens Christus Judam proditorem, elegit unum, unde tibi solatium faceret nescituro quos devites. Poterat enim non eligere Judam qui noverat Judam. Electi undecim ad opus probationis, electus unus ad opus tentationis; unde posset tibi exemplum dare nescituro quos devites malos, quos caveas falsos et fictos. » (4) « Exemplum patientiæ præbuit, ne deficias cum cœperis inter malos vivere. » (5) Secundo, electus fuit Judas, ut Prophetarum adimplerentur vaticinia. *Habuit inter Apostolos unum, quo malo bene utens suæ passionis implevit dispositum* (6), prout in Scriptura sacra habetur. Tertio, *electus Judas ad opus cui congruebat electus*

(1) Tert. L. 1. adv. Marc. 23. — (2) D. Chrysost. Hom. 47. in Joan. — (3) Tert. L. 2. adv. Marc. 7.

(1) Tert. L. 2. adv. Marc. 2. — (2) Cap. 13. — (3) L. 5. in Luc. — (4) In Psal. 55. — (5) In Psal. 34. — (6) L. 18. Civ. 49.

ab illo, qui bene uti novit etiam malis; ut per ejus opus damnabile, opus venerabile salutis completeretur (1): in quo Judæ electionem multum discriminat ab electione cæterorum Apostolorum. Cum audimus: Nonne ergo vos duodecim elegi, et unus ex vobis diabolus est? (2) illos debemus intelligere electos per misericordiam; illum per judicium. Illos ergo elegit ad obtinendum regnum suum; illum ad effundendum sanguinem suum. Quod intellige non primario et per se, sed secundario et per accidens, prævisa Judæ nequitia, libere et absque ulla necessitate Dominum vendentis et morti tradentis. Sibi autem objicit D. Augustinus: Si Pater Filium tradidit; et Filius seipsum tradidit; Judas quid fecit? (3) Respondet Hipponensis Antistes: Pater tradendo Filium ad mortem pro nobis, fecit bene; Christus tradendo seipsum pro nobis, fecit bene: tradendo Judas magistrum pro avaritia, fecit male. Ex diversa causa traditus est Filius, a Patre, a seipso, a Juda. A Patre, ex misericordia; a Filio, ex dilectione humana; a Juda, ex avaritia. Non enim quod præstitum est nobis de passione Christi, malitiæ Judæ deputabitur. Habet ille mercedem malitiæ, Christus laudem gratiæ. Licet enim Deus qui novit malis bene uti, usus sit Judæ nequitia ad Ecclesiæ utilitatem, non tamen pro utilitate Ecclesiæ quam occasionaliter attulit Judas præmiabitur; sed pro nequitia, qua Christum tradidit, punietur. Quanta nobis Deus præstat de malis hominibus, non tamen secundum id quod de illis nobis præstat, sed secundum malitiam eorum retribuet eis. Videte quanta nobis præstitit de immanissimo scelere Judæ proditoris. Judas quippe tradidit ad passionem Filium Dei, et per eam omnes gentes redemptæ sunt ad salutem: nec tamen pro salute Gentium merces reddita est Judæ: sed pro ejus malitia debitum illi supplicium æternum redditum. (4) Tandem quarto, D. Augustinus expendens istud Dominicum apud Joannem: nonne duodecim vos elegi? sic fatur: Potest et sic intelligi: quia sacratus est numerus: non enim quia perit inde unus, ideo illius numeri honor ademptus: nam in locum pereuntis, alius subrogatus est: mansit numerus consecratus, numerus duodenarius; quia per universum mundum, hoc est per quatuor mundi partes, Trinitatem fuerant annuntiaturo. Quasi dicat, quod duodecim apostolorum electio, non ad personas referatur, sed ad numerum: qui uno licet ex duodecim pereunte, inviolatus deinceps mansit,

quia reprobo Judæ Matthias subrogatus est.

3. Et hoc mirum, opinor, ut probatus aliquis retro, postea excidat? Saul bonus præ cæteris, livore postea evertitur. David vir bonus secundum cor Domini, cadis ac stupri reus est. Salomon omni gratia et sapientia donatus a Domino, ad idolatriam a mulieribus inducitur (1), et Judas, apostolorum collegio sociatus, misere labitur. Judas unus de duodecim illis præelectis discipulis efficitur infamis magistri sui, proditor; unus ex sanctissima Christi familia, fur et latro; unus ex duodecim illis charissimis ovibus, lupus rapax; unus ex tam parvo apostolorum collegio, apostata; unus de Ecclesiæ principibus, princeps tenebrarum; unus ex duodecim prædilectis filiis amantissimi patris, filius perditionis; unus e tam exiguo duodenario numero, diabolus, et reprobus. O miseria! o infelicitas! o stupor! o timor! commemorari in domo Dei, et in æternum perire! saluberrima Redemptoris frui conversatione, et in æternum perire! coram oculis intueri signa et prodigia a Christo facta, et in æternum perire! sacerdotis caractere insigniri, et in æternum perire! Apostolatus dignitate fulgere, et in æternum perire! ægrotos sanare, mortuos suscitare, dæmones fugare, et in æternum perire! Nusquam est securitas, fratres, neque in cælo, neque in paradiso, neque in mundo. In cælo enim cecidit Angelus, sub præsentia divinitatis; Adam in paradiso, de loco voluptatis; Judas in mundo, in schola Salvatoris. (2)

Verum Deus singulari sua providentia vacuas cadentium Angelorum implevit sedes: ubi enim cælestis aulæ principes, Luciferi antesignano, turpissime apostatantes ex summo illo empirei domicilio in profundissimum terræ abyssum deturbati sunt, homines ab omni æternitate a Deo præordinati sunt, qui eorum ruinas resarcirent: Propter hoc enim et ipse creavit homines, qui supplerent locum aliorum, et ruinas. (3) Ad reparandum damnum quod protoparentis delicto genus humanum incurrerat, æternus Pater misit Filium suum, qui humanitatem assumens, homines redemit: Inde prodeundum fuit Christo, ad salutem hominis, quo homo jam damnatus intraverat. (4) Ad complendum sacram duodenarium apostolorum numerum, de quo Judas ceciderat, apostatæ Matthias substitutus est: « Abiit unus de duodecim, qui dicebatur Judas ad principes sacerdotum; » (5) ejus loco Matthias sub-

(1) L. de Corrept. et Grat. c. 7. — (2) Joan. 6. — (5) In Psal. 65. — (4) D. Aug. in Psal. 39.

(1) Tert. L. de Præsc. Par. 5. — (2) D. Bern. Seru. de ligno, feno, et stipula. — (3) D. Bern. Serm. 1. Adv. — (4) Tert. L. de Carn. Christ. 17. — (5) Matth. 26.

rogatur. *Hæc est corona duodecim præfulgida, quam in regno Christi cæteris electis Matthias consequitur Apostolus, eo splendidiorem, quo uberiorem manipulum sortitus est gratia.* (1) Ob prævisum Judæ lapsum Jesus « turbatus est spiritu (2); » quia ut explicat D. Augustinus: « Ipse traditor jam fuerat exiturus, ut Judæos, quibus Dominus traderetur adduceret. » (3) Ob præcognitam Matthiæ subrogationem, Christus lætitia afficitur exclamans: « Nunc clarificatus est filius hominis. » Talis lætitiæ et consolationis rationem accipe a D. Ambrosio: *Quia necesse habebat perire filium perditionis, oportebat in locum ipsius subrogare filium salutis, nempe Matthiam, in quo ait Cardinalis Bellarminus, videmus impletum Regis Prophetæ vaticinium: Et Episcopatum ejus, id est, Apostolatam, accipiat alter. Et vere Alter in persona, in vita, in moribus: Alter non invidia tabescens, sed dilectione exardescens: Alter non avaritia turbatus, sed paupertate honestatus: Alter non vitio coinquinatus, sed virtutibus decoratus: Alter non fraudulentus, sed legalis: Alter non proditor, sed fidelis: Alter non vas contumeliæ, sed vas honoris: Alter non apostata reprobatus, sed Apostolus prædestinatus, et ut fatur præfatus cardinalis, « omnibus modis alter, id est, non consanguineus, non familiaris, non amicus, non similis vitæ ac morum. »*

Quam admirabilis providentia Dei, quæ ab ipso mundi nascentis exordio, corruentium a fide, a gratia, a cælo, restauravit ruinas! Ejusmodi providentiæ ordinem sublimi mentis oculo intuitus Job, hoc pronuntiat oraculum: *Conteret multos et innumerabiles, et stare faciet alios pro eis.* (4) Substituit namque in locum angelorum rebellium, homines; in locum Judæorum infidelium, Gentiles; in locum hæreticorum, catholicos doctores; in locum Christianorum perversorum, studiosos regulares; et in locum Judæ perfidi et proditoris, Matthiam sanctissimum, qui *sortitus est locum ministerii hujus.* (5) Infamis ille proditor fuit unus e Christi discipulis, unus e familiaribus Domini, unus de duodecim Apostolis; unus de orbis terræ principibus; sed unus qui de Christi familiaritate, de cælestis magistri disciplina, de Ecclesiæ solio, de Apostolatu cecidit, cujus ministerium sortitus est Matthias. Illius lapsus et hujus subrogationem eloquenter declarat Anastasius Sinaita: *Electus ad principatum Apostolus, et quasi in*

cælo constitutus, cecidit tanquam fulgur de cælo in perditionis ruinam: et Episcopatum ejus accepit alter (1), nimirum Matthias, qui in locum Judæ, in Christi scholam, in apostolorum collegium, in dignitatem sacerdotalem, in Ecclesiæ principatum, in privilegiorum et gratiarum omnium possessionem, in Episcopatum, in apostolatam successit.

Episcopatum ejus accipiat alter. *Non solum illo tempore de Juda dictum est; sed usque hodie dicitur, et usque in diem Judicii. Si ipse Judas apostolatam perdidit, custodiant se sacerdotes et Episcopi. Si Apostolus cecidit* (2), quis lapsum non pertimescat? quis sibi securitatem promitti audeat? Miramur quandoque et attoniti spectamus, ingentem ac validam quercum, turbine et tempestate radicitus evulsam et eversam, solo prostratam, et taciti nobiscum agitamus quam vehementem ventorum impetum, quam ingens turbo et tempesta fuerit quæ talem fecit stragem: cum longe majori stupore, multoque attentiore consideratione mentis oculis contemplari debemus *cedros Libani, et duces gregum* (3), ut loquitur D. Augustinus, cecidisse, qui per viginti, triginta, quinquaginta annos plantati in domo Domini, in charitate radicati, bonorum operum fructus ubertim produxerant. Stuporem sane timorem, et circumspectionem ingenerare debet vel unius Judæ lapsus, quem à Daniele sub præcisæ arboris figura designatum (4) existimat Richardus Victorinus (5): *Videbam in visione capitis mei super stratam meum, et ecce vigil, et Sanctus de cælo descendit, et clamavit fortiter et ait sic: Succidite arborem, præcidite ramos ejus, et dispergite fructum ejus, fugiant bestiæ quæ subter eam sunt, et volucres de ramis ejus. Væ filiis Adæ, væ conditioni humanæ!* « Quis, quæso, quantumcunque profecerit, quantumcunque ascenderit, de reliquo poterit esse securus, si tantus vir, tamque perfectus, quasi sub unius horæ momento, potuit de tanta sublimitate cadere? Recolamus ergo qualis superius ea arbor describitur, quæ hic præcidi jubetur; et tunc melius agnoscemus, in qualicunque virtutis fastigio constitutis, morum ruina quam juste timeatur. In magnitudine arboris miramur modum fortitudinis: in altitudine ejus, profunditatem sublimitatis: in aspectus dilatatione, magnitudinem auctoritatis: in pulchritudine foliorum, facundiam sermonis: in nimietate fructuum, mul-

(1) Laur. Just. Serm. de S. Matthia. — (2) Joan. 13. — (3) In Psal. 40. — (4) Job. 34. — (5) Aetor. 1.

(1) L. 7. Hexam. — (2) D. Hier. in Psal. 108. — (3) In Soliloq. c. 19. — (4) Dan. 4. — (5) L. 2. de Erudit. inter. hom. 79.

titudinem eruditionis : in esca universorum, doctrinam adificationis : in subjectione bestiarum, rigorem severitatis : in cohobatione volucrium, providentiam circumspectionis. Quis ergo nisi insanus in tantæ mutabilitatis accipiti sibi securitatem promittit ? »

Quam nec sibi pollicitus est Matthias, sed considerans se in loco apostatæ et reprobi, pertimescebat ne et ipse esset apostata et reprobus, et Episcopatum suum acciperet alter. (1) Quod metuebat Matthias, in dies accidere videmus, ait Magnus Gregorius. Nam, *alii perdunt quod tenere videbantur, et alii accipiunt quod alii perdunt. Hoc quotidie agitur : labuntur a statu justitiæ, et locum vitæ, illis cadentibus, alii sortiuntur.* Quam verissimum sit illud summi Pontificis oraculum, ipsa experientia demonstratur, et ne tantum damnum nobis eveniat, unusquisque magna circumspectione vitia fugiat, sectetur virtutes, et ut eum dilectus hortatur discipulus : *Tene quod habes ut nemo accipiat coronam tuam* (2), ne idem tibi accidat quod infelici Sapphicio, cujus loco Nicephorus martyrii coronam accepit. Deinde agnoscens suam fragilitatem sedulo occasiones cadendi fugiat, et ut fatur Apostolus : *Qui stat, videat ne cadat.* (3) Ut autem explicat Hugo Cardinalis : *A Deo stat, a se cadit : si cadit tandem, cum metu vivat et lapsus semper timeat. Metuite quantum potestis ejusmodi casus exitia, et in ista subversione labentium nos experientia perterreant. Vehementer infrenis est, cui non incutitur timor, alio pereunte : amator vero est salutis suæ, qui sollicitus fit cladibus cæterorum.* (4) Sic ex lapsu Judæ Matthias sollicitus, in timore cadendi vitam duxit, etsi superne apostatæ subrogatus, et justo prælatus.

II. PARS. Christo Domino in cælum assumpto, exurgens Petrus, fratres centum viginti congregatos alloquens, velut totius Ecclesiæ visibile caput, decernit : « Oportet ex his viris qui nobiscum sunt congregati in omni tempore quo intravit et exivit inter nos Dominus Jesus, incipiente a baptisate Joannis usque in diem qua assumptus est a nobis, testem resurrectionis ejus fieri unum ex istis : et statuerunt duos, Joseph qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est justus, et Matthiam : » (5) qui Justo prælatus est, et annumeratus cum undecim Apostolis, 1. Dei prædestinatione; 2. Discipulorum electione; 3. Sortis injectione.

1. *Deus ad salutem vocat quem ultro vo-*

cat. (1) Vocatio namque quæ est primus prædestinationis effectus, ex mera Dei voluntate pendet, non ex bono usu liberi arbitrii. Ut enim ait Apostolus : *In quo etiam et nos vocati sumus, prædestinati secundum propositum ejus qui operatur omnia in omnibus secundum consilium voluntatis suæ.* (2) Loquitur Apostolus de vocatione prima ad fidem et Christianismum : ad hanc enim sorte vocati sumus, ut in Græco legitur, hanc sortiti sumus, hoc est sine meritis vocati sumus, sumpta metaphora ab aleatoribus, qui aleæ jactu, de lucro aliave re sortiuntur. Sic Deus hic inducitur ab Apostolo, quasi dicat : *Jaciant omnes homines sortem, et sorte ac aleæ jactu decidatur, qui vocandi sint ad fidem et salutem, qui non vocandi et negligendi; jactaque super omnes alea et sorte, cecidit super nos Francos sors hæc et alea, ut vocaremur, ita ut ex parte nostra fuerit sors et fortuitum vocari ad fidem, gratiam, baptismum, christianismum : quia nihil agebamus ut vocaremur, ac ne cogitabamus quidem de vocatione, imo aliqui eam fugiebant et aversabantur. Ex parte tamen Dei non fuit sors, sed electio, et destinatum propositum nos vocandi. Ut enim apostolum expendit D. Augustinus, *sorte vocavit nos, id est, gratia : nam ubi sors est, non est electio, sed voluntas Dei : ubi enim dicitur, Iste fecit hoc, iste non fecit, merita considerantur : et ubi merita considerantur, electio est, non sors : quando autem Deus merita nulla invenit, sorte voluntatis suæ nos salvos fecit, quia voluit, non quia digni fuimus. Hæc est sors.* (3)*

Tria potissimum sunt, quæ non ex nostris meritis, sed ex beneplacito divinæ voluntatis sortiti sumus. Unum est prima gratia vocationis : quomodo D. Augustinus istud Davidicum intelligit : « In manibus tuis sortes meæ. » *Non video ullum meritum, quo de universa impietate generis humani me potissimum elegisti ad salutem.* Aliud est æterna beatitudo ad quam prædestinavit nos Deus ante prævisa merita, ordine saltem intentionis, quamvis ordine executionis gloriam meritis commensuret. De hac sorte ad æternam hæreditatem fatur Apostolus : *Qui dignos nos fecit in partem sortis Sanctorum in lumine.* (4) Quasi dicat : Deus sine ullo nostro merito, sola sua bona voluntate, præ multis quos neglexit, quasi sorte nos retulit in participationem hæreditatis Sanctorum, quæ initiative in beata visione consistit. Olim inter hæredes, hæreditates sorte dividebantur

(1) 1. 25. Mor. 7. — (2) Apocal. 5. — (3) 1. Cor. 10. — (4) Orig. de Sing. Cleri. — (5) Actor. 1.

(1) Tert. l. 2. adv. Marc. 23. — (2) Ephes. 1. — (3) In Psal. 34. — (4) Coloss. 1.

inde sors dicitur portio hæreditatis, quæcunque sorte contingit. Sorte divisit eis terram in funiculo distributionis (1), id est, per funiculum quo terram dimeticibatur, et unicuique tribui filiorum Israël suam distribuebat partem. Potiori autem jure cœlestis hæreditas nuncupata est sors, quam terrena: nam inter homines, qui sunt hæredes, jus habent ad hæreditatem, cujus sunt hæredes: nullus autem hominum ex se jus habet ad cœlestem Sanctorum hæreditatem. Tertium quod sortito ex mera Dei voluntate procedit, sunt dignitates ad quas nonnulli assumpti sunt. Sic Saul sorte ex agasone, et David ex opitione factus est rex. Sic Apostoli omnes sorte vocati sunt, quorum apostolatus dicitur sors, quia eis obvenit, non ex natura, non ex prosapia, « uti posteris Aaronis primogenitis obvenit pontificatus ex jure primogenituræ; » non ex jure, non ex merito; sed ex mera Dei dignatione et gratia, qui sine ullis meritis hosce duodecim ex tot millionibus hominum ex suo beneplacito elegit, vocavit et coaptavit in suos Legatos et Apostolos, ita ut ex parte Dei fuerit destinata voluntas et decretum eligendi hos, non alios: ex parte vero apostolorum fuerit casus et sors felicissima; perinde ac si Deus super eos jecisset aleam, aleaque Dei jactus incidisset in ipsos qui nullum ad apostolatum habebant jus, meritum, gradum, vel ordinem. Matthias vocatus est ad præfata illa tria, gratiam scilicet et fidem, apostolicam dignitatem, cœlestem hæreditatem, non ex suis meritis, sed ex mera Dei voluntate: inde humiliandi se sumebat causam. Hoc exemplo instruens ut fidelis non superbiat de sua fide, nec justus de sua justitia, nec Episcopus de suo Episcopatu, nec Apostolus de suo Apostolatu: quia bona illa sors eis obtigit non ex ipsorum merito et dignitate, sed ex mera Dei gratia et liberalitate, quia eos ad illam, infinitis aliis, iisque nobilioribus et doctioribus, melioribus, aptioribus prætermisissis, eligere et vocare dignatus est. Et licet ejusmodi vocatio sit hominibus sors fortuita et incognita, quia nec famulis liceat consilia nosse dominorum: (2) in Deo tamen non est casualis et fortuita, quia procedit ex sapiente Dei proposito, ex prudenti decreto, ex concilio divino, quod hac supra re, habitum est in consistorio sanctissimæ Trinitatis. Deus igitur justissimis de causis, licet nobis ignotis, non nullos vocat, non alios. Magdalenam verbi gratia, præ aliis meretricibus; Paulum, præ aliis Judæis persecutoribus; Matthiam, præ Joseph justo. *Quis enim cognovit sensum Do-*

mini? De quo exclamat Apostolus: O profundum divitiarum et sophiæ! ut ininvestigabilia judicia ejus, et ininvestigabiles viæ ejus! (1) Quod probe scientes Apostoli, ad electionem vel Joseph vel Matthiæ congregati, priusquam ad electionem procederent, « Orantes dixerunt: Tu Domine, qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris ex his duobus unum: accipere locum ministerii hujus, et Apostolatus, de quo prævaricatus est Judas ut abiret in locum suum. » (2) Ut autem acute animadverit D. Chrysostomus, *non dixerunt, Elige, sed, Ostende electum, ut cognoscentes quem tu elegisti, tuæ prædestinationi nostram electionem conformemus.*

2. *Homo in faciem, Deus in præcordia contemplatur. Et ideo cognoscit Dominus qui sunt ejus.* (3) Dubius Augustinus quatuor genera Apostolorum discriminat. (4) Quidam mittuntur ex se, cujusmodi fuerunt in veteri Lege falsi prophetae de quibus conqueritur Deus: *Non mittebam prophetas et ipsi carrebant: non loquebar ad eos, et ipse prophetabant.* (5) Cujusmodi sunt adhuc in lege Evangelica Lutherani et Calvinistæ, qui absque ulla missione ordinaria, vel extraordinaria prædicandi munus temere usurpant, quantumvis dicat Apostolus: *Quomodo prædicabunt, nisi mittantur.* (6) Quidam mittuntur per hominem tantum, sine Deo, quales sunt qui beneficia simoniace emunt, vel qui a principibus solo favore quantumvis indigni Ecclesiasticas obtinent dignitates: *Verum quod sunt, jam non ad meritum, sed ad pœnam sunt, qui in voluntate Dei, non sunt.* (7) Quidam a solo Deo mittuntur, et non per hominem, quomodo missus est Moyses in Ægyptum, ut educeret filios Israël de tyrannide Pharaonis. Quidam tandem mittuntur a Deo et per hominem: quomodo missus fuit a Deo Josue per Moysem; quomodo unctus fuit David a Samuele (8): *Unge quem monstravero tibi. Ubi Magnus Gregorius: Quid est quod Deus prævidet, et quod propheta mittitur nisi quia sanctæ Ecclesiæ specialiter mores describuntur quæ constituere nulla cernitur, nisi quæ præeligere et præordinare Deum contemplatur?* (9) Quomodo discipuli congregati nolentes ullum eligere nisi illum quem Deus prælegerat et præordinaverat orantes dixerunt: *Domine ostende nobis quem elegeris.*

Magnum sane est discrimen inter ordina-

(1) Tert. L. adv. Hermog. 45. — (2) Act. 1. — (3) Tert. L. de Præse. Hæ. 3. — (4) L. quæst. ad Oros. quæst. 64. — (5) Jerem. 25. — (6) Rom. 16. — (7) D. Gregor. L. 6. in l. 1. Reg. — (8) L. 1. Reg. 16. — (9) L. 6. c. 3. in l. 1. Reg.

(1) Psal. 77. — (2) Tert. L. 5. adv. Marc. 6.

tionem Matthiæ a Deo destinatam, et electionem ejusdem a discipulis factam. 1. Dei præordinationis est ab æterno, Apostolorum electio facta est in tempore; 2. Dei præordinatio est mere gratuita, ex puro Dei beneplacito absque ullo respectu ad merita Matthiæ; electio a discipulis facta respicit merita: quapropter Deum deprecantur ut eis manifestet quem ex justitia debeant eligere, Matthiam an Barsabam; 3. Deus in præordinatione Matthiæ, nullum consuluit nisi semetipsum; ut enim ait D. Chrysost., *Dives est Deus, et nullius eget opibus; potens est, et nullius eget auxilio; sapiens est, nullius eget consilio*. Discipuli autem superno indigent auxilio: quapropter ut Judæ subrogent hominem apostolatu dignum, Deum enixe deprecantur ut electio ab ipsis faciendâ non fiat nisi *de luminis concilio*. (1) 4. Deus cum nullum habeat superiorem et a nemine dependeat, in præordinatione Matthiæ, neminem orat; discipuli autem, Apostolum electuri orationi vacabant: ad instar Christi qui assumpturus discipulos, secessit in montem orare, exemplum præbens iis, quibus competit jus eligendi ad Ecclesiasticas dignitates, ut prius ad Deum studiosa oratione recurrant. Ut enim belle ad propositum animadvertit Cajetanus, *non solum oravit, sed nocte tota in oratione perseveravit, docens Ecclesiam suam, ut promotura aliquos, orationem præmittat non pro ceremonia, sed vere recurriendo pro divinæ gratiæ spiratione, et aspiratione*. (2) 5. Deus perfectam habebat Matthiæ et Josephi notitiam; conspiciens eorum corda, virtutes, et merita. *Tu, ut homo, extrinsecus unumquemque nosti: putas quod vides; vides autem quousque oculos habes, sed oculi Domini alti*. (3) Deus itaque ab æterno judicavit Matthiam Josepho præferendum; discipuli vero illorum ignorant merita, nescientesque quis alteri præferendus esset, orantes dixerunt: Domine, ostende nobis quem elegeris. 6. Ordinatio Matthiæ a Deo facta, præcedit sortis injectionem: discipulorum vero electio subsequuta est sortem. *Elegerat Deus profecto Matthiam ad hunc gradum dignitatis antequam darentur sortes, et priusquam feret mundus. Declaravit autem visibilis sors Dei electionem invisibilem, et quem elegit prædestinatio, perfecit sors* (4), qua visa, discipuli Matthiam elegerunt, et Barsabæ prætulerunt.

3. *Semper oculi in urna ejus, cum sortibus volutantur*. (5) Loquitur Tertullianus

de eo qui in spectaculis in urna deponebat pecuniam, velut pignus pro gladiatoris victoria. Cum sortibus similiter volutabantur oculi discipulorum, qui *ne Apostoli unde narii in perfectione velut voluntatis divinæ transgressores remanerent, Barsabam et Matthiam eligentes, in medio statuerunt, atque fusa ad Deum prece, sortes super eos dederunt*. (1) Apostoli, discipuli, cæterique fideles Hierosolymis congregati, ut in locum Judæ duodecimum Apostolum eligerent, « statuerunt Josephi qui vocabatur Barsabas, qui cognominatus est Justus, et Matthiam, et dederunt sortes eis, et cecidit sors super Matthiam. » (2) Barsabas et Matthias, ut vult Clemens Alexandrinus, erant e numero 72 discipulorum: hos unanimi consensu nominarunt fideles, velut excellentiores in fide, virtute, mysteriorum Christi cognitione, seorsim statuentes velut Apostolatus candidatos, ut super utrumque jacerent sortem, quæ Apostolum designaret.

Nunc autem illa sors est explicanda, bona vindicanda, electio Matthiæ rationalis demonstranda. 1. Variæ fuerunt apud veteres sortiendi rationes: nam cartulæ, tesserae, globuli aut lapilli, conjiciebantur aut in galeam, ut vult Homerus; aut in situlam, ut censet Plautus; aut in hydriam, ut refert Orator Romanus; aut in urnam, ut modulate canit Virgilius; aut in sinum, ut docet Sapiens. Quo autem modo usi sint Apostoli, est incertum. Certum quidem Deum per illum modum declarasse Matthiam, tum dirigendo sortem ut in illum caderet, juxta istud: *Sortes mittuntur in sinum, sed a Domino temperantur* (3): tum addendo signum aliquod cæleste, quod sortem comprobaret, ne ille in quem caderet, cæteris Apostolis, qui fuerant electi a Christo, esset inferior: quænam autem fuerit illa sors, non consentiunt inter se Doctores. Quidam volunt fuisse scrutinium suffragiorum, existimantes orasse Apostolos (4) ut Deus eorum illuminaret mentes, ac declararet cui vellet suum eos dare suffragium. Verum tunc non fuisset sortitio, sed electio, neque sors cecidisset super Matthiam, sed jure suffragiorum creatus esset Apostolus. Alii vero censent sortem illam fuisse signum quoddam divinum, vel donum prophetiæ aspiratum Matthiæ (5), vel columbam cœlitus delapsam in Matthiam, ad modum quo Fabianus delapsu columbæ creatus est pontifex (6): vel radium de cœlo in Matthiam demissum, sicut Magnus Gre-

(1) Tert. L. de Pall. 1. — (2) In c. 6. Luc. — (3) Tert. L. de Præsc. Har. 3. — (4) Laur. Just. de Chr. perf. — (5) Tert. L. de Spect. 16.

(1) D. Aug. Serm. de S. Matthia. — (2) Act. 1. — (3) Prov. 16. — (4) Gagnerius. Salmeron. Sanches. — (5) Dion. Carth. — (6) D. Antonin.

gorius radio lucis demonstratus est pontifex : hanc autem sortem dicuntur Apostoli dedisse, eo quod præfatum signum ex instinctu divino præfuerint, dicentes : Super quem de cælo descendet columba aut radius, ille Dei judicio erit Apostolus : tumque Deum orarunt ut ipse hanc sortem ederet et ostenderet. Verum mittere sortem aliud longe significat. In sorte enim, ut ex ipsa termini significatione constat, eventus est fortuitus, et a casu expectatur, ut is vincat in quem sors, quasi felix alea ceciderit. Proprie autem Apostoli miserunt sortem, quæ cecidit super Matthiam (1), etsi incertus modus, quo illam miserunt. Alii volunt nomen Matthiæ uni chartæ, nomen Josephi alteri fuisse inscriptum, utrumque injectum in urnam, ibique commixtum, ut cujus primo educeretur nomen, esset Apostolus; primoque fuisse eductum Matthiæ nomen. Verum sors hoc modo facta nullum de cælo signum habuisset manifestum. Hæc autem sors fuit humana et divina : humana, ob sortientes Apostolos; divina, ob signum a Deo denotatum.

Circa secundam quæstionem, an scilicet Apostoli licite et in conscientia jecerint sortem, respondent communiter doctores (2), absque ulla conscientiæ læsione, Apostolos electionem casu et sorti commisisse : tum quia dum eligendi in dotibus externis sunt pares, res potest sorte decidi et dirimi; Matthias autem et Barsabas erant pares in externis dotibus. Tum quia Apostolis Scriptura sacra patrociniatur : sic enim Saul, sorte rex est creatus (3) : sic Achan sorte est deprehensus (4); sic terra promissionis sorte divisa est (5) : Ut autem docet D. Augustinus « præcedentium sanctorum sortes merito mundissimæ intelliguntur propter preces, quibus divinæ clementiæ judicium de re dubia postulabant. Quo sortium genere Matthias electus, Apostolorum consortio est sociatus. » (6) Tum quia ut subjungit Hippo-nensis Antistes, « cum lege Domini summus sacerdos sorte quærebatur, sicut de Zacharia dictum est (7), quod secundum consuetudinem sacerdotii sorte exiit, ut incensum adoleret. Qua in re mystice monstrabatur, verum sacerdotem superesse quærendum, donec veniret in carnem. Tum ex eodem magno Doctore, quia « Apostoli non debuerunt subito a mandato veteris legis discrepare, donec radiant lumine Evangelicæ prædicationis, paulatim evanesceret umbra veritatis, ut sicut magister sua circumcissione ac lega-

libus hostiis pro se Deo patri oblati, finem imposuit legi ac circumcissioni; ita et discipuli sorte usi sunt, ut finem imponerent antiquarum sortium inquisitioni. Hinc est quod postmodum septem Diaconi nequaquam ad opus ministerii venisse sorte leguntur, sed tantum oratione Apostolorum pariter et manuum impositione venerabiliter ordinantur. Hoc idcirco proferre dignum duximus, ne simpliciores quique Apostolorum ac Prophetarum, Deum putent hoc tempore sortibus consulendum, cum magos, ariolos et sortilegos sacre Scripturæ auctoritate certissime sciamus esse damnandos. » (1) In electionibus pastorum et Ecclesiasticorum, nunc sors est prohibita jure canonico. Jure namque naturæ, divino et humano, ad beneficia, præsertim annexam habentium animarum curam, eligendi sunt vel digniores, vel saltem digni: sors autem posset cadere super indignos.

Quam rationabiliter autem Matthias fuerit Josepho prælatus, apparet quia in ejus electione nulla est *interpellatio sanguinis*. (2) Multi hac ætate ad Ecclesiasticas dignitates promovent cognatos et consanguineos quantumvis indignos, quasi cognatio jus ad beneficia præbeat; in quo multum a Christo discriminantur, qui *potiores fecit alios, meritum prælationis attendens* (3), non affinitatem aut communionem sanguinis; ut ex Matthiæ electione comprobatur, qui præfertur Josepho meritis non impari, et Christi consanguineo. Nam videtur frater Jacobi minoris et Judæ Apostolorum, filiusque Alpei et Mariæ, quæ inter matronas Christo crucifixo adstantes nominatur *Mariæ Jacobi, et Joseph mater*. (4) Christus Matthiam extraneum consanguineo suo in apostolatu præferens, docuit in electione Ecclesiasticarum dignitatum habendam non esse rationem consanguinitatis. *Barsabas fuit consanguineus Christi, sicque per hoc docuit, quod ex consanguinitate aut carnali affectu, non sunt homines ad Ecclesiastica beneficia, aut officia promovendi* (5); sed ex virtute et merito. Sic Archelaus vas aureum nequaquam iis dabat, qui illud sine meritis postulabant, sed Euripidi (6), quem ob virtutes aliasque optimas qualitates, illud optime mereri cognoscebat. Animadvertit autem D. Augustinus Matthiam ex sorte qua prælatus est Barsabæ fuisse primum clericum, a quo clerici suam sumunt originem, nomenque mutuauerunt. *Nam et cleros, et clericos, hinc appellatos puto, quia sunt in Ecclesiasticis gradibus*

(1) Lorin. Marian. — (2) Gloss. — (3) L. 1. Reg. 10. — (4) Josue 7. — (5) Josue. 15. — (6) Serm. de S. Matthia. (7) Luc. 1.

(1) Cap. Eccles. 10. de sortib. — (2) Tert. L. ad Scap. 3. — (3) Tert. L. de Carn. Christ. 7. — (4) Matth. 27. — (5) Dion. Carth. in c. 2. Actor. — (6) Plurarch. in Apophth.

ordinati; quia Matthias sorte electus est quem primum per Apostolos legimus ordinatum. Clericus enim dicitur a κληρος, id est, sorte, quia sorte in sortem Domini asciscitur. (1) Idipsum docet aliorum D. Augustinus, clerici nomen ad cunctos extendens Christianos. Quia hic discipulus Christi sorte est electus: congruit hoc nomen Christianis, et maxime in dignitate positus, eo quod sors vel hereditas latine, græce κληρος dicitur. (2) An clerici non dicuntur qui in sorte Dei delegati, ab omni turpitudine et actu ambitionis student esse alieni, ut in domo Dei mereantur fieri hæredes? Hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi (3); ore et corde cantantes: Dominus pars hereditatis meæ, ad instar Matthiæ qui sorte justo prælatus, et apostolatu merito donatus?

III. PARS. Statim igitur Apostoli, quos hæc appellatio missos interpretatur, assumpto per sortem duodecimo Matthia in locum Judæ, ex auctoritate prophetiæ, quæ est in psalmo David, consecuti promissam vim Spiritus Sancti ad virtutes et eloquium, primo per Judæam contestata fide in Jesum Christum, et Ecclesiis institutis, dehinc in orbem profecti, eandem doctrinam fidei nationibus promulgaverunt. (4) Quod Tertullianus de Apostolis in communi enarrat, in particulari Matthiæ competit; qui non secus ac cæteri, fuit 1. Ad apostolatum sublimatus; 2. Virtutibus decoratus; 3. de probe functo munere apostolico commendatus.

1. Dei dignatio suas præmittit prærogativas. (5) Prærogativis Dei benevolentia dignati sunt Apostoli, et ad tantam dignitatem sublimati quod eam fastigium (6) nuncupat Tertullianus. Apostolorum excellentiam aliorum fuse demonstravimus (7): quos adhuc multis encomiis prædicat D. Augustinus. Vocitat, 1. vestem Christi: Vestem Christi putate Apostolos, sub textura unitatis adhærentes lateribus Christi. (8) Quo magis Christo adhærent, eo magis dignificantur. 2. Eos cælo appellat quibus Gentiles honores divinos præstare voluerunt: Cum ipsi cæli emitterent voces suas per omnem terram et facerent mirabilia, coruscante de illis et intonante Domino miraculis et præceptis, putati sunt dii descendisse de cælo ad homines. Nam quidem ex gentibus hoc putantes, eis etiam sacrificare voluerunt. (9) 3. Expendens istud Davidicum: « Ego confirmavi columnas ejus, » (10) Columnas Apostolos dicit (11), quibus

Ecclesiæ ædificium innititur. Columnæ ratio potissimum Petro convenit, qui ut fatur Hipponensis Antistes, est lapis ad fundamentum, columna ad sustentaculum, clavus ad regnum. (1) 4. Apostolos velut spiritalis animarum medicos (2) considerat ad earum medelam et sanitatem destinatos. Illos 5. adhuc honoris gratia propter curam pietatis amabili Patrum vocabulo commendat.

Nec mirum si tot titulis D. Augustinus Apostolos honorat: qui vocitatur a Christo primo filioli. « Filioli adhuc modicum vobiscum sum. » (3) Possumus dicere, quod præ amoris magnitudine discipulos suos filios appellaverit. Moris est enim parentum, parvulos suos filios delicatissime nutrire quam magis, et sapius amplecti, crebrius æmulari. (4) Filioli erant Apostoli, parvuli, humiles, superbia et arrogantia minime tumentes, deinde fratres. Magdalenam namque ad Apostolos mittens, ut eos de sua resurrectione instrueret, dixit ei: Vade ad fratres meos. (5) Fratres appellat non quod ex eodem patre, et eadem matre, qua ipse nati sint, sed ut ad eorum memoriam revocet Apostolicum honorem. Frater enim sonat idem ac fere alter. Ut autem vult quidam doctor neotericus, Apostoli sunt Christi, et Christum per omnia referunt. (6) Tandem Christus demonstrare volens Apostolis eminentem dignitatem ad quam eos sublimaverat, nuncupat amicos: Vos amici mei estis. (7) Illos dicit amicos, non solum quia illos amabat et ab eis vicissim amabatur; neque adhuc quia divinorum secretorum effecerat conscios et participes. « Jam non dicam vos servos, quia servus nescit quid faciat dominus ejus: vos autem dixi amicos, quia quæcumque audivi a Patre meo, nota feci vobis. » (8) Sed præsertim eos dixit amicos, ut denotet in quo pretio illos habeat, et quantum consecuti sint honorem. Ex Philosopho namque amicus est alter ego, et inter amicos cuncta sunt communia.

Matthias hebraice idem est ac donum Dei, seu donatus a Deo, et ejusmodi nomen, ait V. Beda, fuit faustum omen, quod donandus esset apostolatu et annumerandus inter vestes Christi, cælos enarrantes Dei gloriam, Ecclesiæ columnas, spirituales animarum medicos, fidelium patres, Christi filios, fratres, et amicos. (9) Associatus namque Apostolorum collegio, iisdem gaudet honoris titulis quibus cæteri potiuntur. Quod denotatum vult D. Chrysostomus in parabola

(1) In Psal. 67. — (2) Serm. de S. Matth. — (3) Rom. 1. — (4) Tert. L. de Præsc. Hæc. 20. — (5) Tert. L. de Bapt. 18. — (6) Tert. L. de Exh. Cast. 4. — (7) Tert. Prædic. tom. 2. tract. 1. — (8) Ser. 6. de Verb. Apost. — (9) In Psal. 543. — (10) Psal. 74. — (11) Serm. 29 de Sanctis.

(1) L. 50. Hom. hom. 12. — (2) In Psal. 77. — (3) Joan. 15. — (4) Bern. Serm. 4. in crn. Dom. — (5) Joan. 20. — (6) Paul. a. Palat. in c. 10. Matth. — (7) Joan. 15. — (8) Joan. 15. — (9) Apud Thom. in Cat. ad c. 20. Matth.

patrisfamilias qui conduxit operarios ad excolendam vineam, eique qui circa undecimam horam venerat denarium contulit non secus ac illis qui primo mane conducti fuerant. *Circa undecimam horam veniens Deus, Matthiam qui cum undecim Apostolis connumeratus est, intelligi volunt vocatum* (1) D. Athanasius et Leo Castrius.

Non est prætereunda D. Ambrosii consideratio, qui in istud: *Et adjecit parere Abel*, (2) acute observat *ly adjecit* esse numerum arithmeticum, quo numero adjungi significatur, ita ut sequens numerus totam numerorum præcedentium complectatur summam, et adhuc aliquid amplius: unde si numero binario addatur ternarius, totum illum in se complectitur, et aliquid amplius. *Cum adjicitur aliquid, quod prius erat, tollitur, idque colligitur ex arithmetice proportionibus, addito enim numero fit alius numerus, absolutur superior, et cogitatio nova excludit superiorem.* Inde concludit: *Ergo cum adjicitur Abel, aufertur Cain.* Eodem modo ratiocinandum est de Juda et Matthia, quo Mediolanensis Antistes de Cain et Abel philosophatur. In Apostolorum collegio adjuncto Matthia, Judas aufertur, et Matthias secundum arithmetice regulas continet omnes gratias, prærogativas, dignitates quas habuit Judas in Apostolatu, quibus adjicit aliquid amplius, nempe virtutes, quibus decoratur.

2. Ex Dionysio Carthusiano fuit *Matthias omni virtute ornatus.* (3) Et connumeratus est cum undecim Apostolis, id est, ut explicat doctor illuminatus Franciscus Maironius (4), *secundum undecim virtutes, quæ floruerunt in illis.* Verum Matthiæ virtus mirum elucescit ex vitio Judæ cui opponitur; et ex perfectione Josephi cui præponitur. Et quidem ex oppositione Judæ: nam juxta commune Philosophorum placitum, *contraria juxta se posita magis elucescunt*, ut ab inductione nullo negotio comprobatur. Ex præfato autem Maironio, Matthias Judæ opponitur. Unde si de isto dicitur: *Nihil Juda scelestius*, de illo quoque affirmandum est: *Nihil Matthia sanctius.* Cujus virtus adhuc ex prælatione qua Josepho præponitur elucescit. Joseph a Scriptura sacra cognominatur justus: imo a Sancto Dionysio vocatur sanctus justus, *ipsa divina pax, et tranquillitas, quam sanctus justus silentium appellat*, (5) deinde inter sanctos ponitur in Martyrologio Romano hisce verbis: « Eodem die natalis B. Joseph, qui cognominatus est justus (1);

quem Apostoli cum B. Matthia statuerunt, ut locum apostolatus Judæ proditoris impleret: sed cum sors cecidisset super Matthiam, ipse nihilominus prædicationis et sanctitatis officio inserviens, multamque pro fide Christi, a Judæis persecutionem sustinens, in Judæa victorioso fine quievit. De quo etiam refertur, quod venenum hiberit, et nihil ex hoc triste propter Domini fidem pertulerit. » Josepho tamen justo et sancto præfertur Matthias, qui licet non cognominetur justus et sanctus, non sequitur quod non receperit a Deo justitiam et sanctitatem apostolatus ad quem sublimatus est convenientem, juxta doctrinam D. Thomæ asseverantis quod quando Deus ad aliquod munus eligit, subministrat gratias et qualitates huic officio congruentes. Sic largitus est Matthiæ qui fuit *in lege Domini doctissimus, corpore mundus, animo prudens, in consilio providus, in sermone expeditus, multorum signorum patrator, martyr extensis in cælum manibus spiritum Deo reddidit.* (1) Quot dotibus et virtutibus ornatum Matthiam repræsentat Florentinus Antistes!

Quod si ex abundantia cordis os loquitur, et sapor mentis in lingua gustatur: ex sermonibus Matthiæ colligendum est qualis fuerit ejus animus. Tria Matthiæ effata refert Clemens Alexandrinus, quæ redolent pietatem, virtutem, et cœlestem sapientiam. Primum est: *Oportet admirari præsentia* (2), nimirum opera Dei quæ videntur, ut ex eis ascendamus ad invisibilia, admirantes et contemplantes Dei majestatem, potentiam, sapientiam, et bonitatem. Secundum est, *si electi vicinus peccavit, peccavit electus.* Nam si se ita gessisset ut jubet verbum vel ratio, ejus vitam ita vicinus esset reveritus, ut non peccasset. (3) Quomodo Bernardinus sua gravitate et modestia coævus et contubernales a peccato arcebat. Tertium, *adversus carnem pugnandum, et in nullo prorsus voluptati ejus ac libidini concedendum; animam vero alendam sapientiæ pastibus, et scientiæ cibis in majus semper augendam.* (4)

Sed Matthiæ justitia nunquam magis quam ex ejus humilitate splendescit. Humilitas namque pro omni justitia usurpatur; ut docet D. Augustinus expendens Christi sermones ad Joannem Baptistam (5), baptismum Domino administrare recusantem: Sine modo, sic enim decet nos implere omnem justitiam. *Quid est impleatur omnis justitia? impleatur omnis humilitas?* (6) quasi humili-

(1) Apud Lorin. — (2) L. 1. de Cain et Abel. c. 4. — (3) Serm. de S. Matthia. — (4) Serm. de S. Matthia. — (5) De Eccles. Hier. 11. — (6) D. 10. Julii.

(1) D. Antonius 1. p. tit. 6. c. 2. — (2) L. 1. Strom. — (3) L. 3. Strom. — (4) L. 7. Strom. — (5) Matth. 5. — (6) Tract. 4. in Joan.

tas et iustitia synonyma sint, et perfectus humilis sit perfectissime justus : *Humilitas est quidquid in valore pretiosius, quidquid in decore est gratiosius.* (1) Iustitia cunctas complectitur virtutes : *Omnes virtutes, cum humilitate connexæ sunt : omnes in ea fundatæ, agglutinatæ, qua sublata, fugiunt omnes.* (2) Ex Basilio autem Seleuco : *Humilitate comite continentia in admiratione est, et fides fit amabilior, et iustitia purgator et verior. Misericordiæ fructus et pœnitentia tunc creditur, quando cum humilitate conjugata est.* (3) Has omnes virtutes complectitur vere Matthias nomine parvus, iustitia et humilitate perfectus : *Matthias Dei parvus interpretatur. Cum auditis parvum, non corporis quantitatem, sed morum animi attendite humilitatem. Dei parvus intelligitur humilis et quietus. Unde Dominus in Evangelio* (4) : *Discite a me quia humilis sum.* (5) *Et alibi : Sine parvulus venire ad me ; talium est enim regnum cœlorum.* (6) *Per hanc voluntatem Dei, hic parvulus auditu intelligens, atque actu intellecta perficiens, numerum duodenarium superbi apostatæ mutilatum abjectione, suæ parvitatibus complevit adjectione.*

Chilon philosophus interrogatus olim quid Deus nunc faciat, respondit : *Excelsa deprimat ; depressa extollit.* (7) Quod adimpletum videmus in superbo Lucifero et humili Francisco ; in tumido Juda, et Matthia parvulo : ille superbia dejectus est, iste humilitate sublimatus est. *O sancta humilitas ! te novissimam credens, cæteris honorabilior antecedit ; dum descendis, ascendis ; dum gloriam fugis, acquiris.* (8) Matthias, « licet eruditissimus, nullatenus tamen extollebatur, sed iuxta sui nominis etymologiam vere se parvulum et humilem exhibere nitebatur. » (9) Quem per amethystum denotatum vult Doctor Seraphicus : *Duodecim lapides pretiosi qui sunt fundamenta supernæ civitatis Hierusalem, in quibus scripta asseverat Joannes nomina duodecim Apostolorum : agni (10), ex dubio Augustino significant duodecim Apostolos : (11) Sicut autem jaspide, qui est primus lapis, denotatur Petrus ; ita amethysto, qui est lapis ultimus, Matthiæ assignatur propter humilitatem, quam etiam in parvi nomine defert. Et quoniam pretium exaltationis, humilitas est (12), Matthias parvus et humilis, ad Apostoli fastigium, et summum Ec-*

clesiæ gradum exaltatus est, nobiliori modo quam reliqui discipuli.

Darius Rex Persarum duos habuit filios : Arthabanum scilicet, et Xerxem, iuter quos jam ætate grandævus, orta est quæstio quis eorum patri succederet in regno. Arthabanus se regni successorem dicebat, eo quod esset primogenitus ; Xerxes sibi debere regnum asseverabat, eo quod Arthabanus, licet primogenitus, fuerat generatus a Dario tunc homine privato, nondum rege : ipse vero etsi secundogenitus, ortum tamen habebat a Dario jam rege et in solio collocato, qua ratione a parente prudenter ponderata, non Arthabanum, sed Xerxem reliquit regni successorem. Cæteri etsi priores Apostoli, « uno Paulo excepto, » vocati sunt a Christo adhuc passibili et mortali ; at Matthias licet novissimus, a Christo impassibili et immortalis vocatus est : et ut fatur D. Augustinus de Paulo loquens, *per Jesum Christum totum jam Deum, id est, omni ex parte immortalem post resurrectionem ejus missus est.* (1) Et sicut vult D. Thomas, « Petrus qui vocatus fuit a Christo adhuc in carne mortali posito, ponitur in Bulla Papæ, in sinistra parte : Paulus vero qui vocatus fuit a Christo glorificato, ponitur in dextera (2), quanta est Matthiæ parvi et humilis exaltatio, qui a Christo jam toto Deo, id est, omni ex parte immortalis, vocatus est ad apostolatam, quo probe fungens mire commendatur.

3. *Apostolis munus Evangelii primulgandi ab ipso Domino fuit impositum.* (3) Ad hunc finem misit illos in orbem terrarum, « quod eorum etiam indicat nomen : nam Græce Apostoli, latine missi interpretantur. » (4) *Cur autem duodecim Apostolos elegit, et non alium quemlibet numerum ?* (5) respondet D. Augustinus : « Non frustra duodecim habere voluit discipulos Dominus : et ita numerus ille sacratum est, ut in locum unius qui ceciderat, non posset nisi alter nominari. Quia enim quatuor sunt orbis partes, et totus orbis in Evangelio vocabatur ; unde quatuor Evangelia scripta sunt, et totus orbis in nomine Trinitatis vocatur, ut congregetur Ecclesia : quatuor autem ter ducta duodecim fiunt. » (6) Hanc duodenarii Apostolorum numeri convenientiæ rationem, aliorum refert D. Augustinus. « Nec vacat mysterio duodenus Apostolicæ dignitatis ordo. Duodenarii igitur summa, quæ tribus a quatuor

(1) D. Bonav. Diet. Salut. tit. 7. c. 1. — (2) Joan. Ger- sen. Serm. de Corn. Dom. — (3) Orat. 28. — (4) D. Aug. Serm. de S. Matth. — (5) Matth. 11. — (6) Marc. 10. — (7) Manut. l. 2. Apophth. — (8) Laur. Justin. l. de Agon. Chr. c. 4. — (9) Abdias. — (10) Apoc. 21. — (11) Hom. 13. in Apocal. — (12) Orig. Tract. 55. in Matth.

(1) D. Aug. in Expos. Ep. ad Galat. — (2) Lect. 1. in c. 2. Ep. ad Galat. — (3) Tert. L. 4. adv. Marc. 2. — (4) D. Aug. Tract. 54. in Joan. — (5) Tert. L. 4. adv. Marc. 13. — (6) In Psal. 103.

Apostolicos nuncupat Tertullianus : *Si et Apostolicos, non tamen solos, sed cum Apostolis et post Apostolos. Quoniam prædicatio discipulorum suspecta fieri posset de glorie studio, si non assistat illi auctoritas magistrorum, uno Christi, qui magistros Apostolos fecit.* (1) Marcus, Petri Apostoli socius et discipulus, in schola Christi eruditus, quod a Petro, et præsertim a Christo didicit, eruciat; et quemadmodum Angeli primæ hierarchiæ ab ipsomet Deo immediate illuminati et sufflammati, inferiores Angelos illuminant et sufflammant, ita Marcus a Christo edoctus, quæ a Domino accepit fideles edocet, calamo, lingua et sanguine. Scripto tanquam Evangelista et auctor Canonicus, verbo tanquam prædicator Apostolicus, sanguinis suffragio tanquam martyr magnanimus. Veritatem et virtutem, 1. Tanquam Evangelista manu consignavit; 2. Tanquam concionator, ore prædicavit; 3. Tanquam martyr, sanguine propugnavit.

I. PARS. *Nobis fidem ex Apostolis Joannes et Matthæus insinuant; ex Apostolicis, Lucas et Marcus instaurant, iisdem regulis exorsi, quantum ad unicum Deum attinet Creatorem, et Christum ejus, natum ex Virgine, supplementum Legis et Prophetarum. Viderit enim si narrationem dispositio variavit, dummodo de capite fidei conveniat.* (2) Quatuor notata dignissima docet Tertullianus. Primo, supponit quatuor duntaxat esse Evangelistas, non plures, neque pauciores, et hujus numeri hanc subministrat D. Augustinus rationem: *Quatuor sunt Evangelistæ in toto terrarum orbe notissimi. Et ob hoc fortasse quatuor, quoniam quatuor sunt partes orbis terræ: per cujus universitatem Christi Ecclesiam dilutati, ipsi sui numeri sacramento, quodammodo declararent.* (3) Secundo, ex quatuor Evangelistis duos tantummodo Apostolos, alios vero Apostolicos refert Tertullianus: quod non sine mysterio et Dei providentia factum censeat D. Augustinus. *Ideo voluit Spiritus Sanctus etiam ex his qui inter duodecim Apostolos non fuerant, eligere ad conscribendum Evangelium duos, ne putaretur gratia evangelizandi usque ad Apostolos pervenisse, et in illis fontem gratiæ defecisse.* (4) Tertio, licet quatuor Evangelistæ variant circa modum scribendi Evangelium, neque istud eodem ordine incipiant; non variant tamen, ait Tertullianus, in fide Dei et Christi, sed prorsus in ea conveniunt. Itaque quod alius

Evangelista alium verborum ordinem tenet, non est utique alteri contrarium. Neque illud est contrarium, si alius dicit quod alius prætermittit. Ut enim quisque meminerat, et cuique cordi erat vel brevis, vel prolixius, eandem tamen explicare sententiam, ita eos explicasse manifestum est. (1) Quarto tandem, quatuor illos Evangelistas Joannem, Matthæum, Lucam et Marcum, Tertullianus nuncupat, quos in prophetia Ezechielis et Joannis Apocalypsi per animal quatuor facies habens denotatos D. Augustinus asseverat: *Apud Ezechielem prophetam et in Apocalypsi Joannis commemoratur animal quadrupes habens quatuor personas, hominis, vituli, leonis, aquilæ. Qui ante Scripturarum mysteria tractaverunt, plerique in hoc animali, vel potius in his animalibus quatuor Evangelistas intellexerunt.* (2) Symbolice Matthæo, homo appropriatur, quia a temporali et humana Christi generatione Evangelii sumit exordium; Joanni aquila attribuitur, quia cælum aeræque transcendens, Verbum in sinu Patris contemplatur; Lucæ bos accommodatur, quia de sacrificio Christi in principio Evangelii tractat; tandem leo ad Marcum pertinet, quia enarrat victoriam quam Christus resurgens de dæmone, peccato et morte, reportavit. Sub his quatuor faciebus, ab Evangelistis representari voluit Dominus. « Ipse Dei Filius per hominem designatur, quia veraciter factus est homo. Ipse in sacrificio dignatus est mori ut vitulus. Ipse per virtutem suam surrexit ut leo qui dormit apertis oculis, quia ex humanitate dormire potuit, ex divinitate sua immortalis permanendo vigilavit. Ipse etiam post resurrectionem suam, accedens ad cælos elevatus est ut aquila. » (3)

Cur autem Marcus conscripserit Evangelium refert D. Hieronymus: *Marcus discipulus et interpres Petri, juxta quod Petrum referentem audierat, rogatus Romæ a fratribus, brevi scripsit Evangelium* (4); de quo meminit vas electionis Paulus, « in quo clamamus: Abba pater. » (5) Quasi dicat: *Abba*, quod significat *pater*. Pater enim nominativi est casus, additurque ut explicet Hebræum, vel potius Chaldæum *abba*. Unde Biblia regia et romana to *pater* includunt parenthesi. Alludit hic Paulus ad Evangelium Marci, quod sciebat esse conscriptum, notumque Romanis. Nam apud Marcum dicitur *Abba*, id est, *pater*. (6) Imo ipsemet Christus Marco pro fide incarcerato apparens, illi largitur

(1) D. Aug. L. 2. de Consens. Evng. 12. — (2) Tract. 56. in Joan. — (3) D. Greg. Hom. 4. in Ezech. — (4) L. de Scriptur. Eccles. — (5) Rom. 8. — (6) Marc. 14.

pacem, eumque velut suum Evangelistam salutatur: *Pax tibi, Marce Evangelista meus*; quo nihil dici potest pro Marco gloriosius. « Narratores quippe originis, factorum, dictorum, passionum Domini nostri Jesu Christi, proprie dicti sunt Evangelistæ. Nam et ipsum nomen si quæramus, quod latine interpretetur, bonum nuntium dicitur Evangelium, vel bona annuntiatio. » (1) Evangelium manu scripsit Marcus, illudque nobis offert velut bonum nuntium commendatum 1. Majestate; 2. Veritate; 3. Utilitate.

1. *Jam offerimus majestatem Scripturarum.* (2) Belle Tertullianus Scripturas sacras majestate commendat, tum ob principii majestatem: a Deo namque majestatis suam sumunt originem; ideoque dicuntur a Dionysio Areopagita *cloquia divinitus tradita*; (3) tum ob antiquitatem: unus enim Moyses *mille circiter annis cladem Priami antecedit. Possem etiam dicere quingentis amplius et Homerum.* (4) Tum ob summam qua pollent auctoritatem: *Primam instrumentis istis auctoritatem summa antiquitas vindicat.* (5) Tum ob scriptorum Canonicorum sanctitatem: *Viros enim justitia et innocencia dignos Deum nosse et ostendere, a primordio in seculum emisit Spiritu divino inundatos.* (6) Tum ob mysteriorum de quibus fantur dignitatem: prophetæ namque sunt *per Dei gratiam intellectum consecuti sacramentorum ejus.* (7) Tum ob infallibilem earum veritatem: *Ubi enim apparuerit esse veritatem et disciplinæ et fidei christianæ, illic erit veritas Scripturarum.* (8) Ob has aliasque rationes Lucius Episcopus in Concilio Carthaginensi, cui interfuit B. Cyprianus, vocitat *sancta et adorabilia Scripturarum verba.* (9) Etenim si Sanctus Ambrosius vult imperatorum sanctiones cum tremore et veneratione legi, chartamque ab illis missam *velut divinos adorari apices* (10), quanto majori veneratione dignæ sunt sacræ paginæ, et a cunctis *velut oracula de cælo missa* (11) in honore habendæ?

Cunctæ Scripturæ sacræ honorandæ sunt tanquam supremi imperatoris litteræ, majestate fulgurantes; sed major videtur Evangelio deferendus honor, quia in illo divina Majestas amplius splendescit. Ex D. namque Hieronymo constat *magnam esse Evangelii majestatem: ad cujus fulgura omnis mortali-*

um sensus hebetatur. (1) Ideo Magnus Basilius omnem Evangelii vocem reliquit *omnibus Spiritus Sancti præceptis atque doctrinis magnificentiore et eminentiore dignosei audacter pronuntiat.* Nam 1. Evangelium Spiritum Sanctum agnoscit auctorem, quod inspiravit Evangelistis tanquam *discipulis novi Testamenti.* (2) Quapropter Sanctus Maximus Evangelia, a sanctitate auctoris ipsorum, appellat *sancta Evangelia.* Et quamvis Tertullianus nuncupet Evangelium *expunctorem totius retro vetustatis* (3); quia præstat veritatem figurarum, quæ fuerunt in lege mosaica: *Quod enim Lex et Propheta futurum prænuñtiaverunt, hoc redditum atque completum in Evangelio demonstratur* (4): fuit tamen, 2. Ut docet Apostolus, *temporibus æternis* (5), scilicet in secreto divinitatis consilio, et ab æterno in mente divina tacitum et occultum. Inde exclamat Tertullianus: *O Christum, et in novis veterem!* (6) Duplex est æternitas: anterior una, posterior altera. In æternitate anteriori Evangelium fuit in mente divina; in æternitate posteriori, in cunctis erit seculis. « Quod enim pretiosum sonabat de ore Domini, et propter nos scriptum, et nobis servatum, et propter nos recitatum, recitabitur etiam posteris nostris, et donec seculum finiatur: » (7) tanto majori veneratione recipiendum, quanto majori 3. Auctoritati innititur. Hinc a primis Ecclesiæ temporibus fuit constitutum, ut in consecrationibus pontificum, eorum capitibus imponerentur sancta Evangelia, seu *a Deo data oracula* (8), ut fatur Sanctus Dionysius; quæ considerat Magnus Basilius *velut oraculorum omnium celestium coronidem*: ut enim docet D. Augustinus, *inter omnes divinas auctoritates quæ sanctis litteris continentur, Evangelium merito excellit* (9): non solum propter auctoritatem. *Quæ unquam litteræ ullum habebunt pondus auctoritatis, si evangelicæ litteræ non habebunt?* (10) Sed etiam propter Scriptorum Canonicorum sanctitatem: nam, ut vult D. Augustinus, ipsemet Christus per Evangelistarum manus Evangelium scripsit: *Omibus discipulis suis Christus per hominem quem assumpsit, tanquam membri sui corporis caput est. Itaque cum descriperunt quæ ille ostendit et dixit, uequaquam est dicendum quod ille non scripserit: quoniam quidem*

(1) D. Aug. L. 2. contr. Faust. c. 2. — (2) Tert. Apol. 20. — (3) D. Dion. de cælest. Hier. c. 1. — (4) Tert. Apol. 19. — (5) Tert. ibid. — (6) Tert. Apol. 18. — (7) Tert. L. 5. adv. Marc. 16. — (8) Tert. L. de Præsc. Heret. 19. — (9) Apud. S. Cyp. — (10) De Arbit. Interced. c. 4. — (11) D. Chrysost. de Sanct. Pentec.

(1) Epist. 12. — (2) Tert. L. de Orat. 1. — (3) Tert. ibid. — (4) D. Aug. L. 1. de Consens. Evang. c. 1. — (5) Rom. 16. — (6) Tert. L. 4. adv. Marc. 21. — (7) D. Aug. Tract. 50. in Joan. — (8) L. de Eccles. Hierar. c. 1. — (9) L. 1. de Consens. Evang. 1. — (10) L. 33. contr. Faust. 6.

membra ejus id operata sunt, quod dictante capite cognoverunt. Quidquid enim ille de suis factis et dictis non legere voluit, hoc scribendum illis tanquam suis manibus imperavit. Hoc unitatis consortium, et in diversis officiis concordium membrorum sub uno capite ministerium, quisquis intellexerit, non aliter accipiet quod narrantibus discipulis Christi in Evangelio legerit, quam si ipsam manum Domini, quam in corpore proprio gestabat, scribentem conspexerit. (1) Et quia, ut fatur Tertullianus, *nullus omnino thesaurus extraneis patet, Christus Evangelistis, velut suis domesticis et discipulis*, 5. Occulta religionis mysteria manifestavit. Non enim scripto mandarunt nisi ea quæ a magistro fuerant edocti. *Observe, et invenies in evangelica lectione, non fabulas et narrationes ab Evangelistis, sed mysteria esse conscripta* (2); « qui Dominum ipsum et Salvatorem nostrum Jesum Christum etiam præsentem in carne viderunt. Cujus non solum ea quæ ex ore ejus audita, vel ab illo sub oculis suis operata, dicta et facta, meminerant, verum etiam quæ, priusquam illi per discipulatum adhæserant, in ejus nativitate, vel infantia, vel pueritia, divinitus gesta et digna memoria, sive ab ipso, sive a parentibus ejus, sive a quibuslibet aliis certissimis indicis, et fidelissimis testimoniis requirere et cognoscere potuerunt: imposito sibi evangelizandi munere generi humano annuntiare curarunt: » (3) et cuncta quæ continent Evangelium mysteria, tanquam 6. Verissima certo credenda sunt. *Impossibile est enim ut Evangelista a Deo edoctus mentitus sit, aut in tanto et tam sancto culmine auctoritatis erraverit.* (4)

Apostolus nuncupat *Evangelium gloriæ*, (5) tum quia legi Moysis antistat, lex enim est velut umbra, Evangelium vero lux et claritas; tum quia profiteri Evangelium et pro illo pati, non est ignominiosum, sed gloriosum; tum quia gloriam pollicetur et ad illam ducit. Sicut enim aurora seu Lucifer præit et præluceat diei, sic fides in hac vita quasi Lucifer præit, et præluceat cœlesti gloriæ et beatæ visioni; tum maxime quia Evangelio glorificatur Deus et honoratur Christus, et ut fatur D. Augustinus, *nos ad Christum adorandum fulgens Evangelium veritatis, tanquam de cœlo stella perduxit.* (6) Quomodo Apostolus aliorum vocitat *Evangelium gloriæ Christi* (7), quia scilicet

in Evangelio glorificatur Christus. Uti autem per Evangelium glorificatur Christus, ita ob Christi mysteria in illo contenta Evangelium veneratur. Et ob hanc causam D. Hilarius Evangelia vocitat, *libros arcano cœlesti consecratos* (1), et D. Dionysius eadem nuncupat *sanctissima et veneratione dignissima* (2), quæ sumere non debet Christianus, nisi cum multa reverentia, et religione, et horrore plenus, ac *timens Deum.* (3) Qualis autem veneratio fuerit a priscis Christianis præstita Evangelio, refert D. Damasc. *Nec evangelici codicis materiam, nec crucis materiam adoramus, verum id quod per ea exprimitur:* (4) idcirco septima et octava synodus decreverunt Evangeliorum librum esse adorandum, quia sacratissimas res nobis proponit.

Multimodam autem invenio similitudinem inter venerationem cruci et Evangelio olim præstitam. Crux honoris gratia, collo appensa defertur, et Barnabas Apostolus tum vivens, tum mortuus, Matthæi ad collum et supra pectus habuit Evangelium. *Non cernis ut mulieres et parvi pueri, pro magna custodia collo Evangelia suspendunt, et ubique circumferunt, quocunque abierint? Tu Evangelii mandata, et leges mente describas.* (5) 2. Sanctimoniales virique pietate conspicui, sæpe sæpius parvas conficiunt cruces, et Theodosius Magnus imperator pingendi artificio pollens, Evangelium *propria manu* (6) litteris aureis exquisite elaboratis descripsit. 3. Crux in thecis aureis gemmis ornatis ponitur, et cum Belisarius Gelimerum Vandalorum regem, insigni victoria superasset, in præda fuerunt divinatorum Evangeliorum libri *undique resurgentes, et omni generis lapillis distincti.* (7) 4. Crux pro dono pietatis mittitur unionibus ornata: Constans (8) imperator dono misit Romam ad Vitalianum Summum Pontificem Evangelia aurea, gemmis albis miræ magnitudinis undique exornata. 5. Crux in processionibus et supplicationibus publicis honorifice defertur, præitque clerum: et *præcedentibus sacrosantis Evangelii et crucibus*, rex Clodoveus cum magna pompa ducitur ad baptisterium a Sancto Remigio, subsequente regina et populo. (9) 6. In conciliis crux Patrum oculis obicitur, pariter in medio cœtu ponitur Evangelium. Sic in media synodo Ephesina honorifice collocatum fuit Evangelium, supra

(1) L. 1. de Cons. Evang. c. 35. — (2) Orig. Hom. 1. in Cant. — (3) D. August. l. 1. de Consens. Evang. c. 1. — (4) D. Aug. l. 5. de Consens. Evang. 15. — (5) 1. Timoth. 1. — (6) Serm. 3. de Temp. — (7) 2. Cor. 4.

(1) In Ps. 129. — (2) De Ecclesiast. Hierare. c. 1. — (3) D. Chrysost. Hom. 7. ad Pop. — (4) L. 4. de Fid. Orthod. 1. Scitar. c. 1. — (5) D. Chrysost. Hom. 19. ad Pop. — (6) Niceph. l. 14. c. 5. — (7) Zonar. t. 3. — (8) Anastas. Vital. — (9) Flodoard. L. 1. c. 13.

thronum pulcherrime ornatum et regifice decoratum, ut Christus velut assessor, et loco capitis interesset. Similiter in Concilio Florentino positum est sanctum Evangelium supra solum perquam ornatum, aureoque velamento apparatus. (1)

Non est prætereundum decretum (2) Anastasii, Summi Pontificis, quo prohibet tam sacerdotibus quam aliis ne sedeant in conspectu sancti Evangelii, sed stent humiliter incurvati, dominicaque verba attente audiant et fideliter adorent. Apostolicæ quoque constitutiones (3) jubent ut cum legitur Evangelium, Episcopus et cæteri omnes magno cum silentio assurgant quasi Christo præsentem et loquenti venerationem exhibeant et auditum præsentem. *Nos sic audiamus Evangelium, quasi præsentem Dominum.* (4) Christiane, quando Evangelium legitur, ne libro attendas aut lectori, *sed loquenti e cælis Deo* (5) qui commendavit Evangelium majestate et veritate.

2. Dæmones *fabulas ad destructionem veritatis præministraverunt* (6) : quod exsequi potissimum moliti sunt, mediis romantis, poetis et hæreticis. Romantii *humanis casibus, aut criminibus, aut fabulis polluantur*, (7) Referunt enim gigantum pugnas, insignes heroum victorias, inauditas oberrationes; fictitias metamorphoses, inænia commenta, imaginariam felicitatem, infames amores, insperatam fortunam, aliaque ejusmodi *quæ nescire quam scire sit melius.* (8) Proh dolor! hac ætate, innumerabilis librorum illorum est copia, qui variis scripti linguis, continent fabellas, narrationes excogitatas, magnas fortunæ commutationes, eventus mirabiles, qui nunquam evenerunt, somnia vigilantium. Quod si, ut fatur Tertullianus, *sed et poetis nec vigilantibus credam* (9) : quanto minus credendum est romantio qui *de majoribus fabulis fecit* ? (10) Et licet sermonis lepore, delicatæ orationis ornatu, voluptatis lenocinio ad sui lecturam invitet : *Sint dulcia licet, et grata, et simplicia, etiam honesta quædam. Nemo venenum temperat felle et elleboro, sed conditis pulmentis, et bene saporatis, et plurimum dulcibus id mali injicit : ita et diabolus lethale quod conficit, rebus Dei gratissimis et acceptissimis imbuil. Omnia illic seu fortia, seu honesta, seu sonora, seu canora, seu subtilia, proinde habe*

ac si stillicidia mellis de ranunculo venenato : nec tanti gulum facias voluptatis, quanti periculum per suavitatem. (1)

Neque magis veraces poetæ quam romantii : *Sane fides a poetis non exigenda.* (2) Nam a diabolo mendacii parente edocti, *mentuntur sane poetæ.* Imo, ut fatur aliorum Tertullianus, *tunc vani poetæ, cum deos humanis passionibus et fabulis designant.* (3) Quod Romanis exprobrat Tertullianus : *Sed conversus ad litteras vestras, quibus informamini ad prudentiam et liberalia officia, quanta invenio ludibria* ? (4) Nimirum infames voluptates, sævas crudelitates, violentas iniquitates, relatas a poetis quas postquam fuse dinumeravit, sic concludit : *Hæc neque vera prodi, neque falsa configi apud religiosissimos oportebat. Nec tragici quidem, aut comici parcunt, et non ærumnas vel errores domus alicujus Dei præstantur.* Ob ludibria falsa et fœda quæ referunt poetæ, eorum lectionem abominandam fugiendamque passim asseverant Patres. Quia *per oblectamenta inanum fabularum mentem excitant ad incentiva libidinum.* (5) Evangelium cibum animarum nuncupat D. Augustinus : *Pascamur epulis Dei : invitat enim ad Evangelium suum : et ipse cibus noster est, quo nihil dulcius : sed si quis habeat palatum sanum in corde.* (6) Poetarum vero carmina *cibos dæmonum* vocitat D. Hieronymus, subjungens : *Hæc sua omnes suavitate delectant, dum aures versibus dulci modulatione currentibus capiunt, animum quoque penetrant.* (7) Nec mirum si Patres poetas deprectant, quos Plato « tanquam adversarios civitatis censuit urbe pellendos. » (8) Romani tamen eos in sua urbe receperunt, eorumque *doctissimi gravissimi, quatenus gravitas aut prudentia, de doctrina proficere credunt, nec eis cessit litteratura, quam ut aut turpia, aut vana, aut falsa de deis inferat.* (9) Quod est prorsus stupendum apud Christianos, qui unum verum agnoscunt Deum, et religionem profitentur castitatis sectatricem, *scenici, ludi, comædiæ, tragædiæ, hoc est fabulæ poetarum agendæ in spectaculis, multa rerum turpitudine, sed multa alia verborum obscæritate compositæ : quas etiam inter studia quæ honesta ac liberalia vocantur, pueri legere et discere coguntur a senibus.* (10) Et hoc in religione

(1) Cyril. Alex. Apolog. ad Theodos. Tom. 4. Concil. — (2) T. 1. Conc. — (3) Clem. Rom. 1. 2. Const. c. 57. — (4) D. Aug. Tract. 30. in Joan. — (5) Greg. Thaum. Orat. 2. de Annunt. — (6) Tert. Apol. 21. — (7) Tert. L. 2. ad Nat. 7. — (8) D. Aug. in Enchir. 17. — (9) Tert. de An. 33. — (10) Tert. L. 1. ad Nat. 18.

(1) Tert. L. de Spect. 27. — (2) Tert. L. 2. ad Nat. 7. — (3) Tert. L. de Test. An. 1. — (4) Tert. Apol. 14. — (5) D. Isid. L. 3. de Sum. Bon. 15. — (6) Tract. 7. in Joan. — (7) Epist. 146. — (8) D. Aug. L. 2. Civ. 14. — (9) Tert. L. 1. ad Nat. 10. — (10) D. Aug. L. 2. Civ. 8.

veri Dei in qua *nulla jam fabula*(1), nec ullus falsorum deorum cultus. Et hoc a Christianis, qui vitam componere volunt secundum Evangelium in quo *nec fabula, sed veritates* (2) continentur. Et hoc ab iis a quibus Christus agnoscitur et veneratur Dei Filius. *Non quidem ita genitus ut erubescat in filii nomine, aut de patris semine; non de sororis incesto, nec de stupro filix, aut conjugis alienæ, deum patrem passus est squamatam, aut cornutum, aut plumatum amatorem, aut in aurum conversum. Jovis enim ista sunt omnia vestri.* (3) Gentiles redarguit Tertullianus, qui Jovem in aquilam, taurum et aurum transformarunt et his transformationibus, ejus velabant obscenitatem, imo et repræsentabant, ad eamque populum alliciebant; fabulis a poetis ad hoc adinventis; a quibus alieni Christiani sic per os Petri loquuntur: *Non enim doctas fabulas secuti,* (4) id est, fallaces, captiosas, sophisticas et ad fallendum confictas. *Jam igitur nihil nobis erit cum litteris et doctrina perversæ felicitatis, cui in falso potius creditur, quam in vero.* (5) Perversa autem doctrina tenetur a romantiis qui fœdos configunt amores; a poetis, qui criminosos fabulantur deos; tandem ab hæreticis, quibus utitur dæmon ad Evangelii veritatem impugnandam.

Et ideo, neque a diabolo immissa esse spiritalia nequitix, ex quibus etiam hæreses veniunt, dubitare quis debet. (6) Quod innuit Apostolus (7) hæresim nuncupans doctrinam dæmoniorum. Hæreticos similiter vocitat Clemens Romanus *diaboli organa.* (8) Ut enim Evangelistæ sunt organa Spiritus Sancti, ita hæretici sunt organa diaboli. Addit D. Paulinus, *ora diaboli, in hæreticis latrare* (9) adversus præcipua religionis mysteria, in quæ immittunt *diabolicarum inspirationum virulenta mendacia.* (10) Tertullianus trinam agnoscit licentiam: poeticam, pictoriam et hæreticam. *Si forte poetica, et pictoria licentia, et tertia jam hæretica.* (11) Qua abutentes hæretici, Scripturam sacram aut negant, aut corrumpunt, aut perverse interpretantur. *Cui enim veritas comperta sine Deo? cui Deus cognitus sine Christo? cui Christus exploratus sine Spiritu Sancto? cui Spiritus Sanctus accommodatus sine fidei sacramento?* (12) Hæretici fidei sacramentum destruunt; ab Spiritu Sancto aversi,

Christo contrarii, a veritate alieni, quia Evangelium in quo reperitur vel non recipiunt, vel ambigue et figurate locutum volunt. Sed falso; nam Christus in Evangelio *pristina instrumenta manifestis verborum et sensuum luminibus ab omni ambiguitatis obscuritate purgavit.* (1) Quemadmodum autem hæretici Scripturam sacram aut negantes aut pravo sensu intelligentes, sunt cultores mendacii, ita Catholici, Scripturæ fidem adhibentes, Christo credentes, sunt veritatis cultores. *Jam quidem intelligi subjacet veritatis esse cultores, qui mendacii non sint.* (2)

Eis enim qui submisce credunt *simplicitas veritatis in medio est* (3); quia absque ulla pertinacia, ullo timore, ulla curiositate, mentem in obsequium fidei prudenter subjiciunt. Profecto *nobis curiositate opus non est post Christum, nec inquisitione post Evangelium.* (4) Christo omnis adhibenda est fides, propter auctoritatem æterni Patris qui eum misit et per eum loquitur. Quo argumento utitur ipsemet Christus apud Tertullianum. « Qui credit in me, non in me credit, sed in eum credit qui me misit. Quia *per Filium in Patrem creditur, et auctoritas credendi Filio Pater est* (5); et qui conspiciat me, conspiciat eum qui me misit. Quomodo quoniam scilicet a memetipso non sum locutus, sed qui me misit Pater, ipse mihi mandatum dedit quid dicam et quid loquar. Dominus enim dat mihi linguam disciplinæ, ad cognoscendum quando oporteat dicere sermonem quem ego loquar. Sicut Pater mihi dixit, ita et loquor. » (6) Igitur nobis curiositate opus non est post Christum Patris auctoritate loquentem, nec inquisitione post Evangelium miraculis et prodigiis confirmatum. *Post tot ac tanta jam opera, atque documenta christianæ religionis seculo edita, quæ edi utique non potuissent sine Evangelii veritate* (7), non est amplius dubitandum, neque curiose investigandum. Ut enim sapienter ait Picus Mirandulanus, *magna insania est Evangelio non credere, cujus veritatem sanguis martyrum clamat, apostolice resonant voces, prodigia probant, ratio confirmat, elementa loquuntur, demones consententur.* (8) Sane post tot motiva credibilitatis, magna insania est Evangelio non credere, *sed major insania Evangelio credere, vivere tamen quasi de ejus falsitate non dubitares.* (9) Insaniunt equidem qui post tot experi-

(1) Tert. L. adv. Valent. 32. — (2) Tert. L. de Spect. 29. — (3) Tert. Apol. 21. — (4) 2. Petr. 1. — (5) Tert. L. de Test. An. 1. — (6) Tert. L. de Præsc. Hæret. 40. — (7) 1. Timoth. 4. — (8) L. 6. Const. 10. — (9) Epist. 21. — (10) D. Leo. Sermon. 5. de Jejun. 10. Mens. — (11) Tert. L. 1. adv. Marc. 3. — (12) Tert. L. de Au. 1.

(1) Tert. L. de Resur. 65. — (2) Tert. Apol. 15. — (3) Tert. Apol. 25. — (4) Tert. L. de Præsc. 8. Har. 8. — (5) Tert. L. adv. Prax. 25. — (6) Tert. ibid. — (7) Tert. L. 4. adv. Marc. 4. — (8) Epist. 1. — (9) Tert. L. 5. adv. Marc. 4.

menta fidei victricis idololatriæ, Evangelio non credunt, sed magis adhuc insaniunt, qui Evangelio credentes, ita vivunt ac si Evangelium esset falsum; illi Evangelii veritatem offendent, isti de Evangelii utilitate nullum fructum referunt. Fratres, teneamus spei nostræ confessionem indeclinabilem (1); nimirum Evangelium quod est nostræ fidei confessio. Hanc confessionem tenemus indeclinabilem; si in fidei veritate non vacillamus, et si viventes secundum confessionis nostræ regulas, de Evangelio utilitatem reportamus.

3. Primiceri Christiani simul conveniebant ad commemorandas Scripturas divinas. *Coimus ad litterarum divinarum commemorationem* (2): ex quarum lectione vult Origenes nobis advenire *summam utilitatem*. (3) In illis namque recognoscit vim quamdam divinam et mirabilem, qua et sopiantur vitia, et quæ bona sunt, meliora fiant et exsuscitentur. Nam *ubique in eis veritas regnat, ubique panduntur humano generi profutura*. (4) Ab eodem sacræ paginæ vocantur adhuc *utilitas Christianorum, thesaurus Ecclesiæ, lumen animarum*. (5) Divinos codices considerat Isidorus Pelusiota, *scalas veluti quasdam quibus ad Deum ascenditur* (6): quos aperire cælum asseverat D. Chrysostomus: *Scripturarum lectio cælorum est reseratio* (7), pio desiderio et ardenti amore pandens quodammodo æternæ felicitatis sinum. *Hæc non poetas nos efficit, nec philosophos reddit, sed instrumentum facit e mortalibus immortales, ex hominibus deos*. (8) Sed nemo melius Tertulliano magnas refert utilitates quas confert sacri textus lectio aut meditatio: *Si quid præsentium temporum qualitas aut præmonere cogit, aut recognoscere, certe fidem sanctis vocibus pascimus, spem erigimus, fiduciam figimus, disciplinam præceptorum nihilominus inculcationibus densamus. Ibidem etiam exhortationes, castigationes et censura divina*. (9) Loquitur Tertullianus de Evangelio, cuius lectio fidem nutrit, spem erigit, fiduciam in Deo ponit, ad præceptorum observationem inducit, divinum iudicium commemorat, et totum Christum velut ante oculos repræsentat. *Sursum est Dominus, sed in Evangelio etiam est veritas Domini. Corpus enim Domini, in quo resurrexit, in uno loco esse potest: veritas ejus ubique diffusa est*. (10) Ratione Evangelii, quod ut ex Apostolo refert Ter-

tullianus, *virtus Dei est in salutem omni credenti* (1), ob Christi nativitatem, vitam et mortem in illo repræsentatam, confert salutem corporalem, spiritualem et æternalem. Corporalem quidem, cuius Evangelium non solum voce, sed etiam scripto, est causa instrumentalis. Hinc orta est consuetudo recitandi Evangelium Sancti Joannis supra ægrotantes, illudque scriptum gestandi et circumferendi contra venena, veneficia, morbos, aliaque incommoda. *Cum caput tibi dolet, laudamus si Evangelium tibi ad caput posueris* (2) et non ad ligaturam cucurreris. Ad hoc enim est perducta infirmitas hominum, et ita plangendi sunt homines qui currunt ad ligaturas, ut gaudeamus quando videmus hominem in lecto suo constitutum jactari febribus et doloribus, nec alicubi spem posuisse nisi tibi Evangelium ad caput poneret, non quia ad hoc factum est, sed quia prælatum Evangelium est ligaturis: quod potissimum *posuit Deus remedium contra ægritudinem animæ*. Inde concludit D. Augustinus: *Si ergo ad caput ponitur ut quiescat dolor capitis, cur ad cor non ponitur, ut sanetur a peccatis? Fiat ergo, ponatur ad cor, ut sanetur cor*. Christiane, vis ab impudicitia sanari? pone ad cor tuum hæc Evangelii verba: *Neque fornicarii, neque adulteri, neque molles, regnum Dei possidebunt*. (3) Vis ab avaritia, rapacitate et furto sanari? pone ad mentem tuam, pone ad cor tuum: *Neque fures, neque avari, neque rapaces, regnum Dei possidebunt*. Vis sanari a detractionibus, imprecationibus, maledictionibus? Pone ad cor tuum: *Neque maledici regnum Dei possidebunt*. Exoptas sanari a gula, ab ebrietate? Pone ad cor tuum: *Neque ebriosi regnum Dei possidebunt*. Desideras tandem a quovis peccato sanari? Pone ad cor tuum et diligenter considera: *Iniqui regnum Dei non possidebunt*.

Animadvertit D. Bernardus, et ipsa experientia comprobatur, quod *seculares in speculis suis, visu cognoscere solent pulchritudinem aut turpitudinem suam* (4): hanc ut tollant, illam ut conservent, vel augeant. *Alterius generis est speculum vestrum, in quo magis auditu quam visu potestis attendere quid deceat, quid non deceat, quid impediatur, quid expediat; quid animam turpet, quid eam venuset; quid ad ejus salutem conveniat, quid eam impediatur. Virtus animam decorat, vitium dedecorat; gratia eam ad salutem conducit, peccatum a salute*

(1) Hebr. 10. — (2) Tert. Apol. 59. — (3) In Philocalia c. 12. — (4) Cassiodor. de Divin. lect. c. 16. — (5) Cap. 15. — (6) L. 1. Ep. 569. — (7) Hom. 2. de Verb. Isa. — (8) Justin. Mar. Orat. — (9) Tert. Apol. 59. — (10) D. Aug. Tract. 30. in Joan.

(1) Tert. L. 5. adv. Marc. 15. — (2) D. Aug. Tract. 7. in Joan. — (3) 1. Cor. 6. — (4) Serm. 1. ad Pastor. Synod. Congr.

abducit; humilitas v. g. ad cælum sublevat; superbia ad infernum deturbat. *Speculum vestrum sanctum est Evangelium. Considerate, obsecro, non vultum vestræ nativitatæ, sed statum quotidianæ conversationis. Considerate, et nolite abire negligendo, sed stetis diligentius investigando, et perscrutetis medullitus conscientias vestris, in testimonium earum, aut gloriamini, aut terreamini. Gloriamini, si vita vestra sit Evangelio conformis. Siquidem evangelica præcepta, Fratres dilectissimi, nihil sunt aliud quam magisteria divina, fundamenta ædificandæ spei, firmamenta comprobandæ fidei, nutrimenta fovendi cordis, gubernacula dirigendi itineris, præsidia obtinendæ salutis: quæ dum dociles ad credendum mentes, in terris, instruunt ad cælestia regna perlucunt (1), æternalemque salutem conferunt. Quod docet Apostolus ad Ephesios scribens: Cum audissetis verbum veritatis, Evangelium salutis (2): seu, ut Syrus legit, verbum veritatis, quod est Evangelium salutis. Romantii, poetæ, hæretici neque veritatem docent, neque salutem procurant: quinimo et mentem mendacio obtenebrant, et ad tartara viam parant; at Evangelium luce veritatis illuminat, et media acquirendæ salutis subministrat. Inde a Christianis expostulat Tertullianus ut sustineant Evangelia paulisper, dum radicem eorum exprimo legem; dum inde elicio Dei voluntatem, unde et ipsum recognosco. (3)*

Uti autem Evangelii observatores immortaliter fruuntur in cælo felicitate, ita ejus contemptores in inferno interminabili pœna punientur. *Cum judicabit Dominus occulta hominum, secundum Evangelium (4), in ultimo judicio aperientur Evangeliorum libri, secundum quos cuncti judicabuntur. Christiani, qui vitam duxere Evangelio conformem, salvabuntur; illi vero quorum vita contraria fuerit Evangelio, condemnabuntur, et graviter punientur, eo quod veritatem Evangelii in injustitia detinuerint: quoniam Apostolus: Et iram dicit revelari de cælo, super impietatem et injustitiam hominum, qui veritatem Dei in injustitia detinent. (5) Aliud est veritatem in ignorantia et errore, aliud in injustitia detinere: idololatræ eam detinuerunt in ignorantia et errore, falsa colentes numina; perversi Christiani, veritatem probe noscentes, neque juxta veritatem cognitam agentes, eam velut incarceratam, seris iniquæ voluntatis detinent, ne exeat ad*

opus, et per illam viam illatam veritati, injustamque ejus detensionem sese iræ et vindictæ Dei subjiciunt. *Revelatur enim ira Dei de cælo super omnem impietatem et injustitiam hominum eorum qui veritatem Dei in injustitia detinent (1); quos Evangelium docet humilitatem, liberalitatem, castitatem, charitatem, sobrietatem, et ipsi contra notam Evangelii veritatem, sectantur gulam, inimicitiam, impudicitiam, avaritiam, superbiam. In illos igitur ira Dei revelari habet in ultionem veritatis. Quomodo Tertullianus intelligit Apostolum dicentem: Scimus autem judicium Dei secundum veritatem esse. » Scimus quod venit judicium pro veritate, scilicet vindicanda, in pœnam eorum qui eam in injustitia detinuerunt. Timeamus, Fratres, Dei iram, et ejusmodi timor impediatur ne injuste operemur contra cognitam Evangelii veritatem. Nox præcessit, dies autem appropinquavit. (2) Nox scilicet ignorantia, erroris, infidelitatis et idololatriæ: dies vero veritatis, fidei, simul cum luce Evangelii appropinquavit. Abjiciamus ergo opera tenebrarum, nimirum peccata, quæ luci et veritati Evangelii contraria sunt; et induamur arma lucis, id est, opera fidei, gratiæ et virtutum, quibus debellabimus principem tenebrarum. Sicut in die honeste ambulemus, ut omnis noster incessus, motus, gustus, sermo, conversatio, actio sit conformis luci et veritati Evangelii, quod Marcus tanquam Evangelista manu subsignavit, et tanquam prædicator Apostolicus ore propalavit.*

II. PARS. *Apostolis munus Evangelii promulgandi est ab ipso Domino impositum. (3) Inde D. Hieronymus colligit quantum sint ad evangelizandum adstricti Ecclesiæ pastores et præsules: Si quis non ædificat Ecclesiam Christi, nec subjectam sibi plebem instruit, ut de subjecto populo Christi Ecclesia construatur, iste nec Apostolus, nec Evangelista, nec Pastor, nec Magister est appellandus (4), munus promulgandi Evangelii a Deo impositum non exsequens, neque in hoc munere imitans Apostolos. Ex D. namque Augustino, omnes Apostoli prædicaverunt Evangelium, sed non omnes scripserunt. Neque solummodo Apostolos ad evangelizandum misit Deus, verum etiam, subjungit Tertullianus, Apostolicos, sed cum Apostolis et post Apostolos. (5) Marcus, etsi non Apostolus, Apostolicus tamen fuit. Exstitit Evangelista et Evangelizator. (6) Evangelista Evangelium scribens, Evangelizator,*

(1) D. Cypr. Prolog. in Orat. Dom. — (2) Ephes. 1. — (3) Tert. Scorp. 2. — (4) Rom. 2. — (5) Tert. L. 5. adv. Marc. 13.

(1) Rom. 1. — (2) Rom. 13. — (3) Tert. L. 4. adv. Marc. 2. — (4) In cap. 4. Ep. ad Ephes. — (5) Tert. L. 4. adv. Marc. 2. — (6) Tert. L. adv. Prax. 23.

conciones habens. Quem ideo Petrus Damianus *cælestem tubam* (1) nuncupat. Quam probe Evangelizatoris functus fuerit officio constat ex 1. Multitudine populorum quibus prædicavit; 2. Promptitudine qua tot regiones peragravit; 3. Magnitudine fructus quem reportavit.

1. *Habes et Apostolorum opus prædicatum:* (2) *In omnem terram exivit sonus eorum, et in terminos terræ voces eorum.* (3) Hunc versum a Regio Vate mutuatum refert Apostolus. (4) Quomodo autem id Pauli tempestate fuerit adimpletum, non est explicatu facile: in India enim occidentali, seu America, tum meridionali, tum septentrionali, novæ gentes plurimæ, et maximæ hactenus incognitæ repertæ sunt quæ nihil unquam de Christo et Evangelio audierant. Ut autem solvatur nodus difficultatis, Regius Vates potest intelligi vel in sensu literali, vel in sensu allegorico. In sensu literali loquitur de cælis materialibus, qui sua pulchritudine, motu, velocitate, stellarum varietate, per universum orbem enarrant gloriam Dei. In sensu allegorico loquitur de Apostolis aliisque Evangelii præconibus, quorum sonus partim exivit, partim exiit in omnem terram. Itaque paulatim impletum est, et etiamnum impletur illud vaticinium. In quo futurum ponitur pro præterito, prophetico more, ob rei futuræ certitudinem. Quod enim Prophetæ futurum prædicant, tam certo fiet ac si jam factum esset. Quomodo intelligendus est Apostolus, aiens quod *Evangelium prædicatum est in universa creatura quæ sub cælo est.* (5) Hyperbolice enim loquitur Paulus, quia ejus tempore prædicatum non erat Evangelium omnibus omnino gentibus, puta Danis, Norvegis, Japonibus, Sinis, Moscovitis. Omnibus igitur prædicatum est Evangelium, hoc est plerisque, permultis, pene omnibus: vel omnibus, non in specie, sed in genere: quia scilicet prædicatum gentibus tam orientalibus quam occidentalibus; tam septentrionalibus, quam meridionalibus: omnes enim gentes, vel orientales, vel occidentales, vel septentrionales, vel meridionales sunt. Evangelium igitur non fuit in Judæa reclusum, sed instar fulguris, ab Oriente ad Occidentem, a Meridie ad Septentrionem plurimas gentes pervasit, quarum maximam partem Marcus sua prædicatione veritatis luce illustravit. Unde ex Procopio: *Decet de Marco illud dicere: In omnem terram exivit sonus ejus, et in fines orbis terræ verborum ejus*

utilitas. Subjungens: *Occidentis regiones ad Christum convertit, et de rebus mysticis gentes instruxit.* Deinde *ad Orientis terram profectus est, ubi Evangelii sementem spargens, istis gentibus persuasit ut Deum, quem ipse prædicabat, agnoscerent.* Et quasi parum sit prædicasse Romæ quæ erat orbis domina, illustrasse Europam, in Asiani se transtulit, ubi annuntiata christiana religione, Africam adiit; et ut refert Metaphrastes, *primus ipse in tota Ægypti regione Lybia, Marmarica, Ammoniæ et Pentapoli, Christi Evangelium quod scripserat, prædicavit:* gloriosius Pompeio de tribus præcipuis veteris mundi triumphans partibus, quas incredibili velocitate peragravit.

2. Angelos summa velocitate præditos asseverat Tertullianus: *Omnis spiritus ales. Hoc et angeli et demones. Igitur momento ubique sunt* (1), et a Gentilibus *velocitas, divinitas creditur, quia substantia ignoratur.* Marcus non est natura Angelus, sed officio, quia uti Angelus est nuntius, ita Marcus prædicat Evangelium, quod bonum nuntium vocitat D. Augustinus, sed tanta promptitudine, ut Laurentius Justinianus non dubitet Marcum fuisse denotatum a Joanne (2) per Angelum. *Marcus est quem Joannes mysteria literæ prævidens ait: Vidi alterum Angelum volentem per medium cæli, habentem Evangelium æternum.* (3) Tanta namque velocitate Marcus perustrat terram, prædicans Evangelium, ut velut volare videatur. Diodorus Siculus ut majorem auctoritatem et certitudinem tribueret famosæ suæ bibliothecæ, ait: *Multis difficultatibus et periculis, majorem Asiæ peragravimus Europæque partem; quo majori quæ a nobis scripta sunt ex parte, locis conspectis, certa litteris mandavimus* (4); et Marcus, ut Evangelii quod conscripserat probaret veritatem, incredibili promptitudine illud annuntiavit præcipuis terræ partibus.

Apostolus ut aliqualem præberet notitiam regionibus in quibus Evangelium prædicaverat, testatur *ab Jerusalem per circuitum usque ad Illyricum* (5) prædicasse. Duos terminos suæ prædicationis statuit Paulus: Jerusalem scilicet et Illyricum (quæ nunc Sclavonia vel Bosnia dicitur), medias omnes regiones, Arabiam, Damascum, Antiochiam, Seleuciam, Cyprum, Pamphyliam, Pisidiam, Lycaoniam, Syriam, Ciliciam, Phrygiam, Galatiam, Mysiam, Troadem, Achaïam, Epirum, et alias, quasi fulmen, omnes fide il-

(1) Serm. 2. de S. Marc. — (2) Tert. l. 3. adv. Marc. 2. — (3) Psal. 18. — (4) Rom. 10. — (5) Coloss. 23.

(1) Tert. Apol. 12. — (2) Apoc. 14. — (3) Serm. de S. Marc. — (4) In Procem. — (5) Rom. 15.

lustrans pervasit. Non absimiliter termini prædicationis Marci, fuere, Jerusalem in Asia; Roma in Europa; Alexandria in Africa; incommensurabili velocitate medias nationes luce Evangelii illuminans, ut fatur Procopius Marcum alloquens: *Vox tua tonitruum sonitum dedit, et Evangelii tui lumen, supra solis radios effulsit.*

Julius Cæsar non minus velocitate quam animi magnanimitate commendatur, nam velut fulgur a Gallia in Italiam volat, ab Italia Macedoniam pervadit, a Macedonia in Ægyptum penetrat, ab Ægypto in Thraciam se transfert; et ut denotet romano senatui quanta promptitudinæ tantum peregerit iter, et Pharnacem, Ponti regem, vicerit, in Epistola duntaxat scripsit: *Veni, vidi, vici.* Cæsaris tamen promptitudo minor videtur velocitate Marci, qui cum Petro e Judæa discedens in Italiam venit, annuntiatione Romæ Evangelio, ubi erat imperatorum solium, in navem ascendens, mare sulcans, per Græciam transiens in Palestinam rediit, suumque iter Evangelii prædicatione, valedudinum curatione, et infidelium conversione commendans, in Ægyptum se transtulit, et Alexandria christianam religionem seminavit: ut quemadmodum de Cæsare triumphaverat Romæ, ita Alexandria, de Magno Alexandro famosæ illius civitatis fundatore, victoriam reportaret.

Procopius Marcum velut spiritualem Nilum contemplatur: Nilus Ægyptum suis aquis irrigat et fecundat; Ægyptii, Marci prædicationibus et exemplis, cœlesti gratiæ imbre irrigati, veritatis et virtutis produxerunt fructus. « Nunc Alexandria, imo vero tota Ægyptus, Marcum ipsum tanquam alterum quendam Nilum non corporeo, sed mysticum habens, ita spirituales eorum agros irrigantem, quemadmodum frugiferos ille alter qui oculis corporeis cernitur, irrigare solitus est. » Addit et melius ad propositum præfatus auctor: *Marcus ad instar splendidissimi solis, humanas animas illustravit.* Sol universo orbi lucis suæ dispergit radios, Marcus præcipuis mundi partibus Evangelii communicavit lucem. Sol velocissimo suo motu girat terram, Marcus velocissime regiones peragrat. Sol immunda loca purificat, Marcus Ægyptum ab idololatriæ veneno, et vitiorum spurcitiis mundavit. Alexandria dicebatur Civitas solis, qui in illa velut supremum numen venerabatur; et media Marci prædicatione Alexandria Christus sol justitiæ recognitus et adoratus est. Sol media sua luce et calore cuccatas terræ producit fruges,

et Marcus multum prædicationis suæ retulit fructum.

3. *Apostoli acceptam a Christo disciplinam fideliter nationibus assignaverunt* (1), quas per prædicationem ad veritatis notitiam, et fidem adduxerunt, ut ostendit Apostolus describens ordinem rerum quibus pervenitur ad justitiam et salutem. Destruere nititur Apostolus Judæorum errorem, qui sibi solis arrogabant, tum justitiam, tum fidem et Evangelii prædicationem. Ab illo errore Judæos avocavit Paulus declarans omnibus gentibus prædicandum esse Evangelium, ut credentes salutem possint consequi, quia *Deus dives est in omnes qui invocant illum.* (2) Si in omnes, ergo tam in gentes quam in Judæos. *Omnis enim quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit.* Quicumque invocaverit Deum sicut oportet, scilicet cum debita fide, spe, contritione, charitate, salvus erit. Certum est enim quod Turcæ, hæretici, pravi Christiani, quanquam Deum ore tenus invocent, non salvantur. *Quomodo ergo invocabunt in quem non crediderunt?* Si enim non solis Judæis, sed omnibus indiscriminatum gentibus Deum invocantibus a Deo promissa est justitia et salus, omnibus necessaria est fides. Nemo enim invocat eum in quem non credit, quem non agnoscit, utpote a quo nihil auxilii sperat. *Quomodo credent ei quem non audierunt? Quomodo autem audient sine prædicante? Quomodo vero prædicabunt nisi mittantur?* Pulchra gradatione utitur Apostolus, ex eo quod Deus per Joelem omnibus se invocantibus promiserit salutem; recte concludens omnibus gentibus prædicandum esse Evangelium. Nam Deus est dives in omnes, vultque omnes salvare: salvari autem non possunt nisi in eum credant; credere non possunt, nisi ejus præcones audiant; prædicare hi non possunt nisi mittantur. *Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona!* Quam grati et accepti erunt gentibus Apostoli apostolicique viri annuntiantes et evangelizantes per totum orbem pacem cum Deo, gratiam, justitiam et salutem! Tertullianus trinam Apostoli præbet explanationem. Illum intelligit 1. De prædicatorum velocitate; 2. De temporis ab eis accepti opportunitate; 3. De prudentiæ et sapientiæ maturitate. 1. De velocitate prædicantium: *Quoniam ecce veloces pedes evangelizantium pacem.* (3) 2. De temporis opportunitate: *Quam tempestivi pedes evangelizantium pacem!* (4) Tempus

(1) Tert. L. de Præsc. Har. 6. — (2) Rom. 10. — (3) Tert. L. 4. adv. Marc. 15. — (4) Tert. L. 5. adv. Marc. 2.

illud veri comparat Cyrillus Alexandrinus. Sicut enim ver, quod post hyemem pura luce fulget, homines exhilarat, omnes agros et montes florum varietate colorat, frondentes arbores mira amœnitate repræsentat, sic Apostoli virique apostolici, cuncta cœlestibus virtutibus et ornamentis, vernantia et florentia reddunt. 3. De maturitate: *Quam maturi pedes evangelizantium bona, evangelizantium pacem!* (1) Tertulliano arridens D. Ambrosius, Gentiles sic alloquitur: *Christus nobis tanquam maturitas advenit, ut nihil acerbum, nihil immaturum in nostris consiliis sit, nihil immitte, nihil asperum in operibus ac moribus.* (2) Commendat igitur Paulus Apostolos, apostolicosque viros: tum de velocitate, qua celerrime per totum orbem discurrerunt; tum de cura et sollicitudine qua tempus opportunum ad prædicandum captaverunt; tum de maturitate qua se prudentes et sensatos demonstraverunt; tum de fortitudine qua ardua quæque aggressi sunt et cuncta obstacula superaverunt; tum de pulchritudine, qua se innocuos, exemplares et virtutum studiosos ostentaverunt. Si ullus unquam prædicator Apostolicus meruit commendari de velocitate, temporis opportunitate, maturitate et morum venustate, maxime Marcus, qui tot splendens dotibus, *innumeras Gentilium multitudines convertit ad Christum.* (3)

Exoptat Apostolus ut prædicatores apostolici stent *calceati pedes in præparatione Evangelii pacis* (4), tum ut ipsi sancte in via Evangelii ambulent; tum ut sua sancta vita et conversatione, alios ad eandem viam ineundam inducant. Pergentes enim ad barbaras gentes prædicandi Evangelii causa, ut ipsæ juxta Evangelium ambulent et vivant, debent illi prius opere implere quod ore prædicant, et tam verbo quam exemplo infideles vitiosos ad veritatem et virtutem allicere. Marcus *de Evangelii paratorem succinctus, acutiore verbo Dei* (5), Evangelii prædicationem virtute et exemplo auctorans, abundantissimam messem collegit. Ut enim refert Metaphrastes apud Surium: « Cum Dominus Evangelista Marcus ad Cirenem urbem Pentapolis venisset, et cœlestis regnum prædicasset, ægrotos curavit, leprosos mundos reddidit, ac divinæ gratiæ verbo, impuros et feroces spiritus ejecit, multique per eum crediderunt in Dominum Jesum Christum, Alexandriam veniens, fidem accepit magna ejus regionis multitudo. » (6)

Idem effecit in aliis provinciis, quas tum sermone, tum exemplari virtute illuminavit.

Cunctis virtutibus enituit Marcus; sed tanta præsertim humilitate fuit præditus quod *amputasse sibi pollicem legitur, ut sacerdotio reprobis haberetur* (1); sed mox a Santo Petro resituito; *tantum in eo potuit prædestinata supernæ dispensationis electio, ut Episcopos factus, Alexandrinam fundaret Ecclesiam;* quæ, teste Petro Damiano, etiam super Antiochenam ab ipsomet Petro fundatam obtinet principatum. *Ecclesia Alexandriæ, præcellit illam Antiochiæ, sicuti Romana Alexandrinam* (2); et pro humilitate qua pollebat, eam sub nomine B. Petri consecravit, ut refert purpuratus Doctor: *Hoc itaque modo Alexandrinam fundavit Ecclesiam, eamque non suo, sed magistri nomine titulavit, ut ad honorem B. Petri sedes Apostolica nuncupetur.* (3)

Timotheum sic hortatur Apostolus: *Tu vero vigila, in omnibus labora, opus fac Evangelistæ, ministerium tuum imple.* (4) Quatuor exoptulat Apostolus a Timotheo ut rite episcopali fungatur officio: scilicet vigilantiam, laborem, Evangelii prædicationem et exemplarem virtutis operationem. Marcus Episcopatum assecutus, hæc omnia præstans, ingentem sui muneris fructum retulit. Ut enim asseverat Petrus Damianus, *illi Deus tantam verbi virtutem contulit, tantam prædicationis efficaciam prorogavit, ut omnes qui tunc ad fidei rudimenta confluerent, mox per continentiam ac totius sanctæ conversationis instantiam, tanquam ad monasticæ perfectionis fastigium pervolarent.* (5)

Inter omnes nationes Ægyptus fuit maxime idololatriæ et vitio dedita. Adeo vigeat apud Ægyptios idololatria, ut non solum homines mortales, sed et aves, et bestias et serpentes, tanquam deos venerentur: *Ægyptiis permessa est tam vanæ superstitionis potestas, avibus et bestiis consecrandis, et capite damnandis qui aliquem hujusmodi deum occiderint.* (6) Ita vitii diffamata erat Ægyptus, quod, ut animadvertit Tertullianus, *Ægyptus nonnunquam totus orbis intelligitur, superstitionis et maledictionis oblio.* (7) Illa tamen Ægyptus ignominiosa ob idololatriam et iniquitatem, prorsus immutata est prædicatione et pietate Marci, *qui Alexandriæ instituit Ecclesiam tanta doctrina et vitæ sanctitate, ut omnes sectatores Christi ad*

(1) Tert. L. 5. adv. Marc. 5. — (2) In Ps. 11. — (3) Dion. Cart. S. de S. Marco. — (4) Ephes. 6. — (5) Tert. L. de Cor. Mil. 1. — (6) Die 25. april.

(1) Petr. Dam. Serm. 1. de S. Marco. — (2) Serm. 3. de S. Marco. — (3) Serm. 2. de S. Marco. — (4) 2. Timoth. 4. — (5) Serm. 2. de S. Marco. — (6) Tert. Apo. 24. — (7) Tert. L. adv. Jud. 9.

exemplum cogeret. (1) Instituta Alexandriae Marci doctrina diu floruit; in ea siquidem aperiebantur philosophiae fontes. Ideo nuncupatur a Gregorio Nysseno, *vera philosophiae scaturigo.* (2) In ea promebantur divinae Theologiae arcana, quapropter illam Eusebius appellat *sacrarum disciplinarum gymnasium.* (3) In ea fidei principia docebantur, sine quibus nemo bonus Christianus esse potuit; et ob hanc causam nominatur ab eodem Eusebio *schola catecheseos.* In ea docuerunt homines, scientiae magnitudiue illustres, nempe Pantlaenus, vir omni laude dignissimus; Clemens Alexandrinus, qui, ut ejus monumenta declarant, memoriam omnem vetustatis, et graecam eruditionem collegerat; Origenes, cui omnes sapientes suae aetatis, in omni scientiarum genere primas deferebant. Taceo alios quamplurimos, quorum lumen eruditionis, longe magis Alexandriam quam sua pharus de nocte luminosa ornauit. Neque duntaxat caelestis doctrina a Marco edocta diu decoravit Alexandriam; sed multo plus eminentis virtus quam Marci discipuli ab eximio illo magistro didicerant, qui inter se mira erant charitate conjuncti; omnia illis communia praeter uxores, admirabili fruebantur pace, quia neque superbia tumebant, neque avaritia aestuabant, neque luxuria sufflammabantur: sed in humilitate vivebant; sectabantur paupertatem, caelibatum agebant, redigebantque ad praxim cunctas virtutes contentas in Evangelio quod Marcus manu subsignauerat, ore praedicauerat et sanguine confirmauerat.

III. PARS. *Cæterum, pati oportebat omnem Dei praedicatorum atque cultorem, qui ad idololatriam provocatus negasset obsequium, secundum illius quoque rationis statum, qua et praesentibus tunc et posteris deinceps commendari veritatem oportebat, pro qua fidem diceret passio ipsorum defensorum ejus; quia nemo voluisset occidi, nisi compos veritatis.* (4) Marcus ad idololatriam provocatus negavit obsequium, constantissime confitens christianam fidem quam scripto tradiderat, et verbo praedicauerat, suo martyrio confirmans. Ut enim refert Metaphrastes, *Marcus evangelista, primus Christi martyr in Aegypto Alexandria* (5), ubi pro defensione veritatis mortem subiit, octavo Neronis anno, priusquam Petrus et Paulus fuerint Romae martyrio coronati. (6) Et quemadmodum cruce Christus Hierosolymis redemptionis consumma-

vit opus, ita fune, ait Summus Pontifex Gelasius, Alexandriae Marcus *glorioso consummavit martyrium*, in quo Christo assumitur; quia uterque 1. Ab ingratis morte mulctatur; 2. Ignominia dedecoratur; 3. Magno honore veneratur.

1. De Judæis ingratis merito conqueritur Salvator: *Retribuebant mihi mala pro bonis.* (1) Multa beneficia Judæis contulerat Christus: eos veritatem docuerat, ad virtutem suo exemplo induxerat, illorum caecos illuminaverat, leprosos sanaverat, paralyticos redintegraverat, mortuos ad vitam revocaverat: ipsi tamen tot beneficiorum immemores et *divites pro morte ejus* (2), cum Juda de proditione paciscuntur, benefactorem suum violenter captant, falso apud Pilatum de multiplici crimine accusant, mortis reum clamitant, et crucis supplicio puniri exposculant. Marcus similiter Alexandrinos veritatis luce illuminaverat, a daemoniis liberaverat, beneficiisque spiritualibus cumulaverat; ipsi tamen detestanda ingratitude benefactorem suum comprehendunt, in ergastulum conjiciunt, ignominiosa morte afficiunt.

2. Quanta ignominia Judæis dedecoratus fuerit Christus, *ipsae passiones, ipsaeque contumeliae loquuntur.* (3) Nam, mox ut eis a Juda proditore traditus fuit, velut scelerosum funibus ligarunt, tanquam infamem ad domum Annæ, ad pretorium Pilati, ad curiam Herodis, et tandem flagellis dilaceratum, spinis coronatum, sputis contaminatum, ad Calvarium crucem deferentem, crucifigendum duxerunt. Marcum similiter Aegyptii ignominia dedecoratum, funem in collo habentem, per plateas Alexandriae duxerunt, in carcerem iniecerunt: « Cum vero dies illuxisset, venit illuc civitatis multitudo, quæ cum illum eduxisset de carcere, rursus in ejus collum funem iniecerunt, eumque pertrahentes dicebant: Trahamus bubulum in bubulci stabulum. At B. Marcus eo majores gratias omnipotenti Domino Jesu Christo agebat, dicens: In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum; cumque hoc dixisset, tradidit Deo spiritum » (4) ad instar Christi, qui

3. *Gloriam et honorem adeptus demonstratur* (5): nam factus obediens usque ad mortem crucis, meruit exaltari, et a caelo, inferno, universoque mundo adorari. Marcus similiter mortuus, ut Domino obtemperaret, fuit ex obedientia sublimatus; siquidem Marcus interpretatur *sublimis mandato.* (6) Honora-

(1) D. Hieron. — (2) Cont. Apoll. — (3) Lib. 5. c. 10. — (4) Tert. Scorp. 8. — (5) Apud Sur. die 25. April. — (6) Baron. ann. 45.

(1) Tert. L. adv. Jud. 10. — (2) Tert. L. adv. Jud. 10. — (3) Tert. L. de Car. Chr. 9. — (4) Metaphr. — (5) Tert. L. adv. Jud. 14. — (6) Petr. Dam.

tur potissimum Romæ, Alexandria et Venetiæ: Romæ, ubi Evangelium conscripsit. *O felix Roma*, exclamat D. Hieronymus, *Evangelium scribentis alumna! Alexandria, quam glorioso martyri sui cruore perfudit.* (1) Venetiæ, quæ sacras Marci reliquias possidet: *Beata Venetia*, inquit Petrus Damianus, *quam ad hoc ut pretiosi corporis sui thesaurum, sibi Marcus commendaret elegit!* Venetia antiquitate nobilitatur, divitiis locupletatur, imperio dilatatur, viribus commendatur; at major ejus nobilitas, opulentior thesaurus; præstantiores vires, imperii propugnacula, sunt B. Marci reliquiæ. Nam, ut subjungit Petrus Damianus, Venetiam alloquens, *plurima quidem divitiarum copia, ex diversis in te mundi partibus confluit, sed hæc gemma cælestis, quæ in medio tui posita est, in excelsam te gloriam conspicuæ dignitatis attollit.* Marcus est gemma cælestis, non carbunculus, non adamas, non hyacinthus, non smaragdus, sed beryllus, ait præfatus cardinalis, qui Marcum Beryllum vocitat, ut innuat Venetiam a Marco suam mutuasse sublimitatem: *Beryllus hominem magnificat et exaltat.* (2) A gemma illa cælesti, a Beryllo, a Marco, mirum in modum exaltata et magnificata est Venetia: quam ideo felicem dixerim, quæ tanto propitiatur patrono, talique gubernatur protectore. (3)

Neque sola Venetia multa bona obtinet per Marcum, sed plures alii qui ejus implorant auxilium. Nam, ut testatur Patriarcha Venetus, *invocat illum oppressus, et levamen sentit; ejus implorat auxilium infirmus, et sospitatem recipit; in mari, in solitudine, in periculo, inter latronum acies exoratur, et juxta fidelium poscentium suffragatur vota.* Venetia in gratitudinis monumentum B. Marcum in patronum et protectorem assumpsit, superbam et decoram ecclesiam sub ejus nomine ædificavit, ejus reliquias thecis pretiosissimis insertas religiose conservat pro armis, Marci leonem assumpsit, et pro stemmate ipsamet Christi verba ad Marcum: « Pax tibi, Marce, Evangelista meus, » et rempubli-

(1) Petr. Dam. — (2) Pler. L. 10. c. 5. — (3) Laur. Just.

cam sub nomine B. Marci intelligi voluit: idem enim est dicere: B. Marcus præliatur, ac Venetia præliatur; D. Marcus imperat, ac Senatus Venetus imperat. Venetiæ pietas nos ad Sancti Marci venerationem stimulat, et si cum non possumus tanta pompa honorare, saltem magna devotione veneremur, fructum referentes de Evangelio quod manu subsignavit, verbo propalavit, sanguine confirmavit.

Devote legamus, attente audiamus scriptum Evangelium in quo continentur veritates fidei, quæ credendæ sunt, documenta morum quæ observanda sunt. Nam Marcus, *quo plenius adiremus Deum, et impressus tui ipsum quam dispositiones ejus, et voluntates adiremus, instrumentum adjecit litteraturæ, si quis velit de Deo inquirere, et inquisito invenire, et invento credere et credito deservire.* (1) Marcus Evangelium prædicavit, et virtutis exemplo confirmavit, de prædicatione proficiamus, et virtutes quas nobis præbuit Marcus, potissimum ejus humilitatem imitemur. *B. Marcus non erat excelsus animo, sed mandato: quia dum mentem gereret humilem, vitam satagebat habere sublimem.* (2) B. Marcus pro veritate martyrium subiit, et nos illatas injurias patienter feramus. *Erras, si putas unquam Christianum persecutionem non pati* (3), quovis tempore religionis cultores passi sunt. *A primordio enim justitia vim patitur* (4), scilicet ab ipsis mundi incunabulis. *Statim et coli Deus cœpit, invidiam religio sortita est, ut ex Abele a fratre Cain occiso comprobatur Tertullianus. Profecto persecutio nunquam deest, si nunquam desit observantia pietatis* (5), quam velut sibi contrariam scelerosi persequuntur. *Quicumque Salvatoris mandata exsequuntur, in unaquaque actione sunt martyres* (6): tum quia ab aliis contradictiones patiuntur; tum quia sibi ipsis inferunt violentiam: regnum autem cœlorum vim patitur, et violenti rapiunt illud.

(1) Tert. Apol. 18. — (2) Petr. Dam. — (3) D. Hier. Ep. 1. — (4) Tert. Scorp. 8. — (5) D. Leo Serm. 9. Quadrag. — (6) Clem. Alex. l. 4. Strom. c. 4.

SPES THEOLOGICA.

SCHOLIUM.

Spes 1. Mundana depretiatur ; 2. Christiana commendatur ; 3. Ejus natura declaratur ; 4. Trina discriminatur ; 5. Præsumptionem aversatur ; 6. Desperationi contrariatur.

CONCIO PRIMA.

APOSTOLUS terrenis hominibus cœlestes opposuit. *Ut statum ac spem studiosius distingueret in appellationis societate. Statu enim ac spe dicit terrenos atque cœlestes homines.* (1) Homines sunt statu cœlestes, qui cœlesti beatitudine fruuntur ; terreni vero, qui adhuc in terra degunt ; spe etiam cœlestes sunt, quorum spes in cœlo est ; spe terreni qui non in cœlo, sed in terra duntaxat totam suam spem collocant. Nihil omisit Apostolus ut Christianos in illam spem erigeret æternæ salutis, et averteret a respectu præsentium rerum. (2) Plerique tamen Apostoli doctrinam dedignant, non cœlestia, sed terrena desiderantes, collocant totam suam spem in 1. Bonis mundi fallacibus ; 2. Hominibus mendacibus ; 3. Operationibus suis inanibus.

I. PARS. *Omni pene in loco de contemnendo seculo scripturis dominicis commone-mur.* (3) Tum quia seculum est exsili loci ; tum quia malitiæ et improbitatis gymnasium ; tum quia eos quibus felicitatem pollicetur, decipit ; tum quia, non in seculo, sed in cœlo collocanda est spes nostra. Qua ratione utitur Tertullianus ut uxorem ad seculi contemptum inducat : *Cœlestia recogita, et terrena despicias.* (4) Quam pauci sunt hac ætate qui cœlestia recogitent et terrena despiciant ; quam multi e contra qui cœlestia contemnant, terrena existiment, spem suam ponen-

tes in seculo bonis, quæ 1. Titubant ; 2. A cœlo avocant ; 3. Misere infelicitant.

1. Omne quod est in seculo, *totum versiforme est* (1), nec ulla stabilitate firmatur. Divitiarum peritura sunt *brevi et umbratili voluptas* (2), pulchritudo ut flos deflorescit, dignitates et honores transeunt, fortuna inconstans et versatilis est. Quoties enim *secularium sortium variavit urna* (3), ut ex historia ediscimus, et ipsa quotidiana experientia nos edocet? Christiane, post notitiam inconstantis et labentis seculi, *quid tibi cum flore morituro?* (4) quid tibi cum volubilibus fortunæ bonis? quid in seculo ponis spem tuam, quam non nisi in Deo collocare debes? Christiana spes non confundit (5), quia, ut ait D. Bernardus, *infundit certitudinem* (6), sperantem certo perducens ad assecutionem rei a Deo speratæ, in quo multum ab spe mundana discriminatur ; quæ frustratur, fallit, decipit, quia rebus vanis, fallacibus et transeuntibus innititur. Unde Regius Propheta : « *Odisti observantes vanitatem : ego autem in Domino speravi.* » *Ego qui non observo vanitatem, in Domino speravi. Speras in pecunia, observas vanitatem ; speras in honore et sublimitate aliqua potestatis humanæ, observas vanitatem ; speras in aliquo amico potente, observas vanitatem. In his omnibus cum speras, aut tu exspiras, et ea hic dimittis, aut cum vivis omnia per-eunt, et in spe tua deficis. Istam vanitatem*

(1) Tert. L. 5. adv. Marc. 10. — (2) Tert. L. de Res. 31. — (3) Tert. L. de Pal. 7. — (4) Tert. L. 1. ad 1^{or.} 4.

(1) Tert. L. de Pall. 2. — (2) Salv. L. 2. ad Eccles. — (3) Tert. L. de Pall. 1. — (4) Tert. L. de Cor. Mil. 15. — (5) Rom. 5. — (6) Serm. 37. in Cant.

commemorat Isaias, dicens (1) : Omnia caro fœnum, et omnis gloria ejus quasi flos fœni. Aruit fœnum, et flos ejus decidit : verbum autem Domini manet in æternum. *Ego autem non quomodo illi qui sperant in vanitates et observant, sed in Domino speravi, qui non est vanitas, sed veritas, stabilitas et firmitas, quem tamen despiciunt Christiani seculo addicti, spem suam ponentes in rebus præsentibus : non enim dicenda sunt præsentia nunquam stantia* (2) : cujusmodi sunt seculi bona, quæ semper titubant, et ab spe cœlestium avocant.

2. Profecto *retinacula ista sunt spei nostræ*. (3) Loquitur de terrenis bonis Tertulianus, quæ animam inescant, impediuntque ne ad cœlum attollat mentis oculos et cordis affectus. *Nihil tam inimicum est spei quam retro respicere, id est, in eis rebus quæ retro labuntur et transeunt, spem ponere, et in eis quæ nondum datæ sunt, sed danda quandocunque nunquam transibunt, non sperare*. (4) Homo terrenus spei christianæ hostis infensissimus, in rebus cœlestibus nunquam perituris non sperat, et in bonis terrenis continuo pereuntibus sperat, agens contra disciplinam christianam, et adhuc contra prudentiam. Contra disciplinam christianam, quæ cœlestia sperat. *Figite spem in Deum, æterna concupiscite, æterna expectate, Christiani sumus*. (5) Contra prudentiam, in rebus volubilibus fortunam suam constituens. *Omnino non frustra audimus : Sursum cor ! Quid ponimus corda nostra in terra, cum videamus quia evertitur terra ?* (6) « Sperent in te qui noverunt nomen tuum, » scilicet Christiani, fide illustrati, et in spem cœlestis hæreditatis regenerati. *Ne sperent in his rebus quæ temporis volubilitate præterfluunt, nihil habentes, nisi erit et fuit. Quoniam quod in istis futurum est, cum venerit fit statim præteritum, et quod expectatur cum cupiditate, amittitur cum labore. In Dei autem natura non erit aliud, quasi nondum sit ; aut fuit, quasi jam non sit : sed est tantum id quod est, et ipsa est æternitas. Desinant igitur sperare et diligere temporalia, et se ad æternam spem conferant, qui cognoscunt nomen ejus, qui dixit : Ego sum qui sum.* (7) Quam felices Christiani qui Deum cognoscentes immutabilem, æternum et bonum, valentem veram præstare beatitudinem, in eo sperant ! Quam infelices Christiani, qui in Deum quem immutabilem cog-

cunt non sperant ; sed sperant in rebus mundi, vanis, labilibus, perituris, quæ sperantes in se infelicitant.

3. *Spe gaudentes, utique Dei. Bonum est enim sperare in Dominum, quam sperare in magistratus* (1), in honores, divitias, facultates, aliaque fortunæ bona quæ impii persæpe et reprobi *prospero errore, cæca felicitate* (2) assequuntur. Christiani bonitate et pietate præditi, cœlestem beatitudinem sectantes, cœlum desiderant, post cœlum suspirant, post Deum anhelant ; immortalia bona sperant ; non terrena vana, caduca et peritura, quæ miseriam quidem, sed non beatitudinem conferre possunt. *Spes nostra non de isto tempore, neque de hoc mundo est, neque in ea felicitate qua cæcæcantur homines qui obliviscuntur Deum. Hoc nosse primitus et tenere corde christiano debemus, non ad præsentis temporis bona nos factos Christianos esse.* (3) Qui non terrena, sed cœlestia sperant, sunt veri Christiani, expectantes bonum æternum quod eos beatos efficere potest ; qui vero cœlestibus spretis, terrena solummodo ambiunt, *plane et ipsi imaginarii Christiani* (4) ; vel quia solum christianum nomen habentes, rem nominis non habent, nempe gratiam, et virtutes theologicas ; vel quia mundi quem diligunt, in quem sperant et in quo felicitatem suam collocant, sapiunt naturam et qualitates. Sunt autem *omnia imaginaria in seculo, et nihil veri*. (5) Quomodo enim verum posset esse seculum, cum *tota ejus ratio vana sit ?* (6) In imaginarios illos Christianos, qui duntaxat imaginaria et vana seculi sperant bona, maledictiones vibrat D. Augustinus : *Væ qui habent spem in seculo, et his seculi rebus havent !* (7) Nam quærentes in seculo felicitatem quam dare nequit, decipiuntur, frustrantur, infelicitantur, vera et cœlesti beatitudine privantur. Idem de illis qui mundanas quærent dignitates, carnales sectantur voluptates, dicendum est quod de avaro asseverat Sapiens : *Qui confidit in divitiis, corruet*. (8) Corruet scilicet a gratia, a fide, a gloria, a beatitudine. De quo adhuc irrisorie decantat Regius Vates : *Ecce homo, qui non posuit Deum adjutorem suum, sed speravit in multitudine divitiarum suarum, et prævaluit in vanitate sua.* (9)

Idem accidit falsis illis et mentitis Christianis quod Judæis : *Judæi terrena solummodo*

(1) D. Aug. In Psal. 50. — (2) D. Aug. Serm. 29. de de Verb. Dom. — (3) Tert. L. 2. de Cult. Fœm. 15. — (4) D. Aug. Serm. 29. de Verb. Dom. — (5) D. Aug. ibid. — (6) D. Aug. ibid. — (7) D. Aug. in Psal. 9.

(1) Tert. L. 5. adv. Marc. 14. — (2) Tert. L. de An. 2. — (3) D. Aug. Serm. 64. de Verb. Dom. — (4) Tert. L. adv. Valent. 27. — (5) Tert. L. de Cor. Mil. 15. — (6) Tert. L. de Idol. 1. — (7) In Psal. 95. — (8) Prov. 11. — (9) Psal. 51.

sperando, cœlestia amittunt (1), et pro terrenis cœlestia despicientes, non solum cœlestia amittunt, sed etiam terrena, quæ præ cœlestibus speraverunt, perdidit: non dissimiliter imaginarii Christiani, duplici plectuntur infelicitate. Nam et amittunt cœlestia et æterna, quæ nullo modo speraverunt, et persæpe perdunt terrena et temporalia, quæ sola speraverunt. Duplici illa infelicitate mulctatum video evangelicum Divitem. Infelix, quia a ternam non habuit felicitatem. Ut enim animadvertit Hugo Carensis, *reprehenditur iste dives, non quia terram colerit, vel quod in horrea fructus congregaverit, sed quia in illis spem fidem posuit.* (2) Infelix adhuc, quia opulentia bonorum quæ possidebat, non ei felicitatem, sed miseriam et anxiam sollicitudinem, paupertati similem contulit. *Quid faciam, quia non habeo quo congregem fructus meos?* Ex abundantia pauperrime angitur, et ut satur V. Beda, *angustiat ex opulentia, infelix ex presentibus bonis* (2): terrena bona et antequam habeantur, et dum possidentur, et dum amittuntur, infelicitant eos qui in illis spem suam collocant, neque feliciores sunt qui in hominibus sperant.

II. PARS. *Bonum est fidere in Deo, quam fidere in homine* (3): quia cum Deus sit verax, constans et potens, beatificat eos qui in se sperant: quoniam, ut verax, eos non decipit; ut constans, amicos suos ex levitate non deserit; ut potens, sperantes in se beare poterit. Itaque merito decantat Regius Vates: *Bonum est fidere Deo.* Aliter ratiocinandum est de homine, qui cum sit fallax, instabilis et impotens, sperantes in se fallit, deserit, neque in necessitate eis subvenit: idcirco homini fidendum non est, ex defectu 1. Veritatis; 2. Firmitatis; 3. Potestatis.

1. *Dominus noster Christus veritatem se cognominavit* (4), hoc titulo se demonstrans omnino alienum, tum a mendacio quod veritati opponitur, tum a fallacia quæ alios decipit; *quia neque perversitas, neque fallacia Deo congruit.* (5) Christus autem est Deus, qui neque mentiri, neque decipere potest: ita bonum est fidere in Deo quam fidere in hominibus, qui si non sunt deficientes in mendacio semper (6), persæpe tamen mentiuntur; et ut plurimum decipiunt, quia sunt verpelles, et per eos fallaciæ negotium perpetratur. (7) Hac consideratione utitur D. Augustinus, ut Christianos ad fiduciam in hominibus ponendam dimoveat, et ad spem

suam in Deo ponendam, inducat. *Siquidem confunditur, quem fallit spes. Quis est qui confunditur? Qui dicit: Quod sperabam non inveni? Non immerito. Sperabas enim de homine.* (1) *Maledictus autem qui spem suam ponit in homine! Confunderis, quia fefellit te spes. Fefellit spes posita toto in mendacio: omnis enim homo mendax. Si autem ponas spem in Deo tuo, non confunderis, quia ille in quo posuisti, fallere te non potest, quia est a mendacio et fallacia alienus; neque te ex levitate et inconstantia potest deserere, quia est constans et firmus. Non enim est sicut homo, inconstans, levis, mutabilis, cui fidendum non est ex defectu veritatis et sinceritatis, sed adhuc ex defectu constantiæ et stabilitatis.*

2. Homines inconstantes et instabiles *ita variant* (2) ut cras contempnant quod hodie existimant, hodie aversentur quod heri ardentem amaverant. Quorum inconstantia nunquam magis elucet quam in amicitia quam tandiu demonstrant, quandiu ex illa utilitatem captant. *Hæc est amicitia quam temporariam populus appellat. Quæ causa utilitatis assumpta est, tandiu placebit, quandiu utilis fuerit. Hac re florentes amicorum turba circumcidet: circa eversos ingens solitudo est, et inde amici fugiunt, ubi probantur.* (3) Duplicem discriminat D. Paulinus amicitiam: unam in fide fundatam, aliam in spe collocatam. Illa non commoda, sed amici benevolentiam desiderat; hæc nihil aliud præter utilitatem captat. Illa constanter etiam in amici adversitate perseverat; hæc ubi deficit spes, titubat, neque durat, nisi quando sibi aliquam utilitatem conciliat. *Nec volo amicitiam nostram tempore metiaris: non enim hæc ut secularis est, quæ spe potius quam fide paritur* (4), quæ ideo amicitia non meretur nomen. Vera amicitia non utilitatis spe, sed amici fide commendatur. Quam merito Tertullianus prædicat *miserum hominem qui spem in hominem ponit, (5) suum commodum querens: tum quia qui se spectat, et propter hoc ad amicitiam venit, male cogitat; quemadmodum cœpit, sic desinet* (6); ex spe commodi quod ubi cessat, ejus quoque amicitia cessat; tum quia nundinatoria amicitia, humanus favor imo et protectio, non nisi in commodo conciliatur, et magno pretio emitur. Quod belle declarat Salvianus: *Si judicandum se aliquis ab humana potestate esse cognoverit, advocatos*

(1) Tert. L. de Res. 26. — (2) In c. 12. Luc. — (3) Tert. L. 5. adv. Marc. 6. — (4) Tert. L. de Vel Virg. 1. — (5) Tert. L. adv. Prax. 11. — (6) Tert. L. 4. adv. Marc. 7. — (7) Tert. L. 1. ad Nat. 7.

(1) In Psal. 36. — (2) Tert. L. adv. Valent. 10. — (3) Senec. Ep. 9. — (4) Epist. 39. — (5) Tert. L. 4. adv. Marc. 5. — (6) Senec. ibid.

requirit; officialium atque apparitorum gratiam favoremque mercatur; cum tamen eventum iudicii comparare non possit: adeo ut si victoriam emere ipsam non valet, spem tamen victoriæ magno emat. (1) Tum quia sæpe sæpius homines in quibus speramus sunt scelerosi, et sua conversatione, vitia nobis alliniunt et affricant. Quod prohe animadvertit D. Augustinus expendens istud Davidicum: « In Domino sperans non movebor. » *Quid est in Domino sperans? Ille titubet inter malos, qui non in Domino sperat. Si enim speravero in homine, visurus sum fortasse ipsum hominem male viventem, nec eas vias tenentem quas vel didicit, vel docet in Ecclesia, bonas; sed quas diabolo docente, sectatus est; sed quia spes mea in hoc erit, titubante homine titubabit spes mea, et cadente homine, cadet spes mea.* (2) Quia vero in Domino speravi, non movebor: tum quia est constans, nec hominem deserit, nisi prius deseratur ab eo; tum quia non suum commodum, sed hominis utilitatem quærit; tum quia non errorem, sed veritatem docet, neque vitia, sed virtutes allinit; tum quia potens est, eisque qui in se sperant subvenit.

3. *Cujus potestas summa, nisi Dei solius?* (3) Quapropter quæ impossibilia sunt apud homines, non sunt impossibilia apud Deum, apud quem omnia possibile sunt (4): *Cum enim omnia dixit, entia subintelligas, peccatum enim non est ens. Est enim absque essentia, ethypostasi, peccatum.* (5) Consultissime Evangelistam interpretatur Theophylactus, de omni re quæ subsistentiam habet, ut Deum non esse peccati auctorem ostendat, quia ad entia duntaxat producenda potentiam suam adhibet. Ratio autem potentiae divinæ, cui omnia possibile sunt, est incentivum fiducia in Deo ponendæ. Sicut econtra homini ex defectu potestatis non est fidendum. Sane miser homo, qui spem habet in homine (6); quia scilicet confidit in arundine fragili, quæ illum non valet sustinere. Ut enim perfecte ait Imperfectus: *Homo carnalis, fatuus in fide, levis in sensu, arundo est vento agitata, quæ nequit esse spei sustentaculum.* Quod Deus exprobat Israël, spem suam in Pharaonis auxilio ponenti. *Super quem habes fiduciam, quia recessisti a me? Ecce confidis in baculum arundineum, cui si innixus fuerit homo, intrabit in manum ejus et perforabit eam. Sic Pharaon, rex Ægypti, omnibus*

qui confidunt in eo. (1) Baculus arundineus pro infirmo auxilio ponitur, qui tantum abest ut imbecillum sustentet, quinimo manum apprehendentem violat, pungit et perforat; imbecilla sunt hominum auxilia, utpote arundine. Ex præfatis sapienter concludit D. Augustinus: *Si maledictus homo qui spem ponit in homine, ergo nec in temetipso debes spem ponere, quia et ipse homo es.* (2)

III. PARS. Christianus a sacris paginis etiam spem suam discit. (3) « Nam maledictus omnis qui spem suam ponit in homine! » (4) Quare, Frater, cave ne tibi subrepat in tua virtute confidere, homo enim es: sed plane in Deo tuo toto corde confide, et ipse erit virtus tua, in qua pius gratusque confidas. (5) Qui enim non in Deo, sed in semetipsis confidunt, 1. Pharisæos sapiunt; 2. In terra mercedem suam recipiunt; 3. Spem regni cœlestis amittunt.

1. *Justificantes se coram hominibus Pharisæi* (6), præfigurant multos Christianos qui suis viribus et operationibus freti, et in semetipsis confisi, non secus ac Pharisæi, de fucata pietate se jactantes misere reprobantur, ut constat ex illo tumente Pharisæo, humili Publicano insultanti. *Ideoque alterum reprobatum, alterum justificatum descendisse* (7) in domum suam asseverat ex Evangelio Tertullianus. Hujusmodi exemplum timorem ingenerare debet Christiano superbo, in semetipso confidenti. Nam « si maledictus est omnis qui spem ponit in homine, » (8) *sicut divina testantur eloquia: ac per hoc qui in semetipso spem ponit, hujus maledicti vinculo innectitur. Ideo non nisi a Deo petere debemus quidquid speramus nos, vel bene operaturos, vel pro bonis operibus adepturos.*

Belle ad propositum Philo Judæus phitosophatur: « Quam difficile est soli Deo credere! Res nimirum mortales, quibus circumdati sumus, suadent nobis ut credamus et fidamus gloriæ, potentiae, amicis, sanitati et corporis robori, nostræve imprimis prudentiæ: has persuasiones penitus ex animo eluere, nulli creaturæ fidere, sed in solo Deo omnes suas spes et opes habere collocatas, ex eoque totum mente animoque pendere, res est animi magni et cœlestis, non inescati, captique rebus terrenis. » (9) Quam pauci sunt hac ætate Christiani, magno et cœlesti

(1) L. 5. ad Eccles. — (2) In Ps. 25. — (3) Tert. l. de Test. An. 2. — (4) Marc. 10. — (5) Theophylact. — (6) Tert. L. 4. adv. Marc. 33.

(1) Isa. 56. — (2) Ep. 57. ad Macedon. — (3) Tert. Lib. adv. Valent. 28. — (4) Hierem. 17. — (5) D. Aug. Ep. 208. ad Palatin. — (6) Tert. Lib. 4. adv. Marc. 53. — (7) Tert. L. 4. adv. Marc. 56. — (8) D. Aug. in Enchir. c. 114. — (9) Lib. Quis rerum divinar. haves.

animo pollentes, in solo Deo confidentes! At quam multi sunt terrenis rebus capti et inescati, fiduciam suam in nobilitate, dignitatibus, facultatibus, virtutibus, operationibus, ponentes! Qui sunt huiusmodi, pharisæicam superbiam sapiunt, et in terra mercedem suam recipiunt.

2. Pharisæi in semetipsis confidentes et opera sua buccinant, *spem mercedis in homine ponebant.* (1) Christiane, cave ne Pharisæos imiteris. Si ad eorum exemplum in operibus tuis confidas, dicitur tibi quia recepisti in hac vita mercedem tuam. Idecirco ne quisquam *spem suam in se ponat, sed totam spem in illo ponat in quo sunt vires nostræ: ex adiutorio enim ejus vivimus, non ex nostra presumptione.* (2) Quod experientia cognoscentes discipuli, postquam in vanum consumpserunt suas vires, artes, industrias, ad vitandum naufragii periculum, ad Christi confugerunt auxilium, quo solo fuerunt a naufragio liberati, ut eloquenter declarat Basilus Seleucus: *Discipuli studiose salutem queritabant ab arte: sed manus fatiscebant: cum tempestate defugnantabant, et cum centis de navi decertabant. At cum procella prevaleveret, neque arti pareret mare ac potius vinci extimesceret, et terrorem de terrore exsuscitaret, victi discipuli, et quæsitæ ab arte spes, tanquam et ipsæ naufragium facerent, omittentes, recurrunt ad portum, qui in scapha erant.* (3) Discipulorum naturales vires, ab arte quæsitæ, industriæ, in quibus confidebant, non auferunt timorem, sed ingerunt; non auferunt periculum, sed adaugent; a naufragio non eximunt, sed naufragio exponunt. Non dissimiliter Christiani qui in semetipsis, in naturæ viribus, in artibus industria, mentis sagacitate, suisque operibus confidunt, naufragandi incurrunt periculum, spemque regni cœlestis amittunt.

3. Profecto *spem suam perditam* (4) illi habent, qui eam non in Dei adiutorio, sed in semetipsis collocant. Ideoque, Fratres, *tota spes nostra in Deo sit, nihilque de nobis tanquam de nostris viribus presumamus, ne nostrum facientes quod ab illo est, et quod habemus amittamus* (5), nimirum spem regni cœlestis. Quapropter ne tantum nobis adveniat damnum, dicamus cum D. Bernardo: « Quoniam tu es, Domine, spes mea. » *Quicquid igitur agendum sit, quicquid declinandum, quicquid tolerandum, quicquid optan-*

dum. (1) Tu es, Domine, spes mea. *Hæc una mihi omnium promissio nunc causa, hæc tota ratio meæ expectationis. Prætendat alter meritum, sustinere se jactet pondus diei et æstus, jejuare bis in sabbato dicat; postremo non esse sicut cæteros hominum gloriatur; Mihi autem adhærere Deo bonum est, et ponere in Domino Deo spem meam. Sperent in aliis, alti forte hic in scientia litterarum, hic in astutia seculi, ille in nobilitate, ille in dignitate, ille in alia qualibet vanitate confidat. Propter te omnia detrimentum feci, et ut stercora arbitror, quoniam tu es, Domine, spes mea. Speret qui vult in incerto divitiarum: ego vero ne ipsa quidem nisi abs te victui necessaria spero, nimirum verbo tuo confidens. Quærite primum regnum Dei, et hæc omnia adjicientur vobis* (2): *Nempe tibi derelictus est pauper, orphano tu eris adiutor.* (3) *Si mihi præmia promittuntur, per te obtinenda sperabo. Si insurgant adversum me prælia, si sæviat mundus, si fremat malignus, si ipsa caro adversus spiritum concupiscat, in te ego sperabo.* Fuit quidem D. Bernardus, sed admirabiliter concludens: *Ut quid enim si hæc sapiamus, ut quid cunctamur abjicere omnino spes miseræ vanas, inutiles, seductorias: et huic uni tam solidæ, tam perfectæ, tam beatæ spei, tota devotione animi, toto fervore spiritus inhærere; quæ non fallit, sed instruit; non concutit, sed firmat; non infelicitat, sed beat; prægustans beatitudinem, et ad illam feliciter perducens.*

CONCIO SECUNDA.

IN VANUM impii *spei dejectionem* (4) inducere moluntur, cum nihil sit spe communius, suavius et validius. Nihil communius: quare Thales interrogatus quidnam esset inter homines communius et familiarius, sapienter respondit: *Spes. Hanc enim habent qui nihil habent.* (5) Unde Alexander in Asiam properans, Dario, Persarum regi, bellum illaturus; cuncta sua largitus est, generoso aïens Perdiccæ sciscitanti quid illi superesset: *Spes* (6), inquit, qua nihil suavius Bias asseverat: *Quid est dulce hominibus? Spes.* Illi namque qui adversitate plectuntur per suavitatem ipsius *spei* (7) aliquam de-

(1) Tert. L. 4. adv. Marc. 35. — (2) D. Aug. in Ps. 90. — (3) Orat. 22. — (4) Tert. L. de Res. 31. — (5) D. Aug. in Ps. 70.

(1) Serm. 9. in Ps. 90. — (2) Matth. 6. — (3) Psal. 9. — (4) Tert. L. adv. Valent. 10. — (5) Plutarch. in Conv. 7. Sapient. — (6) Plutarch. in Alex. — (7) Tert. L. de Resur. 26.

gustant consolationem; tandem nihil est spe validius, ad mala constanter toleranda, et pericula quæque fortiter aggredienda. Quid non sustinet, quid non audet homo sperans? Sempronius Gracchus Ammonios, Brucios et Lucanios hostiliter aggressurus, in prima exercitus acie, integram servorum posuit cohortem, et ut eos ad fortiter dimicandum incitaret, libertatem pollicitus est singulis hostile caput allaturis. Servi spe libertatis incitati, adeo strenue pugnaverunt ut sibi libertatem et gloriosam Sempronio victoriam adepti sint. *Nunc spes alia* (1) proponitur, quæ respicit non caduca et temporaria seculi bona, sed immortalem et æternam cæli beatitudinem; quæ non est vana, inutilis, sicut mundana, sed vera, sublimis, proficua, cuius in præsentiarum consideranda est 1. Necessitas; 2. Dignitas; 3. Utilitas.

I. PARS. *Cum enim et tempora totius spei fixa sint sacrosancto stylo* (2), neque beati in cælo, neque damnati in inferno, sed duntaxat viatores valent elicere actus spei christianæ et supernaturalis. Non quidem beati, quia spes est boni futuri et absentis. *Spes quæ videtur, non est spes.* (3) In cælo autem beati Deum vident, beatitudinem possident. Unde quilibet illorum exultando ait: *Hanc video, hæc perfruor.* (4) Neque etiam damnati in inferno, quia spes tendit in bonum quod apprehenditur possibile et futurum. *Adeo contemplatio est spei in hoc spatio per solum, non representatio; nec possessio, sed expectatio.* (5) Damnati autem utpote in malitia confirmati, certo sciunt se nunquam beandos, sed in æternum damnandos, alias non essent absolute miseri. Soli igitur viatores eliciunt actus spei, futuram beatitudinem sperantes, ut ipsimet fatentur apud Tertullianum: *Animo solo possumus cælestia attingere, quæ non quæreremus, nec speraremus, si possideremus.* Sed quia illa non possidemus, aliquando possidenda expectamus per spem, quæ necessaria est ad 1. Humanam conversationem; 2. Virtutis Exercitationem; 3. Cæli acquisitionem.

1. *Corpus sumus de conscientia religionis, et disciplinæ unitate, et spei fœdere.* (6) Christiani componunt mysticum Ecclesiæ corpus, uniunturque, non solum Christo, qui est illorum caput, sed adhuc inter se in unitate ejusdem fidei compaginantur, et in spe ejusdem beatitudinis confœderantur. Ut autem

fideles componunt mysticum Ecclesiæ corpus, et in eadem spe christiana confœderantur, ita homines constituunt corpus civile et politicum, cui necessaria est spes humana, ut membra qui illud componunt valeant ad invicem politice conversari. Spes adeo est cognata homini ut qui spem abjicit, humanam naturam dediscat; qui vero sperat, se verum hominem ostentat, ut acute animadvertit Philo Judæus (1), elucidans istud Geneseos: « Sed et Seth natus est filius, quem vocavit Enos, ipse cepit invocare nomen Domini. » (2) Septuaginta vertunt: « Hic speravit invocare nomen Domini. » *Quoniam igitur incipium parandorum bonorum spes est, etiam hanc tanquam publicam viam ostendit, et aperit animam veri boni studiosa.* Moysen intelligit per animam verbi boni studiosam: *Quæ primum amicam spei nominat hominem, vocabulum totius generis commune, tribuens ei per excellentiam: nam Chaldæi hominem Enos vocant: ac si solus vere homo sit, qui res bonas expectat, et bona spe se sustentat. Unde manifestum est quod spe carentem non hominem existimat, sed bestiam humana forma præditam, cui desit spes, proprium ornamentum humanæ naturæ.* Homo a bellua, non solum ratione, sed etiam spe discriminatur; et quemadmodum qui non utitur ratione, bestia dicitur, quia caret differentia essentiali hominis, ita qui non sperat, etsi hominis larvam præ se ferat, vere tamen non est homo, quia humanæ naturæ non habet ornamentum. Quapropter præfatus Philo Judæus subtiliter notat, quod postquam sacer historicus dixit: « Sed et Seth natus est filius, quem vocavit Enos, il est, homo, hic speravit invocare nomen Domini. » Mox subjungit: « Hic est liber generationis Adam: in die qua creavit Dominus hominem, ad similitudinem Dei fecit illum. » (3) *Quamobrem cum vellet egregie laudare hunc bene sperantem, postquam dixit: Hic est liber generationis hominum, quamvis jam et patres et avi erant, bene sperantem hominem: per excellentiam nominat, secretum a vulgo ignobili et indigno tali appellatione.* Quasi ille solus qui sperat hominis nomen mereatur; qui vero non sperant tali elogio indigni sint, quia a dignitate humanæ naturæ degenerantes, bestiarum redolent indolem. Quare Philo Judæus audacter ait: *Quid homini magis potest esse proprium quam spes? tanquam hi qui non sperant extra naturam rationalem censeantur* (4); non habentes inna-

(1) Tert. L. de Pern. 6. — (2) Tert. L. de Res. 22. — (3) Rom. 8. — (4) Tert. L. adv. Hermog. 29. — (5) Tert. L. de Res. 25. — (6) Tert. Apolog. 59.

(1) Lib. de Abrah. — (2) Gen. 4. — (3) Gen. 5. — (4) Lib. Quod deterius potiori insidiatur.

tam proprietatem, quæ hominem a bellua discriminat. *Spes ipsum hominem constavit* (1), quasi solus homo bene sperans, homo sit. *Ideo tolle spem, torpet humanitas tota*, et humanarum functionum cessatione, pecuniam stoliditatem imitatur. *Tolle spem, artes, virtutesque universæ cessabunt* (2): nam spes est animi vigor, corporis robor, virium promptuarium, virtutum stimulus. *Tolle spem, et interempta sunt omnia*: artes, scientiæ, negotiationes, bella, commercia, et in universum cuncta quæ ad humanam pertinent societatem. Quapropter *primo omnium spes nobis proponenda est futurorum, sine qua ne præsentia quidem ipsa stare posse perspicimus*; sine qua torpet humanitas, conversatio desistit, politia cessat, virtus non exercetur, quia spes necessaria est, tum ad civilem conversationem, tum ad virtutum exercitationem.

2. Christianus erigens interim et excitans animos ad proximum jam spei fructum (3), virtutum elicit actus: spes namque fidei excitat credulitatem, patientiam roborat, fortitudinem animat, orationi efficaciam præstat, charitatis ignem sufflammat, ad martyrium stimulat. 1. Fidei excitat credulitatem: ut enim ait D. Chrysostomus, *spes est cognitio fidei, credulitatis propinquitas*. (4) Licet enim fides sit actio intellectus supernaturali lumine arcana Dei mysteria percipiens, spes vero sit actus voluntatis objecta fidei perspicere non valens, dicitur tamen fidei cognitio, quia fidei vigorem præstat, ejusque credulitatem firmat: sicque *spes est fidei gloria*, ait Veronensis Antistes. Et 2. Patientiæ robor, quæ spei vigore armata, adversitates constanter portat, dolores lætanter tolerat, persecutores fidei fortiter debellat. Quam ideo nuncupat D. Chrysostomus, *sustinendi gloriam*: quia est patientiæ felicitas, tolerantæ gloria et laborum triumphus. *Si spem auferas, non potest perpetua esse patientia, nam patientiæ radix spes est*. (5) Quæ 3. Fortitudinem animat ad contemnenda cuncta fortunæ damna, ipsamque vitæ corporalis jacturam. *Spes resurrectionis, fastidium est mortis* (6), orationique 4. Efficaciam præstat. *Tertia ala est spes, quæ in divinæ pietutis observat palatio* (7), divinam misericordiam orans et exorans. Et charitatis 5. Ignem sufflammas. Qui enim sperat aliquid bonum quod seipso non potest adipisci, diligit

illum cujus auxilio et virtute ejusmodi bonum sibi ovenit. Spes est expectatio futuræ beatitudinis, quam homo non potest assequi nisi virtute Dei, Deum itaque qui sperat beatitudinem diligit. Si enim, ut vult Apostolus, ex spe cœlestis præmii diligimus Sanctos, *dilectionem quam habetis in Sanctos, propter spem, quæ reposita est vobis in cœlis* (1), quanto magis spes est causa quare diligamus Deum tanquam principale objectum futuræ beatitudinis, quam per ipsi et ab ipso speramus in cœlis? Et quia majorem charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat pro amicis suis; spes 6. Ad martyrium stimulat, ut demonstrat generosus ille miles ab animosa spe effundendi sanguinem præmature purpuratus. *Et nunc russatus sanguinis sui spe*. (2) Neque solum spes præmature martyrium inchoat, sed etiam gloriose consummat; siquidem martyrii *fides gloriam inchoat, spes sustinendo consummat* (3), martyrii immortalē comparans beatitudinem, ad cujus acquisitionem necessaria est.

3. Christiane, ut speres in Deum et ab illo æternam expectes beatitudinem, *a te exigit spei tuæ ratio* (4), cujus actus tibi necessarii sunt, tum necessitate mediæ, tum necessitate præcepti. Necessitate mediæ, quia justificatio est medium necessarium ad salutem: sine spe autem adultus non justificatur. Ex Apostolo namque *spem non habentes, sunt sine Deo in hoc mundo*. (5) Necessitate etiam præcepti quod nobis intimat Regius Vates in veteri Testamento: *Sacrificate sacrificium justitiæ, et sperate in Domino* (6); et Apostolus in novo: *Divitibus hujus seculi præcipe, non sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum suarum, sed in Deo vivo* (7); qui potest nobis præstare beatitudinem quam speramus: *Spe enim salvi facti sumus*. (8) De facto æternam non possidemus salutem, sed per spem tendimus ad salutem quam speramus aliquando in cœlo possidendam: *Cupimus autem unumquemque vestrum ostentare sollicitudinem ad expletionem spei usque in finem*. (9) Quasi dicat: Cupio vos sollicitos in studio bonorum operum, ut spes vestra quotidie augeatur, donec perficiatur et consummetur; crescente enim sancta vita, crescit et spes, et quantum unusquisque majori morum probitate præditus est, tanto magis sperat; bonorum namque operum

(1) D. Chrysost. Hom. de Fide, Spe et Charitate. — (2) S. Zeno Serm. de Fide, Spe et Charitate. — (3) Tert. L. de Res. 22. — (4) Serm. de Fide Spe et Charitate. — (5) D. Ambr. in Psal. 118. — (6) Tert. L. 1 ad Nat. 19. — (7) Petr. Dam. Serm. 52.

(1) Coloss. 1. — (2) Tert. L. de Cor. Mil. 1. — (3) D. Chrysost. — (4) Tert. L. de Mon. 5. — (5) Ephes. 2. — (6) Psal. 4. — (7) 1. Timoth. 6. — (8) Rom. 8. — (9) Hebr. 6.

studio, et vitæ sanctitate roboratur spes commendata necessitate et dignitate.

II. PARS. *Permanet fides, spes, dilectio* (1), quæ sunt eximie virtutes quas largita est sancta et divina Trinitas, ut nos emundaret et sanaret a trina misera trinitate, quam contraxeramus per peccatum, scilicet « cæcitate, infirmitatem, immunditiam. Ratio enim imprudens et tenebrosa facta est, memoria impotens et infirma, voluntas impura. Veruntamen hunc tam gravem, tam tenebrosam, tam sordidum lapsum nostræ naturæ reparavit illa beata Trinitas, memor misericordiæ suæ, immemor culpæ nostræ. Venit ergo a Patre missus Dei Filius, et dedit fidem: post Filium, missus Spiritus Sanctus, et dedit charitatem. Per hæc duo, id est, fidem et charitatem, facta est spes redeundi ad Patrem. Et hæc est trinitas, scilicet fides, spes, charitas, per quam velut per tridentem reduxit de limo profundi ad amissam beatitudinem illa incommutabilis et beata Trinitas, mutabilem, lapsam et miseram trinitatem. Et fides quidem illuminavit rationem; spes erexit memoriam; charitas vero purgavit voluntatem: » (2) et ut fatur Seraphicus Doctor, *fides dirigit in summe verum, credendo et assentiendo; spes in summe arduum, imitando et expectando; charitas in summe bonum, desiderando et amando.* (3) Spes haud secus ac fides et charitas, multum uobilitatur a majestate divinæ Trinitatis a qua donatur; a restitutione miseræ et lapsæ trinitatis, quæ ab ipsa reparatur: verum spes actualis de qua agimus potissimum commendatur 1. A potentia, in qua subjectatur; 2. Ab objecto, a quo specificatur; 3. A cælesti beatitudine, ad quam terminatur.

i. Spes christiana mire commendatur *de originis prærogativa.* (4) Producitur enim ab habitu spei et ab hominis voluntate: spes enim actualis duo importat: unum, quod sit actus supernaturalis; aliud, quod sit actus humanus. Quod sit actus supernaturalis, habet non ab hominis voluntate, sed ab habitu spei; quod vero sit actus humanus, habet non ab habitu spei, sed ab hominis voluntate. Itaque habitus spei et hominis voluntas sunt principium totale a quo producitur actus spei, de originis prærogativa multum nobilitatus. Tanto enim actus est nobilior, quanto nobilior est principium a quo procedit. Habitus spei est nobilissimus, tum quia a Deo infusus, tum quia su-

pernaturalis, tum quia theologicus. Voluntas humana est nobilissima, primum dignitatis tenens gradum inter spirituales animæ rationalis potentias, cæterisque velut regina dominans et imperans; et quia actus immanentes inhærent potentiæ a qua eliciuntur, spes actualis commendatur a nobilitate voluntatis, in qua subjectatur, et adhuc a dignitate objecti, a quo specificatur.

2. Virtutum theologiarum *genus quidem unum, species vero complures* (1): nimirum fides, spes, charitas. Ternarii hujus numeri hanc convenientiam subministrat D. Bonaventura (1) Quemadmodum in patria tres erunt dotes secundum tres animæ vires, quarum una reformabit et consummabit rationem, videlicet ipsa visio; alia concupiscibilem, videlicet delectio; tertia irascibilem, videlicet ipsa tentio, seu possessio: sic et in via necesse est ponere tres virtutes theologicas: fidem, cui visio; charitatem, cui dilectio, et spem, cui possessio respondeat. Illæ autem virtutes theologicæ multum virtutibus moralibus et cardinalibus antistant: eo quod Deum respiciant pro suo primario objecto, in illumque duntaxat tendant, et tanquam in objectum materiale et tanquam in objectum formale, a quo specificantur, et tanquam primam regulam a qua regulantur: fides, in divinam veritatem; spes, in divinam fidelitatem; charitas, in divinam bonitatem. Illam eminentiam virtutum theologiarum supra cardinales, belle declarat Doctor Seraphicus: tum quia theologicæ habent Deum, vel bonum increatum pro fine, vel pro objecto; virtutes cardinales habent bonum creatum pro objecto; » tum quia « virtutes theologicæ respiciunt magis vitam contemplativam et ordinant hominem ad Deum: cardinales vero pertinent ad vitam activam, et ordinant hominem ad proximum, et ideo illæ dicuntur theologicæ; id est, divinæ, a *Θεός*, quod est Deus, et *λόγός*, quod est sermo; quia principaliter sunt ad Deum: sed cardinales dicuntur a cardine, in quo vertitur ostium, quia principaliter respiciunt vitam activam, quæ tota est mobilis super cardinales virtutes. (3) » Huc usque Doctor Seraphicus, qui merito virtutes theologicas earumque actus virtutibus moralibus et cardinalibus, tam habitualibus quam actualibus præponit: quia actus virtutum nobilitantur ab objecto, a quo specificantur. Virtutes theologicæ a Deo specificantur, ab illo etiam suam nobilitatem mutuantur. *Quod autem generi at-*

(1) Tert. L. de Pat. 12. — (2) D. Bern. Serm. 45. de Diversis. — (3) Lib. 5. Comp. Theolog. 18. — (4) Tert. l. de Bapt. 4.

(1) Tert. L. de Bapt. 4. — (2) In 3. d. 26. art. 1. q. 3. — (3) Dieta Salut. tit. 5. c. 1.

tributum est, etiam in specie redundat. (1) Quod de dignitate virtutum theologiarum in communi dictum est, specialiter competit spei, quæ, ut fatur Doctor Seraphicus, est *gemma pretiosa. Nam sicut gemma est grata, sic spes est Deo placita; sicut gemma habet valorem magnum, sic spes facit hominem pretiosum; sicut gemma est perlucida, sic spes est quodammodo diaphana, quia per eam videntur et sperantur loca cælestia* (2), ad cælestem namque beatitudinem terminatur.

2. *Spero a Christo regnum Dei, æternæ et cælestis possessionis* (3), quod est obiectum ad quod terminatur spes christiana, in quo multum virtutibus moralibus et intellectualibus antistat. Quarum operatio est dirigere et ordinare hominem in finem naturalem; operatio autem spei dirigit et ordinat hominem ad finem supernaturalem; nimirum ad Dei visionem, dilectionem et possessionem, in quibus consistit formalis Sanctorum beatitudo. *Gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei.* (4) Quasi dicat: *Gloriamur propter cælestium spem, quia scilicet speramus gloriam præparatam filiis Dei. Æterna beatitudo duplex est. Objectiva una, formalis altera: objectiva est ipsemet Deus; formalis sunt Sanctorum operationes, nimirum visio et amor, quibus obiectum beatificum possidetur; ad utramque terminatur spes. Ad obiectivam quidem: Erige spem tuam ad bonum bonorum omnium, a quo omnia in suo genere facta sunt bona.* (5) Ad formalem etiam, et, ut fatur Apostolus, *in spem vitæ æternæ quam promisit, qui non mentitur Deus* (6), et in spem cælestis hæreditatis, quam nobis acquisivit Christus sanguine suo, et ad quam obtinendum regenerati sumus *in hæreditatem incorruptibilem conservatam in cælis.* (7) Ideo parentes generant ut habeant hæredes, Deus nos in baptisate regeneravit, suosque filios effecit, ut hæreditatis suæ faceret participes et hæredes. Hæc autem hæreditas quam Deus daturus est filiis suis dilectis et electis, est cælorum regnum; imo ipsemet Deus totus quantus est. Beati enim videndo et contemplando Deum, eo fruuntur, gaudent, et in æternum beantur. Etenim in cælo *a Domino possidebimur, hæreditas ejus erimus; et ipse hæreditas nostra erit: quoniam et modo dicimus: Dominus pars hæreditatis meæ.* (8) *Et de nobis dictum est: Postula a me, et dabo tibi gentes hære-*

ditatem tuam: nempe cæli beatitudinem, ad quam tendis spe commendata dignitate et utilitate.

III. PARS. *Commemoratio spei in regno.*

(1) Christus Dominus docens nos in Oratione Dominica, postulare ut regnum Dei adveniat, spem commemorat, quæ ad illud desiderium nostrum erigit. Verum *etiamsi præfuitum in oratione non esset de postulando regni adventu, ultro eam vocem protulissent festinantes ad spei nostræ complexum.*

(2) Duplex protulimus spei christianæ incitamentum, nempe ejus necessitatem et dignitatem: modo tertium afferendum est, nimirum utilitas. Adeo proficua est spei operatio, ut omnem speciem boni secum ducat, afferatque bonum 1. Utile; 2. Delectabile; 3. Honorabile.

1. Ob utilitatem *spem erigimus, fidem fingimus* (3), multumque ex spe fructum reportamus. Ex D. namque Bonaventura, *spes est sicut arbor fructuosa. Nam sicut arbor profert uberes fructus, quæ habet irriguum aquarum viventium, sic spes profert fructus bonorum operum quæ sita est et plantata juxta irriguum aquarum.* (4) Unde dicitur: *« Ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei, speravi in misericordia Dei mei. »* (5) Quam sit fructuosa et utilis spes, aliorum Seraphicus Doctor belle ex sacris paginis declarat (6): tum quia temporalia ministrat: *Oculi omnium in te sperant, Domine, et tu escam das illis in tempore opportuno.* Tum quia a tribulatione liberat: *In te speraverunt patres nostri; speraverunt, et liberasti eos.* (7) Prodit exemplum Susannæ et Danielis: tum quia confortat, ut patet ex matre Machabæorum, quæ pereuntes septem filios sub unius diei tempore conspiciens bono animo ferebat, *propter spem quam in Deum habebat.* (8) Tum quia mentem elevat: *Qui sperant in Domino, assument pennas ut aquilæ: volabunt, et non deficient* (9); tum quia salvat: *Qui salvos facis sperantes in te* (10); tum quia bonum delectabile communicat.

2. *Claudius Herminianus in Cappadocia, cum indigne ferens uxorem suam ad hanc sectam transiisse, Christianos crudeliter tractasset, solusque in prætorio suo vastatus peste, cum vivus vermibus ebullisset: Nemo sciat, aiebat, ne spe gaudeant Christiani.* (11) Verum bonus ille prætor causam gaudii Christiano-

(1) Tert. L. de Bapt. 4. — (2) Diet. Salut. tit. 5. c. 4. — (3) Tert. L. 5. adv. Marc. 24. — (4) Rom. 5. — (5) D. Aug. in Psal. 11. — (6) Epist. ad tit. 1. — (7) 1. Petr. 1. — (8) D. Aug. Serm. 19. de Temp.

(1) Tert. L. de Orat. 9. — (2) Tert. L. de Orat. 5. — (3) Tert. Apol. 59. — (4) Diet. Salut. tit. 5. c. 4. — (5) Psal. 51. — (6) L. 5. Compend. Theolog. c. 22. — (7) Psal. 21. — (8) L. 2. Machab. 7. — (9) Isa. 40. — (10) Psal. 16. — (11) Tert. L. ad Scap. 3.

rum ignorabat; qui de aliena miseria non lætantur, sed præ compassione dolent: *Non potest corpus de unius membri vexatione lætum agere, condoleat uniuersum necesse est.*

(1) Neque adhuc gaudent dum a pressuris et persecutionibus eximuntur: *Verum etiam exsultantes in pressuris; certi quod pressura tolerantiam perficit, tolerantia vero probationem, probatio autem spem, spes vero non confundit* (2), sed ad cælum conduit: quæ ideo Christianos gaudio afficit: *Spe gaudentes* (3): expectatio namque tot tantorumque honorum, quæ fidelibus in cælo præparavit Deus, ingenis etiam in tribulationibus parit gaudium. In aduersitatibus *contristetur, qui fructum seculi aspirat* (4); et ut aiebat abbas Apollo apud Palladium, cum aliquem e suis monachis tristem ac pusillanimum videret: « Tristentur mundani, tristentur Judæi, tristentur peccatores, qui aliam spem non habent; nos vero qui tanta spe cælestis gloriæ digni habiti sumus, quomodo non perpetuo lætabimur? » (5) Et ob hanc causam Philo Judæus spem nuncupat *gaudium ante gaudium*. Tum quia tendit ad beatitudinem in qua est verum gaudium: nam *lætior spes post mortem*. (6) Tum quia futuri gaudii quamdam velut habet præiubationem. Qui agre ferunt afflictiones, damna, vitæ incommoda, jacturam bonorum vel proximorum, *cæterum impatientia in hujusmodi spei male ominentur*. (7) Nam spes apprehendens bonum conueniens, est productiva gaudii: bonum autem conueniens potest apprehendi, velut præteritum, velut præsens, velut futurum. Ut præteritum, apprehenditur a memoria, quæ est causa delectationis, boni præteriti et conuenientis; ut præsens, apprehenditur a sensu, qui est causa delectationis, boni conuenientis præsentis; ut futurum apprehenditur a voluntate, et sic spes, quæ est de bono conuenienti futuro adipiscibili, est delectationis causa. *Iusti per spem de futuris præmiis gaudent*. (8) Qui inter aduersa impatientes sunt, spei suæ male ominentur. Atqui in hujusce vitæ miseriis et afflictionibus patientes sunt, *imaginem spei suæ inangurant* (9), quæ confert bonum delectabile et honorabile.

3. *Quæ enim est spes nostra, vel gaudium, vel exsultationis corona, nisi beatitudo, quæ est bonum honorabile, quod absque dubio possidebimus, si fiduciam et gloriam spei usque ad finem, firmam retineamus?* (10) In Hebræo habetur *gloriationem*, qua in spe

(1) Tert. Lib. de Pæn. 10. — (2) Tert. Scorp. 15. — (3) Rom. 12. — (4) Tert. L. ad Mart. 2. — (5) In Lausiaca. c. 52. — (6) Tert. L. de Test. An. 4. — (7) Tert. L. de Pat. 9. — (8) D. Ambr. in c. 12. Rom. — (9) Tert. Apol. 35. — (10) Hebr. 3.

nostra firmi et animosi de ea gloriemur: ac si jam a nobis esset obtenta. Vatablus legit *spem gloriosam*, quia scilicet conducit ad cælum in quo iusti de æterna beatitudine, tanquam de bono summe honorabili gloriuntur. Quam infelices infideles et hæretici spe theologica denudati! *In hac vita cum sumus, malum est non habere spem: qui enim modo spem non habet, rem postea non habebit.* (1) Quam felices e converso probi Christiani et Catholici spem habentes! « Beatus vir ejus nomen Domini spes ejus. » Ubi D. Augustinus: *Non aliud aliquid a Domino speres, sed ipse Dominus Deus tuus sit spes tua. Multi de Deo sperant pecuniam, multi de Deo sperant honores caducos et perituros, vel aliud quodlibet a Deo, præter ipsum Deum: sed tu ipsum Deum pete. Imo vero contemptis aliis, perge ad illum, obliuiscens alia, memento illius: relinqueis retro alia, extende te in illum. Ipse certe auersum cor rexit, ipse ducit rectum: ergo sit ipse spes tua, qui ducit et perducit.* (2) Alia a Deo sæpe sæpius avertunt: unde in his non est ponenda spes, sed, ut subjungit D. Augustinus, *sit spes nostra Deus noster. Qui fecit hæc omnia melior est omnibus; qui fortia fortior; qui magna major; quidquid aueraris, ille tibi erit. Discite amare in creatura creatorem, in factura factorem; ne teneat te quod ab illo factum est, et amittas eum a quo ipse factus es.* Sed ascende a creatura ad creatorem, qui est objectum veræ felicitatis, ad quam erigere debes spem tuam. *Spes vocata est, quasi pes, quod sit pes progrediendi* (3) ad cælum, ad Deum, ad beatitudinem, ad æternitatem.

Christiane, *spera in Deo tuo semper* (4); præsertim in tempore tentationis, afflictionis, defectionis et offensionis, orationis et dilectionis. 1. In tempore tentationis, ut resistas, non cadas, sed vincas. Deus namque *clypeus est sperantibus in se.* (5) 2. Tempore afflictionis: *Spes mea in te, Domine, in die afflictionis meæ.* (6) Deus autem non deserit sperantes in se (7), sed aduersus persecutores protegit. *In Deo speravi, non timebo quid faciat mihi homo.* 3. In tempore defectionis, quando necessaria nobis desunt. Nam *erit egeno spes.* 4. In tempore offensionis. Si enim esset aliquis medicus corporalis, qui sciret, vellet et posset omnes infirmitates curare, nullus esset infirmus qui non confideret et speraret in tali medico. Deus autem, summus medicus, scit, vult et potest omnes

(1) D. Aug. in Ps. 129. — (2) In Psal. 59. — (3) D. Isidor. L. 8. Etym. c. 2. — (4) Osee. 12. — (5) Prov. 30. — (6) Jerem. 17. — (7) Judith. 15.

peccatores curare et salvare: *Respicite et scitote quia nullus speravit in Domino, et confusus est.* (1) 5. In tempore orationis, Deus autem non audit nisi sperantes in se. Unde sic alloquitur Moysen apud D. Ambrosium: *Tu solus ad me clamas, qui de me speras; tu solus ad me clamas, qui virtutem meam excitas.* (2) 6. In tempore divinæ dilectionis, sicut enim habitus charitatis præsupponit habitum spei. Nam *domus Dei credendo fundatur, sperando erigitur, diligendo perficitur* (3), ita charitatis actus actualem spem prærequirit: sed nulli potiori jure possunt sperare in Deo, quam illi qui bona conscientia præditi sunt, et sese in bonis operibus exercent. Ut enim animadvertit D. Augustinus expendens istud Apostolicum: « *Finis præcepti est charitas de corde puro et conscientia bona.* » (4) *Pro spe conscientiam posuit: ille enim sperat qui bonam conscientiam gerit; quem vero pungit mala conscientia, retrahit se a spe, et non sibi sperat nisi damnationem. Ut ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam; et ut habeat bonam conscientiam, credat et operetur* (5); neque theologicas virtutes inertes sinat et otiosas. Nam, ut ratiocinatur Magnus Gregorius, *unusquisque qui in activæ vitæ exercitio versatur, tantum credit, quantum sperat, amat et operatur; tantum sperat, quantum credit, operatur et amat; tantum amat, quantum credit, sperat et operatur; tantum operatur, quantum credit, sperat et amat* (6), et credendo, sperando, amando, bene operando, æternam sibi in cælo beatitudinem comparat.

CONCIO TERTIA.

DE *propria spe* (7), id est, de spe proprie sumpta differentes, omnis tollenda est nominis æquivocatio: hæc autem vox spes, quinque modis potest usurpari. 1. Pro passione, in bonum arduum tendente, et subiectante, in appetitu irascibili; 2. Pro habitu fidei infusæ: *Nunc autem manent fides, spes et charitas.* (8) 3. Pro objecto spei, seu, re sperata; quomodo intelligendus est Apostolus: *Spes quæ videtur non est spes* (9), id est res sperata, si adsit, si possideatur, non amplius speratur. Nam *quod videt quis, quid sperat?* 4. Pro eo, ad quem spes di-

rigitur, quomodo Deus spes nuncupatur a Regio Vate: *Domini spes ejus est.* (1) 5. Et proprie hic usurpatur pro actu spei: sic *spes est boni acquirendi expectatio* (2); seu, ut fatur Magister Sententiarum, « *spes est certa expectatio futuræ beatitudinis proveniens ex Dei gratia et ex meritis nostris.* » (3) Ex hac definitione trina spei proprietas colligitur, quæ 1. Ad futuram beatitudinem possidendam terminatur; 2. Certitudinē solidatur; 3. Meritis sublevatur.

I. PARS. *Adeo contemplatio est spei in hoc spatio per fidem, non representatio; nec possessio, sed expectatio* (4); sicut patria est locus possessionis, ita via est locus expectationis. Ut autem docet D. Augustinus, *ab amore hujus seculi vocati sumus, ut aliud seculum speremus.* (5) Sperent seculum Turcæ qui beatitudinem suam in carnis voluptatibus collocant; sperent seculum impij, qui animam credentes morituram, nullam post mortem corporis felicitatem expectant: *Non est spes nostra de hoc seculo; quia felicitatem, non in carnis voluptatibus collocamus, et animam credentes immortalem, ad æternam beatitudinem spem nostram erigimus. Ad hanc expectationem et propter hanc spem Christiani facti sumus.* Christiana autem expectatio terminatur ad 1. Bonum; 2. Arduum; 3. Futurum.

1. *Etiam si præfinitum in oratione non esset, de postulando regni adventu, ultro eam vocem protulisset, festinantes ad spei nostræ complexum* (6), nempe cœlestem beatitudinem, quæ complectitur aggregationem omnium bonorum absque ulla permixtione mali, in quo spes a timore differt: timor enim circa malum versatur, spes autem ad bonum terminatur. Cujus objectum totale et adæquatum est omne bonum supernaturale quod possumus a Deo expectare concernens beatitudinem, dividiturque in objectum primum et secundarium: primum est ipsemet Deus per visionem et amorem possidendus; secundarium est, vel gloria corporis, aliorumque beatitudo, vel auxilia quæ a Deo expectamus, ad consequendam beatitudinem necessaria; utrumque autem objectum tam primum quam secundarium est bonum arduum.

2. Bonum spei objectum *tale quid esse oportuerat illud emolumentum, quod magno constaret labore, cruciatu, tormento, morte.* (7) Quod etsi possibile adipisci, ob suam

(1) Eccl. 2. — (2) Serm. 19. in Ps. 118. — (3) D. August. Serm. 22. de Verb. Apost. — (4) 1. ad Timoth. 1. — (5) Præfat. in Ps. 51. — (6) Hom. 12. in Ezech. — (7) Tert. L. de Res. 30. — (3) 1. Cor. 13. — (9) Rom. 8.

(1) Psal. 15. — (2) Clem. Alex. — (3) L. 5. Dist. 26. — (4) Tert. L. de Res. 23. — (5) Serm. 59. de Verb. Dom. — (6) Tert. L. de Orat. 5. — (7) Tert. Scorp. 6.

arduitatem, nonnisi magna cum difficultate potest comparari. Possibile quidem adipisci, impossibile enim ut tale cognitum sperari et desiderari nequit, saltem desiderio efficaci stimulante ad prosecutionem boni apprehensi: arduum etiam, difficile et laboriosum: non enim dicitur sperari bonum facile, quod statim habetur et in potestatem venit; objectum autem spei non est obtentu facile, sed difficile; nam primum est supernaturale, neque solis naturæ viribus sperari et acquiri potest; secundarium autem, nempe auxilia ad beatitudinem obtinendam necessaria, a Dei bonitate et liberalitate dependent. *Quædam enim sunt divinæ liberalitatis, quædam nostræ operationis. Quæ a Domino indulgentur, sua gratia gubernantur; quæ ab homine captantur, studio perperantur.* (1) Inde D. Thomas (2) magnum agnoscit discrimen inter sperare et expectare. Sperare est tendere in bonum propria virtute obtinendum, spectare vero est tendere in bonum, non per propriam, sed per alienam virtutem adipiscendum. Objectum autem spei non est propria, sed virtute divina comparabile. Itaque spes est expectatio boni ardui, æternalis, possibilis adipisci, cuiusmodi est æterna beatitudo, quæ est bonum, arduum: « Arcta est via quæ ducit ad cælum, et pauci sunt qui inveniunt eam. » (3) *Et ideo multi vocati, pauci electi. Non queritur qui latam viam sequi paratus sit, sed qui angustam.* (4) Illa enim ducit ad infernum, hæc vero ad cælum, et æternam beatitudinem, quæ est bonum arduum et futurum, ad quod spes christiana terminatur.

3. *Nulli patet cælum, terra adhuc salva.* (5) Quamvis anima includitur in terreno et mortali corpore, nequit cœlesti frui felicitate, quæ non est bonum vitæ præsentis, sed futuræ: licet enim beatitudo utpote æterna, in se non habeat præteritum, præsens et futurum, est tamen beatitudo æterna speranti: sicque ut futura apprehenditur prout est spei objectum. Ex D. namque Chrysostomo, *spes est futuræ pollicitationis religiosus assensus, promissæ gloriæ devota intentio. Sanctorum destinata sublimitas.* (6) Spes autem principaliter futuram respicit beatitudinem, alia vero, quæ a Deo postulantur, respicit secundario, scilicet in ordine ad futuram beatitudinem. « Haud secus ac fides principaliter respicit Deum, secundario vero ea quæ ordinantur ad Deum. » Unde nunquam licet

sperare aliquid bonum, præter beatitudinem, sicut ultimum finem, sed sicut id quod est ordinatum ad ultimum finem, et ad consequendam beatitudinem, quam exspectamus futuram; quia *animo solo adhuc possumus cœlestia attingere* (1); nempe desiderio et spe, quam belle D. Augustinus ovo comparat: *Spes nondum pervenit ad rem, et ovum est aliquid, sed nondum est pullus* (2): orto autem pullo, ovum amplius non est. Sic *finitur spes, quando venit res* (3); quia vero nondum venit res, nec a nobis obtenta est futura beatitudo, ad eam spes nostra attollit desideria. Ut enim fatur aureum eloquentiæ græcæ flumen apud D. Bonaventuram, *spes est, in qua salus nostra consistit, et quæ de terris animas, velut quibusdam cætenis, cœlitis dependentibus, innexas evehit ad superna.* (4) Ad cœlestia non evehunt mentem qui ad terrena curvantur, neque futuram exspectant beatitudinem qui nihil sperant nisi præsens seculum. Quam stulte aberrent inde patet, quod *spes nostra, non de isto tempore, neque de hoc mundo est, neque in ea felicitate qua exæcantur homines qui obliviscuntur Deum. Hoc nosse primitus et christiano corde tenere debemus, non ad præsentis temporis bona nos factos Christianos esse, sed ad nescio quid aliud quod Deus promittit jam, et homo nondum capit.* (5)

Verum quia impij Christianos criminantur quod bona operentur et mala sustineant, ob spem futuræ beatitudinis, quam nondum vident, neque possident, neque certi sunt an illam aliquando obtineant, in illos D. Augustinus retorquet tela quæ adversus fideles jaculant. *Dicendum est eis qui eum perdidissent, vel nunquam habuissent sustinentiam, nobis sustinentibus Deum, quia quod non videmus, speramus, et per patientiam exspectamus, etiam insultare audent, cum imitari deberent. Ubi sunt deliciae vestrae, propter quas ambulatis per vias pravas? Non dicimus: Ubi erunt, cum hæc vita transierit, sed ubi modo sunt? Cum hesternum diem dies hodiernus abstulerit, et hodiernum crastinus ablaturus sit, quid eorum quæ diligitis, non transvolat? Nos irridetis quia speramus æterna quæ non videmus, cum vos eis quæ videntur temporalibus subditi, nesciatis qualis vobis dies crastinus illucescat, quem sæpe bonum sperantes, malum invenitis; nec si bonus fuerit, eum ne fugiat, tenere poteritis. Nos irridetis, quia speramus æterna quæ non*

(1) Tert. L. 1. ad Uxorem, 8. — (2) 21. q. 40. art. 2. solu. ad 1. arg. — (3) Matth. 7. — (4) Tert. Lib. de Fug. in Pers. 14. — (5) Tert. L. de An. 55. — (6) Serm. de Fide, Spe et Char.

(1) Tert. L. de Res. 25. — (2) Serm. 29. de Verb. Apost. — (3) D. August. Serm. 2. de Ascens. — (4) In Pharet. L. 2. c. 24. — (5) D. Aug. Serm. 64. de Verb. Dom.

videmus, quæ cum venerint non transibunt, quia nec ipsa veniunt, sed semper mument. Nos autem ad illa veniemus cum per viam dominicam ista quæ transeunt transierimus. A vobis vero temporalia nec sperari aliquando desinuntur, et tamen crebro sperata vos salunt, nec cessant vos inflammare ventura, corrumpere venientia, torquere transeuntia. Nonne ipsa sunt quæ concupita inardescunt, adepta vilescunt, amissa vanescunt? (1) Fuses quidem, sed acute impios insequitur D. Augustinus. Deinde Christianos sic alloquitur: *Firmissime sperate quod non videtis, patienter exspectate quod nondum habetis, quia veracem promissionem Christum retinetis, et spes vestra, quia futuram expectatis beatitudinem certitudine firmatur.*

II. PARS. *Sed si aliqua nos quoque perstringunt, ut nobis coherentes, lætamur magis recognitione divinarum prædicationum, confirmantium scilicet fiduciam, et spem fidei nostræ* (2) in atrocissimis tyrannorum persecutionibus divinarum prædicationum oracula, Christianorum animabant fiduciam et fidem spei confirmabant: quia fides quæ certa et infallibilis est, eis sperata, tanta certitudine repræsentabat, ac si illa de facto possedissent. Nam, ut fatur aliorum Tertullianus, *hæc jam quodammodo habemus per fidem spiritum imaginante repræsentata.* (3) Tertulliano arridet D. Hieronymus, attonitus cur Apostolus non recensuerit spem inter fructus Spiritus Sancti. Post attentam considerationem, recensuisse fatetur, *quia in fide inest quod speratur: siquidem quod speramus esse venturum, nec dum est in præsentibus, fide possidemus, sperantes nos tenere quod credimus.* (4) Inter fidem et spem cognatio quædam, est, mutuumque sibi ad invicem præstant officium. *Fides spei substantia est et spes fidei gloria.* (5) Spes est fidei gloria, quia sperando illam adornat, vegetat et animat ad credendum. Ut enim ratiocinatur Clemens Alexandrinus, *Ecclesia constat corpore, scilicet et fide, anima vero spe, uti Christus carne et sanguine.* (6) Veteres existimabant sanguinem esse animæ substantiam, vel potius vitam animæ in sanguine collocabant. Ad quos alludens Clemens Alexandrinus subjungit: *Revera sanguis fidei est spes, vitam illi et motum communicans. Cum autem spes exspiraverit, perinde ac si sanguis effluerit, vitalis fidei facultas dissolvitur.*

Verum si spes est fidei sanguis, fides est ei substantia, et, ut fatur Philo Judæus, *fides, bonæ spei supplementum, eam a titubatione eximens, et illi certitudinem impertiens.* (1) Certitudo autem fidei a certitudine spei distinguitur, tum quia certitudo fidei est intellectus, certitudo spei affectus: tum quia certitudo fidei opponitur dubitationi, certitudo spei hæsitationi seu diffidentia; tum quia certitudo fidei nullatenus deficere potest, certitudo spei per accidens deficere potest, non vero per se, quia innititur divinæ 1. Liberalitati; 2. Fidelitati; 3. Potestati.

1. Beatitudinem quam speramus in cælo, mediæque ad illam assequendam Deus de sua liberalitate præstabit. (2) Et ob hanc causam, ait Seraphicus Doctor, *Certitudo spei oritur ex divina largitate.* (3) Ut autem fides fallere non potest, quia innititur primæ veritati; ita spes non potest deficere, qui innititur summæ liberalitati. Qui in spe titubant, de Deique liberalitate diffidunt, Deo injuriam irrogant: qui vult haberi bonus, liberalis, munificus, honori ducens, dum talis creditur, colitur, speratur; non secus ac rex a suis haberi desiderat clementissimus, regali in omnes utens munificentia. Gratissimum itaque obsequium, reverentiam et honorem Deo deferunt, qui illum munificum et liberalem existimant; fiduciam in ejus liberalitate collocant; magna ab eo sperant. Qui sunt hujusmodi illum sanctificant: *Dominum exercituum ipsum sanctificate.* (4) Quomodo autem Deum poteritis sanctificare declarat Neotericus: « Id facietis sperando in ipsum, ipsi vos vestraque committendo. Discite hic Deum sanctificari per spem. Honoratur enim ejus bonitas, potentia et fidelitas, si illi nos, nostraque credamus. » (5) Spes enim suæ fidelitati innititur.

2. Deo credendum est, qui est verax neque mentitur. (6) Quia consideratione utitur Apostolus ut a Deo speret justitiæ coronam. Per spem, binam habet Paulus certitudinem. Unam de veracitate Dei: *Scio cui credidi* (7), in quo spero, nimirum in Deo veraci, fideli in promissis, qui mentiri neque fallere nequit; aliam de beatitudine, seu corona justitiæ quam certo a Deo veraci, fideli et justo sperat. *In reliquo reposita est mihi corona justitiæ, quam reddet mihi in illa die justus judex.* (8) Christus Dominus ut discipulorum spem animaret, seipsum proponit; cui absque ulla hæsitatione fidere

(1) Serm. 25. de Verb. Apost. — (2) Tert. Apol. 41. — (3) Tert. L. de Spect. 50. — (4) In c. 5. Ep. ad Galat. — (5) S. Zeno. S. de Fide, Spe. Charit. — (6) L. 1. Pæd. 6.

(1) Lib. de Abra. — (2) Tert. L. de Spect. 50. — (3) L. 5. Comp. Theol. c. 22. — (4) Isa. 8. — (5) Corn. a Lap. — (6) Tert. L. de Test. An. 6. — (7) 2. Timoth. 1. — (8) 2. Timoth. 4.

debeant. *Habete fiduciam, ego sum.* (1) Ego sum verax, mentiri nesciens; ego sum fidelis, fallere non valens; ego sum Deus, in quo omnem vestram debetis ponere spem. Creandum non est hominibus mendacibus, fallacibus, infidelibus, qui ut plurimum mentiuntur, decipiunt, infideles sunt; at Deo veraci, fideli, omnino credendum, in omnibus sperandum est ob ejus liberalitatem, fidelitatem et potestatem.

3. *Deus non alia lege credendus est, quam ut omnia posse credatur.* (2) Ex Dei omnipotentia Tertullianus demonstrat mortuorum resurrectionem, quæ est *fiducia Christianorum.* (3) Christus Dominus resurrexit *ad sublevationem spei nostræ.* (4) Quod docet D. Augustinus quaerens: *In passione quid egit Christus? Docuit quid toleremus. In resurrectione quid egit? Docuit quid speremus.* (5) Resurrectionis autem spes potentiae divinae inimitur. Quo argumento utitur D. Augustinus ut impiis resurrectionis ostendat veritatem. *Nemo ergo de resurrectione desperet, in qua Christianorum spes tota consistit. Credite Apostolo prædicanti, et nihil de resurrectione dubitantes, ad diem judicii vos preparate. An forte sicut impii et increduli non putatis fieri posse ut a mortuis resurgamus? Plane dicat hoc qui omnipotentem non credit Deum, qui hoc promittit futurum. Nos autem qui scimus Dei omnipotentem esse virtutem, quia promississe Deum legimus quod resurrectionem faciat mortuorum, non possumus de resurrectione dubitare quam se factorum esse promittit, qui et omnipotens est, et mentiri nescit.* (6) Neque solam spem resurrectionis Dei omnipotentiae innixam vult D. Bernardus, sed omnem penitus spem christianam. *Si quid illi impossibile, si quid vel difficile est, quaere alium in quo speres* (7), nempe Deum omnipotentem, *sed verbo omnia potest. Quid facilius dictu? Attamen hujusmodi dictum intelligas volo. Si decreverit salvare nos, continuo liberamur; si vivificare placuerit, vita in voluntate ejus est. Si præmia æterna largiri, licet ei quod vult facere. An vero de facilitate ejus jam non dubitas, sed ipsa tibi est suspecta voluntas? Plane et voluntatis testimonia credibilia facta sunt nimis.* Majorem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. (8) *Denique quando in se speranti desit illa majestas, que tam studiosa monet in se sperari? Plane non dereliquit*

sperantes in se. Adjuvabit eos, et eruet eos a peccatoribus, et salvabit eos. (1) *Quare? Quibus meritis? Audi quod sequitur.* Quia speraverunt in eo. *Dulcis causa, attamen effica, attamen irrefragabilis.* Ableganda est quidem præsumptio, sed firmanda est spes. Qui de se præsumit, Dei justitiam offendit; qui de Deo diffidit, injuriam ejus omnipotentiae facit. *Sicut multum confidere non debemus, ne nostram virtutem videamur profiteri, sic diffidere non debemus, ne Dei adjutoris nostri impotentiam videamur pronuntiare.* (2) Qui ultra modum confidit, arrogantiae reus est; qui in spe vacillat, Deum velut impotentiae arguit. Mensura spei nostræ est Dei omnipotentia, cui tantum derogamus, quantum fiducia non erogamus. Nam in Deo non sperantes, vel de ejus auxilio dubitantes, illum aliquo modo pronuntians impotentem.

Firmæ spei in divina omnipotentia fundatæ, illustre habemus Davidis et Abrahamæ exemplum. David mediis in angustiis firmiter in Deo sperat: « Clamavi ad te, Domine; dixi: Tu es spes mea. » (3) Quæ verba sic elucidat D. Chrysostomus: *Vides quomodo mala eum minime obruerint, sed magis exacerint et extulerint. Etenim cum in summa esset inopia, agnovit manum invisam, et vires omnipotentem, dicens* (4): Tu es spes mea. *Humana omnia defecerunt, tempestas est omni auxilio superior. Et tamen etiamsi hæc apud homines desperata sint, tibi tamen omnia sunt facilia, quia infinita polles potestate, tuæ autem omnipotentiae cui nihil est impossibile, tota spes mea inimitur.* Eximia sane Davidis fiducia, sed multo admirabilior Abrahami spes: qui, ut satur Apostolus, *contra spem in spem credidit* (5); quia nullam habens posteritatis spem, neque naturaliter habere debens, eo quod Sara esset sterilis, et adhuc annosa, prætergressa parturitionis ætatem, ipse pariter esset senio confectus, et parum ad prolis generationem idoneus, et tamen in spem contra spem credidit, credens et sperans ea quæ erant naturaliter impossibilia: et contra omne Medicorum et Physicorum judicium, *Dominum potentior credens omni corporum lege.* (6) Supra naturæ vires sperans, certissime sibi persuasit ex Sara sterili et annosa nascituram prolem a Deo promissam. Abrahami spem mire commendat Veronensis Antistes: *Huic et præsentia subjacent et futura. Ista, quia contemnit, illa, quia sua esse præsumit. Nec*

(1) Matth. 14. — (2) Tert. L. Res. 11. — (3) Tert. L. de Res. 1. — (4) D. Thom. 5. p. q. 58. art. 1. — (5) Sermon. 119. de Temp. — (6) Sermon. 51. de Verb. Apost. — (7) Sermon. 9. in Psal. 90. — (8) Joann. 15.

(1) Psal. 56. — (2) Orig. Tract. 35. in Matth. — (3) Psal. 141. — (4) In Gat. Gorder. Græc. Pat. — (5) Rom. 4. — (6) Tert. L. 1. de Res. 58.

spes timet, ne non veniat: quia ea secum suis in virtutibus portat. Hoc est quod Abraham (1) contra spem in spem credidit Deo, ut fieret pater multarum gentium. *Contra spem autem est, quod impossibile est, ac non videtur esse possibile: hoc spe fit, cum Dei dicto indubitanter ac firmiter creditur: dicit enim Dominus: Omniaabilia sunt credenti.* (2) Admirabilis sane Abrahæ spes, quæ rem prorsus desperatam, et totius naturæ viribus impossibilem audacter intentat, et feliciter exsequitur; quia quod videtur impossibile, spei efficacia efficitur possibile: licet enim spes essentialiter circa rem possibilem versetur, pia tamen præsumptione in Dei omnipotentia supra naturæ vires audet, reddens possibile quod naturaliter videtur impossibile. Adeo grata fuit animosa Abrahami fides et spes, ut velut diviniæ particeps omnipotentia, naturæ vires superans, impossibilia naturæ attentata sit. Et, ut eloquenter fatur Basilius Seleucus, *sterilis venit in oblivionem suæ conditionis: natura dum spe renovatur, senectæ obliviscitur. Accepta promissione habuit filium ante filii partum: et spes ipsa prius Isaacum peperit, quam alvus.* (3) Abrahami spes suppliciter omnipotens supra naturæ vires potens, prius gignere et parere Isaacum audet quam natura: spes antevertit prolem, et ante humanam genituram, sterilem naturam fecundavit ad felicem partum, quem prius peperit spes quam Sara.

Adeo efficax est spes, ut voluntas animose confidentis, sit potentia omnipotenter operantis: *Omnia possum in eo qui me confortat* (4), ait Apostolus, id est, potens, fortis, validus sum: Deus namque qui me intus corroborat, validum ac robustum efficit, dum animæ, menti, voluntati, vires gratiæ suæ suggerit. *Quanta fiduciæ vox* (5), exclamat D. Bernardus! « Omnia possum in eo qui me confortat: » *Nihil omnipotentiam Verbi clariorem reddit, quam quod omnipotentes facit omnes qui in eo sperant.* Denique omniaabilia sunt credenti: *An non omnipotens cui omniaabilia sunt? ita animus si non præsumat de se, sed si confortetur a Verbo, poterit utique dominari sui, ut non dominetur ei omnis iniquitas: ita, inquam, Verbo innixum, et indutum virtute ex alto, nulla vis, nulla fraus, nulla jam illecebra poterit vel stantem dejicere, vel subjicere dominantem.* Fiduciam illam omnipotentem in muliere fluxu sanguinis labo-

rante agnoscit D. Hieronymus, cui dixit Salvator: « Fides tua te salvum fecit. » (1) *Non dixit: Fides tua te salvam factura est; sed, salvam fecit. In eo enim quod credidisti, jam salva facta es.* Tanta est enim vis animosæ spei mulieris illius ut ei Christus miraculosæ sanitatis adscribat virtutem.

Ob certitudinem D. Bonaventura tribus comparat spem: « Est enim sicut columna domum firmans; sicut galea caput armans, et sicut anchora navem servans. Spes itaque est sicut columna, quæ domum sustentat. Nam columna debet esse solida, et de forti ligno, non fragilis et vacua, ut arundo: sic spes quæ est in Deo, quia est solida, est quasi de forti ligno et facit ædificium solidum. Spes est etiam sicut galea. Nam sicut galea est munimentum capitis, sic spes est armatura intentionis. Spes est sicut anchora: nam sicut anchora servat navem contra procellas fluctuum, sic spes mentem contra tentationis impulsus. » (2) Doctor Seraphicus alludit ad Apostolum, spem vocitantem modo galeam, modo anchoram. *Galeam salutis assumite.* (3) Galea caput nostrum, puta intentionem, armat et munit: tum quia intentionem in Deum, æternam beatitudinem, et salutem tanquam in finem dirigit, eoque refert omnia cogitata, dicta et facta; tum quia homo cælestis beatitudinis cogitatione et desiderio munitus, cogitationes a diabolo suggestas repellit; tum quia spe cæli armatus omnia dura vel suscipit, vel ultro tolerat, ut speratam valeat assequi felicitatem. Spes est etiam *sacra anchora.* (4) Notat D. Chrysostomus fidem esse velut columnam, vel fundamentum in terra jactum; fides enim est solidissima, certissima, firmissima: spem vero, quæ fide quidem est incertior, certior tamen omnibus humanis auxiliis et rebus, esse quasi anchoram, non quamlibet, sed tutam et firmam: quia sicut firma anchora navem in mari, inter fluctus et ventos firmam, illæsam et inconcussam retinet et conservat; ita spes, inter tentationes hujusque seculi agitationes, quibus in hac vita quasi navigantes jactantur, animam firmat et corroborat, ut solida, immobilis, constans in fide studioque virtutis consistat: *Confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam.* (5)

Objiciet aliquis. Quod potest deficere non est certum, sed multi habentes spem deficiunt a consecutione beatitudinis, ergo spes

(1) Serm. de Fide, Spe et Char. — (2) Marc. 9. — (3) Orat. 9. — (4) Philipp. 4. — (5) Serm. 85. in Cant.

(1) Matth. 9. — (2) Diet. Salv. tit. 5. c. 4. — (3) Ephes. 6. — (4) D. Chrysost. in Psal. 140. — (5) In c. 6. Hebr.

certitudinem non habet. Respondeo, eadem ratione posses dici fidem non habere certitudinem, quia multi fidem habentes non salvantur. Deinde dico quod aliqui habentes spem deficiunt a consecutione beatitudinis, non quidem ex defectu divinæ liberalitatis, fidelitatis, potestatis, unde suam mutuatur certitudinem; sed ex defectu liberi arbitrii hominis, quod malo consentit; ideoque ut certitudo spei sit undequaque firma et stabilis, prærequirit merita, quibus in cælum sublevarur.

III. PARS. *Superest de consummatione et dispensatione mercedis* (1) quam spes expectat. Ut enim docet D. Bonaventura (2): « Certitudo spei ex tribus oritur, scilicet ex divina largitate, ex prægustatione æternorum, ex abundantia meritorum; verum quia quidam Neoterici nolunt Deum amandum amore concupiscentiæ, et hæretici opera meritoria destruere moluntur, impatienterque ferunt beatitudinem ex illorum intuitu sperari; ne in hac materia aliqua difficultas insoluta relinquatur, 1. Non immerito Deus ut nobis bonus amator et desideratur; 2. Recte ex intuitu mercedis operatur; 3. Optime beatitudo ex meritis speratur.

1. Deus Creatori diligendo ædificaverat hominem. (3) Duplex est autem Dei amor: amicitiae unus, concupiscentiæ alter. Amor amicitiae est ille quo Deus diligitur propter semetipsum, ob infinitam bonitatem qua pollet, nullo habito respectu ad commodum et bonum diligentis, a quo non minus diligeretur etiamsi nusquam esset ab ipso possidendus; amor concupiscentiæ est ille quo quis diligit Deum quatenus ipsi bonus; amor amicitiae pertinet ad charitatem; amor concupiscentiæ ad spem spectat. Spes et charitas sunt habitus ab invicem distincti, et producant actus inter se diversos. Ut enim ratiocinatur D. Anselmus (4), in voluntate sunt duæ inclinationes, vel affectiones: justitiæ una, qua prosequitur bonum propter se; commodi altera, qua prosequitur bonum quatenus sibi conveniens. Affectio justitiæ, nobilior est affectione commodi; ideoque Deus duos habitus largitus est voluntati, correspondentes duabus illis affectionibus: affectioni justitiæ habitum charitatis; affectioni commodi, habitum spei. Habitus charitatis est nobilior habitu spei: charitas autem Deum diligit affectione justitiæ ob infinitam ejus amabilitatem; spes Deum diligit

affectione commodi, ob magnam diligentis utilitatem, de qua loquitur D. Bernardus, distinguens ex modo loquendi Prophetæ Regis, motivum sperandi et objectum spei. Motivum spei designat: « Quoniam in te speravi, » (1) ratione scilicet liberalitatis, fidelitatis et potestatis. Objectum vero spei denotat. *Cæterum quod dicit: Tu, es Domine, spes mea, forte amplius aliquid sonat et sublimius, quod videlicet non modo in eo speret, sed eum. Convenientius siquidem spes nostra dicitur quod speramus, quam in quo speramus. Sunt autem forte nonnulli qui a Domino obtinere temporalia seu spiritalia quælibet concupiscunt: sed perfecta charitas solum sinit quod summum est, tota desiderii vehementia clamans: Quid mihi est in cælo, et a te quid volui super terram? Deus cordis mei et pars mea Deus in æternum.* (2) *Pulchre nobis utrumque paucis verbis Hieremiæ lectio commendavit: Bonus es, Domine, sperantibus in te, animæ quærenti te.* (3) *Ubi sane et ipsam numeri discretionem prudenter adverte, quod sperantes quidem in eo pluraliter dixerit, quod hoc videatur commune multorum: quærentem vero eum singulariter, quod singularis sit puritatis, singularis gratiæ, singularis perfectionis, non modo nihil sperare nisi ab eo, sed nihil quærere nisi eum. Quod si bonus illis, quanto magis isti, qui non bona Dei, sed ipsum Deum sibi desiderat, et ut eum velut suam mercedem obtineat, recte operatur?*

2. *Cui me decet obsequi, nisi remuneratori?* (4) Hoc loquendi modo Tertullianus damnat hujusce ætatis hæreticos, qui nolunt licitum esse operari ex intuitu mercedis æternæ. Cunctis tamen bene et meritorie operantibus in cælo præparatur, *magna merces, felicitas scilicet.* (5) Hæreticorum errore anathematizavit Concilium Tridentinum: « Si quis dixerit hominem justificatum peccare, dum intuitu mercedis æternæ operatur, anathema sit! » (6) Eundem damnavit Facultas Parisiensis, hanc propositionem erroneam declarans: « Qui præmii causa certat, non certaturus nisi dandum esset præmium, is seipsum præmio frustrat. » (7) Contrarium aperte docet Tertullianus: *Nihil adhuc dico de præmio, ad quod Deus martyres invitat.* (8) Tertulliano arridens D. Augustinus sic ait: *Omnium Christianorum spes in futurum tempus extenditur, ut quod servimus hic Deo, alibi nos servisse latemus. Hic enim*

(1) Tert. L. adv. Valent. 31. — (2) L. 5. Compend. Theolog. 22. — (3) Tert. L. 4. adv. Marc. 25. — (4) L. de Concord. c. 19.

(1) Serm. 9. in Ps. 90. — (2) Ps. 72. — (3) Thren. 3. — (4) Tert. L. 4. adv. Marc. 29. — (5) Tert. L. de Pat. 11. — (6) Sess. 6. Can. 5. — (7) Apud Claud. Guiliard. in 1. Cor. 9. — (8) Tert. L. ad Mart. 2.

nobis proposita sunt certamina, sed in futuro seculo certaminum præmia reservata. Juste siquidem et providè divina sapientia separavit tempus laboris et præmii. Hic ergo laboramus, hic servimus Deo et mandata ejus servamus, ut in futuro seculo, id est, in cælorum regno, æterna præmia capiamus (1), ipsi quoque Deum possideamus, qui, ut fatur dubius Augustinus, est præmiator et præmiun felicitatis æternæ, coronator et corona, promissor et promissio, remunerator et munus (2); et ne quis de auctoritate tanti Doctoris dubitet, audiatur indubitatus Augustinus Christianum sic inhortans: Deum gratis ama, quasi proposita acceptione mercedis: quia ipsa merces tua summa Deus erit, quem diligere et sic amare debes, ut ipsum pro mercede desiderare non sinas, qui solus te beatum faciet. (3)

Ex his concluditur actum spei quo quis ex intuitu mercedis æternæ operatur, esse actum virtutis bonum et meritorium, modo gratia et charitate sit informatus. Sicut enim pium est operari bona, ex virtute et instinctu charitatis, scilicet ut per illa placeamus Deo, nostrumque erga Deum testemur amorem: sic pium est operari bona ex instinctu spei, ut per illam adipiscamur mercedem æternam. Spe mercedis, Moyses negavit se esse filium filiæ Pharaonis, malens affligi cum populo Dei quam temporalis peccati habere jucunditatem. *Aspiciebat enim in remunerationem. (4)* Ex intuitu mercedis æternæ Regius Vates divina observavit mandata: *Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas, propter retributionem. (5)* Ex intuitu æternæ mercedis Apostolus bonum certamen certavit, cursum consummavit, fidem servavit; ideoque asseverat sibi repositam coronam justitiæ a Deo justo Judice. *Ita ab ævo dignissimum creditum est studiorum experimentum, committere artes, corporum et vocum præstantiam exprimere præmio indive, spectaculo judice, sententia voluptate. (6)* Immo ipsemet Christus, ut acute animadvertit auctor Operis imperfecti, doctrinam suam, non sub specie mandatorum atque exhortationis induxit, sed sub præmio beatitudinum: *ut scilicet sermonem ipsum faciat gratiorem (7)*, suos discipulos ex intuitu mercedis ad bene operandum stimulet, quia nonnisi ex meritis propriis æterna speratur beatitudo.

3. *Quam porro ineptum, quam iniquum,*

*pretium non exhibere, ad mercem manus emittere (1), id est, sine ullis meritis æterna beatitudinem sperare! Quapropter spes definitur « certa expectatio futuræ beatitudinis proveniens ex Dei gratia, et ex præcedentibus meritis nostris. » (2) Non est autem intelligendus de spe habituali, per quam expectatur futura beatitudo, quæ cum sit habitus a Deo infusus, nullatenus procedit ex meritis, sed intelligendus est de actu spei ad quem requiritur primario Dei gratia, secundo bona opera ex gratia facta. Gratia requiritur: ex Concilio namque Tridentino: *Si quis dixerit hominem sine Spiritu Sancti gratia et ejus adjutorio posse credere, sperare, et diligere sicut oportet, anathema sit!**

(3) Merita etiam requiruntur: nam, ut docet Magister Sententiarum, vel potius D. Bernardus infra citandus, *sine meritis aliquid sperare, non spes, sed præsumptio dici potest.* Res enim sperata, seu objectum beatitudinis, cum detur tanquam præmium, præexigit merita ad sui consecutionem. Ut enim ait Apostolus, *unusquisque propriam mercedem accipiet secundum laborem suum. (4)* Hic Paulus clare docet merita bonorum operum: ubi enim merces est, ibi etiam meritum; merces enim et meritum sunt duo correlativa quæ sunt simul natura. Hunc locum D. Hieronymus belle elucidat: *Unusquisque pro operibus suis mercedem accipiet, nec possunt in die judicii aliorum virtutes, aliorum vitia sublevare, sed quilibet propriæ virtutis accipiet mercedem.*

Opera nostra moralia vel sunt a voluntate sola sine gratia sanctificante, vel procedunt a voluntate, charitate et gratia formata. Quæ sunt a sola voluntate, non sunt cælestis beatitudinis digna, quæ cum sit supernaturalis, nonnisi mediis et operibus supernaturalibus potest adipisci. Quæ vero procedunt a voluntate, gratia et charitate formata, sunt æternæ vitæ digna et meritoria. Itaque justii sanctificantur, et spem lucrationis accipiunt. (5) Prius sanctificantur quam de condigno laudentur beatitudinem speratam. Et quia Deus est principalis causa bonorum operum; nam gratis largitur gratiam actualem, qua movet et excitat voluntatem ut velit bene operari, et adhuc gratiam habitualement et sanctificantem, quæ cum voluntate de facto producit bona opera, tum nostra merita, tum spes beatitudinis, tum adepta beatitudo, principaliter Deo tribuitur. Ut enim animadvertit Tertullianus, expendens istam petitionem

(1) Serm. 34. de Verb. Apost. — (2) Soliloq. 36. — (3) In Ps. 10. — (4) Hebr. 11. — (5) Psal. 118. — (6) Jer. Scorp. 6. — (7) Item. 15. in Matth.

(1) Tert. L. de Pæn. 6. — (2) Mag. sent. in 3. dist. 26. — (3) Sess. 6. c. 3. — (4) 1. Cor. 3. — (5) Tert. L. 2. ad Uxor. 7.

Orationis Dominicæ : « Adveniat regnum tuum » : *Quicquid nobis optamus, in Deum auguramur, et illi deputamus quod ab illo exspectamus.* (1) Totum ordinem spei nostræ denotare videtur Tertullianus. Nam 1. Deum amamus amore concupiscentiæ, et ut nobis bonum, possidere desideramus. 2. Quia ex nostris viribus Deum non valemus possidere, ab illo auxilia petimus et exspectamus; quibus eum valeamus possidere. 3. Et quoniam merita queis comparanda est æterna beatitudo, ab ejus gratia procedunt, illi deputamus tum merita digna beatitudinis, tum ipsam beatitudinem. Inde concludit : *Ad Dei voluntatem et ad nostram suspensionem pertinet regni dominici repræsentatio*, id est, possessio regni cœlestis quod speramus, obtinetur tum per gratiam, tum per nostra propria præcedentia merita. *Quorum cum auctor sit, necesse est proinde et acceptator; si acceptator, etiam remunerator.* (2) Deus est bonorum operum auctor, quia ab ejus gratia simul cum humana voluntate procedunt. Est etiam acceptator, quia illa ordinavit ad æternam beatitudinem. Tandem remunerator, quia meritum exigit mercedem. Nam, ut subjungit Tertullianus, *bonum factum Deum habet debitorem, sicut et malum: quia judex omnis remunerator est causæ.* Judex Deus justitiam exhibet erga malos et bonos. Malos damnat, bonos glorificat. Malos damnat, quia pravis suis operibus sese inferno præstiterunt dignos; bonos glorificat, quia bonis operibus meruerunt gloriæ coronam: ad quam bene operantes spes sublevat. *Hæc est quæ fragiles animos erigit ad superna, quæ tædium expectationis levigat, quæ præsumit de misericordia judicis* (3), a quo exspectat præmia meritorum. Ad ultimum judicium attendens D. Augustinus, in quo Christus aget judicis personam, condemnabit scelerosos, beabitque innocuos, sic alloquitur Christianos : *Simus expediti et parati ad spem novissimam, ad exspectanda novissima, quæ sunt in hoc seculo metuenda; succedat requies, quæ non habet finem; beati qui participes facti fuerint ejus. Erunt autem tunc securi qui modo non sunt securi, et tunc timebunt, qui modo timere nolunt.* (4) Justos ab impiis discriminat D. Augustinus. Modo impii Dei justitiam non timent; justi vero spem suam cum timore miscent, metuentes ne non assumant media assequendæ speratæ beatitudinis. At econtra in ultimo judicio impii absque ulla spe beatitudinis,

gehennæ timebunt supplicia: justi vero de sua salute securi, omnem excutient timorem. Infelices impii æternum patientur supplicium, felices justi interminabili gloria præmiabuntur.

CONCIO QUARTA.

PLURA sunt quæ spei nostræ silentiam œdificant (1), præsertim tria spem nostram firmant. *Tria sunt*, inquit D. Bernardus, *quæ sic roborant et confirmant cor meum, ut nulla me penuria meritorum, nulla consideratio propriæ utilitatis, nulla æstimatio cœlestis beatitudinis, ab altitudine spei dejicere possit in ea firmiter radicum.* (2) Quod si inquiramus a D. Bernardo quæ sunt illa tria quæ tam firmiter radicum ejus spem, respondebit : *Tria considero in quibus tota spes mea consistit: charitatem adoptionis, veritatem promissionis, potestatem redditionis. Marmuret jam quantum voluerit insipientis cogitatio mea, dicens: Quis enim es tu, aut quanta est illa gloria, quibusve meritis hanc obtinere speras? Et ego fiducialiter respondebo: Scio cui credidi, et certus sum, quia in charitate nimia adoptavit me, quia verax in promissione, quia potens in exhibitione: licet ei facere quod voluerit. Merito D. Bernardus spem suam firmat super charitatem Dei adoptantis, veritatem pollicentis et potestatem exhibentis. His fulcris innixam spem discriminat D. Bernardus in spem veniæ, gratiæ et gloriæ : « Est igitur fides alia præceptorum, alia signorum, alia promissionum: id est, qua credimus in Deum, qua credimus Deum, qua credimus Deo. Per fidem præceptorum credimus in Deum. Credere autem in Deum, est in eum sperare et eum diligere. Per fidem signorum credimus Deum, qui talia potest et omnia potest. Per fidem promissionum credimus Deo, qui quicquid promittit veraciter complet. » (3) Similiter quoque spes triplex est et procedit de prædicta triplici fide. Nam de fide præceptorum oritur spes veniæ; de fide signorum, spes gratiæ; de fide promissionum, spes gloriæ; in præsentarium autem stabilienda est spes 1. Veniæ; 2. Gratæ; 3. Gloriæ.*

I. PARS. *Veniæ, pœnitentiæ fructus.* (4) Veniam autem sperare debet peccator. Ut enim docet D. Bonaventura, *spes est virtus qua spiritualia et æterna bona expectantur:*

(1) Tert. L. de Orat. 5. — (2) Tert. Lib. de Peno 2. — (3) Petr. Dam. Serm. 52. — (4) Serm. 3. de Ver. Apost.

(1) Tert. Apol. 25. — (2) Serm. 3. Dom. de 7. panib. — (3) Serm. 45. de Diversis. — (4) Tert. L. de Pud. 3.

ista spiritualia bona possunt intelligi, venia peccatorum, gratia meritorum et gloria præmiorum : ut dicatur quedam spes veniæ, quedam gratiæ, quedam gloriæ. (1) Spes autem veniæ innotuit divinæ 1. Miserationi; 2. Promissioni; 3. Jurationi.

1. *Heus tu, peccator, bono animo sis* (2); spera a Deo peccatorum veniam, accurre ad ejus miserationem, ad exemplum Prodigii, qui jacens in libidinis luto dixit: Surgam, et ibo ad Patrem meum. *Qua spe? qua fiducia? qua confidentia? Qua spe? Illa qua pater est. Ego perdidit quod erat filii, ille quod patris est non amisit* (3); nempe amorem, benevolentiam, misericordiam: *Ille est, ille est qui misericordiam mavult quam sacrificium.* (4) Belle ad propositum D. Augustinus (5): *Ex utroque homines periclitantur, et sperando, et desperando, contrariis rebus, contrariis affectionibus. Sperando quis decipitur? Quis dicit: Bonus est Deus, laudem habenas cupiditatibus meis, impleam desideria animæ meæ. Quare hoc? Quia misericors est Deus, bonus est Deus, mansuetus est Deus: spe isti periclitantur. Desperatione autem, qui cum incidit in gravia peccata, putantes non posse sibi ignosci pœnitentibus, et statuentes se ad damnationem sine dubio destinatos, dicunt apud semetipsos: Jam damnandi sumus, quare non quod volumus facimus? Istos desperatio necat, spes illos. Quid ergo agit Dominus cum periclitantibus utroque morbo? Illis qui spe periclitantur hoc dicit: Ne tardes converti ad Dominum, neque differas de die in diem: subito enim veniet ira illius, et in tempore vindictæ disperdet te.* (6) *Illis qui desperatione periclitantur, quid dicit? In quacumque die iniquus conversus fuerit, omnes iniquitates ejus obliviscar.* (7) *Propter illos qui spe periclitantur, et dilationibus illuduntur, fecit diem mortis incertum; propter illos qui desperatione periclitantur, proposuit indulgentiæ portum, et veniæ spem quæ innotuit divinæ miserationi et pollicitationi.*

2. *Omnibus delictis, seu carne, seu spiritu, seu facto, seu voluntate commissis, qui pœnam per judicium destinavit, idem et veniam per pœnitentiam sponndit, dicens ad populum: Pœnitete, et salvum faciam te.* (8) Post pollicitationem veracis Dei cunctis peccatoribus rite pœnitentibus veniam promittentis, nemo desperet; sed promissione divinæ confidens, veniam suorum delictorum speret. *Spes*

nostra tam certa est, quasi res jam perfectæ sit: neque enim timemus promittente veritate. Veritas enim nec falli potest, nec fallere. (1) Non omni homini promittenti fidentum est, quia interdum mendacium ore adulatorio occultat, interdum ex impotentia promissionem quantumvis sincere factam non consummat: at Deus fidelissimus est, verax semper habetur im promissis, quæ perficit cum sit potentissimus, perficit et adimplet: dum veridicus et potentissimus habetur apud homines, velut speciem gratitudinis acceptat: ut acute animadvertit Lippomanus expendens mandatum Moysis factum hebræo populo jam egredienti de Ægypto: « Mementote diei hujus in qua egressi estis de Ægypto et de domo servitutis, quoniam in manu forti eduxit vos Dominus de loco isto. » (2) *Gratitudinem autem duplicem Deus exigit pro beneficio redemptionis ex Ægypto. Memoriam scilicet beneficii sempiternam, fiduciamque in Dei omnipotentiam et benevolentiam: ut fideles credant omne bonum, Deum posse et velle. Deum posse præstare omne bonum hominibus, res fidei est, quæ Deum omnipotentem credimus, Deum vero expeditum bonum donare velle, non fidei, sed spei est negotium, quæ ex Dei veracis pollicitatione solidatur. Peccator, ne diffidas de venia delictorum tuorum. « Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui. » Unde delectaris in Domino, nisi quia tenes certum promissorem, qui se fecit promittendo debitorem? (3) et quo firmior ejus esset promissio, eam jurejurando solidavit.*

3. *Vivo, inquit, Dominus, et pœnitentiam malo quam mortem. Vivo, dicens, cupit credi sibi.* (4) Homines quo major eorum sermonibus adhibeatur fides, eos juramentis confirmant, Deumque quem sibi superiorem agnoscunt, in testimonium vocant. *Homines enim per majorem sui jurant et omnis controversiæ eorum finis, ad confirmationem est juramentum* (5); nempe per Deum, quem in testem veritatis invocantes apud illos omnis lex, et omne dubium terminatur, et juramento firmatur. Quia vero Deus neminem se majorem agnoscit, per quem juret, per seipsum jurat, suamque pollicitationem juramento confirmat. *In quo abundantius volens Deus ostendere pollicitationis immobilitatem consilii sui, interposuit jusjurandum; ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habea-*

(1) 3. p. Centiloq. c. 38. — (2) Tert. L. de Pœn. 8. — (3) Chrysost. Sermon. 2. — (4) Tert. L. de Pœn. 8. — (5) Tract. 55. in Joan. — (6) Eccl. 5. — (7) Ezech. 10. — (8) Tert. L. de Pœn. 4.

(1) D. Aug. in Psal. 123. — (2) Exod. 15. — (3) D. Aug. in Titul. Ps. 74. — (4) Tert. L. de Pœn. 4. — (5) Hebr. 6.

mus, qui confugimus ad teneandam propositam spem. (1) De Deo pollicente nullatenus dubitandum est, sed quo major ejus pollicitationi adhiberetur fides, et certior spes, illi adjecit jurjurandum, quæ sunt duæ res immobiles, id est, immutabiles et irrevocabiles, tum apud homines, tum maxime apud Deum, quam impossibile est mentiri, id est, ludificare et fallere homines, revocando et retractando quod promisit, et jurejurando asseveravit. Validam consolationem habeant peccatores, non frangantur animo, sed peccatorum sperent veniam, quam etiam jurejurando pollicitus est Deus. *O beatos nos*, exclamat Tertullianus, *quorum causa Deus jurat! o miserrimos, si nec juranti Domino credimus!* (2) Si homini juranti qui sæpe sæpius pejeratur, adhibenda est fides, quanto magis Deo, peccatoribus etiam cum juramento promittenti veniam delictorum? *Quod igitur Deus tantopere commendat, quod etiam humano more sub dejectione testatur, summa utique gravitate et aggredi et custodire debemus; ut in asseveratione divinæ gratiæ permanentes, in fructu quoque ejus et emolumento proinde perseverare possimus.* (3) Toto corde, Fratres, de peccatis nostris pœniteamus, expectantes a Deo veraci spem veniæ, et quia gratia est pœnitentiæ fructus, pevereremus adhuc in spe gratiæ.

II. PARS. *Etsi Adam propter statum legis deditus morti est, sed spes ei salva est, dicente Domino: Ecce Adam factus est tanquam unus ex nobis: de futura scilicet adlectione hominis in divinitatem.* (4) Adamus peccando gratia denudatus fuerat, animæ mortem incurrerat, spes tamen ei data est de assequenda rursus gratia et divinitatis participatione, quam de facto pœnitendo obtinuit. Quare Tertullianus protoparentes propalat, *ut restitutionis candidatos, ut confessione relevatos.* (5) Idem accidit homini peccanti quod Adamo inobedienti: per peccatum enim gratiam sanctificantem amittit, animæ mortem incurrit; in spe tamen gratiæ vivit, quam expectat a 1. Dei miseratione; 2. Christi passione; 3. Pœnitentiæ susceptione.

2. *Deus, misericordiarum pater, idem erit, qui misericors, et miserator, et misericordiæ pater plurimum est dictus* (6), ostendens misericordiam suam, non solum peccatorum condonans veniam, sed etiam peccatori pœnitenti largiens gratiam. Quod in Prodigio denotatum vult Tertullianus, *qui sapientiam quam utique a Deo acceperat, prodegit, longe*

a Domino factus, inter errores, et illecebras, et libidines seculi, ubi fume veritatis compulsus, tradidit se principi hujus ævi. Ille enim eum præfecit porcis (ut familiare id dæmonum genus pasceret), ubi nec ille compos esset vitalis esca, simulque alios videret in opere divino abundantes pane cœlesti. Recordatur patris Dei, satisfacto redit, vestem pristinam recipit, statum scilicet eum, quem Adam transgressus amiserat. (1) Fusc quidem, sed belle Tertullianus peccatorem per Prodigum denotatum sub quadruplici statu considerat. Primo peccantem, et per suum peccatum gratiam et sapientiam a Deo acceptam amittentem; secundo, misere in peccato viventem, et sub dæmonis tyrannide porcos, id est, carnales voluptates pascentem; tertio pœnitentem, ad Deum redeuntem, ejusque clementiam implorantem; quarto tandem deperditam gratiæ vestem recuperantem, quam sperat peccator a miseratione Dei, qui salvat sperantes in se, et adhuc a dominica passione.

2. *Omniibus gentibus eadem spes annuntiatur* (2), nimirum obtinendæ a Deo gratiæ, qui cum velit omnes homines salvos fieri, nulli eam denegat. Verumtamen *omnis spes Judæorum, ne dicam gentium, in Christi revelationem destinabatur* (3), qui mortem crucis subiturus erat pro cunctarum gentium salute. Ideoque humana salus et gratiæ spes, non solum in Dei misericordia fundatur, sed adhuc, ut ait Tertullianus, *a redemptione carnis, id est, Domini passione censetur.* (4) Quo argumento utitur D. Augustinus ad erigendam spem tum veniæ, tum gratiæ. Ipse est pignus hæreditatis nostræ, *et pignus redemptionis mihi datum per litteras patentes evangelicas, quibus non est aliud sigillum quam ipse Dei Filius, quæ pro confirmatione et testificatione veritatis evangelicæ appensus est in ligno crucis. Incarnatio, passio, mors, resurrectio Domini me fulciunt et firmant undique, ut de veniæ, gratia, gloria, nulla remaneat hæsitatio.* (5) Christiane, *securus esto te accepturum vitam ipsius, qui pignus habes, mortem ipsius* (6) qui pœnitentiam instituit, ut tibi gratiam, quæ est fructus passionis suæ, conferat.

3. *Pœnitentia vita est* (7), quia scilicet communicat gratiam, et animam peccato mortuam ad vitam supernaturalem revocat; et ut fatur D. Augustinus, homo rite pœnitens, *ex malo servo factus est bonus filius.*

(1) Hebr. 6. — (2) Tert. L. de Pœn. 4. — (3) Ibid. — (4) Tert. L. 2. adv. Marc. 25. — (5) Tert. ibid. — (6) Tert. L. 5. adv. Marc. 11.

(1) Tert. L. de Pud. 9. — (2) Tert. L. de Res. 51. — (3) Tert. Lib. 3. adv. Marc. 6. — (4) Tert. L. de Pud. 11. — (5) In 2. Cor. 1. — (6) D. Aug. in Psal. 96. — (7) Tert. L. de Pœn. 4.

Quandiu homo existit in peccato lethali, est diaboli servus; at per veram poenitentiam Dei filius efficitur. *Ideo præsume, non de operatione tua, sed de Dei gratia.* (1) Gratia enim salvati estis, ait Apostolus (2), quam Christus acquisivit sanguine suo et quam per sacramenta diffundit. Quapropter, Fratres, *perfecte sperate in eam quæ offertur vobis gratiam.* (3) D. Hieronymus legit *desertur*, quia huiusmodi gratia est, non solum a Deo oblata, Christi sanguine comparata, sed adhuc per sacramenta velut delata et data iis qui rite ad poenitentiam accedunt. Nam, ut fatur Princeps Apostolorum; Deus secundum misericordiam suam magnam, *regeneravit nos in spem vivam.* Duplex est regeneratio: una facta per baptismum, altera per poenitentiam. In baptismo regenerati sumus, et abluti ab originali labe, gratiam baptismalem, et cum ea spem salutis accepimus: in poenitentia quoque velut renascimur et suscitamur a morte peccati ad vitam gratiæ, proinde in spem vivam. Dicitur autem spes viva, tum quia est gratia sanctificante vivificata, tum quia fidelium vitam sustentat, eisque vires et animos in laboribus et adversitatibus communicat; tum quia Christianos ad vivas et heroicas virtutum actiones excitat; tum quia vitam æternam et gloriam sperat.

III. PARS. *Ne plus aliquid observationis exigeret sublimior spes, idcirco consuluit de æternæ vitæ consecutione.* (4) Quam merito a Sapiente, *qui sperat in Domino beatus* (5) prædicatur; et ut vertunt Septuaginta, *qui confidit in Domino beatissimus!* Seu, ut in hebræo habetur, *confidens in Domino beatitudines ejus*, quia ex sublimiori illa spe qua præditus est in via, æternam vitam consequitur. Unde Cajetanus, depretiatis vanis mundi speciebus, ait: *Multo felicius est sperans in summo bono, quoniam ipse beatus hic in spe, postea in re erit.* Cœlestis autem illius spei D. Bonaventura trinum distinguit gradum. *Spei altus gradus est expectare cœlestem hæreditatem, quam daturum se nobis per pignus obligavit, scilicet Spiritum Sanctum in baptismo, qui est pignus hæreditatis nostræ. Altior est expectare beatitudinis hæreditatem quam nobis se daturum jurejurando firmavit. Altissimus est expectare eandem beatitudinem, quam nobis se daturum promisit.* (6) Verum quia his fulcris spem veniæ et gratiæ firmavimus, alia spei gloriæ quærenda sunt fundamenta quibus solidetur. Nec aliis meo iudicio melius subli-

mior illa spes fulcitur quam 1. Divinis promissionibus; 2. Christianis operationibus; 3. Tolerandis ex justitia passionibus.

1. *Per diversitatem promissionum, diversitas insinuat deorum.* (1) Fallacia Gentilium numina, falsas seculi pollicebantur spes: at Deus noster, unus et verus, ad cœlestia bona erigit spes Christianorum, immortalem eis promittens felicitatem. *Arentia corda sunt hominum, quæ in ejus seculi spe plantata, æternitatis fiduciam non habent: vident autem quæ illi hæreditati inherent.* (2) « Quoniam tu, Domine, in spe constituisti me, » (3) æternam mihi promittens beatitudinem, quæ tanta est quod oculus non vidit, nec auris audivit, neque in cor hominis ascendit, ea quæ, Deus, præparasti in cœlo diligentibus te. *Ergo quia hoc bonum tam magnum, tam præclarum, tum ineffabile, non invenit hominem perceptorem, invenit Deum promissorem.* (4)

Merito de spe Abraham commendatur, qui non hæsitavit fiduciam ponere in Deo pollicenti, licet multæ illi occurrerent diffidentiae rationes: Deus pollicetur Abrahamo, quia patrem multarum gentium posui te. Abrahamus tamen *infirmus non est fide, nec consideravit corpus suum emortuum cum jam fere centum esset annorum, et emortuam vulvam Saræ.* (5) Sciebat Abraham corpus suum esse mortificatum, effectum, et ad gignendam sobolem ineptum; non ignorabat Saram esse sterilem, et prætergressam tempus ad concipiendam prolem idoneum: contra tamen rationem, experientiam, propriamque notitiam, *in re promissione Dei non hæsitavit diffidentia, non iudicavit, non disquisivit, quomodo scilicet id fieri posset, cum vires naturæ superaret: Sed confortatus est fide, dans gloriam Deo.* Cur autem contra sensum, experientiam, rationem, naturam, crediderit, et speraverit Abraham, subjungit Apostolus: *Plenissime sciens quia quæcumque promisit Deus, potens est et facere.* Ille Deum glorificat, qui de Deo ejusque veritate, fidelitate et potentia, ut paret, sentit, credit et prædicat: quare Abraham Deum glorificavit, plenissime persuasus sua Deum promissa quantacunque et velle et posse implere. Non dicit autem Apostolus, quia Deus est verax, aut sapiens, aut fidelis, sed quia potens: quoniam in rebus arduis, præ aliis Dei attributis proponenda est humanæ infirmitati, ut naturam et omnia hominum auxilia transcendens, in Deum Dei-

(1) In Appendice de Diversis, Serm. 5. — (2) Ephes. 2. — (3) 1. Petr. 1. — (4) Tert. L. 4. adv. Marc. 25. — (5) Prov. 16. — (6) Tract. de Gradib. Virt. c. 27.

(1) Tert. L. de Res. 2. — (2) D. Gregor. L. 31. Mor. 18. — (3) Psal. 4. — (4) D. Aug. Serm. 64. de Verb. Dom. — (5) Rom. 4.

que potentiam se erigat, ab eoque certe rem promissam speret. Ideo in *Dei promissis nulla est falsitas, quia in faciendis nulla omnipotentis est difficultas.* (1) Hac consideratione D. Augustinus afflicto ad gaudium incitat: « Gaudete in Domino semper; iterum dico, gaudete. (2) » *Gaudete de exhibitione, iterum gaudete de promissione: quoniam et res plena gaudio, et spes plena gaudio est. Gaudete quia jam percepistis dona sinistrae; gaudete, quia expectatis præmia dexterae.* (3) Itaque credendum est de rei speratæ exhibitione degustat; iterum gaudendum de promissione quæ certo rem promissam subministrat. *Et ego quidem, etiamsi nullam spei cælestis manum mihi toties Scriptura porrigente, satis haberem hujus quoque promissionis præjudicium, quod jam terrenam gratiam teneam, expectarem aliquid et de cælo, a Deo cæli, sicut et terræ: ita crederem Christum sublimiora pollicentem, ejus esse qui et humiliora promiserat, qui experimenta majorum de parvulis fecerat, qui hoc inauditi si forte regni præconium soli Christo reservaverat, ut per famulos quidem terrena gloria, cælestis vero per ipsum Deum annuntiaretur.* (4) Acute Tertullianus ex consecutione terrenæ gratiæ quam nobis contulit Deus, promissam ab ipso cælestem beatitudinem certo se consecuturum sperat. Quo medio utitur D. Bernardus, ad æternorum spem in divina promissione fundandam. *In spe vivimus, Fratres, nec deficiamus in tribulatione, quod in expectatione simus ineffabilem gaudiorum. Neque enim vana nobis hæc expectatio, aut dubia spes videtur innixa æternæ promissionibus veritatis. Deinde etiam ex perceptione præsentium munerum, firma est expectatio futurorum: et præsentis gratiæ virtus nimis credibiliter attestatur felicitatem promissæ gloriæ, sine dubio securam.* (5)

Et quia homo est constitutus anima et corpore, tota spes nostra (6) tendit ad æternam beatitudinem animæ et corporis, quam a Deo pollicitam expectat. Beatitudinem quidem animæ, max ut justitiæ divinæ satisfecit; gloriam vero corporis in fine mundi, post generale resurrectionem. Cum igitur et status temporum ultimorum Scripturæ noteat, et totam christiæ spei frugem in exordio seculi collocent, apparet tunc adimpleri quodcumque nobis a Deo repromittitur. (7)

In exordio, id est, in fine seculi, corpora suscitabuntur ad gloriam quam non secus ac animæ beatitudinem assequendam speramus christianis operationibus.

2. Hæretici hujusce ætatis ad salutem nec operationes necessarias sibi existimant, nec ulla disciplinæ munia observant (1); et quo solutius in omnia crimina disfluant, mandata Dei observata etiam cum gratia impossibilia clamitant. Ejusmodi errorem detestantes, Fratres, bonis vacemus operibus, ut salutem quam non de privilegio status possidemus, de suffragio actus laboremus. (2) Democritus interrogatus quomodo laboriosi et studiosi differrent a non studiosis, respondit: *Spe.* (3) Nimirum bona illa spes est bona, quæ bonis innixa est operibus; spes vero quæ tali fulcro non sustentatur, bona non est. Mundialium rerum voluptuaria pellacia nuncupatur a D. Cypriano, *morum labe, probrorum fomenta, alimenta vitiorum* (4); quia pingui deliciarum illicio vitia nutrit et fovet. Philo Judæus econtra spem appellat *alimentum animarum, virtutem amantium, propter quam semovemus pigritiam quoque snapte promptitudine, properamus ad honesta opera.* (5) Quasi homo spe vivat, bonosque mores speciebus nutriat, sustentet, adipet, ne præ alimenti fame deficient. Uti enim alimentum in substantiam aliti convertitur, quo viventem foveat ac nutriat, sic erecta cælestium spes, ut sit alimentum animarum et virtutes foveat ac sustentet, ne præ imbecillitate marceant atque deficient, in mores abit, et in reliquis virtutes quodammodo convertitur, eas fovens, sustentans, nutriens, adipans, incrementans. Caveamus, Fratres, ne ad instar Prodigii, *vivendo luxuriose, substantiam totam salutis dissipemus, et vita omnibusque consumptis, famem spei gravissimam perferamus.* (6) Qui famem spei patiuntur sunt macidi, virtutibus vacui, bonis operibus destituti, et tanquam arbores siccae, aridae, mortuae, ignibus destinati. *Terra autem nostra, ubi nostra radix inicitur, illa profecto est, de qua per Psalmistam dicitur: Portio mea in terra viventium. Si ergo ut infructuosæ arbores arescere volumus, si securibus excidi, ac deputari ignibus inutiliter formidamus, in illa superiorum civium patria, spei nostræ radix semper inhæreat, ut ad profereudos bonæ operationis fructus, in robur fortitudinis firmiter convalescat.* (7)

Duas arbores Scriptura sacra commemo-

(1) D. Fulg. l. 1. ad Monim. — (2) Philip. 4. — (3) Serm. 4. in Vig. Nat. — (4) Tert. l. 5. adv. Marc. 24. — (5) Serm. 7. in Psal. 99. — (6) Tert. l. de Pud. 8. — (7) Tert. l. de Res. 25.

(1) Tert. l. adv. Valent. 30. — (2) Tert. ibid. — (3) Stob. Serm. 27. — (4) Epist. ad Demetriad. — (5) l. Quod detrius petior. insid. — (6) Chrysol. Serm. 2. — (7) Petr. Dam. Serm. 21.

rat : una est arida, sicca, mortua, nullos fructus afferens ; alia *virns semper* (1), frondes fructusque bonos proferens : « Arbor mala, quæ non facit fructus bonos, excidetur et in ignem mittetur : » (2) et jam *securis ad caudicem arboris posita est*. (3) Fratres, non *arescamus viventes succo salutis æternæ* (4), scilicet spe æternæ felicitatis, sed simus arbores virentes semper, et fructus cælestis beatitudinis proferamus. O quam diversa est sors sceleratorum et proborum Christianorum in die obitus ! Illi absque ulla spe gloriæ miseram inter manus dæmonum efflant aniam : isti spe freti exeunt ex hoc mundo, ut cœlestem possideant patriam. *O tu, Christiane, ne de hac infirmitate desperes. Docuit quid tunc et in omnibus periculis mortis debeas dicere, ad quem confugere, quem invocare, in quem sperare. In Patrem Deum, qui non potest despiciere sperantes in se cum attestacione bonorum operum. Bonorum dico, quia sine meritis aliquid sperare, non spes, sed præsumptio debet dici. Tu itaque talia fac opera tua ut ei in hora mortis in veritate dicere possis* (5) : « In te, Domine, speravi : non confundar in æternum. » In hora mortis nequit despiciere Deus sperantes in se cum attestacione honorum operum et cum testimonio passionum quas pro justitia toleraverunt.

3. *Oportebat fidem habere aliquem spei cumulum, cui studium cogeret, votumque suspenderet, quo enteretur ascendere* (6) per persecutiones, afflictiones et passiones propter justitiam toleratas. Nam *tanto spes in Deum solidior surgit, quanto pro illo quisque gravia pertulerit. Quia nequaquam retributionis gaudium de æternitate colligitur, qui non hic prius pia tribulatione seminatur*. (7) D. Bonaventura trium spei gloriæ discriminat gradum : « In alto gradu est qui exspectat æternam beatitudinem ex operibus misericordiæ et justitiæ, in quibus se diu exercuit. In altiori est qui exspectat eam ex passione Christi, qui nobis eam promeruit. Il altissimo, qui exspectat eam ex mera bonitate et misericordia Dei, qui nos ad ipsam creavit. » (8) Ni potius dicam quod illam exspectat ex Dei justitia qui hominem velut in stadio collocavit, ut cum passionibus certaret, et victoriæ sibi coronam compararet. Unde postquam Tertullianus Græcorum et Romanorum enarravit solemnia, in quibus

præmia conferebant iudices iis qui in agone victores exstiterant, sic concludit : *Deum decebit artes et disciplinas suas educere in medium, in hoc seculi spatium, in spectaculum hominibus, et Angelis, et universis potestatibus ; carnem atque animam probare de constantia atque tolerantia ; dare huic palmam, huic honorem, illi civitatem, illi stipendia*. (1) Si spes palmæ athletas ad fortiter certandum inducebat, quanto magis Christianos spes æternæ coronæ stimulare debet ad tolerandas constanter quaslibet passiones ?

Qui spem non habet, *generalis hujus vitæ labores, et quod maxime nocet, in fidei certamine, constantiam fortitudinis perdit*. (2) Qui vero sperat fortiter dimicat, et gloriose triumphat. Fides namque spei vigore armata, hostes fidei exarmat, persecutiones patienter tolerat, et per passiones christiane toleratas gloriæ coronam sibi comparat. *Filii Israël perfectæ fidei spem non habentes firmam, gemebant sub afflictione inimicorum* (3), neque victoriam de Ægyptiorum persecutione reportabant. Job econtra victor de certamine exiit, et *omnem patientiæ speciem adversus omnem diaboli vim expunxit*. (4) Undequaque atrocissimis calamitatibus Job premitur ; frendet in eum diabolus ; illi velut in crudelem mutatus est Deus ; amici miseriam augment ; uxor calamitatem exaggerat ; undique adversitas ingruit ; abacti greges, eversæ domus, obruta et misere enecatata proles, ipsum vero corpus ulcere pessimo percussum, sola illi spes superest : « Reposita est spes in sinu meo. » (5) Quæ verba Galfridus sic elucidat : *Advertite et videte pauperem et inopem percussum ulcere pessimo, quas reposuerit spes, ut thesaurum suum custodiat : siquidem cordis non corporis sinus est in quo repositam habet spem suam, ac si dicat : Nemo tollet a me hoc refrigerium, et spei gaudium*. (6) Magna profecto Jobi spes, ad quam in tot calamitatibus, velut ad securum confugit asylum, generosus ille miles et *operarius victoriæ Dei* (7), ut fateri Tertullianus. *Constitit nobis in exemplum et testimonium, tam spiritu quam carne, tam animo quam corpore, patientiæ perpetranda : ut neque damnis secularium, nec amissionibus charissimorum, nec corporis quidem conflictationibus succidamus, sed ob spem æternæ felicitatis æquo animo patiamur, ad exemplum proborum Christianorum, qui apud D. Augustinum sic loquuntur*

(1) Tert. L. de Idol. 15. — (2) Matth. 7. — (3) Tert. L. de Cor. Mil. 15. — (4) D. Paulin. Ep. 27. — (5) D. Bern. Serm. 2. in ult. cæn. — (6) Tert. Scorp. 6. — (7) D. Gregor. L. 10. Mor. 12. — (8) De Grad. Virt. c. 27.

(1) Tert. Scorp. 6. — (2) V. Beda in c. 8. Prov. — (3) Rupert. inc. 6. Exod. — (4) Tert. L. de Pat. 14. — (5) Job. 19. — (6) Apud Thilman. — (7) Tert. L. de Pat. 14.

presumimus. (1) Hoc autem ævo, in quo sane rarissima est vera virtus, pauci sunt sperantes, multi præsumentes. *O præsumptio nequissima, unde creata es?* (2) Spes a Deo creatur; nam habitualis est ab ipso infusa; actualis, non nisi auxilio gratiæ potest produci. Præsumptio autem a Deo non potest esse. *Nec idem habendus est delicti auctor, qui invenitur interdixtor, imo et condemnator.* (3) Deus autem interdicit et condemnat præsumptionem, utpote ream 1. Vanitatis; 2. Temeritatis; 3. Falsæ securitatis.

I. PARS. *Qui præsumit, superbit.* (4) Ut enim docet D. Augustinus, *præsumptio spiritus, audaciam et superbiam significat.* (5) Ex magno adhuc Gregorio *præsumptio est filia inanis gloriæ.* (6) A duplici itaque vitio oritur præsumptio, scilicet a superbia et a vana gloria: nam superbus tanti se existimat, ut etiam si peccat a beatitudine excludi non diffidat, aileoque inanem gloriam affectat, quod ut illam assequatur, etiam supra vires suas audet et attentat. Luciferi exemplum prodit D. Bernardus: *Considerate præsumptionis principem, si non manifeste in immatissimam statim præsumptionem prosilierit, dicens* (7): *Sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis, similis ero Altissimo.* (8) *Quam temeraria, quamque horrenda præsumptio quæ multos habet imitatores!* Nam, ut subiungit D. Bernardus, *qualis ille est, tales et domestici ejus*; non solum Angeli apostatæ qui præsumptionis Luciferi fuerunt consortes, sed etiam homines qui præ superbia, qua tument, sibi arrogant 1. Innocentiam; 2. Justitiam; 3. Perseverantiam.

1. Trina est sanctitas de qua nullatenus potest dubitari. Primo, sanctitas Dei, quæ illi essentialiter convenit. Nam, ut fatur Tertullianus, *sanctitas propria est natura ejus.* (9) Secundo, sanctitas Christi. Nam *quis vere sanctus, quam Dei Filius?* (10) Tandem sanctitas, vel Beatorum in cælo regnantium: unde cælestis Jerusalem *tota candida de sanctitate conscribitur* (11); vel viatorum quos Deus speciali prærogativa sanctificavit, et in sanctitate solidavit, quales fuere Beatissima Virgo ab omni peccato etiam originali præservata; Joannes Baptista in ventre matris sanctificatus; Apostoli, post adventum Spiritus Sancti in gratia confirmati. Inde

patet præsumptio hæreticorum hujusce tenestatis qui certitudine fidei sese justos Deique filios existimant. Quod quam sit falsum et erroneum ex sacris paginis evidenter colligitur. Quia *nescit homo utrum amore vel odio dignus sit* (1); et consequenter an sit in statu peccati lethalis, an in statu gratiæ sanctificantis. Justi sunt amore digni, peccatores vero odio habentur. *Si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea.* (2) Itaque *quis potest dicere: Mundum est cor meum: purus sum a peccato?* (3) Quis potest dicere: *Mundum est cor meum a peccato cogitationis, delectationis et consensus? purus sum a peccato omissionis, locutionis et transgressionis? Sed neque me ipsum judico.* Quasi dicat Apostolus: *Non possum certo judicare me, mea opera, intentionem, conscientiam. Nihil enim mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum.* (4) Licet enim nullius infidelitatis in apostolico munere mihi conscius sim, non ideo tamen vera justus sum coram Deo, ipse enim peccata in me videt, quæ ego non video. *Cum multis in rebus offendamus Deum, majorem tamen offensarum partem ne intelligimus quidem. Idcirco Apostolus dicebat* (5): *Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc justificatus sum. Quod idem est ac si diceret: Multa delicta committo, quæ committere non intelligo. Propter hanc causam Propheta ait: Delicta quis intelligit? Persæpe enim putamus nos bene agere, cum male agimus; nos ex gratia et Dei amore facere, quod amore inanis gloriæ vel cupiditatis facimus. Præquam est cor omnium, et incrustabile* (6): *neque scrutari potest nisi a solo Deo, qui illud cognoscit. Deus conspector est cordis* (7), et certo scit an sit gratia ornatum, vel peccato turpatum. *Oculi ejus multo plus lucidiores sunt super solem; circumspicientes omnes vias hominum, et profundum abyssi, et hominum corda intuentes in absconditas partes.* (8) Ipse corporis plasmator, animi creator in centrum cordis inspicit, voluntatis latebras et mentis intentiones detegit, ejus statum probe cognoscit, et ignoratas et invisas nobis videt et intuetur culpas. *Apud Deum districte judicati, ipsi quoque maculas iniquationis habent, qui per munditiam sanctitatis lucent.* (9) Idcirco nec alios neque seipsam judicare præsumit Apostolus; sed tum suis ipsius, tum aliorum judicium Deo tribuit, qui in cordis penetrat abyssum, et

(1) Tert. Apol. 21. — (2) Eccles. 37. — (3) Tert. L. 2. adv. Marc. 9. — (4) Tert. L. de Pæn. 6. — (5) L. 1. de Serm. Domin. in Mont. c. 2. — (6) L. 31. Mor. 31. — (7) Serm. 11. in Psal. 90. — (8) Isa. 14. — (9) Tert. L. de Mon. 3. — (10) Tert. L. de Car. Car. 3. — (11) Tert. L. 1. ad Jlor. 7.

(1) Eccles. 9. — (2) Job. 9. — (3) Prov. 20. — (4) 1. Cor. 4. — (5) D. Basi. Inst. Monast. c. 2. — (6) Jerem. 17. — (7) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 13. — (8) Eccli. 23. — (9) D. Greg. 1. 8. Mör. 9.

quæ sunt hominibus inscrutabilia perfecte scrutatur. *Qui autem me judicat, Dominus est. Itaque nolite ante tempus judicare, quoadusque veniat Dominus, qui illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium*, id est, obscuras, tenebrosas, occultas hominum actiones, cogitationes, intentiones, secretas inclinationes, hominibus ignotas, sibi cognitæ: *Tu, ut homo, extrinsecus unumquemque nosti: putas quod vides: vides autem quousque oculos habes. Sed oculi Domini alti. Homo in faciem, Deus in præcordia contemplatur. Et ideo cognoscit Dominus qui sunt ejus* (1); qui sunt in innocentia et statu gratiæ, non vero homo tumidus præsumens de sua innocentia, et de sua justitia.

2. Quem constat deliquisse in observationis præsumptione (2), sese divinæ legis observatorem jactitans ad instar Pharisæorum, de quibus Christus Dominus: *Dixit autem et ad quosdam qui in se confidebant tanquam justi, et aspernabantur cæteros, parabolam istam: Duo homines ascenderunt in templum ut orarent: unus Pharisæus, et alter Publicanus. Pharisæus stans apud se orabat: Deus gratias ago tibi quia non sum sicut cæteri hominum: reptores, injusti, adulteri, velut etiam hic Publicanus. Jejuno bis in sabbato, decimas de omnium quæ possideo.* (3) Hæc pharisaica sermocinatio vanitati et præsumptioni deputatur (4); in eaque trium apparet scelus. Sinistrum scilicet Publicani judicium quem de crimine accusat; deinde tumidæ mentis indicium sese ab aliis discriminans et supra illos se attollens; tandem mendacium sese de justitia commendans, cum esset scelerosus. *Publicanus a longe stans, volebat nec oculos ad cælum levare, sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus, propitius esto mihi peccatori.* Ex illa parabola, hanc conclusionem colligit Salvator: *Dico vobis, descendit hic justificatus in domum suam ab illo;* quia omnis qui se exultat humiliabitur, et qui se humiliat exaltabitur. In Pharisæo et Publicano duos Christianos representatos agnosco. Unum, de sua justitia nullatenus præsumentem, sed sese hominem nullius boni (5), ad instar Publicani existimantem; alterum, in sua justitia confidentem, de eaque se jactitantem; ille a Deo exaltatur, iste humiliatur. *Non derelinquis præsumentes de te, sed de sua virtute præsumentes humilias.* (6) Bona præsumptio quæ non in sua justitia, sed in Deo

duntaxat fiduciam ponit. *Christiane, quicquid est circum te, vel in te, unde possis præsumere, abijce abs te foras, et tota præsumptio tua Deus sit; et illius dignus esto, ut ipso implearis. Quicquid enim aliud habueris sine ipso, latius iuanis eris* (1): mala præsumptio qua homo tumidus de sua justitia præsumit. Profecto nulli hominum de sua justitia præsumendum est (2), tum quia ignorat an vera justitia præditus sit; tum quia a gratia Dei, non a semetipso, justitiæ opera facit: *A Deo confertur continentia virtus;* (3) tum quia Christiano præcipitur ut non in sua justitia, sed in virtute Dei confidat. *Cave ne tibi subrepat in tua virtute confidere, sed plane in Deo tuo toto corde confide, et ipse erit virtus tua, in qua pius gratusque confidas* (4); tum quia qui non in Dei gratia, sed in sua justitia confidit, misere corruit. *De nulla re præsumendum est homini: quia nec de justitia. Si quis de justitia quasi de sua justitia præsumperit, cadit.* (5) Lapsus pertimescere debet tumidus præsumptor, qui perseverantiam in bono vane sibi pollicetur.

3. *Nemo Christianus, nisi qui ad finem usque perseveraverit* (6), id est, nemo perfectus Christianus et cælestis beatitudinis dignus exstiterit. *Non itaque dicant homines perseverantiam cuique datam usque in finem, nisi cum ipse venerit finis, et perseverasse cui data est, repertus fuerit usque in finem.* (7) Perseverantiam illam tumidus præsumptor sibi arrogat, sed falso. Nam cum D. Augustino asserimus *donum Dei esse perseverantiam, qua usque in finem perseveratur in Christo. Finem autem dico, quia ista vita finitur, in qua tantummodo periculum est ne cadatur.* (8) Cadendi periculum pertimescunt qui Saulis, Davidis et Salomonis lapsus attente considerant. *Saul bonus præ cæteris, livore postea evertitur; David, vir bonus secundum cor Domini, postea cordis et stupri reus est; Salomon, omni gratia et sapientia donatus a Domino, ad idololatriam a mulieribus inducitur.* (9) Taceo alios innumeros qui eximie virtutis dederant indicia, et infeliciter lapsi sunt. Post tot casus, *et hoc mirum, opinor, ut probatus aliquis retro, postea excidat.* (10) Tot exempla humanæ imbecillitatis superbum condemnant, tumide de sua constantia et perseverantia præsumentem, et cum vana sua fiducia miserè labentem. Ne

(1) Tert. L. de Præsc. Har. 3. — (2) Tert. L. de Cor. Mil. 2. — (3) Luc. 18. — (4) Tert. L. de Test. An. 4. — (5) Tert. ibid. — (6) Judith. 6.

(1) D. Aug. in Psal. 85. — (2) D. Aug. l. 4. cont. Groscon. 16. — (3) Tert. L. de Vel. Virg. 15. — (4) D. Aug. Ep. 208. ad Palatin. — (5) D. Aug. in Psal. 58. — (6) Tert. L. de Præsc. Har. 5. — (7) D. August. l. de Bon. persever. c. 6. — (8) L. de Bon. persever. c. 1. — (9) Tert. L. de Præsc. Har. 3. — (10) Tert. ibid.

quis cum illo labatur, præbeat aures Apostolo prædicanti : *Qui se existimat stare, videat ne cadat.* (1) Id est, nullus in sua justitia confidat, neque de statu suo præsumat; sed qui putat se esse in bono statu per gratiam et charitatem, caveat ne statu gratiæ cadat in culpam. Quare, ut docet D. Augustinus, *utile est omnibus, vel pene omnibus, quod quales futuri sunt, scire non possunt, ut quisque dum nescit an sit in bono perseveraturus, humiliter et sollicitè Dei gratiam imploret, cum eaque casum cavere, et in gratia perseverare satagat.* (2) Sic agunt qui non inflantur præsumptione rea vanitatis et temeritatis.

II. PARS. *Modus temeritatis, testatio est timoris. Timor autem hominis Dei honor est.* Præsumptor nullum modum temeritatis servans, timorem se non habere testatur, Deique carens timore Deum non honorat, sed inhonorat, divinamque offendit misericordiam, munificentiam et justitiam. Misericordiam quidem, existimans quod peccatoribus impœnitentibus et in peccatis perseverantibus concedat veniam; munificentiam adhuc, putans quod homini absque ulla dispositione largiatur sanctificantem gratiam; tandem justitiam, credens quod homini immerito donet gloriæ coronam. Itaque peccator temere sperat, 1. Absque pœnitentia, veniam; 2. Absque ulla dispositione, gratiam; 3. Absque ullis meritis, gloriam.

1. *Sciebat Dominus se solum sine delicto esse. Docet itaque, petamus dimitti nobis debita nostra.* (3) *Exomologesis est petitio veniæ; quia qui petit veniam, delictum confitetur. Sic et pœnitentia demonstratur acceptabilis Deo, quia mavult eam quam mortem peccatoris.* Peccator in suis scelerebus obstinatus, neque de illis ullo modo pœnitens, et veniam peccatorum temere præsumens, tantum abest ut sit Deo acceptabilis, quinimo de novo peccat, et Deum, non ad misericordiam, sed ad justitiam provocat. Uti enim Dei misericordia pœnitentibus concepit peccatorum veniam, ita peccatoribus et in peccato perseverantibus denegat. Ex D. autem Thoma (4) aliquis dupliciter peccat. Uno modo, sub spe veniæ quandoque percipiendæ, cum proposito abstinendi a peccato, et pœnitendi de ipso. Alio modo, cum proposito perseverandi in peccato sub spe veniæ. Qui peccat primo modo, non præsumit, quia voluntatem ad peccatum firmatam et obstinam

non habet, sed potius propositum abstinendi a peccato, et pœnitendi includit. Qui vero secundo modo peccat, præsumptione culpatur, pœnitentiam excludens. Pœnitentiam *qui optat, honorat* (1) Deum, qui vero pœnitentiam abjicit, et peccatorum veniam præsumit, Deum offendit. *In illo verecundia, in isto petulantia apparet* (2); et pro sua temeritate, se venia indignum demonstrat. Ut enim belle ait Tertull. *Quam porro ineptum, quam iniquum, pœnitentiam non adimplere, et veniam delictorum sustinere, hoc est, pretium non exhibere, ad mercedem manuum emittere? Hoc enim pretio Dominus veniam addicere instituit, hac pœnitentiæ compensatione redimendam proposuit impunitatem.* Hanc compensationem non exhibens, præsumptuosus peccator Dei misericordiam non flectit, sed potius justitiam ejus ad ultionem incitat. Quod belle quamvis fuse declarat D. Augustinus : *Anceps est animus humanus et fluctuans inter confessionem infirmitatis et audaciam præsumptionis. Pleurumque hinc atque inde contunditur, ut ei in quamlibet partem cadere præcipitium sit. Si enim se infirmitati propriæ, omni ex parte donaverit, et in cogitationem se inclinaverit, quia misericordia Dñi omnibus peccatoribus, in quibuslibet peccatis perseverantibus, tantum credentibus, quia Deus liberat, Deus ignoscit, ita in finem parata est ut nemo pereat fidelium iniquorum, id est, nemo pereat eorum qui sibi dicunt: Quicquid faciam, quibuslibet facinoribus et flagitiis inquiner, quantumlibet peccem, liberat me Deus misericordia sua, quia credidi in eum. Qui ergo dicit neminem perire talium, cogitatione mala inclinatur in immunitatem peccatorum, et Deus ille justus, cui cantatur misericordia et judicium, invenit hominem male de se præsumentem, et ad interitum suum misericordia Dei abutentem, et necesse est ut damnetur.* (3) Damnatum asseverat D. Augustinus peccatorem in suis facinoribus perseverantem, perverse de misericordia Dei abutentem, veniamque temere præsumentem, modo in Deum credat, uti faciunt hæretici hujus ætatis. Prosequitur Hipponensis Antistes, referens miseram sortem superbi vane de sua justitia præsumentis. *Talis itaque cogitatio præcipitat hominem, qua quisque terretur, si se in audaciam quamlibet præsumptionis erexerit, et de suis viribus justitiæque præsumpserit, et proposuerit animo implere justitiam, et omnia quæ præcipiuntur*

(1) 1. Cor. 10. — (2) L. de Bon. Persever. c. 8. — (3) Tert. l. de Orat. 7. — (4) 2. q. 21. art. 52. In Solut. 1. arg.

(1) Tert. L. de Pœn. 6. — (2) Tert. ibid. — (3) Præfat. in Psal. 51.

in lege ita facere, ut in nullo offendat, atque in potestate se habere vitam suam, ut nusquam labatur, nusquam deficiat, nusquam titubet, sibi quæ hoc tribuat, et potentatui voluntatis suæ. Etiam si forte impleverit omnia quæ justa videntur coram oculis hominum, ita ut, non inveniatur in vita ejus quod possit reprehendi ab hominibus, ipsam præsumptionem jactantiamque superbiam damnat Deus. Quid igitur sit, si se homo justificaverit, et de justitia sui præsumpserit? Cadit. Si autem cogitans et considerans infirmitatem suam, et præsumens de misericordia Dei, neglexerit vitam suam mundare a peccatis, et se omni gurgite vitiorum demerserit, et ipse cadit. Præsumptio de justitia, quasi dextera est; cogitatio impunitatis peccatorum, quasi sinistra est. Aulianus vocem Domini dicentem nobis: Ne declines in dexteram, aut in sinistram (1); id est, ne præsumas ad regnum de justitia tua, ne præsumas ad peccandum de Dei misericordia. Ab utroque te revocat præceptum divinum, et ab illa altitudine, et ab ista profunditate. Illuc si ascenderis, præcipitaberis; huc si lapsus fueris, demergeris. Ad dexteram et ad sinistram declinat præsumptuosus, ad dexteram inanitate, ad sinistram temeritate; ad dexteram, in sua justitia ponens fiduciam; ad sinistram, abque ulla prævia dispositione sperans sanctificantem gratiam.

2. Præsumptio inverecundiæ portio est (2), temere absque ulla dispositione sperans gratiam sanctificantem. Duplex est gratia: actualis et habitualis. Primam gratiam sive habitualement homo non meretur, ad istam tamen sese disponere debet per actus fidei, spei, contritionis, charitatis, aliarumque virtutum. Ut enim ait D. Augustinus Christianum alloquens: Qui creavit te sine te, non salvabit te sine te (3), necesse est ut gratiæ actuali vocanti, libere consentias, et per auxilium gratiæ adjuvantis et cooperantis ad gratiam sanctificantem te disponas. Præviā illam dispositionem requirit Tertullianus in adultis Sacramentum Baptismi recipere desiderantibus: Ingressuros baptismum, orationibus crebris, jejuniis et gemiculationibus, et pervigiliis orare oportet. (4) Et aliorum illum qui ad susceptionem baptismi per pœnitentiam, jejunium, orationem se disponit, sic discriminat ab illo qui absque ulla præviā dispositione accedit: Ille satagit, hic negligit. Ille sumit, hic invadit (5), et sua

negligentia, et indispositione, effectui baptismatis impedimentum ponere asseverat Tertullianus: Neque ego renuo divinum beneficium, id est, abolitionem delictorum, inituris aquam omnimodo salvum esse, sed ut eo pervenire contingat, elaborandum est. Quis enim tibi tum infide pœnitentiæ viro asperginem unam cujuslibet aquæ commodabit? Furto quidem aggredi, et præpositum hujus rei asseverationibus tuis circumduci facile est. Sed Deus thesauro suo providet, nec sinit obrepere indignos. Nihil melius ad propositum. Eodem modo ratiocinandum est de pœnitentiæ Sacramento ac de baptismi lavacro. Ex mente Tertulliani, adulti bene dispositi accedentes ad baptismum baptismalem gratiam recipiebant; indispositi e converso non recipiebant. Pariter qui bene dispositi accedunt ad pœnitentiæ sacramentum, sanctificantem gratiam recipiunt: indispositi vero non justificantur: præsumptuosus tamen peccator, absque ulla dispositione, et ullo bono opere prævio temere sperat sanctificantem gratiam, et eadem licentia præsumptionis (1) absque ullis meritis adhuc sperat gloriam.

3. Sed et de mercedibus et manus pretiis interest. Proinde interest et de labore. (2) Labore enim comparatur merces; quæ sine meritis non debet sperari; et ob hanc causam, spes dicitur a D. Chrysostomo, destinatum præmiorum tempus, futura expectatio meritorum. (3) Ideo Deus ut hominem ad laborandum et bene operandum stimularet, mercedem ei proposuit. Quod si scire desideras, qualis apud Deum merces homini (4), non aliam proponit Christiano adulto bene operanti quam vitam æternam; sicut criminoso æternum comminatur supplicium. Quod Gentilibus declarat Tertullianus: Misere atque miserandæ nationes, ecce proponimus vobis disciplinæ nostræ sponsonem: vitam æternam sectatoribus, et conservatoribus suis spoudet: e contrario profanis et æmulis, supplicium æterno igni comminatur. (5) Homo gratia sanctificante donatus, æternam sibi comparat beatitudinem: qui vero est sanctitate denudatus, est æternæ mercedis indignus: Post hanc vitam merces perficiens redditur, sed eis tantum a quibus in hac vita ejusdem mercedis meritum comparatur. (6) Ut autem quis mereatur gloriam, bene debet operari. Qui enim male operatur, æternam non meretur gloriam: alias peccando pro-

(1) Prov. 4. — (2) Tert. L. de Pœn. 6. — (3) Serm. 15. de Verb. Apost. — (4) Tert. L. de Bapt. 20. — (5) Tert. L. de Pœn. 6.

(1) Tert. L. 2. ad Nat. 7. — (2) Tert. L. de Idol. 8. — (3) Serm. de Fide, Spe et Char. — (4) Tert. L. 2. adv. Marc. 19. — (5) Tert. L. 1. ad Nat. 7. — (6) D. Aug. l. de Perfection. Institut. Ratiocin. 17.

meremur (1) : quod quam sit fidei contrarium, et a ratione alienum nemo non videt. Præsumens tamen temere sperat absque ullis meritis, et bonis operibus æternam consequi mercedem. Contrarium tamen sapienter si præbeat auditum Matthæo Evangelistæ male operantibus comminanti : *Anferetur a vobis regnum Dei, et dabitur genti facienti fructus ejus.* (2) Merito peccator bonis operibus non vacans, regno Dei privatur : quod nulli conceditur indigno, nulli denegatur digno. *Si tanta in terris moraretur fides, quanta merces ejus expectatur in cælis* (3), sedulo Christiani essent virtutum studiosi ut tantam mercedem mereri possent, quam sine meritis frustra expectat præsumens, reus temeritatis, et adhuc falsæ securitatis.

III. PARS. Sperare quidem, sed non præsumere oportet. (4) Spes enim christiana formidinem et metum importat. Ex D. Bonaventura, « spes est sicut mola. » (5) Et nota quod duæ sunt molæ spiritalis, scilicet timor supplicii et spes præmii. Timor est mola superior, quæ premit animam, ne evanescat per elationem ; spes est mola inferior, quæ animam sustinet, ne deficiat per desperationem. Istas duas molas debet pœnitens conjungere, sicut David qui dicebat : *Ab altitudine diei timebo* ; scilicet a die iudicii ; ecce mola superior : *Ego vero in te sperabo* ; ecce mola inferior. Unde una sine altera non valet. Et ideo in figura hujus dicitur : *Non occipies loco pignoris, inferiorem et superiorem molam* (6), id est, spem et timorem non subtrahas peccatori, et inter duas molas, fit optima molitura tritici, id est, perfecta contritio peccati. Præsumptio superiorem molam adimens, spem expellit, salutisque jacturam incurrit. Sane *timor fundamentum salutis est, præsumptio impedimentum timoris* (7), salutis evertens fundamentum. « Altus spei gradus, quem certificat de æterna beatitudine, est bene discussa conscientia. » (8) Quia tamen certitudo bonæ conscientie non est infallibilis vel certitudo fidei, sed duntaxat conjecturalis, præsumptionem expellit, formidinemque cadendi admittit. Quod a mulieribus christianis exoptat Tertullianus, ne pudicitie patiantur damnum. *Debemus quidem ita sancte et tota fidei substantia incidere, ut confisæ et securæ simus de conscientia nostra, optantes id perseverare in nobis, non tamen præsumentes.* (9) Pecca-

tor tamen bonam conscientiam non habens, timorem damnationis abiciens, cœli spe carens *tanta præsumptione* (1) falsaque securitate sibi promittit 1. Vitæ diuturnitatem ; 2. Gratie opportunitatem ; 3. Conversionis voluntatem.

Imprudenter longam sibi vitam pollicentur *Christiani, quibus crastinum non est* (2), non enim certi sunt ducere vitam usque in crastinum. Quod innuit Christus Dominus docens eos petere in Oratione Dominica, quæ ad præsentem vitam necessaria sunt. *Merito adjecit* : *Da nobis hodie, ut qui præmiserat* : *Nolite de crastino cogitare quid edatis* (3), nescientes an crastinum veniat ad vos, vel vos usque ad crastinum dies vestros protrahatis. *Cui rei parabolam quoque accommodavit illius hominis, qui provenientibus fructibus ampliationem horreorum et longæ securitatis spatia cogitavit, is ipsa nocte moritur.* (4) Hoc exemplo instruere nos voluit Salvator, nullam securitatem collocandam esse in vita, quæ brevis est, et cujus est hora incerta. *Separatio mentis a carne quandoque ventura est, propter brevitetem vitæ nunquam longe est, propter quotidianos casus, quando sit, nescis. Ergo sive festines, sive tardes, omnis vita humana brevis est* (5), vitæque brevitatis, et inopinata hora mortis, tibi terrorem ingenerare debent. Nam, ut loquitur Ecclesiastici auctor, *Dei ira cito proximat* (6) : et hoc, tum propter brevitetem, quia tempus breve est respectu æternitatis. *Non est diu quod habet extremum, quia transvolant tempora ; et quod tibi tardum est, in oculis breve est* (7) ; tum propter velocitatem : Christus enim Dominus cito se venturum denuntiat : *Ecce venio cito.* (8) Et aliorum : *Ecce venio velociter* (9) : tum propter inopinabilitatem ; unde de præsumptuosis sic fatur Apostolus : *Cum dixerint, pax et securitas, tunc repentinus eis superveniet interitus.* (10) Id est, cum dixerint : Tuta sunt omnia, nullum est periculum, nullus timendi locus, tunc in momento, improvise, eis superveniet mors. Belle existimat Tertullianus *congruere hominem seu moneri, seu terri a Deo, velut fulgure rapido, momentaneæ mortis ictu.* (11) Nam, ut ad Heliodorum scribit D. Hieronymus, *nihil æque tibi proficiet ad temperantiam omnium rerum quam cogitatio brevis ævi et hujus incerti ; quicquid facis, respice mortem.* Quanta præsumentis

(1) Tert. L. de Pud. 10. — (2) Matth. 21. — (3) Tert. L. 1. de Cult. Fem. 1. — (4) Tert. L. de Pœn. 6. — (5) Diel. Salut. tit. 5. c. 4. — (6) Deut. 24. — (7) Tert. L. 1. de Cult. Fem. 2. — (8) D. Bonav. de Grad. Virt. c. 25. — (9) Ibid.

(1) Tert. L. 2. ad Nat. 4. — (2) Tert. L. de Exhort. Cast. 12. — (3) Tert. L. de Oral. 6. — (4) Ibid. — (5) D. Aug. Serm. 5. de Verb. Apost. — (6) Cap. 5. — (7) D. Aug. in Psal. 30. — (8) Apocal. 1. — (9) Apocal. 22. — (10) 1. Thessal. 5. — (11) Tert. L. de An. 44.

stultitia, qui de brevitate vitæ, de certitudine mortis instructus, a Scripturis sanctis admonitus, a Deo improvisis et subitanis moribus perterritus, tamen longam sibi pollicetur vitam; et falsa illa securitate deceptus, pœnitentiam procrastinat et in suis sceleribus perseverat! *Omne præterea cunctationis et tergiversationis erga pœnitentiam vitium, præsumptio importat* (1), sibi promittens vitæ diuturnitatem et gratiæ opportunitatem.

2. Christiane peccator, ut a tuis sceleribus exire valeas, *rape occasionem inopinatæ felicitatis* (2); nimirum gratiam tibi oblatam; quæ est quidem felicitas, quia ad comparandam felicitatem tibi necessaria. Est occasio quæ tibi offertur; quam nisi arripueris, fortasse nunquam amplius illam invenies. Est adhuc inopinata: tum quia tuam prævenit voluntatem; tum quia cito transit *in modum fulguris: priusquam illustret oculos, jam refugit.* (3) Præsumptuosus falsa securitate delusus, occasionem inopinatæ felicitatis contemnit; Deum vocantem non audit; stulte Dei gratiam pro libito sperans, quasi imperim in Deum habeat, et ad nutum de sua voluntate disponat, *liberalitatem ejus facit servitutem* (4), quo nihil stultius potest concipi. Hac tamen præsumptione fretus et falsa securitate *certus indubitata venit delictorum, commectum sibi facit delinquendi* (5), sperans gratiæ opportunitatem, et pœnitendi aliquando voluntatem.

3. Falsam illam securitatem pœnitendi quando voluerit præsumptuosus, *improvidentiam existimo* (6); imo magnam insaniam. Quænam enim major stultitia quam sibi certo promittere gratiam conversionis quam toties recusavit; Deum efficaciter adiutorem quem toties contempsit: pœnitendi voluntatem, quæ in sceleribus obduruit? Ut præsumens ille habeat conversionis voluntatem, pugnandum illi est *adversus vetustatem, consuetudinem et necessitatem.* (7) 1. Adversus vetustatem, nimirum adversus crimina, a longo tempore in voluntate radicata et obdurata. 1. At *exercitata vitia usu vitiosa* (8) difficillime tolluntur. *Quotiescunque peccavimus, non exspectemus mortifera securitate vulnera ipsa putrescere, sed continuo salutem recipere festinemus.* (9) 2. Adversus consuetudinem, quæ est velut altera natura: *Consuetudinis vitium* (10) difficillime tollitur; et ut fatetur D. Augustinus, *consuetudinis malo*

difficile resistitur: et tanto amplius in ea superanda voluntas laborat, quanto ei majores vires consuetudo dedit. (1) 3. Adversus necessitatem: nam voluntas peccatis assueta, et in sceleribus obdurata, velut aliqua necessitate fertur in malum. *Erit tempus quando peccator velit pœnitere et non poterit, quia quando potuit, noluit; et propter malum velle, perdidit bonum posse.* (2) Post hæc *quid spei superest ejusmodi homini* (3) de se præsumenti?

En quo perducit falsa præsumentis securitas. 1. Ad delictum: nam *securitas delicti, libilo est ejus.* (4) 2. Ad obstinationem: *Cor suum posuerunt ut adamantem, ne audirent legem.* (5) 3. Ad damnationem: *Immittit diabolus securitatem, ut inferat perditionem.* (6) Fratres, si tanta volumus vitæ damna, tria præstemus: 1. Longam nobis non promittamus vitam. *Quam stultum est ætatem disponere, ne crastino quidem dominamur!* (7) 2. Non nobis promittamus gratiæ opportunitatem, neque nobis *de mansuetudine et clementia Dei blandiamur.* (8) Tandem 3. Non præsumamus nobis inesse conversionis voluntatem, nam talis præsumptio *decipit nonnunquam* (9): imo ut plurimum. Deinde *qui præsumit, minus jam veretur; qui minus veretur, minus præcavet; qui minus præcavet, plus periclitatur.* (10) Inde concludit Tertullianus præsumptionem esse timore depellendam. *Utilius ergo si speremus nos posse delinquere quam si præsumamus non posse. Sperando enim timebimus, timendo cavebimus, cavendo salvi erimus:* sperando namque delinquere timebimus delictum, timendo cavebimus illud committere; timendo autem, et cavendo a peccato, salutem consequemur. *Contra: si præsumamus scilicet non posse delinquere, neque timendo, neque præcavendo salvi erimus.* Quia neque timentes peccatum, neque illud præcaventes, absque dubio peccabimus. *Qui securus agit, non et sollicitus, non possidet tutam ac firmam securitatem.* Firmam securitatem non habet præsumptuosus, quamvis eam sibi falso promittat. *At qui sollicitus est, id vere poterit esse securus, cujusmodi est Christianus cum spe timorem miscens, sollicite fugiens omnem peccandi occasionem, de se diffidens, in Deo humiliter confidens. Non ergo hic arrogantia est, sed fides. Bona præsump-*

(1) Tert. L. de Pœn. 6. — (2) Tert. L. de Pœn. 4. — (3) Chrysost. Serm. 64. — (4) Tert. L. de Pœn. 6. — (5) Ibid. — (6) Tert. L. 5. adv. Marc. 1. — (7) Tert. L. 1. ad Nat. 19. — (8) Tert. L. adv. Valent. 16. — (9) D. Aug. l. de Ver. et Fals. Pœn. — (10) Tert. L. de Idol. 20.

(1) L. 6. contr. Julian. 7. — (2) D. August. Serm. 38. de Temp. — (3) Tert. L. de Spect. 24. — (4) Tert. L. de Pud. 9. — (5) Zach. 5. — (6) D. Aug. Serm. 121. de Temp. — (7) Senec. Ep. 103. — (8) Tert. L. de Idol. 15. — (9) Tert. L. de Pœn. 6. — (10) Tert. L. 2. de Cult. Fœm. 2.

tio, sed moderato (1); sollicitudinem, timorem et cautelam comites habens. Vide præsumens qui vanitati, temeritati et falsæ securitati, inniteris: *Si tecum sit nostra præsumptio* (2): quæ sociam habet, non vanitatem, sed humilem in Deo fiduciam; non temeritatem, sed timorem; non falsam securitatem, sed cautelam et sollicitudinem. *Et de suis quidem servis Dominus pro misericordia sua curet; ut etiam præsumere illis de bono suo feliciter liceat* (3); ut scilicet pia et moderata præsumptione, Dei auxilio muniti, vere pœniteant ut veniam peccatorum obtineant, gratiæ actuali consensum præbentes per virtutum actus ad gratiam sanctificantem se disponant; gratia sanctificati, bonisque operibus vacantes, per merita, æternæ mercedis digna, a Deo meritorum acceptatore et remuneratore, gloriæ coronam recipiant.

.....

CONCIO SEXTA.

NON succidendus ac subruendus animus desperatione. (4) Tria hominum genera discriminat D. Bernardus: *Unum, non sperantium; aliud, frustra sperantium; tertium, desperantium.* (5) Illi non sperant qui sola temporalia quærentes, non ponunt Deum adiutorem suum; alii sperant quidem in Domino, sed frustra: quia sic de misericordia ejus sibi ipsis blaudiuntur, ut a peccatis suis non emendentur. Tertii tandem desperant, qui considerantes imbecillitatem suam, deficiunt et obruuntur a pusillanimitate spiritus. Priores idcirco Dei non quærunt auxilium, quia nequaquam sibi illud necessarium sentiunt: alii propterea longe fiunt, quia eo modo quærunt auxilium Dei, quo obtinere non possunt. Tandem extremi, in adiutorio Altissimi non habitant; quia consideratione propriæ infirmitatis, desperatione dejiciuntur. *Fortes ac strenui, etiam contra fortunam insistunt spe: timidi et ignavi, ad desperationem formidine properant.* (6) Loquitur Tacitus de spe humana. Sicut enim *magnæ indolis signum est, sperare semper* (7), ita parvi animi indicium est non sperare fortunæ bona. Ac in præsentiarum sermo est de spe christiana, cui opponitur præsumptio, quam desperatio penitus destruit. Ex D. namque Augustino, *duo sunt vitia generis humani,*

quibus homines percunt. Alii enim sperando, alii desperando. (1) Ut autem aliorum docet Hipponensis Antistes, *ista duo mala occidunt animas: aut desperatio, aut perversa spes.* (2) Sicut præsumptio importat excessum spei inordinate convertentis in Deum, ita desperatio importat defectum spei avertentis a Deo. Utraque falso innititur: præsumptio quidem, non quod nimis speret de Deo, sed quia perverse sperat: scilicet quod in peccato perseverantibus Deus concedat veniam, et quod bonis operibus non vacantibus largiatur gloriam. Desperatio etiam falso innititur, existimans quod Deus peccatores ad pœnitentiam non admittat, et quod pœnitentibus non indulgeat. Desperans autem gravius peccat præsumente: quia offendit Deum prout est bonus et misericors, præsumens vero prout est justus. Ratio autem optimi proprie Deo et per se competit; ratio vero justi ultioris et punitoris per accidens ob peccata commissa. *Accipe et causam qui apud Deum discis, tam optimum quam et justum: de suo optimum, de nostro justum. Nisi enim homo deliquisset, optimum solummodo Deum nosset, ex naturæ proprietate; at nunc etiam justum eum patitur, ex causæ necessitate* (3): nimirum ob peccata hominum, quæ juste punit. Ille autem magis peccat qui offendit illud quod convenit Deo propter se, quam ille qui offendit illud quod convenit Deo propter aliud. Nemo igitur male speret, neque male desperet. *Male sperat qui se post multa tempora ad pœnitentiæ medicamenta reservat. Male desperat, qui credit quod etiamsi pœnitentiam agat pro peccatis suis, divina misericordia non indulgeat.* (4) In superiori Concione adversus portentiosorem præsumptionem præliati sumus: *Perinde igitur et hic dimicemus necesse est* (5) adversus iniquam desperationem, quæ validius nequit debellari quam propugnando spem innixam 1. Sanctissimæ Trinitatis operationi; 2. Dominicæ redemptioni; 3. Cœlestis Hierusalem protectioni.

I. PARS. Gravissime Deum offendit peccator desperatione, et sibi ipsi magnum affert damnus. Gravissime Deum offendit *desperans potentiam protectionis ab illo* (6), suaque crimina majora Dei misericordia existimans, divinis perfectionibus fidem quodammodo imponit, ad instar Hebræorum, quos post multa accepta a Deo beneficia asseverat Propheta sæpe Deum tentavisse, ir-

(1) D. Ambr. 1. 5. de Sacram. 4. — (2) Tert. L. de Test. An. 4. — (3) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 2. — (4) Tert. L. de Pœn. 7. — (5) Serm. 11. in Psal. 90. — (6) L. 1. c. 2. — (7) Flor. l. 4. c. 8.

(1) Serm. 5. de Commun. — (2) Serm. 59. de Verb. Dom. — (3) Tert. L. de Res. 14. — (4) D. Aug. Serm. 1. de Pœnit. — (5) Tert. L. de An. 52. — (6) Tert. L. de Fug. in Pers. 5.

ritavisse, in eo non credidisse, neque sperasse in salutari ejus (1) subjungens : *Sanctum Israël exacerbaverunt.* (2) In hebræo habetur limitaverunt ; quasi non sperando voluerint ponere limites divinæ potentiae, bonitati et misericordiae. *Nullum tantum unquam posset peccare, quod pœnitens velit desperare. Quid enim aliud est desperare quam Deum sibi comparare ? Nam qui de Deo non præsuntit veniam, non animadvertit plus peccato suo Dei misericordiam posse. Si enim sentiret Deum magis bonum quam se malum : quicquid in se justitiæ non inveniret, a Deo magis bono exspectaret : et quidem Deo diffidit, quia summi boni bonitatem majorem sua nequitia non sentit. Ille solus diffidit qui tantum peccare potest, quantum Deus bonus est ; cum autem sit nullus qui hoc possit, qui timet de se malo, præsumat de meliore : diabolus enim et omnis nequitia minor est quam Dei misericordia. Ipse enim si posset sperare, et culpam in se sentire, quod non invenit in se, præsumeret in Dei pietate. Adhuc cum diffidit, et suam nequitiam comparat Dei benignitati, finem imponit Dei virtuti, dans finem infinito, et perfectionem divinitatis auferens Deo, cui nihil deest.* Sic divinam misericordiam limitare tentavit Cain blasphemiam et contumeliosa hac in Deum voce : « Major est iniquitas mea quam ut veniam merear. » (3) Quasi dicat, ut animadvertit D. Prosper, *indulgere mihi non peto, quia peccatorum meorum magnitudine indulgentiæ tuæ vincitur magnitudo.* (4) Caini blasphemiam imitantur peccatores de divina miseratione desperantes, et quantumvis exclamet D. Bernardus : *Absit, absit ; major est ejus pietas quam quævis iniquitas* (5) : attamen in sua desperatione persistent, multumque sibi damnum afferunt. 1. Corde tristantur : ex Ecclesiastico autem « a tristitia festinat mors, et cooperit virtutem. » (6) Id est, ut explicat Anselmus Laudunensis, *a tristitia, animæ desperanti festinat mors, et obscurat virtutem bonæ actionis.* (7) Tristitia omnem fiduciam eripiens, animam in desperationem inducit et a bona actione abducit ; 2. Desperantes in otio et desidia squalent : *Desperare, segnitiei est materia ; sperare autem incentivum laboris est.* (8) 3. Absque ullo fræno gravissima quæque crimina committunt. *Dicunt apud semetipsos : Jam damnandi sumus, quare non quod vo-*

lumus, facimus ? (1) 4. Spiritus Sancti rejiciunt gratias : *Sic illi qui desperant de indulgentia Dei, ipsa desperatione intus se suffocant : ut eos Spiritus Sanctus intus visitare non possit.* (2) 5. In suis sceleribus obdurantur. Hinc illa peccatrici animæ, ut meretriculæ, in scelere obstinatio : *Desperavi : nequaquam faciam : adamavi quippe alienos.* (3) 6. Damnationis periculum incurrunr, et ob hanc causam Judam desperatione ad laqueum convolantem Sanctus Leo sceleratiorem omnibus, et infeliciorem (4) vocitat. Cui non fuit longe dissimilis pravus latro, de quo sic fatur D. Cyprianus : *Illi blasphemio, quia de Domini desperavit potentia, nulla potuit subvenire clementia.* (5) Uterque damnatus est : Judas, quia de Domini desperavit misericordia ; perversus latro, quia de Domini potentia. *Prima salus est declinare peccatum ; secunda, non desperare de venia.* Nam ipse se in æternum punit, qui apud misericordem judicem, ad pœnitentiæ remedia non recurrit. (6) Caveamus, Fratres, desperationem, summe Deo injuriosam, et tantopere desperanti noxiam. Desperationem spe depellamus : *Sufficit ad fiduciam spei nostræ etiam numerus nominum divinatorum,* (7) scilicet trium personarum sanctissimæ Trinitatis, confidentes in 1. Patris pietate ; 2. Filii charitate ; 3. Spiritus Sancti liberalitate.

Oratio Dominica Christianorum animat spem. Non solum quia eorum animos erigit ad cœlestem beatitudinem, dum fit commemoratio spei, in regno (8) : sed præsertim dum ostendit quid a patre filii exspectent (9) : nimirum benignitatem, pietatem, misericordiam : et ob hanc causam in exordio præfatæ orationis Deum nuncupamus Patrem nostrum. *Appellatio ista et pietatis et potestatis est* (10) : et hæc consideratio sufficit ad tollendam a peccatoribus desperationem. Qua utitur D. Augustinus, ut a peccatoribus desperationem evellat. *Rogo vos, Fratres charissimi, ut si forte sit aliquis ex vobis, ut se habet humana fragilitas, calliditate diaboli superatus, et capitalibus criminibus involutus, de Dei misericordia non desperet : sed cito de malo iniquitatis suæ consurgat : ne consuetudine peccandi, in ipsis se ruinis suis sepeccat. Non enim qui peccaverit, sed qui in peccatis perseveraverit, odibilis et abominabilis*

(1) Ps. 77. — (2) D. August. 1. de Ver. et Fals. Premit. c. 5. — (3) Gen. 4. — (4) L. 5. de Vit. Contemplat. — (5) Serm. 11. in Cant. — (6) Cap. 58. — (7) In Gloss. — (8) D. Ambr. Octon. 3. in Ps. 118

(1) D. Aug. Tract. 35. in Joan. — (2) D. Aug. Serm. 27 de Diversis. — (3) Jerem. 2. — (4) Serm. 5. de Pass. — (5) De Pass. Dom. — (6) D. Aug. 1. de Ver. Innoc. c. 200. — (7) Tert. Lib. de Bapt. 6. — (8) Tert. Lib. de Orat. 9. — (9) Tert. Lib. de Orat. 6. — (10) Tert. L. de Orat. 2.

Deo erit. Nam ut de indulgentia divina nemo diffidat, Dominus nos per Prophetam velut piissimus Pater consolatur, dicens. (1) Nolo mortem peccatoris, sed magis ut convertatur et vivat. (2) Et illud: Impietas impii non nocebit ei, in quacunq̄ die conversus fuerit ab impietate sua. (3) Dubium si non et alibi hanc clementiæ suæ profusionem demonstrasset. (4) Nam ait, qui ceciderit resurget, et qui aversatus fuerit, convertetur. Quanta autem pietate præditus sit Pater cælestis, ex parabola Prodigii colligit Tertullianus: Illum etiam mitissimum patrem non tacebo, qui prodigum filium revocat, et post inopiam pœnitentem libens suscipit, immolat vitulum præcipuum, convivio gaudium suum exornat. Quidni? filium enim invenerat quem amiserat: cariorem senserat, quem lucrificerat. Quis ille nobis intelligendus pater? Deus scilicet. Tam pater nemo, tam pius nemo. Is ergo te filium suum, etsi acceptum ab eo prodegeris, etsi nudus redieris, recipiet, quia redisti: magisque de regressu tuo, quam de alterius sobrietate lætabitur. Sed si pœniteat ex animo, si famam tuam cum saturitate mercenariorum paternorum compares, si porcos immundum relinquis pecus, si patrem repetas vel offensum: Deliqui dicens, pater, nec dignus ego vocari tuis.

D. Hieronymus (5) argute expendit rationem qua Christus Dominus discipulos in mari periclitantes, de suaque salute desperantes, a naufragii timore eximere nititur, eisque fiduciam ingenerare molitur: « Statimque Jesus locutus est eis, dicens: Habete fiduciam; ego sum: nolite timere. » Quod autem dicit: Ego sum, nec subjungit quis sit; ipsum esse scire poterant; quem locutum ad Moysen noverant. Hæc dices filiis Israël: « Qui est, misit me ad vos. » In tanto naufragandi discrimine nullum aliud affert motivum Christus, quo discipulorum expellat timorem et ingerat fiduciam, nisi dicens: *Ego sum*, quod est potissimum Dei nomen. Sat est ad fiduciam quod dicit: *Ego sum*. Nam Deus est, qui est, et qui omnia potest. Quod si Deus est qui est et qui omnia potest, et essentialis existentia, et infinita potentia de Deo creditur; sat est, ut in periculosiori discrimine naufragii proximo, discipuli desperationem excutiant et spem concipiant. Qui fide credit Deum esse Patrem summa pietate, et infinita potestate præditum, absque dubio desperationem excutit, et fiduciam concipit. Quo argumento utitur D.

Augustinus ut a desperatione timidum sanet peccatorem. Sed forte cogitat aliquis tam gravia commisisse peccata ut Dei misericordiam promereri non possit. Absit hoc a sensibus omnium peccatorum. O homo quicunque illam peccatorum tuorum multitudinem attendis; cur et omnipotentiam cælestis Medici non attendis? Cum enim dicitur quod vult misereri, quia bonus est: et potest, quia omnipotens est: ipse contra se divinæ misericordie januam claudit, qui Deum sibi misereri aut nolle, aut non posse, credit: et eum aut bonum, aut omnipotentem esse diffidit. (1) Fides namque tum divinæ bonitatis, tum supremæ ejus potestatis, desperationem abducere, et spem inducere debet. Nemo ergo nec post centum peccata, nec post mille crimina, de divina misericordia desperet, sed Deum credens bonum, et omnipotentem, et patrem pietate et potestate præditum; quare non magis ex parte fiduciæ in Deum (2) fundamentum sumat?

Sed cælestis Patris pietas, nunquam magis elucet quam in unigeniti Filii sui incarnatione, cum ad Nicodemum dicit (3): Ita dilexit Deus mundum, ut Filium suum unicum dederit: in quem omnis qui crediderit, non pereat, sed habeat vitam æternam. Et rursum: Non enim misit Deus filium suum in mundum, ut judicet mundum, sed ut salvus sit mundus per eum. Clementissimus pater omnipotens Deus, cum condoleret seculum cæculentis erroribus involutum, hominemque mortiferis criminibus catenatum, habuit cum sua pietate consilium, ut totum redimeret mundum: delapsus est in viscera Viginis Dei Filius, magister et amicus, qui in principio erat Verbum, et Verbum erat Deus. (4) Magnum illud pietatis sacramentum, quod manifestatum est in carne, efficacissimum existimat D. Augustinus, tum ad tollendam hominum desperationem, tum ad spem erigendam. Licet enim Deo non defuerit alius modus reparandæ humanæ naturæ: asseverat tamen D. Augustinus « nostræ miseræ sanandæ convenientiorem alium modum non fuisse, nec esse oportuisse. » Quid enim tam necessarium fuit ad erigendam spem nostram, mentesque mortalium conditione ipsius mortalitatis abjectas, ab immortalitatis desperatione liberandas, quam ut demonstraretur nobis, quanti nos penderet Deus, quantumque diligeret? Quid vero hujus rei tanto isto indicio manifestius atque præclarus,

(1) Serm. 58. de Temp. — (2) Ezech. 18. — (3) Ezech. 35. — (4) Tert. L. de Pen. 8. — (5) In cap. 14. Matth.

(1) Serm. 58. de Temp. — (2) Tert. L. de Fug. in Pers. 5. — (3) Tert. L. adv. Fax. 21. — (4) D. Aug. Serm. 25. de Nat. Dom.

quam ut Dei Filius immutabiliter bonus, in se manens quod erat, et a nobis et pro nobis accipiens quod non erat, præter suæ naturæ detrimentum nostrum dignatur inire consortium, prius sine ullo malo suo merito mala nostra perferret: ac si jam credentibus quantum nos diligat Deus, et quod desperabamus jam sperantibus, dona in nos sua, sine ullis bonis meritis, imo etiam præcedentibus malis meritis nostris, indebita largitate conferret? (1) Unde Apostolus ex immensa pietate, qua nobis Pater suum dedit Filium, omnia cum illo nobis donasse recte concludit: cum enim quod majus est dederit, merito quod minus est donare colligitur. Qui etiam proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum, quomodo non etiam cum illo nobis omnia donavit? (2) Quæscilicet vocationem nostram, justificationem, glorificationem et salutem spectant. Itaque postquam æternus Pater ineffabili sua bonitate dedit Filium suum unigenitum, et cum illo omnia ad salutem necessaria donare proposuit, nemo quantumvis criminibus oneratus desperare debet. *Respira, peccator, respira, ne desperes, spera in Deo quem times, confuge ad eum a quo aufugisti* (3), redi ad eum quem offendisti, confide in Patris pietate et in Filii charitate.

Cui primum imaginem dedit in seculum, seipsum pro eo tradidit. (4) Pater filium perfectam sui imaginem tibi donavit, homo, quo spem tuam erigeret: Filius similiter qui te in creatione ad suam formaverat imaginem, semetipsum tradidit, ut te redimeret. *Ut cum jam tanta perceperis, per ea quæ agnoscis præstita, discas sperare promissa, et opem rebus nutria, et de consequendis, ea quæ jam est consecutus, interroges: ut perceptorum experimentum proficiat tibi in testimonium sperandorum: ac si jam attributa beneficia, pro retribuendorum fidejussoribus habeas, ac Dei tui præteritam, præsentemque bonitatem quasi futurorum teneat cautionem.* Belle Emissenus: Ex Verbi humanatione qua nobis æternus Pater donavit Filium suum unigenitum, ulteriora beneficia sperare discamus; quasi donum Filii a Patre factum, sit bonum spei gymnasium. Quod interrogandum est, quoties occurrerit aliqua diffidentiae seu desperationis causa, ut de ejus responsione spem fidenter erudiamus: tale namque ac tale donum, est velut fidejussor veniæ peccatoribus tribuendæ, cunc-

torumque etiam beneficiorum deinceps retribuendorum.

2. Certe Dei Filius dilexit hominem, propter eum descendit, propter eum prædicavit, propter eum omni se humilitate dejecit usque ad mortem crucis. (1) Tres gradus amoris Filii Dei erga homines denotat Tertullianus: primum quidem in ejus humanatione. Magnum sane homini Dei Filius demonstravit amorem in incarnationis mysterio, in quo delapsus in virginem, et in utero ejus caro figuratus, nascitur homo Deo mixtus. (2) Quo alius sublimatur humana natura, eo magis apparet Verbi dilectio, quam præ angelica, sibi hypostatice univit. *Demonstratum est homini quem locum habere in rebus quas Deus condidit: quandoquidem sic Deo conjungi potuit humana natura, ut ex duabus substantiis fieret una persona.* (3) Secundum, eumque majorem dilectionis gradum homini manifestavit Dei Filius, in sua humiliatione. Nam post susceptam in utero Virginis naturam humanam, ille Dominus in humilitate et ignobilitate incessit. (4) Dei autem Filium dejecit et humiliavit amor dignationis nescius. (5) Maximus tandem dilectionis gradus elucet in Dominica Passione. Summopere namque hominem amavit quem magno redemit (6): nimirum pretioso sanguine suo. Quod attente considerans Bernardus subjungit: *Quæ est enim charitas, nisi quia et se pro nobis obtulit, et suo sanguine nos redemit?*

Verum ad quid Dei Filius humanatus est? ad quid omni se humilitate dejecit? ad quid pretiosissimum suum sanguinem fudit? Nimirum ad salvandum hominem peccatorem. *Ut hominem gestaret Christus, salus hominis fuit causa, scilicet ad restituendum quod perierat. Homo perierat, hominem restitui oportuerat.* (7) Causa humanationis, humiliationis et passionis Filii Dei, debet quemlibet peccatorem a desperatione avocare, eique spem veniæ et salutis ingenerare, modo de suis sceleribus pœniteat, dicens cum Jobo: *Etiam si occiderit me, in ipso sperabo.* (8) Ne quis putet me de Christi charitate minus bene sentire, aut timida agi desperatione: *Etiam si occiderit me, in ipso sperabo.* Quod si inquiramus a Jobo rationem tantæ fiduciæ, respondebit: *Quia ipse est Salvator meus: ideoque etiam si mihi interfecto-*

(1) L. 15. de Trin. — (2) Rom. 8. — (3) D. August. in Medit. — (4) Fusc. Emiss. Hom. 1. de Symb.

(1) Tert. Lib. de Carn. Chr. 4. — (2) Tert. Apol. 21. — (3) D. Aug. l. 15. Trinit. c. 17. — (4) Tert. L. de Idol. 18. — (5) D. Bern. Serm. 64. in Cant. — (6) Tert. L. de Car. Chr. 4. — (7) Tert. Lib. de Car. Chr. 14. — (8) Job. 13.

appareat, Salvatorem reputabo. *Adeo ad bonas spes pertinax animus est* (1) de divina bonitate, et dominica charitate instructus. Cujus enim desperationem procul non abigat Christus Salvator, *quod perit, salvum faciens; quod mortuum est vivificans; quod percussum est, sanans; quod languit medicans; quod ereptum est, redimens; quod famulatum est, liberans; quod reductum est, revocans; quod elisum est, suscitans?* (2) Plures Salvatoris Christi operationes receuset Tertullianus, quæ ad spes bonas animum efficiunt pertinacem.

Tria sunt potissimum in Verbo humanato quæ desperationem ab animis fugant et spem ingenerant. Unum, affinitas quam cum hominibus contraxit; aliud munus Mediatoris, quod assumpsit; tertium, opus redemptionis, quod suo sanguine consummavit. 1. *Christus homo, et filius hominis* (3), et hæc affinitas quæ est inter Deum et hominem desperationem abjicit: *Desperare utique potuissem propter nimia peccata mea; nisi Verbum tuum, Deus meus, caro fieret, et habitaret in nobis.* (4) Neque desperationem duntaxat expellit, sed spem adhuc fulcit. *Nam propter bonitatem divinitatis peculiarem nobis Salvator debet affectum? Scilicet quia sicut Deus noster in ipso est, ita et sanguis noster in illo est. Misericordiam igitur nobis debet præstare divinitas: necessitudinem debet exhibere affinitas.* (5) Christus est Deus et homo, quia natura divina et humana, in Verbi persona suppositantur, et in quantum Deus est, in quantum homo, miseris peccatoribus debet misericordiam. In quantum Deus, *propter bonitatem divinitatis*; cuius proprium est misereri semper et parcere: in quantum homo, propter humanitatis teneritudinem, quia *necessitudinem exhibere debet affinitas.* Sicut enim ratione divinæ bonitatis debet præstare misericordiam, ita ratione humanæ affinitatis debet exhibere necessitudinem, id est, benevolentiam et beneficentiam, quam exigit affinitatis necessitudo. Christi beneficentiam spei nostræ illicem, necessitudinem ex affinitate ortam appellat. Neque minus spes fulcitur munere Mediatoris quod 2. Obiit Christus: *Hic sequester Dei atque hominum appellatus, ex utriusque partis deposito commisso sibi.* (6) Dissidium erat inter Deum et hominem: homo Deum aggrediebatur suis sceleribus, Deus hominem delibellabat sup-

pliciis et punitionibus; Christus Dominus sequestri et mediatoris fungens officio, Deo offenso satisfacit, homini offendentem gratiam obtinuit. *Gratia Dei non potuit gratis commendari quam ut ipse unicus Dei Filius indueret hominem, et spem dilectionis suæ daret hominibus, homine medio.* (1) Christus est, non solum mediator nostræ reconciliationis, sed etiam nostræ spei. Si Deus exstisset iratus erga hominem peccatorem, absque ullo reconciliationis et spei medio peccator incidisset in desperationem. At postquam Christus mediator hominem Deo reconciliavit, et in semetipso univit; tali spei mediatore existente, non est amplius desperationis locus. Qui quo firmiter esset spes peccatoris 3. opus redemptionis suo sanguine consummavit, hominemque *magno redemit.* (2) Jacob Patriarcha ultimum valedicens duodecim filiis, tot tribuum capitibus, veniens ad Dan de cuius tribu Samson erat nasciturus: ita fatur: « Dan iudicabit populum suum sicut et aliæ tribus Israël (3) »: mox subjungens: *Salutare tuum exspectabo, Domine.* Cur autem Dan ejusque posteris benedicens Jacob, ab eis deflexit oculos eoque convertit ad expectandum Salvatorem, qui ex illa tribu nasci non debebat? Paraphrastes Chaldæus respondet: *Salutare tuum exspectabo, Domine, « quasi dicat: Non exspecto salutare Gedeon, quæ est salus temporalis, neque salutare Samson, quæ est salus transitoria, sed exspecto redemptionem Christi filii David, qui venturus est, ejus redemptionem desiderat anima mea: »* velut solidum spei meæ fundamentum. Quod si redemptio Christi futura, est fulcrum cui innittitur Jacobi spes, quanto magis jam facta Christi sanguine, humana redemptione, Christianus tenere debet firmum spei propositum? *Jam securus esto. Initus est bonæ fidei contractus. Nemo fallit redemptorem, nemo circumvenit, nemo premit. Egit hic commercium jam pretium solvit, fudit.* (4) Qui omnem expellere debet desperationem, Postquam latroni et crucifixoribus Christus veniam obtinuit. *Quid autem converso non ignoscitur, si fusus Christi sanguis agnoscitur est? Quis desperet, si in cruce latro salvatus est: ante paululum homicida, post paululum accusatus, convictus, damnatus, suspensus et liberatus?* (5) Multum quidem scelerosus latro ob sua latrocinia ad crucem damnatus;

(1) Senec. L. 7. de Benef. 51. — (2) Tert. L. de Res. 47. — (3) Tert. L. de Car. Chr. 5. — (4) D. August. in Manual. 13. — (5) D. Maxim. Rom. in Fest. S. Pauli. — (6) Tert. L. de Res. 51.

(1) D. Aug. l. 10. Civ. 29. — (2) Tert. L. 5. adv. Marc. 7. — (3) Gen. 49. — (4) D. Aug. in Ps. 102. — (5) D. August. Tract. 58. in Joan.

sed longe crinosiores qui Christum crucifixerunt, ejusque sanguinem fuderunt. At fusus sanguis Christi expiavit scelera, non solum latronis, sed etiam eorum qui eum effuderunt. Post hæc nemo de sui peccati dimissione desperet, quando et veniam meruerunt, qui Christum occiderunt. (1) Quem sapienter admonet D. Augustinus: *Sic tamen non desperet, ut sine ulla mora Deum sibi repropitiari festinet; ne forte si consuetudinem peccandi fecerit, etiam si vellet se a diaboli laqueis liberare non possit.* (2) A laqueis diaboli sese extricat, qui cito ad penitentiam properat, spem suam ponens in Patris pietate, Filii charitate et Spiritus Sancti liberalitate.

3. Christus Dominus assumptus in cœlum, acceptum a patre munus effudit Spiritum Sanctum, tertium nomen divinitatis, et tertium gradum majestatis. (3) Sex notatu dignissima de Spiritu Sancto docet Tertullianus: 1. Spiritum Sanctum, Deum et tertiam Trinitatis personam declarat: *Spiritus Sanctus in Trinitate est, quem Patri et Filio consubstantialem et coeternum fides catholica confitetur.* (4) 2. Filium a Patre accepisse Spiritum Sanctum asseverat, qui scilicet in sua generatione accepit a Patre voluntatem fecundam, qua simul cum Patre producit Spiritum Sanctum. *Si enim quicquid habet de Patre, habet Filius, de Patre habet utique, ut de illo procedat Spiritus Sanctus.* (5) 3. Spiritum Sanctum, missum a Filio affirmat: persona namque divina mittitur ab illo a quo procedit; Spiritus Sanctus a Filio procedit, et ita a Filio mittitur, non quatenus est homo, sed quatenus Deus, *nec Spiritum Sanctum indulget nisi solus Deus.* (6) 4. Spiritum Sanctum munus seu donum nuncupat. *Rectissime Spiritus Sanctus cum sit Deus, vocatur etiam donum Dei.* (7) 5. Divinum illud donum hominibus datum prædicat. *Magna est misericordia Dei, quia donum dat æquale sibi.* (8) Tandem 6. Ad quid Spiritus Sanctus datus sit hominibus propalat; tum ut homines a peccatis emundet: *Ille a vinculo peccati hominem cum Patre et Filio regeneratur, absolvit* (9); tum ut homines cum Deo reconciliet, *per Spiritum Sanctum reconciliamur Deo* (10); tum ut homines per suam gratiam sanctificent; et ob hanc causam, Christus in cœlum assumptus, exinde

miserit secundum promissionem suam, a Patre Spiritum Sanctum Paracletum sanctificatorem fidei eorum qui credunt in Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum. (1)

Hæc dona Spiritus Sancti primario accepimus in baptismatis sacramento, *in quo et credentes signati estis, Spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ.* (2) Hic Apostolus baptismi effectus ordinate deducit, *in quo et credentes;* nam ad ejus susceptionem requiritur fides, vel adultorum, vel saltem Ecclesiæ, in parvulorum lavacro *signati estis;* in græco habetur sigillati, seu sigillo obsignati estis, caractere scilicet indelebili, quo innuitur baptizatos specialiter ad Deum pertinere: *signati estis Spiritu ejus Sancto* (3): quia Spiritus Sanctus baptizatum a peccatis emundat et gratia sanctificante exornat; *Spiritu promissionis* quem Deus promiserat: *Mox gratiam pollicitus quam per Spiritum suum, universo orbi illuminaturus esset* (4), quod in Christianismo adimpletum constat, *qui est pignus hæreditatis.* Gratia namque sanctificans quam renatis confert Spiritus Sanctus, dat jus ad cœlestem hæreditatem: in græco habetur arrha. Ex D. Augustino, Spiritus Sanctus melius dicitur arrha quam pignus, quia pignus datur in mutuo, et soluto et debito repetitur et auferitur: arrha vero datur in contractu vendentis et ementis quasi pars anticipata futuræ plenæ solutionis, ut firmior sit contractus: gratia autem Spiritus Sancti est gloria inchoata, et quasi prælibatio futuræ felicitatis.

Tot dona, quæ a Spiritu Sancto accepit in baptismo peccator, debent ejus spem erigere ne deficiat, et in desperationem labatur. *Consequens erat ut observata Dei liberalitate, etiam clementiam ejus precaremur.* (5) Tria sunt potissimum quæ peccatoris spem erigunt: unum, promissio Dei Spiritum Sanctum pollicentis: Deus namque *multa quæ dare disposuit, prius pollicetur, ut ex promissione devotio excitetur* (6): experta jam in baptisate Spiritus Sancti liberalitas: ex Magno Gregorio, *Israëli Omnipotens Deus largiendo terrena, suadet ad cœlestia: ut percipiens quod videret, sperare disceret, quod minime videbat.* (7) Similiter peccator post tot et tanta dona ab Spiritu Sancto jam accepta, debet majora adhuc sperare. Prior namque liberalitas, est posterioris munificentiae velut pignus: *Ut fidelis quisque*

(1) D. Aug. Tract. 5. in Joan. — (2) Serm. 58. de Temp. — (3) Tert. L. adv. Prax. 50. — (4) D. August. Tract. 74. in Joan. — (5) D. Aug. l. 15. Trin. c. 26. — (6) Tert. L. de Bapt. 10. — (7) D. Aug. l. 15. Trin. 18. — (8) D. Aug. Serm. 45. de Verb. Dom. — (9) D. Aug. de Duab. Nat. Chris. — (10) D. Aug. l. de Fid. et Sym. cap. 9.

(1) Tert. L. adv. Prax. 2. — (2) Ephes. 1. — (3) Tert. Lib. 5. adv. Marc. 17. — (4) Tert. L. de Pren. 2. — (5) Tert. Lib. de Orat. 7. — (6) D. Bern. Hom. 4. sup. Missus est. — (7) Hom. 32. in Evang.

cum jam tanta perceperit, per ea quæ cognoscit præstita, discat sperare promissa: ac Dei sui præteritam præsentemque bonitatem, quasi futurorum teneat cautionem. (1) Tertium, pœnitentiæ sacramentum, per quod Spiritus Sanctus demum peccatorem sanctificat, in eoque cum suis donis inhabitat: Utiquequid error vetus inquinasset, quicquid in corde hominis ignorantia contaminasset, id pœnitentiæ verrens et radens, et foras abjiciens, mundam pectoris domum superventuro Spiritui Sancto pareat, quo se ille cum cœlestibus bonis libens inferat. (2)

Quanta Dei bonitas qui peccatoribus, ne in desperationem cadant, pollicetur Spiritum Sanctum! Quanta Spiritus Sancti liberalitas, qui peccatori pœnitenti cœlestia dona benigne largitur! *Omnis qui habet hanc spem in eo, sanctificat se (3):* Tigrina habent purificat; alii vero legunt expiat se; scilicet rite accedens ad pœnitentiæ sacramentum, quo peccata foras abjicit, et mundam pectoris domum Spiritui Sancto pareat. Peccatores ex desperatione pœnitentiam fugientes, sese cœlestibus donis privant, et in Spiritum Sanctum graviter peccant: *Soli illi in Spiritum Sanctum peccant, qui impœnitentes existunt usque ad mortem. Spiritus Sanctus charitas est deitatis, amor est genitoris et genitæ veritatis; qui suam gratiam nobis tribuit sulipsius arrham. Qui igitur peccat, et gratiam suam recuperare non amat, et nunquam curat ab eo diligere, qui totus est amor et charitas, nec ad eum tendit unde sumpsit arrham, in Spiritum Sanctum peccat, et nunquam post mortem sicut neque vivens, consequetur veniam. (4)* Cujusmodi est peccator desperans, et ex desperatione pœnitere recusans: infelix ille peccat in Patrem, in Filium et in Spiritum Sanctum: in Patrem cujus pietatem et misericordiam offendit: nam fiducia sperantium misericordia Dei est. (5) In Filium, cujus sanguinem contemnit, qui est pignus spei nostræ. Christiane, securus esto te accepturum vitam illius, qui pignus habes mortem ipsius. (6) In Spiritum Sanctum, cujus gratiam rejicit, quem negat beneficium, cum beneficium non honorat. Quemadmodum ei potest placere, cujus munus sibi displicet? Ita in Dominum non modo contumax, sed etiam ingratus apparet (7), suaque ingratitude, contumelia, pertinacia, diffidentia et desperatione tanto majori pœna est dignus, quanto magis fiden-

dum erat divinis sanctissimæ Trinitatis personis. Nam si in tribus testibus stabit omne verbum, quanto magis, dum habemus eosdem arbitros fidei, quos et sponsores salutis? (1) nimirum Patrem, Filium et Spiritum Sanctum, quorum operationibus immititur spes, quæ adhuc Christi mysteriis solidatur.

II. PARS. *Tota spes nostra, cum reliqua Israël's expectatione conjuncta est. (2)* Christus namque est spes, tum Judæorum, tum Christianorum: cum hoc tamen discrimine, quod Judæi sperabant in Messiam venturum: *Omnis spes Judæorum in Christi revelationem destinabatur (3):* Christiani vero in Christum jam natum et redemptionem humanam operatum sperant: quare Tertullianus Marcionem Christo veram carnem denegantem merito redarguit: *Parce unica spei totius orbis (4):* nam si Christus veram non habuit carnem, falso ergo statuit inter nos scire Paulus tantum Jesum crucifixum; falso sepultum ingressit, falso resuscitatum inculcavit. *Falsa est igitur et fides nostra, et phantasma erit totum quod speramus a Christo. Judæi Messiam futurum expectantes, in illum præesperare dicuntur. Qui enim præesperasse potuerunt, id est, ante sperasse in Deum, quam venisset, nisi Judæi, quibus Christus prænuntiabatur ab initio? Qui ergo prænuntiabatur, ille et præesperabatur. (5)* Christiani in Christum non præesperant, sed sperant: quare Apostolus mentionem facit Salvatoris nostri Christi Jesu spei nostræ. (6) Spes nostra est Christus, quia est spei nostræ causa, tum materialis et objectiva, speramus enim beati Christi visione, dilectione et fruitione; tum finalis et terminativa, omnis enim nostra spes et virtus ad Christum ut ad finem terminatur; tum effectiva: nam et habitum spei infundit, et ad actum spei sua gratia concurrat; et tum habitum spei, tum gratiam qua actualis producitur spes, suo sanguine meruit; tum fundamentalis, quia spes nostra præsertim Christo solidatur: *Non præter spem esse debemus: imo cum magna fiducia de Christo præsumere. (7)* Nostra spes cunctis immititur Christi mysteriis, sed potissimum tribus, nempe, 1. Eucharistiæ institutioni; 2. Dominicæ resurrectioni; 3. Gloriosæ Christi ascensioni.

1. Eucharistiæ sacramentum est fundamentum spei nostræ: 1. Quia beatitudinem quam speramus in cœlo præfiguratur: *Cæna*

(1) D. Aug. Serm. 276, de Temp. — (2) Tert. L. de Pœn. 2. — (3) 1. Joan. 5. — (4) D. Aug. 1. de Ver. et Fals. Pœnit. c. 4. — (5) D. Prosp. in Psal. 130. — (6) D. Aug. in Psal. 96. — (7) Tert. L. de Pœn. 5.

(1) Tert. L. de Bapt. 6. — (2) Tert. L. de Pud. 8. — (3) Tert. L. 3. adv. Marc. 6. — (4) Tert. L. de Car. Chr. 5. — (5) Tert. L. 5. adv. Marc. 17. — (6) 1. Timoth. 1. — (7) D. Aug. Ep. 52. ad Maced.

paratura, vitæ æternæ saturitatem figurat; (1) 2. Quia cælum fragrat, si enim Tertullianus manna *cælum fragrare* (2) asseverat, quanto magis Eucharistia, quam belle D. Chrysostomus nuncupat *cælum in angustum reductum* (3) quia scilicet continet objectum beatitudinis, nempe divinitatem et humanitatem Christi. 3. Quia est medium assequendæ speratæ beatitudinis. Nam *si Israël manna cibatus quadraginta annis, ad instar æternitatis reductus est* (4), certo credendum est Eucharistiam a manna figuratam, esse medium consequendæ æternitatis. Etsi, ut vult Tertullianus Martyrem alloquens, *tota paradisi clavis tuus sanguis est* (5), quis eamdem virtutem denegabit sanguini Christi in Eucharistia mystice effuso? Christiani, *ut securi sitis, sacramenti Domini corporis et sanguinis investiturum habetis* (6); scilicet regni cælestis: investitura autem est quædam quasi possessionis collatio. 4. Ob infallibile Christi testimonium, pollicentis vitam animæ æternam, et gloriosam corporis resurrectionem iis qui digne accedunt ad sacramentum mensam: Christo autem nequit denegari fides. *Quantquam habeamus ipsum Deum idoneum pollicitatorem, et fidelem sponsorem.* (7) 5. Quia Eucharistia est pignus immortalitatis. Necessè non erat ut Christus suæ promissionis infallibilem veritatem pignore confirmaret; attamen pollicitationi adjuungere voluit pignus, *ut hujus spei pignore* (8) omnem removeret dubitandi occasionem. Quemadmodum Pater æternus donans nobis Filium suum, cum illo omnia nobis donavit, similiter Filius dans seipsum in Eucharistiæ sacramento, omnia nobis dat. (9) *Quia Pater simul nobis omnia donavit, aut præsentia aut futura: sit tantam ille nobis cibus, et omnia insimul nostra erunt.* (10) In Eucharistia habetur spes beatitudinis, quia Christus in illa simul cum seipso donat omnia, sive præsentia, sive futura: *Bonam spem de futuris vobis præbens. Quippe qui vobis hic meipsum tradidi, multo magis id in futuro faciam.* (11) Argumentatur a majori ad minus. Homo gloriosus unitur Christo in Eucharistiæ sacramento quam in cælo: hæc enim unio est duntaxat intentionalis per visionem et dilectionem; illa autem est realis. Deinde ut Christus in cælo videatur, ametur et possideatur, nihil suæ gloriæ aut majestatis amittit; at ut possideatur in sacramento,

dejicitur et occultatur sub forma panis et vini, et persæpe a scelerosis et peccatoribus sumitur. Inde concludit Chrysologus: *Christiane, qui se tibi hic manducandum dedit; quid suum tibi denegare poterit in futurum? Et qui tantum tibi viaticum paravit ad victum, quid in illa tibi mansione perpetua non paravit?* (1) 6. Quia Eucharistia est arrha beatitudinis, et prælibatio quædam futuræ felicitatis. Apostolus, *ne contristemur mortis si forte præventur arrhabonem nos Spiritus dicit a Deo habere, quasi pignoratos in eadem spem superindumenti* (2), Christus etiam ut consolaretur tristes de sua absentia discipulos, instituit Eucharistiam, in qua dedit arrham futuræ gloriæ. Ut autem ait D. Chrysostomus, *non enim nisi totum daturus erat, voluisset arrhabonem dare et perdere.* (3)

Flores sunt spei symbolum, quia in illis velut fructus habentur. Liliū tamen veteres præ cæteris floribus sumpserunt in spei specimen. Sic « in nummo imperatoris Alexandri Augusti ab altera facie, Dea liliū dextra præterendit, cujus inscriptio est: Spes publica. » (4) Idem observatur in nummis imperatorum Æmiliani et Claudii. Christus non inter rosas aut violas, sed nos *pascit inter lilia* (5): nimirum in Eucharistia liliis circumdata et ornata; quæ desperationem abigit, quia continet Christum, qui est spes nostra, non solum in Sacramento, sed etiam in resurrectionis mysterio.

2. Volo jam *ultimæ spei subtexere mentionem.* (6) Loquitur de spe resurrectionis corporum, quam ultimam vocat, quia erit in fine mundi antequam ad ultimum judicium veniat Christus Dominus. *Habes omnem substantiam saluti destinatam, nec alio tempore quam in adventu Domini, qui clavis est resurrectionis.* (7) Tota hominis substantia animam corpori unitam complectitur, quæ salutem consequetur in adventu Domini, qui clavis est resurrectionis, qui prior resurrexit, ut nos etiam resurrecturos demonstraret, incredulos confutaret, resurrectionis fidem solidaret, ad patiendum stimularret, ad bene operandum sufflammaret, a timore mortis avocaret, et ad spem resurrectionis animum sublimaret. (8) Ob sex illas causas potissimum resurrexit Christus. 1. Ob resurrectionem corporum: *Vulgus irridet, existimans nihil esse post mortem. Plane cum vulgo interdum et sapientes sententiam suam jungunt. Nihil esse post mortem, Epicuri*

(1) Tert. L. 4. adv. Marc. 51. — (2) Tert. L. de Jejun. 5. — (3) Hom. 56. in 1. Cor. — (4) Tert. L. adv. Jud. 5. — (5) Tert. L. de An. 55. — (6) D. Bern. Serm. in Gen. Dom. — (7) Tert. L. adv. Jud. 1. — (8) Tert. L. de An. 59. — (9) Rom. 8. — (10) Paschas. in c. 6. Matth. — (11) Chrysost. Hom. 61. ad Pop.

(1) Serm. 95. — (2) Tert. L. 5. adv. Marc. 12. — (3) Rom. 56. in 1. Cor. — (4) Pier. L. 55. — (5) Cant. 2. — (6) Tert. L. de Pan. 7. — (7) Tert. L. de Res. 47. — (8) D. August. Serm. 9. de Res. Dom.

schola est. (1) Cujus doctrinam amplectuntur impii, dicentes : Nisi aliquis ex mortuis veniat, non credemus. *Credituros se voluit videri, si quis parentum suorum revivisceret. Ideo Deus homo factus, mori et resurgere voluit, ut quid futurum esset in homine, in hominis carne ostenderetur, et Deo tamen non homini crederetur.* (2) Inde divinitam misericordiam commendat D. Augustinus, Christoque congratulatur qui ut impiorum confunderet incredulitatem, a mortuis resurgere dignatus est. *O Domine, gratias misericordiarum tuarum. Voluisti mori, ut aliquis ab inferis surgeret, et ipse aliquis non quicunque, sed veritas ab inferis, qui verum de inferis diceret. Propter voces imperitorum et malorum, ecce ipse mortuus, ecce surrexit ab inferis* (3), id est, a sepulcro in quo fuerat tumulatus surrexit ad confutandam impiorum incredulitatem et 2. Confirmandam Christianorum fidem. Nam *fiducia Christianorum resurrectio mortuorum : illa credentes sumus, hoc credere veritas cogit. Veritatem Deus aperit* (4), non solum per sacras paginas, quæ mortuorum docent resurrectionem, sed etiam per Christi resurrectionem, quam ex fide credunt Christiani. *Non est laus fidei Christianorum, quia credunt mortuum Christum ; sed quia credunt resurrexisse Christum : nam mortuum et paganus credit : et hoc tibi pro crimine objicit, quia in mortuum credidisti. Quæ igitur laus tua ? Credere resurrexisse Christum, et sperare te resurrecturum per Christum. Hæc est laus fidei* (5) ad quam confirmandam, et 3. Patientiam inducendam Christus resurrexit. Impatienter ferunt homines proximorum mortem : *Ne illa quidem impatientie species excusatur in amissione nostrorum, ubi aliqua doloris patrociniatur affectio. Proponendus est enim respectus denuntiationis Apostoli* (6), qui ait : Ne contristemini dormitione cujusquam, sicut nationes quæ spe carent. Et merito. *Credentes enim resurrectionem Christi, in nostram quoque credimus, propter quos ille et obiit et resurrexit. Ergo cum constet de resurrectione mortuorum, vacat dolor mortis, vacat et impatientia doloris ; et patienter toleranda sunt cuncta miseræ hujus vitæ damna et incommoda. Ut enim ratiocinatur D. Augustinus : Christus suscipere dignatus est carnem mortalem de virgine Maria : in qua nobis et passionis et resurrectionis præbet exemplum : passionis,*

ad firmandam patientiam ; resurrectionis, ad excitandam spem : ut duas vitas nobis ostenderet in carne quam suscepit de vita nostra mortali : unam laboriosam, alteram beatam. Laboriosam, quam tolerare debemus ; beatam, quam sperare debemus (1) : quæ non comparatur nisi per vitam laboriosam, qua patienter toleramus labores, et strenue vacamus bonis operibus. Ad quæ 4. Resurrectio nos stimulat. *Certe quia ratio restitutionis destinatio judicii est, necessario idem ipse qui fuerat exhibebitur, ut boni seu contrarii meriti judicium a Deo referat.* (2) Cuncti homines resuscitabuntur, et comparebunt ante supremum Judicem, ut referant in corporibus suis, vel pœnam facinororum quæ perpetrarunt, vel mercedem bonorum operum quæ per carnem fecerunt : *In presenti vita laboremus, futuram speremus, modo tempus est operis, tum mercedis : qui piger est in exhibendo opere, impudens est in expectanda mercede.* (3) Timor supplicii a malis operibus avocatur, spes mercedis ad bene operandum incitat. Nam, ut belle ad propositum D. August. *ad summum bonum justis quadam catena trahuntur, quæ de virtutibus connectitur. Imprimis fides animam quasi quidam circulus complectitur, fides spe nutritur, spes dilectione tenetur. Dilectio operatione expletur, operatio ad summum bonum intentione trahitur, intentio boni perseverantia clauditur, perseverantia a Deo, fonte bonorum omnium dabitur* (4), et expectatione summi boni possidendi, et spe resurrectionis futuræ. 5. Timor mortis expellitur. *Spes resurrectionis, fastidium est mortis* (5), cujus timorem adimit Christi resurrectio. *Genus humanum mori hominem noverat, resurgere non noverat. Ideo quid timeret habebat, quid speraret non habebat. Ut ergo ille qui propter disciplinam fecit timorem mortis, propter præmium futuræ vitæ daret spem resurrectionis, prior resurrexit ante multos.* (6) Et ut fatur aliorum D. Augustinus Christianum alloquens : *Exemplo suo docuit quid non timeres, quid sperares : timebas mortem, mortuus est ; desperabas de resurrectione, resurrexit, suaque resurrectione* 6. Resurrectionis tuæ spem confirmavit, *excusatus ad spem vitæ æternæ* (7) Christus. Ideoque a D. Augustino *resurrectio Christi spes nostra* (8) nuncupatur : quia est resurrectionis nostræ instrumentum, fun-

(1) Tert. L. de Res. 1. — (2) D. Aug. Serm. 25. Verb. Ap. — (3) In Ps. 147. — (4) Tert. L. de Res. 1. — (5) D. Aug. in Psal. 101. — (6) Tert. L. de Pat. 9.

(1) Lib. 2. contr. Felic. 11. — (2) Tert. Apolog. 48. — (3) D. Aug. Serm. 86. de Divers. — (4) D. Cognit. Vet. Vit. in fine. — (5) Tert. L. 1. ad Nat. 19. — (6) D. Aug. in Ps. 90. — (7) Tert. Lib. 4. adv. Marc. 25. — (8) Serm. 14. de Ascens. Dom.

lamentum et exemplum. Ex D. namque Augustino, in resurrectione Christi, et miraculum, et exemplum. Miraculum, ut credamus; exemplum, ut speremus (1), spemque nostram in ejus adliuc ascensione fundemus.

3. Christus circumfusa nube in cælum est creptus (2); clausas usque adhuc cæli januas aperuit: Scito et ascensum illum exinde comparatum vestigiis Domini, et introitum exinde reseratum viribus Christi (3), suaque ascensione suoque introitu in cælum nobis ascendendi et ingrediendi spem confirmavit. Nam hunc ascensum si Christus nobis præparavit, erit ille Christus, de quo Osee (4): Qui ascensum suum ædificat in cælis, utique sibi et suis. Exinde a quo sperabo nunc, nisi a quo hæc audivi, scilicet a Christo, qui ascendit in cælum? Homo, etsi Deus: Adam novissimus, etsi sermo primarius; caro et sanguis, etsi nostris puriora (5), ejusdem tamen speciei. Carnem autem ejusdem naturæ ac nostræ Christus sublimans in cælum, spem nobis reliquit ascensionis carnis nostræ. Quemadmodum nobis arrhabonem spiritus reliquit, ita et a nobis arrhabonem carnis accepit, et vexit in cælum pignus totius summæ illuc quandoque redigendæ. (6) Christi ascensio est pignus ascensionis nostræ et postquam Christi caro soror carnis nostræ, sublimata est in cælum: Non jam timeo: Terra es, et in terram ibis; nunc audio: Cælum es, et in cælum ibis. (7) Postquam enim natura humana, anima et corpore composita, in Christo est assumpta in cælum: quis non suam naturam jam immortalem gratuletur, in Christo; atque futurum se speret immortalem per Christum? (8)

Plus audet Tertullianus, et quo spem nostram et fiduciam magis fulciat, asseverat carnem nostram de facto usurpasse in Christo cæliorum regnum. Securæ estote, caro et sanguis usurpatis et cælum, et regnum Dei in Christo. Aut si negent vos in Christo, negent et in cælo Christum, qui vobis cælum negaverunt. (9) Dupliciter autem potest intelligi nos in Christo, usurpasse cælum. Primo, quia caro Christi, quæ ascendit in cælum, est de genere nostro; secundo, quia unum et idem cum Christo componimus mysticum corpus, cujus ille est caput, nos membra: caput autem pro toto corpore usurpavit cælum. Utramque explanationem tradit D. Augustinus. Primam quidem ho-

minem alloquens: *Natura tua in illo præcessit te: et quod sumptum est ex te, ascendit ante te: ibi ergo et tu ascendisti* (1); quia natura quam ex te sumpsit Christus, ascendit. Inde concludit D. Augustinus in gratiam cunctorum hominum: *Ascendit ergo ille prior, et in illo nos; quia caro illa de genere nostro*. Secundo Christus pro corpore mystico cui conjungitur, cælum in suo ascensu usurpavit: *Credimus resurrectionem carnis, quæ præcessit in Christo, ut hoc etiam speret corpus, quod præcessit in capite: caput Ecclesiæ Christus: Ecclesia Christi corpus: caput nostrum surrexit, et ascendit in cælum: ubi caput, illic et membra*. (2) Unionem capitis cum suis membris, et ascensum membrorum cum capite, recte declarat D. Augustinus ex unione divinitatis et humanitatis in persona Verbi, ob quam humanitas Christi ascendit in cælum. *Quamvis Filius Dei factus sit, in terra filius hominis, divinitatem tamen suam quæ in cælo manens, descendit ad terram, non indignam censuit nomine filii hominis, sicut carnem suam nomine Filii Dei dignatus est appellare: ne quasi duo Christi ista nomina accipiuntur, unus Deus, et alter homo: sed unus atque idem Deus et homo. Deus* (3), quia in principio erat Verbum: *Homo*, quia Verbum caro factum est et habitavit in nobis. (4) *Ac per hoc per distantiam divinitatis et infirmitatis Filius Dei manebat in cælo, filius hominis ambulabat in terra: per unitatem vero personæ, qua utraque substantia unus Christus est, et Filius Dei, ambulabat in terra, et idem ipse filius hominis manebat in cælo. Fit ergo credibilior fides, ex incredibilibus creditis. Si enim divini substantia longe distantior atque incomparabili diversitate sublimior, potuit propter nos ita suscipere humanam substantiam, ut una persona fieret, ac si filius hominis, qui erat in terra per carnis infirmitatem, idem ipse esset in cælo per participatam carni divinitatem: quanto credibilis alii homines sancti et fideles ejus fiunt cum homine Christo unus Christus? ut omnibus per hanc ejus gratiam societatemque ascendentibus, ipse unus Christus ascendat in cælum, qui de cælo descendit?*

Ex affinitate illa nostræ carnis, cum Christi carne, et ex unione membrorum et capitis qua unus mystice constituitur Christus, qui ascendit in cælum, fiduciam suam fuleit dubius Augustinus, spemque ascendendi in cælum confirmat. *Est enim in te Deo meo et*

(1) Serm. 9. de Res. Dom. — (2) Tert. Apol. 22. — (3) Tert. Scerp. 10. — (4) Tert. L. 5. adv. Marc. 15. — (5) Tert. L. de Res. 51. — (6) Ibid. — (7) D. Chrysost. in Ps. 92. — (8) D. Aug. Serm. 58. de Verb. Dom. — (9) Ibid.

(1) In Psal. 70. — (2) D. Aug. l. 1. de Symb. 6. — (3) L. 1. de Peccat. Mer. 51. — (4) Joan. 1.

Domino Jesu Christo uniuscujusque nostrum portio, caro et sanguis. Ubi ergo portio mea regnat, ibi me regnare credo. Ubi caro mea glorificatur, ibi gloriosum me esse cognosco. Ubi sanguis meus domiuatur, ibi dominari me confido: et quamvis peccator sim, de hac communione gratiæ non diffido. Et si peccata mea me prohibent, substantia mea requirit; et si propria delicta excludunt, naturæ communio non repellat. (1) En primum fiduciæ incentivum ex naturæ communione desumptum. Mox secundum spei subjungit motivum, in unione cum Christo fundatum: *In quo jam resurreximus, jam in cælum conscendimus, et in cælestibus cõsedimus.* (2)

Verum difficultatem iniecit Apostolus docens quod caro et sanguis regnum Dei non possidebunt, neque consequenter ascendent in cælum. Hanc difficultatem varie solvenerit Tertullianus. 1. *Caro sola et per semetipsam* (3); quia gratia ei necessaria est, ut opera cælo digna efficere possit. 2. *Caro non denudata, per vim incorruptibilitatis et immortalitatis, sine qua adire non potest regnum Dei.* 3. *Caro nomine culpæ, non substantiæ, arcetur a regno Dei.* Omnis enim caro resurget: criminosa in infernum descendet, innocua in cælum ascendet. 4. Per carnem intelligit Apostolus, non carnis substantiam, sed *opera substantiæ alienantis a Dei regno.* 5. Carnem, pro conversatione sumit, opponit enim Adamum cælestem Adamo terreno, desideraus ut sicut portavimus imaginem terreni, per collegium transgressionis, per consortium mortis, per exsiliium paradisi, ita et cælestis imaginem gestemus in nobis; non jam in cælo constituti, sed secundum lineamenta Christi incidentes in sanctitate, et justitia, et veritate. Atque adeo per disciplinam totum hoc dirigit Apostolus, ut hic dicat portaulam imaginem Christi in ista carne, et in isto tempore disciplinæ. (4) Qui in ista carne mortali, et in tempore vitæ, deferunt imaginem Christi mortalis incidentis in justitia, sanctitate et veritate, ejusque observant disciplinam, hi post mortem resurgent impassibiles, ascendent in cælum, Deique regnum hæreditate possidebunt. Quapropter *hic habitum Christi sectentur ex disciplina, et illic fastigium consequentur ex gloria.* (5) Qui vero Christi non deferunt imaginem, neque ejus imitantur virtutes, disciplinamque observant, cum illo non ascendent in cælum. *Nam cum bonitatis auctore non ascendit malitia; nec cum*

filio virginis libido atque luxuria. Non, inquam, ascendunt vitia post virtutum parentem, nec peccata post justum, nec infirmitates ac morbi possunt ire post medicum. (1)

Per Christum aditur cælum (2), et ut quis illud valeat assequi, tria ei sunt necessaria: unum, ut per veram pœnitentiam suscitetur a morte peccati, sitque membrum vivens suo capiti unitum. *Quia omnes qui renascuntur, membra sunt Christi; si vis ergo ascendere, esto membrum Christi.* (3) Aliud, ut non in seculo, sed in cælo ponant spem suam. Nati in ultimo judicio, *miserrimi revera qui in ista tantum vita sperantes, habebuntur excludendo, quod post illam repromittitur.* (4) Tertium, ut Christi imitentur exempla, ejusque sectentur vestigia. *Sed est et porta quæ recipit, et quæ perducit, strata jam a Christo.* (5) Hæc tria præstare moliantur probi Christiani; nam per gratiam et sanctitatem uniantur Christo, non in terra, sed in cælo spes suas ponunt, capitisque vestigia sequuntur. *Fideles animæ, sui sequentes pedes capitis, ad cælorum capessendam beatitudinem promoventur* (6), non præsentibus de propriis meritis, sed spes suas collocantes in adjutorio Hierusalem cælestis.

III. PARS. Peccatores ne desperatione frangantur, *sperant in Christum et in Ecclesiam.* (7) Unde dubius Augustinus: *Non itaque si peccaverit etiam sacerdos desperare debet, licet scriptum sit: Quis orabit pro eo?* (8) *Tota namque Ecclesia et omnis Sanctorum ordo pro eo orabit, et ipse Christus qui pro nobis offert se Deo.* (9) Ecclesia est vel militans in terra, vel triumphans in cælo. In utriusque auxilio peccator fiduciam ponere debet. In militante quidem. *Fidelis, noli corrumpere spem. Manet civitas quæ nos spiritualiter genuit. Civitas sancta, civitas fidelis, civitas in terra peregrina, in cælo fundata* (10), et adhuc spem tuam attolle ad Ecclesiam triumphantem, ad ipsam Hierusalem, quæ desursum est. (11) D. Bonaventura trinum spei discriminat gradum. *Altum gradum tenet, qui expectat æternam beatitudinem, ex multiplici intercessione in via, et in patria; altiozem, qui eam expectat ex diligenti custodia Angelorum; altissimum, qui eam diligentissima custodia divina expectat.* (12) Noli desperare, peccator, con-

(1) Manual. 12. — (2) Manual. 15. — (3) Tert. L. de Res. 50. — (4) Tert. L. de Res. 49. — (5) Ibid.

(1) D. Aug. Serm. 176. de Temp. — (2) Tert. L. 5. adv. Marc. 24. — (3) D. Aug. Serm. 14. de Verb. Apost. — (4) Tert. L. 5. adv. Marc. 24. — (5) Ibid. — (6) D. Aug. in Expos. Symb. et Oral. Dom. — (7) Tert. L. 5. adv. Marc. 24. — (8) L. 1. Reg. 2. — (9) L. de Ver. et Fals. Pan. c. 5. — (10) D. Aug. Serm. 23. de Verb. Dom. — (11) Tert. L. 5. adv. Marc. 15. — (12) Tract. de Virt. c. 27.

fide in auxilio Ecclesie triumphantis, ubi habes 1. Mediatorem misericordissimum patrocinantem; 2. Matrem benignissimam auxiliantem; 3. Cœtum amicorum et fratrum fidelissimum intercedentem.

1. Peccator desperare non debet, agnoscens fidelissimum, sequestrem Dei et hominum Jesum Christum. (1) Christum sequestrem Dei et hominum nuncupat Tertullianus, qui mediator habetur ab Apostolo: *Unus mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus.* (2) Christus autem dicitur mediator, seu medius inter Deum et hominem: vel ratione status, ut vult D. Augustinus (3); quia simul beatus fuit, ut est Deus; et simul viator, ut sunt homines. Vel quia, ut censet Tertullianus, natura divina et humana quamvis infinite distantes substantialiter et hypostatice uniantur in Christo. *Qui et homini Deum, et hominem Deo, utrumque jam in semetipso fœderavit.* (4) Mediatoris namque nomen primario significat, substantiale medium seu vinculum, quo duæ res extremæ distantes, uniantur ad invicem. Vel, ut docet dubius Tertullianus, quia Deum et hominem dissidentes reconciliavit. *Pignorata in illo divinitatis et humilitatis videtur esse concordia.* (5) Mediator enim deprecatur eum qui partes dissidentes et inimicas, sive rogando, sive consulendo, sive satisfaciendo parti læsæ, componit, et reconciliationem et amicitiam perficit. Quo sensu Christus proprie dicitur mediator. Tertullianus legit *sequester*; Erasmus *reconciliator*; Theodoretus pacis conciliator: *Unus est conciliator pacis, qui ea quæ erant inter se disjuncta et distantia conjunxit.* Subjungit autem dubius Tertullianus: *Qui mediator Dei et hominum effectus exprimitur, in se Deum et hominem sociasse speritur*, innuens hoc loquendi modo Christum, non reconciliasse hominem Deo, nisi quia naturam divinam et humanam in semetipso conjunxerat. Necessè enim fuit in Christo hypostatice naturam divinam et humanam uniri, ut odia inter Deum et hominem componeret. Nam, ut belle Anselmus, *erant homines mortales et peccatores, Deus vero cui erant conciliandi, immortalis erat, et sine peccato. Mediator autem inter Deum et hominem oportebat, ut haberet aliquid simile Deo, et aliquid simile hominibus: ne in utroque hominibus similis longe esset a Deo: aut in utroque Deo similis, longe esset ab hominibus, et ita mediator non esset. Et ideo inter mortales peccato-*

res, et immortalem justum, apparuit mortalis cum hominibus et immortalis cum Deo; Mediatoris fungens munere, non qua Deus seorsim sumptus, neque qua homo solus, sed quatenus Deus homo. (1) Opera namque mediatoris exercuit in humanitate assumpta. Ita ut principium quod, ejusmodi operum, sit Christus in quantum Deus; principium vero quo sit humanitas, in qua et per quam perfecta sunt. Quomodo Apostolus ex Theodoretis *Christum hominem nominavit: quoniam vocavit intercessorem: homo enim factus fuit antecessor; et quemadmodum qui duos quospiam manibus inter se confligentes vult reconciliare, se medium interponens, et hunc quidem dextra, illum vero sinistra tenens, ad amicitiam deducit et conjungit: ita ipse cum divinam naturam humane unisset, inviolabilem, et quæ non potest dissolvi, pacem conciliavit.* Pulchra comparatione declarat Theodoretus modum quo Christus mediatoris peregit officium et hominem Deo reconciliavit. Dum autem ait quod Apostolus Christum appellavit hominem et intercessorem, alludit ad Paulum asseverantem quod Christus est in cœlo *semper vivens, ad interpellandum pro nobis.* (2) Ut enim aliorum (3) diximus, Christus homo deprecatur, non solum oratione interpretativa, plagarum cicatrices, quibus gratiam et gloriam nobis promeruit, exhibens aeterno Patri; sed etiam oratione proprie dicta, non qua comprehensor denuo mereatur vel impetret, sed qua jus in via promeritum, sibi que promissum ac debitum, nobis dari expostulet. Utroque modo *Christus pro hominibus deprecatur et advocatus ipsorum factus* (4) prædicatur a Tertulliano: imo ab ipso dilecto Discipulo, qui, ut peccatorem avocet a desperatione, objicit illi advocatum Christum, in cœlo perorantem et patrocinantem: *Sed et si quis peccaverit, advocatum habemus apud Patrem, Jesum Christum justum.* (5) Quasi dicat: Si quis lapsus est in scelus aliquod, quantumvis enorme, pudendum et erubescendum, non idcirco desperet, neque animum abjiciat, quia apud Deum, qui est Pater amantissimus, habemus Christum advocati officio sedulo fungentem. Nam si aliquando in hac vita homo committit se disertæ linguæ, et non perit, multo magis committens se advocato Christo. *Eum enim advocatum habemus apud Patrem* (6), et adhuc

(1) Tert. l. de Res. 65. — (2) 1. Timot. 2. — (3) l. 9. Civ. 13. — (4) Ibid. — (5) L. de Trin. 16.

(1) Tert. Præd. tom. 5. de Pac. conc. 5. ubi habentur multa de Christo mediatore. — (2) Hebr. 7. — (3) Tert. Præd. tom. 2. Tract. de Christ. Conc. 6. — Tom. 5. Tract. de Orat. Conc. 1. — (4) Tert. l. de Præsc. Har. 55. — (5) 1. Joan. 2. — (6) D. August. Tract. 1. epist. Joan.

Mariam matrem benignissimam auxilian-tem.

2. Christi mediatoris et advocati patrocini-um merito imploratur. *Nec Mater præteritur.* (1) Scilicet Maria Deipara, quam adhuc *Matrem nostram sursum* (2) in cælo regnan-tem agnoscimus, et ab illa auxilium sperare debent peccatores; quantumvis hæretici hu-jusce tempestatis Deiparam invocandam, et ab ipsa protectionem sperandam negent. Sic enim fatur Beza, Calvinii discipulus: *Si Joannes advocatum nominat Christum, quid ergo illis fiet qui B. Virgini hanc faciunt injuriam, ut Christi spoliis velint eam exor-nari: imo etiam contentissima voce, Christum illi tanquam matri infantulum subjiciunt?* (3) Mentitur tamen impostor, cum asserit nos Christum subjicere B. Virgini, eamque Christi spoliis exornare. Scimus et profite-mur Christum esse Deum, Deique Filium, S. Virgineum non esse deam, sed Dei incar-nati matrem, ac proinde infinitis partibus Christo inferiorem. Quia tamen *in filio ma-ter recognoscitur* (4) absque ulla Christi inju-ria, Deipara mediatrix nostra, advocata nos-tra, imo spes nostra nominatur et recognos-citur. Et quidem 1. Mediatrix. Etenim si Moy-ses medius seu mediator inter Deum et popu-lum nominatur; si ex Apostolo, *omnis Ponti-fex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis que sunt ad Deum, ut offe-rat dona et sacrificia pro peccatis* (5); Pontifi-cem autem pro hominibus constituit in iis quæ sunt ad Deum, quid est aliud quam hominum causam agere apud Deum, pro eis orare tanquam mediatorem inter ipsos et Deum constitutum: *Maria Dei et hominum verissima mediatrix* (6) prædicatur a Lau-rentio Justiniano. Nec obstat, quod D. Au-gustinus plures concedens advocatos, unum dumtaxat admittit mediatorem, *pro quo nul-lus interpellat, sed ipse pro omnibus, hic unus versusque mediator est* (7); quia D. Au-gustinus redarguit Donatistas, qui sacerdo-tem quodammodo efficiebant mediatorem redemptionis, gratiam baptismatis a sacer-dote efficiebant dependentem; ita ut bonus sacerdos baptizando sanctificaret, malus vero baptizando pollueret. Hunc errorem confutat D. Augustinus, docens baptismum, sive a bono, sive a malo sacerdote administraretur, communicare gratiam; quia vim communi-candi gratiam habet, non a sacerdote, sed a sanguine et meritis Christi, quia unus est

mediator Dei et hominum Christus. Magnum sane est discrimen inter Christum et alios Sanctos: Christus solus est mediator redemp-tionis, non alii Sancti; Christus est media-tor intercessionis principalis, immediatus, primarius: nam immediate per seipsum ac-cedit ad Patrem, et orat pro omnibus, ven-iam gratiamque peccatorum deponit quasi ex jure meritorum suorum: Sancti vero orant pro nobis, non ex jure aut meritis suis, quasi gratiam per redemptionem nobis meruerint, eamque nobis quasi ex debito postulent; sed Christi meritis innixi per Christum orant. Unde licet a Patribus pas-sim (1) vocentur mediatores, nuncupantur tam-amen a Cyrillo Alexandrino mediatores mi-nisteriales, mediati et secundarii. Quos ideo D. Bernardus non vult simpliciter dicendos mediatores, sed cum addito mediatores ad mediatorem, scilicet ad Christum. *Opus est mediatore ad mediatorem, nec alter nobis utilior quam Maria* (2), quæ est 2. Advocata, non quidem eodem modo quo Christus dicitur advocatus noster, qui est *propitiatio pro peccatis totius mundi* (3), quia passione sua placavit Patrem, justoque sanguinis sui pre-tio satisfecit. B. autem Virgo, cæterique Sancti sunt advocati nostri, ut deprecatores et intercessores per merita Christi: *Sicut Eva seducta est ut fugeret Deum, sic Maria suasa est obedire Deo, ut virginis Evæ virgo Maria fieret advocata.* (4) Sub advocatæ ti-tulo a cunctis fidelibus invocatur, quoties *Salve Regina* dicunt. Et merito, quia, ut fatur D. Bernardus, in cælo pro nobis advo-catæ munus exercet. *Advocatam præmisit pe-regrinationis nostræ, quæ tanquam mater, misericorditer et efficaciter salutis nostræ negotia pertractat.* (5) Quam ideo 3. spem nostram appellamus. Licet Christus per se et immediate sit spes nostra, quia ab eo et per eum gratiam et gloriam speramus, Sancti tamen, et præsertim B. Virgo dicuntur spes nostra mediate scilicet per Christum, quia speramus eorum precibus impetrare apud Christum bona quæ petimus. Quo titulo ho-noramus Deiparam absque ulla Christi inju-ria. Si enim advocatum in curia vocare pos-sumus spem causæ aut veniæ obtinendæ, cur non possimus spem nostram appellare Ma-trem Dei, quæ advocata est in curia cælesti, nobisque gratiam et gloriam potest impe-

(1) Tert. L. de Orat. 2. — (2) Tert. L. 3. adv. Marc. 24. — (3) Bez. in 1. Joan. 2. — (4) Tert. L. de Orat. 2. — (5) Deut. 5. — Hebr. 5. — (6) Serm. de Anouat. — (7) L. 2. Contr. Ep. Parmen. 8.

(1) Cyril. Alex. l. 6. Thesaur. 10. — D. Chrysost. 6. de Sacer. — D. Hier. in c. 2. Malach. — Greg. Naz. Orat. ad Greg. Nyss. — D. Greg. l. 1. Epist. 24. — (2) Serm. de B. Mar. in 1. Apoc. 12. Signum Magnum. — (3) 1. Joan. 2. — (4) D. Iren. l. 5. c. 19. — (5) Serm. de Assumpt.

trare? Et si Apostolus (1) Thessalonicenses, absque ulla Dei aut Christi injuria, nuncupat suam spem, suum gaudium, imo suam coronam gloriæ, cur non possimus vocare et invocare B. Virginem, quæ cæli est regina et Dei Mater, spem nostram, matrem misericordiæ, vitam et dulcedinem nostram? Quid hic injurium est Christo? imo quid non honorificum Christo? Nonne gloria matris est filii gloria? Nonne mater intercedendo pro nobis apud filium, per filium, consolationem, misericordiam, vitam et salutem nobis largitur? Unde D. Augustinus: « Est adhuc quoddam singulare refugium post Deum, et maxima fiducia miserorum, quod in illo regno habemus Reginam, videlicet sororem nostram, ac Dei Genitricem semper Virginem Mariam, quæ non cessat apud Deum pro hominibus intervenire, et maxime pro illis quos Filium suum congrue imitari viderit; vel etiam pro illis qui de malo ad bonum aliquando redire volunt. Credere autem indubitanter possumus, quoniam non est aliquid quod filius matri suæ petenti debeat negare aut velit. Hæc est revera Virgo Maria, de qua processit Dei sophia, quæ peccatori satis est: pia, per quam patescit salutis via. Hæc quoque sine cessatione pro peccatorum amore, quasi filio reverenter dicit: Ecce, Fili, vide quia pro hominibus homo fieri voluisti, et de me carnem sumpsisti, memento cur hæc feceris, atque miseris tibi misereri convenit. Quis igitur dubitare queat si ab ea auxilium devote postulaverit, et postulans humiliter in postulatione perseveraverit, quod nunquam ab ea vacuus recedat? Quis enim in ea speravit, et deceptus fuit? vel quis eam aliquando digne rogavit, et exauditus non est? Frustra enim amicos Sanctos oraret ille, quem ista non adjuvaret; et ut majus dicam, hoc quod alii Sancti minime auderent, hæc quadam congruenti auctoritate a Filio postulans obtinet. » (2) Verum, licet cæterorum Sanctorum intercessio cedat intercessioni Deiparæ, sunt tamen intercessionis mediatores, et omnis cælestium civium cœtus ex Angelis et animabus sanctis compositus, nobis benigne opitulatur.

Avicenna (3) quatuor modos, vel quatuor ve-

lut species causæ efficientis discriminat. Prima est perficiens, quæ inducendo formam substantialem vel accidentalem, ultimam causat perfectionem. Secunda, disponens, quæ ad receptionem formæ præparat seu disponit materiam. Tertia, consilians, vel instruens, quæ ad aliquid agendum, vel fugiendum erudit, consulit, hortatur. Quarta, coadjuvans, quæ ad primæ causæ effectum operam præstat. Causa perficiens beatitudinis consequendæ est Dei misericordia et gratia. Disponens, sunt opera meritoria; consilians et instruens, sunt homines in terra degentes et fraterne erudientes, vel Angeli in cælo regnantes, et homines ad opera virtutis inhortantes. Tandem coadjuvantes, sunt orationes vel justorum in via, vel beatorum in patria. Et quidem *S. Angelii dicuntur et Dei, dicuntur et nostri*. (1) Dei sunt, quia ejus voluntati in omnibus obediunt; nostri sunt, quia de salute nostra sollicitam curam gerunt. *Hi sunt cives beatæ civitatis Hierusalem supernæ* (2), ad ministerium missi, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis: *Ut eos liberent ab inimicis suis, et custodiant in omnibus viis suis; confortent quoque ac moneant, et orationes offerant, in conspectu gloriæ majestatis Dei*. (3) Beati quoque in cælesti curia regnantes, suis nos adjuvant orationibus. Ut enim ait D. Augustinus, *Domini noster Jesus Christus adhuc interpellat pro nobis. Omnes martyres, qui cum illo sunt, interpellant pro nobis. Non transeunt interpellationes ipsorum, nisi cum transierit gemitus noster*. (4) Quandiu gemimus in hoc terreno tabernaculo, tandiu Beati orationibus suis nos adjuvant. Quis post hæc de sua salute desperabit, habens totam Ecclesiam triumphantem sibi opitulantem? Quis non sperabit in mediatione Christi, in protectione Deiparæ, in Angelorum custodia et Beatorum intercessione? et quo firmior sit nostra fiducia, de peccatis peniteamus, virtutibus studeamus. *Imitemur eos qui præcesserunt, et gaudeant de nobis qui orant pro nobis, ut benedictio Domini in æternum maneat super nos*. (5)

(1) D. Aug. l. 22. Civ. 29. — (2) D. August. Solil. c. 27. — (3) Hebr. 1. — (4) In Psal. 8. — (5) D. August. in Ps. 88.

(1) 1. Thessal. 2. — (2) L. cur, quando et quomodo Deus, cap. ult. — (3) L. 5. Metaph. 2.

TEMPLA VENERANDA.

SCHOLIUM.

Templa 1. Dedicantur ; 2. Venerantur ; 3. Dei præsentia honorificantur ; 4. Sacrificio commendantur ; 5. Profanantur ; 6. Vindicantur.

CONCIO PRIMA.

HORREBO plane sputeum blasphemiae flammam, de haeretico ore fœtulentum (1), præsertim adversus templa dicata exhalatum. Nam Manichæi, et Messaliani templa et altaria execrantur; Magdeburgenses contra templorum consecrationem debacchantur; Calvinistæ templorum sanctitatem aspernantur, eorum adhuc decorem et ornatum dedignantur. Verum quanta falsitate et impietate ab ore hæretico errores illi afflantur, tanta veritate et pietate a Catholicis templa 1. Consecrantur; 2. Sanctificantur; 3. Decorantur.

I. PARS. De templi a Salomone constructi prima dedicationis solemnitate, et secunda restitutionis gratulatione (2) fatur Tertullianus. Semel, iterum et tertio dedicatum Hierosolymitanum templum, ex sacris paginis evidenter comprobatur. Prima dedicatio facta fuit a rege Salomone (3), ut regum testatur historia. Secunda a Zorobabel, post reditum Israëlitarum de Perside, ubi diu captivi remanserant, et hanc Esdras commemorat. (4) Tertia tandem a Juda Machabæo, quam singulis annis voluit renovari, ut in libris Machabæorum legitur. (5) Ad celebrandam autem factam a Salomone dedicationem, instituta fertur Encœniorum solemnitas: inde concludit Magnus Gregor. *Solemnitates dedicationum Ecclesiarum per singulos annos solemniter sunt celebrande: ipso Domino exemplum*

dante, qui ad festum dedicationis templi, omnibus id faciendi dat formam, cum reliquis populis, eandem festivitatem celebraturus venit, sicut scriptum est (1): Facta sunt Encœnia Hierosolymis, et hyems erat, et ambulabat Jesus in templo, in porticu Salomonis. Quod autem octo diebus Encœnia sicut celebranda, in libro Regum perfecta dedicatione templi reperietis. Ex auctoritate autem Scripturæ, Christi exemplo et Ecclesiæ usu 1. Merito templa Deo consecrantur; 2. Religiose sub Sanctorum nominibus dedicantur; 3. Hujus consecrationis ritus probe explicantur.

1. Ob quadruplicem finem sacræ struuntur et consecrantur ædes. Nimirum ad sacrificandum, orandum, reliquias martyrum conservandas, et populum verbo Dei, et sacramentis pascendum. Et ob quatuor illos fines, quatuor sortiuntur nomina: nam ratione sacrificii, templa; ratione orationis, oratoria; ratione reliquiarum, basilicæ, memoriæ, seu martyria, et ratione prædicationis et administrationis sacramentorum, ecclesiæ nuncupantur. In lege autem gratiæ, *Apostolus primus omnium templum Dei dedicavit* (2), designans sacras ædes, ad quas conveniebant fideles, ut patet ex increpatione ab ipso facta Corinthiis: *Convenientibus vobis in ecclesiam, audio scissuras esse inter vos.* (3) Ecclesiam autem illam non fuisse aliquam privatam domum, mox declarat Paulus, ecclesiam in qua congregabantur fideles, a privatis domibus discriminans: *Nunquid domos*

(1) Tert. Scorp. 7. — (2) Tert. L. de Cor. Mil. 9. — (3) L. 5. Reg. 8. — (4) L. 1. Esd. 6. — (5) L. 1. Machab. 4.

(1) L. 12. Ep. 51. — (2) Tert. L. de Pud. 16. — (3) 1. Cor. 11.

non habetis ad manducandum et bibendum, aut Ecclesiam Dei contemnitis? (1) Nisi enim ecclesia a domo fuisset distincta, et aliquo modo sacrata, de contemptu Ecclesiae eos non redargueret Apostolus: Non enim Ecclesiam contemnere dicuntur, actionem alibi licitam in illa exercentes, nisi propter aliquam ejus consecrationem. Dionysius Areopagita (2), Pauli discipulus, altaria sacro oleo unguenda et ab Episcopo consecranda docet. Taceo reliquos Patres, qui unanimi consensu, templi consecrationem ex praxi Ecclesiae asseverant; ut concludam cum Felice Quarto, ante mille annos in cathedra Petri sedente: *Solemnitates dedicationum ecclesiarum, per singulos annos celebrantur* (3) : quibus denotatur, usibus profanis non esse adhibenda templa Deo sacrata, et basilicas sub Sanctorum nominibus religiose dedicatas.

2. *Ex martyrii prerogativa* (4), seu debito Sanctis cultu, sacrae aedes, sub Martyrum et Sanctorum nominibus religiose dedicantur. Templum Salomonis fuit erectum, non solum ad sacrificia et orationes, sed adhuc ad conservandam arcam Domini. Salomon enim exsecutus est quod David pater ejus cogitaverat. *Cogitavi, ut aedificarem domum in qua requiesceret arca foederis Domini, et scabellum pedum Dei nostri.* (5) Similiter sacrae aedes dedicantur, non solum ad sacrificia et orationes, sed adhuc ad Sanctorum reliquias ornandas, conservandas et honorandas. Reliquiarum autem nomine intelliguntur ossa, vestes, loca, ubi Sancti passi sunt, vel ubi habitaverunt, vel aliquid praclare gesserunt. Sic exstructae sunt B. Mariae, vel Angelis, in locis ubi apparuerunt, vel aliqua ostenderunt miracula. Deinde erigi possunt basilicae ad Sanctorum memoriam conservandam, per eorum imaginem, per et ipsum nomen, ut qui ingrediuntur, admoniti imagine ibi depicta, vel ipso templi nomine, recordentur Sancti, cujus est imago vel nomen aedi sacrae impositum, ut cum tanquam hujus loci patronum colant et venerentur. Ideo D. Hieronymus inter inimicos ecclesiae dinumerat eos qui basilicas Sanctorum aversantur. *Samaritani, Judaei et haeretici, quales nuper sub magistro cerebro in Gallia pullularunt, basilicas martyrum declinantes, nos ibi qui orationes ex more celebramus, quasi immundos fugiunt.* (6) D. Hieronymus testatur, sua aetate fuisse Sanctorum basilicas in quibus ex usu Ecclesiae

fideles conveniebant, et ad Deum orationes fundebant, et ideo ab haereticis basilicarum hostibus, velut immundos fuisse habitos. Nonne D. Hieronymus feri haereticos hujusce tempestatis, qui magistro cerebro vel orco Sanctorum basilicas declinant, et Catholicos illos venerantes de idololatria acceusant?

Quam irrationabiliter ex Conciliorum auctoritate et Patrum testimonio constat. (1) Concilium Gangrense damnat Eustathium tanquam contemptorem basilicarum sanctorum Martyrum. Carthaginense quintum (2) vetat ne ulli Martyri aedes aedificetur, nisi si tibi aut corpus, aut aliqua ejus reliquia, aut ibi Martyr habitaverit, aut in eo loco passus sit. Accedunt Patrum testimonia. Cyrillus Hierosolymitanus (3) meminit Ecclesiae Apostolorum Hierosolymis erectae, in loco ubi Spiritus Sanctus descenderat. Basilium (4) sacrum templum Martyrum nuncupat Chrysostomus: *Ad veras regias Ecclesias dico, et oratorias aedes, et Martyrum templa* (5), dicitque Constantium post mortem, factum piscatoris janitorem, quia apud Constantinopolim sepultus erat pro foribus basilicae Sancti Petri. Theodoretus (6) templa olim idolorum, nunc Martyrum esse asseverat. Damascenus (7) templa in martyrum memoriam aedificanda declarat. Alii Patres, tam graeci quam latini, passim Martyrum basilicas et Sanctorum loca vocitant (8): *Testantur hoc Martyrum loca, et basilicae Apostolorum* (9), ait D. Augustinus. Aliorsum referens idololatriam aegerime ferre quod idolorum templa in basilicas Sanctorum dedicarentur: *Sed hoc videntur dolere, quod memoriae Martyrum nostrorum, templis eorum delubrisque succederent.* (10) Gaudentius Dei bonitatem agnoscit, quod nobis voluntatem et potestatem largitus sit dedicandi basilicas in honorem Sanctorum: *Ut venerandas Sanctorum reliquias haberemus, Deus noster tribuit. Deinde ut hanc honori eorum fundare basilicam valeremus, ipse largitus est.* (11) Plura alia Patrum testimonia videri possunt apud Bellarminum. (12)

Verum haeretici catholicam disciplinam et pietatem labefactare praesumunt ex D. Augustino (13), martyribus et Sanctis templa denegante: *Nec tamen nos eisdem martyribus templa, sacerdotia sacra et sacrificia constituumus, quoniam non ipsi, sed Deus eorum, nobis est Deus.* (14) Cujus aliorsum hanc

(1) Bellarm. l. 5. de Cult. San. c. 4. — (2) L. de Eccles. Hier. c. 5. — (3) Epist. 4. — (4) Tert. L. adv. Valent. 4. — (5) L. 1. Paralip. 28. — (6) In c. 65. Isa.

(1) Ep. ad Epis. Armeniae. — (2) Can. 14. — (3) Catech. 16. — (4) In Ps. 114. — (5) Hom. 28. ad Pop. — (6) Hom. 66. ad Pop. — (7) L. 8. ad Graec. — (8) L. 4. cap. 16. — (9) L. 1. Civ. 1. — (10) L. 8. Civ. 26. — (11) Tract. de Dedic. Eccles. — (12) L. 5. de Cult. Sanct. c. 4. — (13) L. 8. Civ. cult. — (14) L. 1. de Cent. Maxim.

subministrat rationem : *Nonne si alicui sancto Angelo excellentissimum de lignis et lapidibus faceremus templum, anathematizaremur a veritate Christi, et ab Ecclesia Dei, quoniam creaturæ exhiberemus eam servitutem, quæ uni tantum debetur Deo.* (1) Hoc ariete sacras Sanctorum aedes penitus evertere gloriantur hæretici. Ad difficultatem enodandam nonnulli concedunt templa soli Deo dicari, denominari tamen a sanctis, sed quod eis erigantur, sed vel ad templorum distinctionem, vel quia in illis templis præsertim eorum colitur memoria, quia in illis locis patroni invocantur : unde cum vocatur templum aut basilica Petri, hoc modo exponunt, hæc basilica seu templum dicatum est Deo in memoriam et nomen Sancti Petri : vel dicatum est Deo, ut ibi oretur Deus per intercessionem Sancti Petri. Eodem modo intelligunt, dum dicitur in missa Sancti Petri, non quod Petro offeratur missæ sacrificium, sed quod offeratur Deo in gratiarum actionem pro gloria S. Petro collata, et simul interpelletur Petrus tanquam patronus et advocatus apud Deum. Alii volunt sacras domos seu aedes vere et proprie ædificari et dicari Sanctis, non quidem sub ratione templi, sed sub ratione basilicæ seu memoriæ. Sub ratione templi, Deo soli dicantur, quia dicunt ordinem ad sacrificia, quæ ad Deum solum pertinent. Sub ratione basilicæ seu memoriæ, dicantur Sanctis, ut patronis, quorum specialis ibi fit mentio, ob sepulcra eorum, aut reliquias, aut quia ibi fuerunt, aut quia fidelium pietas ita gratum habet, ob animum propensum erga Sanctos, quorum ibi merita recoluntur. Quod ex altaris comparatione manifestum fiet. Nam unus et idem lapis dicitur et altare, et tumulus ; altare quatenus in eo sacrificatur Deo, tumulus seu sepulcrum, quatenus alicujus martyris vel Sancti tegit reliquias. Sicut autem lapis dicatur Sancto, non sub ratione altaris, sed sub ratione sepulcri, ita aedes seu domus dicatur Sancto, non sub ratione templi, sed sub ratione basilicæ : idololatria esset erigere Sanctis templa et altaria, non est idololatria eis erigere basilicas et tumulos lapideos. Ex quibus hi auctores inferunt, aliter dici missam S. Petri, aliter basilicam S. Petri ; quia missa nullo modo offertur S. Petro, nec primario, nec secundario. Et ne præfata distinctio templi et basilicæ gratis conficta videatur, eam fulciunt doctrina S. Augustini (2), qui conjungit templum cum altari et sacrificio, docens alia convenire, cui

unum illorum convenit ; et e converso. Asseverans adhuc templi erectionem esse cultum patriæ soli Deo debitum. Aliorsum (1) tamen martyrum basilicas commemorat, specialiterque meminit basilicæ S. Felicis : *In beatissimi Felicis basilica poneretur* (2), martyribusque memorias recte ædificari affirmat : *Nos autem martyribus nostris, non templa, sicut diis, sed memorias sicut hominibus mortuis, quorum apud Deum vivunt spiritus, fabricamus.* (3) Qui basilicas Sanctis recte ædificari et dedicari negant, a Concilio Gangrensi anathemate feriuntur : *Si quis conventus, qui per loca, et basilicas martyrum fiunt, accusaverit, anathema sit!* (4) Anathema sunt hæretici de idololatria accusantes Catholicos, religiose Sanctis et martyribus basilicas, memorias et sepulcra ædificantes et dedicantes. Nec obstat ritus consecrationis : nam templum dicitur sacrari ad honorem Dei, *sub humanorum nominum consecratione* (5), id est, sub nomine Petri vel Pauli. Hujus autem consecrationis ceremoniæ clare explicantur.

3. Sacræ aedes Deo dicatæ *consecratione censentur* (6) : finis enim præcipuus consecrationis est significare, templum Deo, sacrisque actionibus dedicari, neque esse domum profanam, sed sacram. Ideoque 1. Pinguntur cruces numero duodecim, ita inter se distantes ut totum templum occupent, et ad singulas singulæ lampades accenduntur, ad denotandum quod duodecim Apostoli per totum orbem crucis vexillum portaverunt, mundumque Evangelii prædicatione illustraverunt ; 2. Templum inungitur oleo, *benedicta unctione de pristina disciplina, qua ungui oleo de cornu in sacerdotium solebant, ex quo Aaron a Moyse unctus est.* (7) Hac unctione denotatur templum esse, non domum profanam, sed ædem sacram. 3. Aspergitur aqua, thus adoletur, cerei accenduntur : sic enim denotantur actiones puræ, bona virtutis exempla, orationes et sacrificia, quibus dedicatur templum. 4. In pavimento describitur alphabetum, quia ad concionandum, fidemque docendam destinatur templum. Alphabetum autem describitur græce et latine, quia illis linguis prædicata est fides, quibus utebatur tota fere Ecclesia, tempore quo hæc ceremoniæ institutæ sunt. 5. Fit mixtio aquæ, cineris, salis et vini, qua homines moventur ad virtutem, et vitæ novitatem. 5. Jubetur diabolus recedere, quia de templo ejicitur, neque ibi habitare simi-

(1) L. 1. cont. Maxim. — (2) L. de Cura pro mortuis. — (3) L. 22. Civ. 16. — (4) Can. 20. — (5) Tert. Apol. 27. — (6) Tert. Apol. 25. — (7) Tert. L. de Bap. 7.

(1) Argument. de Spir. S. — (2) J. 8. Civ. cap. ult.

tur. 6. Oratur Deus, advocantur Angeli, aliique Sancti, ut in eo loco habitare dignentur: et ideo pulsatur ostium, et Sanctorum introducuntur reliquiæ.

Ejusmodi ceremoniæ totum fidelium demonstrant progressum. Nam 1. Pulsatur et aperitur templum ab Episcopo baculo pastoralis, quia prædicatores potestate a Summo Pontifice et Prælati accepta, corda infidelium pulsant, et ad fidem suscipiendam aperiunt. 2. Episcopus templum ingressus in pavimento cinere consperso describit alphabeta, quia prædicatores fidei rudimenta scribunt in cordibus pœnitentium, eosque efficiunt catholicos. 3. Templum aspergitur aqua, cereique accenduntur, quia post catechismum sequitur baptismus, qui est sacramentum illuminationis. 4. In parietibus pinguntur et inunguntur cruce (quæ etiamsi ante initium consecrationis factæ sunt, propter commoditatem, ne diu expectaretur si in ipsa consecratione pingentur, hoc tamen tempore fieri debuissent) ad significandam confirmationem, quæ post baptismum cruce et chrismate perficitur. 5. Fit mixtio aquæ, cineris, salis et vini, quia tota fidelium vita consumi debet in mortificationis vitis, et novitate vitæ quærenda et retinenda. Aqua enim significat hominem, qualis est ex se post peccatum, scilicet frigidum et insipidum; cinis significat pœnitentiam et mortificationem vitiorum; sal saporem, et vinum, lætitiæ et fervorem novæ vitæ. 6. Finita consecratione, agitur dies festus cum lætitiâ, quia post finem hujus vitæ intrabunt fideles in cœlestem Hierusalem, ubi perpetuo lætabuntur. Sic *justitia, pietate et omni bono, ejusmodi consecrationis solatio nonstantur* (1), et templa Deo dicata sanctificantur.

II. PARS. *Quæ societas justitiæ et iniquitatis? quæ communicatio luci et tenebris? quæ consonantia Christo et Belial? quæ pars fideli cum infideli? aut quis consensus templo Dei et idolis?* (2) Christianorum templum multum discriminantur, tum a templis Gentilium, tum a templis hæreticorum. A templis Gentilium, quæ falsis numinibus sunt dicata et immunditiis contaminata. In illis enim *immundi spiritus considunt* (3): Christianorum autem sunt vero Deo consecrata, et *ab omni immunditiarum contagione* (4) mundata. Ab hæreticorum adhuc tem-

plum a taberna, et aram ab haru (1); quia nihil in illis sanctum, nihil religioni ac pietati consecratum, nihil quod ad bonum et virtutem incitet, sed omnia profana. Ideoque Magnus Constantinus negat loca in quibus hæretici conveniunt, esse *templa aut domus orationis*. (2) Quomodo enim possunt dici templa, domus orationis et domicilia sanctitatis, cum ibi christiana disciplina impio ritu, profanaque religione polluat: hæreticorum cœtum belle magnus imperator nuncupat *officinam maxime impiam*. (3) Epiphanius illorum conventicula, non ecclesias, sed *laticubula et cavernas* (4) vocanda declarat. Ejusmodi hæreticorum conciliabula *foveæ diaboli* (5) dicuntur a D. Hieronymo. Eadem vocat Eusebius *profanos impiosque ritus atque ceremonias, et scelestas mysteria*. (6) Solis catholicorum templis hoc nomen pertinet, quæ sunt non impura, sed munda, non profana, sed sancta; et merito ob sanctitatis 1. Deputationem; 2. Comprehensionem; 3. Operationem.

1. *Ædes sacræ sanctificantur fatum consecratione mutantur* (7), ob peculiarem respectum, quem habent ad Deum, cujus honore consecrantur. Omnis enim res Deo dicata eo ipso sancta est. *Quicquid semel fuerit consecratum Domino, Sanctum Sanctorum erit*. (8) Quod de Ecclesiis consecratis specialiter docet D. Augustinus, qui *Deo omnipotenti parietes consecratos, Ecclesiam venerandam, quasi quadam obsessione credit retinendam*. (9) Ex Ennodio, *tecta vilia de consecrantis nobilitate decorantur* (10); id est, domus profanæ in ecclesias dedicatæ, decorantur Episcopi consecrantis nobilitate, et cæremoniarum, quæ in consecratione observantur, sanctitate. *Quis enim parietes ecclesiæ sanctos dicere vereatur, quos manus sacratæ Pontificum tantis sanctificaverit mysteriis?* (11) Quis dicere audeat tot benedictiones, tot sacras unctiones ab Episcopis factas, nihil sanctitatis conferre, sed prorsus inutiles esse; si ex Apostolo cibi sanctificantur per verbum Dei et orationem (12), cur non etiam templa sanctificabuntur, quæ per sacras personas publicis precibus et benedictionibus consecrantur? *Altaria placuit, non solum unctione chrismatis, sed etiam sacerdotali benedictione sacrari*. (13) Et si Deus exau-

(1) Tert. Lib. 2. ad Nat. 7. — (2) Tert. L. de Pud. 15. — (3) Tert. L. de Spect. 12. — (4) Tert. L. de Pud. 19.

(1) Pet. Cluniac. — (2) Euseb. l. 5. de Vit. Contemplat. c. 65. — (3) Sozom. l. 4. c. 15. — (4) L. 4. pag. 459. — (5) In Psal. 7. — (6) L. 4. Histor. 10. — (7) Tert. Apol. 12. — (8) L. vit. ult. — (9) L. 4. contr. Cæscou 40. — (10) Serm. 4. de Dedicat. — (11) D. Bern. Serm. 4. de Dedic. Eccles. — (12) 1. Timoth. 4. — (13) Conc. Agathense, c. 14.

divit orationem Salomonis dedicantis templum, illudque sanctificavit : *Exaudi orationem tuam, et sanctificavi domum hanc, quam aedificasti* (1); eruntne minus efficaces Ecclesiæ preces, quam Salomonis, ad obtinendam a Deo templi sanctificationem?

Scio equidem templa virtute consecrationis non officii formaliter sancta, solæ enim creaturæ intellectuales et rationales utpote gratiæ sanctificantis capaces, possunt formaliter sanctificari; sed templa dicuntur sanctificari; tum quia ab usu profano transeunt ad cultum Dei sanctum; tum quia virtute consecrationis expellunt dæmones, ne homines ab operibus pietatis dimoveant (2); tum quia introeuntium peccata venialia delent (3); tum quia orantibus quandam virtutem spiritualem communicant, qua majori cum fervore orant; tum maxime, quia res sanctas continent. *Quorum sanctimonix congratulamur devotione solemnii.* (4) Et merito, ob sanctitatem tot rerum quæ in illis continentur.

2. *Puto nec ipsum templum, nec arca Testamenti, nec tabernaculum martyrii, nec altare, nec candelabrum* (5), neque alia multa quæ templo Salomonis tantam conferebant sanctitatem, ut rex Agrippa ad Caligulam imperatorem scribens, gloriaretur natum esse Hierosolymis, *ubi altissimi Dei templum sanctissimum situm est.* Verum hæc omnia, dico, comparari non debent sanctitati rerum, quæ in nostris templis continentur: quæ sanctificantur non nube, sed præsentia Spiritus Sancti; non arca fœderis, sed Christi humanitate; non manna, sed Eucharistiæ sacramento; non panibus propositionis, sed pane Angelorum; non Cherubinorum figuris, sed imaginibus et Sanctorum reliquiis; non virga Moysis, sed cruce dominica; non candelabro, sed libro Evangeliorum; non igne, sed infirmorum oleo; non mari æneo, sed fonte baptismali; non altari holocaustorum, sed pœnitentiæ tribunali. Tot res sanctæ evidenter demonstrant templorum sanctitatem.

Ennodius Christianorum commendans pietatem, qui in edificandis ecclesiis sua insunt bona, sic ait : *Faciunt de æde sacramentum, de terrena habitatione cœleste collegium* (6), ubi templum duplici elogio sublimat. Primo illud vocitat sacramentum, alludens ad sacramenta legis gratiæ, quæ sunt sancta; tum quia sanctitati deputantur; tum quia sanctitatem significant; tum quia

sanctitatem continent; tum quia sanctitatem operantur. His omnibus modis templa dicuntur sancta. Secundo, templum appellat cœleste collegium, vel ob commercium, quod intercedit inter cœlum et terram; vel ob multas operationes sanctas, quæ in illo fiunt. *Ex tunc quoque et deinceps sanctarum inibi lectionum resultare frequentia, sanctarum orationum devota murmurare susurra, sanctarum reliquiarum honorari beata præsentia, sanctorum spirituum indefessa noscitur custodia vigilare.* (1) Tam enim commercium quod intercedit inter cœlestes spiritus et homines mortales, quam sanctæ actiones, quæ in templo operantur, ejus sanctitatem prædicant.

3. *Templum Dei sanctum est* (2): quia in eo multæ fiunt operationes sanctæ. Quod ideo Eusebius nominat *venerandam et augustam virtutum scholam.* (3) Annon in templo divinam veneramur majestatem, laudamus magnitudinem, prædicamus liberalitatem, et recognoscimus auctoritatem? In templo cum fiducia ad Deum confugimus, necessitates nostras et indigentias aperimus, protectionem suam et auxilium orantes petimus, et misericordiæ effectus recipimus? Annon in templo ecclesiastici et regulares die noctuque ad templum conveniunt, et cœlestem æmulantes harmoniam, ad Dei gloriam et honorem, divinum decantant officium? Annon in templo singulis diebus offertur sacrosanctum missæ sacrificium, in quo Christus est simul sacerdos et hostia? In templo nonne efficiuntur Christiani, per baptismum; roboramur in fide, per confirmationem; reconciliamur Deo, per pœnitentiam; de corpore et sanguine Domini saginamur, accedentes ad sacram mensam? In templo nonne concionatores prædicant verbum Dei, de mysteriis religionis instruunt fideles, peccatores ad odium vitii et amorem virtutis incitant? In templo tot observantur ceremoniæ religionis, tot exercentur actiones pietatis, tot spectantur exempla perfectionis, et accipiuntur a Deo tot misericordiæ effectus, et dona munificentiæ et liberalitatis. (4) Ibi peccator pœnitens recipit veniam delictorum, justus recognoscens incrementum gratiarum: pauper indigens levamen pœnarum, dives benefaciens mercedem largitionum. Ibi lassi inveniunt requiem, tristes consolationem, debiles fortitudinem, tepidi devotionem, derelicti opitulationem. Ibi ignari inveniunt consilium, ægri remedium, morientes auxilium,

(1) L. 5. Reg. 9. — (2) D. Greg. 1. 5. Dialog. 50. — (3) D. Thom. 5. p. qu. 85. art. 3. — (4) D. Bern. Serm. 4. de Dedic. Eccl. — (5) Tert. L. de Cor. Mil. 10. — (6) Serm. 4. de Dedic.

(1) D. Bern. Serm. 4. de Dedic. Eccl. — (2) Tert. L. de Pud. 16. — (3) L. 1. de Vit. Constantin. c. 46. — (4) Thom. a Kemp. 1. p. Serm. 50.

mortui refrigerium. Ibi Christiani sanctificationi student, et in perfectione proficiunt, Dei gloriam sectantur, suæque saluti invigilant, dicentes cum Regio Vate : *Aperite mihi portas justitiæ, ingressus in eas confitebor Domino.* (1) Ingressum templi portas justitiæ appellat, quia in templo peccatores justificantur, acquiruntque sanctitatem : *Eccelesia locus quidam est medicinæ spiritualis, et eos qui huc veniunt, decetne domum redeant, nisi congrua remedia acceperint, illaque suis vñberibus adhibuerint?* (2) Ingressiuntur cæci, et illuminati exeunt; ingrediuntur obdurati, et emolliti exeunt; ingrediuntur ægroti, et exeunt sani; ingrediuntur rei, et exeunt innocui; ingrediuntur dæmonum servi, et exeunt Dei filii; ingrediuntur peccatores, et exeunt justii; ingrediuntur meritis destituti, et exeunt meritorum ditati grati. *Sic nos in Ecclesiam convenimus, non propter hoc solum, ut illic immoremur, sed ut aliquid magnum lucrati, et spirituale lucrum, discedamus.* (3) Quodnam, quæso, majus merum lucrari possumus quam repleti justitia et sanctitate? Sic expendit D. Hieronymus istud Davidicum : *Replebimur in bonis domus tuæ* (4) : *Replebimur sanctificatione templi tui.* Quasi templi sanctificatio sit pretiosus thesaurus, quo abunde ditamur, quam afflat, spirat, communicat templum sanctificatum et decoratum.

III. PARS. Ab initio romanæ reipublicæ, nondum aut simulacris aut templis res divina apud Romanos constabat : *frugis religio, et pauperes ritus, et nulla capitolia certantia cælo, sed temeraria de cespite altaria, et vasa adhuc Samia, et nidor exilis.* (5) At postquam orbis obtinuit imperium, magnifica exstruxit templa tot tantaque, ut ad eorum numerum et magnificentiam vix unum sufficiat volumen. Similiter initio christianæ religionis, cui prope omnium hominum contrarium erat genus, vix ulla publice templa exstrui potuerunt : fideles tunc temporis congregabantur, vel in cryptis et obscuris locis, tyrannis et persecutoribus incognitis; vel secreto conveniebant ad domos piorum hominum, nullo elegantiae splendore, aut externo cultu decoratos. Verum postquam veritas de errore, fides de idololatria triumphavit; postquam super imperii solium sederunt, non tyranni, et impii christianæ religionis persecutores, sed principes christiani, non minus pietate quam majestate commen-

dabiles magnificentiam et devotionem suam demonstrarunt in exstruendis Deo vero templis, quorum excellens magnitudo, admirabile artificium et exquisitus in omnem partem ornatus, omnium Gentilium delibata longe superabant. Tempore namque Constantini, *magnifica templa, amplitudine et sublimitate ingenii, et longe quam antea venustate, et splendore majore constructa* (1) sunt. Quod unum sufficere debet ad retundendos hujusce tempestatis hæreticos, qui ecclesiarum decorem et ornatum repleiunt : et ut appareat quam immerito, ecclesiarum 1. Ornatus vindicatur; 2. Excessus non approbatur; 3. Defectus damnatur.

2. *Jam vero de suggestu et apparatu retractandum.* (2) Templorum autem ornatus, partim in ipsa fabrica consistit, partim in imaginibus, crucibus, calicibus, vasis argenteis, aureis, gemmeis vestibus, supellectilibus, aliisque ornamentis; et quamvis ille ornatus rejiciatur ab hæreticis, merito tamen approbatur. 1. Quia ab exordio nascentis Ecclesiæ fuit in usu. In testimonium advoco Eusebium, Sozomenum et Nicephorum. Nam *si in tribus testibus stabit omne verbum,* (3) quanto magis, dum testes sunt antiquitate, auctoritate illustres? Eusebius quidem referens quanta levitia, post debellatam idololatriam, fideles conspiciebant *templa excelsa, pro humilibus conventiculis elevari.* (4) Sozomeus etiam de felici Magni Constantini ævo ait Emesæ fuisse templum *plane visendum atque mirabile, eximia quadam pulchritudine celebratum.* (5) Tandem ex Nicephoro Constantini Magnus, cum ageret de templo in Calvarie monte ædificando, Antistiti Hierosolymitano declarat, velle ut omnia totius orbis *egregia et excellenti pulchritudine opera* (6) superet. 2. Quia imperatores et principes pietate famosi, magnis sumptibus magnifica templa ædificarunt et ornarunt. Taceo Theodosium imperatorem, qui Ecclesiam magnificam exstruxit in honorem S. Joannis Baptistæ. (7) Taceo Carolum Magnum, qui plures exstruxit aedes sacras, splendidissimas. Taceo (8) Pulcheriam, quæ D. Stephano ædificavit templum, auri et lapillorum fulgore collucens (9): ut referam Justiniani et Constantini imperatorum in ædificandis et ornandis templis pietatem : « Dei Genitrici passim per romanum imperium nulas aedes Justinianus consecravit, adeo

(1) Psal. 117. — (2) D. Chrysost. Hom. 1. in Genes. — (3) D. Chrysost. Hom. 5. ad Pop. — (4) Psal. 64 — (5) Tert. Apol. 35.

(1) Niceph. l. 7. c. 40. — (2) Tert. l. de Idol. 18. — (3) Tert. l. de Bapt. 6. — (4) L. 9. Histor. c. 10. — (5) L. 3. c. 16. — (6) L. 8. c. 28. — (7) Sozom. l. 7. c. 24. — (8) Abb. Usperg. in Chron. — (9) Niceph. l. 14. c. 9.

plane magnificas, et præstantes, tamque ingenti pecuniarum acervo constructas ut si quis unam duntaxat ædem conspexerit, hoc solum opus ab ipso elaboratum existimabit, et in eo perficiendo omne regni sui tempus confecisse (1) : » necnon cunctos imperii consumpsisse thesauros. Laudent Gentiles templum Dianæ Ephesinum; ad quod coonestandum beatos se putabant Asiæ reges, si magno sumptu et opere columnam unam adjecissent. Ecclesia Sanctæ Sophiæ a Justiniano imperatore ædificata, potiori jure est mundi miraculum, quam Dianæ templum trecentorum annorum spatio a multis regibus constructum. Neque minor fuit Constantini Magi magnificentia, quam præsertim in construendo templo sub Apostolorum nomine dicato, demonstravit, ut testatur Eusebius testis oculatus. « Apostolorum templum in urbe sui cognomine, ad perpetuam illorum memoriam conservandam ædificare cœpit. Illud vero cum in infinitam extruxisset altitudinem, lapidumque omnis generis, ac crustarum varietate ab ipso solo ad superiorem contignationem collustrasset, summo artificio factis laquearibus tectum intus complexus est, auroque universum contexit : supra vero pro tegula inductum æs, a toto opere inbrium injurias arcebat. Quod ipsum etiam multo auro fulgebat, ita ut longe contemplantibus per reciprocatos solis radios, incredibilis splendor offundi videretur. Interioris ædis partem undique in ambitum circumductam, reticulari opere ex ære et auro affabre facto convestivit. Ac templum quidem in hunc modum permagna imperatoris et cura et studio exstructum est. » (2) Usus Ecclesiæ in ornandis ecclesiis 3. Patrum auctoritate roboratur. Nam *sacrarum ædium ornatus* a Sancto Maximo prædicatur. Theodoretus, Ancyrae Episcopus, asseverat ædes sacras suis temporibus ædificatas superare in decore *eximias pulchritudines quæ in oculis incurrunt*. (3) D. Paulinus, Nolanus Antistes, ecclesiarum splendorem et ornatum *pompam* (4) appellat. D. Augustinus in sua hipponensi ecclesia, multa vasa argentea et aurea esse fatetur : *Sed et nos pleraque instrumenta, et vasa ex auro et argento habemus in usum celebrandorum sacramentorum, quæ ipso ministerio consecrata, sancta dicuntur* (5); et ut cæteros prætermittam, pro coronide D. Ambrosius sic fatur : *Maxime sacerdoti hoc convenit, ornare Dei templum decore con-*

gruo, ut etiam hoc cultu, aula Domini resplendeat. (1) Postremo, Ecclesiarum ornatum etiam ratio persuadet, tum quia extruere Deo templum, illudque splendide ornare, magnificentiam redolet, religionem sapit, fidem prodit, pietatem, charitatem et gratitudinem in Deum testatur; tum quia ejusmodi ornatus Dei magnitudini convenit. Quo enim major est princeps, eo majus ei ædificandum est palatium. Quod non ignorans Salomon, sapienter ait : *Domus quam ædificare cupio, magna est : magnus est enim Deus noster super omnes deos.* (2) Divinamque majestatem prædicant, non solum ministrorum dignitas et sanctitas, sed etiam ædificii apparatus, divitiarum copia, pretiosumque suppellectile; tum quia ornatus plures hominibus affert utilitates; nam et illos ad Ecclesiam attrahit, et devotionem præsertim simplicium adauget, et mysteriorum religionis reverentiam ingenerat, mentemque ad existimationem divinæ majestatis inducit. Ideoque jussit templum Salomonis fieri magna cum magnificentia, ut Hebræi, qui corporalibus attrahebantur et alliciebantur, per illud, Dei conciperent et agnoscerent majestatem. (3) Quod si interdum Patres invehunt in ecclesiæ ornatum, excessum duntaxat insequuntur, qui non approbatur.

2. *Insignia dignitatum et potestatum habent profanationis suæ maculam.* (4) Si sit excessus, qui etiam in ornatu templorum vitandus est, indebite ornantur templa, nisi septem observentur conditiones, hoc versiculo comprehensæ :

Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando?

Has circumstantias in suis ecclesiis et monasteriis non observantes monachi Cluniacenses, graviter reprehenduntur a D. Bernardo. 1. Attendenda est persona. Si enim qui paupertatem profitentur, et victum ab aliis emendicant, templum vellent ædificare marmoreum, auro et gemmis ornatum, etiamsi possent eleemosynis hinc inde acquisitis; indecenter tamen, et contra paupertatis professionem facerent. Magnificentia enim decet principes, non monachos et pauperes. Et hæc est prima ratio querelæ D. Bernardi : *Omitto oratoriorum immensas altitudines, immoderatas longitudines, supervacuas latitudines, sumptuosas depolitiones, curiosas depictiones; quæ dum orantium in se retorquent aspectum, impediunt et affec-*

(1) Procep. Or. 1. de ædific. Justin. — (2) L. 4. Vit. Const. c. 60. — (3) In cap. 4. Michæx. — (4) Epist. 12. — (5) In Psal. 113.

(1) L. 2. Offic. 21. — (2) L. 2. Paral. 2. — (3) D. Chrysost. Hom. 17. in Ep. ad Hebr. — (4) Tert. L. de Idol. 18.

tum : et mihi quodammodo repræsentant antiquum ritum Judæorum : sed esto fiant hæc ad honorem Dei : illud autem interrogo monachus monachum, quod in Gentilibus Gentilis arguebat. Dicite, Pontifices, in sancto quid facit aurum? (1) Ego autem dico : Dicite, pauperes; si tamen pauperes, in sancto quid facit aurum? (2) 2. Attendendum est, quid ad ornandum templum apponatur, an ad devotionem inducat, vel potius ab ea abducat? An templum Deo sacratum deceat, vel potius dedebeat; et hæc secunda causa querelæ D. Bernardi adversus Cluniacenses, adhibentes ornamenta rara, quæ ad pietatem nullo modo excitabant, sed curiositatem duntaxat pascebant; tendentes stromata non sancta, sed profana; pingentes in claustris vanas et climericas Gentilium fabulas. « Cæterum in claustris coram lugentibus fratribus, quid facit illa ridicula monstruositas, mira quædam deformis formositas, ac formosa deformitas? Quid ibi immundæ simiæ? quid feri leones? quid monstruosi Centauri? quid semi-homines? quid maculosæ tigrides? quid milites pugnantes? quid venatores tubicinantes? Videas in uno capite multa corpora, et rursus sub uno corpore capita multa. Cernitur hinc in quadruplici cauda serpentis, illinc in pisce caput quadrupedis. Ibi bestia præfert equum, capram trahens retro dimidiam. Hic cornutum animal equum gestat posterius. Tam multa denique tamque mira diversarum formarum ubique varietas apparet, ut magis legere libeat in marmoribus quam in codicibus, totumque diem occupare singula ista mirando, quam in lege Dei meditando. Pro Deum! si non pudet ineptiarum, cur vel non piget expensarum, quæ non conveniunt monachorum templo et claustris? Nam considerandum ubi, seu locus. Certum est enim non omnia loca eundem requirere ornatum: parochiæ non tantum requirunt quantum cathedrales, neque ecclesiæ quæ sunt in desertis vel oppidis, ad quas perpauci conveniunt homines, sunt tantis sumptibus decorandæ, sicut illæ quæ sunt in magnis urbibus, ad quas innumera confluit multitudo. Et hæc 3. De causa D. Bernardus Cluniacenses redarguit, habentes ecclesias adeo amplas et splendidas ut non solum æquarent episcopales et cathedrales, sed eas longe superarent. Et quidem alia causa est episcoporum, alia monachorum. Scimus namque quod illi sapientibus et insipientibus debitores cum sint, carnalis populi devotionem,

quia spiritualibus non possunt, corporalibus excitant ornamentis. Nos vero, qui jam de populo exivimus, qui mundi quæque pretiosa ac speciosa pro Christo reliquimus, qui omnia pulchre lucentia, canore mulcentia, suavolentia, dulce sapientia, tactu placentia, cuncta denique oblectamenta corporea, arbitrati sumus ut stercora, ut Christum lucrifaciamus; quorum, quæso, in his devotionem excitare intendimus? quem, inquam, ex his fructum requirimus? stultorum admirationem, an simplicium oblectationem? an fidelium devotionem? Esto. Verum quibus auxiliis adeo splendide decorantur et ornantur templa? justis, an injustis? licitis, an illicitis? de sua, an de aliena facultate? Indubite mulier maritum depauperat, filios ad egestatem redigit, ut ditet templa. Si enim reprehenduntur Pharisei (1) docentes filios-familias offerre templo donaria cum detrimento parentum, eadem ratione reprehendendæ sunt uxores quæ, inscio marito, ultra suas facultates, splendide ornant ecclesias, in damnum totius familiæ. Sed multo magis culpandi sunt qui aliena rapiunt, vel furtis, ut latrones; vel injustitiis, ut iudices; vel concussionibus, ut vectigalium exactores, ut templa ædificent vel ornent. Ex Apostolo (2) enim non sunt facienda mala ut veniant bona. In his adhuc qui licite templis sua largiuntur, examinandum est cur id faciant, quo scilicet fine. An ut Deo placeant, vel sibi? an ut Dei honorem querant, vel potius vanam mundi sectentur gloriam, ex liberalitate, vel potius avaritia? et de pravo illo fine Cluniacenses increpat Bernardus, quod quæstus causa ornarent templa, nimirum ut plures confluerent ad offerendum. Et ut aperte loquar, totum hoc fuit avaritia, et non requirimus fructum, sed datum. Si queris, quomodo? Miro, inquam, modo. Tali quadam arte spargitur æs, ut multiplicetur; expenditur, ut augeatur, et effusio copiam parit. Ipso quippe visu sumptuosarum, sed mirandarum vanitatum accenduntur homines magis ad offerendum, quam ad adorandum. Sic opes opibus hauriuntur, pecunia pecuniam trahit. Quia nescio quo pacto ubi amplius divitiarum cernitur, ibi offertur libentius. Ostenditur pulcherrima forma Sancti vel Sanctæ alicujus, et eo creditur sanctior quo coloratur. Currunt homines ad osculandum, invitantur ad denotandum, et magis mirantur pulchra quam venerantur sacra. Neque solum in his Bernardus agnoscit avaritiam, sed adhuc vanitatem detegit. Ponuntur de-

(1) Persius, Sat. 2. — (2) Apolog. de Vit. et Morib. Religios. c. 12.

(1) Marc. 7. — (2) Rom. 5.

hinc in ecclesia gemmata non coronæ, sed rosæ circumspectæ lapidibus, sed non minus fulgentes insertis lapidibus. Cernis et pro candelabris arbores quasdam, multo æris pondere, miro artificis opere fabricatas, nec magis coruscantes superpositis lucernis quam suis gemmis. Quid putas in his omnibus queritur? Penitentium compunctio, an intuentium admiratio? O vanitas vanitatum, sed non vanior quam insanior; quia nec rectus intenditur finis, nec debitus adhibetur modus: interest enim multum quomodo res facienda sit, non solum ob bonum finem, sed etiam debito modo. Hunc modum non adhibent in decorandis templis, qui vel indecora afferunt ornamenta, vel decentia non disponunt coloco et ordine quo debent esse. Ob hanc causam Cluniacenses arguit Bernardus quod humi in pavimento pingerent Sanctorum figuras, et pingerent Angelorum imagines, cum ipsorum injuria. Ut quid saltem Sanctorum imagines non reveremur, quibus utique ipsum quod pedibus conculcatur, scatet pavementum? Sæpe sputitur in ore Angeli, sæpe alienjus Sanctorum facies calcibus truditur transeuntium; et si non sacris his imaginibus, cur non parviter vel pulchris coloribus? cur decoras, quod mox sædandum est? cur depingis quod necesse est conculari? Quid ibi valent venustæ formæ, ubi pulvere maculantur assiduo? Denique quid hæc ad pauperes, ad monachos, ad spirituales viros, qui magnos expendunt sumptus? Hoc satius esset pauperibus erogare, præsertim hac tempestate, in qua egestas et fames grassatur. Et hæc est querela Bernardi adversus Cluniacenses: Fulget Ecclesia in parietibus, et in pauperibus eget; suos lapides induit auro, et suos filios nudos deserit. De sumptibus egenorum servitur oculis divitum. Inveniunt curiosi quo delectentur, et non inveniunt miseri quo sustententur. Tempus enim observandum est, et quando quis tenetur juvare proximum; præsertim parentes aut filios, et non potest simul providere proximo et donare templo: tum non recte facit, si neglectis parentibus vel proximis, ædificet vel ornet templa, Domino dicente: Misericordiam volo, non sacrificium (1): imo tempore necessitatis non sunt largienda ecclesiarum ornamenta, cujus supellex eroganda est pauperibus et captivis. Nam, ut fatur D. Ambrosius, ornatus sacramentorum redemptio captivorum est. (2) Verum perpauca sunt hac ætate qui excessu peccent, multi

econtra in ornandis templis defectu delinquant.

3. Romanis adhuc Gentilibus sic gratulatur Tertullianus, Judæorum et Deum victimis, et templum donis, et gentem fœderibus aliquandiu honorastis (1): quod factum Machabæorum tempore sacer textus commemorat. Suam in superstitione demonstrabant pietatem Romani, cum auctis jam rebus religio profecerit (2); tum in ædificandis templis; tum in magnificis donis, quibus eos decorabant; tum in sollicitudine, qua curabant ea quæ ad ornatum, decorem et templorum nitorem spectabant. Ex officio namque proconsules, ædes sacras circumire præcipiebantur, inspiciendi gratia, an sarta essent, an aliqua refectione indigerent, dantes operam ut quæ cœpta erant, consummarentur. Hoc exemplo stimulantur ecclesiastici; ut sacrarum ædium magnam et sollicitam curam gerant, nec viduari suo splendore patiantur. Qua in re honestius utiliusque ecclesiasticas possunt impendere opes, quibus divino beneficio perfruuntur, quam in augustis Dei sacrariis decore insigniendis, iisdemque si quando erit opus, splendide et magnifice instaurandis. Esset adhuc eorum pietati consentaneum, circumire ædes sacras, et omni studio contendere, ne ullis rebus indigeant, quæ ad alendam in animis religionem et sanctissimi Numinis cultum requiruntur.

Præsules et sacerdotes pietate conspicui, de decore domus Dei fuerunt solliciti. Tædiosum foret cunctos recensere, tres duntaxat referam. Nimirum D. Leonem, Summum Pontificem; Patientem episcopum Lugdunensem, et Nepotianum sacerdotem. Suum S. Leo declarat studium: Ipsam quoque orationis domum propensiore cum cura, et ampliore cultu, quantum possumus, adornavamus. (3) De hac cura patientem episcopum laudat Sidonius Apollinaris: Omitto, te tanto cultu ecclesiam tibi creditam convenustare, ut dubitet inspector, meliusne nova opera consurgant, an vetusta reparentur. Omitto per te plurimis locis basilicarum fundamenta consurgere, ornamenta duplicari. (4) Tantum Præsulem de quatuor commendat Sidonius. Quod ecclesias ædificaverit, quod ruinam minitantes reparaverit, quod tam ædificatas quam reparatas splendide ornaverit, et insuper quod tanta munificentia et humanitate in pauperes ex-

(1) Osee. 6. — (2) D. AFRIB. l. 2. Offic. c. 28.

(1) Tert. Apol. 25. — (2) Ibid. — (3) Serm. 3. de Quadrages. — (4) l. 6. ep. 12.

stiterit, ut non minora bonæ conscientie culmina levet. (1) In his Patiens ecclesiasticos reditus insumebat. Nepotianus non habens amplas facultates quibus templa auro et gemmis ornaret, parietes picturis variisque coloribus insigniebat: *Basilicas Ecclesie, et martyrum conciliabula, diversis floribus, et arborum ramis, vitiumque paupinīs adumbravit, ut quicquid placebat in ecclesie tam dispositione, quam visu, presbyteri laborem et studium testaretur.* (2) Neque solummodo Nepotianus sacras aedes pulchris coloribus decorabat, sed adhuc omni studio elaborabat, ut sacrarium esset mundum, nitidi parietes, vasa luculenta, ipsumque pavementum expolitum, et omnino sordibus vacuum. Teste namque D. Hieronymo, *erat sollicitus si niteret altare, si parietes absque fuligine, si pavimenta tersa, si sacrarium mundum, si vasa luculenta, et in omnes ceremonias pia sollicitudine disposita.*

Hæc exempla non imitantur qui pluris faciunt profanam domum quam Dei templum, qui Ecclesie bonis opulente ditati, sumptuosa palatia ædificant, persæpe superbie monumenta, et erga sacras aedes nullum pietatis indicium demonstrant, quod inter corruptos Ecclesie mores recenset D. Bernardus: « Honorati incedunt de bonis Domini, qui Domino honorem non deferunt. Inde is quem quotidie vides meretricius nitor, histrionicus habitus, regius apparatus. Inde aurum in frænis, in sellis et calcaribus, et plus calcaria quam altaria fulgent. Inde splendida mensæ et cibus et scyphis; inde cithara, et lyra, et tibia; inde redundantia torcularia et promptuaria plena eructantia ex hoc in illud; inde dolia pigmentaria; inde referta marsupia. Pro hujusmodi volunt esse et sunt ecclesiarum præpositi, decani, archidiaconi, episcopi, archiepiscopi. » (3) Hoc tentationis genus, dæmonium perambulans in tenebris appellat Bernardus. Similiter Cardinalis Bellarminus templorum squalorem, et altarium sordes recensere solebat inter gravissimas Ecclesie calamitates. Quid vero sibi acciderit sic refert: « Ego cum ex itinere apud episcopum nobilem et prædivitem hospitarer, vidi aulam vasis argenteis splendidam, et mensam omni genere præstantium ciborum refertam, mappas quoque et omnia reliqua nitida, et odorem suavem spirantia: sed cum die sequenti summo mane ad Ecclesiam palatio contiguam descendissem, ut sacris operarer, inveni omnia contraria, id

est vilia et sordida, ut vix auderem in tali loco et cum tali apparatu divina celebrare mysteria. » (1) Quid legendum magis quam conspiciere seculares mensas nitentes, auro et argento relucentes, et sordescere templa, arasque sacratiores? Quid magis horrendum quam sacrosanctum Eucharistie sacramentum reponi in angusto, vili, male materiato et semiruto templo, in quo omnia situ et squalore horrida, etiam subinde ipsa arcula, in qua reconditur sacra pyxis, eaque quandoque e stanno, vel ære, in quo vix panem vel cibum reponeres? Taceo calicum immunditiam, vestium sacerdotalium vilitatem, et sordes ipsius aræ, quæ verius hara dici posset quam ara.

Templorum squalor, sacrarum aedium sordes, aræ indignitas, ornamentorum vilitas, movit hac ætate plures Christianos pietate famosos, ut calices, pyxides argenteas, vestes sacerdotales, ornamenta decencia donarent ecclesiis, renovantes antiquam consuetudinem, qua dona quisque sua aris imponebat. Ita Valens imperator, teste Theodoretto, *altari consuetu obtulit dona.* (2) Ita Gallus et Julianus regii juvenes, suam pietatem erga templa maxime prodiderunt *votivorum donorum munificentis* (3), ut loquitur Gregorius Nazianzenus. Sic in templo Hierosolymitano ædificato a Constantino Magno, erant *pulcherrima opulentie monumenta, et religiosa donaria.* (4) Et ne longius inductionem traham, Christiani ore Salviani sic fantur: *Cum a Deo bona accepimus, bona reddimus, ad domos videlicet dominicus statim currimus; illustramus donariis sacra limina, aras muneribus implemus.* (5) Ad quod hortatur fideles Chrysologus: *Offeramus munera, quia nascenti regi semper publica paratur oblatio.* Christus autem Rex regum in Eucharistia velut nascitur: ibi enim reproducitur, vel adducitur: *Offeramus munera, quia indevotus satis est vacuus adorator* (6); denique nostram ostendamus devotionem: *Hoc probat Magus, qui onustus auro, succensus thure, sacratus myrrha, Christi incunabulis inclinatur.* Hoc demonstret fidelis onustus donis et muneribus, curvatus ante sacrosanctum Eucharistie mysterium. *Quale est si quod fecit Magus, non faciat Christianus? Doleo certe, doleo quando lego Christi cunabula Magos rigasse auro, et video altare corporis Christi Christianos vacuum reliquisse.* Quantum doletet purpuratus Doctor hac ætate, in qua rariss-

(1) Epist. 10. — (2) D. Hieron. Epist. 3. — (3) Serm. 55. in Cant.

(1) L. 2. de Gemit. Colum. c. 5. — (2) L. 4. c. 17. — (3) Orat. 3. — (4) Sozom. 1. 2. c. 5. — (5) L. 6. ad Eccles. — (6) Serm. 105.

simi sunt qui Deo munera offerant, quamvis nullus a tali debito sese eximere possit! *Non habeo, nemo dicat, quando Deus ex eo quod habes, non ex eo quod non habes, quaerit : quando duo ara viduae in acceptum dignanter adscribit.* Unusquisque pro sua facultate largiatur, det parum, ut accipiat multum : *Devoti simus Creatori, ut nobis devota sit creatura. Repleamus altare Dei, ut nostra horrea repleat fructuum plenitudo. Certe si non damus, quia non accipimus non quaeramus.* Date igitur, ut Deus det vobis tam praesentia quam futura bona.

CONCIO SECUNDA.

DEUM existimo ubique praesentem, ubique dominantem, omnibus colendum, omnibus demerendum (1), praesertim in locis ejus majestati sacratis. D. Epiphanius, Constantiae episcopus, refert hoc dogma suis discipulis reliquisse Zenonem philosophum : *Templa diis exstrui non oportere, divinumque Numen sola mente continendum.* (2) Hujus philosophi effatum verum esset, si vere spirituales essemus; sed quia sumus spiritu et corpore compositi, Deum tum spiritu, tum corpore venerari debemus. Inter externos autem cultus, quos Deo reddimus, non ultimum locum tenent templa, in quibus fere omnia peraguntur, quae ad externum Dei cultum pertinent; et licet Deus, qui est ubique, ubique coli possit, specialiter tamen in templis colendus est, quae vult Aristoteles habere illustrem quamdam eminentiam et dignitatem. (3) Cum enim in hominum vita nihil sit religione augustius, convenientissimum est ut sacrae aedes in quibus exercetur religio, magnificentiae habeant splendorem, quo et Deus religiosius colatur, et templum majori devotione veneretur : quod D. Paulinus belle nuncupat *penum venerandam* (4) : quia 1. Rationabiliter veneratur; 2. Quomodo venerandum sit declaratur; 3. Templi irreverentia condemnatur.

I. PARS. Christiani *Dei cultores* (5) triplicem habent respectum : unum ad Deum, cui suum deferunt cultum; alium ad ceteros Christianos, cum quibus in eodem cultu conveniunt, ut ipsimet fatentur : *Corpus sumus de conscientia religionis.* (6) Tertium ad templum, seu Ecclesiam, in qua conve-

niunt; quia ibi magna sacratissimaeque res geruntur, quae in operibus religionis obtinent principatum. Ibi augustissimum missae offertur sacrificium; ibi sacramenta administrantur : ibi concionatores verbum Dei annuntiant; ibi ecclesiastici divinum officium decantant; ibi Sanctorum reliquiae et imagines devotionem inspirant; ibi fideles simul congregati magno cum fervore, ob tot pietatis monumenta, ad templa veneranda excitantur : quae profecto sunt veneratione dignissima, ob 1. Res sacras, quae ibi conservantur; 2. Sacramenta, quae administrantur; 3. Sanctas actiones, quae in illis operantur.

1. Christiani *Deum naturae de proximo colentes* (1), templum venerantur, ob res sacras, quae sunt *propriae religionis pignora.* (2) Inter quae potissimum recensentur sacra Eucharistia, dominica crux, reliquiae et imagines Sanctorum. Eucharistia est supremo cultu patriae adoranda, quia in illa vere, realiter et substantialiter praesens est Christus, homo Deus; tanto majori dignis veneratione, quanto magis in illo mysterio sese deicit : *et ita Deus tunc maxime magnus, cum homini pusillus.* (3) Templum adhuc decoratur signo crucis, quam nuncupat D. Cyrillus Alexandrinus *decus et ornamentum ecclesiae* (4), quam Cyrillus Hierosolymitanus vocitat *gloriam gloriarum*; quam D. Ambrosius appellat *patibulum triumphale.* (5) Quia, ut fatur D. Hieronymus, *gloria Salvatoris, patibulum triumphantis est* (6); quam tanti faciunt reges ut eam in fronte gerant : *Reges signum crucis Christi in fronte jam portant; pretiosius signum quam quaelibet gemma diadematis.* (7) Addit D. Chrysostomus, *ea velut eximio ornatu gloriantes.* (8) Asseverat Gregorius Nazianzenus Christum *attulisse ligno sanctitatem* (9); et ob hanc causam, ut testatur Magnus Gregorius, Christiani prosternuntur ante crucem : *Et nos quasi ante Divinitatem, ante crucem prosternimur* (10), quae est instrumentum quo Christus nostram operatus est salutem.

Si quis nos religiosos crucis dixerit, consecratus erit noster. (11) Tertullianus Christianos religiosos crucis appellat, vel quia cruce redempti sunt, vel quia crucem religiose venerantur; vel quia de cruce gloriantur. *Filii Calvariae, filii passionis Christi, filii crucis, portantes in fronte, quod inimici*

(1) Tert. L. 2. ad Nat. 8. — (2) In Exposit. — (3) L. 7. Poli. — (4) Epist. 12. — (5) Tert. Apol. 48. — (6) Tert. Apol. 39.

(1) Tert. L. de Cor. Mil. 7. — (2) Tert. ibid. — (3) Tert. L. 2. adv. Marc. 2. — (4) In c. ult. Soph. Catech. 15. — (5) L. 10. in Luc. — (6) Epist. 150. — (7) D. August. in Ps. 32. — (8) in Psal. 121. — (9) Orat. 18. — (10) L. 7. Ep. 53. — (11) Tert. Apol. 16.

in loco Calvariæ fixerunt. (1) Vel quia cruce adversus dæmonem armantur, *cujus ille aspectu cohortescit* (2); vel quia absque signo crucis nihil faciunt: *Ad omnem progressum atque promotum, ad omnem aditum et exitum, ad restitum et calcatum, ad lavacra, ad mensas, ad lumina, ad cubilia, ad sedilia, quacunque nos conversatio exercet, frontem crucis signaculo terimus.* (3) Tandem templa de reliquiis Sanctorum et de imaginum agmine (4) venerantur. Antiquissimis Ecclesiæ temporibus Christianos *vultu ad imagines converso* (5), in ædibus sacris vota sua fudisse asseverat Clemens Alexandrinus: quod cum facerent, mentem referebant ad Sanctum in imagine representatum, imo ad Deum, qui Sanctum fecerat gratia et gloria insignem. *Perfecta devotio hoc debet imaginum quod debet et regi.* (6) In imagine enim regis rex honoratur: *Ipsi Gentiles ob hoc simulacra fixerunt ut in ipsis erroribus, oculis cernerent, quod colebant.* Honor qui redditur imagini refertur ad Sanctum cujus est imago, Deusque sibi arrogat honorem redditum Sancto. *Quicumque honorat Dominum, honorat et Sanctum.* (7) Belle D. Chrysostomus: *Non est parva virtus Dei amicos honore efficere* (8), piaque veneratione sibi conciliare Sanctorum benevolentiam, qui sunt *legati potentissimi* (9), qui causam nostram sollicitè pertractant, *communes humani generis defensores*, qui nos adversus incursum dæmonis protegunt, *spectatores vitæ actuque nostrorum*; qui, ut ait Petrus Damianus, *in sapientia cui uniti sunt, omnia sciunt, in Omnipotente omnia possunt* (10); ad amicitiam cum Sanctis ineundam Christianos hortatur S. Leo: *Confrmate amicitiam cum sanctis Angelis, intrate in civitatem Dei, cujus nobis spondetur habitatio, et patriarchis, prophetis, apostolis, martyribus sociamini.* (11) Ut autem valeatis sociari cum illis per beatitudinem, debetis prius sociari per devotionem: *Cum quibus enim fuerit nobis consortium devotionis, erit et communio dignitatis.* (12) Nostram erga Sanctos et martyres demonstrabimus devotionem, si *tunulos martyrum adoremus.* De hac devotione erga Sanctorum reliquias veteres Christianos commendat D. Hieronymus: *Martyrum ubique sepulera veneramur, et sanctam favillam oculis apponentes, scilicet etiam ore contin-*

gimus. (1) Inde insurgit in Vigilantium, Sanctorum contemnentem reliquias. *Male facit ergo Romanus Episcopus, qui super mortuorum Petri et Pauli secundum nos ossa veneranda, secundum te vilem pulvisculum, offert Domino sacrificia, et tumulos eorum Christi arbitratur altaria* (2): ante quæ prostratos testatur D. Augustinus imperatores: *Viletis imperii nobilissimi eminentissimum culmen, ad sepulcrum piscatoris Petri submisso diademate supplicare.* (3) Ut autem animadvertit D. Maximus, *cuicti martyres devotissime percolendi sunt, sed ii præcipue venerandi sunt a nobis, quorum reliquias possidemus* in templis: quæ veneranda sunt ob res sacras quæ in illis consecrantur, et etiam

2. *De sacramentis nostræ religionis* (4), quæ in illis administrantur. In sacramentis legis gratiæ simplicitas unita est cum magnificentia. Simplicitas apparet in signo sensibili, quod videtur oculis corporis. Magnificentia vero, in effectu invisibili, qui non perspicitur. *Simplicitas divinatorum operum, quæ in actu videtur, et magnificentia quæ in effectu repromittitur.* (5) Quid simpliciis aqua quæ baptizato applicatur cum pauculis verbis? Quid magnificentius effectu baptisimi, qui enundat baptizatum a lahe peccati originalis, gratia sanctificante decorat, in Filium Dei adoptat, eique jus ad æternitatem communicat? *Ut hic quoque, quoniam tanta simplicitate, sine pompa, sine apparatu novo aliquo, denique sine sumptu, homo in aqua demissus, et inter pauca verba tinctus, non multo vel nihilo mundior resurgit, eo incredibilis existimatur consecutio æternitatis:* scilicet a Gentilibus, ab infidelibus, quorum incredulitas, ut subjungit Tertullianus, *miratur simplicia quasi vana, magnifica quasi impossibilia*, id est, signum sensibile baptismi, aquam etiam, quæ est ejus materia, contemnit, et effectum baptismi impossibilem credit. Verius catholici censent de baptismo. Tanti olim illud faciebant Christiani quod supra baptisteria columbas argenteas ponebant, tum ad ornatum splendoremque magnificentiæ divinis rebus adjungendum; tum ad Sancti Spiritus vim et dona significanda, quia expiatoris illis undis velut incubat. *Tunc ille sanctissimus Spiritus super emundata et benedicta corpora libens a Patre descendit, super baptismi aquas, tanquam pristinam sedem recognoscens, re-*

(1) D. Aug. in Tit. Ps. 41. — (2) D. Ignat. Ep. ad Philip. — (3) Tert. L. de Cor. Mil. 3. — (4) Tert. L. de Spect. 7. — (5) L. 7. Strom. — (6) Chrysolog. Serm. 147. — (7) D. Epiph. Hæret. 78. — (8) In Ps. 158. — (9) D. Basil. Orat. in 40. Mart. — (10) Epist. ad Blanc. — (11) Serm. 3. de Epiph. — (12) D. Chrysost.

(1) Epist. 171. — (2) Epist. 42. ad Madaurenses. — (3) Serm. de SS. Octavio adventore et Salvatore. — (4) Tert. lib. 1. ad Nat. 16. — (5) Tert. L. de Bapt. 2.

quiescit. (1) Alludit Tertullianus ad mundi creationem, in qua Spiritus Sanctus super aquas requiescere dicitur; moxque subjungit: « Quomodo post aquas diluvii, quibus iniquitas antiqua purgata est, post baptismum, ut ita dixerim, mundi, pacem cœlestis iræ præco columba terris annuntiavit missa ex arca, et cum olea reversa: quod signum etiam apud nationes paci prætenditur: eadem dispositione spiritualis effectus terræ, id est, carni nostræ emergenti de lavacro post vetera delicta, columba Sancti Spiritus advolat, pacem Dei afferens. » Ad quod denotandum antiquitus in baptisteriis collocabantur columbæ aureæ vel argenteæ. Sic Hilarius (2), Summus Pontifex, ad Sanctum D. Joannem fontem, auream obtulit columbam, et in septima synodo œcumenica hæreticus Severus accusatur, quod columbas aureas et argenteas, quæ supra divinos fontes (3) pendebant, diripiisset. Quod dicimus de baptismo, pari ratione dici debet de aliis sacramentis, quæ nuncupantur a Patribus divinissima signa, quia a Deo instituta, gratiamque sanctificantem, quæ deos efficit, vel conferunt, vel adaugent, ut belle declarat Tertullianus, recensens sacramentorum effectus: scilicet, *caro abluitur, ut anima emaculetur; caro ungitur, ut anima consecretur; caro signatur, ut et anima muniatur; caro manus impositione adumbratur, ut et anima Spiritu illuminetur; caro corpore et sanguine Christi vescitur, ut et anima de Deo saginetur.* (4) Refert spirituales effectus Baptismi, Confirmationis, Ordinis, Eucharistiæ et Extremæ Unionis. Priora autem quatuor sacramenta administrantur in templis, quæ sunt adhuc veneranda ob sanctas actiones quæ in illis exercentur.

3. Inter sanctiores actiones, quæ in templis et ecclesiis exercentur, quatuor præcipuæ mihi videntur, nempe sacrosanctum altaris mysterium, verbi Dei prædicatio, psalmodia et oratio. Non loquor in præsentem de altaris mysterio, quod adeo est augustum ut D. Ignatius illud *Dei gloriam* (5) vocitet. Prædicationem verbi Dei commendat ipsemet Christus, *docens non tantum facere matrem aut fratres, quanti Dei verbum.* (6) Psalmodia in qua divinæ decantantur laudes, nuncupatur a D. Dionysio *religionis et divini cultus symbolum.* (7) Tandem D. Augustinus sic de oratione fatur: *Quid est oratione præclarior? quid in tota nostra religione sublimius?* (8) Ejusmodi elogium cui-

vis competit orationi, quæ mentem in Deum elevat et voluntatem in eum transformat. Sed publica oratio, quæ a pluribus fit in ecclesia, est privata longe efficacior. Quod probe adnotat Tertullianus, qui postquam prodidit Christianos in cœtum ad templa convenientes, Deumque quasi manufacta præcationibus ambientes, subjungit: *Hæc vis Deo grata est.* (1) D. Thomas loquens de oratione a multis in ecclesia facta, concludit: *Fit oratio magis exaudibilis.* (2) Hæc de causa simul convenientes, complures concurrunt in ecclesiam (3), præsertim dum persecutio grassatur. Orationem in communi factam, velut murum Ecclesiæ et arma D. Epiphanius considerat. *Magna sunt fratres arma, preces Ecclesiæ, magnus est murus consentientium inter se plurimorum oratio.* (4) D. vero Chrysostomus quam sit potens et efficax oratio communis Ecclesiæ, ex liberatione Petri demonstrat. *Si Petrum Ecclesiæ adjuvit oratio, et illam e carcere columnam eduxit, quomodo tu ipsius potentiam contemnis?* (5) Neque minori zelo æstuat Chrysologus (6) erga eos qui communes Ecclesiæ depreciant preces: quos eloquenter redarguit ex his Christi Domini verbis: « Si duo ex vobis convenerint super terram de omni re quæcumque petierint, fiet illis a Patre meo. » (7) *Audistis quantum possit et prævaleat sanctæ petitionis consensus: non dixit illud aut illud, sed totum se promittit, quidquid unitas postulationis concupierit, præstaturum, cum dixit de omni re quæcumque petierint, fiet illis. Ubi sunt, qui præsumunt Ecclesiæ conventum posse contemni, et solitarius preces venerandæ congregationi autumant anteferri: si duobus vel tribus simul positis medium se futurum, et omnia se promittit, quæ postulatus fuerit præstaturum. Qui nihil negatum paucis, quid in conciliis et congregationibus Sanctorum postentibus denegabit. Sic credens Propheta hoc adeptum se gloriatur, dum dicit: Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo, in concilio justorum et congregatione (8): toto corde confitetur, qui totum sibi in concilio Sanctorum, quod poposcerit, audet esse præstandum. In vauum Patres ecclesias oratoria et domos precatórias (9) vocitarent, si in illis ad orandum non congregarentur fideles, et a Deo postulata non obtinerent. Salva tamen ea cautela et reverentia, ut a Deo, quæ Deo digna sunt, postulentur: qui*

(1) Tert. L. de Bapt. 8. — (2) Anastas. in Hilari. — (3) Act. 7. — (4) Tert. L. de Res. 8. — (5) Ep. ad Eph. — (6) Tert. L. de Carn. Chr. 7. — (7) De Eccles. Hier. — (8) Tract. de Miseric.

(1) Tert. Apol. 56. — (2) 2. 2. q. 84. art. a. 3. ad 2. — (3) Tert. L. de Fug. in Perf. 3. — (4) Orat. de Res. Chr. — (5) Hom. 79. ad Pop. — (6) Sermon. 152. — (7) Matth. 5. — (8) Ps. 110. — (9) D. Basil.

enim mala a Deo postulat, Deum mali iudicat et sentit auctorem : et quia vitia et indigna precatur, præstitit potestatem et potentiam degener petitor ignorat. Non ergo impia, sed pia ; non terrena, sed cælestia ; non illecebris, sed virtuti congrua ; non digna odiis, sed apta concordiae, a tali semper exoranda sunt largitore. (1) Quam vero sit utilis oratio in ecclesia facta declarat D. Chrysostomus, objectioni sibi factæ respondens : « Orare vel domi possumus, dicunt : sed homiliam doctrinamque audire non nisi in ecclesia possumus. Te, homo, decipis. Nam etsi domi quoque orandi Deum est facultas, tamen fieri non potest ut domi tam bene gres quam in ecclesia, ubi tot patres, ubi clamor felici societate excitus, ad Deum immortalem refertur. Non pariter exoras, cum solus Dominum obsecras, atque tuis cum fratribus. Est enim in huiusmodi plus aliquid, verbi gratia concordia, conspiratio, copula amoris et charitatis, sacerdotum clamores. Præsuunt enim ob eam rem sacerdotes, ut populi orationes, quæ infirmiores per se sunt validiores illas complexæ, simul in cælum evehantur. » (2) Adde locus ipse devotionem orandi excitat, propter Sanctos, qui ibidem vixerunt; reliquias, quæ ibi requiescunt; miracula quæ patrata sunt; præsentiam imaginum, crucis, Eucharistiæ: quæ omnia ecclesias venerandas demonstrant. Quomodo autem venerandæ sint nunc est ostendendum.

II. PARS. In templis et ecclesiis est *Deus ita colendus ut disciplina disposita est Christianorum.* (3) Hæc autem cultus disciplina et reverentiæ magisterium, quæ adhibenda est in ecclesiis, ab apostolicis ediscenda est constitutionibus. Institutum namque fuerat ut in templis, cum res divina fieret, sacerdos clara voce clamaret: *In sapientia attendamus, stemus honeste, stemus cum timore Dei* (4): hæc consuetudo, quæ in liturgia græca habetur, mutuata fuerat ab apostolicis institutionibus, quæ decernunt diaconos, priusquam inchoaretur sacrum, denuntiari debere. *Stemus erecti Domino cum metu et tremore ad offerendum.* Episcopum etiam dicere consuevisse: *Sursum mentem.* Tandem constitutiones apostolicæ specialiter decernunt in templis standum esse *sapienter, sobrie et vigilanter* (5), seu, ut aliis utar terminis, cum 1. Puritate cordis; 2. Silentio oris; 3. Modestia corporis.

1. *Debemus ita ingredi in disciplina Domini, ut dignum est.* (1) Quod præsertim observandum est in ecclesiis, juxta Sapientis monitum: *Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei.* (2) Quasi dicat: *Ambula modeste et caute: intraturus es aulam regiam et divinam: quare sic dispone et dirige gressus tuos, ut habitus tuus, oculus tuus, mores tui, ingressus et progressus tuus, omnia sint composita.* (3) Pedem vocat affectum, quo animus inambulat, multaque levi motu peragrat. Ille animæ gressus custodiendus est ingredienti templum, ne veniat pes superbiæ, quem repudiat Regius Vates: *Ne pes invidiæ, avaritiæ, libidinis et aliarum cupiditatum, quæ vim omnem pietatis exhauriunt.* Præfatum Sapientis oraculum sic illustrat Paraphrastes Chaldæus: *Tu, fili hominis, custodi pedes tuos, in tempore quo ieris in domum sanctuarii ad adorandum, ne venias eo plenus peccatis ante Dominum.* Qui vitii est turpatus Deo est odiosus, neque speciosa laus in ore peccatoris: si enim, ut vult D. Chrysostomus, in aulis regis nemo assumitur regis voluntatis interpret, *pravæ et corruptæ vitæ corruptus* (4): quantum a fortiori peccator sceleribus contaminatus, ineptus est ad divinas in templis decantandas laudes! Quem sic alloquitur D. Augustinus: *Quid prodest, quia hymnum cantat lingua tua, si sacrilegium exhalat vita tua?* (5) Talis sane est oratio qualis est conscientia deprecantis. *Oratio de conscientia procedit. Si conscientia erubescat, erubescit oratio. Spiritus deducit orationem ad Deum; si spiritus reus apud se sit conscientie erubescens, quomodo audebit orationem ducere ab illa, de qua erubescit, et ipse suffunditur sanctus minister?* (6)

Tria sunt potissimum quæ in templis desiderant animum a vitiiis emundatum: 1. Dei sanctitas, qui colitur: *Etenim est prophetica vox veteris Testamenti: Sancti eritis, quia Deus sanctus est.* (7) 2. Sanctitas templi, quod ipsemet Deus Moysen (8) docuit: solve calcementum de pedibus tuis: audi rationem: locus in quo stas, terra sancta est. Tali forsân oraculo edocti Gentiles ingredienti in fana, calceos deponere solebant. (9) 3. Quia oratio, quæ est religionis actus, ut Deo sit grata et accepta, in orante expostulat sanctitatem: sic divino spiritu animata, suo privilegio ascendit in cælum. (10) Ad sanctitatem tam Dei quam templi

(1) Tert. L. de Exh. Cast. 10. — (2) Eccles. 4. — (3) D. Chrysost. Hom. 15. in Ep. ad Heb. — (4) In Psal. 49. — (5) In Psal. 102. — (6) Tert. ibid. — (7) Tert. ibid. — (8) Exod. 5. — (9) Justin. Mart. Apolog. 2. — (10) Tert. L. de Orat. 9.

(1) Chrysolog. — (2) Hom. 5. de compreh. Nat. Dei. — (3) Tert. Apol. 25. — (4) D. Clem. l. 8. Const. Apostol. 12. — (5) L. 2. Const. 7.

Regius attendens Vates, ingrediendam domum Dei cum timore et innocentia declarat: *Intraibo in domum tuam, et adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.* (1) Dei timor æditus est sacrarii, et Christiani pie timorati vereuntur ne quid habeant in animo reconditum, quod augustam Dei offendat majestatem. Hac de causa ad instar Regii Vatis ingrediens Dei domum, omni studio contendunt, ut eorum pes stet in directo, adhuc ut in ecclesiis Deum valeant benedicere: *Pes meus stet in directo, in ecclesiis benedicam te, Domine.* (2) D. Augustinus cum Septuaginta legit: *In rectitudine.* In sacra templa ingrediens Deum adoraturus, ita suos debet componere affectus ut in illis nihil sit immaundum, nihil exuberans, nihil inconcinnum, nihil indignum, nihil quod dedeceat et divinam majestatem, et templi sanctitatem, ita ut possit dicere cum eodem Propheta: *Ego autem in innocentia mea ingressus sum.* Innocentia denotat animum ab omni labe expurgatum et purum; qualis sanctuarium decet, quod est venerandum, et puritate cordis, et silentio oris.

2. *Sequitur jam silentii officium.* (3) De silentio in religione et claustro servando multa aliorum (4) retulimus; nunc autem de silentio in templis custodiendo disserendum est. Plura autem sunt quæ nos ad custodiam silentii stimulant: 1. Quia silentio divina laudatur majestas: quomodo D. Hieronymus ex hebræo vertit istud Davidicum: « Te decet hymnus, Deus, in Sion: » *Tibi silentium, Deus, in Sion.* 2. Quia mysteria quæ in templis tractantur, silentium exposulant. *Sancta silentio magno, sola taciturnitate cælestia.* (5) Hinc Eunapius *silentium mysteriis congruum* (6) in aedes asseverat, et *sacrorum præsidem dignam taciturnitatem* existimat. (7) 3. Quia templis *silentium omne debetur.* Quod innuit Regius Vates aïens: « In templo ejus omnes dicent gloriam. » (8) Quod a garrulis attendendum exoptat Magnus Basilus: *Audiant hæc psalmi verba, et confusi suppedescant ii qui in templo prolixissima intexunt colloquia.* 4. Quia silentium ad orationem et contemplationem requiritur. Ut enim ait Magnus Basilus, *ad contemplationem et mentis energiam, per quam Deo conjungimur, commode cooperatur silentii tranquillitas.* (9) Et ob hanc causam Diadochus silentium nuncupat: *Matrem sapien-*

tissimorum cogitatum. 5. Quia Christiani pietate insignes, de silentio commendantur. Sic Festum et Symmachum laudat Ennodius: *Est in illis et magistra taciturnitas, et eruditi forma silentii.* (1) 6. Quia qui verbis otiosis, fabulis et vanis colloquiis in templis utuntur, *cum parvo peccato ad ecclesiam veniunt, et cum peccatis multis de ecclesia recedunt.* (2) Si enim de omni verbo otioso reddenda est ratio, quanto magis de tot sermonibus profanis in templo Deo dicato prolatis? 7. Quia Patres uno ore adversus garrulos in ecclesiis clamitant. D. Chrysostomus eum qui inter sacra de terrenis rebus loquitur, *cæno margaritas contaminare* (3) asseverat. Magnus Basilus hominem in *perennem loquacitatem effusum* (4), nullum fructum de templo reportare declarat. Eum, qui vanefabulatur, Stephanus, Summus Pontifex, de impudentia culpat. *Qua rogo fronte in sacratissimo templo assistis, qui inanibus fabulis et otiosis verbis insistis?* (5) Eundem extra ecclesias ejiciendum vult D. Chrysostomus, *ut salutis insidiatorem.* Isidorus quoque Pelusiotæ exitium sempiternum minitatur episcopo Martyrio, quod suæ dignitatis immemor, in sacra templa induceret *confusiones, nugas, et colloquia quædam indecora.* (6) Sidonius quoque Apollinaris Serotanium reprehendit, quia *in ecclesia jocatur, in convivio prædicat.* (7)

Silentium in templis cunctos decet Christianos, præsertim mulieres. Quod docet Apostolus, *æque præscribens silentium mulieribus in ecclesia, ne quid discendi duntaxat gratia loquantur.* (8) Sæpe sæpius loquendi cupidine feminæ ad ecclesias conveniunt, quarum loquacitatem cohibere volens Apostolus, serio eas admonet ne ibi loquantur de rebus etiam ad fidem, vel spirituales profectum pertinentibus, ne forte spiritualis instructionis prætextu, solitæ indulgeant garrulitati; sed *in domo Dei, precibus vacent, et retinentes linguam, aures aperiant.* (9) Verum paucae sunt mulieres quæ Apostolo obtemperant et in ecclesiis silentium servant. Sed e contra multæ loquacitati et garrulitati student, minus obsequentes quam rauræ, quæ, ut refert D. Ambrosius, ad sacerdotis imperium silent. *Cum plurima ranarum murmura, religiosæ auribus plebis, obstreperant, sacerdotem Dei præcepisse ut conticescerent, ac reverentiam sacræ deferrent orationi; tunc subito circumfusos stre-*

(1) Psal. 5. — (2) Psal. 25. — (3) Tert. L. adv. Valent. 1. — (4) Tert. Præd. Tom. 4. Tract. de Ling. scelet. Conc. 1. — (5) Tert. L. adv. Valent. 1. — (6) In Aedes. — (7) Isidor. Pelus. Epist. 45. — (8) Psal. 28. — (9) Epist. 41.

(1) Paranes. Didalc. — (2) D. Ambr. Serm. 55. — (3) Hom. 1. de Verb. Isa. — (4) In Psal. 48. — (5) Guilelm. Biblioth. in Stephan. — (6) L. 2. Ep. 45. — (7) L. 2. Ep. 1. — (8) Tert. L. 5. adv. Marc. 8. — (9) Anselm.

pitus quievisse. (1) Inde ad Christianos et Christianas orationem convertens D. Ambrosius, *silent paludes, homines non silebunt? et irrationale animal per reverentiam recognoscit quod per naturam ignorat: hominum tanta est immodestia ut plerique deferre nesciant mentium religioni, quod deferant aurium voluptati, quod deferunt comœdiæ, quod deferunt cantilenæ, quod deferunt lyræ, harmoniæ, quod deferunt oratoris et advocati facultiæ. In foro silentium, et in ecclesia clamor.* (2) Minus defertur reverentiæ templo quam foro, Ecclesiæ quam comœdiæ. Proh dolor! *rauuncula vitis e sua palude procedens ad thronum regis regum, audet omnia incondito garritu complere* (3), nullumque defert honorem templo, quod debet venerari, et silentio oris, et modestia corporis.

3. Christiana religio *nihil vilitatis, nihil immodestice admittit* (4), præsertim in templis omni veneratione dignissimis. Inter monita a Juliano imperatore philosophis tradita, istud erat: *In lyceæ ac gymnasio, ne respirandum quidem.* (5) Tantam volebat deferri lyceæ reverentiæ, tantamque exposculabat a philosophis modestiam, animi moderationem et corporis compositionem, ut si fieri posset, ne respirarent quidem: ne scilicet aut debitiæ magistro reverentiæ, aut loci venerationi, aut attentioni obsesset vel ipsa respiratio. Quantum a fortiori Christianus, Christi discipulus, studere debet modestiæ in templo, quod Fuscibi appellat *venerandam et augustam virtutum scholam*, (6) quod D. Chrysostomus cælum ipsum vocitare non dubitat? Ecclesia, inquit, est *locus Angelorum, locus Archangelorum, regia cæli, cælum ipsum. Quemadmodum igitur, si cælum quispiam in angustum redactum illuc inducat; etiamsi patrem, etiamsi fratrem videas, tamen præ stupore non alloquere: sic neque hic aliud quicquam, quam sancta sonare decet.* (7) Si olim a Sapientibus gravissime prohibitum erat ne quis in Academia risum ederet, quod is locus, non ad jocos, et fatuorum hominum ineptias, sed ad decus, animi gravitatem, et corporis modestiam esset comparatus (8); quid de templo dicemus venerationi consecrato? quid de sacratissima Christianorum schola, ubi divina sapientia præsidet? quid de Ecclesia, in qua sacramenta administrantur, et incrementum altaris offertur mysterium? quid de

sacrario, ubi est Divinitatis tabernaculum? Ad modestiam illam et gravitatem corporis in templis servandam sex desiderat Tertullianus: 1. *Vestis moderationem. Nam aut sacrificium offertur, aut Dei sermo administratur. Quodvis horum, gravitatis et sanctitatis negotium est, cui opus non sit habitu extraordinario, et composito, et soluto.* (1) 2. *Vocis moderationem. Sonos etiam vocis subjectos esse oportet* (2): qui enim clamitant, *proximis obstrepunt.* 3. *Oculorum dejectionem, ne vultu quidem in audaciam elato; sed oculis in terram humiliter dejectis, et facie humi volutata.* (3) Vel modeste in cælum elevatis: *Illuc suspicientes Christiani orant* (4), ad instar Regiæ Vatis, qui Deum sic alloquitur: *Ad te levavi oculos meos, qui habitas in cælis.* (5) 3. *Manuum compositionem, vel eas jungendo, vel moderate ad Deum elevando. Atqui cum modestia et humilitate adorantes magis, commendabimus Deo preces nostras, ne ipsis quidem manibus sublimius elatis, sed temperate ac probe elatis* (6); vel eas devote extendendo ad modum crucis et effigiem Christi crucifixi: *Non attollimus tantum, sed etiam expandimus a dominica passione modulatum, et orantes confitemur Christo.* (7) 5. *Contritum pectoris tusionem, et manibus cadentibus pectus* (8); quod faciunt tum sacerdotes, tum laici. Sacerdotes quidem, in quorum persona sic fatur D. Augustinus: *Quotidie tundimus pectus; quod nos quoque antistites ad altare assistentes cum omnibus facimus.* (9) Idipsum de laicis testatur: *Ubi hoc verbum Confiteor, lectoris ore sonuerit, continuo strepitus pius pectora tundentium consequitur.* (10) Utrique tundunt pectus. Tum quia se peccatores confitentur: *Certe, Fratres, quia Deus voluit, sacerdos ipsius sum, vobiscum pectus tundo, vobiscum veniam rogo* (11); tum quia a Deo postulant delictorum veniam et condonationem: *Hoc est quod pectus tundimus, et dicimus in oratione Domino Deo nostro: Dimitte nobis debita nostra* (12); tum quia sic animi dolorem et contritionem denotant, *tunsio pectoris est obtritio cordis.* (13) Tandem 6. *Humilem genuflexionem, genibus positis.* (14) *Genuum flexionem a temporibus apostolorum* (15) manasse, prodit Justinus,

(1) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 11. — (2) Tert. L. de Orat. 15. — (3) Tert. L. adv. Jud. 11. — (4) Tert. Apol. 50. — (5) Ps. 122. — (6) Tert. L. de Orat. 15. — (7) Tert. L. de Orat. 12. — (8) Tert. L. adv. Jud. 11. — (9) L. 50. Hom. hom. 19. — (10) Psal. 117. — (11) D. Aug. l. 50. Hom. hom. 42. — (12) D. August. l. 50. Hom. 19. — (13) D. Aug. in Ps. 51. — (14) Tert. L. adv. Jud. 10. — (15) Quæst. 115. ad Orthod.

(1) L. 5. de Virg. — (2) D. Chrysost. Hom. de Bapt. Christ. — (3) D. Bern. Scim. 4. de Mod. Orand. — (4) Tert. Apol. 59. — (5) Zonar. tom. 1. — (6) L. de Vit. Const. c. 46. — (7) Hom. 36. in 1. Cor. — (8) Ælian. de Var. Histor.

Martyr. Constantinus Magnus scribens ad Saporem, Persarum regem, testatur se Deum venerari, *flexis summa devotione genibus*. (1) Hac corporis demissione et Deus religiosius veneratur, et beneficia ab eo facilius impetrantur. Teste namque D. Hieronymo, *Deum genu posito suppliciter adoramus, et fixo in terram poplite, magis quod ab eo poscimus, impetramus*. (2) Quod exemplo Publicani declarat Tertullianus : *Nam ille Publicanus, qui non tantum prece, sed et vultu humiliatus atque dejectus orabat, justificator Pharisæo procacissimo discessit*. (3)

Hos duos proponit Christus Dominus in rectum vel perversum adorationis modum, in prædestinationis vel reprobationis exemplum. *Cum templum inducit, et duos adoratores diversa mente describit, Pharisæum in superbia, Publicanum in humilitate; ideoque alterum reprobatum, alterum justificatum descendisse; utique docendo qua disciplina sit orandum constituit; a quo relaturi essent eam orandi disciplinam, sive reprobatricem superbiæ, sive justificatricem humilitatis*. (4) Pharisæum, non Publicanum imitatur, adorandique et orandi tenent, non justificatricem humilitatis, sed reprobatricem superbiæ, qui absque ulla modestia veniunt in templum cum luxu vestium, qui in ædibus Deo sacratis clamitant et garrunt; oculos hiuc inde impudenter injiciunt, genua non flectunt, sed absque ulla reverentia, vel erecti, vel sedentes in ecclesia commorantur. *Ista non competunt veræ religioni et vero obsequio erga Deum verum*. (5) Nam 1. Luxus vestium. Unde D. Chrysostomus increpat feminam comptam et ornatam, ad templum venientem : « Quid dicis, Deum precatura pergis, et ornamenta aurea circumfers; an vero ad ecclesiam saltatura pergis? Nunc ut tu tui spectaculum præbeas, advenisti, ut Deum pro peccatis suppliciter depreceris, ut tuis sceleribus veniam cum gemitu et lacrymis petas, ut Dominum tibi propitium facias, accessisti : quid te ipsam ornare, improbo atque intempestivo studio contendis; non iste supplicis est habitus : quo enim pacto ingemiscere putas, ac lacrymas fundere, atque intensissime ut decet orare, quæ ejusmodi ornatu compta procedis; nam etsi lacrymas fuderis, risum ceruentibus hujusmodi lacrymæ movebunt. » (6) Venis cum Deo locutura, et veniam peccatorum petitura; tuus non est supplicis ha-

bitus. Neque 2. Clamor et garrulitas competit templo orationi consecrato. *An quicquam indignius est quam oracula divina circumstrepere, circumsonari sacramenta confusis vocibus, ut impediatur oratio pro salute deprompta omnium?* (1) Neque 3. Minus innocui sunt qui impudenter oculos emittunt, et nefanda ad scelera manus injiciunt, cum in templo sit modeste commorandum, *Non elevatis impudenter oculis, nec manibus insolenter erectis*. (2) Neque 4. Iurbaestans aut incivilliter sedens. *Siquidem irreverens est assidere sub conspectu contraque conspectum ejus, quem quam maxime reverearis ac venereris. Quanto magis sub conspectu Dei vivi, Angelo adhuc orationis astante, factum illud irreligiosum est, nisi exprobramus Deo quod nos oratio fatigaverit?* (3) Quanta reverentia, non solum sanctissimi viri, quales fuerunt Petrus, Paulus, Jacobus, Stephanus, aliique innumeri, flexis genibus orantur, sed etiam principes, reges, Cæsares, imperatores supplicium induerunt personas, genua dimiserunt, et homines de facie plebis genua flectere recusant? *Vellem scire, qui nec genua flectunt, nec inclinare capita volunt, si aliquil sibi necessarium, aut a iudice, aut aliqua potenti persona exspecterent, utrum stantes, et tecto capite, negligenter et tepide supplicarent. Rem terrenam ab homine terreno quærimus; et prope usque ad terram nos humiliter inclinamus; et a Deo remissionem peccatorum, et æternam requiem inquirentes, nec capita inclinare, nec genua submittere dignamur*. (4) Neque etiam ipsiusmet Christi exemplum imitantur, quod quam sit indignum declarat zelo excandescens Cæsarius : *Prostratus in terram orat medicus, et non inclinatur ægrotus; orat iudex, et orare dissimulat iudicandus*. Neque solius Christi, sed adhuc Gentilium exemplo hujusmodi immodestia et irreverentia condemnatur.

III. PARS. *Eo apponitur et irreverentiæ crimen* (5), quod, ut queritur Massiliensis Salvianus, *ecclesias, vel potius templa, atque altaria Dei, minoris reverentiæ quiddam habent, quam cujuslibet minimi, ac municipalis judicis domum*. (6) Verum ne quorumdam immodestia alii sumant ansam irreligiose commorandi in ecclesiis, impia illa irreverentia condemnatur exemplo 1. Christianorum; 2. Judæorum; 3. Paganorum.

1. *Ne hoc ad irreligiositatis elogium con-*

(1) Theodor. l. 1. c. 25. — (2) In Epist. ad Ephes. — (3) Tert. l. de Orat. 13. — (4) Tert. l. 4. adv. Marc. 36. — (5) Tert. l. de Spect. 1. — (6) Hom. 8. in Ep. ad Titum.

(1) 9. Ambr. l. 3. de Virg. — (2) D. Cypr. l. de Orat. — (3) Tert. l. de Orat. 12. — (4) Cæsar. Hom. 50. — (5) Tert. lib. de Orat. 2. — (6) L. 3. de Gubern.

currat (1) in templis, considerata est reverentia Christianorum, ut ipsimet fatentur apud D. Chrysostomum: *Ad decus et honestatem componentes accedimus* (2); seu, ut fatur Clemens Alexandrinus, *ad gravitatem et honestatem compositi* (3), in templis modeste remanebant orationi humiliter et attente vacantes, ut de ipsomet testatur D. Augustinus: *Quotidie ad ecclesiam curro, genua mihi trita sunt in orationibus*. (4) Gregorius Nazianzenus de tribus pietatem et reverentiam Nonnæ matris suæ laudat 1. *Silentio sancta honoravisse*; 2. *Venerantibus aræ nunquam terga vertisse*. 3. *Nec in divinum pavementum expuisse*. (5) D. Chrysostomus nonnullos graviter reprehendit, qui cœmunibus ecclesiæ precibus aderant: *Fricantes, hiantes, oscitantes, torpescentes*. (6) Chrysostomus declarat quomodo Christiani olim accedebant ad templa; Gregorius Nazianzenus ostendit quomodo in ecclesiis se componebant; Tertullianus vero refert quomodo discedebant a sacris ædibus: *Inde disceditur, non in catervas cæsonum, neque in classes discursationum, nec in eruptiones lasciviarum, sed ad eandem curam modestiæ et disciplinæ*. (7)

Quantum sunt a veteribus Christianis dissimiles Christiani hujus temporis, qui incompositi ad templa accedunt, immodeste in ecclesia sese gerunt, et absque ulla gravitate ab ea recedunt! 1. Incompositi accedunt absque ulla mentis præparatione, animi decore, corporis gravitate, sed jocantes, ridentes, de lascivia cum mulieribus, quas manu ducunt, colloquentes. Vultis nosse, o femine, o puellæ, quo ductore in templum pergatis: *Diabolo ductore, in ecclesiæ conventum pergitis* (8), qui pudicitiae vestræ insidiatur. Et tu, imprudens homuncio, ubinam est judicium tuum, fides tua, religio tua? Accedis ad domum Dei cum animo peccandi, cum sceleris committendi proposito. *Scelerate, aulam regiam intraturus, et habitu, et oculis, et incessu, cunctisque aliis te componis et adornas: in ecclesiam vero ingressurus, ubi vere est aula regia, et talis qualis caelestis est, rides* (9), demonstrasque in fastu arrogantiam, in incessu insolentiam, in oculis inverecundiam; in sermonibus lasciviam, et generatim in cunctis impudentiam et impietatem: et in divinæ majestatis contemptum in ejus domo immodeste te geris.

Veteres Christiani adeo erant moribus compositi ac pietate decori, ut eadem modestia in domibus privatis, qua in Ecclesiis commemorabantur, iisdemque vacabant virtutis actionibus. Nunc autem Christiani eodem modo se habent in templis ac in privatis domibus, neque minus in ecclesiis quam in privatis ædibus criminum laxant habenas. Quod cum magno dolore exprimit D. Chrysostomus: *Domus priscis temporibus ecclesiæ erant, nunc ipsa etiam ecclesia in domum redacta est; nihil autem in privata domo carnale loquebantur; nihil nunc in ecclesia spirituale memoratur. Cumque Deus loquetur, non modo ipsum cum silentio non auditis, verum etiam contraria inferentes, inculcatis. Quas ob res, acerbe fleo, et nunquam flendi finem facio*. (1) Quas nunc non emitteret lacrymas Aureus Orator, si conspiceret quo fastu et habitu Christiani ingrediuntur in templa, qua incivilitate in domo Dei sedent, qua licentia confabulantur, qua immodestia rident, qua impudentia impudicos injiciunt oculos; et in nutibus, sermonibus, actionibus, et ut conqueritur D. Chrysostomus, universaliter in cunctis, immodestius se habent quam in plateis, in domibus privatis, in foro, in curia, in palatio, in aula. Hæc loca sunt honestatis, timoris et verecundiæ saltem civilis. Pergit D. Chrysostomus, maximeque dolet quod in ecclesiis impudentius se gerant Christiani, quam in theatris, quam in tonstriviis, quam in tabernis, aliisque publicis conventibus, qui adeo insolenter se habent in templis, inde exeunt absque ulla gravitate, modestia, sed egredientes confabulantur, jocantur, sæpe dissident, pugnant, et ad perpetranda scelera, quæ in ecclesiis conceperunt, properant, quorum impietas Judæorum condemnatur exemplo.

2. *Nos quoque ut judaicæ religionis propinquos* (2) decet, non minorem quam ipsi templis deferre venerationem. Adeo Judæi templum a Salomone exstructum venerabantur ut ne parietes quidem auderent contingere. (3) Quare Salomon, qui illud divino afflatu ædificaverat, foris in ambitu extruere curavit domunculas, tum ad sacra vasa custodienda, tum, ait Procopius, ut nemo ex Levitis *parietes templi contrectaret*. (4) Ipsemet etiam Salomon magna cum humilitate et modestia orabat in templo: *Factum est autem, cum complexset Salomon orans Dominum omnem orationem et deprecationem hanc, surrexit de conspectu altaris*

(1) Tert. Apol. 24. — (2) In Psal. 4. — (3) L. 1. Pædag. 11. — (4) Tract. 3. in Joan. — (5) Orat. in laudem Patris sui. — (6) In Psal. 5. — (7) Tert. Apol. 39. — (8) D. Aug. Serm. 251. de Temp. — (9) D. Chrysost. Hom. 1. in Ep. ad Hebr.

(1) Hom. 15 in Matth. — (2) Tert. Apol. 14. — (3) Greg. Naz. Orat. 1. — (4) In 3. l. Reg. c. 6.

Domini : utrumque enim genu in terram fixerat, et manus expanderat in cælum. (1) Alii autem reges si quando in templum se conferebant, erudiebantur, *nusquam Deum magis esse quam in templo tam memorabili.* (2) Ideo admonebantur insolentis animi superbiam, et regale fastigium esse abjiciendum in eo loco, ubi Deo cæli cultus adhibebatur. Satellites adhuc regem comitantes, templum ingressuri ante fores deponebant arma sua. Quam ob causam, ut refert Procopius, extra templum ædificata fuit aula grandior, ubi arma reponebantur. Populus vero, non nisi cum metu in magnificum illud Dei ingrediebatur domicilium, magnaque devotione marmoreas osculabatur et contrectabat crustas. (3) Cumque Hebræi post diurnam captivitatē, de reditu nuntium exceperant, lætati sunt, non tam quod vineis, olivetis, suisque ædibus perfruerentur, quam quod *in domum Domini essent ituri.* (4) Cumque audissent Nicanorem cum valido exercitu irruisse in Judæam, *maximus timor erat pro sanctitate templi.* (5) Profecto tunc temporis metuere debebant sævi tyranni crudelitatem, militum insolentiam, infaustum belli eventum, ne hostes victores existentes campos devastarent, urbes deprædarent, feminas violarent, libertatem auferrent, mortem inferrent : tot clades timebant, sed non ex æquo ac templi profanationem. *Maximus timor erat pro sanctitate templi.* Nonne Judæorum veneratio condemnat Christianorum irreverentiam, qui ecclesias profanant. Templum veneranda sunt honesto etiam metu, quem incutere nititur Dei oraculum : *Pavete ad sanctuarium meum.* (6) Hæc verba velut fulmina vibrantia, inscribenda sunt templi parietibus, aris, multo magis hominum mentibus. Nam *ubi Deus, ibi metus in Deum; ubi metus in Deum, ibi gravitas honesta, et diligentia attonita, et cura sollicita, et processio modesta.* (7) Qui vero in templis modeste non incedunt, neque honestam gravitatem ostendunt, neque diligenti cura omnem irreverentiam fugiunt, Deum in templis adesse non credunt, neque ejus majestatem metuunt. Impii tamen illi qui Dei domum et sanctuarium dedecorant, formidare debent Dei ultionem, æternamque in inferno suæ insolentiae punitionem. Timete, insolentes, qui *istic non precibus insistitis, sed fabulis, jocis et aliis peccatis, cum ipso demone, ad æterna pergitis tormenta* (8); quæ juste pa-

temini ob irreverentiam vestram, quæ paganorum condemnatur exemplo; cum *Gentiles idolis suis reverentiam tacendo defecerant.* (1)

3. *Nam et illa Eleusinia hæresis, et ipsa Atticæ superstitionis, quod tacent, pudor est.* (2) Loquitur Tertullianus, tum de hæresi Valentinianorum, tum de sacris in honorem Cereris Eleusinæ ab Eumolpo institutis. Valentiniani exactum servabant silentium, existimantes ex Bithon, et silentio cunctos processisse Æonas. (3) Qui vero ad sacra Eleusinæ admittuntur, *aditum prius cruciant, diutius intant, linguam consignant* (4); nimirum victu tristiore, silentio, huncubatione, castimonia, aliisque hujusmodi rigidioris disciplinæ institutis, sacra honorant. Cæteris ethnicis sacerdotes monebant calceos depone-re, sacrificari caput obtegebant, ne externis distraherentur objectis; cuncti silentium pertinacissime observabant (5); et si D. Chrysostomo adhibeatur fides, depicta in templis videbatur silentii imago. Sed nemo melius refert quomodo Gentiles se haberint in suis fanis quam Moralis Philosophus, qui ore omnium sic fatur : *Intramus templa compositi, ad sacrificium accessuri, vultum submittimus, togam adluimus, in omne argumentum modestiæ fugimur.* (6) Annon Gentiles in templa ingredientiē et in delubris sacrificantes, in omne modestiæ argumentum formati, condemnant Christianos, ecclesias adeuntes in omne immodestiæ argumentum compositos, et in illis manentes, non ut pietati vacent, sed ut alios sua impietate scandalizent? Quam vere ait Tertullianus : *Melior est fides gentium in suam sectam quam Christianorum in suam.* Nam majorem exhibent reverentiam delubris falsis numinibus dicatis, quam Christiani templis vero Deo consecratis; neque in illis per horam modeste et religiose commorantes. *Centum sexaginta horas habente hebdomada, unam et solam horam sibi segregavit Deus, et hanc in opera secularia, et in ridicula, et et in conventicula, insumis?* (7) An tempus, an locum non habetis ad fabulandum, ad nugandum, ad ridendum, ad cachinnandum? an ecclesias contempnitis, quas venerari debetis puritate cordis, silentio oris, modestia corporis; ne Judæi, ne Gentiles immodestiam vestram condemnent? Si vultis divinum vitare judicium, revereamini templa

(1) L. 5. Reg. 8. — (2) Tert. L. 1. ad Nat. 11. — (3) In l. 5. Reg. c. 14. — (4) D. Chrysost. in Psal. 121. — (5) L. 2. Machab. 15. — (6) Levit. 26. — (7) Tert. L. de Præc. Hæc. 45. — (8) D. Aug. Scim. 251. de Temp.

(1) D. Ambr. l. 3. de Virg. — (2) Tert. L. adv. Valent. 1. — (3) Tert. L. de Præc. Hæc. 49. — (4) Tert. L. adv. Valent. 1. — (5) Just. in Mart. Apolog. 2. — (6) L. 7. Quæst. c. 50. — (7) D. Chrysost. Hom. 56. in c. 10. Matth.

maxime veneranda ob sanctas actiones quæ in illis operantur; ob res sacras quæ in illis continentur; ob sacramenta quæ ibi administrantur, quæ rite accedentes sanctificant, eisque jus ad vitam æternam communicant.

non esse, qui manu artificis factus sit, non enim est Deus, cui ut sit querendus, est artifex; tum quia falsa Gentilium numina, seu idola artificum manibus fabricata, sunt finita et limitata, adeoque intra sua templa coarctata, ut alibi non sint: Deus autem intra templa non comprehenditur, in quo omnis locus, non ipse in loco. (1) Quomodo intelligendus est Apostolus, et quo sensu Christiani olim Gentilibus dicebant: *Sola vobis relinquimus templa* (2); in quibus clauduntur vestra numina, Deus noster ubique præsens est, qui licet sua immensitate excludat limitationem, non tamen specialem habitationem et præsentiam in 1. Cælo; 2. Salomonis templo; 3. Ecclesia seu sacrario.

CONCIO TERTIA.

DEUS non est indigens aliquo, cum sit summe perfectus. Quare priusquam creaturas de nihilo produceret, et ut fatur Tertull. *Ante omnia, Deus erat solus, ipse sibi et mundus, et locus, et omnia.* (1) Quod si inquiramus a D. Augustino ubi nam erat Deus antequam crearet mundum, respondebit: *In seipso habitabat.* (2) Post mundi vero productionem, *plena et occupata sunt omnia suo auctore. Si vacat aliquid spatii alicujus divinitati in creaturis, plane falsæ vacabat* (3); quia vera Divinitas nullos suæ præsentia patitur limites, utpote infinita et immensa: quare verus *Deus ubique est.* (4) Verum etiamsi Deus sit ubique per essentiam, præsentiam et potentiam, attamen uti elegit ex diebus sabbatum; ex annis quinquagesimum; ex fructibus primitias; ex filiis Hebræorum primogenitos; ex duodecim tribubus, tribum Levi: ita ex locis nonnullos elegit, in quibus speciali quadam ratione habitat, ejusque præsentia 1. Sapienter recogitatur; 2. Humiliter adoratur; 3. Insolenter aspernatur.

1. *Consideremus, benedicti, cælestem Christi sophiam, imprimis de præcepto adorandi* (3), quod tradit in Oratione Dominica, quæ incipit a *testimonio Dei, cum dicimus: Pater noster, qui es in cælis: Quanquam frequentissime Dominus patrem nobis pronuntiavit Deum.* (4) Multiplici autem de causa erudit nos Dominus, ut orantes dicamus: *Pater noster, qui es in cælis. 1. Quia terrenus pater, cælesti postponendus est Patri* (5); et ob hanc causam Christus præcepit *ne quem in terris patrem vocemus, nisi quem habemus in cælis.* (6) 2. Ut nos a terrenis avocet et ad amorem cælestium inducat: *Terram nesciat, amorem carnis ignoret, partem pulveris non requirit, nihil in se vitii licere permittat, qui Deum Patrem cælestem reperit ad naturam.* (7) 3. Ut homo vitam ducat cælestem tanto parente dignam. *Qui ergo se tanti Patris filium conficietur et credit, respondeat vita generi, moribus patri, et mente atque actu asserat, quod cælestem consecutus est per naturam.* (8) 4. Hac orationis formula docet nos Christus Deum speciali quadam ratione manere in cælo. *Cum dicis: Pater noster, qui es in cælis, non sic habens, quasi non sit in terris; non sic intellige, quasi sic loco clausus, qui claudit omnia* (9); sed intellige, quod quemadmodum Deus specialiter manet in justo per gratiam, juxta istud Apostolicum a Tertulliano relatam: *Nescitis quod templum Dei sitis, et in vobis inhabitet Spiritus Dei?* (10) Ita Deus in cælo præsens est per gloriam; et hac ratione potissimum docuit nos Salvator dicere in Oratione Dominica: *Pater noster, qui es in cælis. Quod acute animadvertit D. Augustinus:*

I. PARS. *De ipsa domus Dei gloria* (5) loquitur Propheta, cum templum nuncupat *locum habitationis gloriæ ejus.* (6) Verum Regio Vati contradicit Apostolus asseverans: *Non in templis manufactis habitat.* (7) Imo ipsemet Deus aïens per Evangelicum Prophetam: « Cælum mihi thronus est, terra autem scabellum pedum meorum: qualem mihi ædificabitis domum? aut quis locus requieï meæ? » (8) *Ut ostendat quoniam multo magis illum templum non capit, cum mundus non capit.* (9) Ut autem animadvertit ibidem dubius Tertullianus: *Hæc non ad sui jactantiam, sed ad nostri scientiam refert;* ut nos erudiat magnam esse discrimen inter ipsum et falsos Gentilium deos; tum quia hi sunt artificum manibus effecti, ipse vero est increatus. *Ut omnes cum suis figmentis Ethnicos excludat, probans Deum*

(1) Tert. L. adv. Prax. 5. — (2) In Psal. 122. — (3) Tert. L. 1. adv. Marc. 11. — (4) Tert. L. de Test. Au. 2. — (5) Tert. L. 1. de Gull. Fem. 3. — (6) Psal. 25. — (7) Act. 17. — (8) Isa. 63. — (9) Tert. L. de Trin. 3.

(1) Tert. L. adv. Prax. 16. — (2) Tert. Apol. 57. — (3) Tert. L. de Orat. 1. — (4) Tert. L. de Orat. 2. — (5) Chrysol. Serm. 19. — (6) Tert. L. de Orat. 2. — (7) Chrysol. Serm. 68. — (8) Chrysol. Serm. 72. — (9) Chrysol. Serm. 67. — (10) Tert. L. 5. adv. Marc. 6.

Fatendum est, ubique esse Deum per divinitatis presentiam, sed non ubique per habitationis gratiam. Propter hanc enim habitationem, ubi procul dubio gratia ejus dilectionis agnoscitur, non dicimus: Pater noster, qui es ubique: cum et hoc verum sit (1); Sed Pater noster, qui es cœlis, ut templum ejus potius in oratione commemoremus; nempe cœlum, quod thronus ejus est, ut ipsemet in superioribus per os Esaïæ declaravit. Sicut enim rex potentissimus præsens quidem est omni loco, ad quem se contulerit: at modo quodam speciali in palatio, atque in throno suæ potestatis, ubi a subditis princeps agnoscitur, tanquam rex et Dominus colitur; ibi famuli ei serviunt, amici diligunt, satellites circumstant, extranei venerantur, et in eo tandem loco omnia late gubernat et juste decernit. Ita Deus, Rex regum, omnibus quidem rebus et locis ratione suæ immensitatis est necessario præsens. At in cœlo est tanquam in regia basilica, in templo sancto suo, ubi ab Angelis et animabus beatis Deus et princeps cognoscitur, ut pater et sponsus diligitur, ut Dominus puris obsequiis ac cultibus adoratur: Licet enim in illo loco sit, qui nullo clauditur loco, signanter tamen dicimus (2): Pater noster, qui es in cœlis; quod aliter illic, et proprio quodammodo præsentem se exhibeat, non quidem ipse diversus, sed diversa distinguens. Ideirco postquam Regius Vates congratulatus est Angelis quod Deum majestatis venerantur: Adorate eum, omnes Angeli ejus (3); eis potissimum blanditur, quod eum adorent in curia cœlesti: Adorate Dominum in atrio sancto ejus. (4)

2. Quatumvis tota in aditus Divinitas (5), ejus existentiam et presentiam sua testantur opera, attamen quædam sibi elegit loca, ad suam majestatem manifestandam, quæ nusquam magis quam in sacrario suo exhiberetur. (6) Sic in tabernaculo specialiter fuit præsens, ut ipsemet testatur Deus: *Ponam tabernaculum meum in medio vestri, et non abjiciet vos anima mea. Ambulabo inter vos, et ero Deus vester, vosque eritis populus meus.* (7) Quasi dicat: In hoc tabernaculo præsens vobis adero, et illo per desertum ambulante, vobiscum et ego ambulabo, tantamque vestri curam geram ac si inter vos corporaliter undequaque ambularem, ut nullus vos impugnandi detur hostibus locus, cum circumquaque vos protegens inambu-

lem. Tabernaculum cœderis erat domus Dei, et quoddam quasi templum mobile, in quo habitans Deus ambulabat cum Hebræis per desertum in terram promissam. Erat autem sanctum, quia per illud ibatur in sanctum sanctorum. Ad quod alludere videtur Regius Vates: *Viderunt ingressus tuos, Deus, ingressus Dei mei, Regis mei, qui est in sancto.* (1)

Christus cum in templum introit, *ædem patris appellat* (2), quia in illo specialiter inhabitabat Deus. Quod ipsemet declarat Salomoni, qui tanta magnificentia illud ædificaverat: *Sanctificavi domum hanc, quam ædificasti, ut ponerem nomen meum ibi in sempiternum.* (3) Ac si diceret: Hanc domum quam mihi ædificasti, elegi pro habitaculo meo, ibique sanctum meum volo inhabitare nomen. Itaque Dominus in templo sancto suo (4); Vatablus legit: *In sacrosancta regio sua.* Ibi curia et regale palatium, ibi locus habitationis ejus, seu, ut fatur Regius Vates, *locus habitationis gloriæ suæ* (5); ubi mirabilis et manifestus gloriam suam manifestat, sive in nube aurea, luce clarissima, quod in Moysis olim tabernaculo; sive in templo Salomonis; medio igne divinam presentiam representante et hostias consumente; sive in propitiatorio, unde oracula divinitus reddita accepimus; sive in Christianorum ecclesia, in qua Deus tanquam in sacrario residet.

3. Tertullianus domum Dei ecclesiam (6) vocitat, Apostolum imitatus ad Timotheum sic scribentem: *Hæc tibi scribo, ut scias quomodo oporteat te in domo Dei conversari.* (7) Si tabernaculum et templum Judæorum fuerunt domus Dei, quanto magis ecclesia? quod enim convenit umbræ et figuræ, denegari non debet realitati et veritati. *Cum totus mundus Dei sit, ecclesia tamen domus ejus dicitur* (8); et ut fatur aliorum Mediolanensis Antistes, *sanctitatis domicilium et sacrarium Trinitatis.* (9) Inde D. Chrysostomus omnes hortatur fideles ut reverenter et sancte se gerant in ecclesia, cogitantes se versari, non in aula regis, sed in domo Dei, in qua præsens ejus majestas adoratur.

II. PARS. Christus fidem hominis exigebat, ut Dei omnipotentis et conspectum et auditum sub tectis et in abditis etiam adesse confidret, et modestiam fidei desiderabat,

(1) Epist. 57. — (2) D. Bern. Serm. 6. de Dedic. Eccles. — (3) Psal. 95. — (4) Psal. 95. — (5) Tert. L. adv. Valent. 1. — (6) Tert. Apol. 16. — (7) Levit. 26.

(1) Psal. 67. — (2) Tert. L. adv. Prax. 21. — (3) L. 3. Reg. 9. — (4) Psal. 104. — (5) Psal. 25. — (6) Tert. L. de Pud. 6. — (7) 1. Timoth. 3. — (8) D. Ambr. in 1. Timoth. 3. — (9) L. 3. Exam. c. 1.

ut quem ubique audire et videre fideret, ei religionem suam offerret. (1) Quod ipsi Gentiles, solo rationis lumine ducti, non ignoraverunt. Quare Mitilenus Pittacus, unus e septem Græciæ Sapientibus, *divinum numen ante omnia venerandum esse dicebat*, asseverans id esse præcipuum hominis munus, quem ideo ipsemet Deus religionis suæ sacerdotem (2) nuncupat. Et quia, ut fatur Salvianus, *assumptio religiosi nominis, sponso est devotionis* (3), Christiani, *veræ religionis homines* (4), ut loquitur Tertullianus, sunt præsertim Dei cultores. *Nihil sumus aliud Christiani, nisi magistro Christo, summi regis ac principis, veneratores.* Et licet Deus ubique sit colendus et venerandus, attamen in templo et ecclesia, quæ est ejus domus, specialiter vult venerari. Quod suo exemplo docet Candacis reginæ eunuchus, *ad templum orandi gratia profectus* (5); imo ipsemet Christum sanatum a lepra Samaritanum mittens ad templum, *significabat hominem quondam peccatorem, verbo mox Dei emaculatum, offerre debere munus Deo apud templum, orationem scilicet et actionem gratiarum apud ecclesiam* (6), quæ est domus Dei, in qua præsens ejus majestas humiliter 1. Adoratur; 2. Laudatur; 3. Formidatur.

1. Inter propria orationis officia, *venerationem Dei* (7) recenset Tertullianus: Arnobius plus audet, et ea quæ ad cultum supremi numinis pertinent, *prima et præcipua* (8) existimat, vultque Dei adorationem esse velut finem omnium rerum quæ fiunt in Christianismo. *Hic propositus terminus divinorum officiorum, hic finis*: cuncta namque religionis officia huc spectant, ut suprema Dei majestas omni demissione veneretur. Et quia in tribus personis subsistit, Christianos vocitat Gregorius Nazianzenus *Trinitatis adoratores* (9), quia Deum unum in tribus personis adorant in ecclesia. De qua vaticinans Isaias propheta, ait: « Erit in novissimis diebus præparatus mons domus Domini, in vertice montium, et venient ad eum omnes gentes. » (10) Ubi Oleaster: *Venient ad eum, non ut picturas, aut celaturas ibi videant, aut ornatos aulæis parietes, sed ad Dominum colendum. Unde non dixit Textus: Fluent ad eum, sed, ad eum omnes gentes.* Non dicit Propheta quod gentes præparaturæ sint ad domum Dei, scilicet ut videantur picturæ,

sculpturæ, marmoræ, ornamenta, sed ad Deum in sua domo præsentem colendum et adorandum. *Dominum consequar; videbo quid statim a limine properes* (1), an ad curiose inspicienda templi pretiosa quæque ac magnifica, an ad Deum humiliter adorandum. Si ad Deum colendum, *ecclesiam non secus ac cælum frequenta, nihilque in ea aut loquere, aut age, quod terram sapiat.* (2) Si mente ad instar Pauli nobis ad cælum ascendere liceret, et conspicere cultum quem Deo reddunt cælicolæ, quantum videremus venerationem! Christiane, eadem humilitate qua in cælo Sancti Deum adorant, tu eum venerare in ecclesia, quæ est quasi *parvulus paradisus* (3), et, ut fatur Paulinus, *beata cælestium præparatio mansionum.* (4) Imitare reverentiam quam exhibent Angeli Christo in Eucharistia secundum Divinitatem et humanitatem præsentem: *Non dubites assistere Angelum, quando Christus assistit, quando Christus immolatur.* (5) Neque duntaxat tempore consecrationis, sed post consecrationem assistunt Angeli. *Non cogitas, quod Angeli huic stupende assistunt mensæ, cumque reverentia hanc circumvallant?* (6) Quomodo autem ante Christum se habeant Angeli declarat Gregorius Nyssenus: *Humilium more famulorum, cervicem flectentes.* (7) D. Bernardus dolet quosdam in ecclesia somnum capere coram Angelis adstantibus, *nec cæli cives revereri.* (8) Tertullianus redarguit eos qui erga *Angelum orationis* (9) irreverentes sunt. Quantum a fortiori increpandi sunt, qui debitam Deo non reddunt venerationem in ecclesia, in qua adoratur et deprecatur?

2. *Religio orationis* (10) expostulat ut in ecclesia non tractentur negotia secularia, inean- tur confabulationes et vana colloquia, sed Deum oratione veneremur, cum eo humiliter loquamur, ei indigentias nostras manifestemus, et ab ejus bonitate postulemus quæ ad salutem sunt necessaria. Et ob hanc causam nuncupatur a Christo domus orationis. *Domus mea domus orationis vocabitur* (11); ut intelligamus ad quem finem debeamus ire in ecclesiam, et cui negotio nobis in ea incumbere liceat: poterat eam alio honoris titulo insignitam, sibi que consecratam ecclesiam declarare; poterat eam vocitare domum fidei, spei et charitatis, sed domum orationis duntaxat appellavit, ad demonst-

(1) Tert. L. de Pall. 5. — (2) S. Nilus Paræn. 2. — (3) D. Bernardin. tom. 1. Serm. 20. art. 1. c. 7. — (4) Ep. 11. — (5) D. Ambr. L. 1. in Luc. — (6) D. Chrysost. Hom. 1. de verb. Is. — (7) Orat. de Occusu. — (8) Serm. 7. in Cant. — (9) Tert. L. de Orat. 12. — (10) Tert. L. de Orat. 9. — (11) Matth. 21.

(1) Tert. L. de Orat. 1. — (2) Tert. L. de Res. 9. — (3) L. 2. de Eccles. — (4) Tert. Apol. 35. — (5) Tert. L. de Bapt. 18. — (6) Tert. lib. 4. adv. Marc. 9. — (7) Tert. L. de Orat. 1. — (8) Arnob. l. 1. cont. Gent. — (9) Orat. 52. — (10) Isa. 2.

dum ecclesiam esse locum non fabulandi, non secularia negotia tractandi, non lasciviæ sermones miscendi, sed Deum venerandi, Deum orandi, Deum laudandi, Dei magnalia mente et corpore decantandi; ad instar Regii Vatis, qui pie Deum adoraturus, attendebat ad venerationem ab Angelis Deo redditam, ut quam illi præstant in cælo reverentiam, similem ipse exhiberet in templo: *In conspectu Angelorum psallam tibi, adorabo ad templum sanctum tuum, et confitebor nomini tuo.* (1)

Dei laus inter actus religionis non minorem tenet dignitatis gradum: ad Deum laudandum Propheta cunctas invitans creaturas, incipit ab Angelis: *Laudate Dominum de cælis, laudate eum, omnes Angeli ejus.* (2) Perfecti Christiani Angelorum æmulantes cultum, Dei decantant laudes: *Laus ejus in Ecclesia Sanctorum.* (3) Ad quod nos hortatur Tertullianus, qui postquam ostendit Angelos divinis laudibus occupatos: *Illa Angelorum circumstantia non cessant dicere: Sanctus, Sanctus, Sanctus* (4); mox prodit Christianos, Angelorum velut candidatos, divinis laudibus intentos. *Proinde igitur et nos Angelorum si meminerimus candidati, jam hinc cælestem illam in Deum vocem, et officium futuræ claritatis ediscimus.* (5) D. Bernardus angelos cæli cantores (6) vocat: quos hominibus divinas laudes decantantibus interesse Petrus Blesensis asseverat: quod *Angeli psalmodiæ libenter intersunt si ordinata sit, et ex devotione procedat.* Idcirco, Fratres, cum statis ad orandum vel psallendum, *state cum reverentia et devotione.* (7) Oratio devote et reverenter facta est sacrificium laudis, quod Deus velut sibi honorificum desiderat: Sacrificium laudis honorificabit me. Ejusmodi sacrificium quivis offerre potest, etsi non sit sacerdotali characterе insignitus. *Sacrifica Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua.* (8) Hostiæ hujus sacrificii non sunt pecora, sed vituli laborum nostrorum ferventes, scilicet orationes. Hanc hostiam Deo immolat probus Christianus, sic loquens apud Tertullianum: *Ei offero optimam hostiam, orationem de carne pulcra, de anima innocenti, de Spiritu Sancto profectum.* (9) Innocua illa victima potissimum immolanda est in ecclesia, juxta istud Davidicum: *Adorate Dominum in aula sancta ejus.* (10) Ex Magno autem Basilio multi sunt qui speciem habitumque oran-

tium præ se ferunt, nec tamen in aula sunt, propter mentis evagationem et distractio-nem, quæ fit per inanes curas. Horum orationes *despicabiles, et Dei dignatione non dignas* (1) appellat D. Hilarius. « Stare solitus Socrates dicitur, pertinaci studio perditus atque pernox, a summo lucis ortu, ad solem aliorum orientem, inconcussus, immobilis iisdem in vestigiis, et ore atque oculis eudem in locum directis cogitabundus, tanquam quodam secessu mentis atque animi facto a corpore. » (2) Socrates Gentilis, non Christianus, in studio suo, non in oratione; in domo sua, non in ecclesia; inter muros et parietes, non in conspectu et præsentia Dei; specularando, non orando; animo existens adeo composito, recollecto et intento, pudorem et confusionem ingenerare debet Christiano voluntarie distracto in oratione, in ecclesia, ubi præsens Dei majestas adoratur, laudatur et formidatur.

3. *Timor Domini, Dei honor est* (3): qui enim Deum honore prosequitur, ejus agnoscit magnificentiam, augustissimam majestatem metuit, eique reverenter cervicem submittit. *Dominum simul cognoveris, timeas; simul inspexeris, reveraris.* (4) Timor ille, quo Deus honoratur, dicitur filialis, castus, sanctus, reverentialis. *Filialis* quidem, quia est affectus bonorum filiorum proprius, qui timent offendere Deum, parentem optimum, omni honore dignissimum. *Castus* etiam, quia *quemadmodum conjugem conjux sollicito reveretur affectu, dum ejus non verbera, neque convitia, sed vel tenuem amoris formidat offensam: atque in omnibus, non solum actibus, verum etiam verbis, attonita semper pietate distenditur* (5); eodem modo verus Dei amator timet non supplicia, sed divinam tantillum offendere benevolentiam. Deinde, ut loquitur Propheta, *timor Domini sanctus.* (6) In græco habetur *castus, purus.* D. vero Hieronymus legit *mundus*, scilicet a peccato: ideoque in Evangelio Simeon *justus et timoratus* (7) prædicatur: timida namque reverentia probi ac verecundi indicium est animi, qui Deum, ut amabilissimum Dominum, gloriæ regem, supremum numen infinita majestate coruscans, reveretur et honorat. Ex hac autem reverentia oritur timor sanctus, admiratione et demissione plenissimus.

Imo interdum timor sumitur in sacris paginis pro adoratione et reverentia Deo red-

(1) Psal. 137. — (2) Psal. 148. — (3) Psal. 149. — (4) Tert. L. de Orat. 5. — (5) Serm. 7. in Cant. — (6) Epist. 78. — (7) D. Bern. ibid. — (8) Tert. L. adv. Jud. 5. — (9) Tert. Apol. 30. — (10) In Psal. 28.

(1) In Psal. 54. — (2) Aul. Gell. — (3) Tert. L. de Per. — (4) Tert. L. de Pern. 6. — (5) Cassian. collat. 11. c. 15. — (6) Psal. 18. — (7) Luc. 2.

dita ; sic in Deuteronomio , ubi legimus : *Deum tuum adorabis* (1) ; in hebræo habetur *timebis*, hoc est, revereberis ; sic ubi dicitur : *Nunquid Job frustra timet Deum ?* (2) in græco habetur *colit Deum*. Reverentialem illum timorem in Angelis recognoscit Chrysologus : *Ante terrorem majestatis suæ, Archangeli tremunt, pavent Angeli, Potestates metuunt, in faciem cæli prorunt seniores.* (3) Timor filialis, seu reverentialis, duo importat : unum, revereri Deum ; aliud, separationem ab eo timere. Istud non est in beatis Angelis, illud vero in æternum permanebit. (4) *Est enim timor quem foras mittit charitas, et est timor quem mittit veritas ; et est timor quem intromittit charitas, et veritas. Primus cautus, secundus castus, sed non permanens in seculum seculi ; tertius et castus, et permanens* (5), et hic reperitur in cælo. Nam et in superno palatio gloriosi reges deponunt coronas ante majestatem supremi numinis, et cælestes spiritus contremiscunt et pavent ad nutum ejus. (6) *Timor hic non perturbat, sed confirmat*, quia nullus Beatorum *timet formidine criminis, sed rubore puritatis et firmitate virtutis* (7), qua supremum Dei agnoscit dominium, infinitamque ejus veneratur majestatem. *Quis te non timebit, o Rex gentium ? Tuum est enim decus.* (8) Dei decus est suprema ejus auctoritas, infinita potestas, summa deitas, quæ tanta est majestatis sacre, et tam tremenda reverenti, ut ea etiam, quæ pro religione dicimus, cum grandi metu, et disciplina dicere debeamus. (9)

Angelorum timor et reverentia nos ad Deum timendum et reverendum stimulat. Quod præfiguratum vult Cajetanus per scalam quam in somnis vidit Jacob, qui evigilans, exclamavit : *Quam terribilis est locus iste ! Non est hic aliud nisi domus Dei et porta cæli.* (10) Quemadmodum cum primum venimus in conspectum et præsentiam maximi alicujus regis, vehementer timemus ne quid in nobis sibi displicens videat. Sic Jacob timuit considerando seipsum cum respectu ad præsentiam Dei et frequentiam Angelorum, metuens ne sua sibi peccata et defectus imputarentur. « Notandum quod Jacob, non ipsum Dominum, sed locum expavescit, ac terribilem esse dicit. Sed quidnam terroris et pavoris per se locus ille poterat habere ? An quia Dominum in eo loco viderat in quiete ? Nempe

et in aliis locis tam ipsi quam patri, et avo ejus, idem Deus apparuerat. Ergo non dubium quin hoc per spiritum propheticum præviderit, quidnam illo somnio significaretur, et augustiorem alium sanctioremque locum, cujus ille erat figura, pertinuisset. Talis autem locus Ecclesia Dei est, et in ea terribilia Dei opera patranda. » (1) Visionem Jacob elucidans D. Bernardus (2), in ea quatuor discriminat : 1. Dormiens Jacob vidit descendentes Angelos et ascendentes. *Parum hoc est*, 2. *Etiam Dominum Angelorum adesse testatus est, dicens : Vere Dominus est in loco isto, et ego nesciebam.* 3. *Quia tantus Patriarcha nescire potuerat quod non esset locus ubi non esset Deus : sed forte aliud esse miratus est, ubi ait : Vere Dominus est in loco isto. Ibi vere est, et vere Dominus est, ubi in ejus nomine Angeli simul et homines congregantur.* Nimirum in Ecclesia, ad quam mentis oculos dirigens Jacob 4. Sacro timore corripitur : *Miratur enim gratiam, et dignationis magnitudinem expavescit. Quam terribilior est iste locus ! quam evidentius certiusque Dominus est in loco isto ! ubi nimirum non modo duo aut tres, sed tam multi in ipsius congregati nomine perseverant.* Inde ad Dei venerationem et timorem ex loci sanctitate, et divinæ majestatis præsentia Christianos inducere molitur : *Terribilis plane locus, et dignus omni reverentia, quem fideles viri inhabitant ; quem Angeli sancti frequentant ; quem sua quoque præsentia Dominus ipse dignatur, qui quantumvis sit honore et summa veneratione dignus, insolenter tamen a multis Christianis aspernatur.*

III. PARS. Tertullianus, postquam fuse retulit plura deorum facinora, diis ipsis quos colebant Romani contumeliosa, sic concludit : *Singula ista, si honorem inquietant divinitatis, si majestatis fastigia assolant, de contemptu utique censentur, tam eorum qui ejusmodi facitunt, quam eorum quibus facitunt.* (3) Si attente consideremus actiones quas plures Christiani faciunt in ecclesia, de contemptu utique censebuntur tam eorum qui talia agunt, qui se ostendunt impios, quam Dei, cujus despiciunt 1. Majestatem, quam colunt ; 2. Præsentiam, quam credunt ; 3. Perspicaciam, quam omnia conspicerent certo cognoscunt.

1. *Omnia colit humanus error, præter ipsum omnium Conditorum.* (4) Philosophorum gymnasia, magnatum convivia, regum

(1) Denter. 6. — (2) Job. 1. — (5) Serm. 6. — (4) D. Th. 1. 2. q. 67. art. 4. ad 2. — (5) D. Bern. Serm. 19. in Cant. — (6) Apoc. 21. — Job. 26. — (7) D. Aug. Tract. 45. in Joan. — (8) Jerem. 10. — (9) Salv. l. 1. de Guberna. — (10) Genes. 28.

(1) Rupert. l. 16. in Gen. 25. — (2) Serm. 6. de Ded. Eccl. — (5) Tert. Apol. 14. — (4) Tert. l. de Idol. 4.

palatia, ipsaque idola, magno prosequuntur honore; soli vero Deo reverentia denegatur. Ælianus refert olim gravissime fuisse prohibitum, ne quis in Academia risum ederet, quod his locus non ad jocos, et facietorum hominum ineptias, sed ad decus et animi gravitatem esset comparatus. In convivii olim dominorum, *infelicibus servis movere labia, ne in hoc quidem ut loquantur licet; virga omne murmur compescitur; et ne fortuita quidem excepta sint, tussis, sternutamentum, singultus, magno malo ulla voce interpellatum silentium luitur.* (1) Turcæ, homines cæterum efferi, coram imperatore suo velut statuæ consistunt, nec quisquam audet socio, vel oculo annuere, vel verbum in aurem insurrare. *In conspectu semper imperatoris vel subridere valde periculosum est aliis, quam valde familiaribus.* (2) Ethnici omnem idolis suis venerationem exhibere solebant. (3) Suevi vetustissimis temporibus nullum habentes fanum, sed lucum tantum religione consecratum, ubi versari nomen opinabantur, præ reverentia nemo illic ingrediebatur, *nisi vinculo ligatus, ut vim et potestatem numinis præ se ferens.* Diocletianus et Maximilianus, crudelissimi christianæ religionis persecutores, et acerrimi idololatriæ propugnatores, laudantur a Claudio Mamertino de magnificentia in templis ornandis et de veneratione erga deos: *Primum omnium, quanta vestra est erga Deos pietas, quos aris, simulacris, templis, donariis, vestris denique nominibus adscriptis, adjunctis imaginibus ornastis, sanctioresque fecistis exemplo vestra venerationis?* Soli Christiani de irreverentia et contemptu culpantur; minus venerantes verum Deum quam Gentiles idola. Olim in Academia nefas erat ridere, et ipsi insolenter in ecclesia jocantur, quamvis *in ecclesia jocari* (4) inter mores impios hominis impudentis ponat Sidonius Apollinaris. Turcæ coram Sultano loqui non audent, et ipsi ante Dei majestatem immodesti et inverecundi sunt: *Stat sacerdos Deo orationem offerens cunctorum: tu autem ridens, nihil timens, non contremiscis, non colligis teipsum.* (5) Gentiles falsa numina in suis fanis venerabantur, et ipsi Deum in suo templo contemnunt. *Templum ejus sicut homo ignobilis* (6): Deus velut homo ignobilis, nihil æstimatur, et in ecclesia contemnitur.

Duplici de causa Romanos adhuc in ido-

lolatria versantes, irreligiosos proclamat Tertullianus: 1. Quia majorem imperatoribus quam diis deferebant honorem. *Adeo et in isto irreligiosi erga deos vestros deprehendimini, cum plus timoris humano dominio dicatis.* (1) 2. Quia deos quos credebant, et colere profitebantur, contemnebant. *Quo magis onerantini, credentes et contemnentes; colentes et despicientes; honorantes et lacescentes* (2), Annon potiori jure Christiani de irreligiositate erga verum Deum accusari possunt? quam 1. Minus reverentur quam regem. Quod Romanis objicit Tertullianus: *Siquidem majore formidine, et callidiori timiditate Cæsarem observatis, quam ipsum de Olympo Jovem.* (3) 2. Quia Deum, quem colere dicunt, aspernantur. Quod si Gentiles inexcusabiles pronuntiantur, quod vero Deo, quem ex suis operibus debuerant cognoscere, supremum non exhibuerint cultum: *Cum etiam ignorantes Dominum nulla exceptio tueatur a pœna, quia Deum in aperto constitutum, et vel ex ipsis cœlestibus bonis comprehensibilem ignorari non licet* (4): quanto minus excusari possunt insolentes Christiani, qui Dei majestatem ratione et fide cognoscentes non honorant, sed contemnunt? *Quanto cognitum despici periculosum est: despiciunt autem Dei majestatem quam cognoscunt, et præsentiam, quam credunt.*

2. Dei majestas ubique est veneranda, præsertim in ecclesiis. *Et hoc respectu præsentaneæ potestatis* (5), quia ibi specialiter creditur præsens supremi numinis præsentia. Egregiam animi devotionem, singularem modestiam et humilem exigit reverentiam: *Certe munus est videre principem.* (6) Quantum est beneficium Christianis collatum, qui in ecclesiis Deum habent præsentem, et cum illo familiaria possunt inire colloquia! Singularis illa divinæ majestatis præsentia, illos a peccato et ab irreverentia dimovere debet. Hac consideratione, Josephus blanditias lascivientis dominæ rejecit, et castitatem illibatam conservavit. *Quomodo possum malum hoc facere, et peccare in Dominum meum?* (7) Septuaginta vertunt: *Quomodo possum peccare coram Deo?* Qua ratione tam fœdum scelus audebo committere in præsentia Dei? David post patratum facinus fatetur temeritatem suam, peccasse coram Deo: *Malum coram te feci.* (8) Quasi dicat: *Non erubui ante te peccare.* Quia, ut animadvertit Chryso-

(1) Senec. ep. 47. — (2) Philo Jud. — (3) Tacit. de Mer. Germ. — (4) L. 2. Epist. 1. — (5) D. Chrysostr. Hom. 15. in Ep. ad Hebr. — (6) L. 1. Machab. 2.

(1) Tert. Apolog. 28. — (2) Tert. L. 1. ad Nat. 10. — (3) Tert. Apol. 28. — (4) Tert. L. de Pœn. 5. — (5) Tert. Apol. 28. — (6) L. 10. Ep. 13. — (7) Gen. 39. — (8) Ps. 50.

logus, *sentit quantum sit sceleris, mali quantum, in ipso Dei peccare conspectu, et ideo clamat* (1): Tibi soli peccavi et malum coram te feci. Tantum est facinus coram Deo peccare, ut de peccatoris impudentia stupefactus Jeremias, illum sic alloquatur: *Fecisti mala, et potuisti.* (2) Quasi impossibile ducat hominem qui sibi Deum presentem considerat, posse peccare.

Ea tamen est peccatoris insolentia, qui in domo Dei, et coram Deo impudenter peccat. Dum subditi a rege deficiunt, ad longinquas provincias se recipiunt, neque aniam regiam aggrediuntur, neque scelus ante regis oculos perpetrant: at peccator, multo insolentior, Deum in suo palatio offendit, et in ejus presentia scelera adeo audacter committit, *tantum non presentem et aspectante Deo fieri videntur.* (3) Nihil ita concitavit Assuerum regem erga Aman quam quod supra lectum reginæ lapsus sit: *Etiam in domo mea, me presente, vult opprimere reginam?* (4) En peccatoris specimen qui in Dei domo, Deo presente, Deum offendere non formidat, sed ejus majestatem despiciere, adhuc ejus perspicaciam contemnit.

3. Cuncta Deum prospicere certi sumus. (5) Ejus namque scientia adæquat suæ naturæ perfectionem, utraque est infinita. Natura divina est ubique: scientia quoque divina cuncta quæ sunt in quavis mundi parte, perspicue cognoscit. Quod ex Prodigio et Davide comprobat Chrysologus. Prodigus peregre profectus est, et in regionem longinquam fugit: *Sed accusatores suos, sed testes suos, divini Patris oculos non refugit. Hoc David clarius aperuit, sic dicendo* (6): Quo ibo a spiritu tuo, et a facie tua quo fugiam? Si ascendero in cælum, tu illic es; si descendero in infernum, ades; si sumpsero pennas meas diluculo, et habitavero in extremis maris; etenim illuc deducet me manus tua, et tenebit me dextera tua. (7) *Videt iste per totum mundum nuda Dei oculis delicta consistere: non cælum, non terram, non maria, non abyssum, non ipsam noctem, Deo velare posse peccata.* Cuncta loca spectat Deus; at oculos suos specialiter dirigit ad templum et ad habitantes in eo, ut ipsemet Salomoni testatur: *Santificavi domum hanc, quam ædificasti, ut ponerem nomen meum ibi in sempiternum, et erunt oculi mei, et cor meum ibi cunctis diebus.* (8) Suos dicit oculos habere in templo,

in ecclesia, attentèque considerat cunctorum actiones, sermones, cogitationes, motus, gestus, modestiam, immo modestiam, devotionem, irreverentiam. *Videt et audit sacramenta* (1), sacrilegia, pietatem et impietatem. Annon illa Dei perspicacia desiderat, ut ea quæ fiunt in templis, *tanquam sub oculis Dei modeste et moderate transigantur?* (2) Insolens tamen peccator Dei oculos non veretur, ejus scientiam et perspicaciam contemnit, quo nihil horribilius. Quod Turca, Arabes aut Scythæ, Dei conspectum in ecclesiis non reverentur, mirum non est, quia Deum ibi presentem non existimant. Quod autem Christiani qui ibi Deum presentem, et speculantem certo sciunt, absque formidine eum offendant, est horribile dictum, et æternis gehennæ incendiis legendum.

Meretricem refert Gregorius Nazianzenus, quæ a lascivo quodam adolescente vocata, et in suas aedes adducta lasciviendi causa, cum in ingressu cubiculi, in imaginem Polemonis Philosophi sapientissimi injecisset oculos, stetit attonita, neque ulterius progredi voluit; sed festinanter egressa, depravatos mutavit mores. Prohi dolor! conspecta Polemonis imago meretricem a scelere revocat, et ad penitentiam inducit, et nos, *qui sub Deo, omnium speculatore dispungimur* (3), non veremur ejus majestatem, presentiam, perspicaciam, sed absque ullo timore, ulla reverentia, in templo vitis laxamus habenas.

Demandatum est Joanni Evangelistæ: *Surge, metire templum Dei, et altare, et habitantes in eo* (4), et examina et scrutare num habeant modestiam, reverentiam, devotionem sanctitatis loci conformem, divinæ majestati convenientem. Imo, ut vult D. Chrysostomus, ipsemet Deus *uniuscujusque metum metitur* (5), scrutatur interius, exterius, animam, corpus, et secundum suam mensuram, aut præmiat, aut condemnat. Quos invenit reverentes et religiosos, æterna beatitudine dignos judicat; irreverentes vero et irreligiosos ad inferni supplicia destinat. Olim in electionibus Christianorum *judicabatur cum magno pondere, ut apud certos de Dei conspectu.* (6) Fratres, stemus in ecclesiis cum magno pondere, cum magna gravitate, magna veneratione, tanquam certi de majestate, de Dei presentia, de Dei conspectu, qui nos metitur. Fugiamus immodestiam, irreverentiam, impietatem, quæ metitur mensura reprobationis; sectemur

(1) Gloss. Serm. 2. — (2) Jerem. 5. — (3) Cyril. Alex. in Amos. c. 19. — (4) Esther. 7. — (5) Tert. l. de Orat. 1. — (6) Serm. 2. — (7) Psal. 138. — (8) Lib. 5. Reg. 7.

(1) Tert. l. de An. 9. — (2) Tert. l. 2. ad Uxor. 3. — (3) Tert. Apol. 45. — (4) Apoc. 11. — (5) Hom. 1. de Verb. Isa. — (6) Tert. Apol. 39.

novæ legis præfigurant; ita victimæ in illis oblatæ, fuere, ut ait D. Augustinus, *prophetia futuræ victimæ quam Christus obtulit.* (1) Quod confirmat Hugo Carensis explicans istud Sapientis: *Immolavit victimas suas, id est, seipsum: sed pluraliter dicit victimas, quia hæc una victima Christus, per multas hostias in lege figurata: illæ erant umbræ, hæc fuit veritas illarum umbrarum* (2): quæ primo oblata fuit in cruce, cum innocentissimus Agnus ad occisionem ductus est (3); nunc vero in altaribus Ecclesiæ catholicæ immolatur, ut docet Tridentinum (4), declarans in Missa vere et proprie Deo offerri sacrificium, in quo hostia oblata, est ipsemet Christus, qui cum sit supremo cultu adorandus altaris mysterium efficit venerandum, et omni honore dignissimum, non solum post consecrationem, sed etiam quandiu hostia consecrata remanet in pixide. Eucharistia est simul sacrificium et sacramentum. Ut sacrificium, refertur ad Deum cujus majestatem honorat; ut sacramentum, refertur ad homines, quibus augmentum gratiæ comunicat. Christus ut hostia oblata consumitur a sacerdote in Missæ sacrificio; Christus in sacramento conservatur: in quo Eucharistiæ sacramentum ab aliis sacramentis discriminatur: hæc enim nullum habent esse permanens, Christusque tandiu est præsens in sacramento quandiu subsistunt species sacramentales, et tam in usu quam in suo esse permanens Eucharistia, ob præsentiam Christi Dei et hominis, est supremo patriæ cultu adoranda. Quomodo D. Ambrosius intelligit istud Davidicum: *Adorate scabellum pedum ejus.* (5) *Per scabellum terra intelligitur, per terram caro Christi, quæ hodie quoque in mysteriis adoratur, quam Apostoli in Jesu adoraverunt.* (6) Eadem caro Verbo divino hypostatice unita, quam viderunt Apostoli et adoraverunt. adoratur a fidelibus, accidentibus velata. Eodem modo ratiocinatur D. Augustinus: *Nemo carnem illam manducat, nisi prius adoraverit. Inventum est quomodo adoretur tale scabellum, et non solum non peccetur adorando, sed peccetur non adorando.* (7) Quam multi hac ætate peccant non adorando! tot scilicet, quot irreverenter se habent coram adorando altaris mysterio.

Chrysologus miratur cur Magi venientes de Arabia Christum adoraturi sciscitantur: « Ubi est qui natus est rex Judæorum? » (8) *Nam quid ab hominibus quærent, qui per*

Deum noverant quod querebant? Ut quid illis ad hoc humanæ demonstrationis officium, quibus ad hoc cæli sidera serviebant? quo illis lucerna templi, quibus cæli sidus mirabile per lucebat? (1) Ubi est qui natus est rex Judæorum? Hoc non dicunt quasi ignorantes præsepe in quo jacebat Christus, sed ut Judæis suam exprobrarent ingratitude et defectum adorationis. Dicendo: Ubi est qui natus est rex Judæorum? non interrogant, sed insultant, quando scientes interrogant, nescientes non ignorant, sed negligentes arguunt, increpant desides, malos produunt, contumaces verberant, servum Domino non occurrisse causantur. Quasi dicant: Tot acceptis a Deo beneficia: Messias jam advenit, jacet in stabulo; ubi est vestra gratitudo, ubi reverentia illi debita? nemo ad eum videndum accurrit, nemo recognoscit, nemo reveretur, nemo adorat, nemo ullum ei defert honorem; si tempore quo offertur tremendum altaris mysterium, infidelis aut Turca ingrederetur in ecclesiam et conspiceret quanta irreverentia plerique Christiani assistunt missæ; nonne posset dicere cum Magis: Ubi est qui natus est rex Judæorum? Ubinam est ille Christus? Si illum verum esse Deum creditis, cur illum non ut Deum adoratis? Vestra irreverentia satis denotat vos illum credere, non verum, sed fictitium Deum, cum illum velut regem theatri tractetis: Nunquid ista theatrica sunt? (2) Imo magis irreverenter se habent quam in theatro. In theatro enim silent, in ecclesia vero strepunt, impediuntque sacerdotem occupatum ad sacrificium altaris celebrandum.

II. PARS. Gentilium sacrificia, triplici de causa erant immunda: tum quia dæmonibus immolabantur: *Hæc enim demoniorum pabula sunt* (3); tum quia immundas offerebant victimas, quod illis exprobrat Tertullianus: *Enecta, et tabidosa, et scabiosa queque mactatis* (4); tum quia eorum sacerdotes erant sceleratissimi, afferentes ad sacrificia, *post omnia inquinamenta, et in conscientiam spurcam.* (5) Altaris e converso sacrificium vocatur *mundum* (6); tum quia offertur Deo, qui est essentialis puritas; tum quia hostia oblata est purissima, nempe Christus; nam *quis vere sanctus quam Dei Filius?* (7) Tum quia sacerdotes illud offerentes, fulgere debent 1. Mentis puritate; 2. Animæ sanctitate; 3. Carnis castitate.

(1) L. 20. contr. Faust. 18. — (2) In Ps. 22. — (3) Prev. 9. — (4) Sess. 22. c. 1. — (5) Psal. 98. — (6) L. 1. de Spir. Sanct. c. 12. — (7) In Psal. 89. — (8) Matth. 5.

(1) Serm. 136. — (2) D. Chrysost. Hom. 56. in 1. Cor. — (3) Tert. lib. ad Scap. 2. — (4) Tert. Apol. 14. — (5) Tertull. Apol. 50. — (6) Tert. L. 3. adv. Marc. 22. — (7) Tert. lib. de Car. Chr. 23.

1. Frater, sacerdotali charactere insignite, *ascendet sacrificium tuum libera fronte, et inter ceteras voluntates bonæ mentis postulabis* (1), si illud cum puritate mentis, id est, cum recta intentione obtuleris : tum autem intentio tua erit pura et recta quando conformis erit fini ob quem instituta sunt sacramenta. Ob quadruplicem autem finem instituta fuerunt veteris Testamenti sacrificia : nimirum ad divinam honorandam majestatem, recognoscendam liberalitatem, implorandam bonitatem, placandam justitiam et indignationem ; et ob quatuor illos fines quadruplex erat sacrificium, scilicet Latreuticum, Eucharisticum, Imperatorium, et Propitiatorium. Quemadmodum autem radii uniuntur in sole et lineæ in centro, ita cuncta synagogæ sacrificia continentur in Eucharistia, quæ 1. Est sacrificium Latreuticum, seu holocaustum cedens in Dei honorem, *gloriæ scilicet relatio*. (2) 2. Eucharisticum, seu gratiarum actionis, Deum benedicens pro beneficiis acceptis : *In medio ecclesiæ hymnum tibi dicam*. (3) 3. Sacrificium impetratorium, Deo offerens humilem deprecationem : *Sacrificia Deo sacrificium laudis, et reddite Altissimo vota tua*. (4) Tandem 4. Propitiatorium, seu placationis, quod præfiguratum erat in lege Moysis, ubi præceperat Deus ut celebrarentur sacrificia, *tam pro peccatis quam pro animabus*. (5) Heracitus Gentilium sacrificia *medicamenta* (6) nuncupare solebat. Potiori jure dicitur a D. Ambrosio, *Eucharistia medicina spiritualis quæ cum reverentia degustata purificat sibi devotum*. (7)

Innocentius Tertius, Pontifex Maximus, acute animadvertit quod sacerdos sacrificans sæpe sæpius dicit : *Offerimus* ; quia est persona publica, in nomine totius Ecclesiæ offerens, et præsertim eorum qui missæ assistunt, suamque intentionem cum sacerdotis intentione conjungunt : qui ideo ait : *Pro quibus tibi offerimus, vel qui tibi offerunt* : quia cum sacerdote offerentes, sacerdotali quodammodo munere funguntur, ut vult Tertullianus Petri auctoritate fultus : *Nonne et laici sacerdotes sumus ? Scriptum est : Regnum quoque nos, et sacerdotes Deo et Patri suo fecit*. (8) Verumtamen et ille qui vere et sacerdos, et alius qui æquivoce duntaxat sacerdos nuncupatur, sacerdotis debet tenere disciplinam, ut rite sacerdotis munere

fungatur. *Igitur si habes jus sacerdotis in temetipso ubi necesse est, habeas oportet etiam disciplinam sacerdotis, ubi necesse sit habere jus sacerdotis*. (1) Hæc autem sacerdotalis disciplina necessaria potissimum est in celebrando sacrosanctæ Missæ sacrificio, quod requirit ut sacerdos fulgeat animi sanctitate.

2. Debent esse *delictis omnibus expiati sacerdotes Ecclesiæ*. (2) Cuncti Christiani ad sanctitatem obligantur, tum quia sunt imagines Dei, cujus debent præ se ferre sanctitatem ; tum quia in baptismo sunt ad sanctitatem velut initiati ; tum quia sperant beatitudinem, quæ non nisi Sanctis promittitur. Verum sanctitas specialiter decet sacerdotes.

1. Quia sunt Dei sancti ministri. Etenim si ex D. Thoma *decebat ut populus ille ex quo Christus nasciturus erat, quodam speciali sanctificatione polleret* (3), nonne decens est ut sacerdotes speciali fulgeant sanctitate, *in quorum manibus, velut in utero Virginis, Filius Dei incarnatur*? (4) 2. Quia sacerdotes sunt *Domini vicarii* (5) : adeo excellens est sacerdotalis dignitas. *Hujus ordinis sublimior honor est : hujusmodi enim Christi vicarii sunt*. (6) Christus autem Summus Pontifex est *sanctus, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus*. (7) 3. Quia ad sanctitatem initiati et consecrati sunt. Ut enim ait Clemens Alexandrinus, *Sanctus sio initiatus*. Quanta autem debeat esse sanctitas sacerdotum declarat Isidorus Pelusiota aïens : *Sacerdotes sanctiores et puriores iis qui ad montes se contulerunt* (8) ; id est, monachis qui abdicatis mundi pompis et voluptatibus blanditiis, divinum quoddam amplectantur vitæ genus. Sacerdotes ob eximiam qua pollere debent sanctitatem, nuncupantur a D. Augustino *sublimes Angeli Dei, quamvis adhuc in carne mortali*. (9) 4. Quia, ut ait Dionysius Areopagita, *charissimi Deo sunt, atque ejus numini religiose consecrati*. (10) 5. Quia sacris actionibus sunt deputati ; quos, ut ait Ennodius, *ad instar superni dominatus vicarios suæ potestatis voluit esse mortalibus Deo* (11) ; quos ideo considerat S. Ignatius, *in Dei domo velut filiosfamilias majores, divinorum bonorum œconomos sociosque Dei*. (12) 6. Quia aliis debent præbere sanctitatis exempla : ideoque D. Ambrosius sacerdotem vocat *ducem sanctitatis*. (13) Sacerdotes qui

(1) Tert. L. de Exh. Cast. 11. — (2) Tert. lib. 5. adv. Marc. 27. — (3) Tert. ibid. — (4) Tert. lib. adv. Jud. 5. — (5) Tert. ibid. — (6) Carl. Rodig. l. 12. c. 2. — (7) 1. Cor. c. 11. — L. 3. Myster. Miss. 5. — (8) L. de Exhort. Cast. 7.

(1) Tert. Lib. de Exhort. Cast. 7. — (2) Tert. ibid. — (3) 1. 2. 90. art. 4. — (4) D. Aug. Con. 2. in Ps. 26. — (5) D. Ambr. in 1. Cor. 11. — (6) D. Ambr. in 1. ad Timoth. 5. — (7) Hebr. 7. — (8) L. 2. Ep. 284. — (9) In Psal. 105. — (10) l. de Eccl. Hier. c. 22. — (11) In Vit. Epiph. — (12) Ep. ad Polycarp. — (13) In 2. ad Timoth. c. 1.

se non sanctos demonstrant, sed peccatores, falsos et erroneos sacerdotes (1) appellat Zacharias, Pontifex Maximus. Eosdem vocitat Gregorius Nazianzenus spurios, nothos, et verperam adscriptos sacerdotes. (2) Illos dubius Chrysostomus sacerdotes non re, sed nomine tantum existimat. Multi sacerdotes, pauci sacerdotes; multi nomine, pauci re (3); quia carent sanctitate, sine qua inane nomen est sacerdos. (4)

Sacerdotes ubique et in cunctis debent esse sanctitate fulgentes, sed praesertim decet eos sanctimonia in sanctificatione ejus (5), nimirum in templo, quod est Sanctuarium sanctitatis (6), ob specialem Dei praesentiam, quia Deus in loco sancto suo (7), seu, ut legit Chaldaeus, in habitaculo domus majestatis sanctae suae: deinde dum sacerdotale exercent munus, et pro populo deprecantur, vel sacramenta administrant: Omnes nos Deus ita vult dispositos esse, ut ubique sacramentis ejus obeundis apti simus. (8) Sacerdotis criminosis preces, non pias animi Deo devoti obsecrationes, sed scelestas maledictiones (9) nominandas, censet D. Dionysius. Tandem dum in altari sacrificant, sanctitas convenit praesertim sacerdotibus. Qui vitis contaminati scelerumque conscii ad sacra accedunt mysteria, daemoniis longe deteriores (10) censet D. Chrysostomus, quia puras sincerisque mentes sanctum quaerit convivium (11), et Christus, qui est Filius Virginis, debet offerri a sacerdote casto, qui fulgeat puritate carnis.

3. Pudicitiae indicendae et exigendae sufficiunt instantia ubique divina praecipita. (12) De pudicitia aliorum (13) fuse tractavimus, quam cunctis Christianis necessariam demonstravimus. Nam cum omnes templum Dei simus, illato in nos et consecrato Spiritu Sancto, ejus templi aeditui et antistita pudicitia est, quae nihil immundum nec profanum inferri sinat, ne Deus ille qui inhabitat, inquinatam sedem offensus derelinquat. Ultra hanc obligationem servandae castitatis omnibus Christianis communem, sacerdotes sunt specialiter pudicitiae addicti. 1. Quia in sacra inauguratione castimoniam polliciti sunt; et ut fatur Concilium Carthaginense, cui interfuit D. Augustinus, vinculo castitatis, per consecrationem implicati sunt. (14) 2. Quia conformari tenentur Christo, qui est primus

pontifex, et ordinum initiator. (1) Christus autem virginea puritate decoratur; quem D. Ambrosius nuncupat Verbum virginalis. (2) D. Augustinus Magistratum castitatis (3); Gregorius Nyssenus, fontem incorruptae et illibatae castitatis (4); Cyrillus Hierosolymitanus Deum castitatis et purissimum puritatis doctorem. (5) Sacerdotes autem sunt illius illibati fontes rivuli, puri doctoris discipuli, incontaminati Pontificis vicarii, Dei castitatis ministri, et sub omnibus his titulis tenentur vexillum castitatis Jesu tollere. (6) 3. Quia sancta et pura Dei negotia pertractant. Ideo Moyses Levitarum condens leges: Radant, inquit, pilos carnis suae, quia is qui in obsequiis divinis assumitur, debet ante Dei oculos a cunctis carnis cogitationibus mundus apparere. (7) Quod si carnis munditiam requirebat Deus in Levitis, novae legis sacerdotes mundiores esse debent ceteris, qui actores sunt Dei (8), occupanturque in sacris divini cultus actionibus. 4. Quia proprium sacerdotum munus est ad Deum appropinquare. (9) Pudicitia autem facit proximum Deo: Ubi Deus, ibi pudicitia. (10) 5. Quia templa, altaria, resque sacras frequentant et contingunt; nihil autem magis decet altaria et religionem quam pudicitia et castitas. Hac de causa Dionysius Areopagita hortatur Timotheum ut dicat initiatis: Mundi ut munda contingant (11), quos ipsemet Deus per os Isaiae ad munditiam stimulat: Mundamini qui fertis vasa Domini. (12) 6. Quia mundissimum altaris offerunt sacrificium, castam Christi Domini manducant carnem, purumque ejus bibunt sanguinem. Quanta puritate oportet custodire nostri corporis atque animae puritatem, quos necesse est quotidie sacrosanctis Agni carnibus vesci? (13) Tot tantasque rationes concludit Clemens Alexandrinus: Soli ergo qui puram agunt vitam vere sunt Dei sacerdotes (14), digne celebrantes Missae sacrificium, quod laici devote audire tenentur.

III. PARS. Participatio sacrificii (15) ex-
postulat ab assistentibus ut audiant Missam
cum 1. Attentione mentis; 2. Silentio oris;
3. Modestia corporis.

1. Cum et hostiae ab animo libenti expos-
tulentur. (16) Qui sacrosancto assistunt
Missae sacrificio, simulque cum sacerdote

(1) Epist. ad Franc. — (2) Orat. 21. — (3) Hom. 33. in Matth. — (4) Greg. Naz. Orat. 1. — (5) Psal. 95. — (6) Ezech. 45. — (7) Psal. 67. — (8) Tert. L. de Ex. Cast. 7. — (9) Epist. 8. — (10) Hom. 83. in Matth. — (11) D. Cypr. l. de Crm. Dom. — (12) Tert. lib. 2. de Cult. Fem. 1. — (13) Tert. Præd. tom. 2. Tract. de Cast. — (14) Can. 3.

(1) Dionys. — (2) L. 5. Epist. 35. — (3) Serm. 17. de Temp. — (4) De Virg. c. 2. — (5) Catech. 12. — (6) D. Hier. l. 1. adv. Jovin. — (7) Rupert. l. 1. in num. 20. — (8) D. Ambr. in 1. ad Timoth. 1. — (9) Greg. Naz. Orat. 1. — (10) Tert. Lib. 2. de Cult. Fem. 8. — (11) L. de Eccles. Hier. c. 1. — (12) Isa. 52. — (13) Cassian. l. 6. c. 8. — (14) L. 4. Strom. — (15) Tert. L. de Orat. 14. — (16) Tert. L. ad Scap. 2.

offerunt Deo immaculatum Agnum in magna attentione debent assistere. Ad hanc cordis attentionem eos hortatur sacerdos, ut belle animadvertit D. Cyprianus : *Quomodo stamus ad orationem, Fratres dilectissimi, vigilare et incumbere ad preces toto corde debemus, cogitatio omnis carnalis, et secularis abscedat, nec quidquam tunc animus quam il solum cogitet quod precatur, ideo et sacerdos ante orationem præfatione præmissa parat fratrum mentes, dicendo : Sursum corda; ut dum respondet plebs, Habemus ad Dominum, admoneatur nihil se aliud quam Dominum cogitare debere : claudatur contra adversarium pectus, et soli Deo pateat, nec ad se hostem Dei tempore orationis alire patiatur.* (1) Plura sunt quæ ad illam mentis intentionem incitant. 1. Dei cum quo loquendum est majestas. *Cogita ad quem accedis, et sufficet ad inducendam vigilantiam atque excitandam, ejus dignitas unde gratiam expectamus.* (2) 2. Sacrificii missæ excellentia et dignitas profecto *sacrum hoc et divinum opus* (3), totam mentis attentionem desiderat. 3. Quæ expectatur de sacrosancto illo mysterio utilitas. Qui *ex ipsius mentis penetralibus* (4) assistunt missæ, multum proficiunt : illi autem quorum *os quidem resonat, cor autem est inane* (5), nullum fructum reportant. 4. Peccatum et infelicitas eorum qui absque ulla mentis attentione intersunt divinis. *Maledictus qui facit opus Dei negligenter!* (6) Vere maledictione digni, utpote Deo contumeliosi, sibi que noxii.

Quot sunt qui vibratam a Propheta debent metuere maledictionem, qui sponte cogitationes circumvagari permittunt, voluntarie mentem suam a Deo revocant, et velut ex proposito animum deflectunt ad vana, terrena, et aliquando scelerosa? *Ubi erit cor tuum, illic erit et thesaurus tuus.* (7) Qui non de Deo, sed de terrenis ultro cogitant, in terrenis, non in Deo habent cor suum. Eos qui Missæ sacrificio intersunt, nec mentem ad divina illa elevant mysteria, sed in alia atque aliena voluntarie distrahuntur, sic punit Anastasius Sinaïta : *Dicis : Habemus ad Dominum; quid ais? quid agis? Attende, oro, ne forte non habeas sursum cor ad Dominum, sed deorsum ad diabolum. Mens ad caduca et mortalia hæc suspensa hæret, pecuniisque, et epibus, et voluptatibus, et litibus forensibus vacat, et dicis : Habemus ad Dominum.* (8) Sane totus tanto sacrificio adesse

debet, quia adest : alienum valde est, si se sinat ad aliena rapi, cum incruentum Missæ sacrificium Deo offertur, audiendum est cum attentione mentis et custodia oris.

2. Si ullo in loco requiritur *signaculum linguæ* (1), maxime in templis, tempore quo sacrosanctum Missæ celebratur mysterium. Quia in superioribus de silentio in ecclesiis servando multa diximus, ad illorum confirmationem adducemus duntaxat testimonium Philonis Judæi, Cassiani, Divique Ambrosii. Philo Christianorum cætus sub nomine Esse-norum Alexandrinorum referens, asseverat tantum in eis fuisse silentium, *ut ne mutire quidem cuiquam liceret, aut respirare vehementius.* (2) Idipsum testatur Cassianus de innumerabili multitudine fratrum, sub ejus disciplina viventium, qui ad sacras celebrandas Synaxes simul conveniebant. *Cum igitur prædictas solemnitates, quas ipsi Synaxes vocant celebraturi conveniunt; tantum a cunctis silentium præbetur, ut cum in unum tam numerosa fratrum multitudo conveniat, præter illum qui consurgens psalmum decantat in medio, nullus hominum penitus adesse credatur; ac præcipue cum consummatur oratio, in qua non sputum emittitur, non excreatio obstreperit, non tussis intersonat, non oscitatio somnolenta dissitis malis et hiantibus trahitur, nulli gemitus, nulla suspiria, etiam adstantes impeditura promuntur; nulla vox absque sacerdotis precem concludentis auditur.* Nunc omnia sunt immutata : miscentur sacra profanis; in templis, tussis, garritus, infantum vociferatus, canum latratus, adstantium risus ac fabule personant, et sacris operantem, et audientium turbam gravissime perturbant. Quos D. Ambrosius Ephēbi Gentilis exemplo increpat. « Proditur Alexandro Macedonum rege sacrificante puerulum barbarum, thuribulo arrepto, brachio carbonem ardentem excepisse, atque adusto corpore mansisse immobilem, nec dolorem prodidisse gemitu, nec tacito pœnam indicasse fletu : tanta puero barbaro fuit disciplinæ reverentia, ut naturam vinceret, et tu ministerii Dei virgo, sreatur, tusses, risus abstine. » (3) Et tu, mercator, tu advocatus, tu miles, tu nobilis, tu uxoratus, tu mulier, tu juvenis, tu senex, et nos sub horam terribilis illius ac mysticæ mensæ, in vanæ loquentiæ conventiculis occupati sumus (4), et assistimus irreverenter Missæ sacrificio, quod est audiendum cum compositione et modestia corporis.

(1) Serm. 6. de Orat. Dom. — (2) D. Chrysost. in Psal. 145. — (3) Greg. Nyss. Orat. 1. de Orat. — (4) D. Chrysost. in Psal. 129. — (5) D. Chrysost. in Psal. 140. — (6) Jerem. 48. — (7) Tert. L. ad Mart. 2. — (8) Orat. de Sanct. Synax.

(1) Tert. Lib. adv. Valent. 1. — (2) L. 12. c. 10. — (3) L. 3. de Virg. — (4) D. Chrysost. Hom. 56. in 1. Cor.

3. *Nihil est Deo carius humilitate, nihil acceptius modestia.* (1) Modestia dicta, ut vult D. Ambrosius a modo, *modestiam a modo scientiæ quod deceret appellatam arbitrator* (2), est generalis quædam virtus ab animo bene composito manans, in ore, gestu, corpore velut concinnam efficiens harmoniam, qua animi intuentium mirifice recreantur, et ad honesta omnia invitantur. Ad exemplarem hanc modestiam pudicitiae comitem et testem, christianas mulieres hortatur Tertullianus: *Pudicitiae christianæ satis non est esse, verum et videri. Tantu enim debet esse plenitudo ejus ut emanet ab animo ad habitum, et eructet a conscientia in superficiem, ut et a foris inspiciat quasi supellectilem suam, quæ conveniat fidei continendæ in perpetuum.* (3) Modestiam sapientes etiam profani, pulcherrimis commendarunt elogiis. Romanus Orator de ea sic ait: *Ut volet quisque accipiat: ego tamen modestiam virtutem esse maximam iudico.* (4) Ciceronis effatum referens D. Augustinus, subjicit: *Prorsus doctissime ac decentissime.* (5) Modestiam commendabant Gentiles: Christiani vero sese modestia manifestabant, quam belle Minutius Felix inter Christianorum insignia recenset; qua sese ad invicem dignoscebant, unde sic alloquebantur Gentiles: *Nos non notaculo corporis, ut putatis, sed innocentiae ac modestiae signo, facile dignoscimus.* Illud religionis insigne didicerant Christiani, a Christo Domino et Magistro. Teste namque Magn. Greg. *Rex pacificus pia miseratione disposuit sibi subditos fore pudicos, pacificos et modestos* (6); modestiam docens, non solum verbo, sed adhuc exemplo. Quem ideo Gregorius Nyssenus prodit tanquam *modestiae exemplum, hominum vitae propositum.* Christus est omnium perfectionum exemplar. Sunt tamen quædam in illo perfectiones, quas homines non possunt imitari, ut potestas, auctoritas, sapientia. At nemo est qui non possit imitari modestiam. Idcirco *qui primas non potuit habere sapientiæ, secundis habeat partes modestiæ* (7): qua et Christi imaginem præ se ferat, aliisque Christianis modestiæ exemplum præbeat. Nam *modestia est per quam pudor honestus clarum et stabilem comparat auctoritatem.* (8) Ad quam necessarium existimat D. Hieronymus, *ut ipse incessus, et motus, vultus, sermo, silentium; quamdam decoris sacri præferant dignitatem.* (9) Mo-

destiam *dignam gravitatem* (1) nuncupat Apostolus: dignam equidem homine, quia est rationi conformis; dignam Christiano, quia ejus religionem denotat; dignam Christo, qui eam verbo et exemplo docere voluit; dignam Deo: *Nam ubi Deus, ibi pudicitia, ibi gravitas adjutrix et socia ejus.* (2) Neque solum Deus est ubi est gravitas, sed adhuc modestiam apud Deum, divitem, Deique portionem declarat D. Ambrosius: *Magna igitur modestia, quæ dives est apud Deum, apud quem nemo dives. Dives est modestia, quia portio Dei est.* (3) Quid augustius potest de modestia prædicari quam quod sit Dei portio, qui cunctas in universum perfectiones, vel formaliter, vel eminenter continet? Quid efficacius ad inducendum modestiæ affectum quam opulentiæ *modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples?* (4) Modestiam opponit Apostolorum Princeps levitati, petulantiae, inconstantiae, garrulitati, murmurationi, in quæ vitia naturaliter propendent mulieres ornatum externum sectantes, internum negligentes.

Belle docet Philosophus *mores hominum corporis gestu prædi et significari.* (5) Quod eleganter declarat Tertullianus, qui postquam de patientia tantum in animo constituta deseruit, eandem in corpore commendat, virtutis nomine, meritique dignam demonstrat. *Siquidem rector animus facile communicat spiritus in vecta cum habitaculo suo.* (6) Corpus est animi habitaculum, id est, proprium domicilium, cum quo animus communicat spiritus in vecta; hoc est, ea quæ a spiritu in animam importantur, quæ anima foras emit, et per gestum atque actiones hominum oculis objicit. Itaque *de exterioris hominis motu, interioris status agnoscitur* (7): aut scilicet sit compositus, an incompositus. *Quod vox quædam sit animi corporis motus. Habitus enim mentis, in corporis statu cernitur. Hinc homo cordis nostri absconditus; aut levior, aut jactantior, aut turbidior: aut contra gravior, et constantior, et purior, et maturior aestimatur.* (8) Exterior modestum grave, bene compositum, compositæ *simulacrum est mentis, figura probitatis.* (9) At e converso exterius leve, immodestum, incompositum denotat animum levem, immodestum, incompositum. *Quo ergo pacto pudicitiam sine instrumento suo, id est, sine gravitate tractabimus? Quomodo autem gravitatem administrandæ pudicitiae adhibebimus, nisi*

(1) Tert. L. de Vel. Virg. 16. — (2) L. 1. Offic. 18. — (3) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 13. — (4) L. de B. Vita Disput. 3. — (5) In Octav. — (6) In Prefat. Decret. — (7) D. Aug. in Prolog. Retract. — (8) D. Aug. l. 85. Quæst. qu. 31. — (9) In Epist. ad Tit.

(1) Ad Tit. 2. — (2) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 8. — (3) D. Ambr. — (4) 1. Pet. 5. — (5) L. 4. Ethic. 14. — (6) Tert. L. de Pat. 13. — (7) Cassian. l. 12. cap. 29. — (8) D. Amb. l. 1. Offic. 18. — (9) D. Ambr. l. 2. de Virg.

et in facie, et in cultu, et in totius hominis contemplatione, severitas circumferatur? (1)

Illum pudorem modestum (2), ut fatur Gregorius Nyssenus, seu, ut ait Ignatius Martyr, religionis christianæ magnam disciplinam ubique servare debent fideles, præsertim in ecclesiis dum sacrosanctum Missæ sacrificium offertur. (3) Cui tanta devotione assistebat S. Ludovicus, Galliæ rex, quod nefas erat Missæ intentum, vel minimo temporis articulo revocare. (4) Illic enim præpotens et B. rex meditatione sanguinis Christi percussus, effusus in lacrymas, non nisi madens, domum suam ab ecclesia repetebat. Taceo aliorum exempla, ut prodam probos et pios Christianos, quomodo tempore Missæ in ecclesia se habeant declarantes. Ibi in silentio et modestia agimus (5), ut aliorum testantur, sacrificamus, sed quomodo præcepit Deus, pura prece (6), scilicet cum oratione de carne pudica, de anima innocente et attenta, producta.

Horum exemplum et pietatem non imitantur 1. Qui Missæ sacrificium audire contemnunt, etiam diebus festis et dominicis, quanquam præcepto Ecclesiæ teneantur. Ignorantes quantum bonum in celebrandis missis agatur (7); 2. Qui assistunt non mente, sed corpore, nec attendunt quod magis requiritur animi quam corporis præsentia. Tantum spectator sacrificii (8) non audit missam, neque satisfacit Ecclesiæ præcepto, si sit corpore quidem præsens, corde vero absens. 3. Qui venatorum sectantur missas, neque integro assistunt sacrificio. Quibus non sufficit quod toto tempore pro corporali necessitate, aut quod verius est pro cupiditate jugiter occupantur, et per unius horæ spatium, quo magis corpore quam corde conveniunt ad ecclesiam non morantur: sed vertentes dorsa sacrificiis vel sacerdotibus Dei, ad explendas voluptates seculi, sine mora aliqua revertuntur, non agnoscentes quid expectent et quid requirant. (9) Quo nihil indecentius merito existimat D. Augustinus. Nam si rex aut potens persona vocasset ad prandium, nullus discederet nisi prius totum compleretur. Et si de convivio hominis non discedimus, nisi ventrem plusquam expedit impleamus, et hominem lædere formidamus, cur de convivio divino tam cito discedimus? 4. Qui sunt in ecclesiis absque modestia

quam debent domo Dei, adstantibus Angelis, spectantibus hominibus; præsentia divinæ majestatis; et augustissimo quod offertur altaris mysterio. Quos hortor ut moventi Augustino præbeant auditum, qui de duobus eos admonet. Primo, ut integro intersint Missæ sacrificio. *Moneo et paterna charitate contestor, ut saltem quolibet dominico die, et præcipuis festivitibus, donec sacra mysteria compleantur, de ecclesia nullus discedat, nisi quos aut infirmitas, aut publica necessitas stare diutius non permittit. Ipsi tamen in conscientia sua videant utrum necessitas retrahat, aut voluptas.* Secundo, ut in ecclesiis non immodeste, sed modeste se gerant. *Iterum quod rogo, ut dum divina celebrantur mysteria, nullus se otiosis vel terrenis fabulis occupet, sed humiliter et devote cum contrito corde benedictionem accipiat, attendens quod si quis me contemnit præcænem, Christum sentiet judicem.* Christum profecto sentiet judicem qui tempore Missæ fabulis occupatur. Qui autem humiliato corpore et compuncto corde se in ecclesia continet, sentiet Christum, non ultorem, sed remuneratorem; non luet pœnam immodestis et irreverentibus debitam, sed accipiet interminabilem cœli beatitudinem modestis promissam.

.....

CONCIO QUINTA.

PROPTER Ecclesiæ honorem (1) sancitum olim fuit ut Christiani cum innocentia templum adirent, magnaque in eo cum innocentia remanerent. Et ob hanc causam ipsæ ecclesiarum portæ, sacris reliquiis, et martyrum exsuviis honestabantur, ut jam inde ingredientium animi sancto metu et religione perfusi, ad modestiam et pietatem commoverentur. Innuit ejusmodi ritum Ludovicus pius imperator in constitutione quæ incipit; *Si in ecclesia, cujus porta reliquiis Sanctorum consecrata est, ejusmodi homicidium perpetratum fuerit.* (2) Aliam non minus laudabilem refert Salvianus consuetudinem, scilicet ecclesiarum januis astitisse ostiarios, qui arcerent indignos, eos etiam de quibus poterat esse suspicio, quod reliquos pietati incumbentes essent perturbaturi. (3) In veteri lege Moyses, ex Dei præcepto sex instituerat refugii loca, ad quæ rei confugerent, et in eis tuti remanerent: *Non autem in templis ape-*

(1) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 8.—(2) In Vit. Moys. Ep. ad Gall.—(3) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 11.—(4) Jo. vin. in Vit. S. Ludovici c. 17.—(5) Tert. L. ad Scap. 2.—(6) Tert. ibid.—(7) D. Aug. Serm. 19. in Comm.—(8) Tert. lib. de Idol. 15.—(9) D. Aug. Serm. 19. in Comm.

(1) Tert. L. de Bapt. 17.—(2) Capitul. Franc. lib. 4. c. 15.—(3) L. 3. de Provid.

viatur immundis asyla, ne immundis inficerentur. (1) Quod si quæramus ab Hugone Cardinale cur Christus Dominus, qui hominum salutem erat sua passione operaturus, dum Judæi « tulerunt lapides ut jacerent in eum, abscondit se et exiit de templo? Respondet: *Jesus abscondit se, » non quod mori non cuperet, cum ad hoc in mundum venerit, sed ne tanto sacrilegio domus illa pollueretur.* Eadem de causa Salvator instituere volens Eucharistiæ mysterium, dixit duobus ex discipulis: *Itē in civitatem, et occurret vobis homo lagenam aquæ bajulans, sequi mini eum;* (2) tacuit nomen, non ex ignorantia: *Sciebat autem Dominus nomen ejus, cujus sciebat mysterium et occursum.* (3) Cur autem suppresserit illius hominis nomen? « Dicunt quidam, quod ideo non dixit nomen hominis, ne proditor, cognito nomine, domum panderet Pharisæis, qui venientes cepissent eum. » (4) Ut autem ait belle ad propositum Origenes, *non conveniebat ut ibi caperetur, ubi cum discipulis pascha celebrabat.* Nam cœnaculum in quo Christus pascha celebravit, fuit, ut asseverat Flavius Lucius, consecratum in ecclesiam: *Cœnaculum grande, ecclesia magna est* (5), in qua Apostolos Dominus in sacerdotes et episcopos ordinavit, et Eucharistiæ mysterium instituit: quæ ideo non debet proditione profanari, et effusione sanguinis pollui. Hæc Salvatoris cautela condemnat scelerosos Christianos qui ecclesias profanant 1. Vanis cogitationibus; 2. Injustis devastationibus; 3. Fœdis et obscœnis actionibus.

I. PARS. *In ecclesiis benedicite Dominum* (6); et ut illud probe exsequi valeatis, intrate in cubiculum cordis vestri. Ad quod quemlibet Christianum hortatur ipsemet Christus (7): *Frater, cubiculum tuum, mentis arcanum, animique secretum est. In hoc cubiculum tuum intra, hoc est, egredere de corporis tui exteriori vestibulo, et totus intra in alta præcordia cordis tui, et claude ostium* (8), ne forte avocet, aut perturbet, *vel sensus egens, vel cura pungens, vel culpa mordens, vel ea certe quæ difficiliter amoveantur, irreverentia imaginum corporearum phantasmata.* (9) Qui in ecclesiis demoratur in cubiculo cordis sui, Deum ut fas est benedicit, illumque felicem prædicat D. Ignatius: *Felix cui præsens ibi animus, et*

certus contigit. (1) Non felices, sed infelices sunt qui ecclesias profanant cogitationibus vanis, terrenis et scelerosis. Nam 1. Non curant ullam animi attentionem; 2. In terrenis occupant mentis cogitationem; 3. Habent scelerosam cordis affectionem.

1. Ut quis valeat dicere cum Regio Vate: *A te laus mihi in ecclesia magna* (2); magna animi attentione coram Deo standum illi est; quod ut assequi valeat *animo vigilantī* (3) indiget, ut removere valeat, turbam distractionum quæ animi impediunt attentionem. Ejusmodi autem distractiones eveniunt tum a naturæ corruptæ imbecillitate, tum a diaboli malitia. Illas humanæ corruptioni attribuit D. Augustinus: *Ad ipsum Deum cogitandum, sicut dignum est ab homine cogitari Deum, quanta impediunt veluti interpellantia de necessitate corruptionis humanæ? quanta revocant? quanta intentione detorquent? quanta interpellant? quæ turba phantasmatum? qui populi suggestionum? Totum hoc in corde humano tanquam de veribus hujus corruptionis scatet.* (4) Cassianus similiter quantum prona sit ad mentis evagationem humana fragilitas sic declarat: *Per momenta singula, lubricis discursibus animus evagatur.* (5) Quod anguillæ declarat exemplo: *In ipso conatu nostro, ocius quam anguilla de recessibus mentis elabitur.* Adde fragilitati naturæ diaboli fraudem et machinamentum. (6) Sic D. Chrysostomus distractiones nuncupat: quapropter qui Deum in ecclesia magna benedicere desiderat, sollicite vitare debet et evagationes mentis, quæ veniunt ex labilitate et infirmitate naturæ, et distractiones fraudulenter a diabolo immixtas. Illi solerter pugnandum est, et contra seipsum, et contra insidiantem inimicum. *Quare magnus agon est orationis, ut obsistentibus inimicis, et orantis sensum in diversa rapientibus, fixa ad Deum semper mens stabili intentione contendat.* (7) Multi autem fixam in Deum non habent in oratione mentem, tantum abest ut sint de attentione solliciti, quinimo sponte divagantur, et ultro in vanis et terrenis occupant mentis cogitationem.

2. *Totum hominem animus circumfert, et quo velit transfert.* (8) In cœlum ascendit, terram circumgirat, cœlestia recogitat, terrena mente volvit. Quem hortatur Tertullianus ut ad Deum et ad cœlum suas dirigat cogitationes, ubi thesaurum perennem et ve-

(1) Num. 55. — (2) Joan. 8. — (3) D. Ambr. l. 10. in Luc. — (4) Theophylact. in Cat. D. Thom. 2. c. 12. Luc. — (5) D. Hieron. in Cat. D. Thom. ad 1. Marc. — (6) Tert. l. 5. adv. Marc. 22. — (7) Matth. 6. — (8) D. Ambr. l. 1. de Abel. c. 9. — (9) D. Bern. Serm. 25. in Cant.

(1) Epist. ad Hieronem. — (2) Tert. l. 5. adv. Marc. 22. — (3) Isidor. Pelus. 3. Ep. 171. — (4) In Ps. 102. — (5) Coll. 7. c. 5. — (6) In Psal. 145. — (7) Orig. l. 10. in c. 10. Rom. — (8) Tert. l. ad Mart. 2.

ram beatitudinem poterit invenire. *Illic ergo sit cor nostrum ubi volumus habere thesaurum.* Non in Deo neque in cœlo habent cor suum qui tantummodo post vana et terrena inhiant, et inter orandum nihil aliud cogitant, desiderant et amant. *Plerumque negotiator venit ad orationem, et avarus de pecunia cogitat, alter de lucro, alter de honore, alter de cupiditate, et putas Deus eum possit audire?* (1) Hujusmodi homines in ecclesiam ad Deum colendum et orandum venientes, et voluntarie ad alia omnia se convertentes, divinæ majestati contumeliam irrogant, ejusque justitiam irritant.

3. Sunt equidem Deo injuriosi, sibi que noxii, qui tempore orationis ultra ad vana, caduca et terrena duntaxat mentis occupant cogitationem; sed multo magis Deo sunt contumeliosi, graviorique pœna digni, qui scelerosas in corde fovent affectiones, qui perseverant in desiderio ambitionis, affectu avaritiæ, ardore libidinis; deliberata voluntate vindictæ vel alterius inordinatæ passionis. Miratur Tertullianus cur Romani viscera victimarum traderent examinanda vitiosissimis sacerdotibus. *Ut mirer, cum hostiæ probantur penes vos a vitiosissimis sacerdotibus; cur præcordia potius victimarum, quam ipsorum sacrificantium examinantur.* (2) Si liceret conspiceret et examinare præcordia eorum qui sunt in templo, dum sacrosanctum offertur Missæ sacrificium, quot pravas in illis cerueremus mentis cogitationes! quot scelerosas conspiceremus cordis affectiones! quot videremus abominationes! Quas præfiguratas vult Tertullianus in Ezechielis visione (3), quam ordinate refert Propheta, a minoribus peccatis ad majora progrediens, triaque occulta scelera recensens, quæ in templo potissimum perpetrantur. 1. Ex Dei præcepto fodiens parietem vidit ibi reptilia, et animalia, et idola domus Israël, depicta circumquaque in pariete, et septuaginta seniores eis incensum adolentes. *Et dixit Dominus ad me: Fili hominis, vidisti quæ seniores Israël faciunt, unusquisque eorum in teuebris, unusquisque in cubiculo abseconso: quoniam dixerunt: Non videbit nos Dominus, dereliquit Dominus terram.* (4) Reptilia et idola in pariete templi depicta denotant occulta vitiorum portenta in animo peccatoris depicta, quæ velut numina veneratur. *Sine dubio idololatriam committit, quicumque delinquit.* (5) Neque plebeii duntaxat in templo colunt idola, sed magnates, et adhuc

magno in numero, falso credentes quod Deus cordis non tueatur abscondita; sed veniet tempus in quo Deus revelabit abscondita tenebrarum, et de idololatriis illis sumet vindictam. *Juro vobis, peccatores, quod in diem sanguinis, perditionis justitia parata est. Qui servitis lapidibus, et qui imagines facitis aureas, et servitis phantasmatis, et omnibus erroribus non secundum scientiam.* (1) Sed redeamus ad Prophetam, cui majores 2. Adhuc Deus manifestavit abominationes: *Adhuc conversus videbis facinora majora, quæ isti faciunt. Et introduxit me ad limina januæ domus Domini quæ aspiciet ad Aquilonem, et ecce illic mulieres sedentes, et plangentes Thammuz* (2), id est, Adonidem. Alludit ad infamia Gentilium sacra, instituta ad plangendam mortem Adonidis amasii Veneris. Adonidem plangunt lascivæ mulieres, quæ in templo revocant ad memoriam admissas jam impudicitias, et adhuc Veneri vacare decernunt. « Et dixit Dominus ad me: Fili hominis, vidisti? Nunquid modica domui Judæ, ut faciant facinora quæ fecerunt: et adhuc visurus es affectiones majores eorum. Et introduxit me in ædem domus Domini interiorem, et ecce in liminibus templi Domini, inter medium clam, et inter medium altaris, quasi viginti quinque viri posteriora sua dederunt ad templum Domini, et facies suas contra orientem, hi adorabant solem. » Recenset majorem idololatriam qua Judæi Gentilium more adorabant solem; illi solem orientem adorant, qui quia sunt juvenes impudentius Deum offendunt: vel innuit peccata sacerdotum qui existentes inter vestibulum et altare, sui ministerii immemores terga vertunt altari, suisque profanationibus templum devastant.

II. PARS. *Et in sancto exsecratio vastationis.* (3) Tria potissimum hominum genera templum devastant, scilicet hæretici, raptores, et sacerdotes avari, turpis lucri cupidi: hæretici templa destruunt, raptores despoliant, sacerdotes cupidi in illo mercaturam negotiantur; itaque templum devastant, et devastando profanant, 1. Hæretici destructores; 2. Latrones deprædatores; 3. Sacerdotes nundinatores.

1. Quantumvis Apostolus (4) clamitet datam sibi potestatem a Domino, in ædificationem, et non destructionem, hæretici tamen usurpatam, non collatam a Deo potestatem adhibent, non in ædificationem, sed in ruinam (5) et destructionem. Duplicem ruinam

(1) D. Ambr. l. 6. de Sacrif. c. 5. — (2) Tert. Apol. 30. — (3) Ezech. 8. — (4) Tert. l. adv. Jud. 11. — (5) Tert. l. de Idol. 1.

(1) Tert. l. de Idol. 4. — (2) Tert. l. adv. Jud. 11. — (3) Tert. l. adv. Jud. 8. — (4) 2. Cor. 15. — (5) Tert. l. de Præsc. Hæc. 3.

efficere moliantur : spiritualement unam, materialem alteram : spiritualement, nitentes fidelium mentes a veritate, et inducere in errorem. *Hanc magis gloriam captant, si stantibus ruinam, non si jacentibus elevationem operentur; quoniam et ipsum opus eorum, non de suo proprio edificio venit, sed de veritatis destructione.* (1) Materialem, templa Deo consecrata evertentes. *Ita fit ut ruinas facilius operentur stantium edificiorum, quam exstructiones jacentium ruinarum;* in quo sese sacrilegos et impios demonstrant : impios, destruentes magnifica templa quae fidelium et principum pietas extruxerat ; sacrilegos, demolientes templa Deo dicata, et frangentes altaria in quibus offertur augustissimum Missae sacrificium. Hanc impietatem Donatistis objicit Optatus Milevitanus : *Quid tam sacrilegum quam altaria Dei, in quibus aliquando et vos obtulistis, frangere?* (2) Nam *quid est altare, nisi sedes corporis et sanguinis Domini, neque altare tantummodo, sed fregistis etiam calices sanguinis portatores.* Nonne haec increpatio cadit in Calvinistas, qui pro impietate qua erant succensi, sacrilege demoliti sunt tot ecclesias, tot altaria, tot monasteria, quorum etiamnum ruinae cum dolore et fidelium lacrymis videntur. Et quod est lugendum magis, in fausto belli tempore, quo exultat pietas : *Si quid adversi urbibus accidit, eadem clades templorum quae et mœnium* (3) : quod est stupore et lacrymis dignissimum, etiam catholici sunt templorum destructores et deprædatores.

2. Nonnullos Romanorum magnitudinem eorum religiositati tribuentes, sic confutat Tertullianus : *Quomodo ob religionem magni, quibus magnitudo de irreligiositate provenit. Porro bella et victoriae, captis et everis plurimum urbibus constant. Id negotium sine deorum injuria non est. Eadem strages mœnium et templorum; pares caedes civium et sacerdotum, nec dissimiles rapiunt sacramenta divitiarum, et profanarum. Tot igitur sacrilegia Romanorum, quot trophaea; tot de deis, quot de gentibus triumphis; tot manubiae, quot manent adhuc simulacra captivorum deorum.* (4) Quod de Romanis Gentilibus refert Tertullianus, nullo negotio aptari potest pluribus Christianis, qui jure belli abutentes, templa despoliant, sacras res non secus ac profanas rapiunt, et de sacrilegio et irreligiositate injuste ditantur. De quibus vaticinans Regius Propheta ait : « Deus, ve-

nerunt gentes in haereditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam. » (1) Id est, explicat Hugo Cardinalis, *fecerunt eam desertam, ablatis omnibus bonis ejus.* (2) Quos condemnat Procopius exemplo Alarici, Gothorum regis etiam Ariani, de quo ait : Alaricus, Gothorum rex, Romam obsidet, turbat, irrumpit, dato tamen prius præcepto, ut si qui in sancta loca, præcipue SS. Apostolorum Petri et Pauli basilicas confugissent, hos imprimis inviolatos, securosque esse sinnerent. Accidit autem quod, dum barbari Romanorum deprædantur domos, miles quidam locum sacrum ingressus invasit Ecclesiae thesaurum, quem ad regem deferens, Alaricus continuo reportari ad Apostoli basilicam, universa, ut erant, imperavit. Rex Arianus devastari ecclesias prolihet, et oblatos templi thesauros illuc reportari jubet, et exercituum duces, qui se Catholicos profiterentur, ecclesias devastant, templa despoliant, res sacras auferunt, et de rapinis et sacrilegiis gloriantur, ultricem tamen Dei manum formidare debent sacrorum deprædatores et nundinatores.

3. *His accommodantur sacrificia* (3) Qui sacerdotale sumunt ministerium, non tam ut Deo serviant quam ut de bonis Ecclesiae locupletentur. Qui *sacrificiorum onera* (4) suscipiunt, non ex pietate, sed ex lucro. In sacerdote *paupertatem cupiditatum* (5) desiderat Clemens Alexandrinus. Porro terrenorum appetitio et habendi sitis dedecet hominem sacris initiatum, et divinis addictum, et Ecclesiae inservientem. *Sunt autem multi in ea, non sicut decet, spiritualiter viventes, sed secundum carnem militantes; qui et domum Dei faciunt speluncam latronum, sed speluncam latronum per actus suos, non Dei ecclesia dignos.* (6)

Romanos ex religione lucrum captantes accerrime insequitur Tertullianus : *Majestas quaestuarium efficitur, circuit cauponas religio mendicans. Exigitis mercedem pro solo templi, pro aditu sacri, non licet deos nosse gratis: venales sunt.* (7) Turpissimum Gentilium arguit lucrum, apud quos sacerdotes Cybeles stipem ostiatim exigebant. Quantum a fortiori redarguendi Christi sacerdotes avaritiae dediti, post lucrum hiantes, *qui arbitrantur questum esse pietatem, et cum deberent de cura vivere, secundum quod vivere decet servos Dei, non faciunt; sed divitias, et mul-*

(1) Psal. 78. — (2) Procop. l. 7. Hist. c. 59. — (3) Tert. Lib. de Idol. 16. — (4) Tert. L. 2. adv. Marc. 18. — (5) L. 2. Pedagog. 5. — (6) D. Aug. Scrm. 15. de Comm. — (7) Tert. Apol. 13.

(1) Tert. L. de Præsc. Hæret. 42. — (2) L. 2. cont. Parmen. — (3) Tert. Apol. 40. — (4) Tert. Apol. 25.

ius divitias acquirunt (1), ut satisfaciant habendi, qua æstant, cupiditati, quam ut expleant, ecclesiam profanant.

III. PARS. Attamen *Apostolus et templo sanciendo, purificandoque æditualem legem scripsit* : *Si quis templum Dei vitiaverit, vitabit illum Deus.* (2) Dei autem templum polluunt in conspectu Dei, 1. Irreverenter se habentes; 2. Insolenter ridentes; 3. Impudenter lascivientes.

1. Christiani, in ecclesiis *afferte Deo claritatem et honorem, afferte Deo sacrificia nominis ejus.* (3) Aliorsum declarat Tertullianus quale sacrificium afferre debeatis, scilicet *humiliationis sacrificium* (4), quod supremæ ejus debetur majestati. Si cum rege colloqui, vel imperatore, existimatum fuit olim munus divinum, ad quod ingens reverentia insignisque requirebatur cultus; hinc rex Theodoricus sic fatur apud Cassiodorum : *Cuilibet habere nostra colloquia, munera credit esse divina* (5); quanto major est divina quam regia majestas, tanto majori reverentia Deus in oratione alloquendus est. Porro cum ad Deum accedimus, imprimis opus est *verecundia comitari precem, commendare precantem* (6) : opus est reverentia et sancto quodam pavore filiorum Dei proprio. Nam, ut ait Lactantius, *summus colendi ritus est ex ore justi hominis ad Deum directa laudatio : quæ tamen ipsa ut Deo sit accepta, et humilitate, et timore, et devotione maxima opus est.* (7) Ferventem illam devotionem, sanctum illum timorem, humilem cordis demissionem, debitam majestati divinæ reverentiam non habent; qui in ecclesia stant non flexis genibus, sed sedentes ad confabulandum, et, ut fatur Tertullianus, *ad ordinem narrationis, non ad instar disciplinæ.* (8) Profecto si ejusmodi loquaces Deo suum cultum reddere curarent, *alius fuisset, et locus, et tempus, et ordo sermonis* (9), neque ecclesiam profanarent, Deumque inhonorarent insolenter ridentes.

2. Christianus in ecclesiis *Deum observet* (10) necesse est, ejusque præsentiam et conspectum veneretur, dicens cum Regio Vate : « Effundo in conspectu ejus orationem meam. » (11) Ubi D. Hilarius : *Effunditur in conspectu Dei oratio, non negligenter, neque ex securitate, sed tanquam Deo præsentem.* Adit paulopost Pictaviensis Antistes, Deum

præsentem non absentis dissimulatione, sed præsentis honore reverendum esse. Dei præsentiam ejusque conspectum non considerant insolenter ridentes in ecclesiis, risus ejusmodi divinæ majestatis contemptum, eorumque impietatem denotat : *Quoniam impleverunt impietates suas, et ecce ipsi quasi subsannantes* (1), Deum ludibrio habentes, ejusque templum profanantes. *Plena est omnis terra gloria ejus* (2), ait Isaias Prophetæ, et ut fatur D. Hieronymus, *insensibilia timent, et sentiunt majestatem Creatoris* (3), et homines ratione præditi, Dei imagine insigniti, et de religione eruditi, eum in suo templo derident, majestatem ejus inhonorant, *deserunt honores ejus in nihilum* (4), tantamque illi irrogant injuriam, quanta ei debetur veneratio. *Secundum gloriam ejus multiplicata est ignominia ejus* : contumelia enim et ignominia afficitur, tum ab insolenter in templo ridentibus, tum ab impudenter in Ecclesia lascivientibus.

3. Pudicitiam nuncupat Tertullianus *principalem Christiani nominis disciplinam.* (5) Castitas ubique servanda est, præsertim in ecclesiis. Nam, ut decantat Clemens Alexandrinus, *esse decet purum sancti qui limina templi ingreditur.* (6) Quod non ignorans Romanus Orator in ipsa superstitionis obscuritate pronuntiat : *Ad deos caste adeunto.* (7) Cui arridens Latinus Poeta canit : *Casta placent superis.* Quemadmodum Deus benevole eos aspicit, qui castitate nitent, ita eos conspiceret dedignatur, qui impudicitia contaminantur : *Si turpes lenonum meretricumque personæ a conspectu vel Judicis, vel imperatoris arcentur, ne turpissimorum visus offendant vultus regii claritatem* (8); quantum a fortiori arceri deberent a templis, ne supremi Judicis et Regis regum offendant præsentiam et conspectum? Apud Gentiles denegabatur templi ingressus meretricibus, *quasi quibus in lupanari, vel carcere, locus dabatur, illas indignissimum sit in templo recipere.* (9) Annon indignissimum magis ut Christianæ et Christianæ veniant in ecclesiis ut in eis luxuriam negotientur?

Sex autem potissimum modis sædum illud pertractant negotium : 1. In luxu vestium, fuco, minio, fuligine, pigmentis, aliisque ejusmodi. Hac de causa observatur tempus, quo dicitur, aiunt : *Pulchra Missa, non ob decorem sacrificii, sed ob venustatem et luxum adstantium. Propter istos conventus,*

(1) D. Aug. Sermon. 15. de Comm. — (2) Tert. L. de Pud. 16. — (3) Tert. L. adv. Jud. 5. — (4) Tert. L. de Pat. 15. — (5) L. 5. Ep. 22. — (6) D. Bern. Sermon. 7. in Gaul. — (7) L. 6. c. ult. — (8) Tert. Lib. de Orat. 12. — (9) Tert. L. de Car. Ch. 7. — (10) Tert. Lib. 2. ad Uxor. 5. — (11) Psal. 141.

(1) Tert. L. adv. Jud. 11. — (2) Isa. 6. — (3) In c. 8. Matth. — (4) L. 1. Machab. 2. — (5) Tert. lib. de Pud. 1. — (6) L. 5. Strom. — (7) Cir. l. 2. de Leg. — (8) D. Ambr. in Ps. 118. — (9) Pub. Agr.

et mutuum videre ac videri, omnes pompæ in publicum proferuntur, ut aut luxuria negotietur, aut gloria insolescat. (1) 2. Nuditate manuum, brachiorum, uberum, vultus, capitis. *Ipsa concupiscentia non latendi; non est pudica.* (2) 3. Lascivis aspectibus et nutibus oculorum: *Profecto non est satis animus pudicus, cujus oculus est impudicus.* (3) 4. Verbis æquivocis ad libidinem intentis, vel apertis impudicitæ sermonibus. Porro mulier pudica carebit etiam aurium maculis (4), neque auditum præbebit ulli verbo impudicitiam redolenti. *Sed hoc et in ecclesia pronuntiatur.* (5) 5. Lenocinio: ex pacto enim convenitur in templa. *Sciunt luci mei, et mei montes, et vivæ aquæ, ipsaque in uribus templa, quantum everteudæ pudicitie procuramus.* (6) Hic matres filias, mariti uxores, heræ famulas, lenæ vendunt pudicas feminas; ubi stuprum negotiatur, adulterium paciscitur, mœchiæ pretia taxantur, totque nefanda commercia sub pietatis et religionis opportunitate peraguntur. *Malorum morum licentia pietas erit: occasio luxuriæ religio deputabitur.* (7) Tandem 6. Ad tautam scelerosi feruntur impudicitiam, ut in ecclesiis libidinem suam opere consummare non formident. Quod Gentilium sacerdotibus objicit Tertullianus: *Cæterum si auliciam, quæ non minus conscientia omnium recognoscent, in templis adulteria componi, inter aras lenocinia tractari, in ipsis plerumque ædituorum et sacerdotum tabernaculis, sub iisdem vittis et apicibus, thure flagrante, libidinem expungi.* (8) Id ipsum improperat Minutius Felix idolorum sacerdotibus, impiis simul et libidinosi, qui in ipsis numinum delubris non tam sacris quam nefandis vacabant voluptatibus. *Ubi magis a sacerdotibus quam inter aras et delubra conducuntur stupra, tractantur lenocinia, adulteria meditantur?* (9) Simile scelus testatur D. Hieronymus admissum a Sabiniano presbytero, qui in ecclesiam, ubi quondam dominicum fuerat præsepe, impudenter irruit, non ut sacrificium offerret, sed ut sacrilegium patraret. Quam grave sit tale facinus, eloquenter declarat Hieronymus, nefarium illum increpans sacerdotem: *O infelicissime mortalium, tu speluncam illam, in qua Dei Filius natus est* (10), Veritas de terra orta est, et terra dedit fructum suum, *de stupro conducturus ingrederis? Non times ne de præsepi Infans vagiat, ne puerpera Virgo te videat, ne*

mater Domini contempletur? Angeli clamant, pastores currunt, stella desuper rutilat, Magi adorant, Herodes terretur, Hierosolyma turbatur. Incubiculum Virginis decepturus Virginem irrepis? paveo miser, et tamen mente quam corpore perhorresco, ponere tibi volens ante oculos opus tuum. Quod adeo est nefandum et horribile ut nulla illud eloquentia satis valeat enarrare. Proh nefas! Non possum ultra progredi: prorumpunt lacrymæ antequam verba; et indignatione pariter ac dolore in ipso meatu faucium spiritus couretatur. Ubi mare illud eloquentiæ Tullianæ? Ubi torrens fluvius Demosthenes? nunc profecto muti essetis ambo, et vestra lingua torpesceret. Inventa est res quam nulla eloquentia explicare queat, repertum est facinus quod nec scurra ludere, nec ulatenus possit effuri. Quasi dicat: Cessit eloquentia malitiæ: nam neque in rostris, ubi res figuris suis augentur et amplificantur; neque in theatris, ubi majora veris finguntur, sacrilegium tam nefandum satis potest repræsentari.

Plura sunt quæ ostendunt quam sit enorme eorum scelus, qui vel opere, vel mente, et desiderio in templis scortantur. Tale crimen comitantur quatuor circumstantiæ quæ illius gravitatem demonstrant. Nimirum ingratitude, profanatio, impietas et infelicitas. 1. Ingratitude; nam Christianus Deo pro multis beneficiis specialiter addictus illud perpetrat. De illa ingratitude conqueritur ipsemet Deus: *Quid est, quod dilectus meus in domo mea fecit scelera multa?* (1) *Dilectus meus, cui innumera dedi dilectionis meæ indicia, et ingratus ille tot fecit scelera in domo mea, in templo nomini meo consecrato* (2), quod temerarie profanat. 2. Profanatio est secunda circumstantia aggravans nefandum lascivientium crimen. Unde postquam D. Chrysostomus asseruit quod *multi ad formas mulierum aspiciendas, ad adolescentulorum pulchritudinem curiosius intuentium in ecclesiam veniunt* (3), quam sit gravis talis profanatio declarat. *Quid facis, homo? Mulieris speciem curiosius in ecclesia perscrutaris, nec horrescis, tanta Dei templum afficiens contumelia? Prostibulum tibi videtur ecclesia, et foro ignobilior: nam in foro erubescis, etiam times, ne quis te videat mulierem sectari, in ecclesia vero Dei, cum ipse Deus te alloquatur, et ab istis deterreat, eo ipso tempore maxime fornicatione et adulterio uteris, quo tibi magna voce intonatur, ut ab his fugias, nec horrescis, nec stupes?*

(1) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 11. — (2) Tert. L. de Vel. Virg. 14. — (3) Basil. Sel. — (4) Tert. L. de Pud. 1. — (5) Tert. ibid. — (6) Tert. ibid. 5. — (7) Tert. Apolog. 35. — (8) Tert. Apol. 14. — (9) In Octav. — (10) Epist. 48. ad Sabina.

(1) Jerem. 1. t. — (2) Lxxan. — (3) Hom. 74. in Matth.

Sed 3. Profanationi adjungis impietatem, impudicos aspectus injiciens, obscœna verba proferens, animo et voluntate lascivius, tempore quo exercentur pietatis opera. *Quanta malignatus est inimicus in sancto?* (1) Tanta ut Regius Vates, etsi cœlesti sapientia illustratus, vix valeat enarrare quot pravæ mentis cogitationes, inordinatæ cordis affectiones, perversa voluntatis desideria, gestus immodesti, motus insolentes, aspectus impudici, sermones obscœni, sollicitationes venerer. *Et gloriati sunt qui oderunt te in medio solemnitatis tuæ*; sen, ut in Hebræo legitur, *in medio templi, in quo agitur solemnitas*: eodem tempore quo justî orationi vacant, quo probi Christiani virtutis exempla præstant; ecclesiastici divinum officium decantant; prædicatores verbum Dei annuntiant; confessarii peccatores Deo reconciliant; pastores sacramentum Baptismi administrant; sacerdotes in altari sacrificant, *sordent talibus ecclesiæ*. (2) Quis non execretur impietatem Adriani imperatoris qui in stabulo Bethleemeticæ Adonidis erexit statuam, *ut in specu ubi Christus parvulus vagiit, Veneris amasius plangeretur?* (3) At non minus detestanda est eorum impietas qui in templis, ubi Christus non per menses aliquot, sed annos et secula corporaliter requiescit, tot Adonides in oculis et corde formant, quot obscœnas cogitationes et turpia fingunt desideria. Quæ 4. Pœna tandem et infelicitate mulctantur, ut experientia doctus Augustinus fatetur: *Ausus sum in celebritate solemnitatum tuarum intra parietes ecclesiæ tuæ concupiscere, et agere negotium procurandi fructus mortis*. (4) Cum gemitu et dolore recenset D. Augustinus ardores libidinis, quibus in adolescentia et juventute exarsit etiam in ecclesiis, refertque adhuc pœnas quas ob obscœna et sacrilega desideria passus est. *Unde me verberasti gravibus vœnis, sed nihil ad culpam*. Quæ enim pœna par illi esse potest, qui in eo loco procurat fructus mortis, ubi vitam animæ debuerat adipisci? Quodsi interdum impudenter in ecclesia lascivientes Deus in hac vita non punit, tanto majora in inferno sustinebunt supplicia, quanto magis dilata fuit debita suis sacrilegiis pœna. *Non miraris quomodo undique fulmina non deferuntur? Quomodo cuncta funditis non evertuntur? Hæc enim non fulminibus solum, sed etiam gehennæ supplicio dignissima sunt*. (5) Sicut autem, qui

templa profanant interminabili pœna sunt digni, sic qui ea honorant, æternam merentur beatitudinem.

CONCIO SEXTA.

DEUM *facturum vindictam* (1) de profanatoribus templi, certo credendum est. In templo divina majestas est honoranda, liberalitas recognoscenda, severitas pertimescenda; at profanatores templi 1. Dei majestatem inhonorant, quorum irreverentiæ de contemptu utique censentur. (2) 2. Erga ejus liberalitatem sese ingratos demonstrant. Nam *quæ Dei mentio, quæ Christi invocatio*, (3), quæ gratiarum actio? Tandem 3. Dei severitatem non formidant. Nam *ubi metus in Deum, ibi gravitas honesta* (4): ipsi vero nullam ostentant gravitatem, nullam modestiam, sed insolentiam, impudentiam, temeritatem, quam punit Deus, 1. Templi sui honorem zelans; Profanatores reprobandus; 3. Justo supplicio mulctans.

I. PARS. *Plane Deus zelotes*. (5) Zelotes Christus intrans in templum, docendi causa, in eoque reperiens vendentes et ementes, pro zelo venerationis templi, quo æstuabat, 1. Nummulariorum effudit æs, mensasque evertit; 2. Vendentes et ementes de templo ejecit; 3. Illos acriter reprehendit.

1. Cum Deus non sit Deus *eversiois* (6), qua de causa ita indignatus est Christus, ut *ineat eversionem?* (7) Hujus duplicem rationem subministrat Abulensis: unam, quia negotiatio illicita est in domo Dei. Hanc rationem inuit ipsemet Christus: « Nolite facere domum Patris mei domum negotiationis. » (8) Alteram, quia communiter inter vendentes et ementes intercedit dolus et mendacium. Hæc autem in omni loco illicita sunt, sed in domo Dei detestabiliora. Secundam istam rationem insinuat adhuc Christus: *Domus mea domus orationis est, et vos fecistis eam speluncam latronum: Terrenum Dei templum spelunca latronum appellari potuit a Domino* (9), quia in illo dolus et fraus exercebantur. Ad quod alludere videtur D. Cyprianus: *Inter ipsas leges delinquitur*

(1) Tert. Lib. 4. adv. Marc. 56. — (2) Tert. Apol. 14. — (3) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 6. — (4) Tert. L. de Præc. Hæret. 45. — (5) Tert. L. 3. adv. Marc. 25. — (6) Tert. Lib. 4. adv. Marc. 4. — (7) Tert. L. de Præc. Hæret. 16. — (8) In c. 2. Joan. — (9) Tert. L. de Pud. 1.

(1) Psal. 75. — (2) Tert. Lib. 2. ad Uxorem. 8. — (3) D. Hieron. ep. ad Paulin. — (4) L. 3. Confess. 5. — (5) D. Chrysost. hom. 74. in Matth.

tur, inter jura peccatur, et innocentia nec illic, ubi defenditur, conservatur. (1) Si usquam abstinendum a peccato, maxime in templo, ubi prohibetur; si usquam innocentia custodienda est, maxime in templo, ubi confertur: *Ibi plus pecco, ubi peccata mea emendare debeo.* (2) Christus itaque tam ex zelo gloriæ domus Dei, quæ negotiatione contemnitur, quam ex amore hominibus, qui peccando evertitur de salute (3), injustos negotiatores ejecit.

2. Profanatores de templo *sine dubio ejiciendos* (4) nemo dubitat, sed prorsus est stupendum quod Christus confecto de funiculis flagello eos percutiendo expellat. Etenim si Apostolus non vult episcopum percussorem, *quia turpe est episcopo etiam juste percutere: debet enim aliena, non propria manu percutere delinquentes* (5); quanto magis hoc videtur indignum Summo Pontifice Christo? Præsertim quia, ut docet D. Augustinus, *Deus non per seipsum punit, sed per Angelos.* Angelus primos parentes de paradiso terreno ejecit; milites Sennacherib percussit; Sodomam et Gomorrhiam succendit. Philo Judæus sciscitatur cur tres cœlestes legati sub peregrinorum specie venerunt ad Abraham (6), et duo tantum adhibentur ad incendium Pentapolis. Acute respondet ex illis tribus duos fuisse Angelos, tertium vero Angelorum Creatorem, qui per semetipsum bona largitur, per suos vero ministros infligit pœnam. *Æquum judicans, ut bona per seipsum largiretur, contraria vero exsequenda suis potentibus relinqueret, et sic solum suorum bonorum auctor præcipuus, mali vero nullus existimaretur: id quod mihi videtur reges ad imitationem divinæ naturæ facere, dum per seipsos gratius porrigunt, pœnas per alios sanciunt.* Christus autem, non per Angelos, neque per discipulos, templi percutiens profanatores, quam sit grave scelus templi profanatio aperte demonstrat. In toto Evangelio non legitis quod Christus unquam peccata correxerit, nisi hic. (7) Hinc apparet quantum ei displiceat templi profanatio. Quod si tantam severitatem demonstravit Dominus erga vendentes et ementes, quia videbantur licite vendi in templo, quæ ad hoc emebantur, ut in eodem templo offerrentur Domino: sed nolens ipse Dominus aliquid in domo sua terrenæ negotiationis, omnes ejecit. Quid ergo, fratres mei, quid putamus faceret Dominus, si fabulis

vacantes, risu dissolutos, vel alio quodlibet scelere reperiret irretitos? » (1) Si Christus flagellat eos qui vendebant et emebant columbas divinæ Majestati mactandas, *quantum castigationem merebuntur quæ inter psalmos, vel in quacunque Dei mentione* (2) libidinem negotiantur? *Caveamus ne nos flagellet, ne nos de ecclesia sua eiciat* (3) Dominus, qui acriter vendentes et ementes redarguit.

3. *Deus et lenis et mitis.* (4) Christus etiam se mititatis magistrum et exemplum proponit. Augustus inter omnes imperatores de mansuetudine potissimum commendatur: at in iracundiam concitatur erga subditos irreverenter ingredientes in cubiculum suum, quod, ait Flaccus, erat *sanctuarium principis.* Christus Dominus mititatis magister innumera præsiterat lenitatis magisteria et exempla. Verum templi profanatio *in indignationem provocavit sanctum Israël.* (5) Christus Dominus pacate patitur injurias, detractiones, calumnias, falsa testimonia. A Juda venditur, osculo traditur, nec queritur. Apprehenditur, ligatur, vapulatur, flagellatur, spinis coronatur, crucifigitur, nec ullam emittit vocem; erga peccatores quantumvis scelerosos non concitatur; at contra solos templi profanatores indignatur. Dum alios hortatur peccatores, id agit benigne, suaviter, absque ullo ægritudinis verbo: at dum in templi profanatores insurgit, eos acriter redarguit, arrepto flagello velut immundos de templo ejicit. *Quæsitum dignum est, quæ de causa Christus his adeo indignatus est, cum alias injuriis contumeliosque affectus nihil tale fecerit?* (6) Scilicet ut ostenderet, quantum zelaret honorem domus Dei, et quantum peccarent illam profanantes.

Jonathas exercitum Philistinorum, gravi clade illata, in fugam egit; quod adeo fuit stupendum ut sacer textus dicat *accidisse quasi miraculum a Deo.* (7) Inter miracula quæ egit Dominus, maximum videtur D. Hieronymo vendentes et ementes ejecisse de templo: *Inter omnia signa quæ fecit Dominus, hoc mirabilis assero, quod unus homo illo tempore contemptibilis potuerit ad unius flagelli verbera tantam egeric multitudinem. Ignitum enim quiddam radiabat ex oculis, et divinitatis radios evidrabat.* Idcirco nemo sese ei opponere ausus est. Tale miraculum majus existimat Origenes eo quod patravit in Cana Galilææ. *Hoc esse majus miraculum*

(1) Epist. 2. — (2) D. Bern. — (3) Tert. L. de Fug. in Pers. 4. — (4) Tert. L. de Pud. 15. — (5) Caiet. — (6) L. de Abrah. — (7) D. Vincent. Ferr.

(1) V. Bed. in c. 2. Joan. — (2) Tert. L. de Ver. Virg. 17. — (3) Aleuin. — (4) Tert. Lib. 4. adv. Marc. 55. — (5) Tert. lib. 5. adv. Marc. 25. — (6) D. Chrysost. Hom. 21. in Joann. — (7) L. 1. Reg. 14.

eo, quo aqua conversa est in vinum; eo quod istic inanimata subsistit materia, hic vero tot millia hominum damnantur ingenia. Christi indignatio denotat quam sint scelerosi templi profanatores, quos Deus ob illorum impietatem reprobat.

II. PARS. *Ipse erit vindex qui et iudex.* (1) Trinum est iudicis munus. Unum diligenter examinare crimen quod debet iudicare; aliud reos interrogare, ab eis quæ facti veritatem indagare; tertium, adversus scelerosos sententiam ferre, eosque ad supplicium damnare. Id observat iudex Deus, dum de violatione templi processum instruit. Nam 1. Intraentes examinat; 2. Stantes attente considerat; 3. Profanantes reprobat.

1. *Examinatio criminis* (2) non semper fit a supremo iudice, sed interdum a commissario ab illo delegato. Templum ideo dictum existimat Varro, a *tuendo*, quod Deus quasi domum suam intuetur, curat et tuetur. Ex magno autem Basilio, *Angelorum solerti curæ concredita est ecclesiarum præfectura* (3); et ob hanc causam, aliorum nuncupat Angelum *ecclesiæ præsidem et custodem.* (4) Quod demonstratum est Ezechieli propheta, qui vidit Angelum sub specie hominis habentis *atramenta scriptoris ad venas ejus, et stetit ante altare æreum.* Ad quid, nisi ut intraentes aspiceret et examinaret, eorumque delicta scriberet. Ut enim ait Magnus Basilius, *assistunt Angeli verba describentes, adest et Dominus affectus intrantium considerans.* (5)

2. *Jam si pectoribus ad translucendum quandam speculari materiam natura obduxisset, cujus non præcordia insculpta apparerent* (6) vanis cogitationibus, perversis affectionibus; licet homo carne materiatus aliorum non possit conspiciere præcordia, Deus tamen illa clare perspicit. *Neque enim si mediocritas humana facti solum iudicat, quia voluntatis latebris par non est: idcirco crimina ejus etiam sub Deo negligamus* (7); qui ea quantumvis occulta et secreta penetrat, præsertim in ecclesiis: unde peccatorem in corde crimina meditantem sic alloquitur D. Chrysostomus: *Non cogitas ipsum hic adesse invisibiliter Dominum, qui uniuscujusque motum metitur, et conscientiæ rationem habet?* (8) Ut enim subjungit Tertullianus: *Nihil a conspectu ejus remotum, nude omnino delinquitur. Quia non ignorat, nec omittit, quo-*

minus in iudicium decernat sceleris cordis affectiones, quas in animovolvunt templi profanatores, quos ob sua scelera reprobat.

3. *Honestiore et gloriosiore regni sui regione violata, ipsa aula sua et arce calcata.* (1) Violatores, conculcatores aulae suæ, profanatores regni suæ reprobat Deus: et ad pœnam, tum damni, tum sensus, condemnat. Et quidem ad pœnam sensus: Apostolo namque teste, *si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Dominus.* (2) Quomodo autem illum Deus disperdat, expendit S. Antoninus, Florentinus Præsul: *Perdet animam suam, ad inferos iudicando, æternoque igni tradendo.* Ad pœnam adhuc damni, quæ consistit in privatione visionis Dei. *In terra sanctorum iniqua gessit, et non videbit gloriam Dei* (3), qua fruuntur in cælo Beati. *Durus est hic sermo, et comminatio valde terribilis* (4), exclamat D. Bernardus: *Non videbit gloriam Dei.* Terribilem illam comminationem metuere debent templi profanatores, quos Deus condemnat et juste pœna mulctat.

III. PARS. *Si quis templum Dei vitaverit, vitabitur utique et a Deo templi.* (5) Tres sunt Dei domus in quibus specialiter inhabitat, nimirum ædes sibi dicata, ecclesia luce veritatis illustrata, et anima gratia sanctificata. Christus primam domum designat, vendentes et ementes increpans: *Domus mea domus orationis vocabitur, et vos fecistis illam speluncam latronum.* (6) Sapiens secundam Dei domum commemorat, aïens: *Sapientia ædificavit sibi domum, excidit columnas septem* (7), septem scilicet Ecclesiæ sacramenta. Tertiam Apostolus declarat, dicens: *Christus tanquam filius in domo sua: quæ domus sumus nos.* (8) Deus autem juste punit violantes trinam illam domum, profanantes 1. Sacram ædem sibi dicatam; 2. Ecclesiam luce veritatis illustratam; 3. Animam gratia sanctificatam.

1. *Ipse templi Dei vitator in templum Dei convenit* (9); non ad orandum, adorandum, gratias agendum, Deumque colendum, sed ad fabulandum, ridendum, *ad libidinis illecebras* (10) et admittendas sceditates, quas vidit Ezechiël: ob quas Deus ad indignationem provocatus terribile comminatur supplicium, ut ipsemet Propheta declarat: *Vides, fili hominis? Nunquid pusilla domui*

(1) Tert. L. 4. adv. Marc. 36. — (2) Tert. Apol. 2. — (3) Epist. 191. — (4) Ezech. 9. — (5) In Psal. 28. — (6) Tert. Apol. 55. — (7) Tert. Lib. de Pac. 5. — (8) D. Chrysost. in id Esa. Vidi omnium.

(1) Tert. Lib. 5. adv. Marc. 25. — (2) 1. Cor. 3. — (3) Isa. 26. — (4) In id Ecce nos reliquimus omnia. — (5) Tert. L. 5. adv. Marc. 6. — (6) Luc. 19. — (7) Prov. 9. — (8) Hebr. 5. — (9) Tert. L. de Pud. 15. — (10) Tert. Apol. 55.

Juda, ut faciant facinora, quæ fecerunt hic? Ego faciam eum indignatione mea, non parces oculus meus: approximaui vindicta civitatis hujus, et unusquisque habuit vasa exterminii in manu sua. (1)

Neque Judæi duntaxat ob templi profanationem fuerunt severe puniti, sed adhuc plures alii fuere pœna mulctati. Quis nesciat Heliodorum ab Angelis verberatum ob profanationem templi? Balthasar de vivis sublatum, dum in convivio sacris templi abuteretur vasis? « In eadem hora apparuerunt digiti quasi manus hominis scribentis contra candelabrum, in superficie parietis aulæ regniæ. » (2) *Eadem hora dicitur, ut ostendatur manifeste, propter quid erat Dei vindicta, scilicet propter contemptum Dei in abusu vasorum sacrorum.* (3) Qui plura voluerit discere divinæ justitiæ monumenta erga profanatores templi, legat Baronium. (4) Neque immunes fuerunt a Dei vindicta violantes secundam Dei domum, scilicet ecclesiam luce veritatis illustratam.

2. *Qui templum Dei vitiaverit, vitiabit illum Deus.* (5) Hunc locum ab Apostolo mutuatum refert Tertullianus, juxtaque græcum legit, *vitiabit, seu corrumpet.* Loquitur autem eo in loco Paulus præsertim de corruptione quæ fit docendo et persuadendo falsam doctriam; schismata per invidiam aut per superbiam concitando. Quod novatores et hæretici attentantes, æteri necnon temporali mulctati sunt supplicio. Quis nesciat linguam Nestorii a vermibus corrosam? Animum ventrem purgare volentem intestina projecisse? Olympium adversus Sanctissimam Trinitatem blasphemantem, tribus jaculis de cælo missis vulneratum, animam efflasse? Taceo cæteros superne punitos. *Quæ cum ita sint, audiant sacrilega schismata, vel hæreses impiæ* (6); audiant peccatores profanantes animam gratia sanctificatam.

3. *Vos enim estis templum Dei vivi* (7), quod peculiariter tribus convenit personis: nempe sacerdotibus, regularibus et Christianis gratia sanctificante decoratis. Sacerdotes sunt templum Dei vivi; et ut ipsimet fateatur apud Tertullianum: *Nos enim sumus et templa Dei, et altaria, et luminaria, et vasa.* (8) 2. Regulares sunt templum Dei vivi. Hac de causa virgines Deo sacratas nuncupat D. Ignatius, modo *sacerdotes Christi, modo altare Dei* (9), quia a seculo ad re-

ligionem transferuntur. *Quasi fatum consecratione mutantes.* (1) Votorum namque vis efficit, ut sinus templum Dei. (2) Nam, ut docet D. Thomas, *solemnitas voti attenditur secundum aliquod spiritale, quod ad Deum pertinet, id est, secundum aliquam spiritalem benedictionem, vel consecrationem* (3), quæ regulares a mundo semotos specialiter Deo consecrat. Hac ratione Magnus Basilius asseverat: « Cum quis seculo nuntium remissit, divinum quoddam vas effectum esse, idque ei cavendum, ne vitioso usu polluat, seque ipsum custodire debere, tanquam rem dicatam, ne in sacrilegii scelus incurrat, si corpus animunque Deo sacratum rursus ministerio vitæ secularis contamine. » (4) D. Bernardus (5) Regularium consecrationi dedicationis Ecclesiæ ritus accommodat: *Vestra est, Fratres charissimi, vestra est hodierna festivitas. Vos dedicati estis Domino, vos elegit et assumpsit in proprios.* Tibi, inquit Propheta, derelictus est pauper: orphano tu eris adjutor. (6) *Quam bene commutastis, dilectissimi, quicquid habere potuistis in seculo, quando nunc relinquendo ea proprii esse meruistis auctoris seculi, et eum habere propriam possessionem, qui sine dubio portio et hæreditas est suorum.* Neque enim, sicut dixerunt filii iniquitatis: *Beatus populus, cui hæc sunt* (7); *temporalia scilicet, quæ præmiserat: promptuaria eructantia ex hoc in illud, oves sætosæ et similia.* Non, inquam, beatus populus, qui hæc sunt, sed beatus populus cujus Dominus Deus ejus. *Videte ergo si non dignum sit, ut festum agamus diem, quo nos assumpsit in proprios, et investivit se per ministeriales et vicarios suos, ut fiat sicut olim jam promiserat.* Ego in medio eorum ero eorum Deus: nos autem populus ejus, et oves pascuæ ejus. (8) *Quando enim domus ista per manus Pontificum dedicata est Domino, propter nos sine dubio factum est, non solum qui præesentes sumus, sed et quicumque usque in finem seculi Domino sunt in hoc loco militaturi.* Prosequitur Bernardus applicans religiosis quinque, quæ in dedicandis ecclesiis adhibentur: suntque *asperio, inscriptio, inunctio, illuminatio et benedictio.* Nam Christus, Pontifex Maximus, 1. Lavat nos in confessione, lavat nos lacrymarum imbre, lavat nos sudore pœnitentiæ. 2. Inscritbit legem suam, non in tabulis lapideis, sed in corde novo, quod ipse dat contritum et humiliatum. 3.

(1) Tert. L. adv. Jud. 11. — (2) Dan. 5. — (3) Gloss. — (4) Ann. 480, 814, 816, 902, 917. — (5) Tert. L. de Pud. 18. — (6) D. Aug. l. 5. contr. Parmen. 6. — (7) Tert. L. de Pud. 16. — (8) Tert. L. de Cor. Mil. 9. — (9) Epist. ad Tars.

(1) Tert. Apol. 12. — (2) D. Aug. in Psal. 151. — (3) 2. 2. q. 88. art. 7. — (4) Scim. 1. de Monast. inst. — (5) Scim. 1. de Dedic. Eccles. — (6) Psal. 9. — (7) Psal. 143. — (8) Zachar. 2.

Obervantiarum et multimodæ pœnitentiæ cruces devotionis suæ gratia liniens, adjuvat infirmitatem nostram : quia nec sine cruce sequi Christum, et sine unctione crucis asperitatem ferre quis posset. 4. Postquam unctio gratiæ præcesserit, lucernam suam ponit super candelabrum, ut luceat virtutum exemplo. 5. In benedictione tota complebitur gratia sanctificationis, quando jam in domum transibimus, in domum æternam in cœlis.

Tandem 3. Cuncti Christiani gratia sanctificante decorati, sunt templum Dei : *templum enim Dei sanctum est, quod estis vos.* (1) Ut enim ait D. Augustinus : *Templum sanctum est Deo mens pura, et altare optimum est cor mundum et sine peccato.* (2) Quod confirmat Hipponensis Antistes elucidans istud Davidicum : « Sanctum est templum tuum mirabile in justitia tua : (3) » *Non dicit, templum tuum sanctum mirabile in columnis, mirabile in marmoribus, mirabile in tectis auratis, sed mirabile in justitia.* (4) Inde Dei benignitatem prædicat D. Bernardus et animarum dignitatem : *Quanta enim Dei benignitas, quanta dignatio, quanta dignitas, quanta gloria animarum, quod Dominus universorum, et qui nullam habet indigentiam, templum sibi fieri jubet in illis?* Hujus spiritualis templi dedicatio in sacramento baptismi rite peragitur, quo interior illa domus profana a maligno spiritu polluta et contaminata per cæremonias ecclesiasticas, fugato maligno spiritu, expiatur, et advocato S. Spiritu, Deo consecratur; renatus enim *excipitur a Spiritu Sancto, sicut in pristina nativitate a spiritu profano.* (5) Illa autem animæ consecratio est longe majori lætitiâ et reverentia celebranda quam Ecclesiæ dedicatio, quia non mortuum et inanimatum, sed vivens et animatum Deo dedicatur templum. Imo, ut vult D. Bernardus, Ecclesiarum dedicatio ad animarum consecrationem refertur, et pariete sanctificatur ad denotandam animarum sanctitatem. *Licet enim parietes hos, et dici sanctos, et esse faciat consecratio episcoporum, frequentatio scripturarum, instantia orationum, reliquie Sanctorum, visitatio Angelorum, minime tamen eorum sanctitas propter se credenda est honorari, quas nec propter se certum est sanctificari. Quinimo sancta est propter corpora donus, corpora propter animas, animæ propter spiritum inhabitantem.* (6) Et ob hanc causam quoties

celebratur Dedicatio Ecclesiæ festivitas, celebranda censet D. Bernardus sanctarum animarum quæ sunt domus Dei (1), solemnitatem.

Si quis templum Dei vitiaverit, vitiabit illum Deus. (2) Hanc comminationem timere debent sacerdotes scelerosi qui sanctum Ordinis profanant characterem; pravi Regulares, qui professionis suæ violant votum; impudici Christiani qui corpora sua pudicitiae consecrata contaminant : *Nemo se fallat et dicat: Templum Dei animus meus est, non corpus meum, Apostoli est sententia.* (3) Nescitis quod corpora vestra templum sunt Spiritus Sancti, quem habetis a Deo? *Contemnebas corporale peccatum, contemnas quod peccas in templum : ipsum corpus tuum templum in te est Spiritus Dei. Jam vide quid facias de templo Dei. Si eligeres in ecclesia facere adulterium intra istos parietes, quid te esset sceleratius? Modo autem tu ipse es templum Dei, templum intras, templum exis, templum in domo tua manes, templum surgis. Vide quid agas, vide ne offendas templi habitatorem, ne deserat te, et in ruinam vertaris.* (4) Neque duntaxat lascivientes, corpus suum maculantes, templum polluunt, Spiritum Dei inhabitantem offendant, ruinam incurrunt, sed etiam cuncti peccatores animam suam, quæ est Dei templum, sceleribus profanantes. *Quoties aliquod peccatum aut cogitando, aut loquendo, aut etiam operando perficimus, templum Dei destruimus* (5), suppliciumque meremur. *Qui male vivunt in Ecclesia catholica, quantum in eis est, domum Dei volunt facere speluncam latronum : venit tempus, quando in vindictam peccatorum suorum foras mittentur* (6), invisibiliterque simile patientur supplicium ac sacerdos criminosus degradatus et traditus foro seculari puniendus. Sacerdos criminosus ad spectaculum et ignominiam multitudini objicitur; peccator exponitur Angelorum et Beatorum conspectui. Ille sacerdotalibus exiit ornamentis, quibus accedebat ad altare sacrificaturus; iste exiit gratia sanctificante et virtutibus quæ ejus animam decorabant. Ille de sacrorum Ordinum gradu deponitur, iste de justis et Filii Dei dignitate degradatur. Ille brachio seculari puniendus traditur, iste dæmonibus traditur in æternum cruciandus. Horremus ad sacerdotis degradationem, pertimescamus animæ devastationem, timor tanti supplicii

(1) Tert. l. de Pud. 16. — (2) L. de Nat. et Grat. c. 64. — (3) Ps. 64. — (4) Serm. 2. de Dedic. Eccles. — (5) Tert. l. de An. 41. — (6) Serm. 5. de Dedic. Eccles.

(1) Serm. 5. de Eccles. — (2) Tert. l. de Pud. 16. — (3) D. Aug. Serm. 26. de Verb. Dom. — (4) 1. Cor. 6. — (5) D. Aug. Serm. 210. de Temp. — (6) D. Aug. in Procem. Psal. 150.

nobis ingerat horrorem peccati, et arceat a nobis omnem cogitationem, sermonem et actionem, quæ tantisper spirituale Dei templum posset profanare, illiusque sanctitatem omni diligentia custodiamus; nam animæ, quæ per gratiam sunt templum Dei, merentur fieri templum ejus per gloriam.

VERBUM DEI CONCIONATORIUM.

SCHOLIUM.

Demonstranda est Verbi Dei 1. *Indigentia et necessitas*; 2. *Desiderium et aviditas*; 3. *Excellentia et dignitas*; 4. *Vis et efficacia*; 5. *Fructus et utilitas*; 6. *Contemptus et vilitas*.

CONCIO PRIMA.

TRINUM est Dei verbum, mentis scilicet, cordis et oris: primum ab æterno Patre producit; secundum ex divina dilectione in utero Virginis humanatur; tertium auctoribus canonicis inspiratur: et hoc *locutus est Deus ore sanctorum Prophetarum* (1), Apostolorum et Evangelistarum, estque a Christianis necessario 1. Appetendum; 2. Sumendum; 3. Digerendum.

I. PARS. Fames est appetitus alimenti ad vitam conservandam necessari. Quemadmodum enim oleum necessarium est lampadi ad lucendum, ita alimentum viventibus ad vitæ conservationem. *Panis est sermo Dei vivi*. (2) Illic panis 1. Sapienter appetitur; 2. Misere fastiditur; 3. Infelicitè rejicitur.

1. *Inter causas necessitatis, cibi famem, et potus sitim* (3) merito recenset Tertullianus. Homo, ex corpore et anima constitutus, duplici indiget alimento, his duabus partibus quibus essentialiter componitur convenienti: materiali uno, quo sustentetur corpus, spirituali altero, ne anima pars melior oppressa

fame obrutescat. (1) Duplex illud alimentum designat Christus Dominus. Materiale quidem, docens nos in Oratione Dominica petere panem nostrum quotidianum; spirituale alterum, rejiciens diabolum et dicens: « Non in solo pane vivit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. » Felices qui spiritualis cibi famelici sunt: hac tamen fame perpauci laborant, neque cibum quærent spirituales; nimia sollicitudine corporale quærentes alimentum: quo nihil absurdius existimat D. Chrysostomus: *Quomodo ergo non absurdum, pro repellenda fame corporali omnia attentare: animæ autem famem sponte quærere?* (2) Uti cibus spiritualis pro explenda animæ fame sapienter appetitur, ita misere fastiditur.

2. *Sublata morte, victus fulcimenta ad præsidia vitæ* (3) amplius necessaria non erunt, nos quoque, ut possumus, os cibo excensamus: perpauci tamen sunt in hac victus moderatione, multi e converso gulæ indulgent, et totum suum studium adhibent in quærendis variis et delicatis cibis quibus nutriatur corpus; misere fastidientes animæ cibum;

(1) Tert. L. de Res. 25. — (2) Tert. L. de Orat. 6. — (3) Tert. L. de Res. 61.

(1) Basil. Scil. — (2) Orat. cont. Anomæcos. — (3) Tert. L. de Res. 61.

Sermo Dei cibus est nostris (1), similes Judæis de manna dicentibus : Nauseat anima nostra super cibo isto levissimo. Pariter illis fastidio est Dei sermo, vel quia ægre ferunt concionantem, *Pastorem fastidiosum* (2), ut aiunt; vel quia concio nimis illis frequens videtur : *Semper abundantia in semetipsum contumeliosa est*. Verum quavis ratione fastidium Dei sermonem, infeliciter rejicitur.

2. *Fides famem non timet. Didicit non respicere vitam, quanto magis victum?* (3) Verum, etsi non timeat corporis famem propter Deum toleratam, quæ immortalem meretur vitam, timere tamen debet animæ famem. Sicut enim ait Dionysius Carthusianus, corporalis periclitatur hominis vita alimenta nauseantis et respuentis. Ita animæ vita periclitatur, quæ cibum spirituales rejicit. Nam in pœnam fastidii, quod demonstrat, patietur cibi sibi necessarij famem, juxta comminationem a Deo factam : *Dabo eis non famem panis et vini, sed famem audiendi verbum Dei*. (4) Hac pœna mulctati fuere Judæi siti pereuntes, id est, *Verbi divini potu privati*. (5) Fratres, timeamus comminatam a Deo pœnam, et ne nobis adveniat, appetamus et sumamus Dei sermonem.

II. PARS. *Dominus quadraginta dierum jejunia emensus, ostendit non pane vivere hominem Dei, sed Dei verbo*. (6) Dei verbo indigent cuncti Christiani; nam *verbi Dei propositio est ad salutem necessaria* (7); sed præsertim 1. Infantibus; 2. Convalescentibus; 3. Itinerantibus.

1. *Catuli infantia* (8) potissimum indigent alimento; quia innato abundantes calore quantocius cibos digerunt. Ex Clemente Alexandrino (9), Christiani in sacris paginis pueri et pusilli nuncupantur (10); et hoc, vel quia puerilem debent imitari sinceritatem, humilitatem, puritatem, sine qua non intrabunt in regnum cœlorum; vel quia in hac vita in sanctitate existentes sunt veluti infantes : *Facti sumus sicut parvuli in medio vestri* (11); in futura vero resurrectione erunt viri formati in ætatem plenitudinis Christi. Idcirco Princeps Apostolorum Petrus Christianos velut infantes considerat, quos ad concupiscendum lac hortatur : *Sicut volo geniti infantes lac concupiscite, ut in eo crescatis in salutem*. (12) Et vas electionis Corinthiis cunctisque Christianis velut parvulis lac cœ-

lestis doctrinæ præbuit, *tanquam parvulis in Christo lac potum vobis dedi*. (1)

2. Neque infantibus duntaxat, sed etiam infirmantibus et convalescentibus necessarium est alimentum, quod innuit etiam Apostolus, *Timotheum propter stomachum et assiduas imbecillitates modico vino monens uti*. (2) Convalescentes indigent cibo, ut reperiant quæ perdiderunt, et vacuum a morbo causatum repleant. Peccata sunt infirmitates animæ, et quantumvis sanata sit per pœnitentiæ medelam, morbi persentit adhuc reliquias, nonnullosque patitur adhuc languores. Idcirco ne idem illi adveniat quod Regio Vati, qui, ut ipse testatur, *aruit cor meum, quia oblitus sum comedere panem meum* (3), reficienda est sermone Dei, qui est etiam itinerantibus necessarius.

3. *Quadraginta diebus Moyses et Elias jejuniis functi, solo Deo alebantur. Jam tunc enim dedicabatur : Non in solo pane vivet homo, sed in Dei verbo*. (4) Verum dum ad montem properaret Elias, cibo indiguit, sine quo iter peragere non potuisset. Quare Angelus de cœlo missus obtulit ei panem, dicens : *Surge et manduca : grandis enim tibi restat via*. (5) Et ob eandem rationem Christus Dominus miraculose multiplicavit panem ad cibandos tot millia hominum, qui eum secuti fuerant in desertum, ne scilicet redeuntes in itinere deficerent : *Si dimisero eos jejunos, deficiet in via*. (6) Quamdiu sumus in hoc seculo, sumus viatores et itinerantes : Verbum Dei nobis est necessarium, ut iter nostrum valeamus perficere. Cur autem tot videmus in via deficientes? Hoc accidit, vel quia cibum illis necessarium non sumunt : *Esurientes et sitientes anima eorum in ipsis defecit* (7); vel quia etsi cibum sumant, illum tamen non digerunt.

III. PARS. Sermo Dei est *fide digerendus* (8) : ad hoc ut alimentum proficiat, est in ore comedendum, ad stomachum trajiciendum, et ab stomacho digerendum. Sermo Dei similiter est 1. In aure recipiendus; 2. Ad intellectum transmittendus; 3. In corde digerendus.

1. In auribus sese mulieres ornare moliantur, et sæpe sæpius *graciles aurium cutes, calendarium expendant*. (9) At quantumvis sint pretiosæ uniones, quas deferunt, merito Tertullianus prædicat *vera ornamenta aurium, Dei voces*. (10) Unde postquam fucum

(1) D. Bern. Serm. 24. de Divers. — (2) Tert. Apol. 14. — (3) Tert. L. de Idol. 12. — (4) Amos. 8. — (5) Tert. L. adv. Jud. 13. — (6) Tert. L. de Bapt. 20. — (7) Clementin. l. de pœn. et remiss. — (8) Tert. L. de Pern. 6. — (9) L. de Pœd. c. 4. — (10) Matth. 18. — (11) 1. Thess. 2. — (12) 1. Petr. 2.

(1) 1. Cor. 5. — (2) Tert. Lib. de Jejun. 9. — (3) Ps. 101. — (4) Tert. L. de Res. 61. — (5) 5. Lib. Reg. 19. — (6) Marc. 8. — (7) Ps. 106. — (8) Tert. Lib. de Res. 37. — (9) Tert. L. 1. de Cult. Fem. 8. — (10) Tert. Scorp. 3.

et luxum a Christianis mulieribus remove-
re conatus est, pulchriores et ornatiores illi
videntur non rubore aut minio depictæ, sed
inserentes in aures sermones Dei. (1) Ideo
sponsæ dotem in auditu sitam censet D. Chry-
sostomus (2), expendens istud Davidicum :
« Audi, filia » (3) *dos sponsæ in auditu erat* ;
quod innuit sacer sponsus sponsam allo-
quens : *Dedi circulos auribus.* In Hebræo ha-
betur, *globulos, inaures* (4), seu uniones ro-
tundas, aures ornantes et decorantes. Ut
autem acute animadvertit D. Bernardus, Re-
gius Vates gradatim procedit ab auditu ad
visionem, audi, filia, et vide. Quasi dicat :
*Videre desideras, sed audi prius : gradus est
auditus ad visum ; proinde audi, et inclina
aurem tuam, ut per auditus obedientiam ad
gloriam pervenias visionis.* (5) Non sufficit
ut sermo Dei in auditu recipiatur, sed requi-
ritur adhuc ut ad intellectum transmitta-
tur.

2. *Verba, non sono solo sapiunt, sed et
sensu* (6) : ideoque ultra aurium auditus ap-
ponenda est mentis intelligentia. Duas aures
habemus in corpore ad audiendum dispositas.
Imò ex Galieno (7), naturæ auctor Deus cordi
etiam duas dedit aures, ut facilius cœli pos-
set percipere documenta. Aures tum corpo-
ris, tum cordis ex D. Hieronymo (8) sacer de-
notat textus, dicens : *Auribus percipe, terra.*
Solutus namque intellectus percipere potest
sensum verborum, quæ *nec auribus tantum-
modo audienda sunt, sed et mentibus* (9) :
aures audiunt sonum, mens vero penetrat
sensum. Hæc duo inter præcipua Dei dona
collocant sacræ paginæ, scilicet *aures, quæ
audire possint, et cor intelligens.* (10)

Ut autem bene ait ad propositum Magnus
Gregorius, *verba Dei tunc verius meus int-
elligit, cum in eis seipsam quærit* (11), et
qualis sit attente considerat, ad quod Chris-
tianum stimulat D. Augustinus : *Amas ver-
bum Dei, et libenter audis. Ecce quod pro-
pono, in eo te examina, in eo te appende, in
eo ascende ad mentis tue tribunal, et consti-
tue te ante te ; et si pravum inveneris te corri-
ge te.* (12) Si bonum te cognoscis, ora Deum,
postula suam gratiam, ut in bonitate valeas
perseverare. *Sic serva sermonem Dei, quo-
modo melius servare potes cibum corporis
tui. Nam et ille panis vivus est, et cibus
mentis. Panis terrenus, dum in arca est, po-
test a fure tolli, potest a mure corrodì, potest*

*vetustate corrumpi. Ubi vero comederis illum,
quid horum timeas ? hoc modo custodi ver-
bum Dei.* (1) Beati enim qui custodiunt il-
lud. Quod ut melius exsequatur, in corde
digerendus est.

3. Cibi corporei digeruntur in stomacho,
Dei vero sermones *in ipso spiritu et anima
digeruntur* (2) ; alimenta in stomacho dige-
runtur, et conversa in sanguinem ad cunctas
corporis partes mittuntur. Frater, verbum
Dei, quod est spirituale alimentum, *traji-
ciatur in viscera quædam animæ tuæ, trans-
eat in affectiones tuas et in mores tuos* (3),
ut eos bene componas. Cibus corporeus, quan-
tumvis gustui gratus, nihil proficit, si ab
stomacho non digeritur. Eodem modo, ait
Magnus Gregorius (4), Dei sermo, qui est animæ
cibus, nihil vel parum proficit, nisi digeratur
in corde. Idecirco, Fratres, *bene comedite ;
sed cum audieritis, bene digerite : bene man-
ducat et male digerit qui audit verbum Dei
et non facit, non enim ducit utilem succum,
sed crudum ructat in digestionem fastidium.*
(5) Quemadmodum autem infirmitatis et
morbi periculosi indicium est, dum stomachus
alimenta non digerit, sed cruda et in-
digesta egerit, ita languentis animi signum
est, dum verbum Dei non digerit, sed fasti-
dit. Nam *quomodo id observabimus, si fasti-
diti* (6) illud ejiciamus qua supra re ? Sic rati-
ocinatur Magnus Gregorius : *Cibus enim
mentis est sermo Dei, et quasi acceptus cibus
stomacho languente ejicitur, quando auditus
sermo in mente non retinetur : sed quisquis
alimenta non retinet, hujus profecto vita
desperatur.* (7)

Unde procedit quod corpus non digerit
alimenta, ea non digerit, sed ejicit : hoc evenit
necessario, vel ex qualitate ciborum, vel
ex dispositione sumentis. Non ex qualitate
ciborum, qui sunt optimi et suavissimi : ergo
ex indispositione sumentis. Eodem modo in
præsenti materia ratiocinatur D. Augustinus
(8) : *Sanis suavis est panis. Quid melius et
præclarior panis cælesti ? Sed obstupescit
dentes iniquitas ; Scriptura enim dixit :
Sicut uva acerba dentibus noxia est, sic ini-
quitas utentibus ea.* (9) *Quid prodest quia pa-
nem laudatis, si male vivitis ? quod laudatis,
non manducatis. Cum ergo audis verbum
justitiæ et veritatis, et laudas, multo lauda-
bilis est si facias. Fac ergo quod laudas.
An dicturus es : Volo, et non valeo ? Quare*

(1) Tert. l. 2. de Cult. Fern. 15. — (2) Hom. ad Eu-
trop. — (3) Psal. 44. — (4) Ezech. 16. — (5) Serm. 41. in
Cant. — (6) Tert. Scorp. 7. — (7) L. 6. de part. c. 15.
— (8) In cap. — (9) Tert. Scorp. 7. — (10) Dent. 29.
— (11) L. 1. Mor. — (12) L. 50. Hom. Hom. 9.

(1) D. Bern. Serm. 5. de Advent. — (2) Tert. L. de
Spect. 15. — (3) D. Bern. Serm. 5. de Advent. — (4)
L. 12. Mer. c. ult. — (5) D. Aug. Serm. 15. in Comm.
— (6) Tert. L. de Pat. 10 — (7) Hom. Sup. Evang. —
(8) Serm. 4. de Verb. Apost. — (9) Prov. 10.

non vales? quia sanitas tibi non est? Unde sanitatem perdidisti, nisi quia peccando Creatorem offendisti? Ergo ut ejus panem, quem laudas, cum suavitate, id est, cum sanitate manduces, age pœnitentiam, acquire gratiam, præbe aures verbo Dei, illud ad intellectum trans mitte, in corde tuo digere; defectus tuos corrige, virtutibus stude, et mereris uti cibo invisibili, quo nutriuntur in cœlo Angeli.

•••••

CONCIO SECUNDA.

CHRISTUS Dominus sermonem constituens vivificatorem (1) nonnullas requirit in homine dispositiones, ut vitam a vivificatore Dei sermone consequatur. Tria autem sunt tempora quibus homo ad Dei sermonem referri potest: unum præcedit concionem, aliud eam comitatur, tertium sequitur. Dei sermo est 1. Ante concionem avidè appetendus; 2. Tempore concionis devotè audiendus; 3. Post concionem sedulo custodiendus.

I. PARS. Sermo Dei *proinde in causam vitæ appetendus.* (2) Et, ut fatur D. Bernardus, Dei verba *non nisi magno suscipienda sunt desiderio. Etenim si corporis cibus, cum absque appetitu illum sumis, non modo non prodest, sed et nocet plurimum, multo magis panis animæ cum fastidio sumptus non scientiæ detrimentum, sed magis tormentum conscientie importabit.* (3) *Profecto sicut esurire, corporalis sanitatis indicium est, ita studio magno audire verbum Dei, bonæ animæ valetudinis certissimum est argumentum.* (4) Tria sunt potissimum quæ omnes homines naturaliter desiderant, nempe a malo liberari, bono perfrui, beatitudine donari. Verbum autem Dei rite auditum 1. A malo liberat; 2. Bonum præstat; 3. Beatitudinem comparat.

1. Nullus est qui liberari a malo non desideret; quapropter in Oratione Dominica postulamus *deveni nos a malo.* (5) Ex D. autem Augustino, *liberat a laqueo verbum Dei in corde; liberat a via prava verbum Dei in corde; liberat a ruina verbum Dei in corde. Tecum est, cujus verbum a te non recedit. Quid enim mali patitur, quem custodit Deus?* (6) Neque duntaxat a malo liberat, et

a lapsu præservat verbum Dei, sed adhuc in adversitate positos consolatur, ut patet ex Machabæis (1) et primipilis Christianis. Quod Machabæi de semetipsis testantur, *habentes solatio sanctos libros, qui sunt in manibus nostris.* (2) Idipsum asseverant primipili Christiani persecutionis fluctibus jactati: *Si quid præsentium temporum qualitas aut præmonere cogit, aut recognoscere, certe fidem sanctis vocibus pascimus, id est, sacrarum litterarum lectione. Ibidem etiam exhortationes, quibus ad tyrannorum sævitiam patienter tolerandam inducimur.* Hac de causa ait D. Augustinus: *Unusquisque Christianus in rerum tranquillitate, quam significat ætas, colligat verbum Dei, ut in adversitate et tribulationibus, quæ hyemis nomine significantur, habeat unde spiritaliter vivat.* (3) Alludit ad formicam, quæ æstatis tempore, frumentum colligit, quo hiberno nutritur tempore: *Si autem hoc eos movet, quod in terra condit formica, quod colligit: irascantur etiam illi thesauro, quem Dominus autem dicit in agro inventum, quem desideratum Dei verbum lucratur.*

2. *Manna cælum fragrare* (4) docet Tertullianus: fortasse quia sicut cælum omne bonum continet, ita manna omne delectamentum in se habet. Philo autem Judæus non immerito opinatur manna esse verum verbi Dei symbolum (5): quia sicut manna in se complectebatur delectamentum cujusvis generis, quo Hebræi frui desiderabant (6), ita verbum Dei omnia secum affert dona quæ homo justus potest in hoc mundo desiderare. Idcirco beati qui audiunt verbum Dei et custodiunt illud. *Vultis nosse quam beati? primum quidem sonans in auribus animæ vox divina conturbat, terret, dijudicatque: sed continuo, si bene adverteris, vivificat, liquefacit, calefacit, illuminat, mundat. Denique et cibus noster est, et gladius, et medicina, et confirmatio, et requies resurrectio quoque et consummatio nostra.* (7) Quivis nullo negotio valet enucleare tot bona verbo Dei comparanda. Subjungit D. Bernardus: *Nec miretis quod verbum Dei jam nunc inveniat omnia in omnibus esse, quantum spectat ad justificationem, siquidem futurum est omnia in omnibus ad glorificationem et beatitudinem, quæ per verbum Dei auditum et observatum consequitur.*

3. Ut enim ait ipsemet Christus a Tertulliano relatus: *Qui audit sermones meos, ha-*

(1) Tert. L. de Res. 37. — (2) Ibid. — (3) Serm. 55. in Cant. — (4) D. Chrysost. Hom. 4. in Gen. — (5) Tert. L. de Grat. 8. — (6) In Psal. 56.

(1) L. 1. Machab. 12. — (2) Tert. Apol. 59. — (3) L. cont. Adiniant. c. 24. — (4) Tert. L. de Jejun. 5. — (5) L. 2. Allegor. — (6) Luc. 11. — (7) D. Bern. Serm. 24. de Divers.

bet vitam æternam. (1) *Quandiu vivimus in hoc seculo, infallibilem (absque Dei revelatione) de salute nostra non habemus certitudinem. Et quis scit si est dignus amore vel odio?* (2) at inter probabilitates et conjecturas assequendæ beatitudinis, princeps absque dubio est auditus verbi Dei. Nam, ut subjungit D. Bernardus, *tunc maxime memor esto verbi tui servo tuo, Domine, in quo mihi spem dedisti, ut ab auditione mala non timeam, sed beata magis auditio perducat ad visionem.* Hæc fiducia solido innititur fundamento: nimirum ipsiusmet Christi oraculo, qui interdum ait: Qui ex Deo est, verba Dei audit; interdum vero: Qui audit sermones meos, habet vitam æternam. Hoc fulcro innixus D. Bernardus exclamat: *Magna mihi consolatio est, Fratres mei, in verbo illo Domini* (3): Qui ex Deo est, verba Dei audit; quia audire verbum Dei et salutis indicium est, et argumentum prædestinationis.

In Lycia erat fons ex quo desumebatur faustum vel infaustum vaticinium. Si enim pisces in illo existentes injectum panem avidè deglutiebant, erat prosperitatis omen. Si vero illum duntaxat rostro afflabant et cauda dejiciebant, erat adversitatis vaticinium. (4) Verum relicta historia naturali de falsitate suspecta, ex desiderio verbi Dei sumitur prædestinationis signum, sicut ex fastidio et contemptu reprobationis argumentum. At proh dolor! quam multi fastidiunt verbum Dei, et quam pauci illud audire desiderant! Omnes naturaliter exoptant eximi a malo, bonum adipisci et beatitudinem consequi: et non desiderant audire verbum Dei, per quod hæc omnia acquiruntur. Utinam Christiani hujusce tempestatis imitarentur illos nobiles in Actibus Apostolorum relatos. Ubi Paulus et Silas venerunt Bœotiam, *nobiliores susceperunt verbum Dei cum omni aviditate.* (5) Nihil simile videmus hac ætate apud homines, qui avidè terrena desiderant bona, ardentè mundanam sectantur fortunæ felicitatem: et nullo æstuant ardore pro obtinendis spiritualibus bonis, pro immortali adipiscenda beatitudine. Quos sic insequitur D. Augustinus: *Vellem scire si ab illa hora qua verbum Dei prædicari cœperit, semper pretiosissimas gemmas, et in aureas, vel annulos aureos, erogare vellemus, utrum stare, aut accipere vellet filia vestra: sine ulla dubitatione cum grandi ambitione, quæ illis*

offerrentur, acciperent. Nos ergo quia ornamenta corporalia offerre non possumus, nec debemus, ideo non libenter audimur, sed non est justum, ut spiritualia ministrantes superflui judicemur: qui enim verbum Dei libenter audit, in aures animæ de patria paradisi transmissas se suscepisse non dubitet. (1) Quæ cum ita sint, nonne Dei sermo est avidè appetendus et devotè audiendus?

II. PARS. Seu, ut fatur Tertullianus, *devorandus auditu.* (2) Ad quod tria præsertim requiruntur, nimirum ut audiatur 1. Attente et silenter; 2. Modeste et graviter; 3. Demisse et reverenter.

1. Tempore concionis debent Christiani *divinis sermonibus aures rigare* (3), et cum silentio magnaque adhibita attentione verbo Dei auditum præbere. *Si enim, cum regis leguntur litteræ, ubique est silentium, omnium aures arriguntur, ut sciant, quæ regiis litteris manifestantur: et quisquis vel parum tumultuatus fuerit, in magno periculo est: multo magis cum magno timore et tremore adstandum est, et altum silentium habendum, et pellendæ cogitationes turbulentæ, ut verba Dei intelligere possimus, quo Deus, approbata obedientia nostra, majoribus nos muneribus remunerare dignetur.* (4) Si quis posset incurabiles sanare morbos, nobisque præbere arma ad repellendos cunctos hostium incursus; modum subministrare, tum fugandæ omnis adversitatis; tum adipiscendæ magnæ prosperitatis, omnes eum magna cum attentione audirent. Verbum Dei est medicina quascunque infirmitates sanans; ensis omnes inimicos proffigans, thesaurus opulente locupletans. Illud tamen plerique absque ulla attentione audiunt. Constantinus Magnus Cæsariensem Eusebium concionantem stans audire solebat, dicens: *Debere a stantibus verbum Dei audiri, ut animo altius insideret.* (5) Nonne tanti imperatoris exemplum condemnat tot Christianos in concione dormientes, aut garrientes, nec ullum prædicatori auditum præbentes? Nam, ut conqueritur D. Augustinus, *ubi verbum Dei cœperit recitari, quasi in lectulis suis ita jacere volunt, atque utinam vel jacerent tantummodo, et tacentes verbum Dei sitiienti corde suscipere, non ita se otiosis fabulis occuparent, ut quod prædicatur, nec ipsi audiant, nec aliis audire permittant, adeo alta voce garriunt et fabulantur.*

Demosthenes de salute Græciæ serio dis-

(1) Tert. L. de Res. 37. — (2) D. Bern. Serm. 24. de Divers. — (3) Serm. 1. Septuages. — (4) Plin. l. 32. c. 2. — (5) Act. 17.

(1) L. 50. Hom. hom. 26. — (2) Tert. L. de Res. 37. — (3) Tert. L. de Pern. 6. — (4) D. Chrysost. Hom. 14. in Gen. — (5) Enseb. lib. de vit. Const. c. 4.

serens, auditoresque somnolentos, oscitantes, aut invicem colloquentes conspiciens, mox sermonis styllum vertens, de umbra asiini loquens, somnolentos evigilavit, et garrimentum sibi attentionem conciliavit. Demosthenis auditoribus similes multi Christiani, qui concionatori denegant auditum, dum de Deo, animarum salute, virtutis decore, vitii deformitate, morte, ultimo iudicio, inferno loquuntur; rigant vero aures, si vana, fabulosa aut ridicula referat. De quibus vaticinans Apostolus ait: *Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt: sed ad sua desideria coacervabunt sibi magistros prurientes auribus: et a veritate quidem auditum avertent, ad fabulas autem convertentur.* (1) Loquitur equidem Apostolus de illis qui novas et erroneas sententias veræ doctrinæ proponunt, sed pungit etiam eos qui majorem præstant attentionem fabulis, quam Christianis veritatibus, quæ audiendæ sunt attente et modeste.

2. Etenim dum *Dei sermo administratur, gravitatis et sanctitatis negotium est.* (2) Gravitatis autem verbo Dei debita complectitur modestam corporis compositionem, quæ denotet attentam mentis cogitationem, quam meretur magnitudo negotii, de quo tractatur. Quia vero in superiori tractatu multa de modestia et gravitate in templo servanda diximus, verbum Dei audiendum est, non solum modeste et graviter, sed adhuc demisse et reverenter, et ut fatur Tertullianus,

3. *Auditum devotionis.* (3) Hanc attentionem, gravitatem, devotionem et reverentiam Dei verbo debent auditores. Ut enim ait D. Augustinus, *benigne audiendum, devote suscipiendum, sollicitè custodiendum, quidquid ad salutem animarum pertinet; et non sicut verbum hominis, sed sicut verbum Dei.* Ex D. Augustino duplici præsertim de causa benigne audiendum et devote suscipiendum est Dei verbum: una, quia ad salutem animarum pertinet: porro animæ salus sollicitè est curanda: *Sub obtentu quasi urgentioris causæ, id est, ipsius humanæ salutis ante omnia requirendæ* (4): altera quia audiendum est, non sicut verbum hominis, sed sicut verbum Dei. Quemadmodum reges interdum per semetipsos loquuntur, interdum per literas voluntatem suam declarant, interdum vero mittunt legatos suam Majestatem representantes; eodem modo, ait D. Chrysostomus, Deus ab initio per seipsum hominibus loquebatur. *Sic enim*

ad Adam venit; sic Cain increpavit; sic cum Noe locutus est; sic apud Abraham hospitatus est, et suam erga illos amicitiam innovare volens, quasi absentibus litteras misit; conciliaturus sibi universam humanam naturam; et has quidem litteras dedit Deus, attulit autem Moyses (1), attulerunt eas in veteri Testamento Prophetæ, Apostoli et Evangelistæ in novo. Nam *quid est Scriptura nisi quædam Epistola omnipotentis Dei ad creaturam suam?* (2) Hac Epistola hortatur nos Deus ad fugam vitii, ad virtutis studium. *Ex illa civitate, unde peregrinamur, litteræ nobis venerunt, ipsæ sunt Scripturæ, nos hortantur ut bene vivamus.* (3) Litteræ a regibus missæ magno in honore habentur; magnæque reverentia leguntur et audiuntur: Epistolæ quas ad nos mittit Deus, a concionatoribus leguntur, tantoque majorem exspostulant reverentiam quam litteræ regiæ, quanto Deus cunctos reges in majestate superat. Unde non est attendendum quid aut qualis sit concionator, sed quantum et quale sit verbum Dei ab illo pronuntiatum. Nam, ut ait D. Augustinus redarguens eos qui magis attendunt ad qualitatem concionatoris quam ad cælestem verbi Dei doctrinam: *Ego quid sum, nisi cophinus seminantis? ille in me ponere dignatus est, quæ vobis spargo: nolite attendere ad vilitatem cophini, sed ad claritatem seminis et potestatem seminantis.* (4)

Legatus a rege missus reverenter auditur, quia regis representat dignitatem, in cujus persona loquitur. Prædicatores sunt Dei legati per quos nobis loquitur Deus: *Pro Christo legatione fungimur, tanquam Deo exhortante per nos.* (5) Quapropter exhortatio nostra accipienda est reverenter, quasi esset a Deo facta. De hac reverentia verbo Dei præstita Thessalonicenses laudat Apostolus: *Cum accepissetis a nobis verbum auditus Dei* (6), id est, verbum quod a Deo nos dividimus et accepimus; *accepistis illud, non ut verbum hominum, sed ut verbum Dei.* Sicut enim verbum legati cum honore recipitur ab iis ad quos mittitur, non quia legati verbum est, sed quia est verbum regis, qui legatum misit ad hoc verbum proloquendum, ita ut non tam legatus quam rex per legatum loquatur; sic verbum concionatoris cum reverentia auditur, non quia concionatoris, sed quia Dei verbum, qui nobis per os concionatoris loquitur. At, proh dolor! regum legati majori in honore habentur

(1) Hom. 2. in Genes. — (2) D. Greg. I. 4. Epist. 84. — (3) D. August. in Psal. 90. — (4) L. 50. Hom. hom. 26. — (5) 2. Cor. 5. — (6) 1. Thesa. 2.

(1) 2. Tim. 4. — (2) Tert. L. 2. de Cult. Fem. 11. — (3) Tert. Scorp. 5. — (4) Tert. L. de Rev. 7.

quam legati Dei, et quæ ab illis dicuntur majori excipiuntur reverentia quam ea quæ nobis Deus per concionatores proponit. *Itane, si a rege quispiam missus veniat, omnes attenditis : a Deo autem venit, et nemo est qui attendat? Aut non creditis, quia quæ dicuntur hic a Deo sint : Epistolæ illæ sunt a Deo missæ* (1); unde sermo Dei a suo legato prolatus est devorandus auditu.

III. PARS. *Ruminandus intellectus.* (2)

Concione peracta Dei sermo est 1. Memoria retinendus; 2. Mente volvendus; 3. Ad morum compositionem dirigendus.

1. *Memoriam et ipse Plato sensuum et intellectuum salutem* (3) existimat, quia est velut receptaculum specierum quæ sensu et intellectu sunt comparatæ. In hoc receptaculo recipiendum est verbum Dei. Verbum Dei peccati odium et Dei amorem ingenerat, utrumque in sua memoria retinet pius auditor : odium quidem peccati, ut nunquam Deum offendat. *In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.* (4) Dei etiam amorem : ut enim ait ipsemet Dei Filius : « Si quis diligit me, sermones meos servabit. » (5) *Ubi ergo servandi sunt? Haud dubium, quia in corde* (6), in memoria; siquidem *ministerium atque arbitrum pectoris invenio sermonem.* (7) Non sufficit ut in aure recipiatur, sed adhuc ut ad pectus deducatur, in memoria diligenter servetur, mente volvatur et reflexione ruminetur.

2. *Sermo spiritu instructus est, et ut ita dixerim, sermonis corpus est spiritus.* (8) Ibi corpus Tertullianus, sicut pluribus aliis in locis, sumit pro vero esse, opposito non enti et nihilo. Quasi dicat nihil esse sermonem Dei sine spiritu, id est, nisi recogitetur, et per reflexionem quasi perpendatur, ad instar Beatissimæ Virginis, quæ, audita Angeli deputatione, *conservabat omnia verba hæc, conferens in corde suo.* (9) Eodem modo memoriæ consignanda et in corde conferenda cuncta concionatoris verba. Præceperat olim Judæis Deus (10) ut Dei legem in manibus ligarent, supra frontem portarent, in introitu ædium scriberent, meditarenturque sedentes, ambulantes, sero, mane, omnique in loco et tempore, mente et cogitatione volverent. Non dissimiliter Christiani Dei sermonem semper et ubique debent recogitare. *The-saurus desiderabilis requiescit in ore sapien-*

tis : vir autem stultus glutit illud. (1) Sapi-entem sic expendit D. Augustinus : *Admonemus charitatem vestram, ut ea quæ audienda tanquam ventre, memoria conditis, rursus revolvenda et cogitanda quodammodo ruminetis* (2), hoc est enim thesaurus desiderabilis : *Breviter dicit, sapiens ruminat, stultus non ruminat* (3), id est, *sapiens cogitat ea quæ audierit, stultus autem audita oblivioni tradit. Neque enim propter aliud in lege munda ea dicta sunt animalia quæ ruminant, immunda quæ non ruminant.* Quod significatione intelligendum censet ibidem Hipponensis Antistes. Nam *creatura omnis munda est artificii Deo : tam mundus est porcus quam agnus.* Creavit enim omnia valde bona, et *omnis creatura bona est* (4), et omnia munda mundis. *Cum ergo in natura utramque sit mundum : significatione agnus significat mundum ; porcus immundum. Agnus significat innocentiam sapientiæ ruminantis, porcus significat immunditiam stultitiæ obliviscentis.* (5) Belle ex animantibus ruminantibus et non ruminantibus discriminat D. Augustinus Christianos qui verbum Dei recogitant, et non recogitant : hi nullatenus mente revolvunt, quæ audierunt, illi vero memoriæ consignat, serio recogitant, per ea vitam suam componunt, moresque instaurant.

3. *Ne in unum verbum Dei sine fructu reservarent* (6), sed ad componendos honos mores adhiberent. Verum tempus Adventus et Quadragesimæ, in quo verbum Dei annuntiat, considerat D. Augustinus, tanquam messis et vindemiarum tempus quo colligendi sunt fructus per totum annum ad conservationem vitæ necessarij : « Sicut tempore messium vel vindemiarum, unde caro nostra possit sustentari, colligitur, ita unde anima nostra in æternum possit vivere, congregetur : quia sicut negligens quisque, si tempore messis et vindemiæ nihil collegerit, per totum anni spatium fame torquetur, ita qui hoc tempore spiritale triticum et cæleste mustum congregare neglexerit, durissimam sitim et crudelem inopiam sustinebit. » (7) Idipsum aquantium comparatione declarat D. Chrysostomus : *Aquantes non tantum apud fontem habent vasa repleta, domum autem redeuntes evacuant ; sed illud etiam maxima cum cautela reponunt, ne subvertantur, et labor fiat inanis.* (8) Sunjungit Aureus Orator, alia similitudine, quid post auditam concionem agendum sit, declarans :

(1) D. Chrysost. Hom. 8. in Epist. ad Thess. — (2) Tert. L. de Res. 37. — (3) Tert. L. de An. 21. — (4) Psal. 118. — (5) Joan. 14. — (6) D. Bern. Serm. 3. de Adv. — (7) Tert. L. adv. Prax. 22. — (8) Tert. lib. adv. Prax. 8. — (9) Luc. 2. — (10) Deuter. 6. — Deut. 11.

(1) Prov. 11. — (2) in Psal. 125. — (3) Levit. 11. — (4) Genes. 4. — (5) Isa. 4. — (6) Tert. L. de Præsc. Hæret. 26. — (7) Serm. 56. de Temp. — (8) Hom. 16. ad Pop.

plia (1) : tum quia in Dei Filio absconditi sunt thesauri sapientiæ et scientiæ Dei ; tum quia *verbum Patris ideo dictum est, quia per ipsum innotescit Pater.* (2) Verbum autem Dei concionatorium *resplendens veritatis corso et sapientiæ sermone* (3) , ut ait D. Ambrosius, illuminat ; quod probe sciens Regius Vates ait : *Lucerna pedibus meis verbum tuum* (4) ; et adhuc *declaratio sermonum tuorum illuminat, et intellectum dat parvulis* : quos amore virtutis et ardore charitatis sufflammat.

2. Verbum increatum procedit a Patre ut *lumen de lumine accensum* (5) : tum quia, ut docet D. Augustinus, *verbum est notitia placita digneque amata* (6) ; tum quia a Patre accepit in sua generatione voluntatem fecundam et ardentem, qua simul cum Patre spirat Spiritum Sanctum, qui proprio characterè amor, et super Apostolos in linguis igneis descendit ad innuendam vim calefaciendi sermonis Dei, quod non ignorans Propheta Deo confitetur : « Ignitum eloquium tuum vehementer et servus tuus dilexit illud. » (7) Ubi D. Ambrosius : *Ignitum est verbum Dei, quem misit, qui secretos mentium divinæ ardore cognitionis inflammaret affectus, qui vaporem fidei et devotionis adoleret, qui cupiditatem virtutis accenderet ; bonus ignis, qui calefacere novit, nescit exurere nisi sola peccata. Hoc igne super bonum fundamentum posito apostolicum illud aurum probatur ; hoc igne illud morum vel operum examinatur argentum ; hoc igne illi lapides pretiosi illuminantur ; hoc igne urebatur, et non exurebatur ; urit enim sermo divinus, ut corrigat conscientiam peccatoris, non exurit, ut perdat.* (8) Multus est D. Ambrosius in dinumerandis eloquii divini ardoribus, nam et peccata exurit, et vitiorum ardores exstinguit, virtutum cupiditatem accendit, et ad bene operandum inducit, æmulans verbum Dei, illuminans, sufflammans et operans.

3. Verbum Dei adeo est operans ut Deus, mundi conditor, *universa de nihilo produxerit per verbum suum.* (9) Verbi divini operationem æmulans sermo concionatorius bene operantem expositulat et prædicatorem et auditorem : prædicatorem quidem, nam *factorem querit Deus factorum suorum, non pictorem.* (10) Auditorem etiam, quia *audire veritatem nihil prodest, si homo non su-*

pra petram ædificet. Qui ædificat super petram, ipse est, qui audit et facit. Qui autem audit et non facit, ædificat super arenam. (1) Fratres, ut super petram ædificemus, *lucernas ardentes habere debemus, id est, mentes a fide accensas et operibus veritatis relucentes.* (2) Sic nobis perutilissimus erit sermo concionatorius, æmulans Verbum increatum in Trinitatis mysterio, et imitans Verbum humanatum in Incarnationis sacramento.

II. PARS. Ad divini sermonis existimationem (3) multum conducit similitudo, quæ intercedit inter illum, et Verbi Incarnationem ; nam Verbum Dei in utero Virginis humanatur, Maria Deipara prædicatur, et de parturitione beatificatur. Similiter, qui audiunt Verbum Dei, 1. De ejus conceptu gloriantur ; 2. Christi matres prædicantur ; 3. Beatificantur.

1. Dei Verbum a Maria concipitur, et *in utero ejus caro figuratur.* (4) Similiter concipitur ab audientibus Dei sermonem, non in utero, sed in corde, non per carnem, sed per fidem. Nam *Christus in corde, fides Christi est.* (5) Ait enim Apostolus habitare Christum per fidem in cordibus nostris : inde sic ratiocinatur D. Augustinus : *Si fides in nobis, Christus in nobis. Quid enim aliud* (6), ait Apostolus, habitare Christum per fidem in cordibus nostris ? Ergo *fides tua de Christo Christus est in corde tuo.* (7) Unde hæc conceptio Christi in corde audientibus verbum Dei convenit cum conceptione Mariæ, et disconvenit. Convenit, quia Maria etiam concepit Dei verbum in corde per fidem ; ideoque prædicatur ab Elizabeth beata, eo quod crediderit. Disconvenit, quia ultra conceptum in corde per fidem Maria illud adhuc concepit in utero per operationem Spiritus Sancti. *Verbum caro factum est : hoc est, ministro Sancto Spiritu, incarnatum est ex Maria virgine.* (8) Hanc convenientiam et disconvenientiam belle declarat Tertullianus expendens Apostolum : *Apostolus habitare Christum significavit per fidem, et in cordibus, et in dilectione. Fidem quidem et dilectionem, non substantiva animæ ponens, sed conceptiva.* (9) Mariæ conceptio fuit simul et semel conceptiva et substantiva. Conceptiva, quia fide et dilectione Dei verbum concepit ; substantiva, quia de sua substantia carnem illi

(1) Tert. L. adv. Hermog. 18. — (2) D. August. l. de Fid. et Sim. c. 4. — (3) L. 8. Ep. 62. — (4) Psal. 118. — (5) Tert. Apol. 21. — (6) L. de Trin. 11. — (7) Psal. 118. — (8) Sermon. 8. in Psal. 118. — (9) Tert. L. de Præc. Hæret. 13. — (10) D. Aug. L. 50. Hom. hom. 31.

(1) D. Aug. in Ps. 57. — (2) Tert. lib. 4. adv. Marc. 29. — (3) Tert. L. 5. adv. Marc. 20. — (4) Tert. Apol. 21. — (5) D. Aug. in Ps. 120. — (6) Ephes. 3. — (7) Tract. 49. in Joan. — (8) D. Aug. l. Quæst. vel. et nov. Testam. — (9) Tert. Lib. de Res. 59.

dedit. Aliorum conceptio non est substantiva, sed duntaxat conceptiva. Intellectus enim intra semetipsum trahit vel objectum, vel saltem ejus imaginem. Fides autem est actus intellectus, quæ dat esse spirituale rebus quas credit; quia tamen fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei audientes illud in mente concipiunt, ejusque matres prædicantur.

2. Maria vere est Verbi Dei Mater. Alias, ut bene animadvertit Tertullianus, Elizabeth sine causa dicit: *Et unde mihi ut mater Domini mei veniat ad me* (1): titulus Matris Dei est fundamentum Marianæ dignitatis, cujus quodammodo sunt participes audientes verbum Dei: *Audet horribile et metuendum quiddam sermo dicere homines Deiparos.* (2) Maria est Deipara, quia in utero concepit, non ex viri semine, sed ex Dei operatione: *Facabat enim viri semen apud habentem Dei semen.* (3) Christiani sunt Deipari, quia Christum in corde concipiunt, *non ex semine corruptibili, sed incorruptibili per verbum Dei.* (4) Hanc maternitatem recognoscit ipsemet Christus, dicens: *Quicumque fecerit voluntatem Patris mei, ipse mihi frater, et soror, et mater est.* » (5) Christo ad docendum intento relatum est ei, quod mater et fratres ejus foris starent; ipse autem velut indignabundus dixit: *Quæ mihi mater, aut qui fratres? Ex hoc loco ansam sumunt Manichæi et Marcionitæ denegandi Mariæ divinam maternitatem, sed immerito, ut multiplici ratione demonstrat Tertullianus: tum quia Mater æque non demonstratur adhæsisse illi; cum Mariæ et Mariæ aliæ in commercio ejus frequententur.* (6) Tum quia hoc dicto usus est, *non ad negandam nativitatem, sed ad percutiendam incredulitatem foris stantium, vel ad excutiendam importunitatem ab opere revocantium; tum quia, cum indignatio parentes negat, non negat, sed objurgat eorum incredulitatem: nam fratres Domini non crediderant in illum, ut in Evangelio continetur; tum quia increpat eorum absentiam, cum doceret viam vitæ, cum Dei regnum prædicaret, cum languoribus et vitiis medendis operaretur, extraneis defixis in illum proximi aberant; tum maxime quia potiores fecit alios, et meritum prælationis ostendens, audientiam scilicet verbi Dei, demonstrat qua ratione negaverit matrem et fratres.* Tum quia solet id etiam adimplere Christus quod alius docet. Quale ergo erat, si docens non tanti faceret matrem aut fra-

tres, *quanti Dei verbum, ipse Dei verbum nuntiata maternitate et fraternitate desereret? Negavit itaque parentes, quomodo docuit, negandos pro Dei opere.* Tum quia *figura est synagogæ in matre abjecta: et Judæorum in fratribus incredulis. Foris erat in illis Israël; discipuli autem novi intus audientes, et credentes, et cohærentes Christo, Ecclesium delineabant, quam potentio rem matrem et digniorem fraternitatem, recusato carnali genere, recusavit.* Tot rationibus ostendit Tertullianus Christum non negasse Mariæ maternitatem, sed affirmasse, et quodammodo prætulisse maternitatem audientium verbum Dei.

3. Eodem sensu et illi exclamationi respondit: *non matris uterum et ubera negans, sed feliciores designans, qui verbum Dei audiunt.* (1) Alludit Tertullianus ad mulierem quæ Christum concionantem audiens, exclamavit: *Beatus venter qui te portavit, et ubera quæ suxisti! Cui respondit Dominus: Quin imo beati qui audiunt verbum Dei et custodiunt illud!* (2) Hac de causa, ex D. Augustino fuit *beatior Maria, percipiendo fidem Christi quam concipiendo carnem Christi.* (3) Ex his colligenda est verbi Dei dignitas, non solum, quia Christus matri et fratribus *auditores et obsecutores Dei præfert* (4); neque adhuc, *quia felicitatem ab utero et uberibus matris suæ transtulit in discipulos* (5), sed etiam ex analogia quam habet Dei sermo cum altaris sacrificio.

III. PARS. Sibi arrogat Apostolus gratiam manifestandi sacramenti in apertione oris. (6) Sacramento autem de quo gloriatur, est Dei sermo, qui mire nobilitatur ex conformitate cum altaris sacrificio. In altaris sacrificio tria distinguenda sunt, scilicet minister: offerens res oblatas, et oblatio, hæc tria in verbi Dei sunt discriminanda; sed quia hæc consideratio aliorum (7) est elucidata, explanabo duntaxat Apostolum sic loquentem: *Propter gratiam quæ data est mihi a Deo, ut sim minister Christi Jesu in Gentibus: sanctificans Evangelium Dei: ut fiat oblatio gentium accepta, et sanctificata in Spiritu Sancto.* (8) Gratiam apostolatus sui in memoriam Romanorum reducit Paulus: *Minister Christi Jesu, supple sacerorum in græco enim habetur sacerdos sanctificans Evangelium.* Septuaginta vertunt *sacrificans.* D. vero Augustinus *consecrans Evangelium,*

(1) Tert. L. de Car. Chr. 23. — (2) D. Chrysost. Hom. de Spir. S. — (3) Tert. L. de Carn. Chr. 18. — (4) 1. Petr. 1. — (5) Matth. 12. — (6) Tert. L. de Car. Chr. 7.

(1) Tert. lib. de Carn. Chr. 7. — (2) Luc. 11. — (3) L. de S. Virginit. c. 5. — (4) Tert. L. 4. adv. Marc. 26. — (5) Tert. ibid. — (6) Tert. lib. 5. adv. Marc. 18. — (7) Tert. Prædic. tom. 2. Tract. Apost. Conc. 6. — (8) Rom. 15.

id est, Evangelii prædicationem : *Ut fiat oblatio gentium accepta, et sanctificata in Spiritu Sancto.* Ad hoc sum sacerdos mysticus et præco Evangelii, ut per meam prædicationem Gentiles placeant Deo, et sanctificentur per Spiritum Sanctum, et quasi victima munda et acceptissima Deo offerantur, et consecrentur, ipsique deinde opera sancta, quasi victimas Deo offerant. Itaque sacrificium, de quo hic fatur Apostolus, est ipsa gentium conversio et oblatio facta Deo. Sacerdos est Paulus, et quisvis Evangelii præco; consecratio est ipsa prædicatione Evangelii, qua gentes convertuntur, et Deo sanctificantur. Eodem modo ratiocinandum de aliis verbi Dei præconibus, qui convertentes animas sunt sacerdotes; labor docendi et concionandi est consecratio; victimæ sunt ipsæ animæ; sacrificium est earum conversio.

Inde adhortantur concionatores eodem studio, eadem puritate et religione debere suas tractare conciones ac si sacrificarent, et sacris operarentur. Pariter hortantur auditores qua reverentia debent audire verbum Dei, quos sic alloquitur D. Augustinus: *Quid vobis plus esse videtur, verbum Dei, an corpus Christi? Si verum vultis respondere, hoc utique dicere debetis, quod non sit minus Dei verbum quam corpus Christi: et ideo quanta sollicitudine observamus, ne verbum Domini, quod nobis erogatur, de corde nostro pereat.* (1) Quanta reverentia accedendum est ad sacram mensam, tanta vult D. Augustinus, ut audiatur verbum Dei. Causa, quam subjungit, metum irreverentibus debet ingenerare; *quia non minus reus erit qui verbum Dei negligenter audierit quam ille qui corpus Christi in terram cadere negligentia sua permiserit.* Ad tale tonitru pavete, verbum Dei reverenter audite, et illud opere implete: sic supplicium non timebitis, sed potius gaudebitis *de spe reposita in cælis, quam audistis in sermone veritatis Evangelii.* (2)

CONCIO QUARTA.

UNDE magis dignoscitur Christus creatoris, quam ex verbi potestate (3), quo morbos sanabat, et ignaros cælestem docebat doctrinam? Verbi potestas et efficacia non solum euituit in Christo, sed etiam in Apostolis,

(1) L. 50. Hom. hom. 26. — (2) Tert. L. 5. adv. Marc. 19. — (3) Tert. L. 4. adv. Marc. 9.

qui sua prædicatione debellarunt errorem, et idololatriam everterunt, ut fusc aliorum (1) demonstratum est, sed etiam in viris Apostolicis, ut constat ex eis quæ in superioribus diximus (2); quanta autem sit sermonis divini efficacia, tribus vocibus ostendit Tertullianus, nuncupans illud verbum 1. Insultatorium; 2. Triumphatorium; 3. Vitæ exstructorium.

I. PARS. Dei sermo *verbum insultatorium.* (3) 1. Non blandiens, sed 2. Corripiens; 3. Nemini parcens.

1. *Potestas creatoris, verbo, remedium vitii operatu est* (4), non blandiens peccatoribus. Scelerosi in suis criminibus *perniciosa adulatione* detinentur, ut fusc aliorum (5) demonstratum est: at verbum Dei a scelerosa illa adulatione immune est: *Atquin nullis vitii adolor* (6), peccatores blanditiis adulatorum deliniti a suis vitii non sanantur: at Dei sermo morbos animi non palps eos sanat, ut fatetur nonnemo apud Tertullianum: *Sermone me suas sti, medicamine sapientissimo.* (7) Alludit ad medicos et ad medicinas, quæ corporalibus morbis adhibentur. Medicus indulgens et palps non sanat infirmitatem: adhibens vero remedia quantumvis amara sanat infirmum: *Verbuntuum, Domine, sanitas est; ubi accesserit, fugit dolor, infirmitas mox recedit* (8), quod non est blandiens, sed corripiens.

2. *Dominus remedia composuit, omnes fidei disciplinas, et ipsas æmulas vitio; verbum mortis verbo vitæ rescindentes, auditum transgressionis auditu devotionis limitantes.* (9) Sermone Dominicum sermoni diabolico opponit Tertullianus. Dæmon ad transgressionem legis incitat, Dominus ad observantiam legis stimulat; dæmonis sermones specie tenuis dulces mortali veneno pleni sunt: *Molliti sunt sermones ejus super oleum, sed ipsi sunt jacula* (10): ut autem acute animadvertit D. Bernardus, *pulchre non molles, sed molliti dicuntur sermones vel suasoris adulatoris, vel suasoris iniqui, siquidem ipsi sunt jacula* (11), et feriunt ad mortem. Quid suavius quam sectari honores, acquirere divitias, gulæ vacare? At superbi extolluntur ut dejiciantur; avari terrenis ditati cælestibus privantur; libidinosi impuro igne æstantes in gehenna cruciantur. Christi econverso

(1) Tert. Prædic. tom. 2. Tract. de Apost. tom. 6. — (2) Tract. de Relig. Seraph. Conc. 4. — Tract. de Pat. Reg. Conc. 5. — (3) Tert. L. 5. adv. Marc. 10. — (4) Tert. lib. 4. adv. Marc. 9. — (5) Tert. Prædic. tom. 1. Tract. de Adulat. — (6) Tert. Apol. 54. — (7) Tert. L. de Pall. 5. — (8) Chrysol. Serm. 15. — (9) Tert. Scorp. 5. — (10) Psal. 54. — (11) Serm. 27. de Divers.

sermones sub duritia apparenti miram continent suavitatem : *Mel et lac sub lingua ejus* (1) Subjungit Bernardus : *Labor in lingua, mel sub lingua*; addit : *Durus equidem sermo, durus in cortice, sed suavissimus in medulla.*

Peccatores tamen libentius audiunt molitas diaboli blanditias, quam utiles Domini sermones. *Ecce enim quid loquitur Deus?* (2) Pœnitentiam agite, et dissimulant multi, et continent aures suas, et dicunt : *Durus est hic sermo.* (3) *Non sic impii, non sic dissimulare poteritis, cum sonabit asperum illud verbum et auditio mala* : Ite, maledicti, in ignem æternum. (4) *Videlicet, Fratres, quam salubriter admoncat Propheta* : Ut si vocem ejus audierimus hodie, non obduremus corda. (5) *Utilius namque et multo salubrius est hodie audire eum consulentem, consolantem, admonentem, docentem, et ut multum arguentem, increpantem, corripientem, quam in die illa tam amara, tam lugubri, tam tenebrosa, audire illum judicantem, indignantem, ulciscentem, sævientem, condemnantem.* Bonum, inquam, mihi, ut humilior, ut corripit me justus in misericordia (6), et increpet me, quam ut oleum peccatoris impinguet caput meum. Quam infelix peccator volens lætari cum malefecerit, et exsultare in rebus pessimis! Fugit et abscondit se in similitudine prævaricationis Adæ. *Audiens vocem hujusmodi gaudia nullatenus approbantem, sed detestantem, sed arguentem, sed condemnantem, sed nemini parcentem.*

3. In Christi schola eruditi Apostoli nemini parcebant : *Neminem verebantur, non Judæorum vim, non Ethnlicorum : quo magis utique in Ecclesia libere prædicabant, qui in synagogis et in locis publicis non tacebant.* Imo neque Judæos convertere, neque Ethnicos inducere potuissent, nisi quod credi ab eis volebant, ordine exponerent. (7) Et hæc est multorum infelicitas, qui in suis sceleribus obdurantur, quia nullus eos increpare audeat. Qui etiam Magnates veretur, nec etiam eos de criminibus, quæ scandalose perpetrant, admonet, ministerio suo derogat. Nam concionatoris male fungitur officio; quem sic hortatur Deus per os Isaïæ Prophetæ : *Exalta in vigore, et ne peperceris; exalta ut tuba vocem tuam, et annuntia plebi meæ facinora ipsorum, et domui Jacob delicta eorum.* (8) Salutis auxilium denegat, quia salus nequit consequi, nisi de-

licta eliminantur; delicta eliminari nequeunt, nisi cognoscantur; cognosci non possunt, nisi ea arguat prædicator verbi Dei, quod est triumphatorium.

II. PARS. Adversus tres hostes nobis pugnandum est, scilicet adversus dæmonis astucias, mundi fallacias, carnis blanditias : at est Dei *verbum triumphatorium* (1) de 1. Diaboli astutiis; 2. Mundi fallaciis; 3. Carnis blanditiis.

1. *Cum spiritualibus nequitiae luctatio est nobis.* (2) Nihil non tentat diabolus ut peccatores a pœnitentia dimoveat, ut pœnitentes ad lapsum inducat, ut perfectos negligentes reddat. *Sed enim pervicacissimus hostis ille nunquam malitiæ suæ otium facit.* *Atquin tunc maxime sævit, cum hominem plene sentit liberatum : tunc plurimum accenditur, dum exstinguitur.* Itaque observat, oppugnat, obsidet, si qua possit aut oculos concupiscentia carnali ferire; aut animum illecebris secularibus irretire; aut fidem terrenæ potestatis formidine evertere; aut a via certa terrenis traditionibus detorquere : *non scandalis cedit, non tentationibus deficit.* (3) Belle Tertullianus hostilem diaboli adversus Christianos malitiam demonstrat, variosque modos quibus eos debellare nititur dnumerat : at verbum Dei triumphatorium eos *adversus diaboli latitudines munit* (4), et insuper de mundi fallaciis victores reddit.

2. *Adversarii insidias, rerum fallacias, seculi retia* (5) superat verbum Dei triumphatorium, ostendens omnia imaginaria in seculo et nihil veri. (6) Quam autem sit vanum, inconstans, lubricum, periculosum et noxium seculum, in superioribus habes demonstratum. Quoties autem, Christiane, mundus te aggreditur, arripe clypeum verbi Dei, *seuto circumdabit te veritas ejus* (7) : sume pariter gladium sermonis Dei, quo debellabis carnis blanditias.

3. Nam *Apostolus Joannes in Apocalypsi ense describit de ore Dei prodeuntem, bis acutum, præacutum, quem intelligi oportet sermonem divinum, bis acutum duobus Testamentis, legis et Evangelii : acutum sapientia, infestum diabolo, armantem nos adversus hostes spirituales nequitiae et concupiscentiae omnis.* (8) Diabolus, quo facilius de homine triumphet, sibi subjungit duas species imbecillitatis humanæ : unam, de concupiscentia seculi; alteram, potentissimam, quæ venit

(1) Cant. 4. — (2) D. Bern. ibid. — (3) Matth. 4. — (4) Matth. 25. — (5) Psal. 94. — (6) Psal. 140. — (7) Tert. L. de Præsc. Hæret. 26. — (8) Tert. L. adv. Jud. 9.

(1) Tert. L. 5. adv. Marc. 10. — (2) Tert. Lib. de Præsc. Hæret. 39. — (3) Tert. L. de Pœn. 7. — (4) Tert. Lib. de Idol. 2. — (5) Tert. Scorp. 6. — (6) Tert. Lib. de Cor. Mil. 15. — (7) Tract. de Reg. Pat. Conc. 1. — (8) Tert. L. 3. adv. Marc. 14.

le concupiscentia carnis. (1) At Christianus, ense sermonis Dei armatus, utramque rejicit, probe sciens concupiscentiam rejiciendam a servis Dei, qui sectantur, non carnis molli-
 tiem, sed animi fortitudinem; qua assequan-
 tur æternam beatitudinem, ad quam eos
 stimulat verbum Dei vitæ structorium.

III. PARS. Duplex verbum ad invicem
 opponit Tertullianus : diaboli scilicet et Dei.
 Est diaboli *verbum ædificatorium mortis*,
 Dei vero *verbum exstructorium vitæ*. (2) Dia-
 bolus verbo ædificatorio mortis protoparen-
 tes ad legis inobedientiam induxit; ex legis
 transgressione natura corrupta in cuncta
 vitia incidit; deinde damnationem incurrit.
 Verbum autem Dei est vitæ exstructorium;
 1. Ad legis observantiam inducens; 2. Vir-
 tutem accendens; 3. Immortalis gloriæ ac-
 quisitionem suadens.

1. *Habes legem et salutem de observatione
 legis*. (3) Lex complectitur præcepta affir-
 mativa, quæ bonum præcipiunt; et negativa,
 quæ malum prohibent : hæc fugienda sunt,
 illa vero observanda, ut de observatione legis
 salutem consequamur. Ad utrumque inducit
 sermo Dei : *Sermo Dei duo operari decet, et
 animas vitiosas sanare, et bonas admonere.*
Vitiosas dico, non omnes, quibus inest vi-
tium, sed quæ vitio ex voluntate consentiunt,
nec resistunt quantum possunt. Tali animæ
loquitur veritas in Evangelio, dicens : Esto
consentiens adversario tuo, quandiu cum
illo es in via. (4) Non dixit vitio, sed ad-
versario. Adversarius iste sermo Dei est, qui
semper vitii adversatur. Huic consentit, qui
cum Propheta dicere possit : Peccatum meum
contra me est semper. (5) Bonas dico animas,
non solum perfectas, sed incipientes ; quæ
licet vitium habeant, non tamen consentiunt,
sed repugnant. (6)

Propheta Evangelicus proponit Dei legem
 velut viam in qua ambulare debemus : « Hæc
 est via, ambulare in ea. » (7) Ex D. autem
 Bernardo, *primus hujus viæ gradus est recta*
voluntas, secundus valida, tertius devota. In
primogradu, animamente legi Dei consentit ;
sed carne repugnante, bonum quod diligit
perficere non invenit ; sed sæpe malum, quod
odit, per infirmitatem facit. In hoc tamen
recta est ejus voluntas, quod adversario suo
consentiens in se odit, quod ille reprehendit.
In secundo gradu, anima, non solum malum,
quod odit, non agit, sed etiam bonum, quod
diligit, licet cum gravedine, fortiter tamen

perficit, dicens cum Propheta : Propter
verba labiorum tuorum ego custodi vias
duras. (1) In tertio gradu jum dilatato corde
currit viam mandatorum Dei : Viam man-
datorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor
meum, et virtutes prosequitur, ad quas
sermo Dei accendit. (2)

2. Originalis culpa, ad quam protoparen-
 tes induxit diabolus, est *matrix in omne del-*
ictum defundens de suo fonte varias crimi-
num venas (3), diversaque vitia, ad quæ
 propendet natura corrupta, quæ nunquam
 efficacius eradicantur quam verbo Dei, quod
 ad virtutis amorem accendit. Ideo Centurio
 ait Christo : Dic tantum verbo, quia, ut acute
 animadvertit Chrysologus, *iste credidit in*
verbo omnes manere virtutes (4) ; forsitan
 quia accendit charitatis ignem, quæ cunctas
 complectitur virtutes. *Felix in quo amoris*
mundani desiccatus est humor, et vigor defi-
cit, in eo facile igniti verbi vis operatur.
Verbum Dei et lucet, et ardet. Neutra in te
virtute privetur, sed geminum de isto semine
concepit factum. Sterilis reputatur uterus, qui
istis factibus non gravidatur. Bonus plane
factus dilectio (5) ; tum quia charitas in fruc-
 tibus Spiritus Sancti connumeratur ; tum
 quia in dilectione Dei et proximi tota lex
 pendet et Prophetæ ; tum quia finis præ-
 cepti charitas ; tum quia charitas est vin-
 culum perfectionis ; tum quia est via ad
 beatitudinem, cujus acquisitionem suadet
 Dei verbum exstructorium vitæ. (6)

3. Beatitudo præceptorum observantia
 comparatur : cujus acquisitionem sermo Dei
 et *veritas docendo persuadet. (7)* Et quod est
 prorsus stupendum, non solum Christus suo
 sermone docet modum adipiscendæ felicitatis,
 ejusque consecutionem suadet, sed
 adhuc gratiam qua possit acquiri, confert.
Utique enim eloquium divinum et gratiam
præstat (8), ipsumque Dei Filium in cordi-
 bus ingenerat. *Christum enim, quem Eccle-*
sia prædicans offert auribus, gratia illumi-
nans infert cordibus. (9) Quapropter, Chris-
 tiani, si immortalem desideratis consequi
 vitam, *abjicientes omnem immunditiam et*
abundantiam malitiæ, suscipite insitum ver-
bum. (10) Beda, Cajetanus, pluresque alii per
 verbum insitum intelligunt verbum Dei, puta
 Scripturam et Evangelium. Dicitur insitum,
 quia per concionatorum prædicationem et
 audientium fidem animis creditum a Spiritu

(1) Tert. lib. 1. ad Uxor. 4. — (2) Tert. lib. de Car.
 Chr. 17. — (3) Tert. L. de Præsc. Hæret. 14. — (4)
 Matth. 5. — (5) Psal. 50. — (6) D. Bern. Serm. 14. de Di-
 vers. — (7) Isa. 51.

(1) Psal. 16. — (2) Psal. 118. — (3) Tert. lib. de Pat.
 5. — (4) Serm. 15. — (5) Gillebert. Serm. 24. in Cant.
 — (6) Matth. 22. — 1. Tim. 1. — Coloss. 3. — (7)
 Tert. L. adv. Valent. 2. — (8) Tert. L. 4. adv. Marc.
 7. — (9) Gueric. Serm. 3. de Purif. — (10) Jacob. 1.

Saucto inseritur et inspiratur. Concilium Viennense per verbum *insutum* intelligit Christum : nam sicut ramus per insitionem arbori inseritur, ita Christus per prædicationem et fidem menti inditur : suscipite igitur insutum verbum, *quod potest salvare animas vestras*. Syrus legit : *Vivificare animas vestras*, tribuendo vitam gratiæ supernaturalem, per quam gloria et beatitudo comparatur.

.....

CONCIO QUINTA.

Ad cognoscendam verbi Dei utilitatem necesse est *ut et titulos consideremus*. (1) Inter quos tres tantum considero, quibus præcipue insignitur; nam 1. Sol appellatur; 2. Talentum vocitatur; 3. Semen nuncupatur.

I. PARS. *Sol optimus et utilis* (2) merito prædicatur a Tertulliano. Verum quantumvis magno mundo utilis sit sol materialis, microcosmo seu homini, utilior est sermo Dei. Multimodam ejus utilitatem refert D. Bernardus. *Omnia namque cordis secreta rimatur atque diducit sermo vivus et efficax, cordium atque cogitationum perscrutator. Unde et licet mortuus in peccato, si audieris vocem Filii Dei, vives*. (3) Sermo enim, quem loquitur, spiritus et vita est. *Si cor tuum induratum est, memento Scripturæ dicentis: Emitte verbum suum et liquefaciet ea*. (4) *Si tepidus es, et evomi jam formidas, non discedas ab eloquio Domini, et inflammabit te* : quia eloquium ejus ignitum valde. *Si tenebras ignorantiae plangis*, diligenter audi quid loquatur in te Dominus Deus, et erit lucerna pedibus tuis verbum Domini, et lumen semitis tuis. Plures alias refert D. Bernardus utilitates verbi Dei. Sed utilis prædicatur trina præcipue de causa : scilicet ob lucem, quam spargit; calorem, quem infundit; fecunditatem, quam producit. Ob easdem rationes utilissimus est sermo Dei, qui est sol 1. Illuminans; 2. Sufflammas; 3. Fecundans.

1. *Sol mundum hunc temperat* (5); noctis tenebras ab eo fugat, *operum differentiam illuminat* (6), eorumque decorem aut scditatem, utilitatem aut perniciem hominum manifestat. Sermo Dei *illuminator* (7) igno-

rantia tenebras a mentibus fugat; peccatum intellectum obtenebrat, hominesque adeo excæcat ut brutorum conditionem redolere videantur. Quos ideo Judas Apostolus in sua Canonica *muta animalia* vocitat. Gregorius Nyssenus de Incarnatione disserens ait quod, accedente verbo, naturæ nostræ brutalitas est deleta. Quod de incarnato scribit Nyssenus, de prædicato verbo dicendum est, per quod « homo, comparatus jumentis insipientibus, et similis illis factus, » deleta brutalitate, ad naturæ suæ dignitatem revocatur. *Illuminantibus tenebras* (1) peccati gratiæ splendoribus. Homo absque fidei lumine præcipua christianæ disciplinæ mysteria recognoscere nequit. At sermo Dei *tantæ religionis illuminator* (2), sublimissima quæque Christianismi detegit sacramenta. Homo in tanta noctis versatur caligine ut dicat bonum malum et malum bonum, nesciatque discernere quod sibi sit utile, quid noxium: at Dei *verbum illuminat quid prosit* (3), quidve noceat; neque solummodo mentem illuminat, sed adhuc voluntatem sufflammat.

2. *Siquidem sol ignis* (4) : calor namque a luce velut dimanat. Uti splendor solis præcedit ejus calorem, ita lux mentis voluntatis ardorem. Illuminata autem mente per verbum Dei sufflammat voluntas. *Ad vocem loquelæ grandis exarsit ignis in ea*. Quasi dicat Propheta (5) : Ubi anima verbo Dei imbuta est, illico exarsit, ut constat ex discipulis euntibus in Emmaus, qui audito Christo de mysterio Passionis disserente, illico exarserunt, ut ipsimet fatentur : *Nonne cor nostrum erat ardens in via, dum loqueretur nobis?* (6) Patet etiam ex iis fidelibus qui in exordio nascentis Ecclesiæ, ubi audierunt Apostolum prædicantem, Spiritu Sancto illabente in eos, protinus exarserunt. His similes plures Christiani qui audito verbo Dei sufflammantur illo igne ab ipsomet Christo in terram misso : *Ignem veni mittere in terram, et quid volo, nisi ut succendatur?*

Verbo Dei et *lux, et æstus spargitur super terram*. (7) Verum, ut merito conqueritur Gillebertus Abbas, *nescio quo pacto dilexerunt homines magis lucem quam fervorem, nisi quod ipsi magis sibi de luce placent, qui idipsum quod lucet non amplectuntur. Annon tibi videtur perdidisse aut dedicisse naturam ignis non succendendo?* Cum audis aliquem quasi gloriantem et dicentem : *Nonne ille Scripturæ sacræ sermo ædificat, quid aliud videtur tibi dicere, quam, perdidit in*

(1) Tert. L. de Spect. 10. — (2) Tert. L. 2. adv. Marc. 2. — (3) Serm. 24. de Divers. — (4) Psal. 147. — (5) Tert. L. 2. adv. Marc. 2. — (6) Tert. L. 4. adv. Marc. 12. — (7) Tert. Apol. 21.

(1) Tert. Apol. 4. — (2) Tert. L. 4. adv. Marc. 17. — (3) Tert. L. de Res. 37. — (4) Tert. Lib. de An. 8. — (5) Jerem. 11. — (6) Luc. 24. — (7) Job. 58.

me efficaciam verbum ignitum, non me succendit, non inflamat, non exereet in me vim genitalem. Sterilitatem suam imputat verbo, quod quantum in se est, crescit et fructificat (:), quia est sol illuminans, sufflamans et fecundans.

3. Varro refert a Gentilibus creditam elementorum divinitatem, quod nihil omnino sine suffragio illorum gigni, ali, provehi possit ad vitæ humanæ et terræ sationem. (2) Eadem ratione deos existimarunt sidera, præsertim solem, qui diei de suo cumulet, fruges caloribus procuret, et annum stationibus servet. Sermo concionatorius non est Deus, divinam tamen imitatur fecunditatem, tum internam, tum externam. Interna duplex est: una lucis, per quam Pater in splendoribus generat Verbum; altera ardoris, per quam Pater et Filius spirant amorem personalem. Fecunditatem internam tam lucis quam ardoris æmulator Dei sermo. Sterilitas reputatur, si vel uno fueris fœtu contentus. Si potuisti ad sacramum aliquem in Scripturis intellectum pertingere, unum jam peperisti fœtum. Bonus profectus et ingeus, sed insufficientis sacratio sensui, si affectus non respondeat. Sterilis est intelligentia, quam non cœva et germana comitatur devotio. Ubique tibi in Scripturis spargitur quasi semen quoddam, unde gemellum hunc possis fœtum concipere. Non tantum subtilia, sed et suavia ibi sunt omnia. Et præceptum Domini lucidum est, et ignitum eloquium. (3) Sterile est in te verbum Dei, ex qua parte horum alterutrum non operatur. Si per intelligentiam vides, sed gelido adhuc riges affectu; nonne sterilis et inefficax reputatur in te verbi Dei virtus ignea? Denique et si ad ignem spectat ut illuminet, multo amplius ut succendat. (4) Verbum (5), inquit Dominus, quod egreditur de ore meo, non revertetur ad me vacuum, sed faciet, et prosperabitur in his ad quæ misi illud. Tunc autem feliciter prosperabitur, si imitatur externam Dei fecunditatem: opera enim Trinitatis ad extra sunt indivisa. Multum est quod sermo Dei producat lucem in intellectu, magis adhuc quod producat ardorem in voluntate, ad suum complementum debet transire ad bonum opus. Fructus vitæ sunt verba Dei, non folia; et si folia, sed aurea sunt: prouide non parvipendantur, non pertranseant, non prætervolent (6), sed virtutum proferant fructus: terra enim, quæ sæpius superve-

nientem susceperit imbrem, et non fecerit fructum, terra reproba est proxima maledicto: sic et ea, quæ in Evangelio (1) sterilis, ficulnea legitur. Exemplum prodit arboris fici, dilatæ in spem, ad instar judaicæ infertilitatis. (2) Si, posteaquam foderit circa eam vineæ cultor (3), atque miserit stercore, nihilominus sterilis inventa fuerit, nonne jam securis ad radicem illius arboris est ponenda? Annon paterfamilias (4) exigit rationem ab infideli et negligenti servo, qui nullum retulit fructum de illi commisso verbi Dei talento?

II. PARS. Non drachma, sed talentum (5) est verbum Dei, quod Dominus apud servum suum deposuit, ea lege ut daret ad usuram, non autem reponeret in sudario. Tres autem servos denotat Evangelista (6): nequam unum, qui de talento sibi commisso nullum retulit fructum; alium quidem fidelem, qui aliqualem reportavit fructum; tertium fidelem et negotiosum, qui multum lucrum ex sua negotiatione accepit. Tres illi servi tres verbi Dei auditores designant: quos nuncupat Petrus Blesensis (7) 1. Pigros; 2. Activos; 3. Contemplativos.

1. Pigri instructi de verbo Dei et Christi sacramento (8), quæ audierunt, non adimpleverunt, sed contempserunt. Audito namque verbo Dei, de morte, de iudicio, de inferno, non inde fiunt meliores, neque de via sua prava convertuntur, sed ita sunt seculi concupiscentiis ac peccatis addicti ac si nullo modo Dei verbum audissent. Servus nequam a Domino punitus fuit, similiter discipulus contemptor inexcusatus erit, qui facienda didicit et contempsit. (9) « Audiet enim: Quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, et ego veniens cum usuris exegissem eam? » Ubi V. Beda: Qui verbi pecuniam a Doctore percipit, emitque credendo, necesse est eam cum usuris solvat operando, ut quod auditu didicit, sequatur et actu. Hanc operis usuram jure deposcit a servo Dominus, qui talenti negotiationem et lucrum ei commisit. Nec mutuum puta, sed fœnus; nec talentum solum, sed et talenti quæstum, ait belle ad propositum Gregorius Nazianzenus (Orat. cum reverter. ex agro.) Christiane, acceptum a Christo verbi Dei talentum redde cum usura et fœnore; reddes autem, si quæ audis, mox in rem transferas, et sic dicas, ut quæ fuerunt verba, sint opera. Sic

(1) Serm. 24. in Cant. — (2) Tert. L. 2. ad Nat. 5. — (3) Psal. 18. — Gilleb. ibid. — (4) (5) Isa. 55. — (6) D. Bern. Serm. 2. in Fest. SS. Apost. Pet. et Paul. — (7) Hebr. 6. — (8) Tert. L. de Res. 53. — (9) Luc. 13. — (4) Matth. 21. — (5) Tert. L. de Pud. 7. — (6) Matth. 25. — (7) Serm. 41. — (8) Tert. Lib. de Præc. Hæc. 26. — (9) D. August. Serm. 5. de Verb. Dom.

discunt activi, qui auditis obediunt, et quæ in concione didicerunt, adimplent.

2. *Christianus est verborum et factorum operator* (1), opere exsequens quod a verbo Dei didicit; tum prædicator, tum auditor bonis debent vacare operibus; prædicator tenetur adimplere quod docet, auditor ad praxim redigere quod didicit: ad hoc ille accepit talentum prædicationis, et iste talentum verbi Dei. Quod belle quamvis fuse declarat D. Augustinus: *Cum nobis pro officio competat dicere, vobis autem conveniat pro devotione audire, quid tam necessarium tanque pertinens poterit utrisque contingere, quam ut, quod religiose dicitur et devote auditur, obsequiis competentibus teneatur?* Nam si religiosa non tacere lucrum est, tacere dispendium; quanto itaque potiora lucra poterunt provenire, cum operis effectu monstratur, quicquid magisteriis cælestibus et discitur et tenetur? (2) Multum lucratur auditor activus, qui auditis obedit, et contemplativus, qui in amplexu obdormit.

3. *Christianus est negotiator salutis*. Salus autem potest comparari, tum in vita activa, tum in contemplativa, et utramque vitam in Martha et Magdalena videre est. Activam in Martha, contemplativam in Magdalena, quæ sedens secus pedes Domini audiebat in quiete et silentio verbum Dei. Binam invenio contemplationem: beatorum scilicet in patria, justorum in via. Uti autem gratia est dispositio ad gloriam, ita contemplatio viæ ducit ad contemplationem patriæ. Contemplativus servus in silentio audiens Dei verbum, meretur Deum in cælo contemplari: et ob hanc causam, Tertullianus considerat *hominem accipientem semen regni et seminantem in horto cordis sui* (3): ejusmodi autem semen est verbum Dei.

III. PARS. Ex triginta duabus parabolis quæ reperiuntur in Evangelio, præcipua sane est *de seminatore in verbi administratione*, (4) tum quia est prima, quam protulit Christus, tum quia ab ipsomet edisserata, aperte dicente semen illud esse verbum Dei, quod 1. Secus viam conculcatur; 2. Inter spinas suffocatur; 3. In bonam terram injectum fecundatur.

Verbum Dei seminis similitudo est. (5) Ex cælesti illo semine, aliud cecidit secus viam, et conculcatum est, et volucres cæli comederunt illud; aliud cecidit supra petram, et natum aruit, quia non habebat hu-

morem. Alibi (1) explicatum est quid intelligendum sit per viam in quam cecidit verbum Dei, et per volucres cæli, qui comederunt illud. Illa autem via est via peccatorum, qui seculi sequentes dogmata, verbum Dei contemnunt et pedibus conculcant; petra vero in quam incidit semen, est peccator in suis sceleribus obduratus, qui resistit gratiæ, neque ullo modo mollitur, sed ut petra magis ac magis durescit.

2. *Quale est, ut lenissimi Dei regnum significet semen, quod etiam judicii fervor lacrymosa austeritate subsequitur* (2); præsertim in mundanos, qui verbum Dei contemnunt, obduratos, qui illud rejiciunt, et avaros, qui illud suffocant? Nam ex illo aliud cecidit inter spinas, quæ suffocaverunt illud. Per spinas autem divitias intelligit Salvator, quæ belle comparantur spinis: tum quia ut spinæ steriles, ita divitiæ (3); tum, subjungit D. Chrysostomus, quia ut inter spinas feræ, viperæ, scorpii delitescunt, ita et hic in fraudibus divitiarum alia crimina latent; tum quia maxime, ait Magnus Gregorius, *cogitationum suarum punctiombus lacerant*. Spinæ carnem pungunt, divitiæ mentem: et ut fatur Hugo Cardinalis, *cum acquiruntur, pungunt per laborem; cum habentur, pungunt per timorem; cum perduntur, pungunt per dolorem* (4); et ut subjungit Purpuratus Præsul, *quanto magis divitiæ cordi inseruntur per amorem, tanto magis pungunt per dolorem*. Tum maxime, quia sicut spinæ igne comburuntur, ita iniqui divitiarum possessores gehennæ insidiis traduntur. Christiane, *non sis amplius secus viam, nec terra petrosa, nec spinosa* (5), sed potius a semita communi bene sejuncta, mollis, subjecta, spinis vacans: *Sic enim paratur ager*, ait D. Augustinus, et terra bona, in quam cæleste semen injiciat Christus.

3. *Qui accepit a Patre semen regni, sermonem scilicet Evangelii, et seminavit in horto suo, utique in mundo, puta nunc in homine* (6), ex quo aliud cecidit in terram bonam; hoc est, in cor bonum et optimum. Cor bonum a fide seu lumine divino, optimum a gratia et sanctitate; bonum a legis observatione, optimum a cælestium contemplatione; bonum, id est, mundum a crimine, optimum a perfecta cum divina voluntate consensione. Si in ejusmodi cor humile, purum, fidele, sanctum Dei verbum incide-

(1) Tert. Apol. 46.— (2) D. Aug. Serm. 3. de Verb. Dom.— (3) Tert. L. 4. adv. Marc. 50.— (4) Tert. Lib. 1. Res. 55.— (5) Tert. L. de Præsc. Hæc. 51.

(1) Tert. Prædic. tom. 2. Tract. de Apost. Conc. 6.— (2) Tert. L. 4. adv. Marc. 50.— (3) D. Chrysost. Hom. 52. in Joan.— (4) In Psal. 51.— (5) D. August. Serm. 1. de Apost.— (6) Tert. L. 4. adv. Marc. 50.

quod est animæ alimentum, celestis thesaurus opulenter ditans, et bonum universale, omnes boni species communicans. *Pia diligentia verba divina tractanda sunt* (1), imo et audienda. Plerique, tamen non solum non audiunt, sed audire negligunt. At cur in primis Ecclesie temporibus verbum Dei tanta aviditate exciperetur? cur ad audiendam concionem fideles confluerent? cur pretiosius super aurum et lapidem pretiosum? Audi Tertullianum de auro et gemmis loquentem: *Hæc omnia de raritate et peregrinitate sola, gratiam possident.* (2) Similiter in exordio nascentis Ecclesie, quia erat rarum verbum Dei, erat pretiosum; nunc vero vilescit; *facit namque fastidium copia* (3); et ut fatur Tertullianus, optima quæque vina *posteriore quoque usu depretiantur.* (4) Sic verbum Dei assiduitate viluit, et a pravis Christianis aspernatur.

II. PARS. Inter pœnas quas Judæis comminatur Deus, non parva hæc mihi videtur: *Aure audietis, et non audietis.* (5) Eadem pœna mulctantur plures Christiani aure audientes, et non audientes. Verbum Dei est 1. Attente audiendum; 2. Mente percipiendum; 3. Sibi attribuendum; ipsi vero illud 1. Attente non audiunt; 2. Mente non percipiunt; 3. Sibi non attribuunt.

1. *Quando enim non transgressor legis Judæus, aure audiens, et non audiens?* (6) Nonne eodem crimine reus est perversus Christianus, absque ulla reverentia, ulla attentione verbum Dei audiens? *Qui habet aures audiendi, audiat.* (7) Christus Dominus quinquies hæc protulit verba, et semper cum clamore protulit. Sapiens non clamat absque fundamento: Christus ipsamet Dei sapientia magna de causa clamat: *Salvator neque contendit, neque clamavit, neque audita est foris vox ejus* (8), dum calumniis denigratur, injuriis lacescit, plagis dilaceratur; et alta voce clamat: *Qui habet aures audiendi, audiat*: impertinenter tamen loqui videtur: nam surdi duntaxat non audiunt; qui vero habent aures ad auditum dispositas audiunt: neque enim clamor et sonus nisi aure auditur. *Puto autem naturæ Dominus Deus noster est, qui figuravit hominem, et fructibus rerum appetendis, judicandis, consequendis certos in eo sensus ordinavit per propria membrorum quodammodo organa. Auditum in auribus fodit, visum in oculis accendit,*

gustum in ore concludit, odoratum in naribus ventilavit, contactum in manibus extimavit.

(1) Perversi Christiani illum pervertunt ordinem, in concionem venientes ut videant, ut aliquam degustent novitatem, ut concionatore censura tangant, ut mellitum et suavem afflent sermonem, non ut verbum attente audiant et mente percipiant.

2. Ex dubio Tertulliano, *in animalibus mores depinguuntur humani, et actus, et voluntates. Mundi, si ruminent, id est, in ore semper habeant quasi cibum præcepta divina: immundi sunt, quorum nec divinatorum præceptorum in ore nullius ruminacionis teritur cibus.* (2) Dixit in superioribus indubitatus Tertullianus, quod Sermo divinus est *in causam vitæ appetendus, et devorandus auditu, et ruminandus intellectu, et fide digerendus* (3): perversi autem Christiani illum non appetunt, nec auditu devorant, nec ruminant intellectu, nec fide digerunt, neque sibi attribuant.

3. Judæos mulctatos *intelligentia et aurium fruge* (4) prodit Tertullianus, quibus similes plures Christiani verbi Dei sensum non intelligentes, neque quæ in concione audierunt, sibi, sed aliis attribuentes. Quod obplorat D. Bernardus: *Nonnullos enim sic interdum audientes invenies, ac si nihil omnino ad illos pertineat quæ dicuntur; non intrare cor suum, non discutere mores suos, non cogitare, ne forte quod audiunt, dictum sit propter eos. Magis autem, si forte sermo Dei vivus et efficax (qui suo, et non ejus, qui loquitur, arbitrio fertur, quocunque voluerit), si, inquam, manifeste adversus vitia processerit, quibus sese illi sentiunt obligatos, dissimulant et avertunt oculos cordis, aut qualibet adinventione palliant vitia, et seducunt miseri semetipsos.* (5) Fuscæ quidem, sed belle D. Bernardus depingit Christianos, qui sibi verbum Dei, quod audiunt, non appropriate, quod miseris prædicat, sed multo infeliciores, qui verbum Dei aversantur.

III. PARS. Infelices sane Christiani, qui *aspernamento habent sermonem sanctum.* (6) Sed multo infeliciores qui 1. Reluctantur; 2. Deditantur; 3. Aversantur.

1. Scelerosi in suis criminibus obstinatum prædicant verbum Dei, similes Capharnaitis, qui *durum existimaverunt sermonem Christi* (7), in quo se animales et carnales demonstrant. Nam ut ratiocinatur du-

(1) D. Aug. lib. Quest. 65.— (2) Tert. L. 1. de Cult. Fem. 6.— (3) Livi. — (4) Tert. L. de An. 17.— (5) Tert. L. 5. adv. Marc. 11.— (6) Tert. L. de Pud. 8.— (7) Luc. 8.— (8) Tert. l. adv. Jud. 9.

(1) Tert. L. de Cor. Mil. 5.— (2) Epist. de cibis Jud. c. 5.— (3) Tert. Lib. de Res. 37.— (4) Tert. Apol. 21.— (5) Serm. 1. in Sent.— (6) Tert. lib. de Pud. 8.— (7) Tert. L. de Res. 37.

bis Augustinus expendens istud : « Faciet amaricare ventrem tuum, sed in ore tuo erit tanquam mel dulce. » (1) *In ore intelliguntur boni et spirituales Christiani, in ventre carnales et luxuriosi. Inde est, quod, quando verbum Dei prædicatur, spiritualibus dulce est; carnalibus vero, quorum Deus venter est (2), amarum videtur et asperum.* Et quia carnalem nolunt relinquere vitam, verbo Dei reluctantur, illudque dedignantur.

2. Scelerosos Christianos increpare debent concionatores ad instar Joannis Baptistæ, qui audacter Herodem redarguebat : Non licet tibi habere uxorem fratris tui : ad instar Apostoli criminosos redarguentis : *Hoc enim dicimus vobis in sermone Domini (3);* quos imitantur concionatores zelo salutis animarum succensi, sic loquentes apud D. Augustinum : *Prædicamus omnino in adiutorio Domini Dei nostri christianæ veritatis voluntatem, pietatem, sanctitatem. Prædicamus volentibus opportune, renitentibus importune.* (4) Quia, ut vult D. Bernardus, *arguere et increpare interdum necesse est (5),* præsertim quando vitium est publicum et scandalosum : licet *verbum increpatorium, ut fatur Doctor Mellifluus, ab obstinatis et scandalosis peccatoribus dedignetur et aversetur.*

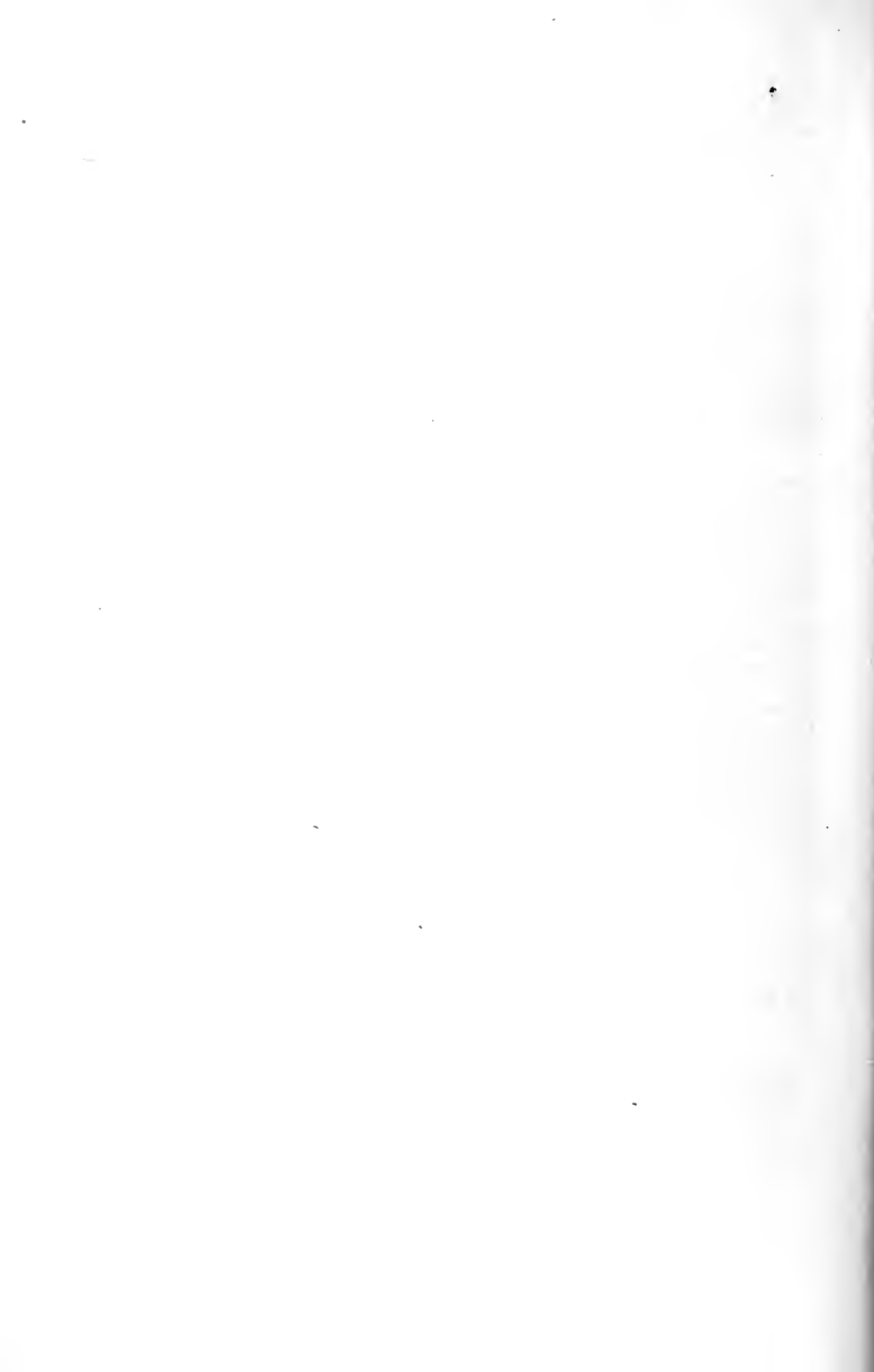
3. Prædicatorem sic hortatur Propheta : *Exclama in vigore, et ne peperceris; exalta ut tuba vocem tuam, et annuntia plebi meo facinora eorum, et domui Jacob delicta eorum.* (6) Christiani de sua salute solliciti pa-

tienter ferunt verbum Dei increpatorium ; et inde sumunt ansam sese corrigendi : scelerosi vero in suis criminibus perseverare volentes, ægre ferunt redargui, et increpantem aversantur veritatem : quorum *injustum est odium (1)* et evidens reprobationis indicium. *In his salutis signa non video, magis autem vereor ne forte propterea non audiant verbum Dei, quia non sunt ipsi ex Deo. (2)* Nam si ex testimonio ipsiusmet Christi (3) : Qui non audit verbum Dei, ex Deo non est, quanto minus ex Deo sunt qui verbum Dei aversantur ! Quandiu sumus in hoc seculo, ignoramus an simus de numero electorum aut præcitorum. Nam *quis potest dicere : Ego de electis sum, ego de prædestinatis ad vitam, ego de numero filiorum ? Quis, inquam, dicere potest, reclamante nimirum Scriptura : Nescit homo si sit dignus amore, an odio ? (4) Certitudinem utique non habemus, sed spei fiducia consolatur nos, ne dubitationis hujus anxietate penitus cruciemur. Propter hoc data sunt signa quædam et indicia manifesta salutis, ut indubitabile sit eum esse de numero electorum, in quo ea signa manserint. Porro inter ea quæ fiduciam præstant et materiam spei, unum illud maximum est : (5) Qui ex Deo est, verba Dei audit.*

Totis præcordiis exopto ut Conciones Tertuliani Prædicantis cum fructu legantur, prædicentur, audiantur ad gloriam Dei et animarum salutem, subjiciens cuncta quæ in eis continentur, auctoritati et censuræ sanctæ Romanæ Ecclesiæ, quam ut columnam veritatis recognosco et veneror.

(1) Hom. 8. sup. Apoc. — (2) Philipp. 3. — (3) Tert. lib. de Res. 24. — (4) L. 1. cont. Crescon. c. 6. — (5) Serm. 2. in Fest. de Apost. Petr. et Paul. — (6) Tert. lib. adv. Jud. 9.

(1) Tert. L. de Spect. 16. — (2) D. Bern. ibid. — (3) Joan. 8. — (4) Eccles. 9. — (5) D. Bern. ibid.

INDEX

MATERIARUM

QUÆ IN TOMO SEXTO CONTINENTUR.

A	Pag.		
ABAILLARDI errores declarantur.	119	Augustinus sagittis amoris vulneratus.	93
Adam princeps generis et delicti.	25	Augustinus ex amore pœnitenti lacrymatur.	ibid.
Alimentum duplex a Christo Domino designatum.	415	Augustinus ex amore gratitudinis Deum laudat.	94
Alimento quinam potissime indigeant.	415	Augustinus ardentem Deum amans.	ibid.
Ambitio imperii ad certamen inducit.	19	Augustinus proximi salutem zelans.	95
Ambitio sepulcri.	263	Aureola triplex.	181
Ambitio crudelis.	194	Aurium quænam sint vera ornamenta.	414
Amor transformat in amatum.	125	Aures corporis et cordis.	415
Amans objecti amati sumit proprietates.	ibid.	Aure audire et non audire.	430
Amor terrenorum cor contaminat.	ibid.	Auroræ venustas.	165
Amor probatur passionibus.	162	Aurum, ignis.	270
Amor omnia superat.	222	B	
Animæ quantitas charitate mensuratur.	257	BALTHASAR de vivis sublatus, cum in convivio sacris templi abutitur vasis.	411
Anima morbo affecta, Deo proxima est.	225	Bartholomæus regia stirpe oriundus.	277
B. Anna dives thesaurus.	226	Bartholomæus Christo simillimus.	ibid.
Anna dives pretioso vitæ thesauro.	ibid.	Bartholomæus in oratione pernoctat.	278
Anna omnium virtutum genere florens.	ibid.	Bartholomæus idololatrias convertit.	280
Anna ditior Mariano thesauro.	227	Bartholomæus sacerdotum invidia damnatur.	281
Anna magna gratia donatur.	250	Bartholomæus excoriatur.	282
Anna ditissima Dominico thesauro.	251	Bartholomæi pellis multos condemnat.	284
Anna Christum amans.	233	Beatitudo præceptorum observantia comparatur.	425
Annæ auctoritas in Mariam et Christum.	234	Benedictus superne illustratus.	97
Antonius divitiarum concupiscentiam vincit.	70	Benedictus quomodo mundum conspexit.	98
Antonius sensuum voluptatem superat.	74	Benedicti charitas denotatur.	100
Antonius perfectionis studiosus.	75	Benedictus pauper et dives.	101
Antonius in qua æstimatione habitus.	76	Benedictus Jacobi accepit benedictionem.	102.
Antonius in solitudinem se recepit, et cur.	77	in Benedicto coadunatæ Sanctorum dotes.	ibid.
Antonius cum diabolo præliatur.	80	Benedictus multorum parens.	105
quilibet Apostolus aliqua prærogativa eminet.	257	Benedictus multos habet filios sanctitate illustres.	106
Apostoli per duodecim gemmas denotati.	259	Bernardus Benedicto simillimus.	107
Apostolorum fastigium.	257	Bernardus in solitudine eruditus.	ibid.
Arbores viventes et mortuæ.	347	Bernardus columba representatur.	ibid.
Astrologia judiciaria culpatur.	7	Bernardi pœnitentia grandis.	109
Avaritia multum culpatur.	71	Bernardi charitas.	111
Arii mors stupenda.	411	Bernardus religionem fecundans.	112
Augustinus Augustino opponitur.	85	Bernardus stellis coronatus.	ibid.
Augustinus a Deo illuminatur.	ibid.	Bernardus pluribus commendatus.	113
Augustini sapientia declaratur.	86	Bernardus a Christo, Deipara et Spiritu Sancto eruditus.	114
Augustinus soli comparatus.	ibid.	Bernardus miraculis clarus.	115
magna Augustini humilitas libros retractans.	88	Bernardus Ecclesiæ columna.	ibid.
Augustinus ingenii subtilitate commendatus.	ibid.	Bernardi auctoritas.	116
Augustinus de hæreticis triumphat.	ibid.	Bernardus enuctos increpat scelerosos.	121
Augustini peccata quanta.	89	Bonaventura Ordinem Seraphicum propugnat.	17
Augustini gratia multiplex, peccatorum multitudinem vincens.	90	reformat et recte gubernat.	17
Augustini gratia fortis, peccatorum obstinationem superans.	ibid.		
Augustinus impudentiam peccatorum publicam ipsorum confessione mulcet.	92		

Bonaventura ad reformandum Ordinem quatuor adhibuit.	ibid.	Defunctorum corpora pigmentis condita.	265
Bonaventura Francisci sapit spiritum.	18	Desideratorum naturaliter a cunctis hominibus potissimum tria, et quænam illa sint.	416
Bonaventura a Doctoribus hujusce ætatis discriminatur.	21	Desperatio vitanda.	356
		Desperantes sunt Deo contumeliosi.	357
		Desperantes multum sibi damnnum afferunt.	ib.
		Demosthenis auditoribus similes multi Christiani.	417
		Deus mundi universitatem verbo molitus est.	12
C		Dei operatione, universa consistunt.	16
Calamitas beata.	223	Deus commendatur bonus benedicere et benedicere.	ibid.
Calamitas, disciplina virtutis.	ibid.	Deus magnitudo dicitur.	25
Charitas miseria potentes efficit.	ibid.	Deus in omnibus perfectus.	ibid.
Canis proprietates.	133	Deus tam maxime magnus, quam homini passillus.	35
Carcer ediscendus.	28	Deus miraculorum auctor.	45
Caro Iesus ante Christum.	4	Dei potentia ordinaria et absoluta.	ibid.
Castitas principalis nominis disciplina.	ibid.	Deus conspexer cordis.	49
Castus habetur, qui minus castus fuerit.	ibid.	Deus bonus.	ibid.
Charitatis ignis.	110	Deus beneficus.	52
Charitas animæ pulchritudo.	108	Deus quare super Cherubim sedere dicitur.	100
Charitas Dei donum.	125	Deus liberalis.	101
Christiani religiosi crucis.	22	sine Dei permissione nullum evenit malum.	192
Christiani filii Calvarie, filii Passionis, filii Crucis.	ibid.	Diabolus furatur divinitatem.	48
Christianus salvus oculis feminas non videt.	4	Diaboli malitia describitur.	80
Christianus animo adversus libidinem cæcus.	ib.	cum Diabolo magnum inicit prælium.	ibid.
Christus titulo Filii hominis censetur.	1	Diabolus est astutissimus.	81
Christus propinat calicem passionis.	258	Diaboli multiplex tentatio.	ibid.
Christus in fornace regi Babylonico apparuit.	1	Diabolus quomodo vincendus.	82
Christus signaculum prophetarum.	203	Diaboli idololatricam et hæresim induxit.	83
Christus apparuit in carne nondum nata.	1	Discendi ardor nobilitas magistri.	148
Christus in humilitate incesit ut damnaret superbiam et fastum mundi.	2	Discere magis, quam docere cœpit.	ibid.
Christus eo perfectior, quo integrior.	4	quod Discitur a Deo totum est.	157
Christus signaculum omnium prophetarum.	10	Dilectio summum fidei sacramentum.	159
Christus nocte nascitur lux veritatis futurus.	ib.	Dilectionis fortitudo.	163
Christus novæ nativitatis dedicatur.	12	Dilectio Dei, Patris dilectioni præferenda.	159
Christus pauper.	158	Dilectio non requirit sua.	160
Christus miraculis cognoscitur.	145	Dilectio proximi commendatur.	186
Christi potestas in elementa.	ibid.	Dilectio martyrem excudit.	237
Christus ægrotos sanans.	146	Dilectio patiens.	212
Christo famulantur reges.	147	Dilectio foras mittit timorem.	ibid.
Christus magister.	148	Dilectio Dei a mundi dilectione discriminator.	218
Cibi spiritualis felices famelici.	415	Diligentia delictorum.	429
Cilicii usus.	67	Divitiæ ex se non sunt criminosæ.	101
Clypeus solis.	261	Divitiæ cum spinis comparatæ.	428
Collo Maria comparatur.	250	Divites sunt Dei dispensatores.	220
Columba commendatur.	107	Doctrinæ judex, disciplina est.	157
Columbæ proprietates considerantur.	ibid.	Dolor amori commensuratur.	243
Columbæ volatus.	110	Dominicus virginitate saucitus.	123
per Columbam denotatur Spiritus Sanctus.	154	Dominicus sanctitate decoratus.	124
Concupiscentia carnis potentissima.	90	Dominicus specialiter a Deo adoptatus.	ibid.
Concupiscentiæ stimulus.	429	Dominicus Dei Filio assimilatus.	ibid.
Confessio oris male pudorata.	92	Dominicus charitate sufflammat.	125
Conversio peccatoris difficillima.	47	Dominicus stella notatus.	126
Conversatio verbis periclitatur.	151	Dominicus auspiciatus.	128
Conversatio humanæ inquinamentum.	ibid.	Dominicus charitate ignitus.	132
Crux tollenda.	63	Dominici et Francisci commune negotium.	133
Cruis figura.	64	Dominicus ad custodiam Ecclesiæ deputatus.	ibid.
D			
DEDICATIONIS Ecclesiæ ritus consecrationi Religiosorum accommodati.	423		

E

in Ec. LESIA erant deposita pietatis. 210
 Ecclesie Romanæ primatus. 19
 Ecclesia exurit de figura rubi. 154
 Egyptus idololatriæ et vitio dedita. 323
 Eleazar moriens in tormentis, factus est ma-
 gisterium perseverantiæ. 258
 Electio Dei ab hominum electione discrimina-
 tur. 314
 Elementorum divinitatem quare crediderint
 Gentiles. 427
 Episcopus ad servitium Ecclesiæ destinatus. 24
 Episcopus sacerdotis superior 53
 Episcopus ipso rege major. ibid.
 Episcopatus indecenter ambitur. 59
 qui Episcopatum desiderat, bonum opus desi-
 derat. ibid.
 Episcopatum fugiebant Sancti. 35
 ad Episcopatum volentes non sunt eligendi,
 sed nolentes. 37
 Episcopi sanctitas. 38
 Episcopi auctoritas. 40
 Episcopi ministerium. 42
 Episcopus virtutis exemplar. 45
 Evangelistæ denotantur. 314
 Evangelistæ sibi non contrariantur. ibid.
 Evangelium majestate commendatum. ibid.
 Evangelii veritas infallibilis. 316
 Evangelii magna utilitas. 319
 Evangelium regula meram. ibid.
 Evangelium in injustitia retentum. ibid.
 Exempli auctoritas. 130
 Exsul vitæ, 220
 Exsul a libertatis et lætitiæ felicitate. ibid.

F

FACIES occultorum ea quæ apparent. 126
 Familiaritas Dei, 153
 Febris hominem cruciat. 225
 Fecunditas in cœlibatu. 153
 Fides famem non timet, nec mortem. ibid.
 Filius Dei splendor Patris. 58
 Filiis suis Saturnus non pepercit. 196
 in Filio mater recognoscitur. 230
 Flos fructus quia per florem. 168
 Fortitudo Christiana declaratur. 212
 Fons in Lycia, ex quo desumebatur faustum
 vel insanstum vaticinium. 417
 Franciscus velut alter Christus. 1
 Franciscus iudex mundum condemnans, ful-
 crum Ecclesiam sustentans, imago Christum
 repræsentans. 1
 Francisci humilitas opposita mundi super-
 biæ. 2
 Franciscus Ecclesiam sustentat, reparat, fec-
 cundat. 8
 Franciscus repræsentat Christum nascentem,
 viventem, morientem. 197
 Fuga Christi in Ægyptum mysterio plena. ibid.
 Fulmine hausti. 260

G

GENOVEFA Pastoralis officio dedita. 250
 Genovefa virginitati consecrata. ibid.
 Genovefæ humilitas. ibid.
 Genovefæ dilectio. 251
 Genovefæ pœnitentiæ. 252
 Genovefa lepra afflicta. ibid.
 Genovefa calumniis denigrata. 255
 Genovefæ mira patientia. 254
 Genovefa miraculis commendata. ibid.
 Genovefæ reliquiæ morbum ardentem extin-
 guunt. ibid.
 Genus ad originem suam refert censum. 25
 Gloria exaltationis ingenium. 87
 homines Gloriæ solius libidinosi. ibid.
 Gratia triplex causa: principalis, meritoria,
 dispensatrix. 230
 Gratia abyssus, Maria. ibid.

H

HABITUS proprius uniuscujusque est ad hono-
 rem et dignitatem. 201
 Herodis erga innocentes crudelitas. 192
 Herodes multiplex crimine famosus. ibid.
 Herodes filii sui interfector. 196
 Herodes malus omnibus sibi pessimus. ibid.
 Hæreses perversitate doctrinæ Ecclesiam laces-
 cunt. 11
 Hæretici fideles evertere nituntur. ibid.
 Hæresis falsitas devenustator. 85
 Hæretici superbia tumidi. 87
 Hæreses ad languorem et interitum fidei pro-
 ductæ. 88
 Hæretici Catholicos subvertere satagunt. ibid.
 Hæreticorum cum Philosophis societas. ibid.
 Hæretici pacem cum omnibus miscent. 119
 Hæretici per noctem denotati. 129
 Heliodoros ab Angelo verberatus ob profana-
 tionem templi. 411
 Hominis trina origo. 25
 Homines hæreditarii rei. 26
 Homines nascuntur criminosi de reatu gene-
 rali. 25
 Homines cœlestes et terrestres. 326
 Hominis origo ab Adamo ignobilis. 26
 Homini ob trinum finem data lingua. 94
 Homo in via, nequit videre Deum. 99
 Homo sibi ipsi imperare debet. 147
 Homicida Deus quomodo dicitur. 204
 ab Homero omnis unda et æquor. 89
 Hospitalitas Christianorum. 268
 Hostia pro omnibus hominibus Christus. 205
 Hostiæ coronantur. 204
 Humilitas cordis, oris, operis. 2
 Humilitatis tres gradus, primus nolle domina-
 ri, secundus velle subijci, tertius in subjec-
 tione lætante injurias pati. ibid.
 Humilitas sufficiens, abundans, superabun-
 dans. 5
 Humiles sublimitate mutantur. ibid.

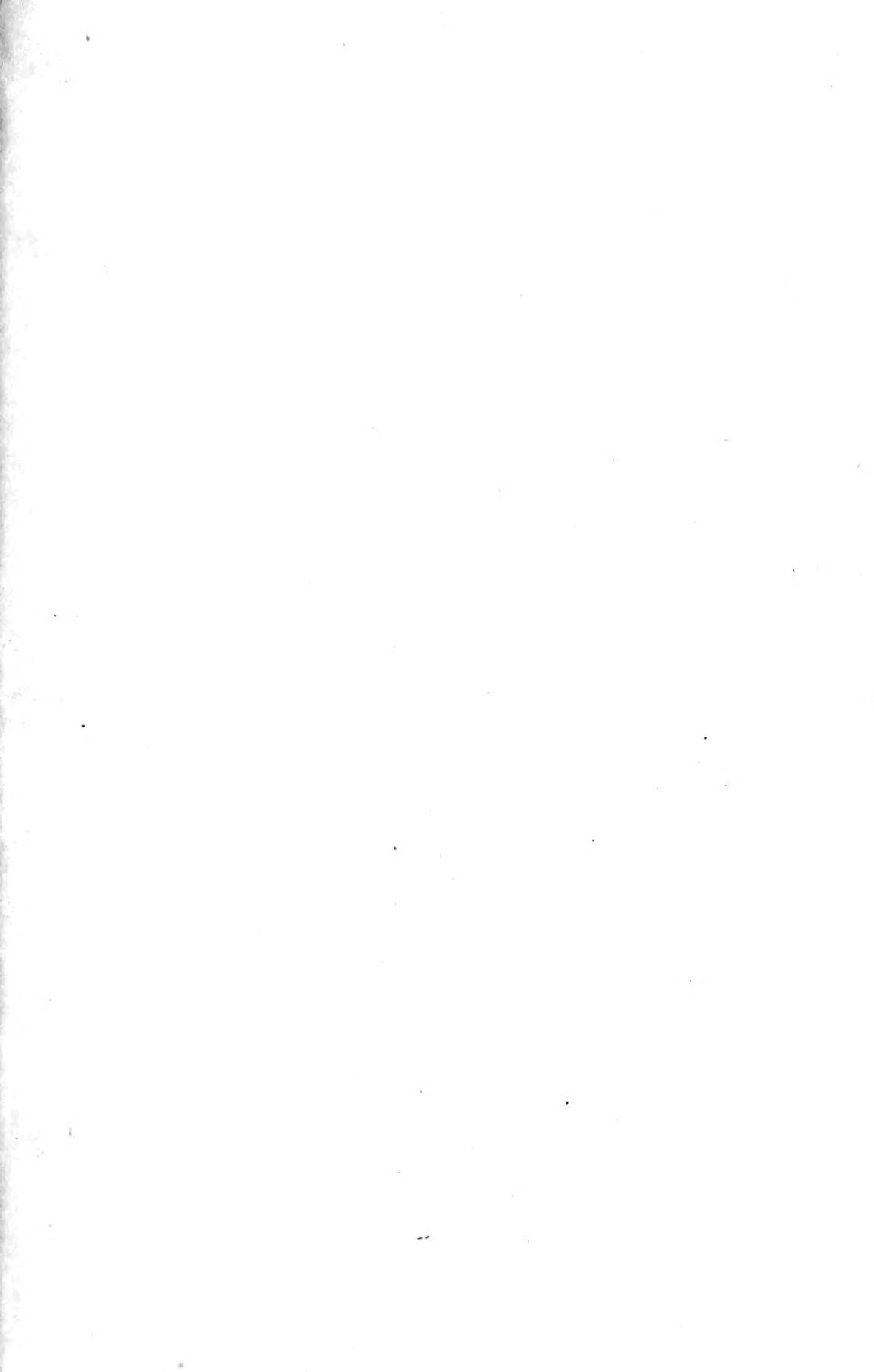
Mathias a Deo prædestinatus.	306	Mundus physice et naturaliter sumptus.	69
Mathias sorte declaratus.	308	Mundus Ægyptus et etiam sepulcrum dicitur.	70
Mathias ad Apostolatam sublimatur.	310	Mundi mundialis elementa referuntur.	75
Mathias apostolico munere probe functus.	319	in Mundo malitiæ plurimum, sapientiæ minimum.	80
Matthæi vocatio elucidatur.	266	Mundi contemptus suadetur.	171
Matthæus immutatur.	267	Mutius dexteram suam in ara cremavit.	266
Matthæi hospitalitas commendatur.	268	Mutii constantia prædicatur.	ibid.
Matthæus pœuper efficitur.	269		
Matthæus inter Evangelistas primus.	275		
Matthæus Angelo assimilatur.	274		
Matthæus hostia virginitatis et pietatis.	275		
Maceratio felix.	147		
Magi munera offerentes idololatriam a Christo debellatam denotant.	201	NECESSITATIS inter causas cibi fames et potus sitis merito recensitæ.	415
Magi Christum primi remuneraverunt.	202	Negotiatio est aliquid amittere ut majora lucreris.	219
Magdalena secus pedes Domini.	255	Nero primus in Christianos Cæsariano gladio ferociens.	195
Magdalena sceleribus turpata.	ibid.	Neronis portio de crudelitate.	ibid.
Magdalene pœnitentia prompta.	256	Nestorii lingua a vermibus corrosa.	422
Magdalene pœnitentia vera.	257	Nobilitatis humanæ genus triplex.	26
Magdalene pœnitentia justa.	240	ad veram Nobilitatem quatuor concurrunt.	ibid.
Magdalena Christo patienti compatitur.	241	Nobilitas Christiana præponitur carnis nobilitati.	29
amans Magdalena nihil sibi Christum cogitat.	245	Nobiles scelerosi, sunt ignobiles, econtra servi studiosi nobiles.	50
Magdalena in antro velut in cœlo commoratur.	248	Nubilosum cœlum.	260
Magnitudo virtutis.	256	Nubes concionatores denotant.	149
Mali magistri male docent.	154, 156	Nubis proles quadruplex.	260
Mala ultoria a Deo immissa.	192	de Nube corusca emicat splendor.	ibid.
Manna verbi Dei symbolum.	416	in Nube intus est quod tonat, fulgurat, coruscant.	ibid.
Mariæ sanctissimæ Deiparæ notanda commendatio.	422	Nubes Dei Apostoli.	ibid.
de Martyrii candida coronandus.	201	Nullus scit an sit amore vel odio dignus.	550
Martyrii præstantia.	198		
Martyrium incruentum.	78		
Martyrii indignos se credebant Christiani.	258		
Martyrio maculæ candidantur.	201		
Martyria coronata.	212		
Martyres nominis causa torquentur.	206		
Martyria fidei examinatória.	ibid.	OCCULORUM Dei efficacia.	265
Martyres ex dilectione Dei patientes.	207	sextuplex Oculorum Christi utilitas.	ibid.
Martyrii debetrix fides.	209	Oculorum præstantiæ et necessitas.	62
Medici per insuavitatem medentur.	219	Oculorum custodia.	65
Meditatio animæ vita.	155	Oculorum acie pollens Strabo.	98
Memoria sensuum et intellectuum salus ex Platone.	155	Olympius cœlitus percussus et interemptus.	411
Militia est vita hominis super terram.	109	bona Opera ad salutem necessaria.	547
Militiæ castrenses.	202	Oratio, divinæ gloriæ demonstratio.	98
Militia regiarum familiarum.	ibid.	in Oratione Moyses vidit Dei gloriam.	ibid.
Miracula cur a Sanctis patrata.	45	Orandi modum docuit Dominus.	155
Miracula æmulatur dæmon.	ibid.	Oratio spiritu Dei animata, suo privilegio ascendit in cœlum.	ibid.
Miracula coruscant.	260	Oratio iusti, clavis est cœli.	ibid.
Missa demisse veneranda.	396	Ordine Deus consummavit opera sua.	166
Missa sancte celebranda.	398	Ordinis summa.	256
Missa devote audienda.	400	Ovis Christianus.	190
Monstris naturalium forma turbatur.	149		
in Monumentis corpora sepeliuntur.	265		
Mors disjunctio animæ et corporis.	79		
Mors porta ad Deum dicitur.	104	PALMATA toga.	216
Mortificatio commendatur.	65	Pandora Hesiodi locupletata.	102
cur Mortificationi vacandum.	109	Papa orbis magister.	149
Moyses vult deleri de libro vitæ, ne populus pereat.	160	in Parabolis locutus Christus.	225
Mundialis vita in quo consistit.	2	Parabolarum interpretes.	ibid.
		Parabola thesauri in agro absconditi elucidata.	ibid.

Parentes prius peremptores quam parentes.	228	Providentia propria divinitatis.	ibid.
Parvulos diligit Deus.	194	Providentiam negans intolerabilis.	ibid.
Pastor Christus.	249	Proximi compassio sapit martyrium.	222
Pastorale officium nobilitatur.	ibid.	Prudentia cum simplicitate conjuncta.	154
Patientia christiana a Gentili distincta.	255	Publicani infames apud Judæos.	270
Patientia misericordiæ mater.	221	Purgatorium ad Ecclesiam pertinet.	189
ad Patientiam quæ requisita.	169	Purpura, dignitatis insigne.	201
Patientia pœnitentiæ ministrat.	170	a Purpura purpurati dicti.	ibid.
Patientiæ præstantia declaratur.	211		
Pauli Æmilii corpus a Macedonibus legatis in sepulcrum delatum.	263	R	
Paulus Romæ renascitur martyrii generositate.	204	novæ RELIGIONIS illuminator.	164
Pauperes Christus justificat, divites prædamnat.	218	Religiosus crucis.	63
Paupertas commendatur.	219	Religiosa assumptio, sponsio est devotionis.	174
Paupertatis voluntariæ tres gradus.	ibid.	Resurrectio a Philosophis negata.	47
Paupertas caritati patrocinatur.	ibid.	Rochus suffragiis populorum canonizatus.	218
Paupertas evangelicæ commendatur.	171	Rochus altissima paupertate decoratur.	219
Pauperum amator.	5	Rochus angelica castitate præditus.	ibid.
Paupertatis amor.	6	Rochus pœnitentiæ studiosus.	ibid.
Paupertatis Evangelicæ indicium.	8	Rochus peregrinus.	220
Pauperes veri pauperi.	72	Rochus ad Xenodochia se recipit.	221
Pauperes sunt in triplici differentia.	ibid.	Rochus pauperibus ægrotis opitulatur.	ibid.
Paupertas probata et sancta.	101	Rochus pestiferis servit.	ibid.
Pauperes spiritu quales.	139	Rochus perditos sanat.	222
Peccator debiti sui scribit litteras.	48	Rochus ardentiori febre laborans.	223
Peccator mortem vivit.	79	Rochus sagitta confossus, canis ministerio nutritur.	ibid.
Peregrinus mundi hujus.	262	Rochus ut explorator incarceratur.	224
Peregrinos sese existimabant Patriarchæ.	ibid.	Rochus peste percussus moritur.	225
Peregrini qualitates.	ibid.	Rochus tempore pestis imploratur.	ibid.
ad Perfectionem properandum.	75		
Periturus thesaurus.	261	S	
Persecutores Christianorum a dæmone subornati ad omnem sæviendi iniquitatem.	192	SACERDOS rege major.	26
Persecutio, probatio et reprobatio fidei.	206	Sacerdos cur coronam desert.	140
Perseverantia Dei donum.	350	Sacerdotis criminosi et brachio seculari tradito degradationis ritus.	144
Pietas commendatur.	172	Sapientia divina sex viis comparatur.	158
Piscatores in Apostolos elegit Christus.	271	Saturnus homo mortalis.	203
Pollux et Castor apparuisse de cœlo dicuntur.	261	Schisma ab unitate divellit.	11
Pœnitentiæ natus.	65	Schisma culpatur.	116
Pœnitentiæ actus.	66, 69	in Sacramento Altaris tria distinguenda.	422
Pœnitentia externa.	170	Salutis hac in vita nulla certitudo.	417
Prædicator sit concha non canalis.	60	Salus quomodo possit comparari.	416
Prædicatoris fecunditas.	ibid.	Sancti apparebunt in judicio comitati iis quos converterunt.	175
Prædicator sit ardens.	59	Sapientia genita Dei filius.	48
Prædicator orationis studiosus.	58	Sapientia Dei sola hoc nomine digna.	57
Prædicator Christo animas lucratur.	55	non qui in Seculo, sed qui seculi crimina sectantur, a Deo excidunt.	75
Prædicatoris conditiones.	53, 127	Seculum contemnendum.	326
Pœlia parvulorum.	202	Seculum totum versiforme.	ibid.
Præstigia formæ.	ibid.	in Seculo omnia imaginaria.	527
Præsumptio rea vanitatis, temeritatis, falsæ securitatis.	351	ad Seculi contemptum Scripturis admonemur.	325
Præsumptio innocentiam, justitiam et perseverantiam sibi arrogat.	350	Semen est sanguis Christianorum.	206
Probantur Christiani persecutionibus.	207	Semen est verbum Dei.	428
in Procella nonnunquam portus ostenditur prospero errore.	174	Sermones Dei ubinam digerantur.	415
Prophætæ de officio præfandi.	48	Sermo vivificator.	416
Providentia est scientia ut dirigens, voluntas ut imperans, patientia ut exsequens.	192	tria tempora quibus homo ad Dei Sermonem referri potest.	ibid.
		Sermonis corpus est spiritus, et quo sensu.	407
		ad Sermonis divini existimationem multum	

Verbum Dei duplici præsertim de causa benignè audiendum et devote suscipiendum	418	Virginis principalis sanctitas.	ibid.
Verbum Dei quid in homine operetur.	418, 419	Virgines de familia angelica deputantur.	96, 123
de Verbo Dei qui nullum fructum reportant, tria hominum genera.	411	Virginitas multis commendatur.	104
Verbum Dei in Trinitate, in Incarnatione, in Eucharistia.	420	Virginitas cum fecunditate conjuncta.	ibi. l.
Verbi Dei concionatorii dignitas quomodo præcipue possit commendari.	ibid.	Virgo mater.	153
ad Verbi Dei cognoscendam utilitatem necessarii tres tituli.	426	Sine masculino mater.	174
Verbo accedente, naturæ humanæ brutalitas est deleta.	ibid.	Virgo sponsa Christi.	ibid.
Verbum Dei, non drachma, sed talentum.	427	Virginitas periclitatur a quatuor.	182
Verbum Dei est in magno pretio habendum, avide appetendum, diligenter audiendum.	429	Visiones eveniunt in somno, in extasi, in revelatione.	9
Vide <i>Sermo</i> .		de Vitiis pessima.	11
Veritatis hostes extranei et domestici.	16	Vitia exercitata, usu viriosa.	12
Veritas mendacio patet.	84	Vita hominis trina: socialis, animalis, rationalis.	79
Veritas nihil erubescit nisi abscondi.	119	Vitæ naturalis amor.	ibid.
Veritas christiana martyrio probata.	209	Vivendum Deo.	ibid.
pro Veritate certant martyres.	212	Voluptas seculi exiliosa.	72
Via lata ducit ad infernum.	293	Voluptas seculi a Christiano aliena.	ibid.
Victoria sui ipsius præstantissima.	76	Voluptas difficillime superatur.	ibid.
Victoria sui ipsius quomodo obtineatur.	79	Voluptas carnis labore et jejunio vincitur.	74
Vini abstinentia.	68	Voluptas infelix.	147
Virginitas commendatur.	256		
		Z	
		Zelus de amore venit.	53
		Zelus salutis animarum multiplex incentivum.	128

HOLY REDEEMER COLLEGE

925 Cousens Road

Windsor, Ont. N9G 1V8

BR 65 .T32 1856 v.6 IMS

Tertullian, ca. 160-ca.
230.

Tertullianus praedicans
: et. supra quam libet
AWM-1454 (awab)

LIBRARY OF THE
HOLY REDEEMER COLLEGE
WINDSOR, ONT.
SEP 10 1982

